

שבוע פרשת משפטים - שקלים

(4 - 10 February 18)

י"ט - כ"ה שבט תשנ"ח

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי
כְל־עֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהִיָּה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כְל־עֲמֻךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֻךְ וְלִוְמֵדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יֵשֹׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה
הַיּוֹם, עָלֶיךָ לַעֲשׂוֹת. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטָמַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֵי בֵיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ וְשָׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצִוֶּה
אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירִשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמַת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, כִּי־מִי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִיִּיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךְ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמּוֹךְ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

בראי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יודיע סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מחוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תבות "לה'") בציווה ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יתקן "לחדר וביט של צדקה".

קמז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפֹּנִי | חֲבַל־יָמוֹת
וּמִצָּרֵי שְׁאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אִמָּצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִה יְהוָה מִלְטָה נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה
וַיִּצְדִּיק וְאֶלְהִינוּ מִרְחָם: ו שֹׁמֵר פִּתְאִים יְהוָה דָּלֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוֹכֵן נַפְשִׁי לְמִנוּחַיִכִּי כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלַיִכִּי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינֵי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְחַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מֵאֵד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּז פֶּלֶאֱדָרִם כָּזָב: יב מִה־אֲשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עֹבֵדְךָ בְּן־אֲמִתָּה פִּתְחָתָ לְמוֹסְרִי:
יז לֶךְ אֲזַבַּח וְכַח תֹּדֶה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נִדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹצֹת |
כִּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"א שבט, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"צ עוסק בצ"צ מוה"ר משה יהודא שי

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל הפ"נ שלו בעדו וכל ב"ב שיחיו, של יום ההילולא, ובל"נ אקראהו בעת רצון על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ידוע המבואר באגה"ק סי' ז' על מרז"ל אבוך במאי הוי זהיר טפי, שאף שכל נפש מישראל צריכה לקיים כל תרי"ג מצות, אעפ"כ בדרך פרט יש לכל אחד מצוה מיוחדת, ודרך מצוה זו עולים ונמשכים התומ"צ שלו (עיין ספר השיחות קיץ ה'ת"ש עמוד כ"ב).

והנה אצל כמה אנשים ברורה המצוה המשמשת שער זה ועי"פ מרז"ל אפי' ריש גרגותא משמא קא ממני ל' ובפרט מי שזכה להיות משפיע על בני ישראל לקרב את לבם לאבינו שבשמים ע"י מאור שבתורה זוהי תורת החסידות, ובמילא מובן אשר גם ההמשכות בנוגע לו ולכל ב"ב אפילו בענינים הגשמיים תלויים הם בהעדפה וזהירות וזריזות יתירה ביתר שאת ויתר עז כפולה ומכופלת (במצוה פרטית שלו) למעלה מעלה משאר המצות - לשון אגה"ק הנ"ל - והשי"ת יצליחו שהתבוננותו בכל זה תומשך תומ"י בענינים של פועל בכל מושפיעו שיהי חינוכם מתאים לרצון נשיאנו הק' זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בברכה - המחכה לבשו"ט ושלום.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כא) משניות – מסכת יבמות	ב
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז	ג	כב) עין יעקב מסכת תענית	רכג
ג) מאמר ד"ה זה יתנו שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים		כג) מסכת עבודה זרה עם ביאורים	רכט
ה) מברכים החודש אדר, ה'תשח"י	ה	כד) מזף כ עד דף כו	רל
ד) שיחת שבת פרשת משפטים		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
פרשת שקלים, מברכים החודש אדר, ה'תשח"י	כג	כה) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	כד
ה) שיחת אור ליום ג', כ"א שבט ה'תשמ"ח		כו) אדמו"ר הזקן	רס
ב"יחידות" כללית לאורחים שיחיו	כז	כז) שולחן ערוך הלכות ראש-השנה	כה
ו) ר"ד כ"ק אדמו"ר שליט"א,		כח) לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רס
יום ד' פ' משפטים, כ"ב שבט ה'תשמ"ח	לה	כט) תורה אור	כו
ז) משיחות ש"פ משפטים,		כס) אדמו"ר הזקן	רסד
פ' שקלים, מבה"ח אדר ה'תשמ"ח	לו	כז) שערי תשובה	כז
ח) שיחת שבת פרשת משפטים		כח) אדמו"ר האמצעי	רסח
פרשת שקלים, מברכים החודש אדר, ה'תשמ"ח	מד	כח) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו	כח
ט) לקוטי-שיחות פרשת משפטים כרך טז	נ	כט) אדמו"ר ה"צמח צדק"	רסט
י) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל		ל) תורת שמואל תרל"ב	כט
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	נה	לא) אדמו"ר מוהרי"ש	רע
יא) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת משפטים	נט	לב) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	ל
יב) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת משפטים	ס	לג) אדמו"ר מוהרי"ש	רע
יג) שיעורי תהלים לשבוע פרשת משפטים	צב	לא) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	לא
יד) שיעורים בספר התניא (מוגה)		לב) אדמו"ר מוהרי"ש	רעא
לשבוע פרשת משפטים	צג	לג) ספר השיחות ה"ש"ת-תש"א בלה"ק	לב
טו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת משפטים	קג	לד) אדמו"ר מוהרי"ש	רעד
טז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	קו	לה) אגרות קודש	לג
שיעורי רמב"ם		לז) אדמו"ר מוהרי"ש	רעה
יז) ג' פרקים ליום לשבוע פרשת משפטים	קט	לז) חומש לקריאה בציבור	רעו
יח) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת משפטים	קפז	לה) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רפה
יט) – ספר המצוות לשבוע פרשת משפטים	ריח	לו) לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים	רפו
כ) נביאים וכתובים		לז) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	רפז
ישעיה פרק נז, איוב פרק לח	רכא		

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מבין שלושת הבחינות "נפש רוח נשמה", וימה שכתוב ואֲשַׁפֵּן אֶת
נַפְשִׁי לִפְנֵי ה' הוּא עֲנִין הַתְּפִלָּה שֶׁבְּסִפְרֵי הַמַּלְכוּת, כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב⁶ וְאֲנִי תְּפִלָּה, וְאֲנִי קָאִי מִתִּיחַס עַל אֵל בְּחִינַת
הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא בְּבְחִינַת תְּפִלָּה⁷, שֶׁהַמַּלְכוּת מִתְּפַלֵּלֶת
וּמִתְחַנֶּנֶת לְהִקְבֵּ"ה, וְהוּא
עֲנִין הַרְצוּא וְצִמְאוֹן וְהַתְּשׁוּקָה
לְהִתְקַרֵּב לְבְחִינַת הָאֱלֹהִים שְׁלֵמָה
מִמֶּנָּה שֶׁבְּבְחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא
הָאֲחֵרֹנָה מִבֵּין עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת וְיֵשׁ בָּהּ
תְּשׁוּקָה וְשִׂיפָה לְעֵלוֹת לְמַעַל הִימְנָה,
כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁸ לְמַעַן יִזְמְרֶךָ
כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם גּוֹ', וְפִירְשׁוּ עַל
כך בְּזוּרָה: נְהוּרָא תַתָּא הָאֹר
הַתַּחְתּוֹן קֶאֱרִי תְדִיר קוּרָא תְּמִיד
לְנְהוּרָא עֲלָא הָאֹר הָעֲלִיּוֹן וְלֹא
שְׂכִיד וְאִינוּ שְׂכִיד⁹ כְּלוּמֹר, סְפִירַת
הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא הָאֹר הַתַּחְתּוֹן ("נְהוּרָא
תַתָּא") נִמְצָא תְּמִיד בְּמִצַּב שֶׁל
'קִירְיָא' שְׂבָא לְבִיטוּי בְּשִׁירָה וְזִמְרָה
("יִזְמְרֶךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם") וְרָצוֹן
לְהִתְקַרֵּב אֶל הָאֹר הָעֲלִיּוֹן ("נְהוּרָא
עֲלָא"), הֵם סְפִירוֹת הַמּוֹחִין (חֲכֵמָה)
בֵּינָה (דַּעַת) וְסְפִירוֹת הַמִּידוֹת (חֶסֶד)
גְּבוּרָה (תְּפָאֶרֶת וְכו') וְהַמְּשַׁל לְכך
בְּכּוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הוּא שְׂכוּת הַדִּיבּוּר
נִמְצָא תְּמִיד בִּקְרִיאָה וּבִקְשָׁה לְכּוּחוֹת
הַשֶּׁכֶל וְהַרְגֵּשׁ שִׂיאֵרוֹ בּוֹ, הֵינּוּ שִׁיתָנוּ
בּוֹ חַיּוֹת. שֶׁכֵּן דּוּקָא כֹּאשֶׁר הַדְּבָרִים
יּוֹצֵאִים מִן הַלֵּב יֵשׁ בָּהֶם חַיּוֹת רַבָּה.
וּמַעַנֵּן הַתְּפִלָּה כְּפִי שֶׁהוּא
בְּבְחִינַת מַלְכוּת, שֶׁהִיא בְּחִינַת
כְּנֻסֵּת יִשְׂרָאֵל בְּרוּחָנוּת, נִמְשָׁךְ
עֲנִין הַתְּפִלָּה גַם לְכָלִּלוֹת
נַפְשוֹת יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד
וְלָכֵל נֶפֶשׁ בְּפֶרֶט.

שֶׁהַמַּלְכוּת מִתְּפַלֵּלֶת וּמִתְחַנֶּנֶת לְהִקְבֵּ"ה, וְהוּא עֲנִין הַרְצוּא וְצִמְאוֹן שֶׁבְּבְחִינַת
הַמַּלְכוּת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁸ לְמַעַן יִזְמְרֶךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם גּוֹ', נְהוּרָא תַתָּא קֶאֱרִי
תְדִיר לְנְהוּרָא עֲלָא וְלֹא שְׂכִיד⁹. וּמַעַנֵּן הַתְּפִלָּה כְּפִי שֶׁהוּא בְּבְחִינַת מַלְכוּת,
כְּנֻסֵּת יִשְׂרָאֵל, נִמְשָׁךְ עֲנִין הַתְּפִלָּה גַם לְכָלִּלוֹת נַפְשוֹת יִשְׂרָאֵל וְלָכֵל נֶפֶשׁ

זֶה יִתְנוּ כָּל הָעוֹבְרִים עַל הַפְּקוּדִים מִחֲצִית הַשָּׁקָל בְּשָׁקָל
הַקֹּדֶשׁ עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקָל מִחֲצִית הַשָּׁקָל תְּרוּמָה לַהוֹי'¹.
וְצִרְיָה לְהִבִּין², דְּכִינֵן שֶׁהִנְתִּינָה לְקֹדֶשׁ הִיא רַק מִחֲצִית
הַשָּׁקָל בְּלִבָּד וְלֹא שָׁקָל שְׁלֵם, אִם כֵּן, מֵהוּ הַטַּעַם שֶׁהִלְשׁוֹן
קֹדֶשׁ נֶאֱמָר גְּבִי שָׁקָל הַשְּׁלֵם
(כֹּאשֶׁר הַפְּסוּק מְפָרֵט מֵהוּ שִׁיעוּרוֹ שֶׁל
שָׁקָל שְׁלֵם וְאוּמָר - בְּשָׁקָל הַקֹּדֶשׁ
עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקָל). וְאֵלּוּ
גְּבִי מִחֲצִית הַשָּׁקָל (לְמִירוֹת
שֶׁהוּא הַמְּטַבֵּעַ שֶׁנֶּתַן לְקֹדֶשׁ
כְּתוּרָמָה לֵה') לֹא נֶאֱמָר הַלְשׁוֹן
קֹדֶשׁ, כִּי אִם נֶאֱמָר מִחֲצִית
הַשָּׁקָל תְּרוּמָה לַהוֹי' מְבִלִּי
לְהוֹכִיר אֶת הַמִּילָה "קֹדֶשׁ"?

גַּם צִרְיָה לְהִבִּין דִּיּוּק הַלְשׁוֹן
מִחֲצִית הַשָּׁקָל בְּשָׁקָל הַקֹּדֶשׁ,
לְדַכְּאוּרָה הָיָה לִיָּה לְמִימָר
הִיָּה לוֹ לִזְמֹר שְׂצִירָן לְתַת מִחֲצִית
מִשָּׁקָל הַקֹּדֶשׁ הֵינּוּ מִחֲצִית מִתּוֹךְ
שָׁקָל שְׁלֵם, וּמֵהוּ אוּמָרוֹ בְּשָׁקָל
הַקֹּדֶשׁ?
(ב) וְהֵעֵנֵן בְּזֶה, דְּהִנֵּה,
מִמִּחֲצִית הַשָּׁקָל הַכֶּסֶף נִשְׁאָף
מִתּוּרָמוֹת מִחֲצִית הַשָּׁקָל הֵיָּה קוֹנִים
קְרִבְנוֹת צְבוּר³, שֶׁזֶּהוּ בְּזִמְן
שְׁבִית הַמֶּקֶדֶשׁ הָיָה קָנָם וְהָיוּ
מְקַרְבִּים אֶת קְרִבְנוֹת הַצִּיבּוֹר בְּפוּעַל,
וְעֲכָשׁוּ שְׂחָרֵב בֵּית הַמֶּקֶדֶשׁ וְלֹא
מְקַרְבִּים קְרִבְנוֹת תְּפִלוֹת כְּנֶגֶד
תְּמִידִין תְּקֻנוֹת⁴.
וְהִנֵּה, עֲנִין הַתְּפִלָּה שְׁלֵמָה
מִכּוֹן כְּנֶגֶד הַתְּפִלָּה שְׁלֵמָה עַל הַמַּלְכוּת,
שֶׁזֶּהוּ מֵה שֶׁכְּתוּב⁵ וְאֲשַׁפֵּן אֶת נַפְשִׁי לִפְנֵי הוֹי',
וְנִפְשָׁה קָאִי עַל סְפִירַת הַמַּלְכוּת, וּמֵה שֶׁכְּתוּב
וְאֲשַׁפֵּן אֶת נַפְשִׁי הוּא עֲנִין הַתְּפִלָּה שֶׁבְּסִפְרֵי
הַמַּלְכוּת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁶ וְאֲנִי תְּפִלָּה, וְאֲנִי קָאִי
עַל בְּחִינַת הַמַּלְכוּת שֶׁהִיא בְּבְחִינַת תְּפִלָּה⁷,
שֶׁהַמַּלְכוּת מִתְּפַלֵּלֶת וּמִתְחַנֶּנֶת לְהִקְבֵּ"ה, וְהוּא עֲנִין הַרְצוּא וְצִמְאוֹן שֶׁבְּבְחִינַת
הַמַּלְכוּת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁸ לְמַעַן יִזְמְרֶךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם גּוֹ', נְהוּרָא תַתָּא קֶאֱרִי
תְדִיר לְנְהוּרָא עֲלָא וְלֹא שְׂכִיד⁹. וּמַעַנֵּן הַתְּפִלָּה כְּפִי שֶׁהוּא בְּבְחִינַת מַלְכוּת,
כְּנֻסֵּת יִשְׂרָאֵל, נִמְשָׁךְ עֲנִין הַתְּפִלָּה גַם לְכָלִּלוֹת נַפְשוֹת יִשְׂרָאֵל וְלָכֵל נֶפֶשׁ

(1) תשא ל, יג. (2) בכל הבא לקמן — ראה ד"ה זה יתנו תרני"ח (סה"מ תרנ"ח ע' קיט ואילך). וראה ד"ה מזבח אדמה באוה"ת יתרו ע' איכד ואילך. (3) שקלים רפ"ד. רמב"ם הל' שקלים רפ"ד. (4) ברכות כו, ב. (5) שמואל-א, טו. (6) תהלים קט, ד. (7) ראה זח"ג מט, ב. פע"ח שער התפלה בהקדמה. אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' רמטרנ. (8) תהלים ל, יג. (9) ראה זהר ח"ב קמ, א. ח"א קצח, ב. עז, ב. פו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְצָרִיף לְהִבִּין מַהוּ עֲנִין הַתְּפִלָּה בְּסִפְרֵית הַמַּלְכוּת. דְּבִשְׁלָמָא
2 הִרְבּוּ מוֹכֵן בְּנוֹגֵעַ לְנִשְׁמָה לְמִטָּה מְדוּעַ יֵשׁ לָהּ צוּרִךְ בְּתַפִּילָּה, כִּי הָרִי
3 עִם הַיּוֹתָה חֶלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מִמָּשׁ¹⁰ וּמִצַּד עֵצִים מִהוֹתָה הִיא
4 דְּבֹקָה בְּקֹדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מִכָּל-מְקוֹם לְאַחֲרֵי שְׁנִסְעָה וְיִרְדָּה בְּמָה
5 מְדֻרְגוֹת וְיִרְדָּה מְדֻרְגָה לְדִרְגָה עַד
6 כְּדֵי כִן שְׁנִתְלַבְּשָׁה בְּנִפְשׁ
7 הַבְּהִמִית וּבִגְוֶה הַגִּשְׁמִי וּבִעוֹלָם
8 הַזֶּה הַגִּשְׁמִי, שְׁזָהוּ הָעֵלִים
9 וְהַסְתֵּר גָּדוֹל בְּיוֹתֵר עַל הַנֶּפֶשׁ
10 הָאֱלֹקִית הָרוּחָנִית, הָרִי הִיא הַנֶּפֶשׁ
11 הָאֱלֹקִית בְּרִצָּא תִשׁוּקָה וְצִמְאון
12 לְעֻלּוֹת לְמַעְלָה וְלַהֲיוֹת קְרוּבָה
13 לְאֱלֹקוֹת לֹלָא הַעֲלֻמוֹת וְהַסְתֵּרִים. אָבֵל
14 בְּסִפְרֵית הַמַּלְכוּת שְׁהִיא
15 מַעֲשֵׂר סְפִירוֹת הַקְּדוּשׁוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת
16 שְׁעֵלֵיהֶם נֶאֱמַר בְּזוּרָה¹¹ אִיהוּ
17 וְחִיּוּהִי חַד אִיהוּ וְגִרְמָוְהִי חַד, אִינוּ מוֹכֵן מַה
18 שֶׁיֵּן בָּהּ עֲנִין שֶׁל רְצוּא וְצִמְאון, וּבִפְרָט צִמְאון
19 גָּדוֹל בָּהּ שְׁהוּא בְּאִפְן תְּמִידִי, קְאָרִי תְּדִיר.
20 (ג) וְיִוְכֵן זֶה בְּהִקְדָּם תַּחֲלָה מַה שְּׁכָתוּב¹² כִּי
21 עֵמָךְ מְקוֹר חַיִּים, וְיִדְוֹעַ הִדְיוּק¹³
22 דִּהְיָה לִיָּה לְמִימֵר כִּי אֶתָּה מְקוֹר חַיִּים, שְׁהִרִי
23 הוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא מְקוֹר הַחַיִּים שֶׁל כָּל הָעוֹלָמוֹת,
24 כִּמוּ שְּׁכָתוּב¹⁴ כִּי מִמֶּךָ הִכָּל, וְלִמָּה נֶאֱמַר כִּי עֵמָךְ
25 מְקוֹר חַיִּים, דְּמִשְׁמַע שְׁמִקוֹר חַיִּים אִינוּ עֲצֻמוֹתוֹ
26 יִתְבָּרֵךְ מִמָּשׁ, כִּי אִם דְּבַר הַטָּפֵל וּבִטָּל לָךְ.
27 וְהַעֲנִין הוּא, דְּעִם הָיִית שְׁאֻמְתִּית הַהִתְהַוּוֹת הִיא
28 מַעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכִמוּ שְּׁכָתוּב הַרְמָב"ם¹⁵ שֶׁכָּל
29 הַנִּמְצָאִים כּו' לֹא נִמְצָאוּ אֵלָא מֵאֻמַּת הַמִּצְרָאִי,
30 הִנֵּה בֵּן הוּא בְּאֻמַּתִּית הָעֲנִין, אָבֵל הַהִתְהַוּוֹת
31 בְּפֻעַל הִיא עַל-יְדֵי כִּמָּה מִמַּעֲעִים וְעֲנִינִים דְּסִדֵּר
32 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְהִנֵּנוּ, לְפִי שְׁעֻצְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא
33 בְּאִין-עֲרוּךְ, וְלֹא רַק בְּאִין-עֲרוּךְ סֵתֵם, כִּי אִם
34 שְׁאִין לוֹ שׁוּם עֲרֵךְ וְשִׁיכּוֹת כָּלָל לְעוֹלָמוֹת, וְלִכֵּן
35 לֹא הִיָּה אֶפְשָׁר לְהִיֹּת הַהִתְהַוּוֹת מַעֲצֻמוֹתוֹ
36 יִתְבָּרֵךְ מִמָּשׁ, כִּי אִם עַל-יְדֵי מִמַּעֲעַ דְּוָקָא, שִׁישׁ
37 לוֹ אִיזָה קֶצֶת עֲרֵךְ וְשִׁיכּוֹת לְדָבָר הַמִּתְהַוֶּה מִמֶּנּוּ.
38 יִכּוֹל לְהִיֹּת הַהִתְהַוּוֹת מַעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ מִמָּשׁ בְּאִפְן יִשִּׁיר, כִּי
39 אִם עַל-יְדֵי מִמַּעֲעַ דְּוָקָא, וְהַמִּמַּעֲעַ הוּא כּוֹחַ שִׁישׁ לוֹ אִיזָה
40 קֶצֶת עֲרֵךְ וְשִׁיכּוֹת וּדְמִיּוֹן כִּלְשׁוֹ הַמִּתְהַוֶּה מִמֶּנּוּ. וְהִגַּם

(10) תניא רפ"ב. (11) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). תניא אגה"ק ס"כ. (12) תהלים לו, יו"ד. (13) ראה תו"א מקץ לו, א. לקו"ת פ' ראה יט, ג. ובכ"מ. (14) דברי הימים א כט, יד. (15) ריש הל' יסוה"ת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בפועל באמצעות ספירת המלכות (בדומה לכך שהתגלות השכל והרגשות של האדם ופעולתם כלפי חוץ היא באמצעות הדיבור) והתהוות והבריאה שונה בכל עולם ועולם, ובהתאם להבדלי הדרגות יש הבדלים איוו בחינה של 'מלכות' פועלת ומגלה את אותה התהוות: היש הנאצל, היינו עולם האצילות שביחס לאור האלוקי שלמעלה הימנו

ניתן לקרוא לו 'יש' אבל אין זה יש 'נברא' אלא רק נאצל, היינו קרוב מאד למקורו ודומה למקורו ועד כדי כך שאצילות נקרא (לגבי העולמות שלמעלה ממנו) "אלוקות ממש" והתהוותו היא מבחינת המלכות כפי שהיא בבחינת 'אדם קדמון', היינו בחינת האלוקות שלמעלה ממנו שבה עדיין אין התחלקות של עשר ספירות מוגדרות וחלוקות זו מזו בצורה ברורה אלא כל העולמות וכל הנבראים נסקרים בה בסקירה אחת (אלא שגם שם יש, במובן מסוים ספירות ובכלל זה ספירת המלכות, ויש הנברא הנבראים כפי שהם בעולם הבריאה שבה לאחר עולם האצילות התהוותו היא מבחינת מלכות דאצילות.

והינו, שכל ענין ההתחלקות החלוקה לדרגות שונות וההבדלים בין דרגות כאלה ואחרות שנק' יש לו מקום רק בדבר שהוא בגדר המשכה התגלות והתפשטות מהמקור ואינו המהות עצמה, והרי דדוע שכל עצם נקודת הדבר עצמו בלתי נמשך אינו מתגלה ובלתי מתפשט מחוץ לעצמו שהרי התגלות והתפשטות אינה הדבר עצמו, ולכן לא היה אפשר יכול להיות ענין ההתהוות מעצמותו והפך ישרות ללא 'ממזעים', דמאחר שפדברים העולמות והנבראים המתהווים ישנם כמה חלוקי מדרגות דרגות רבות ושונות, ובפרט שפחלוקים שפמתהווים הם מצד ההתחלקות שפמתהווה (פנ"ל), אם כן לא היה אפשר יכול להיות ההתהוות מעצמותו והפך, כי אם על-ידי ממזעים דוקא כי בעצמותו אין מקום לחלוקים והבדלים שכתוצאה מהם יהיו נבראים בעלי דרגות שונות.

ולכאורה יש מקום לשאול על כך: והגם אשר ביחס לקב"ה שהוא כל יכול ונעלה מכל הגבלה כתוב מי יאמר לך מה תעשה¹⁶ אלא ביכולתו לעשות כל אשר יעלה ברצונו, ואם כן הרי היה אפשר יכול להיות ההתהוות מעצמותו והפך ישרות, ללא 'ממזעים', היינו שיהיו חלוקים במתהווים

והגם שפחלוקים בין הנבראים השונים, הם בהתאם לחלוקים שקיימים בשורש ומקור המהווה אותם, ויש הנאצל התהוותו היא מבחינת מלכות ד'אדם קדמון' מבואר בחלקה וחסידות שכל התהוות נמשכת על ידי עשר הספירות, והאורות של המוחין והמידות העליונות יורדים למטה ומהווים

שענין ההתהוות הוא בדרך אין-ערך, כמבואר בחסידות שכל התהוות של 'יש' מאין היא בצורה כזו שהאין הוא בדרך של אין ערוך לעומת ה'יש' (בשונה מהתהוות בדרך 'עילה ועלול' (סיבה ותוצאה) כמו למשל התהוות המידות מהשכל שבה הקשר והיחס בין המהווה והמתהווה הם של קשר ויחס (קרוב) וכן שזה טיבה

של התהוות, שהמרחק בין המהווה והמתהווה הוא באין ערוך וללא כל יחס, מדוע אם כן בהתהוות הנבראים מהקדוש-ברוך-הוא יש צורך ב'ממזעים'? כי, מפל-מקום, למרות ריחוק הערך בין המהווה והמתהווה בכל זאת צריך המתהווה להיות לו איזה ערך ושיכות קצת לפחות במידה מסוימת עם המתהווה ואילו כאשר אין ביניהם שום ערך ושום יחס כלל יש צורך ב'ממזע' קרוב יותר למתהווה שהתהוות תהיה דרכו.

והולך ומבאר שפעולת ה'ממזעים' בשביל ההתהוות היא לא רק בגלל ריחוק הערך בין המהווה והמתהווה אלא יש בזה גם עניין נוסף: וזהו שאנו רואים שיש כמה חלוקי מדרגות במתהווים העולמות והנבראים שברא הקדוש-ברוך-הוא הם בדרגות שונות, שכן כאמור הקדוש-ברוך-הוא, המהווה, הוא אין' כלומר מהות שלא מוגדרת בגדרי המציאות המוכרים לנו, ומהאין האלוקי מתהווה 'יש', היינו

נבראים עם מציאות מוגדרת (רוחנית או גשמית, כל אחד לפי ענינו) וביש קיימות דרגות שונות וכמו למשל יש הנאצל המושג 'יש' כפי שהוא בעולם האצילות שמצד אחד הוא אכן 'יש' לעומת האין' אך מצד שני מובן שאין לו כל שייכות לגדרי המציאות כפי שהיא במושגים הגשמיים ויש הנברא ה'יש' כפי שהוא בעולם הבריאה שהוא יותר 'יש' ו'מציאות' מאשר ה'יש' הנאצל, אבל עדיין אין לו כל דמיון וכל ערך לנבראים גשמיים עד ה'יש' דעשה' שהוא יש גשמי עם כל ההגדרות של מציאות גשמית, וטעם ההתחלקות במתהווים שלא כולם הם בדרגה אחת ובבחינה אחת אלא יש בהם דרגות רבות ושונות רחוקות מאד זו מזו הוא מצד ההתחלקות שישנה שקיימת בשורש ובמקור המתהווה וההבדלים והחלוקים בין הנבראים השונים, הם בהתאם לחלוקים שקיימים בשורש ומקור המהווה אותם, ויש הנאצל התהוותו היא מבחינת מלכות ד'אדם קדמון' מבואר בחלקה וחסידות שכל התהוות נמשכת על ידי עשר הספירות, והאורות של המוחין והמידות העליונות יורדים למטה ומהווים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

45 דְּאֶצִּילוּת, כפי שהוסבר לעיל אָבֵל בְּכָל אֶפֶן, הַהֲתֵהוּת בְּפִעַל
 46 הִיא עַל-יְדֵי סְפִירַת הַמַּלְכוּת. וְהִינוּ, דָּעַם הָיִית שְׁאֲמַתִּית
 47 הַהֲתֵהוּת הִישׁ הִיא מַעְצָמוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְכִמּוֹ שְׁפֹתֵי רִבְנוּ
 48 בְּאַגְרַת הַקֹּדֶשׁ¹⁷ שֶׁהַהֲתֵהוּת הִיא דִּוְקָא מִמְּהוּתוֹ וְעֶצְמוֹתוֹ
 49 שֶׁל הַמַּאֲצִיל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא
 50 שְׁמַצִּיאֹתוֹ הוּא מַעְצָמוֹתוֹ
 51 והוא עצמו איננו נברא מחודש חס־
 52 ושלום וְאֵין לוֹ עֵלָה וְסִבָּה
 53 שְׁקִדְמָה לוֹ חֲסִי-וְשָׁלוֹם וכיוון
 54 שהוא עצמו לא נברא מסיבה שקדמה
 55 לוֹ, יֵשׁ לוֹ אֵת הַכּוֹחַ וְהִיכּוּלֹת לְבִרְאוֹ
 56 וְלִהְיוֹת נִבְרָאִים לְהִיֹּת 'יֵשׁ' מֵאֵין'
 57 שלכאורה אינו מהווה סיבה להם כי
 58 מאחר שה'יֵשׁ' וה'אֵין' הם בערך זה
 59 לזה לא נראה וניכר שה'אֵין' הוא
 60 המקור ל'יֵשׁ'. ובכל אופן, רק הקדוש־
 61 ברוך־הוא בעצמו שלא קדמה לו עילה
 62 וסיבה, הוא לבדו בכוחו ויכולתו להוות
 63 יֵשׁ ונברא מאֵין ואפס וכיוון שכך ברור
 64 שסוף סוף כל ההתהוות היא מעצמותו
 65 ומהותו מִכָּל-מְקוֹם, הַהֲתֵהוּת
 66 בְּפִעַל הפעולה שבאמצעותה
 67 הנבראים הפכו למציאות בפועל הִיא
 68 עַל-יְדֵי מַמְצָעִים כוחות של
 69 הקדוש־ברוך־הוא שהאור האלוקי
 70 מלוכב בהם והם "ממוצעים" שדרכם
 71 הקדוש־ברוך־הוא מבצע את רצונו
 72 לברוא עולמות ונבראים על ידי ירידת
 73 האור האלוקי מדרגה לדרגה עַד
 74 לַמַּמְצָע דְּסִפִּירַת הַמַּלְכוּת
 75 שבאמצעותה היא, כאמור, ההתהוות
 76 בפועל. וְזֶהוּ מָה שְׁפֹתֵי בִי
 77 עֲמָךְ מְקוֹר חַיִּים ולא "אתה"
 78 מקור חיים, לְפִי שֶׁהַהֲתֵהוּת
 79 בְּפִעַל כפי שהדבר בא לדי גילוי
 80 למעשה הִיא מְהַאֲרָה בְּלִבָּד אור
 81 אלוקי שירד דרגות רבות והוא אור
 82 מועט ביותר שדומה להארה מועטת של מקור אור גדול שמאיר באור רב
 83 ועצום וההארה המועטת שאיננה אתה בעצמך אלא שְׁטַפְלָה וּבִטְלָה לָךְ.
 84 וְעַל-פִּי־זֶה יוֹכֵן עֲנִין הַצִּמְאוֹן והתשוקה להתקרב אל האלוקות
 85 שלמעלה ממנה שְׁבִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, דְּכִיּוֹן שֶׁהַמַּלְכוּת הִיא
 86 הָאֲרָה מועטת בְּלִבָּד, וְכָל הָאֲרָה הִיא בְּאֵין-עֲרוּךְ ללא כל יחס
 87 ודמיון לַעֲצָמוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ ורחוקה ממנו מאד, לָכֵן הִיא בְּרָצָא
 88 וְצִמְאוֹן שְׁוֹרָצָה להתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא בעצמו עד כדי איבוד

1 אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַהֲתֵהוּתָם הִיא מַעְצָמוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ ולמרות שכאמור
 2 הסיבה להבדלים ולחילוקי הדרגות נבראים נובעת מההבדלים בשורשם
 3 ומקורם המהווה אותם ואילו בקדוש־ברוך־הוא בעצמו אין הבדלים, הרי אלה
 4 הם פני הדברים בהתהוות לפי הסדר ולפי הכללים המוכרים לנו, אבל מבחינת
 5 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו שהוא כל
 6 יכול ואין בו כל הגבלה, בוודאי היה
 7 יכול להיות שיבראו ממנו נבראים
 8 שונים, בעלי דרגות שונות, גם ללא
 9 'ממוצעים'. ואם כן, מה פשר הביאור
 10 שהיה הכרח, כביכול, להשתמש
 11 ב'ממוצעים'? אלא הביאור: מִכָּל-
 12 מְקוֹם, הִרִי יְדוּעַ שְׁעָלָה
 13 בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ שֶׁהַהֲתֵהוּת של
 14 כל העולמות וכל הנבראים תְּהִיָּה
 15 עַד כִּמָּה שְׁאֲפָשֶׁר לְהִיֹּת עַל-
 16 פִּי הַשֹּׁכֵל (אויף וויפֿל עֵס
 17 קען האָבן אַן אָרט אין שֹׁכֵל
 18 עַד כִּמָּה שִׁיכּוֹל לְהִיֹּת לִכֵּן מְקוֹם
 19 בשכל), כְּלוּמָר, לְמִרְתָּ שַׁעַם
 20 הַהֲתֵהוּת של 'יֵשׁ' מֵאֵין' הִיא דָּבָר לֹא
 21 מובן כלל בשכל האנושי ודבר שרק
 22 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו יכול, הרי
 23 בנוגע לאופן וצורת הבריאה
 24 וההתהוות, הקדוש־ברוך־הוא רצה
 25 שעד כמה שאפשר הדבר יהיה בצורה
 26 מובנת בשכל האנושי וְעַל-פִּי
 27 הַשֹּׁכֵל אִי-אֶפְשָׁר לֹא יִכּוֹל
 28 לְהִיֹּת הַהֲתֵהוּת שְׁבִגְדֵר
 29 הַתְּחִלְקוֹת מַעְצָמוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ
 30 כִּיּוֹן, שֶׁהַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ־הוּא
 31 בעצמו הוא מהות שנעלית מכל חלוקה
 32 לדרגות שונות וְכִיּוֹן שְׁעָלָה
 33 בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ שִׁיְהִי חִלּוּקִים
 34 בְּנִבְרָאִים, וְשִׁתְּהִי הַהֲתֵהוּת
 35 עַל-פִּי הַשֹּׁכֵל, לָכֵן לְמִרְתָּ שַׁמַּד
 36 הַעֲבוּדָה שֶׁהַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ־הוּא הוּא כֹל
 37 יִכּוֹל הִיִּתָּה יִכּוֹלָה לְהַתְּהוּת מִמֶּנּוּ
 38 בריאה עם דרגות שונות אבל התהוות כזו מנוגדת לחלוטין להגיון וכיוון
 39 שֶׁהַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ־הוּא רָצָה שֶׁהַהֲתֵהוּת כֵּן תִּהְיֶה בְּאֹפֶן הַמּוּבָן בַּהֲגִיֵּן לֹא הִיָּה
 40 אֶפְשָׁר לְהִיֹּת הַהֲתֵהוּת מַעְצָמוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, כִּי אִם דִּוְקָא
 41 עַל-יְדֵי מַמְצָעִים שֶׁל סֹדֵר הַהֲשַׁמְלָשְׁלוֹת שֶׁדָּרְכֵם יוֹרֵד הָאוֹר
 42 הָאֲלוּקִי מַעְצָמוֹתוֹ וּמִהוּתוֹ של הקדוש־ברוך־הוא דרגה אחרי דרגה עַד
 43 לְסִפִּירַת הַמַּלְכוּת שְׁעַל-יְדֵהּ וּבִאֲמִצְעוּתָהּ הִיא הַהֲתֵהוּת, אִם
 44 מִבְּחִינַת מַלְכוּת דִּי אֲדָם קְדָמוֹן' או מִבְּחִינַת מַלְכוּת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

— מגג גבוה לבור עמוק) ונתלבשה בנפש הבהמית שמעליה ומסתירה על האלוקות וכמבואר בחסידות בהרחבה שתכלית הירידה של הנפש האלוקית היא כדי לברר ולהעלות לקדושה גם את הנפש הבהמית (ואת הגוף הגשמי) וצורת הפעולה של הנפש האלוקית על הנפש הבהמית היא בדרך 'התלבשות', מתוך קירוב והתעסקות ישירה, הנה עם היותה של הנשמה חלק אלקה ממעל ממש, וגם בשעת החטא היא באמנה אתו יתברך¹⁹ כמבואר בתנאי ובמקומות רבים בתורת החסידות שהנפש האלוקית קשורה ודבוקה בקדוש-ברוך-הוא בעצם מהותה וגם אם ברברים חיצוניים שלה יכול להיווצר פגם בעקבות חטא, הרי פנימיות הנפש נשאר בדבקות ובנאמנות מלאה לקדוש-ברוך-הוא אפילו בשעת החטא ואם כן לכאורה הירידה לא פוגעת כל כך, מפל- מקום, מצד התלבשותה של הנפש האלוקית בנפש הבהמית שמשקעת בדברים גשמיים וגם בדברים חמריים שהם יותר גסים ומגושמים מאשר דברים גשמיים, שזהו שנקראת בשם נפש הבהמית, להיותה כמו בהמה שאין לה שיכות שאין לה שיכות כלל לענינים רוחניים כי אם לדברים גשמיים ורחמיים, הנה מצד זה נעשה רצוא וצמאון בנשמה, שרצונה לעלות למעלה עד שתהיה נכללת בעצמותו יתברך. והינו, דכשם שבענין התפלה והצמאון שבענין התפלה וזהו מה שכתוב ואשפף את נפשי לפני הוי' (לפני דיקא), שרוצה להיות נכלל בעצמותו יתברך. (על דרך המבואר לגבי הכתוב ביום הכיפורים "כי

1 המציאות העצמית ורצונה ושאפתה הוא להתפלל בעצמותו יתברך.
2 וזהו ענין התפלה במלכות כפי שהיא באצילות (שעל זה נאמר
3 "ראשפך את נפשי לפני ה'", "ואני תפילה", כאמור לעיל) אשר למרות שענינו
4 של עולם האצילות הוא אלוקות ועדיין אין בו נבראים המסתירים על האור
5 האלוקי, בכל זאת כיון שבעולם
6 האצילות כבר יש הגדרות של עשר
7 ספירות (עם 'אורות' וכלים), ספירת
8 המלכות מרגישה ריחוק ושואפת
9 להתקרב ולהיכלל באלוקות. ובפרט
10 באשר המלכות יורדת
11 לבריא-ה-ע-ש-ה,
12 העולמות הבאים לאחר עולם האצילות
13 בסדר ההשתלשלות הם עולמות
14 בריאה, יצירה, עשייה שבכל אחד מהם
15 הנבראים הם יותר 'יש' ו'מציאות' ובכל
16 אחד מהם האלוקות נעלמת ומסתתרת
17 יותר מאשר בעולם שלפניו, ועד
18 שבעולם העשייה נברא עולם גשמי שבו
19 אין גילוי אלוקות כמו שכתוב¹⁸
20 ומשם יפריד, שהנבראים הם
21 נפרדים מהמקור האלוקי שמהווה
22 ומחיה אותם ולמרות שבענין אין להם
23 קיום אמיתי ובעצם אין להם שום
24 מציאות עצמאית משלהם, בכל זאת הם
25 נפרדים מאלוקות ואינם מכירים
26 ומרגישים את האור האלוקי שמהווה
27 ומחיה אותם, ומפל-מקום למרות
28 שהם נפרדים ונראים בעיני עצמם 'יש'
29 ו'מציאות' גם בהם ישנו כח
30 הפועל הבורא בנפסל הנברא
31 שמהנה מחיה ומקנים אותם
32 בכל רגע ורגע מחדש כמבואר
33 בחסידות בהרחבה שבדבר הנברא יש
34 מאין יש צורך בהתחדשות מתמדת של
35 הכוח המהווה ואם הוא ייפסק אפילו
36 לרגע, הנבראים יחזרו להיות אין ואפס
37 כמו לפני הבריאה, ומצד זה מפני
38 הריחוק הגדול ותחושת הפירוד הוא
39 ענין הצמאון בספירת
40 המלכות, שרוצה לעלות למעלה להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא
41 בעצמו ולהיות נכללת בעצמותו יתברך תוך איבוד של מציאותה.
42 וכמו כן הוא בענין התפלה בנשמה שבדומה לספירת המלכות אף
43 היא חשה ריחוק גדול מהקדוש-ברוך-הוא, דמאחר שהנשמה ירדה
44 למטה וכאמור מדובר בירידה גדולה ביותר ("מאיגרא רמא לבירא עמיקתא"

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם לפני ה' תטהרו, היינו שכפרת העונות
2 נמשכת מדרגה כזו באלוקות שנעלית משם הוי' ובה החטא לא פוגם
3 מלכתחילה.
4 וזהו גם כן ענין הקרבנות (שפנגדס תקנו תפלות והרי אנו
5 עוסקים בנושא התפילות של הנשמה
6 ושל ספירת המלכות) שפהם
7 כתיב²⁰ אשה ריח ניחוח
8 להוי', אשה ריח הוא
9 העלאה מלמטה למעלה, היינו
10 של הדברים התחתונים והדברים
11 שבעולם הזה והתעלות שלהם
12 לאלוקות מלמטה למעלה כטבע האש
13 ("אשה") לעלות מלמטה למעלה
14 וניחוח להוי' הוא המשכה
15 של האור האלוני העליון מלמעלה
16 למטה לעולמות ולנבראים
17 התחתונים, דניחוח הוא (גם)
18 מלשון²¹ חות 'להנמיך' ולדרת
19 דרגא²². וכמו שנתבאר
20 בארפה בהמשך קבוצה של
21 מאמרים שהראשון שבהם הוא
22 בדבור המתחיל באתי לגני²³
23 שני הענינים שפנגדס, הקרבנות,
24 האחד - העלאה של הגשמיות
25 מלמטה למעלה והתקרבותה
26 לאלוקות והמשכה של האלוות
27 מלמעלה למטה. דקרבנות
28 הוא מצד ענין אחד ענין קרוב
29 הכחות כו' של האדם המביא את
30 הקרבן לאלוקות וקדושה, וריח
31 הקרבנות עולה מלמטה למעלה
32 לדרגות גבוהות עד רזא הסוד
33 דאין-סוף²⁴, שהוא ענין
34 העלאה מלמטה למעלה,
35 שזהו אשה ריח, ואחר-כך
36 אחרי ההעלאה נעשה המשכה
37 של האלוות מלמעלה למטה,
38 שזהו ניחוח להוי', כמאמר
39 חכמינו ז"ל שבקרבנות נאמר "ריח
40 ניחוח לה'" משום נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני²⁵ ונחת
41 רוח זו גורמת שתהיה המשכה והתגלות של אלוות מלמעלה למטה.
42 וזהו מה שכתוב במדרש²⁶ על הכתוב בחלום יעקב אבינו וזהו
- 27 זה הפכש שדרכו עולים למזבח בדוגמת סולם שעולים בו
28 מלמטה למעלה, מצב ארצה זה מזבח, שכתוב בו מזבח אדמה
29 תעשה לי²⁸ והרי הארץ ("מוצב ארצה") היא אדמה, וראשו של הסולם
30 מגיע השמימה אלו הקרבנות שמקריבים אותם בארץ שריחן
31 עולה לשמים, והינו,
32 שבתחלה בשלב ראשון של עבודת
33 הקרבנות הוא ענין ההעלאה
34 שעל ידי הסלם שעולה מלמטה
35 מטה ומוסיף ועולה עד שעולה
36 השמימה, וגם אחרי
37 ההעלאה וההתקרבות לדרגות
38 גבוהות באלוקות ("השמימה"), עדיין
39 נשאר הסלם מצב ארצה ואינו
40 מתנתק מהקשר שלו לארץ, וזאת לפי
41 שעקר הפונה הוא שאחרי
42 ההעלאה שבה יש התעלות של
43 הגשמיות למעלה ימשך האור
44 למטה, והינו שאותה
45 המדרגה שבה היתה
46 ההעלאה, הנה מדרגה זו
47 עצמה תחזור ו- תמשך ותתגלה
48 למטה ויהיה למטה גילוי אלוות
49 ממקור נעלה ביותר.
50 וזהו גם כן מה שכתוב
51 בזהר²⁹ סלם דא צלותא זו
52 תפילה, והינו, שגם התפלה
53 שפנגד הקרבנות ענינה הפנימי
54 הוא כמו ענינם של הקרבנות שהוא
55 העלאה והמשכה גם יחד,
56 דענין ההעלאה שבתפלה
57 הוא ענין הרצוא והצמאון
58 השאיפה והתשוקה שרוצה לעלות
59 מגשמיות העולם הזה למעלה
60 להתקרב לאלוקות והרצון הוא חזק עד
61 כדי כך שהאדם נמצא בתשוקה לאבד
62 את מציאותו, להגיע לכלות הנפש
63 ולהתפלל בעצמותו יתברך
64 כנ"ל, וזהו וראשו של הסולם,
65 ובענינו, סולם התפילה, מגיע
66 השמימה, בה"א הידיעה כלומר, הפסוק מדייק ואינו אומר שהסולם
67 מגיע לשמים סתם אלא לשמים הידועים, שהוא למעלה משמים
68 ושמי השמים³⁰ סתם = התוספת 'השמימה' מראה על עומק בתוך
69

(20) ויקרא א, ט. פינחס כח, ח. ועוד. (21) יבמות סג, א. (22) ראה בכ"ז לקו"ת פינחס עו, א. שמע"צ צב, ד. ועוד. (23) ה'ש"ת פ"ב (סה"מ תשי" ס"ע 112 ואילך). (24) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב. (25) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. (26) ב"ר פס"ח, יב. (27) ויצא כח, יב. (28) יתרו כ, כא. (29) ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א). (30) ראה גם סה"מ קונטרסים

שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מברכים החודש אדר, ה'תשח"י

ביאור בדרך אפשר

- 1 עומק] כפי שאמר שלמה המלך לגבי בית המקדש "השמים ושמי השמים
2 לא יכלכלוך [לא יהיו 'כלים' להכיל אותך, את הקדוש-ברוך-הוא] ואף כי
3 הבית הזה [בית המקדש, כן יהיה מקום ראוי להכיל את השראת השכינה],
4 והוא ענין הרצוא והצמאון לא רק לאותן דרגות באלוקות שנמשכות
5 מדרגה לדרגה בסדר השתלשלות אלא
6 שאיפה ותשוקה להתקרב ולהתעלות
7 לעצמותו יתברך. ואחר-כך
8 לאחר ההעלאה ישנו ענין
9 ההמשכה וההתגלות למטה,
10 שזהו כאמור עקר הכוונה,
11 שלאחרי ההעלאה, הגה
12 מאותה הבחינה שבה היתה
13 ההעלאה, ימשך האור
14 למטה.
15 (ד) והנה עבודת הקרבנות
16 נתנה לאדם דוקא, שנקרא
17 אדם על שם אדמה לעליון³¹
18 לפי פשוטו של מקרא הכתוב אומר
19 מוסר לנבוכדנצר שהתגאה עד כדי כך
20 שאמר בליבו שלפי מעלתו לא ראוי
21 שיגור בין בני אדם אלא "אעלה על
22 במתי עב (ענן), אדמה (אהיה דומה)
23 לעליון", ובחסידות הכתוב מפורש
24 למעלותא שהאדם נקרא בשם זה על
25 שם שיש לו דמיון מסוים לקדוש-
26 ברוך-הוא (וכמו שכתוב לגבי בריאת
27 אדם הראשון "נעשה אדם בצלמנו
28 כדמותנו") והינו שבכדי שתהיה
29 ההעלאה למעלה וההמשכה
30 משם מאותה דרגה שעד אליה הייתה
31 ההעלאה, צריכה להיות
32 ההעלאה והמשכה על-ידי
33 מי שהוא שיף לזה ומסוגל
34 לפעול את ההעלאה וההמשכה הזו.
35 ולכן נתנה עבודת הקרבנות
36 לאדם דוקא, שלהיותו אדמה
37 לעליון בגלל הדמיון שיש לו
38 לקדוש-ברוך-הוא, כביכול, בכחו
39 להעלות את הגשמיות
40 ולהמשיך אלוקות משם מלמעלה למטה.
41 וצריך להבין, מהו ענין מהי המשמעות הפנימית של האמירה אדם
42 אדמה לעליון במובן זה שקיים דמיון כלשהו בין האדם והקדוש-ברוך-
- הוא, הרי כל הנבראים גם הנעלים ביותר הם באין-ערוף לגבי
הבורא שכן 'בורא' ו'נברא' הם מהות שונה לחלוטין שהמרחק ביניהם
אבסולוטי ולא יחסי, ואם כן, איך אפשר לומר על נברא כלשהו
שהוא אדמה לעליון והרי העליון הוא 'בורא' שמעצם מהותו הוא שיך
להגדרה אחרת לחלוטין מאשר
ה'נברא'?
- ויוכן זה בהקדים קשיא
הגמתי קושי דומה לקושי זה
בפרוש הביטוי אדם העליון
היינו שהקדוש-ברוך-הוא נקרא בתואר
'אדם' כאמור במעשה המרכבה שראה
יחזקאל הנביא "ועל דמות הכסא,
דמות כמראה אדם", הרי עליו
יתברך נאמר³² כי לא אדם
הוא, ואם כן איך אפשר
לומר עליו תאר אדם, תואר
שיש לו משמעות כאילו הקדוש-ברוך-
הוא דומה, כביכול, במובן מסוים לבן
אדם?
- אף ביאור הענין הוא, דהנה
אדם התחתון למטה בן-אדם
גשמי יש בו רמ"ח (248)
אברים ושס"ה (365) גידים,
וידוע שרמ"ח אברים הם
כנגד רמ"ח מצות-עשה,
ושס"ה גידים כנגד שס"ה
מצות לא-תעשה³³, ולכן,
על-ידי עבודת האדם בקיום
המצות, רמ"ח פקודין פקודות,
ציוויים דאינון שהם רמ"ח
איבריו דמלבא³⁴ אבריו של
המלך, הקדוש-ברוך-הוא כביכול,
נעשה ציור דמות אדם
העליון, והינו, שאף שמצד
עצמו הקדוש-ברוך-הוא לא אדם
הוא, מקל-מקום, על-ידי
קיום המצות נעשה נוצר
בחינת ועל דמות הכסא
דמות כמראה אדם³⁵, שזהו
מה שכתוב³⁶ ועשיתם אותם,
בלי וא", אתם קתיב, ודרשו חכמינו ז"ל מעלה אני עליכם כאלו
עשאיני בזכות עשיית המצוות ("ועשיתם אותם") הקדוש-ברוך-הוא מעלה

ח"ב שיט, א. 31) ספר עשרה מאמרות מאמר אם כל חי ח"ב סל"ג. של"ה כ, ב. רסח, ב. שא, ב. ועוד. 32) שמואל-א טו, כט. 33) זח"א קע, ב. 34) תניא רפכ"ג בשם התיקונים (ראה תקו"ז ת"ל – עד, סע"א). 35) יחזקאל א, כו. 36) בחוקותי כו, ג. ויק"ר פל"ה, ו. זח"ג קיג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על בני ישראל כאילו עשו אותו, כביכול, כלומר, כיוון שקיום המצוות מכון
2 כנגד עניינים שונים באלוקות ("רמ"ח אברין דמלכא") הרי קיום המצוות
3 גורם, כביכול, תוספת בעניינים אלה באלוקות, "כאלו עשאוני" וקיום המצוות
4 של בני ישראל גורם את היצירה של בחינת 'אדם העליון' באלוקות.
- 5 וְעַל-פִּי־זֶה יוּכַן גַּם כֵּן מֵה
6 שְׁאָדָם הַתַּחְתּוֹן הוּא אֲדָמָה
7 לְעֵלְיוֹן לְמִוֹת שֶׁאֵין כָּל דְּמִיּוֹן
8 בֵּין הָאָדָם וְהַקְדוּשׁ-בִּרְוֶה הוּא וּבֵין
9 בּוֹרָא וְנִבְרָא קִיָּם יוֹחֵק הָעֵרֶךְ מוֹחֵלֵט,
10 דְּכִיּוֹן שְׁבַחְיַנַת דְּמוּת אָדָם
11 הָעֵלְיוֹן נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי קִיּוֹם
12 הַמַּצּוֹת שֶׁל הָאָדָם הַתַּחְתּוֹן
13 שֶׁהָאָדָם הוּא הַיּוֹצֵר (כְּבִיכּוֹל) אֵת
14 הַבְּחִינָה הַזֹּאת בְּאֻלּוֹקוֹת, וְכַנֵּ"ל
15 שְׁמַצֵּד עֲצָמוֹ הָרִי הַקְדוּשׁ-בִּרְוֶה
16 הוּא לֹא אָדָם הוּא, וְכָל עֲנִין
17 אָדָם הָעֵלְיוֹן הֵנָּה הוּא נַעֲשֶׂה
18 וְנוֹצֵר עַל-יְדֵי הַנְּתִינָת כַּח'
19 שְׁתַּנּוּ לְאָדָם לְמִטָּה שְׁעַל-יְדֵי
20 עֲבוֹדָתוֹ בְּקִיּוֹם הַמַּצּוֹת
21 יַעֲשֶׂה' אֵת אָדָם הָעֵלְיוֹן,
22 וּמֵאַחֵר שֶׁמִּלְמַעֲלָה נִתְּנָה לָאָדָם
23 הַתַּחְתּוֹן אִפְשָׁרוֹת לַעֲשׂוֹת, כְּבִיכּוֹל, אֵת
24 בְּחִינַת 'אָדָם הָעֵלְיוֹן' הָרִי כֵּן
25 גּוֹפָא עֲצָמוֹ הִיא הַשְׂכִּיכּוֹת
26 דְּהָאָדָם הַתַּחְתּוֹן לְהָאָדָם
27 הָעֵלְיוֹן, וְלָכֵן נִקְרָא הָאָדָם
28 הַתַּחְתּוֹן אָדָם עַל שֵׁם אֲדָמָה
29 לְעֵלְיוֹן.
- 30 וְזֶה גַּם כֵּן הַבִּיאָר הַפְּנִימִי בַּעֲנִין
31 מֵה שְׁכָתוֹב³⁷ כֹּה אָמַר הָרִי
32 מִלֵּךְ יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ, וְיִדְוַע
33 שְׁעֵנִין הַמְּלוּכָה שִׁיף רַק עַל
34 דְּבָר שְׁבַעֲרֹךְ הֵינּוּ שְׂקִיָּים יָחַס
35 מִסּוּיָם בֵּין הַמֶּלֶךְ וּמִי שְׁעִלֵּיהֶם הוּא
36 מוֹלֵךְ, שְׁדָּהוּ הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל בֵּין
37 מְלוּכָה לְמִמְשָׁלָה, שְׁמִמְשָׁלָה
38 הִיא גַּם עַל אֵלּוֹ שְׁבָאִין-עֲרוֹךְ
39 וְאֵין לָהֶם כָּל יָחַס וְעֵרֶךְ אֶל הַמֶּלֶךְ,
40 כְּמוֹ שְׁכָתוֹב³⁸ וּמִלְכוּתוֹ שֶׁל
41 הַקְדוּשׁ-בִּרְוֶה הִיא כָּל מְשָׁלָה,
42 דְּעֵנִין הַמְּשָׁלָה הוּא עַל כָּלָם
43 בֵּין אֵלָּה שִׁישׁ לָהֶם יָחַס לְמֶלֶךְ וּבֵין אֵלָּה שְׂרַחֲקִים מִהַמֶּלֶךְ מֵרַחֵק בְּאֵין עֵרֶךְ.
- מֵה-שְׁאִין-כֵּן מְלוּכָה הוּא דּוֹקָא עַל מִי שֶׁהוּא בְּעֵרֶךְ. וְכִמּוֹ
שְׁאֵנוּ רֹאִים לְמִטָּה כְּעוֹלָם הוּא שְׁעֵנִין הַמְּשָׁלָה שֶׁל מוֹשֵׁל בִּשְׂר
וְעַל שִׁיף גַּם עַל בְּהִמּוּת וְחִיּוֹת וְאֵדָם יָכוֹל לְמַשּׁוֹל וּלְשִׁלוּט עַל בְּהִמּוֹת
וְחִיּוֹת וְלִהְיוֹת אֶתְּנוֹת כְּרִצּוֹנוֹ, אֲבָל עֲנִין הַמְּלוּכָה, הָרִי אֵין מִלֵּךְ
כֹּלָּא עִם³⁹, שֶׁהֵם בְּנֵי הָעַם
בְּדוּמָה לוֹ וִישׁ דְּמִיּוֹן בֵּינָם וּבֵין
הַמֶּלֶךְ, דְּאֶף-עַל-פִּי שְׁעַם הוּא
מְלִשּׁוֹן עוֹמָמוֹת, שֶׁהֵם דְּבָרִים
נִפְרָדִים וְזָרִים וְרַחֲוִקִים מִמַּעֲלַת הַמֶּלֶךְ⁴⁰ (וְכִהֲמִשְׁךְ לִשּׁוֹן
רַבְּנוּ הוֹקֵן בַּעֲנִין זֶה, בִּשְׁעַר הַיְּחִיד
וְהָאֲמוּנָה שֶׁבְּסִפְר הַתְּנִיָּא, פֶּרֶק ז': כִּי
אֵילוֹ אִפִּילוֹ הִיוּ לוֹ בְּנִים רַבִּים מֵאֵד לֹא
שִׁיף שֶׁם מְלוּכָה עֲלֵיהֶם וְכֵן אִפִּילוֹ עַל
שְׂרִים לְבָדָם, רַק בְּרֹב עִם דּוּקָא הִדְרַת
מִלֵּךְ"), מְכַל-מְקוֹם, לְמִוֹת שֶׁהֵם
זָרִים וְנִפְרָדִים מִהַמֶּלֶךְ יֵשׁ לָהֶם לְבָנֵי
הָעַם עֲרֹךְ אֵלָיו, וְלָכֵן שִׁיף
עֲלֵיהֶם מְלוּכָה. וְעַל-פִּי־זֶה
אֵינוּ מוֹכֵן מֵהוּ עֲנִין הַמְּלוּכָה
לְמַעֲלָה, הֵינּוּ מֵהוּ עֲנִין מְלָכוּתוֹ
שֶׁל הַקְדוּשׁ-בִּרְוֶה הוּא עַל בְּנֵי הָאָדָם
הָרִי יוֹתֵר מִשְׁאִין-עֲרוֹךְ
הַבְּהִמּוֹת וְחִיּוֹת לְהָאָדָם, אֵין-
עֲרוֹךְ הַנִּבְרָאִים, גַּם בְּחִיר
הַנִּבְרָאִים שֶׁהוּא הָאָדָם, אֵל
הַבּוֹרָא חוֹסֵר הַדְּמִיּוֹן וְהַהִשּׁוּאָה בֵּין
הַנִּבְרָאִים לְבוֹרָא גְּדוֹל יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר
חוֹסֵר הַדְּמִיּוֹן וְהַהִשּׁוּאָה בֵּין הָאָדָם
לְבְּהִמּוֹת וְחִיּוֹת, וְאֵם כֵּן, כִּשֵּׁם
שֶׁלֹּא שִׁיף שֶׁהָאָדָם יְמַלֵּךְ עַל
בְּהִמּוֹת וְחִיּוֹת וְגַם כֹּאשֶׁר אָדָם
מִנְּהִיג בְּהִמּוֹת וְחִיּוֹת אֵין זֶה מְלוּכָה אֵלָּא
מִמְשָׁלָה, כֹּאמֹר, הָרִי מְכַל-שָׁכֵן
שֶׁלֹּא שִׁיף עֲנִין הַמְּלוּכָה
לְמַעֲלָה עַל הַנִּבְרָאִים וְהִיא
מִשְׁמַעוֹת הַמְּלוּכָה שֶׁל הַקְדוּשׁ-בִּרְוֶה
הוּא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל הָעוֹלָם כְּכֹל?
אֵף הָעֲנִין הוּא, דְּכִיּוֹן
שֶׁהָאָדָם עַל-יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ
'עוֹשֶׂה' וְיוֹצֵר כְּבִיכּוֹל אֵת בְּחִינַת
הָאָדָם הָעֵלְיוֹן כְּנֵ"ל, וּמִשּׁוּם
זֶה נִקְרָא אָדָם עַל שֵׁם אֲדָמָה לְעֵלְיוֹן, לְפִי שֶׁהוּא

(37) ישע"י מד, ו. (38) תהלים קג, יט. (39) בחיי וישב לח, ל. שם ר"פ בלק. תניא שעה"ה"א רפ"ז. ובכ"מ. (40) תניא שעה"ה"א שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְאָדָם הָעֹלִיּוֹן פֶּנ"ל, לִכְן שִׁיף עֲנִין הַמְּלוּכָה עַל הָאָדָם כִּי
2 יֵשׁ בְּחִינָה בְּאִלּוּקוֹת שֶׁכֵּל עֲנִינָה וּמִצִּיאוֹתָהּ תְּלוּיִים, כְּבִיכּוֹל, בָּאֵדָם הַתַּחֲתוֹן.
3 וְזֶהוּ שְׂאֵמֶר אָדָם הָרָאוּשׁוֹן הַיְוִי מֶלֶךְ גְּאוֹת לְבַשׁ⁴¹, דִּקְדָם
4 בְּרִיאת הָאָדָם לֹא הָיָה עֲנִין הַמְּלוּכָה שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
5 בְּעוֹלָם, לְפִי שְׂאִין-עֲרוֹף נִבְרָא
6 לְבוּרָא פֶּנ"ל וְכֵשֶׁם שֶׁשְׁלִיטָה שֶׁל
7 אָדָם עַל בְּהֵמוֹת וְחַיִּים אֵינָה מְלוּכָה,
8 כִּי מַעֲצָם מֵהוּתָם אֵין קֶשֶׁר בֵּינֵיהֶם, כִּךְ
9 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹא הָיָה מֶלֶךְ עַל
10 הַנִּבְרָאִים וְרַק בְּבְרִיאת הָאָדָם
11 שֶׁהוּא אֲדָמָה לְעֹלִיּוֹן כִּמְבוּאָר
12 לְעִיל בְּהִרְבּוּבָה נִתְגַּלָּה עֲנִין
13 הַמְּלוּכָה שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
14 וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בַּפְּסוּק הַיְוִי
15 מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקֶּב"ה נִבְרָא
16 מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁהֵם בְּנֵי
17 יִשְׂרָאֵל בְּחִינַת אָדָם⁴², אֲדָמָה
18 לְעֹלִיּוֹן. וְעַל-יְדֵי הַמְּלוּכָה עַל
19 יִשְׂרָאֵל, נִמְשָׁף עֲנִין הַמְּלוּכָה
20 אַחֵר כִּךְ גַּם עַל שְׂאֵר הַנִּבְרָאִים,
21 כְּמוֹ שֶׁתּוֹבֵב⁴³ וְיַדַּע כָּל פְּעוּל
22 כּוֹי כִּי אַתָּה פַעֲלָתוֹ וְיִבְיִין כָּל יִצְוֹר
23 כִּי אַתָּה יִצְוֹר וְהוֹכַרְתָּ בְּמַלְכוּתוֹ שֶׁל
24 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹא תִהְיֶה נִחְלָתָם שֶׁל
25 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּלִבְדּוֹ אֵלָּא שֶׁל כָּל
26 הַנִּבְרָאִים, וְהִינּוּ, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה
27 שִׁישְׁנוּ תַּחֲלָה עֲנִין הַמְּלוּכָה
28 עַל יִשְׂרָאֵל, אֲזִי נִמְשָׁף עֲנִין
29 הַמְּלוּכָה גַם עַל כָּל יִצְוֹר
30 וּפְעוּל, כָּל הַנִּבְרָאִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת
31 עַד לְנִבְרָאִים דְּעוֹלָם
32 הָעֲשִׂיָּה⁴⁴ שֶׁהֵם הַנִּבְרָאִים הַתַּחֲתוֹנִים
33 וְהַגִּשְׁמִיִּים בִּיחּוּר, וְגַם בְּהֵם תִּהְיֶה
34 נִיכֶרֶת מְלֻכוֹתוֹ שֶׁל הַקֶּב"ה.
35 ה) אֲמָנָם לְאַחֵר כָּל הַמְבוּאָר לְעִיל
36 אוֹדוֹת מַעֲלָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, עַד כִּדִּי כִךְ
37 שֶׁהוּא הָעוֹשֶׂה וְהוֹצִיר, כְּבִיכּוֹל, אַת
38 בְּחִינַת 'אָדָם הָעֹלִיּוֹן' עֲדִין צָרִיף
39 לְהִבְיִין, הֲרִי קְרִיאת שֵׁם אָדָם
40 הוּא לְפִי שֶׁנִּבְרָא מִן הָאֲדָמָה,
41 כְּדֵאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ⁴⁵ אָמַר לָהֶן
42 (הַקֶּב"ה לְמַלְאָכֵי הַשָּׁמַיִם)
- חֲכָמָתוֹ (שֶׁל אָדָם הָרָאוּשׁוֹן) מְרַבָּה
בְּרוּךְ-הוּא לְפָנֵיהֶם לְפָנֵי הַמַּלְאָכִים אֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַחִיָּה וְאֶת
הָעוֹף, אָמַר לָהֶם עַל כָּל אֶחָד מִבְּעֵלֵי הַחַיִּים שֶׁהֵבִיאוּ לְפָנֵיהֶם זֶה מִזֶּה
שְׁמוֹ, וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין הַמַּלְאָכִים בְּאִיזָה שֶׁם נִקְרָאִים בְּעֵלֵי הַחַיִּים,
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבַעֲלֵי
הַחַיִּים לְפָנֵי אָדָם כּוֹי וְכֵאֲשֶׁר
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שָׁאֵל אוֹתוֹ מִזֶּה שְׁמוֹ
שֶׁל כָּל אֶחָד מִבְּעֵלֵי הַחַיִּים אָמַר אָדָם
הָרָאוּשׁוֹן זֶה שׁוֹר זֶה חֲמוֹר וְכוּ'.
(אָמַר לוֹ הַקֶּב"ה לְאָדָם
הָרָאוּשׁוֹן) וְאַתָּה מִזֶּה שְׁמֶךָ,
אָמַר לוֹ, אֲנִי נֶאֱדָה לְהַקְרָא
אָדָם, שֶׁנִּבְרָאתִי מִן הָאֲדָמָה.
וְאֲנִי מִזֶּה שְׁמִי, אָמַר לוֹ, לָךְ
נֶאֱדָה לְהַקְרָאוֹת הַיְוִי⁴⁶ שְׂאֵתָה
אֲדוֹן לְכָל בְּרִיּוֹתֶיךָ, וּמַסִּים
בְּמִדְרָשׁ שֵׁם, הָדָא הוּא
דְּכֵתִיב⁴⁷ זֶהוּ שֶׁכָּתוּב אֲנִי הַיְוִי
הוּא שְׁמִי, הוּא שְׁמִי שְׂקָרָא
לִי אָדָם הָרָאוּשׁוֹן. וְנִמְצָא,
שֵׁשׁ אָדָם הוּא לְפִי שֶׁנִּבְרָא
מִן הָאֲדָמָה, וּמִשְׁמַעוֹת הָעֲנִין
הוּא שֵׁשׁ זֶה הוּא לְגִרְעוּתָא
וְהֵשֶׁם אָדָם מוֹרָה עַל הַנְּחִיּוֹת
וְהַפְחִיחוֹת שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם, וְלִכְאוּרָה
הֲרִי זֶה הַפָּךְ מִמָּה שֶׁנִּתְבָּאָר
לְעִיל שֵׁשׁ אָדָם מוֹרָה עַל
הַיְוִי אֲדָמָה לְעֹלִיּוֹן הֵינּוּ שֵׁשׁ
זֶה מוֹרָה עַל מַעֲלָתוֹ וְחִשְׁבּוֹתוֹ שֶׁל
הָאָדָם!
וַיֵּשׁ לִימֵר, שֶׁגַּם לְפִי הַטַּעַם
שֶׁנִּתְבָּאָר אָדָם עַל שֵׁם שֶׁנִּבְרָא
מִן הָאֲדָמָה, הֲרִי בְּעֵצֶם, לֹא מִיחֻ
שֶׁל דָּבָר זֶה שֵׁם הַמַּעֲלָה, דְּהִנֵּה
כְּתִיב⁴⁸ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹמֵר:
מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכֵּן וְאֶת דְּכָא
וְשֶׁפֶל רִיחַ, וְאֵם

(41) תהלים צג, א. וראה פדר"א פי"א. (42) ראה יבמות סא, רע"א. (43) נוסח תפלת מוסף דימים נוראים. (44) ראה סידור האריז"ל במקומו. (45) ב"ר פי"ז, ד. יל"ש בראשית רמז כג. (46) כ"ה (הוי"ו) ביל"ש שם (וכ"ה בכ"מ בדא"ח). ובב"ר שם: אדני. וראה עץ יוסף ועוד מפרשים לב"ר שם. (47) ישעי' מב, ח. (48) ישעי' נז, טו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וישפל רוח אני אשרה את שכנתי במרום וקדוש וכן באדם שהוא נדכה,
 2 עניו ושפל רוח, ואם כן, מה שלקח האדם מן האדמה, דהינו
 3 יסוד העפר שהוא היותר נמוך מכל ארבעת היסודות אש, רוח,
 4 מים ועפר, הרי זה מורה על מעלתו וחיבתו, דמרום וקדוש
 5 אשכנ ואת דפא וישפל רוח
 6 דנקא ודווקא בגלל שנברא מהיסוד
 7 הנחות ביותר והוא שפל ביותר, האדם
 8 ראוי לכך שהשכינה תשרה בו כמו
 9 ב"מרום וקדוש" וכיון שכך אין סתירה
 10 בין הביאור שהשם אדם הוא על שם
 11 "אדמה לעליון" לביאור שהאדם נקרא
 12 בשם זה בשל העובדה שנברא
 13 מהאדמה, כי דווקא פחיתותו היא
 14 סיבה למעלה וחיבות גדולה. ועל-
 15 דרך המבאר בענין מעלת
 16 המצות שהם בדברים
 17 גשמיים נחזותם דוקא ולכאורה
 18 יש בכך משום פחיתות לעומת עבודת
 19 ה' רוחנית באמצעות המוח והלב, אך
 20 לאמיתו של דבר זו מעלה גדולה
 21 וחשובה כי באמצעות המצוות
 22 מקדשים ומעלים את גשמיות העולם.
 23 אָמָנָם אף שהסתירה בין שני
 24 הביאורים מיושבת, עדיין יש מקום
 25 לשאול: על-פי האמור שעקר
 26 המעלה של האדם היא מצד
 27 התהוותו מיסוד העפר שהוא
 28 הנמוך מכל ארבעת היסודות,
 29 הִיָּה צִרְיָהּ לְהִקְרָא בָּשָׂם
 30 שְׁמוּרָה על העפר, וְלָמָּה
 31 נִקְרָא בָּשָׂם אָדָם שְׁמוּרָה על
 32 הָאָדָמָה? ועוד זאת, שִׁמְצַד
 33 הַתְּהוּת מִן הָעֵפֶר, הִרְי נִאֲמַר
 34 בקוהלת כי הִפֵּל הָיָה מִן
 35 הָעֵפֶר⁴⁹ והכוונה לכל הנבראים ולא
 36 רק לאדם, ואם כן מהו ההפֶּרֶשׁ
 37 ההבדל בין האדם לשאר
 38 הַנִּבְרָאִים שדווקא הוא קרוי "אדם"
 39 על שם שבא מן העפר ושאר הנבראים
 40 אינם נקראים בשם שקשור לעפר
 41 האדמה, וּמָזָה שֶׁנִּקְרָא בָּשָׂם
 42 אָדָם דִּיקָא ולא בשם שמבטא את
 43 שייכותו המיוחדת לעפר, מוֹכַח,
 44 שִׁמְעֵלְתוֹ אֵינָהּ מִצַּד הַתְּהוּתוֹ
- מִן הָעֵפֶר כְּמוֹ שָׁאֵר הַנִּבְרָאִים, כִּי אִם שֶׁנִּבְרָא מִן הָאָדָמָה
 דִּיקָא. ואם כן, יש צורך בתוספת ביאור אודות הקשר המיוחד של האדם
 לאדמה, כדלהלן.
 אַף הֶעֱנִין הוּא, דְּהִנֵּה אֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ⁵⁰ ד' שְׁמוֹת
 נִקְרָאוּ לְאַרְצָא כְּנָגֵד ד' תְּקוּפוֹתֶיהָ, אֶרֶץ,
 תְּקוּפוֹתֶיהָ של השנה כפי שהם
 באות לידי ביטוי באדמה, אֶרֶץ,
 תַּבַּל, אָדָמָה, אֶרֶקָא. אֶרֶץ
 כְּנָגֵד תְּקוּפַת נִיסָן, שְׁהִיא
 מְרִיצָה אֶת פְּרוּתֶיהָ וְכוּ', וְהַשֵּׁם
 "אֶרֶץ" הוּא עַל שֵׁם הַרִיצָה, אָדָמָה
 כְּנָגֵד תְּקוּפַת תִּשְׁרִי (שָׁאֻז גִּשְׁמִים יוֹרִידִים), שְׁהֶאֱרִין
 עֲשׂוּיָהּ בּוֹלִין בּוֹלִין (חֲתִיכוֹת)
 שֶׁל אָדָמָה. וְכִיּוֹן שֶׁהָאָדָם
 נִבְרָא בְּתִקּוּפַת תִּשְׁרִי
 שֶׁהָאָדָמָה מְקַבֵּלָת גַּם כֵּן מִמֶּם
 מִהַגְשָׁמִים, לְכֵן נִקְרָא בָּשָׂם
 אָדָם, לְפִי שֶׁנִּבְרָא מִן
 הָאָדָמָה, דְּהִינּוּ מִמֶּם וְעֵפֶר
 גַּם יָחִיד. וְהֶעֱנִין הוּא, דְּהִנֵּה
 יָדוּעַ שְׁמִים וְעֵפֶר הֵם בִּיטוּי
 וּמִשָּׁל לְשֵׁנֵי דְבָרִים שׁוֹנִים וְאֵף מְנוּגָדִים,
 הוּא עֲנִין עֲלָמָא דְּאַתְפְּסִיא
 עוֹלָם שְׁמִכּוּסָה וְעֲלָמָא דְּאַתְגַּלְיָא
 עוֹלָם שְׁגוּרָה. מִיָּם הוּא עֲנִין
 עֲלָמָא דְּאַתְפְּסִיא, שֶׁהַנִּבְרָאִים
 דְּעֲלָמָא דְּאַתְפְּסִיא הֵם
 דְּבוּקִים וּבְטָלִים בְּמִקּוֹרָם מִקּוֹר
 חַיּוֹת שְׁלֵהֶם, וּמְרַגְּשִׁים שָׂאֵם
 יֵצְאוּ חוּץ לְמִקּוֹרָם וְיִתְנַתְּקוּ
 מִמִּקּוֹר חַיּוֹת אֲזִי יִתְבַּטְּלוּ
 מִמְּצִיאוֹתָם וְלֹא יוֹסִיפוּ לְהִתְקַיֵּם,
 וְהִינּוּ לְפִי שְׁחִיּוֹת הִיא בְּגִלּוּי בְּהֵם
 בְּהֵם וְהֵם מְכִירִים וּמְרַגְּשִׁים אֶת מִקּוֹר
 חַיּוֹת (וְכִפִּי שְׂרֹאִים בְּמוֹחַשׁ לִגְבִּי
 בְּעֵלֵי חַיִּים שְׂבִים שֶׁהֵם מְרַגְּשִׁים אֶת
 הַעוֹבְדָה שֶׁהֵם הֵם מִקּוֹר חַיּוֹת וְאִינֵם
 מְסוּגִלִּים לְחַיּוֹת מִחוּץ לָמִים). וְעֵפֶר
 הוּא עֲנִין עֲלָמָא דְּאַתְגַּלְיָא,
 שֶׁהַנִּבְרָאִים דְּעֲלָמָא
 דְּאַתְגַּלְיָא, אֵף שֶׁגַּם הֵם חַיִּים
 מִחַיּוֹת אֱלֹקִית דִּסְפִּיּוֹת
 הַמַּלְכוּת הִינּוּ שֶׁהוּא הַאֲלֹקִי, כִּפִּי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שהוא מתלבש בספירת המלכות, הוא מקור חיותם, שְׁזָהוּ עֲנִין הַכֹּל הָיָה
- 2 מִן הָעֵפֶר ודבר זה שוה בכל הנבראים, מִכָּל-מָקוֹם, הַחַיּוּת שֶׁבָּהֶם
- 3 הִיא הַנְּעִלָם ואינה ניכרת ונרגשת בהם, עַד שֶׁאֶפְשָׁר יִתְכַּן שִׁירְגִישׁוֹ
- 4 שָׁהֶם נִפְרָדִים ויטעו לחשוב שיש להם מציאות עצמאית משלהם
- 5 חֶסֶד וְשָׁלוֹם ולא יהיו מודעים לכל
- 6 שכל קיומם תלוי במקור חיותם
- 7 באלוקות. אֲמָנָם בַּחַיִּינָה אֲדָמָה
- 8 הִיא שֶׁהָעֵפֶר (עלמא דאתגליא)
- 9 בָּלוּל מִמֵּיִם (עלמא דאתכסיא),
- 10 כלומר שילוב של שני הדברים וְהִינוּ
- 11 שְׁגָם בִּנְבָרָאִים דַּעֲלָמָא
- 12 דְּאֵתְגַלְיָא שברוך כלל לא מרגישים
- 13 את מקורם נִמְשָׁךְ בְּטוֹל קֶצֶת
- 14 שחשים פחות את יישותם העצמית
- 15 ואת התחושה כאילו הם מציאות
- 16 עצמאית, אָכֵל מִכָּל-מָקוֹם אֵין
- 17 זֶה דּוֹמָה לַבְּחִינָה הַמֵּיִם
- 18 בִּפְנֵי-עַצְמָהּ, דְּבַחֲיִינָה הַמֵּיִם
- 19 הוּא עֲלָמָא דְּאֵתְכַסְיָא, שְׁהוּא
- 20 עֲנִין בְּטוֹל בְּמַצִּיאוֹת, היינו
- 21 ביטול מוחלט מכל וכל, עד כדי אבדן
- 22 המציאות לגמרי וכמו מִשָּׁה רַבֵּנוּ
- 23 שאמנם היה בן אדם אבל היה בביטול
- 24 מוחלט לקב"ה דְּכֵתִיב בִּיהִי⁵¹ מִן
- 25 הַמֵּיִם מְשִׁיתִיהוּ ובוה התייחד
- 26 משה משאר בני האדם שהם מעפר
- 27 האדמה, היינו בעלי תחושה (כזו או
- 28 אחרת) של מציאות עצמית ואילו הוא
- 29 היה כמו הברואים שבים שקשורים
- 30 ודבוקים לחלוטין למקור חיותם,
- 31 שֶׁהָיָה בְּבַחֲיִינָה בְּטוֹל
- 32 בְּמַצִּיאוֹת, ללא כל תחושת ישות
- 33 וְלָכֵן הָיָה מִשָּׁה רַבֵּנוּ כְּבֵד פֶּה
- 34 וְכָבֵד לְשׁוֹן⁵² והיה לו קושי
- 35 בדיבור, לְפִי שֶׁהִדְבּוּר הוּא עֲנִין
- 36 עֲלָמָא דְּאֵתְגַלְיָא שהרי כל עניינו
- 37 של הדיבור הוא לגלות כלפי חוץ את
- 38 המחשבות ואת הרגשות המכוסים
- 39 בתוך האדם, וְכִינּוֹן שִׁמְשָׁה הָיָה
- 40 מְבַחֲיִינָה עֲלָמָא דְּאֵתְכַסְיָא,
- 41 עולם שבו הכול מכוסה, לָכֵן הָיָה
- 42 כְּבֵד פֶּה וְכָבֵד לְשׁוֹן. וְזָהוּ גַם
- 43 בֶּן מֶה שֶׁתּוֹכַח⁵³ וְהָיִשׁ מִשָּׁה עֲנִיו מֵאֵד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר
- 44 עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, וְהִינוּ, דַּעַם הָיִיתָ שְׁגָם בַּחֲיִינָה הָאָדָם שֶׁעַל

פְּנֵי הָאָדָמָה, למרות שעניינו הוא "עלמא דאתגליא" היינו נבראים שמציאותם ויישותם ניכרת ומורגשת עֲנִינוּ הוּא בְּטוֹל יש בו מידה מסוימת של ביטול, וְכִנּוֹן לְשׁוֹן הוּא עֵפֶר בָּלוּל מִמֵּיִם ובמובן הרוחני - שילוב של עלמא דאתגליא (ישות) עם עלמא דאתכסיא (ביטול), מִכָּל-מָקוֹם, הַעֲנָנָה וְהַבְּטוֹל דְּמִשָּׁה הוּא יוֹתֵר מְהֻבָּטוֹל דָּךְל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, לְפִי שִׁמְשָׁה הוּא בְּבַחֲיִינָה בְּטוֹל בְּמַצִּיאוֹת שהוא ביטול עמוק ופנימי ביותר, עד כדי אבדן תחושת הישות העצמית לחלוטין. וְהִינוּ, שִׁפְלָלוּת הַהֶפְרָשׁ באופן כללי, ההבדל בֵּין אֲדָמָה (עלמא דאתגליא משולב בעלמא דאתכסיא) לְמֵיִם (עלמא דאתכסיא בלבד) הוּא הַהֶפְרָשׁ בֵּין בְּטוֹל הַיֵּשׁ מצב שבו היש אמנם מתבטל אבל עדיין נשארה בו תחושה מסוימת של ישות עצמית לְבְטוֹל בְּמַצִּיאוֹת שהוא ביטול מוחלט ללא נתינת מקום כלשהו לתחושת ישות. וְזָהוּ שִׁנְקָרָא אֲדָם עַל שֵׁם הָאָדָמָה דווקא ולא ניתן לו שם שמבטא את העובדה שבא מן העפר, כִּי כָל עֲנִין עֲבוּדָת הָאָדָם הוּא לְהַמְשִׁיךְ מֵיִם (עלמא דאתכסיא, ביטול) בָּעֵפֶר (עלמא דאתגליא, יש), הִינּוּ, לְפַעַל בְּטוֹל בִּישׁ, בְּתַחֲלָה וסדר העבודה של ביטול היש הוא שבשלב ראשון צריך לפעול את בְּטוֹל הַיֵּשׁ, ובהמשך יש להעמיק את הביטול הזה יותר ויותר וְעַד שִׁיפְעַל גַּם בְּטוֹל בְּמַצִּיאוֹת.

אֲמָנָם עֲדִין צָרִיף לְהִבִּין מִהוּ עֲנִין עֲבוּדָת הָאָדָם לְהַמְשִׁיךְ בַּחֲיִינָה הַמֵּיִם בְּבַחֲיִינָה הָעֵפֶר ולשלב בין עלמא דאתגליא ועלמא דאתכסיא ולפעול ביטול היש, דְּלִכְאוּרָה, עֲנִין זֶה יִשְׁנֵנוּ גַם קֳדָם עֲבוּדָת הָאָדָם, מֵצֵד הַבְּרִיאָה עֲצָמָה, שִׁנְבָרָא מִן הָאָדָמָה, עֵפֶר הַבָּלוּל מִמֵּיִם, וְאִם בֶּן מִהוּ עֲנִין מִן הָאָדָמָה, עֵפֶר הַבָּלוּל מִמֵּיִם ועצם העובדה שהאדם נברא באמצעות בליה ושילוב של העפר (היש, עלמא דאתגליא) במים (ביטול),

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עלמא דאתכסיא) כבר מהווה ביטול היש ואם כן מהו ענין עבודת
2 האדם בהמשכת המים בעפר בתוספת לשילוב שמצד הבריאה
3 עצמה? אף הענין הוא, שבריאת האדם מן האדמה (עפר
4 ומים) היא עדיין לא פעולה השילוב הגורמת לביטול היש אלא היא רק
5 הכשרה והכנה בלבד שייכל
6 להיות המשכת המים בעפר
7 על-ידי עבודת האדם, והינו
8 שזהו נתינת כח ואתערות
9 דלעילא והתעוררות מלמעלה על
10 ענין העבודה ואמנם גם
11 ההתעוררות מלמעלה יש לה פעולה
12 מסוימת אבל זו רק הכנה והכשרה,
13 ואחר-כך על-ידי העבודה
14 נעשה המשכה עליונה יותר
15 מאשר ההמשכה שנפעלת על ידי
16 ההתעוררות מלמעלה. ועל-דרך
17 המבאר במקום אחר⁵⁴ בענין
18 יורה הגשם הראשון ומלקוש⁵⁵
19 הגשם האחרון, ששניהם ענינם
20 המשכה והשפעה מלמעלה
21 למטה, אלא שענין היורה
22 הוא ירית הגשמים קדם
23 החרישה, ובפריטיות יותר
24 קדם הזריעה, ועל-ידי-זה
25 האדמה מתרככת וכך נעשית
26 האפשרות ונתינת כח על
27 עבודת החרישה וזריעה נמצא
28 שהיורה הוא גשם שמהווה הכנה
29 והכשרה אך אין לו השפעה ישירה על
30 צמיחת התבואה והפירות. אמנם גם
31 לאחר החרישה והזריעה
32 שלכאורה בכך כבר נעשה כל הדרוש
33 כדי שלאחר מכן תהיה צמיחה צריך
34 להיות מלקוש גשם נוסף של סוף
35 עונת הצמיחה, שעל-ידי-זה
36 נעשה טיב איכות הצמיחה,
37 והוא ענין ההמשכה מלמעלה
38 שלאחרי העבודה של האדם
39 למטה שהיא המשכה נעלית יותר מאשר ההמשכה הראשונית בבחינת
40 'אתערותא דלעילא'.
41 ועל-דרך-זה הוא גם כן בענין יצירת האדם ועבודתו,
42 שבריאתו מן האדמה, עפר הפלול ממים, הוא אמנם פעולה
- של ביטול היש אבל זו רק האתערותא דלעילא ונתינת כח על
ענין העבודה ועדיין לא הפעולה עצמה, ואחר-כך על-ידי עבודתו
בדרך העלאה מלמטה למעלה כנ"ל פועל האדם בפועל את בטול
היש הנפעל כאשר יש התגלות של עלמא דאתכסיא (ביטול) בתוך עלמא
דאתגליא (יש), וגם המשכה
עליונה יותר ונעלית יותר מביטול
היש כפי שהוא בתחילת העבודה, והיא
בחינת בטול במציאות (שזהו
ענין המים בפני-עצמו ללא
שילוב ועירוב העפר).
וזהו גם שאדמה היינו אותיות
א"ד מ"ה, כי השם הקדוש מ"ה
הנוצר משם הוי' כשהוא כתוב במילוי
אותיות אל"ף, היינו יו"ד, ה"א, וא"ו,
ה"א והגימטריא של האותיות הללו
היא מ"ה (45) מברר את השם
הקדוש ב"ן⁵⁶ הנוצר משם הוי'
במילוי אותיות ה"א, היינו יו"ד, ה"ה,
ו"ו, ה"ה והגימטריא של האותיות
הללו היא ב"ן (52), כי ענינו של שם
מ"ה הוא ביטול (כענינה של ספירת
החכמה שהיא "כוח מה" כי בה הרעיון
השכלי הוא כנודה בלבד וכמו
שנאמר על משה ואהרן "ונחנו מה")
וענינו של שם ב"ן (כענינה של ספירת
הבינה שבה הרעיון השכלי מקבל אור
ורוחב ומציאות) הוא מציאות, והינו
שהוא רק הכח לברר שיהיה
בחינת א"ד, שהוא ענין
העלאה מלמטה למעלה,
כמו שכתוב⁵⁷ ואד יעלה מן
הארץ והשקה את כל פני
האדמה הרי שיש כאן שילוב של
מים ("ואד יעלה... והשקה") עם עפר,
והוא ענין ההעלאה ותפלה
כו' על ידי עבודת האדם (הנעלית
מאשר המשכה בדרך אתערותא
דלעילא), עד שמגיעים לבחינת
מ"ה שהוא בטול במציאות⁵⁸ כפי שאמרו על עצמם משה ואהרן
"ונחנו מה", כיוון שהיו בטלים בתכלית, בבחינת ביטול במציאות, וכאמור
שעל ידי ההמשכה מלמעלה נפעל רק הכוח והיכולת לביטול אבל הביטול
בפועל, החל מביטול היש ועד לביטול במציאות, נפעל על ידי עבודת האדם.

(54) ראה גם רס"ג עקב יא, יד. אוה"ת עקב ע' תריד ואילך. (55) עקב שם. (56) ראה לקו"ת בחוקותי מז, ג. ובכ"מ.

(57) בראשית ב, ו. (58) ראה תו"א וארא נו, א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שונות עם הבדלים גדולים כל כך ביניהם, ואדרבה, מצד גדלות הנבראים דווקא משום שיש נבראים גדולים וחשובים עם הגדרות מאוד מסוימות צריכה להיות הגבלה גדולה יותר בכדי לחלקם זה מזה כי בנברא פחות ערך ה'ציור' וההגדרה של מציאותו בולטים פחות, והגבלה זו של האור האלוקי היא מצד שם אלקים דווקא שהוא שם מידת הגבורה והצמצום שממנה נובעות ההגדרות המסוימות של כל יישות (גשמית ואפילו רוחנית). ונמצא, שעם היות אמתית ההתהוות משם הו' כי התהוות 'ש' מאי' יכולה להיות רק בכוח הבלי-גבול וממקור שהוא עצמו קיומו לא תלוי בסיבה אחרת, הרי ההתהוות בפעל, בהגבלה ובהתחלקות, היא מצד שם אלקים המעלים ומסתיר על האור של שם הו' כדי שיוכל להאיר ולהתלבש בנבראים מוגבלים (כמבואר בהרחבה ב'שער היחוד והאמונה' שבספר התניא). וכמו שנתבאר לעיל (סעיף ג) שהגם שאמתית ההתהוות היא מעצמותו יתברך שלמעלה מכל מדידה והגבלה, מפל-מקום הרי זה בא בפעל על-ידי פמה ממצעים דסדר השתלשלות שמודדים ומגבילים את האור האלוקי בכל עולם ובכל נברא לפי ענינו. ועל זה נאמר על ידי אליהו הנביא וכל העם ענו אחריו הו' הוא האלקים, דעם היות שההתהוות בפעל היא משם אלקים השם של הצמצום וההעלם, מפל-מקום, צריך לידע שבאמת הרי הפל גם האור המוגבל והמצומצם הוא משם הו' שלמעלה מהתחלקות, והינו, ששם אלקים הוא רק מגן ונרתק בלבד לשם הו' ככתוב "כי שמש ומגן ה' אלקים", היינו ששם אלקים הוא בבחינת מגן

וזהו גם כן מה שכתוב במדרש⁵⁹ על פסוק⁶⁰ ואדם אין לעבד את האדמה, ואדם אין להעביר את הבריות להקב"ה כאלה וכחוני המעגל, היינו, שהמשיל המדרש את עבודת האדם לאלהי הנביא, היינו לענין שמצינו בעבודתו ובפעולתו של אליהו הנביא. והענין בזה, דהנה, עבודתו של אליהו הנביא היתה שפעל שכל ישאל אמרו⁶¹ הו' הוא האלקים הו' הוא האלקים, שהם ב' מדרגות ולא רק כפילות של אותו הדבר עצמו. דהנה, הו' הוא הו' אחד⁶² ככתוב "שמע ישראל, ה' אלוהינו ה' אחד", ואלקים הוא לשון רבים, כמו שכתוב⁶³ אלקים קדושים. והינו, שמצד שם אלקים נעשית ההתהוות בפעל של כל הנבראים, הן מה רבו מעשיהם⁶⁴, דקאי על רבוי הנבראים התחתונים שלמטה שהם מסוגים רבים מאוד ובכמות גדולה מאוד, והן מה גדלו מעשיהם⁶⁵, דקאי על גדולי הנבראים שלמעלה⁶⁶, כמבואר ב'תורה אור' (פרשת וארא): "מה רבו מעשיך... עולמות התחתונים וכל הברואים שבעולם הזה המתחלקים למיניהם בכמה מיני התחלקות רבי רבבות מדרגות בדומם, צומח, חי... מה גדלו מעשיך... העולמות עליונים מלאכים ונשמות...", כי בכדי שיהיו רבוי הנבראים שלמטה, ואפילו בכדי שיהיו גדולי הנבראים שלמעלה למרות שהם רוחניים, צריך להיות ענין של הגבלה באור האלוקי שיורד להוות ולקיים ולהחיות את הנבראים, בכדי להבדיל ולחלק בין נברא אחד לחברו כי אם יושפע אור 'פשוט' בלי הגבלות ובלי הגדרות לא יתהוו נבראים מוגדרים בהגדרות

(59) ב"ר פי"ג, ז. (60) בראשית שם, ה. (61) מלכים"א יח, לט. (62) ואתחנן ו, ד. (63) יהושע כד, יט. (64) תהלים קד, כד.

(65) שם צב, ו. (66) ראה תו"א וארא נו, א. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

1 לשם הוי'. כשם שלשמש יש נרתק וכיסוי שמצד אחד מסתיר את אורו
 2 ומעלים עליו אך מצד שני הודות לו אור השמש יכול להאיר בעולם בעוד
 3 שבעדיו האור חזק מידי ולא ניתן להכיל אותו, וזהו שכתוב הוי' מלך
 4 הוי' מלך⁶⁷ הוי' ימלך לעולם ועד⁶⁸, והינו, דעם היות
 5 שמציאות הזמן שגחלק שיש
 6 בו חלוקה להנה עבר ועתיד
 7 (כלשון הפסוק לגבי מלכותו של
 8 הקב"ה - מלך בהווה מלך בעבר
 9 וימלך בעתיד) הוא משם
 10 אלקים (כמו שכתוב בשער
 11 היחוד והאמונה⁶⁹ פרק ז: שם
 12 הוי"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן
 13 שהוא היה הווה ויהיה ברגע אחד).
 14 מפל-מקום, הוי' מלך מלך
 15 ימלך, לפי שאמיתית
 16 ההתהוות היא משם הוי'
 17 (כמבואר בשער היחוד והאמונה שם:
 18 "אף על פי שהוא ית' למעלה מהמקום
 19 והזמן, אף על פי כן הוא נמצא גם
 20 למטה במקום וזמן", יעוין שם
 21 באריכות).
 22 אמנם, ענין הוי' הוא
 23 האלקים פעם אחת אינו אלא
 24 בהארת הוי' כאשר אורו האינסופי
 25 של הקדוש-ברוך הוא בעולם בהאר
 26 כפי שהיא בהתלבשות בשם
 27 אלקים, ושם אלקים מעלים
 28 לשם על שם הוי' כמו המגן
 29 והנרתק המעלים לשמש ומגביל
 30 ומסתיר את אורה, ומה שפגלוי
 31 בעולם הוא לא אור אין סוף אלא רק
 32 שם אלקים, שהוא ענין
 33 הטבע⁷⁰ ובלשון רבנו הזקן בשער
 34 היחוד והאמונה פרק ו: "שם אלוקים
 35 הוא שם מידת הגבורה והצמצום ולכן
 36 הוא גם כן בגימטריא הטבע, לפי
 37 שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה
 38 העולם ונראה כאילו העולם עומד
 39 [מתקיים] ומתנהג בדרך הטבע, ושם אלוקים זה הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה
 40 להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה
 41 הקרפנות הוא לפעל בט

67) תהלים י, טז. צג, א. 68) בשלח טו, יח. 69) פ"ו ואילך. 70) פרדס שער יב (שער הנתיבות) פ"ב. ר"ח שער האהבה פ"ו (ד"ה והמרגיל). שו"ת חכם צבי סי"ח. תניא שעהיוה"א רפ"ו. לקו"ת פ' ראה כב, סע"ב ואילך. 71) קדושין עא, א. 72) בראשית שם, טו. ב"ר פט"ז, ה. 73) פינחס כח, כב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עד שִׁהְיֶה בְּטוֹל בְּמִצִּיאוֹת שְׁקָלִים, מְבָרְכִים הַחֹדֶשׁ אָדָר, ה'תשח"י
- 2 לעיל.
- 3 וְזֶהוּ גַם כֵּן מֵה שֶׁכְּתוּב בַּמִּדְרָשׁ⁷⁴ אֲדָם מִמְקוֹם פִּפְרָתוֹ
- 4 נִבְרָא הָאֲדָמָה שֶׁמִּמֶּנָּה נִבְרָא אָדָם הָרָשׁוֹן הִיא הָאֲדָמָה שֶׁל מִקְוֵה עֵלִי
- 5 עֵמֶד לְאַחַר מִכָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְכוּ
- 6 הַקְרִיבוּ אֶת הַקִּרְבָּנוֹת הַמִּכְפָּרִים עַל בְּנֵי
- 7 הָאָדָם הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב וְזֶה
- 8 כְּתוּב בְּצִוּוֵי עַל בְּנֵיית הַמִּזְבֵּחַ
- 9 מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְהַכְתוּב
- 10 מִדְּגִישׁ שֶׁהַמִּזְבֵּחַ הוּא הוּא "מִזְבֵּחַ
- 11 אֲדָמָה", וְהִינוּ לְפִי שֶׁכָּל עֲנִין
- 12 הָאָדָם הוּא לַעֲסֹק בְּעִבּוּדֵי הַקִּרְבָּנוֹת שֶׁעֲנִינָם
- 13 הַקִּרְבָּנוֹת שֶׁעֲנִינָם כְּאִמּוֹר
- 14 הַעֲלָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה
- 15 וְהַמְשִׁכָּה מִלְמַעְלָה לְמַטָּה,
- 16 וְהַמְשִׁיךְ אוֹתוֹ הַכְתוּב שֶׁל הַצִּוּוֵי
- 17 עַל בְּנֵיית הַמִּזְבֵּחַ וְנִבְחַתָּ עָלָיו
- 18 קִרְבָּנוֹת שׁוֹנִים אֶת עוֹלוֹתֶיךָ
- 19 קִרְבָּנוֹת עוֹלָה וְאֶת שְׁלָמֶיךָ קִרְבָּנוֹת
- 20 שְׁלָמִים, דְּעוֹלָה הוּא קִרְבֵּן שְׁכוּלוֹ
- 21 עוֹלָה וְנִשְׂרָף עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ כְּנִאמֹר
- 22 בְּתוֹרָה שְׁהוּא פָּלִיל לְהוֹי'⁷⁵,
- 23 וְהוּא עֲנִין הַעֲלָה שֶׁל הַקִּרְבֵּן
- 24 הַגִּשְׁמִי מִלְמַטָּה לְמַעְלָה
- 25 לְאַלּוּקוֹת, וְשְׁלָמִים הֵם קִרְבָּנוֹת אֲשֶׁר
- 26 רַק חֵלֶק מֵהֶם עוֹלָה וְנִשְׂרָף עַל גְּבִי
- 27 הַמִּזְבֵּחַ וְשֶׁאֵר הַחֲלָקִים נִאֲכָלִים
- 28 לְכַהֲנִים וְלַבְּעָלִים⁷⁶, וְהוּא
- 29 עֲנִין הַהִמְשִׁכָּה שֶׁל הַאֲלּוּקוֹת
- 30 מִלְמַעְלָה לְמַטָּה לְעוֹלָם הַזֶּה עַד
- 31 שֶׁהַאֲלּוּקוֹת וְהַקְדוּשָׁה נִמְשַׁכֵּת בְּפִשֵּׁר
- 32 הַגִּשְׁמִי שֶׁנִּאֲכָל לְכַהֲנִים
- 33 וְלַבְּעָלִים וְגַם בּוֹ יֵשׁ דִּינֵי קְדוּשָׁה
- 34 וְלִכֵּן הוּא נֹאכַל בְּתַנָּאִים מוּגְדָרִים.
- 35 ז' אָמְנָם לְאַחֲרֵי-זֶה אַחֵר
- 36 הַצִּוּוֵי "מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי"
- 37 נִאֲמַר⁷⁷ וְאָם מִזְבֵּחַ אֲבָנִים
- 38 תַּעֲשֶׂה לִּי, וְפִרְשׁ הֶרְמִי'ן
- 39 דְּמָה שֶׁכְּתוּב לְגַבִּי מִזְבֵּחַ זֶה וְאָם
- 40 לְשׁוֹן רִשׁוֹת וְלֹא לְשׁוֹן צִוּוֵי
- 41 (אֶף שֶׁאֵם' זֶה אֵינוֹ רִשׁוֹת
- 42 אֶלָּא חוֹבָה⁷⁸ שֶׁהִיא חוֹבָה לַעֲשׂוֹת
- 43 לְפִי שֶׁבַּמִּדְבָּר לֹא נִצְטָווּ לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ אֲבָנִים, וְהִיוּ

- 44 יְכוּלִים לְבָנוֹת גַּם מִזְבֵּחַ אֲדָמָה, וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב⁷⁹ בְּתוֹרָה
- 45 בְּמִלְכֵת הַמִּשְׁכָּן נָבֹב לְוַחֲוֹת, וּפִרְשׁ בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן, חֲלִיל
- 46 לְוַחֲוִין מְלִי עִפְרָא לְוַחֲוֹת חֲלָלִים מִלֵּאִים עִפְרָא, שֶׁהִיוּ מְמַלְאִין אֶת
- 47 חֲלָלוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ הַנִּחָשֶׁת בְּעִפְרָא, וְרַק בְּכִנְיֻסָתָם לְאַרְצָן נִצְטָווּ
- 48 לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ אֲבָנִים.
- 49 וְהִנֵּה, הַהִפְרָשׁ בֵּין אֲדָמָה
- 50 לְאֲבָנִים הוּא, שֶׁאֲדָמָה הִיא
- 51 דְּבִר רַב, וְאֲבָנִים הֵם דְּבִר
- 52 קָשָׁה. וְזֶהוּ שֶׁבְּכִנְיֻסָתָם לְאַרְצָן
- 53 דְּכִתִּיב בַּה'⁸⁰ אֶרֶץ אֲשֶׁר
- 54 אֲבָנֶיהָ בְּרִזָּל, קָשָׁה בְּרִזָּל,
- 55 נִצְטָווּ לְבָנוֹת מִזְבֵּחַ אֲבָנִים כִּי
- 56 בְּמִקְוֵה קָשָׁה רָאוּ לְהִקִּים מִזְבֵּחַ קָשָׁה.
- 57 וְהִעֲנִין בְּעִבּוּדָה הַרוֹחֲמִית שֶׁל
- 58 הָאָדָם הוּא, דְּאֲדָמָה שֶׁהִיא דְּבִר
- 59 רַב מוֹרָה עַל הָעִבּוּדָה שֶׁעַל-
- 60 פִּי טַעַם וְדַעַת עֲבוּדָה שֶׁמְבֹסֶסֶת
- 61 עַל הַבְנָה וְהַשְׁגָּה בִּשְׁכַל הָאֲנוּשִׁי, כִּי,
- 62 בְּטַעַם וְדַעַת יֵשׁ נְטִיָּה לְכָאן
- 63 וּלְכָאן כִּיּוֹן שֶׁהַשְׁכַּל מְסוּגֵל לְהַבִּין
- 64 גַּם שְׁתֵּי דַעוֹת מְנוּגְדוֹת וְסוֹתוֹת זֶה לְזֶה
- 65 הִרִי כְּאִשֶּׁר הָאָדָם עוֹבֵד אֵת ה' עַל
- 66 יְסוּדוֹת הַגִּיּוֹנִיִּים הוּא עֵלּוּל לְנִטּוֹת פַּעַם
- 67 לְכִיּוֹן זֶה וּפַעַם לְכִיּוֹן אַחֵר, וְגַם
- 68 בְּבַחֲיִנַת טַעַם וְדַעַת
- 69 שֶׁלְמַעְלָה, אֲצֵל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא,
- 70 כְּכִיּוֹל, הִרִי מִקְדָּם הִיתָה נְטִיָּה
- 71 לְחֹב וּלְדִין כְּאִשֶּׁר לְפָנֵי הַמְּבֹרָךְ
- 72 אִמֵּר הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא כִּי מֵאֲחֵר
- 73 שֶׁ"רְבֵּעַ רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֵר
- 74 מַחֲשַׁבּוֹת לְבוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם" לִכֵּן
- 75 "אֲמַחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בְּרָאִיתִי מֵעַל
- 76 פְּנֵי הָאֲדָמָה", וְאַחֲרֵי-כֵן לְאַחֵר
- 77 הַמְּבֹרָךְ הִנֵּה מִצַּד אוֹתָהּ הַסִּבָּרָא
- 78 עֲצָמָה הִיתָה נְטִיָּה לְזָכוֹת
- 79 וּלְחֶסֶד וְאִמֵּר הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
- 80 "יֵצֵר לֵב הָאָדָם רַע מִנַּעֲרֻתוֹ וְלֹא אוֹסִיף
- 81 עוֹד לְחַכּוֹת אֶת כָּל חַי כְּאִשֶּׁר עֲשִׂיתִי".
- 82 וְכֵן הֵם פְּנֵי הַדְּבָרִים מִבַּחֲיִנַת הַשְׁכַּל
- 83 וְהַחֲיָיוֹן, טַעַם וְדַעַת, אָמְנָם,
- 84 בַּחֲיִנַת אֲבָנִים שֶׁהֵם דְּבִר
- 85 הַקָּשָׁה מוֹרָה עַל הָעִבּוּדָה
- 86 שֶׁלְמַעְלָה מְטַעַם וְדַעַת שֶׁמְבֹסֶסֶת עַל קִשְׁר עֵמּוּק יוֹתֵר עִם הַקְדוּשָׁה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ברוך-הוא ברמה על-שכלית, שְׁעַל-יְדִי-זֶה דִּוְקָא 'לוקחים' ותופסים
2 אֶת עֲצָמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ הקדוש-ברוך-הוא בעצמו ומתחברים איתו,
3 וכמֵאֲמַר הוּוֹרָה לִית מַחֲשָׁבָה תְּפִסָּא בִּיה⁸¹ אין מחשבה שמסוגלת
4 'לתפוס' בו, בקדוש-ברוך-הוא בעצמו, אֲבָל נִתְפָּס הוּא בְּרַעוּתָא-
5 דְּלִבָּא ברצון הלב דִּוְקָא⁸²
6 שְׁלִמְעָלָה מִטַּעַם וְדַעַת כי בעור
7 שרגש הלב הוא במקום נחות יותר
8 בכוחות הנפש לעומת השכל, הרי כוח
9 הרצון נעלה יותר וחזק יותר מאשר
10 השכל והרגש וכאשר יהודי מתמסר
11 לקדוש-ברוך-הוא בכוח הרצון שהוא
12 על-שכלי, למעלה מטעם ודעת, זוהי
13 'תפיסה' והתחברות בענייני אלוהות
14 שיש לזה חזק וחזק (בדוגמת החזק
15 של אבנים קשות לעומת אדמה רכה).
16 וְזֶהוּ הֵהָפֵרֶשׁ בֵּין מִזְבַּח
17 אֲדָמָה לְמִזְבַּח אֲבָנִים, דָּקָל
18 הֵהָעֲלָאוֹת וְהֵהָמִשְׁכוֹת
19 שְׁבִמְזִבַּח אֲדָמָה הֵם רַק
20 בְּבַחֲנִית הַגְּלוּיִים בְּלִבָּד אותן
21 בחינות באלוהות שהם במסגרת
22 ההתגלות ההדרגתית של סדר
23 השתלשלות שנחשבות כ'גלויים'
24 (התגלות, הארה והתפשטות) לעומת
25 הקב"ה בעצמו, אֲבָל בְּכָדִי לְהִגִּיעַ
26 לְאֻמָּתִית הַמִּצִּיאוֹת שֶׁהוּא
27 עֲצָמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, שְׁמֵאֲמָתִית
28 הַמִּצִּיאוֹת של הקדוש-ברוך-הוא
29 בעצמו (שקיומו הוא אמיתי ועצמאי
30 ולא תלוי חס ושלום במציאות אחרת)
31 נִמְצָאוּ ונבראו כָּל הַנִּמְצָאִים
32 הנבראים, הִנֵּה זֶהוּ בְּמִזְבַּח
33 אֲבָנִים דִּוְקָא שְׁלִמְעָלָה מִטַּעַם
34 וְדַעַת כי באמצעות השכל וההיגיון
35 (טעם ודעת) לא ניתן להגיע לקדוש-
36 ברוך-הוא בעצמו (וְלִכֵּן, בְּהִיּוֹת
37 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, שְׁעַל-זֶה
38 נִאֲמַר⁸³ לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בַּמִּדְבָּר
39 הלכו אחריו במדבר, ומדיקו הלשון "לכתב אחרי" יש ללמוד שבעת ההליכה
40 במדבר הקשר והיחס של בני ישראל והקדוש-ברוך-הוא לא היה קרוב
41 במיוחד, אלא בְּחִינַת אַחֲרֵי בְּלִבָּד כמו אדם שמשפיע ונותן לזולת
42 לא בדרך קירוב ולא מגיש לו את ההשפעה ישירות אלא כמי שמשלִיךְ
43 למישהו מאחוריו וְלֹא פָּנִים בְּפָנִים, וכמצב הזה הספיק גַּם מִזְבַּח
- אֲדָמָה היינו עבודת ה' שמבוססת על טעם ודעת שיוצרת התחברות
לאלוהות במידה מוגבלת ומצומצמת). וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּתַפְלוֹת
שֶׁכִּנְגָד תְּמִידִין תְּקִנּוּם ולכן יש בתפילות דמיון לעבודת הקרבנות,
שְׁאֻמָּתִית עֲנִין עֲבוֹדַת הַתַּפְלָה הוּא הָעֲבוֹדָה שְׁלִמְעָלָה
מִטַּעַם וְדַעַת ולא רק התבוננות
שכלית והתעוררות עד כמה שהשכל
מחייב ולא יותר, אלא שְׁמִתְבַּטֵּל
מִמִּצִּיאוֹתָיו לְגַמְרִי (עַר וְעֵרֶט
אוֹיֵס שהאדם חדל מלהיות
מִצִּיאוֹת) וּמִתְחַבֵּר עִם
עֲצָמוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, שְׁזֶהוּ תַּפְלָה
מִלְשׁוֹן הַתּוֹפֵל מחבר ומדיק
כָּלִי חֶרֶס⁸⁴, הִינּוּ שהאדם חדל
מלהיות מציאות בפני עצמה, אלא
שְׁנַעֲשֶׂה מִצִּיאוֹת ה' עֲצָמוֹתָיו
שֶׁהוּא הַמִּצִּיאוֹת הַיְחִידִית
וְהָאֻמָּתִית כי לאמחו של דבר כל
העולמות וכל הנבראים לא קיימים
במציאות עצמאית משלהם ובטלים
לגבי הקדוש-ברוך-הוא מכל וכל ו"אין
עוד (מציאות כלשהי) מלבדו", וכאשר
אדם מתפלל תוך ביטול מוחלט על-
שכלי של מציאותו כלפי הקדוש-ברוך-
הוא ("ביטול במציאות" ולא רק
"ביטול היש") הוא מתחבר בקדוש-
ברוך-הוא בעצמו ו'תופס' בו.
(ח) וּבְזֶה יוֹכֵן גַּם כֵּן עֲנִין
מַחֲצִית הַשָּׁקֶל. דְּהִנֵּה,
עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשָּׁקֶל קָאִי
מתייחס על אל כָּלִיל הָעֲבוֹדָה
בְּעֵשֶׂר כחות הגלויים לכל
נשמה יש עשר כוחות שמקבילים
לעשר הספירות העליונות ומתחלקים
באופן כללי לשכל (חכמה, בינה, דעת)
ומידות (חסד, גבורה, תפארת וכו'),
שֶׁהוּא העבודה באמצעות עשר
הכוחות הגלויים עֲנִין הָעֲבוֹדָה
שְׁעַל-פִּי טַעַם וְדַעַת, וְעֵשֶׂר כחות הַנִּעְלָמִים עשר הכוחות הללו
קיימים גם בצורה עמוקה ופנימית יותר, ברמה שלא תמיד באה לידי גילוי
אלא אם כן האדם מצליח לגלות גם את הכוחות הנעלמים שֶׁהוּא עֲנִין
הָעֲבוֹדָה שְׁלִמְעָלָה מִטַּעַם וְדַעַת, שֶׁהֵם שניהם יחד עשר הכוחות
הגלויים ועשר הכוחות הנעלמים עֲשָׂרִים.
וְזֶהוּ מָה שֶׁתּוֹבַח בַּפְּסוּקִי הַצִּיּוּי על מחצית השקל שהובאו בתחילת

(81) תקו"ז בהקדמה (יז, א). (82) ראה המשך תרס"ו ס"ע נו ואילך. ובכ"מ. (83) ירמ' ב, ב. וראה תו"א תצוה פד, ד. ובכ"מ.

(84) תו"א תרומה עט, סע"ד. סה"מ תש"ט ע' 79 (השני). וש"נ.

שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מברכים החודש אדר, ה'תשח"י

כא

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ובתחילת המאמר נשאלה השאלה מדוע המושג קודש מופיע ביחס לשקל
השלם דווקא בעוד שהציווי הוא להביא דווקא מחצית השקל, דעם היות
שהעבודה בפעל היא רק מחצית השקל בלבד, רק עשר גרה,
כנגד עשר הכוחות הגלויים בלבד, הנה גם מחצית זה הוא בשקל
הקדש וגם עשר כוחות הגלויים הם
'קודש' בדרגה של "מילה בגרמיה"
כנ"ל, לפי שישוד עבודתו
בכוחות הגלויים אמנם הוא מה
שמניח את עצמו (ער לייגט
זיך אַוועק מתמסר) באפן
שלמעלה מטעם ודעת ומוסר
לקודש-ברוך-הוא את פנימיות נפשו
שלמעלה מהכוחות הגלויים.

וזהו גם מה שכתוב בציווי על
נתינת מחצית השקל העשיר לא
ירבה והדל לא ימעיט אלא
כולם יתנו מחצית השקל לא פחות ולא
יותר, דהנה, אמרו חכמינו ז"ל אין
עשיר אלא בדעת ואין עני
אלא בדעת⁸⁶, וגם את הציווי הזה
יש לפרש כלפי עני ועשיר בדעת,
וזהו העשיר לא ירבה, דמאחר שעקר העבודה היא
ההנחה עצמית ההתמסרות
וההתבטלות של עצם ופנימיות הנפש
שלמעלה מטעם ודעת, הנה
בענין זה לא שייך רבוי כי
מדובר בהתבטלות מוחלטת של הישות
העצמית, "ביטול במציאות", וכאשר
האדם מתמסר בהתמסרות מוחלטת
ללא שיור וללא סיג, אין מקום
להוסיף על כך, וכמו כן הדל לא
ימעיט, ואי אפשר להסתפק בפחות
מזה שהרי כל אחד ואחד גם
מי שנשמתו היא בדרגה נחותה ביותר
יש בו בחינת עשיר ספירות,
כידוע שגם נפש דנפש
דמלכות דעשיה בנשמה יש כמה
וכמה דרגות ו"נפש" היא הכי נמוכה
בין הדרגות השונות, בעשר הספירות
המלכות היא הספירה הכי נמוכה
ובארבעת העולמות (אצילות, בריאה, יצירה, עשיה) עולם העשיה הוא העולם
נחות ביותר וגם בנשמה שהיא בדרגה כל כך נמוכה יש בה מבחינת

המאמר עשרים גרה השקל בשקל הקדש, שפאשר עבודתו
של האדם היא באפן של שקל שלם דוקא, היינו שישנה לא
רק העבודה שעל פי טעם ודעת אלא גם העבודה שלמעלה מטעם
ודעת, אזי הוא שקל הקדש, קדש מלה בגרמיה⁸⁵ בפני
עצמה, היינו דרגה גבוהה בקדושה
כידוע ההפרש ההבדל בין
קדש לקדוש, שקדוש במובן
של תואר למהות מסוימת יש בו
התחלקות לדרגות שונות, שזהו
מה שכתוב בפסוק "קדוש, קדוש,
קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו"
ג' [=שלוש] פעמים קדוש,
שהוא ענין התחלקות קוין כי
עשר הספירות מתחלקות באופן כללי
לשלושה קוין, של ימין (בקו זה
מציוות הספירות חח"נ: חכמה, חסד
נצח) שמאל (בג"ה: בינה, גבורה, הוד)
ואמצע (דת": דעת, תפארת יסוד),
אמנם קדש כשם עצם הוא מלה
בגרמיה לעצמה שלמעלה
מהתחלקות, ולכן, פאשר
עבודתו של האדם היא למעלה
מטעם ודעת שבנפשו שזהו
בחינה שלמעלה מהתחלקות
ואין בה הגדרות והבדלי דרגות, הנה
על-ידיה גם למעלה הוא
בבחינת קדש שלמעלה
מהתחלקות ועל ידי הביטול
והעבודה למעלה מטעם ודעת האדם
מתחבר ומתקשר עם הבחינה העליונה
הזו.
והנה, ענין העבודה בפעל
ובגלוי כפי שהדברים נראים כלפי
חוץ צריך להיות עם עשיר
כחות הגלויים, וזהו מה
שכתוב זה יתנו מחצית
השקל היינו עשר גרה בלבד ולא
עשרים, לפי שהעבודה בפעל
היא עם עשיר כחות הגלויים
בלבד. אמנם זהו רק העבודה
בפעל, אבל יסוד העבודה
והבסיס שלה הוא העבודה שלמעלה מטעם ודעת. וזהו מה
שכתוב בפסוק שצריך להביא מחצית השקל בשקל הקדש

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 חֲכָמָה הִדְרָגָה הִכִּי גְבוּהָהּ מִבֵּין עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת דְּאֶצִּילוֹת⁸⁷ הָעוֹלָם הִכִּי
 - 2 נִעְלָה מִבֵּין אַרְבַּעַת הָעוֹלָמוֹת, וְנִמְצָא שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה מִי
 - 3 שִׁיחִיָּה, יֵשׁ לִפְחוֹת אֶת עֶשֶׂר הַכּוֹחוֹת הָאֻמּוּרִים.
 - 4 וְזֶהוּ גַם כֵּן מִה שֶׁכָּתוּב בְּדִוְרָא⁸⁸ עַל פְּסוּק עֲשִׂים גֵּרָה
 - 5 הַשֶּׁקֶל, דָּא אֲבָנָא לְמִשְׁקָל בֵּה
 - 6 זוֹ אֲבָן לְשִׁקּוֹל בֵּה דָא זוֹ הָאוֹת יו"ד
 - 7 כו', דְּכִמּוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל
 - 8 בְּגִשְׁמִיּוֹת כְּאִשְׁר מְנִיחִים
 - 9 מִשְׁקָל מִשְׁקוֹלֹת כְּבֹדָה עַל צַד
 - 10 אֶחָד שֶׁל כֶּף מֵאֻנְיָם אוֹתוֹ צַד
 - 11 יוֹרֵד כִּלְפֵי מִטָּה, הִנֵּה הַדְּבָר
 - 12 שֶׁמֶנֶח עַל צַד הַשְּׁנִי שֶׁל
 - 13 הַמֵּאֻנְיָם נִגְבָּה לְמַעְלָה, כֶּף
 - 14 גַם בְּעִבּוּדָה הָרוּחָנִית, שֶׁכְּאִשְׁר
 - 15 הָאָדָם מְנִיחַ וּמוֹסֵר וּמִבְטֵל לְקֹדֶשׁ-
 - 16 בְּרוּךְ-הוּא אֶת הָעֶשְׂר כְּחוֹת
 - 17 הַפְּנִימִיִּים הַנִּעְלָמִים שֶׁלוֹ, שְׁהוּא
 - 18 עֲנִין הַהֲנָחָה הָעֲצָמִית
 - 19 הַהִתְמַסְרוֹת וְהַהִתְבַּטְלוֹת שֶׁלְמַעְלָה
 - 20 מִטַּעַם וְדַעַת עַל-שְׂכִלִית, אִזִּי גַם
 - 21 עֲבוּדָתוֹ בְּעֶשְׂר כְּחוֹת הַגְּלוּיִים
 - 22 (שְׁהוּא הָעִבּוּדָה בְּפִעֻלָּה)
 - 23 נַעֲשִׂית בְּאִפֻּן נִעְלָה בִּיּוֹתָר.
 - 24 וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ תְּרוּמָה לַהוֹי',
 - 25 שֶׁגַם הָעִבּוּדָה דְּמַחְצִית
 - 26 הַשֶּׁקֶל לְמֵרוֹת שְׁהוּא עֲבוּדָה בְּכוֹחוֹת
 - 27 הַגְּלוּיִים בְּלִבְדּוֹ, בְּכָל זֹאת הִיא
 - 28 תְּרוּמָה לַהוֹי', תְּרוּמָה מִלְּשׁוֹן
 - 29 הַרְמָה וְהַגְבָּהָה⁸⁹ כִּי הִיא מַעֲלָה
 - 30 וּמְרוּמָמָה גַם אֶת הָאָדָם (כְּמִשְׁל הָאֻמּוֹר
 - 31 כִּמְךָ הַמֵּאֻנְיָם שֶׁמִּשְׁקָל כְּבֹד בְּצַד אֶחָד
 - 32 גּוֹרֵם לְצַד הַשְּׁנִי שֶׁל הַמֵּאֻנְיָם לַעֲלוֹת
 - 33 וְלַהֲתַרְוֵם). וְזֶהוּ גַם כֵּן מִה
 - 34 שֶׁמֶסִּים לְכַפֵּר עַל נִפְשׁוֹתֵיכֶם,
 - 35 דְּבִכְדִּי לְכַפֵּר עַל הַחֲטָא צָרִיף
- 26
- דְּאֶצִּילוֹת⁸⁷. וְזֶהוּ גַם כֵּן מִה שֶׁכָּתוּב בְּדִוְרָא⁸⁸ עַל פְּסוּק עֲשִׂים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל, דָּא אֲבָנָא לְמִשְׁקָל בֵּה דְּכִמּוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל בְּגִשְׁמִיּוֹת כְּאִשְׁר מְנִיחִים מִשְׁקָל מִשְׁקוֹלֹת כְּבֹדָה עַל צַד אֶחָד שֶׁל כֶּף מֵאֻנְיָם, הִנֵּה הַדְּבָר שֶׁמֶנֶח עַל צַד הַשְּׁנִי שֶׁל הַמֵּאֻנְיָם, נִגְבָּה לְמַעְלָה, כֶּף גַם בְּעִבּוּדָה, שֶׁכְּאִשְׁר מְנִיחַ אֶת הָעֶשְׂר כְּחוֹת הַנִּעְלָמִים שֶׁלוֹ, שְׁהוּא עֲנִין הַהֲנָחָה הָעֲצָמִית הַהִתְמַסְרוֹת וְהַהִתְבַּטְלוֹת שֶׁלְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, אִזִּי גַם עֲבוּדָתוֹ בְּעֶשְׂר כְּחוֹת הַגְּלוּיִים (שְׁהוּא הָעִבּוּדָה בְּפִעֻלָּה) נַעֲשִׂית בְּאִפֻּן נִעְלָה בִּיּוֹתָר. וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ אוֹמְרוֹ תְּרוּמָה לַהוֹי', דְּמַחְצִית הַשֶּׁקֶל הִיא תְּרוּמָה לַהוֹי', תְּרוּמָה מִלְּשׁוֹן הַרְמָה וְהַגְבָּהָה⁸⁹. וְזֶהוּ גַם כֵּן מִה שֶׁמֶסִּים לְכַפֵּר עַל נִפְשׁוֹתֵיכֶם, דְּבִכְדִּי לְכַפֵּר עַל הַחֲטָא צָרִיף לְהוֹי' הָיִיתָ הָעִבּוּדָה שֶׁלְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, שְׁדוּקָא עַל-יְדֵי-זֶה אֲתַכְפִּיא וְאֲתַהֲפִכָא סְטָרָא אֲחֵרָא וְאֲסַתְּלַק יִקְרָא דְּקוּדְשָׁא-בְּרִיף-הוּא בְּכִלְהוּ עֲלֵמִין⁹⁰, שְׁנַעֲשֶׂה כְּמוֹ קֹדֶם הַחֲטָא, וְעוֹד לְמַעְלָה יוֹתָר, וְעַד שְׁנַעֲשֶׂה עֵקֶר דִּירָתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַחְתּוֹנִים, דְּפִרוּשׁ דִּירָה הֵינִינוּ כְּמוֹ עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁל בְּדִירַת מֶלֶךְ בְּשֵׁר-וָדָם לְמִטָּה שֶׁכָּל עֲצָמוֹת וְיִמְהוּת הָאָדָם דִּר בְּדִירָה בְּגִלּוּי⁹¹, וְכֶף הוּא עֲנִין דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים, שְׁעַל-יְדֵי הָעִבּוּדָה דְּאֲתַכְפִּיא סְטָרָא אֲחֵרָא מִתּוֹךְ הַנָּחָה עֲצָמִית שֶׁלְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, נַעֲשֶׂה עֵקֶר דִּירָתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתַחְתּוֹנִים.

(87) תניא פי"ח. (88) ח"ב קפז, ב. (89) ראה זח"ב קמז, א. אוה"ת תרומה ס"ע א'שנה ואילך. (90) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכח, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. (91) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תפה (ועם הגהות – אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תרעט ואילך). אוה"ת בלק ריש ע' תתקצז. ובכ"מ.

בס"ד. שיחת שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מברכים החודש אדר, ה'תשח"י.

א. בפרשת שקלים נאמר¹ "זה יתנו גו' מחצית השקל גו' לכפר על נפשותיכם", ש"נתנו כל אחד מחצית השקל והן לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה"², ועל-זה נאמר "לכפר על נפשותיכם", דהיינו³, הכפרה על חטא העגל, כדאיתא בירושלמי⁴ ובמדרש⁵.

חטא העגל היה חטא כללי⁶, שפגע לא רק באותם אנשים שהשתתפו בכך, אלא גם שבט לוי, שלא השתתפו בחטא זה⁷, ואפילו משה רבינו, שבשעת מעשה לא היה כלל באותן ד' אמות, והיינו, שלא היה אפילו בגדר ד"מי שיש בידו למחות כו"⁸, מכל-מקום, גם בו פגע החטא, כמו שכתוב⁹ "לך רד", ואמרו רבותינו ז"ל¹⁰: "רד מגדולתך".

וכשם שחטא העגל היה ענין שבו נכשל כלל ישראל בתור שלימות של כלל¹¹, והיינו, שהיה זה קלקול כללי – לכן גם התיקון והכפרה על-זה הוצרכו להיות על-ידי ענין כללי, שכולם היו שוים בו¹², כיון שהיה זה ענין של כלל ישראל.

ב. והביאור בזה בפרטיות יותר:

ידוע שחטא העגל היה באותו סוג כמו חטא עץ הדעת. על-ידי חטא עץ הדעת ירדה זוהמא לעולם, ובשעת מתן-תורה פסקה זוהמתן, ועל-ידי חטא העגל חזרה¹³.

ומזה מובן, שיכולים להבין בבירור יותר את ענינו של חטא העגל, על-ידי ההתבוננות במה התבטא חטא עץ-הדעת, ובענינו של מתן תורה:

בתחילת הבריאה – "עולם על מילואו נברא"¹⁴, ו"עיקר שכונה בתחתונים היתה"¹⁵. על-ידי חטא עץ-הדעת ירדה זוהמא לעולם, ובגלל זה לא היה העולם כלי לאלקות בגילוי. וכידוע, שהגם שקיימו האבות כל התורה עד שלא ניתנה¹⁶, מכל-מקום, לא היה קיום התורה קשור עם גשם העולם באופן פנימי, כיון שרוחניות וגשמיות היו רחוקים זה מזה – רוחניות לא היתה יכולה לבוא בגשמיות בפנימיות ובאופן של קליטה¹⁷.

והחידוש דמתן-תורה הוא – שבטלה הזוהמא, היינו, שנעשה זיכוך בעולם, ולכן יכולים תורה ומצוות להיות בדברים גשמיים בפנימיות, לעשות מהגשמיות כלי לאלקות.

ואילו חטא העגל שב ועורר את הזוהמא של חטא עץ-הדעת בכללות העולם.

בוודאי נשאר החידוש דמתן-תורה גם לאחר חטא העגל¹⁸, שהרי גם עכשיו ישנו חילוק בין בני ישראל לאומות העולם, להבדיל. אצל בני ישראל, הרי גם עכשיו¹⁹ נשארו תורה ומצוות בגשמיות, שענינם הוא לחבר ולאחד גשמיות עם אלקות. אבל אף-על-פי-כן, חזרה מידה מסוימת של זוהמא, וזוהמא זו היא לא רק באנשים פרטיים ועינים פרטיים, אלא גם בכללות העולם.

(11) ולכן ה' זה נוגע גם למשה רבינו, עליו נאמר (ברכה לג, ה) "ויהי בישורון מלך" (מהנחה בלתי מוגה).
(12) כמ"ש (תשא ל, טו) "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט" (מהנחה בלתי מוגה).
(13) שבת קמו, רע"א. זח"א נב, ב.
(14) ראה ב"ר פ"ב, ו.
(15) שם פ"ט, ז.
(16) יומא כח, ב. וש"נ.
(17) ראה בכ"ז לקו"ש ח"א ע' 41. תו"מ חט"ו ע' 231. וש"נ.
(18) ראה ניצוצי אורות לזח"ג יד, ב.
(19) לאחר חטא העגל, שאז הורד עדים, כמ"ש (תשא לג, ה"ז) "ועתה הורד עדיך". ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב" (מהנחה בלתי מוגה).

(1) תשא ל, יג-טו.
(2) פרש"י עה"פ.
(3) מכאן עד סוס"ד הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונרפס בלקו"ש ח"א ע' 162 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
(4) שקלים פ"ב ה"ג.
(5) תנחומא תשא יו"ד.
(6) והוא החטא הראשון – לאחר מ"ת, שבו פסקה הזוהמא שירדה לעולם ע"י חטא עץ הדעת, כדלקמן ס"ב (מהנחה בלתי מוגה).
(7) פרש"י במדבר א, מט. ג, יב. ועוד.
(8) ראה שבועות לט, ב. הובא בתניא פ"א.
(9) תשא לב, ז.
(10) ברכות לב, א. הובא בפירש"י עה"פ.

- 1 ג. על-פי-זה יובנו כמה דינים שהיו במחצית השקל²⁰:
 - 2 (א) הממון שנתן כל יחיד נעשה ממון ציבור. כל אחד נתן מממונו, אבל היה צריך ליתן באופן שיתבטל
 - 3 מתורת ממון יחיד, וגם לא שותפות של כמה יחידים, אלא ממון ציבור.
 - 4 (ב) בממון של מחצית השקל קנו קרבנות ציבור דוקא.
 - 5 הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות (סדר קדשים) מבאר, שישנם ארבעה סוגים של קרבנות: (א)
 - 6 קרבנות ציבור, (ב) קרבן יחיד, (ג) קרבן ציבור דומה לקרבן יחיד, (ד) קרבן יחיד דומה לקרבן ציבור.
 - 7 קרבן ציבור - קרבנות שיש להם זמן קבוע, ומקריבים אותם בתור ציבור, כמו תמידין ומוספין. קרבן
 - 8 יחיד - קרבנות שאין להם זמן קבוע, וכל אחד מקריב אותם בתור יחיד. קרבן ציבור דומה לקרבן יחיד
 - 9 - קרבנות שמקריבים אותם בתור ציבור, אבל אין להם זמן קבוע, כמו פר העלם דבר. וקרבן יחיד דומה
 - 10 לקרבן ציבור - קרבנות שמקריבים אותם בתור יחיד, אבל יש להם זמן קבוע, כמו קרבן פסח.
 - 11 קרבן יחיד, גם קרבן יחיד שדומה לקרבן ציבור - לא קנו מממון מחצית השקל. אודות קרבן ציבור
 - 12 שדומה לקרבן יחיד - יש פלוגתא²¹, וההלכה היא שגם עבורם לא לקחו ממחצית השקל. אלא דוקא
 - 13 עבור קרבן ציבור ממש לקחו ממחצית השקל.
 - 14 והטעם הפנימי על שני הדינים: כיון שמחצית השקל היה ענין כללי - הוצרך להיות ממון ציבור,
 - 15 ושימש עבור קרבנות ציבור ממש.
 - 16 ד. ומחצית השקל הוא התיקון על חטא העגל:
 - 17 במחצית השקל נאמר "זה יתנו" - "זה" לשון גילוי, כמאמר רבותינו ז"ל²²: "כל אחד ואחד מראה
 - 18 באצבעו ואומר זה א-לי".
 - 19 והיינו, שעל-ידי מחצית השקל ועבודת הקרבנות - ובזמן הזה, על-ידי עבודת התפילה שבמקום
 - 20 קרבנות תקנום²³ - מבטלים את הזוהמא, וחוזרים וממשיכים גילוי אלקות בעולם²⁴, כמו שהיה לפני
 - 21 החטא, ובאופן נעלה יותר, בביאת משיח צדקנו, במהרה בימינו.
 - 22 * * *
 - 23 ה. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' זה יתנו גו'.
 - 24 * * *
 - 23 ו. בפרשת השבוע נאמר²⁵ "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך", ואיתא²⁶ במדרש תנחומא²⁷ "מלוה
 - 24 ה' חונן דל"²⁸, כביכול לה' הוא מלוה", והיינו, שהפעולה דנתינת הצדקה - "חונן דל" - היא בבחינת
 - 25 "מלוה הוי", שנותנים הלוואה להקב"ה.
 - 26 התשלום של הקב"ה - הוא לפי המידה שלו, וכיון שהקב"ה הוא בלי גבול, הרי התשלום שלו הוא גם
 - 27 בלי גבול.
 - 28 וכפי שדובר בהתוועדות דיו"ד שבט²⁹, אודות ביאור ה'צמח צדק' בספר החקירה בתחילתו, שהגם
 - 29 שבלי גבול בפועל אינו שייך בנבראים, שהרי אפילו כאשר יתוסף עוד ועוד, הרי סוף-כל-סוף נשאר
-
- (20) ראה גם שיחת ש"פ פקודי, פ' שקלים דאשתקד ס"ח (תו"מ ח"ט ע' 124). וש"נ.
- (21) מנחות נב, א.
- (22) שמו"ר ספכ"ג.
- (23) ברכות כו, ב. זח"ב כ, ב.
- (24) וכדי לפעול את הגילוי ד"ה - צריך להיות "יתנו": כל הנותן בעין יפה הוא נותן (ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ), היינו, שעבודת התשובה (שפועלת הכפרה על החטא) צריכה להיות באופן שנותן כל עניניו וכל כחות נפשו לאלקות בעין יפה
-
- (מהנחה בלתי מוגה). (25) כב, כד.
- (26) שיחה זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפסה בלקו"ש ח"א ס"ע 160 ואילך. במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגהה.
- (27) פרשתנו טו.
- (28) משלי יט, יז.
- (29) בתחלתה (לעיל ע' 30). וש"נ.

הדבר בהגבלה – הנה רק בפועל אין בלי גבול בנבראים, אבל בכח, יכול הקב"ה להמשיך וליתן עוד ועוד, דור אחר דור, עד אין קץ.
ובעומק יותר – דבר שהוא גבולי בזמן, הנה התחלת הסוף שלו, שינוי וחלישות, מתחיל זמן רב לפני-זה. וכלשון הידוע³⁰, שנבראים³¹, מיום הבראם הולכים ומתייבשים. מזה מובן, שראיית השפעה שבמשך זמן רב אין בה חלישות³², ואדרבה – הרי זה מגדיר איך-סוף בפועל. זהו כללות הענין דהמשכת בלי גבול בגבול.
ז. בצדקה, ש"שקולה כנגד כל המצוות"³³, הרי האופן היותר נעלה הוא – גמילות חסדים, על-פי מאמר רבותינו ז"ל³⁴ "גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה", ד"צדקה לעניים" דוקא, ו"גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים".
מצד צדקה – בהכרח שיהיו עשיר ועני, כי, אם כולם יהיו עשירים – "חסד³⁵ ואמת מן ינצרוהו"³⁶, "לא יחדל אביון מקרב הארץ"³⁷; אבל מצד גמילות חסדים – אין צורך בעני, "אפס כי לא יהיה בך אביון"³⁸, כיון שגמילות חסדים היא גם לעשירים.
ח. כיון שהיום כלילה נערכת האסיפה של החברה גמילות-חסדים שומרי שבת³⁹, – האמת היא שהשם "שומרי שבת" אינו מכוון, שהרי כשם שבגמילות-חסדים לא צריך להיות חילוק בין עניים לעשירים, כמו כן לא צריכים להיות חילוקים אחרים. אלא מסתמא הכוונה בזה היא בתור מטרה – ישתתף כל אחד בזה, וילוו כסף לקופה על זמן היותר ארוך, שאז תוכל הקופה להלוות סכומים גדולים יותר לזמנים ארוכים יותר, ועל-די-זה הנה כל המשתתפים בזה יקיימו גמילות חסדים.
וכשם שבגמילות חסדים אין הגבלה של עניים ועשירים בנוגע לאלו שצריכים להלוות להם – כמו כן לא צריכה להיות הגבלה בנוגע לאלו שישתתפו בזה, ולכן יתן כל אחד לקופה⁴⁰.
וענין זה מתאים עם פרשת שקלים שקורין היום, וכידוע פתגם רבינו הזקן⁴¹ שצריכים לחיות עם הזמן, עם הקריאה בתורה שבזמן זה – שהרי במחצית השקל השתתפו כל בני ישראל.

* * *

ט. בתפלת מנחה מתחילים לקרוא פרשת תרומה.
בהתחלת⁴² הפרשה נאמרה תיבת "תרומה" ג' פעמים: (א) "ויקחו לי תרומה"; (ב) "אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי"; (ג) "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחושת".
ואיתא בירושלמי⁴³ שג' התרומות הם: תרומת בקע לגולגולת שנעשו מהם האדנים. תרומת המזבח בקע לגולגולת לקנות מהם קרבנות ציבור. תרומת המשכן נדבת כל אחד ואחד.
ומפרש בירושלמי ג' הפעמים שנאמרה תיבת "תרומה" בפסוק – על איזו תרומה מרמז כל אחד מהם: "ויקחו לי תרומה" – קאי על תרומת האדנים. "תקחו את תרומתי" – על תרומת המזבח. "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם גו'" – על תרומת המשכן.

(39) ראה גם מכתב כ"ג שבט שנה זו (אג"ק חט"ז ע' חצר) – "להנהלת חברה גמילות חסדים שומרי שבת".

(40) אך ברצוני להבהיר: במגבית של יו"ד שבט ה' ניכר, שכל מי שלמטה מטה יותר, נותן סכום גדול יותר, ובשמחה יתירה. ולכן יש להבהיר בנוגע לתלמידי הישיבה – שיתנו סכום היותר קטן (מהנחה בלתי מוגה).

(41) סה"ש תשי"ב ע' 29 (נעתק ב"היום יום" ב חשון).

(42) מכאן עד סוסי"א – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"א ע' 162, והמשכה בע' 165 ואילך.

במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(43) שקלים רפ"א.

(30) המשך מים רבים תרל"ו פל"ג (וראה גם סה"מ תשי"א ע' 142). עיי"ש.

(31) הכוונה לנבראים שהם קיימים רק "במין".

(32) ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א: יום נכנס כו' השמים והארץ בהבראם ביום עשות כו' (וראה גם סה"מ תשי"א שם ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם).

(33) ב"ב ט, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).

(34) סוכה מט, ב. שו"ע יו"ד סרמ"ט ס"ו.

(35) תהלים סא, ח.

(36) שמו"ר פל"א, ה. תנחומא שם ט.

(37) פ' ראה טו, יא.

(38) שם, ד.

1 ואופן הלימוד מהפסוק הוא:

2 "וזאת התרומה אשר תקחו מאתם", שעל-זה נאמר "זהב וכסף ונחושת גו'", כל י"ג או ט"ו הדברים⁴⁴
3 – קאי על נדבת המשכן.

4 "תקחו את תרומתי", שעל-זה נאמר "אשר ידבנו לבו" – קאי על קרבנות, שבהם נוגע מחשבה שבלב
5 (וכמו כן גם תפילות שכנגד תמידין תקנום³² – שהרי התפילה היא עבודה שבלב⁴⁵, שעיקרה הוא
6 מחשבה).

7 נשאר איפוא הלשון "ויקחו לי תרומה" – שקאי על תרומת האדנים.

8 על-פי-זה נמצא שתיבת "לי" נכתבה בתרומת האדנים דוקא.

9 האמת היא ש"ויקחו לי" קאי על כל ג' התרומות, ובעומק יותר קאי על כללות התורה והמצוות,
10 כדאיתא בתניא⁴⁶ בשם הזהר⁴⁷, שעל-ידי תורה ומצוות נעשה "ויקחו לי" – "אותי אתם לוקחים"⁴⁸. אבל
11 אף-על-פי-כן, נכתבה תיבת "לי" בפירוש בנוגע לאדנים דוקא.

12 והיינו, שדוקא באדנים ישנו בגילוי הענין ד"לי" – "כל מקום שנאמר לי אינו זו לעולם"⁴⁹.

13 י. האדנים היו החלק היותר תחתון של המשכן. ואף-על-פי-כן היו דוקא הם היסוד של המשכן כולו,
14 גם של הקרשים והיריעות, אף שהיו למעלה מהאדנים.

15 ענינם של האדנים בעבודת האדם הוא – שפלות וביטול.

16 הקרשים בנפש האדם הם הכוחות הפנימיים, שכל ומדות. ולכן היו עשר אמות, כנגד עשר כוחות
17 הנפש⁵⁰. והיריעות הם הכוחות המקיפים.

18 האדנים הם למטה מכל העבודות הפרטיות, שזהו ענין השפלות והביטול דקבלת עול. ואף-על-פי-כן
19 היה זה דוקא היסוד של המשכן כולו, כפי שאנו אומרים⁵¹: "ונפשי כעפר לכל תהיה", ודוקא על-ידי-זה
20 – "פתח לבי בתורתך ובמצוותיך תרדוף נפשי".

21 יא. וזהו גם הטעם לכך שתרומת האדנים היתה רק בשנה הראשונה, אבל שאר התרומות היו גם
22 לאחר-י-זה – כי:

23 שפלות וביטול – הם יסוד והתחלת העבודה, שצריכים להיות לכל לראש; ולאחרי כן, כאשר ישנו
24 כבר היסוד – צריכים לעסוק במדריגות פרטיות שבעבודה.

25 ולכן, תחילת עבודת היום היא – "מודה אני" ו"הודו להוי'", כי, הודאה וביטול הם התחלת ויסוד
26 העבודה; ולאחרי כן באים המדריגות הפרטיות: פסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע, קריאת שמע וכו'.

27 וזהו גם הטעם שתיבת "לי" נאמרה בתרומת האדנים דוקא: לקיחת עצמותו יתברך, "לי" – היא
28 על-ידי ביטול דוקא. "לא באש הוי'", "לא ברעש הוי'" ו"לא ברוח הוי'", כי אם, ב"קול דממה דקה"⁵²
29 – "תמן קאתא מלכא"⁵³ (וכמבואר בארוכה ד' ענינים אלו בהמשך תער"ב⁵⁴).

30 יב. וכיון שיסוד ושורש העבודה הוא ענין האדנים, שעל-ידי-זה "ויקחו לי", והרי "עוז וחדוה
31 במקומו"⁵⁵ – צריכים לעשות זאת בשמחה.

32 ובפרט בעמדנו בשבת מברכים חודש אדר, ש"משנכנס⁵⁶ אדר מרבין בשמחה"⁵⁷.

(51) בתפלת "אלקי נצור כו'" (ברכות יז, א).

(52) מלכים-א יט, יא-יב.

(53) תקו"ז בהקדמה (ג, רע"ב).

(54) ח"ב פשע"ח ואילך.

(55) דה"א טז, כז.

(56) תענית כט, סע"א.

(57) חסר הסיום (המו"ק).

(44) ראה לקו"ש חכ"א ע' 153. וש"נ.

(45) תענית ב, א.

(46) פמ"ז.

(47) ח"ב קמ, ב.

(48) תנחומא אמור יז.

(49) ראה ויק"ר פ"ב, ב. וראה גם לקו"ת במדבר ט, ג.

(50) ראה תקו"ז תי"ט (סא, א).

בס"ד. שיחת אור ליום ג', כ"א שבט ה'תשמ"ח. ב"יחידות" כללית לאורחים שיחיו

בלתי מוגה

- א. כנהוג אצל יהודים שמצפים מהם לדברים חדשים¹, מאחר שכל אדם חי, הרי הוא מחדש ומוסיף.²
- והחידוש הוא בענין הקשור ליהדות, תורה ומצוות, שבזה "נפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה"³. כי תורה ומצוות הם החיים של כל יהודי: התורה נקראת בשם "תורת חיים", כיון שהיא 'מורה דרך' ("תורה" מלשון הוראה)⁴ לחיי היום-יום, ועל-ידה נהיים החיים של היהודי ישרים ומלאים בחיות. ומצוות – כמו שכתוב⁵ "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם".
- ובפרט שנמצאים במקום הקשור לתורה - בית-המדרש, שיש בו כמה וכמה ספרי-תורה, ולומדים בו שיעורי תורה. וביחד עם זה, גם בית-הכנסת, שגם בזה מודגש ענין החיים, שהרי יהודים מתפללים בו ומבקשים מהקב"ה "נשמה שנתת ביי" כו' (כפי שאומרים מיד בבוקר), ואז הם מקבלים "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה" מ"מקור החיים", חיים מחודשים ורעננים.
- ענין החידוש הוא בהדגשה מיוחדת בהתאספות זו, שאין זה מאורע הרגיל בחיי היום-יום, אלא מאורע חדש - לאחר ששהינו יחדיו תקופה מסוימת, לפני הפרידה והנסיעה חזרה איש איש למקומו – מתכנסים ומתאספים שוב להתוועדות פרידה.
- ב. ויש להוסיף ולבאר ענין התאספות זו:
- כאשר יהודים נפרדים איש מרעהו, וכל אחד מהם חוזר לעירו ולמדינתו, במקומות שונים ומרוחקים, "מפוזר ומפורד בין העמים", הרי זה לכאורה היפך ענין האחדות. ולכן מתאספים יחד לפני הפרידה, כדי להדגיש שבאמת ובפנימיות נשארים כולם מאוחדים גם לאחר הפרידה. וכמו שכתוב⁶ "ישנו עם אחד", אף-על-פי שהוא "מפוזר ומפורד".
- ואדרבה - דוקא על-ידי-זה שנפרדים איש מרעהו בגשמיות, ובכל זאת נשארים מאוחדים, על-ידי-זה שאחד נזכר בחבירו וכו', וכדלקמן - הרי זה מורה שהאחדות היא אמיתית, ולכן אף שנפרדים בחיצוניות, מכל-מקום נשארים מאוחדים.
- וביאור הענין: כאשר מתבוננים, שהנסיעה של איש איש למקומו היא בהשגחה פרטית, כדי שיוכלו להשלים ולמלא את הכוונה העליונה "לעשות לו יתברך דירה בתחתונים"⁷, בכל מקום ומקום, וכמאמר רבותינו ז"ל⁸ "צדקה עשה הקב"ה בישראל שפיוזן לבין האומות", היינו שבפיוזן בני-ישראל יש שליחות של צדקה – שיהודי במקומו יקיים תורה ומצוות, ויחיה את המקום שלו בחיים אמיתיים, יהדות ותורה ומצוות, עד שיהיה ניכר בעולם שהוא נברא על-ידי הקב"ה כו';
- אזי נמצא שאף-על-פי שנפרדים בחיצוניות, הנה בפנימיות כולם מאוחדים בקיום אותו רעיון ושליחות, של אותה התורה ואותם המצוות, שניתנו מ"הוי" אחד.
- ועל-פי-זה מובן שכלל שמוסיפים בביצוע השליחות, וללא כל הפסק – הן בימי החול והן בשבתות וימים-טובים וימים נוראים, ומתוך שמחה וחיות, עם "אלקים חיים" שנתן לנו "תורת חיים" (ומוסיף ומחדש אותה כל יום ויום מחדש) - מדגישים בכך את הרעיון והשליחות, וממילא מתווסף באחדות.
- וזהו הטעם שמתאספים יחד לפני הפרידה, כדי לסמל שעל אף הפרידה החיצונית - נשארת האחדות הפנימית והאמיתית.

(4) אחרי יח, ה.

(5) אסתר ג, ח.

(6) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(7) פסחים פז, ב.

(1) ע"ד "כל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים" (שו"ע אדה"ר

א"ח סס"א ס"ב).

(2) תשא לג, טז.

(3) ראה זח"ג נג, ב.

- ג. בשנה זו ישנה הדגשה מיוחדת לשליחות זו של "לעשות לו יתברך דירה בתחתונים", בהיותה
שנת הקהל':
- בזמן שבית-המקדש היה קיים, היו מתאספים כל ישראל, אנשים נשים וטף, עד קטני קטנים –
בגשמיות, בבית-המקדש, ושומעים כולם את אותה הקריאה בתורה, "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו
את ה' אליכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה גו' כל הימים אשר אתם חיים על האדמה"⁸.
- ופעולות אלו נעשות מתוך שמחה - כרמזו השני בשנה זו⁹, תְּשֻׁמָּה וְתִשְׁמָחָה. הן שמחת עצמו, שהוא
שמח בדברים אותם הוא עושה, והן תְּשֻׁמָּה - יהודים נוספים.
- ועל-ידי-זה זוכים ל"מדה כנגד מדה"¹⁰, ברכת ה', שתהיה לו שמחה בכל ענינו, ושיזכה ל"הקהל"
המלא של כל ישראל, בגאולה האמיתית והשלימה.
- ובפשטות - שתהיה שנת גאולה האמיתית והשלימה.
- ד. ויש לקשר את האמור לעיל לפרשתנו, כדברי נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, בשם רבינו הזקן¹¹
ש"צריכים לחיות עם הזמן" עם פרשת השבוע (שלומדים במשך השבוע, וקוראים בשבת).
- בתחילת פרשתנו, פרשת משפטים, נאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ופירש רש"י "ואלה
מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני", היינו ש"אלה" נכלל בתורה שקיבל משה
רבינו בסיני, "ומסרה", באופן של ירושה, "מורשה קהלת יעקב"¹², לכל אחד ואחד מאתנו, ועל-ידינו
לקטנים וקטני קטנים, עד סוף כל הדורות).
- וממשיך בפירוש רש"י "אשר תשים לפניהם" - שתהא סדורה בפיהם במשנתם, כשולחן הערוך ומוכן
לאכול", והיינו שה"משפטים", משפטי התורה, המלמדים את האדם כיצד להתנהג, הם ברורים כו'
כשולחן ערוך.
- וידוע הפירוש ב"אשר תשים לפניהם", לפנימיותם¹³, היינו שמשפטי התורה, המדריכים את האדם
כיצד להתנהג, באים לפנימיות האדם, ועד שהם נעשים לתוכן הפנימי של חייו, שהוא מבצע את שליחות
הבורא בקיום התורה ומצוותיה, בחייו היום-יומיים.
- והרי אחד העיקרים, ו"כלל גדול" במצוות התורה הוא - "ואהבת לרעך כמוך"¹⁴, וקיום המצוה הוא
באופן ד"כמוך" – אף-על-פי שבחיצוניות הגופים מחולקים, מכל-מקום בפנימיות מאוחדות כל נשמות
בני-ישראל - "כמוך"¹⁵.
- ה. ולכן, עתה הזמן להזכיר עוד פעם לכל הנמצאים כאן, ולשומעים את הדברים בשידור (הוק-אפ
וכיוצא-בזה), ולאילו שימסרו את הדברים בעל-פה;
- להוסיף בקיום ה"כלל גדול" שבתורה "ואהבת לרעך כמוך", על-ידי-זה שיתבונן האדם שכל ישראל
- אנשים נשים וטף, ואפילו קטני קטנים, אף שבחיצוניות הם נמצאים במקומות שונים, ועוסקים
בעיסוקים שונים - הנה בפנימיות, נשמת כולם היא עם אחד, כנ"ל.
- ובנוגע לפועל: כמדובר בהתוועדות שלפני-זה¹⁶, וכדברי נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, כאשר שני
יהודים (אנשים נשים או טף) נפגשים, הנה נוסף על התועלת שיש להם בעצמם מכך, צריכים להחליט
שמפגישתם תצא תועלת ליהודי נוסף בצרכיו הוא: עצה טובה, עזרה, או אם הוא צריך חסוֹ-שלום לצדקה
- לתת לו צדקה בסבר פנים יפות, או בהפצת יהדות בשמחה וכיוצא בזה.

(12) ברכה לג, ד.

(13) תו"א משפטים עה, ג. ובכ"מ.

(14) קדושים יט, יח. ובתו"כ ופירש"י עה"פ.

(15) ראה תניא פל"ב. ובכ"מ.

(16) שיחת ש"פ בשלח סי"ג.

(8) וילך לא, יב-ג.

(9) ת'ש"מח' - שם השנה ב"לשון הקודש", שהיא שפה קדושה, ובה ברא הקב"ה את העולם, ולכן צריך להיות ניכר בעולם, גם התוכן של המילים והגימטריאות, ובנדו"ד - שמחה.

(10) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

(11) "היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

ובפשטות - כשנפגשים שני יהודים, שאחד יתן לחבירו (אפילו שהוא עשיר, ויותר ממנו) שליחות¹ מצוה, מטבע או שטר לצדקה, כדי שיהיה שלוcho לתת לצדקה במקום שאליו הוא נוסע.²
ועוד - נוסף על התועלת שתהיה ליהודי שלישי, הוא יִזְכֹּר גם על היהודי שנתן לו את השליחות לצדקה, וזה יוסיף ויתן חיות (גם) באחדות ביניהם.⁴

*

ו. כאן המקום לאשר עוד פעם את קבלת הפדיונות והמכתבים כו', כולל הדו"חות על הפעולות טובות שעשו במשך השנה ובימי סגולה אלו (יו"ד שבט, ט"ו בשבט ובשבט מברכים שלפנינו ושלפני-זה, וכיוצא בזה) - אישור כללי, מכיון שאין הזמן גרמא לענות לכל אחד ואחד בפרטיות, שכולם נתקבלו, הובאו והוזכרו על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר.⁹

ובפרט שיש עילוי באישור כללי, על אישור לכל אחד ואחד בפרטיות, כיון שהאישור הוא במעמד רבים, "ברוב עם הדרת מלך"¹⁷, ובמקום קדוש – בית-הכנסת ובית-המדרש, ובית שמגדלין בו צדקה.¹¹

ובפרט בבית של נשיא דורנו, שבו למד והתפלל ונתן צדקה כו', ועשה שליחות בענינים אלו - והרי כל פעולה בעניני תורה ומצוות נשאת קיימת באופן נצחי, ולא רק זכרון הפעולה, וכמו שכתוב בתנאי¹⁸ "ויחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד". ובמיוחד שבאים אנו מיום ההילולא של נשיא דורנו, בעשירי בחודש, שבו "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל משך ימי חייו כו' פועל ישועות בקרב הארץ"¹⁹.

ועוד וגם זה עיקר - שאין צורך באישור כלל, כיון שישנו אישור ודאי מיוסד על פסק-דין תורתנו, תורת אמת ותורת חיים, ש'חזקה' על 'בית-הדואר' הממשלתי שממלא את תפקידיו להביא את המכתבים כו', ו'חזקה' שימשיכו בעזרת ה' יתברך למלא את הבקשות כו' - לקוראם על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ו"הנשיא הוא הכל"²⁰, "לב כל קהל ישראל"²¹, ובוודאי שהבקשות נתקבלו – על-ידי נשיא דורנו - אצל הקב"ה, "מקור כל הברכות", והוא יברך את כל אחד ואחד על-פי בקשתו.²⁰

ובנוגע לשאלות, בקשת עצות כו' - הנה כמדובר בהתוועדות שלפני-זה²², יכולים למצוא בתורתו של נשיא דורנו תשובות ועצות בכל עניני עבודת ה', ובפרט שבוודאי הוא מקיים גם את הוראת המשנה²³ "עשה לך רב", שיעזור לו למצוא תשובה ועצה נכונה.²³

ועל-דרך-זה בנוגע לשאר השאלות שבהם ישנו מענה ברור ב"תורה אור"; בעניני רפואה - ציווי והוראת פרשתנו²⁴ "ורפא ירפא"²⁵, רפא ידיד ששמע את כל עניניו, ומתוך ידידות אמיתית יתמסר אליו לרפאותו. ובנוגע לענינים גשמיים, פרנסה וכיוצא בזה - כעצת ידידים מבינים.²⁶

וכיון שהזכירו את הנ"ל במקום קדוש וברוב עם כו', הרי בוודאי שהדברים יתבצעו בפועל, ויפעלו את פעולתם, שהזקוקים לעצה טובה יקבלו עצה טובה מהידידים, או שהוא בעצמו יקבל מהקב"ה מחשבה נכונה כיצד להתנהג כו'.

ז. ובכל ענינים אלו - ברכה והצלחה, כשיעור היומי ברמב"ם בסיום הלכות נשיאת כפים, "כל כהן המברך מתברך, שנאמר²⁶ ואברכה מברכך". היינו שהקב"ה מבטיח שכאשר יהודי יקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך", ויברך יהודי אחר, יש לו פסק-דין והלכה בתורה - שהקב"ה בעצמו יברכו בוודאי בשנת הצלחה בכל המצטרך בגשמיות וברוחניות.

וממשיך בשיעור הרמב"ם "הלכות תפילין מזוזה וספר תורה", שהם שלושה חלקות שבחיי היהודי:³⁴

(17) משלי יד, כח. וראה אנציק' תלמודית בערכו. וש"נ.

(18) פרק כה.

(19) אגה"ק סז"ך-כח.

(20) פירש"י חוקת כא, כא.

(21) רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ו.

(22) שיחת ש"פ בשלח סי"ד. ט"ו בשבט ס"ז.

(23) אבות פ"א מ"ו. מט"ז.

(24) משפטים כא, יט. וראה ברכות ס, סע"א. וש"נ.

(25) ורופא אמיתי נותן הוראות להתנהג בחיי היום-יום כראוי.

כך שמלכתחילה לא יצטרכו לרופא, כי יהיו חיים בריאים

בגשמיות, כולל חיים בריאים ברוחניות - ע"י קיום "ואלה

המשפטים גר".

(26) לך-לך יב, ג.

- 1 מזוזה - קשורה בבית היהודי, שבבית יהודי אמיתי יש מזוזה, עליה כתוב "ש-ד-י", ראשי-תיבות
2 שומר דלתות ישראל²⁷, דהיינו שהקב"ה שומר עליו ועל כל הענינים שבביתו.
- 3 תפילין - מורים על שעבוד לבו ומוחו של האדם להקב"ה, והוא מקיים בפועל את כל מצוות
4 הקב"ה²⁸,
- 5 ספר-תורה – שבו (ובפירושים שבו) מובאים הדינים כיצד על האדם להתנהג.
- 6 ח. וכיון דאייתנין להכי, נבאר ענין נוסף בכותרת ההלכות (ובמנין המצוות), בנוגע למצות תפילין,
7 שהקדים הרמב"ם תפילין של-ראש לתפילין של-יד - "להיות תפילין על הראש, לקשרם על היד".
- 8 ונתבאר במקום אחר²⁹ הטעם ששינה הרמב"ם מסדר הכתוב³⁰ "וקשרתם לאות על ירך", ואחר-כך
9 "והיו לטוטפות בין עיניך" - מפני שמצוות תפילין של-ראש היא מצוה תמידית, שיהיו מונחים על הראש,
10 מה-שאינ-כן בתפילין של-יד המצוה היא לקשרם על היד, ונמצא שבתפילין של-ראש קיום המצוה הוא
11 בכל רגע שהתפילין מונחים על ראשו, ואילו בתפילין של-יד, קיום המצוה הוא רק בעת הקשירה. ולכן
12 הקדים תפילין של-ראש לתפילין של-יד - כי תפילין של-ראש היא מצוה תמידית, ו"תדיר קודם".
- 13 ויש להוסיף ולהמתיק הענין, גם בפנימיות הענין - שתפילין של-ראש מונחים "על הראש כנגד
14 המוח", ותפילין של-יד מונחים "על הזרוע כנגד הלב". ורואים במוח שהשליטה של המדות שבלב על
15 האדם, אינה ניכרת בגלוי במשך כל הזמן, מה-שאינ-כן השליטה של השכל (מוח) שבראש ניכרת בגלוי
16 במשך כל הזמן (בכל פרט, במעשה דיבור ומחשבה).
- 17 ולכן, על שעבוד הלב (שאינו ניכר בגלוי כל הזמן) אין מצוה תמידית, מה-שאינ-כן על שעבוד המוח
18 (שניכר בגלוי כל הזמן) יש מצוה תמידית³¹.

*

- 19
- 20 ט. לפני הסיום, יש להזכיר עוד פעם אודות הענינים האמורים, שהלוואי ותקבל הצעת נשיא דורנו,
21 שבשעה ששני יהודים נפגשים יחד, יחשבו כיצד אפשר להיטיב ליהודי נוסף.
- 22 וכן אודות העצות, בקשר למכתבים כו', שאין צורך למענה פרטי לכל אחד ואחת, ולכל ענינים אלו
23 יש קיום וחיות, מכיון שהם על-פי 'שולחן ערוך' (חזקה כו' כנ"ל), שעל זה נאמר בפרשתנו "ואלה
24 המשפטים אשר תשים לפניהם" - משה רבינו, ש"קיבל תורה מסיני ומסרה כו"³² לכל יהודי ויהודי,
25 אנשים נשים וטף, כולל קטני קטנים, ובאופן של ירושה, "מורשה קהלת יעקב", ו"תשים לפניהם" -
26 לפנימיותם, היינו שמשה רבינו הוריש את התורה לפנימיותו של כל יהודי, ובאופן ברור ומואר - "תורה
27 אור".
- 28 וזה יביא אור גשמי, ועל-אחת-כמה-וכמה אור רוחני.
- 29 ולעשות כל ענינים אלו בשמחה, כפי הרמז בשנה זו (כנ"ל סעיף ג), תְּשֻׁמַּח בעצמך, ותְּשֻׁמַּח יהודים
30 נוספים, ועל-אחת-כמה-וכמה בביתו - שיהיה בית מלא שמחה, על-ידי-זה שיהיה בית מלא ספרים, ובית
31 שיש בו מזוזה, ובית שמתנהגים בו לפי ההוראות שבספר-תורה.
- 32 ובפרט שמדברים על ענינים אלו במקום שיש בו ארון-קודש, עם כמה ספר-תורה, וספרים שבהם
33 יש פירושים על הספר-תורה, כולל ספרי ה'שולחן ערוך', אשר שנה זו היא שנת החמש-מאות להולדת
34 המחבר, רבי יוסף קארו, כמדובר בהתועדויות הקודמות³³.

(31) ובלשון הידוע "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג) ו"כל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם שם).
(32) אבות רפ"א.
(33) שיחת ש"פ ויגש ס"ח ואילך.

(27) סידור האריז"ל (כוונת מזוזה). וראה לקו"ש חי"ט ע' 123
הערה 22. וש"נ.
(28) ולכן "הוקשה כל התורה כולה לתפילין" (קידושין לה, א. וש"נ. שו"ע אדה"ז אור"ח רס"י).
(29) שיחת ש"פ תרומה תשמ"ז ס"ט ואילך.
(30) ואתחנן ו, ח.

ועל-ידי-זה שכל אחד ואחד מאתנו, בתוככי כלל ישראל, יחליט בהחלטה נחושה להוסיף בהפצת
 היהדות בכלל, ובהפצת תורה ומצוות במיוחד, ובהפצת המעיינות חוצה - ימהרו ויזורו את ביאת משיח
 צדקנו, וכדברי משיח להבעל-שם-טוב (שנמסרו לנו על-ידי נשיא דורנו, בתוספת ביאורים) "לכשיפוצו
 מעיינותיך חוצה, קאתי מר", דא מלכא משיחא³⁴.
 ובפרט שמסיימים בחלוקת מעות לצדקה, כשיעור הפרשה השייך ליום זה - יום השלישי, שהוכפל
 בו "כי-טוב": "אם כסף תלוה את עמי, את העני עמך"³⁵, היינו שיש מצוה לעזור ולסייע לזולת (איש
 לאיש, אשה לאשה, ילד לילד וכיוצא בזה), בכל דבר שהשני זקוק לו.
 ועל-ידי-זה זוכים להתאחד עם הקב"ה, כדאיתא במדרש³⁶ "אמר הקב"ה: אם כסף תלוה - אתה עמי
 (בחיריק), מה אני כו' אף אתה כו'".
 והתורה מבטיחה ש"גדולה צדקה שמקרכת את הגאולה"³⁷, ואף-על-פי שבלאו-הכי לפני זמן רב, כבר
 "כלו כל הקיצין"³⁸, הרי הצדקה מוסיפה ומזרזת את הגאולה, שתהיה מיד ו"לא עיכבן אפילו כהרף
 עין"³⁹.
 ולכן - נסיים בנתינה לכל אחד ואחת, אנשים נשים וטף, שליחות של מצוה, שטר של דולר, על-מנת
 לתתו לצדקה, כל אחד ואחד כשיחזור למקומו בשמחה וטוב לבב.
 ונתינת הצדקה תמהר עוד יותר, שהקב"ה יעשה את הצדקה האמיתית עם כל יהודי - גאולה האמיתית
 והשלימה, כפי הדין בנתינת הצדקה שצריכה להיות בסבר פנים יפות⁴⁰, מידו המלאה הפתוחה הקדושה
 והרחבה, וגם ברגעים שנשארו עד ביאת משיח צדקנו, הוא נותן לכל אחד ואחד, עד קטני קטנים, כל
 צרכיו מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, ומתוך שמחה וטוב לבב, ו"באור פני מלך חיים"⁴¹.
 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכל אחד ואחת שטר של דולר על-מנת לתת לצדקה, כל אחד במקומו].

"יחידות" לקבוצת ברי-מצוה והוריהם שיחיו

בלתי מוגה

השי"ת¹ יצליח את כל אחד ואחת מהבר-מצוה והבת-מצוה, יחד עם הוריהם, האבות והאמהות,
 האחים והאחיות - בכל הענינים, בגשמיות וברוחניות.
 ובפרט שבוודאי מקבלים אתם על עצמכם להוסיף ולהתעלות בקיום התורה ומצוות, וכשם שכל אחד
 ואחד רוצה, ועושה את כל שביכולתו, לגדול ולהוסיף בגשמיות, כך צריך להיות גם ברוחניות.
 ובפרט שזכותם, עוד לפני הבר-מצוה והבת-מצוה, שהוריהם חינוכו אתכם (בשליחותו של משה רבינו,
 שליחו של הקב"ה) - לקיים את המצוות.
 ובמיוחד כשמגיעים לגיל הבר-מצוה, שאז מקבלים ברכה מיוחדת מהקב"ה, נותן החיים ונותן התורה
 ומצוה המצוות - להוסיף ולהתעלות בקודש, בלימוד התורה וקיום המצוות.
 כמו שכתוב בתחילת פרשתנו "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", שהקב"ה — על-ידי משה רבינו
 - נותן לכל יהודי את "המשפטים אשר תשים לפניהם"², "כשולחן הערוך לפניהם", מתחיל מגיל
 בר-מצוה, זמן החיוב במצוות מן התורה, ולא רק מדרבנן מצד חינוך.

(34) אגה"ק דהבעש"ט - נדפסה בכש"ט בתחילתו.

(35) משפטים כב, כד.

(36) שמו"ר ספל"א.

(37) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).

(38) סנהדרין צז, ב.

(39) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

(40) ראה ב"ב ט, ב. רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ד.

(41) משלי טז, טו. וראה לקו"ת מסעי צג, ב. ובכ"מ.

(1) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 577 ואילך. וש"נ.

(2) פירש"י עה"פ.

- 1 כולל הפירוש ב"לפניהם" - לפנימיותם³, שצריך לקיים תורה ומצוות עם כל הפנימיות, ועם כל החיות.
- 2 וכאמור לעיל, קיום באופן שהולך ומוסיף ואור, כהלימוד מהימים דמינייהו אזלינן - חמשה עשר
- 3 בשבט, ראש השנה לאילנות - לצמיחת האילנות ולגידול הפירות - וכך כל אחד ואחד⁴ צריך לצמוח
- 4 ולהוציא פירות אמיתיים - התורה והמצוות.
- 5 ולקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך"⁵ - להשפיע על החברים (ילדים על חברים, וילדות על חברותיהן)
- 6 שגם הם יסיפו בלימוד התורה וקיום המצוות.
- 7 וכל ענינים אלו - מתוך בריאות וטוב בגשמיות וברוחניות.
- 8 ועל-ידי כל זה, תוסיפו נחת אמיתי לאלו שחינכו אתכם ועזרו לכם לגדול כך - ראשי הישיבות,
- 9 המלמדים והמלמדות, המדריכים והמדריכות, וכמו-כן להורים ולאחים ולאחיות, ולכל כלל ישראל.
- 10 וכל זה יחיש את הזמן שהקב"ה בעצמו ובגלוי, ילמד תורה עם כל אחד ואחד, "למקטנם ועד
- 11 גדולם"⁶.
- 12 בגאולה האמיתית והשלמה, על-ידי משיח צדקנו.
- 13 *
- 14 ידוע המנהג שהבר-מצוה ביום הבר-מצוה, מוסיף בנתינת הצדקה. ואם חל הבר-מצוה ביום השבת
- 15 או יום-טוב - מוסיפים בערב שבת ויום-טוב. וכמו-כן נוהגים גם ההורים, האחים, האחיות והידידים,
- 16 לזכות את הבר-מצוה, ולזכות את עצמם.
- 17 ואם מאיזו סיבה שתהיה, לא קיימו זאת ביום הבר-מצוה - יעשו זאת בסמיכות ליום זה.
- 18 ובפרט, כנהוג, לתת לכל אחד ואחת מהבר-מצוה והבת-מצוה וקרוביהם - שליחות-מצוה, שטר של
- 19 דולר, על-מנת לתתו לצדקה, ו"גדולה צדקה" ש"שקולה כנגד כל המצוות"⁷, ומוסיפה בברכת ה' בכל
- 20 ענינים טובים בגשמיות וברוחניות, כולל גם שהיא סגולה להביא את הגאולה, ולא סתם להביא אלא
- 21 "מקרבת את הגאולה"⁸.
- 22 וכפי שהוזכר לעיל בקיצור⁹, ש"בנעריו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹⁰, נלך לארצנו הקדושה, "ארץ
- 23 אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹¹.
- 24 ובפרט על-ידי-זה שכל אחד ואחת, ובפרט ברי-המצוה, עושים כאימרת הנשיאים¹² "מאך דא ארץ
- 25 ישראל" (עשה כאן, בחו"ל, ארץ ישראל), "ארץ שרצתה לעשות רצון קונה"¹³,
- 26 והולכים כל אחד מברי-המצוה, הוריהם והמחנכים והמחנכות, עם כל עם ישראל, ונשיא דורנו
- 27 בראשינו, לארצנו הקדושה, וכשמו של נשיא דורנו "יוסף" מלשון הוספה, "יוסף ה' לי בן אחר"¹⁴,
- 28 שמתווסף עוד בר-מצוה ובת-מצוה, ובאופן של שמחה וטוב לבב, כסימן השנה תש"מ ותש"מ, וכשמו
- 29 השני של נשיא דורנו, "יצחק" מלשון צחוק ושמחה.
- 30 ורוקדים כולם יחד מיד, "לא עיכבן אפילו כהרף עין"¹⁵, לקבל פני משיח צדקנו, ויחד עמו לארצנו
- 31 הקדושה, ולירושלים עיר הקודש, ול"מקדש אדני כוננו ירך"¹⁶.

(10) בא יו"ד, ט.

(11) עקב יא, יב.

(12) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תפה.

(13) ב"ר פ"ה, ח.

(14) ויצא ל, כד.

(15) מכילתא ופירש"י בא יב, מא.

(16) בשלח טו, יז.

(3) ראה תו"א משפטים עה, ג.

(4) כמ"ש (שופטים כ, יט) "האדם עץ השדה".

(5) קדושים יט, יח.

(6) ירמ' לא, לג.

(7) ב"ב ט, ירושלמי פאה פ"א ה"א. וראה תניא פל"ז (מח).

(ב).

(8) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא שם.

(9) ביחידות הכללית לאורחים שיחיו.

"יחידות" לקבוצת חתנים וכלות שיחיו

בלתי מוגה

- השי"ת¹ יברך ויצליח את ההכנות לחתונה ו(אם כבר עשו אותם -) את החתונה עצמה, וההמשך
לאחרי-זה - בהצלחה רבה ומופלגה.
- ותבנו בנין עדי עד, מיוסד על יסודי התורה והמצוה, לאורך ימים ושנים טובות, ותתברכו - ככל
חתונה המיוסדת על תורה ומצוות - בכל ה"שבע ברכות", בכל המצטרך בגשמיות וברוחניות, בנים ובנות
עוסקים בתורה ומצוות, שיתחנכו ויגדלו מתוך שמחה וטוב לבב,
- ובבני חיי ומזוני רויחי, ובשלימות, ובזמן הנכון, ובלשון הידוע² - "מידו המלאה הפתוחה הקדושה
והרחבה".
- והקב"ה יברך גם את משפחותיכם, וכל אלו שעוזרים ושמחים בשמחתכם, בכל המצטרך בגשמיות
וברוחניות, ובגשמיות בעתה ובזמנה.
- וכל ענינים אלו מתוך שמחה, שמחת "עדי עד", שמחה שאין לה סוף, וכסימן השנה ת'ש'מ'ח' -
תְּשַׁמַּח. ועוד, כאמור לעיל - ת'ש'מ'ח' משמעותו (גם) תְּשַׁמַּח יהודים נוספים, על-דרך שמחת נישואי
חתן וכלה, שהיא משמחת גם את המשפחות, ואת היהודים שבסביבתם, ואת כל הקהילה.
- ושמחה זו מהווה הכנה לשמחה הגדולה עד אין קץ שתהיה בזמן הגאולה, והולכים כולם יחד, והחתן
והכלה בראשם, יחד עם המחנכים והמחנכות, ההורים, הסבים והסבתות, בתוך כלל ישראל - לקבלת פני
משיח צדקנו.
- וזוכים לקיום היעוד שאומרים ב"שבע ברכות" - "עוד ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול
ששון וקול שמחה גו"³, יחד עם כל חמשה ה'קולות'.
- ויש לקשר את נישואי חתן וכלה לפרשתנו, על-פי הידוע שנישואין בישראל, הם מעין ודוגמא לנישואי
הקב"ה וכנסת-ישראל בשעת מתן-תורה⁴ - כמו שאומרים בנוסח הברכה "מקדש עמו ישראל על-ידי
חופה וקידושין", וכנוסח הקידושין "הרי את מקודשת לי כו' כדת משה וישראל" - ובתחילת הפרשה
נאמר "ואלה", ופירש רש"י "ואלה מוסיף על הראשונים, מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני", ובסיום
הפרשה, "עלה אלי ההרה והיה שם, ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה"⁵.
- ולכן נישואי כל איש ואשה בישראל ממשיכים את כל הברכות וההצלחות (כנישואי הקב"ה
וכנסת-ישראל בעת מתן-תורה), ולכל-לראש להצליח ולקיים מתוך שמחה וטוב לבב את "בחוקותי תלכו
ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם"⁶.
- וכמו-כן הם מקבלים (את ההמשך שלאחרי-זה) "ונתתי גשמיכם בעתם"⁷, כולל ובמיוחד הפירוש,
שאומרים בשם הבעל-שם-טוב, ש"גשמיכם" מלשון גשמיות⁸, היינו, שבנוסף לכל הברכות הרוחניות
שבפסוק זה, נכללות בו גם ברכות לכל הענינים בגשמיות, כנ"ל בארוכה.

*

- כרגיל, אתן לכל אחד ואחד מכם, שליחות מצוה, דולר אחד, על-מנת לתתו לצדקה.
- וידוע המנהג שביום החתונה, החתן והכלה וקרוביהם, ובפרט האבות והאמהות, מוסיפים בנתינת
הצדקה.

(5) כד, יב.

(6) ר"פ בחוקות.

(7) שם, ד.

(8) ראה כש"ט סר"ז. רנו.

(1) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 575 ואילך. וש"נ.

(2) ברכה שלישית דברה"מ. וראה לקו"ש שם הערה 20.

(3) ע"פ ירמ' לג, יו"ד-יא.

(4) ראה תענית ב, ב - במשנה.

- 1 ו"גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"⁹ (כנ"ל באריכות), ובצירוף כל הצדקות, ולימוד התורה וקיום
 2 המצוות ומעשים טובים בכלל, מזרזים את קיום ברכות הקב"ה בכל המצטרף.
 3 החל מהברכה העיקרית - גאולה האמיתית והשלימה, על-ידי משיח צדקנו.

(9) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז שבט, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נר"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר מרדכי שי' הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיי"ד שבט וכן הקודם לו, אשר מפני כמה סיבות נתעכב המענה עד עתה. ובמה ששואל חו"ד א) בענין החקירה אודות אתרוגי קאלאבריא. הנה באמת אין דעתי נוחה ממה שעוררו אצלו ספיקות בזה, אבל כיון שכבר נעשה הדבר, הרי נכונה הצעתו שישע לשם כדי לברר המצב על אתר (ידוע הסיפור מה ששמענו מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שפעם בליל ניטל, נכנס אחד לכ"ק הצמח צדק ומצאו לומד, ושאלו: רבינו, הלא ניטל היום, וענהו הצ"צ: פתח! ווער האט דיר געהייסען זאגען, אבל בכ"ז הנה סגר הצ"צ את הספר ופסק מלימודו).

ב) בשאלתו בענין העתקה מאיטליא. הנה אין נראה לי הדבר כלל, וכיון שזיכהו השי"ת שנמצא במקום שיכול לפעול שם או אויפטאן באמת בעניני יהדות בכלל ובענינים הקשורים בחסידות בפרט, הנה אינו מובן כלל וכלל למה לו לחשוב ע"ד העתקה וחיפוש במדינות אחרות, ובפרט שע"פ הידיעות אין המצב כדבעי בגו"ר בהמקומות שמוכיר, וחששא שכותב במכתבו מפני המצב הכללי של העולם, הנה מלבד שאין ידוע באיזה מקום בטוח יותר, הרי לכאורה בזמן הקרוב וועט מען יוצא זיין בפחדים לבד. וכיון שזהו - פחד כזה - דבר התלוי ברצון, הרי ישנה הברירה שלא לפחד ולהיות בטוח בחסדי השי"ת חסד חנם שלא יהי כל ענין של עגמת נפש ח"ו.

ג) מ"ש שבמקום שרוצים להמשיך - המי גשמים - שצריך להיות בקרקע הראוי לבלוע אם מותר לעשות זה ממלט (צעמענט), הנה כבר הובא בדרכי תשובה למקואות סימן ר"א ס"ק ר"ו בשם שו"ת אמרי יושר "דפשיטא דע"י צעמענט כשרה ההמשכה" (ועצ"ע וביורר אם לא נשתנה המלט מאז).

ד) נהניתי ממ"ש שהאברך... השתתף וסייע לו בתכנית המקוה, אשר מלבד הענין עצמו, הרי צריך לחפש כל דבר של קירוב לחזקו במצבו ביהדות ובהשתתפותו בעניני חב"ד, וכותב אני להנ"ל עתה בענין הנחיצות להדפיס לעתים קבועים עניני חסידות וע"ד ה-ארום של חסידות ודוקא בשפת המדינה, ובטח גם כתי"ר שי מצדו יעוררו עד"ז.

ה) תקותי שלעת קבלת מכתבי כבר ירדו גשמים ויוכלו להשתמש בהמקוה ובקשר עם זה כדאי הי' לעשות תעמולה עוה"פ בעניני טהרת המשפחה אשר אי"א בלאה"כ שבזה תלוי בריאות הילדים הנולדים ואפי' של הבעל ואשתו וכו' והשי"ת יזכהו לבשר בשו"ט בכל הנ"ל וכן בנוגע לבריאות זוגותו ושל עצמו שיחיו, והשתדלותו בקרוב לבם של בני"י לאביהם שבשמים בודאי תמשיך לו תוספת הצלחה בעניניו הפרטים הן בגשמיות והן ברוחניות וע"פ המבואר בתו"א בתחלתו, אשר ע"י הצדקה נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה.

ו) בטח קיבל הפ"ש ממר ציפעל שי' וכן מסרתי ע"י איזה שקלים ומהראוי לעשות התועדות בזמן המתאים ולעורר את המתועדים ע"ד עניני יהדות בכלל ועניני חסידות בפרט והשי"ת יצליחו.

בברכה.

בס"ד. ר"ד כ"ק אדמו"ר שליט"א

לאחרי תפילת מנחה ביום ראשון של 'שבעה'

אחר הסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע

- יום ד' פ' משפטים, כ"ב שבט ה'תשמ"ח

- תרגום מאידיש -

18 הנוכחי¹⁰, במעמד הרבים והציבור - שיכולים לנחם
19 כבר ביום הראשון.

20 ועוד ונוסף על כולם:
21 נמצאים עכשיו בזמן שנדרשת הדגשה מיוחדת
22 באהבת ישראל, ה"כלל גדול בתורה" ד"ואהבת
23 לרעך כמוך"¹¹ - כדי לבטל ענין הגלות, שבא בגלל
24 שנאת חנם¹², כולל גם - לבטל ענין המיתה
25 הקשורה בשנאת חנם וגלות וכו', כמובן מזה
26 שבזמן הגאולה יהיה "בלע המות לנצח ומחה ה'
27 אלקים דמעה מעל כל פנים גו"¹³.

28 אשר אחת הדרכים לזה (לבטל סיבת הגלות
29 והמיתה) היא על-ידי ניחום אבלים - כפסק-דין
30 הרמב"ם¹⁴, שניחום אבלים (אף-על-פי שהיא מצוה
31 מדבריהם) היא "בכלל ואהבת לרעך כמוך" (שהיא
32 מן התורה).

33 ולכן נוגע עכשיו ביותר לנצל ההזדמנות
34 הראשונה לענין שהזמן גרמא - ניחום אבלים בכלל
35 אהבת ישראל.

36 ויש עוד להוסיף, שאבלות קשורה גם עם "והחי
37 יתן אל לבו"¹⁵, שזהו גם מעניני ניחום אבלים.

38 ובפרט כשמדובר אודות נפטר ששמה
39 (הראשון) הוא - "חיה".

(10) ובמהרי"ל תשובה כג (בשם רשב"ם בב"ב ק, ב) ש"בחזרתם מן הקברות הולכים מעט ויושבים לנחם את האבל .. וכך עושין ז' פעמים", ובמהרי"ל שם, שבפעם הז' "הולכין עם האבל לביתו ויושבים שמה". וראה טויו"ד ששע"ו (בשם הרמב"ן).

(11) קדושים יט, יח ובתו"כ (ופירש"י) שם.

(12) יומא ט, ב.

(13) ישע"י כה, ח.

(14) הל' אבל רפ"ד.

(15) קהלת ז, ב. וראה רמב"ם שם ספ"ג: יפשפש במעשיו ויחזור בתשובה.

1 הדין הוא ש"אין המנחמים רשאים לפתוח עד
2 שיפתח האבל תחלה"¹:

3 יש נוהגים שלא להתחיל בניחום אבלים עד יום
4 שלישי (כמובא באחרונים)² - אבל, הרי מצינו
5 במסכת כתובות³ שניחמו גם ביום שני.

6 ויתירה מזה: הרשב"ץ⁴ אומר שניחום אבלים
7 הוא גם ביום הראשון, כמובן מדברי המשנה⁵ "אל
8 תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו", דוקא "בשעה
9 שמתו מוטל לפניו"⁶, אבל מיד אחר-כך (גם ביום
10 הראשון) הוא זמן לנחם. והראיה (הכי גדולה) לזה
11 היא - "מפני⁷ שמצינו שאחר קבורת המת [מיד
12 לאחר גמר הקבורה] היו נעשים שורות שורות
13 ומנחמים האבל, כמו שנזכר באבל רבתי⁸ ובפרק
14 היה קורא"⁹,

15 בטעם ההסברה להאפשרות לנחם מיד ביום
16 הראשון, יש לומר, שענין זה הוא מצד כח הרבים
17 והציבור, ומזה מובן גם בנוגע למצב ואופן

(1) מו"ק כט, ב. רמב"ם הל' אבל פ"ג ה"ג. טושו"ע יו"ד ד"ס שעו.

(2) ראה בהמובא בס' כל בו פרק ד ס"ב אות נג (ע' 297). ס' גשר החיים ח"א פרק כ אות ה (ע' רט). ס' דרכי חסד סימן כה אות ה. ור"נ, וראה פי' ידי משה לרק"ר פ"ח, א.

(3) ח, ב. וראה גם מהרי"ל הל' שמחות ש"הלך אליו לנחמו ביום השני".

(4) הובא במדרש שמואל לאבות פ"ד מכ"ב. תויו"ט שם.

(5) אבות שם (במשניות שלפנינו ובסידור אדה"ז - משנה יח).

(6) אלא הרשב"ץ שם גריס "ואל תנחמהו בשעת אבלו". וכתב ש"הגורסים בשעה שמתו מוטל לפניו, שינו הגירסא מפני שמצינו שאחר קבורת המת היו נעשים שורות שורות ומנחמין האבל כו', אבל נראה שאין לשנות הגירסא מפני כך, שלא אמר בימי אבלו ולא בשעת אבלותו אלא בשעת אבלו, כלומר בשעה שהוא מתאנח באבלו". וראה תויו"ט שם.

(7) לשון הרשב"ץ שם.

(8) מס' שמחות פ"א ה"י.

(9) ברכות טז, ב. וראה סנהדרין יט, א. רמב"ם הל' אבל רפ"ג. וראה מו"ק כז, א במשנה. שם כד, ב. טויו"ד ששע"ו. ועוד.

בס"ד. משיחות ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר ה'תשמ"ח

- תרגום מאידיש -

32 כלשון הפסוק הנ"ל "החודש אשר נהפך להם מיגון
33 לשמחה גוי"⁴.

34 ומזה מובן, שכאשר אומרים ב'שבת מברכים
35 אדר' "יחדשהו כו' לשון ולשמחה", הכוונה היא
36 לשמחה מיוחדת, בהתאם לחודש אדר, שמחה
37 הבאה מזה ש"נהפך מיגון לשמחה".

38 ולהוסיף, שאע"פ שבזמן שהיו מקדשין ע"פ
39 הראי', התחיל הענין (ד"החודש אשר נהפך להם")
40 מראש-חודש אדר - הרי עכשיו, בזמן הגלות,
41 כשקביעות החדשים היא ע"פ החשבון, ויודעים
42 כבר מלפנ"ז מתי יהי ראש-חודש, שלכן מברכים
43 אותו בשבת שלפניו - נפעלים כבר כל עניני
44 החודש, ב'שבת מברכים'⁵. ובנוגע לענינו - שבת
45 מברכים אדר: שהמעלה המיוחדת ד"החודש אשר
46 נהפך להם מיגון לשמחה", והנתינת-כח על זה,
47 מתחילים כבר מ'שבת מברכים חודש אדר'.

48 ג. בענין "החודש אשר נהפך" בחודש אדר,
49 ישנה מעלה נוספת:

50 ישנה אפשרות שבפועל יהי קודם דבר בלתי-
51 רצוי המביא לאבל ויגון ר"ל, ואח"כ מהפכים זאת
52 (ועד שתהי' מעלת השמחה הבאה מתוך היגון).
53 ה'אתהפכא' בחודש אדר היתה באופן שהגזירה
54 מלכתחילה לא באה לידי פועל. מיד כאשר
55 היהודים שמעו על הקס"ד "להשמיד להרוג ולאבד
56 את כל היהודים"⁶ ר"ל, הם חיזקו את הקשר עם
57 התורה והמצוות, "לך כנוס את כל היהודים" גוי'⁷,
58 ועד למסירת נפש⁸, ומיד ביי"ג אדר הי' "ונהפוך
59 הוא" גוי', "נקהלו היהודים"⁹, "לעמוד על

1 א. בשבת זו ישנם כמה ענינים: שבת מברכים
2 החודש אדר, פרשת שקלים, ופרשת משפטים.

3 וכיון שג' ענינים אלו באים ביחד באותה
4 השבת, ויתירה מזה - בהמשך אחר: בהמשך
5 לקריאת פ' משפטים, באה קריאת פ' שקלים,
6 ובהמשך לזה מברכים חודש אדר - מובן שיש
7 ביניהם שייכות.

8 ב. דובר כמ"פ, שמכיון שכל חודש מי"ב חדשי
9 השנה יש בו ענינו המיוחד - מובן, שגם ברכת
10 החודש, הברכה שהחודש מתברך ממנה ב'שבת
11 מברכים', היא בהתאם לחודש המתברך.

12 ואע"פ שנוסח ברכת החודש הוא בכל 'שבת
13 מברכים' בשוה - "יחדשהו הקב"ה עלינו ועל כל
14 עמו בית ישראל, לחיים ולשלום, לשון ולשמחה,
15 לישועה ולנחמה", כל חודש אותם ששה לשונות
16 של ברכה - מ"מ הרי כל אחד משהה הלשונות
17 כולל בו כמה וכמה פרטים ואופנים, ובכל 'שבת
18 מברכים' ההדגשה היא על הפרטים והאופנים
19 המתאימים לחודש פרטי זה.

20 ובנוגע לענינו - חודש אדר:

21 ענינו המיוחד של חודש אדר הוא - "החודש
22 אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום-טוב"¹.

23 ומכיון שהשמחה בחודש אדר היא לא סתם
24 שמחה, אלא מה שנהפך "מיגון לשמחה", הרי
25 השמחה היא ביתר שאת וביתר עז.

26 [וזהו אחד הטעמים על מה שהשמחה בפורים
27 היא יותר גדולה מהשמחה בכל יו"ט, שבכל יו"ט
28 השמחה היא בהגבלה, משא"כ שמחת פורים היא
29 "עד דלא ידע"² - כי כאשר היפך השמחה נהפך
30 לשמחה, השמחה היא ביתרון. וכשם שזה בנוגע
31 לפורים, עד"ז הוא גם בנוגע לכל חודש אדר³,

(4) ונוגע להלכה - ש"כ כל החודש (אדר) כשר לקריאת המגילה
(ירושלמי מגילה פ"א ה"א. שו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ז).

(5) ובאם הגאולה תהי' מיד (עוד לפני ר"ח אדר), מסתבר
לומר, שיקדשו החודש (גם) ע"פ הראי' ע"י הסנהדרין שיקומו
בתחילת הגאולה, "ואשיבה שופטין כבראשונה" (ישעי' א, כו),
שאז אפשר שהי' שינוי בקביעות ר"ח.

(6) אסתר ג, יג.

(7) שם ד, טז.

(8) ראה תו"א קכ, ד.

(9) אסתר ט, א"ב.

(1) אסתר ט, כב.

(2) מגילה ז, ב.

(3) ולהעיר ממגילה יג, ב "כיון שנפל פור בחודש אדר . . אמר
נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא הי' יודע שבשבעה באדר
מת ובשבעה באדר נולד" - דעפ"ז יש לומר, שלא רק
שה'אתהפכא בפורים היא גם בכל החודש, אלא יתירה מזו,
שה'אתהפכא בפורים היא תוצאה ומסובב מהפיכת החודש לטוב.

והכח שחודש אדר נותן בעבודת האדם הוא - 27
חיבור ב' המעלות ביחד, שאפילו כאשר הוא עומד 28
בדרגת צדיק, תהי' לו מעלת "אתהפכא" של 29
בעל-תשובה. והביאור: 30
תכלית בריאת העולם היא - שהקב"ה מלביש 31
נשמה בתוך גוף ויצר-הרע בעולם, עולם מלשון 32
העלם והסתר²², ועד לעולם הזה הגשמי והחומרי 33
ממש, תחתון שאין תחתון למטה ממנו, ש"מלא 34
קליפות וסטרא-אחרא שהן נגד ה' ממש כו"²³, 35
ה"נקראים מתים"²⁴ (שהרי "חיים" קשורים עם 36
קדושה - "ואתם²⁵ הדבקים בה' אלקיכם חיים" 37
גו')²⁶ - וישנה אפשרות וקס"ד לענין של אבל 38
ויגון. 39
והכוונה היא שיהודי ע"י עבודתו יעשה דירה 40
לו ית' בתחתונים, ע"י אתהפכא חשוכא לנהורא, 41
שיאיר אור ה' איך-סוף ב"ה במקום החושך 42
והסט"א של כל העולם כולו ביתר שאת ויתר עז 43
ויתרון אור מן החושך כו", כפי שיהי' בגלוי ממש 44
ממש ולתמיד לעתיד-לבוא²³. 45
ובזה מתבטאת הניתנת-כח הניתנת בחודש 46
אדר, שהחושך, אותו צריכים כדי שיהי' "אתהפכא 47
חשוכא לנהורא" - יהי' רק באופן של "קס"ד". 48
עצם העובדה שהאדם נמצא בעולם כזה בו ישנה 49
אפשרות לעשות ענין הפכי - זה עצמו מעורר אצלו 50
"בחילא יתיר" של תשובה (אע"פ שלא חטא 51
מימיו), והוא עומד בתוקף כזה שלא רק שחושך 52
העולם לא מסתיר לעבודתו בתומ"צ, אלא אדרבה, 53
הוא מהפך את חושך העולם לקדושה, כך 54
שמלכתחילה²⁷ יש לו את מעלת ויתרון האור מן 55
החושך. 56

נפשם¹⁰. "והעיר שושן צהלה ושמחה"¹¹, 1
ועאכו"כ ביום י"ד בחודש¹². 2
ד. הענין בעבודת ה': 3
ישנם ב' אופני עבודה - עבודת הצדיקים 4
ועבודת התשובה - שבכל אחד מהם ישנה מעלה 5
לגבי האופן השני: 6
מעלת התשובה היא שאע"פ שהאדם עבר על 7
חטא, הרי אח"כ הוא התגבר ועשה תשובה, ועד 8
שהפך זאת, "זדונות נעשו לו כזכיות"¹³. 9
ובלשון הידוע - מעלת "אתהפכא חשוכא 10
לנהורא ומרירו למיתקו"¹⁴, מעלה שלא היתה בלי 11
החושך והמרירות - יתרון האור הבא דוקא מן 12
החושך¹⁵, שהרי כל הגבוה גבוה ביותר יורד למטה 13
מטה ביותר¹⁶, ולכן בשעה שמהפכים את ה"מטה 14
ביותר" (אבל ויגון), מגיעים לדרגה גבוהה ביותר. 15
וכן האדם העושה תשובה, נוספת מעלה 16
בעבודתו, שהיא ביתר תוקף ומרץ מכמו עבודת 17
צדיק¹⁷, בחילא יתיר¹⁸. 18
ולכן "במקום שבעלי-תשובה עומדין, אין 19
צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו"¹⁹. 20
לאידך גיסא, ישנה מעלה בצדיק, שהנהגתו 21
באופן "אשר עשה האלקים את האדם ישר"²⁰, ולא 22
חטא מימיו כו', משא"כ בעל-תשובה (אפילו לאחר 23
שעשה תשובה) הרי סוף-סוף הי' זמן שהתנהג 24
והי' רצון ה', ועמד במצב של ירידה, עם הצער 25
וכו' הקשור בזה²¹. 26

(10) שם ח, יא.

(11) שם, טו.

(12) שם ט, טו.

(13) יומא פו, ב.

(14) ראה זח"א ד, א.

(15) קהלת ב, יג. וראה ס' הערכים חב"ד (כרך ב) ערך אור
ביחס לחושך ס"ע תקעה ואילך.

(16) ראה תו"א עג, א. לקו"ת בלק עג, ד. שה"ש ט, ד. שערי
אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב ואילך. פ"ב ואילך. ועוד.

(17) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"ד. סה"מ תקס"ט ע' יריד.

(18) זח"א קכט, ב. וראה אגה"ת פ"ח.

(19) רמב"ם הל' תשובה שם. מברכות לד, ב.

(20) קהלת ז, כט.

(21) ולכן צריך בעל-תשובה לזהירות מיוחדת, וצריך לומר אי
אפשרי, כי סורו רע (לקו"ת ואתחנן ט, ד). וגם בתשובה עילאה,
שע"ז מתהפך לגמרי ויכול לומר אפשי (סה"מ תש"ה ע' 42) -
הרי בזמן שלפני עשיית התשובה, הי' במצב בלתי רצוי*.

(*) דהגם "שהשב מאהבה נעקר עונו מתחילתו" (רש"י יומא פו, טע"א)

(22) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ביאורו"ז להצ"צ ע' שנה.

(23) תניא פל"ו.

(24) תניא פי"ט. וכמאחז"ל רשעים גם בחייהם קרויים מתים
(ברכות יח, ב. פירש"י ס"פ נח. וראה אגה"ת פ"ז). וראה גם תניא
ספכ"ד. המשך ההלולא "באתי לגני" היש"ת פ"ד.

(25) ואתחנן ד, ד.

(26) אדר"נ ספל"ד.

(27) ע"ד משי"נ (גבי הקב"ה "כל המחלה גו' לא אשים עליך
מלכתחילה") (בשלח טו, כו). ועד"ז הוא גם ע"י רפואת בשר
ודם - כמ"ש הרמב"ם (הל' דיעות פ"ד ה"כ) "כל המנהיג עצמו
בדרכים אלו שהורינו, אני ערב לו שאינו בא לידי חולי כל ימיו
כו".

- הרי זהו מה שהתשובה עוקרת את העון מתחילתו. אבל בזמן שלפני
התשובה הי' במצב בלתי רצוי. ועצ"נ.

ועפ"ז, פי' הכתוב "זה יתנו גו' מחצית
השקל"³⁷, שיהודי ע"י עבודתו, עם ה"מחצית" שלו
- מקבל גם את ה"מחצית" השניה, הנמשכת
מלמעלה³⁸.

(ב) שני החצאים מרמזים על שתי הנפשות,
נפש האלקית ונפש הבהמית. ופי' הכתוב "זה יתנו
גו' מחצית השקל", שע"י עבודתו עם עשר כחות
(עשר גרה) הנפש האלקית, בלימוד התורה וקיום
המצוות - נעשית העלי' (תרומה להוי', תרומה
מלשון הרמה והעלאה³⁹) גם במחצית השניה, עשר
כחות של נפש הבהמית⁴⁰.

וזהו גם הטעם שב' החצאים (נפש האלקית
ונפש הבהמית) נקראים "מחצית השקל" - כי ענין
(העלי' של נפש הבהמית הנעשית ע"י עבודת
הנפש האלקית) הוא בדוגמת משקולת
("וואגשאל"):

בכדי שעבודת הנפש האלקית תפעל עלי' בנפש
הבהמית - צריכה להיות ירידה בנפש האלקית
בכלל, ובפרט בכחות הנפש האלקית, שהשגת
אלקות ואהבה-ויראה שלה יהיו באופן שיורגשו
בנפש הבהמית, ודוקא אז, נפעלת העלי' בנפש
הבהמית הבאה ע"י עבודת הנפש האלקית.

והעלי' בנפש הבהמית, היא לפי אופן ירידת
הנפש האלקית: ככל שה'ירידה' היא יותר גדולה,
והשגת אלקות ואהבה-ויראה של הנפש האלקית
"יורדים" יותר (שאז הם נרגשים יותר בנפש
הבהמית) - כך עליית הנפש הבהמית היא יותר
נעלית⁴¹.

ו. ויש לומר, ששני הפירושים ב"מחצית
השקל" שייכים זה לזה: כי הכח שיש ליהודי שגם
כאשר הכחות של הנפש האלקית הם במצב של
ירידה והתלבשות בנפש הבהמית, ישארו בתקפם,
ועד שלא רק שנה"ב אינה מעלימה ומסתירה

והגם שהוא קשור באופן תמידי עם הקדושה,
ולכן אין הוא יודע דבר אודות הענינים הבלתי-
רצויים הקיימים בעולם - מ"מ, כיון שעבודתו
בתומ"צ היא "בחילא יתיר" (מצד ידיעתו הכללית
שעוה"ז הוא עולם שהקליפות גוברים בו וכו'²⁸),
נהפכים עי"ז כל עניני העולם (גם ההעלמות
והסתרים הפרטיים) לקדושה. וכפס"ד הרמב"ם²⁹,
שע"י מצוה אחת של יהודי אחד, מכריע את עצמו
וכל העולם כולו לכף זכות, ומביא לו ולהם תשועה
והצלה.

ה. עילוי זה שבחודש אדר (מעלת הצדיק שלא
עבר עבירה מימיו, וביחד עם זה מעלת ה'אתהפכא'
דתשובה), משתקף גם במצות "מחצית השקל"³⁰.
ובהקדים, שלכאורה אינו מובן: כל עניני
קדושה צ"ל בשלימות. כלי שרת מקדשין דוקא
כשהם מלאים³¹; קרבנות צ"ל תמימים, והכהן
המקריב צ"ל תמים, וכיו"ב. וא"כ מדוע מצוה זו
מתבטאת בנתינה של "מחצית השקל"?

והביאור בזה: מבואר בחסידות בכ"מ בנוגע
ל"מחצית השקל", שע"י שיהודי נותן "מחצית" -
נפעל במחצית השניה, ומשתיהן יחד נעשה "שקל
הקודש".

ובענין שני החצאים, ישנם ב' ביאורים
(בכללות):

(א) שני החצאים מרמזים על הקב"ה ובנ"י³²,
כיון שהקב"ה וכנס"י הם בדוגמת איש ואשה, שכל
אחד מהם (איש ואשה) הם "פלג גופא"³³
(מחצית). וכתורת הרב המגיד³⁴ עה"פ³⁵ "עשה לך
שתי חצוצרות", ש"שתי חצוצרות", (מלשון חצאי-
צורות) מרמזים על הקב"ה ובנ"י, ש"כל אחד
בעצמו אינו בשלימות ואינו רק חצי צורה, ושניהם
יחד הוי צורה שלימה"³⁶.

(28) ראה תניא ספ"ו.

(29) הלי' תשובה פ"ג הי"ד.

(30) ולהעיר ממאד"ל "הקדים שקליהם לשקליו" (מגילה יג,
ב).

(31) זבחים פח, א.

(32) ראה אוה"ת תשא ע' א'תתמו ואילך.

(33) זח"ג ז, ב. קט, ב. רצו, רע"א. וראה זח"א צא, ב.

(34) או"ת מח, ד ואילך. הובאה ונתבארה באוה"ת לתהלים
(יהל אור) ע' שנו ואילך. המשך תער"ב פשפ"ד ואילך (ע' תשצ
ואילך). ובנדר"ד - אוה"ת שם ע' א'תתמו.

(35) בהעלותך י, ב.

(36) ל' המגיד שם.

(37) תשא ל, יג.

(38) ראה תו"א תשא פו, ד. אוה"ת תשא ע' א'תתמו. ועוד.

(39) זח"ב קמו, א.

(40) ד"ה זה יתנו תרנ"ח (סה"מ תרנ"ח ע' קלב ואילך). וראה

גם אוה"ת תשא ע' א'תתקו. א'תתקלא.

(41) ראה תו"א בהוספות, ס"פ תשא. ספה"מ צ' להצ"צ מצות
מחה"ש (סו, סע"ב). אלא ששם מדובר (לא בענין הבירור בנפש
הבהמית, אלא) בענין בירור הניצוצות בכלל, עד להניצוצות
שנפלו למטה ביותר, כמובן מזה שמביא בתו"א שם המשל
דשועל וזאב (סנהדרין לט, א ובפירש"י שם). עיי"ש.

והעילוי שנוסף בעבודת האדם מענין "מחצית השקל" הוא (לא כפרה על ענין בלתי רצוי, אלא) מכיון שהוא דבר אחד עם הקב"ה, הרי לא זו בלבד שאינו מתפעל מההעלם וההסתור של נפש הבהמית ועולם הזה, אלא אדרבה, בכחו להפכם לקדושה. ועפ"ז מובן, שענין "מחצית השקל" (עכשיו) הוא - שישנן ב' המעלות הנ"ל ביחד, מעלת צדיק שלא עבר עבירה מימיו, וביחד עם זה מעלת ה'אתהפכא' דתשובה, בירור הנפש הבהמית.⁴⁹

ט. ענין הנ"ל ("אתהפכא חשוכא לנהורא", וביחד עם זה - שעומדים בדרגת צדיק) הוא גם התוכן של פרשת משפטים:

המשפטים והדינים שבפרשה, הם (רובם) אודות ענינים בלתי רצויים - ענינים של עבדות (ובזה גופא - עבד שנמכר בגניבתו⁵⁰), ועד - לנוקי נפש ר"ל ("מכה איש ומת"⁵¹), וכיו"ב.

והכוונה ב"ואלה המשפטים אשר תשים לפניכם"⁵² היא, כדי שנדע איך לתקן ולהפוך ענינים אלו, ועי"ז להגיע למעלת התשובה.⁵³

ועוד ועיקר - הכוונה שבזה היא בעומק יותר: כאשר לומדים ענינים אלו בתורה, כשנמצאים בעולם שיש קס"ד על ענינים כאלו ולומדים גם אודות העונש על זה] - הרי זה שולל, שמלכתחילה לא יכשל בזה, בידעו התוצאות הבלתי-רצויות שמזה.

ויש לומר יתירה מזו: לא רק שנשמרים שלא להכשל בזה, אלא שמתגברים בתוקף בשלילת

עליהם, אלא אדרבה - הם פועלים עלי' בנה"א, הרי זה קשור עם הביאור הראשון ב"מחצית השקל" שהקב"ה וישראל הם שני חצאי צורות:

כשם שבנוגע להקב"ה, כתיב⁴² "אני הוי' לא שנית", שזה שהקב"ה "יורד", כביכול, להוות ולהחיות את כל העולמות, עד לעזה"ז הגשמי, אין זה פועל בו שינוי ח"ו - עד"ז הוא גם בנוגע לנשמה של יהודי, שהיא דבר אחד עם הקב"ה, ועד ש"כל אחד בעצמו אינו רק חצי צורה"³⁶, שירידת הנשמה בנפש הבהמית, אינה פועלת שום שינוי בעצם מהותה, ולכן גם כשהכחות של הנפח"א הם במצב של ירידה, הרי הם פועלים עלי' בנפש הבהמית.

ז. וזהו גם הביאור שנתנת "מחצית השקל" פעלה "לכפר על נפשותיכם"⁴³, הכפרה על חטא העגל⁴⁴, חטא חמור ביותר⁴⁵, שהחזיר "זוהמא" ומיתה (דחטא עץ הדעת)⁴⁶ בעולם.⁴⁷

ענין החטא ופגם, שייך רק בדרגת הנשמה שהיא (בחיצוניות) מציאות לעצמה. אבל כאשר ע"י נתינת "מחצית השקל" נמשך בגילוי הענין שיהודי והקב"ה הם דבר אחד, שני חצאים של אותו "שקל הקודש", ממילא בטלים כל הפגמים.

ח. ויש להוסיף, שלאחרי שע"י נתינת מחצית השקל בפעם הראשונה, נמשך כבר גילוי ההתקשרות העצמית של כנ"י עם הקב"ה ("שתי חצאי-צורות"), הרי מצות "מחצית השקל" היא באופן כזה שאין נתינת מקום מלכתחילה לענינים הפכיים⁴⁸.

עיקר שכינה למטה במשכן נעשית ע"י העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא, עיי"ש.

(50) פירש"י ריש פרשתנו (כא, ב).

(51) פרשתנו שם, יב.

(52) ריש פרשתנו (שם, א).

(53) ויש לומר שענין זה מרמז גם ב"ואלה המשפטים", כפירש"י "ואלה מוסף על הראשונים, מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני": מצד הענין ד"סיני" נתינת הלוחות שעל-ידם נעשה "חירות ממלאך המות", אין מקום למאורעות* כאלו שמדובר בפרשת משפטים, ולכן שייך קס"ד שבדינים בפרשת משפטים לא ישנו העילוי ("חירות") ד"סיני": ועל זה בא הלימוד ש"אף אלו מסיני" - דזה מה שהתורה מדברת בענינים כאלו, הוא בכדי שגם הם יתהפכו לקדושה, אתהפכא חשוכא לנהורא, שע"ז נעשה הוספה ויתרון באור - ואלה מוסיף על הראשונים.

(* מנשא"כ "לא יהי' לך אלקים אחרים וגו' " לא תרצח וגו' " שבנעשרת הדברות הם רק ציווי, ולא שאירע כן.

(42) מלאכי ג, ו.

(43) תשא ל, טו-טז.

(44) ירושלמי, שקלים פ"ב סוף ה"ג. תנחומא תשא י"א. ועוד.

(45) ועד שהוא שורש לכל החטאים כו' (ראה תשא לב, לד ובפירש"י. מסנהדרין קב, א).

(46) ובפרט אחד, חטא העגל הוא חמור יותר מחטא עץ הדעת - בהיותו אחרי מתן תורה, לאחר ביטול הגזירה דעליונים לא ירדו למטה כו' (שמו"ר פ"ב, ג).

(47) שבת קנו, א. זח"א נב, ב. קכו, ב. ח"ב קצג, סע"ב.

(48) ולהעיר שע"י מחצה"ש פעל ש"לא יהיה בהם נגף" (תשא שם יא).

(49) ונוסף על זה: מהשקלים נעשו אדני (ויסוד גלוי) המשכן (ובזמן המקדש - קנו בהם קרבנות ציבור, העבודה העיקרית במקדש, "בית מוכן להקריב בו קרבנות" - רמב"ם הל' ביהב"ח בתחילתן) - "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", השראת השכינה בעזה"ז הגשמי, וראה המשך ההילולא "באתי לגני", שהמשכת

מהאי עלמא, זכייא נקיי' ברירא, קוב"ה אנהיר לה
בכמה נהורין'. ומבאר אאמו"ר בהערותיו לזוהר⁶²,
ש"ג' הלשונות (זכייא נקיי' ברירא) י"ל לנגד
נר"ן". ויש לומר, דקאי על העבודה בנר"ן שלו
כנגד עולמות ביי"ע⁶³. ובנוסף לזה, צריכה להיות
שלימות העבודה ב"מחשבה דיבור ומעשה"⁶⁴, וגם
שלימות בעבודה בגוף (וכלי) שלו - "ג'י" הבחי'
שבכלים, חיצון תיכון פנימי"⁶⁵.

וגם⁶⁴ י"ל: זכייא בקיום מ"ע, נקיי' במל"ת,
ברירא בלימוד התורה"⁶⁶.

וע"י עבודת הנשמה בגוף למטה מגיעה (גם)
להעילוי - כשחוזרת ועולה לאצילות, שאז "קוב"ה
אנהיר לה בכמה נהורין, מפני שעסקה במצוות
ותורה, שנר מצוה ותורה אור"⁶⁴.

יא. מזה ישנה הוראה בעבודתו של כאו"א
נשמה בגוף, לאורך ימים ושנים טובות:

משבת זו (מברכים אדר, פ' שקלים, ופ'
משפטים) לוקחים נתינת כח מיוחדת, שכשנמצאים
בעוה"ז הגשמי המלא קליפות וסט"א (היפך
החיים), נשארים ועומדים בדרגה של צדיק (שלא
עבר עבירה), וביחד עם זה מהפכים את חושך
העולם "מיגון לשמחה ומאבל ליום-טוב", ועושים
דירה לו ית' בתחתונים.

ועאכו"כ אם ישנו ענין הדורש תיקון, הרי מובן
מעצמו, שבזה צריך להיות עבודתו ד"הוה זהיר
טפי"⁶⁷ להפכו לטוב, ובפשטות - ע"י הוספה ביתר
שאת ויתר עוז בצד הקדושה כו'.

ובפרטיות יותר: אצל כאו"א נשמה בגוף,
צריכה להיות העבודה ד"זכייא נקיי' ברירא",

הענינים, ובקיום שאר המצוות, ועד שזה מהפך את
החושך שבעולם (בענינים אלו), ונפעלים
מלכתחילה המעלה ויתרון האור מן החושך.

י. ויש להוסיף, שזהו גם התוכן ד"ואלה
המשפטים" בפנימיות הענינים:

בזוהר ריש פרשתנו⁵⁴ איתא, ש"ואלה
המשפטים אשר תשים לפניהם" (שתרגומו: "ואלין
דיניא דתסדר קדמיהון") "אלין אינון סדורין
דגלגולא דינין דנשמתין כו'", ואח"כ מבאר
בארוכה איך שהפסוקים בתחילת פרשתנו מדברים
אודות עליית הנשמות לאחר סיום עבודתן,
והסתלקותם מעלמא-דין.

ותוכן הביאור שם, שבכללות ישנם שני סוגי
נשמות: נשמה "מההוא סטרא דההוא עבד
מטטרון", נשמה מעולמות ביי"ע, ששם ישנו ענין
טוב-ורע ("ולכן שייכא בהם העבודה לתקן
עצמם"⁵⁵), וממילא יכול להיות פגם בנשמה, ולכן
צריכה לתיקון ע"י הגלגול. ונשמה "מסטרא
דשכינתא", נשמה של צדיק (או צדקנית⁵⁶), בחי'
בת⁵⁷ יחידה. . בת מלך⁵⁸, נשמה ממלכות
דאצילות, ששם אין ענין של רע ("מבלי חסרון"),
ולכן "לית ביי" שעבוד⁵⁹ שע"י הגלגול⁶⁰, ורק
הקב"ה בעצמו מתעסק בעליית הנשמה.

ולהוסיף, שגם בנשמה כזו (של צדיק וצדקנית)
ישנה מעלת 'אתהפכא' - כי הנשמה ירדה לבי"ע,
ועד לגוף גשמי בעולם העשי' התחתון שאין
תחתון למטה ממנו, ושם עבדה עבודתה בבירור
גשמיות העולם, שזה פעל עלי' בנשמה (למעלה
מכפי שהיא מצ"ע במלכות דאצילות) - יתרון האור
מן החושך שבא ע"י עבודת נשמה בגוף בעוה"ז
התחתון.

כפי שממשיך בזוהר⁶¹ ש"כד האי נשמתא נפקת

(62) לקוטי לוי"צ ע' פח.

(63) ראה לעיל בזהר שם (צד, ב): "ב"נ כד אתיליד, יהבין לי' נפשא כו' מסטרא דאלין אתקרון אופני הקודש, זכה יתיר יהבין לי' רוחא מסטרא דחיות הקודש, זכה יתיר יהבין לי' נשמתא מסטרא דכורסייא", היינו ע"י העבודה ממשך האדם בחי' נר"ן (כנגד ביי"ע).

(64) לקוטי לוי"צ, שם.

(65) ועפ"ז מובן בפשטות מ"ש אאמו"ר ש"הכל (כל הפירושים הנ"ל) עולה בקנה אחד".

(66) ויש לומר, ש"זכייא נקיי' ברירא" ר"ת "זנב", שקאי על מלכות דאצילות, סופא דכל דרגין דאצילות (אוה"ת מסעי ע' א'תה), שלאחרי ירידת הנשמה (ממלכות דאצילות) לבי"ע, עלמא דפרודא, נעשה אח"כ עלי' נעלית יותר במלכות, שנמשכת בו בחי' "זכייא נקיי' ברירה".

(67) ראה שבת קיח, ב.

(54) צד, א ואילך.

(55) רמ"ז שם.

(56) וראה רמ"ז שם, שנשמה מ"סטרא דשכינתא" קאי בעיקר על אשה, שאין גלגול בנשים.

(57) זוהר שם, ב.

(58) ולהעיר מתורת הבעש"ט, שכל א' מישראל הוא כמו בן יחיד שנוולד להורים זקנים (כתר שם טוב הוספות סקל"ג).

(59) זוהר שם, סע"א.

(60) רמ"ז כאן. וראה שאר מפרשי הזהר (מק"מ, המלוקט באור החמה, ועוד).

(61) צד, א.

- 1 חיזוק ביותר בקיום והידור במצוות-עשה, מצוות
2 לא-תעשה, ולימוד התורה, ע"י השלימות
3 במחשבה דיבור ומעשה. וגם בעבודה עם הגוף
(כלי), וע"י העסק ב"נר מצוה ותורה אור", הרי 4
"קוב"ה אנהיר לה בכמה נהורין" - המשכת 5
ה"מחצית" שלמעלה, גילוי אלקות בעולם⁶⁸. 6

68) ויש לקשר זה עם שיעור היומי ברמב"ם (בהל' ציצית):
ציצית הוא על שם וראיתם אותו, מל' מציץ מן החרקים (פירש"י
שלה טו, לח) וע"י קיום מצות ציצית, שראית הציצית מביאה
לזכירת כל המצוות - נעשה גם הגילוי מלמעלה, "מציץ מן
החרקים", "אנהיר לה בכמה נהורין".

ויש לומר, שעד"ז הוא בנוגע למצות נר של שבת ויו"ט -
שניתנה במיוחד לנשי ובנות ישראל - מכיון שגם מצוה זו היא
(א) קשורה עם ענין האור (והראי), וגם (ב) מצוה כללית, "נר
מצוה" סתם (ראה רש"י שבת כג, ב ד"ה בנים).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו ממוצש"ק בשלח עם קטע העתון ע"ד י"ט כסלו המוסגר בו, ות"ח על
שילוחו אלי. כן נתקבל בעתו מכתבו בצירוף שיחת שבת מברכים אלול העבר שנדפסה באיטלקית,
וידוע אשר בענין של מצוה אין שייך לומר תודה, כי שכר מצוה מצוה, ומהראוי ה' כמו שכתבתי לו
כמדומה מכבר, אשר לעתים קרובים ולא רחוקים כל כך אחד מחבירי, יודפס בשפת איטלקית עניינים
מתורת החסידות מסיפורי והדרכותי וכמו בזמן הקרוב בנוגע לב' ניסן, חג הפסח, ל"ג בעומר וכו'
והחומר לזה בטח ימצא בספרי השיחות ולקוטי דבורים הנדפסים, והשאר יוכל להמציא לו הרה"ג
והרה"ח כו' מהר"מ שי' פערלאו שבדאי נמצא אצלו כמה מהוצאות הנ"ל.

(ב) בהתאם להנ"ל הנה נכון הדבר אשר רוצה להדפיס כמובן באיטלקית חוברת ע"ד עסקנות
חב"ד, ומה טוב שיהי זה ע"ד הנדפס פה בלה"ק ועתה ג"כ באנגלית, שבהאחרונה נמצא ג"כ ידיעות
נוספות בנוגע לעבודתינו בברוק, ומוסג"פ. ובטח ימצא שם מי המבין בשפת האנגלית, מובן שאם יהי
רק הזמן גרמא כדאי שיושלח לכאן העתק מההעתקה קודם שיודפס.

(ג) במה שכותב שהחברת תצא לאור מטעם העתון דמילאנא, הנה כיון שאיני יודע מהות
העתון על ברור, קשה לי להחליט בזה, וטוב ה' שיתיעץ עם הרה"ג פערלאו והרב גאנזבורג שיחיו
שהם נמצאים על אתר, הטוב יותר שתצא לאור החוברת בתור הוצאת ארגון חב"ד או מטעם העתון
שיש מעלות בשתיים, ובכל אופן כדאי שיודפס ג"כ בעתון לעתים קרובים מזמן לזמן מענייני חב"ד
וכנ"ל. ומובן גדול הזכות בזה למי שישתדל להפיץ גם בשפת מדינתם ידיעות ע"ד תורת החסידות
מנהגי' והדרכותי'.

(ד) נהניתי במאד מה שכותב שכבר נגמר בנין המקוה ועשה התעלה ג"כ ממלט חלש, ובטח לעת
קבלת מכתבי זה כבר ירדו גשמים ובמילא אפשר כבר להשתמש בה, ולבשו"ט בזה אחכה.

(ה) מה שכתב במכתבו הראשון בענין מילי דשטותא המובא בזהר שרוצה לפרש על חכמות
חיצוניות אשר בשם סכלות יקרא לגבי חכמה דקדושה. הנה כיון אל האמת וכמבואר בארוכה בד"ה
ויאמר משה גוי' בחר לנו אנשים, בהמאמר דפורים תש"ט נדפס בקונטרס ס"ג עיין שם פ"ב ואילך.

(ו) בטח קיבל הפ"ש שמסרתי לו ע"י מר ציפעל שי'.

בברכה.

בס"ד. חלק משיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר ה'תשמ"ח

ע"ד הקמת מוסדות ע"ש הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע –

ומזה מובן שפעולות אלה - ענין שהזמן גרמא
- צריכות להעשות בזריות הכי גדולה⁶:
מה טוב - אלה ש"חטפו" והתחילו כבר במשך
ג' ימים ראשונים,

ועכ"פ - אלה שלא הספיקו - להתחיל
בפעולות אלה לפני סיום השבעה, היינו, לא רק
קבלת החלטת טובה ע"ד הקמת המוסד, אלא התחלת
הפעולה (ומה טוב - פעולות לשון רבים) במעשה
בפועל.

ומוסיף והולך בפעולות אלה - במשך
השלושים, וכל י"ב חודש כו', עדי קיום היעוד
הקיצו ורננו שוכני עפר"8.

ג. וביחד עם הדגשת הזריות שבדבר - יש
לפעול בזה בסדר מסודר באופן הראוי:

כאשר כמה וכמה רוצים להקים מוסדות כו' על
שמה, ומזדווגים בדבר - הרי, בגלל הזריות יכולה
להיות כפילות בדבר, ששנים (או יותר) יקימו אותו
מוסד באותו מקום, ובמילא יש כאן (א) פעולה
מיותרת, שהרי אין צורך לכפול דבר אחד, ובפרט
בה בשעה שיכולים להוסיף בענינים שאינם קיימים
עדיין, (ב) ועוד ועיקר - חשש של השגת גבול
וכי"ב וכו'.

ופשוט, שמלבד גודל הזהירות וחומר הענין
דהשגת גבול בכלל, צריכה להיות זהירות כפולה
ומכופלת בפעולות שנעשות לזכרון, לנח"ר ולעילוי
נשמה שנמצאת בעלמא דקשוט, ש"לא יארע בו מן
הדברים שמארעין לגופות בעולם הזה"9 שיש בהם
חשש לענין בלתי-רצוי, ח"ו, היפך הוראת התורה
(ובמילא - היפך הנח"ר כו').

(6) להעיר מגודל מעלת הזריות בכל עניני תומ"צ, עד כדי כך,
ש"זריות" דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד כו' (אגה"ק
סכ"א).

(7) ע"ד מאד"ל (עירובין נד, א) "חטוף ואכול חטוף ושתי,
דעלמא דאזלינן מיני" כהילולא דמי" - כידוע שהסתלקות
(דצדיקים) נקרא (גם) "הילולא" (ראה ד"ה להבין ענין הילולא
דרשב"י תרנ"ד. עטרת. ועוד).

(8) ישעי' כו, יט.

(9) לשון הרמב"ם - הל' תשובה פ"ח ה"ב.

א. בקשר עם ההתעוררות של כמה וכמה, ע"ד
הקמת מוסדות דעניני תומ"צ - בתי-ספר ומוסדות
חינוך לבנות, ספריות תורניות, קרנות גמילות-
חסדים, וכי"ב - על שמה,

- כידוע שבין הענינים שנעשים (ע"פ מנהג
ישראל תורה הוא) בקשר ובשייכות לענין של
הסתלקות¹ ועליית הנשמה מעלמא-דין², ובמיוחד
בנוגע לצדיק בישראל, ועד"ז אשה צדקנית
בישראל³ - הוא, הקמת מוסדות דעניני תומ"צ
לעילוי ונח"ר לנשמה, לזכרון⁴ וכו' -

יש לעזור ולהבהיר הענינים דלקמן.

ב. ענין הזריות - כל הזריו הרי זה משובח:
בעליות הנשמה ישנו סדר בענין הזמן - שלשה,
שבעה, שלושים, עד ליי"ב חודש⁵.

(1) להעיר מהמבואר בהמשך ההילולא יו"ד שבט* השי"ת
הענין ד"אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו עלמין" (ראה זח"ב קכח,
ב), שאין זה ענין של סילוק ח"ו, אלא גילוי האור בבחי' רוממות
כו' (ראה תו"א ס"פ ויקהל), ודוגמתו בענין ההסתלקות - "צדיקא
דאתפטר אשתכח בכולהו עלמין (גם בזה העולם המעשה) יתיר
מבחיור" (זח"ב ע"א, ב. הובא ונתבאר באגה"ק סי' ז"ך וביאורו).
(2) להעיר מאריכות הביאור בזה ריש פרשתנו (צד, א ואילך)
"ואלה המשפטים כו' סדורין דגלגולא כו' דנשמתין כו'",
ובהמשך הענין (צד, א) "כד האי נשמתא נפקת מהאי עלמא דכייא
נקיי' ברירה, קוב"ה אנהיר לה בכמה נהורין" (וראה לקוטי לוי"צ
פרשתנו ע' פח. - נתבאר בארוכה בהתוועדות).

(3) להעיר מלשון הוזהר (שם צד, ב) "בתו, אלו ישראל דאינון
מסטרא דבת יחידה. . . ואתקריאת איהי בת מלך", די"ל שבישראל
גופא מודגש ענין זה יותר אצל (בת) נשים צדקניות שבישראל.

(4) להעיר גם ממאד"ל (ב"ק טז, סע"ב ואילך) "וכבוד עשו
לו במותו (דה"ב לב, לג) מלמד שהושיבו ישיבה על קברו. . . חד
אמר שלשה, וחד אמר שבעה, ואמרי לה שלושים".

(5) ראה מו"ק כא, ב. רמב"ם הל' אבל פ"ה ואילך. שו"ע יו"ד
סי' שפ ואילך. - ותלוי באופן חילוקי הדרגות במציאות הנפש
בגוף (לאחרי ההסתלקות) בזמנים אלו (ד"ה שובה ישראל תרנ"ט.
וראה גם ספר הערכים - חב"ד ערך אבלות).

(*) להעיר שמאמר זה ניתן ע"י בעל ההילולא דעשירי בשבט, עבור
"יאצ"ט כבוד אמו זקנתו הרבנית הצדקנית מרת רבקה נ"ע זי"ע.
ביו"ד שבט, והמשכו - ד"ה היושבת בגנים - עבור "יאצ"ט כבוד אמו
הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה נ"ע זי"ע" ב"ג שבט, שמה
נאההסתלקות שלהם - כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אמו, וזקנתו -
היתה בחודש שבט, בעשירי ובי"ג בו (ועד"ו הסתלקותה של בתו
הרבנית - בכ"ב בו).

הגלות (היפך דאהבת ישראל¹¹), ובהבטל הסיבה, 30
בטל בדרך ממילא המסובב (הגלות), 31
ואז בטל גם ענין המיתה - "בלע המות לנצח 32
ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים"¹², ו"הקיצו 33
ורננו שוכני עפר"¹³, חיים נצחיים שאין אחריהם 34
הפסק (כמו הגאולה הנצחית שאין אחרי גלות¹⁴). 35
ונוסף על ביטול הצער, "מחה גו' דמעה" - 36
מתהפך הצער לשמחה (ע"ד "הקיצו ורננו"), 37
כמודגש גם בתוכנו של החודש המתברך ביום 38
הש"ק הזה - חודש אדר - "החודש אשר נהפך גו' 39
לשמחה גו' ליום-טוב"¹⁵. 40
ו"כן תהי' לנו" - נשמות בגופים, בתוככי כלל 41
ישראל - תיכף ומיד ממש, ובאופן ד"מיסמך 42
גאולה¹⁶, סמיכות ממש דגאולה ממש, היינו, 43
שעוד לפני גאולת פורים, ואפילו לפני ר"ח אדר, 44
כ"אם "מיד - הן נגאלין"¹⁷, גאולה האמיתית 45
והשלימה ע"י משיח צדקן, ותחיית המתים¹⁸ - 46
בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, בעגלא דידן 47
ממש. 48

ולכן, כל אלה שמתכוונים להקים מוסדות הנ"ל 1
- יתדברו בהקדם עם רב מורה-הוראה בעיר או 2
בשכונה (שבה רוצים להקים המוסד) שמכיר המצב 3
על אתר כו', כדי לברר בוודאות שבפעולה זו אין 4
חשש של השגת גבול וכיו"ב, ומה-טוב שיקבלו 5
מהרב אישור בכתב ע"ד הקמת מוסד פלוני בשם 6
פלוני, ובמילא לא יבוא אחר להקים מוסד כמותו 7
(בנוגע לתוכן פעולת המוסד, ובנוגע לשם המוסד) 8
במקום זה. 9
ועד"ז בנוגע למוסד השייך לכמה שכונות 10
וערים, או אפילו לכמה מדינות - יתדברו עם 11
איגוד-רבנים השייך למקומות אלה, כדי לקבל 12
מהם אישור בכתב על הקמת מוסד זה, כנ"ל. 13
ובוודאי לא יצטרכו לזרז את הרבנים ומורי- 14
הוראה בנוגע לבירור ונתינת האישור כו' - מכיון 15
שזהו"ע שהזמן גרמא, ולטובת הרבים כו'. 16
ולהוסיף ולהבהיר, שמפני צורך הזריזות 17
שבדבר, אין ענין לשאול שאלות (ועאכו"כ - 18
להרבות ספקות) (ע"ד סוג המוסדות, אופן הקמתם, 19
וכיו"ב) לכאן, כ"אם להחליט על אתר באופן 20
הנ"ל, ולאח"ז - להודיע ע"ד הקמת המוסדות 21
ופעולותיהם כו' (לאחרי ההתדברות עם הרב, 22
כנ"ל). 23
ד. ויה"ר שההוספה בפעולות הנ"ל בעניני 24
תומ"צ - "מעשינו ועבודתינו"¹⁰ - תוסיף ותזרז עוד 25
יותר את הגאולה האמיתית והשלימה, 26
כולל ובמיוחד - ההדגשה ע"ד אופן הפעולה 27
בדרכי נועם ובדרכי שלום, מתוך אהבת ישראל 28
ואחדות ישראל אמיתית, שע"ז מבטלים את טיבת 29

(10) תניא רפ"ז.

(11) ראה יומא ט, ב.
(12) ישע"י כה, ח. משנה סוף מו"ק (וראה גם הר"ד דכ"ב שבט
לאחר תפלת מנחה).
(13) וראה זהר פרשתנו קה, ב: והא אתמר (דניאל יב, ב)
ורבים משיני אדמת עפר יקיצו וכו'.
(14) מכלילת בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר -
פסחים קטז, ב.
(15) אסתר ט, כב. וראה ירושלמי מגילה פ"א ה"א. שו"ע
או"ח סתרפ"ח ס"ז וברמ"א. - נתבאר בארוכה בהתוועדות.
(16) מגילה ו, סע"ב.
(17) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
(18) שהרי צדיקים קמים לתחי' מיד - ראה זח"א קמ, א.
ומפורש גם בגמרא - "לעתיד-לבוא . . . לכשיבואו אהרן ובניו
ומשה עמהם" (יומא ה, ב).

בס"ד. שיחת שבת פרשת משפטים, פרשת שקלים, מבה"ח אדר ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

1 א. מאמר דיבור-המתחיל "זה יתנו" גו'.

* * *

2 ב. השיחות שהוגהו על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א - נדפסו לעיל.

3 ג. בהמשך להמדובר לעיל - מובן שמאורע בלתי-רצוי הקשור עם אבל ויגון כו', צריך להביא לידי
4 הוספה ועילוי ביתר שאת וביתר עוז בצד הקדושה, על-ידי-זה שמוסיפים במעשינו ועבודתנו בכל
5 עניני יהדות, תורה ומצוותיה.

6 ובהדגשה יתירה - כשנמצאים בהתוועדות של כמה וכמה מישראל "ברוב עם", שאז ישנה נתינת-כח
7 יתירה בקבלת החלטות טובות וקיומן במעשה בפועל¹. במכל-שכן וקל-וחומר מפתגם אדמו"ר האמצעי²
8 אודות פגישתם של שני יהודים, שישנם שתי נפשות אלקיות נגד נפש בהמית אחת³, ועל-אחת-כמה-וכמה
9 כשישנו ציבור שלם כו', מתוך אהבת ישראל ואחדות ישראל.

10 וכל זה - לא רק בנוגע למתוועדים עצמם, אלא גם בנוגע לפעולתם על הזולת, כמדובר בארוכה
11 בהתוועדות שלפני-זה⁴ אודות פתגם והוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכאשר שני יהודים נפגשים
12 יחדיו, עליהם להשתדל שפגישתם תביא תועלת וטובה ליהודי שלישי, ומה טוב - לא רק יהודי אחד,
13 אלא עוד ריבוי מבני-ישראל, כמובן וגם פשוט.

14 ד. ויש להוסיף ולקשר גם ענין התאחדותם של כמה וכמה מישראל, אהבת ישראל ואחדות ישראל -
15 עם ענין "מחצית השקל":

16 מההוראות שלמדים מציווי נתינת "מחצית השקל", מחצית דוקא - שיהודי אחד בפני-עצמו, ככל
17 שתגדל מעלתו בעבודת ה', אינו אלא בבחינת "מחצית (השקל)", וכדי להיות דבר שלם, "שקל הקודש",
18 עליו להתאחד עם עוד יהודי שנותן "מחצית השקל", ובצירוף שניהם יחדיו נעשה "שקל הקודש"⁵.

19 ויש לקשר זאת עם הפירוש ששני חצאי השקל, קאי על ישראל והקב"ה (כנ"ל בארוכה⁶):

20 עבודתו של יהודי היא להיות "שותף להקב"ה במעשה בראשית" (כמודגש ביום השבת - "כל
21 המתפלל בערב שבת ואומר "ויכולו" (הן בתפילה והן בקידוש).. נעשה שותף להקב"ה במעשה
22 בראשית"⁷), כי בריאת העולם היתה באופן שישראל יצטרפו "לתקן"⁸, ובלשון הכתוב⁹ "לא תוהו בראה
23 לשבת יצרה", ועל-ידי עבודתם בתיקון העולם, נעשים בבחינת "שותף להקב"ה במעשה בראשית".

24 ומכיון ש"אתם קרויין אדם"¹⁰, על שם "אדמה לעליון"¹¹, נמצא, שההתאחדות עם יהודי נוסף היא
25 מעין ודוגמת ההתאחדות עם הקב"ה, ולכן על-ידי-זה מתווסף כח גם בנוגע להתאחדות עם הקב"ה
26 כפשוטה, ש"נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", ועד שנעשים בבחינת "שני חצאי צורות", כנ"ל
27 בארוכה.

28 ה. ובהמשך לזה - כאן המקום להזכיר אודות התוועדויות ומסיבות בקשר עם עניני תורה ומצוות,
29 וכרגיל, יגשו עתה אלו שהכניסו קנקני משקה (משקה המשמח), וכיריזו אודות תוכן הדברים, ויזמינו
30 את המסובים כאן, ויחלקו מהמשקה כו'.

(6) בשיחות דלעיל ס"ה.

(7) שבת קיט, רע"ב. שו"ע אדה"ז או"ח רסרס"ח.

(8) ראה ב"ר פי"א, ובפירש"י.

(9) ישעי' מ"ה, יח.

(10) יבמות סא, רע"א.

(11) של"ה ג, א. כ. ב, ועוד.

(1) ראה קונטרס החלצו תרנ"ט פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא).

(2) "היום יום" כ"ף טבת. ובכ"מ.

(3) כי ע"פ הכלל ד"אין אדם חוטא ולא לו" (ב"מ ה, ב. וש"נ),

מובן שנה"ב של חבריו אינה מתערבת בעניניו.

(4) שיחת ש"פ בשלח סי"ג.

(5) ראה לקו"ש ח"ב ס"ע 189 ואילך.

ויהי־רצון שעל־ידי־זה יתווסף בכל פעולות הנ"ל - מכיון שהתחלתם בבית־הכנסת ובית־המדרש
בארבע אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (בחלק שנתווסף אמנם לאחר־זה, אבל בנוי על
היסודות כו' של אותו בנין), שבהם התפלל ולמד ועבד כל עבודתו במשך עשר שנים האחרונות בחיים
חיותו בעלמא־דין.

ועוד ועיקר - שעוד לפני בוא זמן המסיבות והתוועדויות הנ"ל, יקויים כבר היעוד¹² "עתידין בתי
כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל", בגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו,
במהרה בימינו ממש.

[לאחרי חלוקת המשקה וההכרזות - גם אודות הקמת מוסדות על שם הרבנית הצדקנית נשמתה־עדן
- התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה".]

* * *

ו. דובר אודות הקמת מוסדות על שם הרבנית הצדקנית נשמתה־עדן - נדפס לעיל.

* * *

ז. כרגיל בכל התוועדות ביום השבת־קודש - לבאר פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין
בהערות אדמו"ר על הזוהר בפרשת השבוע, וענין בשיעור היומי ברמב"ם.

בנוגע לפירוש רש"י - בענינים שהעירו אודותם:

(א) על הפסוק¹³ "והגישו אדוניו אל האלקים", שפירושו "לבית־דין"¹⁴ - מבארים פשטני המקרא¹⁵
הטעם שבית־דין נקראים בשם "אלקים". ואילו רש"י, מפרש רק "אל האלקים, לבית־דין", ואינו מפרש
הטעם שבית־דין נקראים בשם "אלקים"?

(ב) בתחילת הפרשה - "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", מפרש רש"י מה שכתוב "אשר תשים
לפניהם": "אמר לו הקב"ה למשה, לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה שתים או שלש
פעמים עד שתהא סדורה בפיהם במשנתה, ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר
אשר תשים לפניהם, כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם". ולכאורה, מהו הקושי בפשטות הפסוק
"אשר תשים לפניהם" שבגלל זה זקוק רש"י לאריכות הביאור, ועד להבאת דוגמא מ"שולחן הערוך ומוכן
לאכול לפני האדם" - דבר שלא נזכר בכתוב כלל?! וכפי שיתבאר לקמן.

ח. בהערות אדמו"ר ריש פרשתנו¹⁶, מובא מאמר הזוהר¹⁷ בענין הסתלקות הנשמה מן הגוף - "וכד
האי נשמתא נפקת מהאי עלמא, זכייא נקייה ברירא, קודשא־ברוך־הוא אנהיר לה בכמה נהורין".

וכפי שיתבאר לקמן - הלימוד וההוראה בעבודת האדם לקונו, נשמה בגוף לאורך ימים ושנים טובות.

ט. שיעור היומי ברמב"ם הוא - הלכות ציצית. ויש לבאר תוכן הענין בעבודת האדם לקונו, ובלשון
הרמב"ם¹⁸ - "כל דיני התורה אינן אלא . . לתקן הדעות וליישר כל המעשים", כפי שיתבאר לקמן.

י. הביאור בפירוש רש"י - "אל האלקים":

ידוע הכלל שרש"י סומך על מה שכתב בפרשיות שלפני־זה, ואינו צריך לחזור ולפרש כו'. ובפרט
כאשר כותב בלשון של כלל בנוגע לכל התורה, הרי בוודאי שהבן חמש למקרא צריך לזכור כלל זה
במשך לימוד כל התורה.

(16) לקוטי לוי"צ ע' פח.

(17) פרשתנו צז, א.

(18) הל' תמורה בסופו.

(12) מגילה כט, א.

(13) פרשתנו כא, ד.

(14) פירש"י עה"פ.

(15) רמב"ן. ועוד.

- 1 ובנידון-דידן: כבר כתב רש"י ש"כל אלקים שבמקרא לשון מרות"¹⁹, "בהרבה מקומות לשון אלהות
- 2 ולשון מרות קרוי לשון רבים"²⁰, "במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים.. וכן אלהות שהוא
- 3 לשון שופט ומדות נזכר בלשון רבים"²¹, כלומר שפירושו המילה "אלקים" הוא "לשון שופט ומדות", ומטעם
- 4 זה נקרא גם הקב"ה בשם "אלקים" – על שם הפעולה ד"שופט ומדות".
- 5 ולכן, כאשר נאמר בכתוב "והגישו אדוניו אל האלקים", לא צריך רש"י לפרש "לשון שופט ומדות",
- 6 כִּי-אם שבנידון-דידן קאי "אלקים" (לא על הקב"ה²², אלא) על "בית-דין", כי השופטים שבבית-דין יש
- 7 בכוחם להטיל מרותם על האנשים שבאים לפניהם לדין לציית ולקיים הפסק-דין כו'.
- 8 יא. הביאור בפירוש רש"י - "אשר תשים לפניהם":
- 9 בפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" יש שאלה פשוטה: ביחס ל"משפטים" - מתאים ושייך
- 10 לשון של לימוד וכיוצא בזה, אבל לא הלשון "תשים לפניהם", שמתאים ושייך ביחס לאכילה (וכיוצא
- 11 בזה), כמו "ויושם לפניו לאכול"²³, "שימו לחם"²⁴, וכיוצא בזה?!
- 12 ולכן מפרש רש"י שכוונת הכתוב היא לבאר דרך ואופן הלימוד - "אמר לו הקב"ה למשה, לא תעלה
- 13 על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה שתים או שלש פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה,
- 14 ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו. לכך נאמר אשר תשים לפניהם, כשולחן הערוך ומוכן לאכול
- 15 לפני האדם", שלכן נאמר הלשון "תשים לפניהם" שמתאים ושייך ביחס לענין של אכילה - "כשולחן הערוך
- 16 ומוכן לאכול לפני האדם".
- 17 יב. הביאור בהערות אאמו"ר:
- 18 בביאור שלושת הלשונות "זכייא נקייה ברירא" - כותב אאמו"ר: "ג' הלשונות יש לומר לנגד
- 19 נפֿשֿ-רוחֿ-נשמה, גם לנגד מחשבה דיבור ומעשה, גם לנגד ג' הבחינות שבכלים, חיצון תיכון פנימי (ואז
- 20 קודשא־ברוך־הוא אנהיר לה בכמה נהורין, בחינת אורות), והכל עולה בקנה אחד וכמובן. גם יש לומר,
- 21 זכייא בקיום מצוות־עשה, נקייה במצוות לא־תעשה, ברירא בלימוד התורה, ועיין ב'לקוטי תורה'
- 22 בדיבור־המתחיל "מה טובו" כו', ואז קודשא־ברוך־הוא אנהיר לה בכמה נהורין, מפני שעסקה במצוות
- 23 ותורה, שנר מצוה ותורה אור".
- 24 וההסברה בקשר ושייכות כל פירושים האמורים – כמו שכתב אאמו"ר ש"הכל עולה בקנה אחד" -
- 25 שהענין ד"זכייא נקייה ברירא" בשלימותו הוא באופן שחודר בכל פרטי הענינים שבאדם:
- 26 פרטי הדרגות שבנפש - נפש רוח נשמה; לבושי הנפש – מחשבה דיבור ומעשה; ועד לבחינת הכלים
- 27 - גוף האדם - חיצון תיכון פנימי.
- 28 וכל זה נעשה על-ידי העבודה בפועל בשלושה הענינים מצוות־עשה (זכייא – מלשון זך) מצוות
- 29 לא־תעשה (נקייה - מדבר בלתי־רצוי) ולימוד התורה (ברירא, שעל-ידי התורה נעשה כל דבר באופן ברור
- 30 כו').
- 31 יג. ויש להוסיף ולבאר הענין ד"זכייא נקייה ברירא" – לפי דרך הלימוד דראשי־תיבות, כדרכו של
- 32 אאמו"ר בריבוי מקומות.
- 33 ובהקדים – מה שכתב כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן²⁵ בנוגע לספר התניא, שאין להתערב בשכל אנושי
- 34 לומר פירושים כו', אלא־אם־כן יש תועלת בדבר ביראת שמים ועבודה בפועל כו'. ועל־דרך־זה
- 35 בנידון-דידן שהכוונה היא שעל-ידי הפירוש דלקמן יתווסף בעבודת ה'.

המזבח! ? ועד"ז בפסוק (כב, ח) "עד האלקים יבוא דבר שניהם"
- הבאת בעלי דינין.

(23) חיי שרה כד, לג.

(24) מקץ מג, לא.

(25) אג"ק שלו ח"ב ע' תשכ. וש"נ.

(19) בראשית ו, ב.

(20) וירא כ, יג.

(21) וישלח לה, ז.

(22) כי מצד תוכן הענין - הבאת העבד - לא שייך לפרש

שצריכים להביאו לפני המזבח כו' שבמשכן (ולאח"ז - בבית המקדש), כי מה ענין הבאת העבד (או בעלי דינין) לפני

ראשי-התיבות "זכיא נקייה ברירא" - הוא: "זנב".

ויוכן על-פי הביאור במאמר רבותינו ז"ל בענין "זנב לאריות" ו"ראש לשועלים"²⁶. שיש בזה שני אופנים: (א) "הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים", (ב) "הוי ראש לשועלים ולא זנב לאריות"²⁷. והענין בזה²⁸ - כמבואר בדרושי חסידות²⁹ ש"זנב לאריות" ו"ראש לשועלים" הם שני מצבים בספירת המלכות (של כל עולם ועולם, ובכללות יותר - מלכות דאצילות): בהיותה בעולם האצילות - היא בבחינת "זנב לאריות", סופא דכל דרגין דאצילות, וכשיורדת מעולם האצילות להיות כתר לבריא-יצירה-עשיה - היא בבחינת "ראש לשועלים".

וכמבואר גם שזהו ענין "ואמונה כל זאת וקיים עלינו" - "אמונה כל זאת", לשון נקבה, קאי על ספירת המלכות כפי שהיא בעולם האצילות, שמקבלת מהספירות העליונות, בחינת נוקבא. "וקיים עלינו", לשון זכר, קאי על ספירת המלכות כפי שנעשית כתר ומשפיע לבריא-יצירה-עשיה, בחינת זכר.

ובהתאם לשני המצבים שצריכים להיות וישנם בספירת המלכות - נאמרו שני האופנים הנ"ל: "הוי זנב לאריות ולא ראש לשועלים", "הוי ראש לשועלים ולא זנב לאריות".

ועל-דרך-זה יש שני אופנים אלו ("זנב לאריות" ו"ראש לשועלים") בעבודת האדם: העבודה עם עצמו, באופן של מקבל מאלו שלמעלה ממנו, "זנב לאריות". והעבודה עם הזולת, באופן של משפיע על אלו שלמטה ממנו, "ראש לשועלים".

ויש להוסיף, שגם בעבודה עם עצמו יש עילוי בענין "ראש לשועלים" - שתכונת ה"ראש" מדגישה את ענין התוקף כו' בעבודה, כלומר, ביחד עם היותו "זנב לאריות", תנועת הביטול, יש בו גם התוקף ד"ראש", שהוא ההיפך בתכלית מ"אסקופה הנדרסת"³⁰; וכן לאידך, שגם בעבודה עם הזולת יש העילוי ד"זנב לאריות" - שכאשר יודעים שהמשפיע שייך לסוג של "אריות" (אפילו דרגה אחרונה שבהם, "זנב לאריות"), אזי הפעולה היא באופן אחר לגמרי.

ועל-פי-זה יש לבאר את ההוראה והלימוד מהענין ד"זכיא נקייה ברירא" (ראשי-תיבות "זנב") - שהעבודה בכל שלושת הענינים שכנגד עולמות בריא-יצירה-עשיה [נפש רוח נשמה, מחשבה דיבור ומעשה, שלש הבחינות שבכלים, על-ידי "סור מרע" "עשה טוב" ולימוד התורה], צריכה להיות באופן שנמשך ומאיר גם מבחינת האצילות ("זנב לאריות").

ויש להאריך בכל זה, ו"תן לחכם ויחכם עוד"³¹, על-ידי העיון בדרושי חסידות שבהם נתבאר ענין "זנב לאריות", וכן ענין "אמת ואמונה" כו' (כמצויין בספרי המפתחות).

יד. ויש להוסיף בביאור הענין בעבודת כל אחד ואחד מישראל - בחיים חיותו בעלמא-דין, נשמה בגוף:

אמרו חכמינו ז"ל³² "שוב יום אחד לפני מיתתך.. וכי אדם יודע כו' ישוב היום כו' ונמצא כל ימיו בתשובה".

ועל-פי-זה מובן שעבודת האדם בכל יום ויום צריכה להיות באופן שנשמתו היא "זכיא נקייה ברירא", אשר על-ידי-זה ניתוסף אצלו בברכתו של הקב"ה להמשך עבודתו באופן של נשמה בגוף, לאורך ימים ושנים טובות.

ועוד ועיקר - שזוכה לראות בעיני בשר את הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, כמרומז גם בכך שבנוגע לשלושת אופני העבודה "סור מרע" "עשה טוב" ולימוד התורה ("בקש שלום") מציין אאמו"ר "ועיין ב'לקוטי תורה' בדיבור-המתחיל "מה טובו" כו'" - דרוש בפרשת בלק, שבה מעידה התורה

(29) אוה"ת מסעי ס"ע א"ת ואילך.
(30) ל' הש"ס - עירובין צח, א.
(31) משלי ט, ט.
(32) שבת קנג, א.

(26) אבות פ"ו מט"ו. סנהדרין לו, א. ירושלמי שם פ"ד ה"ח.
(27) ירושלמי, שם.
(28) בהבא לקמן - ראה גם שיחת ש"פ תבוא תש"מ סמ"ו ואילך. סצ"ג ואילך.

- 1 אודות ביאת המשיח, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים³³ ומלחמות ומלך המשיח³⁴: "אף בפרשת
2 בלעם.. ניבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד.. ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את
3 ישראל [באחרונה]".
- 4 טו. בסוף הלכות ציצית - כותב הרמב"ם: "אף-על-פי שאין אדם מחוייב לקנות טלית ולהתעטף בה
5 כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף
6 בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו. . לעולם יהא אדם זהיר בציצית, שהרי הכתוב שקלה
7 ותלה בה כל המצוות כולן, שנאמר³⁵ וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'".
- 8 וטעם הדבר (שמצות ציצית מזכירה אודות קיום כל המצוות) - כדאיתא במדרשי רבותינו ז"ל ש"מנין
9 גימטריא של ציצית שש מאות, ושמונה חוטיין וחמשה קשרים הרי תרי"ג³⁶, ולכן ראיית הציצית עם
10 החוטיין כו' מזכירה כל תרי"ג המצוות. וגם: "ציצית הוא על שם וראיתם אותו, כמו מציץ³⁷ מן החרכים"³⁸,
11 כלומר, ש"ציצית" עצמו הוא מלשון ראייה, שבזה מודגש עוד יותר הענין ד"וראיתם גו'".
- 12 ועל-פי-זה מובן בפשטות תוכן מצות ציצית ב"לתקן הדעות" - שקיום מצות ציצית צריך להיות
13 באופן שלבישת הציצית "טורעקט אים" ומחדירה בכל מציאותו את זכרון כל תרי"ג מצוות, "וראיתם
14 אותו וזכרתם את כל מצוות ה' (ובדרך ממילא) ועשיתם אותם", ועד - שעל-ידי-זה נעשה גם המשכת
15 האור והגילוי מלמעלה, "מציץ מן החרכים" (ובלשון חכמינו ז"ל - "הציץ עליו בעל הבירה"³⁹).
- 16 ויש להוסיף, שענין זה שייך גם אצל קטנים - שהרי מנהג ישראל לחנך⁴⁰ גם את הילדים הקטנים
17 בלבישת טלית-קטן, שעל-ידי-זה נעשה אצלם הענין ד"וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם
18 אותם" עוד בקטנותם.
- 19 ולהעיר, שמכיון שמצינו ענין זה אצל ילדים קטנים, הרי בהכרח לומר שיש ענין דוגמתו גם אצל
20 ילדות קטנות - שזוהי מצות הדלקת נר-שבת, שיש בה (א) ענין האור, ובאופן של ראייה מוחשית בעיני
21 בשר, (ב) תוכנה מורה על כללות ענין התורה ומצוות - "נר מצוה ותורה אור"⁴¹, כולל - שהאור של
22 תורה ומצוות חודר גם בעינים הגשמיים, שעל-ידי-זה נעשה "שלום בית", "שלא ישל בעץ או באבן",
23 וגם עונג שבת, "עונג סעודת הלילה שכשאוכלה בלא נר, אין לו עונג ממנה כל-כך", שלכן, "חייב..
24 לאכלה אצל אור הנר שזה בכלל עונג שבת"⁴², היינו, שהאור ד"נר מצוה ותורה אור" חודר גם באכילה
25 ושתייה גשמיים.
- 26 יז. ויש להוסיף בביאור גודל עליו מצות ציצית בעומק יותר, וגם לקשר זאת עם ענין הגאולה:
27 חיוב מצות ציצית - "ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם"⁴³ - הוא ב"כסות שיש לה ארבע כנפים"⁴⁴,
28 שנאמר⁴⁵ "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך". וידוע⁴⁶ שארבע הציציות הם כנגד ארבע חיות
29 המרכבה, והמתעטף בציצית "כאילו מתקין כורסיה לקודשא-ברוך-הוא".
- 30 ועל-פי-זה יש לבאר תורת הבעל-שם-טוב⁴⁷ ש"אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים (שָׁרָן של
31 ישראל⁴⁸) היה נותן כל עבודתו והשגתו באלקות, אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מארבע ציציות שיש
32 לכל אחד מישראל" - מכיון שענינו של מיכאל אינו אלא אחד מחיות המרכבה⁴⁹, ואילו במצות ציצית
33 של יהודי ישנם ארבע ציציות, כנגד ארבע חיות המרכבה (כנ"ל)⁵⁰.

(41) משלי ו, כג. זח"ב קסו, א. שו"ע אדה"ז או"ח רס"ג.

(42) שו"ע אדה"ז שם.

(43) שלח טו, לח.

(44) רמב"ם הל' ציצית רפ"ג.

(45) תצא כב, יב.

(46) תקו"ז ת"י בסופו.

(47) קיצורים והערות לתניא ע' מו.

(48) ראה לקו"ש ח"כ ע' 506 ובהערות שם. וש"נ.

(49) זח"ג רטז, א. ועוד.

(50) ראה בכ"ז - לקו"ש ח"ג ע' 198. וש"נ.

(33) ריש פי"ב.

(34) לשון הכותרת בדפוס וינציאה רפד. שי.

(35) שלח טו, לט.

(36) פירש"י עה"פ. וראה שו"ע אדה"ז או"ח רסכ"ד.

(37) שה"ש כ, ט.

(38) פירש"י שלח, שם.

(39) ב"ר רפ"ט.

(40) ואף שחינוך אינו מן התורה אלא מדברי סופרים, הרי

אדרבה - חמורים וחביבים דברי סופרים יותר מדברי תורה (סנהדרין פח, ב. ירושלמי שם פי"א ה"ד. ועוד).

- 1 ויש להוסיף, שארבע ציציות הם גם כנגד ארבע כנפות הארץ, ועל-ידי מצות ציצית פועלים בכל ארבע
2 כנפות הארץ שיומשך בהם ענין ראיית אלקות באופן גלוי - בגאולה העתידה, שאז יקבץ הקב"ה את כל
3 בני-ישראל "מארבע כנפות הארץ"⁵¹.
- 4 יח. ו"כן תהיה לנו" - תיכף ומיד ממש, ובפרט בעמדנו קרוב לסיומו של יום השבת-קודש, "רעוא
5 דרעוין"⁵², הקשור עם השלימות דלעתיד-לבוא⁵³, ומיד לאחר-יזה - "סעודתא דדוד מלכא משיחא"⁵⁴.
- 6 ותיכף ומיד זוכים לקיים הענין ד"ויקחו לי תרומה גו' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"⁵⁵ (כפי שקוראין
7 עתה בתפילת מנחה) - בנין בית-המקדש השלישי, שיבנה במהרה בימינו ממש.
- 8 ועוד לפני-זה - נותן הקב"ה לבני-ישראל את כל הי"ג (ט"ו)⁵⁶ דברים האמורים בפרשה, "זהב וכסף
9 וגו'" עד ל"אבני שוהם ואבני מילואים" [שניתנו לנשיאי ישראל⁵⁷, כולל גם כל אחד ואחד מישראל,
10 שהוא נשיא בביתו], ובפשטות - בני חיי ומזונא רויחא, ובכולם רויחא, ובני-ישראל עושים מהדברים
11 הגשמיים מקדש לה', החל מארבע אמותיו וביתו הפרטי של כל אחד ואחד מישראל "מקדש מעט"⁵⁸
12 (כמדובר כמה פעמים בארוכה), שעל-ידי-זה ממהרים ומזרזים את קיום הציווי "ועשו לי מקדש" כפשוטו
13 — בית-המקדש השלישי.
- 14 ומזה מובן גודל האחריות בהשתדלות אודות עשיית "מקדש מעט" - מכיון שענין זה נוגע לזירוז
15 בנין בית-המקדש והגאולה האמיתית והשלמה לכל עם ישראל, כולל גם בני-ישראל שבכל הדורות
16 שלפני-זה, שגם הם ממתנים ומצפים בקוצר רוח - "עד מתי" - לגאולה האמיתית והשלמה, ומהי
17 אשמתם שאינם יכולים לפעול לקירוב וזירוז הגאולה, אלא צריכים להמתין לפעולה האחרונה ד"צחצוח
18 הכפתורים"⁵⁹ שיכולה וצריכה להעשות על-ידי נשמות בגופים דוקא, שמצד זה ניתוסף עוד יותר בגודל
19 האחריות של סיום וגמר "מעשינו ועבודתינו".
- 20 והעיקר - שתיכף ומיד פועלים את הגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו, גם עבור כל
21 בני-ישראל שבכל הדורות - "הקיצו ורגנו שוכני עפר", וכולם יחדיו - "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
22 ובבנותינו"⁶⁰, באים לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש, ולבית-המקדש שיבנה במהרה בימינו, תיכף
23 ומיד ממש.
- 24 [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "שיבנה בית המקדש". ואחר-כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(51) ישע"י יא, יב. נוסח התפילה בכ"מ.

(52) זח"ב פח, סע"ב.

(53) ראה המשך תרס"ו בסופו.

(54) פע"ח שער השבת ספכ"ד.

(55) תרומה כה, ב"ח.

(56) נסמן בלקו"ש חכ"א ע' 153.

(57) ראה פירש"י ויקהל לה, כד. נשא ז, ג.

(58) ראה יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

(59) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(60) בא יו"ד, ט.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שלישי עמ' ב

- 7 צִלְאָה - צלה את בשרה] וְאֶבְלָה, ואם כן מוכח שהם חשודים אף
8 על רביעת עופות, ואסור להעמידם עמהם.
9 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: וְאָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה מְדִינַתִּי, אֲנִי
10 רָאִיתִי עֶרְבִי אֶחָד, שֶׁלָּקַח יָדוֹ מִן הַשּׁוּק, וְחָקַק בָּהּ כְּדֵי רִבְעָה - וַחֲפַר
11 בבשר בשיעור שיוכל לרבעו, רִבְעָה, צִלְאָה וְאֶבְלָה.

- 1 הגמרא מביאה ספק בדין יחוד עופות עם עובדי כוכבים: אִיִּצְיָא
2 לָהּ - הסתפקו בני הישיבה, עוֹפֹת מָאִי - האם גם עופות אסור
3 להעמיד עם עובדי כוכבים כדי שלא ירבעו אותן, או שבעופות אין
4 לחשוש לכך.
5 פרשטת הגמרא: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מְשֻׁם רַבִּי
6 חֲנִינָא, אֲנִי רָאִיתִי עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלָּקַח אֶזְרוֹ מִן הַשּׁוּק, רִבְעָה, חֲנִיקָה,

לקוטי-שיחות פרשת משפטים כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

ימוך אחיך עמך ונמכר לך⁷; (ב) אדרבה: גם הכרח
זה, שמדובר ב"מכרוהו בית-דין" – בגלל הפסוק "וכי
ימוך אחיך" – קיים רק לאחר שכבר הוכח שמדובר
כאן אודות "עבד שהוא עברי", ולא "של עברי", כפי
שמוכן גם מן הסדר שבפירושי רש"י, המקדים את
הפירוש (בעיקר) על "עבד עברי" לפני הפירוש על "כי
תקנה"⁸.

(ב) כיצד תיווצר מלכתחילה סברא ש"עבד עברי"
הוא "עבדו של עברי"? – לכאורה, פשוט יותר ש"עבד
עברי" הוא "עבד שהוא עברי", כפי שמצוי בתורה
במספר מקומות (כנאמר לגבי יוסף "נער עברי"⁹;
ובנ"ך: "ולששן עבד מצרי"¹⁰, כלומר, שהיה לו עבד
שהיה מצרי¹¹).

וכך מוכח גם, מן הנאמר¹² "עבד לאיש עמלקי",
שכאשר מתכוונת התורה לעבדו של עמלקי, אין היא
אומרת "עבד עמלקי", אלא "עבד לאיש עמלקי"¹³.

יש המפרשים¹⁴, שהסברא "עבדו של עברי" נובעת
מן הדיוק בביטוי "כי תקנה עבד עברי", שממנו נראה,
שקונים את מי שהיה כבר עבד לפני-כן, ולכן סביר
לבאר "עבדו של עברי".

א.

פירוש רש"י ל"כי תקנה עבד עברי"

1 מן הפסוק "כי תקנה..."¹ מצטט רש"י את המילים
2 "כי תקנה עבד עברי" ומפרש: "עבד שהוא עברי. או
3 אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני² שלקחתו
4 מישראל, ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד, ומה אני
5 מקיים והתנחלתם אותם³ בלקוח מן הנכרי, אבל
6 בלקוח מישראל יצא בשש, תלמוד לומר..."

7 וצריך להבין:

8 (א) פירוש זה הוא על המילים "עבד עברי" בלבד,
9 ומדוע מצטט רש"י גם את המילים "כי תקנה"⁴?

10 – אי אפשר לומר, שרש"י מצטטן כיון שהן
11 מסייעות להבין שמדובר כאן על "עבד שהוא עברי"⁵,
12 כפי שמפרש רש"י בהמשך⁶ שב"כי תקנה" מדובר
13 בהכרח על אופן של "מכרוהו בית דין", הקיים רק אצל
14 "עבד שהוא עברי"

15 – כי: (א) ההכרח שמביא רש"י שמדובר כאן
16 אודות "מכרוהו בית דין" אינו נלמד מן המילים "כי
17 תקנה", אלא מן היתור שבתורה, שהרי כבר נאמר "וכי

(10) דהיי"א ב, לד.

(11) אבל מהכתוב "העבד העברי" (וישב לט, יז) אין רא"י לנוד"ד
כיון שנאמר העברי – תיאור העבד. וראה מהרש"א ריש כתובות.

(12) ש"א ל, יג.

(13) בספר זכרון רא"ם דקדוקי רש"י (ועוד) דמשקל פעל שוה בסמוך
ובמכרות. אבל "קשה כיון דסתם עבד עברי בכל מקום פירושו שהוא עברי
למה ומהיכא תיתי לעקם ולומר עבד כנעני" – דברי דוד (להט"ז) כאן.
ובכל אופן הי' רש"י מביא מהכתובים שתיבת עבד היא מוכרת.
לכאורה לשון הכתוב "עבד ה'" (בכרז לד, ה. יהושע א, א. ובכ"מ
בנ"ך) סותר הנ"ל – אבל כשתיבת עבד בא ביחד עם שם, מוכן בפשטות
שהוא סמוך. וכמו "עבד אברהם" (חיי שרה כד, לד) וכיו"ב. ועד"ז י"ל
ב"עבד איש" – בא יב, מד.

ועד"ז (לאידך) "איש עברי" (וישב לט, יד) שאין בזה קס"ד "של
עברי" כיון שנאמר "איש", ומהיכא תיתא לייחס אותו (לאיש) אחר "איש
של עברי". משא"כ כשנאמר (כבנוד"ד) "עבד" שמדגיש השייכות לאחר,
י"ל שהתיבת לאחר מפרש למי שייך.

ולעזרי מהשנינו בין מ"א יא, כו. דהיי"ב יג, ו (ועוד כיו"ב). ואולי
י"ל טעם השנינו – בדוחק עכ"פ: במ"א מאריך ביחוס ירבעם ("אפרתי
מן הצרדה ושם אמו צרועה אשה אלמנה"), ולכן ממשיך בסגנון של סיפור
(שהוא הי') "עבד לשלמה": בדה"י שמקצר "ירקם ירבעם בן נבט", נאמר
רק שם התואר – "עבד שלמה".

(14) גו"א משכיל לדוד. וראה אלשיך פרשתנו בתחלתו ד"ה עוד יתכן
קושיא ג.

(1) ריש פרשתנו (כא, ב).

(2) כנעני – אף כי כנעני לאו דוקא, כ"א (בל' המנ"ח מצוה שמז)
"כל א' מכל באי העולם חוץ מישראל" אולי י"ל כי דברו חכמים בהווה,
וע"פ מש"נ (נח ט, כה) עבד עבדים יהי'. אבל עצע"ג כי משנצטוו לא
תחי' הרי אדרבה "מהם" (מהאומות) תקנו ולא מן הגרים (הכנענים
שבארצכם", וא"כ הרגיל והווה הוא דוקא משאר האומות, וחידוש דגם
בנה של כנענית תקנו באם אביו משאר האומות ומפני שהולך אחר אביו
ואינו כנעני (קידושין סז, ב ובפרש"י). וראה הראב"ע לבהר כה, מה.
והנה בחינך (שם). וכ"ה ברש"י קידושין כב, ב ד"ה שדה. פענח רוא
לפרש"י פרשתנו (כאן) כתב: "ועבד כנעני נקרא א' מכל האומות שקנהו
ישראל לעבדות אבל נתיחסו כל העבדים בשם כנען מפני שכנען נתקלל
להיות עבד הוא וזרעו לעולם" – והנה לפענ"ד צע"ג בזה, שהרי התואר
עבד כנעני מצינו רק לאחר הצינוי דלא תחי' – ואיך נייחס כל העבדים
לכנען כשמצייאות עבד (ובמילא כל דיניו) – הוא רק כשאנו כנעני!

(3) בהר כה, מז.

(4) ובמילא הי' ד"ה זה בא בפרש"י לאחורי ד"ה שלאחוריו. וראה לקמן

בפנים.
(5) ראה משכיל לדוד "חדא אמאי כתיב כו".

(6) בד"ה הב' כי תקנה.

(7) בהר שם, לט.

(8) ראה ספר הזכרון ורא"ם כאן. גו"א ומשכיל דוד בד"ה כי תקנה
(הב').

(9) מקץ מא, יב.

שאומר רש"י על "ויסע משה"¹⁸, לאחר קרי"ס –
 "הסיען בעל כרחן, שעטרו מצרים סוסייהם בתכשיטי
 זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם
 בים, וגדולה היתה ביזת הים מביות מצרים". כלומר,
 ההבטחה על היותם בעלי "רכוש גדול"¹⁹ נתקיימה
 אצל כל ישראל.

מזה מובן בפשטות, שבמצב של עושר רב כל-כך
 אצל ישראל, בלתי אפשרית היתה מציאות שיהודי
 ייהפך²⁰ לעבד, דבר הנובע מעוני או ממיעוט ממון²¹ –

וכיון שפרשת "ואלה המשפטים" מופיעה מיד
 לאחר מתן תורה, תקופה קצרה לאחר יציאת מצרים
 וקריעת ים סוף, סביר לומר, שהקדוש-ברוך-הוא ציוה
 את ישראל ראשית-כל את המשפטים והציוויים על
 ענינים שהיו חשובים וקיימים אצלם באותו זמן ומצב,
 כגון "לא תעשון אתי אלקי כסף ואלקי זהב... מזבח
 אדמה... מזבח אבנים תעשה לי"²², ולא (או: לאו
 דוקא) מזבח כסף וזהב – למרות שלכל אחד מהם היה
 כסף וזהב לרוב²³,

לפיכך, לאחר שרש"י אומר תחילה "עבד שהוא
 עברי", שמשמעות הביטוי "עבד עברי" היא בפשטות
 "עבד שהוא עברי", הוא צריך להתייחס גם לסברא "או
 אינו אלא עבדו של עברי" –

שהרי מצד המשכיות וסדר הפסוקים מחייב ההגיון,
 שמדובר כאן אודות "עבדו של עברי, עבד כנעני
 שלקחתו מישראל", כי לכל יהודי היה אז²⁴, מיד לאחר
 ביזת מצרים וביזת הים, "רכוש גדול", כולל עבדים²⁵

אך בכך אין די¹⁵, כי אילו היה מובן יותר מלשון
 הפסוק – ממשוטו של מקרא – שמדובר כאן על "עבדו
 של עברי", צריך היה רש"י להתחיל בכך את פירושו,
 באמרו, לדוגמא, "יכול עבדו של עברי" – ואחר-כך
 היה שולל זאת "תלמוד לומר...", ומוכיח שמדובר
 אודות "עבד שהוא עברי"¹⁶.

מזה שרש"י מתחיל מיד באמרו "עבד שהוא עברי"
 מובן, שאכן זוהי הסברא הראשונה לביאור הפסוק, ורק
 אחר-כך מתעורר ספק "או אינו אלא עבדו של עברי".

(ג) מדוע מבאר רש"י כאן "ומה אני מקיים
 והתנחלתם אותם"? הרי שאלה זו מתעוררת רק כאשר
 מגיעים לפסוק זה, קרוב לסיום ספר ויקרא!

אמנם, המקור לכל פירוש רש"י זה הוא במכילתא,
 אך למרות זאת ידוע, כאמור מספר פעמים, שכל מה
 שכותב רש"י בפירושו על התורה הוא הכרחי על פי
 פשט הפסוקים במקום זה, או ביחד עם מה שנלמד
 כבר לפני כן. ובמיוחד כאשר בענינו אין מזכיר רש"י
 שהמקור לפירושו הוא במכילתא.

מזה מובן שהפירוש כולו הכרחי לפי פשוטו של
 מקרא בפסוקנו.

ב.

לכל אחד היו עבדים

ההסבר לכך הוא: נאמר לפני כן בתורה¹⁷, שביצ"מ
 לקחו ישראל עמם ממצרים כלי כסף וכלי זהב וכדומה.
 לאחר מכן נוסף להם עוד כסף וזהב מביזת הים, כפי

(15) ועוד ועיקר: לפי פירושם – אף שרש"י שולל הפירוש עבדו של
 עברי, הרי אינו מתיר קושייתו איך מתאים הלשון "עבד (עברי)".

(16) במשכיל לדוד "ומשני רש"י עבד שהוא עברי, כלומר דקמ"ל
 קרא כדאי' במכילתא דמותר לקרותו עבד דרך בזיון שהרי התורה קרא
 עבד על כרחו והיינו דכתיב כי תקנה מאחר שקנית אותו הרי הוא בשם
 עבד לך אע"פ שהוא עברי". אבל כ"ז אינו ברש"י אפילו לא ברמז.
 ופשיטא דה" צריך רש"י לפרשו (מכ"ש מזה שמפרשו במכילתא). וראה
 אוה"ח ע"פ "עוד דקדק לומר כו".

(17) בא יב, להי'.

(18) בשלח טו, כב.

(19) לך-לך טו, יד.

(20) משא"כ בהיותם במצרים – שדרשו רז"ל שה' לבנ"י ע"ע (ראה
 ירמי' לד, יג. ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ה). וראה תו"ח לוארא ו, יג (וקדמו
 בקה"ע בירוש' שם). תו"ש מילואים בס"פ וארא.

– אבל ביצ"מ נשתלחו העבדים העברים, כמוכן בירמי' (ע"פ
 הירוש' *). ועוד וג"ז עיקר – כשקיבל הע"ע ביזת מצרים (שזה ה' לפני

יצי"מ בפועל – ונצלתם את מצרים) – ודאי שפדה א"ע תומ"י.
 (21) כהכתוב (שהוא בסיום פרש"י בד"ה (הב') כי תקנה) וכי ימוך
 אחיך עמך ונמכר לך (בהר כה, לט). וכן במכורוהו ב"ד ככפרש"י שם.
 ואף שיכול להיות גם במצב דעשירות – באם עבד על לא תחמוד
 גר' – לא שכיח דאין לו לשלם (חמשה) בעשירות המופלגה דביזת מצרים
 והים.

(22) ציוויים הראשונים לאחר מ"ת (יתרו כ, כ ואל"ך).
 (23) ראה בכורות ה, ב: שאין לך כנא"א מישראל שלא היו עמו
 תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים. ובפרש"י בא יג,
 יג [בדפוסים לפנינו נמצא בחצע"ג (שאין לך אחד מישראל שלא נטל
 הרבה חמורים) טעונים מכספם וזהבה של מצרים. אבל בדפוס א' וב'
 ובכת"י רש"י – תיבות הנ"ל ("שאין לך.. חמורים") אינן בחצע"ג].

(24) ובפרט שמתחיל תיכף "כי תקנה" בלי הקדמה, ולא ככפ' בהר
 "כי ימוך אחיך עמך (ואז) ונמכר לך". וכיו"ב.

(25) ע"ד פרש"י (ויצא ל, מג) מוכר צאנו כו'. וראה יומא (עה, א)
 דהמן ה' מגיד להם למי שיך העבד.

(* דציווי שילוח עבדים ה' (ע"פ הירוש') בתחילת חזרת משה למצרים, כנשכ"י בשעבודם. בירמי' מפורש שהעבד קיום השילוח הביא גלות בבל. וענכ"ל שבגלות
 מצרים – קיימו הציווי שהרי נגאלו.

וענ"פ מוזב ד"ולא שמעו אבותיכם" (שבירמי' שם) אינו "אבותיכם" במצרים שלפנ"ו. כ"א דהשרים אליהם דיבר ירמי'.

23 שהרי, לכאורה, ההקדמה "כי תקנה" היא מיותרת,
24 ואפשר היה להתחיל מיד בדין עצמו "עבד עברי שש
25 שנים יעבוד...", כמצוי בתורה במספר מקומות,
26 ולדוגמא בפרשתנו "מכה איש ומת..."³⁴ –

27 אלא, הביטוי "כי תקנה" מדבר על פעולה בעתיד,
28 שעדיין אינה מתקיימת בהווה, ובענינו יותר מכך:
29 פעולה שהיא בלתי אפשרית בהווה – כי היתה
30 לישראל ביזת מצרים וביזת הים, כדלעיל.

31 מזה מוכח, שמדובר כאן אודות קניית עבד שהוא
32 עברי שהיתה בלתי אפשרית אז, ולא אודות עבד כנעני
33 ("עבדו של עברי"), שלגביו אין מתאים (ומיותר) לומר
34 "כי תקנה", כי מרוב עושרם בודאי היו אז לישראל
35 עבדים כנענים, ואין לומר שזהו דבר בלתי מצוי
36 ושכיח³⁵.

ה.

מדוע מתחילה התורה דוקא בדין זה?

37 אך לפי זה אינו מובן: מדוע מתחילה תורה את
38 הדינים והמשפטים מיד לאחר מתן תורה דוקא בענין
39 עבד עברי, שלא היה מצוי אז. ולא בדבר מצוי ושכיח,
40 ובמיוחד, כאשר "כי תקנה עבד עברי" היא תוצאה של
41 פעולת גניבה, שבגללה התחייב הגנב לשלם פי חמשה,
42 או פי ארבעה או פי שניים³⁶ ו"אם אין לו ונמכר
43 בגניבתו"³⁷ – ולכאורה, צריכה היתה התורה לפרט
44 תחילה את הדינים הקודמים של חובת התשלומים על
45 גניבה, פי כמה יש לשלם – פי חמשה, ארבעה, או
46 שניים?

(וע"ד הגר שהייתה בת פרעה ונתנה לשפחה (פרש"י לך טז, א), ועבד
מלך מלך). ואין בזה חידוש לכאורה.

(28) לך יד, יד. ובדברי אברהם בכרית בין הבתרים שם טו, ב (אלא
שלא נזכר בהג"ל בפירוש שאליעזר הי' "עבד", וראה שם יד, טו. פרש"י
שם, כד).

(29) חיי שרה כד, ב ואילך.

(30) תולדות כו, ה.

(31) בהכתובים ב' לך לא נזכר שם עבד, כ"א "חניכיו וגו'" "בן
משק ביתי" (כנ"ל הערה 28). אבל ב' חיי שרה נאמר (כד, ב) "עבדו
זקן ביתו", ואמר "עבד אברהם" – מילתא גנאה (ב"ק צב, ב).

(32) ראה פרש"י חיי שרה כד, לט.

(33) ויתירה מזו: הי' עבדו יותר מיוזל שנים, שהרי בזמן ברית בין
הבתרים הי' אברהם בן ע' שנה (ראה פרש"י בא יב, מ). ונשואי יצחק
היו ע' שנה לאחר זה (שהרי יצחק נולד לאברהם כשהי' בן ק' שנה ונשא
את רבקה כשהי' בן מ' (תולדות כה, כ)).

(34) כא, יב.

(35) ראה לעיל הערה 25, 26.

(36) פרשתנו לקמן כא, לו. כב, ג.

(37) שם, ב.

1 ושפחות, כפי שנאמר לפני כן בעשרת הדברות²⁶
2 "עבדך ואמתך"²⁷.

ג.

הסתירה המתעוררת מהתנהגות אברהם

3 אך אצל 'בן חמש למקרא' עשויה להתעורר
4 השאלה: למדנו לפני כן, שלאברהם אבינו היה עבד,
5 אליעזר, עוד מלפני ברית בין הבתרים²⁸, והוא המשיך
6 להיות "עבד אברהם" גם עשרות שנים אחר כך,
7 כמסופר אודות שליחתו לשדך את יצחק אבינו²⁹ –
8 וכיון שאברהם קיים את כל התורה כולה "עד שלא
9 ניתנה", כפי שכבר פירש רש"י לפני כן³⁰, כיצד ייתכן
10 שאברהם אבינו החזיק בעבד³¹ כנעני³² שנים כה רבות,
11 ולא קיים את ציווי התורה כאן "שש שנים יעבוד
12 ובשביעית יצא לחפשי חנם", אם מדובר כאן על
13 "עבדו של עברי"³³?

14 לפיכך מוכרח רש"י להבהיר ענין זה בפרשתנו,
15 אלא שבמקום התמיהה על התנהגות אברהם הוא מביא
16 סתירה זו בצורה חמורה יותר, מפסוק ומצוה מפורשת
17 בתורה "ומה אני מקיים והתנחלתם אותם (ומשיב)
18 בלקוח מן הנכרי", שכך היה גם לגבי אליעזר עבד
19 אברהם.

ד.

"כי תקנה" - הוכחה ל"עבד שהוא עברי"

20 לפי האמור לעיל, מובן מדוע מצטט רש"י מן
21 הפסוק גם את המילים "כי תקנה", כי הן מחזקות את
22 פירושו – "עבד שהוא עברי":

ואף שלא מצינו שהי' להם עבדים מהמצרים, י"ל: (א) שקנו מתגרי
אומה"ע (גם בין זמן קרי"ס למ"ת), (ב) הרי בזמן יצי"מ היו להם עבדים
עברים (ראה לעיל הערה 20), וא"כ מסתבר לומר שגם עבדים כנענים
היו להם. וראה בא יב, מד: "וכל עבד איש מקנת כסף גוי".
ובכל אופן הרי תיכף לאחר מ"ת היו צריכים ליכנס לא"י (ראה
פרש"י דברים א, ב), ושם עבד מאומות העולם הוא דבר הרגיל והמצוי
כר.

(26) יתרו כ, יו"ד. ובציווי לא תחמוד (שם, יד) "עבדו ואמתו".
ומשמע ד"עבדך" "עבדו" פירושו כפשוטו שהיו להם עבדים אז, כמו
השאר שמונה בהכתובים שם "ובנך ובתך.. בהמתך", "אשת רעך.. שורו
וחמורו גוי", ולא (רק) שנאמר ע"ש העתיד (כבכמה מקומות בתורה) לפי
שיהי' להם לאחר ז.

(27) לכאורה י"ל דקס"ד "או אינו אלא עבדו של עברי עבד כנעני
כו", הוא לפי שבמ"ת נעשו בני"י "משועבדים לי" (פרש"י יתרו כ, ב).
ונאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים" – שריש (פרש"י שם יט, ו). והפכו
בכנען שנאמר בו (נח ט, כה ואילך. פרש"י שם, כז) "עבד עבדים יהי'
לאחיו. ויהי כנען עבד למו (לשם)" (וראה תולדות כז, לו. ולהעיר
מפרש"י וישב לו, ב), וא"כ פשוט שכאן לאחר מ"ת מדובר בעבד כנעני.
אבל – אינו כי מובן שיתכן שא' ירצה להיות עבדו של אדם גדול וכיו"ב

ולמרות שהחובה "ורצע אדוניו את אוזנו..." אינה
 באה מיד בזמן הפעולות שגרמו להיותו "עבד עברי",
 אלא רק לאחר ש"אמור יאמר העבד אהבתי את אדוני
 את אשתי ואת בני לא אצא חפשי"⁴¹, בכל זאת, אין
 זה עונש על אמירתו "אהבתי...", אלא על כך ש"אוזן
 ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב", או
 "ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, והלך
 וקנה אדון לעצמו" – מיד בגרימתו להיותו במצב של
 "עבד עברי"⁴².

בכך מוסבר מדוע "כי תקנה עבד עברי..." הוא
 הראשון שבין המשפטים שאומרת התורה מיד לאחר
 מתן תורה בהר סיני: בעבד עברי ניכר בעונשו באופן
 גלוי, גם בגוף הגשמי, הקשר שבין משפטו לבין "הר
 סיני".

ולפי זה (פירוש רש"י "אוזן ששמעה...") הרי
 חידוש ניקרי בדיני עבד עברי הוא: אי הציות להוראות
 בהר סיני. והענין של "אין לו ונמכר", עקב גודל
 התשלומים, הוא סיבה חיצונית – ונסמך דין עבד עברי
 ל"אלו מסיני", והקשר לגניבה נרמז בפרט של "ורצע..."
 אזנו.

ז.

תוספת הסברה

לפי ההסבר דלעיל על פירוש רש"י על "כי תקנה",
 נוסף עוד הסבר בכך:

אילו היתה מציאות עבד עברי בזמן ההוא, שמיד
 לאחר מתן תורה, דבר רגיל ושכיח, ניתן היה לומר,
 שזוהי הסיבה לכך שדין זה נאמר לראשונה, כי הוא
 חשוב באופן מיידי.

אך כיון שעבד עברי היה אז ענין עתידי ונדיר,
 הכרחי לומר שהסיבה לאמירת דין זה מיד בהתחלה
 היא הקשר המיוחד של "עבד עברי" ל"הר סיני".

ח.

השפעת התורה על העולם

ענין זה יובן יותר לפי פנימיות הענינים: כיון
 שתכלית מתן תורה היא לברר ולזכך על-ידי תורה
 ומצוות את עניני העולם (לעומת תורה ומצוות של

וכיון שזהו קושי בפשוטו של מקרא, לא מובן,
 מדוע אין רש"י (המפרש את כל הקושיות על פשוטו
 של מקרא) מתרין שאלה זו בפירושו, כפי שאכן
 מוצאים מפרשי תורה אחרים³⁸ המתייחסים לכך,
 למרות שפירושהם אינם לפי דרך הפשט לחלוטין
 כפירוש רש"י.

אי אפשר לומר שלפי הפשט אין זו קושיא כלל, כי
 לפי דרך הפשט אין צורך בסיבה והסבר לסמיכות שבין
 ציווי המצוות – שהרי בתחילת פרשתנו מדגיש רש"י
 עצמו "ואלה... מוסיף על הראשונים, מה הראשונים
 מסיני אף אלו מסיני, ולמה נסמכה...", ובנוסף לכך,
 לפי האמור לעיל, הרי סמיכות זו למצב שאחרי ביזת
 מצרים והים היא המעוררת את הסברא המובאת
 בפירוש רש"י, שהתורה אינה מדברת על "עבד עברי"
 אלא על "עבד כנעני"³⁹. ועוד ועיקר – כאן בלתי
 אפשרית מציאות של "כי תקנה עבד עברי" לפני פסק
 הדין "ונמכר בגניבתו".

ו.

בדיני עבד עברי ניכר הקשר להר סיני

ויש לומר, שרש"י התייחס לכך בפירושו בהמשך
 פרשתנו⁴⁰ "ומה ראה אוזן להרצע מכל שאר אברים
 שבגוף, אמר רבן יוחנן בן זכאי אוזן זאת ששמעה על
 הר סיני לא תגנוב והלך וגנב, תרצע, ואם מוכר עצמו,
 אוזן ששמעה על הר סיני, כי לי בני ישראל עבדים,
 והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע".

ההסבר לכך הוא: במצוות אחרות אין מוצאים
 שהתורה מדגישה את הקשר שבין המצוה לשכרה.
 לדוגמא: שכר מצות כיבוד אב ואם הוא "למען יאריכון
 ימיך...", ובנוסף לכך שהשכר אינו ניכר מיד לאחר
 המצוה, אלא לאחר זמן רב, הרי גם במהות השכר לא
 ניכר הקשר שבינו לבין מצוה זו דוקא.

וכך גם לגבי עונשים על עבירות, אין רואים קשר
 מסויים בין עונש המלקות או הכרת וכדומה, לבין
 העבירות המחייבות עונשים אלו.

אבל לגבי עבד עברי קושרת התורה את העונש עם
 הגורם לו: "ורצע... את אוזנו" היא תוצאה של "אוזן
 ששמעה על הר סיני...".

משא"כ הסמיכות למ"ת – כפירושו בריש פרשתנו. וראה מדרש הגדול
 וכלי יקר עה"פ.

(40) כא, ו.

(41) פרשתנו כא, ה.

(42) ראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 90 ואילך.

(38) ראב"ע רמב"ן אברבנאל, וראה לק"ט עה"פ (שמו"ר פ"ל, ה).
 ובלק"ט נג'ארה "ארו"ל ברבה (פ"ל, טו) כו' הרי כאן נרמזו ב' הטעמים
 שכתב הרמב"ן". ועוד.

(39) בראב"ע, רמב"ן ואברבנאל מבארים (בעיקר) זה שהתחיל
 המשפט הראשון בעבד עברי. אבל בפרש"י, פש"מ י"ל שאין זה קושיא,

18 כשם שעבד מביא לבית את צרכי בני הבית באכילה
19 ושתיה, אך אלה אינם ראויים עדיין לאכילת אדם –
20 בלתי מבושלים וכדומה – ולא שונו ממהותם הקודמת.
21 עבודת "אמה עבריה" היא, שתאוות ומדות הנפש
22 הבהמית נהפכו לקדושה, עד שכל תשוקתו היא
23 לאלקות בלבד.
24 בכך מובן מדוע התחלת המשפטים לאחר מתן
25 תורה, המבטאים את השפעת מתן תורה בעולם, היא
26 בענין עבד עברי, שזוהי התחלת עבודת ישראל לאחר
27 מתן תורה – ההשפעה על הנפש הבהמית ועניני
28 העולם בכלל להשתנות ולהיכנס לרשות הקדושה (בעוד
29 אשר בעבודת עבד כנעני עדיין אין שינוי ממשי
30 במדותיו של האדם ובחלקו בעולם).
31 ואחר כך מופיע המשך הפרשה – המשך העבודה
32 – היהודי מגיע לעבודת אמה עבריה, להפיכת מדות
33 הנפש הבהמית ועניני העולם בכלל, כך שהיו דירה
34 לה' יתברך.

(משיחות ש"פ משפטים תשל"ו)

1 האבות שלפני מתן תורה, שלא שינו את גשמיות
2 העולם⁴³, לכן הציווי הראשון לאחר מתן תורה הוא
3 כזה, שרואים בו בגלוי את השפעת מתן תורה על
4 גשמיות העולם⁴⁴.
5 בכך מתבטאת דרגת העבודה של "עבד עברי", כפי
6 שמבארת תורת-החסידות⁴⁵ את שלוש הדרגות – עבד
7 כנעני, עבד עברי ואמה עבריה – בעבודת ה', בנפש
8 האדם:
9 "עבד כנעני" הוא מי שהנפש הבהמית אצלו היא
10 בתקפה, עבדא בהפקירא ניהא ליה⁴⁶, (=העבד נוח לו
11 בהפקרות), והוא נמשך לתאוות עולם הזה, אך כופה
12 את עצמו ועובד את ה' ב"סור מרע ועשה טוב" מצד
13 קבלת עול ואימת האדון אשר עליו.
14 עבודת "עבד עברי" היא דרגה נעלית יותר: אצלו
15 מאירות מדות הנפש האלקית בנפש הבהמית, עד אשר
16 גם אצלה קיימת תשוקה לה'. אבל הוא עדיין לא
17 התהפך לקדושה, כך שלא יחמוד תאוות עולם הזה.

(43) ראה בארוכה לעיל ע' 227 ואילך. וש"נ.

(44) ויומחק ע"פ מה שנתבאר כמה פעמים בהחידוש דפ' משפטים
על פ' יתרו, דבפ' יתרו מדובר ע"ד מ"ת, עצם ביטול הגזירה דעליונים
ירדו לתחתונים ותחתונים יעלו לעליונים (תנחומא וארא טו). ובפ'
משפטים נתחדש ענין דירה בתחתונים, כי הציוויים בפרשתנו הם דברים

שגם שכלו של אדם מחייבם ואעפ"כ עושה אותם מצד ציווי ה'.
(45) תו"ח שמות ד"ה וכי ימכור (עא, ב ואילך). דרך חיים שער
התפלה פס"ו ואילך. דרמ"צ מצות יעוד או פדיון אמה העברי'. אוה"ת
פרשתנו ע' א'קז ואילך.
(46) גיטין יג, א.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שבת קודש עמ' א

17 סָבַר רַב יוֹסֵף לְמִימְרָא, הָא דְתַנְיָא – מֵה שְׁשִׁנְיָא בְּבִרְיָתָא, הָעוֹבֵד
18 בְּכֻכְבִּים, וְיִשְׂרָאֵלִים שְׁהִם רִוְעִי בְּהֶמָּה דְקָה, לֹא מַעְלִין וְלֹא מוֹרִידִין
19 – אִם נִפְלו לְבוֹר שְׁהִם עֲשׂוּיִים לְמוֹת בּוֹ אֵין מוֹצִיאִים אוֹתָם מִמֶּנּוּ,
20 אַךְ גַּם אֵין מוֹרִידִים אוֹתָם לְבוֹר שְׁכוּה. וְסָבַר רַב יוֹסֵף דְּאִסְפִּין
21 בְּשִׁכְרָא שְׂרִי – שְׁמוּתָר לְהַעֲלוֹתָם תְּמוּרַת שְׁכָר, מְשׁוּם אֵיבָה. אָמַר
22 לֵיה אֲבִי, אֵין בּוּזָה חֲשֵׁשׁ אֵיבָה, כִּיּוֹן שִׁיבּוֹל הַיִּשְׂרָאֵל לִמְרָא לֹא לְאוּתוֹ
23 אִדָּם הִנְמַצָּא בְּבוֹר, קָאֵי בְרִי אֲאִינְרָא – בְּנֵי עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הַגֵּג וְעִשׂוֹ
24 לִיפּוֹל, וְאֵנִי מִמָּהָר לְהִצִּילוֹ, וְאִפְלוּ בְּשִׁכְרָא אֵין כְּדָאֵי לִי לְהִצִּילָךְ. אֵי
25 נָמִי – אוֹ שִׁיאֲמַר לוֹ, נְקִיטָא לִי יִמְנָא לְבִי דוֹאָר – הַשְׁלִטוֹן קִבַּע לִי
26 זְמַן לְבוֹא לִפְנֵי מִשְׁפָּט, וְאִם לֹא אֲבוּא עֲתָה יִפְסוֹק הַשּׁוּפָט אֶת
27 הַדִּין שְׁלֹא בִּפְנֵי, וְאִפְסִיד.
28 הִגְמָרָא עוֹבֵרֶת לְדוֹן בַּעֲיָקָר הַבְּרִייתָא שְׁהוֹכְרָה לְעִיל, לִגְבִי עוֹבֵדִי
29 כּוֹכְבִּים וְרוּעִי בַּהֲמָה דְקָה: תִּנִּי רַבִּי אֲבָהוּ קָמִית דְּרַבִּי יוֹחָנָן – שְׁנָה
30 רַבִּי אֲבָהוּ בְּרִיתָא זוֹ לִפְנֵי רַבִּי יוֹחָנָן, הָעוֹבֵד בְּכֻכְבִּים, וְרוּעִי בְּהֶמָּה
31 דְקָה שְׁדִרְכָן אֶת בְּהִמּוּתֵיהֶן בְּשִׁדּוֹת אַחֲרִים, וְיֵשׁ בּוּזָה מִשּׁוּם
32 לֹא תִגְזוֹל, לֹא מַעְלִין אוֹתָם מִהֲבוֹר שְׁנִפְלו לְתוֹכָהּ,

1 כֹּאֵן חֲשֵׁשׁ אֵיבָה, כִּיּוֹן דִּיבְלָה לְמִימְרָא לָהּ – יִכּוּלָה הַיִּשְׂרָאֵלִית
2 לְהַשְׁתַּמֵּט מִזְּעוּבֵּדֶת כּוֹכְבִּים וְלִמְרָא לָהּ, דִּידִן דְּמִינְמִרִי שְׁבָתָא,
3 מְחַלְלִין עַלְיָהּ – עַל נְשׁוּתֵיהֶן שְׁשׁוּמְרוֹת אֶת הַשְּׁבָת, מוֹתֵר לָנוּ
4 לְחַלְלָה עֲבוּרָן בַּעַת הַלִּידָה, דִּיבְכוּ דְלֹא מִינְמִרִי שְׁבָתָא, לֹא מְחַלְלִין
5 – עַל נְשׁוּתֵיהֶן שְׁאִינֵן שׁוּמְרוֹת אֶת הַשְּׁבָת, אֲסוּר לָנוּ לְחַלֵּל אֶת
6 הַשְּׁבָת.
7 דִּין נֹסֵף: סָבַר רַב יוֹסֵף לְמִימְרָא, אֲנוּקִין בְּשִׁכְרָא שְׂרִי מְשׁוּם אֵיבָה –
8 מוֹתֵר לַיִּשְׂרָאֵלִית לְהִנִּיק אֶת בֶּן הָעוֹבֵדֶת כּוֹכְבִּים תְּמוּרַת שְׁכָר,
9 מְשׁוּם אֵיבָה, וְכִמוֹ שְׁהִתִּירוּ לִיִּלֵּד בְּשִׁכְרָא. אָמַר לֵיה אֲבִי, יִכְלָה
10 לְמִימְרָא – יִכּוּלָה הַיִּשְׂרָאֵלִית לְדַחוּתָהּ לֵלֵא חֲשֵׁשׁ אֵיבָה, אֵי פְגוּיָה
11 הִיא – אִם הַיִּשְׂרָאֵלִית אֵינָה נְשׁוּאָה, תֹּאמַר לָהּ בְּעִינָא לְאִינְסוּבִי –
12 רְצוֹנִי לְהַתְּחַתֵּן, וְאֵינִי רֹצֵה לְהַתְּגַנוֹת בִּפְנֵי אַחֲרִים, כְּדִי שִׁרְצוּ בְּנֵי
13 אִדָּם לִישְׁאֲנִי. אֵי אֵשֶׁת אִישׁ הִיא, תֹּאמַר לָהּ לֹא קָא מוֹדֵהֶנָּה בְּאִפִּי
14 נְכָרָא – אֵינִי רֹצֵה לְהַתְּגַנוֹת בִּפְנֵי בַעֲלִי, בְּכֵךְ שְׁאֵנִי מְנִיקָה תִּינוּקוֹת
15 אַחֲרִים.
16 הִגְמָרָא דְנָה בְּדִין נֹסֵף הָאֵם יֵשׁ הִיתֵר לְעוֹשׂוֹתָהּ בְּשִׁכְרָא מְשׁוּם אֵיבָה:

עיגולים. והמלך הראשון דתהו הוא דעת בלע בן בעור, (והיינו מה שהדין דמרדע, הן בכאן והן באהלות, הוא רק לענין טומאה, ששרש הטומאה הוא מתהו).

והוא מקל ארוך, כי דעת הוא בחי' עץ, עץ הדעת, והוא ארוך שמתפשט בכל המדות, וע"ד הברית⁸ התיכון בקדושה שהוא ארוך.

ובראשו א' חרחור לחתוך בו את השרשים שבארץ שתהא ראוי' לזריעה, הוא יסוד⁹ ז"א שהוא בחי' ח"ך¹⁰ גי' יצחק, והוא הגבורות שביסוד העושה ח"ך ביסוד דנוקבא. כי בבתולה רחמה סתום ואטום, והוא בתולה¹¹

ומורה על תהו, משא"כ בחי' יושר הוא אור הבא בכלי. ראה תורת חיים בראשית — פרשת ויחי — עמוד רמג, ג ואילך. תורה אור פרשת שמות נב, א. המשך תרס"ו עמוד שצו (קה"ת תשע"א). סה"מ תשל"תשל"א עמוד 542. ועיין ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן לח. קנד.

(6) (ראה תורה אור — הוספות — פרשת תצוה קי, ד) וז"ל: בהקדים שרש ענין שבירת הכלים בז' מלכין קדמאין שמתו כמ"ש וימלוך וימת כו'. שהוא בז' תחתונים בלבד ולא בג' רישין, דבג"ר לא הי' שבירה כלל וכמ"ש (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה, שאין נפילה ומיתה בחכמה כלל.

והנה תחלת השבירה במלך הראשון שנק' בלע הוא בחי' הדעת ואחריו שאר המדות חו"ג ותפארת כו'. ונק' בלע ע"ד (בראשית מא, כ) ותבלענה שבע פרות הרעות כו' ולא נודע כי באו אל קרבנה, היינו שמבליע את הדעת דקדושה בעץ הדעת טוב ורע שהוא ק"נ משכא דחוי' כו'. ומכסה ומסתיר על הדעת דקדושה וכענין שנאמר (שמות ה, ב) לא ידעת את ה', ונאמר (ישעי' א, ג) ישראל לא ידע עמי לא התבונן. ע"ש.

וראה תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט חלק ב' עמוד תנב.

(7) בראשית ב, ט. ראה לעיל סימן נט הערה 15.

(8) פירוש: מברית מן הקצה אל הקצה: לשון זה מקורו מהנאמר גבי בריחי קרשי המשכן, שהבריחים העליונים והתחתונים היו עשויים משתי חתיכות, כל בריח הגיע רק עד חצי הכותל (רש"י תרומה כו, כו), משא"כ "הבריח התיכון גו' מברית מן הקצה אל הקצה" (שם, כח) שהוא ארוך.

והענין ע"ד הסוד: "ברית התיכון" (האמצעי) קאי על בחי' דעת, שהיא גם ספירת התפארת, שב"קו האמצעי", כידוע שחסד (אהבה) הוא בימין, גבורה (יראה) בשמאל, והתפארת (רחמים) "גופא", באמצע (תקוני זהר בהקדמה); ומעלת מידת התפארת דעת ש"בין האמצעי" היא, שמברית מן הקצה אל הקצה, מקצה היותר עליון לקצה היותר תחתון — בחי' ארוך, ולא קצר כשאר הבריחים (ראה ד"ה כנשר יעיר קנו תרע"ח לאדמו"ר הרשב"י).

(9) מדת היסוד דז"א משפיע, ביסוד הנוקבא המקבל.

(10) ידוע ש"יצחק" הוא אותיות "קץ-חי", דביסוד הטפה, נמצא כל העצמות ומהות מכל האברים, רק הכל נתצמצם — בחי' גבורה — בנקודה (טפה) אחת. וזה "קץ" שהכל בא בבחי' צמצום וגבורה, "חי" באבר חי שהוא ביסוד.

וזהו שמרמז דתיבת "חרחור" נתחלק, אותיות "חר" מרמז ליסוד הזכר, ואותיות "חור" להנקה.

ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן כא הערה 8.

(11) ראה תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט ח"א עמוד רעא. ספר

בראשית לו, לאילב: ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדם לפני מלך המלך לבני ישראל: וימלך באדם בלע בן בעור ושם עירו דנהבה:

וצריך להבין:

(א) מהו הג' שמות הללו, מרדע, חרחור, דרבן?

(ב) ולמה בדרבן נקט מלמעלן ובחרחור מלמטן?

(ג) ולמה בדרבן השיעור ארבעה ובחרחור שבעה?

(ד) ובאהלות ריש פרק טז כל המטלטלין מביאין את הטומאה כעובי² המרדע.

הנה מרדע³ הוא מורה דעה⁴ כדרז"ל, והיינו דעת וכו', והוא עגול, היינו דעת דתהו, שתהו הי' בבחי' ⁵

(1) מביא כאן ד' שאלות, ולקמן מבאר עוד דיוק, דבמשנה כלים פרק כה משנה ב, מתחיל הדין "משבעה לחרחור", ואח"כ הדין "מארבעה לרבן", והרי מבואר בפרק כט דה"דרבן" הוא מלמעלן, וה"חרחור" הוא מלמטן, ומקדים במשנה ז' פרק כט הדין מ"דרבן מלמעלן", ואח"כ במשנה ח' הדין מ"חרחור מלמטן", וא"כ למה נקט בפרק כה בסדר הפוך מתחלה "חרחור" — שהוא מלמטה, ואח"כ "רבן" — שהוא מלמעלה, הרי הדרבן שהוא מלמעלן הי' צריך לנקוט קודם? (2) מקשה: מהו שורש הענין דדוקא כעובי ה"מרדע" מביאין את הטומאה?

(3) פירוש: תיבת "מרדע" הוא כמו "מורה דעה", דהוא בחי' "דעת" ראה הערה 4. ומבאר כאן — להלן — דבחי' "דעת" הוא מקבל מחכמה ובינה (ראה תניא פ"ג), וכן הוא משפיע להמדות, נמצא דיש ג' בחי':

(א) בחי' "דעת" עצמה.

(ב) מה ש"למעלה", פי' מה ש"דעת" מקבל מספי' וכוחות שלמעלה והוא חו"ב.

(ג) מה ש"למטה", שפועל על המדות, ומחי' אותן.

וגי' בחי' אלו הוא מרומז בהג' שמות, (א) מרדע — בחי' דעת, (ב) דרבן — בינה שהוא "מלמעלה", (ג) חרחור — המדות, ובעיקר בחי' "יסוד" שהוא "מלמטה", כמבואר לקמן.

(4) ראה ירושלמי סנהדרין פרק עשירי — כל ישראל — הלכה א: (קהלת יב, יא) דברי חכמים כדרבנות . . שלש שמות יש לו, מרדע דרבן ומלמד. מרדע שהוא מורה דעה בפרה, דרבן שהוא משרה בינה בפרה, מלמד שהוא מלמד את הפרה לחרוש בשביל ליתן חיים לבעלי. אמר רבי חמא בר חנינא אם לפרתו עושה אדם דרבן, ליצרו הרע שהוא מעבירו מחיי העולם הזה ומחיי העולם הבא על אחת כמה וכמה.

פני משה: כדרבנות, כדרבן הזה ושלשה שמות יש לו וכו'. שהוא מורה דעה בפרה, שלא להטות לצדדין ומשרה בה בינה להטובה הדרך אשר תלך ומלמד אותה כדי שתוכל לחרוש וליתן חיים לעולם, כך הם דברי חכמים מסירים מלב האדם מחשבות הרעות והזרות ומשרים בו בינה איזה הדרך אשר ילך ומלמדים אותו לתקן לגופו ולנפשו בחיי הנצחיים. על א' כמה וכמה, שצריך תחבולה לעשות לו דרבן שלא יטה אשורו מני הדרך ודברי תורה הם דרבן ליציה"ר כדאמר בהשותפין בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין.

ראה עוד בפנים בתורת לוי יצחק ביאור הקשר בין בחי' דעת למרדע.

(5) תהו הוא בחי' עיגולים. ואחד הטעמים הוא: דיש בחי' עיגול, ויש בחי' יושר, בחי' עיגול מורה שהאור אינו בא בבחי' התיישבות,

יסוד אבא שלמעלה מדעת, אלא שמאיר ונמשך בדעת. וחרחור הוא שלמטן בסוף המרדע, כי הוא יסוד ז"א שלמטה מדעת, אלא שנמשך מדעת בו, וכמובן.

והנה כ"ז ישנו ג"כ בדעת²¹ דתהו המלך בל"ע ב"ן בעו"ל, שהסופי תיבות הוא²² ענ"ל.

וכן ס"ת מרד"ע דרב"ן חרחו"ל הוא ענ"ל.

והנה בשבירה דתהו נפל²³ י"א בחי' שהם הז' מלכין שמתו, והוא התהו המפורש בפסוק²⁴ והארץ היתה תהו, והד' ²⁵אחוריים דאו"א וישראל סבא ותבונה, שהוא התהו שבר"ת והארץ היתה תהו למפרע, וכמ"ש בע"ח שער²⁶ דרושי נקודות פ"ב ע"ש.

וכידוע בענין י"א סממני הקטרת, (ד' ²⁷מהם מפורשין בפסוק נטף ושחלת וחלבה ולבונה, וז' מהם נרמזים בהתיבות סמים) י"א ²⁸אורים י"א ²⁹יריעות עזים, וכ"ז

חרחור מלמטן כנ"ל שאלה ב.

(21) כנ"ל הערה 6.

(22) ראה עץ חיים שער (יח) רפ"ח ניצוצין פ"ה. ענ"ר בגי' ש"ך, וכידוע ש"ך (320) בגי' ה' פעמים ד"ן ($320 = 64 \times 5$) דהו"ע דינים וגבורה, דשורש כל הדינים הם הה' גבורות, וע"ש שמבאר החילוק בין "נער" (אותיות ענ"ך), ובין "נערה" בתוספות אות ה'. וראה אור התורה פרשת לך לך עמוד תתרה: בחי' מלכות כאשר מקבלת השפע מז"א נקראת אז נערה בה"א, וקודם שקיבלה השפע נק' נער חסר ה"א וכמ"ש בזהר (פרשת בא דף לא) ובע"ח, ע"ש. ועיג"כ ביאורי הזהר להצמח צדק עמוד שכו. ראה גם לעיל סימן צז. סוף סימן קט.

(23) ראה לעיל סימן קכא הערה 4.

(24) בראשית א, ב.

(25) ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ"ך ומאחז"ל עמוד קיח ואילך. ספר מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים חלק א' עמוד ח ואילך. ספר המאמרים תקס"ה חלק ב' עמוד תתקנא. לעיל בהקדמה כללית קודם סימן צו.

(26) שער ח, פרק ב. וז"ל: וא"ו נשברו ונפלו האחוריים שלהם. וזו"ן נפלו פנים והאחוריים שלהם, והנה זהו הטעם שנרמז בפסוק (בראשית א, ב) והארץ היתה תהו ובהו, אשר הוא מדבר בענין מיתת המלכים וכו', נרמז בו ב' פעמים מלת תהו, א' במפורש בפסוק, וב' בר"ת למפרע והארץ היתה תהו, והוא כנגד ב' בחי' הנ"ל, כי תהו הישר המפורש בפסוק הוא בחי' ז' מלכים שמתו ונתבטלו אפי' הפנים שלהם הישרים, ותהו שבר"ת למפרע הוא בחי' ביטול האחוריים דאו"א, כי כל למפרע הוא בחי' אחוריים. ע"ש. ראה לעיל סימן קטו הערה 3.

(27) שמות ל, לו. כריתות ו: "אמר רב יוחנן י"א סממנין נאמרו לו למשה בסני, א"ר הונא מאי קראה "קח לך סמים" תרי, נטף ושחלת וחלבה" הא חמשה, וסמים אחריני חמשה, הא עשרה, ולבונה זכה חד, הא חד סרי". ראה לעיל סימן קכא הערה 4.

(28) דברים כז פסוקים ט"ז. וראה שם רש"י פסוק כד.

(29) שמות כז, ז' ועשית יריעות עזים לאלה על המשכן עשתי עשרה יריעות תעשה אותם. וכידוע עזים בחי' גבורות כמארז"ל (שבת עז). מ"ט עזיא מסגי ברישא והדר אימרא ברישא, חשוכא והדר נהורא, לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד נו "עזים" לשון "עז" בחי' גבורה. וראה לקוטי תורה פרשת בלק עז, ד. אור התורה פרשת

בחי' מלכות, שהיא בחי' קרקע, אסתר¹² קרקע עולם היתה, והוא חותך בארץ דמלכות חור, שתהי' כלי קיבול ראוי' לזריעה, והוא בהביאה¹³ ראשונה שעושה אותה כלי, שמניח בה הרוחא שהוא העטרה דגבורה כידוע.

ובראשו א' דרבן שהוא דר¹⁴ בינה בפרה¹⁵ כדרז"ל, הוא יסוד אבא, הדר¹⁶ בבינה וכו'.

הנה שניהם שייכים לדעת דז"א, והוא כי הרוחא דשביק אבא באימא אתא מפתחא¹⁷ דכליל שית שהוא דעת שהוא כמו מקל¹⁸ אות ו', וסתים פתחא שמתלבש בו יסוד אימא עם הרוחא דאבא שבה, ומדעת נמשך אח"כ ליסוד (כי אין¹⁹ קישי אלא לדעת).

וזהו שמרדע — דעת.

בראשו א' דרבן, הרוחא דיסוד אבא שברחם הבינה, דר בינה.

ובראשו א' חרחור יסוד ז"א שבו הרוחא שממשיכו למלכות.

וזהו, שדרבן הוא²⁰ מלמעלן בראש המרדע, כי הוא

המאמרים תשכ"א עמוד 3.

(12) כתובות ג, ב. בילקוט לוי יצחק — אגרות קודש עמוד עה מביא עוד רא' מגמ' תענית ו, ב "מיטרא בעלה דארעא". ראה לעיל סימן צו הערה 7.

(13) הוא לשון הגמ' סנהדרין כב, ב אשה אינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי.

(14) דרב"ן הוא נוט' דרבינה.

(15) כנ"ל הערה 4.

(16) ראה ספר המאמרים תרנ"ט עמוד רמו ואילך (קה"ת תשע"א) בענין וחסם בבינה."

(17) ראה דרך מצותיך עמוד מז וז"ל: הדעת הוא הנקרא בזהר (חלק ב' — ספרא דצניעותא — דף קעז, א) מפתחא דכליל שית דהיינו שהוא פנימי' המדות כמו שאנו רואים שהמדות בטילים ונמשכים אחר הדעת, כי כשהאדם יודע ומרגיש את עצמו הרי אנו רואים בחוש שלפי שהוא מרגיש את עצמו וחיותו מאד אזי מדותיו מתפעלים בהתפעלות רב לאהוב הטוב ולשנוא הרע יותר מכפי שיתפעל בעת שאינו מרגיש עצמו כל כך, כגון כשטרוד באיזה ענין גדול שאז אינו מרגיש עצמו כל כך, שאז לא יתפעל כל כך במדותיו באהבה ושנאה, נמצא שהמדות נגררים אחר הדעת שהוא ההרגשה כנ"ל, ולכן נק' מפתח לששה המדות החג"ת נה"י כמו המפתח שפותח התפעלות המדה ומעוררה או סוגרה ע"י שמסיח דעתו וכו'.

ושרשו נמשך מאחוריים דיסוד אימא, וכמו שנתבאר לעיל שלגבי השגת המהות אינו אלא בחי' אחוריים בלבד שהוא רק ידיעת המציאות לבד, ולפי שכח ההבנה הוא להבין מהותה דבר, אם כן כח הידיעה של המציאות הוא בחי' אחוריים שלו לבד שז"ס אחזה אלוה כמש"ל, ע"ש.

ועיין לקוטי תורה פרשת ואתחנן ו, ד. ביאורי הזהר להצמח צדק חלק א' עמוד קכז. לעיל סוף סימן כג.

(18) מקל הוא בצורת אות ו'. ראה לעיל סימן נב.

(19) יבמות נג, ב.

(20) מבאר ומתרח' בזה הלשון במשנה כלים "הדרבן מלמעלן . .

ב', ק"ב³⁶ דאחוריים דהד' שמות ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, שמספר אותיותיהן הם ק"ב וכמ"ש בע"ח³⁷ שער אנ"ך פ"ג ע"ש.

ומובן שמילוי הוא תוך, דהיינו מה שבתוך האות, והאחוריים הוא אחוריים. וזהו מה שמרדע יש לו אחוריים ותוך, אחוריים הוא בחי' הק"ב דאחוריים, ותוך הוא בחי' ק"ב דמילוי.

ודע, שאין הכוונה שמרדע ודרכן וחרחור הם הם גופא הבחינות דתהו, כי אדרבה ענינם הוא לתקן בחי'

נכלל בשבירת הדעת דתהו, כי דעת הוא בין³⁰ מוחין למדות, א"כ הוא כולל³¹ מוחין וכולל מדות וכו'.

ועוד זאת, דעת³² הוא החיות דכל המדות, א"כ במיתת ושבירת הדעת הוא ג"כ מיתת כל המלכים, מאחר שנסתלק החיות. ומיתת המלכים גרמה לביטול האחוריים דישאל סבא ותבונה, א"כ במיתת בלע נכלל גם ביטול הד' אחוריים דישאל סבא ותבונה.

והנה בל"ע גי' ק"ב, והוא הק"ב³³ ניצוצין שנפלו בתהו. ויש³⁴ ב' בחי' ק"ב.

א', ק"ב³⁵ דמילוי ע"ב, ס"ג, מ"ה, שהוא מ"ו ל"ז י"ט.

תרומה עמוד א'תקיב. ספר המאמרים תרכט סוף עמוד קיח ואילך. ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"א סוף סימן ח, רמז במספר אמות היריעות לבחי' גבורות ודינים.

(30) ראה תניא סוף פרק ג. לקמן הערה 32.

(31) ראה לעיל סימן ק' דב"ש "בלע בן בעור" מרומז הן המיתה והן השבירה ע"ש.

(32) ראה תניא סוף פרק ג', וז"ל: והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו כי אף מי שהוא חכם ונכון בגדולת א"ס ב"ה הנה אם לא יקשר דעתו ויתקע מחשבתו בחוזק ובהתמדה לא יוליד בנפשו יראה ואהבה אמיתית כי אם דמיונות שוא ועל כן הדעת הוא קיום המדות וחיותן והוא כולל חסד וגבורה פ"י אהבה וענפיה ויראה וענפיה.

(33) ראה גם לעיל סימן קג. קטז. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן רלז.

(34) פירוש: מבאר, דיש ב' אופנים להחשבון מספר "קב" ניצוצין, (א) מספר ק"ב במילוי הנק' "פנים", (ב) מספר "קב" באחוריים.

(35) קב דמילוי עב, טג, מה. פירוש:

שם ע"ב הוא, יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י (72) — והאותיות המילוי הוא יו"ד, י, יו, י"ו, בגי' 46-מ"ו.

שם ס"ג הוא, יו"ד, ה"י, וא"ו, ה"י (63), והאותיות המילוי הוא, ווד, י, או, י"ו, בגי' 37-לז.

שם מ"ה הוא, יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א (45), והאותיות המילוי הוא, יוד, א, או, א"ו, בגי' 19-יט.

ביחד האותיות דהמילוי, מו (46) + לז (37) + יט (19) = 102-קב. וראה פרי עץ חיים שער חג המצות פרק ז' (ועתה נבאר סוד עשר מכות) וז"ל ק"ב הם מילויין של ע"ב ס"ג מ"ה, שהם מ"ו, ל"ז, י"ט, עולין ק"ב, והם הדינין היוצאים לחיצונים וזה (שבת סה.) הקיטע יוצא בקב שלו ע"ש.

וראה אור התורה פרשת שלח סוף עמוד תקב ואילך וז"ל: מילוי בגי' אלקים שהוא בחי' מלכות דאצילות, המילוי הוא המכוון העיקרי, שהמכוון העיקרי של המאציל שהאציל כל העולמות הוא הכל לצורך ביע, היינו שעיקר הכוונה הי', להיות דירה בתחתונים והוא שיתחוו עולמות ביע שהם יש ודבר ממש ובתוך היש יומשך בחי' אין שהוא אוא"ס ב"ה. . ועיין באוצר חיים [מהרח"ו ז"ל] מענין קב חרובין ומענין רוצה אשה בקב כו' שבחי' קב הוא ג"כ המילויים דע"ב, ס"ג, מ"ה, שנמשכים לנוקבא שם ב"ן, אף שהמילוי בחי' דין אלא לפי שעי"ז נמשך ההשפעה לבי"ע שזהו המכוון העיקרי כנ"ל, ע"ש.

(36) ק"ב דאחוריים דהד' שמות. פירוש: דשם הוי' יש לו ד' אופני מילוי, ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן. והמספר דכל האותיות המילוי עם האחוריים הם מספר ק"ב, והוא:

שם ע"ב "המילוי והאחוריים", הוא: יו"ד, + יו"ד, ה"י, + יו"ד, ה"י, וי"ו, + יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י, = 26 אותיות.

שם ס"ג "המילוי והאחוריים" הוא: יו"ד, + יו"ד, ה"י, + יו"ד, ה"י, וא"ו, + יו"ד, ה"י, וא"ו, ה"י, = 26 אותיות.

שם מ"ה "המילוי והאחוריים" הוא: יו"ד, + יו"ד, ה"א, + יו"ד, ה"א, וא"ו, + יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א, = 26 אותיות.

שם ב"ן "המילוי והאחוריים" הוא: יו"ד, + יו"ד, ה"ה, + יו"ד, ה"ה, וי"ו, + יו"ד, ה"ה, וי"ו, ה"ה, = 24 אותיות.

סך הכל $24 + 26 + 26 + 26 = 102$.

ראה אור התורה שיר השירים עמוד רג וז"ל: להבין איך תוכל השפע דקדושה לירד בירידת המדרגה כ"כ למטה אל החיצונים ממש . . . איך תוכל השפע לירד כל כך למטה אליהם אשר אין לה כלי שיכיל אותה שתתלבש שאין השפע דקדושה ממקום גבוה מאד נעלה יכולה להתלבש בחיצוניות וקליפות אשר לא יגורך רע כתיב.

הענין הוא ע"ד דאיתא בעץ חיים שער אנ"ך פ"ג בפי' המשנה פ"ו דשבת הקיטע יוצא בקב שלו . . . , בקב שלו הם האחוריים של הד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שיש בהם ק"ב אותיות ונק' קב חרובין שנשארו חרובין ויבשין אבל מן השמות עצמן אינן יכולים להתפרנס כו' ועיין מזה באוצר חיים [מהרח"ו ז"ל] שזהו ענין המלך הראשון מו' מלכין דתהו בלע גימט' קב כו', ועיין במאמר הפסיעות להרח"ו שנדפס בסוף ספר חסד לאברהם.

וביאור הענין הנה פ"י קב הוא כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום בו ראש שוקו בתוכו ומשום הכי יוצא בקב שלו דמנעל ידי' הוא, והנה ההפרש בין דריסת הרגל ממש לרגל עץ הלזו הוא שהרגל ממש הוא המנשאת ומעמידו ומוליכו ממקום למקום, משא"כ רגל זו של עץ אינה מנשאה את האדם מעצמה כי אם אדרבה הקיטע הוא מנשא ומגביה אותה בכוחו ואחר שאין בה חיות רוחני כלל כ"א הוא דומם ממש שאינה ממהות בחי' עצמיות רגל האדם כלל ואעפ"כ הקיטע עומד עליה והולך עליה ממקום למקום רק הוא המגביה ומנשאה אותה ממקום למקום כו'.

כך עדי"מ למעלה כשמצטרף לירד השפע שלמעלה מעלמא דחירו שהוא חירות לכל שממש תרד השפע לכולם (בחינם בלא מצוות) אל החיצונים שרש עובדי כוכבים שלמטה שאין יכולה השפע להתלבש בכלים דקדושה ממש לירד אליהם מאחר שאין להם כלים כלל לכך היא תתלבש בכלי אחרת שאינה ממהות הכלים דקדושה כלל וע"י הכלים ההיא תשפיע השפע עליהם, והיינו ענין הנוכר במשנה הקיטע יוצא בקב שלו כו'. ע"ש ביאור כל הענין.

(37) שער יט.

תהו, כי תהו הוא מ"ש והארץ היתה תהו, שתרגומו³⁸ צדיא בלי שום חרישה ועבודת הארץ, ומרדע דרבן וחרחור אדרבה ענינם ופעולתם הוא לתקן את התהו, הצדיא דהארץ.

אך הכוונה הוא מאחר שפעולתם וענינם הוא בתיקון התהו דהארץ, הנה כל³⁹ המתאבק עם מנוול מתנוול ג"כ, זהו שיכול להיות בהם טומאה, בחי' אחוריים ותוך לדעת ר' יהודה.

והשיעור⁴⁰ הוא:

משבעה לחרחור הוא, לנגד הז' מלכים שמתו, כי החרחור הוא עטרת יסוד ז"א שהוא העושה חור ביסוד דנוקבא, הנה מדעת עד עטרת היסוד הוא ז' ספירות, דעת חג"ת נה"י, וסימנך עטר"ת (דהיינו⁴¹ עטרת היסוד)

(38 תרגום אונקלוס "והארץ היתה תהו ובהו", "וְאֶרֶץ הָיְתָה צִדִּיָּא וְרִיקְנִיָּא".

(39 תניא פרק כח.

(40 מבאר עפ"י פנימיות התורה, דמ"ש בתחילת המשנה "אחוריים ותוך", זהו מש"כ אח"כ במשנה "משבעה לחרחור, מארבעה לדרבן", בחי' "תוך" זהו "משבעה לחרחור", ו"אחוריים" זהו "מארבעה לדרבן". וד"ל.

וזהו שמפרש בסוף דטעם שהקדים השבעה לחרחור לארבעה לדרבן, דבסיבת השבירה דז' תחתונים נעשה הביטול באחוריים, כדלקמן.

(41 ראה אור התורה דרושים לשמיני עצרת וז"ל: עטרת יסוד, ופי'

גי' ז'⁴² פעמים טפ"ח במכוון.

ומארבעה לדרבן הוא, לנגד הד' אחוריים דאם ואם וישראל סבא ותבונה שכללותם הוא בינה, כי בינה כוללת כל המוחין. זהו דרבן דר בינה, גם דר בינה הוא חכמה הדר דבינה, והיינו חו"ב בכלל, ובפרט הוא כל הד' בחי' או"א וישו"ת.

והקדים השבעה לחרחור להארבעה לדרבן (אם כי הדרבן הוא מלמעלן והחרחור מלמטן), כי הרי בסיבת השבירה דהז"ת נעשה ביטול האחוריים דאו"א וישו"ת, (וכמ"ש במ"א בס"ד בענין⁴³ ויה"י לשון צער שקדם ו"י השבירה דהז"ת (ו' ז"א, י' נקודה⁴⁴ דמל') לה"י ביטול האחוריים דחו"ב.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שכ ואילך

עטרת יסוד הענין, כי ביסוד יש ב' פרקין, פרק העליון זהו בחי' התקשרות לקבל ההשפעה ממקורו, ופרק ב' זהו התקשרות להשפיע וזהו הנקרא עטרת יסוד ונקרא ראש צדיק, בזה ויצא קס"ב, והוא נקרא מלכות שבו"א דהיינו בחי' הגילוי וההשפעה כו', ע"ש.

(42 וזהו השיעור ד"חרחור" הוא דוקא ז' טפחים, ז' פעמים טפח" (7 x 97) = 679, כמספר עטר"ת.

(43 ראה לעיל סימן קטו, ובהערה 3 שם.

(44 ראה ביאורי זוהר לאדמו"ר האמצעי (פרשת בלק) עמוד ק, א. תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד שא. תורת מנחם התועדויות ה'תשמ"ו חלק א' עמוד 33.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שני עמ' א

שקנה, ויחלק את דירתו לשלשה חלקים וימכור שני חלקים לשני נכרים נוספים ואת החלק השלישי ישאיר לעצמו, ונמצא שיש כאן שכונה של נכרים. משיבה הגמרא: אָמַר אֲבִי, אין לחשוש בדבר זה כל כך, ודוגמא לדבר, הרי אֶלְפִּי עוֹר לא נתן מְכָשֶׁל (ויקרא ט' ד) מִפְּקָדֵינוּ – אנו מצווים, ואסור לאדם להכשיל את חבירו בעצה שאינה הוגנת, ואף על פי כן אֶלְפִּי דִּלְפִּי – על דבר היכול לגרום לאחר להכשיל את העור, לא מִפְּקָדֵינוּ – אין אנו מצווים להזהר בו, וכך כאן אין אנו צריכים לחשוש עד כדי כך שמא יקרה

שתהיה שכונה של גוים, ולא אסרו אלא למכור בעצמו לשלשה נכרים, אבל לא אחד או לשנים, מותר.
שנינו במשנה: אֵין בְּמִקְוֵים שְׁאֵמְרוּ לְהַשְׁכִּיר לנכרי, לא התירו לצורך מגורים אלא רק לבית אוצר.
מדייקת הגמרא: מִכָּלֵל דְּאִיבָא דוֹבְתָא דְלֹא מוֹנְיָ – מלשון המשנה 'במקום שאמרו להשכיר' משמע שזהו מקום מסוים שזהירו להשכיר לנכרי, אבל יש מקומות שאסור להשכיר.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום חמישי עמ' ב

ומבחוץ, הַהוּלָלָה בְּדִבְרֵי אֲרַמּוֹן – בספר התורה של משה הנתון בארון, וּמִפְּאֻרָה בְּעֵדֵי עֲדִיִּים – בתכשיט שאין גדול ממנו, דהיינו ספר התורה.
רַב אֲשִׁי מְתֵנִי לָהּ לְהָא דְרַבִּי יִצְחָק – היה שונה לדברי רבי יצחק, אֲתָא – לגבי הפסוק שנאמר כשנטלו את הארון למסעות במדבר (במדבר י' לה), 'וְיָהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, קוּמָה ה' וַיִּפְצֹּר אֶבְיָד' ששאלו בבית המדרש, יִשְׂרָאֵל מֵאֵי אֲמָרוֹ – מה ענו ישראל אחר משה כשנסע הארון, ועל כך אָמַר רַבִּי יִצְחָק, שאמרו רַבִּי וְרַבִּי הַשִּׁיטָה (ובו').

למדנו לעיל שספר קרוי 'דביר'. ביאור מקור בינו זה: אָמַר רַב, כְּמָאן קְרוּ פְּרָסָא לְסַפְּרָא דְבִיר – מאיזו לשון קוראים הפרסים לספר 'דביר', מִהָקָא – מלשון פסוק זה, שנאמר (שופטים א' יא) לגבי העיר דביר, 'וְשֵׁם דְּבִיר לְפָנִים קְרִית סַפֵּר', ומבואר שדביר הוא כינוי לספר.
תיבה נוספת ששורשה בלשון הקודש: (רב אש'י) אָמַר, כְּמָאן קְרוּ פְּרָסָא – מאיזו לשון קוראים הפרסים לְנִידָה דְשִׁתְּנָא, מִהָקָא – מפסוק זה, שאמרה רחל (בראשית לא לה) 'כִּי דָרָךְ נָשִׁים לִי, כלומר נדה אני, ותיבת 'דשתנא' נוטריקון 'דרך נשים'.

תורה) לכון את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח, אשר ע"ז ממהרים את קיום היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד"¹⁴, עד כדי כך, ש"לא יהי' עסק כל העולם (אפילו אומות העולם) אלא לדעת את ה' בלבד. . שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"¹⁵.

ו. ויש להוסיף בביאור הקשר והשייכות דענין הגאולה (תכלית השלימות דמעשינו ועבודתנו בעניני התורה ומצוותי) לפרשת משפטים:

התחלת פרשת משפטים היא בענין ד"כי תקנה עבד עברי"¹⁶, ובהמשך הענין – פרטי הדינים דאמה העברי, עד למצוות יעוד, אשר "מצוות יעוד קודמת למצוות פדי"¹⁷.

והנה, ידוע הדרוש של רבינו הזקן [כפי שכותב אדמו"ר הצמח-צדק באור התורה]¹⁸ שהדרוש הזה מרבינו הגדול כו' הוא דרוש נכבד מאד כו' [בביאור פרטי הדרגות דעבד כנעני, עבד עברי ואמה העברי בעבודת האדם לקונו – שהתחלת העבודה היא העבודה דבחי' עבד עברי, ואח"כ באה העבודה דבחי' עבד עברי, עד לעבודה דבחי' אמה העברי (כמבואר בארוכה פרטי הענינים בזה)]¹⁹.

ותכלית העילוי דאמה העברי הוא – כאמור – שהאדון מייעדה לו, שנעשית מיוחדת עם האדון (הקב"ה) ככלה²⁰.

וכשם ש"אין אמה העברי נמכרת אלא למי שיש לה עליו. . קידושין, כדי שתהא ראוי' ליעוד"²¹, כן הוא בעבודה – שכל מעשינו ועבודתנו (בכל פרטי הדרגות דעבודת עבד, "אני נבראתי לשמש את קוני"²²) בזמן הזה אינם אלא בתנאי וכדי שיהי' ענין היעוד – הנישואין דכנסת ישראל עם הקב"ה.

וזהו הקשר עם ענין הגאולה (שנפעלת ע"י כללות מעשינו ועבודתנו) – כדאיתא במדרש²³ "העולם הזה אירוסין היו. . אבל לימות המשיח יהיו נישואין", וכמ"ש²⁴ "והי' ביום ההוא גו' תקראי אישי".

תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ו ח"ב,

משיחות ש"פ משפטים סעיפים ה, ו

כא, ח – אם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשל למכרה בבגדו בה

א. התחלת הפרשה היא – "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ובוא"ו המוסיף, "ואלה המשפטים", "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני"¹ – דקאי על כללות עניני התורה ומצוותי.

וסיום הפרשה הוא – "ואל משה אמר עלה אל ה' וגו"², "פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות", ובה נתבאר פרטי הענינים דמתן תורה.

ובזה נכלל גם הענין דפנימיות התורה:

בסיום הפרשה – הענין דמתן-תורה – גילוי "מעשה מרכבה"³. ובהתחלת הפרשה – "אשר תשים", מלשון סימה ואוצר, נסתר דתורה, כפי שנמשך בפנימיותם ("תשים לפניהם"), בחכמה בינה ודעת שבנפש, ע"י משה רבינו, "שממשיך ומשפיע בחי' דעת בכנסת ישראל. . שיהי' בהם בחינת דעת והרגשה באלקות להיות וידעת⁴ היום גו' דע' את אלקי אביך" (כמבואר ב'תורה אור'⁵).

ולהוסיף, שענין זה קשור גם עם הגאולה – "מיסמך גאולה לגאולה" – כמבואר ב'תורה אור' שמצד המשכת בחי' הדעת ע"י משה רבינו, "לכך הוא גואל ראשון וגואל אחרון, פירוש גואל ראשון שהוא המשפיע להם בחי' הדעת שבתחלת הדבור שלו אמר להם וידעתם כי אני הו"⁶, כי מקודם כתיב⁷ ויאמן העם, והוא יהי' ג"כ גואל אחרון, להיות בחינת ומלאה⁸ הארץ דעה כו', כי" כולם ידעו אותי וכו'".

ויש לומר, שגם בענין זה מודגש הקשר לאדר ראשון דוקא – כאמור, שלידת משה רבינו, "גואל ראשון הוא גואל אחרון", היא באדר ראשון⁹.

ומובן, שבזה נכללת גם פעולת ההשפעה על אומות העולם (מעין ודוגמת "ורבים מעמי הארץ מתיהדים גו'") – כפס"ד הרמב"ם¹⁰ ש"צוה משה רבינו מפי הגבורה (במתן

(1) פירוש רש"י על הפסוק.

(2) דב, א.

(3) ראה לקוטי שיחות חלק א סוף עמוד 149 ואילך. ועוד.

(4) ירושלמי ע"ז פ"ב סה"ש ובהפני משה שם.

(5) ואתחנן ד, לט.

(6) דברי הימים-א כח, ט.

(7) פרשתנו עה, ב-ג.

(8) וארא ו, ז.

(9) שמות ד, לא.

(10) ישע' יא, ט.

(11) ירמ' לא, לג.

(12) להעיר גם מהוספת רש"י (בענין "משנכנס אדר מרבין בשמחה") "ימי נסים היו לישראל פורים ופסח" – שגם הגאולה דפסח התחלתה וסיבתה ב(שבעה ב) אדר – נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות חלק טז ז' אדר – תצוה עמוד 342.

(13) הלכות מלכים פרק ח הלכה י.

(14) רמב"ם שם ספי"א.

(15) שם ספי"ב (סיום וחותם ספר ה"ד). וראה לקוטי שיחות חכ"ז (הדרן על ספר משנה תורה להרמב"ם) ע' 246 ואילך.

(16) כא, ב.

(17) רמב"ם הלכות עבדים פרק ד הלכה ז.

(18) עמוד א'כז.

(19) ראה גם ד"ה ואלה המשפטים תשל"ח פ"ד ואילך. וש"נ.

(20) אור התורה שם עמוד א'קלה.

(21) רמב"ם שם הלכה יא.

(22) ומשנה וברייטא סוף מסכת קידושין.

(23) שמו"ר ספט"ו.

(24) הושע ב, יח. – הובא באור התורה שם.

♦ יום ראשון י"ט שבט ♦

כא (א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהִם: א ואלֵּין דִּינֵיָא די תסדר קדמיהון:

נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהִם", כְּשֶׁלֶחַן הָעֲרוּף וּמוֹכֵן לְאָכַל לִפְנֵי הָאָדָם. לַפְּנִיָּהִם • (גיטין פח) וְלֹא לִפְנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאֶפְלוּ יְדַעַת בְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דִּנִּין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּבִיאָהוּ בְּעֶרְפָּאוֹת שְׁלֵהֶם, שֶׁהַמִּבְיָא דִּינֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אַרְמִיִּים מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמַזְקֵק אֶת שֵׁם הָאֱלֹלִים לְהַשְׁבִּיחַם (סְפָרִים אַחֲרִים: לְהַחֲשִׁיבֵם), שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים לב) "כִּי לֹא כְצוּרְנוּ צוּרֵם, וְאִבְיָנוּ פְּלִילִים", כְּשֶׁאִבְיָנוּ פְּלִילִים, זֶהוּ עֲדוּת לְעֵלּוּי יִרְאָתָם.

כ"י • וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים • (שמות רבה) כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵלֶּה", פָּסַל אֶת הָרָאשׁוֹנִים. "וְאֵלֶּה", מוֹסִיף עַל הָרָאשׁוֹנִים, מֵהָרָאשׁוֹנִים מְסִינֵי, אֵף אֵלּוּ מְסִינֵי. וְלָמָּה נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת דִּינֵין לְפָרֶשֶׁת מִזְבֵּחַ? לומר לך שֶׁתִּשִּׁים סִנְהֶדְרִין אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ. (סְפָרִים אַחֲרִים: הַמִּזְבֵּחַ, וּפְרוּשׁוֹ: בְּעֶזְרָה). אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהִם • אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמִשְׁה: לֹא תַעֲלֶה עַל יְדַעְתָּךְ לומר: 'אֲשִׁנָּה לָהֶם הַפָּרָק וְהַהֲלָכָה ב' או ג' פְּעָמִים, עַד שֶׁתֵּהָא סְדוּרָה בְּפִיהֶם כְּמִשְׁנֵתָהּ, וְאִינִי מְטָרִיחַ עֲצָמִי לְהַבִּינֵם טַעְמִי הַדְּבָר וּפְרוּשׁוֹ, לְכֹךְ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג, עמ' 899)

זֶה גַם מֵה שְׁפּוֹתָב רש"י: "וְלָמָּה נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת דִּינֵין לְפָרֶשֶׁת מִזְבֵּחַ, לומר לך שֶׁתִּשִּׁים סִנְהֶדְרִין אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ". וְהֵינּוּ, שְׁצָרִיכִים לְבַסֵּס אֶת הַצֹּדֵק וְהַיָּשָׁר (דִּינֵין) "אֲצֵל הַמִּקְדָּשׁ" - עַל קְדוּשַׁת הַתּוֹרָה וְצוּי הַבּוֹרָא, וְלֹא עַל הַשְׁכָּל הָאֲנוּשִׁי.

אלה המשפטים (כא, א)

וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים: ...מֵהָרָאשׁוֹנִים מְסִינֵי, אֵף אֵלּוּ מְסִינֵי (רש"י)
גַּם אֶת הַמִּצְוֹת הַמְּכַנּוֹת 'מִשְׁפָּטִים' - אֵלֶּה שֶׁהַשְׁכָּל הָאֲנוּשִׁי מְחַיֵּב - עָלֵינוּ לְקַיֵּם אֵף וְרַק מִפְּנֵי שֶׁנִּתְּנוּ לָנוּ מִהַקֶּבֶ"ה בְּסִינִי, וְלֹא בְּגִלְל הַהֲגִיוֹן וְהַשְׁכָּל שֶׁבָּהּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' חלק ג, עמוד 900 - 'תומך לקראת שבת')

מה החסרון בזה שעבדנו פוסקים כדיני ישראל?

הֵרַע "עֲשֵׂה כֹךְ", וְהֵינּוּ, שִׁמְשִׁיף לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת, אֵף לֹא מִפְּנֵי שֶׁכֵּן הוּא רְצוֹן הַקֶּבֶ"ה, אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁגַם הַיִּצְרֵה־הֵרַע מִבֵּין וּמִסְכִּים לַעֲשֵׂיהָ זֶה, וְאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְאִי, אֵף שֶׁלְּפַעַל הָרִי הוּא מִמְּשִׁיף בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, מְכַל־מְקוֹם מִפְּנֵי שֶׁעוֹשֶׂה כֵּן בְּגִלְל רְצוֹנוֹ שֶׁל הַיִּצְרֵר וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁכֵּן הוּא רְצוֹן הַקֶּבֶ"ה, הָרִי בְּזֶה מִתְנַתֵּק מִהַקֶּבֶ"ה רַחֲמָנָא-לִיצְלָן, וּכְבֵר נָקַל לַיִצְרֵה־הֵרַע לומר לוֹ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁהֵן מִפֶּשׁ נֶגֶד רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְעַד ל"עֲבַד עֲבוּדָה-זָרָה". וְעַל-פִּי-זֶה יוֹבֵן הַטַּעַם לָזֶה שֶׁגַם כִּפְּאִשׁ בְּעֶרְפָּאוֹת שֶׁל עֲפו"ם דִּנִּים כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֲסוּר לְהַבִּיא אֶת הַדִּין לַפְּנִיָּהִם, דְּמִפְּנֵי שֶׁאֵינֶם פּוֹסְקִים אֶת הַדִּין מִצַּד רְצוֹן הַבּוֹרָא אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁכֵּן מוֹבֵן בַּשְּׁכָלִם, הֵנָּה כְּכֹךְ מְנַתְּקִים אֶת הַדִּין מִהַקֶּבֶ"ה, וְאִי נִפְתַּח הַפֶּתַח לַיִצְרֵר לומר לְאָדָם לַעֲבֹר גַּם עַל דְּבָרִים שֶׁהֵם נֶגֶד רְצוֹן הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ חֲסִידֵי-שְׁלֹמֹם.

עַל הַפְּסוּק בְּרִיש פְּרָשְׁתָנוּ "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהִם", פֶּרֶשׁ רש"י "לַפְּנִיָּהִם וְלֹא לִפְנֵי עֲפו"ם, וְאֶפְלוּ יְדַעַת בְּדִין אֶחָד שֶׁהֵם דִּנִּין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, אֵל תְּבִיאָהוּ בְּעֶרְפָּאוֹת שְׁלֵהֶם".
וְלִכְתּוּבָה צָרִיר בְּאוּר, הָרִי אִם "דִּינֵין אוֹתוֹ כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל", מֵה כְּכֹךְ שֶׁאֵלּוּ שִׁיפְסְקוּ אֶת הַדִּין בְּפַעַל יִהְיֶה עֲפו"ם, הָרִי גַם כֹּךְ יֵצֵא הַדִּין כְּפִי שֶׁצָּרִיר לְהִיטֵל עַל-פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה?
וְיֵשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים עַל-פִּי מֵה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (שבת קה, ב) בְּדַרְכֵי הַיִּצְרֵה־הֵרַע שֶׁ"הַיּוֹם אוֹמַר לוֹ עֲשֵׂה כֹךְ, וְלִמְחֹר אוֹמַר לוֹ וְכו' עַד שֶׁאוֹמַר לוֹ עֲבַד עֲבוּדָה-זָרָה", וּפֶרֶשׁ כ"ק אֲדָמוֹר מוהר"י צ"ח נִשְׁמָתוֹ-עֶדֶן (ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 124 וְאִילָן), בְּדַתְחֵלָה אֵין הַיִּצְרֵה־הֵרַע אוֹמַר לְאָדָם לַעֲבֹר עַל רְצוֹן הַקֶּבֶ"ה חֲסִידֵי-שְׁלֹמֹם, דְּהָרִי מִי פִתִּי יִקְשִׁיב לוֹ לְהַתְנַתֵּק מִהַקֶּבֶ"ה אֶפְלוּ לְרַגַע אֶחָד. אֲלֵא בְּתַחֲלָה אוֹמַר לוֹ הַיִּצְרֵר-

ספורנו

כא (א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים. הֵנָּה יד, "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים" אֲשֶׁר בִּם יַדַּע הָאָדָם מֵה הוּא "כָּל אֲשֶׁר לְרַעַךְ".
אֲשֶׁר תִּשִּׁים לַפְּנִיָּהִם. שְׂאִין בָּהֶם עֲשֵׂה שְׂאִין בָּהֶם הָאָדָם. כָּל אֲשֶׁר לְרַעַךְ" (לעיל ב, בְּפֶרֶשֶׁה שֶׁל מַעֲלָה הָיְתָה הָאֲוִירָה שֶׁ"לֹא תִחַמְדּוּ.. כָּל אֲשֶׁר לְרַעַךְ" (לעיל ב, וְלֹא תַעֲשֶׂה כְמוֹ בְּאֻהֲרוֹת הַפָּרָשָׁה שֶׁלְּמַעֲלָה, אֲלֵא כְּשִׁינְקָרָה הַצָּרִף לְשִׁפְט יִשְׁפֹּטוּ בְּזֶה הָאָפֶן. תורה ב

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 38 – מתוך 'לקראת שבת')

שנים או שלשה פעמים (רש"י כא, א) ר"ל אמרו (ערויני נג, ב) שחייב אדם לשנות לתלמידיו ארבע פעמים, וכפי שמצינו שכל העם שנו פרקן ארבע פעמים (מנשה, מאהרן, מבני אהרן, ומן הזקנים). ורש"י מציין לגמרא זו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 291 – מתוך 'לקראת שבת')

עבדי הם ולא עבדים לעבדים

כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע" (קידושין כב, ב). ולכן הדין הראשון הוא בדין עבד עברי, ללמדנו שעבד אמיתי של הקב"ה "עבד עברי" ("א אידישע קנעכט") צריך להתענג רק מדברים שקשורים להקב"ה, ואסור לאדם להגיד "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני", שמתענג מעניני עולם הזה, אלא כל כחותיו ועניניו יהיו רק לה' לבדו.

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כי תקנה עבד עברי

ואלה מוסיף על הראשונים. מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני (כא, א.ב. ובפרש"י). ויש לבאר הסיבות בין דין עבד עברי למתן תורה, דהנה במתן תורה נעשו בני ישראל עבדים להקב"ה, ועל ידי זה "נשתחררו" מכל סוג של עבדות אחרת. ולכן מי שאומר "אהבתי את אדוני . . לא אצא חפשי" נרצע, כי "אזן ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי

(ב) כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם:

בארי תזבן עבדא בר ישראל שת שנים ופלוח ובשביעיתא פווק לבר חורין מגן:

שמכרוהו בגנבתו, כמו שנאמר: "אם אין לו ונמכר בגנבתו". או אינו אלא במוכר עצמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית-דין לא יצא בשש? כשהוא אומר "וכי ימוך אחיד עמך ונמכר לך", הרי מוכר עצמו מפני דחקו אמור, ומה אני מקיים "כי תקנה"? בנמכר בבית-דין. לחפשי. לחירות.

נ"ל כי תקנה עבד עברי • עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל ועליו הוא אומר "שש שנים יעבד" ומה אני מקיים (ויקרא כח) "והתנחלתם אותם", בלקוח מן הכנענים, אבל בלקוח מישראל יצא בשש? תלמוד לומר: (דברים טו) "כי ימכר לך אחיד העברי", לא אמרתי אלא באחיד. כי תקנה • מיד בית-דין

~ נקודות משיחות קודש ~ (התנעודיות תשד"ח כרך ב, עמ' 970)

'הליכה', וכפירוש התרגום על הפסוק (בראשית מ) "כמושפט הראשון" - "פהלכתא קדמיתא". ההליכה הראשונה של יהודי צריכה להיות - ההפכה שהוא "עבד עברי", עבדו של מלך-מלכי-המלכים הקדוש-ברוך-הוא.

כי תקנה עבד עברי (כא, ב)

למה פתחה התורה את פרשת משפטים בדיני עבד עברי - איש ישראל שמכרוהו בית-דין בגנבתו - והלוא הוא דבר בלתי רגיל? אלא מבאר בתורת ההסידות ש'משפטים' הוא מלשון

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ט, עמ' 256-257)

נקרא "עבד", מפיון שנפשו הבהמית טרם נהפכה לגמרי, והוא עדין זקוק ל"עבודת עבד" כדי להשפיע עליה. לכן פתחה התורה בדיני עבד עברי, כי הפונה והמטרה של מתן-תורה היא להאיר את העולם הזה התחתון - באור התורה. דבר זה בא לידי ביטוי בצורה בולטת בדין עבד עברי, המסמל את השפעת הנפש האלקית על הנפש הבהמית.

עבד כנעני - מסמל אדם בעל נטיה לתאוות העולם, אלא שהוא כופה את עצמו בקבלת-עול ואינו נכנע להן. מצד אחד הוא עבד (לה), אף מצד שני הוא נקרא עבד כנעני, כי נפשו הבהמית היא בתקפה. עבד עברי - מסמל אדם שהגיע למצב שהמדות של נפשו האלקית (אהבת ה' ויראתו) משפיעות על נפשו הבהמית, ומעוררות בה רצון ותשוקה לאלקות (ובכל-זאת עדין הוא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 9' לקו"ש כרך טז עמ' 251 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עבד שהוא עברי ולא עבדו של עברי

וקריעת ים-סוף, ש"אין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספם ומזהבם של מצרים" (רש"י בא ג, יג ד"ה פטר), ואם-כן היו כל ישראל בעשירות מכללה. ואם כן, לפי פשוטו תמוה שהצווי הראשון שצטוו ישראל אחרי מתן תורה היה דין עבד עברי, שמדבר במי שמצד גדל ענייתו מכר עצמו או מכרוהו בית דין, מצב שאינו שייך כלל כשיש לו "הרבה חמורים טעונים" כסף וזהב! ולכן הוא-אמין דקאי על "עבדו של עברי", ודוקא אחרי שפתחה תורה "כי ימכר לך אחיך העברי" ידעין דקאי על "עבד שהוא עברי".

כי תקנה עבד עברי

עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל כו' תלמוד-לומר כי ימכר לך אחיך העברי, לא אמרתי אלא באחיך (כא, ב. ובפרש"י) ב'דברי דוד' (להט"ז) כתב: "קשה, כיון דסתם עבד עברי בכל מקום פרושו שהוא עברי, למה ומהיכא תיתי לעקם ולומר עבד כנעני". וכן הקשו עוד מפרשי רש"י ותרגומו באופנים שונים (ראה גם גו"א ומשפיל לדוד כאן). ויש לומר ההסבר לפי פשוטו: צווי זה נאמר לבני ישראל מיד אחרי יציאת מצרים

(ג) **אם-בגפו יבא בגפו יצא אם-בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו:**
ג אם בלחודוהי ייעול בלחודוהי יפוק אם בעל אתמא הוא ותפוק אתמא עמה:

(קידושין ב). **אם-בעל אשה הוא • ישראלי (מכילתא) • ויצאה אשתו עמו • וכי מי הכניסה ששצא? אלא מגיד הפתוב שהקונה עבד עברי, חביב במזונות אשתו ובניו** (קידושין כב).

כ"י • אם-בגפו יבא • שלא היה נשוי אשה, פתגמו: אם בלחודוהי. ולשון "בגפו", בכגפו, שלא בא אלא כמות שהוא, יחידי בתוך לבושו בכנה בגדו. בגפו יצא • מגיד שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוסר לו שפחה כנענית להוליד עבדים

(ה) **אם-אדניו יתן-לו אשה וילדה-לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו:**
ד אם רבונה יתן לה אתמא ותליד לה בניו או בנן אתמא ובנהא תהי לרבונהא והוא יפוק בלחודוהי:

שחרי העבריה אף היא יוצאה בשש, ואפלו לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה, שצאמר: (דברים טו) "אחיה העברי או העבריה", מלמד שאף העבריה יוצאה בשש.

כ"י • אם-אדניו יתן-לו אשה • מכאן שהרשות בידי רבו למסר לו שפחה כנענית, להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלי? תלמוד לומר: "האשה וילדיה תהיה לאדניה". הא אינו מדבר אלא בכנענית,

(ה) **ואם-אמר יאמר העבד אהבתי את-אדני את אשתי ואת-בני לא יצא חפשי:**
ה ואם מימר ימר עבדא רחימנא ית רבוני ית אתמי וית בני לא אפוק לבר חריין:

כ"י • את אשתי • השפחה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות שבת פרשת משפטים תש"ז)

(וקיים המצות), "כי לקח נוצרת", זוהי תכלית ירידת נשמתו ושלחותו בעולם, ומכיון שזהו ציווי הקב"ה המסירה ומהנה את הכל, הרי בודאי יתן לו הכח והיכלת הדרושים למלאות שלחותו בעולם, דהינו ששגם בימי החל בעסקו בעניניו הגשמיים אינו משעבד להם, אין עסקו באפן של "עבד לעבדים" אלא אדרבא משתמש בהם - לצרכו האמיתי, להיות עבד להקב"ה. וכשבא יום השבת-קדש הוא מקדש, מבדיל ומגביה את עצמו לגמרי מעניני חל, ועסקו הוא - למוד התורה ועבודת ה' יתברך.

יש הטורדים כל-כך בעסקיהם הגשמיים במשך ששת ימי החל, עד שהם "עבדים לעבדים", לרצונם הגשמי, כאדם זה הקונה אדון לעצמו למשך שש שנים, וגם בבא יום "השביעי" יום השבת-קדש שבו צריך לצאת חפשי, לשבות ולנוח מכל עניני חל - אינם רוצים לצאת חפשי ולשתרר עצמם מאהבתם ושיעבודם לעניניהם הגשמיים, וטורדים ומטרדים הם בעניני העולם. ועל זה באה ההוראה: הקב"ה צוה "כי לי בני ישראל עבדים" - ענינו של האדם הוא עבודת ה' יתברך בלמוד התורה

בתורה נעשה האדם ברחוריו, ובמהרה נזקה לביאת המשיח ולבנין בית המקדש ו"הדלת והמזוזה" (שהיו עדים במצרים) ש"טבעו בארץ שעריה", יתגלו וישלימו את בנין בית המקדש במילואו.

ועל ידי הנהגה זו בעסק התורה (והמצוות) יוצא האדם לחפשי מגלותו הפרטי, ועל ידי זה מקרב גם את היציאה מהגלות הכללי - ועל דרך שמצינו ברבן יוחנן בן זכאי שבשעת החרבן עצמו פעל אצל מחריבי בית המקדש שיתנו לו את יבנה וחקמיה, תורת סנהדרין גדולה - ועל ידי העסק

ויקרבנה רבונה לקדם דיניא ויקרבנה לנת דשא או לנת (דילול) מזוזתא וירצע רבונה ית אודנה במרצעא ויהי לה עבד פלח לעלם:

(1) והגישו אדניו אל־האלהים והגישו אל־הדלת או אל־המזוזה ורצע אדניו את־אזנו במרצע ועבדו לעלם: ם

על הר סיני: "כי לי בני ישראל עבדים" והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חמר (רצה לומר: קשר צרור מבשם, שתולין בצנאר לתכשיט): 'מה נשתנו דלת ומזוזה מפל פלים שבבית? אמר הקדוש ברוך הוא: דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי: (ויקרא כח) "כי לי בני ישראל עבדים", עבדי הם ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם. ועבדו לעלם. עד היובל. או אינו אלא לעולם (קידושין טו) כמשמעו? תלמוד לומר: "ואיש אל משפחתו תשובו", מגיד שתמשים שנה קרויים עולם, ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה, אלא עובדו עד היובל, בין סמוך בין מפלג.

כ"י אַל הָאֱלֹהִים • (מכילתא) לְבֵית־דִּין. צָרִיךְ שִׁמְלֹךְ בְּמוֹכְרֵי שִׁמְכְרוּהוּ לוֹ. אַל הַדֶּלֶת אוֹ אַל הַמְּזוּזָה • יְכוֹל שֶׁתֵּהָא הַמְּזוּזָה כְּשֶׁרָה לְרַצֵּעַ עָלֶיהָ? תִּלְמוּד לומר: (דברים טו) "וְנִתְּתָה בְּאָזְנוֹ וּבִדְלֶת", בִּדְלֶת וְלֹא בְּמְזוּזָה. הֲאֵם תִּלְמוּד לומר "אוֹ אַל הַמְּזוּזָה"? הַקִּישׁ דֶּלֶת לְמְזוּזָה: מֵה מְזוּזָה מַעֲמֵד, אִף דֶּלֶת מַעֲמֵד (קידושין כב). וְרַצֵּעַ אֲדָנִיו אֶת אָזְנוֹ • הִימְנִית. אוֹ אֵינוֹ אֲלָא שֶׁל שְׁמָא? תִּלְמוּד לומר: "אֶזֶן" "אֶזֶן" לְגִזְרָה־שְׁוָה. נֶאֱמַר כָּאן: "וְרַצֵּעַ אֲדָנִיו אֶת אָזְנוֹ", וְנֶאֱמַר בְּמַרְצֵעַ: (ויקרא יד) "תִּתְּנוּךְ אָזְנוֹ הִימְנִית", מֵה לְחַלֵּן הִימְנִית, אִף כָּאן הִימְנִית. וְמֵה רָאָה אֶזֶן לְהַרְצֵעַ מִכָּל שְׂאֵר אַבְרִים שֶׁבַּגּוֹף? (מכילתא) אָמַר רַבִּן יוֹחָנָן בֶּן זְכַאי: 'אֶזֶן זֹאת שֶׁשִּׁמְעָה עַל הַר סִינַי: "לֹא תִגְנֹב", וְהִלֵּךְ וְגִנֵּב, תִּרְצֵעַ. וְאֵם מוֹכֵר עַצְמוֹ: 'אֶזֶן שֶׁשִּׁמְעָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת משפטים תש"ז)

תורה) אָמַר. וְהִינוּ, דְּהַתוֹרָה צִוְּתָה לְשֹׂאת אִשָּׁה, וְאָמַרָה 'הוּא אָמַר וְיָהּ' - זוֹ אֶהְבֶּתָּ הָאִשָּׁה כּו' כִּנָּל, וּמִכָּל־מְקוֹם צִוְּתָה עָלָיו שֶׁאֲחֵר שֶׁשׁ שָׁנִים יֵצֵא לְחַפְשִׁי, וְכֵן הַתוֹרָה הוֹדִיעָה "כִּי לֹא יִחַדֵּל אֲבִיו מִקְרָב הָאָרֶץ", וּמִכָּל־מְקוֹם צִוְּתָה "לֹא תִגְנֹב".

ועוד מצינו ברבן יוחנן בן זכאי שהפליא מאד ענין גמילות חסדים, וכמספר ב'אבות דרבי נתן שרבן יוחנן בן זכאי ותלמידו רבי יהושע עברו ליד מקום המקדש וראו בית המקדש בחרבנו, אמר רבי יהושע "אוי לנו על זה שהוא חרב", ענהו רבן יוחנן בן זכאי "אל ירע לך, יש לנו כפרה אחת כמותה ואיזה זה גמילות חסדים" - השנה ענין גמילות חסדים לענין בית המקדש.

וזה מרמז רש"י בהביאו שטעם זה אמרו רבן יוחנן בן זכאי, כי על ידי זה מובן יותר טעם הדבר שנרצע: גם מי שנמצא במצב של דחוקות ועניות, דאגה לו התורה וצויתה "אם כסף תלוה את עמי - חובה", ומפיין שזה חובה, הרי בודאי היה מוצא כמה וכמה שילווהו, והיה לו להשתדל וללוות גמילות חסדים ולא לעבר על צוויים אלו.

סוף־סוף למה יענש בענש חמור כל־כך, הרי העון דגניבה זו אינו חמור כסתם "לא תגנב", שהרי גונב מצד דחקו; וגם על אומרו "אהבתי את אדוני" קשה לענשו ענש חמור כל־כך, שהרי טוען גם כן "אהבתי גו" את אשתי ואת בני", כנ"ל,

מביא רש"י שטעם זה אמרו "רבן יוחנן בן זכאי": כל ענינו של רבן יוחנן בן זכאי (לאחר שנקרא רבן) היה למוד התורה, הגם שהיה בעת החרבן ולאחריו שאז היה מצב של דחוקות ועניות וכו', וכמאמר רבותינו ז"ל "ארבעים שנה עסק בפרקמטיא), ארבעים שנה למד וארבעים שנה למד", ו"לא הלך ד' אמות בלי תורה כו', ולא קדמו אדם בבית המדרש", ובשעת החרבן דאג שתתקיים תורה בישאל ובקש "תן לי יבנה וחקמיה".

ודבר זה הורה רבן יוחנן בן זכאי לכל אחד ואחד, וכמו ששנה ב'אבות' "אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת". והינו שזהו תכליתו של כל אדם, גם של בעל עסק, ועיקר ענינו בחיים.

וזהו שמדגיש רש"י: דבר זה רבן יוחנן בן זכאי (שענינו

(ז) וְכִי־יִמְכַר אִישׁ אֶת־בְּתוֹ לְאִמָּה, לֹא תֵצֵא בְּצֵאת הָעֶבְדִּים:

בְּצֵאת הָעֶבְדִּים בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל? תִּלְמֹד לומר: "כִּי יִמְכַר לְךָ אֶחָיִךְ הָעֶבְרִי אוֹ הָעֶבְרִיָּה". מְקִישׁ עֲבָרִיָּה לְעֶבְרִי לְכָל יִצְיָאוֹתָיו: מִה עֲבָרִי יוֹצֵא בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל, אִם עֲבָרִיָּה יוֹצֵאָה בְּשֵׁשׁ וּבִיּוֹבֵל. וּמִהוּ לֹא תֵצֵא בְּצֵאת הָעֶבְדִּים? לֹא תֵצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים כְּעֶבְדִּים כְּנַעֲנִים, יָכוֹל (אִם) הָעֶבְרִי יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים? – תִּלְמֹד לומר: "הָעֶבְרִי אוֹ הָעֶבְרִיָּה". מְקִישׁ עֲבָרִי לְעֶבְרִיָּה, מִה הָעֶבְרִיָּה אֵינָה יוֹצֵאָה בְּרָאשֵׁי אֵבָרִים, אִם הִיא אֵינָה יוֹצֵא בְּרָאשֵׁי אֵיבָרִים.

ז"ל וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בְּתוֹ לְאִמָּה • (מכילתא. ערכין כט) בְּקִטְנָה הַפְּתוּחַ מְדַבֵּר. יָכוֹל אֶפְלוּ הִבִּיאָה סִמְנִים? אֲמַרְתָּ: קָל־וְחֹמֶר. וּמִה מְכֻנָּה קָדָם לָכֵן יוֹצֵאָה בְּסִמְנִין, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב: "וְיִצְאָה חֲנָם אֵין כֶּסֶף", שְׁאֵינוֹ דוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְסִמְנֵי נַעֲרוֹת - שְׁאֵינָה מְכֻנָּה, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִמְכַּר? לֹא תֵצֵא בְּצֵאת הָעֶבְדִּים • כִּי צִיָּאת עֲבָדִים כְּנַעֲנִים שְׁיוֹצְאִים בְּשֵׁן וְעֵין, אֲבָל זֶה לֹא תֵצֵא בְּשֵׁן וְעֵין, אֲלֹא עוֹבְדֵת שֶׁשׁ אוֹ עַד הַיּוֹבֵל אוֹ עַד שֶׁתִּבְאִי סִמְנִין, וְכָל הַקּוֹדֵם, קוֹדֵם לַחֲרוּתָהּ, וְנוֹתֵן לָהּ דְּמֵי עֵינָהּ אוֹ דְּמֵי שָׁנָה. אוֹ אֵינוֹ אֲלֵא: "לֹא תֵצֵא

(ח) אִם־רָעָה בְּעֵינֶי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לוֹ יַעֲדָה וְהַפְּדָה לָעַם נִכְרִי לֹא־יִמְשַׁל לְמַכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָּהּ:

שֶׁקָּנָהּ בְּמִנָּה וְעִשְׂתָּהּ אֲצִלּוֹ ב' שָׁנִים, אוֹמְרִים לוֹ יוֹדֵעַ הֵייתָ שֶׁעֲתִידָה לֵצֵאת לְסוֹף שָׁשׁ שָׁנָה. נִמְצָא שֶׁקָּנִיתָ עֲבוֹדָתָ כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּשִׁשִּׁית הַמִּנָּה וְעִשְׂתָּהּ אֲצִלָּהּ ב' שָׁנִים, הֲרִי שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה. טל שְׁנֵי שְׁלִישִׁית הַמִּנָּה וְתֵצֵא מֵאֲצִלָּהּ. לָעַם נִכְרִי לֹא יִמְשַׁל לְמַכְרָהּ • שְׁאֵינוֹ רָשָׁאי לְמַכְרָהּ לְאַחֵר, לֹא הָאֲדוֹן וְלֹא הָאֵב (קִדּוּשִׁין) •. בְּבִגְדוֹ־בָּהּ • אִם בָּא לְבָגֵד בָּהּ, שְׁלֵא לְקַיֵּם בָּהּ מִצְוֹת יְעוֹד. וְכֵן אֲבִיָּה, מֵאַחֵר שֶׁבָּגַד בָּהּ וּמַכְרָהּ לָזֶה.

ז"ל אִם רָעָה בְּעֵינֶי אֲדֹנֶיהָ • שְׁלֵא נִשְׁאָה חֵן בְּעֵינֶי לְכִנְסָה (מכילתא) •. אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה • שֶׁהָיָה לוֹ לִיעֲדָה וּלְהַכְנִיסָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְכֶסֶף קָנִיתָה הוּא כֶּסֶף קִדּוּשִׁיָּהּ, וְכָאֵן רָמַז לָךְ הַפְּתוּב שֶׁמִּצְוָה בִּיעוֹד, וְרָמַז לָךְ שְׁאֵינָה צָרִיכָה קִדּוּשִׁין אַחֲרֵים. וְהַפְּדָה • יִתֵּן לָהּ מְקוֹם לְהַפְּדוֹת וּלְצֵאתָ, שְׁאֵף הוּא מְסִיעַ בְּפִדְיוֹנָהּ. וּמִה הוּא מְקוֹם שְׁנוֹתֵן לָהּ? שֶׁמִּגְרַע מִפְּדִיּוֹנָהּ בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁעֲשִׂתָּהּ אֲצִלּוֹ, כְּאֵלּוּ הִיא שְׂכוּרָה אֲצִלּוֹ, בִּיצֵד? הֲרִי

(ט) וְאִם־לָבְנוּ יִיעַדְנָהּ כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ:

ט וְאִם לָבְנוּ יִיעַדְנָהּ • הָאֲדוֹן. מִלְּמַד שְׁאֵף בְּנוֹ קָם תַּחְתּוֹ לִיעֲדָה, אִם יִרְצֶה אֲבִיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין אַחֲרֵים, אֲלֵא אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרִי אֶת מִיעַדְתָּ לִּי

ז"ל וְאִם־לָבְנוּ יִיעַדְנָהּ • הָאֲדוֹן. מִלְּמַד שְׁאֵף בְּנוֹ קָם תַּחְתּוֹ לִיעֲדָה, אִם יִרְצֶה אֲבִיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַדְּשָׁהּ קִדּוּשִׁין אַחֲרֵים, אֲלֵא אוֹמֵר לָהּ: 'הֲרִי אֶת מִיעַדְתָּ לִּי

(י) אִם־אַחֲרֵת יִקַּח־לוֹ שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע:

פַּעַל אִישׁ נִכְרִי בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁקָּנָה אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶת בַּת יִשְׂרָאֵל שְׁלֵא לְשֵׁם אִישׁוֹת, לֹא יִמְשַׁל לְמַכְרָהּ אַחֵר כִּי לָעַם נִכְרִי כְּזֶה. תוֹרָה ט (ט) כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה לָהּ. בְּנוֹ, שֶׁהֵם שְׂאֵר כְּסוּת וְעוֹנָה, אִם עַל פִּי שְׁהוּא לֹא קָנָה אוֹתָהּ וְלֹא קִדְּשָׁהּ. תוֹרָה י

(ז) לֹא תֵצֵא בְּצֵאת הָעֶבְדִּים. אֵין רְאוּי לְאָדָם בְּשֵׁר לְקִנּוּת עֲבָרִיָּה לְשִׁפְחוּהָ שְׁלֵא מִדַּעְתָּהּ, אֲבָל תְּהִיָּה מִקְנָתוֹ לְקַחְתָּהּ לְאִשָּׁה לוֹ (פֶּסוּק ח) אוֹ לָבְנוֹ (פֶּסוּק ט), וְכֶסֶף דְּמִיָּה יִהְיוּ נְתוּנִים לְקִדּוּשִׁין לְאִבִּיָּה שְׁהוּא וְכִי אֵין בָּהֶם, כְּפִי מִה שֶׁבָּא שֶׁבָּא בְּקִבְלָתָם, וְכָרוּם לְבָרְכָהּ. תוֹרָה ח

שיעור יומי ליום ראשון י"ט שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – כא – פרשת משפטים סה

כ"י אִם-אֶחָדָה יָחַד-לוֹ. עָלֶיהָ (מכילתא). שְׁאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָהּ לֹא יִגְרַע. מִן הָאֵמָה שְׂעִיד לֹא כָּבֵר.

וְאִם-שְׁלֹש-אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ וַיִּצְאָה חֲנָם אִין (יא) בָּסָף: ס

שְׁנָאֵמֶר: (דברים טו) "הַעֲבָרִי אוֹ הַעֲבָרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֶׁשָּׁנִים", וּמָהוּ הָאֵמֶר כָּאֵן: "וַיִּצְאָה חֲנָם"? שְׁאֵם קִדְמוֹ סִימָנִים לְשֵׁשׁ שָׁנִים, תִּצָּא בָּהֶן. (קידושין ד. מכילתא) אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר שֶׁתִּצָּא אֶלָּא בְּבִגְרוּת? תִּלְמוּד לֹמֵר: "אֵין כָּסָף", לְרִבּוֹת יִצְאָת בְּגָרוּת. וְאִם לֹא נֶאֱמָרוּ שְׁנֵינֵהֶם, הֵייתִי אוֹמֵר: "וַיִּצְאָה חֲנָם", זֹו בְּגָרוּת, לְכָף נֶאֱמָרוּ שְׁנֵינֵהֶם, שֶׁלֹּא לִיתֵן פְּתוּחוֹן פֶּה לְכַעַל הַדִּין לְחֻלְק.

יב דִּימַחֵי לְאַנְשֵׁי וְיִקְטִלֵּהּ אַחֲקֻטְלָא יִתְקַטֵּל:

וְאֵת הַקָּטָן מִנֵּין? תִּלְמוּד לֹמֵר: "כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוּ קָטָן וְאֶפְלוּ אִשָּׁה. וְעוֹד, אֵלּוּ נֶאֱמָר: "מִכָּה אִישׁ", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֶפְלוּ קָטָן שֶׁהִכָּה וְהָרַג יִהְיֶה חֵיב, תִּלְמוּד לֹמֵר: (שם) "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה", וְלֹא קָטָן שֶׁהִכָּה. וְעוֹד "כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם", אֶפְלוּ נָפְלִים בְּמִשְׁמַע? תִּלְמוּד לֹמֵר: "מִכָּה אִישׁ", שְׁאֵינוֹ חֵיב עַד שֶׁיִּכֶּה בֶּן קִיָּמָא, הֶרְאוּ לְהִיּוֹת אִישׁ (מכילתא).

יג וְאִשֹּׁר לֹא צִדָּה וְהָאֱלֹהִים אֵנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ (יג) מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוֹם שָׁמָּה: ס

לְשׁוֹן אוֹרֵב הוּא. וְהָאֱלֹהִים אֵנָּה לִידּוֹ. זִמְן לִידּוֹ, לְשׁוֹן (תהלים צא) "לֹא תִאָּנֶה אֶלֶיךָ רָעָה", (משלי יב) "לֹא יִאָּנֶה לְצַדִּיק כָּל אִין", (מלכים ב ה) "מִתְאַנֶּה הוּא לִי", מִזְדַּמֵּן לְמִצָּא לִי עֵלָה. וְהָאֱלֹהִים אֵנָּה לִידּוֹ. וְלָמָּה תִּצָּא זֹאת מִלְּפָנָיו? הוּא שְׁאֵמֵר דָּוִד: (שמואל א כד) "כֹּאֲשֶׁר יֹאמֵר מֶשֶׁל הַקִּדְמוֹנִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע", וּמֶשֶׁל הַקִּדְמוֹנִי הִיא הַתּוֹרָה שֶׁהִיא מֶשֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהוּא קִדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְהִיכֵן אִמְרָה תּוֹרָה: "מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע"? וְהָאֱלֹהִים אֵנָּה לִידּוֹ. בְּמָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר? בְּשֵׁנֵי בְנֵי אָדָם, אֶחָד הָרַג שׁוֹגֵג וְאֶחָד הָרַג מִזִּיד, וְלֹא הָיוּ עֲדִים בְּדָבָר שְׂעִידוֹ, זֶה לֹא נִהְרַג וְזֶה לֹא גָלָה. וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְזַמֵּן לְפָנֶיךָ אֶחָד:

כ"י אִם-שְׁלֹש-אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ. אִם אַחַת מִשְׁלֹש אֶלֶה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ, וּמָה הֵן הַשְּׁלֹשׁ? יִיעָדָהּ לוֹ אוֹ לְבָנוֹ, אוֹ יִגְרַע מִפְּדִינָהּ וְתִצָּא, וְזֶה לֹא יַעֲדָה לֹא לוֹ וְלֹא לְבָנוֹ, וְהִיא לֹא הָיָה בְּיָדָהּ לְפָדוֹת אֶת עַצְמָהּ. וַיִּצְאָה חֲנָם. רַבָּה לָהּ יִצְאָה לָזוֹ, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁרַבָּה לְעַבְדִּים. וּמָה הִיא הַיִּצְאָה? לְלַמֶּדְךָ שֶׁתִּצָּא בְּסִימָנִין וְתִשְׁקָה עִמּוֹ עוֹד עַד שֶׁתִּכְבֵּא סִימָנִין, וְאִם הִגִּיעוּ שֵׁשׁ שָׁנִים קִדְם סִימָנִים כָּבֵר לְמַדְנוּ שֶׁתִּצָּא,

(יב) מִכָּה אִישׁ וְמָת מוֹת יוֹמָת:

כ"י מִכָּה אִישׁ וְמָת. כְּמָה כְּתוּבִים נֶאֱמָרוּ בְּפֶרֶשֶׁת רוּצְחִין, וּמָה שְׁבִידֵי לְפָרֶשׁ לָמָּה בָּאוּ כָּלָם, אֶפְרָשׁ. מִכָּה אִישׁ וְמָת. (סנהדרין פד) לָמָּה נֶאֱמָר? לְפִי שְׁנָאֵמֵר (ויקרא כד) "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל נֶפֶשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי הַכָּא בָּלֹא מִיתָה? תִּלְמוּד לֹמֵר: "מִכָּה אִישׁ וְמָת", אֵינוֹ חֵיב אֶלָּא בְּהַכָּא שֶׁל מִיתָה. וְאִם נֶאֱמָר: "מִכָּה אִישׁ", וְלֹא נֶאֱמָר: "וְאִישׁ כִּי יִכֶּה", הֵייתִי אוֹמֵר אֵינוֹ חֵיב עַד שֶׁיִּכֶּה אִישׁ. הִכָּה אֶת הָאִשָּׁה

יג וְאִשֹּׁר לֹא צִדָּה וְהָאֱלֹהִים אֵנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ (יג) מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוֹם שָׁמָּה: ס

כ"י וְאִשֹּׁר לֹא צִדָּה. לֹא אָרַב לוֹ וְלֹא נִתְכַּנֵּן. 'צִדָּה' לְשׁוֹן אָרַב, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שמואל א כד) "וְאִתָּה צִדָּה אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ", וְלֹא יִתְכַּנֵּן לֹמֵר 'צִדָּה' לְשׁוֹן "הַצֵּד צִיד", שְׂצִידַת חַיּוֹת אֵין נּוֹפֵל ה"א בְּפַעַל שְׁלָה, וְשֵׁם דָּבָר בָּה צִיד, וְזֶה שֵׁם דָּבָר בּוֹ צִדָּה וּפַעַל שְׁלָה צִדָּה, וְזֶה פַעַל שְׁלָה צֵד, וְאוֹמֵר אֲנִי פִתְרוֹנוֹ כְּתַרְגוּמוֹ: וְדִי לֹא כֵּמֶן לָהּ. וּמִנַּחֲמָם חִבְרוּ בְּחֻלְק 'צֵד צִיד', וְאֵין אֲנִי מוֹדָה לוֹ. וְאִם יֵשׁ לְחִבְרוּ בְּאַחַת מִמִּחְלָקַת שֶׁל צֵד, נִחְבְּרָנוּ בְּחֻלְק (ישעיה סו) "עַל צֵד תִּנְשָׂאוּ", (שמואל א כ) "צִדָּה אוֹרָה", (דניאל ז) "וּמִלִּין לְצֵד עֲלָהּ יִמְלִל". אַף כָּאֵן "אֲשֶׁר לֹא צִדָּה" לֹא צִדָּד לְמִצָּא לוֹ שׁוֹם צֵד מִיתָה, וְאִף זֶה יֵשׁ לְהִרְהוֹר עֲלָיו. מִכָּל-מְקוֹם,

ספורנו

(י) לֹא יִגְרַע. שְׁאֵינוֹ מִתֵּר לְהַרְבּוֹת נָשִׁים בְּאִפֵּן שֶׁלֹּא יִגְרַע אֶת הֶרְאוּי (יג) וְהָאֱלֹהִים אֵנָּה לִידּוֹ. שֶׁלֹּא פִשַׁע אֶלָּא הִיכָא דְּמִצִּי לְמִיקָם בְּסַפּוּקֵיהוּ, לְרִאשׁוֹנָה. תּוֹרָה יֹא

זֶה שֶׁהָרֵג בְּמִזֵּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסֵּלַם, וְזֶה שֶׁהָרֵג שׁוֹגֵג עוֹלָה בַּסֵּלַם וְנוֹפֵל עַל זֶה שֶׁהָרֵג בְּמִזֵּיד וְהוֹרֵגוֹ, וְעֵדִים מְעִידִים עָלָיו וּמַחֲבִים אוֹתוֹ לְגִלּוֹת. נִמְצָא זֶה שֶׁהָרֵג

בְּשׁוֹגֵג - גּוֹלָה, וְזֶה שֶׁהָרֵג בְּמִזֵּיד - נִהְרָג. וְשִׁמְתִּי לָךְ מָקוֹם • אַף בַּמִּדְבָּר, שִׁנּוּס שָׁמָּה. וְאִי זֶה מָקוֹם קוֹלָטוֹ? זֶה מַחֲנֶה לְוִיָּה (מכות יב).

(יד) וְכִי־יִזְדּוּ אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֻנּוּ לָמוֹת: ׀

שׁוֹגֵג, "לְהָרְגוֹ בְּעֶרְמָה" וְלֹא שְׁלִיחַ בֵּית־דִּין, וְהוֹרֵא וְהוֹרֵדָה בְּנוֹ וְתַלְמִידוֹ, שֶׁאֵף־עַל־פִּי שְׁהֵם מִזִּידִין, אֵין מְעִירִימִין. מֵעַם מִזְבְּחֵי • (סנהדרין צה) אִם הָיָה כֹהֵן וְרוֹצֵחַ לַעֲבֹד עֲבוּדָה, תִּקְחֻנּוּ לָמוֹת.

כ"י • וְכִי־יִזְדּוּ • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "מִכָּה אִישׁ וְגו'", שׁוֹמֵעַ אֲנִי רֹפֵא שֶׁהָרֵג וְשְׁלִיחַ בֵּית־דִּין שֶׁהִמִּית בַּמִּלְקוֹת אַרְבָּעִים, וְהָאֵב הַמִּכָּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרֵב הַרוֹדָה אֶת תַּלְמִידוֹ וְהַשׁוֹגֵג? תַּלְמוּד לומר: "וְכִי יִזְדּוּ" וְלֹא

(טו) וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: ׀

אֵלָּא בְּהִכָּאָה שֵׁישׁ בָּהּ חֲבוּרָה. אָבִיו וְאִמּוֹ • אוֹ זֶה אוֹ זֶה. מוֹת יוֹמָת • בְּחֶנֶק.

כ"י • וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ • (שם פד) לְפִי שֶׁלְּמִדְּנוּ עַל הַחוּבַל בְּחֶבְרוֹ שֶׁהוּא בְּתַשְׁלוּמִין וְלֹא בְּמִיתָה, הִצְרִיף לומר עַל הַחוּבַל בְּאָבִיו שֶׁהוּא בְּמִיתָה וְאִינוּ חַיִּב

(טז) וְגִנֵּב אִישׁ וּמָכְרוֹ וְנִמְצָא בִידּוֹ מוֹת יוֹמָת: ׀

גֹּלָה זֶה. וְנִמְצָא בִידּוֹ • שֶׁרְאוּהוּ עֵדִים שֶׁגָּנְבוּ וּמָכְרוּ, וְנִמְצָא כֶּבֶד בִּידּוֹ לְדָם מְכִירָה (סנהדרין פח). מוֹת יוֹמָת • בְּחֶנֶק. כָּל מִיתָה הָאִמּוּרָה בַּתוֹרָה סֶתֶם, חֶנֶק הִיא. וְהַפְסִיק הַעֲנִין וְכָתַב: "וְגִנֵּב אִישׁ" בֵּין "מִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ" לִ"מִּקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ", וְנִרְאֶה לִי, הֵינּוּ פְּלוּגָתָא, דְּמַר סָבֵר מִקְשִׁינָן הִכָּאָה לְקַלְלָהּ, וּמַר סָבֵר לֹא מִקְשִׁינָן (סנהדרין שם).

כ"י • וְגִנֵּב אִישׁ וּמָכְרוֹ • (מכילתא) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כד) "כִּי יִמְצָא אִישׁ גִּנֵּב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו". אֵין לִי אֵלָּא אִישׁ שֶׁגָּנַב נֶפֶשׁ. אִשָּׁה, אוֹ טַמְטוּס, אוֹ אֲנִדְרוּגִינוּס שֶׁגָּנְבוּ, מִנֵּין? תַּלְמוּד לומר: "וְגִנֵּב אִישׁ וּמָכְרוֹ". וְלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר כָּאֵן: "וְגִנֵּב אִישׁ", אֵין לִי אֵלָּא גִנֵּב אִישׁ. גִּנֵּב אִשָּׁה, מִנֵּין? תַּלְמוּד לומר: (שם) "וְגִנֵּב נֶפֶשׁ". לְכָךְ הִצְרִיכוּ שְׁנִיָּהֶם, מַה שֶּׁחִסֵּר זֶה,

(יז) וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: ׀

אֲשֶׁר יִקְלַל", לְהוֹצִיא אֶת הַקֶּטֶן. מוֹת יוֹמָת • בְּסִקְלָהּ, וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "דְּמִיו בּוֹ", בְּסִקְלָהּ, וּבִנֵּין אֵב לְכֻלָּם: (ויקרא כ) "בְּאֶבְרֵן יִרְגְּמוּ אוֹתָם דְּמִיָּהֶם בָּם". וּבְמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמַר: "דְּמִיו בּוֹ" (תורת כהנים. קידושין ל).

כ"י • וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁהוּא אומר: (ויקרא כ) "אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלַל אֶת אָבִיו". אֵין לִי אֵלָּא אִישׁ שֶׁקְלַל אֶת אָבִיו. אִשָּׁה שֶׁקְלַלָּהּ אֶת אָבִיהָ, מִנֵּין? תַּלְמוּד לומר: "וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ" סֶתֶם, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: "אִישׁ

(יח) וְכִי־יִרְבֶּן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אוֹ בְּאֶגְרָף וְלֹא יָמוּת וְנִפֵּל לְמִשְׁכָּב: ׀

וְנִפֵּל לְמִשְׁכָּב • כְּתִירוֹמוֹ: וְיִפֵּל לְבוֹטְלָן, לְחִלִּי שֶׁמְבַטְלוֹ מִמְּלָאכָתוֹ.

כ"י • וְכִי־יִרְבֶּן אֲנָשִׁים • לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עֵין תַּחַת עֵין", לֹא לְמִדְּנוּ אֵלָּא דְּמִי אָבִירִי, אָבֵל שֶׁבֶת וְרַפּוּי לֹא לְמִדְּנוּ. לְכָךְ נֶאֱמַרָה פְּרָשָׁה זוֹ (מכילתא).

יט אם יקום ויהליך בקרא על בוריה ויהי
זבאה מחזא לחוד בוטלנה יתן ואגר אסיא
ישלם :

הַחֲלִי, אִם קָטַע יָדוֹ אוֹ רֵגְלוֹ, רוֹאִין בְּטוֹל מְלֶאכֶתוֹ
מִחֻמַּת הַחֲלִי, כְּאֵלּוֹ הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאִין, שְׁחָרִי אַף
לְאַחֵר הַחֲלִי אֵינּוּ רְאוּי לְמֶלֶאכֶת יָד וְרֵגֶל, וְהוּא כִּבְר
נִתֵּן לוֹ מִחֻמַּת נִזְקוֹ דְּמִי יָדוֹ וְרֵגְלוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָד
תַּחַת יָד, רֵגֶל תַּחַת רֵגֶל". וְרַפָּא יְרַפָּא • פְּתַרְגּוּמוֹ:
יְשַׁלֵּם שֹׁכֵר הַרּוּפָא (בבא קמא פה) ♦

רש"י על משענתו • על בריו וכו' (מבילתא) • ונקה המכה • וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג? אלא ללמדך כאן שחובשים אותו עד שנואָה אם יתרפא זה, וכן משמעו: כשקם זה והולך על משענתו, אז ונקה המכה, אבל עד שלא יקום זה, לא נקה המכה. רק שבתו • בטול מלאכתו מחמת

◆ יום שני כ' שבט ◆

כַּוְאֲרֵי יִמְחִי גְבֵר יְתַעֲבֹדֶה אוֹ יְתַאֲמָתָה
בְּשִׁלְטָן וַיִּמּוֹת תַּחֲתֵי יְדֵה אֶתְדַּגָּא יִתְדָן :

כְּדִי לְהַמִּית? תִּלְמֹד לּוֹמֵר בְּיִשְׂרָאֵל: (במדבר לה) "וְאִם
בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ (או בכלי עץ יד אשר ימוּת בו, גרסת רא"ם)
הַכֹּהֵן". וְהָלֹא דְבָרִים קֶל-וַחֲמֹר: וַיֵּמָּה יִשְׂרָאֵל חֲמוּר,
אִין חֵיב עָלָיו אֶל־אִם-כֵּן הַכֹּהֵן בְּדָכָר שֵׁשׁ בּוֹ כְּדִי
לְהַמִּית וְעַל אֲבָר שֶׁהוּא כְּדִי לָמוּת בְּהַכָּאָה זוּ - עֶבֶד
הַקֵּל, לֹא כָל-שֹׁכֵן. נֶקֶם יִנָּקֵם • (סנהדרין עא) מִיתַת סִיף,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "תִּרְבּ נּוֹקֶמֶת נֶקֶם בְּרִית"

(מכילתא) ♦

ז"ל וְכִי־יָכֹחַ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמּוֹ • בְּעַבְדּוֹ
 בְּנַעֲדוֹ, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינּוּ אֵלָּא בְּעַבְרִי? תִּלְמוּד
 לוֹמַר: "כִּי כִסְפוֹ הוּא". מִהַ כִּסְפוֹ קִנּוּי לוֹ עוֹלָמִית,
 אֲף עֶבֶד הַקִּנּוּי לוֹ עוֹלָמִית. וְהִרִי הָיָה בְּכָלֵל "מִכָּה
 אִישׁ וְאִשׁ וְאִתּוֹ"? אֵלָּא בָּא הַכְּתוּב וְהוֹצִיאוֹ מִן הַכָּלֵל
 לְהִיּוֹת נִדּוֹן בְּדִין "יוֹם אוֹ יוֹמִים", שְׂאֵם לֹא מֵת תַּחַת
 יָדוֹ וְשָׁהָה מֵעַתָּה לְעַתָּה, פְּטוּר. בְּשִׁשְׁבַּט • כְּשִׁישׁ בּוֹ כְּדִי
 לְהִמָּיֵת, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. אוֹ אֵינּוּ אֵלָּא אֶפְלוֹ אֵין בּוֹ

כא בָּרַם אִם יוֹמָא אוֹ תְּרִין יוֹמִין יִתְקַיֵּם לָא
יִתְדָן אֲרִי בְּסֻפָּה הוּא :

אֶף-עַל-פִּי שְׁשָׁהה מַעַת לַעַת קֹדֶם שְׁמַת, חֵיב.

כִּי־אֵךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמִים יַעֲמֵד לֹא יָקָם • אִם
עַל יוֹם אֶחָד הוּא פָּטוּר, עַל יוֹמִים לֹא כָּל־שָׁכֵן?
אֲלֹא יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמִים, וְאִי זֶה? — זֶה מַעַת לַעֲת

כבֹּאֲרֵי יִנְצֹן גְּבֻרִין וְיִמְחוּן אֶתְתָּא מַעְדֵּיָא
וְיִפְקֹון וְלִדְהֵא וְלֹא יְהֵא מוֹתָא אֶתְגַּבֵּאָה
יִתְגַּבֵּי כָּמָא דִּישׁוּי עֲלוּהֵי בַּעֲלָה דְּאֶתְתָּא
וְיִתֵּן עַל מִימְרָא דִּינֵיָא :

(כב) וְכִי־יִנָּצוּ אַנְשֵׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצְאוּ יִלְדֶיהָ
וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עָנּוּשׁ יַעֲנֵשׁ בְּאִשֶּׁר יִשֵּׁת עָלָיו בְּעַל
הָאִשָּׁה וְנָתַן בַּפְּלִיִּים:

תגף באָן רגלך", (ירמיה יג) "ובטרים יתנגפו רגליכם",
(ישעיה ח) "ולאבן נגף". ולא יהיה אסון. באשה.
ענוש יענש. לשלם דמי ולדות לבעל. שמין אותה

רַחֲמֵי וְכִי יִצְאוּ אֲנָשִׁים • (מכילתא) זֶה עִם זֶה, וְנִתְּכֹן לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה. וְנִגְפּוּ • אֵין נִגְיָפָה' אֵלָּא לְשׁוֹן דְּחִיפָה וְהִכָּא, כְּמוֹ: (תהלים צא) "פֶּן

ספורנו

וּפָעַמִּים יִמְרָה הָעֶבֶד עַד שִׁיקְצֹף הָרֶב
לְהוֹכוֹתוֹ מִכָּה רַבָּה, כָּאֲמָרוֹ "אֵךְ מְרִי
יִבְקֹשׁ רַע" (שם יו, יא). תורה כב

כָּזֹאת, אָף עַל פִּי שְׁהִיָּה לֹו רְשׁוֹת
לְהַפּוֹתוֹ לַיִסְרוֹ, כְּאָמְרוֹ "בְּדִבְרִים לֹא
יִסְרֹר עֶבֶד" (משלי כו, ט). תּוֹרָה כֹּא
(כא) **כִּי כִסְפוֹ הוּא.** וְעַלֵּיו לַיִסְרוֹ,

תַּקְהֵנוּ לְמוֹת. כְּעֵינִין "הַמְעַרְת פְּרָצִים
הָיָה הַבֵּית הַזֶּה" (ירמיה ז, יא). תורה טו
(כ) נָקָם יִנָּקֶם. דָּם הָעֶבֶד, כִּי לֹא
הָרָשָׁה הָאֲדוֹן לְהַכּוֹת מִכַּת אֲבוֹרֵי

יִשִּׁית עָלָיו וְגו' • כְּשִׁיתְבָּעֲנוּ הַבַּעַל בְּכִית־דִּין לְהִשִּׁית
עָלָיו עֲנֹשׁ עַל כָּךְ. וְנָתַן • הַמַּכָּה, דָּמִי וְלָדוֹת.
בְּפִלְלִים • עַל־פִּי הַדִּינִים.

כָּמָה הִיְתָה רְאוּיָה לְהַמְכֹּר בְּשׁוּק לְהַעֲלוֹת בְּדָמֶיהָ
בְּשָׂכִיל הָרִיוּחָה. עֲנֹשׁ יַעֲנֹשׁ • יִגְבוּ מִמֶּנּוּ מִמּוֹן,
כָּמוֹ: (דברים כב) "וְעֲנֹשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף". בְּאֶשֶׁר

כג ואם מותא יהא ותתן נפשא חלף נפשא:

(כג) וְאִם־אָסוֹן יִהְיֶה וְנִתְּתָה נַפְשׁ תַּחַת נַפְשׁ:

שְׁהִמְתְּכֶנּוּן לְהַרְגֹּתָ אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה, פְּטוֹר מִמִּיתָה
וּמִשְׁלֵם לְיֹרְשֵׁי דָמִיו כָּמוֹ שֶׁהִיָּה נִמְכָּר בְּשׁוּק.

כז וְאִם אָסוֹן יִהְיֶה • בְּאֶשֶׁה. וְנִתְּתָה נַפְשׁ תַּחַת
נַפְשׁ • (סנהדרין עט) רַבּוּתִינוּ חוֹלְקִין בְּדָכֵר: יֵשׁ אוֹמְרִים
נַפְשׁ מִמֶּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִמּוֹן, אָבָל לֹא נַפְשׁ מִמֶּשׁ,

כד עינא חלף עינא שפא חלף שפא ידא
חלף ידא רגלא חלף רגלא:

(כד) עֵין תַּחַת עֵין שֶׁן תַּחַת שֶׁן יָד תַּחַת יָד רִגְלָה
תַּחַת רִגְלָה:

נטילת אבר ממש, כמו שדדרשו רבונתינו בפרק
"החובל" (בבא קמא פד).

כז עֵין תַּחַת עֵין • סָמָא עֵין חֲבֵרוֹ, נוֹתֵן לוֹ דָּמִי
עֵינוּ כָּמָה שֶׁפָּתְנוּ דָּמִיו לְמַכֵּר בְּשׁוּק, וְכֵן כָּלֵם. וְלֹא

כה כווא חלף כווא פדעא חלף פדעא
משקופי חלף משקופי:

(כה) כּוּיָה תַּחַת כּוּיָה פָּצַע תַּחַת פָּצַע חֲבוּרָה תַּחַת
חֲבוּרָה: ס

פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מִן הַצֵּעַר, לוֹמֵר: הוֹאִיל וְקָנָה יָדוֹ, יֵשׁ
עָלָיו לְחֻתְכָּה בְּכָל מָה שִׁירְצָה, אֲלֹא אוֹמְרִים: יֵשׁ לוֹ
לְחֻתְכָּה בְּסֵם, שְׁאִינוּ מַצְטַעַר כָּל כָּךְ, וְזֶה חֻתְכָּה
בְּכִרְזָל וְצֵרוֹ. חֲבוּרָה • הִיא מִכָּה שֶׁהִדֵּם נֶצֶר כֶּה
וְאִינוּ יוֹצֵא, אֲלֹא שְׁמַאֲדִים הַבָּשָׂר כִּנְגִידוֹ. לְשׁוֹן
חֲבוּרָה, טק"א בַּלַּע"ז, כָּמוֹ (ירמיה יג) "וְנִמְר חֲבֵרְבֵרְתִּיו".
וְתִגְמוֹמוֹ מִשְׁקוּפִי, לְשׁוֹן חֲבֻטָּה, בַּטְדוּר"א בַּלַּע"ז,
וְכֵן "שְׁדוּפֶת קָדִים" שְׁקִיפֵן קָדוּם, חֲבוּטוֹת בְּרוּחַ.
וְכֵן "עַל הַמִּשְׁקוּף", עַל שֵׁם שֶׁהִדְלַת נֹקֶשׁ עָלָיו.

כז כּוּיָה תַּחַת כּוּיָה • מְכוֹת אֵשׁ, וְעַד עַכְשָׁו דִּבֵּר
בְּחֻבְלָה שִׁישׁ כֶּה פֶּחַת דָּמִים, וְעַכְשָׁו בְּשִׁאֲרֵי כֶה פֶּחַת
דָּמִים אֲלֹא צֵעַר, כְּגוֹן כּוּאוֹ בְּשִׁפּוֹד עַל צִפְרָנָיו,
אוֹמְרִים כָּמָה אָדָם כִּי־יֵצֵא בְּזֶה רוּצָה לְטַל, לְהִיּוֹת
מַצְטַעַר כָּךְ. פָּצַע • הִיא מִכָּה הַמּוֹצִיָּאָה דָם שֶׁפָּצַע
אֶת בָּשָׂרוֹ, נִפְרַדוֹ"ר בַּלַּע"ז. הַכֹּל לִפִּי מָה שֶׁהוּא:
אִם יֵשׁ בוֹ פֶּחַת דָּמִים, נוֹתֵן גִּזָּק, וְאִם נָפַל לְמִשְׁכָּב,
נוֹתֵן שִׁבְתָּה, וְרִפּוּי, וּבִשְׁתִּי וְצֵעַר. וּמִקְרָא זֶה יִתֵּר הוּא.
וּבִ"הַחֻבְלָה" דִּרְשׁוּהוּ רַבּוּתִינוּ לְחִיב עַל הַצֵּעַר אֲפִלוּ
בְּמִקּוֹם גִּזָּק, שֶׁאֵף־עַל־פִּי שְׁנוֹתֵן לוֹ דָּמִי יָדוֹ, אֵין

כו וארי ימחי גבר ית עינא דעבדה או ית
עינא דאמתה ויחבלנה לבר חורין יפטרנה
חלף עינה:

(כו) וְכִי־יִכָּה אִישׁ אֶת־עֵין עַבְדּוֹ אוֹ־אֶת־עֵין אִמָּתוֹ
וַיִּשְׁחַתְּהָ לְחַפְשֵׁי יִשְׁלַחֲנוּ תַּחַת עֵינוֹ:

ש' וְעֵין? שָׁאם נֶאֱמַר עֵין וְלֹא נֶאֱמַר שֵׁן, הִיִּיתִי
אוֹמֵר: מָה עֵין שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ, אֵף כָּל שֶׁנִּבְרָא עִמּוֹ,
וְהָרִי שֶׁן לֹא נִבְרָא עִמּוֹ. וְאִם נֶאֱמַר שֵׁן וְלֹא נֶאֱמַר
עֵין, הִיִּיתִי אוֹמֵר אֲפִלוּ שֵׁן תִּינוּק שִׁישׁ לֹה חֲלִיפִין,
לְכָךְ נֶאֱמַר עֵין.

כז אֶת עֵין עַבְדּוֹ • כְּנַעֲנִי, אָבָל עַבְרִי אֵינוּ יוֹצֵא
בְּשֵׁן וְעֵין, כָּמוֹ שְׁאִמְרָנוּ אֲצִל "לֹא תֵצֵא כְּצֵאת
הָעַבְדִּים". תַּחַת עֵינוֹ • (מכילתא) וְכֵן בִּכ"ד רֵאשִׁי
אֲבָרִים: אֲצָבָעוֹת הַיָּדִים וְהָרְגָלִים, וּשְׁתֵּי אֲזָנָיִם,
וְהַחֲסֵם וְרֹאשׁ הַגּוּיָה שֶׁהוּא גִיד הָאֵמָה. וְלָמָּה נֶאֱמַר

כו ואם שפא דעבדה או שפא דאמתה נפל
לבר חורין יפטרנה חלף שפה:

(כו) וְאִם־שֵׁן עַבְדּוֹ אוֹ־שֵׁן אִמָּתוֹ יִפֹּל לְחַפְשֵׁי יִשְׁלַחֲנוּ
תַּחַת שְׁנוֹ: פ

וְכִי־יִגַּח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוֹ אֶת־אִשָּׁה וְמָת סָקוֹל (כח) יִסְקַל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בְּשָׂרוֹ וְיַעַל הַשּׁוֹר נָקִי:
כח וַאֲרִי יִגַּח תּוֹרֵא יֵת גְּבֵרָא אוּ יֵת אַתְתָּא
וַיִּמּוֹת אַתְרַגְמָא יִתְרַגַּם תּוֹרֵא וְלֹא יִתְאָכַל
יֵת בְּסֵרָה וּמְרָה דְּתּוֹרֵא יֵהִי זָכָא:

בְּאֶכִּילָהּ. (בבא קמא מא) בְּהִנָּא מִנִּין? תִּלְמוּד לומר:
"וְיַעַל הַשּׁוֹר נָקִי". כְּאֵדָם הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ: יֵצֵא פְלוֹנִי
נָקִי מִנְּכִסּוֹ וְאֵין לוֹ בְּהֵם הִנָּא שֶׁל כְּלוּם, זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ.
וּפְשׁוּטוֹ כְּמִשְׁמַעוֹ, לְפִי שְׁנַאמֵר בְּמוֹעֵד: "וְגַם־בְּעָלָיו
יוֹמֵת", הַצֶּרֶף לומר בְּתָם: "וְיַעַל הַשּׁוֹר נָקִי".

כ"ח וְכִי יִגַּח שׁוֹר • (בבא קמא כד) אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל
בְּהֵמָה וְחִיָּה וְעוֹף, אֲלֹא שְׂדֵבֵר הַכְּתוּב בְּהִנָּה. וְלֹא
יֵאָכַל אֶת בְּשָׂרוֹ • (פסחים כא) מִמִּשְׁמַע שְׁנַאמֵר: "סָקוֹל
יִסְקַל הַשּׁוֹר", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא נִבְלָה, וְנִבְלָה אֲסוּרָה
בְּאֶכִּילָהּ? אֲלֹא מָה תִּלְמוּד לומר: "וְלֹא יֵאָכַל אֶת
בְּשָׂרוֹ"? שְׂאִפְלוֹ שִׁחְטוֹ לְאַחֵר שְׁנִגְמַר דִּינוֹ, אֲסוּר

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 141 ואילך – מותחן 'לקראת שבת')

גם הוזהר בא מ"דבר הכתוב

חס ושלום.

אף בְּדֶרֶךְ כָּלל כְּאֵשֶׁר "עוֹלָם כְּמִנְהֵגוֹ נוֹהֵג", עֲלוּל הָאֲדָם
לְחֶשֶׁב שְׂאֵין דְּרָכֵי הַטֵּבַע מְגִיעִים מִכֹּחַ הַבוֹרָא, אֲלֹא כֹף הוּא
דְּרָכָם וְטִבְעָם שֶׁל הַנִּבְרָאִים, וְהָעוֹלָם מִתְנַהֵג מִעֲצָמוֹ ח"ו.
וְעַל זֶה בָּא הַכָּלֵל – "דְּבֵר הַכְּתוּב בְּהִנָּה". שְׂגָם ה"הוֹה",
דְּקָאֵי עַל הַהִנָּהגָה הַרְגִּילָה מִדִּי יוֹם בְּיוֹמוֹ, אֵין זֶה מִעֲצָמוֹ
ח"ו, כִּי־אֵם מִכֹּחַ "דְּבֵר הַכְּתוּב", שֶׁהוּא דְּבֵר ה' הַמְּחִיָּה וּמְקַנֵּם
אֶת כָּל הַנִּבְרָאִים וּמְנַהֵגָם כְּרָצוֹנוֹ.

כט ואם תור נגח הוא מאתמלי ומדקמוהי
ויתפסדה במרה ולא נטרה ויקטול גברא או
אתתא תורא יתרגם ואף מרה יתקטל:

תִּלְמוּד לומר: "וְהֵמִית". וְגַם בְּעָלָיו יוֹמֵת • בִּידֵי
שְׂמִיָּם. זְכוּל בִּידֵי אָדָם? תִּלְמוּד לומר: (במדבר לה) "מוֹת
יוֹמֵת הַמֶּכֶּה, רוֹצֵחַ הוּא", עַל רְצִיחָתוֹ אֶתְהַ הוֹרְגוֹ
וְאִי אֶתְהַ הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ (סנהדרין לג) •

(כט) וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַל שְׁלֹשׁ וְהוֹעֵד בְּעָלָיו
וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל
וְגַם־בְּעָלָיו יוֹמֵת:

כ"ט וְאִם מִתְמַל שְׁלֹשׁ • הָרִי שְׁלֹשׁ נִגְיחוֹת (מכילתא) •
וְהוֹעֵד בְּעָלָיו • (ב"ק כג) לְשׁוֹן הַתְּרָאָה בְּעֵדִים, כְּמוֹ:
(בראשית מג) "הָעֵד הָעֵיד בְּנֵי הָאִישׁ". וְהֵמִית אִישׁ
וְגו' • לְפִי שְׁנַאמֵר: "כִּי יִגַּח", אֵין לִי אֲלֹא שְׁהֵמִיתוּ
בְּנִיחָה. הֵמִיתוּ בְּנִיחָה, דְּחִיפָה וּבְעִיטָה מִנִּין?

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש ח"ו עמ' 329 ואילך – מותחן 'לקראת שבת')

מיתת השור – דיני נפשות?

כִּי־אֵם גַּם דִּינֵי נַפְשׁוֹת, כִּי בָּזָה נִכְלָל דִּין הַבְּעָלִים – "וְגַם
בְּעָלָיו יוֹמֵת" (בידי שְׂמִיָּם), וְאֵם־כֵּן שְׁפִיר הוּא דִּינֵי נַפְשׁוֹת.
וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף הַסְּבֵרָה בָּזָה:
דְּהִנָּה בְּטַעַם חֵיבוֹת הַמִּיתָה לְבָעָלִים בְּנִיחַת שׁוֹרוֹ, הִנָּה אֲפֹשֶׁר
לְפָרֵשׁ דְּהוּא מִטַּעַם שְׁלֹא שְׂמֹר שׁוֹרוֹ כְּדָבְעִי, וְאֵז "הַשּׁוֹר
יִסְקַל" מִשׁוּם שֶׁהִזִּיק, וְזֶה שֶׁהַבְּעָלִים יוֹמֵת הוּא מִטַּעַם שְׁלֹא
שְׂמֹר שׁוֹרוֹ. וּלְפִי זֶה, דִּין הַשּׁוֹר וְדִין הַבְּעָלִים הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים
נִפְרָדִים.
אֲבָל יוֹתֵר נִרְאֶה לומר דְּטַעַם חֵיבוֹת הַמִּיתָה לְבָעָלִים הוּא,

וְאִם שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְמַל שְׁלֹשׁ וְהוֹעֵד בְּעָלָיו •
הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם־בְּעָלָיו יוֹמֵת: (כא, כט)
"שׁוֹר הַנִּסְקַל, בְּעֵשְׂרִים וּשְׁלוּשָׁה, שְׁנַאמֵר הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם
בְּעָלָיו יוֹמֵת, כְּמִיתַת בְּעָלִים כֹּף מִיתַת הַשּׁוֹר" (סנהדרין ב, א).
וְקִשָּׁה אִיף לְמִדִּים דִּין מִיתַת הַשּׁוֹר מִדִּין מִיתַת הַבְּעָלִים,
וְהִי אֵין לְמִדִּים דִּינֵי כְּמוֹנוֹת מִדִּינֵי נַפְשׁוֹת?
וַיֵּשׁ לומר בְּפִשְׁטוֹת דִּישׁ בָּזָה גַּם דִּינֵי נַפְשׁוֹת:
מֵאַחֵר שֶׁהַתּוֹרָה כָּלְלָה אוֹתָם כְּאֶחָד, "הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם בְּעָלָיו
יוֹמֵת" – הֵינִי שֶׁכְּשֶׁדָּנִים עַל הַשּׁוֹר אֵין זֶה רַק דִּינֵי כְּמוֹנוֹת

דמפיון שהשור הוא ממון בעלים, הנה ליה כִּדָּא אַרִיכְתָּא | השור נכלל גם דיני נפשות, דשניהם חטאו באותה פעלה
דהבעלים, וכאלו שהבעלים בעצמו הזיק. ולפי זה, בדין | ואין שיף להפריד בדין שלכם.

(ל) אַם-כִּפֶּר יוֹשֶׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִין נַפְשׁוֹ כָּכָל | לא אם ממון ישיון עלוהי ויתן פורקן נפשה
אֲשֶׁר-יוֹשֶׁת עָלָיו: | ככל דישיון עלוהי:

כ"י אַם כִּפֶּר יוֹשֶׁת עָלָיו. "אם" זה אינו תלוי, | נפשו • דמי נזק, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא
והרי הוא כמו "אם כסף תלנה", לשון אשר זה | אומר: דמי מזיק (בבא קמא כז) •
משפטו, שישיתו עליו בית-דין כפר. ונתן פדין

(לא) אוֹ-בֶן יָגַח אוֹ-בֶת יָגַח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ: | לא או לבר ישראל יגח תורא או לבת
ישראל יגח כדינא הדין יתעבד לה: |

כ"י אוֹ-בֶן יָגַח • בן שהוא קטן. או בת • שהיא | אינו חב אלא על הגדולים? תלמוד לומר: "אוֹ-בֶן
קטנה. לפי שנאמר: "והמית איש או אשה", יכול | יגח וגו'", לחיב על הקטנים בגדולים (מכילתא) •

(לב) אַם-עֶבֶד יָגַח הַשּׂוֹר אוֹ אִמָּה כֶּסֶף | לב אם לעבדא יגח תורא או לאמתא כסף
שְׁקָלִים יִתֵּן לַאֲדֹנָיו וְהַשּׂוֹר יִסְקָל: ׀ | תלתין סלעין יתן לרבוניה ותורא יתרגם:

כ"י אַם-עֶבֶד אוֹ אִמָּה • כנעניים (מכילתא) • | ארבעה זהובים, שהם חצי אונקיא למשקל הישר
שְׁקָלִים יִתֵּן • גזרת הכתוב היא, בין שהוא שוה אלה | של קלונג"א.

(לג) וְכִי-יִפְתָּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי-יִכְרֶה אִישׁ בֶּרֶךְ וְלֹא | לג וארי יפתח גבר גוב או ארי יכרה גבר
יִכְסֹּנוּ וְנִפְלִ-שָׁמָּה שׂוֹר אוֹ חֲמֹר: | גוב ולא יכסנה ויפל תמן תורא או חמרא:

כ"י וְכִי-יִפְתָּח אִישׁ בּוֹר • שהיה מכסה וגלהו. או | מקום שנאמר: "שור וחמור", אנו למדין אותו "שור"
כִּי יִכְרֶה • למה נאמר? אם על הפתיחה חביב, על | "שור" משבת, שנאמר: "למען ינוח שורך וחמורך",
הכריה לא כל-שכן? אלא להביא כורה אחר כורה | מה להלן כל בהמה וסיה כשור, שהרי נאמר במקום
שהוא חביב (בבא קמא נא) • ולא יכסנו. הא אם כסוה, | אחר "וכל בהמתך", אף כאן כל בהמה וסיה כשור.
פטור, ובחופר ברשות הרבים דבר הכתוב (שם נה) • | ולא נאמר: "שור" ו"חמור", אלא "שור" ולא אדם,
שור או חמור • הוא הדין לכל בהמה וסיה, ששכל | "חמור" ולא כלים (בבא קמא נב) •

(לד) בַּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֵם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעְלָיו | לד מרי דגבא ישלם כספא יתיב למרוהי
וְהָיָה-לוֹ: ׀ | ומיתא יהא דילה:

כ"י בַּעַל הַבּוֹר • בעל התקלה, אף-על-פי שאין | דרב יהושע, דזהו אם בא לגבות קרקע, אבל מטלטלי
הבור שלו, שעשאו ברשות הרבים, עשאו הכתוב | — כל מילי מיטב הוא, דאי לא מזדבן הקא, מזדבן
בעליו, להתחייב בנזקיו. כסף ישיב לבעליו • 'ישיב' | (הקא). והמת יהיה-לו • (מכילתא. ב"ק י) לנזק, שמין את
לרבות שוה כסף, ואפלו סבין (שם ט) • (והא דכתיב | הנבלה ונוטלה בדימים, ומשלם לו המזיק עליה
"מיטב שדהו", וכתב רש"י שהנזקין מן העדית, | תשלומי נזקו.

וְכִי־יִגָּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וּמָתוּ וּמָכְרוּ (לה) וְכִי־יִגָּף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ וּמָתוּ וּמָכְרוּ
אֶת־הַשׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת־כַּסְפוֹ וְגַם אֶת־הַמֶּת
יַחְצִיזוּ:

פְּעָמִים שֶׁהַנֶּזֶק נוֹטֵל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי נֶזֶק שְׁלָם, שֶׁחָצִי דְּמֵי שׁוֹר הַמְּזִיק שׁוֹיֵן יוֹתֵר מִכָּל דְּמֵי שׁוֹר הַנֶּזֶק. וְאִם אֲמַרְתָּ כֵּן, הֲרִי תָם חֲמוּר מְּמוּעָד. עַל כִּרְחֻק, לֹא דִבֶּר הַכְּתוּב אֲלָא בְּשׁוֹיֵן, וְלִמְדָה שֶׁהֵתֵם מִשְׁלָם חָצִי נֶזֶק, וּמִן הַשׁוֹיֵן תִּלְמַד לְשֹׂאֲנֵן שׁוֹיֵן, שֶׁהַמִּשְׁתַּלֵּם חָצִי נֶזֶקוֹ, שְׂמִיֵן לוֹ אֶת הַנִּבְלָה, וְמֵה שֶׁפָּחַתוּ דְּמִיו בְּשִׁבִּיל הַמִּיתָה, נוֹטֵל חָצִי הַפָּחַת וְהוֹלֵךְ. וְלָמָּה אָמַר הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן הַזֶּה, וְלֹא אָמַר: "יִשְׁלַם חָצִיו"? לְלַמֵּד, שֶׁאֵינָן הֵתֵם מִשְׁלָם אֲלָא מְּגוּפּוֹ, וְאִם נִגַּח וּמָת אַחֲרֵי־כֵן אֵין הַנֶּזֶק נוֹטֵל אֲלָא הַנִּבְלָה, וְאִם אֵינָה מְנַעַת לְחָצִי נֶזֶקוֹ, וְפָסִיד. אוֹ שׁוֹר שָׂוָה מִנֶּה שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שָׂוָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת זָוָה, אֵינּוּ נוֹטֵל אֲלָא אֶת הַשׁוֹר, שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב הֵתֵם לְחַיֵּב אֶת בְּעָלָיו לְשִׁלָּם מִן הָעֲלִיָּה

(בבא קמא כו.)

לוֹ אוֹ אֶת־יָדָע אֲרִי תוֹר נִגַּח הוּא מֵאֲתַמְלִי וּמִדִּקְמוּהִי וְלֹא נִטְרָה מֵרָה שְׁלָמָא יִשְׁלַם תוֹרָא חֲלָף תוֹרָא וּמִיתָא יְהֵא דִּילָהּ:

(לו) אוֹ נֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא מִתְּמוֹל שְׁלָם וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעָלָיו שְׁלָם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר וְהַמֶּת יִהְיֶה־לּוֹ: ׀

שְׁלָם יִשְׁלַם שׁוֹר • נֶזֶק שְׁלָם. וְהַמֶּת יִהְיֶה־לּוֹ. לְנֶזֶק, וְעָלָיו יִשְׁלִים הַמְּזִיק עַד שֶׁיִּשְׁתַּלֵּם נֶזֶק כָּל נֶזֶקוֹ.

לוֹ אֲרִי יִגְנוּב גִּבֵּר תוֹר אוֹ אָמַר וְיִכְסֶנָּה אוֹ וְיִכְסֶנָּה חֲמִשָּׁא תוֹרִין יִשְׁלַם חֲלָף תוֹרָא וְאַרְבַּע עָנָא חֲלָף אֲמַרָא:

(לו) כִּי יִגְנוּב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־יִשָּׁה וַיִּטְבְּחוּ אוֹ מָכְרוּ חֲמִשָּׁה בָּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשָּׂה:

כִּתְּה שֶׁל מְלָאכָה: שׁוֹר, שֶׁבִטְלוּ מִמְּלָאכְתּוֹ, ה'. שָׂה, שֶׁלֹּא בִטְלוּ מִמְּלָאכְתּוֹ, ד'. תַּחַת הַשׁוֹר תַּחַת הַשָּׂה • (בבא קמא טז) שֶׁנֶּאֱמַר הַכְּתוּב, לֹא־מֵרָא שֶׁאֵין מִדַּת תְּשֻׁלוּמִי ד' וְה' נִוְהָגֵת אֲלָא בְּשׁוֹר וְשָׂה בִלְבַד.

כִּי־יִגָּף • יִדְחָף, בֵּין בְּקִרְנָיו, בֵּין בְּגוּפּוֹ, בֵּין בְּרִגְלָיו, בֵּין שֶׁנִּשְׁכּוּ בְּשִׁנָּיו, כָּלֵן בְּכָלֵל נִגִּיפָה הֵם, שֶׁאֵין נִגִּיפָה אֲלָא לְשׁוֹן מִכָּה. שׁוֹר־אִישׁ • שׁוֹר שֶׁל אִישׁ. וּמָכְרוּ אֶת הַשׁוֹר וְגו' • בְּשׁוֹיֵם הַכְּתוּב מִדְּבַר, שׁוֹר שָׂוָה מֵאֲתִים שֶׁהַמִּית שׁוֹר שָׂוָה מֵאֲתִים, בֵּין שֶׁהַנִּבְלָה שָׂוָה הַרְבֵּה, בֵּין שֶׁהִיא שָׂוָה מְעַט, כְּשֶׁנוֹטֵל זֶה חָצִי הַחַי וְחָצִי הַמֶּת, וְזֶה חָצִי הַחַי וְחָצִי הַמֶּת, נִמְצָא, כָּל אַחֵד מִפְּסִיד חָצִי נֶזֶק שֶׁהִזִּיקָה הַמִּיתָה. לְמַדְנָה, שֶׁהֵתֵם מִשְׁלָם חָצִי נֶזֶק, שְׂמִיֵן הַשׁוֹיֵן אֶתָּה לְמַד לְשֹׂאֲנֵן שׁוֹיֵן, כִּי דִין הֵתֵם לְשִׁלָּם חָצִי נֶזֶק, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. אוֹ יָכוֹל אֲף בְּשֹׂאֲנֵן שׁוֹיֵן בְּדִמְיָהֵן כְּשֶׁהֵן חַיִּים אָמַר הַכְּתוּב "וְחָצִיו אֶת שְׁנֵיהֶם"? אִם אֲמַרְתָּ כֵּן, פְּעָמִים שֶׁהַמְּזִיק מִשְׁתַּכֵּר הַרְבֵּה כְּשֶׁהַנִּבְלָה שָׂוָה לִימְכֹר לְנִכְרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדְּמֵי שׁוֹר הַמְּזִיק, וְאִי אֲפָשֶׁר שִׂיאֲמַר הַכְּתוּב שִׂיֵּהָ הַמְּזִיק נִשְׁכֵּר, אוֹ

כִּי־יִגָּף אוֹ נֹדַע • אוֹ לֹא הָיָה תָם, אֲלָא נֹדַע כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא הַיּוֹם וּמִתְּמוֹל שְׁלָם, הֲרִי שְׁלֵשׁ נִגִּיחוֹת.

(לו) כִּי יִגְנוּב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־יִשָּׁה וַיִּטְבְּחוּ אוֹ מָכְרוּ חֲמִשָּׁה בָּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשָּׂה: כִּי־יִגְנוּב־אִישׁ שׁוֹר אוֹ־יִשָּׁה וַיִּטְבְּחוּ אוֹ מָכְרוּ חֲמִשָּׁה בָּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן תַּחַת הַשָּׂה: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַבְדִּי: חָס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹדֵן שֶׁל בְּרִיּוֹת: שׁוֹר, שֶׁהוֹלֵךְ בְּרִגְלָיו, וְלֹא נִתְבָּהַז בּוֹ הַגִּבּוֹר לְנוֹשְׂאוֹ עַל כַּתְּפוֹ, מִשְׁלָם ה'. שָׂה, שֶׁנוֹשְׂאוֹ עַל כַּתְּפוֹ, מִשְׁלָם ד', הוֹאִיל וְנִתְבָּהַז בּוֹ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר: בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְדוּלָּה

כב (א) אִם־בְּמַחְתָּרֵת יִמָּצֵא הַגִּבּוֹר וְהַכֹּהֵן וּמָת אֵין לֹא דְּמִיִּים: אִם בְּמַחְתָּרֵת יִמָּצֵא הַגִּבּוֹר וְהַכֹּהֵן וּמָת אֵין לֹא דְּמִיִּים: אִם בְּמַחְתָּרֵת יִמָּצֵא הַגִּבּוֹר וְהַכֹּהֵן וּמָת אֵין לֹא דְּמִיִּים: אִם בְּמַחְתָּרֵת יִמָּצֵא הַגִּבּוֹר וְהַכֹּהֵן וּמָת אֵין לֹא דְּמִיִּים:

לְהַרְגֵךְ בָּא, שֶׁהֲרִי יוֹדֵעַ הוּא שֶׁאֵין אָדָם מְעַמִּיד עֲצָמוֹ וְרוֹאֵה שְׁנוּטְלִין מִמּוֹנוֹ בְּכַנְיָו וְשׁוֹתֵק. לְפִיכָה, עַל־מִנְתֵּי־כֵן בָּא, שֶׁאִם יַעֲמִיד בְּעַל הַמָּמוֹן כְּנִגְדּוֹ, יִהְרָגֵנוּ.

כִּי־יִגָּף אִם בְּמַחְתָּרֵת • (סנהדרין סב) כְּשֶׁהָיָה חוֹתֵר אֶת הַבֵּית. אֵין לֹא דְּמִיִּים • אֵין זֶה רְצִיחָה, הֲרִי הוּא כְּמַת מַעֲקָרוֹ. כֹּאֵן לְמַדְתָּךְ תוֹרָה: אִם בָּא לְהַרְגֵךְ הַשֶּׁפֶס לְהַרְגּוֹ, וְזֶה

(ב) אִם-זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לֹא שָׁלֵם יִשְׁלַם
בִּאֵם עֵינָא דְסִהֲדִיא נִפְלַת עֲלוֹהֵי דְמָא לֵה
שְׁלָמָא יִשְׁלַם אִם לִית לֵה וְיִזְדָּבֶן בְּגִנְבָתָה:
אִם-אֵין לֹא וְנִמְכָּר בְּגִנְבָתוֹ:

בַּעַל הַבַּיִת. שָׁלֵם יִשְׁלַם. הַגִּנֵּב, מִמּוֹן שֶׁגִּנֵּב וְאִינוּ
חֵיב מִיתָה. וְאוּנְקָלוּס שֶׁתִּרְגֵּם: אִם עֵינָא דְסִהֲדִיא
נִפְלַת עֲלוֹהֵי, לִקַּח לוֹ שִׁיטָה אַחֲרָת, לֹאמַר שְׁאֵם
מִצְאָוּהוּ עֲדִים קִדָּם שָׁבָא בַּעַל הַבַּיִת, וְכִשְׁבָּא בַּעַל
הַבַּיִת נִגְדוּ הִתְרוּ בּוֹ שְׁלֹא יִהְרָגֵהוּ, דָּמִים לוֹ, חֵיב
עָלָיו אִם הִרְגוּ, שְׁמַאחֲרָ שִׁישׁ רוּאִים לוֹ, אֵין הַגִּנֵּב
הַזֶּה בָּא עַל עֶסְקִי נְפֻשׁוֹת, וְלֹא יִהְרָג אֶת בַּעַל הַמָּמוֹן.

ג אִם אֲשַׁתְּכִחָא וְשִׁתְּכִחָא בִידָה גִנְבָתָא מִתּוֹר
עַד חֲמֵר עַד אֲמַר דְּאֵנוּן חֲיִין עַל חַד תִּרְיִן
יִשְׁלַם:

כָּל אֲבֵדָה וְגו'. יִשְׁלַם שְׁנִים לְרַעְיוֹ. חֲיִים שְׁנִים
יִשְׁלַם. וְלֹא יִשְׁלַם לוֹ מִתִּים, אֲלֵא חֲיִים, אוֹ דְמִי
חֲיִים.

ז"י אִם-זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו. (מכילתא וסנהדרין שם) אֵין
זֶה אֲלֵא כְּמִין מָשֶׁל: אִם בְּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ
שְׁלוֹם עַמְּךָ, בְּשֶׁמֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא שְׁלוֹם בְּעוֹלָם, כִּךְ
פְּשוּט לָךְ שְׁאִינוּ בָּא לְהִרְגֵּי אֲפִלּוּ יַעֲמִיד בַּעַל הַמָּמוֹן
כְּנִגְדּוֹ, כְּגוֹן אֲב הַחוֹתֵר לְגִנֵּב מִמּוֹן הַכֶּן, כְּדִיעוּע
שְׁרָחֵמִי הָאֵב עַל הַכֶּן, וְאִינוּ בָּא עַל עֶסְקִי נְפֻשׁוֹת.
דָּמִים לוֹ. כְּחִי הוּא חָשׁוּב, וְרִצִּיחָה הִיא אִם יִהְרָגֵנוּ

(ג) אִם-הִמָּצָא תִּמְצָא בִידוֹ הַגִּנְבָה מִשּׁוֹר עַד-חֲמֹר
עַד-שֹׁה חֲיִים שְׁנִים יִשְׁלַם: ׀

ז"י אִם-הִמָּצָא תִּמְצָא בִידוֹ. בְּרֻשׁוֹתוֹ, שְׁלֹא טָבַח
וְלֹא מָכַר. מִשּׁוֹר עַד-חֲמֹר. כָּל דָּבָר בְּכָלֵל תְּשַׁלְּמִי
כָּפֵל, בֵּין שִׁישׁ בּוֹ רוּחַ חֲיִים, בֵּין שְׁאֵין בּוֹ רוּחַ חֲיִים,
שֶׁהִרְיֵי נֶאֱמַר בְּמָקוֹם אַחֵר: "עַל שֶׁהָ עַל שְׁלָמָה עַל

♦ יום שלישי כ"א שבט ♦

(ד) כִּי יִבְעֹר-אִישׁ שְׂדֵה אוֹ-כָרֶם וְשָׂלַח אֶת-בְּעִירוֹ
וּבְעֹר בְּשֵׂדֵה אַחֵר מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב כְּרָמוֹ
יִשְׁלַם: ׀

אַחֵר. בְּשֵׂדֵה שֶׁל אִישׁ אַחֵר. מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ יִשְׁלַם.
שְׁמִין אֶת הַנֶּזֶק, וְאִם בָּא לְשַׁלֵּם לוֹ קָרְקַע דְּמִי נֶזֶקוֹ,
יִשְׁלַם לוֹ מִמִּיֵּטֵב שְׂדוֹתָיו: אִם הִיָּה נֶזֶקוֹ סֹלַע, יִתֵּן
לוֹ שְׂוֵה סֹלַע מַעֲדִית שִׁישׁ לוֹ. לְמַדְךָ הַכְּתוּב, שֶׁהַנֶּזֶקִין
שְׁמִין לָהֶם בַּעֲדִית (כ"ק ט).

ז"י כִּי יִבְעֹר. אֶת בְּעִירָה. וּבְעֹר. בָּלֵם לְשׁוֹן בְּהֵמָה,
כְּמוֹ: "אֲנַחְנוּ וּבְעִירָנוּ". כִּי יִבְעֹר. יוֹלִיף בְּהֵמוֹתָיו
בְּשֵׂדֵה וְכָרֶם שֶׁל חֲבֵרוֹ וְיִזְקֵן אוֹתוֹ בְּאַחַת מִשְׁתֵּי
אֵלֶּה: אוֹ בְּשִׁלּוּחַ אֶת בְּעִירָה, אוֹ בְּבַעוּר. וּפְרָשׁוֹ
רַבּוֹתֵינוּ: "וְשָׂלַח", הוּא נֶזֶקִי מִדֶּרֶךְ כַּף רָגֵל. "וּבְעֹר",
הוּא נֶזֶקִי הַשֵּׁן הָאוֹכֵלֶת וּמִבְּעֵרֶת (בבא קמא ג).

(ה) כִּי-תִצָּא אִשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים וְנֹאכַל גִּדִּישׁ אוֹ
הַקֶּמֶה אוֹ הַשְּׂדֵה שְׁלֵם יִשְׁלַם הַמִּבְעֹר אֶת-
הַבְּעֵרָה: ׀

עַד שֶׁהִגִּיעָה לְגִדִּישׁ, אוֹ לְקֶמֶה הַמִּחְכֶּרֶת לְקָרְקַע.
אוֹ הַשְּׂדֵה. שְׁלַחְכָּה אֶת נִירוֹ, וְצִרִּיךְ לְגִיר אוֹתָהּ.

ז"י כִּי-תִצָּא אִשׁ. אֲפִלּוּ מַעֲצָמָה. וּמִצָּאָה קִצִּים.
קִרְדוֹנָ"שׁ בְּלַע"ז. וְנֹאכַל גִּדִּישׁ. שְׁלַחְכָּה בְּקוֹצִים

ספורנו

הַבְּהֵמָה מֵאֲלִיָּה אֶל שְׂדֵה אַחֵר.
מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב כְּרָמוֹ
יִשְׁלַם. שֶׁהִשָּׁן וְהִרְגֵּל מוֹעֲדוֹת בְּרֻשׁוֹת
הַנֶּזֶק. תּוֹרָה ה

חֲמֵס (ע"פ בְּרַאשִׁית ו, יא). תּוֹרָה ג
(ד) כִּי יִבְעֹר אִישׁ שְׂדֵה אוֹ
כָרֶם. בְּתוֹךְ שְׁלֹו.
וּבְעֹר בְּשֵׂדֵה אַחֵר. אֵף עַל פִּי שְׂחִצָּאָה

כב (ב) וְנִמְכָּר בְּגִנְבָתוֹ. כִּי לֹאֵל זֶה
הָיוּ רַב דִּלַּת הָעֵם גִּנְבִּים, שְׁאֵם יִפְסִידוּ
הַגִּנְבָּה אוֹ יִאֲכִלֶּיהָ אֵין אוֹמֵר הִשָּׁב,
מִבְּלִי אֵין בִּידָם לְשַׁלֵּם, וְתִמְלָא הָאֶרֶץ

שיעור יומי ליום שלישי כ"א שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כב - פרשת משפטים

פַּעַם שְׁנִיָּה. **שְׁלֹם יִשְׁלֹם הַמִּבְעָר • אָף-עַל-פִּי** | קוֹצִים שֶׁמְצָאָה, חַיֵּב לְשֹׁלֵם, לִפִּי שְׁלֹא שְׁמֵר אֶת גְּחֻלָּתוֹ שְׁלֹא תִצָּא וּתְזִיק.

(1) כִּי־יִתֶּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אֹר־כֵּלִים לְשֹׁמֵר וְגֹנֵב
מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצָא הַגֹּנֵב יִשְׁלַם שְׁנַיִם:

רַעִי וּגְנֹב מִפֶּיֶת הָאִישׁ • לִפִּי דְבָרָיו • אִם־יִמָּצֵא הַגֵּנֹב • יִשְׁלַם הַגֵּנֹב שְׁנַיִם לְבַעֲלִים (בבא קמא סג) ♦

(י) אִם-לֹא יִמָּצֵא הַגִּזְבֹּב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שְׁלַח יָדוֹ בַּמִּלֻּאכֶת רָעָהוּ:

כ"י א-לא ימצא הגנב • ובא השומר הזה, שהוא בעל הבית. ונקרב • אל הדנין, לדון עם זה ולשבע לו שלא שלח ידו בשלו.

(ח) עַל-כֵּן דִּבֶּר-פֶּשַׁע עַל-שׁוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שֶׁה
עַל-שַׁלְמָה עַל-כֵּן אֲבֹהָ אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה
עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנֵיהֶם אֲשֶׁר יִרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים
יִשְׁלַם שְׁנַיִם לרעהוֹ: ׀

ה' תהיה בין שניהם אם-לא שלח ידו", מה להלן שבועה, אף כאן שבועה. **אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה • לִפִּי פָּשׁוּטוּ, אֲשֶׁר יֹאמַר הָעֵד כִּי הוּא זֶה שְׁנוֹשְׁבַעַת עָלָיו, הָרִי הוּא אֲצִלְךָ.** עד הדינין יבא דבר שניהם, ויחקרו את העדות. ואם פשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו זכרונם-לברכה דרשו "כי הוא זה": ללמד שאין מחיבין אותו שבועה, אלא-אם-כן הודה במקצת, לומר: כן וכך אני חייב לך והמותר נגבב ממני (ב"ק

◆ (ק)

כ"א **על-פל-דבר-פֿשע** • שײַמאַצא שײַקן בֿשְׁבוּעָתוֹ, שײַעידו עדים שֶׁהוא עֲצֻמו גָּנְבוֹ, וְיִרְשִׁיעוּהוּ אֱלֹהִים עַל-פִּי הָעֵדִים. **יִשְׁלַם שְׁנִים לְרַעְהוּ** • לַמִּדָּה הַפְּתוּיב שֶׁהֻטְעַן בִּפְקֻדוֹן לומר גָּנַב הֵימְנוּ, וְנִמְצָא שֶׁהוא עֲצֻמו גָּנְבוֹ, מַשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל. וְאִמְתִּי? בְּזִמָּן שֶׁנִּשְׁבַּע וְאַחֲרֵיכָּךְ בָּאוּ עֵדִים, שֶׁכָּךְ דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזָרוּנָם לְבִרְכָּה: "וְנִקְרַב בַּעַל הַבֵּית אֶל הָאֱלֹהִים". קָרִיבָה זֶה, שְׁבוּעָה הִיא. אַתָּה אומֵר לְשְׁבוּעָה, אוֹ אינו אֶלָּא לַדִּין, שֶׁפִּינֵן שָׂבָא לַדִּין וְכַפֵּר לומר נִגְנָבָה, מִיָּד יִתְחַיֵּב בְּכֶפֶל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוא בִּידֹ? וְנֹאמֵר כֹּאן שְׁלִיחוֹת יָד, וְנֹאמֵר לְמִטָּה שְׁלִיחוֹת יָד, "שְׁבוּעַת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז, עמ' 270)

שָׁקוּעַ בַּחֲטָא, שֶׁהָרִי עֲצָם הַנִּשְׁמָה לֹא חֲטָא וְהִיא נִשְׁאַרָה בְּדִבְקוּתָהּ בָּה' גַּם בְּשַׁעַת הַחֲטָא.

גַּם מֵצֵד כְּחוֹת הַנִּשְׁמָה, לֹא יִתְּנָן לִזְמוֹר שֶׁכֵּחַ זֶה מְלֵא רַק חֲטָאִים, שֶׁהָרִי בְּכָל יְהוּדִי יֵשׁ רִיבּוּי טוֹב, וּכְמֵאמֹר רַ"ל (עֵירוּבוֹן יט) "אֲפִילוּ פֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מְלֵאִים מִצוֹת כְּרִימוּן".

אָפּער יאָמער פֿי הוואָ זָה (כב, ח)
ללמוד שאין מחיבין אותו שבוועה אלא-אם-כן הוֹדָה בַּמִּקְצֵת
(רש"י)
עֵינִן 'מוֹדָה בַּמִּקְצֵת' בְּרוּחַנִיּוֹת, הוּא:
בַּשַּׁעָה שֶׁאָדָם נִכְשֵׁל בַּחֲטָא, לֹא יִתֵּן לומר שֶׁפֶל מוהוּתוֹ

ספורנו

וּנְפָקָד, בֵּין שְׁהֵם מְלִזָּה וְלִזָּה, שְׁמוּדָה
מִקְצֵת. **אֲשֶׁר יִשְׁעֶנָּה אֱלֹהִים יִשְׁלַם**
שְׁנֵיהֶם. אָבֵל מִי שִׁירְשִׁיעוּדָה וְאֱלֹהִים
לְגֻבָּה, שְׁהִיָּה טוֹעֵן טַעֲנָת גֻּבָּה לְשִׁקָּר,
יִשְׁלַם שְׁנֵיהֶם כְּדִין גֻּבָּה. תוֹרָה ט

בְּשִׂאמֶר בַּעַל דִּין הַתְּבַע: זֶה הוּא
אֲמַת, וְלֹא שְׂאֵר טַעֲנוֹתֶיךָ, וְזֶה מוֹדָה
בְּמִקְצֵת.
עַד הָאֱלֹהִים יבֹא דְבַר שְׁנֵיהֶם. הַתּוֹבֵעַ
וְהַתְּבַע, לַשְּׁבוּעָה, בֵּין שְׁנֵיהֶם מִפְקִיד

(ו) בָּסֶפֶּה אוֹ כִּלְיִים. שְׁסֻתָּם אֵלֶּה
וְשִׁמְרָם אִישׁ עֲשִׂיר בַּחֲנָם. תּוֹרָה ו
(ז) אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ. שְׁאֵם שָׁלַח, חָיִב
אֶפְלוּ בְּאַנְסִין. תּוֹרָה ח
(ח) אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה. וּכְמוֹ כֵּן

ולכן לא יתכן שיהודי - או אפילו כח אחד שבו - יהיה 'כלו רע'. וכאשר יצר הרע מקטרג ותובע להפליל את החוטא ולמסור אותו כלו לרשותו, טוען האדם כנגדו טענת 'מודה במקצת': לא כל מהותי וכחי חטאו. אין זה אלא ב'מקצת' בלבד.

"מודה במקצת - חייב שבועה". אדם שבחטאו - 'מקצתו' נכנס לרשות היצר, זקוק הוא לתוספת כח, שלא יפל יותר לרשות היצר. זהו שמשיעים אותו - שבועה מלשון שובע, נותנים לו כחות מיוחדים שלא יפל יותר, ויוכל להחזיק מעמד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך א, עמ' 158)

עד האלקים יבא... ישלם שנים לרעהו (כב, ח)
 "האלקים" - פירושו הדין, וקאי על הדין הראשון שהוא משה רבנו. ובדורות שלאחריו - הצדיק שבדור, שהוא ה'אתפשטותא דמשה' שבכל דור. אדם שחטא ומבקש לתקן חטאו, מה יעשה? - ילך אל

הצדיק שבדור, והוא יורהו את הדרך לתשובה ויתן לו כח לחזר בתשובה שלמה. על-ידי זה יעבד את בוראו בבחינת כפלים לתושיה. זהו שאמר הפתוב "ישלם שנים לרעהו" - "רעהו" זה הקב"ה (שמות-רבה ריש פרשת יתרו).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 10 - מותח 'לקראת שבת')

ישלם שנים לרעהו (כב, ח) יש לשאל, מדוע מוסיף "לרעהו". ויש לומר, דהנה פסוק זה מדבר בשומר שנשבע שהחפץ נגנב ממנו, והתברר שהוא בידו. ומפיון שהחייב של תשלומי

כפל ב'טוען טענת גנב' הוא דוקא כשנשבע השומר, ושבועת שקר הוא חטא בין אדם למקום, שאינו שיף לכאורה למפקיד - הצרף הפתוב לפרש שאף-על-פי-כן ישלם שנים לרעהו.

(ט) כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׂוֹר אוֹ־שֶׁה וְכָל־בְּהֵמָה לְשֹׁמֵר וּמֵת אוֹ־נֹשֶׁבֶר אוֹ־נֹשֶׁבֶה אִין רֹאֶה:

ט ארי יתן גבר לחברה חמר או תור או אמר וכל בעירא למשר ומית או אתבר או אשתבי לית דחזי:

כ"י כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ חֲמוֹר אוֹ־שׂוֹר • (ב"מ)
 פִּרְשָׁה ראשונה נאמרה בשומר חנם, לפיכך פטר בו את הגנבה, כמו שכתוב "וגנב מבית האיש, אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית", לשבועה. למדת, שפוטר עצמו בשבועה זו. ופרשה זו אמורה בשומר

שכר, לפיכך אינו פטור אם נגנבה, כמו שכתוב: "אם-גנב יגנב מעמו ישלם", אבל על האנס, כמו: מת מעצמו, או נשבר, או נשבה בחזקה על-ידי לסטים. ואין ראיה. שיעיד בדבר.

(י) שְׁבַעַת יְהוָה תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאכָתָהּ רָעָהוּ וְלָקַח בְּעֵלָיו וְלֹא יִשְׁלַם:

י מומתא דיי תהי בין תהיהון אם לא אושית ידה במה דמסר לה חברה ויקבל מרה מנה מומתא ולא ישלם:

כ"י שְׁבַעַת ה' תִּהְיֶה • ישבע שכן הוא, כדבריו, והוא לא שלח בה יד להשתמש בה לעצמו, שאם

שָׁלַח בָּהּ יָד וְאֶחָד־כֶּף נֶאֱנָסָה, חייב באַנסין. וְלָקַח בְּעֵלָיו • השבועה. וְלֹא יִשְׁלַם • לו' השומר כלום.

(יא) וְאִם־גָּנַב יִגְנֹב מֵעַמּוֹ יִשְׁלַם לְבְעָלָיו:

יא ואם אתגנבא יתגנב מעמה ישלם למרזחי:

(יב) אִם־טָרַף יִטָּרֵף יִבְאֵהוּ עַד הַטָּרְפָּה לֹא יִשְׁלַם: פ

יב אם אתברא יתבר יתיי סהדין דתבריא לא ישלם:

כ"י אִם־טָרַף יִטָּרֵף • על-ידי חיה רעה. יבאהו עד • יביא עדים שנטרפה באנס, ופטור. הַטָּרְפָּה לֹא יִשְׁלַם • אינו אומר טרפה לא ישלם, אלא "הַטָּרְפָּה", יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו

משלם: טרפת חתול ושוכל ונמיה, משלם. טרפת זאב, ארי, ודב ונחש, אינו משלם. ומי לחשף לדון כן? שְׁהָרִי כְּתִיב "ומת או נשבר או נשבה": מה מיתה שאין יכול להציל, אף שבר ושביה שאין יכול להציל.

שיעור יומי ליום שלישי כ"א שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כב - פרשת משפטים עה

(יג) וְכִי־יִשְׁאֵל אִישׁ מֵעַם רָעָהוּ וְנִשְׁבַּר אוֹמֶת בְּעֵלָיו יֹאמְרִי וְשָׁאֵל גֹּבֵר מִן חֲבֵרָה וַיִּתְּבֶר אוֹ מִית מְרָה לִית עֲמָה שְׁלֵמָה יִשְׁלָם: אֵין־עֲמֹ שְׁלָם יִשְׁלָם:

כ"י וְכִי־יִשְׁאֵל בָּא לְלַמֶּדֶךָ עַל הַשּׁוֹאֵל, שֶׁהוּא חֵיב בְּאַנְסִין. בְּעֵלָיו אֵין־עֲמֹ. אִם בְּעֵלָיו שֶׁל שׁוֹר אֵינוֹ עִם הַשּׁוֹאֵל בְּמִלְאכְתּוֹ (כ"מ ד).

(יד) אִם־בְּעֵלָיו עֲמֹ לֹא יִשְׁלָם אִם־שְׂכִיר הוּא בָּא בְּשֹׂכְרוֹ: יד אִם מְרָה עֲמָה לֹא יִשְׁלָם אִם אֲגִירָא הוּא עַל בְּאַגְרָה:

כ"י אִם־בְּעֵלָיו עֲמֹ. בֵּין שֶׁהוּא בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה, בֵּין שֶׁהוּא בְּמִלְאכָה אַחֲרָת: הִיָּה עֲמֹ בְּשַׁעַת שְׁאֵלָה, אֵינוֹ צָרִיף לְהִיּוֹת עֲמֹ בְּשַׁעַת שְׂבִירָה וּמִיתָה (כ"מ שם). אִם־שְׂכִיר הוּא. אִם הַשּׁוֹר אֵינוֹ שְׂאוֹל, אֲלֹא שְׂכוֹר, בָּא בְּשֹׂכְרוֹ לִיד הַשּׁוֹכֵר הִזָּה וְלֹא בְּשֹׂאֵלָה, וְאֵין כָּל הַנָּאָה שָׁלוֹ, שֶׁהָיָה עַל־יְדֵי שְׂכָרוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ וְאֵין לוֹ מִשְׁפָּט שׁוֹאֵל לְהַתְחִיב בְּאַנְסִין. וְלֹא פֶּרֶשׁ מֵהַ דִּינוֹ, אִם כְּשׁוֹמֵר חֲנָם, אוֹ כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר. לְפִיכָךְ נִחְלָקוּ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, שׁוֹכֵר כִּיצַד מִשְׁלָם? רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר חֲנָם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּשׁוֹמֵר שְׂכָר.

(טו) וְכִי־יִפְתָּה אִישׁ בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא־אַרְשָׁה וְשָׂכַב עֲמָה מְהֵרָה יִמְהַרְנָה לוֹ לְאִשָּׁה: טו וְאִירִי יִשְׁדֵּל גֹּבֵר בְּתַלְתָּא דְלֹא מֵאַרְסָא וַיִּשְׂכַּב עִמָּה קְלָמָא יְקִימָנָה לָהּ לְאַנְתּוֹ:

כ"י וְכִי־יִפְתָּה. מְדַבֵּר עַל לְבָה עַד שְׁשׁוּמַעַת לוֹ, וְכֵן תִּתְּנוּ: וְאִירִי יִשְׁדֵּל. שְׂדוּל בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי, כְּפַתּוּי כְּמִשְׁפָּט אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שְׂכּוּתָב לָהּ כְּתֻבָּה וַיִּשְׁאַנָּה.

(טז) אִם־מָמָן יִמָּאן אָבִיָּה לְתַתָּה לוֹ כֶּסֶף יִשְׁקֹל בְּמִהְרָה הַבְּתוּלָת: טז אִם מִצָּבָא לֹא יִצְבִּי אָבוּהָא לְמִתְנָה לָהּ כֶּסֶפָא יִתְקוֹל כְּמוֹהִירִי בְּתַלְתָּא:

כ"י כְּמִהְרָה הַבְּתוּלָת. שֶׁהוּא קָצוּב חֲמִשִּׁים כֶּסֶף אֲצֵל הַתּוֹכֵס אֶת הַבְּתוּלָה וְשׁוֹכֵב עִמָּה בְּאַנְס, שְׁנֵאָמֵר: וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנְּעִרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף." (דברים כב)

(יז) מִכְשָׁפָה לֹא תַחֲיָה: יז תַּרְשָׁא לֹא תַחֲיָ:

כ"י מִכְשָׁפָה לֹא תַחֲיָה. (סנהדרין טז) אֲלֹא תוֹמַת בְּבֵית־דִּין, וְאַחַד זְכָרִים וְאַחַד נְקֻבוֹת, אֲלֹא שְׂדֵבֶר הַכְּתוּב בְּהוּהָ, שֶׁהַנָּשִׁים מְצוּיּוֹת מְכֻשָּׁפוֹת.

ספורנו

הַמִּתְנָה אִם לֹא יָקִים הַתְּנָאִי. אֲבָל בְּזוֹה, שֶׁהִיא מִתְנָה עַל דַּעַת לְהַחְזִיר בְּלִית תְּנָאִי שִׁבְטֵל הַמִּתְנָה אִם לֹא יִחְזִירָנָה, הִנֵּה כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּיַד הַמִּקְבֵּל הִיא שְׁלוֹ אֶף עַל פִּי שְׁלֹא יִחְזִירָנָה אַחֵר כֶּף, וְלֹא יִתְחִיב עַל כָּל מֵה שִׁיִּאֲרַע בָּהּ אֲפֵלוּ בְּפִשְׁיָעָה. וּבְכֵן בָּאָה הַקְּבֵלָה שֶׁם, שִׁיִּיָּהּ פֶּטוּר כָּל שׁוֹמֵר בְּעֵלִים אֲפֵלוּ בְּפִשְׁיָעָה (בבא מציעא עה, א). תורה טו

שִׁיבּוֹל לְהַצִּיל. תורה יג (יד) אִם בְּעֵלָיו עֲמֹ. בְּמִלְאכְתּוֹ בְּשַׁעַת שְׂאִילָה. לֹא יִשְׁלָם. שֶׁתֵּם מִשְׁאִיל בְּקִרְבּוֹ דַּעַת כְּזֶה, הוּא נוֹתֵן מִתְנָה עַל דַּעַת שִׁיחְזִיר, וְכֵין שְׁלֹא הַתְּנָה, אֵינוֹ חֵיב לְהַחְזִיר אֲלֹא כְּשֶׁהִיא נִמְצְאָת בְּעֵין. שֶׁאֲפֵלוּ לְדַעַת הָאוֹמֵר שֶׁבְּמִתְנָה עַל מִנָּת לְהַחְזִיר חֵיב בְּאַנְסִין, וְזֶה מִטַּעַם שֶׁהַתְּנָאִי שֶׁל "עַל מִנָּת" מְבַטֵּל אֶת

שְׁתַּמְתָּה יֵשׁ רֹאָה, כִּי יִקְרָא עֲלָיו מִלֹּא רָעִים" (ע"פ ישיעיה לא, ד), הִנֵּה אִזּוֹ יִבִּיא אֶת הַנִּטְרָף, וְאִיזָהּ זֹג עֲדִים שִׁיעִידוֹ שׁוֹ הִיא שְׁנִטְרָפָה בְּאַנְס. הַמִּרְפָּה. בְּאַנְס. לֹא יִשְׁלָם. אֲבָל אֲכֻלָּהּ חַיּוֹת מִחֲסָרוֹן שְׁמִירָה, יִשְׁלָם, כְּאִמְרָם זְכָרוֹנָם לְבִרְכָּהּ: וְאֵב אַחַד אֵינוֹ אֲנָס. שְׁנֵי כְּלָבִים אֵינוֹ אֲנָס (בבא מציעא עג, ב במשנה), וְאֵין צָרִיף לוֹמֵר חֲתוּל וְנִמְיָה וְדוּמִיָּה

(יח) כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת: ׀

יח כל דיִשְׁכּוּב עִם בְּעִירָא אֲתִקְטָל יִתְקַטֵּל:

כ"א כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת יוֹמָת. בְּסָקִילָה, רֹבַע כְּנַרְבַּעַת, שְׁכָתוּב: "דְּמִיָּהֶם בָּם".

(יט) זֶבַח לַאלֹהִים יִחָרֵם בְּלִתִּי לַיהוָה לְבָדוֹ:

יט דְּדַבַּח לְטַעוֹת עֲמִמָּיָא יִתְקַטֵּל אֵלֶיהּ
לְשִׁמָּא דִּי בְּלַחֲדוּהִי:

(תהלים פו) "אין כְּמוֹךְ בָּאֱלֹהִים", לְפִי שְׁלֹא פִּרְשׁ, הִצְרִיךְ לִינְקֹד פִּתְחָא. יִחָרֵם. יוֹמָת. וְלִמָּה נֶאֱמַר "יִחָרֵם", וְהִלָּא כְּכָר נֶאֱמָרָה בּוֹ מִיתָה בְּמָקוֹם אַחֵר: (דברים יז) "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא, אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא וְגו'?" אֵלָּא לְפִי שְׁלֹא פִּרְשׁ עַל אִיזוֹ עֲבוּדָה חִיבָּ מִיתָה, שְׁלֹא תֵּאֱמַר כָּל עֲבוּדוֹת בְּמִיתָה, בָּא וּפִרְשׁ לָךְ כָּאֵן "זֶבַח לַאלֹהִים יִחָרֵם", לוֹמַר לָךְ: מַה זִּבְחָהּ, עֲבוּדָה הַנְּעֲשִׂית בְּפָנִים לְשָׁמַיִם, אִף אֲנִי מְרַבָּה הַמְקַטֵּיר וְהַמְנַסֶּף, שֶׁהֵם עֲבוּדוֹת בְּפָנִים וְחִיבִין עֲלֵיהֶם לְכָל עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, בֵּין שְׂדִרְכָּהּ לְעִבְדָּהּ כְּכֹךְ, בֵּין שְׂאִין דְּרַכָּהּ לְעִבְדָּהּ כְּכֹךְ. אֲכָל שְׂאֵר עֲבוּדוֹת, כְּגוֹן: הַמְכַבֵּד וְהַמְרַבֵּץ וְהַמְגַפֵּף וְהַמְנַשֵּׁק - אֵינּוּ בְּמִיתָה, אֵלָּא בְּאַזְהָרָה.

כ"א לַאלֹהִים. לְעֲבוּדַת כּוֹכָבִים, אֱלֹו הִיא נְקוּדָה לַאלֹהִים (הַלֵּל"ד בְּצִירִי) הִיא צִירִי לְפִרְשׁ וְלִכְתֹּב "אַחֲרִים", עֲכָשׁוּ שְׂאֵמַר לַאלֹהִים, אֵין צִירִי לְפִרְשׁ "אַחֲרִים", שְׁכָל לֵמ"ד וּבִי"ת וְה"א הַמְשַׁמְשׁוֹת בְּרֹאשׁ הַתְּבָה, אִם נְקוּדָה בְּחֶטֶף, כְּגוֹן לְמֶלֶךְ, לְמַדְבָּר, לְעִיר, צִירִי לְפִרְשׁ לְאִיזָה מֶלֶךְ, לְאִיזָה מְדָבָר, לְאִיזָה עִיר, וְכֵן לְמַלְכִּים וְלְרֹגְלִים בְּחִירִי"ק, צִירִי לְפִרְשׁ לְאִיזָה, וְאִם אֵינּוּ מְפִרְשׁ - כָּל מַלְכִּים בְּמִשְׁמַע, וְכֵן לַאלֹהִים (בְּצִירִי) כָּל אֱלֹהִים בְּמִשְׁמַע, אֲפִלּוּ קֹדֶשׁ. אֲכָל כְּשֶׁהִיא נְקוּדָה פִּתְחָא, כְּמוֹ: לְמֶלֶךְ, לְמַדְבָּר, לְעִיר, (פִּתְחָא וְקִמְצָא, עֲנִין אֶחָד בְּעֲנִין זֶה, וְגַם יֵשׁ לוֹמַר בְּדִרְכָּהּ אַחֵר, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּדִקְדּוּקֵי רַש"י, יְעוּזִין בּוֹ) נֹדַע בְּאִיזָה מֶלֶךְ מְדָבָר. וְכֵן לְעִיר, נֹדַע בְּאִיזָה עִיר מְדָבָר. וְכֵן לַאלֹהִים, לְאוֹתָם שֶׁהִזְהִרְתָּם עֲלֵיהֶם בְּמָקוֹם אַחֵר, כִּיּוֹצֵא בּוֹ:

(כ) וְגַר לֹא־תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ וְגִירָא לֹא תוֹנוּ וְלֹא תַעֲיָקוּן לֵה אַרְי דִּירִין הִוִּיתוּן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

מִגְרִים בָּאת. מוֹם שְׂכָךְ, אֵל תֵּאֱמַר לְחִבְרָךְ. כָּל לְשׁוֹן "גַּר", אָדָם שְׁלֹא נֹלַד בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, אֵלָּא בָּא מִמְּדִינָה אַחֶרֶת לְגוּר שָׁם.

כ"א וְגַר לֹא־תוֹנֶה. אוֹנָאָת דְּבָרִים (קִטְסוֹרִלִיאָר"ד בִּלְע"ז) כְּמוֹ: (יִשְׁעִיָּה מַט) "וְהֶאֱכִלְתִּי אֶת מוֹנִיף אֶת בְּשָׂרָם". וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ. בְּגִזְלַת מְמוֹן. כִּי־גֵרִים הֵייתֶם. אִם הוֹנִיתָ, אִף הוּא יִכּוֹל לְהוֹנוֹתְךָ וְלוֹמַר לָךְ: "אִף אַתָּה

(כא) כָּל־אֱלֻמָּנָה וַיִּתּוֹם לֹא תַעֲנוּן:

כא כָּל אֲרַמְלָא וַיִּתָּם לֹא תַעֲנוּן:

כ"א כָּל־אֱלֻמָּנָה וַיִּתּוֹם לֹא תַעֲנוּן. הוּא הָדִין לְכָל אָדָם, אֵלָּא שְׂדִבְרָה הַכְּתוּב בְּהִנֵּה, לְפִי שֶׁהֵם תְּשׁוּשֵׁי כַח, וְדָבָר מְצוּי לְעֲנוּתָם.

(כב) אִם־עָנָה תַעֲנֶה אִתּוֹ כִּי אִם־צָעֵק יִצְעַק אֵלַי שְׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ:

כב אִם עֲנָאָה תַעֲנִי יְתָה אַרְי אִם מְקַבֵּל יְקַבֵּל קְדָמִי מְקַבֵּל אֲקַבֵּל קְבִלְתָּהּ:

(יט) זֶבַח לַאלֹהִים. לְכָל הָאֱלֹהוֹת יִחְדּוּ, אִף עַל פִּי שְׂכָבְכֶלֶם יִכּוֹן לְכָלֵּל אֶת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ. יִחָרֵם. מִנְפֶּשׁ וְעַד בְּשָׂר, כִּי חָרֵם הֵם, אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה כָּלָם. וּמַצַּד מַה שְׂיִקְבְּלִם לְאֵלֹוֹהִי, הַמְקַבֵּל הוּא חָרֵם הָאֱמוּרָה בָּהֶם, בְּאֶמְרוֹ "וְהִיִּיתָ חָרֵם כְּמֹהוּ" (דְּבָרִים ז, כב). לֵה' לְבָדוֹ. בָּלֵא שְׁתוּף אֱלֹהִים אַחֲרִים. תוֹרָה כ

(כא) לֹא תַעֲנוּן. אִם עָנָה תַעֲנֶה אִתּוֹ. אִם בְּשִׁתְּעָנָה אֶת הַיִּתּוֹם תְּהִיָּה כְּנִתְרָךְ לְעֲנוּתוֹ בְּלִבְךָ. אֲכָל אִם תַּעֲנֶהוּ לְיִסְרוֹ וּלְהִיטִיב לוֹ, אֵין זֶה אֵלָּא גְמִילוּת חֲסִידִים. תוֹרָה כב

וְלֹא פָּרַשׁ עֲנָשׁוֹ (וְהָא דְּכַתִּיב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם וגו', זֶהוּ "אִם-צָעַק יִצְעָק", אָבֵל ב' אִם לֹא יִצְעָק", לֹא פָּרַשׁ, וְקָל לְהַבִּין) כְּמוֹ (בראשית ד') "לִכְן כָּל הַיּוֹרֵג קִנְיָן", גִּזְמִים

(בג) וְחָרָה אֶפִי וְהָרַגְתִּי אֶתְכֶם בַּחֶרֶב וְהָיוּ גֵשִׁיכֶם
אֶלְמָנוֹת וּבְנֵיכֶם יְתִימִים: פ

רש"י: «וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלֵמָנוֹת • מִפְּשָׁעֵי שְׁמֵעַ שְׁנָאֲמַר: "וְהִרְגָתִי אִתְּכֶם", אֵינִי יוֹדֵעַ שְׁשִׁשְׁכֶם אֲלֵמָנוֹת וּבְגִיכֶם יְתוֹמִים? אֲלֵא הָרִי זֶה קָלְלָהּ אַחֲרָת: שִׁהְיוּ הַנְּשִׁים צְרוּרוֹת בְּאֵלֵמָנוֹת חִיוֹת, שְׁלֵא יִהְיוּ עֲדִים לְמִיתָת

(כד) אִם-כֶּסֶף | תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי אֶת-הָעֶנִי עִמָּךְ
לֹא-תִהְיֶה לוֹ כַּנְשָׁה לֹא-תִשְׁיָמוֹן עָלָיו נֶשֶׁךְ:

כִּי אִם-כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי • רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אוֹמֵר:
כָּל 'אִם' וְ'אִם' שֶׁבַתְּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִשְׁלֹשׁ, וְזֶה
אֶחָד מֵהֶן. אֶת-עַמִּי • (ב"מ עא) עַמִּי וְנִכְרִי, עַמִּי קוֹדֵם.
עַנִּי וְעֹשִׁיר, עַנִּי קוֹדֵם. עַנִּי עֵירֶךְ וְעַנִּי עִיר אַחֶרֶת,
עַנִּי עֵירֶךְ קוֹדֵמִין. וְזֶה מִשְׁמַעוֹ: אִם-כֶּסֶף תִּלְוֶה,
אֶת-עַמִּי תִלְוֶהוּ קֹדֵם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְלֹאִיזָה מַעֲמִי?
אֵת הָעַנִּי, וְלֹאִיזָה עַנִּי? לְאוֹתוֹ שְׁעָמָךְ. (דָּבָר אַחֵר:
אֵת הָעַנִּי, שֶׁלֹּא תִּנְהַג בּוֹ מִנְהַג בִּזְיוֹן בַּהֲלוּאָה, שֶׁהוּא

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת משפטים, מברכים החודש אדרראשון, ה'תשכ"ז)

לכאורה תיבות "את עמי" מיותרות. והענין בזה, דהנה איתא במדרש בפירושו "את עמי", אמר הקב"ה אם קסף תלנה, את עמי (בחיריק), ופירושו 'עמי' הוא כמו שקטוב כי עמך מקור חיים, שגם בחינת מקור חיים (שעליזה אמרו מחיה חיים יתן לך חיים כו') הוא עמך, שטפל ובטל לך, אך

(כה) אִם־חָבֵל תַּחֲבֹל שְׁלֵמַת רֵעֶךָ עַד־כָּא הֵשָׁמַשׁ
תָּשִׁיבוּנוּ לוֹ:

כִּי אִם-תִּחְבֵּל תִּחְבֵּל • כָּל לָשׁוֹן חֲבָלָה אֵינוֹ מִשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת הַלְוָאָה, אֲלֵא שְׁמִמְשַׁכְּנִין אֶת הַלְוָה כְּשִׁמְגִיעַ הַזֶּמֶן וְאֵינוֹ פּוֹרֵעַ. (תִּחְבֵּל תִּחְבֵּל, כִּפֹּל לָךְ בַּחֲבָלָה עַד כִּמָּה פְּעָמִים. אָמַר הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא : כִּמָּה אֶתָּה חֵיב לִי, וְהִרִי נִפְשֶׁךָ עוֹלָה אֲצִלִּי כֹל אִמֶּשׁ וְאִמֶּשׁ וְנוֹתַנְתָּ דִּין

(כו) **כִּי הוּא כְּסוּתוֹ לְבִדְהָ הוּא שְׂמָלְתוֹ לְעָרֹ בְּמָה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי־יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי־חֲנוּן אָנִי: ׀**
כ"ג • כִּי הוּא כְּסוּתוֹ • זו טְלִית. שְׂמָלְתוֹ • זֶה חֲלוּק. בְּמָה יִשְׁכָּב • לְרִבּוּת אֶת הַמַּצָּע.

♦ יום רביעי כ"ב שבט ♦

(כו) **אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל וְנָשִׂיא בְּעַמֶּךָ לֹא תֹאדָר:**
כ"ג • אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל • (סנהדרין סו) הָרִי זֶה אֲזַהֲרָה לְכַרְפֵּת הַשָּׁם, וְאֲזַהֲרָה לְקַלֵּל דִּין.

(כח) **מִלֹּאֲתָךְ וּדְמָעָךְ לֹא תֵאָחֵר בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן־לִי:**
 כח בְּכוֹרְךָ וּדְמָעָךְ לֹא תֵאָחֵר בּוֹכְרָא דְבָנְךָ תִּפְרֹשׁ קְדָמִי:
כ"ג • מִלֹּאֲתָךְ • חוֹבָה הַמַּטְלָת עָלֶיךָ כְּשֶׁתִּתְמַלֵּא תְּבוּאָתְךָ לְהַתְּבַשֵּׁל, וְהֵם בְּכוֹרִים. וּדְמָעָךְ • הַתְּרוּמָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָהוּ לְשׁוֹן דָּמָע. לֹא תֵאָחֵר • לֹא תִשָּׁנָה סֵדֶר הַפְּרִשְׁתָּן, לְאַחֵר אֶת הַמִּקְדָּשׁ וּלְהִקְדִּים אֶת הַמֵּאָחֵר: שְׁלֹא יִקְדִּים תְּרוּמָה לְבְּכוֹרִים וּמַעֲשֹׂר לְתְּרוּמָה. בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן־לִי • לְפָדוּתוֹ בְּחֶמֶשׁ סָלָעִים מִן הַכֶּהֵן. וְהָלֹא כָּבֹד צָנָה עָלָיו בְּמִקּוֹם אַחֵר? אֵלֹא בְּדִי לְסֻמּוֹךְ לוֹ "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרֶךְ": מַה בְּכוֹר אָדָם לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם פּוֹדֵהוּ, שְׁנָאֵמֶר: (במדבר יח) "וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה", אָף בְּכוֹר בְּחֶמֶשׁ דִּקְהָ מִטְּפֵל בּוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאַחֲר־כֵּן נִוְתָנוּ לְכַהֵן.

(כט) **כִּן־תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרֶךְ לְצֹאנְךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתֶּן־לִי:**
 כט כֵּן תַּעֲבֹד לְשׁוֹרֶךְ לְעֹנֶךָ שִׁבְעָא יוֹמִין יִהְיֶה עִם אִמָּה בַּיּוֹמָא תְּמִינָא תִּפְרֹשְׁנָה קְדָמִי:

כ"ג • שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ • זו אֲזַהֲרָה לְכַהֵן שְׂאֵם בָּא לְמַהֵר אֶת קָרְבָּנוֹ, לֹא יִמַּהֵר קִדְּשׁ שְׁמוֹנָה, לְפִי שֶׁהוּא מְחַסֵּר זְמַן. בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִתֶּן־לִי • יָכוֹל יִהְיֶה חוֹבָה לְבּוֹ בַּיּוֹם? נֵאֵמֶר בָּאן "שְׁמִינִי", וְנֵאֵמֶר לְהֵלֵן (ויקרא כב) "וַיָּמִים הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצָה". מַה "שְׁמִינִי" הָאֵמֹר לְהֵלֵן, לְהַכְשִׁיר מִשְׁמִינִי וּלְהֵלֵן, אָף "שְׁמִינִי" הָאֵמֹר בָּאן, לְהַכְשִׁיר מִשְׁמִינִי וּלְהֵלֵן. וְכֵן מִשְׁמָעוֹ: "וַבַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי", אֶתָּה רַשָּׁאי לְתַנּוּ לִי (מכילתא).

(ל) **וְאִנְשֵׁי־קִדְּשׁ תִּהְיוּ לִי וּבִשָּׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְפָלֵב תִּשְׁלַכְנוּ אֹתוֹ: ׀**
 ל וְאִנְשֵׁי קִדְּשִׁין תִּהְיוּ קְדָמִי וּבִשָּׂר תְּלִישׁ מִן חֵיטָא חֵיטָא לֹא תִיְקַלְוּ לְכַלְבָּא תְּרִמּוּן יִתֵּה:

ספורנו

שְׁפָתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַּעַת, וְתוֹרָה יִבְקֹשׁוּ מִפִּיהוּ" (מלאכי ב. ז). תורה כט
 (כט) **כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשׁוֹרֶךְ לְצֹאנְךָ** • שְׁתַּתֵּן לִי הַבְּכוֹר, בֵּינָן שְׂרָא מִכָּלל נִפְּל, בְּאִמְרָם "כֵּל שֶׁשָּׂהָא שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּאִדָּם אֵינוֹ נִפְּל, שְׁמוֹנָה יָמִים בְּבִהֶמָה אֵינוֹ נִפְּל" (שבת קלה. א). תורה ל
 (ל) **וְאִנְשֵׁי קִדְּשׁ תִּהְיוּ לִי** • וּבִאֲפֹן זֶה תִּהְיוּ אֲנָשִׁי קְדָשׁ. כִּי כְּשֶׁתִּפְרִישׁוּ בְּכוֹרוֹת הַבָּנִים וּמִתְּנוּתֵיהֶם לְעִבּוּדֵתִי, הִנֵּה הַבְּכוֹרוֹת לְלַמְדוֹ דַּעַת אֶת הָעָם, "וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים" (ויקרא יא, מד). **וּבִשָּׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה** • אֶפְסֵלוֹ הַטְּרֵפָה, שְׂאִינָה מִטְּמָאָה כָּלָל. תורה א

תִּקְלָלָהּ, שְׂאִין אָדָם רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ.
וְנָשִׂיא בְּעַמֶּךָ לֹא תֹאדָר • כִּי אִמָּנָם קָלִיל הַמִּלְךְ וְרַעְתּוֹ תִּהְיֶה עַל הָרֵב סִבַּת רָעָה רַבָּה וְהִזָּק לְצַבּוֹר, בְּאִמְרוֹ "וְרָא אֶת ד' בְּנֵי וְמִלְכָּה, וְעַם שׁוֹנִים אֵל תִּתְּעָרֵב" (משלי כד, כא). תורה כח
 (כח) **מִלֹּאֲתָךְ** • תְּרוּמַת הַדֶּגֶן, בְּעִנְיָן "מִלֹּאֲוֹת וְטוֹבוֹת" (בראשית מא, כב).
וּדְמָעָךְ • תְּרוּמַת הַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר הַנוֹזְלִים.
בְּכוֹר בְּנִיךָ תִּתֶּן לִי • לְכָל עִבּוּדֵת קְדָשׁ: לְעִבּוּדֵת הַמִּקְדָּשׁ וּלְתַלְמוּד תּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁהִיָּה אַחֵר כֵּךְ בְּבִהֶמָּה, בְּאִמְרוֹ: "כִּי

(כו) **וְשָׁמַעְתִּי כִּי חֲנוּן אָנִי** • אָף עַל פִּי שְׁלֹא יוֹכֵל לְצַעַק עָלֶיךָ חֶמֶס שֶׁהָרִי הוּא חֵיב לָךְ, מִכָּל מִקּוֹם כְּשֶׁיִּצְעַק אֵלַי עַל עֲנִיּוּתוֹ הַגּוֹרֵם לוֹ לְהִיּוֹת עֶרֶם בְּלִי לְבוּשׁ עַל יָדֶךָ, אֲתָן לוֹ קֶצֶת מִמָּה שֶׁהִיִּיתִי חוֹנֵן אוֹתְךָ יוֹתֵר עַל סְפוּקָךְ בְּדִי שֶׁתּוֹכֵל לְפָרֵנֶס בּוֹ אַחֲרֵים.
כִּי חֲנוּן אָנִי • וְהִנֵּי חוֹנֵן כָּל צוּעֵק בְּשָׂאִין לוֹ חוֹנֵן זולָתִי, לְפִיכָף טוֹב לָךְ שֶׁאֲתָה תִּחְנַנְהוּ בְּהִשָּׁבַת עֲבוֹט, בְּאִפְּן שִׁיתְּמִיד לָךְ הַחֵן מֵאֲתִי, שֶׁתּוֹכֵל אֲתָה לְהַלּוֹת וּלְפָרֵנֶס אַחֲרֵים. תורה כז
 (כו) **אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל** • אָף עַל פִּי שֶׁתִּחַשֵּׁב שֶׁשָּׂהָא אֶת דִּינָךְ הַדִּין – לֹא

כ"ג • וְאֶנְשֵׁי־קִדְשׁ תִּהְיוּ לִי. אִם אַתֶּם קְדוֹשִׁים וּפְרוּשִׁים מִשְׁקוּצֵי נִבְלוֹת וּטְרֵפוֹת, הָרִי אֶתֶם שְׁלִי, וְאִם לֹא, אֵינְכֶם שְׁלִי. וּבִשְׂדֵה בְשׂוּדָה טְרֵפָה • (מכילתא) אַף בְּבֵית כֶּן, אֲלֹא שְׂדֵבֵר הַפְּתוּב בַּהוּה: מְקוֹם שְׂדֵבֵר בְּהֵמוֹת לִישְׁרָף, וְכֵן (דברים כב) "כִּי בְשׂוּדָה מִצָּאָה", וְכֵן: (שם כג) "אֲשֹׁר לֹא יִהְיֶה טְהוֹר מִקְרָה לִילָה", — הוּא הַדִּין לְמִקְרָה יוֹם, אֲלֹא שְׂדֵבֵר הַפְּתוּב בַּהוּה. וְאוֹנֶקְלוֹס תִּרְגֵּם: וּבִשְׂדֵה תְּלִישׁ מִן חֵיוָא חֵיָא, בִּשְׂדֵה שְׁנַתְלֵשׁ

על־ידי טְרֵפָה זָבֵב אוֹ אֲרִי מִן חֵיָה כְּשֶׁרָה, אוֹ מִבְּהֵמָה כְּשֶׁרָה בְּחֵיָה. לְכָלֵב תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ • (מכילתא) אַף הַגּוֹי כְּכָלֵב. אוֹ אֵינוֹ אֲלֹא כָּלֵב כְּמִשְׁמָעוֹ? תִּלְמוּד לֹאֹמֵר בְּנִבְלָה: "אוֹ מִכֹּר לְנֹכְרִי", קַל־וְחֹמֶר לְטְרֵפָה שְׁמוּתָתָה בְּכָל הַנָּאוֹת. אִם־כֵּן מִה תִּלְמוּד לֹאֹמֵר 'לְכָלֵב'? לְמִדָּה הַפְּתוּב שָׁאִין הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְקַפֵּחַ שְׂכָר כָּל בְּרִיָּה, שְׁנֶאֱמַר: (לעיל יא) "וְלִכְלֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִתְרַץ כָּלֵב לְשׁוֹנוֹ". אֹמֵר הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: תָּנוּ לוֹ שְׂכָרוֹ.

כג (א) לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׂוֹא אֶל־תִּשְׁת יֶדְךָ עַם־רָשָׁע לְהִית עַד חֲמָם:

א לֹא תִקַּבֵּל שְׁמַע דְּשִׁקָר לֹא תִשְׁוִי יָדְךָ עִם חֵיבָא לְמַהוּי לֵה סְהִיד שְׁקָר:

אֶל־תִּשְׁת יֶדְךָ עַם־רָשָׁע • הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ תְּבִיעֵת שְׁקָר, שֶׁהִבְטִיחָהוּ לִהְיוֹת לוֹ עַד חֲמָם.

כ"ג • לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׂוֹא • כְּתִירוֹמוֹ: לֹא תִקַּבֵּל שְׁמַע דְּשִׁקָר, אֲזַהֲרָה לְמִקַּבֵּל לְשׁוֹן הָרַע, וְלִדְוִין שְׁלֹא יִשְׁמַע דְּבָרֵי בַעַל־דִּין עַד שְׂיָבֵא בַעַל־דִּין חֲבֵרוֹ.

(ב) לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לְרַעַת וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב לְנִטָּה אַחֲרֵי רִבִּים לְהַטָּה:

ב לֹא תִהְיֶה בְּתֵר סְגִיאוֹן לְאֶבְאָשָׁא וְלֹא תִתְמַנַּע מִלְּאֲלָפָא מַה דְּבַעֲיָנָךְ עַל דִּינָא בְּתֵר סְגִיאי שְׁלָם דִּינָא:

דְּרָשׁוּ בּוֹ כֵּן. אַחֲרֵי רִבִּים לְהַטָּה • וְיֵשׁ רִבִּים שְׂאֵתָה נּוֹטָה אַחֲרֵיהֶם, וְאִימָתִי? בְּזִמְנָן שְׁתֵּן שְׁנַיִם הַמְכַרְיַעִין בְּמַחֲבִיבִין יוֹתֵר מִן הַמְזוּפִין, וּמִמִּשְׁמַע שְׁנֶאֱמַר: "לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לְרַעַת", שׁוֹמֵעַ אֲנִי: 'אֲכַל הֵיָה עִמָּהֶם לְטוֹבָה'! מִכָּאֵן אֶמְרוּ: 'דִּינֵי נִפְשׁוֹת מִטִּין עַל־פִּי אֶחָד לְזִכּוֹת, וְעַל־פִּי שְׁנַיִם לְחֻבָּה'. וְאוֹנֶקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'וְלֹא תִתְמַנַּע מִלְּאֲלָפָא מַה דְּבַעֲיָנָךְ', וְלִשׁוֹן הַעֲבָרִי לְפִי הַתִּירוֹגֵם כִּף הוּא גִדְרָשׁ. לֹא תַעֲנֶה עַל רֵב לְנִטָּה • אִם יִשְׁאַלְךָ דְּבַר לְמִשְׁפָּט, לֹא תַעֲנֶה לְנִטָּה לְצַד אֶחָד וּלְסַלֵּק עֲצָמְךָ מִן הָרִיב, אֲלֹא הָיִי דִין אוֹתוֹ לְאַמְתּוֹ. וְאֲנִי אוֹמֵר לְיִשְׁבּוֹ עַל אֶפְנֵיו כְּפִשּׁוּטוֹ, וְכִף פִּתְרוֹנוֹ. לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לְרַעַת • אִם רָאִיתָ רִשְׁעִים מִטִּין מִשְׁפָּט, לֹא תֹאמַר: הוֹאִיל וְרִבִּים הֵם, הִנְנִי נּוֹטָה אַחֲרֵיהֶם. וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֵב לְנִטָּה וְגוֹ'.

כ"ג • לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לְרַעַת • (סנהדרין ב) יֵשׁ בְּמִקְרָא זֶה מְדַרְשֵׁי חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, אֲכַל אֵין לְשׁוֹן הַמִּקְרָא מִיִּשְׁבַּב בְּהֵן עַל אֶפְנֵיו. מִכָּאֵן דְּרָשׁוּ שְׂאִין מִטִּין לְחֻבָּה בְּהַכְרַעַת דִּין אֶחָד, וְסוֹף הַמִּקְרָא דְּרָשׁוּ: "אַחֲרֵי רִבִּים לְהַטָּה", שְׂאֵם יֵשׁ שְׁנַיִם בְּמַחֲבִיבִין יוֹתֵר עַל הַמְזוּפִין, הִטָּה הַדִּין עַל פִּיהֶם לְחֻבָּה, וּבְדִינֵי נִפְשׁוֹת הַפְּתוּב מְדַבֵּר. וְאִמְצַע הַמִּקְרָא דְּרָשׁוּ: "וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֵב", עַל רֵב, שְׂאִין חוֹלְקִים עַל מִפְּלֵא שְׂבִבִית־דִּין, לְפִיכָךְ מִתְחִילִין בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת מִן הַצַּד, לְקַטְנִים שְׂבִבֵּן שׁוֹאֲלִין תַּחֲלָה שְׂיִאמְרוּ אֵת דַּעֲתָם, (סנהדרין ז) וּלְפִי דְבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ, כִּף פִּתְרוֹן הַמִּקְרָא. לֹא־תִהְיֶה אַחֲרֵי־רִבִּים לְרַעַת • לְחִיב מִיתָה בְּשִׁבִּיל דִּין אֶחָד, שְׂיִרְבּוּ הַמַּחֲבִיבִין עַל הַמְזוּפִין. וְלֹא־תַעֲנֶה עַל־רֵב • לְנִטָּה מְדַבְּרִיו, וּלְפִי שֶׁהוּא חֹסֵר יוֹד,

ספורנו

לְהַטָּה. כְּדִי לְהַכְרִיעַ עַל פִּיךָ לְכַף חֻבָּה שֶׁתִּהְיֶה אֹז שְׁנַיִם עֲשָׂר מַחֲבִיבִים, אֲלֹא אֶמַר דַּעֲתָךְ וּסְבָרָתָךְ; וְלֹא יִסְפִּיק לָךְ שֶׁתֹּאמַר שְׂרָאוֹי לְנִטָּה אַחֵר דַּעַת הַרְבִּים מִבְּלָתִי שֶׁתֹּאמַר כְּזֶה שׁוֹם סְבָרָא אֲלֹא זֶה שֶׁהֵם עוֹדְפִים עַל הַמְזוּפִים וְלִהַכְרִיעַ אֹז עַל פִּי שְׁנַיִם לְחֻבָּה. תוֹרָה ג

(ב) לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רִבִּים לְרַעַת. לְהַכְרִיעַ לְכַף חֻבָּה בְּדִינֵי נִפְשׁוֹת. שְׂאִין דִּינֵין עַל פִּי דִין אֶחָד בְּלִבְדָּה לְחֻבָּה. וְלֹא תַעֲנֶה עַל רֵב. כְּשִׁיִּשְׁאֲלוּךָ חֲבֵרֶיךָ הַדִּינִים מִה דַּעֲתָךְ. לְנִטָּה אַחֲרֵי רִבִּים. לֹא תִהְיֶה תְּשׁוּבָתְךָ שְׂרָאוֹי לְנִטָּה אַחֲרֵי רִבִּים, אִם הָיִי עֲשָׂרָה מְזוּפִים וְאֶחָד עֲשָׂר מַחֲבִיבִים.

כג (א) אֵל תִּשְׁת יֶדְךָ עִם רָשָׁע. לְחַתֵּם עֲמוֹ עַל שְׂטָר; כְּאֶמְרָם עַל אֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, שְׁלֹא הָיוּ חוֹתְמִים עַל הַשְּׂטָר אֲלֹא אִם כֵּן יוֹדְעִים מִי חוֹתֵם עִמָּהֶם (סנהדרין כג, א). לְהִיטֵת עַד חֲמָם. שֶׁתִּהְיֶה מַעֲיֵד יְחִידִי; שְׂאִין הָרָשָׁע רָאוֹי לְהַעֲיֵד, וְיוֹצִיא הַדִּין כָּל הַמְמוֹן מִהַנִּתְבָּע עַל פִּיךָ בְּלִבְדָּה שְׁלֹא בְּדִין. תוֹרָה ב

המשפט מאמתו, אלא אמר את המשפט כאשר הוא, וקולר יהא תלוי בצואר הרבים.

ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט, אל תעננו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים, להטות את

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 112 – מתוך 'לקראת שבת')

רצון ה'. לכן הם חוזרים ומענינים בהלכה זו, עד שמבינים ומקבלים את דעת הרב; ופסק הדין מתייחס אפוא גם אליהם.

אחרי רבים להטות (כג, ב) איתא באחרונים, שפאשר בית-דין פוסק על-פי דעת הרב, נחשב הדבר כפסק הלכה של בית הדין **כלו**. ויש לבאר, שבמקרה כזה יודעים גם דיני המעוט שפך צריכה להקבע בהלכה, ומכאן – שזהו

(ג) וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ: ם

ג וְעַל מַסְפִּינָא לֹא תִרְחַם בְּדִינָה:

כ"י – לא תהדר. לא תחלק לו כבוד לזכותו בדין, ולומר: 'דל הוא, אזכנו ואכבדנו'.

ד ארי תפגע שור איבך או חמרו תענה השב תשיבנו אתבא תתיבנה לה:

(ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבְךָ או חמרו תענה השב תשיבנו לו: ם

הארי תחזי חמרא דסנאף רביע תחות טוענה ותתמנע מלמשכך לה משכך תשבוק מה דבלבך עלוהי ותפרק עמה:

(ה) כִּי-תִרְאֶה חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר בִּין תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדַּלְתָּ מַעֲזֹב לוֹ עֶזֶב תַּעֲזֹב עִמּוֹ:

בו: (דברים ז) "כי תאמר בלכרך רבים הגוים האלה ממני וגו'", שמא תאמר כן, בתמיהה: 'לא תירא מהם'. ומדרשו, כך דרשו רבותינו: כי תראה וחדלת, פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר. הא כיצד? זקן ואינו לפי כבודו, ו'חדלת'. או בהמת נכרי ומשאו של ישראל, ו'חדלת'. עזב תעזב עמו. לפרק המשא, מלמשקל ליה' – מלטל משאוי ממנו.

כ"י – כי-תראה חמור שנאף וגו'. הרי 'פי' משמש בלשון 'הלמא', שהוא מארבע לשונות של שמושי 'פי', וזה פתרון: שמא תראה חמורו רובץ תחת משאו. וחדלת מעזב לו. בתמיהה. עזב תעזב עמו. 'עזיבה' זו לשון עזרה, וכן (מלכים א יד) 'עצור ועזוב', וכן (נחמיה ג) 'ויעזבו את ירושלים עד החומה', מלאה עפר לעזב ולסיע את חזק החומה. פיוצא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"א עמ' 130 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

תעניות של תשובה ומרוק הנפש

(שיהיה לרצון לפני ה').

ויש לומר דשני אופנים אלו מרמזים בשני האופנים שבהם "אתה חודל". א. זקן ואינו לפי כבודו. ב. בהמת נכרי ומשאו של ישראל.

בהמת נכרי ומשאו של ישראל – קאי על תעניות של תשובה, שבאות על עברות וחסאים וכיו"ב. דכאשר האדם חטא ועבר על רצונו יתברך ח"ו, הנה ה"חמור" שהוא חמור גופו (פנ"ל) הוי 'בהמתו' של נכרי, שעובר לרשות הקלפה ח". אף מכיון ש"אפילו פושעי ישראל מלאים מצות קרמון" (עירובין יט, א. חגיגה בסופה) הרי הגוף שהוא 'בהמת נכרי' פנ"ל, יש בו 'משא של ישראל' – המצות שגם הפושע מלא בהן.

והאפן הב' ההפכי לגמרי:

זקן ואינו לפי כבודו – קאי על איש מרום ("זקן – זה שקנה חכמה"), אשר עסקו הוא בענינים מזככים ורוחניים, ובדאי שאינו שייך לעוונות וכיוצא בזה, ומאחר שאינו מתעסק (כ"כ) בהעבודה דברור וזכור הגוף הגשמי, אם כן

כי-תראה חמור שנאף רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו:

פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר, הא כיצד זקן ואינו לפי כבודו ו'חדלת', או בהמת נכרי ומשאו של ישראל ו'חדלת' (כג, ה. ובפרש"י)

ידוע פרוש הבעש"ט על פסוק זה (הובא בלוח "היום יום" כח שבט) ש'פי תראה חמור שנאף' – שהוא חמור הגוף ששונא את הנשמה המשתוקקת לאלקות ורוחניות, ותראה שהגוף 'רובץ תחת משאו', שמתעצל בעבודה שנתן לו השם יתברך, שיזדעק על ידי תורה ומצות, הנה אפשר שיעלה על לבך ש'חדלת מעזב לו' – שלא תעזר לגוף לקיים שליחותו, כ"אם תתחיל בסגופים לשבר את החמירות, הנה לא זו הדרך בה ישפן אור התורה, אלא 'עזוב תעזב עמו' – לברר את הגוף ולזככו ולא לשברו בסגופים. ע"כ תורת הבעש"ט. והנה כתב ב'שולחן ערוך הרב' (חלק ח"מ הל' נזקי גוף ונפש סעיף ד) שרק בשני אופנים התר להתענות ולשבר גופו: א. תעניות של תשובה. ב. תעניות כדי למרק נפשו לה'

שיעור יומי ליום חמישי כ"ג שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – כג – פרשת משפטים פא

יכול להיות שגופו ישאר בגסותו וחקמיותו, והרי זה פוגם בשלמות מרוק נפשו, ומאחר שאינו לפי כבודו להתעסק

בברור גופו הגשמי, לכן התירה לו התורה להתענות כדי למרק נפשו, ועל-ידי-זה ישלים את זכוך גופו.

♦ יום חמישי כ"ג שבט ♦

(ו) לא תטה משפט אבינך בריבו:

ו לא תצלי דין מספינך בדינה:

כ"ו אבינך • לשון אוכה, שהוא מרדלל ותאב לכל טובה (ב"מ לב).

(ז) מדבר-שקר תרחק ונקי וצדיק אל-תהרג בו לא-אצדיק רשע:

ז מפתגמא דשקרא הוי רחיק ודוכי ודי נפק (דכי) מן דינא לא תקטול ארי לא אצפי תיבא:

חובה, שאין מחזירין אותו לבית-דין? תלמוד לומר: "וצדיק אל תהרג". וזה צדיק הוא, שנצטדק בבית-דין. פי לא-אצדיק רשע. אין עליך להחזירו, פי אני לא אצדיקנו בדיני, אם יצא מידך זכאי. יש לי שלוחים הרבה להמיתו במיתה שנתחייב בה.

כ"ז ונקי וצדיק אל-תהרג • מניין ליוצא מבית-דין חיב, ואמר אחד: "יש לי ללמד עליו זכות", שמחזירין אותו? תלמוד לומר: "ונקי אל תהרג", ואף-על-פי שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית-דין, מפל-מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לו זכותו. ומניין ליוצא מבית-דין זכאי, ואמר אחד: "יש לי ללמד עליו

ח ושוחדא לא תקבל ארי שוחדא מעור חכימין ומקלקל פתגמין תריצין:

(ח) ושוחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים:

דעתו עליו, וישתכח תלמודו ויכזה מאור עיניו. ויסלף • בתרגומו: ומקלקל. דברי צדיקים • דברים המצדיקים, משפטי אמת, וכן תרגומו: פתגמין תריצין, ישרים.

כ"ח ושוחד לא תקח • אפלו לשפט אמת, וכל-שכן כדי להטות את הדין, שהרי כדי להטות את הדין, נאמר כבר: "לא תטה משפט". יעור פקחים • (ב"מ קא. מכילתא) אפלו חכם בתורה ונוטל שחד, סוף שתשרף

ט וגירא לא תעיקון ואותן ידעתון ית נפשא דגירא ארי דרין הויתון בארעא דמצרים:

(ט) וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את-נפש הגר פייגרים הייתם בארץ מצרים:

כ"ט וגר לא תלחץ • בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר, מפני שסורו רע (ב"מ נט). את נפש הגר • במה קשה לו כשלוחצים אותו.

כ"י וישש שנים תזרע את-ארצך ואספת את-תבואתה:

י וישש שנים תזרע את-ארעך ותכנוש ית עללתה:

(י) וישש שנים תזרע את-ארצך ואספת את-תבואתה:

כ"א ואספת את תבואתה • לשון הכנסה לבית, כמו: (דברים כב) "ואספתו אל תוך ביתך".

יא וישביעתא תשמטנה ותרטשנה וייכלון מספני עמך ושארהון תיכול חנות ברא בן תעבד לכרמך לזיתך:

(יא) והשביעת תשמטנה ונמשותה ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה בן-תעשה לכרמך לזיתך:

ספורנו

שיוכל לסבב שקר, באמרם ויכרונום לכרכה: הוי והיר בדבריך, שמא מתוכם ילמדו לשקר (אבות א. ט). תורה ח

טענותיהם, וכמו כן שלא יהא אחד עומד ואחד יושב, ודומיהם. תורה ז (ז) מדבר שקר תרחק. מפל דבר

(ו) לא תטה משפט אבינך בריבו. שלא יהא רף לזה וקשה לזה בעת המשפט שבעלי דינים מספרים

אף אֲבִיּוֹנִים אוֹכְלִים בְּלֹא מַעֲשֹׂר. מִכָּאן אָמְרוּ: אֵין מַעֲשֹׂר בְּשִׁבְעִית. כֵּן-תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ. וּתְחַלֵּל הַמִּקְרָא מְדַבֵּר בְּשׂוּדָה הַלָּבֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעַלָּה הֵימָנוּ: "תִּזְרַע אֶת אֶרְצְךָ".

כ"ג- תַּשְׁמִטָּה • מַעְבֻּדָּה. וְנִשְׁתָּה • מֵאֲכִילָה אַחֵר זְמַן הַבַּעֲוִר. דָּבָר אַחֵר: "תַּשְׁמִטָּה" מַעְבֻּדָּה גְּמוּרָה, כְּגוֹן: חֲרִישָׁה וְזֵרִיעָה. "וְנִשְׁתָּה" מְלֻבֵּל וּמְלֻקָּשָׁקֶשׁ. וְיִתְּרֵם תֹּאכֵל חֵית הַשָּׂדֶה • (מכילתא) לְהַקִּישׁ מֵאֲכֵל אֲבִיּוֹן לְמֵאֲכֵל חֵיה: מִה חֵיה אוֹכֵלֶת בְּלֹא מַעֲשֹׂר,

יב-שְׁתָּא יוֹמִין תַּעֲבֹד עוֹבְדֵךְ וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָא תְּנִיחַ בְּדִיל דִּינִיחַ תוֹרָךְ וְחַמְרָךְ וְיִשְׁקוּט בִּר אַמְתָּךְ וְגִיּוּרָא:

(יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ וַיִּנְפֹּשׁ בְּיָאֲמַתְךָ וְהִגֵּר:

תָּן לוֹ נִיח, לְהַתִּיר שִׁיְהָא תוֹלֵשׁ וְאוֹכֵל עֲשָׂבִים מִן הַקֶּרְקַע. אוֹ אֵינוֹ אֵלָּא יַחְבֹּשְׁנוּ בְּתוֹךְ הַבֵּית? אַמְרָת: אֵין זֶה נִיח, אֵלָּא צַעַר. כֵּן-אַמְתָּךְ • (מכילתא) בְּעֶבֶד הָעֶרֶל, הַכְּתוּב מְדַבֵּר. וְהִגֵּר • זֶה גֵּר תוֹשֵׁב.

כ"ג- וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת • (מכילתא) אֵף בַּשָּׂנָה הַשְּׁבִיעִית לֹא תַעֲקֹר 'שִׁבֵּת בְּרָאשִׁית' מִמִּקְוָמָה, שֶׁלֹּא תֹאמַר: הוֹאִיל וְכָל הַשָּׂנָה קְרוּיָה שִׁבֵּת, לֹא תִתְּנוּגָה בָּהּ 'שִׁבֵּת בְּרָאשִׁית'. לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ.

יג-וּבְכָל דֵּי אַמְרִית לְכוֹן תִּסְתַּמְרוּן וְשׁוּם טַעוֹת עֲמֻמָּא לֹא תִדְּכוּרִין לֹא יִשְׁתַּמַּע עַל פּוּמְכוֹן:

(יג) וּבְכָל אֲשֶׁר-אֲמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכִּירוּ לֹא יִשְׁמַע עֲלֵיכֶם:

אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכִּירוּ. לְלַמֶּדְךָ, שֶׁשְׁקוּלָה עֲבוֹדַת אֱלִילִים כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כְּלָן, וְהַנִּזְהָר בָּהּ כְּשׁוֹמֵר אֶת כְּלָן. לֹא יִשְׁמַע • מִן הַנִּזְכָּר. עַל פִּיךָ • שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה שְׁתַּפּוֹת עִם נִזְכָּר, וְיִשְׁבַּע לָךְ בְּעֲבוֹדַת אֱלִילִים שְׁלוֹ. נִמְצְאָתָ שֶׁאַתָּה גּוֹרֵם שִׁיזְכֹּר עַל יָדְךָ.

כ"ג- וּבְכָל אֲשֶׁר-אֲמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ • (מכילתא) לַעֲשׂוֹת כָּל מִצְוֹת-עֲשֶׂה בְּאִזְהָרָה, שֶׁכָּל שְׁמִירָה שְׁבִתוּרָה אִזְהָרָה הִיא בְּמִקּוֹם לֹאוֹ. לֹא תִזְכִּירוּ • (ע"ז) שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: 'שְׁמַר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת אֱלִילִים פְּלוֹנִית, אוֹ תַעֲמֹד עִמִּי בְּיוֹם עֲבוֹדַת אֱלִילִים פְּלוֹנִית'. דָּבָר אַחֵר: "וּבְכָל אֲשֶׁר-אֲמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ, וְשֵׁם

יד-תֵּלַת זְמַנִּין תַּחֲוֹג קְדָמִי בְּשִׁתָּא:

(יד) שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחֲוֹג לִי בַשָּׂנָה:

כ"ג- רִגְלִים • פַּעַמִּים, וְכֵן (במדבר כב) "כִּי הִפִּיתִנִי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים".

טו-יֵת חֲגָא דְּפִטְרִיא תִּשְׂרֵב שְׁבָעָא יוֹמִין תִּיכּוּל פִּטְרָא כְּמָא דְּפִקִּידְתָּךְ לְזִמְן יִרְחָא דְּאִבִּיכָא אָרִי בֵּה נִפְקֵת מִמְצָרִים וְלֹא יִתְחַזֵּן קְדָמִי רִיקָנוֹן:

(טו) אֶת-חֲגֵי הַמִּצְוֹת תִּשְׁמֹר שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכֵל מִצְוֹת כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב בִּיְבוֹ יֵצְאָת מִמְצָרִים וְלֹא-יִרְאוּ פָנֶי רִיקָם:

ספורנו

תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא תִזְכִּירוּ. בְּכָל הָאִזְהָרוֹת שֶׁאֲמַרְתִּי צָרִיךְ לְהִשְׁמֹר שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עֲלֵיהֶן, אֲבָל בְּאִזְהָרָת עֲבוֹדָה זָרָה לֹא יִסְפִּיק לְהִשְׁמֹר מִעֲבֹר עֲלֵיהָ, אֲבָל צָרִיךְ לְהִשְׁמֹר אֲפִלּוּ מִהִזְכִּיר שְׁמָהּ. לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ. אֲפִלּוּ עַל יְדֵי אַחֲרֵים לֹא יִשְׁמַע בְּהִסְתַּמְרוֹת. תוֹרָה יד (יד) תַּחֲוֹג לִי. כְּעֵינִן "יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשֻׂיו" (תהלים קמט, ב), עַל הַפֶּךָ "וַיִּירָא אֶת הָעֶגְלָה וּמִזִּלְתָּ" (לחלק לב, יט). תוֹרָה טו (טו) אֶת חֲגֵי הַמִּצְוֹת תִּשְׁמֹר. כְּעֵינִן

מִמְצָא חֲפֻצָּךְ וְדָבָר דָּבָר" (ישעיה נח, א). לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמְרְךָ. בְּשִׁתְּשִׁבֵּת גַּם מִכְּמוֹ אֵלֶּה. וַיִּנְפֹּשׁ בֵּן אַמְתָּךְ וְהִגֵּר. וּמִזְהָר יִשְׁוֹשׁ שִׁינְפֹּשׁ גַּם בֵּן אַמְתָּךְ וְהִגֵּר, עַל הַפֶּךָ מִה שֶׁקָּרָה לָךְ בְּמִצְרִים כְּשֶׁהָיִיתָ שָׁם עֶבֶד, שֶׁלֹּא הָיְתָה לָךְ מִנוּחָה, כְּאָמְרוֹ "תִּכְבֹּד הָעֶבֶדָה עַל הָאֲנָשִׁים" (לעיל ה, ט), וּבִזְוָה תִּזְכֹּר יֵצִיאָת מִצְרִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּדִבְרוֹת מִשְׁנָה תוֹרָה "וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ" (דברים ה, טו). תוֹרָה יג (יג) וּבְכָל אֲשֶׁר אֲמַרְתִּי אֲלֵיכֶם

(יא) תִּשְׁמִטָּה. שְׁמִטַּת כֶּסֶפִּים, כְּאָמְרוֹ "וְהָיָה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה, שְׁמוּט כָּל בַּעַל מִשָּׂה יָדוֹ" (דברים טו, ב). וְנִשְׁתָּה וְאֲכִלוּ אֲבִינִי עִמָּד. בְּשִׁמְטַת קֶרֶקַע יֵאָכְלוּ גַם הָעֲנִיִּים. וְיִתְּרֵם. שֶׁל עֲנִיִּים. תֹּאכֵל חֵית הַשָּׂדֶה. שֶׁהָעֲנִיִּים קוֹדְמִים, כְּאָמְרוּ: מֵאֲכֵל אָדָם אֶסוּר לְהֵאָכִילוֹ לְכָלכֵּים (תענית ב, ב). תוֹרָה יב (יב) תִּשָּׁבֵת. אֲפִלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָם מְלָאכָה, אֲבָל הֵם לְטָרַח בְּדָרְךָ חֹל, כְּאָמְרוֹ "וְכִבְדָּתוֹ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ,

שיעור יומי ליום חמישי כ"ג שבט ושנים מקרא ואחד תרגום – כג – פרשת משפטים

כג"י • חֲדָשׁ הָאָבִיב • שֶׁהַתְּבוּאָה מִתְּמַלְאֵת בּוֹ בְּאֶבְיָהּ. וְלֹא־יֵרָאוּ פָנֵי רִיקָם • כְּשֶׁתְּבֹאוּ לִרְאוֹת פָּנֵי בְּרָגְלִים, אָבִיב • לְשׁוֹן אָב, בְּכוֹר וְרֹאשׁוֹן לְבָשֶׁל פְּרוֹת.

הביאו לי עולות (חגיגה ז)

טז וְחָגָא דְחֻצְדָּא בְּכוּרֵי עוֹבְדֵי דִי תִזְרַע בְּחֻקְלָא וְחָגָא דְכֻנְשָׁא בְּמַפְקָא דְשִׁתָּא בְּמַכְנֻשָׁף יֵת עוֹבְדֵי מִן חֻקְלָא:

(טז) וְחָג הַקִּצִּיר בְּכוּרֵי מַעֲשֵׂיֶיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחָג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפֶּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיֶיךָ מִן־הַשָּׂדֶה:

וגו'". וְחָג הָאָסִף • הוּא חָג הַסְּכּוֹת. בְּאֶסְפֶּךָ אֶת־מַעֲשֵׂיֶיךָ • שְׁכַל יְמוֹת הַחֶמֶה הַתְּבוּאָה מִתִּיבִשֵׁת בַּשָּׂדוֹת, וּבְחָג אוֹסְפִים אוֹתָהּ אֶל הַבֵּית מִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים.

כג"י • וְחָג הַקִּצִּיר • הוּא חָג שְׁבוּעוֹת. בְּכוּרֵי מַעֲשֵׂיֶיךָ • שֶׁהוּא זְמַן הַבָּאֵת בְּכוּרִים, שִׁשְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאִין בַּעֲצֶרֶת, הֵיוּ מִתִּירִין הַחֲדָשׁ לַמִּנְחוֹת וּלְהִבִּיא בְּכוּרִים לַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֶאֱמַר: "וּבִיּוֹם הַבְּכוּרִים

י' תֵּלֶת זְמַנִּין בְּשִׁתָּא יִתְחַזֵּין כָּל דְּכוּרָא קָדָם רַבּוֹן עֲלֵמָא יי':

(יז) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה לְכָל־זְכוּרָךְ אֶל־פָּנֵי הָאֵלֹהִים יְהוָה:

כג"י • שְׁלֹשׁ פְּעָמִים וְגו' • לִפִּי שֶׁהַעֲנָן מְדַבֵּר בְּשִׁבְיעִית, הַצֵּרֶךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִתְעַקְרוּ שְׁלֹשׁ רְגָלִים מִמְּקוֹמָן כָּל־זְכוּרָךְ • הַזְּכִירִים שְׁבָךְ.

(מכילתא)

יח לֹא תִכּוֹס עַל חֲמִיעַ דָּם פִּסְחֵי וְלֹא יִבִּיתוּן בֶּר מִן מְדַבְּחָא תְּרַבִּי נִכְסֵת חָגָא עַד צִפְרָא:

(יח) לֹא־תִזְבַּח עַל־חֲמִין דִּם־זִבְחֵי וְלֹא־יִלִּין חֶלֶב־חֲגִי עַד־בִּקְרָ:

(ויקרא ז) "עַל מוֹקְדָּה, עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה" • וְלֹא־יִלִּין • אֵין 'לִינָה' אֲלֵא בַעֲמוּד הַשֶּׁחֶר, שְׁנֶאֱמַר: "עַד־בִּקְרָ", אָבֵל כָּל הַלֵּילָה יְכוּל לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הָרֶצֶפָה לַמִּזְבֵּחַ.

כג"י • לֹא־תִזְבַּח עַל־חֲמִין וְגו' • לֹא תִשְׁחַט אֶת הַפֶּסַח בִּי"ד בְּנִסָּן עַד שֶׁתִּבְעַר אֶת הַחֲמִין (מכילתא. פסחים טג). וְלֹא־יִלִּין חֶלֶב־חֲגִי וְגו' • חוּץ לַמִּזְבֵּחַ. עַד־בִּקְרָ • יְכוּל אִף עַל הַמַּעֲרֵכָה יִפְסֵל בְּלִינָה? תִּלְמוּד לוֹמַר:

יט רִישׁ בְּכוּרֵי אֶרְעָא תִּיתִי לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּיזִי אֱלֹהֵיךָ לֹא תִכְלוּן בִּשְׂר בְּחֵלֶב:

(יט) רִאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אִמּוֹ: פ

כז"י • רִאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ • אִף הַשְּׁבִיעִית חֵיבָת בְּבְכוּרִים, לְכָךְ נֶאֱמַר אִף כָּאן: "בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ". כִּיצַד? אָדָם נִכְנָס לַתּוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְרוֹאֶה תֹאנָה שְׁבִכְרָה,

כז"י • רִאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ • אִף הַשְּׁבִיעִית חֵיבָת בְּבְכוּרִים, לְכָךְ נֶאֱמַר אִף כָּאן: "בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ". כִּיצַד? אָדָם נִכְנָס לַתּוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְרוֹאֶה תֹאנָה שְׁבִכְרָה,

ספורנו

הבְּכוּרִים, כְּמוֹ "וְרֹאשִׁית שְׂמִנִים יִמְשְׁחוּ" (עמ"ס ז, ו), "וְנִקְבִי רִאשִׁית הַגּוֹיִם" (שם ז, א), וְהֵם בְּכוּרֵי שְׁבַעַת הַמִּינִים כְּפִי מִה שֶׁבָּא בְּקִבְלָהּ. לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אִמּוֹ. לֹא תַעֲשֶׂה כְּמוֹ אֵלֶּה הַפְּעֻלוֹת לְהִרְבוֹת הַפְּרוֹת, כְּמַחֲשַׁבֶת עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, אֲלֵא "רִאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא", כְּאֶמְרוּ "וְרֹאשִׁית כָּל בְּכוּרֵי כָל וְכָל תְּרוּמוֹת כָּל וְגו' לְהַנִּיחַ בִּרְכָה אֶל בֵּיתְךָ" (יחזקאל מד, ט). תורה כ

מִמִּנּוֹ הַכֹּל. אֶל פָּנֵי הָאֵלֹהִים. יֹאמַר "אֲדֹן" עַל מִנְהִיג עֲנִינִים הַנִּפְסָדִים. אָמַר אִם כֵּן, שֶׁהוּא אֲדֹן פָּנֵי הָעַם הַנִּרְאִים בְּפָרֶט, וּבְהִרְאוֹתָם לִפְנֵי הֵם כְּעַבְדֵי הַמַּקְבִּיל פָּנֵי רַבּוֹ, וְהוּא גַם כֵּן אֲדֹן הַקֶּרֶעַ, כְּאֶמְרוּ "כִּי לִי הָאֶרֶץ, כִּי גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אִתָּם עִמָּדִי" (ויקרא כה, כג), וְשִׁלּוֹה רָאוּי לְהוֹדוֹת לִפְנֵי עַל הָאָבִיב הַקִּצִּיר וְהָאִסִּיף בִּיבּוּל הָאֶרֶץ. וּלְפִיכָךְ, תּוֹרַה יח (יט) רִאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ. מִבְּחָר

"שְׁמוֹר אֶת חֲדָשׁ הָאָבִיב וְעֲשִׂיתָ פֶסַח" (דברים טז, א), כְּמוֹ שֶׁאֵמַר בְּזֶה "לְמוֹעֵד חֲדָשׁ הָאָבִיב", שְׁמֵר שִׁיחִיָּה בְּחֲדָשׁ הָאָבִיב, עַל יְדֵי עֲבוּרֵי הַשָּׁנִים וְהַחֲדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּקִבְלָהּ (ראש השנה כא, א). תורה טז (טז) בְּצֵאת הַשָּׁנָה. שְׁבָר נֶאֱסָפוּ כָּל תְּבוּאוֹתֶיהָ. תורה יז (יז) שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה. לְהוֹדוֹת עַל הַחֲרוֹת, וְעַל הָאָבִיב, וְעַל הַקִּצִּיר, וְעַל הָאִסִּיף, כִּי

בְּכָל־לַיְלָה, שְׁאִין גְּדִי אֶלָּא לְשׁוֹן וְלֹד רַךְ. מִמָּה שְׁאַתָּה מוֹצֵא בְכִמָּה מְקוֹמוֹת בַּתּוֹרָה, שְׂכָתוֹב: "גְּדִי" וְהַצִּירָךְ לְפָרֶשׁ אַחֲרָיו: "עֲזִים", כְּגוֹן: (בראשית לח) "אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי עֲזִים", "אֵת גְּדִי הָעֲזִים", (שם כז) "שְׁנֵי גְדֵי עֲזִים",

בְּכָל־לַיְלָה, שְׂכָל מְקוֹם שְׁנֵי גְדֵי סָתֵם, אִף עַל וְכָשֶׁל בְּמִשְׁמַע. וּבְשִׁלּוּשָׁה מְקוֹמוֹת נִכְתָּב בַּתּוֹרָה: אֶחָד לְאֶסוֹר אֲכִילָה, וְאֶחָד לְאֶסוֹר הִנָּאָה, וְאֶחָד לְאֶסוֹר בְּשׁוֹל (פסחים כז. חולין קטו) •

♦ יום שישי כ"ד שבט ♦

כִּי הָא אֲנֵא שְׁלַח מְלָאכָא קְדָמָךְ לְמִטְרָךְ בְּאַרְחָא וּלְאַעֲלוּתָךְ לְאַתְרָא דְאַתְקִנִּית:

(כ) הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ מְלָאכִי לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרָךְ וְלִהְיֹתְךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכֵּנִתִּי:

הִכְנֵתִי, כְּכֹר מְקוֹמִי נִכְר כְּנִגְדּוֹ. וְזֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שְׁאוּמְרִים שְׁבִית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעֲלָה מְכוּן כְּנִגְדֵי בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מִטָּה.

כִּי הִנֵּה אֲנֹכִי שׁוֹלֵחַ מְלָאכִי. כָּאֵן נִתְבַּשְׁרוּ שְׁעֵתִידִין לַחֲטָא, וְשָׂכִינָה אוֹמְרֵת לָהֶם: (לקמן לג) "כִּי לֹא אֶעֱלֶה בְּקִרְבְּךָ". אֲשֶׁר הִכְנֵתִי. אֲשֶׁר זִמְנֵתִי לַתֵּת לָכֶם, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר

כֹּא אֶסְתַּמֵּר מִן קְדָמוּהִי וְקִבֵּל לְמִימְרָה לֹא תִסְרֵב לְקִבְלָהּ אֲרִי לֹא יִשְׁבּוֹק לְחוֹבִיכּוֹן אֲרִי בְּשִׁמִּי מִימְרָה:

(כא) הִשְׁמַר מִפְּנֵיו וּשְׁמַע בְּקוֹלֹ אֶל־תִּמְרָ בּוֹ כִּי לֹא יֵשֶׁא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ:

מִחֲבֵר לְרֹאשׁ הַמִּקְרָא: "הִשְׁמַר מִפְּנֵיו", כִּי שְׁמִי מִשְׁתַּף בּוֹ, וְרִבּוּתִינּוֹ אֶמְרוּ: זֶה מִטְטֵרֵרִין, שְׁשִׁמּוֹ כְּשֵׁם רַבּוֹ: מִטְטֵרֵרִין בְּגִימְטְרִיא שַׁד"י.

כִּי הִשְׁמַר מִפְּנֵיו. לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, כְּמוֹ: (יהושע א) "אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיד". כִּי לֹא יֵשֶׁא לְפִשְׁעֵכֶם. אֵינוֹ מְלָמֵד בְּכָךְ, שֶׁהוּא מִן הַפֶּת שְׁאִינֵן חוֹטְאִין. וְעוֹד, שֶׁהוּא שְׁלִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא שְׁלִיחוּתוֹ. כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ.

כֹּב אֲרִי אִם קִבֵּלָא תִקְבֵּל לְמִימְרָה וְתַעֲבֹד כֹּל דְּאִמְלִיל וְאִסְנִי יֵת סְנֵאךְ וְאַעִּיק לְדַמְעִיקִין לָךְ:

(כב) כִּי אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹלִי וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאִיבִתִּי אֶת־אִיבֶיךָ וְצִרְתִּי אֶת־צִרְרֶיךָ:

כִּי וְצִרְתִּי. כְּתִרְגוּמוֹ, "וְאַעִּיק".

כֹּב אֲרִי יִהְיֶה מְלָאכִי קְדָמָךְ וְיַעֲלֶנְךָ לְוֵת אֲמוּרָאִי וְחִתָּאִי וּפְרָזָאִי וּכְנַעֲנָאִי חִוָּאִי יִיבּוּסָאִי וְאַשְׁצִנּוּן:

(כג) כִּי־יִלְךָ מְלָאכִי לְפָנֶיךָ וְהִבִּיאֲךָ אֶל־הָאֱמֹרִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרָזִי וְהַכְּנַעֲנִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְהַכְּחָדִתִּיו:

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (רשימת דברים, מדור אדמו"ר הוֹקֵן. אוֹת ל"ו עמ' נט)

אֶל הָאֲדָם וְאוֹמֵר לוֹ: הִבֵּט שָׁם וְכו' וּבָזָה הוּא מְטַמֵּא אֶת הַנֶּשֶׁמָה רַחֲמָנָאִי לִיצְלָן.

אֶל הָאֱמֹרִי (כג, כג)
רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן אָמַר פַּעַם:
"אֲמוּרִי" הוּא מְלִשׁוֹן אֱמִירָה ("דַּעַר זֶאֱגֵר"). יֵצֵר הָרַע בָּא

ספורנו

(כב) כִּי אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹלִי. וְאִיבִתִּי אֶת אִיבֶיךָ. וְלֹא אֲחוּס עֲלֵיהֶם בְּדָרְכֵי טוֹבִי, עַל הַפֶּךְ "וְאֵנִי לֹא אֲחוּס עַל בְּנֵינִי" (יונה ד, יא). תוֹרָה כג
(כג) כִּי יִלְךָ מְלָאכִי לְפָנֶיךָ. שְׁלֹא יֵשֶׁא לְפִשְׁעֵי הָאוֹיְבִים. תוֹרָה כד

לְפִשְׁעֵכֶם. אִם אִישׁ אֶחָד יִחְטָא וְיִלְקוּ הָרָבִים, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנִּין בְּעֶקֶן, כְּאֶמְרוֹ "הֲלוֹא עֶקֶן בֵּן וְרַח מְעַל בַּחֲרָם וְעַל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל הָיָה קָצֶף, וְהוּא אִישׁ אֶחָד לֹא גִוַּע בְּעוֹנוֹ" (יהושע כב, ט).
כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ. וְאֵין לֹאֵל יָד לְמַחֵל עַל כְּבוֹדִי. תוֹרָה כב

(כא) הִשְׁמַר מִפְּנֵיו. שְׁלֹא לְחַלֵּל כְּבוֹדוֹ, כְּעִנִּין "שֶׁל נִעְלִיף מֵעַל רִגְלֶיךָ" דְּאִמּוֹר בִּיהוּשָׁע (יה טו).
וּשְׁמַע בְּקוֹלִי. לְצִאת בְּעֻקְבוֹתָיו, הַפֶּךְ מִה שְׁאֶמְרוֹ "אֲנִה אֲנַחֲנוּ עֲלֵיכֶם" (דברים א, כח).
אֶל תִּמְרָ בּוֹ כִּי לֹא יֵשֶׁא

שיעור יומי לשבת קודש כ"ה שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - כג - פרשת משפטים פה

(כד) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיָּהֶם כִּי הָרַם תְּהַרְסֵם וְשֹׁבֵר תִּשְׁבֹּר מִצִּבְתֵּיהֶם:

כד לא תִּסְגֹּד לְטַעֲוֹתֶיהוֹן וְלֹא תִפְלַחֲנוֹן וְלֹא תַעֲבֹד כַּעֲבֹדֵיהוֹן אֲרִי פִגְרָא תִפְגְּרוֹנוֹן וְתִפְגְּרָא תִמְכַּר קִמְתָּהוֹן:

כ"ה הרס תהרסם • לאותם אלהות. מצבתיהם • אבנים שהם מציבין להשתחוות להם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ט עמ' 95)

אבנים שהם מציבין להשתחוות להם (רש"י כג, כד) רש"י
מפרש תבת 'מצבה' לא כמשמעה הרגילה: אבן שמנסכין או מקריבין עליה לעבודה זרה. ונמוקו עמו: על "הרס תהרסם" פירש "לאותם אלהות".

תהרסם" פירש "לאותם אלקות", היינו שהפגנה לעבודה זרה עצמה; ומוכן שגם "ושבר תשבר מצבותיהם" קאי בעבודה זרה עצמה - אבן שמשתחוים לה.

(כה) וְעַבְדֶּתֶם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּבִרְךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסְרְתִּי מִחֲלָה מִקִּרְבְּךָ: ס

כה ותפלחון קדם יי אלהכון ויברך את מיכלך וית משתך ואעדי מרעין בישינ מבינך:

♦ שבת קודש כ"ה שבט ♦

(כו) לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת־מִסְפָּר יְמֶיךָ אֲמַלֵּא:

כו לא תהי מתפלא ועקרא בארצך את־מספר יומיך אשלים:

כ"ה לא תהיה משפלה • אם תעשה רצוני. משפלה • מפלת נפלים, או קוברת את בניה קרויה משפלה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 273)

לא תהיה משפלה ועקרה בארצך (כג, כו)
"ארצך" - מלשון רצון, רצונך.
"לא תהיה משפלה ועקרה" בגלל "ארצך". כשיש לאדם שביעות־רצון מעבודתו (דבר המורה שהוא מרגיש את מציאותו: הוא עובד ה' יש לו אהבה ויראה), עלול הוא ליפול חס־ושלום מדרךָתו. כי בתחלה, עבודתו מגבילת לפי שביעות־הרצון שלו, אחר־כך הוא בור בין עבודה אחת לשנייה: הוא מוכן לקיים רק סוג מצות שיש לו 'חוש' בהן, וכך הוא יורד מדחי אל דחי עד שנופל חס־ושלום לגמרי מדרךָתו.

כדי לבטל רגש זה, עליו להתבונן ב"מספר ימיך": עליו לדעת שנתן לו מספר מסים של ימים ושנים למלא את שליחותו בעולם; חבל על כל רגע שאין מנצלים אותו לצורך מלוי שליחות ותפקיד זה. ידיעה זו מבטלת כל רגש של מציאות עצמית, והאדם מסור ונתון כל־כלו למלוי שליחותו. אז מבטיח לו הקב"ה - "את מספר ימיך אמלא": אפילו אם בעבר היו ימים שהאדם לא עסק בהם במלוי שליחותו כפי הראוי להיות, מבטח לו שהקב"ה ישלים וימלא גם ימים אלה.

ספורנו

(כד) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם. שלא תעשה כמו שעשה אמציהו אחר שקבש את שעיר ויבא את אלהי בני שעיר.. ולפניהם ישתחוה" (דברי הימים ב כה, יד), שאולי חשב לרצותם שלא יקצפו עליו על שהרג את עובדיהם. תורה כה
(כה) וְעַבְדֶּתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם. ובזה האפן תעבדוהו, כי אחר שיאבדו האמות (פסוקים כב כג) ופסיליהם (פסוק כד) והמקומות אשר עבדו שם, לא יהיה לכם מסית ומדיח מעבודתי. וברך את לחמך. שיונוג, ולא יולידו מותרות מחליאות. והסרתי מחלה מקרובך. הבאה מצד האויר או המערכת. תורה כו
(כו) לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעַקְרָה. באפן שתוכלו ללמד את בניכם.
את מספר ימיך אמלא. שתחיו כמדת השמן אשר בנר אלהים, והוא הלחות

השרשי בתולדה. והפך זה יקרה על הרב שימות האדם קדם שיכלה הלחות השרשי בחלאים, יקרו מרע בחירה או מצד המערכת והיסודות. והנה במלאת לאדם מספר ימיו יראה על הרב בנים לבניו ויוכל ללמדם, באפרו "והודעתם לבניך ולבני בניך" (דברים ה, ט), ויתקן בחיי הזקנים עניני הדורות, כמו שספר שקרה בענין לוי קהת ועמרם. תורה כו

שְׁעוֹשָׁה אֶת רְצוֹן ה', אֲלֵא שֶׁבֶרְכָה זוֹ תִתְפַּשֵּׁט וְתִשָּׁרָה גַם עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּלָה; בְּכָל הָאֶרֶץ לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעֵקְרָה (מִה־שְּׂאִי־כֹן בְּחוּץ־לָאֶרֶץ – יִתְבָּרַךְ רַק מִי שֶׁעוֹשָׂה אֶת רְצוֹן ה').

לֹא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעֵקְרָה בְּאֶרֶץ (כג, כו) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מִדּוּעַ מִגְבֵּלֶת בִּרְכָה זוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד, וְלֹא בְּכָל מְקוֹם שִׁיְהוּדִי עוֹשָׂה רְצוֹן ה'. יֵשׁ לִזְכּוֹר, שֶׁ"בְּאֶרֶץ" בָּאָה לְהַגְבִּיר וּלְהַגְדִּיל אֶת הַבִּרְכָּה: לֹא זוֹ בְּלִבָּד שֶׁלֹּא תִהְיֶה מִשְׁפָּלָה וְעֵקְרָה בְּמִי

כִּזְיֹת אִימָתִי אֲשַׁלַּח קְדָמְךָ וְאַתָּפֶר (נ"א וְאַשְׁגֵּשׁ) יֵת כָּל עֲמַא דְאַתָּ אֲתִי לְאַגְחָא בְּהוֹן וְאַמְסֵר יֵת כָּל בְּעָלֵי דְבְּכָךְ קְדָמְךָ מִחוּרֵי קְדָל:

(כז) אֶת־אִימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ וְהַמְתִּי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָּהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אִיבֶיךָ אֵלַיךְ עֶרְף:

מַגְזֵרֶת מִיְתָה הִיְתָה, אֵין ה"א שְׁלֵה בְּפִתְחָה וְלֹא מ"ם שְׁלֵה מְדַגְשֶׁת וְלֹא נְקוּדָה מְלֵאפּוֹ"ם, אֲלֵא "וְהַמְתִּי", כְּגוֹן: (בְּמִדְבָּרֵי יד) "וְהַמְתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה" וְהַתִּי"ו מְדַגְשֶׁת, לְפִי שֶׁתָּבֹא בְּמְקוֹם ב' תוֹי": הָאֲחֻת נִשְׁרָשֶׁת, לְפִי שְׂאֵין מִיְתָה בְּלֵא תִי"ו, וְהָאֲחֻרֶת מְשֻׁמְשֶׁת, כְּמוֹ: "אֲמַרְתִּי", "חֲטָאתִי", "עֲשִׂיתִי". וְכֵן: "וְנָתַתִּי", הַתִּי"ו מְדַגְשֶׁת, שֶׁהִיא בָּאָה בְּמְקוֹם שְׁתִּים, לְפִי שֶׁהִיא צְרִיף שְׁלוּשָׁה תוֹי": שְׁתִּים לִיסוּד, כְּמוֹ: (יְהוֹשֻׁעַ י) "כִּי־וָתַת ה'", (קֹהֶלֶת ג) "מִתַּת אֱלֹהִים הִיא", וְהַשְּׁלִישִׁית לְשִׁמּוּשׁ. עֶרְף • שְׂיִנּוּסוֹ מִלְּפָנֶיךָ וְיִהְיֶה לְךָ עֶרְפָּם.

כִּזְיֹת וְהַמְתִּי • כְּמוֹ וְהַמְתִּי, וְתִרְגּוּמוֹ: וְאַשְׁגֵּשׁ, וְכֵן כָּל תְּכָה שֶׁפֻּעַל שְׁלֵה בְּכָפֵל אוֹת אֲחֻרּוֹנָה, כְּשֶׁתִּפְתָּךְ לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן פְּעֻלָּתִי, יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנּוֹטֵל אוֹת הַכְּפּוּלָה וּמְדַגֵּשׁ אֶת הָאוֹת וְנוֹקְדוֹ בְּמֵלֶאפּוֹ"ם, כְּגוֹן: "וְהַמּוֹתִי", מַגְזֵרֶת (יִשְׁעִיָּה כח) "וְהֵמֶם גִּלְגַּל עֲגָלְתוֹ". "וְסִבּוֹתִי", מַגְזֵרֶת (שְׁמוּאֵל א ז) "וְסִבְבַּב בֵּית אֵל". "דְּלוֹתִי", מַגְזֵרֶת (יִשְׁעִיָּה יט) "דְּלָלוֹ וְחִרְבּוֹ". (שִׁם מֵט) "עַל כַּפִּים חִקְתִּיךָ", מַגְזֵרֶת (שְׁמוּאֵל א יב) "חִקְתִּי לֵב". "רִצְצִי עֲזוֹב דְּלִים". "אֶת־מִי רִצְוִיתִי", מַגְזֵרֶת (אִיּוֹב כ) "רִצְצִי עֲזוֹב דְּלִים". וְהַמְתִּיגָם: "וְהַמּוֹתִי", וְאַקְטֵל, טוֹעָה הוּא, שְׁאֵלוֹ

כִּח וְאַשְׁלַח יֵת עֲרֵיעֵתָא קְדָמְךָ וְיִתְבָּרַךְ יֵת חוּרֵי יֵת כְּנַעֲנָאִי וְיֵת חֲתָאִי מִן קְדָמְךָ:

(כח) וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־הַצֹּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגִרְשָׁה אֶת־הַחוּי אֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחֲתִי מִלְּפָנֶיךָ:

מְנָה כָּאֵן אֲלֵא אֵלוֹ. וְחוּי, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מַעְבֵּר הִיִּרְדֵּן וְהִלָּאָה, שְׁנֵי רַבּוּתֵינוּ בְּמִסְכַּת סוּטָה: 'עַל שְׁפַת הִיִּרְדֵּן עֲמָדָה וְזִרְקָה בָּהֶם מְרָה'.

כִּזְיֹת הַצֹּרְעָה • מִיִּן שְׂרָץ הָעוֹף, וְהִיְתָה מְכָה אוֹתָם בְּעִינֵיהֶם, וּמְטִילָה בָּהֶם אָרֶס, וְהֵם מֵתִים, (סוּטָה לו) וְהַצֹּרְעָה לֹא עֹבְרָה אֶת הִיִּרְדֵּן. וְהַחֲתִי וְהַכְּנַעֲנִי • הֵם אֶרֶץ סִיחּוֹן וְעוּג. לְפִיכָךְ, מִכָּל שְׂבַע אֲמוֹת לֹא

כִּט לֹא אֲתִרְכְּנוּן מִן קְדָמְךָ בְּשִׁמְתָא חֲדָא דִּילְמָא תְּהִי אֲרַעָא צִדְנָא וְתִסְגִּי עֲלֶיךָ חוֹת בְּרָא:

(כט) לֹא אֲגִרְשֶׁנוּ מִפְּנֶיךָ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן־תִּהְיֶה הָאֶרֶץ שְׂמֻמָּה וְרִבְהָ עָלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה:

כִּזְיֹת שְׂמֻמָּה • רִיקְנִית מִבְּנֵי אָדָם, לְפִי שְׂאֲתָם מַעַט וְאֵין בָּכֶם כְּדִי לְמַלְאוֹת אוֹתָהּ. וְרִבְהָ עָלֶיךָ • וְתִרְבֶּה עָלֶיךָ.

ל זַעֲרִי זַעֲרִי אֲתִרְכְּנוּן מִן קְדָמְךָ עַד דִּתְסָגִי וְתִמְסֵן יֵת אֲרַעָא:

(ל) מַעַט מַעַט אֲגִרְשֶׁנוּ מִפְּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנִחְלַת אֶת־הָאֶרֶץ:

כִּזְיֹת עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה • תִּרְבֶּה, לְשׁוֹן פְּרִי, כְּמוֹ: "פְּרוּ וּרְבּוּ".

(לא) וְשֵׁתִי אֶת־גִּבְלֶךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים
וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי אֶתֵּן בְּיָדְכֶם אֶת יִשְׁבִּי
הָאָרֶץ וְגִרְשְׁתֶּמוּ מִפָּנֶיךָ:

כ"ה וְשֵׁתִי • לשון השתה, והפ"ו מדגשת מפני שבאה תחת שמים, שאין שיתה בלא תי"ו, והאחת לשמוש.
עד הנָהָר • פרת. וגרשתמו • ותגרשם.

(לב) לֹא־תִכְרַת לָהֶם וְלֹא־לֵהֵימָּה בְּרִית:
לכ לא תגזר להון ולטענהון קים:

(לג) לֹא יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ פְּנִי־יַחְמִיאוּ אֹתָךְ לִי כִּי תַעֲבֹד
אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לָךְ לְמוֹקֵשׁ: פ

כ"ה כִּי תַעֲבֹד וגו' • הרי אלו 'פי', משמשין במקום
'אשר', וכן בכמה מקומות. וזהו לשון 'אי', שהוא
אחד מד' לשונות שה' פי' משמש. וגם מצינו בהרבה

כד (א) וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֶל־יְהוָה אֹתָהּ וְאֶהְרֹן
נָדָב וָאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם
מִרְחֹק:

כ"ה וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה • פרשה זו נאמרה קדם עשרת הדברות, ובד' בסיון נאמר לו: עֲלֶה!.

(ב) וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ וְהָעָם
לֹא יַעֲלֶוּ עִמּוֹ:

כ"ה וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ • אל הערפל.

(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת
כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה:

מזבח אדמה, עם שמירת מצותיו
שפרש בדרות ובפרשת המשפטים,
אמר הכתוב שכל אלה אמר וצוה
בכלל לִישְׂרָאֵל, "וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר"
שיעלה, כמו שיעד אליו קדם מתן
תורה באמרו "לך רד ועליה אתה
ואהרן עמך" (שם כד). תורה ב
(ג) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל
דְּבָרֵי ה'. מתחלת "כזה תאמר" (שם יט, א)

באמרו "וישב הכנעני בקרבו בגזר"
(שופטים א, כט), "וישב בקרב הכנעני יושבי
הארץ" (שם א, לא).
כִּי יִהְיֶה לָךְ לְמוֹקֵשׁ. שבתם בארץ,
שיגרום שתעבד את אלהיהם. תורה א
כד (א) וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה. אחר
שסים אמרו "כזה תאמר אל בני
ישראל אתם ראיתם" (לעיל ב, ט), ופרש
שלא יעלו אליו באמצעיים, ושיספיק

(לא) כִּי אֶתֵּן בְּיָדְכֶם אֶת יִשְׁבִּי הָאָרֶץ
וְגִרְשְׁתֶּמוּ. הדבר מסור בידכם, ואתם
אל תתעצלו בזה, כמו שהעיד בהם
יהושע באמרו "עד אנה אתם מתרפים
לבוא לרשת את הארץ אשר נתן לכם
ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם" (יהושע יח, א). תורה לב
(לג) לֹא יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ. באותו החלק
מהארץ שתכבש ותשב בו אתה, לא
ישבו הם, הפך מה שעשו, כמו שהעיד

כ"י • וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם • בּוֹ בְּיוֹם • אֵת כָּל דִּבְרֵי
(מכילתא בפ' יתרו) ז' מִצְוֹת שֶׁנִּצְטְווּ בְּנֵי נָח, וְשַׁבָּת, וְכַבּוּד
ה' • מִצְוֹת פְּרִישָׁה וְהִגְבָּלָה • וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים • אֲב וְאֵם, וּפְרָה אֲדָמָה, וְדִינֵין שֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם בְּמֶרֶה.

(ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּם בַּבֹּקֶר
וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשָׁנִים
עָשָׂר שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה • (מכילתא) מ' בְּרֵאשִׁית' וְעַד מִתֵּן־תּוֹרָה, וְכָתַב מִצְוֹת שֶׁנִּצְטְווּ בְּמֶרֶה. וַיִּשְׁכַּם בַּבֹּקֶר •
בְּחֻמְשָׁה בְּסִינּוּן.

(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ
זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:

כ"י • אֶת־נְעָרָיו • הַבְּכוֹרוֹת.

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הָדָם וַיִּשֶׂם בְּאַגָּנֹת וַחֲצִי הָדָם
זָרַק עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

כ"י • וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הָדָם • (זכחים צו) מִי חִלְקוּ?
מִלֵּאָף בָּא וְחִלְקוּ. בְּאַגָּנֹת • שְׁתֵּי אַגָּנֹת: אֶחָד לַחֲצִי
הָעָם. וּמִכָּאן לְמִדּוֹ רַבּוּתֵינוּ שֶׁנִּכְנָסוּ אֲבוֹתֵינוּ לְבְרִית,
בְּמִילָה וּטְבִילָה וְהִזָּאת דָּמִים, שְׁאִין הִזָּאָה בְּלֹא
טְבִילָה.

(ז) וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל
אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:

כ"י • סֵפֶר הַבְּרִית • מ' בְּרֵאשִׁית' וְעַד מִתֵּן־תּוֹרָה, וּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטְווּ בְּמֶרֶה.

(ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָדָם וַיִּזְרַק עַל־הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה
רַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה:

כ"י • וַיִּזְרַק • עֲנִין הִזָּאָה, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וַיִּזְרַק עַל מִדְּבָחָא לְכַפָּרָא עַל עֲמָא'.

(ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים
יִשְׂרָאֵל:

ט וְסֻלֵּיק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִין
מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל:

ספורנו

נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע. נַעֲשֶׂה לְתַכְלִית שְׁנִשְׁמָע
בְּקוֹלוֹ, כְּעֹבְדִים הַמִּשְׁמָשִׁים אֶת הָרֹב
שֶׁלֹּא עַל מִנַּת לְקַבֵּל פָּרֶס (ע"פ אבות א, א),
כְּעֵינִן "לַעֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעָה בְּקוֹל דְּבָרוֹ"
(תהילים קג, ב). תורה ח
(ט) וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. אַחֵר שֶׁקָּנְסוּ מִה
שִׁצּוּהוּ הָאֵל וַיִּתְּבָרַךְ בְּאָמְרוֹ "כֹּה תֹאמַר

הָאֵלֶּה נִזְרַק עַל הָעָם הַנִּכְנָסִים עִמּוֹ
לְבְרִית. תורה ז
(ז) סֵפֶר הַבְּרִית. הַסֵּפֶר שֶׁכָּתַב בּוֹ דְּבָרֵי
ה' וְהַמִּשְׁפָּטִים שֶׁעֲלִיהֶם יִכְרְתוּ הַבְּרִית,
בְּאָמְרוֹ לְמַעַלָּה "וַיִּכְתֹּב" (פסוק ד).
וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ הָעָם. שִׁדְּעוּ מִהֶם
מִקְבָּלִים עֲלֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ כְּמִטְעִים.

עַד "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים" (כ, א).
וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים. מִתְּחִלַּת "וְאֵלֶּה
הַמִּשְׁפָּטִים" (כא, א) עַד "וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר"
(כג, א). תורה ד
(ו) וַחֲצִי הָדָם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ. עָשָׂה
אֶת הַמִּזְבֵּחַ כְּשִׁלְיַח הָאֵל וַיִּתְּבָרַךְ לְכָרַת
הַבְּרִית, וַיִּכְבֵּן קֶבֶל חֲצִי הָדָם, וַחֲצִי

(י) וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו בְּמַעֲשֵׂה לִבְנֵת הַסַּפִּיר וּבַעֲצֵם הַשָּׁמַיִם לְמַהֵר:

היא היתה לפניו בשעת השעבוד, לזכר צרתן של ישראל שהיו משעבדים במעשה לבנים. וכעצם השמים לטהר. משנגאלו, היה אור וחדנה לפניו. וכעצם. פתגמו, לשון מראה. לטהר. לשון ברור וצלול.

כ"ה וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. נסתכלו והציצו ונתחילו מיתה, אלא שלא רצה הקדוש ברוך הוא לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהוא עד יום חגפת המשכן, ולזקנים עד ויהי העם כמתאוננים וגו' ותבער כם אש ה' ותאכל בקצה המזנה, בקצינים שבמזנה. כמעשה לבנת הספיר. (סוטה יב)

(יא) וְאֶל-אַצִּילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדֹ וַיַּחֲזֹ אֶת-הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ׀

לא תרגם בן. "אצילי", לשון גדולים, כמו: (ישעיה מא) "ומאציליה קראתיך", (במדבר יא) "ויאצל מן הרוח", (יחזקאל מא) "שש אמות אצילה".

כ"ה וְאֶל אַצִּילִי. הם נדב ואביהוא והזקנים. לא שלח ידו. מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד. ויחזו את האלהים. היו מסתכלין בו בלב גס, מתוך אכילה ושתיה, כף מדרש תנחומא. ואונקלוס

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲלֶה אֵלַי הַהֶרָה וְהִיָּה שֵׁם וְאַתָּנָה לְךָ אֶת-לַחַת הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם:

כל שש מאות ושלש עשרה מצוות בכלל עשרת הדברות הן. ורבונו סעדיה פרש באזהרות שפסד לכל דבור ודבור מצוות התלויות בו:

כ"ה וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה. לאחר מתן תורה. עלה אלי ההרה והיה שם. ארבעים יום. את-לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם.

ספורנו

(יב) עֲלֶה אֵלַי הַהֶרָה. לראש ההר, אחר שנגש יותר מן העולים עמו, כאמרו "ונגש משה לבדו" (פסוק ב), ועם כל זה לא עלה אל ראש ההר, ובאותו המעמד השיגו הזקנים את המראה הגדול (פסוקים יא), אמר למשה שיעלה אל ראש ההר, ששם היה מראה כבוד ה', כאמרו "וימראה כבוד ה' פאש אכלת בראש ההר" (פסוק ז). וכך במתן תורה אמר "ויירד ה' על הר סיני אל ראש ההר, ויקרא ה' אל משה אל ראש ההר" (לעיל ט, ב).

וְהִיָּה שֵׁם. עמד שם איזה זמן ארוך, כמו "ויקוי שם כאשר צונו ה'" (דברים י, ח).

וְהַתּוֹרָה. החלק העיוני ממנה.

וְהַמִּצְוָה. הוא חלק המעשי ממנה.

אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי. כי לולא חטאו בעגל

השמים ונפשו בענין הטרה והנקיות מחמר. תורה יא
(יא) וְאֶל אַצִּילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדֹ. להוציאם מחושיהם כדי שינבאו, בענין בשאר הנביאים להיות עליהם "יד ה'", כאמרו ביחזקאל "ותפל עלי שם יד ה'" (ת, א), כי אז יבטלו פעלות חושיהם, כמו שקרה לשאול בהנבאו, כאמרו "ויפשט גם הוא בגדיו ויתנבא גם הוא לפני שמואל ויפל ערם כל היום ההוא וכל הלילה" (שמואל א ט, כד). אמנם לאלה האצילים לא שלח ידו להוציאם מחושיהם כדי להשיג מה שראו אז.

וַיַּחֲזֹ אֶת הָאֱלֹהִים. במראה נבואי. וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ. עשו משתה אחרי כן בלתי השתנות בחושיהם, וזה עשו לשמחה על מה שהשיגו. תורה יב

אל בני ישראל" (לעיל ב, ט), קים מה שצוהו אחר כך באמרו "עלה אל ה' אתה ואתה ואתה" (לעיל פסוק א). תורה י
(י) וַתַּחַת רַגְלָיו. בארץ, שהיא שפל הכל, כאמרו "והארץ הים רגלי" (ישעיה סו, א).

כְּמַעֲשֵׂה לִבְנֵת הַסַּפִּיר. עצם נעדר כל הצורות השכליות ומוכן לקבלם, כמו הספיר הלבן הנעדר מכל המראות. והוא עצם הנפש האנושית השכלית, הנעדרת מכל מדע ומוכנת לקבלם בעיון בחיירי.

וּבַעֲצֵם הַשָּׁמַיִם לְמַהֵר. וראו שזה העצם הוא נבדל מן החמר האנושי וטהור ממנו, כמו שעצם השמים, והוא נפש הגלגל, בלתי מערב עם חמר הגלגל או גופו כלל, אבל טהור ונקי ממנו, באופן שזה העצם הוא כעצם

(יג) וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר הָאֱלֹהִים:

יג וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיהוֹשֻׁעַ מִשְׁמִשְׁנָה וסָלַק מֹשֶׁה לְטוֹרָא דְאֶתְגְּלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִי:

"אֶל־הַר הָאֱלֹהִים", וַיהוֹשֻׁעַ נָטָה שֵׁם אֱהֱלוֹ וְנִתְעַכַּב שֵׁם כָּל אַרְבָּעִים יוֹם, שָׁכַן מְצִינוֹ כְּשִׁירָד מֹשֶׁה: "וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעַם בְּרַעַה". לְמַדְנֹה, שְׁלֹא הָיָה יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם.

כ"י • וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ • לֹא יָדַעְתִּי מִה טִיבוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ כָּאֵן. וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁהָיָה הַתְּלָמִיד מְלִנָּה לְרַב עַד מָקוֹם הַגְּבֻלַת תַּחֲוִמֵי הָהָר, שְׁאִינוֹ רָשָׁא לִילָף מִשָּׁם וְהִלָּאָה, וּמִשָּׁם "וַיַּעַל מֹשֶׁה" לְבָדוֹ

(יד) וְאֶל־הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ בֹּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחֹרֶן עִמָּכֶם מִי־בַעַל דְּבָרִים יָגֵשׁ אֲלֵהֶם:

יד וְלִסְבִּינָא אָמַר אוֹרִיכוֹ לָנָא הָכָא עַד דְּנִתּוּב לְוִתְכוֹן וְהָא אֶהְרֵן וְחֹרֶן עִמָּכוֹן מִן דְּאִית לֵה דִינָא יִתְקַרֵּב לְקַדְמִיָּהוּן:

כ"י • וְאֶל־הַזִּקְנִים אָמַר • בְּצִאתוֹ מִן הַמַּחֲנֶה. שְׁבוּ־לָנוּ בֹּזֶה • וְהִתְעַכְּבוּ כָּאֵן עִם שְׁאָר הָעַם בַּמַּחֲנֶה, לְהִיּוֹת נְכוֹנִים לְשֹׁפֵט לְכָל אִישׁ רִיבּוֹ. חוֹר • בְּנֵה שֶׁל מְרִים הָיָה, וְאָבִיו כָּלָב בֶּן יִפְנָה, שְׁנֵאמַר: (דְּבָרִי

טו וסָלַק מֹשֶׁה לְטוֹרָא וַחֲפָא עֲנָנָא יֵת טוֹרָא:

(טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל־הָהָר וַיְכַסֵּהוּ הָעָנָן:

טז וַשָּׂרָא יִקְרָא דִי עַל טוֹרָא דְּסִינִי וַחֲפָהּ עֲנָנָא שְׁתָּא יוֹמִין וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִגּוֹ עֲנָנָא:

(טז) וַיִּשְׁכַּן בְּבוֹד־יְהוָה עַל־הָרַיִם וַיְכַסֵּהוּ הָעָנָן שֵׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן:

אֶלָּא שְׁחָלַק הַכְּתוּב כְּבוֹד לְמֹשֶׁה. (יִרְמְיָא שֵׁם) וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: "וַיְכַסֵּהוּ הָעָנָן" – לְמֹשֶׁה, שֶׁשָּׁה יָמִים לְאַחַר עֲשֻׁרַת הַדְּבָרוֹת, וְהֵם הָיוּ בַּתְּחִלַת אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁעָלָה מֹשֶׁה לְקַבֵּל הַלּוּחוֹת. וְלִמְדָךְ, שֶׁכָּל הַנִּכְנָס לְמַחֲנֶה שְׂכִינָה, טָעוֹן פְּרִישָׁה שֶׁשָּׁה יָמִים.

כ"י • וַיְכַסֵּהוּ הָעָנָן • (יִרְמְיָא ד) רְבוּתִינוּ חוֹלְקִין בְּדָבָר. יֵשׁ מִהֶם אוֹמְרִים: אֵלּוֹ שֶׁשָּׁה יָמִים שְׁמֵרָא־שִׁדְּשׁ (עַד עֲצָרַת, יוֹם מִתֵּן תּוֹרָה, רַש"י יִשְׁן). וַיְכַסֵּהוּ הָעָנָן • לָהֶר. וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • לֹאמַר עֲשֻׁרַת הַדְּבָרוֹת, וּמֹשֶׁה וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים,

יז וַחֲזִיוֵי יִקְרָא דִי כְּאַשָּׁא אֶכְלָא בְּרִישׁ טוֹרָא לְעִינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(יז) וּמֵרָאָה כְּבוֹד יְהוָה כָּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרָאשׁ הָהָר לְעִינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מוֹרָה צָדֵק. וְכֹהֵן צָדֵק גַּם בֶּן מֵאָמֶר קֶצֶת רְבוּתִינוּ וְזָרוֹנָם לְבָרְכָהּ בְּאֶמְרָם "רַב בָּעַל פֶּה וּמַעֲוִט בְּכֶתֶב" (נִיטָן שֵׁם). תּוֹרָה יג

(יד) וְאֶל הַזִּקְנִים אָמַר. בְּנִסְעוּ מִהֶם לְעִלּוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר, כְּמוֹ שֶׁצִּוְּהוּ הָאֵל יִתְבָּרֵךְ בְּאֶמְרוֹ "עֲלֵה אֵלַי הָהָר". תּוֹרָה טו

לְבָם הַזּוֹנוּהַ, כְּדִי שִׁחֲזוּ בַתְּשׁוּבָה. לְהוֹרֵתָם. אֶתְנֵם לָךְ כְּדִי שֶׁתּוֹרָה אוֹתָם. כִּי אִף עַל פִּי שֶׁהַכָּל בְּכֶתֶב, בְּאֶמְרָם וְזָרוֹנָם לְבָרְכָהּ: "מִי אֵיכָא מִיָּדִי בְּנִבְיָא וְכִתוּבִי דְלֹא רָמּוּה מֹשֶׁה בְּאוֹרִיתָא" (תַּעֲנִית ט, א), וּבְמֵאָמֶר קֶצֶתָם וְ"ל רַב בְּכֶתֶב וּמַעֲוִט בָּעַל פֶּה" (נִיטָן ט, ב), הִנֵּה הַרְמוּזִים אֲשֶׁר בָּהּ כְּעִיּוֹן וּבְמַעֲשֵׂה לֹא יוֹבִנּוּ אֶצֶל רַב יִשְׂרָאֵל וּזְלָתִי עַל יָדִי

הִיְתָה כָּל הַתּוֹרָה נִתּוּנָה חֲתוּמָה מִיַּד הַבוֹרָא יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ הַלּוּחוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בְּאֶמְרוֹ "וְאֶתָּה מִרְבַּבַת קֹדֶשׁ, מִימִינוֹ אֵשׁ דֵּת לְמוֹ" (שֵׁם לג, ב). וּמֵאָז שֶׁחֲטָאוּ בְּעֶגְלָא לֹא נָכוּ לָךְ, אֲבָל כְּתִיבָה מֹשֶׁה בְּמִצְוֹתָו, בְּאֶמְרוֹ אַחֲרָיִךְ "כְּתִב לָךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" (לֶחֱלוֹן לד, כז). וְלֹא הִבִּיא מֹשֶׁה רַבְּנוּ אֶת הַלּוּחוֹת אֶלָּא כְּדִי לְשַׁבְּרָם לְעִינֵיהֶם, לְשַׁבֵּר אֶת

יח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרֻבַּעַיִם יוֹם וְאַרְבָּעַיִם לַיְלָה: פפ

נ"ח) בְּתוֹךְ הָעָן • עָנָן זֶה כְּמִין עֶשֶׂן הוּא, וְעֵשָׂה לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה, שְׂכִיל (נ"א חֶפֶה) בְּתוֹכוֹ: קי"ח פסוקים, עזא"ל סימן. חנני סימן.

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפה

ספורנו

צוה על מלאכת המשכן. ואחר שסיים מלאכת המשכן ובגדי קדש וזהו הקטרת ושמן המשיחה, באר שבסוף הראשונים נתן האל יתברך הלוחות הראשונות (להלן לא, יח), ולא סבב הוא יתברך שום אחר, "כי לא ענה מלבו" (איכה ג, לג), אלא שישראל השחיתו ענינם באמרו "כי שחת עמך" (להלן לב, ז), ובאמצעיים כפי קבלת רבותינו ו"ל היתה פקדת "ראה אתה אמר אלי" (להלן לג, יב), ו"פסל לך" (להלן לד, א), ובשלישית היה כל הענין שספר באמרו "ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה" וכתב על הלחת" (להלן לד, כח), וירד אז עם קרני ההוד (להלן לד, כט) וצוה על מלאכת המשכן (פר' ויקהל פקודי, לה ט).

בלתי 'עדות', באמרם זכרונם לברכה "לוחות נשברו ואותיות פורחות" (פסחים פו, א). וזה בעצמו באר באמרו "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (להלן כה, ח), לא כמו שיער קדם לכן באמרו "מזבח אדמה תעשה לי". בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך" (לעיל כ, כא), אבל עתה יצטרך לכהנים, וזה בעצמו התבאר באמרו "ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך" (להלן כה, א), וזהו לא נבחר שבט לוי לשרת עד אחר מעשה העגל, כמו שהעיד באמרו "בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי". לשרתו ולברך בשמו" (דברים י, ח). אמר אם כן, שבכל פעם שעלה משה להר, שהיה ארבעים יום וארבעים לילה, והפעם אשר בה השג זה התכלית היתה הפעם האחרונה לכלם, שבה

יח) וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר. בכל פעם שעלה שם מכאן ואילך, שהם ארבעים יום וארבעים לילה, כימי יצירת הולד, לקנות תחתיה שם הויה נכבדת, ראויה לשמיע מפי הרב מה שלא ישיגהו וזלזלו, כמו שהעיד באמרו "כי קרן עור פניו בדרבו אתו" (להלן לה, כט), וקלקל זה חטאם בסוף ארבעים יום ראשונים, בעת שהיה ראוי להשיגו, באמרו "לך רד כי שחת עמך" (להלן לב, ז), ובאמצעיים, כפי הקבלה שהיו בכעס ולא וכו' להנות מקרני ההוד, והשג זה בארבעים יום אחרונים, ובהם נצטוה על מלאכת המשכן, כמו שבאר באמרו "ואל הארץ תתן את העדת אשר אתה אליך" (להלן כה, כא), וזה לא נתקם בלוחות ראשונות, שלא באו לשום ארון אלא שבריהם בלבד

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שלישי עמ' א

1 החלוקה שהגוי יטול כנגד השבת והישראל כנגד החול, הָא
2 סְתָמָא, בלא שהתנו בפירוש קודם, אָסוּר לחשב את החלוקה שבת
3 כנגד חול, שאם כן הגוי נחשב לשלוחו של הישראל בזה.
4 דוחה הגמרא: אִימָא סִיפָא - אמור ולמד את הסיפא של הברייתא,
5 ששנינו בסיפא, אִם בָּאוּ לְחִשְׁבוֹן אָסוּר - שכאשר באים הישראל
6 והעובד כוכבים לחשב עבודתם ולפי זה לחלוק ביניהם את
7 הפירות, אסור שיאמרו לו הישראל טול אתה כנגד ימי השבת
8 שעבדת ואני אטול כנגד זה עבור ימי החול שעבדתי. ויש לדייק,
9 הָא סְתָמָא - אבל בלא שבאו לחשבון אלא חילקו בסתם בלא
10 להזכיר שנוטל חול כנגד שבת, מותר.
11 מסיימת הגמרא: אִלָּא באמת מָהָא - מברייתא זו, לִיכָא לְמִשְׁמַע
12 מִינָהּ - אין ללמוד ממנה מה יהיה הדין בסתם, ואין פשיטות לספק.

הדרן עלך לפני אידיהן

פרק שני - אין מעמידין

13 פרק זה עוסק בדברים שאסור לעשותם עם עובדי כוכבים, וכן
14 באיסורי אכילה והנאה מהם, כגון יין נסך. המשנה הראשונה
15 עוסקת באיסור לייחד עמם בהמות, ולהתייחד עמהם.

משנה

16 אין מעמידין בהמה בפונדקאות ו-אכסניות לעוברי דרכים של
17 עובדי כוכבים, מפני שהם חשודין על הרביעה - שיבעלו את
18 הבהמה, וכיון שהדבר אסור אף לבני נח, יש בהעמדת הבהמה שם
19 איסור ולפני עור לא תתן מכשל" (ויקרא יט, יד). ולא תתייחד אשה
20 עמהן אפילו באופן שמותר להתייחד עם ישראל, מפני שחשודין על
21 העריות. וכן לא יתייחד אדם עמהן, מפני שחשודין על שפיכות
22 דמים.
23

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ט שבט מפרק צ עד סוף פרק צו	יום רביעי - כ"ב שבט מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שני - כ' שבט מפרק צז עד סוף פרק קג	יום חמישי - כ"ג שבט מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שלישי - כ"א שבט מפרק קד עד סוף פרק קה	יום שישי - כ"ד שבט מפרק קיג עד סוף פרק קיח
שבת קודש - כ"ה שבט פרק כ מפרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לב, אלא שלמטה הוא... עד עמ' 64, כנ"ל:

ליקוטי אמרים

הרי, שמאחר שכל יהודי מוכן למסור את נפשו, ובלבד שלא
להיות נפרד מהקב"ה, אפילו לא לשעה קלה — כה עמוק נוגע
יחודם של בני ישראל עם הקב"ה — מספיק חשבון זה שיהודי לא
יהיה מוכן להיות נפרד מהקב"ה על-ידי איזו עבירה שהיא,
שהדימנעות ממנה קשורה
בהרבה פחות יסורים
מאשר יסורי מיתתו; ודאי
הדבר, שזה צריך לחזק
אותו באומץ ובשמחה,
לחפש להתאחד
ולהתייחד עם הקב"ה, על-
ידי קיום מצוות (עשה).
בידעו, שייחוד זה למעלה,
הוא נצחי. נכונות זו למסור
את הנפש לשם יחודו עם
אלקות, צריכה להיות
קבועה תמיד בתודעתו של
יהודי, ולהתבטא בקיום
התורה והמצוות בכל
שעה. וכן, יוכן, למה
צוה משה רבנו עליו
השלו, ב'משנה תורה',
— לדור המדבר, לדור
שנבנסו לארץ, — לא רק
לדורות הבאים, לקרות
קריאת שמע פעמים
בכל יום, — שענינה
לקבל עליו מלכות
שמים במסירת נפש, — לכאורה, אפשר הרי לשאול: והלא
הבטיח להם: — לדור שנבנס לארץ ישראל, "פחדכם
ומוראכם יתן ה' וגו'"¹²; — לשם מה, איפוא, היו זקוקים
למסירות נפש? כמו דור המדבר — שלא היה שייך כלל שמישהו
יאלץ אותם לבוא לידי כך שיצטרכו למסור את נפשם — כך הרי
גם דור שנבנס לארץ ישראל, לא היה שייך (מחמת ההבטחה
האמורה), שמישהו יאלץ אותם לעשות דבר כנגד מלכות
שמים, ושבגלל כך יהיו נכונים למסירות נפש. לשם מה, איפוא,
ציווה עליהם משה רבנו את ענין מסירות נפש על-ידי קריאת
שמע — ועוד פעמיים בכל יום? אלא משום ששקיים התורה
ומצותיה תלוי בזה שיזכר תמיד ענין מסירת נפשו לה' על
יחודו, — שזו משמעותה של קריאת שמע, ולכן מן ההכרח
לקרוא "פעמיים בכל יום", שיהיה קבוע בלבם תמיד ממש,
ימים ולילות לא ימיש מזכרונם, כי בזה יוכל לעמוד נגד
יצרו, לנצחו תמיד בכל עת ובכל שעה, — גם אחרי משה,
שאז "זונה אחרי וגו'" — מלחמת היצר — לשון כ"ק רבינו, בנזכר
לעיל: — שזכרו את נכונותו התמידית למסור את נפשו על
קידוש השם — יהיה נכון בודאי לקיים את כל התורה והמצוות.

אלא שלמטה — בעולמנו אנו, הוא — ההתאחדות, תחת הזמן,
— שכן, גם הנפש למטה נתונה תחת הזמן, והתאחדות הנפש היא
ובאותה שעה לבדה שעוסק בה בתורה או במצוה, כי
אחר-כך אם עוסק בדבר אחר — נפרד מהיחוד העליון
למטה. והנה, כשעוסק
בדברים במלים לגמרי,
שאין בהם צורך כלל
לעבודת ה'. — שאז, הוא
נפרד, כאן למטה,
מהיחוד העליון, שנוצר
על-ידי התורה או המצוה.
ואת-על-פיהו, כשחוזר
ושב לעבודת ה' אחר-
כך, לתורה ולתפלה,
ומבקש מחילה מה' על
שהיה אפשר לו לעסוק
אז — באותו זמן שהתעסק
בדברים בטלים, בתורה
ולא עסק — ה' יסלח לו,
במאמר ר"ל¹³: "עבר
על מצות-עשה ושב —
לא זו משם עד שמוחלין
לו". — כלומר: מוחלין לו
מיד, ואז הוא חוזר, גם
למטה, ומתאחד עם
הקב"ה ורצונו. ולזה —
ולכן, מפני שבקשת
המחילה עוזרת מיד וחוזר
ל"יחוד" הנזכר לעיל, שאפילו לשעה קלה אינו רוצה ליפרד
וכנזכר לעיל¹⁴, תקנו בברכת "סלח לנו" שלש פעמים בכל
יום, — בתפילת "שמונה עשרה", על עון בטול תורה, שאין
אדם נצול ממנו בכל יום; וכמו התמיד — שהיו מקריבים כל
יום, שהיה מכפר על מצות-עשה. — כשאדם לא קיים מצות-
עשה. אלא, אפשר הרי לשאול: אם עוברים לעיתים קרובות
כל-כך על העבירה, ומבקשים מחילה עליה — הרי יש כאן
לכאורה ענין של "אחטא ואשוב" שעליו אומרים חכמינו ז"ל: "אין
מספיקין בידו לעשות תשובה"? — אומר על כך רבנו הוקן: ואין זה
"אחטא ואשוב", אלא אם-כן — מתי זה נקרא "אחטא ואשוב",
שבשעת החטא ממש הוא סומך על התשובה ולכך חוטא,
— כי הוא סומך על ה"תשובה", ולולא ה"תשובה" — לא היה
חוטא. הרי שאותה "תשובה" עליה הוא סומך, היא כאילו גרמה
לו לחטוא, ולכן באמת "אין מספיקין בידו לעשות תשובה". ואילו
בענינו, הרי ב"סלח לנו" על ביטול תורה, אין הוא סומך על
ה"תשובה" בשעת מעשה החטא; הרי זה רק שהוא נכשל לעתים
קרובות בביטול תורה — ועל כך עוזרת לאחר מכן הבקשה של
"סלח לנו". כמו שנתבאר במקום אחר: — "ראה אגה"ת פי"א."

יום שני כ' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 64, פרק כו ברם... עד עמ' לג, פסוק זה:

הַעֲצָב הָאֲמִיתִי - עֲצֻבוֹת שִׁישׁ לֹה סִיבָה אֲמִיתִית, לְעֵתִים
מְזֻמָּנִים עַל עֲוֹנוֹתָיו כְּמֹר נִפְשׁוֹ וְלֹכֵן נִשְׁכָּר, - כְּלוֹמֵר: מַעֲלָתָה
הָאֲמִיתִית שֶׁל הָעֲצֻבוֹת הִיא הַשְׁמָחָה הַבָּאָה אַחֲרֵי שִׁבְרוֹן לִבּוֹ,
בַּעֲתִים מְזֻמָּנוֹת, בְּגִלָּל חֲטָאִיו. שְׁעַל-יְדֵי-זֶה - עַל-יְדֵי שִׁבְרוֹן
לִבּוֹ, נִשְׁכָּרָה רוּחַ
הַטְּמָאָה וְסִטְרָא-אַחֲרָא
וּמְחַצָּה שֶׁל בְּרוּל -
מַחֲצִית הַבְּרוּל הַנּוֹצֵרֶת
עַל-יְדֵי חֲטָאִיו, הַמִּפְסָקָת
בֵּינוֹ לְאֲבִיו שְׁבַשְׁמִים,
כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּזֹהֲרִי עַל
פְּסוּק: "רוּחַ נִשְׁכָּרָה, לֹכֵן
נִשְׁכָּר וְגו'". - כִּי־צַד
מְגִיעִים ל"רוּחַ נִשְׁכָּרָה" -
כִּי־צַד נִשְׁכָּר רוּחָה שֶׁל
ה"סִטְרָא-אַחֲרָא"? - עַל-
יְדֵי "לֹכֵן נִשְׁכָּר", וּמֵאֲחֵר
שַׁעַל-יְדֵי מְרִירוֹת אֲמִיתִית
וְלֹכֵן נִשְׁכָּר, נִשְׁכָּר רוּחַ
הַטְּמָאָה, וְנִעְלָמָה מַחֲצִית
הַבְּרוּל שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין הַקְּבָה
- מִשּׁוֹם כִּךְ דּוֹקָא,
בַּאֲפִשְׁרוֹתוֹ לְהַגִּיעַ, לְאַחֵר
מִכֵּן, לְשִׁמְחָה אֲמִיתִית -
וּבְלִשׁוֹן ה"תְּנִיָּא": וְאִי
יִקְנִים בּוֹ רִישִׁיָּה דְקָרָא: -
מֵה שֶׁכְּתוּב כְּמוֹ פְּסוּקִים
לִפְנֵי הַפְּסוּק "זְבַחִי אֱלֹקִים
רוּחַ נִשְׁכָּרָה": "תְּשַׁמְּיֵעֵנִי
שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה וְגו',
הַשִּׁיבָה לִי שִׁשׁוֹן וְשִׁשְׁדָּה,
וְרוּחַ נְדִיבָה וְגו'".⁵ - שִׁמְחָה זוֹ אֵלִיָּה הוּא מְגִיעַ אַחֲרֵי ה"עֲצָב
הָאֲמִיתִי" - בַּה טְמוּנָה הַמַּעֲלָה, אֲבָל לֹא בַּעֲצֻבוֹת עֲצֻמָּה. וְזֶהוּ
טַעַם הַפְּשׁוּט - נִסְסָה עַל הַטַּעֲמִים שַׁעַל פִּי הַסּוֹד, לְתַקֵּן הָאֵרֶץ
וְלֹכֵן מְזֻמָּר זֶה - פֶּרֶק נ"א שְׁבַת־הַלִּים, בּוֹ מְצוּיִים
הַפְּסוּקִים הָאֲמוּרִים, אַחֲרֵי 'תַּקֵּן חֲצוֹת' קִדְּשׁ הַלְמוּד, -
שְׁלֹמִידִים אַחֲרֵי תִיקוֹן חֲצוֹת: כִּדִּי לְלַמֵּד בְּשִׁמְחָה אֲמִיתִית בַּה'
הַבָּאָה אַחֲרֵי הָעֲצָב: - שֶׁל תִּיקוֹן חֲצוֹת: שִׁישׁ לְשִׁמְחָה זוֹ -
הַבָּאָה אַחֲרֵי ה"עֲצָב", יִתְרוֹן, - לִגְבִּי הַשְׁמָחָה שֶׁאֵין לִפְנֵיהֶּ,
"עֲצָב", כִּי־תִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֲשֶׁךְ דְּקָא, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
בְּזֹהֲרֵי עַל פְּסוּק: "וְרִאֲיָתִי שִׁישׁ יִתְרוֹן לְחֻכְמָה מִן הַסְּכָלוֹת
כִּי־תִתְרוֹן הָאוֹר כּו'", עֵינִי שָׁם, וְדִי לְמַכֵּין. - שׁוֹאֵל ה"זוֹהַר"⁶
עַל פְּסוּק זֶה: הָאֵם רַק שְׁלֵמָה רָאָה זֹאת? מִי לֹא רוֹאָה זֹאת? -
וְה"זוֹהַר" מַסְבִּיר: מֵאֲחֵר שַׁעַל-יְדֵי הָאוֹר הַמֵּאִיר אַחֲרֵי הַחֲשֶׁךְ,

1 פֶּרֶק כו. בַּפְּרָקִים הַקּוֹדְמִים הַסְבִּיר רַבְּנוּ הוֹקֵן, אִיךְ "קְרוֹב הַדִּבֵּר מֵאֵד"
2 לְכָל יְהוּדִי, לְקִיָּם תּוֹרָה וּמִצְוֹת בִּאֲהָבָה ד' וּבִירָאָה ד' - כְּשׁוֹן נִצְרוֹת
3 עַל-יְדֵי הַתְּבוּנוֹת בְּגִדּוֹלָתוֹ שֶׁל הַקְּבָה, אוֹ עַל-יְדֵי הָאֲהָבָה הַמְּסוֹתֶרֶת
4 שֶׁבָּל אַחֵר מִיִּשְׂרָאֵל לְהַקְּבָה, הַכּוֹלֵלֶת בְּתוֹכָהּ גַּם אֶת עֵינֵי הִירָאָה.
5 בַּפְּרָקִים הַבָּאִים יִסְבִּיר רַבְּנוּ
6 הוֹקֵן, וְיִשְׂאֵי עֲצוֹת, כִּי־צַד
7 לְהַרְחִיק אֶת כָּל הַדִּבְרִים
8 הַמְּפִרְעִים לְעַבּוֹדָה ה', כְּמוֹ
9 "עֲצֻבוֹת" ו"טַמְסוֹם הַלֵּב",
10 שֶׁבְּגִלָּלֶם אֵין הַלֵּב מְסוּגֵל
11 לְקַלּוֹת אֶת רִגְשׁוֹת הָאֲהָבָה
12 וְהִירָאָה.
13 בְּרִשְׁתִּי, כְּגוֹן דָּא צִרְיָה
14 לְאִדּוּעִי כָּלִל גְּדוֹל: -
15 דִּבְרַר כְּגוֹן זֶה, צִרְיָה
16 לְהוֹדִיעַ כָּלִל גְּדוֹל, כִּי
17 כְּמוֹ שֶׁנִּצְחָן לְנִצְחָה דְּכָר
18 נִשְׁמִי, כְּגוֹן שְׁנֵי אֲנָשִׁים
19 הַמִּתְאַבְּקִים זֶה עִם זֶה
20 לְהַפִּיל זֶה אֶת זֶה, הִנֵּה
21 אִם הָאֲחֵר הוּא -
22 מִתְאַבֵּק, בְּעֲצָלוֹת
23 וּבְכִבְדוֹת, יִנְצָה כָּלִל
24 וְיִפֹּל, גַּם אִם הוּא גְּבוּר
25 יוֹתֵר מִכְּבָּרוֹ - בְּכָל זֹאת,
26 מִפְּנֵי שֶׁהוּא נָתַן בְּתַנוּעָה
27 שֶׁל עֲצָלוֹת וְרִשְׁלוֹת - לֹא
28 יַעֲזוּר אֶת כְּחוֹתָיו, וְיִנְצָה
29 בְּקַלּוֹת עַל-יְדֵי הַחֲלָשׁ
30 מִמֶּנּוּ. כִּכָּה מִשְׁנֵי בְּנִצְחָן
31 הִיָּצַר, - שְׁלֵמָה, שְׁלֵמָה,
32 שֶׁהִיָּצַר הַטוֹב חוֹק מִהִיָּצַר הָרַע, כִּפִּי שְׁלֵמָה בַּפְּרָקִים הַקּוֹדְמִים,
33 "מַעֲט אֹר דּוּחָה הִרְבָּה מִן הַחֲשֶׁךְ", וְנוֹסֵף עַל כֵּךְ גַּם "הַקְּבָה"
34 עֲזוּרִי, בְּכָל זֹאת אִי אֶפְשָׁר לְנִצְחָה - אֶת הִיָּצַר הָרַע, בְּעֲצָלוֹת
35 וּבְכִבְדוֹת - כְּשִׁתְּנוּנִים בְּתַנוּעָה שֶׁל עֲצָלוֹת וּכְבִּדּוֹת, הַנִּמְשָׁכּוֹת
36 מִעֲצָבוֹת וּטַמְסוֹם הַלֵּב כְּאֶכֶן, כִּי־אִם - אֶפְשָׁר לְנִצְחָה אֶת
37 הִיָּצַר הָרַע כְּשִׁלּוּחִים נִגְדוֹ בְּנִצְחוֹת הַנִּמְשָׁכָה מִשְׁמָחָה
38 וּפְתִיחַת הַלֵּב וּמִתְרוֹן מִכָּל נִדְנוּר דָּאָה וְעֲצָב בְּעוֹלָם. וְזֶה
39 שֶׁכְּתוּב: "כָּלִל עֲצָב יִהְיֶה מוֹתֵר", פְּרוּשׁ שִׁיָּהִי אִיזָה
40 יִתְרוֹן וּמַעֲלָה מְזִיָּה - מִהִעֲצָבוֹת - הִרִי שֶׁגַם בַּעֲצָבוֹת יֵשׁ מִן
41 הַטּוֹב? - עוֹנֶה עַל כֵּךְ רַבְּנוּ הוֹקֵן: הִנֵּה אֲדַרְבָּה, מִלְּשׁוֹן זֶה -
42 "יִהְיֶה מוֹתֵר", מִשְׁמַע שֶׁהָעֲצָב מַצֵּד עֲצָמוֹ אֵין בּוֹ מַעֲלָה, רַק
43 שִׁנְיָע וְיִבָּא מִמֶּנּוּ אִיזָה יִתְרוֹן. וְהִנֵּנִי, - שְׁמַחָה "עֲצָב" תְּבוּא
44 הַשְׁמָחָה הָאֲמִיתִית בַּה' אֱלֹהֵינוּ, הַבָּאָה - הַשְׁמָחָה הַבָּאָה, אַחֲרֵי

- 1 מרגישים את היתרון שבאור – שכן, בלעדי החושך, לא יודעים
2 את ערכו המיוחד ויקירתו של האור – כך מיתוסף יתרון
3 בחכמה, על-ידי ה"סכלות" וה"שטות". שמחה זו שמגיעים אליה
4 אחרי "עצב" אמיתי – היא היא היתרון הבא מן ה"עצב". ואילו
5 ה"עצב" עצמו יש בו
6 משום הפרעה לעבודת ה'.
7 ומקרא מלא דבר
8 הכתוב: "תחת אשר
9 לא עבדת את ה' אלהיך
10 בשמחה וגו'", – מגיע על כך העונש המפורט בפסוק, ונודע
11 לכל פרוש האר"י ו"ל על פסוק זה: – האריז"ל מפרש
- משמעות פסוק זה: גם כשאדם עובד את ה', אלא שחסרה
בעבודתו השמחה והחדוה, מגיעים על כך העונשים החמורים
המנויים בפסוק. הרי, שלעבודת ה' מתוך שמחה דוקא יש
חשיבות מיוחדת, ואילו העצבות, שהיא היפך השמחה, יש בה
משום הפרעה לעבודת ה'.
ומאחר שישנם ענינים
גשמיים, או ענינים
רוחניים, הגורמים דאגות
לאדם, ומביאים אותו
לעצבות, תוסברנה להלן העצות שישנן כיצד להינצל מביטוי
העצבות השונים.

ליקוטי אמרים

יום שלישי כ"א שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, והנה עצה היעוצה... עד עמ' לג, נראית וד"ל:

- 23 והנה, עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנוד דאגה
24 ממלי דעלמא, – מענינים גשמיים, ואפלו – הדאגות בגלל
25 בני חיי ומוזני, – כשחסר לאדם בענינים אלה, הוא מתמלא,
26 באופן טבעי, בדאגה ובעצבות. והעצה לכך היא: מודעת זאת
27 לכל – ידוע הדבר לכל
28 אחד, מאמר רז"ל:
29 "כשם שמכרך על
30 הפופה כו", – כך מכרך
31 על הרעה. ופרשו
32 בנמרא: – שאין הכוונה
33 לברך אותה ברכה גם על
34 הטובה וגם על הרעה,
35 שכן הברכה על הטובה
36 היא: "הטוב והמטיב", ועל
37 הרעה: "דיין האמת".
38 אלא, משמעות המלה "כשם" היא: "לקבולי בשמחה", –
39 לקבל את הרעה באותה מדה של שמחה, כמו שמחת
40 הפופה הנגלית ונראית, כי גם זו – גם האירועים הרעים,
41 הם לטובה, רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר, – האדם
42 המסתכל בעיני בשר, אינו יכול לראות את הטוב הגלום
- באירועים אלה. וכל כך למד? כי היא – הטוב הגלום
באירועים רעים אלה, הוא מ'עלמא דאתכסיא' – מעולם
רוחני נסתר ונעלה יותר, שלמעלה מ'עלמא דאתגליא', –
שלמעלה מהעולם הרוחני הגלוי, ממנו באה ההשפעה לאותם
דברים שגם עיני הבשר
יכולות לראות את הטוב
שבהם, שחזא – העולם
הגלוי מייצג את
ההשפעה של ו"ה –
האותיות ו' ה', משם
הו"ה ברוך-הוא, – הרי
שם הו"ה מורכב מארבע
אותיות: י"ה ו"ה, ומשתי
האותיות האחרונות "י"
ו"ה של שם הו"ה, מקבלים
העולמות הגלויים, "עלמא דאתגליא", את השפעתם וחיותם,
ו"עלמא דאתכסיא" – העולמות המכוסים, הוא י"ה, –
מייצגים את שתי האותיות הראשונות "י"ה" שמשם הו"ה,
וזהו שכתוב: "אשרי הגבר אשר תיסרנו י"ה וגו'". –
נזכרות בפסוק זה רק שתי האותיות הראשונות י"ה שמשם הו"ה,

7. דברים כח, מז. 8. הובא בשל"ה י' מאמרות מאמר ג' ד' (מט, א). 9. ראה ברכות פרק ט', משנה ה'. 10. ב"אגרת התשובה", פרק ד', מוסבר, שארבעת האותיות של שם הו"ה מכוונות וכוללות עשר הספירות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה וכו'): ה"יוד" של שם הו"ה, שתבניתו כנקודה, רומזת על ספירת החכמה, חכמתו של הקב"ה, כפי שהיא בהתעלמות, לפני שהיא באה בהרחבת ההבנה. אחרי שחכמתו של הקב"ה באה בהרחבה ובהתגלות של הבנה והשגה – בינה – היא מרומזת באות "הא". אות זו כוללת בתבניתה התפשטות לאורך ולרוחב. ברם, גם התגלות זו של "בינה", היא רק לגבי "עלמין סתמיין" – "עלמא דאתכסיא" (עולמות מכוסים) – זאת אומרת, שה"יוד" וה"הא" של שם הו"ה (מוחין בכלל הם לא בשביל הזולת), שייכות ל"עלמא דאתכסיא" בלבד. לאחר מכן, כשההשפעה של חכמתו וביתו של הקב"ה, באה למטה גם ב"עלמין דאתגליין" – העולמות הגלויים (המתוארים כאן כ"עלמא דאתגליא") – היא מרומזת באותיות "ואו" ו"הא" (אחרונה). וזהו למשל כאדם שרוצה לגלות חכמתו לזולת בדיבור. בראש ובראשונה ישנה ההמשכה, הירידה, מלמעלה למטה (בהתאם לריחוק שבין דיבור לשכל) – ולכן רומזת האות "ו", שתבניתה, קו ישר וארוך מלמעלה למטה. ה"ואו", במספר שש, רומזת גם על ששת מדותיו הקדושות של הקב"ה (חסד, גבורה, תפארת וכו'), שעל ידן באה השפעת השכל עד למדת מלכות – דיבורו של הקב"ה – וזה מרומז באות "הא" של שם הו"ה: "הא" – במספר חמש – רומזת על מקור הדיבור, המבוסס על חמש "מוצאות הפה", אחה"ע מהגרון וכו', ומ"מלכות" (בהשפעת המדות) נוצרים כל הנבאים של "עלמא דאתגליא", של העולמות הגלויים. הרי, ש"ואו" ו"הא" (האחרונה) של שם הו"ה שייכות ל"עלמא דאתגליא". 11. תהלים צד, יב.

סדר זה הוא רק עתה, בעולם הזה, ואילו לעתיד לבוא יתגלה
שם הוי' עצמו בלי לבוש. ומחמת העובדה, שאנשים אלה
השמחים ביסורים, אינם מתחשבים ב"לבוש" החיצוני, אלא יקר
בעיניהם, ה"עיקר" וה"פנימיות", היינו, ההשפעה משם הוי' –

יהיה גם שכרם, "מדה

כנגד מדה", שתתגלה

להם ה"פנימיות",

ההשפעה משם הוי' בלי

לבוש. זו המשמעות של

"כצאת השמש בגבורתו",

כמו "שמש הוי'" המאיר

בכל תקפו, בלי לבוש. וכך

אומר רבנו הזקן להלן: כי

השְׂמִיחָה – מהיסורים,

היא מֵאֲהֲבָתוֹ קִרְבַּת ה'

יִתְרֵה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם

הַזֶּה, כְּדִרְכֵיכֶם¹⁴: "כי

טוב חֲסֵדךָ מִחַיִּים וְגו'

וְקִרְבַּת ה' – הקירבה אל ה', היא בְּיָתֶר שְׂאֵת וּמַעֲלָה לְאִין

קִיץ בְּ"עֲלָמָא דְאַתְכִּסְיָא", כי "שם – ב"עלמא דאתכסיא",

חֲבִיּוֹן עֵזוֹ וְ"יוֹשֵׁב בְּסִתְרֵי עֲלִיּוֹן", – המדרגה העליונה יותר

באלקות. ולכן הוא שמח ביסוריו, מפני שהם באים מאותה

מדרגה עליונה יותר, וכך הוא גם קרוב יותר אל הקב"ה. וְעַל

כֵּן זִכְכָּה לְ"צֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבּוֹרָתוֹ" לְעֵתִיד לְבָא, שְׁהִיא

יִצְיָאת חֲמָה מִנִּרְתָּקָה, שְׁהִיא מְכַסֶּה בּוֹ פְּעוּלָם הַזֶּה,

וְלְעֵתִיד תִּתְגַּלֶּה מְכַסּוּיָהּ, דְּחִינּוֹ שְׂאֵוֹ יִתְגַּלֶּה עֲלָמָא

דְּאַתְכִּסְיָא, – העולם (והמדרגה) שהוא מוסתר היום, יתגלה

אז, וְיִזְרַח וְיֵאִיר בְּגִלּוּי רַב וְעֲצוּם, לְכָל הַחוּסִים בּוֹ פְּעוּלָם

הַזֶּה וּמִסְתוּפִים בְּצֵלּוֹ, צֵל הַחֲכֵמָה, שְׁהוּא בְּחִינַת צֵל וְלֹא

אוֹרָה וְזוֹכָה נִרְאִית, וְדִי לְמַכּוֹן: – מבחינה חיצונית, זה "צל"

שהוא הדיפך מהאור, ורק מבחינה פנימית, יש כאן טוב ואור –

הרי, בעשותו חשבון זה, שכל היסורים שאדם סובל, הם באמת

טוב, אלא שהוא טוב כזה שאין עיני הבשר של האדם מסוגלות

להרגיש בו – אפשר לאדם לצאת מדאגותיו ומעצבותו הבאות

עליו על-ידי היסורים מענינים גשמיים.

כי היסורים באים מ"ה שמשם הוי'; ומפני שהם באים מעולם
נסתר ועליון יותר – אין האדם מסוגל לראות בעיני הבשר שלו
את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר, יסורים אלה הם גסי-כן
לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק יותר, שאינו יכול לבוא

עתה לידי ביטוי גלוי של

טוב מורגש. וְלִכְן אָמְרוּ

רַבֵּנוֹ לְכֵן כִּי "הַשְּׂמִיחָה

בְּיִסוּרִים – עֲלֵיהֶם

הַתְּבוּחָה אָמְרָם¹³: –

ששכרם יהיה: וְאוֹהֲבֵיוֹ

הַשֶּׁמֶשׁ

בְּגִבּוֹרָתוֹ", – שכן, השכר

הוא הרי תמיד בצורה של

"מדה כנגד מדה", – איזו

שייכות, איפוא, יש

ל"כצאת השמש

בגבורתו", כשכר לאלה

ששמחים ביסוריהם?

ומדוע הם נקראים "אוהביו" של הקב"ה? – אלא בהתאם למה

שלמדנו, שהיסורים באים מעולם נסתר ועליון יותר, מ"עלמא

דאתכסיא", משם, אין ה"טוב" יכול לבוא בצורה גלויה בעולם-

הזה, אלא דוקא בלבוש של יסורים, שבעיני בשר של האדם

נראים כרעה – הדברים מוסברים כך: מדוע שמחים אנשים

אלה ביסוריהם? – מפני שאהבתם להקב"ה היא גדולה כל כך,

שהיותם קרובים אל הקב"ה, יקר להם יותר מחיי העולם-הזה

– וקירבה להקב"ה קיימת במדה גדולה יותר ב"עלמא

דאתכסיא", ובענין היסורים הבאים משם. הרי, שאין הם

מתחשבים בלבוש החיצוני, הנראה כלא-טוב, והעיקר בעיניהם

הוא הפנימיות – ההשפעה של "עלמא דאתכסיא". לכן, גם

שכרם יהיה: "כצאת השמש בגבורתו". שכן, שם הוי' נקרא

"שמש", כמו שכתוב: "כי שמש ומגן הוי' אלקים", כשם

שהשמש צריכה ל"מגן" שיסתיר עליה, ובלעדיו אי אפשר

לקבל את אורה – כך גם שם הוי', הנקרא "שמש", צריך

ל"מגן", ל"לבוש", שיסתיר את ההשפעה שמשם הוי', וזאת כדי

שיהיה אפשר לנבראים לקבל את ההשפעה שמשם הוי'. אך

ליקוטי אמרים

וגו' ולכן ארז"ל כי השמחים ביסורים עליהם הכתוב
אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו כי השמחה היא
מאהבתו קרבת ה' יותר מכל חיי העוה"ז כדרכיני כי
טוב חסדך מחיים וגו' וקרבת ה' היא ביתר שאת
ומעלה לאין קץ בעלמא דאתכסיא כי שם חביון עוזו
ויושב בסתר עליון ועל כן זוכה לצאת השמש בגבורתו
לעתיד לבא שהיא יציאת חמה מנרתקה שהיא מכוסה
בו בעוה"ז ולעתיד תתגלה מכסויה דחינו שאז יתגלה
עלמא דאתכסיא ויזרח ויאיר בגילוי רב ועצום לכל
החוסים בו בעוה"ז ומסתופפים בצלו צל החכמה שהוא
בחי' צל ולא אורה וטובה נראית וד"ל:

יום רביעי כ"ב שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, אך העצבות... עד עמ' 66, העצב כנ"ל:

באה עליו בשעה שהוא

לומד או מתפלל, עליו

בודאי לחפש עצות כיצד

להיפטר ממנה, שְׁצִרְךָ

לְעֵבֶד ה' בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב

לֵבָב, – שכן, עצבות, גם

אם היא באה בגלל

מעמדו ומצבו הרוחני, מפריעה בעבודת ה' שצריכה להיות

אֶךְ הָעֲצָבוֹת מְמַלִּי

דְּשִׂמְיָא – העצבות הבאה

עליו בגלל מצבו הרוחני¹²

שאינו כמו שצריך, צִרְךָ¹³

לְשִׂית עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ¹⁴

לְפָטֵר מִמֶּנָּה, – עליו¹⁵

לחפש עצות איך להיפטר

מעצבות זו. אִין צִרְךָ לִזְמֵר בְּשִׂעֵת עֲבוּדָה, – אם העצבות

ליקוטי אמרים

אך העצבות

ממילי דשמויא צריך לשית עצות בנפשו לפטר ממנה

אין צריך לומר בשעת עבודה שצריך לעבוד ה'

בשמחה ובטוב לבב אלא אפילו מי שהוא בעל עסקים

בשמחה. אלא אפלו מי שהוא בעל עסקים ודרך ארץ, -
 עיסוקו היום-יומי אינו בעבודת ה', בתורה וכדומה, אם נופל לו
 עצב ודאגה ממלי דשמיא - בגלל עניניו הרוחניים, בשעת
 עסקיו - בשעה שהוא מתעסק בעניניו הגשמיים - בידוע -
 ברור הדבר, שהוא

תחבולת היצר, -
 המכניס אותו בעצבות

כאילו בגלל ענינים
 רוחניים, וזאת כדי
 להפילו

בתאוות חסד ושלום,
 בגודל, - כי, טבע הנפש

לחפש לעצמה "עונג", ולא
 להיות נתונה ברגש של
 עצבות, ולכן משתדל

היצר-הרע להכניס בבני
 ישראל נמיכות רוח, ולו
 בגלל ענינים רוחניים, כדי

שלאחר מכן יוכל למשוך
 אותם לתאוות. שאם לא
 כן, - אם אין כאן השפעת

היצר-הרע, מאין באה לו
 עצבות אמיתית מן

ההבנה ה' או יראתו באמצע עסקיו. - שכן, עצבות אמיתית
 היא התבטאות הבאה מחמת אהבת ה' ויראת ה': האהבה והפחד

מהקב"ה מביאות את האדם לשברון רוח בגלל מצבו הרוחני,
 דבר המרחק אותו מהקב"ה. שברון רוח כזה בא לאדם כשהוא

עוסק בענינים רוחניים, כשהאהבה והיראה באות אצלו לידי
 התבטאות, ולא בשעה שהוא עוסק בענינים גשמיים. הרי

שהעצבות האמורה איננה אמיתית, אלא תחבולת היצר-הרע -
 ועליו להיפטר ממנה. והנה, בין שנפלה לו העצבות בשעת

עבודה - בשעה שהוא עוסק בתלמוד תורה או בתפלה, ובין
 שנפלה לו שלא בשעת עבודה - אלא כשהוא עוסק בענינים

גשמיים, וזאת ישם אל לבו: כי אין הזמן נרמא - אין הזמן
 מתאים, בעת לעצבות אמיתית, אפלו - לא, לדאגת עונות

חמורים חסד ושלום, רק לזאת צריך קביעות עתים ושעת
 הכשר ביישוב הדעת, להתבונן בגודל ה' אשר חמא לו, כדי

שעל-ידיה יתירה לבו נשבר באמת במרירות אמיתית, -
 וכפי שיוסבר להלן, מרירות היא רגש האוצרת בקרבה "חיות",

ולא עצבון סתם; וכמבאר עת זו במקום אחר. ושם נתבאר

יום חמישי כ"ג שבט
 מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 66, פרק כז ואם העצבות... עד עמ' לד, מכולא וכו'.

מתפלל, עליו בודאי להשתדל להיפטר ממנה, שהרי היא מפריעה
 לעבודת ה' הצריכה להיות בשמחה - וגם אם העצבות שורה עליו שלא

בשעת העבודה, אלא כשהוא עוסק בענינים גשמיים - עליו להתבונן,
 שאין זה הזמן המתאים לעצבות. שכן, לכך נדרשת שעה קבועה

ומתאימה. בפרק זה, שאנו מתחילים ללמוד, באה שורה של עצות
 לעצבות הנובעת מסיבות אחרות:

1 ואם העצבות אינה מדאגת עונות, אלא מהרהורים רעים
2 ותאוות רעות שנופלות במחשבתו, - ומאחר שלא מדובר
3 כאן בעצבות שמחמת עבירות ממש - שעל כך נדרשת, כאמור
4 לעיל, שעה מיוחדת ומתאימה לעורר בתוכו מרירות אמיתית

5 - אלא שבאותה שעה

6 נופלים במחשבתו רעיונות

7 רעים, הרי העצה לכך

8 היא אחרת: הנה אם

9 נופלות לו - אותן

10 מחשבות רעות, שלא

11 בשעת העבודה, - לא

12 בשעה שהוא לומד או

13 מתפלל, אלא בעת עסקו

14 בעסקיו ודרך ארץ

15 ובהאי גוונא - וכדומה,

16 הרי אדרבה - לא זו

17 בלבד שאין הוא צריך

18 להיות עצוב, אלא להיפך:

19 יש לו לשמח בחלקו, -

20 במצבו הרוחני, וכל כך

21 למזה? - שאף שנופלות

22 לו במחשבתו -

23 המחשבות הרעות, הוא

24 מסיח דעתו מהן, - שכן,

25 אם אין הוא מסיח דעתו

26 מהמחשבות הרעות, אלא

27 ממשיך להגות בהן, זה

28 נכלל אז בסוג של "דאגת"

29 עונות" - כי גם המחשבה

30 בהרהורים רעים ברצון

31 היא עבירה - ועל דאגת עונות, כבר למדנו בפרק הקודם. כאן

32 מדובר על מי שמסיח דעתו מהמחשבות הרעות, ועצבותו

33 נובעת מעצם העבודה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה -

34 ובמקרה כזה, עליו להיות שמח על שהוא מצליח לשלוט

35 בהרהורים אלה - לקיים מה שצאמר: "ולא תתורו אחרי

36 לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם", - הרי,

37 דוקא על-ידי-זה שנופלים במחשבתו הרהורים כאלה, והוא

38 דוחה אותם - הוא מקיים את ה"לא-תעשה" שבפסוק האמור.

39 שכן, מדריגה כזו, שלא יעלו במחשבתו מלכתחילה הרהורים

40 רעים, שייכת בצדיקים בלבד, שאין "רע" בנפשם שממנו יבואו

41 ההרהורים הרעים - והפסוק האמור הרי אינו דן בצדיקים.

42 הפסוק מדבר במי שעולים במחשבתו הרהורים כאלה - אלא

43 שהתורה מצוה עליו, לדחות מעליו מיד את ההרהורים; ועלי-ידי

44 שהוא מבצע צו זה - הוא מקיים את ה"לא" האמור. ובלשון

45 ה"תניא": "ואין הכתוב מדבר בצדיקים לקראם 'זונים'"

46 חסידים, - כמו שנאמר: "אשר אתם זונים אחריהם", אלא

47 בבינונים פיוצא בו, שנופלים לו תהורי נאוף במחשבתו,

ליקוטי אמרים

פרק כז ואם העצבות אינה מדאגת עונות אלא מהרהורים רעים ותאוות רעות

שנופלות במחשבתו. הנה אם נופלות לו שלא בשעת העבודה אלא בעת עסקו בעסקיו ודרך ארץ

וכהאי גוונא אדרבה יש לו לשמוח בחלקו שאף שנופלות לו במחשבתו הוא מסיח דעתו מהן לקיים

מה שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. ואין הכתוב מדבר בצדיק'

לקראם זונים ח"ו אלא בבינונים פיוצא בו שנופלים לו הרהורי נאוף במחשבתו בין בהיתר כו' וכשמסיח

דעתו מקיים לאו זה ואמרו רז"ל ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כאלו עשה מצוה ועל כן צריך לשמוח

בקיום הלאו כמו בקיום מצות עשה ממש ואדרבה העצבות היא מנסות הרוח שאינו מכיר מקומו ועל כן

ירע לבבו על שאינו במדרגת צדיק שלצדיקים בודאי אין נופלים להם הרהורי שטות כאלו כי אילו היה מכיר

מקומו שהוא רחוק מאד ממדרגת צדיק והלואי היה בינוני ולא רשע כל ימיו אפי' שעה אחת הרי זאת היא

מדת הבינונים ועבודתם לכבוש היצר והתרהור העולה מהלב למוח ולהסיר דעתו לגמרי ממנו ולדחותו בשתי

ידים כנ"ל ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו אתכפיא ס"א לתתא ובאתערותא דלתתא אתערותא

בינוני, ולא רשע כל ימיו אפילו שעה אחת - ואילו ידע את דרגתו, שהוא עדיין רחוק מאד מלהיות צדיק, הלואי שיהיה

"בינוני" ש"לזה צריך להשתוקק עתה" - תרי זאת היא מדת הבינונים ועבודתם, לבפש היצר והתרהור העולה מהלב

למוח, ולהסיר דעתו לגמרי ממנו, - מאותו הרהור, ולדחותו בשתי ידים, - שלא לרצות לחשוב בהם, כנזכר לעיל. -

בפרק י"ב, שהרע של הנפש הבהמית ב"בינוני" הוא עדיין בתוקף אצלו, אלא שאינו נותן ל"רע" לבוא לידי ביטוי, לחשוב ברצון

בהרהורים הרעים, או לחטוא בדיבור ובמעשה - אך ה"רע" שבו, עדיין די חזק כדי להעלות במחשבתו הרהורים רעים,

שעליו לדחותם ממחשבתו. ברם, אין הוא עדיין אדון על עצמו, שמלכתחילה לא יעלו במחשבתו הרהורים רעים אלה.

דבר זה אמור בצדיקים בלבד, שאין בהם "רע" כלל, שממנו באים הרהורים אלו. ובכל דחיה ודחיה שמדחהו ממחשבתו

- שלא לחשוב בהם, אתכפיא סטרא אחרא לתתא, - כופים את ה"סטרא אחרא" למטה, ובאתערותא דלתתא -

אתערותא דלעילא, - על-ידי ההתעוררות למטה (שהאדם

- 1 משפיע למטה לכפות את ה"סטרא אחרא" נעשה התעוררות
2 למעלה, בעולמות העליונים, ואתכפיא סטרא אחרא דלעילא
3 - כופים את ה"סטרא
4 אחרא" שלמעלה, את
5 ה"שורש" של ה"סטרא
6 אחרא", המנביה עצמה
7 כנשר, לקים מה
8 שנאמר: "אם תנביה
9 כנשר וגו' משם אורידה,
10 נאם ה'". וכמו שהפליג
11 בזהר פרשת תרומה [דף
12 קבח], בגדל נחת רוח
לפניו יתברך בד אתכפיא סטרא אחרא לתתא, - כשכופים
את ה"סטרא אחרא" למטה, לקדושה, דאסתלק יקרא
דקנשא בריהו
לעילא על כולא, - על-
ידיזה מתעלה כבודו של
הקב"ה על הכל, יתיר
משכחא אחרא, - יותר
מאשר על-ידי שבח אחר,
ואסתלקותא דא יתיר
מכולא וכו'. - והתעלות
זו היא למעלה מכל
ההתעלויות האחרות.

יום שישי כ"ד שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לד, ולכן אל יפול... עד עמ' 68, לעילא.

- 25 על כל פנים, הרי על-ידי שנופלים במחשבתו הרהורים רעים,
26 והוא מסיח דעתו מהם, הוא מקיים את ה"לאו" (של "ולא
27 תתורו"), ובכך טמונה מעלת העבודה של "אתכפיא", של כפיה,
28 ולכן אל יפול לב אדם עליו, ולא ירע לבבו מאד, - מכך
29 שנופלים במחשבתו
30 הרהורים כאלה. אמנם
31 צריך להיות איכפת לו
32 קצת, כי אם לא יהיה
33 איכפת לו כלל ויהיה
34 אדיש כלפיהם, הדבר
35 עלול להשפיע עליו
36 חלילה לחדול מלהילחם
37 בהרהורים ולדחותם -
38 אלא ש"לא ירע לבבו
39 מאד" מזה, גם אם יהיה
40 בן קל ימיו במלחמה זו, - שתמיד יעלו במחשבתו הרהורים
41 רעים, ותמיד יהיה עליו להילחם בהם, מבלי שיוכל להתעלות
42 לאותה מדריגה, שמלכתחילה לא יהיו להרהורים הרעים דריסת
43 רגל אליו - ובכל זאת, אל "יקח" דבר זה ללבו, כי אולי לך
44 נברא, וזאת עבודתו לאכפיא לסטרא אחרא תמיד. -
45 לכפות את ה"סטרא אחרא" תמיד. ועל זה אמר איוב: -
46 להקב"ה, "בראת רשעים"; - על כך שאל בפרק הראשון:
47 "הא צדיק ורשע לא קאמר?" (והרי צדיק ורשע לא נאמר) -
48 בשמכריזים למעלה, לפני הלידה, מה יהיה תכונתו של הילוד:
49 חכם או טפש, גבור או חלוש וכדומה, אין מוזכרים אם יהיה
50 צדיק או רשע. שכן, אם יכריזו גם על כך - תתבטל הרי הבחירה
החופשית של האדם; כיצד, אפוא, אמר איוב "בראת רשעים"?
- אלא, בהתאם לאמור יוסבר הדבר: לא מדובר על כאלה
שנבראים לכתחילה כרשעים אמיתיים לעתיד, אלא הקב"ה
ברא אנשים כאלה, שבמובן מסויים הם נשאים במצב דומה
לרשעים, ואלה הם
ה"בינונים" שתמיד נופלים
במחשבתם הרהורי
עבירה, כמו ברשעים -
והכוונה היא, שהם ידחו
מחשבות אלו, ויבצעו את
העבודה של "אתכפיא
סטרא אחרא", לכפות את
הסטרא אחרא. ובלשון
ה"תניא": ולא - שהם
נבראים לכתחילה, שיהיו
רשעים באמת חס-ושלום, - ולחטוא ממש במחשבה, או
בדיבור או במעשה, אלא שיגיע אליהם - שיארע בהם,
כמעשה הרשעים במחשבתם והרהורם לבד, -
שבמחשבתם יוכלו לעלות הרהורי עבירה כמו שזה אצל רשעים,
והם יהיו נלחמים תמיד להסיר דעתם מהם, - מהרהורי
העבירה, כדי לאכפיא לסטרא אחרא, - לכפות את ה"סטרא
אחרא" - הם נבראו בצורה כזו, שזה יהיה אופן עבודתם, ולא
יוכלו לבטלה מכל וכל, - שלא יוכלו לבטל לגמרי את
ה"סטרא אחרא" של נפשם הבהמית. כלומר: הם לא יוכלו להגיע
לכך, שלא תתעוררנה בהם תאוות, שהן הסיבה להעלאתם של
ההרהורים הרעים, כי זה נעשה על-ידי צדיקים. - ה"קליפה"

3. עובדיה א, ד. 4. כבא בתרא טז, א. 5. "על פי קהלת ה, יד" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. כלומר: דברי רבנו הזקן: "שיגיע אליהם כמעשה הרשעים" הם בהתאם לפסוק בקהלת, בו נאמר: "אשר מגיע אליהם כמעשה הרשעים". לשם מה נוגע לנו לדעת מקור הלשון? - משמע, ש"ק אדמו"ר שליט"א מתכוון לכך, שרבנו הזקן משתמש כאן - בגלל טעם מסויים - בלשון הפסוק ובכך מוסבר לנו שהביטוי "כמעשה הרשעים" אינו כפי פירושה הפשוט של המלה "כמעשה" (שכן, הרי מדובר כאן על מדריגה כזו של יהודי, שמבחינת "מעשה" הוא מופרש לגמרי מה"רע" ואין הוא דומה לחלוטין בכך לרשעים, הדמיון שבינו לבין ה"רשע" הוא רק ביחס לכך, שיכולים לעלות במוחו הרהורים רעים), אלא זהו לשון הפסוק, המתאים כאן לפי הביטוי הכללי.

והוא – ועשה לי מטעמים וגו', מאמר השכינה לבניה כללות
 ישראל בדרוש ב'תקונים', כמו שמפרש ב'תיקוני זוהר',
 שמלים אלו אומרת השכינה לבני ישראל, המבקשת שבעבודתם
 יגרמו ל'מטעמים' – נחת רוח. וכן שם מטעמים גשמיים,
 דרך-משל, יש שני מיני
 מעדנים: אחד ממאכלים
 ערבים ומתוקים, ושני
 מדברים חריפים או
 חמוצים, – שלפני
 שעורכים אותם למאכל
 ערב, אין הם טובים
 למאכל מפאת חריפותם
 או חמיצותם, רק שהם
 מתבלים ומתקנים היטב
 עד שנעשו מעדנים
 להשיב הנפש. – כך ישנם
 גם למעלה שני סוגי נחת
 רוח: (א) נחת רוח הנגרם
 מדברים "טובים"
 ו"מתוקים" – עבודת
 הצדיקים, שאינם צריכים
 יותר להילחם עם ה"סטרא

אחרא", וכל עבודתם היא ל'המשיך' מהקדושה יותר אור; (ב)
 נחת רוח הנגרם למעלה, מעבודתם של ה"בינונים", שעדיין יש
 להם "עסק" עם הדברים ה"מרים", הלא-טובים, להיאבק עם
 ה"רע" שבנפשם הבהמית ולדחות את המחשבות וההרהורים
 הרעים. וזהו שאמר הקדוש: "כל פעל ה' למענהו, וגם רשע
 ליום רעה" – הכל עשה הקב"ה למענו, וכן גם את הרשע ליום
 רעה. כיצד, לכאורה, נברא גם הרשע למען הקב"ה? – אלא,
 פרוש, שישנו מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה, –
 כדי שיהפוך ל"יום" את ה"רעה", שזו משמעות "וגם רשע, ליום"
 רעה. וזאת עלידי, כך אתכפא סטרא אחרא – כשיכוף את
 ה"סטרא אחרא", ואסתלק יקרא דקדשא בריה הוא לעילא.
 – ויתעלה כבודו של הקב"ה למעלה. וזה פירוש הכתוב "וגם רשע
 ליום רעה" – שגם הרשע יהפוך את ה"רעה" ל"יום", כלומר –
 לאור. למדנו עד כאן, שעלידי שנופלות מחשבות רעות במחוו
 של יהודי, והוא משתלט עליהן – הוא כופה בכך את ה"סטרא
 אחרא" וגורם נחת רוח למעלה.

וה"רע" של הנפש הבהמית בצדיקים, בטלים לגמרי ל"טוב", שאין
 מקום כלל לתאוות שתוכלנה לעורר הרהורים רעים. ואילו
 המדריגות אודותן אנו לומדים כאן, אין ביכולתן להתעלות לכך
 מצד ה"בריאה" שלהן, וממילא אפשר שתעלינה בבעלי מדריגות
 אלו מזמן לזמן, מחשבות
 רעות, ועבודתם היא
 ללחום נגד מחשבות אלו.
 ושני מיני נחת רוח –
 בעבודתם של בני ישראל,
 לפני ותכרך למעלה:
 אחד – מכחיל הסטרא
 אחרא לגמרי, ואתכפא
 ממיריו למתקא –
 ומהפיכת המריר למתוק,
 ומחשוכא לנהורא, –
 ומחושך לאור, וזה נעשה
 עלידי הצדיקים; –
 המבטלים את ה"סטרא
 אחרא" לגמרי, ואת
 ה"מריר", ה"רע" של
 המדות שמונפשים
 הבהמית, הם הופכים
 ל"טוב", ואת "חושך" המוחין וה"שכל" של נפשם הבהמית, הם
 הופכים ל"אור" ולקדושה – כל זה גורם למעלה אופן אחד של
 נחת רוח; והשני – האופן השני של נחת רוח, הוא: כך
 אתכפא הסטרא אחרא – כשכופים את ה"סטרא אחרא",
 בעודה בתקפה וגבורתה – כשה"סטרא אחרא" היא עדיין בכל
 תוקפה וגבורתה, ומנביה עצמה כנשר, ומשם – ממקום
 הגבהתה, מורידה ה' באתערותא דלתתא – ע"י התעוררותו
 של יהודי למטה, לשבור את ה"סטרא אחרא". אופן זה של נחת
 רוח למעלה, נגרם עלידי הבינונים. – עלידי עבודת
 ה"בינונים", הלוחמים להכניע את הקליפה בנפש הבהמית. הרי,
 שקיים "נחת רוח" למעלה מעבודת הבינונים, במאבקם
 במחשבות ובהרהורים הרעים. לכך רומזים שני הסוגים: "בראת
 צדיקים" ו"בראת רשעים" – כאלה שעומדים במלחמה תמידית.
 וזהו שאמר הקדוש: "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי" –
 "מטעמים" לשון רבים, – שמשמעותה ברוחניות, בעבודת ה'
 היא: שני מיני נחת רוח, – למעלה, מעבודתם של בני ישראל,

ליקוטי אמרים

לפניו ית' למעלה. א' מביטול הס"א לגמרי ואתכפא
 ממיריו למתקא ומחשוכא לנהורא ע"י הצדיקים.
 והשנית כד אתכפא הס"א בעודה בתקפה וגבורתה
 ומנביה עצמה כנשר ומשם מורידה ה' באתערותא
 דלתתא ע"י הבינונים. וז"ש הכתוב ועשה לי מטעמים
 כאשר אהבתי מטעמים לשון רבים שני מיני נחת רוח
 והוא מאמר השכינה לבניה כללות ישראל כדפי'
 בתקונים. וכמו שבמטעמים גשמיים ד"מ יש שני
 מיני מעדנים אחד ממאכלים ערבים ומתוקים. והשני
 מדברים חריפים או חמוצי' רק שהם מתובלים ומתוקני'
 היטב עד שנעשו מעדנים להשיב הנפש. וז"ש הכתוב
 כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה פי' שישבו
 מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה כד אתכפא
 ס"א ואסתלק יקרא דקב"ה לעילא.

הם הופכים
 ל"טוב", ואת "חושך" המוחין וה"שכל" של נפשם הבהמית, הם
 הופכים ל"אור" ולקדושה – כל זה גורם למעלה אופן אחד של
 נחת רוח; והשני – האופן השני של נחת רוח, הוא: כך
 אתכפא הסטרא אחרא – כשכופים את ה"סטרא אחרא",
 בעודה בתקפה וגבורתה – כשה"סטרא אחרא" היא עדיין בכל
 תוקפה וגבורתה, ומנביה עצמה כנשר, ומשם – ממקום
 הגבהתה, מורידה ה' באתערותא דלתתא – ע"י התעוררותו
 של יהודי למטה, לשבור את ה"סטרא אחרא". אופן זה של נחת
 רוח למעלה, נגרם עלידי הבינונים. – עלידי עבודת
 ה"בינונים", הלוחמים להכניע את הקליפה בנפש הבהמית. הרי,
 שקיים "נחת רוח" למעלה מעבודת הבינונים, במאבקם
 במחשבות ובהרהורים הרעים. לכך רומזים שני הסוגים: "בראת
 צדיקים" ו"בראת רשעים" – כאלה שעומדים במלחמה תמידית.
 וזהו שאמר הקדוש: "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי" –
 "מטעמים" לשון רבים, – שמשמעותה ברוחניות, בעבודת ה'
 היא: שני מיני נחת רוח, – למעלה, מעבודתם של בני ישראל,

יום שבת קודש כ"ה שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 68, ולא עוד אלא... עד עמ' לה, מעט מעט.

את חיותם מה'סטרא אחרא", כי "צד הקדושה" הוא רק
 כשעושים את הדבר לשם שמים (למשל: לאכול – כדי לאגור
 כוח ללמוד ולהתפלל או לקיים מצות עונג שבת; להשמיע
 מילתא דבדיחותא (דברי בדיחה) כדי ללמוד מתוך שמחה,
 וכדומה) – ולכן, כשיהודי נמנע מלעשות דברים מותרים אלה,

להלן יסביר רבנו הזקן, שמדובר לא רק ביחס למחשבות רעות –
 שאלולא היה דוחה אותן היה עובר על חטא – אלא גם ביחס
 לדיבורים ומעשים של היתר, שאין בהם איסור כלל: שכן, מאחר
 שאם מדברים או עושים ענינים גשמיים אלה שלא בכוונה לשם
 שמים – מקבלים דברים אלה וכן לבושי הנפש הקשורים בהם,

1 כשאני לשם שמים, וכוונתו לכפות בכך את ה"סטרא אחרא" —
2 הוא גורם עלי-דייזה נחת רוח למעלה — וכדלהלן: ולא עוד, —
3 לא זו בלבד שעלידי ההשתלטות על המחשבות הרעות,
4 גורמים לנחת רוח למעלה, כי עלי-דייזה כופים את ה"סטרא

5 אחרא" **אלא אפלו**
6 **בדברים המותרים לגמרי,**
7 **כל מה שהאדם זוכה**
8 **יצרו** — "מקריב" ושוטל
9 ביצרו הרע, **אפלו שעה**
10 **קלה**, — מדובר כאן בדבר
11 שמותר לעשותו, והוא
12 יצטרך לעשותו, אלא
13 שהוא דוחה אותו לזמן
14 מאוחר יותר, **ומתבונן**
15 **לאכפא לסטרא אחרא**
16 **שחלל השמאלי**, —
17 שבלב, **בגון שחפץ**
18 **לאכל, ומאחר סעודתו**
19 **עד לאחר שעה או**
20 **פחות, ועוסק בתורה**
21 **באותה שעה**, — שכן, אם
22 באותה שעה, הוא עוסק
23 בענינים גשמיים אחרים
24 שהנפש הבהמית רוצה
25 בהם, אין בכך משום
26 "אתכפא" (כפיה), כי הרי
27 בין כך הוא נוהג לפי רצון
28 הנפש הבהמית. רק, אם

29 באותה שעה, הוא עוסק בתורה — ואף שאין הוא מרוויח בכך
30 זמן של לימוד תורה, כי גם אחרי האכילה ימשיך ללמוד. זאת
31 ועוד, גם את האכילה עצמה אין הוא דוחה לגמרי, כי אחרי
32 אותה "שעה" — אכן יאכל, מכל-מקום עצם העובדה שהוא
33 מאחר את סעודתו — יש בה משום כפיית ה"סטרא אחרא", דבר
34 הגורם נחת רוח למעלה. **בדאיתא** — כמו שאנו מוצאים,
35 **במקרא: "שעה רביעית" — משעות הבוקר, מאכל כל אדם,**
36 **שעה ששית מאכל תלמידי חכמים"**, — מדוע, באמת, אחריו
37 תלמידי החכמים את סעודתם בשעתיים? **והיו** — תלמידי
38 החכמים, **מרעיבים עצמם שתי שעות לכונה זו**, — כדי לכפות
39 את ה"סטרא אחרא", **אף שגם אחר הפעודה היו לומדים כל**
40 **היום**, — הרי הם לא עשו זאת כדי להרוויח זמן ללימוד, אלא
41 אך ורק כדי לכפות את ה"סטרא אחרא". וכך גם בשאר לבושי
42 הנפש: דיבור ומחשבה, **וכן אם בולם פיו מלדבר דברים**
43 **שבלב מתאוה מאד לדבר מעניני העולם**, — גם אם בדיבור
44 עצמו אין משום איסור כלל — רק מחמת שהוא מתאוה כל כך

ליקוטי אמרים

ולא עוד אלא אפי'

בדברים המותרים לגמרי כל מה שהאדם זוכה יצרו
אפי' שעה קלה ומתבונן לאכפא לס"א שבחלל
השמאלי כגון שחפץ לאכול ומאחר סעודתו עד לאחר
שעה או פחות ועוסק בתורה באותה שעה. כדאיתא
בגמ' שעה רביעית מאכל כל אדם שעה ששית מאכל
ת"ח. והיו מרעיבים עצמם שתי שעות לכוונה זו אף
שגם אחר הסעודה היו לומדים כל היום. וכן אם
בולם פיו מלדבר דברים שבלב מתאוה מאד לדבר
מעניני העולם וכן בתרהורי מחשבתו אפי' במעט
מועיר דאתכפא ס"א לתתא אסתלק יקרא דקב"ה
וקדושתו לעילא הרבה ומקדושה זו נמשכת קדושה
עליונה על האדם למטה לסייעו סיוע רב ועצום לעבודתו
ית'. וז"ש רז"ל אדם מקדש עצמו מעט למטה מקדשין
אותו הרבה מלמעלה לבד מה שמקיים מצות עשה
של תורה והתקדשתם וכו' כשמקדש עצמו במותר לו
ופי' והתקדשתם שתעשו עצמכם קדושים כלומר אף
שבאמת אינו קדוש ומוכדל מס"א כי היא בתקפה
ובגבורתה כתולדתה בחלל השמאלי רק שכובש יצרו
ומקדש עצמו. והייתם קדושים כלומר סופו להיות

לומר דיבורים אלה — הוא מתאפק, כדי לשבור את יצרו הרע.
וכן ברהורי מחשבתו, — שהוא מתאוה להרהר בענין גשמי,
ונמנע מכך, **אפלו במעט מועיר דאתכפא לסטרא אחרא**
ליתא — גם בכפיה מועטה של ה"סטרא אחרא" למטה,
אסתלק יקרא יקרא דקדשא
ברידהוא וקדשתו
לעילא הרבה. — מתעלה
בהרבה כבודו של הקב"ה
וקדושתו למעלה.
ומקדשה זו — שלמעלה,
נמשכת קדשה עליונה
על האדם למטה, לסייעו
סיוע רב ועצום לעבודתו
יתברך. — בעבודת ה'
שלו. והיו שאמרו רז"ל:
"**אדם מקדש עצמו מעט**
למטה — מקדשין אותו
הרבה מלמעלה", לבד
מה שמקיים — בכך,
מצות-עשה של תורה:
"**והתקדשתם וכו'**", —
שהוא מקיים, **בשמקדש**
עצמו במותר לו. —
בדברים המותרים לו.
מצות "והתקדשתם" היא,
שגם בדברים המותרים,
ימנע יהודי מלעשותם
לשם תאוותו הגופנית,

אלא אך ורק לשם שמים. מצוה זו של "והתקדשתם" הרי לא
נאמרה לצדיקים בלבד, שאין להם שום שייכות לרע", אלא
דוקא לאותם אנשים שיש להם עסק עם הרע", כפי שיוסבר
להלן: ופרוש "והתקדשתם" — **שתעשו עצמכם קדושים;**
כלומר, אף שבאמת אינו קדוש ומכדל מסטרא אחרא, —
קדושה" משמעה — פרישה והתבדלות מה"קליפה" ומה"רע".
הרי, אף שמבחינת מדרגתו, עליו עדיין לקדש עצמו ולהתרחק
מה"סטרא אחרא", כלומר: אין הוא בדרגה שאין בלבו שום
תאוה לדברים המקבלים חיותם מה"סטרא אחרא", **כי היא** —
ה"סטרא אחרא" שמנפשו הבהמית, **בתקפה ובגבורתה**
כתולדתה בחלל השמאלי, — שבלב, שבו מיקומה של הנפש
הבהמית והיצר הרע, **רק שפובש יצרו ומקדש עצמו**. —
ומנתק את עצמו מה"סטרא אחרא", הרי אם הוא עושה כן
ומקיים בכך את "והתקדשתם" הוא מגיע לקיום האמור אחרי
ה"התקדשתם", ככתוב בהמשך: "**והייתם קדושים**" — נוסף על
הפירוש הפשוט, בלשון ציווי, שתהיו קדושים, אפשר גם לפרש

מקדש עצמו מעט למטה – מקדשים אותו הרבה מלמעלה,⁹
ומסייעים אותו לגרשה – את ה"סטרא אחרא" מלבדו מעט¹⁰
מעט: – שגם מלבו, יהיה¹¹
בידו, לגרש את ה"סטרא¹²
אחרא", שגם בלבו לא¹³
תהיה שום תאוה¹⁴
לענינים ש"חיותם" היא¹⁵
מה"סטרא אחרא".¹⁶

ליקוטי אמרים

קדוש ומובדל באמת מהס"א ע"י שמקדשים אותו¹
הרבה מלמעלה ומסייעים אותו לגרשה מלבו²
מעט מעט:³

"והייתם קדושים" בלשון של הבטחה, עלידי "והתקדשתם"
פעילות כפוייה של התקדשות, ישנה הבטחה שאכן "תהיו
קדושים", בלומר, סופו
להיות קדוש ומבדל
באמת מהסטרא-אחרא,⁴
עלידי שמקדשים אותו⁵
הרבה מלמעלה, – כפי⁶
שלמדנו, שעלידי שאדם⁷

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום חמישי עמ' א

לח רב יוסף, ודלמא מעבודת בוכבים הוא דהדר ביה אך לא¹⁷
מרביעה, אמר ליה אבי, 'לעבדו שכם אחד' כתיב, ואף הגויים¹⁸
ישמרו המצוות כישראל.¹⁹
מקשה הגמרא לרבי אליעזר: מיתבי, לרבי אליעזר האסור בהמת
גוי לקרבן, כיצד אמר משה לפרעה (שמות י ב) 'ויאמר משה גם אתה
תתן בידנו זבחים ועולות ועשינו לך' אלהינו, הרי יש לחשוש²¹
לרביעה. מתרצת הגמרא: קודם מיתן תורה שאני – היה הדין שונה,²²
שלא נאסר נרבע לקרבן.²³
קושיא נוספת לרבי אליעזר: תא שמע רביה שלא כרבי אליעזר,²⁴
שנאמר (שמות יח יב) כשבא יתרו למחנה ישראל, 'ויקח יתרו חתן
משה עולה זבחים לאלהים' והרי גוי היה, ואין לא חששו לרביעה²⁵
בבהמותיו. דוחה הגמרא: יתרו נמי קודם מיתן תורה הוה.²⁶
בבוכים (טז) נחלקו אמוראים, האם ביאת יתרו היתה קודם מתן²⁷
תורה או אחריו. לפי זה מקשה הגמרא: הניחא תירוצי זה למאן²⁸
דאמר יתרו קודם מיתן תורה הוה, אלא למאן דאמר²⁹

אמר רב יוסף, מאי קרא – היכן מצאנו בפסוק שלעתיד לבוא¹
ישמרו האומות מצוות ה', שנאמר באחרית הימים (צפניה ג ט) 'כי אז
אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' לקרא כלם בשם ה'.²
מקשה הגמרא: אמר ליה אבי, ודלמא מעבודת בוכבים הוא דהדר³
ביה – שמא רק מעבודת בוכבים יחזור בהם, כנאמר 'לקרוא כולם
בשם ה' שלא יעבדו אלהים אחרים, אך מרביעה לא יזכרו.⁴
מתרצת הגמרא: אמר ליה רב יוסף, כיון שבסוף הפסוק 'לעבדו שכם
אחד' כתיב, משמע שכולם יקימו כל מצוותיו.⁵
לשון אחרת בענין זה: רב פפא מתני הכי – שנה ענין זה כמובא⁶
לעיל, ורב זביד מתני הכי – שנה ענין זה כך, שישבו רבי אמי ורבי
יצחק, ותרנויהו אמרי, וכן התי רבי אליעזר פוסל בכל התרבותות⁷
בהמת גוי, ותרנויהו אמרי עוד, ומאי אותיבו ליה תרנויהו לרבי⁸
אליעזר, מהפסוק 'כל צאן קדר יקצצו לך' וגו' שלעתיד יקריבו
קרבתות מישמעאל, אמר רבי אליעזר לחבריו, בולס גרים גרורים הם⁹
לעתיד לבא, ועל כן לא נחשוש אז לרביעה, ומאי קראת, שנאמר
'כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה', מתקין¹⁰

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום שישי עמ' א

תחילה, ואם כן סתם מלחמה האמורה בספר זה עוסקת בבני²⁹
יהודה.³⁰
מחלוקת נוספת של אמוראים אלו: כאשר אבל שאול קודם שמלך³¹
עם הנביא שמואל, נאמר (שמואל א' ט ב) 'וירם הטבח את השוק
והעליה וישם לפני שאול'. שואלת הגמרא: מאי ו-מהו 'והעליה'.³²
משיבה הגמרא: רבי יוחנן אומר, 'השוק והעליה' הוא שוק ואליה,³³
ומאי והעליה – ומדוע קרויה האליה 'העליה' שמשמעה מה שמעל³⁴
השוק, דמסקמא שוק לאליה – כיון שהאליה נמצאת מעל השוק³⁵
ונשענת עליו.³⁶
שיטות נוספות מהו 'העליה': ורבי אלעזר אומר, 'השוק והעליה'³⁷
הוא שוק וחזה, ומאי והעליה – ומדוע קרוי החזה 'העליה', דמחית³⁸
לה לחזה עליה שוק כי כפי אנופי – כיון שבשעת התנופה מניח³⁹
הכוכן את החזה על גבי השוק, ומנפי ליה – ומניפם.⁴⁰
ורבי שמואל בר נחמני אומר, ביאור 'השוק והעליה' הוא שוק ושופי⁴¹
ובק הירך, ומאי 'והעליה' – ומדוע קרוי השופי 'העליה', כיון⁴²
דשופי עליה שוק קא – מקום השופי בגוף הבהמה הוא מעל⁴³
השוק.⁴⁴
שנינו במשנה: לא תתייחד אשה עםהם – עם עובדי כוכבים, מפני⁴⁵
שחשודים על העריות.⁴⁶
מבררת הגמרא: כמאי עסקינן – באיזה אופן של יחוד עוסקת משנה⁴⁷
זו, אילימא בחד – אם כוונת המשנה שאסור לה להתייחד עם עובד⁴⁸
כוכבים אחד, דכנותה נפי ישראל מי שרי – וכי עם ישראל באופן⁴⁹
זה מותר להתייחד, ונתנן (קדושין פ) לגבי ישראל, לא יתייחד איש⁵⁰
אחד אפילו עם שתי נשים, כיון שדעתן קלה ויש לחשוש שיתפתו⁵¹
שתיהן לחטוא עמו, ובודאי שלא יתייחד עם אשה אחת, ואם כן⁵²
גם עם ישראל אחד אסור לאשה להתייחד, ואילו משנתנו עוסקת⁵³
באיסור מיוחד להתייחד עם גוי.⁵⁴⁵⁵

לישראל (במדבר כג כ), 'תמות נפשי מות ישרים ותחי אחריתי כמותו'¹
– הלואי ואמות במיתת אברהם יצחק ויעקב שנאמרה בהם²
גויעה, וכמבואר לעיל.³
שואלת הגמרא: והיכא רמיזא – והיכן רמזו בספר בראשית שבני⁴
יהודה מושכים בקשת. משיבה הגמרא: שנאמר בברכת יעקב⁵
ליהודה (בראשית מט ח) 'יהודה אתה יודוך אחיך, ידך בערך אחיך',⁶
ואיזו היא מלחמה שצריכה הרמתי יד בנגד עורף, הוי אומר זו קשת,⁷
שהמורש בה מיהו ידיו לגובה עיניו, דהיינו מול העורף.⁸
דעות נוספות בביאור 'ספר הישר': רבי אלעזר אומר, ספר הישר זה⁹
ספר משנה תורה – חומש דברים, ואמאי קרו ליה 'ספר הישר',¹⁰
דכתיב בו (דברים יח) 'ועשית הישר והטוב בעיני ה''. שואלת הגמרא:¹¹
והיכא רמיזא – והיכן רמזו בחומש זה שבני יהודה מושכים בקשת¹²
כפי שאמר דוד. משיבה הגמרא: שנאמר בברכת משה לשבט¹³
יהודה (שם לג ח) 'ידיו רב לו' – ידיו יריבו וינקמו משונאיו במלחמה,¹⁴
ואיזו היא מלחמה שצריכה שתי ידים, הוי אומר זו קשת שמושך בה¹⁵
בשתי ידיו.¹⁶
רבי שמואל בר נחמני אומר, ספר הישר זה ספר שופטים, ואמאי קרו¹⁷
ליה 'ספר הישר', דכתיב בו (שופטים יז) 'במים ההם אין מלך בישראל',¹⁸
איש הישר בעיניו יצא. שואלת הגמרא: והיכא רמיזא בספר¹⁹
שופטים שבני יהודה מושכים בקשת. משיבה הגמרא: שנאמר (שם²⁰
ג ב) לגבי הגויים שנותרו בארץ ישראל לאחר כיבושה, שהותרים²¹
שם ה' למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה, ואיזו היא²²
מלחמה שצריכה לימוד, הוי אומר זו קשת.²³
שואלת הגמרא: ומגן דביהודה כתיב – ומגן שפסוק זה המבאר²⁴
שישראל למדו להלחם בקשת נאמר בבני יהודה. משיבה הגמרא:²⁵
דכתיב בתחילת ספר שופטים (א-א ג), 'יהי אחרי מות יהושע,²⁶
וישאלו בני ישראל בה' לאמר מי יעלה לנו (בתחלה) אל הפנעני²⁷
להלחם בו, ויאמר ה' יהודה יעלה', כלומר ששבט יהודה ילחם²⁸

יום ראשון

יום שני

יט שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.

תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.

מצות-עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה'א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", ער זאל דאס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתוב: וידעת היום גו'.

מצות-עשה הראשונה, ובלשון הרמב"ם: "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מצות עשה, וכמו שכתוב אנכי ה' אלקיך", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לירע שיש שם מצוי ראשון", שידע זאת בהשגה והבנה דוקא, וכמו שכתוב "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם", וכתוב: "וידעת היום גו'".

יום שני

יום שלישי

כ שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז-קג.

תניא: וכן הלבוש . . . 56 ימיהם.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממכתביו: על פי "הגהות אשר"י" – נטילת ידים לסעודה ג' פעמים וצופות, כן היה עושה אדני אבי מורי ורבי – (מהר"ש נשמתו-עדין) – ומניח משפיקה הג' מעט מים בכף ידו השמאלית וכזה משפשף שתי ידיו.

יום שלישי

יום רביעי

כא שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד-קה.

תניא: אך המחשבה . . . כט כפקודין.

חובת נשי ובנות החסידים יחיו לעמד בשורה ראשונה בכל מפעל של חזוק הדת והיהדות בכלל, ובפרט בענין טהרת המשפחה. ועליהם לארגן חברת בנות החסידים לחזק כל דרכי החסידים בעניני הדרכה וחנוך, כמו שהיה בבתי החסידים מאז ומקדם.

יום רביעי

יום חמישי

כב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו-קז.

תניא: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.

עם זיינען דא צווייערליי חוקים: א) א געזעץ וועלכער שאפט לעבען ב) א געזעץ וועלכער ווערט באשאפען פון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאפען פון

היום יום . . .

לעבען, דערפאר זיינען זיי אין יעדער לאַנד פארשידען, לויט די תנאים פון לאַנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאַפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.

קיימים שני סוגי חקים: (א) חק שיוצר חיים. (ב) חק שנוצר מהחיים. חקי אנוש נוצרו מתוך החיים, לכן הם שונים בכל מדינה, לפי תנאי המדינה. תורת ה', היא החק האלקי שיוצר חיים. תורת ה' היא תורת אמת, התורה היא בכל מקום ובכל זמן זהה, התורה היא נצחית.

יום
חמישי

יום ששי

כג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, ששי עם פירש"י.

תהלים: קח-קייב.

תנאי: ומה יוכל . . . כמ"ש לקמן.

אמאל ארויסגייענדיק פון זיין חדר, האָט דער אלטער רבי אָנגעטראָפּען, ווי די רביצין זאָגט צו עטליכע פרויען: "מיינער זאָגט".

האָט דער רבי געזאָגט: מיט איין מצוה בין איך דיינער, מיט מצות וויפיל איז מען דעם אויבערשטענ'ס. און איז געפאלען אויף דער פריטעלקע און האָט זיך פארדב'ק'עט. אויפכאָפּענדיג זיך פון דבקות, האָט ער געזאָגט: צאינה וראינה – אויף ארויסגיין פון זיך און זעהן אלקות, ווערט דאָס פון – בנות ציון, מלכות מעוררת ז"א, לעתיד-לבוא וועט זיין אשת חיל עטרת בעלה.

פעם, ביצאו מחדרו, הודמן ושמע אדמו"ר הזקן כיצד הרבנית אומרת לכמה נשים: "שלי [=בעלי] אומר".

– אמר הרבי: בגלל מצוה אחת אני שלך, בכמה מצות אנו של הקדוש-ברוך-הוא! ונפל על מזוזה הדלת, כלו דבקות. בהתעוררו מה'דבקות' אמר: "צאינה וראינה" – כדי לצאת מעצמו ולראות אלקות, זה נהיה מ"בנות ציון" – מלכות מעוררת ז"א [=זעיר אנפין, ששת המדות הקדושות העליונות], לעתיד-לבא יהיה "אשת חיל עטרת בעלה".

יום
שישי

שבת

כד שבט

ה'תש"ג

בשעת קריאת עשרת הדברות עומדים, ופניהם אל הספר תורה.

הפטורה: בשנת... מצבתה

. מברכים ראש חדש אדר ראשון. אמירת כל התהלים בהשקפה. יום התעודות.

שיעורים. חומש: יתרו, שביעי עם פירש"י.

תהלים: קיג-קית.

תנאי: פרק כד. וזה . . . כנודע.

וירא העם וינועו, אז זיי האָבען דערזעהן ג-טליכקייט איז שוין וינועו, עס איז געוואָרען א תנועת חיים.

"וירא העם וינועו" – כשהם ראו אלקות, הרי מיד "וינועו", נפלה תנועת חיים.

אלו ידעתם – אמר אדמו"ר ה"צמח צדק" – כחם של פסוקי תהלים ופעלתם בשמי רום, הייתם אומרים אותם בכל עת. תדעו שמזמורי תהלים שוברים כל המחצות, ועולים בעלוי אחר עלוי בלי שום הפרעה, ומשתטחים לפני אדון עולמים ופועלים פעלתם בחסד וברחמים.

שבת
קודש

יום ראשון

כה שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: משפטים, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תנאי: פרק כה. וזהו . . . 62 אח"כ.

לערנען בכל יום א פרשה חומש מיט פירש"י (זונטאג ביז שני, מאנטאג ביז שלישי וכו'), אמירת תהלים בכל יום, גומר זיין דעם תהלים שבת מברכים – דאס דארף מען אפהיטען, דאס איז נוגע איהם, זיינע קינדער און קינדס קינדער.

ללמד בכל יום פרשת השבוע, חמש עם פירש"י (יום ראשון – עד "שני", יום שני – עד "שלישי" וכו'); אמירת תהלים בכל יום, לגמור את התהלים בשבת מברכים – על כך יש להקפיד. זה נוגע לו, לבניו ולבני בניו.

המשך ביאור למס' עבודה זרה ליום ראשון עמ' ב

הגמרא מבררת האם לרבי יהודה מותר למוכרם לגוי על מנת
שישחטם: איבער, להו, המוכר בהמה גסה לגוי על מנת לשחוט,
מהו – מה הדין בזה לפי רבי יהודה, האם דינו כמוכר אילן מחובר
על מנת לקצוץ, שהתיר רבי יהודה.
מבאר הגמרא את צדדי הספק: הצד לאסור, כיון שהתם, במוכר
לגוי מחובר על מנת שיקצוץ מעמא מאי שרי – מה הטעם שמתיר
רבי יהודה, משום דלאו ברשותיה קיימי – הקרקע אינה ברשות
הגוי לאחר המכירה, שהרי קנה רק את האילן או התבואה, ולא
מצי משחי להו – אין הגוי יכול להשחית את התבואה בקרקע נגד
רצון הישראל, אלא יכפוץ לקצוץ. אבל בהמה, כיון דברשותיה
דעובד בוכבים קיימא – כיון שלאחר המכירה הבהמה עומדת
ברשות הגוי, יש לחשוש שמא משחי לה – ישאיר אותה ולא יקיים
את התנאי לשוחטה. או דלמא – או שמא נאמר, לא שניא – אין
חילוק בין מכירת בהמה למכירת אילן, ולעולם סובר רבי יהודה
שמועיל תנאי.
הגמרא מוכיחה שאף בבהמה מתיר רבי יהודה למכור בתנאי
שישחוט: תא שמע, דתנאי בברייתא, מוכר אדם בהמה גסה לגוי
על מנת לשחוט, ושחט, דבר רבי יהודה. רבי מאיר אומר, אין
מוכרין לו אלא שחוטתה.

משנה

המשנה מלמדת את האיסור למכור ולהשכיר לגוי בתים ושדות
בארץ ישראל. ומקור איסור מכירה התבאר בברייתא לעיל (ע"א)
מהפסוק 'לא תחנם' (דברים 18) האוסר ליתן לגוי חניה בארץ
ישראל.
אין משכירין להם [לגוים] בתים בארץ ישראל, שמא יבוא גם
למכור להם ויעבור בזה על איסור תורה. ואין צריך לומר שאסור
להשכיר להם שדות לפי שבזה אם ימכור לגוי יעבור על שני
איסורים, וכל שכן שגזרו על כך שמא יבוא למכור. וקבוצי,
הסמוכה לארץ ישראל ואין דינה לגמרי בארץ ישראל, לפי
שנכבשה רק בכיבוש יחיד על ידי דוד המלך,

דבר רבי יהודה. רבי מאיר אומר, אין מוכרין אלא תבואה שהיא
כבר קצוזה.
מבאר הגמרא מדוע הוצרכה הברייתא להשמיע את מחלוקתם
בשלשה אופנים: וצריך – הוצרך התנא בברייתא לפרש את
מחלוקתם כך, דאי אשמעינן – שאם היה התנא משמיע את
מחלוקתם רק באופן של אילן, היה מקום לומר שדווקא בה
[בזה] קאמר רבי מאיר שאין מועיל תנאי שיקצוץ, כיון דלא פסיד
– כיון שהגוי לא יפסיד אם ישאיר את האילן מחובר, ולכך יש
לחוש שמא משחי לה – ישחיה מלקצוץ, אבל תא – קמה דבר
משחי לה פסיד – שאם הגוי ישאירנה מחוברת הוא יפסיד, כיון
שתבואה שהושלמה גדילתה ונשאתה מחוברת, הרי היא הולכת
ונפסדת, אימא מודי לה – שמא נאמר שמודה לו רבי מאיר לרבי
יהודה שמותר למכור מחוברת בתנאי שיקצוץ. ולכן השמיענו
התנא שאף בקמה אוסר רבי מאיר למכור.
ואי אשמעינן את מחלוקתם רק בהני תרתי – באלו השניים וקמה
ואילן ולא בתבואה, היה מקום לומר שדווקא בהם סובר רבי
יהודה שמועיל התנאי שיקצוץ, משום דלא ידע שבחיהו – שאין
ניכר שיש בהם שבח כשנשארים מחוברים, שהרי באילן לא ניכר
שהוא משביח והולך, ובקמה לא רק שאין שבח אלא יש הפסד
בהשחיתתה, ולכך אין לחשוש שמא ימנע הגוי מלקצוץ, אבל שחת
דידע שבחיהו – שניכר לעיניים שהשחיתתה בקרקע משביחתה,
אימא מודי לה רבי יהודה לרבי מאיר שלא מועיל התנאי שיקצוץ,
כיון שבזה יש לחשוש שמא הגוי לא יקצוץ, ויודעה הברייתא
שאף בזה מתיר רבי יהודה למכור בתנאי שיקצוץ.
ואי אשמעינן בה – רק בשחת, היה מקום לומר שדווקא בה
קאמר רבי מאיר שאין מועיל התנאי, כיון שניכר השבח ויש
לחשוש שהגוי לא יקצוץ, אבל בהנה – באילן וקמה שאין ניכר
השבח במה שנשארים מחוברים, אימא – שמא נאמר שמודי לה
רבי מאיר לרבי יהודה שמועיל התנאי, משום שאין לחשוש בהם
שמה הגוי לא יקצוץ. מסימת הגמרא: צריך – לכן צריך
להשמיענו את המחלוקת בכל שלשת האופנים, לפי שלא היינו
יכולים ללומדם זה מזה.
התבאר לעיל (ד) שאסור למכור לגוי בהמה גסה, עגלים וסייחים,

זכות הכהן במתנות כהונה לפני הנתינה יום ראשון י"ט שבט ה'תשע"ח

כי תרומה (קודם הנתינה לכהן) היא ממון שאין לו תובע, אבל צריך לשלם לצאת ידי שמים (וזה גם דעת התוספות חולין שם, ד"ה ואב"א). אך כאן, באכילת טבל קודם ההפרשה, כתב הרמב"ם "אין משלמין המתנות", היינו אפילו לא לצאת ידי שמים, כי קודם ההפרשה אין לכהן שום זכות ממונית במתנות".

ובזה מבואר דיוק נוסף בדברי הרמב"ם: לשון ההלכה הוא: "האוכל פירותיו טבליים... אף על פי שהן חייבין מיתה לשמים אין משלמין המתנות לבעליהן". ומשמעות הדברים היא שחיוב מיתה הוא סיבה לשלם את המתנות לכהן ומלמדנו הפסוק שמכל מקום אין משלמים. ואינו מובן: הרי אדרבא, חיוב מיתה הוא סיבה לפטור משלומין לפי דעה אחת (מצד ק"ס ליה בדרכה מיניה?) ולפי הנ"ל הדבר מובן:

חיוב מיתה לשמים מורה שאכילת הטבל היא איסור חמור והיה מקום לומר שהאוכל חייב לשלם (מדין שמים) כדי שלא יהא חוטא נשכר, ועל כך כתב הרמב"ם שמאחר וקודם ההפרשה אין לכהן כל זכות במתנות, אין צריך לשלם כלל.

(לב ארית, חולין קלא, א)

יום טוב קובע למעשר? יום שני כ' שבט ה'תשע"ח

לענין מעשר כמו אכילת שבת. והגר"א קלצקין הביא ראייה לכך מהמסופר בגמרא (פסחים קה, א) שכמה אמוראים האריכו סעודתם בערב שבת ובכניסת השבת ביקשו להפסיק סעודתם ולקבוע מחדש לשם שבת, כדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת, ואמר להם רב המנונא סבא שכדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת אין צורך להפסיק את הסעודה אלא די לפרוס מפה ולקדש כי "כשם שהשבת קובעת למעשר, כך שבת קובעת לקידוש". ופירש רש"י: "כשם שאכילת ארעי בערב שבת חשובה קבע למעשר – כך קובעת לקידוש, שאסור לטעום עד שיקדש". ולכן "משחשיכה היא חשובה סעודת שבת מאליה".

וכיון שגם אם האריכו בסעודתם בעת כניסת יום-טוב, הלכה היא ש"פורס מפה ומקדש" – מוכח שגם יום-טוב קובע למעשר, שהרי הגדרת הסעודה כסעודת קבע המחייבת בקידוש תלויה בהיותה כאכילת קבע המחייבת במעשר (אכן הראשה סי' י"ג).

הלכות מעשר פרק א, הלכה ה: האוכל פירותיו מכלל, וכן לוי שאכל המעשר בטבלו - אף על פי שהן חייבין מיתה לשמים, אין משלמין המתנות לבעליהן, שנאמר: "אשר ירימו לה", אין לה בהן כלום עד שירימו אותן. והקשה ה"ב אריה:

מדברי הרמב"ם "אין לה בהן כלום עד שירימו אותן" משמע שאם אכל את הפירות לאחר ההרמה (הפרשה), יש לכהן או ללוי זכות בהם, ועליו לשלם תמורתם. ולכאורה, הרי זה בסתירה להלכה שהמזיק או אכל מתנות כהונה (אחר שהופשרו ולפני שניתנו לכהן) פטור משום שזהו 'ממון שאין לו תובעים', כי כל כהן שיתבענו יוכל לדחותו ולומר לו "לכהן אחר אני נותנם ולא לך" (חולין קל, ב). והרי הרמב"ם (הל' בכורים פ"ט הי"ד) הביא גם הלכה זו!

ותירץ:

לשון הרמב"ם (שם) הוא "עבר ואכלן או הזיקן או מכרן, אינו חייב לשלם מפני שהוא ממון שאין לו תובע". וכתב ה'כסף משנה' שהרמב"ם שינה מלשון הגמרא, "המזיק מתנות כהונה פטור", להדגיש שאינו חייב לשלם בדיני אדם

הלכות מעשר פרק ה, הלכה כ: פרות שנגמרה מלאכתן, וחשכה עליהן ליל שבת - נקבעו; ולא יאכל מהן אפילו לאחר השבת, עד שייעשר.

שבת קובעת למעשר ואסור לאכול פירות בשבת, אפילו אכילת עראי, קודם שיעשרם. הדבר נלמד מהפסוק "וקראת לשבת עונג" (ישעיה נ, יג). וכיון שאכילת שבת נקראת עונג, קבעה שאין בה עוד שם עראי אלא שם קבע (רש"י ביצה לד, ב). וכתב הצ"ח (ביצה לה, א ד"ה ונתתי לב) שדווקא שבת קובעת למעשר, אבל יום-טוב אינו קובע למעשר. ואף שיש בו חיוב שמחה, הרי השמחה היא בבשר שלמים, שאין בו תרומות ומעשרות.

אך ה'שער המלך' (מעשר פ"ה הכ"ב) סובר שגם יום טוב קובע למעשר, שהרי כתב הרמב"ם (הל' יו"ט פ"ו הט"ז) "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר 'לקדוש ה' מכובר', וכל ימים טובים נאמר בהם מקרא קודש". וכיון שגם אכילת יום טוב נקראת 'עונג' הרי היא נחשבת אכילת קבע

מתי 'עשו חכמים את שאינו זוכה כזוכה?' יום שלישי כ"א שבט ה'תשע"ח

בפירות, אף שלא הגיעו לידיהם, ולהחזירם לבעל הבית תמורת הלוואה שלו מבעל הבית, וזאת כאשר בעל הבית זיכם על ידי אחר (שמסר את הפירות לאדם שלישי ואמר לו שיוזכר בהם עבור הכהן או הלוי) שנחשב כאילו בא לידם ואז מחזירים לבעל הבית תמורת החוב. ואם הכהן או הלוי הם ממכריו שרגיל לתת רק להם, "אינו צריך לזכות על ידי אחר".

הלכות מעשר פרק ז, הלכות ה': המלוה מעות את הבהן ואת הלוי ואת העני, להיות מפריש על אותן המעות מחלקן... מפריש התרומה או מעשר... ומנכה בהן על ידי אחר לאותו הבהן או הלוי או העני שהלוה... ומנכה מן המלוה - עד שיפרע כל חובו...

לדעת רב ושמואל (גיטין ל, ב) יכולים הכהן והלוי לזכות

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ קז

לידו וחזר ומכרן לישראל תמורת הבהמה השניה שניתן לו, ובכור בעל מום (שהרי שוחטו כשיפול בו מום) שהכהן מוכר לישראל פטור מן המתנות. והרי זה בסתירה לדבריו כאן שהלכה שלא כרבי יוסי!

ומיישב ה'מראה הפנים':

בספק בכור, תיקנו חכמים שגם ללא קנין ייחשב כאילו זכה בו הכהן, כיון ש'חליפין ביד כהן' (בכורות יח, א), היינו תמורת הבכור שביד הבעלים נמצאת ביד הכהן (בהמה אחת מהשתיים), וכאשר התמורה בידו 'עשו חכמים את שאינו זוכה כזוכה', אבל המלוה מעות לכהן או לוי כדי שיוכל ליתול את התרומה והמעשר תמורת ההלוואה, הרי בעת נתינת התמורה התבואה עדיין לא נזרעה, וכיון שלא באה לעולם אין הכהן יכול לזכות בה, ולכן צריכים הבעלים לזכות לכהן על ידי אחר בעת ההפרשה.

אבל לשיטת רבי יוסי (שם) "עשו את שאינו זוכה כזוכה". כלומר, אף שהכהן או הלוי לא עשו קנין, חכמים עשאו כאילו זכו בתרומה ובמעשר, ובעל הבית יצא ידי חובת נתינה בעת ההפרשה ויכול לגבותם בחובו.

ופסק הרמב"ם כרב ושמואל, שרק במזכה לכהן או ללוי על ידי אחר או במכרי כהונה, נחשב כאילו בא לידם (רדב"ז, כסף משנה).

והקשו אחרונים (לחם משנה בכורות פ"ה ה"ג. מראה הפנים ירושלמי פאה פ"ה ה"ב):

בדיני בכור בהמה טהורה (הל' בכורים פ"ט ה"ג) כתב הרמב"ם שבהמה שילדה שני זכרים וספק מי נולד ראשון, אחד ניתן לכהן ואחד לבעלים והבהמה שביד הבעלים פטורה ממתנות כהונה (זרוע לחיים וקיצה'), כי 'עשו חכמים את שאינו זוכה כזוכה' ואף שלא באו המתנות ליד הכהן נחשב כאילו הגיעו

מתי אפשר להקל לצורך אורחים?

יום רביעי כ"ב שבט ה'תשע"ח

לאורחים.

וכן מצאנו בדינים מסוימים שהקלו בהם לצורך שבת וכתב ה'פרי מגדים' (יו"ד צד, משב"ז ט) שמסתבר כי מאכל שהוכן לצורך שבת על פי היתרים אלו, מותר לאכול מהנות ממנו לאחר השבת, אך לגבי דמאי כתב הרמב"ם (הלח פ"ב ה"ב) שאע"פ שהתירו בשבת להסתמך על האומר שהפירות מעושרים אף שאינו נאמן על כך בימות החול, לאחר השבת צריך לעשר, "שלא הקילו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת".

וטעם החילוק מוכן על פי האמור, כי פירות אלו בעצם אסורים מדרבנן אלא שלצורך שבת התירו את האיסור ולכן לאחר השבת שוב אין לאכול מהם מבלי לעשר, אך בשאר הדינים שהקילו לצורך שבת, מעיקר הדין הדבר מותר ונאסר רק משום חומרא ולצורך שבת לא החמירו. ומאחר ונעשה בהיתר, אפשר להשתמש בו גם לאחר השבת.

(שו"ת דברי משה סי' מב)

הלכות מעשר פרק י, הלכה יא: מִתֵּר לְהַאכִיל אֶת הָעֲנִיִּים וְאֶת הָאוֹרְחִים דְּמָאִי, וְצִרִיךְ לְהוֹדִיעֵן; וְהָעֲנִי עֲצֻמוֹ, וְהָאוֹרֵחַ - אִם רָצָה לְתַנּוֹן, מְתַנּוֹן.

מצינו בהלכה שלעיתים במקום 'הפסד מרובה' מותר להסתמך על שיטה מקילה שלא נפסק כמותה, וכן הקילו לפעמים לצורך אורחים שיש להגיש בפניהם כיבוד. ויש להסתפק: האם במקרים אלו צריך להודיע לאורחים שכשרות הכיבוד המוגש לפניהם נשענת על היתר מיוחד בעבורם? לכאורה דין זה מפורש בהלכה כאן שהתירו להאכיל את העניים והאורחים דמאי "וצריך להודיעם".

אך למעשה יש לחלק שדמאי במהותו אסור מדרבנן, אלא שלצורך העניים והאורחים הקילו והתירו את האיסור. וכיון שלכתחילה ראוי בכל זאת לעשרו, יש להודיע זאת לעניים ולאורחים כדי שיחליטו בעצמם אם לעשר, אך בשאר הדינים שהקילו בהם לצורך האורחים, הרי זה משום שמעיקר הדין הדבר מותר ונאסר רק מחמת חומרא ולצורך אורחים לא החמירו והרי הוא היתר גמור ושוב אין צורך להודיע על כך

ה'קלים שבדמאי' - מתי פטורים ממעשרות?

יום חמישי כ"ג שבט ה'תשע"ח

וודאי חייבים לעשרם (ראה פיה"מ להרמב"ם פאה שם). ולדעת רבי יוחנן פירות אלו פטורים אף בטבל וודאי לפי "שחזקתן הפקר והפקר פטור מן המעשרות" (פני משה ירושלמי שם). והרמב"ם פסק כרבי יוחנן ולכן "אפילו אמר לו עם הארץ אינם מעושרין, הרי אלו פטורין מן המעשרות" (כסף משנה). והקשה ה'משנה ראשונה' (דמאי שם): אם פירות אלו פטורים ממעשר אף בטבל וודאי, מדוע נקטה המשנה בלשון 'הקלין שבדמאי' [וכן כתב הרמב"ם "פטורין מן הדמאי"], והרי הפטור הוא אף מן הוודאי?

ומבאר:

אם יאמר עם הארץ בפירות אלו שעושרם – נאמן. ואף שמשמעות אמירתו היא שהפירות אינם הפקר וחייבים

הלכות מעשר פרק יג, הלכה א: פְּרוֹת שְׁחֻקְתָּן מִן הַהֶפְקֵר - כְּגוֹן הַשִּׁיתִין [תאנים מדבריות] וְהַרְמִין [פרי מצמח בר...] פְּטוּרִין מִן הַדְּמָאִי... אִפְּלוּ אִמֵּר לוֹ עִם הָאֶרֶץ 'אֵינֶן מְעֻשְׂרִין' - הֲרִי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, עַד שִׁיּוּדַע לוֹ שֶׁהֵן מִן הַשְּׂמוֹר.

פירות אלו הם "קלים שבדמאי" (דמאי פ"א מ"א). והקלו חכמים שהקונה אותם מעם הארץ אינו צריך לעשרם. ונחלקו אמוראים (ירושלמי דמאי פ"א מ"א) בטעם הדבר:

לדעת ריש לקיש, פירות אלו פטורים ממעשרות רק בדמאי, כי רובם באים מן ההפקר ויש בהם 'ספק ספיקא'. ספק שמא באו מן ההפקר ופטורים ממעשר ואף אם הם מן השמור שמא עושרם ובי'ספק ספיקא' מקילים, אבל בטבל

במעשר (ולכן מודיע שעושר) וכיון שחשוד על המעשרות לא נאמין לו שעושר, כאן יהא נאמן ב'מיגור' שהיה יכול לשתוק ופירות אלו היו פטורים וכיון ש'הפה שאסר' (באמירה שהפירות אינם הפקר) הוא הפה שהתיר' (באמרו שעושר את הפירות), הרי הוא נאמן.

אבל אם יאמר שהפירות אינם הפקר ולא עושרם - חייבים במעשר. וזהו שכתב הרמב"ם שאם "אמר לו עם הארץ אינם מעושרין, הרי אלו פטורין מן המעשרות עד שיודע לו שחן מן השמור", היינו שכאשר נודע לו שהפירות אינם הפקר ואומר שלא עושר, אכן חייבים במעשרות.

בעלות על דבר ההולך לאיבוד יום שישי כ"ד שבט ה'תשע"ח

בתוספות (ב"ק יז, ב) שהורה חז' לעבר כלי ובא אחר ושבר את הכלי קודם שהחזיק שברו – חייב השני ואין אומרים שהכלי כבר יצא מרשות הבעלים מרגע זריקת החזק כי היה עומד להישבר.

ונראה כי אין סתירה בין הדינים. שכן בבעלות על חפץ כלולים שני חלקים: א) עצם הבעלות, הקיימת בכל מצב (ש"ל). ב) השליטה על החפץ ואפשרות השימוש בו בפועל (ברשות).

ועל יסוד זה אמרו בגמרא (ב"ק סח, ב): "גזל ולא נתיאשו הבעלים – שניהם (הגזלן והגזול) אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו", כלומר: כדי להקדיש נדרשת בעלות שלמה הכוללת את שני החלקים האמורים, ולכן הגזלן אינו יכול להקדיש כי החפץ אינו שלו והגזול אינו יכול להקדיש כי אינו ברשותו.

ומטעם זה אינו יכול לחלל פירות מעשר שני על מעות שהגזלן עומד לקחת ממנו, כי כעת הן שלא 'ברשותו' שהרי אינו יכול להשתמש בהן כרצונו, אך עצם הבעלות בוודאי עדיין קיימת ולכן מי שיוזק מעות אלו יתחייב לשלם וכן אם קדם אדם ולקח חייב להשיב אותן.

(משפטי התורה ב"מ סי' כא)

הלכות מעשר שני פרק ד, הלכה יא: הִיָּה בָּא בְּדֶרֶךְ וּמַעוֹת בְּיָדוֹ, וְאֵינָם בָּא בְּגִידוֹ - אִם יָכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדַּחֲקָה, פְּדִיָּה בְּהֵן פְּרוֹת שְׂבָבִית; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַצִּיל, וְאָמַר: 'פְּרוֹת שֵׁשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי מִחֻלְלִין עַל הַמַּעוֹת הָאֵלֶּה' - לֹא אָמַר כָּלוּם. מעשה באדם ששודדים פרצו לביתו והכריחו אותו לגלות היכן מונח הכסף המזומן. אורח ששהה בבית באותו זמן רץ מהר למקום המסתור והצליח להקדים את הפורצים ולהוציא משם חבילת שטרות. האם עליו להחזיר את השטרות לבעל הבית?

והנה, בהלכה זו נאמר שהמחזיק מעות ובא כנגדו שודד לקחתם והקדים ואמר "פירות שיש לי בתוך ביתי מחוללים על המעות הללו" (כדי שהשודד יקח מעות של מעשר ובכך ימנע ממנו הפסד) – אם בעת החילול כבר לא היתה אפשרות להציל את הכסף מן השודד, אין בדבריו כלום, כי מאחר והכסף עומד לצאת מרשותו מיד, הרי זה כמו שכבר אינו ברשותו ואינו יכול לחלל עליו את פירות המעשר. ולכאורה יש ללמוד מכאן גם לענייננו שמשעה שהכסף עומד ליפול לידי השודדים בוודאות, יצא מרשותו וכל הקודם זכה בו.

אך לכאורה הדברים עומדים בסתירה לדין אחר: מבואר

כאשר הספק אינו שקול שבת קודש כ"ה שבט ה'תשע"ח

סתם מעות הן בחזקת חולין עד שיפול בהן ספק שמא נתחללו בהן פירות מעשר, ולכן, כאשר יש ספק שקול איזה מעות הונחו בתיבה (בה' י"א), מעמידים אותן על חזקתן וחולין הן, משא"כ מעות שנמצאו בין קופת חולין לקופת מעשר (בה"ב), הספק אינו במעות אלא בקופות – מאיזה קופה נפלו – ואין חזקה לקופה אחת יותר מאחרת, והולכים לחומרא ככל ספק של תורה.

וב'ערוך השולחן' (מע"ש סי' קכט, ח) מבאר:

מלשון הרמב"ם "אם רוב מניחין מעשר... ואם רוב מניחין חולין" משמע שאין מדובר באדם אחד שמסתפקים בו אלו מעות הניח, אלא באנשים רבים המניחים כאן מעותיהם, וכאשר הספק הוא 'מחצה למחצה' יש כאן רוב להיתר, כי המשתמשים בתיבה למעות מעשר ודאי משתמשים בה גם למעות חולין (לא כמו המשתמשים למעות חולין שיתכן שהשימוש הוא לחולין בלבד), וכיון שיש רוב להיתר, הרי אלו חולין. אך בהלכה י"ב מדובר באדם שמצא את המעות בין קופותיו, אחת מעשר ואחת חולין, ובספק השקול יש להחמיר.

הלכות מעשר שני פרק ו, הלכה יא: תִּבְּהָ שְׁנֵשֶׁת־מִשְׁכָּה חֲלִין וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, וּמִצָּא בְּתוֹכָהּ מַעוֹת... מִחֻצָּה לְמַחֲצָה, חֲלִין. וצריך להבין: אם מחצית המשתמשים מניחים מעות חולין ומחציתם מעות מעשר, מדוע מקילים ואומרים שהמעות הן חולין, והרי ספיקא דאורייתא לחומרא, ובפרט שב"מעות הנמצאות בין חולין למעשר" (שבה' י"ב) נקט הרמב"ם לחומרא?

ומבאר הר"י קורקוס:

במעות שנמצאו בין קופת מטבעות של חולין לקופת מטבעות מעשר ונפלו מאחת הקופות (בה' י"ב) יש ספק שקול, ואין הסתברות לומר שדווקא מן החולין נשמט ולא מן המעשר, ולכן מחמירים ככל ספק של תורה. אבל במעות שהונחו בתיבה ואינו זוכר אם הם חולין או מעשר (בה' י"א), כיון שמעות מעשר קודש הם והטיפול בהן נעשה ביתר תשומת לב, מסתבר שהאדם יזכור מה עשה במעות אלו ואם מתעורר ספק, כנראה מעות חולין הן.

והצ"ח (פסחים ז, א ד"ה עוד) תירץ:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ט-כ"ה שבט תשע"ח

"אם הפריש הכל זה אחר זה מיד ולא סח ביניהן, כוללן בברכה אחת ומברך להפריש תרומות ומעשרות".

ההוראה לעבודת ה': כשיהודי עוסק בענייני פרנסה וזוכה לברכת ה', לכל-לראש צריך להפריש "מעשר" מפרנסתו עבור יהודים אחרים שזקוקים לעזר וסיוע, ועל-ידי-זה זוכה לברכת ה' תשע פעמים ככה, וככל שיגדל חלק הצדקה יגדלו בהתאם שאר תשע החלקים.

(על-פי י"ן מלכות' ספר זרעים סימן י"ח)

(2) שכן הוא סדר ההפרשה. (3) ואף שעדיין לא נתן התרומה לכהן - מפריש מעשר ראשון, שמה שנאמר: "מלאתך ודמעך לא תאחר" לא נאמר אלא על סדר ההפרשות, ולא על סדר הנתינות. (4) נקראת "תרומה גדולה" ביחס לתרומת מעשר שהיא אחד ממאה, ואילו תרומה גדולה היא אחד מחמישים. (5) בניגוד למעשר שני שהוא לבעלים. (6) כדעת רבי עקיבא, ולא כר' אלעזר בן עזריה שאמר: מעשר ראשון אף לכהן. (7) שהרי גם לוייה שנשבת או נבעלה בעילת זנות, נותנים לה מעשר ואוכלת, אלא שאין חולקין לה בבית הגרנות משום ייחוד. (8) מפסוק זה לא למד אלא שהמעשר ללויים, אבל שהוא ניתן גם לנקבות אין ללמוד ממנו, שהרי אדרבא "ולבני לוי" יש לדרוש: "ולא לבנות לוי".

ב. מעשר ראשון מתר באכילה לישראל, ומתר לאכלו בטמאה¹⁰; שאין בו קדושה כלל. וכל מקום שנאמר במעשרות קדש או פדיה - אינו אלא מעשר שני. ומנין שמעשר ראשון חלין? שנאמר: ונחשב לכם תרומתכם פדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב; מה גרן ויקב¹¹ - חלין לכל דבר, אף מעשר ראשון שנטלה תרומתו¹² - חלין לכל דבר. לפיכך¹³, בת לוי שנשפית¹⁴ או שנבעלה בעילת זנות¹⁵ - נותנין לה המעשר ואוכלת¹⁶. אבל מי ששפעה¹⁷ שמת בעלה או העיד לה עד אחר¹⁸, ונסת¹⁹, ואחר כך בא בעלה - קנסו אותה חכמים שתהיה אסורה²⁰ במעשר.

(9) דלא כרבי מאיר שאמר "מעשר ראשון אסור לזרים". (10) למדו זאת בספרי (מן הפסוק "ואכלתם אותו בכל מקום", "אפילו בקבר". (11) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. (12) אבל קודם שניטלה תרומתו אסור באכילה משום תרומת מעשר המעורבת בו. (13) לפי שהוא חולין. (14) וחוששים שמה נבעלה לגוי. (15) לגוי או לעבד כנעני. שאם הייתה בת כהן הייתה נפסלת מתרומה. (16) ולא קנסו אותה, כדלהלן בשמעה שמת בעלה, משום שזנות אינה שכיחה. (17) מפי גוי המסיח לפי תומו או מפי עד ששמע מפי עד אחר או מפי עבד ושפחה, שכל אלה אינם כשרים לעדות אחרת. (18) נראה שאם העידו לה שני עדים וניסת ואחר כך בא בעלה - לא קנסוה. [ואף על פי שלעניין

יום ראשון י"ט שבט ה'תשע"ח

הלכות מעשר

מַצְנָה אַחַת וְהוּא לְהַפְרִישׁ מֵעֵשֶׂר רִאשׁוֹן כָּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִשְׁנַת הַזְּרִיעָה וְלִתְנוֹ לַלְוִיִּם. וּבְאֹר מַצְנָה זוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

(1) למעט שנת השמיטה שאינה שנת זריעה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) יבאר מה נקרא מעשר ראשון, ואם ישראל מותר לאוכלו, ואם יש בו קדושה. ודין אם הכהנים יאכלו פירותיהם בטבלם. ואם מוציין המעשר מכהן לכהן. האוכל פירותיו טבלין או בן לוי האוכל מעשרו בטבלו. אם מותר להיות אוכל והולך ואח"כ יפריש. ואם מעשרין ממקום זה על מקום אחר. ודין הדברים שהתרומה והמעשר שוין בהם. האומר לחבירו הריני מעשר על ידך. והדברים שפטורים מהמעשר. ודין אין מעשרין אלא מן המובחר. ואם מעשרים באומד. ודין המפריש מקצת מעשר אם הוא מעשר.

א. אַחַר² שִׁמְפְּרִישִׁין³ תְּרוּמָה גְדוֹלָה⁴ מִפְּרִישׁ אֶחָד מֵעֵשֶׂר מִן הַנֶּשֶׂאֶר. וְזֶהוּ הַנֶּקֶרָא מֵעֵשֶׂר רִאשׁוֹן. וְבוֹ נִאֲמַר: כִּי אֶת מֵעֵשֶׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִרְמֹו לִי וְגוֹמֵר. וְהַמֵּעֵשֶׂר הַזֶּה⁵ לַלְוִיִּם⁶, זָכָרִים וְנָקִבּוֹת⁷; שְׁנֵאמַר: וְלִבְנֵי לֹוִי⁸ הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מֵעֵשֶׂר בְּיִשְׂרָאֵל לִנְחֻלָּה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחר שמפרישין תרומה גדולה, מפריש אחד מעשרה מן הנשאר, וזהו הנקרא מעשר בו".

וצריך להבין מדוע קדמה הפרשת תרומה, והלא התרומה היא קודש שאסורה לזר, ואילו מעשר הוא חולין ו"אין בו קדושה כלל", כלומר: תרומה היא מתנה לה', ומעשר ראשון (ללוי) ומעשר עני הם לצורך מחייתם של הלוי והעני, ומדוע לאחרם עד לאחר הפרשת תרומה, ובפרט לעני על-פי הידוע ממעשה רבי נחום איש גמזו עד כמה יש להיזהר בנתינת מזונות העני במהירות הכי גדולה.

אלא, שמלבד זאת שקודם התרומה הרי היא טבל, הרי ישנה מצוה לעשר מן המובחר "האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו... כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו כו". ומובן שעל-פי-זה מוטב לתת ללוי ולעני מעשר שכבר הורמה תרומתו, כי על-ידי התרומה נעשית "הרמה" בכל הכרי, וממילא נתינת המעשר אחר-כך היא מן המשובח ו"מן החלב". ובנוגע לעני שיש למהר נתינת מעשרו, הנה מכיון ש"תרומה גדולה אין לה שיעור מן התורה.... אפילו חיטה אחת פוטרת את הכרי" יכול להפריש תרומה ב"רגע כמימרא", ואף שצריך גם לברך על הפרשת תרומה, הרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רבינו כרבי עקיבא, שמעשר ראשון רק ללויים ולא לכהנים. ואף על פי כן קנסם עזרא שלא יתנו להם [=ללויים] כלל אלא רק לכהנים. אולם קנס חמור זה לא היה אלא בזמנו של עזרא אבל לאחר מכן לא קנס, אלא שלמי שירצה יתן: לכהן או ללוי. ועיין במנחת חינוך (מצוה שצה) שהעיר איך עקר עזרא מצוה מן התורה, וכתב שלדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן עזרא אינם מן התורה אתי שפיר. (33) אבל אין מוציאים מן הלוי מעשר ראשון שלו, וכן בדיעבד אם נתן ישראל ללוי מעשר ראשון, הרי הוא שלו, שכן אמרו בחולין שם: "אימר דקנסניהו עזרא דלא יהבינן להו, משקל מינייהו מי אמר". (34) והמקור לזה, שלא עלו עימו לירושלים, הוא בעזרא ח, טו: "ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם".

- ה. האוכל פרותיו³⁵ טבלין³⁶, וכן לוי שאכל המעשר³⁷ בטבלין³⁷, אף על פני³⁸ שיהן חביבין מיתה לשמים³⁹ - אין משלמין המתנות⁴⁰ לבעליהן⁴¹; שנאמר: אשר ירימו לה' - אין לה בהן כלום עד שירימו אותן. ובחוצה לארץ⁴² מתר לאדם להיות אוכל והולך תחלה ואחר כך מפריש תרומה ומעשרות.

(35) דווקא פירותיו, אבל על פירות טבל של אחר אינו חייב מיתה. (36) תבואה שלא הפריש ממנה תרומה, או מעשר ראשון, אבל אם הפריש תרומה ומעשר ראשון ולא הפריש מעשר עני, אינו חייב מיתה. (37) כלומר, שלא הפריש ממנו תרומת מעשר. (38) ורוצה לומר: אף על פי שחייב מיתה בטבל הוא מחמת תערוכת התרומות שבו ואם כן הרי הוא כאוכל תרומה - אף על פי כן אינם משלמים, לפי שלא זכה בהם הכהן אלא לאחר ההפרשה. (39) כן הוא בסנהדרין פג. ובתורת כהנים פרשת אמור סוף פרק ו' "מנין לאוכל את הטבל שהוא במיתה דכתיב ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר ויליף חלול חלול מתרומה מה תרומה במיתה אף כאן במיתה". ובתרומה אמרו ביבמות פו. "אמר קרא (בתרומה) ומתו בו כי יחללוהו". (40) והיינו כשאכל בשוגג, אבל אם אכל במזיד פטור הוא מלשלם אפילו בתרומה, מפני שאינו לוקה ומשלם. (41) הכהנים והלויים הינם בעלי המתנות, אלא שיש לנותני המתנות טובת הנאה בהן לתת אותן למי שהם רוצים. (42) היינו מצרים, שנער ועמון ומואב.

- ו. מעשרין במקום זה⁴³ על מקום אחר, ואינו צריך לעשר מן המקף⁴⁴. אבל אין מעשרין ממין על שאינו מינו⁴⁵, ולא מן החיב על הפטור, ולא מן הפטור על החיב; ואם עשר - אינו מעשר.

(43) כלומר, מתבואה הנמצאת במקום זה על תבואה הנמצאת במקום אחר. (44) כלומר, סמך כמו "אין מקיפין שתי חביות". ולמד רבינו דין זה ממה ששינו בפרק ב' מביכורים, משנה ה' "תרומת מעשר ניטלת שלא מן המוקף". וסובר רבינו שכל שכן שהמעשר ניטל שלא מן המוקף, שכתב למעלה שתלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המוקף, זה אינו אלא בתרומת מעשר, כדי שלא יתחלף להם בתרומה גדולה הנתרמת רק מן המוקף, אבל במעשר אין כל חשש.

חזרה לבעלה פסק רבינו שם פק' י הלכה ה, שאפילו ניסת בשני עדים תצא מזה ומזה - לענין מעשר לא קנסוה, שהרי נבעלה בעילת זנות לא קנסוה, משום שזנות לא שכיחה, כמו כן נישואין בעדים ואחר כך יבוא בעלה ויתברר ששני העדים העידו שקר, גם זה לא שכיח. (19) אבל אם לא ניסת אלא נתקדשה בלבד, לא קנסוה, שהרי לא עשתה איסור. (20) משמע שאסורה אף באכילת מעשר.

- ג. לויים²¹ וכהנים מפרישין מעשר ראשון²², כדי להפריש ממנו תרומת מעשר²³. וכן הכהנים מפרישין שאר תרומות²⁴ ומעשרות²⁵ לעצמן. ולפי שהכהנים נוטלין מן הכל²⁶, יכול יאכלו פרותיהן בטבלין? תלמוד לומר: בן תרימו גם אתם. מפי השמועה למדו: 'אתם' - אלו הלויים; 'גם אתם' - לרבות את הכהנים.

(21) הקדים לויים לכהנים, לומר לך שלא רק לויים מפרישים מעשר ראשון רק כדי להפריש ממנו תרומת מעשר ולא כדי ליתנו ללוי אחר, אלא גם הכהנים מפרישים שלא על מנת ליתן ללוי. (22) ומשאירים לעצמן. ואף על פי שבירושלם עיקר מצוות ההפרשה ליתנה ללוי או לכהן ואם הפריש על דעת שלא לתת אין כאן שום מצוה, - בלויים וכהנים אין הדבר כן. (23) כלומר, בשניהם אין הפרשת המעשר כדי ליתנו לאחרים ובכל זאת יש הברל ביניהם: הלויים מפרישים מעשר כדי להפריש תרומת מעשר וליתנה לכהן, ואילו הכהנים מפרישים מעשר ראשון כדי להפריש תרומת מעשר לעצמם. (24) כגון תרומה וחלה וביכורים, שכולן נקראות תרומה. (25) אין הדברים מובנים, שהרי במעשר שני ובמעשר עני אין לכהן חלק ו"הפרישה" כתב שמעשרות לאו דווקא אלא הכוונה למעשר ראשון. אבל גם זה לא מיושב שהרי מעשר ראשון כבר הוזכר למעלה. ונראה שהיה כתוב "שאר תרומה", כלומר: שאר תרומות. וטעו וכתבו "שאר תרומה", ושוב פענחו "שאר תרומות ומעשרות" או "שאר תרומות ומעשר". (26) כלומר, נוטלים תרומות מן הישראלים ומן הלויים ואוכלים אותן. וכיוון שכן, היה מקום לטעות שיהיו מותרים לאכול טבל, שהרי כל איסור טבל הוא מחמת תערוכת התרומות.

- ד. אין מוציאים המעשר²⁷ מיד הכהנים²⁸; שנאמר: כי תקחו מאת בני ישראל²⁹. וכן כל מתנות כהונה³⁰ - אין מוציאים אותן מכהן לכהן³¹. ועזרא קנס את הלויים בזמנו³² שלא יתנו להן³³ מעשר ראשון, אלא ינתן לכהנים, לפי שלא עלו עמו לירושלים³⁴.

(27) מעשר ראשון. (28) וכל שכן שאין מוציאים אותו מיד הלויים. (29) כן הוא בספרי. "ישראל נותנים מעשר ללויים, אבל אין כהנים נותנים מעשר ללויים". וכן הוא בספרי זוטא שם: "מאת בני ישראל אתם לוקחים את המעשר, אין אתם לוקחים את המעשר מיד הכהנים, מכאן אמרו אין מוציאים המעשר מיד הכהנים". (30) תרומות, זרוע ולחיים וקיבה. (31) ומה שאמרו שם: שתרומה ותרומת מעשר וחלה מוציאים מידם - היינו מיד הלויים, ולא מיד הכהנים. (32) ראה למעלה (הלכה א) שדעת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון י"ט שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האילנות (חוץ מתירוש ויצהר) אינו אלא מדרבנן, ואם כן חרובי צלמונה פטורים לגמרי. (58) כר' ישמעאל בר' יוסי שאמר בשם אביו "זה וזה לפטור". ופירש רבינו "זה וזה" שקדים מרים בין גדולים בין קטנים. (59) כלומר, בגדלן אינם אוכל מחמת מרירותם, ובקטנן, אף שהם מתוקים, הרי עדיין לא נגמרו. ולפיכך הקדים רבינו "בגדלן" ל"בקטנן", משום שבגדלם פשוט יותר לפטור ממעשר.

י. אילן שנטעו בתוך הבית - פטור ממעשרות; 18
שנאמר: עשר תעשר את כל תבואת זרעך היצא 19
השדה. 60. ויראה לי, שהוא חיב במעשרות 20
מדבריהם. 61. שהרי תאנה העומדת בחצר - חיב 21
לעשר פירותיה אם אספן באחת. 62. 22

(60) דיוקא בשדה חייבים. (61) מדרבנן. (62) מעשרות פרק ג משנה ח: "תאנה שהיא עומדת בחצר אוכל אחת אחת ופטור. ואם צירף חייב", הרי שהנטעו בחצר כהנטעו בשדה, ובכדי שלא יסתרו דברי המשנה שם לדברי הירושלמי הנ"ל, על כורחנו שכוונת הירושלמי לפטור מן התורה, וכוונת המשנה שם לחייב מדרבנן. [וכל זה אינו אלא לדעת רבינו, שמעשר אילנות מן התורה, אבל לדעת הראב"ד שמעשר אילנות מדרבנן, על כורחנו שותרים דברי המשנה הנ"ל לדברי הירושלמי הנ"ל ועיין בהשגת הראב"ד].

יא. בצלים 63 שהשירישו זה בצד זה, אפלו השירישו 23
בקרקע עליה - פטורין מן המעשרות. נפלה עליהן 24
מפלת 64 והרי הן מגליל - הרי אלו פנטועין בשדה 25
וחיבין במעשרות. 26

(63) ומתוך זה שכתב רבינו הלכה זו כאן, נראה שהפטור הוא מפני שגג דינו כבית, שאין חיובו אלא מדרבנן, ומכיוון שאינו רוצה בהשרשתם של הבצלים לא חיובהו חכמים. (64) היינו שמתמוטט גג העלייה ומעתה אינו בית אלא שדה.

יב. המשמר שדהו 65 מפני ענביו, ויבא אחר ואסף 27
את התאנים הנשארות באותה שדה, או שהיה 28
משמר שדהו מפני המקשאות והמדלעות, 66 ויבא 29
אחר ואסף את הענבים הנשארים שם המקפזים 30
בשדה: בזמן שפעל השדה מקפיד עליהן 67 - 31
אסורין משום גזל, ולפיכך חיבין במעשר 32
ובתרומה 68; אין בעל הבית מקפיד עליהן - מתירין 33
משום גזל, ופטורין מן המעשר. 69. 34

(65) ויש בו גם תאנים וגם ענבים. (66) מקום צמיחת הקישואין והדלועין. (67) היינו, שידעין בו שהוא מקפיד שלא יטלו מהם. (68) כלומר, אם גזל מן הפירות או אם נתן לו בעל השדה. (69) משום שהן הפקר והפקר פטור מן המעשר.

יג. אין מעשרין אלא מן המבחר. שנאמר: 35
בהרימכם את חלבו ממנו, ונחשב ללזים בתבואת 36
גרן וכתבואת יקב; כשם שמעשר 70 שמפרישים 37

(45) כן הוא בירושלמי תרומות פרק ב הלכה ד: "ואף אני מרבה שני מינין שבדגן שני מינין שבתבואה שאין תורמין ולא מעשרין מזה על זה". הרי שהשוו תרומה ומעשר לעניין זה.

ז. כל שאמרנו בתרומה: אין תורמין מזה על זה, 1
כך במעשר: אין מעשרין מזה על זה. וכל שאמרנו 2
בתרומה: אם תרם - תרומתו תרומה, 47 כך במעשר: 3
אם הפריש - מעשרותיו מעשרות. וכל שהוא פטור 4
מן התרומה 48 - פטור מן המעשר; וכל התורם 49 - 5
מעשר. כל שאמרנו בהן: לא יתרמו, ואם תרמו - 6
תורמתן תרומה, כך אם עשרו - מעשרותיהן 7
מעשרות. וכל שאין תרומתו תרומה, 50 כך אין 8
מעשרותיהן מעשרות. 51. 9

(46) כגון מן המחובר על התלוש, פירות שנה זו על פירות שנה אחרת ופירות חוץ לארץ על פירות הארץ. (47) כגון מן הרע על היפה, מדבר שלא נגמרה מלאכתו, מן הטמא על הטהור בשוגג. (48) כגון דבר שאינו מאכל אדם, או הלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות. (49) זה שאינו בכלל החמישה שלא יתרמו, ואם תרמו אין תרומתם תרומה. (50) כגון המדבר ואינו שומע, והאלם ששומע ואינו מדבר, והערום והשיכור והסומא. (51) כגון אחד מהחמישה המנויים שם.

ח. האומר לחברו: הריני מעשר על ידיך 52 - אינו 10
צריך לעמד עמו עד שיראה אם יעשר או לא 11
יעשר. 53. ואם אמר הוא לחברו: עשר על ידי - צריך 12
לעמד עמו. 54. 13

(52) כלומר, הריני מתקן המעשרות בשבילך. (53) שאף על פי שאין אומרים "שליח עושה שליחותו" להקל אלא להחמיר, היינו כשביקש המשלח את השליח, אבל אם השליח הציע עצמו, אומרים חזקה שליח עושה שליחותו אף להקל. (54) שכיוון שהוא ביקש מהשליח אין אומרים חזקה שליח עושה שליחותו.

ט. התרובין 55 - אינן חיבין במעשרות אלא 14
מדבריהם, 56 לפי שאינן מאכל [רב] אדם. 15
והשקדים הקרים, בין בגדלן בין בקטנן - פטורין, 58 16
לפי שאינן אכל. 59. 17

(55) הכוונה לחרובי צלמונה שאינן חייבין אלא מדרבנן, אבל שאר חרובין מאכל רוב בני אדם הם וחיבין מן התורה. (56) מדברי סופרים, כלומר מדרבנן. (57) כן צריך להיות. וכן העתיק הראב"ד, ובדפוס רומי הגירסא: "לפי שאינן מאכל אדם", אבל גירסתנו היא הנכונה, שאם אינם מאכל אדם, אינם חייבים אפילו מדרבנן. ומקור דברי רבינו מן הספרי ומן הירושלמי: "מפרי העץ לרבות פירות האילן, יכול שאני מרבה חרובי שיטה וחרובי צלמונה וכו' תלמוד לומר מפרי העץ ולא כל פרי העץ", וסובר רבינו שמעשר האילנות מן התורה, ולפי זה נתמעטו חרובי צלמונה רק מחיוב דאורייתא. אבל דעת הראב"ד שמעשר

- 1 הלויים - מן החלב שבו⁷¹, כף מעשר שמפרישים
- 2 ישראל מן הגרן ומן הקרב - מן החלב שבו⁷².
- 70 כלומר, תרומת מעשר, שהיא מעשר מן המעשר.
- 71 כלומר, מן החלב שבמעשר, שנאמר "בהרימכם את חלבו ממנו". (72) שתורמים מן היפה.
- 3 יד. אין מעשרין באמד⁷³, אלא במדה או במשקל
- 4 או במנין⁷⁴. וכל המדקדק בשעור - משבח⁷⁵.
- 5 והמרה במעשרות - מעשרותיו מקלקלין, שהרי
- 6 הטבל מערב בהן⁷⁶, ופורתיו מתקנין.
- 73 דווקא מעשר, אבל תרומה ניטלת דווקא באומד ותרומת מעשר כמעשר. (74) תפס הסדר הרגיל בתלמוד, אבל להלכה המונה משובח והמודד משובח מן המונה והשוכל משובח משניהם. (75) כלומר המודד משובח מן המונה, והשוכל שהוא מדקדק יותר, משובח משניהם. (76) כלומר, העודף על העשירית אין שם מעשר עליו, והרי הוא טבל.
- 7 טו. המפריש מקצת מעשר⁷⁷ - אינו מעשר⁷⁸, אלא
- 8 כמי שחלק את הערמה⁷⁹; אבל צריך [להפריש]
- 9 מזה החלק שיוציא⁸⁰ מעשר שלו. כיצד? היו לו
- 10 מאה סאה, הפריש מהם חמשה לשם מעשר - אינו
- 11 מעשר, ואינו יכול להפריש על החמש סאין מעשר
- 12 במקום אחר⁸¹, אלא מפריש מהן⁸² חצי סאה, שהיא
- 13 המעשר שלהן.
- 77 כלומר, הפריש פחות מעשירית התבואה שלפניו. והמדובר כשהיה בדעתו להוסיף ולהשלים. ומה שאמרו בתוספתא: "הממעט במעשרות מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלין" היינו כשאין בדעתו להשלים. (78) כיוון שלא השלים. כלומר, כמי שחלק את הטבל סתם לשני חלקים, והרי שתי ערוגות טבל לפניו. (80) שהפריש בתורת מעשר ולא חל. ודווקא ממנו, ולא ממקום אחר שנראה כמפריש מן החיוב על הפטור. (81) כלומר, ממקום אחר. (82) מחמשת הסאין.
- 14 טז. המפריש מעשר זה⁸³ מברך תחלה⁸⁴, כדרך
- 15 שמברכין על המצות⁸⁵. וכן מברך על מעשר שני
- 16 ועל מעשר עני ועל מעשר מן המעשר. מברך על
- 17 כל אחד בפני עצמו⁸⁶; ואם הפריש הכל זה אחר
- 18 זה מיד ולא סח ביניהן - פוללן בברכה אחת
- 19 ומברך: להפריש תרומות ומעשרות⁸⁷.
- 83 מעשר ראשון. (84) לפני ההפרשה. (85) "כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן". (86) "צריך לברך חמש ברכות". כלומר, על תרומה גדולה ועל ארבע המעשרות. וכל זה במפריש כל אחד לחוד, בהפסקה, ביניהן. (87) וראה בפרק י"א מהלכות ברכות, שהמפריש לאחרים מברך "על הפרשת תרומה".
- 7) מעשרות פ"א משנה א. (8) היינו ענבים שלא נתבשלו

פרק שני

(1) יבאר שאינו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירותיו

- לאוכלן לעצמו. ודין פירות שאינן ראויות לאכילה בקוטנן או הראויות. ודין איזו היא עונת המעשרות. אם ימכור אדם פירותיו בעונת המעשרות למי שאינו נאמן עליהם.
- א. אינו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירותיו²⁰ לאכלן לעצמו²¹. אבל הגומר למכור - פטור מן התורה²² וחייב מדבריהם²³; שנאמר: עשר תעשר וגו' ואכלת - אינו חייב אלא הגומר תבואתו לאכלה²⁴.
- 2) גומר מלאכתם, שאז חל עליו חיוב ההפרשה. וראה להלן פ"ג הלכה ח, מה הוא גמר מלאכתם. (3) ואז חייב לעשר, אפילו אם נמלך למכרם (הגרע"א בגילוינו, ומנחת-חינוך מצוה שצה). (4) אפילו נמלך לאכלם בעצמו, כיון שבשעת גמר למלאכה, חשב למכרם (מנחת-חינוך שם). (5) ברייתא בבבא מציעא פח. "מפני מה חרבו חנויות של בית הינו, שלש שנים קודם ירושלים, מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה (כלומר, מה שאסור מדברי חכמים, מצאו לו היתר מן התורה - רש"י). שהיו אומרים עשר תעשר ואכלת - ולא מוכר, תבואת זרעך - ולא לוקח". הרי שמן התורה פטורים גם המוכר וגם הלוקח, ומדבריהם חייבים שניהם.
- ב. וכן הלוקח - פטור מן התורה, שנאמר: תבואת זרעך, וחייב מדבריהם. במה דברים אמורים? בשלקחן אחר שנגמרו מלאכתן ביד מוכר; אבל אם נגמרו ביד לוקח - חייב לעשר מן התורה²⁸.
- 6) כן גם דעת ר"ת בתוספות ד"ה תבואת. ומקורו ממה שאמרו בבכורות יא: שהלוקח טבליים בלתי ממורחים מן הגוי ומרחן הוא - חייב במעשרות מן התורה. וטעמו: כיון שמרחם הלוקח, הרי הם אצלו כ"תבואת זרעך" (תוספות שם). (והראב"ד סובר, שלוקח לעולם פטור מן התורה, ומקורו ממה שאמרו (סוטה מג): "לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן, הוקבעו למעשר - בשדה, אבל בעיר קלא אית ליה למילתא", ומכיון שבעיר פטורים, משום שיש להם קול ויודעים שהם לקט שכחה ופאה, על-כרחינו שבשדה אינם חייבים אלא מדרבנן, משום מראית העין - אף-על-פי שמירחם העני (ודברי הכסף-משנה שם אינם מבוררים). ודעת רבינו נראה, שהמדובר כשמירחם בעל השדה, שמירוח זה, שהוא על דעת לחלק לעניים, אינו מחייבו, כשם שמירוח למכרם אינו מחייב. וכן כתב רש"י בבבא קמא צד. ד"ה מרחו, שהמדובר שמירחם בעל השדה. וראה בדברי רבינו בפ"ב מהלכות תרומות הלכה ט).
- ג. פירות שאינן ראויים לאכילה בקטנן, כגון הפסר²⁹ וכיוצא בו - אינן חייבין במעשר³⁰ עד שיגדלו ויעשו אכל; שנאמר: מזרע הארץ מפרי העץ - עד שיהיה פרי³¹. וכן התבואה והקטניות; שנאמר: את כל תבואת זרעך - עד שתעשה תבואה³². וזו היא עונת המעשרות³³. וקדם שתגיע התבואה והפירות לעונה זו - מתיר לאכל מהן כל מה שירצה³⁴ ובכל דרך שירצה³⁵.
- 29 פירות
- 30 הפסר
- 31 ויעשו אכל
- 32 שיהיה פרי
- 33 כל תבואת זרעך
- 34 עונת המעשרות
- 35 לעונה זו
- 36 דרך שירצה

"כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל, אף-על-פי שהוא שומרו להוסיף אוכל, חייב קטן וגדול".

- ה. אי זו היא¹⁸ עונת המעשרות? ¹⁹ משיגיעו הפרות הזרע ולצמח, הכל לפי מה שהוא הפרי²⁰. כיצד?⁷
- התאנים - משיעשו רפים עד שיהיו ראויים לאכילה⁸
- אחר עשרים וארבע שעות משעת אסיפתן²¹.
- הענבים והבאשמים²², והם הענבים הדקים המדברית²³ - משיראה החצרץ שלהם מבחוץ²⁴.
- הרמונים - משימס הפרח²⁵ שלהן בין האצבעות ויצא ממנו מים²⁶. התמרים - משיפתחו²⁷ כשאור.
- האפרסקין - משיטילו גידים אדמים²⁸. האגוזים - משיתפרש האכל מהקלפה החיצונה²⁹. השקדים המתוקים - משיתפרש קלפתן החיצונה³⁰; המרים - פטויין לעולם³¹. ושאר כל בעלי קלפות, כגון האצטרובלין³² והלוט³³ והבטנים³⁴ - משיעשו קלפה התחתונה הסמוכה לאכל³⁵. היתים - משיעשו שמן אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו, וזה שליש שלהן³⁶. התפוחים³⁷ והתארגים - משיתעגלו³⁸, מפני שהן ראויין לאכילה כשהם קטנים. התותים והאוג - משיאדימו. וכן כל שדרבן להאדים - משיאדימו³⁹.
- החרובין - משיעשו נקדות נקדות שחורות⁴⁰. וכן כל שדרבן להשחיר⁴¹ - משינקדו. האגסים והקרוסטמלין והפרישים והעזרדין - משיעשו קרחות קרחות לבנות. וכן כל שדרבן להלבין - משינקרו קרחות⁴². התבואה - משיקביא שליש⁴³. התלתן - משיהיה⁴⁴ זרעה ראוי לצמיחה אם נזרע⁴⁵.
- ובירק: הקשואין והדלועין והאבטיחין והמלפפונות וכל פיוצא בהן - חיבין בקטנן, כמו שבארנו⁴⁶; ושאר הירק שאינו ראוי לאכילה עד שיגדיל - אינו חיב עד שיהא ראוי לאכילה⁴⁷.
- אשכול שהגיע בו⁴⁸ אפלו גרגיר יחידי - כלו⁴⁹ חבור למעשרות⁵⁰, וכאלו הגיע כלו⁵¹. ולא אותו אשכול בלבד, אלא כל הרוח שיש בה אותה הגפן שיש בה האשכול. וכן רמון שהגיע בה אפלו פרידה⁵² אחת - כלו חבור⁵³.

(18) שם משנה ב. (19) שמשעה שיגיעו הפירות לעונה זו, חייבים במעשרות. (20) כלומר, שיגיעו לשיעור כזה, שאם יזרעו יוכלו להצמיח, כל פרי לפי שיעורו. וכל השיעורים שנאמרו כאן, הם הבאת שליש בכל פרי לפי מה שהוא, ולא נזכרה הבאת שליש אלא בתבואה ויתים משום שבשאר פירות יכול ליתן סימן, ובתבואה ויתים אין סימן (הרא"ש). ולפי מה שכתבנו למעלה (הלכה ג הערה י) צריך לומר, שמה שכתב רבינו "משיגיעו הפירות להזרע ולהצמיח", היינו שבדרך כלל שני השיעורים של "ראוי לאכילה" ושל "מצמיח" הם בזמן אחד. והא ראיא, שהרי אחרי זה כותב רבינו "כיצד התאנים כו' ראויים לאכילה". (21) ירושלמי

(פירוש המשנה לשביעית פ"ד משנה ח). והיינו לפני שייראה חרצן שלהם מבחוץ, כדלהלן הלכה ה. וראה למעלה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד, ולהלן בפ"ט מהלכות מעשר שני הלכה ב. (9) אף מדבריהם, ראה למעלה פ"א הלכה ט. (10) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ועיין בירושלמי מעשרות פ"א הלכה ג. (11) ירושלמי שם סוף הלכה ב. [והנה רבינו הביא שני פסוקים בענין זה, אחד לפירות: "מפרי העץ, עד שיהיה פרי", ומכאן שצריך שיהא ראוי לאכילה (ולכן כתב בהלכה זו: "פירות שאינם ראויים לאכילה" - "ויעשו אוכל". ובהלכה ד: "פירות שהם ראויין לאכילה", "ראויין הם מתחילה לאכילה". ובהלכה ה: "התאנים - שיהו ראויים לאכילה". "הירק - עד שיהא ראוי לאכילה"), ופסוק שני לתבואה וקטניות: "תבואת זרעך, עד שתעשה תבואה". ובירושלמי (שם) מפורש "תבואת זרעך, דבר שהוא נזרע ומצמיח. יצא פחות משליש, שאינו נזרע ומצמיח". ומכאן לתלתן, שצריך שיהיה זרעה ראוי להצמיח (להלן הלכה ה). וכן תבואה משתביא שליש, שלפני כן אינה מצמיחת (ירושלמי שם). וכן נראה שבמשנה מעשרות שם לא נזכר אלא "כל שהוא אוכל", "תחילתו אוכל וכו'". ואילו ענין ההצמחה לא נזכר אלא בתלתן (שם משנה ג) ובתבואה, בירושלמי שם. וכן כתב רש"י בסוכה לו. שהחכמים החולקים על ר' שמעון (שם משנה ד) ומחייבים אתרוגים קטנים במעשר, סוברים, שאף-על-פי שאינם מצמיחים, חייבים הם משום שראויים לאכילה. וכן כתב רבינו להלן הלכה ה: "והאתרוגים משיתעגלו, מפני שהם ראויין לאכילה כשהם קטנים". וכל זה אינו אלא בפירות, אבל תבואה שלא הביאה שליש, אף-על-פי שהיא ראויה לאכילה, שהרי חייבת בחלה (חלה פ"א משנה ג, ופ"ו מהלכות ביכורים הלכה ג) - אינה חייבת במעשרות, אלא-אם-כן מצמיחת. (12) שנזכרה בשביעית פ"ד משנה ט, והיא מה שאמרו במעשרות שם משנה ב: "מאימתי הפירות חייבות במעשרות וכו'". (13) כלומר, בין רב ובין מעט, ראה להלן פ"ג הלכה יט, שאכילת עראי היא דוקא אם מקלף אחת ואוכל, אבל אם מקלף וכונס לתוך ידו, הרי זו אכילת קבע (ועיין שם עוד בהלכה כ, שגם שם כתב רבינו כלשון זו "כל מה שירצה" על אכילת קבע). (14) לרבות דרכים הקובעות למעשר, כגון אש ומלח (להלן פ"ג הלכה ג).

- ד. פרות שהן ראויין לאכילה בקטנן, כגון הקשואים והמלפפונות¹⁵, שאין מניחין אותן¹⁶ אלא כדי להוסיף בגופן בלבד, אבל ראויין הן מתחלה לאכילה - הרי אלו חיבין במעשר בקטנן¹⁷;
- שמתחלת יציאתן באו לעונת המעשרות.

(15) שם משנה ד. ושם: "ובירק, הקשואים והדלועים והמלפפונות" והביאה רבינו כלשונה להלן הלכה ה וכאן קיצר. ותפוחים ואתרוגים שנשנו שם, הביא רבינו להלן שם, ולא הזכירם כאן, משום שיש להם שיעור כל שהוא "משיתעגלו". (16) במחובר לקרקע. (17) שם משנה א:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

משמע שדין הרימון כדין האשכול שקדם לו (כסף-משנה).
וכן נראה ממה שכתב "כולה" חיבור, כל הרוח, שאם כוונתו
רק על הרימון, היה לו לומר "כולו" כמו שאמר באשכול.

- ו. לא ימכר⁵⁴ אדם פירותיו משבאו לעונת
המעשרות⁵⁵ למי שאינו נאמן על המעשרות⁵⁶. ואם
בפרו⁵⁷ - נוטל את הפירות, ומתיר למכר השאר
שעדין לא הגיע לעונת המעשרות⁵⁸. וכן לא ימכר
אדם את גפתו⁵⁹ ואת זגיו⁶⁰ למי שאינו נאמן על
המעשרות להוציא מהן משקין⁶¹; שהמשקין
היוצאין מהם חייבין במעשרות⁶². ולא את תבנו
ללקט ממנו תבואה⁶³ למי שאינו נאמן; שהתבואה
שתלקט מן התבן חייבת במעשר.

(54 מעשרות פ"ה משנה ג. (55) שהם חייבים מכאן ואילך
במעשרות. (56) שמא לא יעשרם, והמוכרם לו עובר על
"ולפני עור לא אתן מכשול" (ירושלמי). (57) שבאו חלק
מן הפירות לעונת מעשרות. (58) ואף-על-פי שאשכול
שהגיע בו אפילו גרגר יחידי לעונת המעשרות, כל אותה
הרוח חיבור למעשרות - לא החמירו לענין מכירה, כיון
שעתה אין עוד איסור באכילת הפירות בלי מעשר, וראה
"משנה ראשונה". (59) גרעני זיתים ופסולת שלהם.
(60) קליפות ענבים הנשארות אחר דריסתן וסחיתתן (פירוש
המשניות שם, וראה בר"ש). (61) כלומר, שפירש הלוקח
שלוקחם כדי להוציא מהם משקין, אבל אם לא פירש -
מוכרן לו, שמן הסתם אינם עומדים אלא לשריפה (מלאכת
שלמה). (62) במשנה שם שנינו: "לא ימכור וכו' למי
שאינו נאמן וכו' להוציא מהן משקין, ואם הוציא מהן
חייבין במעשרות". ופירשה רבינו, כאילו נאמר "שם
הוציא וכו'", שזוהי נתינת טעם לאיסור המכירה (תוספות
אנשי שם). (63) במשנה שם לא מפורש "ללקוט ממנו
תבואה", אבל למדה רבינו מגפת זוגים. וראה בפירוש
המשנה שם.

- ז. שמרי יין⁶⁴ שנתן עליהם מים וסגנון: אם נתן
שלישה⁶⁵ ומצא ארבעה - מוציא מעשר מזה היתר⁶⁶
ממקום אחר⁶⁷. ואינו מפריש עליו תרומה; שהתרומה
בתחלה - בלבד על הפל⁶⁸, כמו שבארנו בתרומה⁶⁹.
מצא פחות מארבעה, אף על פי שמצא יתר על
מדתו⁷⁰ ואף על פי שיש בהן טעם יין - פטור⁷¹.

(64) מעשרות שם משנה ו. ופירוש בפסחים מב: לתירוצן
אחד, בנותן מים על שמרים, אבל בנותן על חרצנים אינו
חייב במעשר, שאינו יין, רק פליטה טפילה של הפרי.
(65) כוסות מים (רש"י בבא בתרא צו: ד"ה רמא). (66) מן
הכוס הרביעית. (67) אף ממקום אחר, וכל-שכן מיניה
וביה, ואין אומרים שהוא מעשר מן החייב על הפטור,
שחייב גמור הוא (רע"ב שם). (68) ירושלמי שם הלכה ג.
(69) בפרק ד מהלכות תרומות הלכה כא. (70) כלומר, יותר
משלש כוסות שנתן. (71) שאין זה טעם חשוב של יין אלא
"קיוהא דפירי בעלמא" (רש"י פסחים שם, ד"ה פטור, וראה
ברשב"ם). וכן פירושו משנה זו בבבא בתרא צו:

שם הלכה ב. ונראה כי אינם חייבים במעשרות אלא אחר
כ"ד שעות, שהרי קודם לכן אינם ראויים לאכילה.
(22) בספרים אחרים ליתא (מעשה רוקח). (23) כמו שנאמר
(ישעיה ה, ב) "ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (פירוש
המשניות שם). (24) ירושלמי שם. והיינו שיתרככו ויזכככו
קליפות הענבים עד שיראו הגרעינים מבחוץ לרוב המים
שבתוכן (שם). וראה בסוף הלכה זו, כמה מן האשכול צריך
שיגיע לשיעור זה ויהא חייב במעשר. (25) בדפוס רומי:
"הפרד", וכן הגיה מהר"י קורקוס. וכן להלן בסוף ההלכה
"פרידה". (26) כן הוא בירושלמי שם. (27) בדפוס רומי
"משתפתחו". וכן בפירוש מהר"י קורקוס. וכן הגיה הגר"י
לנדא בפירוש המשניות שם, ועיין חזון-איש.
(28) ירושלמי שם. "כי האפרסקין כשיתחילו להתבשל
נמשכין בהם כמו חוטין או גידין אדומים" (פירוש המשנה
שם). (29) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יהודה. ולשון
המשנה: "האגוזים משיעשו מגורה", וכתב רבינו בפירושו
למשנה: "משיבדל האוכל מן הקליפה, ויהיה האוכל כאילו
הוא במגורה והוא האוצר". (30) כן הוא בתוספתא
מעשרות פ"א הלכה ב. ולפי הפיסקא בירושלמי שם,
מפורש כן במשנה. וכן הוא במשנה שביירושלמי עם פירוש
ר"ש שירילאו, וברביב"מ ומהר"י קורקוס. (31) בין בקטנן
ובין בגדלן, וראה למעלה פ"א הלכה ט, ומה שביארנו שם.
(32) ירושלמי שם. והם פרי הארז (עבודה זרה יד.).
(33) הנזכר בבראשית מג, יא. והוא "אלצרין" שאמרו
בירושלמי. (34) אלו ה"איפסטקין" שאמרו בירושלמי,
ו"הם הנקראים פסתק בערבי" (מהר"י קורקוס). (35) כן
הוא בירושלמי שם, שבשלשה אלה מודים חכמים לר'
יהודה, האומר (שם משנה ב) "האגוזים והשקדים משיעשו
קליפה (התחתונה)". (36) במשנה ג שם: "והזיתים
משיכניסו שלישי". ובירושלמי שביעית (פ"ד הלכה ז) "מהו
שליש [שליש - כן גרסת רבינו, ועיין ראב"ד] לוג, מתניתא
שהן עושין שלשה לוגין לסאה". הרי אחד מתשעה ממה
שהן ראויין לעשות. (37) שם משנה ד. (38) במשנה שם
ליתא. ויתכן כי לפני כן אין הפרי ניכר. אבל צריך עיון,
מניין לו לרבינו זה (כסף-משנה). (39) שם משנה ב. והיינו
שיתחילו להאדים (פירוש המשניות שם). (40) שם משנה
ג: "החרובין משינקדו". (41) כגון ענבי הדס וענבי סנה
(ירושלמי שם). (42) הפירות הללו כשהן בוסר, מכוסין
בשערות דקות, וכשמתחילין להתבשל מתקרחין מעט מעט,
ובגמר בישולן נופל הכל והן לבנים (ר"ש שם). (43) כן
הוא במשנה שם. ואז היא מצמחת, ראה למעלה הלכה ג
והערה י. (44) צ"ל: משיהיה. (45) משנה שם. ואמרו
בירושלמי שם (הלכה ב) "כיצד בודק? נוטל מלא קומצו
ונותן לתוך הספל של מים, אם שקע רובה חייבת, ואם לאו
פטורה". וראה ברש"י ותוס' ר"ה יב: ד"ה משתצמח
לזרעים. (46) למעלה הלכה ד. (47) כן הוא בירושלמי
שם הלכה ג. (48) כלומר, הגיע לעונת מעשרות, שנראה
החרצן שלו בחוץ, ראה למעלה. (49) כל האשכול.
(50) כלומר, מחובר לחיוב מעשרות שחל עליו.
(51) ירושלמי שם הלכה ב. (52) גרגיר אחד קטן שבתוך
הרימון. (53) כלומר, כל הרוח שיש בה אותו הרימון, שיש
בו אותה הפרידה, כן נראה ממה שכתב "וכן רימון" -

שימצא לוקח בפתח גורנו וימכר ויקבע למעשר, שמקח קובע למעשר, כדלהלן ('ירושלמי', שם). (13) במשנה, שם: "במוליך לביתו אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו". ורבינו כלל כל הדברים הקובעים למעשר, לרבות גם אלה הקובעים מדרבנן, כדלהלן ה"ג, ופ"ד ה"ב. ודעת הראב"ד בהשגה כאן, ולהלן בפ"ד ה"א, שבדגן תירוש ויצהר אין צריך לכל ששת הדברים הקובעים, והם מתחייבים בגורן ויקב בלבד.

ג. אחד מששה דברים קובע הפירות למעשרות¹⁴:
החצר¹⁵, והמקח¹⁶, והאש¹⁷, והמלח¹⁸, והתרומה¹⁹,
והשבת²⁰. וכלן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה²¹
מלאכתו²¹.

(14) מדבריהם, ראה להלן פ"ד ה"ב. (15) [בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "הבית". וכן נראה בהלכה הסמוכה: "כיצד וכו' עד שיכנסו לבית". אבל להלן בפ"ד שם, שכתב "שאיין לוקין כו' עד שיקבע בכניסתו לביתו וכו', אבל וכו' בשאר הששה דברים שמנינו וכו'"], נראה שהנוסחא "חצר" היא הנכונה. ויתכן כי צ"ל "הבית, החצר", ובכל זאת אין כאן אלא ששה, שחצר בכלל בית, ראה להלן שם ה"ז]. (16) להלן פ"ה, מה"א ואילך. (17) שם, מהי"ד ואילך. (18) שם, הי"ח. (19) שם, הי"ט. (20) שם, ה"כ. ולא מנה גם "כובש" הנזכר במעשרות פ"ד מ"א, ולהלן פ"ה הי"ד (ראה בראב"ד), משום שלדעת רבינו כובש הוא במלח (עיי"ש בפירוש המשנה) והרי הוא בכלל "מלח" (כסף-משנה ורדב"י). (21) מימרא של רבי יוחנן בביצה לה, א - לענין חצר, מקח, שבת ותרומה. ולמד מזה רבינו גם לענין אש ומלח. וראה ביחזון איש.

ד. כיצד? פירות שדעתו להוליכן לבית, אף על פי שנגמרה מלאכתן - אוכל מהן אכילת עראי עד שנקנסו לבית²²; ונקנסו לבית - נקבעו למעשרות, ואסור לאכל מהן עד שיעשרו²³. וכן אם מכרן, או בשלן באור, או כבשן במלח, או הפריש מהן תרומה, או נכנסה שבת עליהם - לא יאכל עד שיעשר, אף על פי שלא הגיעו לבית²⁴. הכניסן לבית קדם שתגמר מלאכתן - הרי זה אוכל מהן עראי²⁵. התחיל לגמר מלאכתן מאחר שנקנסו לבית - חייב לעשר הכל²⁶. כיצד? הכניס קשואין ודלועין לבית קדם שישמשן²⁷ - משינתחיל לשפשף אחת²⁸ נקבעו הכל למעשר. וכן כל פיוצא בזה. וכן התורם פירות שלא נגמרה מלאכתן - מתר לאכל מהן עראי²⁹. חוץ מפלפלת תאנים, שאם תרמה קדם שתגמר מלאכתן - נקבעה למעשר³⁰.

(22) וחצר בכלל בית, ראה בהלכה הקודמת. (23) אפילו עראי. (24) בבא-מציעא פח, א. (25) ראה להלן ה"ו. (26) בבא-מציעא שם, ב. וראה להלן שם. (27) ראה להלן ה"ח, שזהו גמר מלאכתם. (28) על דעת לשפשף כולם, ראה להלן שם. (29) עד שיתחיל לגמור מלאכתם כנ"ל, וכן בכל הדברים הקובעים למעשר. (30) מעשרות פ"ב

ח. המקדיש⁷² פירותיו כשהן מחברין⁷³ עד שלא באו לעונת המעשר⁷⁴ ופדאן, ואחר שפדאן הגיעו⁷⁵ - חייבין למעשר⁷⁶. ואם באו לעונת המעשרות והם ביד הגזבר ואחר כך פדאן - פטורין⁷⁷.

(72) פאה פ"ד משנה ח. (73) אף שעוד לא הגיעו לעונת המעשרות, והם צריכים לקרקע וחשובים כקרקע, ואם-כן אין בהם מעלה. מכל-מקום הם הקדש, ופטורים מן המעשרות. (74) המבוארת למעלה הלכה ה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. ועיין ר"ש ורע"ב שם. (75) לעונת המעשר. (76) הואיל ולא היו ביד הקדש בשעת חובתם. (77) במשנה שם: "המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין, משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין" וזוה למד רבינו, שאם הקדישם עד שלא באו לעונת המעשרות, והגיעו לעונת המעשרות ביד הגזבר ואחר-כך פדאם - פטורים, כיון שבשעת חובתם היו ביד הגזבר. ובסוף המשנה שם נאמר עוד: "הקדיש עד שלא נגמרו וכו'", וזה הובא להלן פ"ג הלכה כה.

פרק שלישי

יבאר המקדיש פירותיו כשהן מחוברין. פירות שהגיעו לעונת מעשר ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן. ודין שאחד מששה דברים קובע הפירות למעשרות, ואיזהו גמר מלאכתן של פירות. ודין מעשר ראשון שהקדימו בשבולין אם אוכל עראי, וכיצד היא אכילת עראי. המוצא קציצות בדרך או גרוגרות וכיוצא בזה אם חייב לעשר. המקדיש פירות תלושים ופדאם קודם שתגמר מלאכתן.

א. פירות שהגיעו לעונת המעשרות ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן, כגון תבואה שקצרה ודשה ועדיין לא זרה אותה⁵ ולא מרחה⁶ - מתר לאכל מהן אכילת עראי⁷ עד שתגמר מלאכתן⁸. ומשתגמר מלאכתן⁹ - אסור לאכל מהן עראי¹⁰.

(2) מעשרות פ"א מ"ב. (3) ראה למעלה פ"ב ה"ג-ה. (4) שפירות מחוברין אינם חייבים במעשרות (קידושין סב, א. ו'ירושלמי' שם ה"א). (5) לרוח, כדי להפריד המוץ מן הגרעינים. היינו במי שאינו ממרח אלא מעמיד ערימה (להלן הי"ג), ומכיון שלא זרה - לא העמיד ערימה ואין כאן גמר מלאכה. (6) היינו מי שדרכו לעשות מירוח שאין אצלו גמר מלאכה, אף-על-פי שזרה והעמיד ערימה, עד שיעשה מירוח (להלן שם). (7) אבל לא אכילת קבע, וכל זה מדבריהם, שמן התורה אין הבדל בין עראי לקבע (רש"י בברכות לא. ד"ה במוץ). (8) בערימה או במירוח, כנ"ל. (9) שם, מ"ה. (10) מכיון שהמדובר בגומר על-מנת למכרם בשוק, כדלהלן, על כרחנו שכל החיוב אינו אלא מדבריהם, כמפורש למעלה פ"ב ה"א.

ב. כמה דברים אומרים¹¹ בגומר פירותיו למכרן בשוק¹²; ואכל אם היתה פונתו להוליכן בבית - הרי זה מתר לאכל מהן עראי אחר שנגמרה מלאכתן עד שיקבעו למעשר¹³.

(11) משנה, שם. (12) שלא בדעתו הדבר תלוי, ואפשר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעלה ה"ד, שאחר שנגמרה מלאכתה בבית, מתחייב במעשרות. (46) להלן ה"כ כתב רבינו "ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל ואפילו בתוך הבית", ועיי"ש שפירשנו, שהמדובר כשנכנס לבית, לפני שנגמרה מלאכתו. ואם כן יש להבין למה אמר כאן "שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה", הרי אכילת עראי מותרת גם לאדם, כל זמן שלא נקבע לאחר גמר מלאכה. ועיי' ב'תוספות' מנחות סז, ב - ד"ה כדי, וב'תוספתא' כפשוטה' מעשרות פ"ג שורה 10 הערה 12. (47) היינו, שלא על-מנת לגמור את הכל, שאם נתכוין לכך - הוקבע הכל למעשרות כדלהלן. (48) היינו, החלק הנשאר בבית בלי זריה ומירוח. אבל החלק שזרו אותו וגמרוהו - מתחייב במעשר, כמבואר למעלה ה"ד: "הכניס קישואין ודילועין לבית קודם שישפשף, משיתחיל לשפשף אחת - נקבעו הכל למעשר". ולא כדעת ה'תוספות' בבבא-מציצה פח, ב - ד"ה לא משיפסוק, עיי"ש.

- ז. הגומר⁴⁹ פרותיו של חברו שלא מדעתו⁵⁰, וכן¹³
הקובע פרותיו באחד מן השש דברים שקובעים¹⁴
למעשר⁵¹ שלא מדעתו - הרי אלו טבילו למעשר⁵².

(49) כרבי יוחנן ב'ירושלמי' מעשרות פ"ב ה"א, ולא כריש לקיש. (50) באופן שהגמר קובע למעשר, כגון שעומדים להמכר בשוק ולא להוליכם לבית (למעלה ה"ב). (51) כגון שעומדים להוליכם לבית (שם), ולאחר שנגמרה מלאכתם (שם). (52) ב'ירושלמי' שם מפורש, שכשם שהממרח פירות חבירו שלא מדעתו, נטבלו לדעת רבי יוחנן, כמו-כן אם כבשם או שלקם שלא מדעתו - נקבעו למעשר, אבל יתר הדברים לא נזכרו שם. ואמנם קשה הדבר, כיצד יכול להיות מקח שלא מדעת הבעלים, וכיצד יכולה להיות תרומה שלא מדעתו, ומה ענין שבת לכאן, הרי השבת באה מאליה? ועיי' רדב"ז, וראה עוד למעלה ה"ה.

- ח. אי זהו⁵³ גמר מלאכתו של פירות? ⁵⁴הקשואין והדלועין והאבטיחין - משפשפן⁵⁵ בידו ויסיר¹⁶
הצהוב שעליהן, כמו שער דק. ואם אינו משפשף⁵⁶
- משניעמיד ערמה; ובאבטיח - משניסדיר אותו¹⁷
במקצה⁵⁷ אבטיח בצד אבטיח⁵⁸. היתה⁵⁹ משפשף
אחת אחת⁶⁰ - פיון שגמר פל צרפו נגמרה²⁰
מלאכתו⁶¹. ותורמין⁶² קשואין ודלועין⁶³ אף על פי²¹
שלא הסיר הצהוב מעליהן.²³

(53) מעשרות פ"א מ"ה. (54) ראה למעלה הלכות א"ג. (55) במשנה, שם: "הקישואים והדלועים משיפסוק - אבטיח משישלק", והיינו "משיפסוק" היינו "משישלק" - שיפול מהם השער (פירוש המשנה, שם). (56) שיש מוכרין אותם כמו שהם. (57) דרכם שמקצים מקום לשטוח אבטיחים. (58) שאין עושין מהם ערימה שהם נשברים כשהם זה על זה ('שנות אליהו' שם). (59) תוספתא מעשרות פ"א. (60) שלא על דעת לשפשף כולם, אלא חלק מהם בלבד, ראה להלן. (61) כלומר, אלא שנגמרו (רדב"ז). שרק אם נתכוין לשפשף כולם, הרי היא התחלה לחייב את כולה (למעלה ה"ד), אבל כאן שלא נתכוין לכך, אינו קובע אלא עד שיגמור כל צרכו (כסף-משנה ורדב"ז עיי"ש).

מ"ד, כחכמים. וב'ירושלמי' שם ה"ג: "אמר רבי לעזר, בכלכלה של כל דבר היא מתניתין", וכן הוא בתוספתא שם (הוצאת ליברמן עמ' 231 10): "ומודים חכמים לרבי ליעזר בכלכלה של פירות שתרמה עד שלא נגמרה מלאכתה, שלא יאכל ממנה עראי". והיינו משום ש"כלכלה משיחפה כו", אם אינו מחפה משימלא וכו' אם אינו ממלא עד שילקט כל צרכו" (להלן ה"י, ממס' מעשרות פ"א מ"ה), "וכשתורם, בוודאי לא ילקוט עוד בכלכלה זו, שהיאך יתן שאינו מתוקן על מתוקן" ('שנות אליהו' שם).

- ה. המביא³¹ לפית סוכי תאנה³² ובהם תאנים, מכבדי¹
תמרה³³ ובהם תמרים³⁴: אם הכניסו תינוקות או²
פועלים - לא נקבעו למעשר; ואם הכניסו בעל³
הבית - חיב למעשר³⁵. הכניסו³⁶ שבלים³⁷ לעשות⁴
מהן עסה - לא נקבעו³⁸; לאכלן מלילות³⁹ - נקבעו⁵
למעשר⁴⁰. במה דברים אמורים? בתבואה⁴¹; אבל⁶
בקטניות - לא נקבעו למעשר⁴².

(31) תוספתא מעשרות פ"ג (הוצאת ליברמן עמוד 238 8). (32) ענפי תאנה. (33) כפות תמרים. (34) שני אלה לא נגמרה מלאכתם למעשר, וכן נראה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות האחרות כאן. וראה להלן. (35) כשהביאם בעל הבית לבית, באה ראית פני הבית, עם גמר מלאכה, בבת אחת, שכיון שמביאם לבית בוודאי אין דעתו ללקט עוד, ראה בהלכה הקודמת. אבל מחשבה של תינוקות אינה קובעת, שאין מחשבתן מחשבה. והבאת פועלים, אינה מחייבת את בעל הבית, שהרי אין הפירות שלהם. ואף-על-פי שהגומר פירות חבירו שלא מדעתו, נקבעו למעשר (להלן ה"ז) - שם המעשה של גמר המלאכה קובעת, והרי נגמרו, אבל כאן המחשבה קובעת, ואין מחשבתו של אחר מחייבת את בעל הבית, ראה ב'תוספות' יבמות פג, ב ד"ה אין אדם. אלא שעדיין צריך-עיון ממה שכתב להלן שם, שאחד מהששה דברים הקובעים למעשר, קובעים למעשר שלא מדעת בעל הבית, והרי גם חצר ובית בכלל הששה דברים הנ"ל. ועיי' 'חזון איש'. (36) ברייתא בביצה יג, א. ותוספתא מעשרות פ"ג. (37) כלומר, הכניס תבואה במין שלה. (38) ואוכל מהן אכילת עראי, ופטור, שהרי לא נגמרה מלאכתו. (39) כלומר, שמשפשף את השבלים ואוכל את הזרעונים. (40) כרבי, ולא כרבי יוסי רבי יהודה, שם. לפי שהכנסתן בשבלין היא גמר מלאכתן, שאין סופן לבוא לידי גורן אחר, וזה גרנן (רש"י שם), והריהו כמכניס אגוזים בקליפתם. (41) שהרבה כונסין אותה למלילות, וזהו גרנה. (42) כלשון השניה בגמרא שם. שסתם קטניות הכנסתם למירוח, ואין זה גרנן.

- ו. מתיר⁴³ להערים על התבואה להכניסה⁴⁴ במוץ⁴⁵,
בדי שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר⁴⁶.
וזהו מעט מעט⁴⁷ אחר שהכניס לביתו ופטור¹⁰
לעולם⁴⁸ מן התרומה ומן המעשרות, שהרי אינו¹¹
מתחיל לגמר הפל.¹²

(43) מימרא של רבי אושעיא בפסחים ט, א. ובעוד מקומות. (44) לביתו. (45) כל זמן שלא נגמרה מלאכתה, ראה

דְּבָרָךְ שְׁעוֹשִׁין פְּשָׁגוּמְרִין כָּל מַעֲשִׂיהָ. אִם
אֵינוֹ מְמַרְחָ 82 - עַד שְׁיַעֲמִיד עֲרֻמָּה 83. הַקְטָנוֹת -
מְשִׁיכְבָּר 84. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכֶּבֶד וְאוֹכֵל 85. [אִם] אֵינוֹ
כּוֹבֵר - עַד שְׁיַמְרָח 86. וְאֵף עַל פִּי שְׁמִירָח - מִתָּר לִטֵּל
מִן הַקּוֹטְעִים 87 וּמִן הַצֹּדְדִין 88 וּמִמָּה שֶׁבִּתּוֹךְ הַתֵּבָן 89
וְאוֹכֵל 90.

(79) משנה, שם. (80) 'ירושלמי' שם: "תבואה משיתמרח, רבי חנניא בשם רבי יוחנן מן דו ישפר (= משייפה) אפוי דכריה (= פני כריו)". (81) כלומר: באופן שיפוי זה הוא סוף המלאכה, שאין דעתו לעשות מכמה עמרים קטנים, שכבר ייפה פניהם - ערימה גדולה, ראה להלן. (82) ודעתו לעשות מהעמרים הקטנים - ערימה גדולה ('תוספות אנשי שם'). (83) אותה ערימה גדולה שלא נתכוין (שם). (84) ינפח בכברה, שבשעת עקירתו נתערב עמהם עפר. (85) 'ירושלמי' ותוספתא שם. ושני טעמים נאמרו ב'ירושלמי'. או משום שעדיין לא נחו על הקרקע, או משום שהרוח לא עשתה בהם כל צרכה. ולכן לא נקבעו עדיין למעשר, וכוונתו נוטל מן האויר, וב'ירושלמי' הגירסא 'וקולט'. ועי' בהלכה הסמוכה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (86) משנה, שם. (87) שלא נידושו. (88) מצד הכרי. (89) החיטים שבתבן. (90) שהקוטעים מחוסרים דישה, ואילו שבצדדים - עליה לכרי, ושבתבן - זריה לרוח ולא נקבעו (ריב"מ"ץ במשנה, שם). [וראה למעלה ה"ד, שבקישואין ודילועין, אם התחיל לשפשף אחת - נקבעו כולם למעשר, אף אלה שלא שופשפו, וצריך-עיון].

יֵד. הֵיזֵין 91 - מְשִׁינִיחֵנוּ בְּחִבִּית וְיִשְׁלָה הַזֵּגִין
וְהַחֲרָצִין מֵעַל פִּי הַחִבִּית 92. אֲבָל כְּשֶׁהוּא בִּתּוֹךְ
הַבּוֹר, כְּשִׁיגְבִיהֵנוּ לְהַעֲמִידוֹ בְּחִבִּית - שׁוֹתֶה עֲרֵא 93.
וְקוֹלֵט מִן הַגֶּת הָעֲלִיוֹנָה 94 וּמִן הַצִּנּוֹר 95 וּמִכָּל מְקוֹם
שִׁוְתָה.

(91) שם מ"ז. (92) כרבי עקיבא בבבא-מציעא צב, ב. שאמר: "יין - משישלה בחביות" (כסף-משנה ורדב"ז. ועי' 'חזון איש'). (93) אף-על-פי ששלה בתוך הבור, כיון שלא שלה בחבית (כסף-משנה). (94) מקום שדורכין שם הענבים. (95) שדרכו נשפך היין לבור.

טו. הַשְּׂמִירָד - מְשִׁירֵד לְעוֹקָה 97. אֵף עַל פִּי שִׁירֵד -
נוֹטֵל מִן הָעֵקֶל 98 וּמִן הַמֶּמֶל 99 וּמִבֵּין הַפְּסִין 100
וְנוֹתֵן 101 לְקַעְרָה קְטָנָה 102 וּלְתַמְחוּי לְתוֹךְ הַתְּבָשִׁיל,
אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵם, מִפְּנֵי שְׁאֵינוֹ מִתְּבַשֵּׁל בְּכָלִי
שָׁנִי. וְאִם הָיָה חֵם בְּיִתְרָה 103 כְּדִי שְׁיִכֶּה אֶת הַיָּד -
לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְּבַשֵּׁל.

(96) משנה, שם. (97) החפירה שמתקבץ לתוכה השמן (פירוש המשנה, שם). (98) כלי עשוי מחבליים ונותנים בו הזיתים להסחט על-ידי הממל (ראה להלן). (99) אבן הטוחנת את הזיתים. (100) מבין הנסרים. שבכל אלה לא הגיע עוד היין לגמר מלאכה. (101) זה מוסב על מה שלמעלה "אע"פ שירד", כלומר: אף-על-פי שירד לעוקה - נותן לקערה וכו'. אבל אלה שבעקל ובממל שלא נגמרה

(62) תוספתא, שם. [כלומר, אף-על-פי שאין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (פ"ה מהל' תרומות ה"ד) - כיון שמקצת מהם נקבעו, מותר לתרום מאלה שנקבעו על אלה שלא נקבעו, כמפורש למעלה (שם ה"ה)] "מאימתי תורמין את הגורן - משיברור. ברר מקצת, תורמין מן הברור על שאינו ברור", ועי' כסף-משנה ורדב"ז. (63) [כלומר, על קישואין ודילועין, ראה למעלה].

ט. הִירָק 64 הַנֶּאֱגָד 65 - מְשִׁינֵאֱגָד 66. אִם אֵינוֹ אוֹגֵד -
מְשִׁימֵלֵא אֶת הַכָּלִי. [אִם] אֵינוֹ מְמֵלֵא 67 - הִרִי זֶה
אוֹכֵל עֲרֵאֵי עַד שְׁיִלְקֹט כָּל צֶרְפוֹ.

(64) במשנה, שם. (65) שדרכו להמכר אגודות אגודות. (66) ראה להלן הי"ב. (67) כלומר, בכפר קטן שאין כלי מלא נמכר, אינם ממלאים את הכלי.

י. כָּלְכָלָה 68 - מְשִׁיחֶפָה 69 הַפְּרוֹת שֶׁבָּהּ בְּעָלִים
וּבְהוֹצִין וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן. אִם אֵינוֹ מַחֲפֶה - מְשִׁימֵלֵא
אֶת הַכָּלִי. אִם אֵינוֹ מְמֵלֵא 70 - עַד שְׁיִלְקֹט כָּל צֶרְפוֹ.

(68) של פירות, ראה למעלה ה"ד. (69) משיכסה. (70) כנ"ל.

יא. כָּלִי גְדוֹלָה 71 שְׁדַעְתוֹ לְמֵלֵא אֶת חֲצִיו - בֵּינָן
שְׁמֵלֵא חֲצִיו נֻטָּבֵל. הִיָּה בְּדַעְתוֹ לְמֵלֵא אֶת כָּלוֹ -
אֵינוֹ נֻטָּבֵל עַד שְׁיִמֵּלֵא אֶת כָּלוֹ. הִיוּ שְׁנַיִם וּבְדַעְתוֹ
לְמֵלֵא אֶת שְׁנֵיהֶם - לֹא נֻטָּבֵלוּ עַד שְׁיִמֵּלֵא שְׁנֵיהֶם.

(71) 'ירושלמי' מעשרות פ"א ה"ד.

יב. אֶגֶד 72 הִירָק אֶגֶד גְּדוֹל בְּשָׂדֶה, אֵף עַל פִּי
שֶׁבְּדַעְתוֹ לְאֶגְדוֹ אֶגְדוֹת קְטָנוֹת לְשׁוֹק 73 - הִרִי זֶה
נֻטָּבֵל 74. הַפֶּרֶד 75 וְהַצִּמְרוֹקִין 76 וְהַחֲרוּבִין - מְשִׁינֵעֲמִיד
עֲרֻמָּה בְּרֹאשׁ גָּבוֹ 77. וְהַבְּעָלִים - מְשִׁיסִיר הָעָלִים
וְהַקְּלָפוֹת 78 שְׁדַרְכּוֹ לְהַשְׁלִיכֵם מֵעֲלֵיהֶן. וְאִם אֵינוֹ
מְסִיר - עַד שְׁיַעֲמִיד עֲרֻמָּה.

(72) 'ירושלמי' שם, ותוספתא שם פ"א. (73) כלומר, להתיר האגודה הגדולה ולחזור ולאגדה אגודות קטנות (ריב"מ"ץ במשנה, שם). (74) שהרי נגמרה מלאכתו בשדה, אבל אם בדעתו להתיר ולחזור ולאגוד בשדה, אינו נטבל, 'ירושלמי' שם. וראה בפ"ב מהל' מתנות עניים ה"ט. (75) משנה, שם. והוא גרגירי רימון שמייבשים אותם. (76) ענבים מיובשים. (77) "שדרך להעמידם בראש הגג לייבשם, כדתנן (מעשרות פ"ג מ"ד, וראה להלן הי"ח) החרובין עד שלא כנס לראש הגג" ('תוספות יום-טוב') בשם רבינו אליהו מלונדריש. ראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו, עמוד קמב), אבל ב'ירושלמי' שם: "רבי יונה בעי: הא בשדה לא? אמר רבי חנינא דרובה אתא מימר לך, אפילו משיעמיד ערימה בראש גגו". וראה בהשגת הראב"ד דלהלן ה"כ השייכת לכאן, כמו שכתב ב'אור שמח'. (78) במשנה, שם ע"א: "הבצלים משיפקל", והוא כמו "משיקלף", בחילוף. כמו 'שמלה' 'שלמה' (רבינו אליהו מלונדריש, שם).

יג. הַתְּבּוּאָה 79 - מְשִׁימְרָח. וְאִי זֶהוּ מְמַרְחָ? זֶה
הַמִּיפָה פְּנֵי הַכְּרִי 80 שֶׁל תְּבּוּאָה בְּרַחַת כְּסוּף כָּל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָכַל - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִדְרוֹת¹²³. בִּיצַד הִיא אָכִילָת
עֲרָאִי¹²⁴ כְּגוֹן שֶׁהִיא מְקַלֵּף שְׁעוּרִים וְאוֹכֵל¹²⁵ -
מְקַלֵּף אַחַת אַחַת¹²⁶. וְאִם קָלֵף וְכָנַס לְתוֹךְ יָדוֹ - חֵיב
לְעֹשֶׂר¹²⁷. הִיא מוֹלֵל מְלִילוֹת שֶׁל חֹטִים¹²⁸ - מִנְפֶּה
מִיד לִיד וְאוֹכֵל¹²⁹. וְאִם נָפַה לְתוֹךְ חִיקוֹ - חֵיב
לְעֹשֶׂר¹³⁰. וְאִין צָרִיף לומר אִם נָפַה בְּכָלִי, שְׁאִין זֶה
עֲרָאִי¹³¹. וְכֵן¹³² נוֹטֵל מִן הַיֵּין וְנוֹתֵן לְעֹצְרָה לְתוֹךְ
תְּבִשְׁלִי צוֹנֵן וְאוֹכֵל¹³³, אָכַל לֹא לְתוֹךְ הַקְדֵּרָה אֶף עַל
פִּי שֶׁהִיא צוֹנֵנָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּבוֹר קֶטֶף¹³⁴. וְכֵן¹³⁵
סוֹחֵט זֵיתִים עַל בְּשׂוֹר¹³⁶, אָכַל לֹא לְתוֹךְ יָדוֹ¹³⁷. וְכֵן¹³⁸
כָּל פְּיוֹצָא בְּזֶה.

(121) מימרא של ריש לקיש, ביצה יג, א. (122) כלומר, ישראל הפריש מעשר ראשון לפני שדש תבואתו, ונתנו ללוי, אסור הלוי לאכול מעשרו, עד שיפריש ממנו תרומת מעשר (אבל מתרומה גדולה פטור. שם. שם), ששמו טובלו, כלומר: שם מעשר שנקרא עליו, טובלו ואוסרו באכילת עראי. (123) 'ירושלמי' תרומות סוף פ"א. וראה ברש"י ביצה, שם. (124) מעשרות פ"ד מ"ה. (125) כשהן בשבילים קודם מירוח. (126) כלומר: מקלף אחת אחת ואוכל, וכן הלאה, ואף שב'ירושלמי' שם ובתוספתא פ"ג אמרו, שבשעורים אוכל שתים שתים, ובחטים שלש שלש, סובר רבינו שמשנתנו חולקת. (127) שזוהי אכילת קבע. ויש אומרים כי זהו גמר מלאכתם, ראה להלן פ"ד הט"ו. (128) ממעכן בין אצבעותיו וכפות ידיו, ומלילות הן שבילים שהבהבן באש (פירוש המשנה, שם). (129) מנער החטים מיד ליד כדי שתסור הפסולת. (130) כנ"ל. (131) ביצה יב, ב. (132) מעשרות שם מ"א. כלומר, נוטל מן הגת ומן הבור קודם שישלה בחביות כנ"ל. (133) 'ירושלמי' שם. כלומר, שאין היד סולדת בו, שאם היד סולדת בו הרי זה מבשל ונקבע למעשר. (134) והרי היא אכילת קבע ('משנה ראשונה' שם). (135) משנה, שם. (136) לסוך. (137) שזוהי כאכילת קבע, שהרי סיכה היא כשתייה (להלן פ"ג הט"ז).

כ. וְכֵשֶׁם שֶׁמֶתֵר לְאָכַל עֲרָאִי מִפְּרוֹת שְׁלֹא נִגְמְרָה
מְלֹאכְתָּהּ¹³⁸, כְּפֶן¹³⁹ מִתֵּר לְהַאכִיל מִהֵן לַחֲמִיה וְלִבְהֶמָה
וְלַעֲוֹפוֹת כָּל מֵה שִׁירְצָה וּמִפְּקִיר מִהֵן כָּל מֵה
שִׁירְצָה¹⁴⁰ קִדְּם שְׁיַעֲשֹׂר. וְאִם גָּמְרוּ¹⁴¹, אֶף עַל פִּי
שְׁלֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֹׂר¹⁴² - לֹא יִפְקִיר וְלֹא יִאָכִיל
לִבְהֶמָה וְלַחֲמִיה וְלַעֲוֹפוֹת אָכִילָת קֶבֶע עַד שְׁיַעֲשֹׂר¹⁴³.
וּמִתֵּר לְהַאכִיל לִבְהֶמָה עֲרָאִי¹⁴⁴ מִן הַטֶּבֶל¹⁴⁵ וְאֶפְלוּ
בְּתוֹךְ הַבֵּית. וּמִאָכִיל¹⁴⁶ פְּקִיעִי עֲמִיר¹⁴⁷ עַד שְׁיַעֲשֹׂם
חֲבִילוֹת¹⁴⁸.

(138) כגון תבואה שקצרה ודשה, ועדיין לא זרה ולא מירח (למעלה ה"א). (139) פאה פ"א מ"ו. (140) אפילו אכילת קבע. וראה למעלה פ"ב ה"ג. (141) מלאכתן. (142) כשדעתו היתה להוליכן לבית (שם ה"ב). (143) שלא התירו במשנה שם אלא קודם מירוח ולא הזכירו קביעות, וראה בתוספות אנשי שם, שם. (144) אבל אכילת קבע אסורה, כיון שכבר נכנס לתוך הבית, ואף-על-פי שלא

מלאכתם, אינם נקבעים על-ידי בישול, כמו שכתב רבינו למעלה ה"ג ('משנה ראשונה'). (102) כך פירש "חמיטה" שבמשנה. (103) כלומר, היה בקדירה או באלפס שהם כלי ראשון, כן הוא במשנה שם, וכן כתב רבינו להלן פ"ה הט"ז, ועי' רדב"ז.

1 טז. הַעֲגוּל¹⁰⁴ שֶׁל דִּבְלָה¹⁰⁵ - מְשִׁיחַ לִיקְנוֹת¹⁰⁶.
2 הַגְּרוּגָרוֹת¹⁰⁷ - מְשִׁידוּשׁ¹⁰⁸. וְאִם הִכְנִיסָן לְמַגְוֶרָה -
3 מְשִׁיעֲגִיל בִּידוֹ עַל פִּי הַמַּגְוֶרָה¹⁰⁹. הִיא דֶּשׁ הַגְּרוּגָרוֹת
4 בְּחִבִּית אוֹ הַעֲגוּל עַל פִּי הַמַּגְוֶרָה, [נִשְׁפָּרָה הַחִבִּית
5 אוֹ שְׁנִפְתָּחָה הַמַּגְוֶרָה¹¹⁰] - הִרִי זֶה לֹא יֵאָכַל עַד
6 שְׁיַעֲשֹׂר¹¹¹.

(104) שם, מ"ח. (105) גוש תאנים הדבוקות זו בזו. (106) שמחליק פני העיגול במשקין. (107) תאנים מיובשות. (108) משיכתוש אותם קצתם על קצתם בכלי שהוא רוצה להצניעם שם (פירוש המשנה, שם). (109) כלי עגול שעושים בו עיגולי דבילה. (110) בשעת הדישה והעיגול, שעדיין לא נגמרה מלאכת הדישה. (111) דלא כרבי יוסי שאמר שהתחתונות זקוקות לעליונות, וכל זמן שלא נגמרו העליונות אף התחתונות לא נגמרו, אלא כתנא-קמא (שם), שאמר שאין התחתונות זקוקות לעליונות. ומכיון שהתחתונות נגמרו, אסור לאכול אף מן העליונות, כמבואר למעלה (ה"ד, 'תוספתא כפשוטה') [וראה למעלה ה"ג הערה פט].

7 יז. תָּאֲנִים¹¹² וְעֵנָבִים שֶׁבִּמְקַצָּה¹¹³ - מִתֵּר לְאָכַל מִהֵן
8 עֲרָאִי בְּמִקְוֵי¹¹⁴. אָכַל אִם נוֹטֵל מִן הַמְּקַצָּה וְהוֹלִיךְ
9 לְמִקְוֶה אַחֵר - לֹא יֵאָכַל מִהֵן עֲרָאִי, שֶׁהִרִי נִגְמְרָה
10 מְלֹאכְתָּהּ, אֶף עַל פִּי שְׁלֹא יָבִשׁוּ כָּל צִרְכָּן¹¹⁵.

(112) תוספתא מעשרות פ"ב (הוצאת ליברמן עמ' 44 234). (113) מקום שהוקצב ליבוש התאנים והענבים. (114) שעדיין לא נגמרה מלאכתן. ועוד שהוא מחזיר את המותר לייבשן. (115) כלומר: הולכתו למקום אחר, מחשיבתו כגמר מלאכה, אף-על-פי שלא יבשו כל צרכם.

11 יח. הַחֲרוּבִין¹¹⁶ עַד שְׁלֹא כָּנָסָן לְרֹאשׁ הַגֶּגֶץ¹¹⁷ -
12 מוֹרִיד מִהֵן¹¹⁸ לִבְהֶמָה¹¹⁹ וּפְטוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲזִיר
13 אֶת הַמֹּתֵר לִיָּבֶשׁוֹ, וְנִמְצָא מֵאָכִיל עֲרָאִי¹²⁰.

(116) שם פ"ג מ"ד. (117) מדובר אפילו בחרובין שכבר העמיד מהם ערימה בשדה, אלא שדעתו ליבשם על הגג, ולכן עדיין לא נגמרה מלאכתן עד שיכנס כולם על ראש הגג. (118) לחצר. ואינם נקבעים שם למעשר, לפי שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו נקבע בחצר (למעלה ה"ג). (119) שכיון שנותנם לבהמה, ניכרים הדברים כי עוד לא יבשו ולא נגמרה מלאכתם, כי לאחר גמר מלאכתם אינו נותנם לבהמה. אבל לאדם אסורים באכילה בחצר, כמו שאמר למעלה (בהלכה הקודמת), שאין לאכול אלא במקום המוקצה. (120) כן כתב גם בפירוש המשנה, שם.

14 ט. מְעֹשֶׂר רֵאשׁוֹן¹²¹ שֶׁהִקְדִּימוּ בְּשִׁבְלִים - אֲסוּר
15 לְאָכַל מִמֶּנּוּ עֲרָאִי קִדְּם שְׁיַפְרִישׁ תְּרוּמָתוֹ¹²²; וְאִם

ממקומן, לפי שאין רבים מצויין שם. ראה בפט"ו מהל' גזילה ואבידה ה"י. (162) שמתגלגלים ברגלי אדם ובהמה, ואינם נמצאים במקום שהניחם שם, ואין מקומן סימן, ונתייאשו הבעלים. והפקר לפני מירוח - פטור ממעשרות. (163) גדולות וכבודות. (164) שמקומן סימן אפילו ברשות הרבים, שמחמת כבודן אינן מתגלגלות ממקומן, ולא נתייאשו הבעלים. (165) תוספתא, שם. (166) בין שהיא מכונסת שלא נתייאשו הבעלים, ובין שהיא מפוזרת, שנתייאשו הבעלים ממנה. שאין הפקר פטור ממעשר אחר גמר מלאכה (שם). וכן הוא ב'ירושלמי' פ"ג ממס' מעשרות סוף ה"א. (167) בדפוסים חדשים, בטעות: "עושה עושה". (168) ב'ירושלמי' שם אמרו: "פטורין מתרומה גדולה, שאי אפשר לגורן שתעקר אלא-אם-כן נתרמה תרומה גדולה", וראה בסוף הלכה זו. ואם כן אין כוונת רבינו ב"תרומות" לתרומה גדולה ותרומת מעשר, אלא לתרומת מעשר בלבד, והכוונה שאפשר להוציא ממנה כמה פעמים תרומת מעשר. ובתוספתא שם, הנוסחא: "תרומה ומעשרות". (169) שכיון שכבר היתה מרוחה, לא נפטרה מתרומה ומעשרות על-ידי ההפקר, כמבואר למעלה. ובתוספתא שם מפורש שאפילו אם היתה כרי, שאסורה משום גזל, גם כן עושה אותה תרומה ומעשרות. ויש להבין: האיך יכול להפריש תרומות ומעשרות משל אחרים? וצריך לומר, שהמדובר כשרואה שהיא עומדת להתקלקל ('תוספתא כפשוטה'). (170) כלומר, אינו חושש שמא עישרו הבעלים לאחר מירוח, שאין מעשרין אלא בבית ('ירושלמי' שם). (171) תוספתא, שם. (172) ראה למעלה ה"י, שכלכלה משיחפה הפירות, הרי זה גמר מלאכתה. (173) שכיון שהיתה מחופה ונגמר מלאכתה, אין ההפקר פטור מעשרות, אלא שבתוספתא שם אמרו שאסורה משום גזל, שאינה הפקר. (174) 'ירושלמי' שם. (175) שנגמרה מלאכתה, ראה למעלה שם. (176) כנ"ל בהלכות א"ב. (177) מפני שהוא ספק, שמא עישרה בעל הבית. ומתרומה גדולה פטור, כדן דמאי, ראה להלן פ"ט ה"א. (178) כנ"ל בהלכה ב. (179) שוודאי לא עישר ולא תרם, כיון שלא נקבע עוד. (180) כלומר: מספק. אבל אין לזה דין דמאי, אלא מפריש גם תרומה גדולה מספק. וכעין זה במכשירין פ"ב מ"י, ראה בר"ש ורא"ש שם. וב'תוספות יום-טוב' מעשרות פ"ג מ"ד ד"ה ובוזיתם]. (181) 'ירושלמי' שם, וראה למעלה.

22 כג. חדר' 182 הנמלים של' 183 בצד הערמה החיבת 184
23 - הרי הנמצא בהן חיב במעשרות 185; שידוע
24 ש'מדבר גמור היו גוררין פל הלילה.

(182) שם פ"ה מ"ז. ושם הגירסא: "חוריי", והיינו הך. (183) לינת לילה. (184) במעשרות. כגון שנגמרה מלאכת החיטין, כנ"ל בהי"ג. ואם לנו בצד הערימה הפטורה, הנמצא בהן פטור ממעשר. (185) ואם הערימה חייבת גם בתרומה, חייב גם לתרום על מה שמצא.

25 כד. המוצא 186 זיתים תחת הזית וחרובין תחת
26 החרוב 187 - חיבין במעשר; שחזקתן שמאילן זה
27 נפל 188. מוצא תאנים תחת התאנה - הרי הם

נגמרה מלאכתו, ראה להלן. (145) שלא נגמרה מלאכתו ('תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ב, שורה 65 בשם הגר"י מקוטנא). (146) תוספתא שם ה"כ. (147) זיריים של תלתן המחוברים זה בזה, ומאכילם אפילו קבע. (148) שזהו גמר מלאכתו (ביצה יג). וחייבים במעשר, שמאכל אדם ובהמה הם, וכן מפורש במעשר שני, פ"ב מ"ב, אבל מאכל בהמה פטור ממעשר ('תוספתא כפשוטה').

1 כא. המוצא 149 קציצות 150 בדרך, אפלו בצד שדה
2 קציצות 151 - הרי אלו פטורין מן המעשר 152. מצא
3 גורגרות 153, אם דרסו רב הגורגרות רב האדם 154 -
4 חיב לעשר 155; שחזקתן מדבר שנגמרה מלאכתן.
5 וכן אם מצא פלחי דבלה 156; שידוע שהם מדבר
6 הגמור 157.

(149) מעשרות פ"ג מ"ד. (150) גרגירים תלושים מאיזה אילן שהוא, ולא נגמרה מלאכתם למעשר. (151) שיש להניח שמן השדה הן. (152) שנתייאשו הבעלים. והפקר קודם גמר מלאכה פטור מן המעשר, ראה בהלכה הקודמת. (153) תאנים מיובשות. ולא ניכר בה אם כבר נגמרה מלאכתן או לא. (154) כלומר, שרוב בני האדם דרסו רוב גורגרותיהם בשדות. (155) שעם דריסתן גמר מלאכתן, כמבואר למעלה בהט"ז. אבל אם לא דרסו אלא מיעוט גורגרותיהם, או שרק מיעוט בני אדם דרסו רוב גורגרותיהם, אינו חייב לעשר, שיש להניח שמרוב הגורגרות באו אלו (רדב"ז). ואף-על-פי שהבעלים נתייאשו מהם והרי הם הפקר, אינם פטורים ממעשרות, מאחר שהופקרו לאחר גמר מלאכה. ראה למעלה. (156) לאחר שנדרסו בעיגול, מחלקים העיגול לכמה פלחים, ובכל פלח הרבה תאנים דבוקות (רש"י שם). (157) ואם כן אין לנו צורך ברוב דורסים.

7 כב. מצא 158 פריכות 159: פרישות היחיד 160 - חיב
8 לעשר 161, פרישות הרבים - פטורות 162. והאלמות 163
9 - בכל מקום חיבות במעשר 164. מצא 165 תבואה
10 מרוחה 166 - עושה אותה 167 תרומות 168 ומעשרות על
11 פירות אחרות 169 ואינו חושש 170. מצא 171 פלפלה
12 מחפה 172 - חיבת במעשרות 173. מצא 174 פלפלה 175:
13 במקום שהרב מכניסין לשוק - אסור לאכל ממנה
14 צרא 176, ומתקנה דמאי 177; ובמקום שהרב מכניסין
15 לפתים - אוכל ממנה צרא 178, ומתקנה ודאי 179;
16 מחפה למחפה - דמאי 180; ואם הכניסה לפית -
17 מתקנה ודאי. במה דברים אמורים? בדרך שאין לו
18 גמר מלאכה; אבל בדרך שיש לו גמר מלאכה, אף
19 על פי שהוא מעשר ודאי - אינו צריך להפריש
20 תרומה, שחזקתן שהפריש מהן תרומה בשעה
21 שנגמרה מלאכתן 181.

(158) תוספתא מעשרות פ"ב. (159) אלומות קטנות. (160) שאסורות משום גזל (תוספתא שם). (161) שאין הבעלים מתייאשים, שמקומם סימן, שאינם מתגלגלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ספק¹⁸⁹; וְהָיָה מִשְׁתַּנּוֹת וּמִתְלַכְלָכוֹת בְּעֶפְרָיִם¹⁹⁰, שָׁמָּה
2 מִתְאַנֶּה זֶה נִפְלִי¹⁹¹ אוֹ מִתְאַנִּים שְׁנֵתֵעֲשֹׂר¹⁹².

- א. אֵין² הַטֶּבֶל נִקְבַּע לְמַעֲשָׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה עַד
שִׁיבְכִינְסוֹ³ לְבֵיתוֹ⁴; שְׁנֵאמָר: בְּעֶרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן
הַבֵּית⁵. וְהוּא שִׁיבְכִינְסוֹ דֶּרֶךְ הַשָּׁעַר; שְׁנֵאמָר: וְאָכְלוּ
בְּשַׁעְרֵי⁶. אָבֵל אִם הַכִּנִּס תְּבוֹאָתוֹ דֶּרֶךְ גִּגּוֹת⁷
וְקִרְפִּיפּוֹת⁸ - פֶּטוּר מִן הַתְּרוּמָה⁹ וּמִן הַמַּעֲשָׂרוֹת¹⁰.

- (2) כר' ינאי בבבא מציעא פח. ולא כר' יוחנן שם שגם חצר
קובעת מן התורה. (3) בין בעל התבואה ובין אחר.
(4) אבל לא לבית של אחר. (5) ופשוטו של מקרא כשנכנסו
לבית כדרך דרך הפתח. אבל מדבריהם נקבע על ידי שישה
דברים ואף על פי שלא נכנס לבית. (6) ומדובר בתבואה
שנגמרה מלאכתה, שאם לא כן, אין הבית קובע למעשר.
(7) שלא נכנסו לבית בדרך הרגילה, אלא דרך ארוכה שבגג.
והגג עצמו אינו קובע. (8) שנכנסו לבית בדרך אחרות.
והקרפף עצמו אינו קובע, שאינו לדירה. ובבבא מציעא פח:
אמר: "דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך
חצרות, דרך קרפפות, כדי לפוטון מן המעשרות". [ואף שם
הכוונה שהכניס דרך חצר שאחורי הבית. והמדובר בחצר
שאינה משתמרת, שאינה קובעת שהרי מימרא זו היא של
רבי יוחנן, והוא עצמו אמר שם שחצר קובעת מן התורה].
(9) יש להעיר שבתחילת ההלכה לא הזכיר רבינו "תרומה".
(10) אבל מדבריהם אסור באכילת קבע.

- ב. יִרְאֶה לִי, שְׁאֵין לוֹקִין מִן הַתּוֹרָה עַל אֲכִילַת
הַטֶּבֶל עַד שִׁיבְכִינְסוֹ לְבֵיתוֹ, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ מִפִּי
הַשְּׁמוּעָה; אָבֵל אִם נִקְבַּע בְּשַׁעַר הַשָּׁעַר דְּבָרִים
שְׁמִינִי¹¹ - אֵין לוֹקִין עָלָיו אֲלָא מִפֶּת מִרְדּוֹת
מִדְּבָרֵיהֶן. וְכֵן הָאֹכֵל מִפְּרוֹת שְׂדֵעָתוֹ לְהוֹלִיכֵן לְשׁוּק
אַחַר שְׁנֵגְמָרָה מִלֵּאכְתָּן¹² - אֵינוֹ לוֹקֶה אֲלָא מִפֶּת
מִרְדּוֹת, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ; שְׁאֵין הַגּוֹמֵר לְמַכֵּר חֵיב
בְּמַעֲשֵׂר אֲלָא מִדְּבָרֵיהֶם.

- (11) שאין ששת הדברים קובעים למעשר אלא מדבריהם.
(12) שאסור לאכלם עראי כאילו נקבע באחד מששת הדברים
הקובעים.

- ג. בֵּית שְׁאֵין בוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ
קוֹבֵעַ¹³. וְכֵן הַגִּגִּים אֵינָן קוֹבְעִין, אֵף עַל פִּי שְׁהַבֵּית
שְׁלֵמָטָה קוֹבֵעַ¹⁴. וְאִם לֹא הָיָה בָּג אַרְבַּע אַמּוֹת עַל
אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שְׁהָיָה הַבֵּית מְשֻׁפָּע וְעוֹלָה - אֵינוֹ
פּוֹטֵר מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֲלָא הָרִי גַּג זֶה מְקַקֵּצַת אֲוִיר
הַבֵּית¹⁵.

- (13) שאינו ראוי לדירה ואינו קרוי בית. (14) [במשנה שם:
"הגגות פטורין אף על פי שהם של חצר החייבת". ורבינו
שינה וכתב "אף על פי שהבית שלמטה קובע", והכוונה
שאינו מסביב חצר המחייבת, וכגון שאינה משתמרת - לפי
שבירושלמי הקשו על המשנה שם, למה לא נטבלו בחצר?
ותירצו: תפתר כר' יוסי בן רבי יהודה שאמר "הביא תאנים
מן השדה והעבירן לחצרו לאוכלן בראש גגו - פטור". אבל
רבינו פסק כרבי שחייב]. (15) [צריך עיון: הרי סוף סוף
לא נכנס לבית דרך השער, אלא דרך הגג].

(186) שם פ"ג מ"ד. (187) כן הוא ב'ירושלמי' שם: "והוא
שמצא זיתים תחת זיתים וחורובים תחת חורובים, אבל אם
מצא זיתים תחת חורובין וחורובין תחת זיתים - לא בדא".
(188) כן הוא בבבא מציעא כא, ב: "שאני זית, הואיל
וחזותו מוכיח עליו". וחייבים במעשר מוודאי, ראה להלן.
(189) כלומר, חייב לעשר מספק. והנה במשנה שם: "תאנה
שהיא נוטה על דרך ומצא תחתיה תאנים, מותרות משום
גזל, ופטורות מן המעשרות". וכן כתב רבינו בפט"ו מהל'
גזילה ואבידה הט". ומשמע שפטורות לגמרי אפילו מספק
(וראה ב'פירוש המשניות' מעשרות, שם). אבל ב'ירושלמי'
שם אמרו: "לא אמרו אלא [הנוטה] לדרך, הא בינו לבין
חבירו לא", כלומר, אז אינו מתיימש. ודברי רבינו כאן הם
דברי ה'ירושלמי', שלא כתב אלא מצא תאנים תחת התאנה,
ולא כתב "הנוטה לדרך" (כמו שכתב בהל' גזילה שם) ולכן
כתב שהיא ספק. (190) כן אמרו שם: "תאניה עם נפילתה
נמאסת", ואין חזותה מוכיחה עליה. ואף-על-פי שלא
הוצרכו לסברא זו אלא אליבא דרבא שאין הלכה כמותו -
עובדא היא ואין חולק עליה. (191) וחייבים במעשר, שלא
נתיאשו הבעלים, כנ"ל. (192) ולכן מעשר מספק.

- 3 כה. הַמְקִדִּישׁ¹⁹³ פְּרוֹת תְּלוּשִׁין¹⁹⁴ וּפְדָאֵן קֳדָם
4 שְׁתַּגְמֵר מִלֵּאכְתָּן - חֵיב לְעֲשֹׂר¹⁹⁵. וְאִם נִגְמְרָה
5 מִלֵּאכְתָּן בִּיד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כֵּן פְּדָאֵן - פֶּטוּרִין מִן
6 הַמַּעֲשָׂרוֹת; שְׁבִשְׁעַת חוֹבָתָן הֵיוּ פֶטוּרִין מִן
7 הַמַּעֲשָׂרוֹת¹⁹⁶. הַמְקִדִּישׁ קָמָה לְמַנְחוֹת - פֶּטוּרָה מִן
8 הַמַּעֲשָׂרוֹת¹⁹⁷.

(193) פאה פ"ד מ"ח, וחלה פ"ג מ"ד. (194) שבאו לעונת
מעשרות, שאם לא כן אלא היו ביד הגזבר משבאו לעונת
מעשרות, נפטרו ממעשר, כנ"ל סוף פ"ב. (195) שבשעת
חובתן היו חייבין במעשרות. (196) שהקדש פטור
ממעשר, מ"דגנך" ולא דיגון הקדש, 'ירושלמי' פ"א ממס'
מעשרות ה"א. (197) תוספתא מנחות פ"י. [והיינו כמו
שאמרו במנחות סו, א - שמותר העומר נפדה ונאכל לכל
אדם ופטור מן המעשר (ולא כרבי עקיבא שם שמחייב
משום "שלא נתנו מעות [של הקדש] אלא לצורך להן"
(שם:)). כלומר: לצורך להן ולא למותר. ולפיכך לא נפטרו
במירוח (הקדש). וכמו כן במקדיש קמה למנחות, ונותר
ממנה ופדאיה, פטור הנותר ממעשרות, וראה ב'תוספות
ראשונים' שם].

יום שני כ' שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק רִבְעִיעִי

(1) יבאר שאין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכנס
לבית. ודין בית שאינו קובע אלא אם יש בו ארבע אמות
על ארבע אמות. ואיזו היא חצר הקובעת. המביא תאנים
לאוכלן בחצר הפטורה והכניסן לביתו. אם אויר חצר קובע
למעשר וגפן הטעונה בחצר.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ' שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דירה. (33) כלומר, גם לדירה וגם למכונס, שאם לא כן פשוט הוא שקובעים.

ז. קָשָׁם שֶׁהַבֵּית³⁴ קֹבֵעַ לְמַעַשְׂר, כִּף הַחֲצֵר קֹבֵעַת¹⁶ לְמַעַשְׂר³⁵; וּמִשְׁפָּנוֹס³⁶ לְחֲצֵר דֶּרֶךְ הַשְּׁעָר³⁷ נִקְבָּעוּ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הַכְּנִיסֵן לְחוּף הַבֵּית.¹⁸

(34) בירושלמי מעשרות פרק ג הלכה ג: "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כולהו (כל דיני חצר הקובעת למעשר האמורים במשנה) מן הבית למדו". (35) מדבריהם. בתוס' דיבור המתחיל עד, שאף לר' ינאי הסובר שרק בית קובע מן התורה - קובעת חצר מדבריהם. (36) הפירות. (37) בבא מציעא שם לעניין בית, ומשם למד רבינו לעניין חצר.

ח. אִי זֶה הֵיא חֲצֵר הַקֹּבֵעַת? כָּל שֶׁהַפִּלִּים נִשְׁמָרִין¹⁹ בְּתוֹכָהּ³⁸, אִו שְׁאִין אָדָם בּוֹשׁ מְלֹאכֶל בְּתוֹכָהּ³⁹. אִו חֲצֵר, שְׁאֵם יִכְנֹס אָדָם לָהּ - אוֹמְרִין לוֹ: מָה אַתָּה מִבְּשָׁשׁ⁴⁰? וְכֵן חֲצֵר שִׁישׁ בֵּה שְׁנֵי דְיוּרִין⁴¹ אִו שְׁהִיא לְשְׁנֵי שְׁתַּפִּין, שְׁאֶחָד פּוֹתַחָהּ וְנִכְנָס וְאֶחָד בָּא וְנִכְנָס אִו יוֹצֵא וְנוֹעֵל, הוֹאִיל וְהֵן פּוֹתַחִין וְנוֹעֲלִין - הָרִי זֶה קֹבֵעַת.²⁵

(38) והיינו שישנו שומר בצד הפתח, ואף על פי שאין בחצר זו יתר הדברים הנזכרים להלן, שהלכה כדברי כולן (כל התנאים במשנה שם) להחמיר. (39) ואף על פי שאין הכלים נשמרים בתוכה. (40) ואף על פי שאינה נשמרת ואדם בוש לאכול בתוכה. (41) שכנים.

ט. בֵּית שְׁעָר⁴² שֶׁל חֲצֵר וְהָאֲכַסְדֶּרֶה⁴³ וְהַמֶּרְפֶּסֶת - הָרִי הֵן פְּחָצֵר: אִם הֵיָתָה קֹבֵעַת⁴⁴ - קֹבֵעִין⁴⁵, וְאִם לֹא - אֵינָן קֹבֵעִין⁴⁶.

(42) כי לחצירות גדולות שני שערים, ומה שבינתיים הוא בית שער. (43) מקום מקורה המוקף משלוש רוחותיו. (44) למעשר. (45) שהם טפלים לחצר. (46) שהם אינם דירה. ואף שבבית השער עומד שומר - אינו אלא כבורגנין.

י. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זֶה לְפָנִים מְזֹז - שְׁתֵּיהֶן קֹבֵעוֹת⁴⁷. סֶפֶת הַיּוֹצֵרִים זֶה לְפָנִים מְזֹז - הַפְּנִימִית קֹבֵעַת⁴⁸, וְהַחִיצוֹנָה אֵינָה קֹבֵעַת⁴⁹. וְהַחֲנוּת - קֹבֵעַת פְּבִית⁵⁰.

(47) גם החיצונה, ואף על פי שיש לפנימית דריסת הרגל עליה - אינה כחצר שאינה משתמרת. (48) שדירת קבע היא, אף שאינה אלא לימות החמה. (49) שאינה דירת קבע כנ"ל. ואף שבית שער טפל לחצר - אין אומרים החיצונה טפלה לפנימית ותקבע למעשר, שאין הפנימית חשובה כל כך להיות לה החיצונה בית שער. (50) ואף שאינו דר בבית, כיוון שכל תשמישו בחנות, קובעת היא למעשר כחצר.

יא. הַמּוֹלֵךְ פְּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם⁵¹, אֵף עַל פִּי שְׁהוּא נִכְנָס בֵּהֶן⁵² לְבָתִּים וְלִחְצֵרוֹת בְּדֶרֶךְ - לֹא נִקְבָּעוּ⁵³, אֲלָא אוֹכֵל עֲרֵאִי⁵⁴ עַד שֶׁיִּגְיַע לְמָקוֹם שְׁהוּא סוֹף מְגֻמָּתוֹ. וְכֵן בְּחֲזָרָה⁵⁵.

ד. הַצְּרִיפִין¹⁶ וְהַבּוֹרְגָנִין¹⁷ וּבְתֵי הַקִּיץ, וְהוּא אֲרַבְעָה עֲמוּדִים וְתִקְרָה עַל גִּבֵּיהֶן, שְׁנִמְצָא בְּלֹא פְתָלִים, וְכֵן סִפּוֹת שְׁעוֹשִׂין בְּנֵי הַקְּרָמִים וּבְנֵי הַגָּנוֹת בִּימֵי הַקִּיץ, אֵף עַל פִּי שְׁדָרִין בֵּהֶן כָּל יְמֵי הַקִּיץ וְיֵשׁ בֵּהֶם רַחִים וְתִרְגּוּלִין - אֵינָן קֹבֵעִין לְמַעַשְׂר. וְכֵן סֶפֶת הַיּוֹצֵרִים¹⁸ הַחִיצוֹנָה¹⁹ וְסֶפֶת הַחֵג בְּחָג²⁰ - אֵינָן קֹבֵעִין. שְׁכָל אֵלֹו אֵין דִּירָתָן קֹבֵעָה²¹.

(16) וצריף הוא כמו אוהל, בלי גג, צר מלמעלה והולך ומרחיב למטה. (17) מגדלים העשויים לשמור בדרכים. (18) דרכם של יוצרי כלי חרס שעושים שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור. (19) אבל הפנימית קובעת. (20) כלומר, בחג הסוכות, אבל אם המשיך לדור בסוכה לאחר החג - הרי היא דירת קבע, וקובעת למעשר. (21) שעל הדדים בצריפין, אמרו בערבין נה: חייהן אינם חיים, ואף השאר אינן אלא להתקרב בקיץ, ולא לדור בהם בקביעות. ועל בורגנין, אמרו "בורגנין חזו למילתייהו (=ראויים לתפקידם)", ולא לדירה ממש. סוכת היוצרים החיצונה אינה דירת היוצר, אלא הפנימית. וסוכת החג אינה אלא דירת עראי בלבד.

ה. הַצְּרִיפִין²² וְהַבּוֹרְגָנִין - טוֹבְלִין לְבַעֲלֵיהֶן, אֵף עַל פִּי שְׁאֵינָן טוֹבְלִין לְכָל אָדָם²³. וְכֵן²⁴ בֵּית הַסֶּפֶר²⁵ וּבֵית הַמִּדְרָשׁ²⁶ - טוֹבְלִין לְזֶה שִׁיּוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּבִית²⁷, וְאֵין טוֹבְלִין לְאַחֵרִים.

(22) "שהן טובלין לבעל הבורגנין". ומה למד רבינו גם לצריפין, ולא פירש מה דינם של בתי הקיץ וסוכת היוצרים. (23) יש לעיין הרי גם בית, שהיא דירת קבע, אינו טובל למי שאינו שלו. ויש אומרים כי זה אינו אלא במכנים פירותיו לבית חבירו דרך העברה בעלמא (ומכאן שבביתו נקבע אפילו אם הכניס דרך העברה), אבל אם הכניס דרך קבע - קובע למעשר. ואילו צריפין ובורגנין, שאינן דירת קבע, אינן טובלים לכל אדם, אפילו אם הכניסו הפירות דרך קבע. (24) ירושלמי שם כגירסת כתב־יד רומי: "בית ספר ובית תלמוד טובלין לסופר למשנה". (25) שמלמדים בו מקרא. (26) שמלמדים בו משנה וגמרא. (27) ולא "ביתו" ממש, שהרי אינם דרים שם ולפיכך אינם קובעים לאחרים.

ו. בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ: אִם יֵשׁ בֵּהֶן בֵּית דִּירָה²⁸ - קֹבֵעִין²⁹, וְאִם לֹא - אֵין קֹבֵעִין. הָאוֹרִיאוֹרוֹת³⁰ וְהָאוֹצְרוֹת שֶׁבְּשָׂדוֹת הַעֲשׂוֹיֹת לְמִכְנָס³¹ - אֵינָן קֹבֵעִין³²; וְאִם הֵיוּ לְדִירָה³³ - קֹבֵעִין.

(28) לחזן או לשמש. (29) כאן לא חילק רבינו בין אותם הדרים שם לבין כל אדם, לפי שכאן ישנה דירת קבע לשמש בית הכנסת, והרי הוא כבית הקובע גם לאחרים, אם הכניסו בו פירות בקביעות, ואף על פי שהדירה אינה בתוך בית הכנסת גופו, אלא בחדר שעל ידו - קובע גם בית הכנסת, שהוא כבית שער ומרפסת לדירת הקבע. (30) מחסנים. (31) לכנס בהם התבואה לאחר גמר מלאכתה. (32) שאינן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והוא שתהא נעדרת, וההיא ילפא מן הדא שאם הייתה נעדרת שהיא פטורה, והוא שעידר רובה" [נפירושם של דברים: אף על פי שאם נעדרה רובה, בטלה מתורת חצר, היינו מפני שנראים הדברים שבוודאי ימשיכו לעדור כולה, אבל לאחר שזרעה ונטעה, סימן הוא שהמיעוט שנשאר בלתי מעודר - יישאר כך. ומסתבר כי זריעה ונטיעה בחצר, אינן קבע, ובוודאי יעקרון בבוא המועד לכך, לפיכך אין בכוחו של הרוב, שנזרע או ניטע שלא בקביעות, לבטל אליו את המיעוט שלא נעדר כלל, והמיעוט נשאר בתורת חצר, ואם כן הרוב הרי הוא כבית שער לחצר, שגם הוא קובע למעשרות כמו החצר עצמו. (68) שנטיעה זו היא לקביעות, ולפיכך בטל המיעוט, שלא ניטע ולא נעדר, אל הרוב שניטע ונעדר. (69) ירושלמי שם, לפי מה שהגיה הר"י קורקוס: "נטע רובה פטורה (= בנטעה לנוי) והוא שתהא נעדרת". שאם לא נעדרה, אפשר להלך ולהשתמש בכל השטח שסביב האילנות. (70) הוא הדין אם הכניס לתוכה פירות מן החוץ.

- טו. תאנה העומדת בחצר⁷¹ - אוכל ממנה אחת¹⁵
אחת⁷² ופטור; ואם צר⁷³ - חיב במעשר⁷⁴. במה¹⁶
דברים אומרים? בשהיה עומד בקרקע; אכל אם¹⁷
עלה לראש התאנה⁷⁵ - ממלא חיקו⁷⁶ ואוכל⁷⁷ שם⁷⁸;
שאין אור חצר קובע למעשר⁷⁹.¹⁸
¹⁹

(71) החייבת (הר"י קורקוס). וכגון שלא ניטע רובה, או שלא נעדרה. ועיין מה שכתב רבינו, שגם תאנה העומדת בבית, חייבת במעשר מדבריהם, ולמד דין זה מכאן. (72) כלומר, קוצץ אחת ואוכל, קוצץ אחת ואוכל וכן הלאה. שאין חצר קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. (73) שקצץ שניים. (74) שהרי זה כנגמרה מלאכתו, שבידו עשאו כגורן. והסמיכו דבר זה על הפסוק "כי קצצם כעמיר גורנה", ואין קיבוץ פחות משניים. (75) וראש התאנה לא דווקא, אלא כיוון שאינו עומד על הקרקע, הרי הוא כאוויר החצר. (76) אף על פי שזהו גמר מלאכתו. (77) אכילת עראי. (78) "ובלבד שלא יוריד לחצר". (79) מכלל שאוויר הבית כן קובע.

- טז. היתה⁸⁰ עומדת בחצר ונוטה לגנה⁸¹ - הרי זה²⁰
אוכל ממנה בגנה פדרכו⁸² כאלו היתה נטועה²¹
בגנה⁸³. היתה נטועה בגנה ונוטה לחצר - הרי זו²²
פנטועה בחצר, שאינו אוכל שם אלא אחת²³
אחת²⁴ [אחת]⁸⁴.

(80) שם משנה י: "תאנה שהיא עומדת בחצר ונוטה לגינה, אוכל כדרכו ופטור". (81) שענפיה ופירותיה נוטים לגינה. (82) ואף שצירף בידו, אינו חייב. ומותר באכילת עראי. (83) ואף על פי שאמרו "שדי נופו בתר עיקרו (שהענף בטל לגבי העיקר) - כאן הדבר תלוי בראיית פני החצר וכשנוטה לגינה ואוכל בגינה, הרי אינה רואה פני החצר (ר"י קורקוס). (84) אבל אם צירף שניים, חייב. ואף כאן, אף על פי שהנוף בטל לעיקר, כיוון שראה פני הבית - חייב לעשר.

- יז. גפן שנטועה בחצר⁸⁵ - לא יטל את פל האשכול²⁵
ויאכל, אלא מגרגר אחד אחד⁸⁶. וכן ברמון - לא²⁶

(51) יש אומרים כי המדובר כשמולכים למכרם, ואף על פי שהגומר פירותיו למכרם בשוק נקבעו מיד - כיוון שאינו רוצה למכרם אלא במקום מיוחד, לא נקבעו מיד. (52) עמם. (53) שאין בית חברו וחצרו קובעים אלא אם כן אין לו מגמה סופית לפירותיו. (54) אבל אכילת קבע אסורה. (55) היינו, שלפני שהגיע לסוף מגמתו חזר בו ונמלך והחזירם - אינם נקבעים עד שיחזירם למקום המיועד.

- יב. הרוכלין המחזירין בעירות⁵⁶, שהן נכנסין מחצר¹
לחצר - אוכלין עראי⁵⁷ עד שמגיעין לבית שלנן²
בו⁵⁸.³

(56) למכור בשמים לנשים. (57) מפירות שנטלו לאכלם בעצמם, שאם למכרם נטלו - נקבעו מיד למעשר. (58) שכיוון שאין לפירות מגמה אחרת - אף בית אחר קובע למעשר.

- יג. המביא תאנים מן השדה לאכלן בחצר הפטורה מן⁴
המעשרות⁵⁹, שכתב והכניס לתוך ביתו - הרי זה מותר⁵
להוציאן ולאכל מהן עראי⁶⁰. וכן⁶¹ אם שכתב והעלן⁶
לגג - אוכל מהן בגג עראי. הביאן לאכלן בראש גגו,⁷
ושכתב והכניס לתוך חצר חברו⁶² - נקבעו, ולא יאכל⁸
עד שיעשר.⁹

(59) שאינה משתמרת. (60) שאין הבית קובע אלא אם הכניסו מדעת, אבל בתוך הבית אסור לאכול, אפילו עראי. (61) תוספתא שם. ושם נאמר: "שכתב והעלן לראש הגג אפילו בתוך ביתו אוכל מהן עראי". ויתכן כי צריך להיות "מתוך ביתו", כלומר העביר לגג דרך ביתו ואף על פי שביתו קובע אפילו בדרך העברה - כיוון שלא היה בדעת, אלא בשכחה, אינו קובע. (62) צריך להיות: "הבית" (תוספתא כפשוטה), כלומר, העביר פירותיו דרך חצרו המשתמרת אף שהעלם לגג בהעברה בעלמא, נקבעו למעשר, שחצירו קובעת בהעברה אם הייתה בדעת. וכן הוא בירושלמי "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצירו לאוכלן בראש גגו רבי מחייב.

- יד. חצר⁶³ שהיא נעדרת⁶⁴ - הרי היא כגנה, ואוכלין¹⁰
בתוכה עראי⁶⁵. והוא שיעדר רפה⁶⁶. ואם זרע רפה¹¹
- אין אוכלין עראי. וכן אם ניטע רפה⁶⁷. ואם ניטע¹²
לנוי חצר⁶⁸, הואיל והיא נעדרת⁶⁹ - הרי זה אוכל¹³
עראי מאותן אילנות⁷⁰.¹⁴

(63) "תני בשם ר' נחמיה חצר שהיא נעדרת, הרי היא כגינה אוכלין בתוכה עראי. (64) נחרשת. (65) שהחרישה שאינה תשמיש של חצר, מבטלת שם חצר ממנה. (66) [שכיוון שנעדרה רובה, בוודאי ימשיכו לעדור כולה, ולכן בטל דין חצר גם מן המיעוט שעדיין לא נעדר]. (67) בירושלמי שם: "תני זרע רובה חייבת, נטע רובה פטורה, אמר רב חסדא והיא שנטעה לנוייה של חצר, הדא ילפא (= לומדת) מן ההיא (= מבריייתא של רבי נחמיה) וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא (זרע רובה חייבת) [נטע רובה פטורה - כן צריך להיות, הר"י קורקוס]

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ' שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קקג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 יטל את כל הרמון, אלא פורט⁸⁷ את הרמון באילן⁸⁸,
2 ואוכל הפרד⁸⁹ משם. וכן באבטיח - כופתו⁹⁰
3 בקרקע⁹¹ ואוכלו⁹². היה אוכל באשכול⁹³
4 בגנה⁹⁴, ונכנס מן הגנה לחצר⁹⁵, אף על פי שיעצא
5 מן החצר⁹⁶ - לא יגמר עד שיעשר⁹⁷.

(85) החייבת. (86) כלומר, מן האשכול בעודו מחובר לגפן,
אבל שניים לא יאכל, שהוא גרנו, והרי זה כנגמר מלאכתו.
(87) מלשון "ופרט כרמך". ויש מפרשים כמו "פורד".
(88) בעודו מחובר. (89) גרגיר הרימון. (90) ובר"ש (פרק
ב שם): "כופף ואוכל, עץ שהאבטיח מחובר כופף אותו
שיגיע האבטיח לפיו ונושך ואוכל". אבל במשנה שם ושם:
"וסופת באבטיח", "וסופת ואוכל". והוא מלשון חתיכה.
(91) במחובר. (92) אכילת עראי. (93) כלומר, מאשכול.
(94) שתלשו שם והתחיל לאכלו בהיתר. (95) בכוננה.
שאלו שכח ונכנס - אין החצר קובעת. (96) שרק אז מתיר
ר' אליעזר לגמור. (97) שכיוון שתלש אשכול זה לאכלו,
נגמרה מלאכתו, וחצר קובעתו למעשר.

6 יח. בספר⁹⁸ הזרעה בחצר⁹⁹ - מקרסם¹⁰⁰ עלה עלה
7 ואוכלו¹⁰¹; ואם צרף¹⁰² - חיב לעשר¹⁰³. וכן כל
8 פיוצא בזה.

(98) והוא זרע גד האמור בתורה. (99) זריעה אינה מבטלת
שם החצר. (100) תולש. (101) כשהכסבר מחוברת
לקרקע. (102) שניים. (103) שנגמרה מלאכתו, והחצר
קובעתו.

פרק חמישי

(1) יבאר הלוקח פירות תלושין מאימתי נקבעו למעשר.
המחליף עם חבריו זה לאכול זה לאכול. אם המתנה קובעת
למעשר. השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות. ודין
המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה ואין להם עליו
מזונות. המבשל או הטומן פירות באדמה או המוזג יין
במים אם קבע. התורם תרומה שצריך לתרום אחריה שנייה.
ותאנה שהייתה מיוחדת לו לאכול.

9 א. הלוקח פירות תלושין² לאכלן³ - נקבעו למעשר
10 מדבריהם, כמו שבאנו⁴. ומאימתי יקבעו? משיתן
11 את הדמים, אף על פי שלא משף⁵. הרי שלא נתן
12 דמים, והיה בורר ומניח בורר ומניח, אפילו כל
13 היום כלו, ואף על פי שגמר בלבו לקח - לא נתחייב
14 לעשר⁷. ואם⁸ היה ירא שמים - משגמר בלבו
15 מעשר⁹, ואחר כך יחזיר למוכר, אם רצה להחזיר¹⁰.

(2) שנגמרה מלאכתם ביד מוכר, ראה למעלה פ"ב הלכה ב.
(3) אבל אם לקחם למכרם - אינם נקבעים למעשר, כבהלכה
הסמוכה. (4) למעלה פרק ג הלכה ג, ופ"ד הלכה ב.
(5) ירושלמי מעשרות פרק ג הלכה א: "דמים מהו שיטבלו
כמקח - הדא אמרה דמים כמקח הן". ואף-על-פי שחכמים
הפקיעו קנין דמים, כדי שלא יאמר המוכר ללוקח נשרפו
חטיף בעליה, ותקנו משיכה (פ"ג מהלכות מכירה הלכות
א"ה) - חיוב מעשר חל כיון שנעשתה פעולת קנין, אף

שמדברנן אין לה תוקף. (6) ברייתא בבבא בתרא פח.
(7) שגמר בלב אינו פעולת קנין כלל (שם). (8) שם.
(9) ויתן דמים תמורת המעשר שלקח ונתן ללוי, ראה להלן
פ"א הלכה ח. (10) והוא שהמוכר מסכים, שאם לא כן,
מה יראת שמים היא זו. ועיין בתוספות שם ד"ה בירא
שמים. ולזה נתכין הכסף-משנה, ועיין בהגהה בגליון.

ב. הלוקח¹¹ במחבר לקרקע¹² או שלקח תלוש¹³
לשלח לחברו - לא נקבעו¹⁴, ויש לו לאכל מזה¹⁵.
עראי¹⁶.

(11) מעשרות פרק ה משנה ט: "לקח במחבר לקרקע פטור,
לקט לשלוח לחבירו פטור". ורבינו גרס כנראה: "לקח
לשלוח לחבירו פטור". וכן נראה בפירוש המשנה שם.
(ובירושלמי שם: "לקח במחבר לקרקע פטור, הא בתלוש
חייב - מאן אית ליה מקח טובל בפירות שלא נגמרה
מלאכתו, לא רבי מאיר?" ולדעת רבינו, שאין המקח קובע
אלא לאחר שנגמרה מלאכתו) (למעלה פ"ג הלכה ג), צריך
לומר שכאן מדובר בזרע טבל שנגמרה מלאכתו למעשר,
שעד כאן לא נסתפקו בשיבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא
עליה שם תרומה (מנחות ע. ולמעלה פ"א מהלכות תרומות
הלכה כו), אלא אם פרח ממנו איסור הטבל לגמרי והרי היא
כפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות (ראה שם בהערה).
אבל חיוב תרומות ומעשרות, כלומר, גמר מלאכתם למעשר,
בוודאי בטל בהם, והר"י קורקוס כתב שהחידוש הוא בזה,
שאף לאחר שנתלשו ונגמרה מלאכתם, אוכל מהם עראי,
כיון שפעולת המקח היתה במחבר, ועיין אור-שמה).
(12) פירות המחברים לקרקע. (13) שנגמרה מלאכתו.
(14) שאין המקח קובע אלא-אם-כן לקחן לאכלן (פירוש
המשניות שם), שתיקנו כעין דאורייתא, ומן התורה אינו
חייב אלא כשגמר מלאכתם על דעת לאכלם לעצמו, ולא
למכרם, ראה למעלה פרק ב הלכה א. (15) אבל לא קבע,
כיון שהגיע לעונת מעשרות, ראה למעלה פרק ג הלכה א.

ג. האומר¹⁶ לחברו: הא לך אסר זה ונתן לי בו חמש¹⁹
תאנים¹⁷ - הרי זה אוכל אחת אחת ופטור¹⁸; ואם
צרף - חיב לעשר¹⁹. הא לך²⁰ אסר זה בעשרים²¹
תאנים שאבר לי²² - בורר אחת אחת ואוכל²³.
באשכול שאבר לי - מגרגר ממנו באילן ואוכל²⁴.
ברמון שאבר לי - פורט²⁵ באילן ואוכל. באבטיח
שאבר לי - כופת בקרקע²⁶ ואוכל²⁷. ואם קצץ את
התאנים וצרפם²⁸, או שקצץ האשכול או האבטיח
- חיב לעשר²⁹, שהרי לא קנה אלא הנתלש³⁰. אבל
אם אמר לו: הא לך אסר בשתי³¹ תאנים אלו, בשני
אשכולות אלו, בשני רמונים אלו, בשני אבטיחים
אלו³² - קוצץ בדרבנן³³ ואוכל עראי³⁴ ופטור; שלא
נקבעו במקח, שהרי לקחן במחבר³⁵.

(16) שם פרק ב משנה ה, כר' יהודה ולא כר' מאיר.
(17) שלא נגמרה מלאכתם למעשר. (18) כלומר, נוטל אחת
מחבירו ואוכל, וכן הלאה. (19) שזהו גמר מלאכתו והמקח
קובעו, וראה למעלה פ"ד הלכה טו לענין חצר. (20) שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה יא. (49) בירושלמי שם אמרו, שאף למי שסובר "מתנה כמכר (ראה להלן פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז, ופי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יט) - במעשר שהוא מדבריהם, אפילו בימי עזרא (ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כו), הקלו במתנה. [ומכיון שרבינו לא חילק בין מעשר בזמן הזה למעשר בזמן שכל ישראל בארץ ישראל, נראה שסובר שלדברי ר' יוחנן (שם הלכה ג) שמקח אינו קובע מן התורה, וכן פסק למעלה (פ"ב הלכה ב) - לעולם הקלו במתנה].

- ו. עם הארץ⁵⁰ שהיה עובר בשוק ואמר: טלו לכם תאנים⁵¹ - אוכלים⁵² ופטורים⁵³, שאין המתנה קובעת⁵⁴. ואם הכניסו⁵⁵ לביתו: אם⁵⁶ רב העם מכניסים לבתים⁵⁷ - מעשרים ודאי⁵⁸; ואם רב העם מכניסים לשוק⁵⁹ - אין מתקנים אלא דמאי, שמא עשר ואחר כך הביא לשוק. ואם⁶⁰ אמר: טלו לכם והכניסו לבתים - פשמיכניס לבית מעשר דמאי⁶¹. נתן⁶² לו דבר מרבה⁶³, אפלו אמר לו: טל ואכל - הרי זה כמי שאמר לו: טל והכנס⁶⁴, שאינו אוכל עד שיתקן דמאי⁶⁵. וכן אם נתן לו דבר שאין דרכו להאכל חיי⁶⁶, או שהיה אדם גדול שאין דרכו לאכל בשוק⁶⁷ - הרי זה מתקן דמאי⁶⁸.

(50) שם פרק ב משנה א. (51) במתנה. (52) עראי. (53) ממעשר. (54) כנ"ל. (55) אלו שקיבלו התאנים. (56) ירושלמי שם. (57) שיותר לאכול מהם עראי עד שיקבעו למעשר באחד מששת הדברים (למעלה פ"ג הלכות א-ג). (58) שכיון שעם-הארץ היה עובר בשוק ולא עומד שם, ודאי הוא מן הרוב שמכניסים לבתיהם, ולא מן המיעוט שמכניסים לשוק, ובוודאי לא עישרם, ואף לא הפריש מהם תרומה גדולה, שהרי עוד לא ראו פני הבית, ולכן מתעשרים ודאי (תוס' אנשי שם). (59) שמשנגמרה מלאכתם, אסור לאכול מהן עראי (שם הלכה א). (60) משנה שם. (61) ולא ודאי, ואף-על-פי שהרוב מכניסים לבתים. שהרי הוא כאומר להם: הכניסו לבתיכם ואני אתקנם מיד, וראה בהלכה הסמוכה. ובמשנה שם אמרו: "לא יאכלו מהם עראי", היינו אף לפני שהכניסו לבתיהם, והיינו משום שלענין תרומה גדולה עם-הארץ נאמן (להלן פ"ט הלכה א). ומכיון שאמר שיתקן מיד, בוודאי תרם תרומה גדולה והיא קובעת למעשר, כמפורש למעלה שם הלכה ג (תוספות אנשי שם). ורבינו השמיט בבא זו (ועיין כסף-משנה). [אבל רמזה בהלכה הסמוכה: "זה אוכל ופטור, וזה אוכל וחייב", כלומר: זה שאמר לו טול והכניס - אוכל בשוק וחייב, וכן"ל]. (62) ירושלמי שם. (63) כמות גדולה של תאנים. (64) לבית, שאי-אפשר לאכלן בחוץ מחמת ריבויין. (65) כנ"ל. (66) הטעון בישול, וצריך להכניסו לבית לשם כך. (67) ירושלמי שם פ"ג סוף הלכה ב. [והיינו שלא בפני העם, שאז אין זה אלא בתלמיד חכם בלבד (פ"ה מהלכות דעות הלכה ב, וראה שם הערה ו, והיא צריכה תיקון), אבל בפני העם הרי זה דין לכל אדם, והאוכל בשוק בפני העם הרי הוא בזוי ופסול לעדות, ראה בפ"א מהלכות

משנה ו. (21) וכן הוא במשנה שבירושלמי שם. (22) כלומר, שיחול המקח כשיביר לו את התאנים, ולא עכשיו כשהם במחבור, וראה להלן. (23) כלומר, תולש מן המחבור וכו' ובמשנה שם: "בורר ואוכל". ובירושלמי שם: ר' יוסי בשם ר' יוחנן מגרר אחת אחת והולך ואוכל". (24) כלומר, אחת אחת, כנ"ל. (25) מבקעו, ראה למעלה שם הלכה יז. (26) ראה שם. (27) קמעא קמעא. (28) אפילו שנים כאחת. (29) שזהו גמר מלאכתם. (30) כמבואר למעלה. (31) בדפוסים חדשים בטעות "בב". (32) המחבורים לקרקע ולאילן. (33) אפילו אחדים כאחת. (34) אבל לא קבע, מאחר שכבר הגיעו לעונת מעשרות. (35) ומקח לא קבע במחבור (בהלכה הקודמת).

- ד. המחליף³⁶ עם חברו³⁷: זה לאכל וזה לאכל³⁸ - שניהן נקבעו למעשרות³⁹, שהרי לקחו בתלוש. זה לקצות וזה לקצות⁴⁰ - שניהן לא נקבעו; שאין המכר קובע דבר שלא נגמרה מלאכתו, כמו שבארנו⁴¹. לקח האחד פרות שהחליף לאכילה, ולקח האחר חליפיהן להקצותן - זה שלקח לאכילה חייב לעשר, וזה שלקח להקצותן לא נקבע למעשר⁴².

(36) שם משנה ח. ודין החליפין נתבאר בפ"ה מהלכות מכירה הלכה א, שאם משך האחד של חברו - קנה חברו שלו, ואף-על-פי שלא משך. (37) פירות שנגמרה מלאכתן תחת פירות חברו, שאף הם נגמרו מלאכתן. (38) ולא לקצות, ואם כן נגמרה מלאכתן. (39) שזהו מקח, והוא קובעם, ואפילו אחד אחד אסור. (40) לשטוח בשדה כדי שיתייבשו, שעדיין לא נגמרה מלאכתם. (41) למעלה הלכה ג פרק ג. (42) כר' יהודה שם, ועיין רש"י ביצה לה:

- ה. האומר⁴³ לחברו: צא ולקט לך עשרים תאנים משלי⁴⁴, ואני אמלא את פרסי משלך⁴⁵ - שניהם פטורים⁴⁶, שאין זה חליפין⁴⁷ כדי שיהיה מכר. ואם צרף ואכל - חייב⁴⁸. והמתנה אינה קובעת פמכר⁴⁹.

(43) ירושלמי שם פ"ב הלכה א. (44) מאילני. אבל אינו קונה אותם אלא לכשילקטם. (45) התלושים, שאם הם מחוברים, אף אם היה חליפין, אינם נקבעים במחבור, כנ"ל בהלכה ב, שהרי הוא קונה אותם מיד לאחר שמשך הראשון את העשרים שלו. (46) בתוספתא פ"ב אמרו: "המלקט במניין חייב, הממלא כריסו פטור", וכן הובאה בירושלמי שם (ועיין ראב"ד). אבל לפי מסקנת הירושלמי שם, שניהם פטורים, שאין זה חליפין. וראה בר"י קורקוס. (47) ירושלמי שם: "אמר ר' שימי אין לו חליפין [כלומר, אין זה קנין חליפין כלל] שלא נתכוון האיש בזה (שהסכים ללקט עשרים תאנים) אלא להגיס את לבו שיאכל [לתת בלבד חברו שימלא כריסו מפירותיו, אבל לא בתורת מכר אלא כמתנה, ואינה קובעת כדלהלן]]. וסובר רבינו, שלפי זה, גם המלקט פטור - שאין זה חליפין אלא שניהם מתנה. (48) כלומר, אין זה כמכר, שבו אנו אומרים שאם צירף חייב (למעלה הלכה ג), אלא כמתנה שאף אם צירף - פטור (חזון-איש, ועיין כסף-משנה). וראה בלשון רבינו להלן

י. שָׁכְרוּ¹⁰³ לִבָּשׁ עִמּוֹ בְּיָתִים¹⁰⁴, וְהִתְנַהּ הַפּוֹעֵל
שֵׁיאֵכֵל בְּיָתִים - הָרִי זֶה אוֹכֵל מִן הָאֵילָן אֶמֶת אֶמֶת
וּפְטוּר¹⁰⁵; וְאִם צָרָה - חֵיב¹⁰⁶.

3 יֵאָ. שְׁכָרִי 107 לְנֶכֶשׁ 108 בְּצָלַיִם 109, וְהִתְנָה לְאָכַל
 4 יִירָק 110 - מְקָרְסִם 111 עָלָה עָלָה וְאוֹכַל; וְאִם צָרָה -
 5 חֵיב 112. קָצִין 113 הַפּוֹעֵל 114 שְׂיֹאכַל לִיטְרָא שֶׁל
 6 זֵיתִים 115 - אוֹכַל אַחַת אַחַת; וְאִם צָרָה - חֵיב לַעֲשׂוֹ.
 7 הוֹאִיל וְהוּא אוֹכַל דְּבָר קְצוּב - הָרִי זֶה בְּלוֹקָח, שְׂאֵם
 8 צָרָה - נִקְבָּע. לֹא קָצִין, אֲלֵא הָיָה אוֹכַל בְּדִין תּוֹרָה 116
 9 - מְצָרָה וְאוֹכַל כָּל מֵה שִׁינְיָה. וְהוּא שְׂאֵל יִסְפֵּת 117
 10 בְּמִלַּח. אֲכַל אִם סִפֵּת בְּמִלַּח 118: אַחַת אַחַת - מֵתָר;
 11 שְׁתֵּים שְׁתֵּים - אֲסוּר, שְׁהָרִי נִקְבָּעוּ [בְּמִלַּח] 119.

(107) משנה שם. (108) לתלוש הקטנים מבין הגדולים שמונעין גידולן. (109) שאינו אוכל מן התורה, לפי שאין זה גמר מלאכה (הלכות שכיירות שם). (110) עלי הבצלים. (111) חותך. (112) כנ"ל בהלכה הקודמת. (113) ברייתא

(69) ירושלמי שם. (70) עם הארץ. (71) בשוק. (72) לבית. (73) שאמרו לו: "טול ואכול". (74) עראי, מחוץ לבית. (75) ממעשר. (76) שאמרו לו: "טול והכניס". (77) כלומר, אוכל בשוק וחיבב, כמו שאמרו במשנה שם: "טלו והכניסו לבתיכם, לא יאכלו מהם עראי", וראה בהלכה הקודמת. שכיון שאמר לו "טול והכניס", הרי הוא כאומר לו: אני אתקן מיד, ומכיון שעל תרומה גדולה נאמנים, הרי נקבעו הפירות על ידי הפרשת התרומה הגדולה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה ג (תוספות אנשי שם) וראה למעלה הלכה ו.

4 ח. וְכֵן ⁷⁸אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעַר אוֹ בַּחֲנוֹת ⁷⁹,
5 וְאָמַר לָהֶם ⁸⁰: טָלוּ וְאָכְלוּ ⁸¹ - הֲרִי אֵלֹה אוֹכְלִין ⁸²
6 וּפְטוּרִין ⁸³, וּבַעַל הַשַּׁעַר אוֹ בַּעַל הַחֲנוֹת לֹא יֵאָכְלוּ
7 עַד שֶׁיַּעֲשֶׂרוּ דְּמָאִי. שְׁנַמְצָא כְּאוֹמַר לְאֵלֹה: טָלוּ
8 וְהִכְנִסוּ לְבֵיתֵיכֶם ⁸⁴, שֶׁהָרִי הֵם כְּבִתְיֵיהֶם ⁸⁵. וְכִבֵּר
9 בְּאַבְנֵי ⁸⁶, שְׂאִין הַבֵּית שְׂאִינוֹ שֶׁלֹּ קוֹבֵעַ לוֹ כְּשִׁיעֲבָרוּ
10 הַפְּרוֹת בְּתוֹכוֹ ⁸⁷.

(78) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כר' יהודה.
(79) והשער והחנות אינם שלהם, כדלהלן. (80) עַם-הארץ העובר בשוק. (81) היינו: הכניסו לשער או לחנות ואכלו.
(82) עראי, אפילו בחנות או בשער. (83) שכיון שלא הכניסו לשער או לחנות אלא בדרך העברה ולא בקביעות, אינם קובעים בשבילם, כיון שאינם שלהם, כדלהלן.
ולדידם, אין זה כאומר להם: "טלו והכניסו לבתיכם".
(84) ואני אעשר עבורכם. (85) ראה למעלה פ"ד הלכות ט"י. (86) שם הלכה יא. (87) עיין בראב"ד, וראה שם הלכה יג.

ט. השׁוֹכֵר⁸⁸ אֶת הַפּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת עֲמׇוֹ⁸⁹ בְּפִרוֹת, בֵּין
בְּתוֹשִׁין⁹⁰ בֵּין בְּמַחְבְּרִין⁹¹, הוֹאִיל וַיֵּשׁ לָהֶם לֶאֱכֹל
מִן הַתּוֹרָה⁹² בְּמֵה שָׁהֵן עוֹשִׂין⁹³ - הֲרִי אֱלוֹ אוֹכְלִין⁹⁴
וּפְטוּרִים מִן הַמַּעֲשֶׂי⁹⁵. וְאִם⁹⁶ הִתְנֶה עִמָּהֶן שְׂיֵאֲכְלוּ
מֵה שֶׁלֹּא זָכְתָה לָהֶן תּוֹרָה⁹⁷, כְּגוֹן שֶׁהִתְנֶה עִמָּהֶן
הַפּוֹעֵל שְׂיֵאֲכְלוּ בְּנֵיו עִמּוֹ⁹⁸, אוֹ שְׂיֵאֲכֹל בְּנוֹ
בְּשִׁכְרוֹ⁹⁹, אוֹ שְׂיֵאֲכֹל אַחֵר גָּמֵר מִלֵּאכְתּוֹ בְּתוֹשׁ¹⁰⁰ -
הֲרִי זֶה אֲסוּר לֶאֱכֹל¹⁰¹ עַד שְׂעִיעֶשׁ; הוֹאִיל וְאוֹכֵל
מִפְּנֵי הַתְּנֵאִי, הֲרִי זֶה בְּלוֹקֵחַ¹⁰².

(88) שם משנה ז. (89) מלאכה. (90) שלא נגמרה מלאכתו למעשר, אבל לאחר מיכן אסור לאכול (פי"ב מהלכות שכירות הלכה א.). (91) כשמלאכתו היא תלישתן ממקום חיבורן (שם). (92) אכילה בתלוש, למדו בברייתא (בבא מציעא פט.). מ"דייש" [לא תחסום שור בדישון] - "מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בן,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה ט. (שכין שחייב לתת לו מזונות, ובמקום זה נותן לו פירות, הרי הוא כפוער חובו בטבל, והרי זה כמוכרו (שם), ומקח קובע למעשרות אם מצרף שנים (למעלה הלכה ג.), וראה להלן בדברי הירושלמי. ועיין בתוספות אנשי שם. וכאן השמיענו רבינו, שמה שפועל אוכל ופטור מן המעשר, אין זה אלא בזמן שאין לו עליו מזונות. וכן צריך לפרש מה שאמרו במשנה שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות אוכלין ופטורין, אבל אם יש להם עליו מזונות - הרי אלו לא יאכלו". (134) משנה שם. (והוא כדין מקח שאוכל אחת אחת ופטור, למעלה שם). (135) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם: "לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה, כמה דתימר תמן מלקט אחת אחת ואוכל, ואם צירף חייב - מוקצה עשו אותה כמצרף". [ונראה שהכוונה לפרק ב דמעשרות משנה ה, לגבי מקח ש"אוכל אחת אחת ופטור, ואם צירף חייב". הרי שהכוונה לקביעות למעשר על ידי מקח, וכמבואר למעלה].

יד. אֶחָד 136 הַמְבְּשִׁיל 137 וְאֶחָד הַשּׁוֹלֵק 138 וְאֶחָד 139 הַפּוֹבֵשׁ - קוֹבֵעַ לְמַעַשְׂרוֹ 140. אֲבָל הַמַּעֲשִׂין אֶת הַפְּרוֹת עַד שֶׁהִכְשִׁירָן 141 - הֲרִי זֶה סִפְקָא 142.

(136) שם פ"ד משנה א. (137) ירושלמי שם. (138) אם פירושו: בשיל ולא בשיל (ר"ן נדרים מט). סידרם רבינו בדרך "לא זו אף זו" - לא רק בישול קובע, אלא אפילו שילוק ואפילו כבוש. (139) נותן הפירות במי מלח (פירוש המשנה, וראה למעלה פ"ג הלכות ג"ד). (140) מדבריהם (למעלה פ"ד הלכה ב). (141) לאכילה. (142) בעיא היא בירושלמי נדרים פ"ו הלכה א, ולא נפשטה (חזון-איש).

טו. הַטּוֹמֵן 143 פְּרוֹת בְּאֶדְמָה 144 או בְּתֵבֶן או בְּזֶלֶל 145 עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לְאֹכְלָהּ - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעַשְׂרוֹ 146.

(143) משנה שם. (144) כן המנהג לעשות בפירות שאינם מבושלים, להטמין אותם בעפר, כדי שיתרטבו ויתבשלו (פירוש המשנה שם). (145) זה אינו במשנה. (146) שאין זה בישול.

טז. הַנוֹתֵן יֵין לְתַבְשִׁיל חֵם 147, או 148 שֶׁנֶּתַן שִׁמֶן לְקִדְרָה בְּאַלְפֵס 149 בְּשֶׁהֵן מִרְתַּחֲיוֹן 150 - נִקְבְּעוּ לְמַעַשְׂרוֹ. מְזֻג יֵין בְּמִים חֲמִים - נִקְבְּעוּ 151. וְאֵין צָרִיף לומר, אִם בָּשִׁיל הַיֵּין 152 וְאִפְלוּ בִּגְתָא 153 - שְׁאִסּוּר לְשִׁתּוֹת מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה 154.

(147) אפילו לכלי שני, אם היה חם ביותר (למעלה פ"ג הלכה טו). (148) שם פ"א משנה ז, וראה למעלה שם. (149) צ"ל: ואלפס". וכעין זה במשנה שם: "לקדרה וללפס" (וראה בגליין הרמב"ם בשם ר"י אבוביב). והם כלי ראשון. (150) והעבירים מעל האש, וראה להלן. (151) שם פ"ד משנה ד, כחכמים. ועיין משנה ראשונה שם. (152) על האש. (153) שלא נגמרה עוד מלאכת היין (למעלה שם הלכה יד). (154) [שאף-על-פי שכתב רבינו (שם הלכה ג) שכל הששה דברים, וכולל בהם גם אש, אינם קובעים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו - יין שמזוג בכלי, הרי הוא כצירוף

בבבא מצינא פט: (114) האוכל מן התורה, כגון ששכרו לבצור או למסוק. (115) כן פירש ר"ח, הובא בתוס' שם ד"ה קוצץ. אבל התנה בלי קציצה - כיון שאוכל גם בלי התנאי, אין זה כמקח (שם פ"ב משנה ז, וראה למעלה הלכה ט). (116) כלומר, כיון שלא קצץ בקיצוב, אינו כאוכל לפי תנאו אלא מן התורה. (117) יטבול. (118) כשנתן לו בעל הבית רשות לכך. שאם לא כן, אסור לו לספות במלח (בבא מצינא שם). (119) שהמלח קובע למעשר בדבר שנגמרה מלאכתו (למעלה פ"ג הלכה ג).

יב. פּוֹעֵל 120 שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בְּלִבְסִין 121 - לֹא יֵאָכֵל בְּבִנּוֹת שְׁבַע 122, בְּבִנּוֹת שְׁבַע - לֹא יֵאָכֵל בְּלִבְסִין, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה 123. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לְמַנֵּעַ עֲצָמוֹ 124 עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְמָקוֹם הַיְּפוֹת 125.

(120) מעשרות פרק כ משנה ח. (121) תאנים גרועות (פירוש המשנה שם). בשעת גמר מלאכתן, שאוכל מהן מן התורה. (122) תאנים לבנות טובות (שם), אף אם ענפי בנות השבע מעורבים בענפי הלבסין, שבאופן כזה במין אחד אוכל משני האילנות (בבא מצינא צ"א:), כאן נחשבים כשני מינים. ולכן נשנתה משנה זו, אף שדין זה מפורש בב"מ שם במשנה. (123) אם התנה עם בעל הבית שיאכל מהן. שכיון שמן התורה אינו אוכל אלא במה שהוא עושה (למעלה הלכה ט), הרי זה כמקח וקובע למעשרות (שם). (124) מלאכול כשעושה בלבסין הגרועות. (125) בנות שבע. כלומר, אוכל ופטור מן המעשרות, שהרי יש לו לפועל רשות לעשות כן מן התורה (בבא מצינא שם, ופ"ב מהלכות שכירות הלכה יא), ואין זה מקח.

יג. הַמוֹצִיא 126 פּוֹעֵלִים לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בְּשִׂדָּה 127: בְּזֶמֶן שֶׁאֵין לָהֶן עֲלֵיו מְזוֹנוֹת 128 - אוֹכְלִין מִפְּרוֹת שֶׁבְּשִׂדָּה 129 וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֶׂה 130; וְהוּא שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלָאכְתָּן 131. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶן עֲלֵיו מְזוֹנוֹת 132 - לֹא יֵאָכְלוּ וְאִם עַל פִּי שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלָאכְתָּן; שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חֹב מִן הַטֵּבֶל 133. אֲבָל אוֹכְלִין אֶחָת אֶחָת מִן הַתְּאֵנָה 134, אֲבָל לֹא מִן הַסֵּל וְלֹא מִן הַקֶּפֶה וְלֹא מִן הַמִּקְצָה 135.

(126) שם פ"ג משנה ב. (127) כלומר, כל מלאכה שבשדה, ואף כאלה שאין הפועל אוכל בהן מן התורה, ולפיכך היה מקום להתנות על מזונות, אלא שלא עשה כן. (128) ובמקום שלא נהגו לזון (בבא מצינא פג. ושם פ"ט הלכה א). (129) כשבמשך היום נקלעה לו עבודה בפירות שאוכל מהם מן התורה, [ועיין רע"ב]. (130) כדין פועל (למעלה הלכה ט). (131) [שאם נגמרה מלאכתם, אין לו לפועל לאכול (הלכות שכירות שם הלכה ב, ולמעלה שם), ואם התנה על כך הרי זה כלוקח, ואסור לאכול עד שיעשר, כמבואר שם. וכן הוא במשנה א שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות (= לעשות קציעות, דהיינו לפני גמר מלאכה) - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות, אוכלין ופטורין וכו'"]. (132) שהתנה על כך עם בעל השדה. (133) כן כתב בפירוש המשנה שם, ומקור הדברים להלן פ"ו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ' שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למעשר, קובעים אפילו לפני גמר מלאכה, ואין הלכה כן, ראה למעלה פ"ג הלכה ג. (172) שם משנה ג, כת"ק ולא כר' אליעזר. (173) מקום שמקבצין שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם (פירוש המשנה שם). (174) שאין המלח קובע אלא בשתים, כמבואר למעלה.

- 11 יט. התורם פרוטיו¹⁷⁵ תרומה שצריך לתורם אחריה
- 12 שניה¹⁷⁶ - נקבעו למעשר¹⁷⁷, ולא יאכל מהן עראי
- 13 עד שיוציא התרומה השניה ויעשר.

(175) שנגמרה מלאכתו, שאם לא נגמרה מלאכתו, אין תרומה קובעת (למעלה שם הלכה ד). (176) כגון התורם מן המחוייב מדרבנן על המחוייב מן התורה (פ"ה מהלכות תרומות הלכה יד). [אבל זה שצריך לחזור ולתורם מחמת ספק (שם הלכה כב) - מסתבר שאינו בכלל זה, שהרי ממה נפשך מותר לו לאכול אכילת עראי: אם תרם, הרי תרם. ואם לא תרם, הרי לא נקבע]. (177) כיון שהתרומה הראשונה תרומה מדבריהם. והאור-שחם מסמך לזה מה שאמרו בתוספתא תרומות פ"ג "אין תורמין שמן על זיתים הנכתיש כו' אם תרם, תרומה ויחזור ויתורם וכו' וצריך להוציא עליהן תרומות ומעשרות", היינו שהתרומה הראשונה קבעה, עיין שם. וראה במראה-הפנים לירושלמי מעשרות פ"ב הלכה ג סוף ד"ה ראשון.

- 14 כ. פרות שנגמרה מלאכתן¹⁷⁸ והשקה עליהן לילית¹⁷⁹
- 15 שבת¹⁸⁰ - נקבעו, ולא יאכל מהן אפילו לאחר השבת
- 16 עד שיעשר¹⁸¹.

(178) שאם לא נגמרה מלאכתו, אין השבת קובעת (ביצה לה. (179) עיין 'תוספות יום-טוב' בתרומות פ"ח משנה ג. (180) כלומר: והוא לא ייחדן לשבת. וכו' יוחנן בירושלמי מעשרות פ"ב תחילת הלכה ב (כסף-משנה). וראה למעלה פ"ד הלכה יג, שחצר אינה קובעת אלא אם הכניסו לתוכה בכוונה. (181) שאכילת שבת היא קביעות, משום שנאמר (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:) וראה בפ"ב מהלכות יום-טוב הלכה ט והערה נד, שגם יום-טוב קובע. וראה עוד להלן פ"ב הלכה א].

- 17 כא. תינוקות¹⁸² ששטמו תאנים¹⁸³ לשבת¹⁸⁴ ושכחו
- 18 לעשרן - לא יאכלו למוצאי שבת¹⁸⁵ עד שיעשרו¹⁸⁶.

(182) מעשרות פ"ד משנה ב. (183) שנגמרה מלאכתם בשדה או בגינה, שלא נקבעו בבית או בחצר. (184) לאכילה. (185) שהרי אף אם לא ייחד קובעת, כמבואר בהלכה הקודמת. (186) אבל בערב שבת מותרים באכילה, ואילו גדול שיחד תאנה לשבת - אסורה גם בערב שבת, כדלהלן (ירושלמי).

- 19 כב. תאנה¹⁸⁷ שהיתה מיחדת ל¹⁸⁸ לאכל פרותיה
- 20 בשבת¹⁸⁹, ולקט ממנה פלפלה¹⁹⁰ - לא יאכל¹⁹¹ עד
- 21 שיעשר; הואיל ופרות אלו מיחדין לשבת, והשבת
- 22 קובעת¹⁹².

(187) אילן תאנה (ירושלמי פ"ד הלכה ג). (188) שם משנה ב, כב"ה ולא כב"ש. (189) מחמת יופיין וטעמן הטוב.

שנים בידו במקח (שם הלכה יג) וכמוקצה שהיא כמצרף (שם). ועיין משנה ראשונה שם].

- 1 יז. השום¹⁵⁵ והשחלים¹⁵⁶ והחרדל¹⁵⁷ ששחקן בשדה
- 2 בשמן¹⁵⁸ - נטבלו למעשר¹⁵⁹. וכן¹⁶⁰ הסוחט אשכול
- 3 לתוך הכוס¹⁶¹ - נקבע¹⁶²; לתוך התמחוי¹⁶³ - אינו
- 4 נקבע¹⁶⁴.

(155) ירושלמי שם פ"ד הלכה א. (156) מין ירק חריף (מוסף הערוך, ערך שחלים א). וכן נראה ביזמא יח: (157) שאם הכניסין לבית, נקבעו מדין בית. (158) מסתימת לשונו נראה, שהמדובר בין בשום של טבל בשמן מעושר, ובין בשמן של טבל בשום מעושר (רדב"ז). (159) [כיון שהם חריפים - שחיקתם היא בישולם, שאינה גרועה ממולח דלהלן]. (160) תוספתא סוף פרק א, וירושלמי שם. (161) [שעל-ידי סחיטה זו, הוא עושה יין שהוא משקה, מענבים שהם אוכל, ראה בשבת קמד: ובבבא בתרא צז:]. (162) [שיצירה חדשה של משקה מאוכל, אינה גרועה מבישול. וכיון שנתן לתוך הכוס, הרי זה כמצרף (ראה בהלכה הקודמת). ודקדק רבינו לכתוב "לתוך הכוס נקבע", להורות, שאם סחט ענבים לתוך ידו - פטור, שאף-על-פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה חשוב כצירוף, וראה בהלכה הסמוכה]. (163) [יש בו אוכל, והנסחט מן הענבים אל תוכו, אינו נעשה משקה, שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל, כמפורש בשבת שם]. ובאוכל צונן הדברים אמורים, שאם הוא חם - יש בו משום בישול (רדב"ז). (164) [שאין זה אלא "אוכלא דאיפרת", כלומר, אוכל שנפרד מאוכל, ואין כאן יצירה חדשה של משקה מאוכל].

- 5 יח. המולח¹⁶⁵ פרות בשדה¹⁶⁶ - נקבעו¹⁶⁷. טבל
- 6 הזיתים אחד אחד במלח ואכל - פטור¹⁶⁸. הפוצע¹⁶⁹
- 7 זיתים פרי שייצא השן¹⁷⁰ מהם - פטור¹⁷¹. הנוטל¹⁷²
- 8 זיתים מן המעטן¹⁷³ - טובל אחד אחד במלח
- 9 ואוכל¹⁷⁴; ואם מלח ונתן לפניו - חיב. וכן כל
- 10 פיוצא בזה.

(165) מעשרות פ"ד משנה א. (166) כן הוא במשנה שביירושלמי שם. והיינו: אפילו בשדה (רדב"ז). (167) שמליחה קובעת למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה ג. (168) שם משנה ג. וראה למעלה הלכה יא. וצ"ע למה כפלו רבינו כאן. (169) שם משנה א. והיינו פותח, והוא מלשון "פצע". (170) הליחה הדומה לחלב (פירוש המשנה שם). (171) [שכיון ששרף זה אינו חשוב משקה (ראה בתוספות בבא בתרא יט: ד"ה מי פירות), ואין כאן יצירה של משקה מאוכל - אין זה חשוב כבישול. ובמשנה שם: "אם סחט ונתן לתוך ידו, חיב". כלומר, כיון שסחט שמן ויצר משקה מאוכל, הרי זה כבישול וקובע. ורבינו השמיטה מפני התוספתא שם: "הסוחט ענבים בתוך ידו פטור" (וראה בתוספתא כפשוטה שם), שאף-על-פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה כצירוף. ולפיכך כתב בהלכה הקודמת "הסוחט אשכול לתוך הכוס" (עיין שם). ואם כן, המשנה שם, בוודאי היא למי שסובר שכל הקובעים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונראה שגם בתרומה מותר לעשות כן, וכמו שאמרו (תרומות פ"א מ"ה, ולמלצה פ"א מהל' תרומות ה"ה): "ונוהג בתרומה כדרך שהוא נוהג בחולין" (4) בכת"י נוסף: "והקליפות והעלין והחרצנין" (מעשה רוקח). בדבר הגרעינין, ראה למעלה שם ה"א, שיש גרעינין שאסורים לזרים. ובדבר הקליפות, עיי"ש ה"י. עליו, היינו עלים של ירק, עיי"ש פ"ב ה"ה. והחרצנין הם בכלל שאר הגרעינין בזמן שכנסן ויש בהן לחלוות למצוץ אותן, שאסורין לזר (שם פ"א ה"א). (5) תרומת מעשר. (6) שאינם חשובים אוכל.

- ב. אין מְדַלִּיקִין⁸ בְּטָבֵל טָמֵא⁹ אֶפְלוּ בְּחֹל¹⁰, וְאֵין¹¹ צָרִיךְ לומר בְּשֶׁבֶת¹¹. שְׁנֵאמַר: אֵת מְשֻׁמֶרֶת¹² תְּרוֹמָתָהּ¹²; מֵהַ תְּרוֹמָה טְהוֹרָה - אֵין לָהּ בְּהָ¹³ אֵלָא מְשַׁעַת הֶרְמָתָהּ¹⁴, אֵף תְּרוֹמָה טָמֵאָה - אֵין לָהּ לְהִנּוֹת¹⁴ בְּהָ¹⁵ אֵלָא מְשַׁעַת הֶרְמָתָהּ וְאֵילָף.

(7) ברייתא, שבת כו, א. (8) אפילו כהנים, ראה להלן. (9) והוא-הדין לטבל טהור (עיי"ש ברש"י וב'תוספות' ד"ה אין מדליקין). שגם הוא אסור בהנאה של כילוי. (10) [שבדיו להרים ממנו תרומות ומעשרות, והיה מקום לומר שאף-על-פי שעוד לא הרים, יש לו בו זכות ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (חולין קלא. ולהלן הכ"א), ואף-על-פי-כן אין מדליקין בטבל טמא, כיון שלא הרים בפועל ממש]. (11) הדלקת נר בערב שבת לצורך שבת [שאינן בידו להרים, שהרי "אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת" (פכ"ג מהל' שבת ה"ט), ונמצא שנהנה ממנו בליל שבת הנאה של כילוי, בזמן שאינו עומד להרמה, שבוודאי אין לו זכות לכך. והרשב"א בחידושו ל שבת שם, רצה לומר, שהחומר בשבת יותר מבחול הוא משום שאין שורפין קדשים ביום-טוב ובשבת. אבל לבסוף דוחה סברא זו: "תינח למאן-דאמר חולין הטבולים לתרומה כתרומה, אלא למאן-דאמר לאו כתרומה - מאי איכא למימר". ועי' בפ"ז מהל' ביכורים ה"ב, שרבינו פסק ש"עיסה הטבולה לחלה אינה כחלה". אולם הר"י קורקוס כתב בביאור דברי רבינו, ששבת חמורה, מהטעם הנ"ל (כן כתב הרדב"ז בהל' תרומות שם ה"ח, שאין מדליקין נר חנוכה בערב שבת בשמן של תרומה טמאה, לפי שאין שורפין קדשים בשבת). אבל חוץ ממה שדחה הרשב"א סברא זו, צריך-עיון עוד שזה אינו אלא לשיטת הירושלמי (שבת פ"ב ה"א) שאסור לשרוף קדשים אף מערב שבת וערב יום-טוב, וראה בגליון הש"ס שם, שלמדו כן ממה שנאמר "והנותר ממנו עד בוקר", ליתן בוקר שני לשריפתו. אבל לשיטת הבבלי (שם כג:): אין איסור לשרוף קדשים אלא ביום-טוב עצמו. וכן נראה מדברי רבינו, שלא הביא כלל הא דאין מדליקין בשמן שריפה ביום-טוב, לפי שאינו אלא ביום-טוב עצמו, ואם כן, הוא בכלל מה שכתב בפ"ג מהל' יום-טוב ה"ח, שאין שורפין קדשים ביום-טוב, ועוד ששם מפורש טעם הדבר, מפני שיום-טוב 'עשה' ו'לא תעשה', ואין 'עשה' של שריפת קדשים דוחה 'עשה' ו'לא תעשה', וזה לא שייך אלא ביום-טוב עצמו, ולא בערב יום-טוב וערב שבת]. (12) "בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת טהורה ואחת

(190) סל. שכיון שליקט כל צרכו, הרי זה גמר מלאכה ונקבע למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה י. (191) אפילו קודם השבת, ואפילו אכילת עראי. (192) אבל באילן שאין פירותיו מיוחדין לשבת, אינם נקבעים אלא משחשך עליהן ליל שבת, כמבואר בהלכה הקודמת.

- 1 כג. הִיָּה¹⁹³ אוֹכֵל¹⁹⁴ בְּאֶשְׁכּוֹל¹⁹⁵ וְהִשְׁכָּה עָלָיו לֵילִי
2 שֶׁבֶת¹⁹⁶ - לֹא יִגְמֹר אֲכִילָתוֹ בְּשֶׁבֶת עַד שְׁיַעֲשֹׂר¹⁹⁷.
3 וְאִם הִנִּיחוֹ לְאַחַר שֶׁבֶת - הֲרִי זֶה גֹמְרוֹ¹⁹⁸.

(193) תרומות פ"ח משנה ג. (194) אכילת עראי. (195) ואשכול הרי הוא כנגמרה מלאכתו, ראה למעלה הלכה ג. (196) ראה למעלה הלכה כ. (197) כלומר, אם עישר קודם השבת, שהרי בשבת אסור לעשר (חזון איש). (198) כרבי יהושע, וכנוסחא שלפנינו. ולענין חצר, אמר ר' יהושע שם "לא יגמור" (וכן פסק רבינו למעלה פ"ד הלכה יז, שאפילו חוץ לחצר לא יגמור). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. [וצריך לומר, שאף-על-פי שהשבת קובעת אף אם לא כיוונו לייחד לה (למעלה הלכה כ) - כיון שהתחיל לאכול האשכול מבעוד יום, ורצה לגמרו לפני בוא שבת, הרי יש כאן כוונה הפכית, שאינו רוצה להניחו לשבת (ראה בתלמידי רבינו יונה לברכות פרק א ל"ד יב, ד"ה ורבינו שמואל, ותוספות שם ד"ה לא, סברא כזו לענין מצוות צריכות כוונה), ובאופן זה אין השבת קובעת אלא לעצמה, ולא למוצאי שבת). ובמלאכת-שלמה הביא שבספר מדויק הוגה בדברי רבינו כאן: "ואפילו הניחן לאחר שבת, הרי זה לא יגמור", וכן הביא הברכי יוסף יו"ד סימן שלא, על סעיף קיד. וכנוסחת ספרים אחרים במשנה שם.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) יבאר שכל שאסור לזרים לאוכלו בתרומה אסור בטבל. ודין אם מותר ליהנות מהטבל. והמוכר פירות לחבירו וזכר שהם טבל. ודין הלוקח טבל בשני מקומות. והמקבל שדה מישראל או מן הגוי. ודין שנים שקבלו שדה באריסות, או ירשו או נשתתפו. ודין כהן ולוי שלקחו או מכרו פירות תלושין, או אם קבלו שדה מישראל. ודין המקבל זיתים להוציא מהן שמן. או כהן שמכר שדה לישראל על מנת שהמעשר שלו. ישראל שירש טבל ממורח, והנותן שדהו בקבלה לגוי.

- 4 א. מִחֲלִיקִין² בְּתֵאנִים וְעֹנְבִים שֶׁל טָבֵל, וְאֵין בְּזֶה
5 מְשֻׁם הַפֶּסֶד³. וְכֹל שֶׁאֲסוּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בְּתֵרומָה,
6 כְּגוֹן הַגֶּרְעִינִי⁴ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - כֶּף אֲסוּר לְאָכְלוֹ מִן
7 הַטָּבֵל וּמִן הַמְּעַשֵּׂר שֶׁלֹּא נִטְלָה תְּרוֹמָתוֹ⁵ וּמִמְעַשֵּׂר
8 שֶׁנִּי וְהִקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. וְכֹל שֶׁמִּתֵּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ
9 בְּתֵרומָה מִדְּבָרִים אֲלוֹ⁶ - כֶּף מִתֵּר בְּטָבֵל וּבִמְעַשֵּׂר
10 שֶׁלֹּא נִטְלָה תְּרוֹמָתוֹ וּמִמְעַשֵּׂר שֶׁנִּי וְהִקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ.

(2) מעשרות פ"א מ"ח. ופירוש מחליקין: לשפשף ולהחליק פניו (כסף-משנה). (3) אף-על-פי שעל-ידי-זה ימחר העיפוש שלהם (פירוש המשנה, שם). וכתנא-קמא שם, ולא כרבי יהודה האוסר. [שאף-על-פי שאסור להפסיד את הטבל, כדלהלן - כיון שהדרך לעשות כן, אין זה הפסד.

ממנו תרומת מעשר. (31) העיקר והגידולין ביחד. ולדעת הראב"ד מדובר כאן בדבר שאין זרעו כלה. (32) כלומר, כל התערובת, ואף הליטרא הראשונה. ואף-על-פי שהליטרא הראשונה אין עליה חיוב מעשר, שהרי היא עצמה מעשר - חיובהו חכמים במעשר, לפי שבטלה בגידולין (רא"ש). (33) שזרעה כשהיא בטבלה. (34) כלומר, מפריש עליה מעשר מן המעשר היינו תרומת מעשר, שמן התורה אין הגידולין מבטלים את העיקר שלא נתקן, ואם כן לא נפקע החיוב שהיה עליה לפני שזרעה (שם). וראה להלן בבצלים שתוקנו. (35) מפירות שנה הקודמת, שאף הליטרא מפירות שנה הקודמת היא, ואין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה אחרת, ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הי"א (רש"י שם). (36) כלומר, מחשב שתרומת המעשר תהא עשירית מהליטרא. (37) שם נז, ב. מימרא בשם רבי יוחנן. (38) שהופרשו תרומות ומעשרות הימנה. (39) כלומר, והליטרא עצמה תהא פטורה. (40) למדו זאת (שם נט): ממה שנאמר (דברים י', כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", כלומר, אף זרעך שהוא מתוקן כבר, תחזור ותעשר, לפי שבטל לגידולים. במה דברים אמורים, בשזרע פירות מתקונים שהדרך לזרעם, אבל זרע פירות של טבל שאין הדרך לזרעם - אינו בכלל זה, ולפיכך אמרנו למעלה שליטרא מעשר טבול שזרעה - אינה בטלה מן התורה בגידולין.

ה. זרעונים⁴¹ שהביאו שלישי⁴² ומרחין⁴³ ועשין⁴⁴ ואחר כן זרעין⁴⁵ והוסיפו⁴⁶, ואין זרעם פלה - הרי זה ספק אם חביבין⁴⁷ במעשר מדבריהם⁴⁸, הואיל והוסיפו, או אין חביבין, שהרי הזרע שזרעין הוא קנים ולא אבד מעשר הוא. ואין אלו דומים לבצלים⁴⁹, שהבצלים אין זרפן להזרע⁵⁰.

(41) בעיא שלא נפשטה, במנחות סט, ב. והמדובר בזרעונים הנאכלים, שאם אינם נאכלים הם פטורים ממעשרות (למעלה שם פ"ב ה"ג). (42) אבל לפני שהביאו שליש, אינם חייבים במעשר (למעלה פ"ב הלכות ג"ה). (43) רבינו גורס שם: "כגון דאמרחניהו ועשרניהו", ראה ב"כסף משנה" כאן, ובי'רבינו גרשום' שם. (44) אבל זרען ואח"כ עישרן, אינו מעשר, שאין מעשר במחובר לקרקע. (45) השביחו. (46) אבל זרעם כלה, חייב לעשר הכל מן התורה (מנחות, שם). (47) הזרעונים שזרע, אבל התוספת ודאי חייבת (שם). (48) ואף-על-פי שאין דרכם להזרע כדלהלן, ומן התורה אין העיקר מתבטל בתוספת, אפשר שחכמים גזרו משום זרע דבר שדרכו להזרע. (49) בסוף ההלכה הקודמת "ליטרא בצלים שתקנם" שעיקר בטל לגבי התוספת, ומתחייב שוב במעשרות.

ו. הזרע⁵⁰ את הטבל, בין דבר שזרעו פלה⁵¹ בין דבר שאין זרעו פלה⁵²: אם אפשר ללקטו⁵³ - קונסין אותו⁵⁴ ומלקטו; ואם צמח - אין מחביבין אותו לעקר. והגידולין חליין⁵⁵. ואם היה דבר שאין זרעו פלה - אפלו גידולי גידולין אסורין, עד שלש גרנות⁵⁶; והרביעי - מתר⁵⁷. ומפני מה הגידולין

טמאה" (שבת, שם). (13) רשות לאכול. (14) שקודם לכן חייב האוכלה מיתה, ראה למעלה פ"א ה"ה. (15) הנאה של כילוי, דהיינו הרלקה שמכלה אותה בשעת הנאה, שהרי היא כאכילה, אבל הנאה אחרת מותרת, וראה ב'תוספות' שם ד"ה אין.

ג. אין מחפין¹⁶ בטבל¹⁷, ואין זורעין את הטבל¹⁸. ואפלו פרות שלא נגמרה מלאכתן¹⁹ - אסור לזרע מהן עד שיעשרו²⁰. במה דברים אמורים²¹? בתבואה וקנניות²² וכיוצא בהן; אבל²³ העוקר שתילים שיש בהן פרות ממקום למקום בתוך שדהו²⁴ - הרי זה מתר, ואינו זורע טבל, שהרי לא אסף הפרות²⁵. וכן²⁶ העוקר לפת וצננות ושתלם במקום אחר²⁷, אם נתפזן להוסיף בגופו²⁸ - מתר. ואם שתלן כדי שיקשו ויקח הזרע שלחן - אסור, מפני שהוא זורע חטים או שעורים של טבל.

(16) תוספתא דמאי פ"א. וכן צריך להיות ב'ירושלמי' שם ה"ג (רדב"ז). (17) כלומר, אין מכסין את הזרעים בעפר, שהרי הוא כזרע (מועד קטן ב:). (18) מן התורה אינו חייב בתרומות ומעשרות אלא אם אוכלם, אבל אם מוכרם או זורעם פטור, שנאמר (דברים יד, כב-ג): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך - ואכלת". ודרשו חכמים (בבא-מציצה פא): "ואכלת ולא מוכר", כיון שאינו לאכילה (ר"ש פאה פ"א מ"ו), אבל חכמים חייבו לעשר גם את המוכר (בבא-מציצה שם) וגם את הזורע. (19) כלומר, לא נתמרחו (ראה למעלה פ"ג הלכות ח"ג). (20) ומה שאמרו (פאה, שם): "ינוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח, דברי רבי עקיבא" - אין זה אלא דברי רבי עקיבא, אבל חלוקים עליו חביריו, כמפורש ב'ירושלמי' מעשרות (פ"ה תחילת ה"א, וע' בפירוש המשנה וב'תוספות' יום טוב' שם), ואין הלכה כרבי עקיבא נגד רבים (רדב"ז). (21) 'ירושלמי', שם. (22) שהרי זה כנגמרה מלאכתן (שם). [כלומר, כיון שצירפן בידו, ראה למעלה פ"ה הלכות ג"ג]. (23) מעשרות פ"ה מ"א. (24) כן הוא במשנה, שם. [ודוקא בתוך שדהו, אבל אם מכר השתילים לאחר, כשם שהחמירו לענין זרע, שאם צירפם הם כנגמרה מלאכתם (ראה למעלה), כן החמירו במקח לענין זה, שאם עקר השתילים עם הפירות, הרי הוא כמצרפם בידו, והמקח קובע למעשר. ולפיכך הסמיכו במשנה שם לדין הנ"ל: "לקח במחובר לקרקע - פטור", שרק בתלוש הוא קובע כנ"ל, אבל לא במחובר. וראה ברדב"ז ו'משנה ראשונה']. (25) [כלומר, לא אסף הפירות בידו ואין כאן צירוף, ורק במקח החמירו לחשבו כמצרף]. (26) שם, מ"ב. (27) בתוך שדהו (משנה, שם). (28) שלא נגמרה מלאכתן.

ד. ליטרא²⁹ מעשר טבול³⁰ שזרעה והשביחה והרי היא עשור ליטריין³¹ - תיקת במעשר³², ואותה ליטרא³³ מעשר עליה³⁴ ממקום אחר³⁵ לפי חשבון³⁶. ליטרא³⁷ בצלים שתקנם³⁸ וזרעם - אינו מעשר לפי חשבון התוספת³⁹, אלא מעשר לפי פלו⁴⁰.

(29) ברייתא, נדרים נח, ב. (30) מעשר ראשון שלא ניטלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- הן, ויש עדים על כך, שהרי בלא-הכי אינו נאמן לומר שמכר טבלים, או שהלוקח זריו ומחמיר על עצמו אף-על-פי ששורת הדין שאין המוכר נאמן, ראה להלן פי"ב הי"ח, וב'תוספתא כפשוטה' שם. (73) כלומר, על-מנת שהן מעושרין. (74) אבל מעיקר הדין פטור הוא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה (רדב"ז).
- ט. אִין⁷⁵ פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטֶּבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹכָר⁷⁶.
- (75) ועבר על איסור, כנ"ל ה"ו. אבל אם הלוקח חבר, והמוכר טוען שמכר לו טבל לצורך, שלא עבר על איסור, כמבואר למעלה - אינו חייב לתקן (משנה-למלך). (76) נלמד מההלכה הבאה.
- י. מִי⁷⁷ שֶׁלָקַחוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶת פְּרוֹתָיו וְהֵם טִבְלִים: 17
אִם מִחֲמַת שֶׁהוּא חֵיב לָהֶן - צָרִיךְ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן 18
מַעֲשָׂרוֹת⁷⁸; וְאִם לָקַחוּ בְּאֶנְס⁷⁹ - אִינוּ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹר 19
עֲלֵיהֶם. 20
- (77) שתמורת מה שהלוה לו, הוא מחזיר הטבל, והרי זו כמכירה שהיא אסורה, כנ"ל. (78) תוספתא שם, ובמקבילות. (79) שהרי זה כפוער חוב בטבל.
- יא. הַלּוֹקֵחַ טִבְלָ⁸⁰ מִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - מִעֲשָׂר מִזֶּה עַל 21
זֶה⁸². הַמִּקְבֵּל⁸³ שָׁדָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִן הַנִּכְרִי⁸⁴ - 22
חֹלֵק וְנוֹתֵן לְבַעַל הַשָּׂדֶה בְּפָנָיו, כְּדִי שִׁידַע שֶׁטִּבֵּל 23
נָטַל⁸⁵. אֲבָל הַחוֹכֵר⁸⁶ שָׁדָה מִיִּשְׂרָאֵל: אִם נָתַן לוֹ⁸⁷ 24
מִזֶּרַע אוֹתָהּ שָׁדָה⁸⁸ - תּוֹרֵם⁸⁹ וְאַחֵר כֶּף נּוֹתֵן לוֹ מִזֶּה 25
שֶׁקֶצֶץ לָתֵן לוֹ⁹⁰, וּבַעַל הַשָּׂדֶה מִעֲשָׂר לְעַצְמוֹ; וְאִם 26
נָתַן לוֹ מִזֶּרַע שָׁדָה אַחֶרֶת אוֹ מִמֵּין אֲחֵר - מוֹצִיא 27
הַמִּעֲשָׂר וְאַחֵר כֶּף נּוֹתֵן לוֹ⁹¹. 28
- (80) ולא מחמת שהוא חייב להם. (81) דמאי פ"ה מ"ח. (82) שהודיעוהו שטבל הוא. (83) ואין חוששים שמה פירות אלו של שנה זו, ופירות אלו משנה אחרת, ואין מעשרים מאלו על אלו, כמפורש למעלה בפ"ה מהל' תרומות הי"א (רדב"ז). (84) שם פ"ו מ"א. והוא המקבל שדה באריות על-מנת לקחת חלק מסוים מן הפירות, ראה להלן הי"ג. (85) ואינו צריך לעשר, שהרי חלקו של בעל השדה לא היה שלו, ואין זה כמוכר טבל. ויש אומרים שאינו פטור אלא ממעשרות, אבל תרומה גדולה חייב להפריש, כמו חוכר דלהלן (חדושי מהרי"ח במשנה, שם). (86) אם ישראל הוא - יעשר. ואם גוי הוא - כדי שידעו הקונים ממנו (רדב"ז). (87) מקבל השדה על-מנת לשלם לבעליה מדה ידועה של פירות (להלן הי"ג). (88) החוכר לבעל השדה. (89) ומאותו המין (משנה, שם). (90) שאי אפשר לגורן שתעקק בלי תרומה גדולה ('ירושלמי'). (91) ופטור ממעשר, שבחלקו של בעל השדה לא זכה, ושלו הוא נותן לו.
- יב. הַחוֹכֵר⁹² שָׁדָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים - מִעֲשָׂר וְאַחֵר 29
כֶּף נּוֹתֵן לוֹ. קֶנְסוֹהוּ בָּזָה, כְּדִי שֶׁלֹא יַחְכֹּר מִן 30
הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים⁹⁴, וְנִמְצְאָה הַשָּׂדֶה בּוֹרָה לְפָנָיו⁹⁵, עַד 31
- 1 אֶסּוּרִין⁵⁸? מִפְּנֵי תְּרוּמַת מִעֲשָׂר וּתְרוּמַת גְּדוּלָּה
2 שָׁבָה⁵⁹. וְכֵן הִדִּין בְּזוֹרַע מִעֲשָׂר שְׁלֹא נָטַלָּה
3 תְּרוּמָתוֹ⁶⁰. אִין⁶¹ מוֹכְרִין אֶת הַטֶּבֶל אֲלֹא לְצָרָךְ
4 וּלְחִבְרָה⁶². וְאִסּוּר לְשַׁלֵּחַ אֶת הַטֶּבֶל וּלְאַפְלוֹ חֵבֶר
5 לְחֵבֶר, שֶׁמָּא יִסְמְכוּ זֶה עַל זֶה וְיֵאָכֵל הַטֶּבֶל⁶³.
- (50) שם אמרו: "תיפשוט ליה (= לבעיא הנ"ל) מהא כו' ליטרא בצל שתיקנו כו' התם היינו זריעתו, הכא לאו היינו זריעתו". וכן צריך להיות בדברי רבינו "שהבצלים דרכם להזרע" ('חזון איש'). היינו שזרעונים שלא הביאו אלא שליש גידולם, אף-על-פי שאם זרעם הם מצמיחים (למעלה שם ה"ג) - בכל זאת אין דרכם להזרע, ואינם בכלל "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" (ראה נדרים, שם). [אבל צ"ע שהרי חיובם במעשרות נלמד מהפסוק הנ"ל "את כל תבואת זרעך" - "דבר שהוא נזרע ומצמיח", ראה למעלה שם]. (51) 'ירושלמי' דמאי פ"א ה"ג. (52) כגון חטים ושעורים. (53) כגון בצלים, וראה תרומות פ"ט מ"ו. (54) שעדיין לא נשרשו בקרקע. (55) שעבר על איסור זריעת טבל, כנ"ל ה"ג. (56) בדבר שזרעו כלה, כדלהלן (תרומות שם), כלומר מותרים באכילת עראי לפני גמר מלאכה. (57) היינו גידולי גידולי גידולי טבל. (58) שם, מ"ו. וראה למעלה פי"א מהל' תרומות הלכות כא-כב ב'חזון איש'. (59) כשאין זרעו כלה. (60) שגזרו איסור על גידוליה (למעלה שם), שלא ישהנה אצלו כדי שיזרענה, ונמצא בא לידי תקלה (שם). (61) שהוא טבול לתרומת מעשר, שגידוליו אסורים אף לפני שנגמרה מלאכתם למעשר. ואם רבו גידולים על העיקר, ראה למעלה ה"ד. (62) דמאי פ"ה מ"ח. (63) כגון שנתערב טבל בחולין, וצריך להפריש ממקום אחר - קונה טבל ומעשרו ('ירושלמי' שם).
- ז. הַמוֹכֵר⁶⁴ פְּרוֹת לְחִבְרָו⁶⁵ וְנִזְכָּר שֶׁהֵם טִבְל, וְרָץ 6
אַחֲרָיו לְתַקְנָו וְלֹא מִצְאוֹ⁶⁶: אִם יָדוּעַ שֶׁאֵין קְיָמִין 7
וְשֶׁכֶּבֶר אָבְדוֹ אוֹ נֶאֱכָלוּ - אִינוּ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹר עֲלֵיהֶם; 8
וְאִם סָפֵק שֶׁהֵם קְיָמִין⁶⁷ אוֹ אֵין קְיָמִין - צָרִיךְ 9
לְהוֹצִיא⁶⁸ עֲלֵיהֶן מַעֲשָׂרוֹת מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת⁶⁹. 10
- (64) משנה ו'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. (65) תוספתא מעשר שני פ"ג, ו'ירושלמי' דמאי פ"ז ה"א. (66) בחזקת שהם מתקנים. (67) ב'ירושלמי' שם: "הרי זה רץ אחרי ומתקנו. לא מצאו וכו'". וראה בתוספתא שם. (68) כלומר, ספק אם הם קיימין. (69) כלומר, מן הדין, ולא בתורת קנס, כדלהלן, שהרי מכר לו הפירות בחזקת מתקנים, כנ"ל.
- ח. הַמוֹכֵר⁷⁰ פְּרוֹת לְחִבְרָו⁷¹, מוֹכֵר אוֹמֵר: עַל מִנֵּת 11
שֶׁהֵן טִבְל מְכַרְתִּי, וְלוֹקֵחַ אוֹמֵר: לֹא לְמַחְתִּי מִמֶּךָּ 12
אֲלֹא מִעֲשָׂרִין⁷² - פּוֹסִין אֶת הַמוֹכֵר לְתַקֵּן. קֶנְס הוּא 13
לִי⁷³ מִפְּנֵי שֶׁמְכַר טִבְל⁷⁴. 14
- (70) כלומר, להפריש עליהם תרומות ומעשרות ולתקנן. ומכיון שספק הוא ואפשר שאינם קיימים, ואם כן הפרשתו אינה הפרשה, והתרומות והמעשרות האלו בטבלם - צריך הוא לתקנם ממקום אחר (ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות ה"טז). (71) תוספתא שם. (72) והודיעו לאחר מכן שטבל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני כ' שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לזה טבל, וראה בפ"א מהל' תרומות ה"כ, וברדב"ז שם.
 (109) שבשני מינין לא אמרו הובר הדבר למפרע, שהרי
 לכל אחד חלק בכל מין ומין.

טו. כהן¹¹⁰ או לוי שלקחו פרות¹¹¹ מישראל אחר
 שנגמרה מלאכתן - מוציאין¹¹² את התרומה
 והמעשרות מידיהן¹¹³ ונותנין אותם לכהנים וללויים
 אחרים¹¹⁴. קנס¹¹⁵ הוא להם, כדי שלא יקפצו
 לגרנות ולגתות¹¹⁶ ויקנו טבלים, כדי להפקיע מתנות
 אחיהם הכהנים¹¹⁷. ואם¹¹⁸ קנו קדם שתגמר
 מלאכתן - אין מוציאם מידם¹¹⁹.

(110) פאה פ"א מ"ו. (111) שאינם מעושרים. (112) בית-
 דין, אם אינם נותנים מרצונם. (113) שהרי גם הם חייבים
 להפריש תרומות ומעשרות (למעלה פ"א ה"ג).
 (114) כלומר, נותנים אותם לישראל, והוא נותנם לכל מי
 שירצה, וכן מפורש בתוספתא שם. (115) מימרא של רבי
 יוחנן ב"ירושלמי' פאה שם ה"ה. (116) מקום שדורכים
 שם הענבים. (117) וכן הלויים. (118) שם. (119) וכאן
 לא חששו שמא יקפצו לגרנות, כיון שטורח להם לגמור
 מלאכת הפירות.

טז. כהן¹²⁰ או לוי שמכרו פרות תלושין לישראל
 קדם שתגמר מלאכתן, ואין צריך לומר אם מכרו
 במחבר - הרי התרומה¹²¹ או המעשר¹²² שלהם¹²³.
 ואם מכרו אחר גמר מלאכה - הרי התרומה
 והמעשר של לוקח¹²⁴, ומפריש ונותן לכל כהן¹²⁵ או
 לוי¹²⁶ שיצאה¹²⁷.

(120) תוספתא שם. (121) השייכת לכהן. (122) השייכת
 ללוי. (123) של הכהן או של הלוי. שכיון שגוף השדה
 שייך לכהן או ללוי, הרי הם משיירים לעצמם את התרומה
 והמעשרות, ואף-על-פי שלא התנו, כמו שהתנו דמי, וראה
 בדמאי פ"ו מ"ד, וב'משנה ראשונה' שם. ודוקא כשמכרו
 לישראל, אבל מכרו לכהן שמפריש ונוטל לעצמו, היה להם
 להתנות במפורש, ומשלא התנו - הרי הם שלו. ואף-על-פי
 שמכרו טבל, והיה לחכמים לקנסם, לא קנסום אלא כשלא
 ידע הלוקח שטבל הם, כמו למעלה ה"ח, אבל כשידע ולא
 נמנע מלקנות, לא קנסו המוכר. (124) שכיון שנגמרה
 מלאכתם היה להם למוכרים להתנות, ומכיון שלא התנו -
 אין המעשרות שלהם. (125) התרומה. (126) המעשר.
 (127) אף לכהן או ללוי שמכרו לו, שלא קנסו אותם על
 שעברו על איסור מכירת טבל, כנ"ל בהערה קכב.

יז. כהן¹²⁸ ולוי שקבלו שדה מישראל¹²⁹ - כשם
 שחולקין בחלין, כך חולקין בתרומה ובמעשרות;
 והישראל נוטל חלקו ונותן לכל כהן או לוי
 שיצאה¹³⁰. אבל¹³¹ ישראל שקבל שדה מכהן או
 מלוי - התרומה¹³² או המעשר¹³³ לבעל השדה¹³⁴,
 ושאר המתנות - חולקין¹³⁵.

(128) דמאי פ"ו מ"ג. (129) למחצה לשליש ולרביע, כנ"ל
 ה"ג. (130) כלומר, נותנין לישראל את התרומה ומעשרות

שיצטרף וימכרה לישראל. וכן⁹⁶ המקבל שדה
 אבותיו⁹⁷ מן העובד כוכבים - קנסוהו שיעשר ואחר
 כך יתן חלקו⁹⁸ לעובד כוכבים מעשר, כדי שלא
 יקפץ ויקבלה ממנו מפני שהיא שדה אבותיו⁹⁹, עד
 שתשאר לפניו בורה¹⁰⁰, כדי שימכרה לישראל¹⁰¹.

(92) שכיון שקצץ מזרע אותה שדה ומאותו המין, אם נותן
 אחרים תחתיהם הרי הוא כמוכר טבל ('תוספות אנשי שם'),
 וזהו כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא-קמא.
 (93) שם, מ"ב. (94) 'ירושלמי', שם. (95) ובמקבל
 באריסות מן הגוי לא קנסו, משום שהגוי רוצה יותר
 בחירות מבאריסות. (96) לפני הגוי. (97) משנה שם,
 בשם רבי יהודה. ופסק כמותו שאין חולק עליו, ובגמרא
 שקלא-וטרין בדבריו בבבא-מציעא קא. (פירוש המשנה,
 שם). (98) של הגוי. (99) אם לא נזקיקו לעשר חלק הגוי.
 (100) כן גורס רבינו שם, וכן ב'תוספות' שם בשם ר"ח.
 (101) ובמקבל שדה שאינה שדה אבותיו, לא קנסו, שאם
 יקנסוהו ימנע מלקבל, ואף הגוי לא ימכרה, אלא תהא
 אדמת א"י בור או יזרענה בעצמו. ולא קנסו אלא בחוכר,
 שהמחכיר שדה אינו רוצה לזרעה בעצמו מחמת הספק שמא
 יפסיד שלא יעלה יכולו יפה, ולכן הוא מחכיר, שיהא בטוח
 בדבר הקצוב שקצץ עם החוכר, בין תעשה הקרקע הרבה
 בין מעט, ולכן קנסו את הישראל החוכר, כדי שתהא
 האדמה בורה בידי העכו"ם וימכרנה, שהרי לא יזרע בעצמו,
 כנ"ל, וכן קנסו במקבל שדה אבותיו, שבידוע שימנע
 מלקבלה אם יהא חייב לעשר, ויוסיף בדמיה מחמת שהיא
 חביבה עליו ויקנה (רדב"ז).

יג. אי זהו חוכר ואי זהו מקבל? חוכר - שחוכר
 הקרקע בדרך קצוב מן הזרע, כך וכן סאה, בין
 עשיתה הרבה בין עשיתה מעט. מקבל - הוא שיקבל
 אותה בחלק ממה שתעשה, חציו או שלישו או מה
 שיתנו בניהן. שוכר - הוא ששוכר הקרקע
 במעות¹⁰².

(102) ושוכר ודאי הרי הוא פורע חובתו, ומעשר ונותן לו
 אפילו בשוכר מישראל, וראה בבבא-מציעא פ"ט מ"ו,
 וב'תוספתא כפשוטה' שם פ"ו.

יד. שנים¹⁰³ שקבלו שדה באריסות¹⁰⁴ או ירשו¹⁰⁵ או
 נשתתפו - יכול האחד לומר לחברו: טל אתה חטים
 שבמקום פלוני¹⁰⁶ ואני חטים שבמקום פלוני¹⁰⁷,
 אתה יין שבמקום פלוני ואני יין שבמקום פלוני¹⁰⁸;
 אבל לא יאמר: טל אתה חטים ואני שעורים, אתה
 יין ואני שמן, מפני שמוכרין את הטבל¹⁰⁹.

(103) דמאי פ"ו מ"ח. (104) למחצה לשליש ולרביע, כפי
 התנאים שביניהם. (105) כלומר, שני אחים שירשו את
 אביהם. (106) הקרוב למקום שאתה דר בו. (107) הקרוב
 למקום שאני דר בו, ולא אצטרך לשאת פירות ממקום רחוק.
 (108) שאיסור מכירת טבל אינו אלא מדרבנן, ואין לו עיקר
 בתורה, ולכן אומרים בו "יש ביררה" ואינם כמוכרים זה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פירותיו לתקן תבואותיו, על-מנת שיחזירם לו. (146) ואם מכר השדה - לא פקעה זכות הבן, כנ"ל. (147) שהרי כשהגיעה השדה ללוקח השני, פקעה זכותו של הכהן, וכשמכרה שוב למוכר, מכר לו כל זכות שבאה לידו.

כ. ¹⁴⁸ וְיִשְׂרָאֵל ¹⁴⁸ שֶׁקֶבֶל שָׂדֶה מִכֶּהֶן וְלִוִּי ¹⁴⁹ וְאָמַר לוֹ ¹⁵⁰: ¹³
עַל מִנְתַּ שְׁהַמְעַשְׂרוֹת ¹⁵¹ שְׁלִי אֲרַבַּע אוֹ חֲמֵשׁ שָׁנִים - ¹⁴
מִתֵּיבָר ¹⁵²; עַל מִנְתַּ שְׁהֵן שְׁלִי לְעוֹלָם - אָסוּר, שְׁאִין ¹⁵
כֶּהֶן ¹⁵³ עוֹשֶׂה כֶּהֶן ¹⁵⁴. וְכֵן ¹⁵⁵ בֶּן לִוִּי ¹⁵⁶ שֶׁהָיָה עָלָיו ¹⁶
חֹב לְיִשְׂרָאֵל ¹⁵⁷ - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל זֶה גּוֹבֶה ¹⁷
מֵאַחֲרֵיהֶם ¹⁵⁸ וּמִפְּרִישׁ ¹⁵⁹ עַד שֶׁיִּפְרַע כְּנֹגֵד חֹבוֹ; שְׁאִין ¹⁸
לִוִּי זֶה עוֹשֶׂה בַּעַל חֹב שְׁלוֹ כְּלִי אַחֵר שֶׁיִּגְבֶּה ¹⁹
מֵעֶשֶׂר מֵאַחֲרֵיהֶם ¹⁶⁰. ²⁰

(148) תוספתא שם, לפי נוסחא אחת. (149) כלומר, או מלוי, שעל-פי הדין התרומה או המעשר לבעל השדה, כנ"ל הי"ז. ובתוספתא שם לא כתוב "לוי", והוסיף רבינו, משום שלשון "מעשרות" לא שייך על כהן. (150) הישראל לכהן או ללוי. (151) וכן התרומה אם קיבל מכהן. (152) כלומר, מפרשי ישראל תרומה ומעשר, ונותנן לכהן או ללוי שירצה. (153) וכן אין לוי עושה ישראל לוי. (154) בכת"י שלפני המהרי"ק, היה כתוב: "שאין כהן עושה ישראל כהן", וכן העתיק הראב"ד. והפירוש: שע"י שממנה אותו במקומו לקבל התרומה או המעשר, נדמה כאילו עשאו כהן או לוי. ודוקא בישראל שקיבל שדה מכהן ולוי, שכיון שהתרומה והמעשר לבעל השדה, ע"י תנאי זה שהתנה הישראל נראה כעושהו כהן, אבל בישראל שמכר שדה לכהן והתנה שיהיו המעשרות שלו לעולם, אין איסור בדבר, שהרי הוא כמו ששייר מקום המעשר, כבהלכה הקודמת, ואין נראה כאילו עשה הכהן את הישראל, כהן (כסף-משנה). והראב"ד חולק, וגורס בתוספתא: ישראל שמכר שדה לכהן, וכן הוא ב"ירושלמי", וראה ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה' שם. (155) תוספתא, שם. (156) אבל בכהן לא שייך דין זה, שתרומה אסורה באכילה לזרים. (157) כלומר, שהיה חייב מעות לישראל. (158) מעשר ראשון ברושת הלוי, על-מנת לתתו לו. (159) את המעשר לעצמו, שמעשר ראשון חולין הוא, כנ"ל פ"א ה"ב. (160) והחידוש בהלכה זו, שאף-על-פי שבשעה שהישראל נוטל מעשרות מאחרים, על-מנת לתתו ללוי זה הוא נוטל, נראה כעושה את הישראל לוי.

כא. ¹⁶¹ וְיִשְׂרָאֵל ¹⁶¹ שֶׁיִּרְשֶׁה ¹⁶² טָבֵל מִמֶּכֶר ¹⁶³ מֵאֲבִי אָמוֹ ²¹
כֶּהֶן ¹⁶⁴, וְאוֹתוֹ אָבִי אָמוֹ יִרְשֶׁה מֵאֲבִי אָמוֹ יִשְׂרָאֵל ¹⁶⁵ ²²
- הָרִי זֶה מִפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ ¹⁶⁶ מֵעֲשָׂרוֹתָיו ¹⁶⁷ וְהֵן שְׁלֹשָׁה ¹⁶⁸; ²³
שֶׁהַמִּתְנֹת הָרְאוּיוֹת לְתֵרֶם - כְּמוֹ שֶׁהוֹרְמוֹ הֵן, אָף ²⁴
עַל פִּי שְׁלֹא הוֹרְמוֹ ¹⁶⁹. ²⁵

(161) מימרא של רבה בר אבוח, בבכורות י"א, א. (162) הוא-הדין אם קיבל טבל במתנה, אלא כיון שאסור לשלוח טבל (למעלה ה"ו), נקט לשון "ירושא". (163) שנגמרה מלאכתו. בגמרא שם: "שהיו לו טבלים ממורחים בתוך ביתו". ומפשטות לשון רבינו נראה, שאף שמדובר גם כשעוד לא ראו פני הבית, בכל זאת אומרים

השייכים לחלקו, כחכמים ודלא כרבי אליעזר (שם) שאמר: "המעשרות שלהן" (= של הכהן ושל הלוי). (131) שם, מ"ד. (132) אם קיבל מכהן. (133) אם קיבל מלוי. (134) שכיון שהשדה שלו, הרי זה כאילו התנה שהתרומה או המעשר יהיו שלו ("ירושלמי"). (135) כלומר, מעשר שני או עני, וכן הוא בתוספתא שם פ"ז. ומפשטות לשון משנתנו וה"ירושלמי" במעשר שני פ"ה ה"ה, משמע שאף שאר המתנות לכהן, או ללוי, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. וכל זה אינו אלא כשקיבל השדה באריסות: למחצה ולשליש ולרביע, שחייב לתת לו מפרי השדה הזה, אבל אם קיבל בשכר או בחכירות, שיכול לתת לו מעות או פירות משדה אחר, אין אנו אומרים שהוא כאילו התנה שהתרומה והמעשרות יהיו שלו.

יח. ¹³⁶ הַמִּקְבֵּל ¹³⁶ זֵיתִים לְהוֹצִיא מֵהֵן שֶׁמֶן ¹³⁷, בֵּין ¹
יִשְׂרָאֵל מִכֶּהֶן אוֹ לִוִּי ¹³⁸ בֵּין כֶּהֶן אוֹ לִוִּי מִיִּשְׂרָאֵל - ²
כָּשֶׁם שֶׁחֹלְקִין בְּחֵלִין, כֶּךָ חֹלְקִין בְּתֵרוּמָה ³
וּמֵעֲשָׂרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַשֶּׁמֶן חָשׁוּב הוּא ¹³⁹. ⁴

(136) שם מ"ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. (137) כלומר, זיתים תלושים על-מנת לכתשן. אבל במחוברין לקרקע שקיבל עליו לגמור מלאכתן לאכילה ולא להוציא שמנם, הדין הוא כבהלכה הקודמת. (138) כן נראה במשנה שם, מדברי רבי יהודה, שאמר: "ישראל שקבל מכהן ומלוי וכו'", הרי שלתנא-קמא מדובר גם באופן זה, וראה שם בפירוש המשנה. (139) טעם זה כתב רבינו מדעתו. שכיון שחשוב הוא היה לכהן או ללוי להתנות במפורש, ואין אומרים כמי שהתנו דמי. ופשוט הוא כי הוא-הדין לענבים לעשות מהם יין, וכל דבר שהיוצא ממנו חשוב.

יט. ¹⁴⁰ כֶּהֶן ¹⁴⁰ שֶׁמֶכֶר שָׂדֶה לְיִשְׂרָאֵל ¹⁴¹ וְאָמַר לוֹ: עַל ⁵
מִנְתַּ שְׁהַמְעַשְׂרוֹת ¹⁴² שְׁלִי לְעוֹלָם ¹⁴³ - הָרִי הֵן ⁶
שְׁלֹשָׁה ¹⁴⁴. בֵּין שֶׁאָמַר עַל מִנְתַּ - נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁשִּׁיר ⁷
מִקּוֹם הַמְעַשְׂרוֹת ¹⁴⁵. וְאִם מֵת הַכֶּהֶן - הָרִי כֵּן שֶׁאֵר ⁸
הַכֶּהֶנִּים. וְאִם אָמַר לוֹ: עַל מִנְתַּ שְׁהַמְעַשְׂרוֹת לִי ⁹
וְלִבְנֵי, מֵת הוּא - יִטְּלֶם בְּנֵי ¹⁴⁶. עַל מִנְתַּ שְׁהַמְעַשְׂרוֹת ¹⁰
שְׁלִי כָּל זְמַן שֶׁהָיָה לְפָנָיו, מְכָרָה לְאַחֵר, אָף עַל פִּי ¹¹
שֶׁחִזַּר וּלְקַחָהּ - אֵין לִפְנֵי אוֹתָם הַמְעַשְׂרוֹת ¹⁴⁷. ¹²

(140) ברייתא בבא-בתרא סג, א. ו'ירושלמי' דמאי פ"ו ה"ב. (141) הוא-הדין ישראל לישראל, אלא שמצוי הדבר בכהן, כיון שהמעשר שלו (רשב"ם שם). (142) ראה למעלה פ"א ה"ד וב'כסף משנה' שם, שמעשר בין לכהן בין ללוי. (143) בברייתא שם ליתא, וצ"ע למה הוסיף זאת רבינו, והרי צריך המוכר לפרש שאין הכוונה לעולם, כדלהלן, וא"כ מן הסתם הכוונה לעולם. (144) ואפילו אם מכר השדה לאחר - לא פקעה זכותו, אבל אם מת - אין בניו יורשים זכות זו, שאין לנו לחדש מדבריו אלא ההכרח בלבד, ודי אם נאמר שהתכוון לשמור לעצמו זכות זו, ותו לא. (145) כלומר, אף-על-פי שגוף השדה ללוקח - שייר המוכר לעצמו בשדה מקום המעשר. שאלמלא שייר בגוף השדה, הרי זה כמשייר דבר שלא בא לעולם (גמרא, שם). ואף-על-פי-כן יכול הלוקח לתקן פירותיו במעשר זה, שהרי הוא כמשאיל לו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי כ"א שבט – ספר זרעים – הלכות מעשר קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עמי-הארצות שמפרישים תרומה גדולה (להלן פ"ט ה"א).
 182) כלומר, אינו חושש לעשר קודם גמר מלאכה, שלא
 יאכלו אכילת קבע באיסור. 183) בתוספתא שם: "שאינן
 אחריות לרמאין", כלומר, שהרי אסור להם לאכול לפני
 חלוקה מחמת איסור גזל ('תוספתא כפשוטה'). [וראה במס'
 מעשר שני פ"ה מ"א, ולהלן פ"ט מהל' מעשר שני ה"ז,
 ובדמאי פ"ג מ"ה].

יום שלישי כ"א שבט ה'תשע"ח

פרק שביעי

1) יבאר אם אומרים בשל תורה הוברר הדבר למפרע.
 הקובע מעשרותיו בפי החבית או בשוליה. המניח פירות
 להיות מפריש עליהן מעשרות. המלוה מעות לכהן או ללוי
 להיות מפריש עליהם מחלקו. ישראל שאמר ללוי כור מעשר
 יש לך בידי אם קנה בלי משיכה. מי שהיו לפניו שתי
 כלכלות של טבל שנטל תרומתן.

- א. מי שהיו לו מאה לג של יין² טבול מן התורה³,⁹
 ואמר: שני לגין שאני עתיד להפריש מהן הרי הן¹⁰
 תרומה⁴, ועשרה מעשר ראשון, ותשעה מעשר שני⁵
 - לא יתחיל וישתה עד שניניח בסוף שעור תרומה⁶
 ומעשרות, אלא יפריש ואחר כך ישתה. ואין¹³
 אומרים: זה שניניח בסוף כאלו נברר תחלה⁶, מפני¹⁴
 שחייב תרומה ומעשרות מן התורה⁷, ואין אומרים¹⁵
 בשל תורה: נחשב כאלו נברר⁸, עד שיברר⁹.¹⁶

2) ברייתא בגיטין כה. ושם: "הלוקח יין מבין הכותים וכו'",
 ולא כתב זאת רבינו, לפי שברייתא זו נשנתה לפני שגזרו
 חכמים על הכותים לעשותם כגויים, אבל לאחר שגזרו
 עליהם הרי יינם אסור. 3) כלומר, בזמן שהיו תרומות
 ומעשרות נוהגות מן התורה. 4) כלומר, אחד מחמישים,
 שהיא עין בינונית. 5) עשרה ותשעה לאו דווקא, שהרי
 לאחר שהופרשה התרומה, לא נשארו אלא תשעים ושמונה.
 6) כלומר, ונאמר הוברר הדבר למפרע שמה שנשתייר בסוף,
 כאילו הופרש מתחילה. 7) מיתור לשון רבינו נראה,
 שכוונתו שאף על פי שאין תרומות ומעשרות נוהגות בזמן
 הזה אלא מדבריהם - כיוון שיש להם עיקר מן התורה, אין
 אומרים בהם ברירה. 8) כלומר, הוברר הדבר למפרע.
 9) כלומר, משיברור חלה הפרשתו, אבל לא למפרע.

- ב. הקובע מעשרותיו בפי החבית¹⁰ - לא ישתה¹⁷
 משוליה¹¹, בשוליה - לא ישתה מפיה, מפני¹⁸
 שהפשיקין מערבין¹². אכל הקובע¹³ בפי המגורה¹⁴ -
 אוכל משוליה, קבע בשוליה - אוכל מפיה¹⁵.²⁰

10) של יין, שקבע שביין שלמעלה, יהיו התרומות
 והמעשרות. 11) כלומר, אפילו מתחתית החבית.
 12) ונמצא שבכל טיפת יין מעורבין תרומות ומעשרות.
 13) תרומות ומעשרות. 14) אוצר של תבואה. 15) שהרי
 תבואה דבר יבש היא ואינה מתערבת.

- ג. ויש לאדם לקבוע¹⁶ מעשר שני ופודהו¹⁷ ועושהו²¹

"מתנות שלא הורמו, כמי שהורמו". 164) כלומר, שהיה
 אביו ישראלי, ואמו בת כהן, ומתו אביו ואמו, שאם לא כן,
 הרי אביו יורש את אמו, ואחר-כך מת אביו אמו, ונמצא הוא
 יורשו. 165) כלומר, אפילו ירש הכהן הנ"ל מאבי אמו
 ישראל, שהיה חייב להפריש מעשר ולתת ללוי - אף-על-
 פי-כן אין הישראל הזה חייב לתת ללוי, כיון שירשו מאבי
 אמו כהן, וראה ברש"ש שם. 166) מן הטבל. 167) וכן
 תרומה גדולה. 168) כלומר, התרומה יכול למכור לכהנים
 - והדמים שלו, ומעשר ראשון יכול לאכול בעצמו.
 169) וכיון שנפל הטבל לידי אבי אמו כהן, נעשה כאילו
 הפריש הכהן ממנו תרומה ומעשרות והרי הם שלו, שהרי
 כהן אינו חייב לתת ללוי כלום (למעלה פ"א ה"ג), וכיון
 שירשו ישראל זה, הרי הם שלו (רש"י שם). וראה בקידושין
 נח, ב. ובפ"ה מהל' אישות ה"ו.

- 1 כב. הנותן¹⁷⁰ שדהו¹⁷¹ בקבלה¹⁷² לעובד פוככים או
 2 למי שאינו נאמן על המעשרות¹⁷³, אף על פי שלא
 3 באו לעונת מעשרות¹⁷⁴ - צריך לעשר על ידם¹⁷⁵.
 4 נתנה לעם הארץ¹⁷⁶: עד שלא באו לעונת
 5 המעשרות¹⁷⁷ - אינו צריך לעשר על ידם¹⁷⁸;
 6 ומשבאו לעונת המעשרות - צריך לעשר על ידם¹⁷⁹.
 7 כיצד הוא עושה? עומד על הגרן¹⁸⁰ ונוטל¹⁸¹, ואינו
 8 חושש למה שאכל¹⁸², שאין אנו אחראין להן¹⁸³.

170) תוספתא דמאי פ"ז, ו'ירושלמי' שם פ"ו ה"א, לפי
 גירסת הגר"א שם. 171) כשהיא זרועה. 172) כלומר,
 למחצה, לשליש ולרביע. [וכגון שאמר לו: מחצה או שליש
 או רביע ממה שאתה קוצר יהא שלך, שבאופן זה אין לגוי
 קנין בפירות אלא לאחר קצירה, אבל אם אמר לו: מחצה
 או שליש או רביע שלך יהא, שיש לו מיד קנין בפירות -
 כיון שבאו לעונת המעשרות ביד הגוי, והוא מירחם אחר
 כך, פטורים הם מן המעשרות (למעלה פ"א מהל' תרומות
 ה"ג). וראה בפ"ו מהל' מתנות עניים הט"ו].
 173) כלומר, לחשוד שלא לעשר תבואתו (ראב"ד. וראה
 במהרי"ק). ואינו בכלל עמי הארץ, שעליהם אמרו שרובם
 מעשרים הם. 174) ראה למעלה פ"ב ה"ה.
 175) קנסוהו, כדי שיתן שדהו לישראל המתקן פירותיו
 כראוי, ולפי זה הוא-הדין במשכיר שדהו ובמכירה, וכן אם
 נתן שדה שאינה זרועה כלל וזרעה הגוי האריס ('חזון איש'),
 ונקט שדה זרועה משום ריבוא דסיפא. ומסתימת לשון
 רבינו נראה, שקנסוהו בין במקום שישאל מצויים ובין
 במקום שאין ישראל מצויין, כרבי יוחנן ולא כרבי יהושע
 בן לוי, ב'ירושלמי' שם. 176) שהוא בכלל רוב המעשרים.
 177) כלומר, אם נתן לעם-הארץ עד שלא באו וכו'.
 וכל-שכן כשנתן לו שדה שאינה זרועה כלל, וראה למעלה.
 178) כיון שרוב עמי הארץ מעשרין הם (שבת כג.), לא
 קנסוהו אלא אם מסר לו אחר שבאו לעונת המעשרות.
 179) אף-על-פי שהפירות מחוברין לקרקע, כיון שאם
 יתלשו יתחייבו במעשר, ואפשר שעם-הארץ זה הוא מן
 המיעוט שאינן מעשרין, לא היה לו לתת לו שדהו.
 180) לאחר גמר מלאכה, קודם שלקחו כל אחד חלקו.
 181) מעשר, אבל תרומה גדולה אינו נוטל, שחזקה על

- 1 **מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן עַל אוֹתָן הַפְּרוֹת**¹⁸ או תְּרוּמַת מַעֲשֵׂרוֹ¹⁹
2 לְמָקוֹם אַחֵר.²⁰
- 16 להפריש. 17 מחללו על כסף. 18 המדובר כשהקדים מעשר שני למעשר ראשון. אבל תרומה גדולה כבר הופרשה ממנו. 19 הוא הדין שיכול לעשותו תרומה גדולה אם עוד לא הפרישה, שהרי כתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות תרומות הלכה יג: "המפריש תרומה וכו' ממעשר שני וכו' שלא נפדו וכו' אין תרומתו תרומה", הרי שאם הפריש ממעשר שני שנפדה - תרומתו תרומה. 20 אבל על אותם הפירות, אינו יכול להפריש, "שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר לכתחילה".
- 3 ד. הַמְּנִיחַ פְּרוֹת לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן²¹ מַעֲשֵׂרוֹת²²
4 - מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן בַּחֲזָקָת שֶׁהֵן קְיָמִין וְאוֹכֵל וְשׁוֹתָהּ,
5 עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כָּל אוֹתָן הַפְּרוֹת שֶׁהֵנִיחַ מַעֲשֵׂר וְנוֹתֵן
6 לַלֵּוִי. מִצָּאֵן שֶׁאֵבְדוּ - הָרִי זֶה חֹשֶׁשׁ לְכָל
7 שֶׁהִפְרִישׁ²³, וְאִינוֹ מַעֲשֵׂר וְדֹאֵי.²⁴
- 21 כלומר, שאותן פירות יהיו מעשרות על פירות שלפניו. 22 במשנה שם: "תרומה ומעשרות", ורבינו השמיט כאן תרומה, לפי שכאן מדובר בהפרשה לכתחילה, ואילו תרומה אינה ניטלת לכתחילה אלא מן המוקף. אבל לעשר אפשר אף שלא מן המוקף. 23 כלומר, למפרע, מעת שהתחיל להפריש, ואף שבמשנה אמר ר' אלעזר: "הרי זה חושש מעת לעת", הרי אמרו בגמרא "חלוקין עליו חביריו על ר' אלעזר וכו'" ופסק רבינו כרבים. 24 כלומר, אינו חוזר ומעשר פעם שנייה אלא מספק, ולא מוודאי, שאפשר שהיו הפירות קיימים בשעה שהפריש עליהן.
- 8 ה. הַמְּלוּה מַעוֹת אֶת הַפֶּהֶן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הָעֲנִי
9 לְהִיּוֹת מִפְּרִישׁ עַל אוֹתָן הַמַּעוֹת²⁵ מִחֻלְקָן²⁶ - מִפְּרִישׁ
10 עֲלֵיהֶן בַּחֲזָקָת שֶׁהֵן קְיָמִין, וְאִינוֹ חֹשֶׁשׁ²⁷ שֶׁמָּא מָתוּ
11 הַפֶּהֶן או הַלֵּוִי²⁸ או הָעֲשִׁיר הָעֲנִי.²⁹
- 25 כלומר, המלווה הזה כשיפריש תרומותיו ימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפירעון חוב זה שיש לו על הכהן, וכן יעכב לעצמו מעשר ראשון ומעשר עני בפירעון חוב שיש לו על הלוי והעני. 26 צריך להיות "מחלקן". 27 כלומר, שאם מתו אינו יכול להפריש עד שיטול רשות מן היורשין. 28 שם כח: "רבא אמר שמא מת לא חיישינן". 29 שם ל: "עשירות לא שכיחא".
- 12 ו. בִּיצֵד מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן³⁰? מִפְּרִישׁ תְּרוּמָה או מַעֲשֵׂר
13 רֵאשׁוֹן או מַעֲשֵׂר שְׁנִי³¹ מִפְּרוֹתָיו, וּמִזֶּכֶּה בֵּהֶן עַל יְדֵי
14 אַחֵר לְאוֹתוֹ בֵּהֶן או הַלֵּוִי או הָעֲנִי שֶׁהִלֹּם³². וְאִם
15 הָיוּ רִגְלִינִין לִטֹּל מִמֶּנּוּ וְהוּא רִגְלִיל שְׁלֹא יִתֵּן אֱלָא לֵהֶן
16 - אִינוֹ צָרִיךְ לְזַכּוֹת עַל יְדֵי אַחֵר³³. וְאַחֵר שֶׁמִּפְּרִישׁ
17 מִחֻשָּׁב בְּמָה שְׁוֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ וּמִנֶּפֶה מִן הַמְּלוּה³⁴,
18 עַד שֶׁיִּפְרַע כָּל חוּבוֹ. וּמִזְכֵּר הַתְּרוּמָה לְכָל בֵּהֶן
19 שֶׁיִּצְרָה³⁵, וְאוֹכֵל הַמַּעֲשֵׂרוֹת³⁶.
- 30 כלומר, איך יוצא ידי חובת נתינה? 31 בכתיב-יד

אברבנאל: "מעשר עני". 32 ואותו אחר מחזירם לו. 33 שכיוון שאינו נותן אלא להם, כבר הסיחו כל הכהנים דעתם מן המתנות הללו, וכאילו באו לירידהם. ומעשר שני הנזכר כאן, הוא מעשר עני המתחלק בבית, שיש בו טובת הנאה לבעלים. 34 שאם אינו מנכה מן המלוה הרי הוא גוזלם, וגם נוטל מהם ריבית. 35 שתרומה אסורה לזרים. 36 שומתרים לזרים.

ז. בִּשְׁהוּא מִחֻשָּׁב בְּמָה שְׁוֶים הַפְּרוֹת שֶׁהִפְרִישׁ³⁷ -
יֵשׁ לוֹ לְחֻשָּׁב בְּשַׁעַר הַזֹּל³⁸, וְאִינוֹ חֹשֶׁשׁ מִשּׁוּם
רִבִּית. וְאִין הַשְּׂבִיעִית מִשְׁמַטָּת חֹב זֶה³⁹. וְאִם בָּא
בְּעַל הַבֵּית לְחֹזֶר - אִינוֹ חֹזֵר⁴⁰; אֲבָל אִם רָצוּ אֵלָיו
שֶׁלְקָחוּ הַמַּעוֹת לְחֹזֶר - חֹזְרִין⁴¹. נִתְיָאֲשׁוּ מִהֶן
הַבְּעָלִים⁴² - אִין מִפְּרִישִׁין עֲלֵיהֶן⁴³; שְׂאִין מִפְּרִישִׁין
עַל הָאֵבֹד⁴⁴. מֵת הַפֶּהֶן או הַלֵּוִי או הָעֲנִי שֶׁהִלֹּם -
אִינוֹ יְכוּל לְהִפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מִחֻלְקָן בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עַד
שֶׁיִּטֹּל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין⁴⁵. וְהוּא שְׂנִינִית לֵהֶן קִרְקַע
אֲפִלּוּ מְלֵא מַחֲסֵט⁴⁶; אֲבָל אִם הֵנִיחַ כֶּסֶּפִּים - אִין
רְשׁוּת הַיּוֹרֵשׁ מוֹעֲלָת⁴⁷. וְאִם הִלֹּם בְּבֵית דִּין עַל מִנָּת
שֶׁיִּפְרִישׁ עַל מַעוֹת אֵלָיו מִחֻלְקָם - אִינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל
רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין⁴⁸. הָעֲשִׁיר הָעֲנִי - אִין מִפְּרִישִׁין
עֲלָיו, אֵף עַל פִּי שֶׁהִלְוִהוּ בְּבֵית דִּין, וְזָכָה הֵלָּה בְּמָה
שֶׁבִּדְדוֹ⁴⁹.

37 כדי לנכות מן המלווה. 38 אף על פי שבכל הלוואה פסק רבינו בפרק ט מהלכות מלוה ולוה הלכה א "אין פוסקין על הפירות (אין מלווים מעות כדי לקבל פירות תמורתם), עד שיצא השער (שייקבע מחיר קבוע בשוק) וכו'", הרי שצריכים שני תנאים: א) שיפסוק בפירוש עם הלווה על שער הזול. וב) שייצא השער - בנידון שלנו כיוון שהלוה שלא על מנת להיפרע, הרי זה דומה למכר, ולכן היתירו אף על פי שלא פסק בפירוש, ואף על פי שלא יצא השער. ואף על פי שבשעת ההלוואה היו ארבעה סאים בסלע ועתה בשעת ההפרשה נמכרים עשרה סאין בסלע, אינו חושש משום רבית. 39 שאין שביעית משמטת אלא חוב שיכול לתבעו, שאם יתבענו יעבור ב"לא יגוש", אבל כאן אינו יכול לתבעו, שהרי לא התנה איתו שיפרע חובו, אלא ניכר מתרומות או מעשרות, ואם נשתדפו שדותיו של מלווה ולא היו פירות לתרום ולעשר, אין לו עליו כלום. ועוד שהחוב כבר נגוש ועומד, שהרי הפרעון ברשות המלווה. 40 תקנת חכמים היא כדי שיישארו המעות בידם. 41 שהרי שנינו "נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו". 42 כגון שנשתדפו שדותיו ושמעו שאמר "ווי ליה לחסרון כיס", והוא התנה עמם שיפריש עליהם מתרומות ומעשרות של שנה זו, ומכיוון שתבואות שנה זו, נשתדפו, אין לו עליו כלום. 43 אם לאחר מיכן הצמיחה התבואה. 44 כלומר, על החוב שנתיאש ממנו. 45 ואף על פי שאביהם הסכים שייקח הלה תרומותיו במעות שהלווה לו, שמא הם [=היורשים] אינם מסכימים לכך. 46 כיוון שקרקעות היורשים משועבדים לבעל חוב, מועטה רשותם. 47 כי מטלטלים של יתומים אינם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי כ"א שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משועבדים לבעל חוב, והם אינם חייבים לפרוע חוב אביהם, הרי נפקע החוב. (48) ואפילו אין להם קרקע מפורש על מעות הלוואתו, שיש כוח ביד בית דין להטיל חוב זה על כל הכהנים הלויים והעניים ותקנת חכמים היא, כדי שימצאו מלווים כשיצטרכו להלוואה. (49) כלומר, הלווה הזה זכה במעות שבידו שהרי אין כאן הלוואה על מנת לשלם אלא על מנת לנכות ממעשר עני ומכיוון שהעשיר העני, אין לו עליו כלום. ואף על פי שבמיתה תקנו חכמים לטובת הכהן והלוי והעני - עשירות אינה שכחה כלל ולא תקנו בזה.

י. עֲנִיִּים שֶׁחָלְפוּ מִתְּנוּתֵיהֶן עִם בַּעַל הַבֵּית, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ סָאָה שֶׁל לֶקֶט אוֹ שֶׁכָּחָה וּפְאֵה וּמַעֲשֵׂר עֲנִיִּים וְנִטְלוּ סָאָה מִן הַגֶּרֶן⁶⁴ - זֶה שֶׁנִּטַּל מֵהֶם⁶⁵ פֶּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֲף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה בְּרִשּׁוֹת בַּעַל הַבֵּית⁶⁶; וְזֶה שֶׁנִּטְלוּ מִמֶּנּוּ⁶⁷ חֵבֶב⁶⁸, אֲף עַל פִּי שֶׁהוּא חֹלֵף מִתְּנוּתֵיהֶן הַפֶּטוּרִין⁶⁹.

(63) שהם פטורים ממעשרות. (64) שהוא חייב במעשרות. (65) בעל הבית מהעניים. (66) [כלומר: אם החליפין היו שלא מדעת בעל הבית, אלא שנתחלפו להם לעניים שלו בשלהם, וודאי שחלקם של העניים פטור מן המעשרות, אלא אפילו אם היו החליפין מדעתו של בעל הבית, שהרי זה כמקח, ומקום קובע למעשרות כשמצרף שניים ואוכל - בכל זאת פטור מן המעשרות. ואף על פי שאם עשאוהו גורן בשדה, הוקבעו למעשרות, שאין הכל יודעים שהם של לקט שכחה ופאה - כאן בחליפין אין לחשוש למראית העין, שמי ששמע מהחליפין ישמע גם שהחליפין היו עם מתנות העניים הפטורות ממעשר. ויש אומרים שבנידון זה אפילו אם עשאוהו גורן בשדה, לא נתחייבו, כי קול יוצא לחליפין]. (67) העניים מבעל הבית. (68) במעשר. ואם נגמרה מלאכתם ביד העניים, חייבים הם במעשר מן התורה, כדין לוקח. (69) אם כוונת רבינו לומר, שכיוון שהוא חלף מתנותיהם הפטורות היה מקום לפטרם ממעשרות, דבריו צריכים עיון רב, כי איך אפשר לפטרם מטעם זה.

יא. מִי שֶׁהָיוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי פִלְפְּלוֹת שֶׁל טֹבֶל שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתָן⁷⁰, וְאָמַר: מַעֲשֵׂרוֹת זֶה⁷¹ בְּזוֹ - הָרִאשׁוֹנָה מַעֲשֵׂר⁷². אָמַר: מַעֲשֵׂרוֹת זֶה בְּזוֹ וְזוֹ בְּזוֹ - הָרִאשׁוֹנָה מַעֲשֵׂרוֹת, שֶׁהָרִי קָבַע מַעֲשֵׁרוֹתֶיהָ בְּשָׁנֶיהָ; וְאִין הַשְּׁנִיָּה מַעֲשֵׁרוֹת, שֶׁאִין מִפְּרִישֵׁין מַעֲשֵׂר מִן הָרִאשׁוֹנָה שֶׁכָּבֵר נִפְטָרָה עַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁעֲדִין הִיא חֵיבָתָהּ בְּמַעֲשֵׂר⁷⁴ שְׁתֵּיהֶן.

(70) כן הוא בתוספתא שם. שאם לא ניטלה תרומתו, אינו יכול לומר תרומת זו בזו, כי צריך לקבוע לה מקום בצפון או בדרום, מה שאין כן במעשרות. [וצריך לומר, שגם תרומת מעשר כבר ניטלה, שאם לא כן לא תוקנה הכלכלה, שהרי אי אפשר להפריש ממנה תרומת מעשר]. (71) כלכלה אחת. (72) בכלכלה שנייה. (73) כי מעשרותיה בכלכלה שנייה. (74) כי אין תורמין ומעשרין מן הפטור על החיוב.

יב. אָמַר: מַעֲשֵׁרוֹת שְׁתֵּי פִלְפְּלוֹת אֵלוּ מַעֲשֵׂר כֹּל אֶחָת מֵהֶן קָבַע בַּחֲבֶרְתָּהּ - קָרָא שֵׁם⁷⁵, וּכְבֵר קָבַע מַעֲשֵׁרוֹתֵיהֶן בָּהֶן, וּמוֹצִיא הַמַּעֲשֵׁרוֹת שְׁלֵהֶן, וְאִינוּ יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׁרוֹת מִמָּקוֹם אֲחֵר.

(75) כלומר, חלה הפרשתו, לעניין זה שאינו יכול להוציא עליהן מעשרות ממקום אחר.

ח. יִשְׂרָאֵל⁵⁰ שֶׁאָמַר לָבֵן לְוִי⁵¹: כֹּר מַעֲשֵׂר⁵² יֵשׁ לְךָ בְּיָדֶיךָ⁵³ - רִשְׁאִי⁵⁴ בֶן לְוִי לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מְקוֹם אֲחֵר⁵⁵ אֲף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִשֶּׁךְ⁵⁶. וְאִם נִתְּנוּ הַיִּשְׂרָאֵל לְלִוי אֲחֵר⁵⁷ - אֵין לוֹ עָלָיו אֱלָא תְּרַעְמָת⁵⁸.

(50) ודווקא ישראל, אבל כהן או לוי אינם חייבים לתת מעשרותיהם. (51) כל לוי קרוי בן לוי. וייתכן שהכוונה לסתם לוי, שאינו תלמיד חכם, שאם לא כן הרי אינו תורם אלא מן המוקף. (52) דווקא כשאמר לו כמות המעשר שבידו, אבל אמר לו סתם "מעשר יש לך בידי", לא יוכל הלוי לעשותו מעשר מן המעשר, כי אינו יודע מה כמות המעשר. (53) שעשירתי מפירותי ואתננו לך. (54) מן הדין. אבל תלמידי חכמים מחמירים על עצמם לתרום מן המוקף אפילו תרומת מעשר. (55) כי אינו גרוע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכרי שלו על תבואתו (שיטה מקובצת שם בשם הרא"ש). ואין לחשוש שמא נתנו הישראל ללוי אחר, שהרי נאמר "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב", ומכיוון שאין לישראל במעשר זה אלא טובת הנאה, שבידו לתיתו לכל לוי שרוצה, הרי הוא כנותן ללוי מתנה מועטת, שסמכה דעתו של המקבל כשהבטיחו, ולכן אם יחזור בו הרי הוא ממחוסרי אמנה, כלומר, מחוסרי אמון. (56) כך העמידו הברייטא בכבא מציעא שם, כי אם משך וחזר והפקיד אצלו, מדוע אמרו להלן: "אין לו עליו אלא תרעומת" - "כיוון דמשכיה ממונא אית ליה גביה". (57) שעבר על דברי חכמים הנ"ל. (58) ואף על פי שלא עשה בו שום קניין, יש לו עליו תרעומת כיוון "שהבטיחו בתחלת נכזבה" ועוד, שכיוון שנתן המעשר לאחר, אין תרומת הלוי תרומה, ונמצא שהכשילו באכילת טבלים.

ט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פְּרוֹת בַּמַּגּוּרָה⁵⁹, וְנָתַן סָאָה לְלִוי וּסָאָה לְעֲנִי⁶⁰ - לֹא יִפְרִישׁ שְׁמוֹנֶה סָאִין⁶¹ מִן הַמַּגּוּרָה וְיֵאכְלֶם, אֱלָא אִם בֶּן יוֹדֵעַ שְׁשֹׁתִי סָאִין שֶׁל מַעֲשֵׁרוֹת קִימִין; אֲכָל אִם אָכְלוּ מֵהֶן הַלִּוי וְהָעֲנִי - אִינוּ מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן אֱלָא לְפִי חֶשְׁבוֹן הַנִּשְׁאָר מִשְׁתֵּי הַסָּאִין⁶².

(59) אוצר שמכניסים שם הפירות. (60) ואמר להם: לכשאפריש מן המגורה שמונה סאים לאכילה, יהיו אלה עליהם מעשר ראשון ומעשר עני. (61) אין זה בדיוק שהרי לאחר שנתן סאה ללוי אינו חייב להפריש אלא עשירית מן הנשאר, ואם כן נותרו שמונה סאין ועשירית הסאה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 סָאָה שֶׁל חֲלִין מִתְקַנֵּין¹⁴ - מִפְּרִישׁ מִן הַכֹּל אֶחָד
18 וּמֵאָה, וְכָל שֶׁהִפְרִישׁ - טָבֵל, וְיִשְׁאֹר תְּשֻׁעִים וְתִשְׁעֵי
19 חֲלִין מִתְקַנֵּין¹⁵, נִמְצָא מִפְּסִיד סָאָה אֶחָת¹⁶. וְכֵן אִם
20 הָיָה אוֹתוֹ טָבֵל טָבוֹל לְתְרוּמָה - מִפְּסִיד מִן הַחֲלִין
21 הַמִּתְקַנֵּין פְּדֵי תְרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר¹⁷. וְלָמָּה מִפְּסִיד
22 סָאָה זוֹ¹⁸? פְּדֵי שְׁלָא יֵאמָר: מֵאָה שֶׁהִפְרִישׁ הֵן מֵאָה
23 שֶׁל חֲלִין, וְהַמֵּאָה שֶׁנִּשְׁאָרוֹ הוּא הַטָּבֵל¹⁹. וְכֵן אִם
24 הָיָה הַטָּבֵל פָּחוֹת מִן הַחֲלִין אוֹ מְרֻבָּה עַל הַחֲלִין -
25 מִגְבִּיָּה הַטָּבֵל וְכִדֵּי תְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבִּטָּבֵל מִן
26 הַחֲלִין; אוֹ פְּדֵי תְרוּמָה וְתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, אִם הָיָה
27 הַטָּבֵל טָבוֹל לְתְרוּמָה.

(13) משנה בדמאי שם, ותוספתא שם פ"ה. ונראה שדעת רבינו שאיסור טבל אינו אלא מחמת תרומה המעורבת בו (וכדעת רש"י ביבמות פו. ועיין שם בתוספות ד"ה מה תרומה, וכדעת הר"ן נדרים פג.): וכשנתערב הטבל בחולין, בטלה התרומה בחולין, ופקע הטבל. שכשם שתרומה לאחר שהופרשה ונתערבה בחולין בטלה היא במאה ואחת, כן הוא קודם שהופרשה. [ובתוך הטבל שלה אינה בטלה (ראע"פ שאין שם אלא מאה בלבד, הרי מן התורה תרומה בטלה ברוב, ואין צורך במאה ואחד), לפי שאיסור המעורב מתחילתו אינו בטל, ראה מה שכתב הגר"מ חרל"פ בקונטרס אחרון לצ"ץ הקודש סימן כ.]. עיין 'תוספות יום-טוב' וחזון-איש. (14) במשנה דמאי שם "חולין". ועיין 'תוספות יום-טוב' שם. (15) לאחר שיפריש מהם מעשר ראשון ומעשר שני מספק (חזון-איש). (16) שמן הדין לא היה צריך להפריש אלא מאה ולתלות שבהם נמצאת הסאה של תרומת מעשר, כשם שבכל תערובת תרומה בחולין במאה, אין צריך להרים אלא כשיעור שנפל ולא יותר, וראה להלן. (17) כלומר, שלש סאים. שתיים לתרומה גדולה שהיא אחת מחמשים (כשיעור מדה בינונית - למעלה פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב) ואחת לתרומת מעשר שהיא אחת ממאה. אבל יש להבין: הרי יש כאן שלש סאים של תרומה ותרומת מעשר, והיאך הן בטלות במאה של חולין? הרי לכל סאה צריך מאה, וא"כ צריך כולן שלש מאות סאה! וראה להלן הלכה ה. (18) כלומר, הרי בכל תערובת תרומה במאה חולין, אין צריך להרים אלא כמדת התרומה שנפלה. (19) כן כתב בפירוש המשנה שם, וזו לשונו: "כשאנו חוששים שמא יחשוב כשנטל המאה בלבד, שזה שנטלנו הם מאה של חולין והנשארים הם מאה של טבל, ואין הדין כן, לפי שהטבל הוא הניטל (כשם שבתרומה שנפלה שצריך להרים, אנו מחזיקים את המורם לתרומה, ועיין בפ"ג מהלכות תרומות הלכה ג) וזה ענין מה שנאמר בגמרא (ירושלמי בבא מציעא פרק י הלכה א), ונוטל מאה ואחת, ואמר ר' יוסי אם אתה אומר אני נוטל מאה, אני אומר כל החולין עלו בידו ונמצאו אלו (הנשארים) טבל".

28 ד. וְכֵן אִם נִתְעַרְבַּ מַעֲשֵׂר טָבוֹל²⁰ בְּחֲלִין מִתְקַנֵּין²¹ -
29 אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. אִם יֵשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר אַחֵר²² - מוֹצִיא
30 אוֹתוֹ עַל מַעֲשֵׂר הַטָּבוֹל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר²³ לְפִי
31 חֲשׁוֹבוֹ²⁴; וְאִם אֵין לוֹ מַעֲשֵׂר - מִגְבִּיָּה הַמַּעֲשֵׂר

1 יג. וְכִיצַד מַעֲשֵׂרָן? מוֹצִיא מַעֲשֵׂר שֶׁתִּיָּהֵן מֵאֶחָת
2 מֵהֶן²⁶ אוֹ מַעֲשֵׂר כָּל אֶחָת מֵהֶן מִמֵּנָה, אִם הָיוּ
3 שְׁוֹת²⁷. וְאִם הָיְתָה אֶחָת גְּדוֹלָה מִחֻבְרָתָהּ - מִפְּרִישׁ
4 מִן הַקְטָנָה מַעֲשֵׂר הַגְּדוֹלָה²⁸, וּמִן הַגְּדוֹלָה²⁹ מַעֲשֵׂר
5 הַקְטָנָה³⁰.

(76) אם היו שוות. (77) ומזו על זו ומזו על זו אינו יכול להפריש, שאם הפריש מן הראשונה על השנייה, שוב אינו יכול להפריש מן השנייה על הראשונה, מפני שהוא מן הפטור על החיוב. (78) כלומר, מפריש מן הקטנה מעשר על חלק מן הגדולה, השווה לגודל הקטנה, ומשאיר בגדולה חלק טבל שממנו יפריש על הקטנה. (79) כלומר, מן היתר שנשאר טבל. (80) ומעשר עצמו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) יבאר הפירות שנקראו חולין מתוקנין אם נתערבו בטבל מה דינם. מי שהיו לו עשר שורות של כדי יין וקבע כד אחד משורה החיצונה למעשר ואינו יודע לאי זו שורה חיצונה התכוון.

6 א. הַפְּרוֹת² שֶׁהוּרֵם מֵהֶן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְתְרוּמַת
7 מַעֲשֵׂר³ - הֵן הַנִּקְרָאִין חֲלִין⁴. וְאִם הִפְרִישׁ מֵהֶן שְׂאֵר
8 מַעֲשֵׂרוֹתֵיהֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין חֲלִין מִתְקַנֵּין בְּכָל מְקוֹם.

(2) כן כתב רבינו בפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ז. (3) ועדיין לא הפריש מעשרות. ואף-על-פי שלכתחילה אין להפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון - בדיעבד תרומתו תרומה, ראה להלן פ"ט הלכה ה. (4) "מפני שהקדושה (= התרומות המעורבות בהם) ניטלה מהם" (פירוש המשנה שם).

9 ב. טָבֵל⁵ שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּחֲלִין מִתְקַנֵּין מִין בְּמִינוֹ⁶, שְׂאֵי
10 אֶפְשָׁר לְהֵלֵךְ אַחֵר הַטַּעַם⁷; אִם יֵשׁ לוֹ פְּרוֹת אֲחֵרוֹת
11 - מוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טָבֵל תְּרוּמָה⁸ וּמַעֲשֵׂרוֹת לְפִי
12 חֲשָׁבוֹן⁹; וְאִם אֵין לוֹ פְּרוֹת אֲחֵרוֹת לְהוֹצִיא עַל אוֹתוֹ
13 טָבֵל - הֲרִי הַכֹּל אֶסוּר¹⁰ עַד שִׁנְפִּירִישׁ¹¹. וְכִשְׁהוּא
14 מִפְּרִישׁ, מִפְּסִיד מִן הַחֲלִין הַמִּתְקַנֵּין פְּדֵי תְרוּמַת
15 מַעֲשֵׂר שֶׁבִּטָּבֵל¹².

(5) כלומר, פירות שלא ניטלה מהם תרומת מעשר, אבל ניטלה מהם תרומה גדולה. כן הוא בירושלמי שם, וכן משמע להלן בדברי רבינו. (6) שהטבל אוסרו במשהו, מפני שהוא דבר שיש לו מתייין, שהרי אפשר לתקנו (פט"ו) מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. (7) ולפיקח אינו בטל. אבל אם נתערב בשאינו מינו - הוא בטל בששים. (8) כלומר, תרומת מעשר, כנ"ל. (שם). (9) כלומר, לפי כמות הטבל שנתערב. ומקור הדברים בחלה פ"ג משנה ט (כסף-משנה) ובתוספתא פ"ה (הוצאת ר"ש ליברמן עמ' 98 ו-99). (10) שטבל שנתערב מין במינו - במשהו (הלכות מאכלות אסורות שם). (11) כדרך שמבואר בהלכה הסמוכה. (12) כלומר, אחד ממאה מן הטבל.

16 ג. פִּיצַד? מֵאָה¹³ סָאָה שֶׁל טָבֵל שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּמֵאָה

הרי הרמת המעשר, שישנה בה תרומה של הטבל מקדשתו, וחזרות ומדמעות תעורבותיהן. (40) ירושלמי שם: "מאה מעשר וצ' טבל, נוטל צ"ב פחות עשור אחד", ופירש רבינו, צ' של טבל, אחד, תרומה של ק' מעשר, ואחד פחות עשור, תרומה של הטבל, הרי תרומת מעשר של כל התעורבות. (41) כלומר, לאחד שקבע מקום מעשר-ראשון בטבל המעורב. (42) שהיא אחד ממאה של הטבל. (43) כלומר, ואחד ממאה של המעשר הטבול. (44) שמעורבות בו שתי תרומות מעשר. (45) את הטבל הנ"ל. (46) שחייב לתת ואסור לו למכור, שדמיהן יהיו גזל בידו. (47) אף שאינו תרומת מעשר ממש, שהרי מעשר מן המעשר לפי החשבון יהא עשרים סאין, גזרו חכמים, כדלהלן. (48) כלומר, ק' סאין טבל בק' סאין מעשר, שהדין הוא שמפריש מעשר ומשייר טבל לפניו, ואם נפריש טבל ממעשר כשמעשר רבה עליו, ולא נעשה היכר כלשהו, יבא להפריש טבל ממעשר אף כששניהם שוים, ואסור לעשות כן, שגדולה מראית העין שהוא מפריש טבל ונותנו לכהן, משמשייר טבל לפניו ונראה כאוכלו, וראה למעלה הלכה ג. (49) והראב"ד חולק, וראה ביאורו וביאור דעת רבינו כנ"ל, ובאריכות בחזון-איש.

ז. מי⁵⁰ שהיו לו עשור שורות של עשור עשור פדי יין⁵¹, וקבע פד אחת משורה החיצונה⁵² מעשור על מקום אחר⁵³, ואין ידוע⁵⁴ אי זו שורה החיצונה היא - נוטל שתי חביות⁵⁵ באלכסון⁵⁶ ומעורב שתייהן⁵⁷ ומפריש מהן⁵⁸.

(50) שם משנה ח. (51) כלומר, רבוע של כדי יין שבכל אחת מצלעותיו עשרה כדי, וסכומם - מאה, וכולן חייבות במעשר. (52) כלומר, שכשיפריש כד אחד משורה חיצונה שלא קבע אותה עתה, יחול המעשר, ואין זו קריאת שם עכשיו, אלא קובע שיצטרך להפריש מכאן ולא יוכל להפריש ממקום אחר, וכן משמע להלן בסוף הלכה ט. וראה למעלה פ"ז הלכה יב. (53) על תשעה כדי יין. (54) כלומר, מעולם לא היה ידוע, שאף בעל היין לא נתכוון לשורה מסוימת, וראה ביבמות כג: וברש"י שם. (55) פתח בכד וסיים בחבית, וכן הוא במשנה שם. ועיין בבא קמא כז. ובשיטה-מקובצת שם. (56) כלומר, אחת שבמקצוע מזרחית-צפונית, ואחת באלכסון שכנגדה: מערבית-דרומית, או אחת שבמקצוע צפונית-מערבית, ואחת באלכסון שכנגדה: דרומית-מזרחית. (57) ונמצא שהמעשר מעורב מיין כל ארבעת השורות החיצוניות. (58) כמות יין השווה לעשירית היין שהוא רוצה לעשר. ואף שדעת רבינו שבדבר שהוא מן התורה אין אומרים "ברירה" (ראה למעלה פ"ז הלכה א) - כאן שלא הקפיד לקבוע בדיוק את מעשרו, לא איכפת לו איזה יין יהא מעשר ובלבד שיהא משורה חיצונה, באופן זה אנו אומרים "ברירה", וראה להלן בפ"ד מהלכות מע"ש הלכה טו, ובכסף-משנה שם, ובאנציקלופדיה תלמודית ערך ברירה, כרך ד עמוד רלא ותוספתא כפשוטה מעשר שני פ"ד עמוד 77 3.

ח. קבעה⁵⁹ פחצי שורה החיצונה, ואין ידוע אי זו חצי שורה היא⁶⁰ - נוטל ארבע חביות מארבע זויות⁶¹. קבעה בשורה אחת מהן⁶², ואין ידוע אי זו

1 שנתערב, ומפסיד מן החלין המתקנין פדי תרומת
2 מעשור שבמעשר הטבול²⁵.

(20) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. (21) שהוצאו מהם כל התרומות והמעשרות. (22) שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר. (23) שבתעורבות. (24) כלומר, לפי כמות המעשר הטבול שבתעורבות. (25) כדלהלן.

3 ה. ביצד²⁶? מאה מעשור שנתערב במאה חלין²⁷
4 מתקנין - מפריש מן הכל מאה ועשור, וכל שהפריש
5 מעשור, והתשעים הנשארות הן חלין פשהיו. וכן
6 אם היו החלין מרבין על המעשור הטבול או
7 פחותים ממנו - מפריש המעשור וכדי תרומת מעשור
8 שבמעשור הטבול מן החלין.

(26) משנה שם. (27) לא מובן היאך בטלות עשר סאין של תרומת מעשר במאה חולין, והלא צריך אלף כנגדם. וראה למעלה הלכה ב.

9 ו. טבל²⁸ שנתערב במעשור טבול²⁹, אם היה הטבל
10 במעשור³⁰ - מפסיד מן הטבל פדי תרומת מעשור
11 שבו³¹. ביצד³²? מאה סאה טבל שנתערב במאה
12 סאה מעשור³³ - מפריש אחד ומאה, וזה שהפריש -
13 מעשור³⁴, ותשעים ותשע הנשארות - טבל. היה³⁵
14 הטבל מרבה על המעשור³⁶ - מפריש המעשור בלבד,
15 ולא יפסיד מן הטבל כלום; שאם יקרא שם לתרומת
16 מעשור שנטבל³⁷, נמצא המעשור מדמע³⁸ בתרומת
17 מעשור של טבל שעלתה עמו³⁹. היה⁴⁰ המעשור
18 מרבה על הטבל - קורא שם לתרומת מעשור
19 שנטבל⁴¹, ומפריש הטבל וכדי תרומת מעשור של
20 טבל⁴², אחד ממאה, מן⁴³ המעשור; ויהיה הטבל
21 פלו מדמע⁴⁴, ומפריש⁴⁵ לכהן חוץ מדמי שתי
22 תרומות שבו⁴⁶. ונמצא מפסיד מן המעשור אחד
23 ממאה שבו, שהוא כמו תרומת מעשור שנטבל⁴⁷.
24 ביצד⁴⁸? מאה טבל עם מאתים מעשור - מפריש מאה
25 ושלש, והשלוש הן תרומת מעשור של מאה טבל
26 ושעור תרומת מעשור ממאתים, פדי שלא יבוא
27 לטעות אם נתערבו בכמותו⁴⁹, וישאר קצ"ז, והם
28 מעשור פשהיו⁴⁹.

(28) משנה שם. והיינו שניטלה ממנו תרומה גדולה, ועדיין לא ניטלה ממנו תרומת-מעשר. (29) שלא ניטלה ממנו תרומת-מעשר. (30) כלומר, מאה טבל ומאה מעשר. (31) כלומר, אחד ממאה. (32) משנה שם. (33) טבול לתרומת מעשר, כנ"ל. (34) והאחד היתר על המאה - תרומת מעשר של הטבל. (35) משנה שם. (36) כגון מאה טבל ותשעים מעשר. (37) צ"ל: "שבטבל", כלומר, יפסיד מן הטבל כשיעור תרומה שבו, ויקרא לה שם. (38) מעורב. (39) ואף שדעת רבינו שהתרומות בטלות בתעורבות, כנ"ל, מ"מ כיון שאמרו חכמים שצריך להרימן,

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של העם ולתקן תקנות גם מחוץ לבית המקדש, וראה להלן]. (5) בתוספתא ובגמרא שם: "לפי ששלח [יוחנן כהן-גדול] בכל גבול ישראל, וראה וכו'", וסובר רבינו שבפקודות שלחו בית-דין הגדול. וראה בהלכה הסמוכה. (6) שהיא במיתה ואין לה שיעור, שחיטה אחת פוטרת כל הכרי (רע"ב פ"א שם, ועי' 'פאת השולחן' סי' יד ס"ק ה). (7) שהם חושבים שטבל שלא הופרש ממנו מעשר ראשון, אין חייבים עליו מיתה, אפ"י שיש בו תרומת מעשר (רע"ב שם פ"ד מ"א, וראה בפ"י מהל' מאלכות אסורות הי"ט, וברדב"ז שם, ובהלכה הסמוכה). [וראה עוד להלן בפ"י ה"ח, והט"ו]. (8) כן הוא בדמאי פ"ד מ"ג, לדעת חכמים. וראה בנדרים פד, ב ומכות יז, א. (9) כלומר, מקצת עמי הארץ, אבל רובם - מעשרים (שבת יג). (10) כשלא אמר לו שמעושים הם. (11) כלומר, ואפילו אמר שמעושים הם, אינו נאמן. (12) ב'ערוך' ערך דמאי, פירש: דא מאי, כלומר, זה הפרי מה טיבו, עישרוהו, או לא. וכן הוא ב'ירושלמי' סוף מס' סוטה.

ב. והתקינו¹³, ש'לא יהא אדם מפריש¹⁴ מן הדמאי אלא תרומת מעשר, מפני שהוא עון מיתה¹⁵, ומעשר שני, שאין בו הפסד¹⁶, שהרי בעליו אוכלין אותו¹⁷; אבל מעשר ראשון ומעשר עני¹⁸ - אין מפריש¹⁹ מן הדמאי, מפני שהוא ספק²⁰, והמציא מחברו עליו הראיה. לפיכך אומר ללוי או לעני: הבה ראיה שאינו מעשר²¹ וטל מעשרות²².

(13) בסוטה שם: "עמד [יוחנן כ"ג] והתקין להם וכו'", וראה למעלה הערה ד. (14) ונותן לכהן, כדלהלן ה"ה. (15) למעלה פ"א ה"ה, ולכן התמירו בה לתתה לכהן, אף שמעיקר הדין אפשר היה למכרה, כדלהלן. (16) בהפרשתו. (17) בירושלים (פ"ב מהל' מעשר שני ה"א). (18) שחייבין להפרישו בשנה השלישית ובשנה השישית לשמיטה, כדלהלן, ושניהם אין בטבלם מיתה (ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות הלכות י"ט, וביבמות פו, א - בתוספות ד"ה א', ובהגהות מהר"י לגדא שם) ויש בהם הפסד, אם נתחייב להפרישם, שהרי יהא צריך לתתם ללוי ולעני. (19) כלומר, אינו מפריש ונותן. (20) כלומר, ספק ממון לוי ועני, ספק ממון ישראל. (21) כלומר, שעם-הארץ זה, שלקחתי הימנו, לא עישר הפירות. (22) כלומר, הלוי מעשר ראשון, והעני מעשר עני.

ג. אף על פי שאין מפרישין²³ מעשר עני מן הדמאי - צריך²⁴ לקרות לו שם, ואינו מפריש²⁵. ואומר²⁶: עשור מה שיש כאן מעשר עני²⁷. כדי לקבוע מעשר שני²⁸; שמעשר עני בשלישית וששית - במקום מעשר שני של שאר שני השבוע.

(23) כלומר, אין מפרישין ונותנים, ראה בהלכה הקודמת. (24) דמאי פ"ד מ"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (25) אינו צריך להפריש, וכן הוא במשנה, שם. (26) לאחר שהפריש תרומת מעשר (פירוש המשנה שם, ולהלן ה"ה). (27) ראה להלן פ"א מהל' מעשר שני סוף הי"ד. (28) כלומר, כדי שלא יזלזלו בהפרשת מעשר שני מדמאי לאחר הפרשת

1 שורה היא - נוטל שורה אחת באלקסון⁶³. קבועה
2 בחצי שורה⁶⁴, ואין ידוע אי זו חצי שורה היא -
3 נוטל שתי שורות באלקסון⁶⁵. שהרי נוטל חבית מכל
4 חצי שורה, ומערב ומפריש.

(59) משנה שם. כלומר, קבע את החבית שתהא מעשר. (60) כלומר, לא קבע לכתחילה איזו חצי שורה משמונה חצאי השורות החיצונות. (61) ומערבן, ונמצא שיין כל שמונת חצאי השורות מעורב. (62) מעשר השורות. (63) כלומר, עשר חביות של אחד האלקסונים. ונמצא שיש בידו מכל שורה חבית, ונתקיימה קביעותו ממה-נפשו. (64) מעשרים חצאי השורות שברבוע. (65) כלומר, עשר חביות אלקסון ממזרחית-צפונית למערבית-דרומית, ועוד עשר חביות אלקסון שמצפונית-מערבית לדרומית-מזרחית.

5 ט. קבע⁶⁶ המעשר בכד⁶⁷ אחת מהן⁶⁸, ואין ידוע אי
6 זו היא - נוטל מכל פד וכד מן המאה ומערב
7 ומפריש כדי פד אחת ומעשר.

(66) משנה שם. (67) במשנה שם: "חבית". וראה למעלה הלכה ז. (68) ממאה הכדים.

פרק תשיעי

(1) יבאר שפירות ע"ה הם ספק ואין לומר מעושרין הם. כמה מעשרות מפרישין מן הדמאי, ואם מברכין עליו. וכיצד מעשרין אותו. הלוקח ככר מן הנחתום. והמזמין את חבריו שיאכל אצלו. אם אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו על הודאי. הנחתומין אם חייבים להפריש מעשר שני משל דמאי. שנים שבצרו כרמיהן בתוך גת אחת והאחד אינו נאמן.

8 א. בימי² יוחנן כהן גדול³, שהיה אחר שמעון
9 הצדיק⁴, שלחו בית דין הגדול⁵ וברקו בכל גבול
10 ישראל, ומצאו שהפל זהירים בתרומה גדולה
11 ומפרישין אותה⁶, אבל מעשר ראשון⁷ ומעשר שני
12 ומעשר עני⁸ היו עמי הארץ מישראל⁹ מקלין על
13 עצמן ולא היו מפרישין אותן. לפיכך גזרו, שלא
14 יהא נאמן על המעשרות אלא אנשים נאמנים; אבל
15 עמי הארץ - פרוטיהן ספק¹⁰, ואין נאמנין לומר
16 מעשרין הן¹¹. וזהו הנקרא דמאי¹².

(2) תוספתא סוטה סוף פ"ג לפי כת"י וויז ודפוס ראשון, משנה מעשר שני סוף פ"ח, וגמרא ביומא ט, א. ובסוטה מח, א. (3) זהו השימש שמונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי, ראה ברכות כט, א. ('מלאכת שלמה' מעשר שני, שם). ועי' ב'כסף משנה' וב'תולדות תנאים ואמוראים' ערך שמעון הצדיק, בסופו. (4) [בין אם הוא בנו של מתתיהו כהן גדול, כמו שכתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה (פרק ששי) ובין אם הוא נכדו של מתתיהו (בנו של שמעון החשמונאי) - לא היה אחר שמעון הצדיק. ייתכן כי כוונתו כי כשם ששמעון הצדיק היה גם כהן-גדול וגם נשיא, כן היא גם יוחנן: כהן-גדול ונשיא ('תולדות תנאים ואמוראים' שם), ולפיכך עליו היה לדאוג לצרכי הדת

לא תרמו וטול תרומת מעשר כנ"ל, וא"כ יכול היה למכרה לכהן, החמירו חכמים שלא לעכבו אצלו ולא למכרו, גזירה שמה ישהנה אצלו ויאכלנה ונמצא מתחייב מיתה (סוטה מח. ברש"י ד"ה מפריש. וראה ביומא ט. ב'תוספות' ד"ה מעשר. וה'טור' ס' שלא, חולק על זה, ראה משנה-למלך). (40) כלומר, לפיכך צריך לקרוא שם למעשר ראשון בתחילה, לפי שאינו ראוי להפריש תרומת מעשר לכתחילה לפני שהפריש מעשר ראשון. (41) למעלה שם הלכות כג-כד. אבל בדיעבד אם הפריש תרומת מעשר קודם - תרומתו תרומה. וכן נראה למעלה בפ"ח ה"א, ובפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ. וראה ב'חזון איש' שם, ובכסף-משנה בהלכה הסמוכה [וראה עוד להלן פ"ב ה"ט].

- 12 ו. ומת"ר⁴² להפריש מעשר שני קדם הראשון⁴³
- 13 בדמאי⁴⁴. ואם רצה, אומר: מעשר שני של פרות
- 14 אלו בצפונם או בדורומם⁴⁵, והרי הוא מחלל על
- 15 המעות. וכן⁴⁶ הלוך כפר מן הנחתום⁴⁷ - מפריש
- 16 ממנה⁴⁸ כדי תרומת מעשר וחלה, ואומר: אחד
- 17 ממאה ממה שיש כאן הרי הוא מעשר, ושאר
- 18 מעשר סמוך לו; וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת
- 19 מעשר על השאר הסמוך לו; והיתר על אחד ממאה
- 20 שיש בזה שהפרישתי הרי הוא חלה⁴⁹; ומעשר שני
- 21 בצפונה או בדורומה, והרי הוא מחלל על המעות.
- 22 ואוכל.

(42) בדמאי פ"א מ"ד: "אם הקדים מעשר שני לראשון, אין בכך כלום". ולדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, מותר לעשות כן אף לכתחילה. וראה להלן. (43) כגון אם היו מאה סאין חטיף, ויציא עשר סאין למעשר שני ואח"כ יוציא עשר סאין למעשר ראשון (פירוש המשנה, שם). וכן נראה ממה שאמרו במשנה: "אם הקדים מעשר שני לראשון - אין בכך כלום". שמשמע שרק בדיעבד, ואילו לרבי יוחנן מותר לעשות כן גם לכתחילה (ראה למעלה), אלא שאם היתה המשנה אומרת לשון של לכתחילה היה מקום לטעות שאחר שהפריש עשרה סאין למעשר שני, לא יפריש אלא תשעה סאין למעשר ראשון, כסדר המעשרות (למעלה פ"ז ה"א), ושינוי לשון המשנה בא ללמדנו, שחובת מעשר ראשון, להפריש עשרה - נשאר בעינו, אף אם הקדים לו מעשר שני (ראה ב'תוספות אנשי שם'). (44) אבל בטבל ודאי, אם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתוודות (להלן פ"א מהל' מעשר שני ה"ג). (45) ב'ירושלמי' שם: "מהו ליקבע שני (= בצפון או בדורום של הכרי) במקום ראשון (= קודם מעשר ראשון, שאפשר לומר שלא התירו להקדים מעשר שני לראשון אלא אם הפריש במעשר, כתקנת חכמים, אבל בקביעות בלבד לא התירו), רבי יוסי בר שאל אייתי ליה אריסיה פירי. אמר ליה, צא וקבע שני וכו', הדא אמרה שמותר לקבוע שני במקום ראשון" (פאת השולחן), וראה בביאור הגר"א שם שפירש אחרת. (46) שם פ"ה מ"א. (47) ע"פ-הארץ (פירוש המשניות, שם). ולהלן ה"ב בנחתום חבר, עיי"ש. (48) הקדימו תרומת מעשר שחובתה בגורן, לחלה שחובתה אחר-כך בעיסה. (49) הקדימו חלה שנקראת "ראשית" למעשר שני שלא נאמר בו "ראשית",

תרומת מעשר (פירוש המשנה, שם). ואף-על-פי שלמעלה (ה"א) כתב שנחשדו עמי הארץ על מעשר עני, אילולא טעם זה שכתב רבינו, לא היו מחייבים לקרוא שם למעשר עני, מפני שאין בטבלו אלא מלקות בלבד (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ) והיו סומכים על רוב עמי הארץ שמעשרים הם (ר"י קורקוס).

- 1 ד. כְּשֶׁמִפְרִישִׁין מִן הַדְּמַאי תְּרוּמַת מַעְשֵׁר וּמַעְשֵׁר
- 2 שְׁנִי²⁹ - אֵין מְבַרְכִין עָלֵיהֶן³⁰, לְפִי שֶׁהוּא סֶפֶק³¹.
- 3 לְפִיכָּךְ מִתָּר³² לְהַפְרִישׁ כְּשֶׁהוּא עָרֹם³³.

(29) [הזכיר רק תרומת מעשר ומעשר שני, שאותם הוא מפריש במעשה, אבל מעשר ראשון ומעשר עני, שאינו מפרישם במעשה, אלא קורא להם שם בלבד (למעלה ה"ב) - אין עליהם חיוב ברכה כלל, אפילו בטבל ודאי (אם אינו מפרישם), שכיון שאפשר לקרוא שם במחשבה בלבד (חולין ז. ובכורות נט. אלא שרבינו לא הזכיר זאת, וראה להלן ה"ט, וצ"ע), אין מברכים אפילו אם קרא שם באמירה, כמו שאין מברכין על ביטול חמץ, כמפורש בשו"ע או"ח סי' תלב ס"ב]. (30) שבת כג, א. (31) שם: "אמר אביי, ודאי דדבריהם בעי ברכה, ספק דדבריהם לא בעי ברכה. רבא אמר, רוב עמי הארץ מעשרין הן". וסובר רבינו, שרבא אינו חולק על אביי, אלא הוסיף עוד טעם לזה שאין מברכין (כסף-משנה). ועי' בפ"ג מהל' חנוכה ה"ה [וראה להלן פ"ג ה"ב]. (32) דמאי פ"א מ"ד. (33) אבל במקום שצריך לברך, אסור לתרום כשהוא ערום, שנאמר: "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר", אפילו דיבור של קדושה - אסור במקום שיש ערוה (רש"י בשבת שם, וראה בפ"ד מהל' תרומות ה"ד).

- 4 ה. פִּיצֵד³⁴ מַעְשְׁרִין אֶת הַדְּמַאי? מִפְּרִישׁ כְּדִי תְּרוּמַת
- 5 מַעְשֵׁר, שֶׁהוּא אֶחָד מִמֶּאֱהָ מִן הַפֶּל, וּמִנִּיחָה בְּצֵד
- 6 הַפְּרוֹת³⁵, וְאוֹמֵר: זֶה³⁶ מַעְשֵׁר, וּשְׁאָר מַעְשֵׁר³⁷ סָמוּךְ
- 7 לוֹ³⁸. וְאַחֵר כֶּן אוֹמֵר: זֶה שְׁאֵמְרָתִי עָלָיו שֶׁהוּא
- 8 מַעְשֵׁר הָרִי הוּא תְּרוּמַת מַעְשֵׁר עַל שְׁאָר הַמַּעְשֵׁר
- 9 הַסָּמוּךְ לוֹ. וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וְנוֹתְנָה לְכֹהֵן³⁹. שְׁאִינוּ
- 10 רִשְׁאִי⁴⁰ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעְשֵׁר קֹדֶם הַמַּעְשֵׁר
- 11 לְכַתְּחִלָּה⁴¹. וְאַחֵר כֶּן מִפְּרִישׁ מַעְשֵׁר שְׁנִי.

(34) דמאי פ"ה מ"א. (35) בפירוש המשנה שם, כתב שאינו צריך להפריש, ודי לו בקביעת מקום בכרי (ועיי"ש בתוי"ט). ויתכן כי גם כאן אין כוונתו שצריך להפריש דוקא, אלא השמיענו שאפילו הפריש, אין זה כמפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון, שהרי עדיין לא קרא שם ('תוספות אנשי שם'). ואף שהיה יכול לקבוע מעשר ולהפריש ממנו אחר-כך תרומת מעשר, וכל הטורח הזה למה? - כיון שתרומת מעשר נקראת "ראשית" (אף שאסור להפרישה קודם מעשר ראשון), צריך לייחד במעשר מה שעתיד לעשותו תרומת מעשר, קודם שיחד תשעת החלקים ('משנה ראשונה' שם. וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות הכ"ג). (36) האחד ממאה, שהפריש. (37) תשעה חלקי מאה נוספים. (38) וזוהי קביעות מקום, ראה בהלכה הסמוכה. (39) ואף שיכול לומר לכהן: הבא ראייה שעדיין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 שִׁישׁ עָלָיו תִּנְאֵי זֶה - מִתָּר לְטַלְטְלוֹ בַּשָּׁבֶת⁶⁷ קִדְם
20 שְׁפִירֵשׁ⁶⁸. וְנוֹתֵן עֵינָיו בְּצֶדֶד זֶה וְאוֹכֵל אֶת הַשָּׂאֵר⁶⁹.

(65) "ירושלמי" שם ה"א (בדין דמאי שבהלכה ז) בשם רבי יוחנן. ונרחישת שפתיים, היינו שאומר בלחש על כל הפרשה והפרשה: כפי התנאי שהתנתי אתמול ('פני משה'), שאם לא כן, יראה כאילו מפריש עכשיו בשבת]. (66) "ירושלמי" שם ה"ה, בשם רבי זעירא. (67) אף-על-פי שטבל שאין עליו תנאי, אסור לטלטלו בשבת, כיון שאסור באכילה (פכ"ה מהל' שבת ה"ט). (68) כיון שבירדו לתקנו, כנ"ל. (69) "ירושלמי" שם. [ואינו כמתקן בשבת, מאחר שהקדים תנאו מאתמול, כנ"ל (ובהפרשה שאין בה שום תנאי, לא הזכיר רבינו אם מועיל בה מחשבה, וראה למעלה ה"ד). וכאן לא הצריכוהו לרחוש בשפתיו, כבהפרשה הנ"ל, שכיון שאינו אלא נותן עיניו, אינו נראה כמפריש בשבת. וכן מפורש להלן פ"ה ה"ו: "על התנאים שבלבו הוא סומך", ועי' ב'תוספתא כפשוטה' עמוד 225 לשורה 25].

י. נִתְּן⁷⁰ לוֹ עִם הָאֶרֶץ כּוֹס לְשִׁתּוֹת⁷¹ - אוֹמֵר⁷²: מֶה
שְׂאֵנִי עֲתִיד לְשִׁיר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס הַרִי הוּא מַעֲשֶׂר,
וְשָׂאֵר מַעֲשֶׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שְׁעָשִׂיתִי מַעֲשֶׂר עֲשׂוֹי
תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר עַל הַשָּׂאֵר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֶׂר שְׁנֵי
בְּפִי הַכּוֹס, וְהָרִי הוּא מַחֲלָל עַל הַמַּעֲוֹת. וְשִׁתּוֹתָ
וּמִנִּיחַ בְּדִי תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס⁷³.

(70) שם, מ"ב. וזהו המשך לה"ז, שהזמינו לאכול אצלו בשבת והתנה מערב שבת, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. (71) [שאף-על-פי שהזמינו לאכול, ולא הזכיר לו שתייה - הקלו גם בשתייה, אף-על-פי שהיה אפשר לומר שלא התירו להתנות בדמאי בדבר שאינו שלו (למעלה ה"ז), אלא בדבר שהזמינו, שהרי הוא כאילו הקנהו לו מערב שבת, וראה בהלכה הסמוכה]. (72) בשבת, חוץ ממה שאמר בערב שבת (פירוש המשנה, שם). [ולא אמרו כן אלא בדמאי, שאינו מפריש במעשה אלא משייר, כדלהלן, אבל בטבל ודאי שמפריש במעשה (ראה למעלה ה"ח), לא התירו לומר בשבת, שנראה כמתקן]. (73) שבדמאי שאינו אלא מדרבנן, אמרו "יש בריה", כלומר: הוברר הדבר למפרע, ומותר לאכול על סמך זה אף לפני ההפרשה. אבל בטבל ודאי, אינו יכול לעשות כן, מפני שבדבר שהוא מן התורה אמרו "אין בריה", ראה למעלה שם, ופ"ז ה"ב.

יא. וְכֵן אִם זָמְנוּ חֲבֵרֵי לְשִׁתּוֹת בַּשָּׁבֶת - מִתְּנָה
כְּתִנְאֵי זֶה מִעֵרֵב שָׁבֶת עַל כָּל מֶה שְׁיִרְצֶה שְׁפִסְעֵד
אֲצִילוֹ⁷⁴. וְכֵן⁷⁵ פּוֹעֵל⁷⁶ שְׂאֵנִי מֵאֲמִין לְבַעַל הַבֵּית -
נֹטֵל גְּרוּגְרַת אַחַת⁷⁷ וְאוֹמֵר: זֶה וְתִשְׁעַ הַבָּאֹת אַחֲרֶיהָ
עֲשׂוֹיֹת מַעֲשֶׂר עַל הַמָּאָה⁷⁸ שְׂאֵנִי עֲתִיד לְאָכֹל; וְזוֹ
הָאֶחָת - תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר עַל הָעֶשֶׂר הַבָּאֹת אַחֲרֶיהָ;
וּמַעֲשֶׂר שְׁנֵי הוּא הָעֶשֶׂר⁷⁹ הָאֲחֵרוֹנוֹת, וְהָרִי הוּא
מַחֲלָל עַל הַמַּעֲוֹת. וְנוֹתֵן הַגְּרוּגְרַת שְׁהַפְּרִישׁ לָכֶהָ,
וְהַפּוֹעֵל מִפְּרִישׁ לְעֶצְמוֹ דְּמִי מַעֲשֶׂר שְׁנֵי⁸⁰; שְׁתִּנְאֵי
בֵּית דִּין הוּא, שְׁתִּהִיָּה תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר מִשָּׁל פֶּעַל
הַבֵּית⁸¹, וּמַעֲשֶׂר שְׁנֵי מִשָּׁל פּוֹעֵל⁸².

אף-על-פי שחובתו באה קודם לחובתה של חלה ('ירושלמי' שם, וביאור הגר"א).

ז. וְכֵן⁵⁰ הַמְזַמֵּין⁵¹ אֶת חֲבֵרֵי⁵² שְׂאֵיכָל אֲצִילוֹ⁵³,
וְהוּא⁵⁴ אֵינוֹ מֵאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשֻׂרוֹת⁵⁵ - אוֹמֵר מִעֵרֵב
שָׁבֶת⁵⁶: מֶה שְׂאֵנִי עֲתִיד לְהַפְּרִישׁ לְמִחְרַי הָרִי הוּא
מַעֲשֶׂר, וְשָׂאֵר מַעֲשֶׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שְׁעָשִׂיתִי מַעֲשֶׂר
עֲשׂוֹי תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר עַל שָׂאֵר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֶׂר
שְׁנֵי בְּצִפּוֹנוֹ אוֹ בְּדִרְמוֹ, וְהָרִי הוּא מַחֲלָל עַל
הַמַּעֲוֹת⁵⁷. מִפְּנֵי⁵⁸ שְׁמִתָּר לְאֶדָם לְהִתְנוֹת תִּנְאִים אֵלּוֹ
עַל הַדְּמָאִי⁵⁹ אֵף עַל פִּי שְׂאֵנִי בְּרִשְׁתּוֹ. אֲכָל בּוֹדָאִי⁶⁰
9 - אֵינוֹ מִתְּנָה אֶלָּא עַל דְּבַר שְׁבִרְשִׁיתוֹ.

(50) שם פ"ז מ"א. (51) כלומר, עם-הארץ שהזמין. (52) חבר, המקפיד על המעשרות. (53) בשבת, ראה להלן. ואף-על-פי שאסור להתארח אצל עם-הארץ (להלן פ"י הלכות א"ה) - כיון שכבר הזמינו, הקילו בו ('משנה ראשונה' שם פ"ב מ"ב). (54) החבר. (55) כלומר, מסתפק הוא אם מעשר פירותיו, ואם כן פירותיו דמאי, אבל אם יודע בו שאינו מעשר - אינו יכול להתנות, כדלהלן. (56) ודוקא לצורך השבת התיירו, כיון שאינו יכול לילך לבית המזמין ולעשר שם. (57) כנ"ל ה"ה. (58) "ירושלמי" שם בשם רבי יוחנן. (59) שאינו אלא מדבריהם. (60) שאינו מעושר.

ח. בְּצֶדֶד⁶¹ הָיוּ לוֹ מֵאָה תִּנְאִים שֶׁל טָבֵל בְּבֵיתוֹ
וְהוּא בְּבֵית הַמְדֻרָּשׁ אוֹ בַּשָּׂדֶה, וּמִתְּרִיא שְׂמָא תַּחֲשֹׁף
וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשֹׂר בַּשָּׁבֶת⁶² - אוֹמֵר: שְׁנֵי תִּנְאִים שְׂאֵנִי
עֲתִיד לְהַפְּרִישׁ⁶³ הָרִי הֵן תְּרוּמָה; וְעֶשֶׂר שְׂאֵנִי
מִפְּרִישׁ אַחֲרֶיהֶן - מַעֲשֶׂר רִאשׁוֹן; וְתִשְׁעַ שְׂאֵנִי
מִפְּרִישׁ אַחֲרֶיהֶן - מַעֲשֶׂר שְׁנֵי. וּלְמִחְרַי מִפְּרִישׁ
וְאוֹכֵל⁶⁴.

(61) שם פ"ז מ"ה. כלומר, כיצד מפריש בוודאי, על דבר שברשותו. (62) שאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת (פכ"ג מהל' שבת ה"ד). ואפילו קריאת שם בלבד אסורה, כיון שהוא מתקן על-ידי-זה. וכן נראה ממה שאמרו (בשבת מג.) "טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן", הרי שאין שום היתר להפריש בשבת אלא ש"אם עבר ותקנו מתוקן" (רדב"ז). (63) [ו'למחר' ליתא (ראה בהלכה הקודמת). וכן הוא במשנה שם לפי רוב הנוסחאות (ראה במשנה, הוצאת מכון הערי פישל) שרק בהלכה הקודמת, כשהזמינו אצלו לשבת, אומר: "שאני עתיד להפריש למחר", - למחר, ולא לזמן אחר, שהרי רק למחר הזמינו. אבל כאן, שהטבל שלו, בידו להפריש בכל זמן שירצה]. (64) אבל לאכול ולהפריש אחר-כך - אסור, לפי שבדבר שהוא מן התורה אנו פוסקין "אין בריה", ולדעת רבינו (למעלה פ"א ה"ט), מעשר אילנות הוא מן התורה. וראה בפירוש המשנה.

ט. וְצִרְיָה⁶⁵ לְרַחֵשׁ בְּשִׁפְתָּיו בְּשִׁפְתָּיו שְׂמִפְרִישׁ זֶה אַחֵר
זוֹ; וְאֵינוֹ כְּמִתְקֵן בַּשָּׁבֶת, שְׁהָרִי הַקָּדִים תִּנְאֵי. וְטָבֵל⁶⁶

עירבם עם ענבי חבירו. (94) כלומר, על חצי חלקו שנטל, אם חלקיהם היו שוים, כדלהלן, שהרי כיון שנתערבו יינות שני החלקים, נמצא שכל טיפת יין מעורבת בוודאי מעושר ובספק מעושר, ולכן אין חשש שמא נפלה בחלקו יותר, מיין חבירו ('משנה ראשונה'). (95) זה נתן ענבים שהיין היוצא מהן מאתים לוג, וכן חבירו. (96) הנאמן על המעשרות. (97) "עשר" לאו דוקא אלא "תשע", וראה למעלה הי"א. (98) שהרי כל טיפת יין, חציה מעושרת ודאי וחציה דמאי, כנ"ל. וביין - "יש בילה" (ראש השנה יג:). (99) שחלקו שליש וחלק חבירו שני שליש, או להיפך. (100) כלומר, לפי חשבון כמות חבירו בתערובת. ואף שדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן הזה מדבריהם (למעלה פ"א מהל' תרומות הכ"ו), ובדברנו אמרו: "יש ברירה", ואם כן היה לנו לומר, שהוברר הדבר למפרע שקיבל את חלקו שעשירו ודאי, קודם שעירבו עם ענבי חבירו - אין אומרים "ברירה" אלא כשלכתחילה היתה התבואה של שניהם, שאומרים שהוברר למפרע שחלק זה עמד כל אחד מהשותפים לקבל, אבל אם היו מחולקים ונתערבו - אין לומר "ברירה" (תוספות יום-טוב' שם). וראה למעלה פ"ו הי"ד, ובהל' תרומות שם ה"כ, רצ"ע.

יום רביעי כ"ב שבט ה'תשע"ח

פרק עשירי

(1) יבאר מה צריך לקבל עליו כדי שיהיה נאמן על המעשרות. ודין תלמיד חכם שמת והניח פירות. או בת חבר או אשתו שנישאת לעם הארץ. אם ישמש חבר במשתה עם הארץ ובסעודתו. בן חבר שמיסב עם ע"ה. ודין ע"ה שנתן מנה לחבר לקנות לו אגודת ירק. אם מותר להאכיל את העניים דמאי. וגבאי צדקה אם גובין מהם. רופא חבר שמאכיל לחולה ע"ה אם נותן לתוך פיו.

- 18 א. המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות² ולא
- 19 יהיו פירותיו דמאי³ - צריך להיות מעשר את שהוא
- 20 אוכל, ואת שהוא מוכר⁴, ואת שהוא לוקח⁵, ואינו
- 21 מתארח אצל עם הארץ⁶. וצריך שקיבל עליו דברים
- 22 אלו פרבים. וכשיבואו עדים⁸ נאמנין⁹ שקבל דברים
- 23 אלו פרבים ושהוא רגיל בהם תמיד¹⁰ - הרי זה נאמן
- 24 על פירותיו לומר מעשרין הן.

(2) לומר שפירותיו מעושרים. (3) כלומר, שעל ידי קבלה זו לא יהיו פירותיו דמאי. (4) בין פירות שלו בין אלה שלקח ממי שחשוד על המעשרות, שאם אינו נאמן על מה שיאכל בעצמו, היאך יהיה נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמך על דבריו כשיאמר זה מעושר. (5) מפירות שגדלו אצלו. (6) על מנת למכור. (7) משנה שם, כתנא קמא ולא כר' יהודה. ואף על פי שיכול לסמוך על תנאי - לא התירו כן אלא כשהזמינו אצלו. (8) לדעת הריטב"א (עבודה זרה לט "כל שהוא בחזקת חשוד, צריך שני עדים להכשירו, או עד אחד שיעיד על החתיכה (= על הפירות שמעושרים הם). שלא אמרו עד אחד נאמן באיסורין אלא במעיד על החתיכה". וכן נראה מדברי רבינו. [וטעמו של דבר: עד

(74) לאכול. כלומר: כשם שהקלו במזגו לו את הכוס, כשהזמינו לאכול (למעלה הלכות זי'), כן הקלו בנתנו לו לסעוד, כשהזמינו לשותות, אף-על-פי ששתייה עם אכילתו שכיחה יותר מאכילה עם שתייתו, ראה שבת יד, א. (75) שם, מ"ג. (76) שאוכל בתנאו (ולא מדין תורה), שחייב במעשרות, כמבואר למעלה פ"ה ה"ט, וראה ב'תפארת ישראל' ו'תוספות אנשי שם', שם. (77) כלומר, מפרשי עכשיו, כי כאן מדובר בחול ולא בשבת. (78) כלומר, עם המעשר הם מאה. ואף על פי שאחת מהם היא תרומת מעשר ונותנה לכהן - הרי הוא אוכל תמורתה משל בעל הבית, כדלהלן, הרי בסך-הכל מאה. (79) "העשר" לאו דוקא, אלא "התשע". ראה למעלה פ"ו ה"א: "ותשעה מעשר שני". (80) לחלל עליהם הפירות. (81) שהרי הוא אוכל גרוגרת אחרת משל בעל הבית, תמורת גרוגרת זו שנתן לכהן, ראה למעלה. משנה שם, כדעת רבי יוסי. ולפי דעת רבינו בפירוש המשנה שם, בא רבי יוסי לפרש דברי תנא-קמא. (82) לשון התוספתא שם (פ"ח הוצאת ליברמן עמ' 14 102).

- 1 יב. הנחתומים⁸³ - לא חיבים חקמים להפריש
- 2 מעשר שני מן הדמאי⁸⁴, אלא תרומת מעשר בלבד,
- 3 כדי שיקרישנה בטירה עם החלה⁸⁵. והלוקח
- 4 מפרש מעשר שני. כמה דברים אמורים⁸⁶? במוכר
- 5 בתנותו או על פתח חנותו⁸⁷; אבל המוכר לפלטר⁸⁸
- 6 או בתנות הסמוכה לפלטר⁸⁹ - חיב להפריש אף
- 7 מעשר שני.

(83) האופים הנאמנים על המעשרות. שם פ"ב מ"ד. (84) מפני שהשוטרים הממונים עליהם נוגשים אותם תמיד למכור בזול, הקלו עליהם חכמים (פירוש המשנה שם, ע"פ הגמרא ביומא ט.). (85) אם נעשתה בטומאה, הנחתום פטור מן הכל, מפני שהשוטרים מכריחים אותם להזויל (ראה למעלה), אבל אם נעשתה בטוהרה, חייבו חכמים לנחתום, שחששו שמא תיטמא ביתנים ('ירושלמי' שם, לדעת רבי יוחנן). וראה להלן פ"ו מהל' ביכורים ה"א. (86) תוספתא שם פ"ג, ו'ירושלמי' שם. (87) שאז נוגשים בהם השוטרים שימכור בזול, כנ"ל. (88) שאז אין נוגשים בהם ('פאת השולחן'). (89) שנמצאת בסמוך לה.

- 8 יג. שנים⁹⁰ שפצרו פרמיהן⁹¹ בתוך גת אחת⁹²,
- 9 והאחד מהם אינו נאמן על המעשרות, אף על פי
- 10 שעשר זה הנאמן על חלקו⁹³ - כשהוא נוטל חלקו
- 11 מן היין חיב להפריש ממנו מעשר דמאי על חלק
- 12 עם הארץ⁹⁴. כיצד? היו מחצה למחצה⁹⁵, ונוטל
- 13 בחציו מאתים לג יין - הרי זה מפרש⁹⁶ ממנו לג
- 14 אחד תרומת מעשר, ועשר⁹⁷ מעשר שני, כנגד
- 15 המאה לג⁹⁸; שהרי הפרש המעשר של ודאי תחלה
- 16 על חצי פל שדרכו בגת. וכן אם היה שליש⁹⁹ או
- 17 רביע - מפרש לפי חשבון¹⁰⁰.

(90) שם פ"ו מ"ז. (91) איש איש את כרמו. (92) כלומר, דרכו ענביהם בתוך גת אחת. (93) כלומר, על ענביו בטרם

22) שוודאי מתקן מה שהוא מוכר. (23) כי אשתו חשודה להאכיל דבר שאינו מתוקן. (24) [אם אשתו אינה מעידה על זה].

ו. לא יִשְׁמַשׁ חֵבֶר²⁵ לֹא בְּמִשְׁתָּה עִם הָאֶרֶץ וְלֹא בְּסַעֲדָתוֹ, אֲלֵא אִם בֶּן הָיָה הַכֹּל מֵעֵשֶׂר וּמִתֵּקֵן מִתַּחַת יָדָיו²⁶. לְפִיכָךְ, הָרוּאֵה חֵבֶר מֵשְׁמַשׁ בְּמִשְׁתָּה עִם הָאֶרֶץ אוֹ בְּסַעֲדָתוֹ - הָרִי הַכֹּל בְּחֻזְקַת מִתֵּקֵן וּמֵעֵשֶׂר. רְאוּהוּ מִסָּב עִם עַמִּי הָאֶרֶץ - אֵין הַסַּעֲדָה בְּחֻזְקַת מֵעֵשֶׂר, שְׁמָא הַחֵבֶר עַל הַתְּנָאִים שְׁבִלְבוּ²⁷ הוּא סוּמָךְ²⁸.

25) הנאמן על המעשרות. (26) כשהזמינו אצלו. (27) [ראה למעלה פרק ט הלכה י שבדמאי אינו צריך לרחוש בשפתיו]. (28) ולא תיקן אלא מה שהוא אוכל.

ז. כִּשְׁם שְׁאָדָם סוֹעֵד אֶצֶל עִם הָאֶרֶץ וְסוּמָךְ עַל תְּנָאוֹ, כִּךְ הוּא צָרִיף לְהִיּוֹת מִתְּנָה עַל בְּנוֹ²⁹, וְאֶפְלוּ הָיָה בְּנוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. אֲבָל אֵינוֹ צָרִיף לְהִיּוֹת מִתְּנָה עַל אַחֵר חוּץ מִבְּנוֹ, וְאֶפְלוּ הָיָה עִמּוֹ בְּמִשְׁתָּה³⁰. לְפִיכָךְ, בֶּן חֵבֶר שֶׁהִיָּה מִסָּב בְּמִשְׁתָּה עִם הָאֶרֶץ - אֵין הַסַּעֲדָה בְּחֻזְקַת מֵעֵשֶׂר, שְׁמָא אָבִיו הִתְנָה עָלָיו.

29) אפילו בגדול, כיוון שהוא סמוך על שולחנו. (30) שאינו אחראי לו.

ח. עִם הָאֶרֶץ שֶׁנֶּתַן מַעָה לְחֵבֶר וְאָמַר לוֹ: קַח לִי אֲגָדַת יִרְקָא אַחַת אוֹ גְּלוּסְקָא³¹ אַחַת - לֹקֶחַ לֹא³² סֶתֶם³³ וּפְטוּר מִלְּעֵשֶׂר³⁴. וְאִם הִחְלִיף אֶת הַמַּעָה³⁵ - חֵיב לְעֵשֶׂר³⁶ וְאַחֵר כִּךְ יָבִיא לוֹ. וְאִם פָּרַשׁ הַחֵבֶר וְלֹא לָקַח סֶתֶם, אֲלֵא אָמַר לְחֻנּוּנִי: אֲגָדָה זֹאת שְׁאֵנִי לֹקֶחַ מִמֶּךָ - לְחֵבֶר אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, וְזוֹ - לְעַצְמִי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, זֹאת שְׁלָקַח לְעַצְמוֹ - חֵיב לְעֵשֶׂר, וְזוֹ שְׁלָקַח לְחֵבֶר - אֵינוֹ צָרִיף לְעֵשֶׂר. וְאִם נִתְעַרְבּוּ³⁷, אֶפְלוּ נִתְעַרְבָה אַחַת שְׁלוֹ בְּמֵאָה שְׁלֹ חֵבֶר - מִתֵּקֵן הַכֹּל דְּמָא, וְאַחֵר כִּךְ יִתֵּן לְחֵבֶר שְׁשִׁלְחוּ לָקַח לֹא³⁸.

31) לחם בתבלין מתוקן היטב. (32) מעם הארץ. (33) היינו שלוקח שניים: אחד עבור משלחו ואחד עבורו, שלוקח בסתם ואינו מפרש זה בשבילו וזה בשבילי כמו בסיפא. (34) שאומרים הוברר הדבר, שזאת היא הגלוסקא שלקח עבורו בשליחותו, שהרי בדרכנו אומרים יש ברירה, והרי זה כאילו עם הארץ בעצמו קנה הגלוסקא. (35) שנתן לו עם הארץ. (36) שכיוון שקונה במעה שלו הרי הוא כקונה לעצמו, ואחר כך כשנותן לעם הארץ, הרי הוא נותן לו דמאי ואסור. (37) ראה למעלה פרק ט הלכה יג, שבנתעברו אין אומרים "ברירה". (38) ואינו בטל במאה, מאחר שאפשר לתקן.

ט. חֲמִשָּׁה שְׁאֲמָרוּ לְאַחַד: צֵא וְהָבָא לָנוּ חֵמֶשׁ אֲגָדוֹת שֶׁל יִרְקָא, וְהִבֵּיא³⁹ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפָנָיו עֲצָמוֹ - חֵבֵרִים שֶׁבָּהֶן אֵין צָרִיכִין לְעֵשֶׂר אֲלֵא עַל חֵלְקָן

אחד אינו נאמן בדבר שיש לו חזקת איסור, אלא אם בידו לתקנו ולפיכך נאמן הוא על הפירות, שהרי בידו לתקנם, להפריש עליהם תרומות ומעשרות משלו. אבל להעיד על זה, שהיה בחזקת עם הארץ ואינו נאמן על המעשרות, שקיבל עליו נאמנות למעשרות - אינו יכול, שהרי אין זה בידו לתקנו. (9) כלומר, נאמנים על המעשרות. [שאם לא כן, הם פסולים לעדות, שכן אמרו "עמי הארץ אין מוסרים להם עדות", ולפי דעת חכמים בברכות מז: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי הרי הוא עם הארץ]. (10) ואז הוא מקבל חזקת נאמנות.

ב. כָּל תַּלְמִיד חֶכֶם לְעוֹלָם נֶאֱמָן¹¹, וְאֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה אַחֲרָיו. וְכֵנִי וְכֵנִי בֵּיתוֹ וְעַבְדִּיו [וְאִשְׁתּוֹ] - הָרִי הֵם כְּמוֹהוּ. תַּלְמִיד חֶכֶם שְׁמַת וְהִנֵּיחַ פְּרוֹת, אֶפְלוּ כִּנְסָם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - הָרִי הֵן בְּחֻזְקַת מִתְּקַנְיָן¹².

(11) כאבא שאול בבכורות ל: שאמר (גבי טהרות) "תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה" ואף שבטהרות החמירו הכהנים על עצמם, במעשרות לא מצינו שום חומרא. (12) ש"חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן".

ג. בַּת עִם הָאֶרֶץ אוֹ אִשְׁתּוֹ¹³ שֶׁנִּסְתָּ לְחֵבֶר, וְעַבְדּוֹ¹⁴ שֶׁנִּמְכַּר לְחֵבֶר - צָרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם בְּתַחֲלָה¹⁵. וְבַת חֵבֶר אוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁנִּסְתָּ לְעַם הָאֶרֶץ, וְעַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר לְעַם הָאֶרֶץ - הָרִי הֵן בְּחֻזְקַתָּם¹⁶ עַד שִׁיִּחְשְׁדוּ. בְּנוֹ אוֹ עַבְדּוֹ שֶׁל חֵבֶר שֶׁהָיוּ לְמוֹדִין¹⁷ אֶצֶל עִם הָאֶרֶץ - צָרִיכִין לְקַבֵּל. בְּנוֹ אוֹ עַבְדּוֹ שֶׁל עִם הָאֶרֶץ שֶׁהָיוּ לְמוֹדִים אֶצֶל חֵבֶר: כָּל זְמַן שֶׁהֵן אֶצֶל¹⁸ - הָרִי הֵן בְּחֵבֶר; יָצֵאוּ - הָרִי הֵן כְּעַם הָאֶרֶץ¹⁹.

(13) שנתאלמנה או שנתגרשה. (14) הכנעני, שאין עבד עברי נמכר לאחר. (15) והכוונה שצריכים לקבל נאמנות לפני הנישואין והמכירה, שהרי אמרו בתוספתא דמאי פרק ג "היה הוא נאמן ואשתו אין נאמנת, לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו, וכר", שוודאי יבוא לידי מכשול. (16) אפילו כשהם אצל עם הארץ, שמנהגם הראשון בידם. (17) רגילין לבקר. (18) [=אצל החבר]. (19) שפסקה השפעתו, ומכאן שגדולה השפעת עם הארץ על הלימודים אצלו, מהשפעת החבר על הלימודים אצלו.

ד. מִי שְׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, וְהָיָה אֶחָד מִבְּנָיו אוֹ מֵעַבְדָּיו נֶאֱמָן²⁰, או אֶחָד מִמְשִׁפְחוֹתָיו - לֹקֶחִין מִמֶּנּוּ וְאוֹכְלִין עַל פִּיהֶן²¹, וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין לְדַבֵּר.

(20) כלומר, שקבל על עצמו להיות נאמן תחת אדונו. (21) והיינו שמעידים על הפירות שמתקנים הם.

ה. הָיָה הוּא נֶאֱמָן וְאִשְׁתּוֹ אֵינָה נֶאֱמָנָה - לֹקֶחִים מִמֶּנּוּ²², וְאֵין מִתְאַרְחִין אֶצֶל²³. [וְהִיתָה אִשְׁתּוֹ נֶאֱמָנָה וְהוּא אֵינוֹ נֶאֱמָן - מִתְאַרְחִין אֶצֶל, וְאֵין לֹקֶחִין מִמֶּנּוּ²⁴]. וְתִבּוֹא מֵאֵרָה לְמִי שְׁאִשְׁתּוֹ נֶאֱמָנָה וְהוּא אֵינוֹ נֶאֱמָן].

מבדילים בין מאכלים שקבלו מחבר לבין מה שקבלו מעם-הארץ, ש"אם מדקדק אתה אחריו [אחרי הנותן צדקה אם הוא עם-הארץ, להבדיל את מה שנתן, משאר מאכלים] אתה ממעט מן הצדקה [שהעם הארץ ייעלב ולא ייתן יתרו]". (54) אף לעם-הארץ.

יג. רופא חבר שהיה מאכיל לחולה עם הארץ⁵⁵ 16
מפרות עם הארץ⁵⁶ - נותן לתוף ידו, אבל לא לתוף 17
פירו⁵⁷. ואם היה הדמאי של רופא - אפילו לתוף ידו 18
לא יתן. וכן אם ידע שהוא טבל ודאי - אפילו לתוף 19
ידו אסור. 20

(55) שאין בו סכנה. שאם לא כן - הרי הכל מותר. (56) שאינם של הרופא. (57) אף שאיסור דרבנן אסור באכילה לחולה שאין בו סכנה, בדמאי הקלו ולא גזרו אלא בנותן לתוף פיו.

פרק אחד עשר

(1) יבאר שאסור למכור דמאי לע"ה ולשלוח לו דמאי. המשפיעין במדה גסה אם מותרין למכור דמאי. חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ. מי שהיה נושא ירק וככר עליו ורוצה להשליך ממנו לארץ. המוצא פירות בדרך. והנותן לפונדקית לבשל ולאפות לו. המפקיד פירותיו אצל עם הארץ או אצל הגוי.

א. אסור למכר את הדמאי לעם הארץ² או לשלח 21
לו דמאי³, מפני שהוא מסייע לזה לאכל דבר 22
האסור. אבל מוכרין⁴ ומשלחין אותו לתלמידי 23
חקמים⁵; שאין תלמיד חכם אוכל עד שיעשר או 24
עד שיודיעו אדם נאמן שזה מעשר. 25

(2) דמאי פ"ג משנה ג. ואפילו המשפיעין במדה גסה, אסורים, ראה להלן. (3) משנה שם. (4) היינו המשפיעין במדה גסה, ראה בהלכה הסמוכה. (5) ודוקא בדמאי, שאינו אסור אלא מדבריהם, אבל בטבל ודאי, שאסור מן התורה, לא התירו לשלח לחבר, אלא לצורך (למעלה פ"ו הלכה ו').

ב. פל' המשפיעין⁷ במדה גסה⁸, כגון הסיטונות⁹ 26
ומוכרי תבואה - מפרין למכר את הדמאי 27
ולשלחו¹⁰; מפני שהן מוסיפין על המדה¹¹, התקינו 28
חקמים שהיה הלוקח או זה שנשאלו לו הוא 29
המפריש מעשר דמאי¹². אבל המודדן במדה 30
דקה¹³, הואיל והמוכר משתפר - הוא מפריש, ולא 31
מכר ולא ישלח¹⁴ אלא מתקן. 32

(6) שם פ"ב משניות ד"ה. (7) המוסיפים על המדה וימכרו במדה גסה (פירוש המשנה שם). (8) ראה בהלכה הסמוכה. (9) המוכרים מאכלים רבים במדה גסה (פירוש המשנה שם). (10) לתלמיד חכם. ראה הלכה הקודמת ולהלן בסמוך. (11) וימלאו המדה ביותר ויוסיפו בה ויקח הקונה יותר מן הראוי לו (שם). (12) ודוקא לתלמיד חכם. אבל לעם הארץ, אסור למכור, שמא לא יעשר, ראה למעלה. ועיין תוספות אנשי-שם ומשנה ראשונה וחזון-איש.

1 בלבד⁴⁰. הביא להן בערבו⁴¹ - חברים שבהם 2
צריכין לעשר הכל⁴².

(39) מעם הארץ. (40) שאין הם אחראים על חלקו של עם הארץ. (41) כלומר, לקח לכל אחד בפני עצמו ולאחר מכן נתעברו אצלו, שאין אומרים בריה באופן זה. (42) שלא יהיו כנותנים דמאי לעם הארץ.

י. עם הארץ שאמר לחבר: צא ולקט לי תאנים 3
מתאנתי - אוכל מהן החבר עראי⁴³, ומעשרין⁴⁴ 4
[דמאי⁴⁵]. ואם אמר החבר לעם הארץ ללקט לו⁴⁶, 5
ושמע חבר אחר - זה האחר אוכל⁴⁷ ואינו צריך 6
לעשר; שאין החבר מוציא דבר שאינו מתקן מתחת 7
ידו, והזקתו שהפריש עליה ממקום אחר. אף על 8
פי שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המקום⁴⁸, כדי 9
לסלק המקשול מלפני עם הארץ תורמין. 10

(43) שהרי אין המתנה קובעת למעשר כמכר. (44) אם הוא רוצה לאכול קבע. (45) כגירסת ה"ר"ח בעירובין שם: "האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים (מתאנתי) אוכל מהן עראי ומעשרין דמאי. מלא לך כלכלה זו אוכל מהן עראי ומעשרין וודאי". אלא שצריך עיון, למה השמיט רבינו הבבא של "מלא כלכלה". [נטעמם של דברים נראה, שכשם שאמרו שהמוצא כלכלה במקום שהרוב מכניסים לבתים, מתקנה וודאי, שוודאי לא עישרו לפני ראית פני הבית, כמו כן אם לא נגמרה מלאכתם, בוודאי לא עישרם, ולפיכך אם אמר לו: לקט תאנים, היינו כמה שילקט ילקט, הרי זה נגמרה מלאכתו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה י: "אם אינו ממלא [את הכלי] עד שילקט כל צרכו", ואפשר שבעל הפירות עישר מיד, בכדי שיעשה, היינו בכדי שיעור זמן שילקט כמה תאנים בודדות, ולכן אינו מעשרן אלא דמאי, והמדובר כשמולכים לשוק, שאם לא כן אינו מעשרם עד שיראה פני הבית, אבל אם אמר לו: מלא כלכלה זו, שאין זה גמר מלאכה עד שימלאנה, אינו מעשר עד שיידע שמילא את הכלכלה, ולפיכך מעשרין וודאין]. (46) כלומר, לעם הארץ. (47) אם נתן לו עם הארץ רשות. (48) כלומר, תרומת מעשר, אבל בתרומה גדולה הלכה היא לכל שאין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף" ולא לתלמידי חכמים בלבד.

יא. מתר להאכיל את העניים⁴⁹ ואת האורחים⁵⁰ 11
דמאי⁵¹. וצריך להודיען. והעני עצמו והאורח, אם 12
רצו לתקן - מתקנין. 13

(49) אפילו עמי הארץ, שאם אתה אומר שמאכילין רק לחבירים, אתה נועל דלת בפני עניים עמי-הארץ. (50) ואף שבביתם עשירים הם, כאן הם עניים. (51) שרוב עמי הארץ מעשרים הם, והקלו בזה כדי להקל עלינו מצוות הצדקה והכנסת האורחים.

יב. גבאי צדקה גובין סתם⁵² מפל אדם⁵³ ומחלקים 14
סתם⁵⁴, והרופא לתקן - יתקן. 15

(52) מאכלים עבור העניים. (53) אף מעמי-הארץ, ואינם

- (13) חנונים. (14) אף שבמתנה אינו משתכר - לא חלקו חכמים בזה.
- 1 ג. וכמה¹⁵ היא מדה גסה? פיבש - חצי סאה, ובלח
2 - מדה שפחזקת שזה דינר מאותו דבר הלח.
(15) שם משנה ה.
- 3 ד. סלי¹⁶ זיתים¹⁷ ונבכים וקפות של ירק, אף על פי
4 שהוא מוכרן אכסרה¹⁸ - אסור למכרן דמאי¹⁹.
- (16) שם, ולא כרבי יוסי, וכן כתב בפירוש המשנה שם.
(17) כנוסחת ספרים אחרים במשנה שם (מלאכת שלמה).
(18) כלומר, בלי שיעור ומדה, אלא כפי שיוזמן לו (פירוש המשנה). וראה בפ"ג מהלכות מכירה הלכה ב ובהגהות מיימוניות שם. (19) עד שיתקנם, כיון שאינו מוכר כשיעור מדה גסה האמורה למעלה (משנה ראשונה שם).
- 5 ה. אמר²⁰ אחד מהן²¹: בוא ונמקן הפרות האלו, בין
6 שהיה מוכר בדיקה²² או בגשה²³ - המוכר מפריש
7 תרומת מעשר, והלוקח מפריש מעשר שני. ודבר זה
8 תנאי בית דין הוא²⁴.
- (20) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק, בירושלמי שם. (21) המוכר או הלוקח, ראה להלן.
(22) שעל המוכר לתקן, והלוקח הסכים להשתתף בתיקון, ואמר לו: בא ונתקן הפירות. (23) שעל הלוקח לתקן והמוכר הסכים להשתתף ואמר לו: בוא ונתקן הפירות. (24) כלומר, אף-על-פי שבאה הסכמת שניהם על ההפרשה, אין אומרים: יתן זה חצי וזה חצי, אלא תרומת מעשר למוכר ומעשר שני ללוקח [וראה למעלה פ"ט הלכה יא].
- 9 ו. חביר²⁵ ועם הארץ שירשו את אביהן עם הארץ²⁶
10 - יכול הוא²⁷ לומר²⁸: טל אתה חטים שבמקום
11 פלוני ואני חטים שבמקום פלוני²⁹, אתה זין
12 שבמקום פלוני ואני זין שבמקום פלוני; אכל לא
13 יאמר: טל אתה חטים ואני שעורים³⁰, טל אתה
14 הלח ואני היבש³¹, מפני שזה מוכר דמאי³².
- (25) שם פ"ו משנה ט, ותוספתא פ"ו. (26) ופירות שהורישם - דמאי. (27) החבר. (28) לאחיו עם-הארץ. (29) מפני שבדמאי שהוא מדרבנן, אנו אומרים "ברירה" (וראה למעלה פ"ו הלכה יד, ופ"ט הלכה יג). כלומר, הוברר הדבר למפרע שזה חלקו וזה חלקו של אחיו, ואין כאן מכירת דמאי לעם-הארץ. (30) שבשני מינים לא אמרו "ברירה", וראה למעלה פ"ו שם. (31) שלח ויבש ממש הם כשני מינין וצריך שומא בחלוקתם, שהיבש משתמר ביותר (מאירי לחגיגה הוצאת "מוריה" עמוד נג, ועיין בירושלמי פאה פ"ג הלכה ב). (32) כיון שיש לכל אחד מהם החצי בכל מין ומין, וכשאומר החבר לעם-הארץ טול אתה חטים ואני שעורים או טול אתה הלח ואני היבש, נמצא מוכר לו חצי חטים או חצי לח תמורת זה שמקבל ממנו.
- 15 ז. מיה³³ שהיה נושא ירק³⁴ וכבד עליו משאו, ורצה
16 להשליף ממנו על הדרך פדי להקל ממשאו - לא
- (33) שם פ"ג משנה ב. וכן בתוספתא שם פ"ד, וכחכמים ולא כרבי יוסי. (34) של דמאי שנגמרה מלאכתו למעשר (רע"ב שם), וראה להלן. (35) שהפקר אינו פוטר ממעשר, אלא קודם גמר מלאכה, אבל אחר גמר מלאכה אינו פוטר (למעלה פ"ג הלכה כ). וראה בשער המלך פ"ח מהלכות לולב ה"ב, ד"ה של דמאי.
- 17 ח. הלוקח³⁶ ירק מן השוק³⁷ ומשך³⁸, אף על פי
18 שלא שקל ולא מדה ולא נתן דמים³⁹, ונמלך
19 להחזיר לבצל החנות⁴⁰ - לא יחזיר עד שיעשר⁴¹.
- (36) משנה ותוספתא שם. (37) כלומר, מעם-הארץ. (38) כן הוא בסוף המשנה שם, שאם לא משך מותר להחזיר, וראה למעלה פ"ה הלכה א. (39) שכיון שמשך - קנה. (40) מדעת בעל החנות, אבל בלי דעתו אינו יכול להחזיר, שהרי חל המקח, כנ"ל (תוס' אנשי-שם). (41) בירושלמי שם אליבא דר' יוחנן: "כיצד הוא עושה? נותן דמי אחת מהן ומתקן". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה למעלה שם.
- 22 ט. המוציא⁴² פרות⁴³ בדרך⁴⁴: אם רב מכניסין
23 לבתיהן⁴⁵ - פטור מלעשר⁴⁶, שעדיין לא נקבעו
24 למעשר; ואם רב מכניסין למכר בשוק⁴⁷ - הרי אלו
25 דמאי⁴⁸; ומחצה למחצה⁴⁹ - דמאי⁵⁰.
- (42) מכשירין פ"ב משנה י. וראה למעלה פ"ג הלכה כב. (43) שנגמרה מלאכתם, וראה להלן. (44) שהם הפקר, וזכה בהם. (45) שהם מותרים באכילת עראי עד שיכנסו לבית (שם הלכה ב). (46) אם אוכלם עראי (משנה-למלך). (47) שהם נקבעים מיד עם גמר מלאכתם (למעלה שם). (48) במשנה שם: "חייב", ופירשה רבינו: "דמאי", כדין פירות של עם-הארץ. ומה שהפקר פטור ממעשרות, אינו אלא אם הפקיר קודם גמר מלאכה, אבל לאחר גמר מלאכה אינו פטור, ראה למעלה שם הלכה כ. וראה בתוספתא כפשוטה עמ' 658. (49) כלומר, חצים מכניסים לשוק, וחצים לבית. (50) אף-על-פי שספק ספיקא הוא, ספק מכניסים לבית ופטור, ואף אם מכניסים לשוק, שמא עשרום - מכל-מקום בדמאי החמירו גם בספק ספיקא, כדלהלן בהלכה יג, עיין שם בכסף-משנה.
- 26 י. נטלן⁵¹ לאכלן⁵² ונמלך להצניע⁵³ - לא ישהא
27 אותן עד שיעשר⁵⁴, פדי שלא יהיה תקלה
28 לאחרים⁵⁵. ואם נטלם מתקלה שלא יאכדו⁵⁶ - הרי
29 זה מתר לשהותן אצלן⁵⁷ עד שירצה לאכלן או
30 לשלחן או למכרן⁵⁸, ויעשר אותן דמאי⁵⁹.
- (51) דמאי פ"ג משנה ג. (52) כלומר, המוצא פירות בדרך, כבהלכה הקודמת, ונטלן לאכלן, ואם כן, זכה בהם. (53) להשהותם אצלו. (54) מדברי רבינו להלן בסוף ההלכה נראה, שהמדובר כשמצאם במקום שרוב מכניסים לשוק. אולם אם מצאם במקום שרוב מכניסים לבת, שוודאי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ב שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שביעית האסורים באכילה, כדלהלן בפ"ד מהלכות שמיטה הלכה ב. ונעמי הארץ נחשדו על השביעית (שם פ"ח הלכה י) וראה להלן פי"ב הלכה ט]. (77) שחמותו לא תמצא היתר לעצמה, שכן דרכן לטרוח עבור חתנן ובתן וכן דרך השכנים לטרוח אלו בשביל אלו, ראה בתוספות שם. (78) תוספתא שם וחולין שם. (79) לתבשיל. (80) שמא נתנה בעיסה ובקדירה שאור ותבלין של דמאי, ויש תבלין שחייבין במעשר. וראה בפאת השולחן סימן יב ס"ק י, שהארץ להוכיח זאת. ועיין תוספות חולין שם ד"ה אינו חושש. (81) בדפוס רומי ליתא תיבות אלו, והן בכלל מה שכתב: ולפיכך וכו'. (82) וראה להלן (פי"ג הלכה יח), שבשאר ותבלין גזרו גם על תערובת דמאי.

לא נתעשרו (למעלה פ"ג הלכה כב, ופ"ה הלכה ו), מעשרם ודאי, אף-על-פי שלא הכניסום לבית - שמא יאכלום קבע. (55) כלומר, לבני הבית. (56) ולא נתכוין לזכות בהם כלל. (57) ואינו חייב לעשר, לפי שאינו נוטל אותם לעצמו, ולמדו כן בירושלמי שם ממה שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר (את כל תבואת זרעך)" - "משלך אתה מעשר, ואי אתה מעשר משל אחרים". (58) לעם הארץ אפילו במדה גסה, ולחבר במדה דקה, למעלה הלכות א"ב. (59) אם רוב מכניסים למכור בשוק, ראה למעלה.

1 **יא. קְנִיבֶת⁶⁰ יִרְקָ⁶¹ הַנִּמְצָאָת בַּגֶּנֶז⁶² - הָרִי זֶה פְּטוּרָה**
2 **מִן הַדְּמָאִי⁶³. וְשֶׁל בַּעַל הַבֵּית הַנִּמְצָאָת בְּבֵית -**
3 **חֵיבָתָ⁶⁴. שְׁעַל גִּבִּי הָאֲשֵׁפָה⁶⁵ - בְּכָל מְקוֹם⁶⁶ מִתְּרֵת⁶⁷.**

(60) תוספתא שם פ"ד. וראה בירושלמי תרומות פי"א הלכה ד, לפי גירסת הר"ש סיריסליאו שם. (61) עלי ירק מקולקלים שנתלשו. (62) שתלשום הגגנים. (63) שהגגנים אינם מקנבים אלא את המעופשים ביותר, המותרים לזרים, ראה למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה י. (64) שבעלי בתים מקנבים אפילו המעופשים קצת. (65) כלומר, אפילו על גבה, שאפשר ליטלה בנקל. (66) כלומר, אפילו של בעלי בתים. ואפילו אשפה [וכל-שכן אשפה שבשוק. עיין חולין יב.]. (67) שמעתה אין עליה שם אוכל.

4 **יב. הַנּוֹתֵן⁶⁸ לַפִּנְדָּקִית⁶⁹ לִבְשָׁל לוֹ וּלְאַפּוֹת לוֹ -**
5 **מַעֲשֹׂר אֶת שֶׁהוּא נּוֹתֵן לָהּ⁷⁰, פְּדִי שָׁלֹא יִהְיֶה תַקְלָה**
6 **לְאַחֲרֵים⁷¹, וּמַעֲשֹׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה, מִפְּנֵי**
7 **שֶׁהִיא חֲשׂוּדָה לְהַחֲלִיף שָׁל זֶה [בָּזָה]⁷². אֲבָל⁷³**
8 **הַנּוֹתֵן לַחֲמוֹתוֹ, בֵּין שֶׁנֶּשֶׂא בִתָּה בֵּין שֶׁאַרְסָהּ⁷⁴, או**
9 **לְשִׁכְנָתוֹ פֶּת לְאַפּוֹת וְתַבְשִׁיל לִבְשָׁל - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא**
10 **מִשּׁוּם מַעֲשֹׂר⁷⁵ וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית⁷⁶, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ**
11 **חֲשׂוּדָה לְהַחֲלִיף⁷⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁷⁸? בְּזִמְנִי**
12 **שֶׁנָּתַן לָהּ שְׁאֹר לַעֲסָה וְתַבְלִין לְקִדְרָה⁷⁹; אֲבָל אִם**
13 **לֹא נָתַן - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם מַעֲשֹׂרוֹת⁸⁰ וְחוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם**
14 **שְׁבִיעִית⁸¹. וּלְפִיכָךְ, אִם הִיְתָה שֹׁנֵת שְׁמִטָּה - אֲסוּר,**
15 **שְׁמָא הַשְּׁאֹר מִסְּפִיחֵי שְׁבִיעִית הוּא⁸².**

(68) דמאי פ"ג משנה ה. (69) בעלת הפונדק. ומנהג הסוחרים לתת לה הקמת והבשר והתבשיל כל אחד מאכלו ולחמו (פירוש המשנה שם). (70) שהיא מחליפה של זה בזה, כדלהלן. (71) ואין אומרים "אין אנו אחראים לדמאי", ודלא כר' יוסי שם. ואף בפ"ט מהלכות מע"ש הלכה ז נראה מדברי רבינו, שאין אנו אחראין לגזלנין - כאן שנותן לה בידים החמירו (פאת השולחן סימן טז ס"ק כא ע"פ הירושלמי). (72) משנה שם, שכיון שהיא טורחת בשבילו, היא מורה היתר לעצמה לקחת בשבילה את היפה ולתת לאורה את הגרוע (חולין ו: ותוספות שם ד"ה התם). (73) כן הוא בירושלמי שם הלכה ו אליבא דחכמים החולקים על ר' יהודה, ודלא כמשנתנו שם שהיא אליבא דר' יהודה. (74) בעיא שנפשטה, בירושלמי שם. (75) שמא החליפה בדברים שאינם מעושרים. (76) שמא החליפה בספיחי

16 **יג. הַמּוֹלִיף⁸³ חֲטִיּוֹ⁸⁴ לְטוֹחֵן עִם הָאֶרֶץ⁸⁵ - הָרִי הֵן**
17 **בְּחֻזְקָתָ⁸⁶, שְׁאֵינוֹ חֲשׂוֹד לְהַחֲלִיף. הוֹלִיכֵן לְטוֹחֵן**
18 **עוֹבֵד פּוֹכְבִּים - הָרִי הֵם דְּמָאִי, שְׁמָא הַחֲלִיפֵן**
19 **בְּחֻזְקָתָ⁸⁷ שָׁל עִם הָאֶרֶץ⁸⁸. וְכֵן הַמִּפְקִיד אֶצֶל עִם הָאֶרֶץ**
20 **- הָרִי הֵן בְּחֻזְקָתָ, שְׁאֵינוֹ חֲשׂוֹד לְהַחֲלִיף הַפְּקִדוֹן.**

(83) שם פ"ג משנה ד, ותוספתא שם פ"ד. (84) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. (85) במשנה שם: "או לטוחן כותי". והשמיטו רבינו, לפי שבזמן הזה עשאו כגויים לכל דבריהם, וראה בפירוש המשנה שם. (86) שם: "למעשרות ולשביעית". (87) שכשם שהוא הולך חטיו לטחון אצלו, כן הולכו גם עמי הארץ, שפירותיהם דמאי. ואף-על-פי כן הולכו גם עמי הארץ, שמא לא החליפן, ואף אם החליפן בשל עסקם ספיקא הוא, וראה בפ"ד מהלכות זרעים הלכה יא. (88) שם פ"ג משנה א, כתב רבינו שסומכים בקלים שבדמאי על ספק ספיקא. ועיין שם בתוספות הגרע"א שכתב שבקלים שבדמאי יש ספק אחד שהוא הפקר, ואינו כלל בחיוב תרומות ומעשרות, ולכן סמכו בזה על ספק ספיקא. ועיין אור-שמח).

21 **יד. עִם הָאֶרֶץ⁸⁸ שֶׁהִיא מִשְׁתַּמֵּשׁ⁸⁹ בְּחֻזְקָתָ שָׁל**
22 **חֶבֶר⁹⁰, אֵף עַל פִּי שֶׁחֶבֶר יוֹצֵא וְנִכְנָס⁹¹ - הָרִי זֶה**
23 **מִתָּר, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא הַחֲלִיף⁹².**

(88) תוספות שם פ"ג. (89) כלומר, משמש. וראה בברכות נב: (90) שהיו אוכלים ושותים בה והוא משמשם. וראה בפסחים קי: (91) כלומר, מתעסק באומנתו ואין ענינו על החנות. (92) אבל אם אינו נכנס כלל - חושש. ואף-על-פי שעם-הארץ אינו חשוד להחליף (בהלכה הקודמת) - זה אינו אלא בפקדון שהמחליפו הרי הוא כשולח יד בפקדון, אבל בחנות שהכל ניתן למכירה, חוששים שמא יתן לקוחות את שלו ויקח מן החנות את חלקו. וראה בפאת השולחן סימן טז ס"ק לט. ותוספתא כפשוטה שם וחזון-איש.

24 **טו. הַמִּפְקִיד⁹³ פְּרוֹתָיו אֶצֶל הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים - הָרִי**
25 **הֵן כְּפְרוֹתָיו שָׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים; שֶׁחֻזְקָתוֹ לְהַחֲלִיף**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מלשוננו משמע שרק אם נשארו פירות למוצאי שבת צריך לעשר עליהם ועל שאכל בשבת, אבל אם לא נשאר מאותן הפירות למוצאי שבת אינו צריך לעשר על שאכל בשבת, ומה הטעם בזה.

והביאור: את היתר אכילת פירות אלו יש לפרש בשני אופנים. א: שמפני כבוד שבת התיירו, ומה ששואלים הוא רק כדי שלא יחשבו שלוקחים מהם פירות מבלי להקפיד ולשאול על עישורם. ב: שאכן אומר אמת מפני שאימת שבת עליו, ומה שאינו אוכל למוצ"ש הוא מפני החשש לאחד שאין אימת שבת עליו, ובשבת עצמה לא חששו לחשש הרוחק מאחד שאין אימת שבת עליו.

ונמצא שהרמב"ם פוסק כשני הדעות, היינו שיש צורך בשני הטעמים יחדיו, הן טעם אימת שבת והן טעם כבוד שבת, ולכן מותר לאכול מן הפירות, מכיון שבנוסף לאימת שבת, ישנו גם הטעם של כבוד שבת, שבגללו אין חוששין למיעוט שאין להם אימת שבת, משא"כ במוצ"ש כיון שלא שייך כבר הטעם של כבוד שבת, יש לחשוש גם למיעוט. ועל-פי-יזה כשנשארו מאותן הפירות למוצאי שבת שאז צריך לעשרן, מגלגלין חיוב המעשר גם על מה שאכל בשבת.

(על-פי י"ן מלכות" 99 זרעים טימן יח)

(2) דמאי פ"ד מ"א ותוספתא רפ"ה. (3) כלומר עס-הארץ, וכן הוא בסוף ההלכה. אבל החשוד על המעשרות אינו נאמן ואפילו בשבת (תוספות' רע"א). (4) ב'ירושלמי' שם: "לא אמר [שסוכמין על מה שאומר עס-הארץ] אלא שוגג [ששכח], הא מזיד אסור [לאכול על פיו בשבת]". (5) וגם לא היה לו תנאי מערב שבת. שאם היה לו תנאי - אפשר להפריש בשבת, כמפורש למעלה פ"ט ה"ז ('ירושלמי'). (6) כלומר, נראו שלשה כוכבים בינונים, שהוא לילה ודאי, כמו שכתוב בפ"ה מהל' שבת ה"ד, ועי' היטב בלשוננו שם בסוף ה"ג ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק ג). אבל בין השמשות - מעשרין הדמאי (שם פכ"ג ה"טו). (7) תוספתא שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם, וראה להלן. (8) שאין מפרישים תרומות ומעשרות בשבת (הל' שבת שם ה"ט והי"ד) וביום-טוב (פ"ד מהל' יום-טוב הכ"ו), מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן (הל' שבת שם ה"ט), ועוד שזה דומה למקדיש אותם הפירות (שם הי"ד). ומטעם זה גם תרומת חוצה לארץ וחלת חוצה לארץ, שאוכל ואחר-כך מפריש (פ"ה מהל' בכורים הי"ב), אסור להפריש (הל' שבת שם, הי"ב והערה נוספת צא). וראה בהלכה הסמוכה. (9) בשבת. אבל שאלו בחול - אינו אוכל בשבת, כדלהלן. (10) במשנה שם: "לא מצאו (= למוכר) אמר לו אחר שאינו נאמן וכו'", ומשמע שלכתחילה אינו סומך על אחר, והיינו משום שאותו אחר אינו יודע בעצמו, אלא מעיד בשם המוכר שעושה (תוספות הגרע"א) ומדברי רבינו לא משמע כן. (11) אבל לא במוצאי שבת, כבהלכה הסמוכה. ואף-על-פי שגם החשוד על הדבר מעיד על אחרים, שחזקה אין אדם חוטא ולא לו, וכל-שכן עס-הארץ (להלן הי"ז) -

1 הפקדון. והיאך דינן? אם היו פירות שצדין לא
2 נגמרה מלאכתן⁹⁴, ונגמרו בידי ישראל אחר שלקח
3 הפקדון - מפריש מעשרותיו, כמו שבארנו⁹⁵; ואם
4 היו פירות שהפקיד טבילים ונגמרה מלאכתן - חייב
5 להפריש, שפא לא החליף העובד פוכבים⁹⁶. ולפיכך
6 יראה לי, שהמעשרות שפריש - ספק⁹⁷. אבל אם
7 הפקיד חלין מתקנן - אינו צריך להפריש כלום;
8 שאפילו החליף העובד פוכבים - פטורין⁹⁸, כמו
9 שבארנו בהלכות תרומות⁹⁹: דגנך - ולא דגן עובד
10 פוכבים.

(93) משנה שם, כחכמים ולא כר' שמעון. (94) ולא הפריש מהם תרומות ומעשרות. (95) למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה יא, שאם לקח הישראל מן הגוי פירות שלא נגמרה מלאכתם וגמרם ברשותו, חייב בתרומות ומעשרות מן התורה, אבל אינו נותן מעשר ראשון ללוי. (96) שאם החליף - פטור, שדיגון הגוי פטור (שם). (97) ואינו נותנם לכהן וללוי - שמה החליף. (98) ואין לחשוש שמה החליף בשל עס-הארץ שפירותיו דמאי (ראה למעלה), שרק בטוחן חששו לכך, "לפי שהטוחן יתקבצו אליו קופות של חיטה ואפשר שיחליפן בפירות ישראל אחר" (פירוש המשניות שם), ועיין ירושלמי שם. (99) שם.

פרק שנים עשר

(1) יבאר הלוקח פירות ממי שאינו נאמן לעשרן ונכנס שבת שאינו יכול לעשר. המשביע חברו שיאכל עמו בשבת, והוא אינו נאמן עליו. מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפירותיו. האומר למי שאינו נאמן קח לי ממי שהוא מעשר. הנכנס לעיר ושאל מי כאן מעשר ואמר אחד אני. המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הם. עניים שאמרו פירות אלו לקט שכחה ופאה הם, אם הם נאמנים. החשוד שהעיד על אחרים, והמוכר פירות ואחר-כך אמר פירות שמכרתי לך טבל הם.

11 א. הלוקח² פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות³
12 ושכח⁴ לעשרן⁵, ונכנסה שבת⁶ או יום טוב⁷ שאינו
13 יכול לעשר⁸ - הרי זה שואל⁹, ואם אמר לו:
14 מעשרין הן - אוכל על פיו בשבת. וכן אם אמר לו
15 אחד¹⁰ שאינו נאמן: מעשרין הן - אוכל על פיו
16 באתה שבת¹¹, ואפילו¹² היו לו פירות אחרות מתקנן
17 מאותה המין¹³. מפני¹⁴ שאימת שבת על עמי הארץ,
18 ואינו עובר בה עברה¹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות.... ואם אמר לו מעשרין הן, אוכל על פיו בשבת". ובהלכה שלאח"ז כתב שאע"פ שהוא אוכל על פיו בשבת, הרי זה לא יאכל למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת ועל הנשאר, שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת". וצריך להבין: ממה נפשך, אם מותר לאכול על פיו בשבת, למה לא יאכל את אותן הפירות במוצאי שבת. ועוד,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חול, והרי הופרש מאתמול, ואם היום חול הריני מפריש היום, ואוכל ביום-טוב שני (פ"ו מהל' יום-טוב הי"ב) - אין הדברים אמורים אלא אם אינו אוכל ביום-טוב ראשון, אלא ביום-טוב שני (עיי"ש), אבל כאן בדמאי, שהתירו לו לאכול ביום-טוב ראשון - אינו יכול להתנות, שהיאך יאמר ביום-טוב ראשון: "אם היום קודם אין בדברי כלום", ומיד אחר-כך הוא אוכל? וביום-טוב שני היאך יאמר: "אם היום חול הריני מפריש היום", ונמצא אומר שאתמול אכל טבלים?]

ג. הנשבע²⁴ על חברו שיאכל עמו בשבת²⁵, והוא אינו מאמינו על המעשרות - שואל ואוכל על פיו בשבת הראשונה בלבד²⁶; אבל בשבת שנייה, אף על פי שגדר ממנו הנאה²⁷ אם לא יאכל אצלו - לא יאכל עד שיעשר דמאי²⁸.

24 שם, מ"ב. ואף-על-פי ששם אמרו: "המדיר את חבריו" - פירשה רבינו בשבועה, וכן כתב בפירוש המשנה שם: "הנשבע על חבריו". וכן אמרו בנדרים פ, ב: "שבועות נמי, היינו נדרים" (משנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 90 בהערות). ואף-על-פי שאין שבועה חלה על אחרים (פ"ה מהל' שבועות הלכות א"ב) - הרי נשתבחו האחרים המקיימים את דבריו שלא להרגילו בשבועת שוא (שם ה"ג), ומטעם זה שואלו ואוכלו על פיו בשבת ראשונה (משנת המכון, שם). 25 (25) ומדובר כשהשיעור בשבת, שאם השיעור בערב שבת - אפשר להתנות, כנ"ל בפ"ט ה"ז. 26 "ירושלמי" שם: "אמר רבי אבון, כאן התירו טבלים משום דרכי שלום". "שצריך לעשות כן לחזק החברה ולהרחיק האיבה שתיפול ביניהם אם לא יאכל עמו" (פירוש המשנה). 27 משנה, שם. כלומר, הוסיף בשבועתו גם איסור הנאה מנכסיו, אם לא יאכל, ויש כאן יותר ויותר משום דרכי שלום. 28 ולא סמכו על עס-הארץ בשבת (למעלה ה"א), אלא כשכבר לקח ממנו הפירות, אבל ללכת לכתחילה לאכול אצלו, לא התירו אלא מפני דרכי שלום, ודוקא בשבת הראשונה ('תוספת יום-טוב', ועי' רדב"ז).

ד. מי²⁹ שאינו נאמן³⁰, שראינוהו שפריש תרומת מעשר מפרותיו שהן דמאי, וראינוהו שחזרה ונפלה בפנינו, בין למקום אחר³¹ בין למקומה³², וחזר ואמר: הפרשתי³³ - נאמן אפלו בחל, ואוכל על פיו. כשם שאימת שבת על עמי הארץ, כך אימת דמויע³⁴ עליהם, ואינו חשודין להאכיל את המדמע.

29 שם מ"א, ותוספתא שם ריש פ"ה. 30 היינו עם-הארץ, שאינו נאמן על המעשרות, כדלהלן בסוף ההלכה (ראה למעלה ה"א). 31 לא למקום שממנו הורמה. 32 במשנה שם, אמרו: "תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה", אלא שמשנה זו כדעת רבי אליעזר בתוספתא תרומות פ"ה, שתרומת דמאי אינה מדמעת אלא אם נפלה למקומה, אבל לדעת חכמים שם: "בין למקומה בין למקום אחר - מדמעת". וכן דעת רבינו, וראה למעלה פ"ו מהל' תרומות הכ"א. 33 בפירוש המשנה, שם: "ואמר חזרתי והפרשתי אותו והוצאתיהו והתקנתי זה שהיה מדמוע".

כאן יש לחוש, שאמר לו כך כדי שלא ימנע מלאכול בשבת (כסף-משנה פ"א מהל' עדות ה"ח), ואף-על-פי-כן לשבת גופה התירו. 12 "ירושלמי" שם. 13 שכיון שהוא תאב לאלו - התירו לו (שם). 14 "ירושלמי" שם, כרבי חנינא. וראה בהלכה הסמוכה, שהזכיר רבינו גם טעמו של רבי יוחנן. 15 "שעמי-הארץ חמור הוא בעיניהם לעשות עבירה ביום השבת מפני כבוד היום, לפיכך לא ישקר" (פירוש המשנה, שם). ויש אומרים שהוקשה שבת למקדש, שנאמר (ויקרא יט, ל): "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". כשם שישנו מורא במקדש, כן ישנו גם בשבת (סמ"ק סי' ו, ו"ראים' מצוה צח, וראה בחוברת "לקראת שבת" עמ' כד). ומכיון שכתב רבינו למעלה, שגם ביום הוא נאמן, נראה שגם יום-טוב כשבת לענין זה, ש"אין בין יום-טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד" (מגילה ז.). ולדעת האומרים ('תוספות' כתובות נה: ד"ה ובתרומת) שאימת שבת על עס-הארץ היא, משום ששבת קובעת למעשר, תהיה מכאן הוכחה לדעת האומרים שגם יום-טוב קובע (ראה למעלה פ"ה הכ"א), שהרי גם ביום-טוב האמינו לו, כנ"ל, וכן כתב ב"שער המלך" שם הכ"ב].

ב. אף על פי¹⁶ שהוא אוכל על פיו בשבת - הרי זה לא יאכל מאותן הפרות למוצאי שבת¹⁷ עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת¹⁸ ועל הנשאר; שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותה שבת¹⁹. היתה²⁰ שבת יום טוב סמוך²¹ לה, ושאלו באחד מהן - אוכל אף בשני, מפני שלא נראה לעשר ביניהם²². וכן בשני ימים טובים של גליות²³.

16 משנה ותוספתא, שם. 17 במשנה, שם: "חשכה מוצאי שבת". ורבינו השמיט "חשכה", כנראה להורות שאף בין השמשות אסור, לפי שבין השמשות מעשרים את הדמאי (שבת לר.), ואף בין השמשות של מוצאי שבת מותר ('תוספות חדשים' שבת פ"ב מ"ז). וראה בפירוש המשניות בדמאי שם, ב'משנה ראשונה' ובמשנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 72 הערה 1). 18 "ירושלמי" שם: "חשכה מוצאי שבת, מעשר מזה [הנשאר] על זה [שאכל]", שלא התירו לו בשבת אלא את האסור של חשש טבל, אבל לא את הממון של תרומת מעשר, שצריך ליתנו לכהן, ועשאוהו כתרומת חוץ לארץ שאוכל ואח"כ מפריש ('תוספתא כפשוטה' עמ' 245 הערה 3), וראה הלכה הקודמת. 19 שמפני כבוד השבת התירו חכמים, כחבריא בשם רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, וראה הלכה הקודמת. ופסק רבינו כשתי הדעות שם, ולכן אף שלטעם הנ"ל "מפני שאימת שבת על עס-הארץ", היה לו לאכול גם במוצאי שבת - לפי הטעם השני ש"התירו מפני כבוד השבת", אינו אוכל ('תוספתא כפשוטה'). 20 "ירושלמי" שם. 21 אף-על-פי ששתי קדושות הן, ודינם כשני ימים נפרדים ('ירושלמי' שם, ופ"ח מהל' עירובין ה"ה). 22 "ירושלמי" שם. 23 שם. נאף-על-פי שבשני ימים-טובים של גליות אפשר לעשות תנאי ולומר ביום ראשון: אם היום חול, אני מפריש עליה תרומה ומעשרות, ואם היום קודש אין בדברי כלום, וביום שני חזר ואומר: אם היום קודש, אם כן היה אתמול

ו. האומר⁴⁶ למי שאינו נאמן על המעשרות: קח לי
ממי שהוא מעשר⁴⁷, והלך ולקח והביא לו - אינו
נאמן⁴⁸. ואם אמר לו: קח לי מאיש פלוני - הרי זה
נאמן לומר: ממנו לקחתי, שהרי מתירא שפא
ישאלנו. הלך לקח לו מאותו פלוני, ואמר: לא
מצאתי ולקחתי לך מאחר⁴⁹ שהוא נאמן - אינו
נאמן⁵⁰.

(46) דמאי פ"ד מ"ה, ותוספתא שם פ"ה (כחכמים ולא כרבי יוסי). (47) במשנה: "ממי שהוא נאמן, וממי שהוא מעשר" (וכעין זה בתוספתא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה: "מה שאמר נאמן, אין ר"ל נאמן על המעשרות לפי שהוא מעשר, אבל פירוש נאמן הוא איש נאמן על טומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא טמא". וכוונתו, שרמזה משנתנו למה שאמרו ב"ירושלמי" שם (פ"ה ה"א): "הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות", ואף-על-פי שהשמיט זאת רבינו כאן - רמזו להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל הט"ז במה שכתב: "החשוד על הטהרות אינו חשוד לא על המעשר וכו'", ואם כן, הנאמן על הטהרות, בוודאי שהוא נאמן על המעשרות ('פאת השולחן' סי' יז אות כו). (48) אף-על-פי שיכול להתברר שקנה אצל מי שאינו נאמן - אין הוא מתירא, שיכול הוא לומר לו: אם לך אין הוא נאמן, אני חשבתי לנאמן (בכורות לו. לו:). ואף שאינו חשוד להעיד שקר על אחרים (להלן הי"ז) - כאן זהו לצורך עצמו, שכיון שהוא צריך לטרוח ולחפש אחר מי שהוא נאמן, חשוד הוא לקחת מן המצוי לו ולשקר כי לקח מן הנאמן ('תוספתא כפשוטה'). (49) ולא פירש מי הוא. (50) ואף-על-פי שטרח לחפש אחר הנאמן, אינו נאמן לומר שטרח עוד ומצא אחר שהוא נאמן ('תפארת ישראל').

ז. הנכנס⁵¹ לעיר⁵² ואינו מפיר אדם שם⁵³, ואמר⁵⁴:
מי פאן נאמן⁵⁵? מי פאן מעשר? ואמר לו אחד:
אני⁵⁷ - אינו נאמן. אמר לו: איש פלוני⁵⁸ - הרי זה
נאמן; ולוקח מאותו פלוני אף על פי שאינו מפירו,
והלך ואוכל על פיו⁵⁹. הלך ולקח ממנו⁶⁰, ושאל
לו: מי פאן מוכר יין ישר⁶¹? אמר לו: זה ששלתך
אצלי, אף על פי שהן בגומלין זה את זה⁶² - הרי
אלו נאמני⁶³.

(51) שם מ"ו, ותוספתא שם. (52) כלומר, חבר שנכנס ועדיין לא שהה בעיר, ראה בהלכה הסמוכה. (53) ראה שם. (54) לסיעת בני אדם עמי-הארץ ('ירושלמי' ותוספתא שם). (55) בעיר. (56) כלומר, על הטהרות (פירוש המשנה, שם מ"ה), וקל-יחומר שהוא נאמן על המעשרות (ראה הלכה הקודמת), ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. (57) כלומר, אני נאמן על המעשרות. (58) נאמן על המעשרות. (59) "שאין אדם חוטא ולא לו, ולפיכך לא ישלחנו לאיש שאינו נאמן מפני שאין לו הנאה בזה, הנאה קרובה מיד, וכל זה כדי להקל עליו [על הנכנס לעיר], מפני שהוא גר ואינו מכיר אנשי המדינה" (פירוש המשנה). וכן הוא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ה): "ועד אחד נאמן? - קל הקלו באכסנאי מפני חיי נפש". ואף-על-פי שחשוד מעיד

והיינו כגון שנפלה על גבי הפירות ולא נבללה עמהם, וכמו ששינו (תרומות פ"ד מ"א) "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה יקפאנה" (ר"י קורקוס ור' סלימן אוחנה ב'מלאכת שלמה' שם). וכן נראה בתוספתא תרומות שם, שסמוך לדין תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, נאמר: "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה וכו'" ('תוספתא כפשוטה'). (34) כלומר, אף-על-פי שאינם חוששים לתרומת מעשר לפני שהופרשה (למעלה פ"ט ה"ב) - אם הופרשה וחזרה למקומה, חוששים לה.

ה. מי³⁵ שאינו נאמן, שראינוהו שהפריש מעשר ראשון מפרות אלו, ואמר שהפריש מהן מעשר שני - נאמן³⁶. הפריש מעשר שני בפנינו, ואמר שהפריש מעשר ראשון - אינו נאמן; שהשני שלו³⁷. והנאמן³⁸ על השני - אינו נאמן על הראשון, והנאמן על הראשון - נאמן על השני. לפיכך, מי שאינו נאמן שהוציא פרות מביתו ואמר: אלו מעשר ראשון - נאמן³⁹, ואין מפרישין מהן תרומות⁴⁰ ומעשרות⁴¹; ואם אמר: אלו מעשר שני - אינו נאמן⁴², והרי הן דמאי, ומפרישין מהן תרומת מעשר⁴³. ויראה לי, שהוא פודה⁴⁴ את כלם⁴⁵.

(35) תוספתא מעשר שני פ"ג, ו'ירושלמי' שם פ"ד ה"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (36) שקל-יחומר הוא: אם מעשר ראשון שחייב ליתנו ללוי - הפריש, מעשר שני, שכולו שלו, לא כל-שכן שהפריש ('ירושלמי' שם, וראה ב'תוספתא כפשוטה'). (37) אבל מעשר ראשון, שצריך ליתנו ללוי, אין לנו ראייה שהפריש. (38) תוספתא, וירושלמי שם. (39) שהרי נותנו ללוי, וכו"ל. (40) בדפוס רומי: "תרומה". והכוונה לתרומת מעשר, שאם אמר שהפרישה ממנו - נאמן (כסף-משנה). [שכשם שכן לוי נאמן עליה (להלן הט"ו), כן ישראל נאמן עליה, שלא נחשדו אלא כל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון, מפני שהם חושבים שכל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון אין חיוב מיתה (ראה למעלה פ"ט ה"א), אבל לאחר שהפריש מעשר ראשון, יודעים הם שיש בו חיוב מיתה, כל זמן שלא הפרישו תרומת מעשר]. ולפי נוסחתנו "תרומות", נכללה גם תרומה גדולה שלא נחשדו עליה עמי-הארץ (שם). (41) היינו מעשר ראשון ומעשר שני, שכיון שנאמן הוא שזהו מעשר ראשון, אינו צריך להפריש עוד הפעם מעשר ראשון. ופטור ממעשר שני, כדין מעשר ראשון, שהרי אינו מפריש מעשר שני אלא תשעה למאה (למעלה פ"ז ה"א), הרי שמעשר ראשון פטור ממעשר שני. (42) לפטור מן התרומות ומן המעשרות, שכיון שאינו מפסיד בהפרשה זו, שהרי הוא שלו (ראה למעלה) - אינו נאמן. (43) "צ"ל: "תרומות ומעשרות" כמו למעלה. והיינו שצריך להפריש ממנו מעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני, שמא לא הפריש כלל]. (44) שאף-על-פי שאינו נאמן לומר מעשר שני הם - כיון שאמר: "אלו מעשר שני", "שווינהו אנפשיה חתיכה דאיסורא" (רדב"ז), כלומר, קיבלם עליו כמעשר שני. (45) כלומר, כל הפירות, ואף התרומות והמעשרות שהופרשו מהם.

למדינות ויהיה נמצא בהם הפירות והמשקין ושאר המאכלים לרוב [כרבי יהודה שם, אין אומרים כן אלא כיון ש"מצויין הם להתפרנס מעיר אחרת" (ירושלמי' שם) אין מאמינים לחמרים]" (פירוש המשנה, שם). ואף שבכתובות שם העמידו משנתנו "בשכלי אומנותו בידו", כלומר, "חמר המביא תבואה למכור היה נושא בידו כלי היכר של מכירה, כגון מחק שמוחקין בה את המידה והמביאה [את התבואה] להצניע אינו נושא בידו כלי אומנות מכר, והכא כגון שכלי אומנותו בידו של זה המזלזל את שלו, דאנן סהדי שלמוכרה הביאה, הלכך אין זה אלא גומל וזה יעיד עליו בכרך שלפניהם" (רש"י שם: ד"ה בשכלי) וא"כ למה השמיט זאת רבינו, נראה שפסק כ"ירושלמי' כאן, שלחכמים חוששין לגומלין, אף שאין כלי אומנותו בידו, כיון שלא הזכירו זאת כלל. ושמוא זוהי כוונת ה"איבעית אימא" שם, ולא כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה ואיבעית. ואף שבפ"כ מהל' אסורי ביאה הי"א, כתב שאין חוששין לגומלין בשנים שבאו למדינה וכל אחד מעיד על חברו שהוא כהן, וכן בפ"ב מהל' בכורות הי"ז, אצל כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאליו נפל, זהו משום שסתם כהן חבר הוא (וראה שם בכסף-משנה, ובסוף הי"י) ואין חוששין אצלו לגומלין, אבל כאן מדובר בעם-הארץ כנ"ל הערה עב, וחוששין אצלו לגומלין, אבל למעלה בה"ז לא חששו לגומלין, כיון שאין הנאתו קרובה מיד כנ"ל בהערה נח. ועי' היטב להלן בסוף הי"ז (פאת השולחן' סי' יז ס"ק מא).

- 11 יא. המוכר⁷⁸ פירות בסוריא⁷⁹ ואמר⁸⁰: משל ארץ ישראל הם - חייב הלוקח לעשר⁸¹. מעשרין הן⁸² - נאמן; שהפה שאסר⁸³ הוא הפה שהתיר⁸⁴. משלי הן⁸⁵ - חייב לעשר⁸⁶. מעשרין הן - נאמן; שהפה שאסר הוא הפה שהתיר⁸⁷. ואם ידוע שיש לו קרקע בסוריא והיה⁸⁸ רב ממכרו משדהו - חייב הלוקח ממנו לעשר; שחזקתו שמשדהו הביאם⁸⁹.

(78) דמאי פ"ו מי"א. (79) "היא הארץ אשר נכבשה ונתחלקה במלכות דוד, ואינה כמו א"י ולא כמו חו"ל, והיא כא"י במקצת הדינין, וכמו חו"ל בענינים אחרים וכו'" (פירוש המשנה. וראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"ג). (80) המוכר עם-הארץ. (81) דמאי. שעל פירות ארץ ישראל גזרו לעשרם דמאי, אף כשהם נמצאים בסוריא (להלן פ"ג ה"ד). (82) פירות ארץ-ישראל אלו. (83) שאמר מארץ-ישראל הם וחייבים במעשר. (84) שאמר שמעושרים הם. ואם היה שותק היינו פוטרם אותם מן הדמאי, ש"מי שקנה פירות מפירות סוריא, אינו חייב להוציא דמאי" (פירוש המשנה). ש"רוב פירות הנמכרים בסוריא, מחוצה לארץ הם באים" (רע"ב), ולדעת הראב"ד - רוב פירותיה של גוים הם, ועי' רב"ז להלן שם. (85) כלומר, מקרקע שלי שיש לי כאן, בסוריא. (86) מדברי סופרים, ראה למעלה בהל' תרומות שם ה"ד. (87) כלומר, אילו היה שותק, לא היינו יודעים שהפירות מקרקע שלו. והיינו פוטרם אותם מן הדמאי, כנ"ל. (88) "ירושלמי' שם: "א"ר בון בר חייא, והוא שיהא רוב מכנסו משלו", וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 196. (89) ואין כאן "הפה שאסר - הפה שהתיר".

על של אחרים (להלן הי"ז) - אין זה אלא במעיד על הפירות, אבל להעיד על האדם - צריך שני עדים (תוספות הגרע"א, ועי' אור שמח' ו'תוספתא כפשוטה', וראה למעלה פ"י ה"א). (60) כנוסחת המשנה שבי'ירושלמי' שם. וכן הוא ב'תוספות' כתובות כז, ב - ד"ה שלי. ואף שכבר לקח ממנו ונהנה המוסר מזה שהעיד עליו, אין חוששים ל"גומלין". ובמשנה שלפנינו שם: "הלך ליקח ממנו". (61) שהוא משובח מן החדש (קידושין כ, א. - 'תוספות יום-טוב'). כן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "מי כאן מוכר ישן". ורש"י בכתובות נו, ב - כתב בשם יש מפרשים, שהכוונה לתבואה שאין בה איסור "חדש", ודחה דבריהם, עיי"ש. (62) טובה תחת טובה. (63) משום חיי נפש ('תפארת ישראל').

- 1 ח. במה דברים אמורים⁶⁴? בזמן שאינו מכיר אדם שם⁶⁵; אבל אם מכיר אדם שם - לא יקח אלא מן הממחה⁶⁶. ואם⁶⁷ שהיה שם שלשים יום, אף על פי שאינו מכיר אדם שם - לא יקח אלא מן הממחה.
- 2 (64) תוספתא שם, וכן הוא במשנה שם. (65) ולכן הקלו לו להאמין למי שישאל. (66) הידוע ברבים לנאמן. (67) תוספתא שם.

- 5 ט. ולא⁶⁸ התירו דברים אלו⁶⁹ אלא בתרומות ומעשרות⁷⁰; אבל לענן פרות שביעית⁷¹ או לענן טהרות - לא יקח אלא מן הממחה⁷².

(68) שם. (69) להאמין לעם-הארץ להכשיר חבירו, משום חיי נפש. (70) שרוב עמי-הארץ מעשרים הם, ולפיכך הקלו. (71) שנחשדו עמי-הארץ עליהם (פ"ח מהל' שמיטה הי"י, ועי' ב'תוספות' כתובות כד. ד"ה שלי, ולמעלה פ"א הי"ב). (72) הידוע לרבים, כנ"ל.

- 8 י. החמירין⁷³ ששנסו לעיר, ואמר אחד מהן: פרות אלו⁷⁴ אינם מתקנים⁷⁵, ופרות חברי מתקנין⁷⁶ - אינו נאמן, שמוא קנוניא עשו פיגיהן⁷⁷.

(73) מוליכי חמורים. שם מ"ז, כחכמים ולא כרבי יהודה. והם: "סוחרי תבואה ומוליכין ממקום הוול לכרכין (= מקום היוקר) - רש"י בכתובות שם, ד"ה החמרים. והם עמי-הארץ. (74) שלי. (75) שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. (76) במשנה שם: "אמר אחד שלי חדש ושל חברי ישן, שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן". [ורבינו השמיט הבבא הראשונה, לפי שמפרשה ביין ישן, ולא כיש מפרשים באיסור חדש (ראה למעלה הי"ז), וסובר שלא נאמרה בבא זו אלא לרבי יהודה שאמר: נאמנים, כלומר, אף-על-פי שמשבחו גם בטיב היין והיה מקום לחשוש יותר לקנוניא, ובכל זאת אינו חושש, אבל לדעת חכמים שאמרו: אינם נאמנים, אפילו אם אינו משבחו בטיב היין, חוששים לקנוניא. וכן נראה בכתובות, שם. עיי"ש]. (77) "ואע"פ שהוא מהנה לזולתו, מפני שאנו חושדין שהם גומלים זה לזה, והסכימו ביניהם במה שהביאו למדינה [ואינם אלא מערימים, אמור אתה כאן ואני במקום אחר (רש"י שם), ואף שיש מקום לומר שיהיו נאמנים], כדי שיביאו הפירות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָלֵיו, בֵּין חֵי¹⁰⁶ בֵּין מְבָשֶׁל. נֶאֱמָנִין עַל הַפּוֹל¹⁰⁷, וְאִין
נֶאֱמָנִין עַל הַגְּרִיסִין¹⁰⁸, בֵּין חֵיִין בֵּין מְבָשֶׁלִין. נֶאֱמָנִין
עַל הַשֶּׁמֶן לֹמֵר שֶׁל מַעֲשֵׂר עֲנִי הוּא¹⁰⁹, וְאִין נֶאֱמָנִין
לֹמֵר שֶׁל זֵיתִי נִקְוָה¹¹⁰ הֵם¹¹¹. נֶאֱמָנִין¹¹² עַל הַיֶּרֶק חֵי
וְלֹא מְבָשֶׁל, אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה דְּבַר¹¹³ מוּעָט¹¹⁴. שֶׁכֵּן
דֶּרֶךְ בְּעָלֵי בָתִּים לִתֵּן מַעֲט יֶרֶק מְבָשֶׁל מִקְדָּרְתּוֹ
לְעֵנִי; וּמִתּוֹךְ שֶׁיְּכֻל לֹמֵר: הַבַּעַל הַבֵּית נִתְּנוֹ לִי¹¹⁵,
זְכוּל לֹמֵר: אֲנִי בִשְׁלָתִי מִמִּתְּנֹתַי¹¹⁶.

(104) משנה, שם. (105) שבולת של אורז קודם דישה שלא
היו נוהגים לתת אלא בשבילים (פירוש המשנה).
(106) לאחר דישה, כנ"ל. (107) קודם טחינה וקילוף.
(108) "פולים טחונין ומקולפים" (פירוש המשנה).
(110) משנה, שם. "ש'מנהג בני אדם להוציא (= מעשר עני)
מן השמן" (פירוש המשנה). (110) הם זיתי פאה (מלאכת
שלמה' חלה פ"ג מ"ט, וראה למעלה פ"ב מהל' תרומות
ה"ג). (111) "לפי שאי אפשר לדרוך או לטחון דבר
מועט" (פירוש המשנה). (112) פאה, שם מ"ד.
(113) שם. (114) שמתוך שהוא מועט, שכח בעל הבית
לעשרו, ונזכר בו בסוף, כשכבר היה בקדירה.
(115) כשהוא מבושל. (116) משמע שאם לא היה נאמן
לומר בעל-הבית נתנו לי כך, לא היה נאמן גם לומר: אני
בשלתיו. וראה הלכה הקודמת.

טו. וכן¹¹⁷ בן לוי¹¹⁸ שֶׁאָמַר: פְּרוֹת אֱלוֹ מִמַּעֲשֵׂר
רֵאשׁוֹן¹¹⁹ שֶׁנִּשְׁטְלָה תְּרוּמָתוֹ הֵם¹²⁰ - הָרִי זֶה נֶאֱמָן
לְעוֹלָם¹²¹ עַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֶׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל¹²² נֶאֱמָן
עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה¹²³; אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן¹²⁴ עָלָיו לְפָטְרוֹ
מִמַּעֲשֵׂר שְׁנִי¹²⁵.

(117) שם, סוף מ"ב. (118) ע"פ-הארץ. (119) שנטל
מישראל. או שהפרישה הוא עצמו על שלו, ראה להלן.
(120) כלומר, הלוי הפריש ממנו תרומת מעשר.
(121) כלומר, בניגוד ללקט שכחה ופאה, שאינו נאמן עליהם
אלא בזמן הגרנות (למעלה ה"ב) ומעשר עני שאינו נאמן
עליו אלא בשנה השלישית והששית (שם) - על מעשר
ראשון, שנוהג בכל שנה, נאמן הוא לעולם. (122) ע"פ-
הארץ. (123) למעלה פ"ט ה"א, כן בן לוי נאמן על תרומת
מעשר ("ירושלמי" שם). [ואף-על-פי שגם ישראלים נאמנים
על מעשר ראשון, לומר שהפרישו ממנו תרומת מעשר,
שיודעים הם כי לאחר שהופרש מעשר ראשון חייבים עליו
מיתה מחמת תרומת מעשר (ראה למעלה ה"ה) - הודגש
כאן בן לוי, שהוא יודע שחייבים מיתה על טבל הטבול
לתרומת מעשר, אף-על-פי שלא הופרש עוד מעשר ראשון,
ראה להלן]. (124) בן לוי ע"פ-הארץ. (125) [ר"י קורקוס
העתיק: "אבל אינו נאמן לפטרו מן השני", ופירש:
"שהלוקח ממנו (= מן הלוי) צריך לעשר מעשר שני, כמו
שתיקנו בדמאי של ישראל". ורוצה לומר, שאין דברי רבינו
מכוונים למה שכתב למעלה, כשבן לוי אומר שזהו מעשר
ראשון שניטלה תרומתו, שאם כן פטור הוא גם ממעשר
שני, אלא ענין חדש הוא, שהקונה פירות מבן לוי,
אף-על-פי שנאמן לומר שהופרשו מהם מעשר ראשון, שהרי

יב. עֲנִיִּים⁹⁰ שֶׁאָמְרוּ: פְּרוֹת אֱלוֹ שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה
וּפָאָה⁹¹ - הָרִי אֱלוֹ נֶאֱמָנִין כָּל זְמַן הַגְּרִנּוֹת, שֶׁהִלָּקֵט
וְהַשִּׁכְחָה וְהַפָּאָה מְצוּיִים. וְהוּא שִׁיְהִיָּה⁹² קְרוֹב מִן
הַגֶּרֶן כְּדִי שִׁיֵּצֵא וְיִכּוּא בּוֹ בַּיּוֹם⁹³. וְאִם אָמְרוּ: שֶׁל
מַעֲשֵׂר עֲנִי הֵם⁹⁴ - הָרִי אֱלוֹ נֶאֱמָנִין כָּל הַשָּׁנָה כְּלָהָה⁹⁵.
וְאִין נֶאֱמָנִין אֲלֵא עַל דְּבַר שְׁדִירָה בְּנֵי אָדָם לִתְנוּ⁹⁶.

(90) ע"פ-הארץ. פאה פ"ח מ"ב: "נאמנים על הלקט ועל
השכחה ועל הפאה בשעתן". (91) ופטורים מתרומות
ומעשרות (שם פ"ב ה"ט). (92) העני. (93) "ירושלמי"
שם: "עד איכן, א"ר חנינה עד מקום שדרכו לילך ולכוּא בו
ביום". וסמך לדבר מן הכתוב (רות ב, י"ח) "ותלקט בשדה
עד הערב וגו' ותשא ותבוא העיר" ('פאת השולחן').
(94) ומכיון שהפריש מעשר עני, בוודאי הפריש גם שאר
תרומות ומעשרות, שכשם שאמרו (למעלה ה"ה): הנאמן על
מעשר ראשון נאמן על מעשר שני, כמו כן במעשר עני, כיון
שנתן מעשר עני, בוודאי עישר הפירות כדין. וראה ברדב"ז
על ה'ירושלמי' שם. (95) השנה השלישית או הששית
לשמיטה, שהן שנות מעשר עני. (96) משנה, שם.

יג. פִּיעֵד⁹⁷ חֲטִים אֱלוֹ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפָאָה הֵם - הָרִי
אֱלוֹ נֶאֱמָנִים⁹⁸. קָמַח זֶה שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפָאָה⁹⁹
הוּא¹⁰⁰ - אֵינָם נֶאֱמָנִין¹⁰¹. וְאִין צָרִיךְ לֹמֵר, שֶׁאִין
נֶאֱמָנִין עַל הַפֶּת¹⁰² לֹמֵר מִמִּתְּנֹת עֲנִיִּים¹⁰³ הוּא.
אֲלֵא מִתַּעֲשָׂרִין דְּמָאִי.

(97) שם, מ"ג. (98) כלומר, כל זמן הגרנות, וכשהוא קרוב
לגורן, כנ"ל. (99) במשנה, שם: "נאמנים על החטים ואין
נאמנים על הקמח ולא על הפת". הרי לא נזכרו לקט שכחה
ופאה. ואם כן, מדובר גם במעשר עני (ועי"ש בר"ש ורע"ב
ו'תוספות יום-טוב'). ובדברי רבינו יש שפירשו, שלקט
שכחה ופאה לאו דוקא, אלא הוא-הדין למעשר עני. והא
ראה שהרי כתב כאן בסוף: "ממנות עניים" ('תוספות
אנשי שם'). ויש אומרים שהכל לקט שכחה המתחלקים
בשדה, אבל מעשר עני המתחלק בבית (פ"ו מהל' מתנות
עניים ה"י), יתכן שנתן לו קמח ('פאת השולחן').
(100) כלומר, שטחנו בעל השדה. [ואף-על-פי שנתחייבו
במעשר על-ידיה, שהרי גם אם דש וזרה ברכת ובמורה
וגמר מלאכתו, מעשר ונותן להם מן הפירות המעושרים
שיעור הפאה" (שם פ"ב ה"א) - אנו אומרים שוודאי
עושרם בעל השדה, שכשם שבמעשר עני הוא נאמן, מאחר
שנותן מממונו לעניים (ראה הלכה הקודמת), כמו כן זה
שנותן לקט שכחה ופאה מביתו, נאמן הוא גם על
המעשרות]. ואם אמר: חטים ניתנו לי ואני עשיתי קמח
- לפי הנוסחא שלפנינו ב'ירושלמי' - נאמן, וכן כתב רבינו
בפירוש המשנה. וכאן השמיט הלכה זו. ונראה שהיתה לו
גירסא אחרת ב'ירושלמי' (עי' בר"י קורקוס, ב'פאת
השולחן', ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה') וראה בסוף
הלכה הסמוכה. (101) שאין דרך בני אדם לתת אלא
חטים ולא קמח. (102) משנה, שם. (103) יש אומרים
שהכוונה גם למעשר עני (ראה למעלה).

יד. נֶאֱמָנִין¹⁰⁴ עַל הַשְּׁעוּרָה שֶׁל אֶרֶז¹⁰⁵, וְאִין נֶאֱמָנִין

תִּזְקָה¹⁴⁸ אֵין אָדָם חוּטָא וְלֹא לֹא¹⁴⁹. וְאֵין צָרִיף לִזְמַר¹³
עִם הָאָרֶץ¹⁵⁰. לְפִיכָךְ¹⁵¹, עִם הָאָרֶץ¹⁵² שְׁאָמַר: זֶה¹⁴
טָבַל זֶה תְּרוּמָה, זֶה וְדָא זֶה דְּמָא, אָפְלוּ בְּשָׁלוּ¹⁵
- נֶאֱמָר¹⁵³. אָמַר: אֵלֹו פְּרוֹת מִתְּקַנֵּין, בְּשָׁל אַחֲרִים -
נֶאֱמָר. וְהוּא שְׁלֹא יֵרָאוּ פְּעוּשָׁה קְנוּנִיָּא, כְּמוֹ¹⁶
שְׁבָאֲרָנִי¹⁵⁴.¹⁸

(146) בכורות לה, א. כרשב"ג ולא כרבי מאיר, ואף שבדף
ל, א סתם כרבי מאיר - "סתם ואח"כ מחלוקת, אין הלכה
כסתם". (147) ראה למעלה ה"ז. (148) בבא מציעא ה,
ב. (149) כלומר, כשאין לו הנאה מזה. (150) שאין הוא
חשוד ודאי, אלא ספק, ראה למעלה פ"ט ה"א.
(151) כלומר, לפי שאין אדם חוטא ולא לו. (152) תוספתא
דמאי פ"ה. (153) שכיון שאומר על חלק משלו שהוא
אסור, נראה שאינו חשוד לשקר, ונאמן לומר על החלק
השני שהוא מותר. (154) למעלה ה"י. והראב"ד חולק
וסובר שהחשוד אינו נאמן אף על של אחרים, ולא הקילו
אלא בבכורות, שאין האיסור אלא משום קנס.

יח. המוכר¹⁵⁵ פְּרוֹת לַחֲבֵירוֹ, וְאַחַר שִׁיָּצְאוּ מִתַּחַת¹⁹
יִדְּוֹ¹⁵⁶ אָמַר לְלוֹקֵחַ: פְּרוֹת שְׁמִכְרִיתִי לָךְ טָבְלִים הֵן,²⁰
הַבְּשֹׁר בְּשֹׁר בְּכוֹר¹⁵⁷ הִיָּה, הֵינֵן יֵין נִסְף¹⁵⁸ - שְׁוֵרַת²¹
הַדִּין שְׁאֵינוֹ נֶאֱמָר¹⁵⁹, אָפְלוּ הִיָּה הַמוֹכֵר הַבְּכוֹר¹⁶⁰,²²
וְהַזֵּיז מִחֲמִיר עַל עֲצָמָיו¹⁶¹. וְאֵם הָאֱמִינוֹ - הָרִי זֶה²³
מְשֻׁבָּח, אָפְלוּ הִיָּה הַמוֹכֵר עִם הָאָרֶץ.²⁴

(155) תוספתא תרומות פ"ב. (156) כאביי בגיטין נד, ב.
ולא כרבא, שהרי רבי אמי שם, עשה מעשה כמוהו
(כסף-משנה פ"ט מהל' פסולי המוקדשין הט").
(157) ונשחט בטעות שלא על-פי מומחה. (158) וטוען
המוכר שמכר לו בטעות, ורוצה לחזור ממכירתו, בכדי
שיקיים מצות הפרשת תרומות ומעשרות בטבל, וביעור
בעבודה-זרה (=) ביין (נסך) וקבורה בבשר בכור.
(159) מכיון שאין הדברים בידו, וכדעת אביי שם, שכל
שאינו בידו אינו נאמן, וראה בהל' פסולי המוקדשין שם.
(160) שלא חלקו בזה בין חבר לבין עמ-הארץ, אלא כל
שאינו בידו, אינו נאמן. (161) למד זאת מן הלשון "שורת
הדין" שבתוספתא שם, הרי שלפנים משורת הדין מאמינו.
וכן כתב בהל' פסולי המוקדשין שם.

יום חמישי כ"ג שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

(1) יבאר שפירות שחזקתן מן ההפקר פטורין מן הדמאי.
כשגזרו על הדמאי לא גזרו אלא על פירות הארץ שהחזקו
בה עולי בבל. ודין החמרים שהביאו פירות לצור. והלוקח
מתגר נכרי, ואיזהו תגר. אם גזרו על פירות חוצה לארץ
שנכנסו בה. דברים שלא גזרו עליהם כשגזרו על הדמאי.
כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי כיצד יתקן.

א. פְּרוֹת שֶׁחֲזַקְתָּן מִן הַהֶפְקֵר², כְּגוֹן הַשִּׁיתִין³
וְהַרְיָמִין⁴ וְהַעֲזָרְדִּין וְכְנוֹת שְׁוֵי⁵ וְכְנוֹת שְׁקֵמָה⁶
וְהַגְּפָנִין⁷ וְנוֹבְלוֹת תְּמָרָה⁸, וְהֵן שְׁעִדִּין לֹא הִטִּילוּ

מפרישו והוא שלו (למעלה פ"א ה"ג), ואינו מפסיד כלום
- אינו נאמן לפוטרו ממעשר שני, ואינו דומה לישראל
הנאמן על מעשר ראשון, שנאמן גם על מעשר שני (למעלה
ה"ה), לפי שישראל המפריש מעשר ראשון, צריך ליתנו
ללוי, וכיון שלא חס על ממונו במעשר ראשון, נאמן הוא
גם על מעשר שני, אבל בן לוי אינו מפסיד כלום בהפרשת
מעשר ראשון, כנ"ל, ועי' 'חזון איש'.

טז. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּיךָ¹²⁶ אֲמֹרִין אֶלָּא בְּעַם
הָאָרֶץ שְׁאֵינוֹ לֹא חֲשׂוֹד¹²⁷ וְלֹא נֶאֱמָר¹²⁸; אָבֵל¹²⁹ מִי
שֶׁהוּא חֲשׂוֹד לְמוֹכַר תְּרוּמָה¹³⁰ לְשֵׁם חֲלִין - אֲסוּר
לָקַח מִמֶּנּוּ כָּלֵל¹³¹ דְּבָר שֵׁשׁ בּו זֶקֶת תְּרוּמָה¹³²
וּמַעֲשֶׂר¹³³, אָפְלוּ¹³⁴ קְרָבִי דְּגִים, מִפְּנֵי שְׁנוֹתֵינוּ בֵּהֶם
שְׁמִין¹³⁵. וְאֵין¹³⁶ אֲסוּר¹³⁷ אֶלָּא כֹל שֶׁלִּפְנֵינוּ¹³⁸, אָבֵל
אֲצִירוֹ¹³⁹ - מִתֵּר לָקַח מִמֶּנּוּ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתוּרָא
לְעֶרֶב תְּרוּמָה בְּאוֹצְרוֹ, שְׁמָא יִדְּעַ הַדְּבָר¹⁴⁰ וְיַפְסִיד
הַפִּלִי¹⁴¹. וְכֵן¹⁴² הַחֲשׂוֹד לְמַעֲשֶׂר שְׁנִי לְמִכְרֵן¹⁴³ לְשֵׁם
חֲלִין - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ דְּבָר שֵׁשׁ עָלָיו זֶקֶת
מַעֲשֶׂר¹⁴⁴. וְכֵן זֶה קֶנֶס מְדַבְּרֵיהֶם¹⁴⁵.

(126) שיותר ליקח פירות מעם-הארץ, אלא שצריך לעשרם
דמאי. (127) למכור תבואה בחולין, כדלהלן. (128) על
המעשרות. (129) בכורות כט, ב. כרבי שמעון, ולא כרבי
יהודה שאמר "אין לוקחים ממנו אפילו מים או מלח".
(130) "שאלין דמיה יקרים, שאינה ראויה אלא לכהנים"
(רש"י בע"ז מ: ד"ה תרומה). (131) בנוסח אחר כת"י
"כל" ('מעשה רוקח'). (132) שייכות לתרומה.
(133) כלומר, מעשר שני, כדלהלן, שהרי מעשר ראשון מותר
לזרים, כמפורש למעלה פ"א ה"ב ('תוספות יום-טוב'
בכורות פ"ד מ"ט). (134) בכורות כט, ב. (135) = שמן
זית, ויש חשש שמא הוא תרומה. (136) מימרא של רב
ששת, במס' עבודה זרה שם. (137) לקנות מהחשוד הנ"ל.
(138) כלומר, ממה שמוכר בבית או בחנות. (139) הכניסו
לאוצר. (140) לחכמים. (141) שיאסרו החכמים לקנות
הימנו, כמו שאסור לקנות מה שלפניו. וראה ברש"י שם
ד"ה ומפסידו, וכן הוא בר"ן. (142) למד זאת רבינו
מהאמור במשנה בבכורות שם: "כל שיש בו זיקת תרומות
ומעשרות", ועל כרחנו הכוונה למעשר שני, שהרי מעשר
ראשון מותר לזרים, ראה למעלה. וראה כעין זה להלן בפ"ח
מהל' שמיטה הט"ו. (143) בלא פדיה. (144) שני, כנ"ל.
(145) בבכורות ל, ב: "ההוא טבחא דהוה חשוד לזבוני
תרבא דאטמא [חלב הכליות שעל הירך - רש"י] במר
דכנתא [בחזקת חלב טהור - רש"י] קנסייה רבא וכו', כמאן
כרבי יהודה וכו' לעולם ר' שמעון ובאיסורא גופיה קנסינן
ליה". הרי שגם לרבי שמעון יש בו משום קנס ('תוספות
יום-טוב' שם). [ועל-פי דין, אין לאסור זאת, שהרי יש כאן
ספק ספקא: שמא לא עירב כלל תרומה או מעשר שני, ואם
אפילו עירב - שמא יש ששים כנגדו בתערובות, שהרי גם
תרומה וגם מעשר שני בטלים בששים בשאינם מינים,
כמפורש בפ"ג מהל' תרומות ה"ב, ובפ"ו מהל' מעשר שני
ה"ד, ועיי"ש במשנה-למלך].

יז. חֲשׂוֹד¹⁴⁶ שֶׁהֵעִיד עַל שָׁל אַחֲרִים - נֶאֱמָר¹⁴⁷;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פטורים מן המעשרות. (26) "ולא נאמר שמא פירות ארץ ישראל הם והוציאם חוצה לארץ".

ד. פרות שידוע²⁷ שהן מפרות הארץ שהחזיקו בה עולי בבל, אף על פי שהן נמצאות בסוריא, ואין צריך לומר בארץ שהחזיקו בה עולי מצרים²⁸ בלבד²⁹ - הרי אלו חזקין בדמאי³⁰, ומפרישין מהן תרומת מעשר ומעשר שני. לפיכך³¹, הדבילה השמנה שאין פמותה אלא בארץ שהחזיקו עולי בבל, וכן התמרים הגדולים, והחרובין השונים³², והארז הלכן ביתר, והכמון הגדול³³ - מתעשרין דמאי בכל ארץ ישראל³⁴ ובסוריא³⁵. וכן כל פיוצא בפרות אלו³⁶.

(27) אבל אם ספק הדבר, אנו אומרים: במקום שהם נמצאים מאותו מקום מקורם. (28) נקט בלשון "אין צריך לומר", משום שארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים חמורה יותר מסוריא. (29) כלומר, ולא החזיקו בה עולי בבל. (30) שכיוון שבאו ממקום שגזרו הדמאי, שוב לא פקע חיובם. (31) משנה שם פרק ב: "ואלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום, הדבילה והתמרים והחרובים האורז והכמון". (32) כלומר: מיושרים. (33) שם: "והא כמון בקיפרוס? עקום הוא". כלומר, וכמון של ארץ ישראל, ישר הוא. ואם כן יש להגיה כאן "הישר". (34) כלומר, אף במקום שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד. (35) אבל לא בחוץ לארץ, שפירות של ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, פטורים מן המעשרות. [ומה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "אחד שיהיו בארץ ישראל או בחוץ" ליינו אם נגמרה מלאכתם בארץ, ואחר כך יצאו לחוצה לארץ, שאז חייבים במעשרות]. (36) שאין כמותם בחוצה לארץ.

ה. התמרים שהביאו פרות לצור³⁷ - חזקין בדמאי; שחזקתן מהארץ שהחזיקו עולי בבל, שהיא הקרובה לה³⁸. והארז³⁹ - אין חוששין לו⁴⁰, אלא כל הארז הנמצא חוצה לארץ שהיא קרובה לארץ⁴¹ שהחזיקו עולי בבל - פטור מן הדמאי, אלא אם כן היה נכר⁴², כמו שבארנו.

(37) שהיא חוץ לארץ. (38) שכיוון שבאו בשיירה, לא מסתבר שמשדה העיר הביאו, אלא ממקום אחר. והיינו כשהביאו לאחר שנגמרה מלאכתם בארץ ישראל, שאם לא כן פטורים הם ממעשרות, ככל פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ. (39) של חוצה לארץ. (40) "שמא נתערב באורז של ארץ ישראל". (41) כלומר, אף על פי שהיא קרובה לארץ שהחזיקו בה עולי בבל. (42) שהיה לבן ביותר.

ו. הלוקח מבעלי אוצרות בצור - פטור מן הדמאי⁴³, ואין אומרים שמא מפרות הארץ אצרו⁴⁴. וכן חמור יחידי שנכנס לצור והוא טעון פרות - פטור מן הדמאי, שחזקתן משדה העיר⁴⁵.

(43) שאנו אומרים מאותה העיר באו. (44) אף שארץ

שאר⁹, הנצפה¹⁰ והספיר¹¹ וכיוצא בהן - פטורין מן הדמאי¹², והלוקח מן הארץ - אינו צריך להפריש מהן תרומת מעשר ולא מעשר שני¹³, מפני שחזקתן מן ההפקר. אפילו אמר לו עם הארץ: אינם מעשרין - הרי אלו פטורין מן המעשרות, עד שיודע לו שהן מן השמור¹⁴.

(2) במשנה שם: "הקלים שבדמאי". ופסק רבינו כר' יוחנן בירושלמי שם, שהקילו בהם מפני שרובם מן ההפקר. ואם כן אף ודאי שלהם פטור. (3) "מין ממני התאנים המדבריות". (4) סנה המגדל פרי גרוע. (5) "מין ממני התאנים הלבנות הנותנת פרייה מג' שנים לג' שנים". (6) תאנים מדבריות. (7) מין מהירקות ודומה לשבת. ובברכות שם: "שלהי גופני", כלומר, ענבים סתוניות. (8) "הם התמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא גם כן רובו הפקר" (9) כלומר, עדיין לא נגמר בישולם, כי זהו מנהג התמרים בעת הבישול להיות רפים ונפוחים כלחם החמץ. (10) הוא הצלף. וגם ה"פרחה" שהוא עיקר פריו (שם) בכלל הקלים שבדמאי. (11) הוא זרע גד. ונראה מדבריו שהוא פטור בכל מקום, ולא רק בארץ יהודה. ואף שלמעלה פרק ד הלכה יח, משמע שכסבר חייב במעשר, זהו רק בכסבר המשומר בחצר. (12) "דמאי" לאו דווקא, שהרי פטורים גם מן הוודאי. (13) ראה למעלה פרק ט הלכה ב, שהלוקח מעם הארץ צריך להפרישם. (14) היינו ממקום שרוב ישראל משמרים שם, שאז חייב לעשר אפילו בדמאי.

ב. הפכורות¹⁵ והספירות¹⁶: שבבקעה - פטורין מן הדמאי¹⁷, ושבגנה - חזקין¹⁸, מפני שהן נשמרין. ואלו הן הפכורות: כל הפרות שבקרו עד שלא הושיבו שומר על הבקעה לשמר פרותיה¹⁹. והספירות הן הפרות שישארו אחר שיקפלו המקצועות²⁰ שבשדות ויניחום בלא שומר²¹. וכן החמץ העשוי מן התמרים²² - פטור מן הדמאי²³.

(15) הפירות שנתבשלו תחילה. (16) שמתבשלות בסוף. (17) הוא הדין מן הוודאי. (18) לעשר, אפילו דמאי. (19) כלומר, שהתאנים שנתבכרו הן כל-כך מועטות, שעדיין אינן שוות שכר שמירה. (20) "המחצלות שמייבשין עליהן תאנים וענבים". (21) ונראה שנתייטשו הבעלים מהן. (22) "שם זה נופל על הזגים והחרצנים הנשארים מן הענבים אחר סחיטתן ועל השמרים היורדים לשולי הכלי". ולכן נקט כאן "תמרים" בלשון רבים. (23) ואף מן הוודאי.

ג. כשגזרו על הדמאי - לא גזרו אלא על פרות הארץ שהחזיקו בה עולי בבל בלבד²⁴, שהוא מקזיב ולפנים. וכזיב עצמה - פלחוי. וכל הפרות הנמצאות מקזיב ולחוץ - פטורין מן הדמאי²⁵, שחזקתן מפרות מקום שנמצאו בו²⁶.

(24) כלומר, רק על אלה גזרו, אבל על פירות הארץ שלא החזיקו בה אלא עולי מצרים - לא גזרו. (25) שם אמרו, שפטורים גם מן הוודאי מפני שרובם של גויים. והם

שנגמרה מלאכתם, גם כאן וודאי מדובר באופן שנכנסו לארץ לאחר שנגמרה מלאכתם בחוצה לארץ, שאז אינם חייבים במעשרות בארץ אלא מדבריהם. ואם כן ייתכן שאם נגמרה מלאכתם בארץ, שאז חייבים הם במעשרות מן התורה - גזרו עליהם דמאי.

18 יא. פירות הארץ שרבו על של חוצה לארץ - הרי
19 אלו⁵⁵ חייבין בדמאי⁵⁶. ושל חוצה לארץ שרבו על
20 פירות הארץ, וכן דברים שחזקתן תדיר מחוצה
21 לארץ, כגון אגוזים ודרמסקעות⁵⁷ - הרי אלו
22 פטורין מן הדמאי.

(55) כל הפירות שבארץ. (56) שהולכין אחר הרוב.
(57) מין שזיף שמקורו מסביבות דמשק. ואף על פי שדמשק אינה חוץ לארץ, אלא סוריא - הרי לא גזרו בה על הדמאי, וכמו כן לא גזרו על פירותיה שנכנסו לארץ.

23 יב. לא הלכו חכמים בפירות חוצה לארץ⁵⁸ לא
24 אחר המראה⁵⁹ ולא אחר הטעם והריח, אלא אחר
25 הריב: כל שרבו לו⁶⁰ - מתר, ושללא רבו לו -
26 אסור. פיצד? רבו בעיר אכל לא במדינה⁶¹, או
27 שרבו במדינה ולא רבו בעיר; בהר ולא רבו
28 בפקעה, בפקעה ולא בהר; רבו לחנוני ולא לבעל
29 הפית, לבעל הפית ולא לחנוני; זה שרבו בו -
30 מתר, ומקום שלא רבו בו - חייב בדמאי.

(58) כלומר, בפירות שהם בספק אם הם מן הארץ או מחוץ לארץ. (59) כלומר, המראה הניכר בטביעת עין. אבל אחר הצבע, הולכים. (60) פירות חוצה לארץ על פירות הארץ. (61) בכל המקומות מחוץ לעיר.

31 יג. רבו פירות חוצה לארץ בשוק⁶² ונתמטטו - חזר
32 השוק ליטנו, והלוקח ממנו - חייב בדמאי.

(62) והתירו את השוק.

33 יד. ואלו דברים שלא גזרו עליהן בשעה שגזרו על
34 הדמאי: הלוקח פירות⁶³ לזריעה⁶⁴ או להאכיל
35 לבהמה⁶⁵, קמח לעורות⁶⁶ או למלוגמא⁶⁷ או
36 לרטיה⁶⁸, שמן להדלקת הנר או לסוף בו את הפלים,
37 יין לקילור⁶⁹, וחלת עם הארץ⁷⁰, והמדמעה⁷¹, והלקוח
38 בקספ מעשר שני⁷², ושיירי המנחות⁷³, ותוספת
39 הפסחים⁷⁴. כל אלו פטורים מן הדמאי, ובין
40 שאמר לו עם הארץ: מתקנין הם - אינו צריך
41 לעשר⁷⁵.

(63) כלומר, חיטים או שעורים, מעם הארץ. (64) שאילו היה זה טבל וודאי, היה חייב לעשר לפני שזורע. (65) אף כאן, אילו היה טבל וודאי היה חייב במעשר. (66) "לעבד בהם העורות". (67) והקמח נמאס בתוך המלוגמא. (68) היא מלוגמא היא רטייה, אלא שהראשונה יונית והשנייה לשון הקודש. (69) שנותן היין לתוך משחת העיניים והיין בטל לגמרי, והרי הוא כאילו קונה שמן לסוף

ישראל קרובה לה. (45) ואף שביטירה תולים שממקום אחר באו - בחמור יחיד אין לתלות כן, אלא מכאן הוא.

1 ז. הלוקח מבעלי אוצר בצידון - חייב בדמאי, מפני
2 שקרובה היא⁴⁶ יותר מצור⁴⁷, שחזקתה שאוצרין
3 מפרות הארץ שהחזיקו עולי ככל. אכל הלוקח מן
4 החמרים בצידון - פטור מן הדמאי, מפני שחזקתן
5 שמיביאין מחוצה לארץ⁴⁸.

(46) ודרך האוצרים פירות להביא ממקום קרוב. (47) דברי רבינו תמוהים: הרי ידוע שצידון רחוקה יותר מצור? וכבר העיר על זה מהרי"ט, ולפיכך הגיה בדברי רבינו: [לא] מפני שקרובה היא יותר מצור [אלא] מפני שחזקתה וכו'. [ואולם גם בפסוקים ישנה הוכחה כי צידון הייתה קרובה יותר מצור, שהרי נאמר: "אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון ואת אחלב וגו'", ואם צידון רחוקה יותר מצור, למה לא נזכרה כאן גם צור, שאף היא לא נכבשה, שהרי היה בה מלך גוי, הרי שהייתה קרובה יותר מצור. ועל כרחנו אנו צריכים לדברי רד"ק שכתב, שהיו שתי ערים בשם "צידון" האחת "צידון רבה", והייתה צידון אחרת קטנה ממנה]. (48) שדרך החמרים להביא ממקום רחוק.

6 ח. הלוקח מן העובד פוככים בארץ שהחזיקו עולי
7 ככל⁴⁹, אם היה תגר עובד פוככים שלוקח
8 מישראל⁵⁰ - הרי פרותיו דמאי. לפיכך, בראשונה,
9 בזמן שהיה רב ארץ ישראל ביד ישראל, הלוקח
10 מכל תגר עובד פוככים - מעשר דמאי, כלוקח מעם
11 הארץ.

(49) שגזרו בה על הדמאי. (50) אבל אם לוקח מגויים, פטור מן המעשרות, לדעת רבינו, שהרי המדובר בקונה פירות שנגמרה מלאכתן, שאם לא נגמרה מלאכתם - מעשר וודאי כקונה מישאל, ובתוספתא שם: "אבל מביאין לו מן הגוי ומן הכותי חזקתו וודאי". וזהו כר' מאיר ור' יהודה הסוברים שמירוח הגוי אינו פוסל.

12 ט. אי זהו תגר? זה שהביא שתים ושלש פעמים⁵¹.
13 אכל אם הביא פעם אחת, אפילו הביא שלש
14 משואות בבת אחת, או שהביא הוא ובנו ופועל⁵² -
15 עדין לא החזק תגר⁵³.

(51) [אם בפעמיים מתחזק לתגר - בשלוש לא כל שכן? אבל נראה שגם בפעמיים מתחזק לתגר, אם בפעם אחת מאותן שתי הפעמים הביא שתי משאיות, שביחד הן שלוש משאיות, ורק בפעם אחת אינו מתחזק, אף אם הביא שלוש משאיות]. (52) בעיא שלא נפשטה שם. (53) גם בהביא הוא ובנו ופועל, שכיוון שלא נפשט בירושלמי, אי אפשר להחזיקו כתגר מספק ולפטור מתרומה גדולה כמפריש דמאי, אלא מפריש כדן וודאי.

16 י. כשגזרו על הדמאי - לא גזרו על פירות חוצה
17 לארץ שנכנסו לארץ⁵⁴.

(54) מכיוון שכל דיני דמאי מדוברים כשלוקח הפירות לאחר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

90) להתגלגל. 91) הגוי, ונשתייר מעט מן השמן על הטבלא. 92) שאין איסור טבל אלא מחמת תרומה המעורבת בו. וכיוון שהתעגל, כבר נתחללה התרומה, שגם תרומה מתחללת על גבי גופו של הכהן.

15 יח. מי שגפל שמן דמאי על בשרו⁹³ - משפשו ואינו חושש⁹⁴. הלוקח יין למוריס⁹⁵ או לאלונתית⁹⁶, או קטניות לעשות טחינין⁹⁷ - חייב בדמאי⁹⁸. אבל 16 הלוקח⁹⁹ מוריס שיש בו יין, או אלונתית, או שלקח 17 טחינין - הרי אלו פטורין מן הדמאי; שלא גזרו על 18 תערובת דמאי. ואם היה הדבר שחייב בדמאי 19 שנתערב בגון תבלין ושאר, הואיל וטעמו נפר - 20 אינן בטלים, ונמצאת כל התערובת חייבת בדמאי¹⁰⁰.

93) כלומר, ישראל שנפל שמן על בשרו. 94) ואף על פי שאין סכין בשמן של דמאי - כיוון שנפל על בשרו, נתחללה קדושת התרומה שבו. 95) הוא ציר של דגים, שהיו מטילים לתוכו יין. 96) הוא יין שנותנים בו שמן. 97) קטניות טחונות ששמים בהם דבש. 98) אף על פי שעכשיו הוא "תערובת דמאי" - כיוון שבא לידו הדמאי בעין. 99) מעם הארץ. 100) לפי שטעמים ניכר בכולה.

23 יט. כל אלו הפטורין מן הדמאי שלא גזרו עליהם, 24 אם התקנין דמאי¹⁰¹ והפריש מהם תרומת מעשר 25 ומעשר שני¹⁰² - מה שעשה עשוי. אבל אם תקן את 26 הדמאי בודאי¹⁰³ והפריש ממנו תרומה גדולה 27 ומעשרות¹⁰⁴, או שתקן את הודאי בדמאי¹⁰⁵ - לא 28 עשה כלום¹⁰⁶.

101) כלומר, תקנם כדרך שמתקנים דמאי. 102) ירושלמי שם. ובתוספתא לא נזכר אלא מעשר שני. 103) צריך להיות: "כוודאי" (כסף משנה), כלומר, כדין וודאי. 104) כלומר, מעשר ראשון, תרומת מעשר, מעשר שני או מעשר עני. 105) צריך להיות: "כדמאי", כלומר, כדין דמאי, ולא הפריש ממנו אלא תרומת מעשר ומעשר שני. 106) כלומר: אם תיקן את הדמאי כדין וודאי, שהפריש תרומה גדולה, וכמו כן הפריש מעשר ראשון ומעשר עני על מנת ליתנם ללוי ולעני - לא עשה כלום, שתרומה גדולה אינה תרומה, שהרי הפרישה כבר עם הארץ, ומעשר ראשון ומעשר עני אינו חייב לתת ללוי ולעני, אלא מעכבם לעצמו, כדין דמאי. ואם תיקן את הוודאי כדין דמאי ולא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי זו הפרשה בטעות, שאילו ידע שזהו וודאי, לא היה מקדים מעשר לתרומה גדולה, ואינה הפרשה.

29 כ. כל העיר מוכרין ודאי¹⁰⁷ ואחד מוכר דמאי, 30 ולקח ואין ידוע ממי לקח¹⁰⁸ - פיצד מתקן? מפריש 31 תרומה¹⁰⁹ ותרומת מעשר ונותן לפניה¹¹⁰, ומפריש 32 מעשר שני בלבד¹¹¹, והרי הוא פמעשר שני של 33 דמאי¹¹².

107) טבל. 108) וכיוון שלקח ממקום קביעותם, אין הולכים אחר הרוב, לפי ש"כל קבוע כמחצה על מחצה

בו את הכלים, ולכן סמך רבינו יין לשמן. 70) בין שהפרישה עם הארץ, שאימת חלה על עם הארץ ואינו משקר, ובין לקח עיסה מעם הארץ והפרישה הוא ממנה חלה, שלא גזרו על אכילת מצוה. 71) "הוא דבר המעורב מחולין ותרומה וכו'" כי התרומה שמה דמע והוא מה שאמר הכתוב: מלאתך ודמעך". ובין שלקח פירות שנדמעו אצל עם הארץ, כגון שנפלה תרומה גדולה לפחות ממאה ונתנה לכהן. שאימת דימוע על עם הארץ ואינו משקר, ובין אם לקח פירות מעם הארץ ונדמעו אצלו שכיוון שאוכלם בתורת תרומה - אכילת מצוה היא ולא גזרו עליה. 72) "הם הפירות שלקחו בירושלים בכסף מעשר שני". ובין אם הכסף של מעשר שני דמאי, ובין אם הוא וודאי. 73) "הוא הנותר מן המנחה אחר שיקריב ממנה מלא קמצו, והנותר ההוא אוכלים אותו הכהנים כמו שחייב עליהם הכתוב". 74) ובתוספתא שם פרק ב וירושלמי שם פרק ג הלכה ה אמרו שפטורה אף מן הוודאי. 75) שלא הקלו חכמים אלא כשיש במה לתלות, כמו שאמרו בירושלמי לעניין שבת ששואלו ואוכל על פיו: אם מפני כבוד השבת למה לי שואלו? - על ידי עילה.

1 טו. הלוקח פרות לאכילה ונמלץ עליהם לבהמה⁷⁶ 2 - הרי זה לא ימכרם לעובד כוכבים⁷⁷, ולא יאכילם 3 לבהמה⁷⁸, אפילו לבהמת אחרים⁷⁹, עד שיתקנם 4 דמאי.

76) בירושלמי אמרו כן גם על לקחם לאכילה וחשב עליהם לזרע. 77) שכשקנה לעצמו נתחייב בדמאי, ואסור למכור טבל. 78) שלו, שאסור לאכילה עד שיעשר. שהרי נהנה ממנו הנאה של כילוי. 79) בשכר, שהרי הוא מוכר טבל.

5 טז. שמן ערב⁸⁰ - פטור מן הדמאי, שאין חזקתו 6 לאכילה⁸¹. שמן⁸² שלקח הסורק לתת בצמר - פטור 7 מן הדמאי, מפני שהוא נבלע בצמר⁸³. אבל שמן 8 שלוקח האורג לסוף בין אצבעותיו - חייב בדמאי, 9 מפני שהוא נבלע בגופו, וסיכה היא פשתיה בכל 10 מקום.

80) הנותן ריח טוב. 81) אלא לסיכה. ואף על פי שסיכה כשתייה, - לא החמירו בסיכה לעניין דמאי, אלא בשמן העומד לאכילה. 82) והמדובר בשמן העומד לאכילה ולפיכך החמירו גם בסיכה. 83) והרי הוא כשמן שסכים בו את הכלים.

11 יז. עובד כוכבים ששאל מישאל⁸⁴ לתן לו⁸⁵ שמן⁸⁶ 12 על מפתו - אסור בודאי⁸⁷, ומתן בדמאי⁸⁸. נתן 13 העובד כוכבים שמן⁸⁹ על גבי טבלא להתעגל⁹⁰ 14 עליה - משעמד⁹¹ מתן לישאל לישב אחריו⁹².

84) חבר. 85) כלומר, שהישראל עצמו יתן השמן על גבי המכה. 86) של ישראל. 87) כלומר, בשמן של טבל וודאי, לפי שהוא כנהנה מן הטבל הנאה של כילוי ואסור. 88) שכיוון שהוא חולה הקלו חכמים, כמו שהתירו להאכיל דמאי לעניים ולאורחים. 89) בין של דמאי ובין של וודאי.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר קנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אילין (= דרכם לפנות ולהריק מכלי אחד אל השני).
(9) למעלה פ"א הלכה ו, ופ"ה מהלכות תרומות הלכה יב.
(10) ומעשר מזה על זה (משנה שם).

ב. הָיָה¹¹ מוֹכֵר¹² כְּשֹׁת¹³ אֹי יֶרֶק, וְהָיָה¹⁴ מְבִיאִין¹⁴
וְצוֹבְרִין לְפָנָיו - הַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מַעְשֵׁר מִכָּל כְּשֹׁת¹⁵
וּכְשֹׁת, וּמִכָּל אֲגָדָה וְאֲגָדָה¹⁵, וּמִכָּל תְּמָרָה וְתַמְרָה¹⁶.

(11) תוספתא שם, בשינוי לשון. (12) הסיטון הנ"ל.
(13) בכתב-יד: "קישות", וכן הוא בתוספתא שם, והם
קישואים. וראה בעוקצין פ"ב משנה א (תוספתא כפשוטה).
(14) כלומר, אלה שהסיטון קונה מהם על-מנת למכור.
(15) של ירק. (16) שכיון שהרבה מביאים לפניו, יש
לחשוש שנתערבו הפירות. וראה להלן הלכה ד, גבי בעל
הבית המוכר.

ג. הַלּוֹקֵחַ¹⁷ מִבְּעַל הַבַּיִת¹⁸ וְחֹזֵר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה -
מַעְשֵׁר מִזֶּה עַל זֶה, אֲפִלּוּ מִשְׁתֵּי קָפוֹת, אֲפִלּוּ מִשְׁתֵּי
עִירוֹת¹⁹; שֶׁחֲזָקָתוֹ שְׂאִינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא מִשְׁלוֹ.

(17) שם פ"ה משנה ז. (18) כלומר, מביתו. וראה בהלכה
הסמוכה. (19) כלומר, בכל פעם קנה ממנו בעיירה אחרת,
והיה מקום לחשוש שמא במקום אחר לקח מפירות אחרים
למכרם.

ד. בְּעַל הַבַּיִת²⁰ שֶׁהָיָה מוֹכֵר יֶרֶק בְּשׁוּק: בְּזִמָּן
שֶׁמְבִיאִין לוֹ מִגִּנּוֹתָיו - מַעְשֵׁר מֵאֶחָד עַל הַכֹּל;
וּבְזִמָּן שֶׁמְבִיאִין לוֹ מִגִּנּוֹת אַחֲרוֹת, אִם לָקַח מִמֶּנּוּ
וְחֹזֵר וְלָקַח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - לֹא יַעֲשֶׂר מִזֶּה עַל
זֶה²¹.

(20) משנה שם. (21) אבל על הפעם הראשונה מעשר ממנו
עליו, שאף-על-פי שסיטון מפריש מכל קישות וקישות
(למעלה הלכה ב) - סתמו של בעל הבית שאינו מערב ירק
של גינה זו עם ירק של גינה אחרת (רדב"ז).

ה. הַלּוֹקֵחַ²² פֶּת מִן הַנְּחֻתוֹם²³ - לֹא יַעֲשֶׂר מִן
הַנְּחֻמָּה²⁴ עַל הַצּוֹנָת²⁵; שְׂאֵנִי אוֹמֵר: חֲטִים שֶׁל אִמָּשׁ
הֵיוּ מִשְׁלֵ אֶחָד, וְשֶׁל הַיּוֹם מִשְׁלֵ אֶחָד²⁶.

(22) שם משנה ג, כר' יהודה ולא כר' מאיר. (23) "מי
שילוש הקמח ועושה אותו ככרות ואופהו, נקרא נחתום"
(פירוש המשנה שם). (24) הלחם החם שאופהו היום.
(25) הלחם הקר שאופהו אתמול, אף ששניהם מדפוס אחד,
כלומר, בצורה אחת (שם, וראה בהלכה הסמוכה).
(26) ושמא אחד מהם מעשר והשני אינו מעשר, ונמצא
מפריש מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור, אבל
מן החמה על החמה או מן הצוננת על הצוננת מעשר, אפילו
הם שני דפוסים, ראה בהלכה הסמוכה, גבי פלטר.

ו. הַלּוֹקֵחַ²⁷ מִן הַפְּלָטָר²⁸, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָה²⁹ דְּפוֹסִין
הַרְבֵּה - מַעְשֵׁר מֵאֶחָד³⁰ עַל הַכֹּל; שֶׁהַנְּחֻתוֹם שֶׁמוֹכֵר
לְמִנְפּוֹל³¹ עוֹשֶׂה עֶסֶתוֹ דְּפוֹסִין הַרְבֵּה³². אֲבָל³³
הַלּוֹקֵחַ מִן הַמִּנְפּוֹל³⁴ - מַעְשֵׁר מִכָּל דְּפוֹס וְדְפוֹס³⁵;
שֶׁהַמִּנְפּוֹל לּוֹקֵחַ מִשְׁנֵי נְחֻתָּמִין.

דמ"י. (109) שאף על פי שהדמאי פטור מתרומה גדולה -
כאן מפרישה, מפני שהוא ספק טבל. (110) שאף על פי
שספק הוא החמירו חכמים ליתן אותם לכהן, כיוון שהן
במיתתה. וכן הוא בדמאי. (111) אבל מעשר ראשון ומעשר
עני אינו צריך להפריש, אלא לקרוא להם שם בלבד, כמו
בדמאי. (112) אם הכוונה שמקילים במעשר שני זה, כמו
שמקילים במעשר שני של דמאי, שאין לו חומש ואין לו
ביעור ונאכל לאונן וכו' - קשה להבין איך למד דיני מעשר
שני זה, שהוא ספק טבל, מדמאי, שרוב עמי הארץ מעשרים
הם.

1 כֹּא. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי קָפוֹת, אֶחָת טָבֵל וְאֶחָת
2 מְתָקָה, וְאֶבְדָּה אֶחָת מֵהֶם¹¹³ - הָרִי זֶה מִפְּרִישׁ מִן
3 הַשְּׁנִיָּה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וְתְרוּמַת מַעְשֵׁר וְנוֹתֵן לְכָל
4 כֹּהֵן שִׁירָצָה, וּמִפְּרִישׁ מַעְשֵׁר שְׁנִי בִלְבָד בְּדִמְאִי¹¹⁴.

(113) ואינו יודע איזו מהם. (114) צריך להיות: כדמאי.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

(1) יבאר הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנו פעם שנייה.
הלוקח מן הפלטר או מן המנפול. תשעה מנפולין שלקחו
מעשרה נחתומין. ודין הלוקח מן העני. ופועלים שהיו
אוכלין והותירו פרוטות.

5 א. הַלּוֹקֵחַ² מִן הַסִּיטוֹן³ וְחֹזֵר וְלָקַח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה
6 - לֹא יַעֲשֶׂר מִזֶּה עַל זֶה⁴, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין
7 אֶחָד⁵, אֲפִלּוּ מִקָּפָה אֶחָת⁶, אִף עַל פִּי שֶׁמְכִיר אֶת
8 הַחֲבִית⁷ שֶׁהִיא הִיא. מִפְּנֵי שֶׁהַסִּיטוֹן לּוֹקֵחַ מֵאֲנָשִׁים
9 הַרְבֵּה וּמוֹכֵר⁸, וְשִׂמָּא לָקַח זֶה שֶׁמְכִיר תְּחִלָּה מֵעַם
10 הָאָרֶץ שִׁפְרוֹתָיו דִּמְאִי, וְזֶה שֶׁלָּקַח בְּסוֹף מִחֲבֵר
11 שִׁפְרוֹתָיו מְתָקִין, וּכְבֹּר בְּאֶרְצוֹ שְׂאִין מַעְשְׂרִין מִן
12 הַחֵיב עַל הַפְּטוֹר וְלֹא מִן הַפְּטוֹר עַל הַחֵיב. וְאִם
13 אָמַר הַסִּיטוֹן: מִשְׁלֵ אֶחָד הֵן - נֶאֱמָן¹⁰.

(2) דמאי פ"ה משנה ו, ותוספתא פ"ה. (3) "הוא המוכר
פירות וכל דבר לח כגון דבש ושמן" (פירוש המשנה). וכיון
שהוא מוכר במדה גסה, מותר לו למכור דמאי והלוקח
יתקנם, כנ"ל פ"א הלכה ב. וממה שאמרו שהסיטון נאמן
לומר משל אחד הם (ראה להלן), נראה שהמדובר בסיטון
עם-הארץ (חידושי מהרי"ח במשנה שם). (4) אבל מהם
עליהם יכול לעשר, אף שהסיטון לוקח מהרבה אנשים, יש
להניח שמוכר פירות של כל אחד ואחד לחוד. וראה בהלכה
הסמוכה וסוף הלכה ד. (5) כלומר, שניהם חיטה שחורה
או לבנה, וכל-שכן אם אחת שחורה ואחת לבנה.
(6) שכיון שהם מין אחד ובקופה אחת, היה מקום לומר שהם
משל אדם אחד. (7) כלומר, הקופה הנ"ל. (8) תוספתא
שם: הלוקח מן החנוני וחזר ולקח ממנו שניה, אף-על-פי
שמכיר את החבית שהיא היא, לא יעשר מזה על זה.
ובירושלמי שם הלכה ה: "אם מכיר הוא את החבית שהיא
היא, מעשר ממנו עליו כו' הדא דתימר באילין אינוקרמאי
(כן צריך להיות, והן כדי יין - תוספתא כפשוטה), ברם
באילין שפיתא (כן צריך להיות, והם כלי מדה, ועשויים
גם לשאיבת היין מן הגת - שם), אורחא מפנתין אילין לגוא

קנו שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי כ"ג שבט – ספר זרעים – הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אחת ואחת", כמו שכתב בתחילת ההלכה, שכאן מדובר בעני שנתנו לו (וכן נראה בתוספתא שם), ולא בלוקח מן העני, וראה למעלה.

ט. שחקן⁵² את הפת⁵³ ועשאה פוריון, ואת⁹ הגרוגרות⁵⁴ ועשאן דבלה⁵⁵ - מעשר מאחד על¹⁰ הפל⁵⁶.

(52) העני, תוספתא שם. (53) כלומר, קיבל ככרות שלימות, שהן מתנה מרוב. (54) בכמות מרובה. (55) שעל-ידי השחיקה היו מתדבקות הגרוגרות בדבש היוצא מהן (תוספתא כפשוטה). (56) כלומר, מפלח אחד או מככר מפורר אחד על הכל, שהקלו בדמאי במתנה מרובה, כמבואר למעלה. ולא בא רבינו להשמיענו בהלכה זו, אלא שכבר שלם הוא מתנה מרובה (פאת השולחן שם, וראה ברב"ז).

י. פועלים⁵⁷ או אורחים⁵⁸ שהיו מסבין ואוכלין⁵⁹, והותירו פרוסות⁶⁰ - מעשר מקל אחת ואחת⁶¹.

(57) תוספתא שם. ומדובר אף בפועלים של בעל-בית אחד, ואף-על-פי-כן אינו מעשר מאחד על הכל - שמא פועל זה או אורח זה, עישר, והשני לא עישר (תוספתא כפשוטה). והמדובר באופן שחייב לעשר, כגון שאכל אכילת קבע, שחייב במעשרות. שאילו אכילת עראי של פועל פטורה מן המעשרות, כמבואר למעלה (פ"ה הלכה ט) או שנגמר מלאכתם למעשר, שאינו אוכל מן התורה וחייב במעשרות (שם), אבל אם לא נגמרה מלאכתו למעשר ואוכל אכילת עראי שפטור מן המעשרות, בוודאי לא עישר, והרי זה כקונה דמאי מבעל-בית אחד שמעשר מאחד על הכל. (58) אף-על-פי שמאכילים את האורחים דמאי ואינם צריכים לעשר (למעלה פ"ה הלכה יא) - יתכן כי עישרו מצד חומרא, כי הרי אמרו שם "והורוצה לתקן יתקן" (דמאי פ"ג משנה א ולמעלה שם). (59) בתוספתא שם: "פועלין שהיו יושבין ואוכלין וכו' וכן אורחים שהיו מסובין וכו'". ורבינו כתב בשניהם "מסובין" להראות כי הפועלים מותרים להסב ולאכול, ואין חשש לביטול ממלאכתו של פועל, וכן נראה בברכות טז. "בעל הבית מיסב עמהם", הרי שגם הם מסובין. (60) שדינן כדין מתנה מועטת, כנ"ל (רב"ז). (61) כלומר, כל פרוסה ופרוסה.

סלקו להו הלכות מעשר פסיעתא דשמיא

הלכות מעשר שני

ונטע רבעי

יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) להפריש מעשר שני. (ב) שלא להוציא דמיו בשאר צרכי בני אדם חוץ מאכילה ושתיה וסיכה. (ג) שלא לאכלו בטמא. (ד) שלא לאכלו באגנינות. (ה) שלא לאכל מעשר שני של דגן חוץ לירושלים. (ו) שלא לאכל מעשר תירוש חוץ לירושלים. (ז) שלא לאכל

(27) שם משנה ד, כר' יהודה ולא כר' מאיר. (28) "הלוקח מן הנחתום למכור לבני אדם, נקרא פלטר" (פירוש המשנה שם). (29) הככרות. (30) מדפוס אחד. (31) נוסח אחר: "לפלטר" (הגהה בגליון הרמב"ם), וכן נכון, שהרי למנפול דין אחר, ראה להלן, ועיין מעשה רוקח. (32) והפלטר אינו לוקח אלא מנחתום אחד. והמדובר כשכל הככרות נאפו ביום אחד, שאם נאפו בשני ימים, הרי אין מפרישים מזה על זה (בהלכה הקודמת). (33) משנה שם. (34) אף הוא מוכר לחם, כפלטר, אלא שהוא קונה מהרבה נחתומין (פירוש המשנה). (35) ולא מכל ככר וככר מאותו דפוס, שבדפוס אחד אין חוששין שמא לקח המנפול משנים.

ז. תשעה³⁶ מנפולין³⁷ שלקחו מעשרה נחתומין, הואיל ואחד מהן³⁸ לקח משנים, כל הלוקח מאחד³⁹ מן התשעה - מעשר מקל דפוס ודפוס⁴⁰.

(36) ירושלמי שם. (37) היה יכול לשנות הלכה זו גם בפלטרין, שהרי מוכח שאחד מהם לקח משנים, אלא שאין זה מצוי שפלטר יקח משנים. (38) כלומר, לכל הפחות אחד מהם, וכל-שכן אם כמה מהם קנו משנים, שבוודאי מעשר מכל דפוס. (39) כלומר, אפילו מאחד, וכל-שכן אם קנה מכמה מהם, שהחשש גדול יותר. (40) כלומר, אף-על-פי שרובם קנו מנחתום אחד, אין אנו הולכים אחר הרוב, שכיון שקנה מהם, הרי זה "קבוע" ו"כל קבוע כמחצה על מחצה" (למעלה פ"ג הלכה כ).

ח. הלוקח⁴¹ מן העני⁴², וכן העני⁴³ שנתנו לו פרוסות פת או פלחי דבלה⁴⁴ - מעשר מקל אחת ואחת⁴⁵. ובתמרים ובגרוגרות - בולל⁴⁶ הפל⁴⁷ ומעשר⁴⁸. אימתו⁴⁹? בזמן שהמתנה מרבה⁵⁰; אבל במועטת - מעשר מקל מתנה ומתנה⁵¹.

(41) שם משנה ה, ותוספתא שם פ"ה. (42) שהוא חבר. ולקח ממנו פרוסות פת או פלחי דבילה, כדלהלן. (43) חבר. (44) פשוט הוא, שהמדובר בצדקה ולא במתנות עניים, שהללו פטורים ממעשר. (45) כלומר, העני שיודע מה שקבל מכל אחד ואחד, מעשר ממתנת כל נותן ונותן, שאנו חוששים שמא אחד עישר והשני לא עישר. אבל הלוקח מן העני, צריך לעשר מכל פרוסה ופלח (תוספתא כפשוטה). (46) כלומר, עני שנותנו לו. וראה להלן. וכן הוא במשנה שם, בכתב-יד קמברידז' ומינכן. (47) כלומר, מערב הכל. (48) מן התערובת על כולה. (49) דברי רבי יהודה במשנה שם, שבא לפרש דברי התנא הראשון (רבב"ז). (50) "לפי שנאמר: מאחר שנתן זה הנותן מתנה גדולה, איש נדיב הוא ולא יקשה בעיניו המעשר, ונאמר שעל-כל-פנים הוציא המעשרות, ויתעשר הכל דמאי" (פירוש המשנה), ולכן בולל המתנות הגדולות ומעשרן. ואף-על-פי שפסק למעלה (פ"ג מהלכות תרומות הלכה ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (וראה שם פ"ב הלכה יג) - זה אינו אלא בטבל ודאי, אבל בדמאי הקילו (ראה משנה-למלך ופאת-השולחן). (51) ביין ש"נחשב עליו שהוא עכ"פ כילי ולא עישר, ולפיכך לא יתערב הכל שמא יפריש מדמאי על הודאי" (פירוש המשנה). ולא כתב רבינו "מכל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי כ"ג שבט – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שלישית ושנית מפרישים במקומו "מעשר עני", כדלהלן.
(5) מן הנשאר לאחר הפרשת מעשר ראשון (למעלה פ"ו מהל' מתנות עניים ה"ג), אבל מעשר ראשון עצמו פטור ממעשר שני, ראה למעלה בהל' מעשר שם. (6) משנות השמיטה. (7) למעלה בהל' מתנות עניים שם ה"ד, ובפ"ט מהל' מעשר ה"ג.

1 **מַעֲשֵׂר יִצְהָר חוּץ לַירוּשָׁלַיִם. (ח) לְהִיּוֹת נֹטֵעַ רִבְעִי**
2 **כָּל קָדֵשׁ, וְדִינּוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לְבָעָלָיו כְּמַעֲשֵׂר**
3 **שְׁנֵי לָכָל דָּבָר. (ט) לְהַתְּנוּת וְדֵי הַמַּעֲשֵׂר.**
4 **וּבְאֹר מִצֹּת אֱלוֹ בְּפָרְקִים אֱלוֹ:**

פָּרֶק רִאשׁוֹן

ב. בַּאֲחָד בְּתַשְׁרִי⁸ הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר תְּבוּאוֹת⁹
וְקִטְנוֹת וִירְקוֹת¹⁰. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה¹¹,
הוּא אֶחָד בְּתַשְׁרִי. וּבְחֻמְשָׁה עָשָׂר¹² בְּשָׁבָט הוּא רֹאשׁ
הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר הָאֵילָנוֹת. בִּיצֵד? תְּבוּאָה¹³ וְקִטְנוֹת¹⁴
שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת¹⁵ לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה¹⁶ שֶׁל
שְׁלִישִׁית¹⁷, אִף עַל פִּי שֶׁנֶּגְמְרוּ וְנֶאֱסָפוּ בְּשְׁלִישִׁית -
מִפְּרִישֵׁין מֶהֶן מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁸. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנַת
הַמַּעֲשֵׂרוֹת אֲלָא לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁלִישִׁית¹⁹ -
מִפְּרִישֵׁין מֶהֶן מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְכֵן פְּרוֹת הָאֵילָן²⁰ שֶׁבָּאוּ
לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת²¹ קִדְּם חֻמְשָׁה עָשָׂר בְּשָׁבָט שֶׁל
שְׁלִישִׁית, אִף עַל פִּי שֶׁנֶּגְמְרוּ וְנֶאֱסָפוּ אַחֵר בֶּן בְּסוֹף
שָׁנָה שְׁלִישִׁית - מִתַּעֲשָׂרִין לְשַׁעֲבֵר, וּמִפְּרִישֵׁין מֶהֶן
מַעֲשֵׂר שְׁנִי. וְכֵן אִם בָּאוּ²² לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת קִדְּם
חֻמְשָׁה עָשָׂר בְּשָׁבָט שֶׁל רְבִיעִית, אִף עַל פִּי שֶׁנֶּגְמְרוּ
וְנֶאֱסָפוּ בְּרִבְעִית - מִפְּרִישֵׁין מֶהֶן מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְאִם
בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂרוֹת אַחֵר חֻמְשָׁה עָשָׂר בְּשָׁבָט -
מִתַּעֲשָׂרִין לְהֵבֵא.

(1) יבאר שבכל שנה מעשר שני ובשלישית ושנית מעשר עני. מתי הוא ר"ה לתבואה וקטניות, ור"ה למעשר אילנות. החרובין שחנטו פירותיהן והדבר שבשעת לקיטתו עישורו. האבינות של צלף והאורז והדוחן שהשרישו קודם ר"ה. הבצלים הסריסים שמנע מהם מים שלשים יום. ופול המצוי שהביא שליש לפני ר"ה. ודין זרעו לזרע וחישוב עליו לירק או איפכא. ודין פירות שנה שנייה שנתערבו בפירות שנה שלישית. הדברים ששויים בהם מעשר ראשון ומעשר שני. ופירות שהוציא מהן מעשר קודם שיקבעו.

6 א. אַחֵר² שֶׁמִּפְּרִישֵׁין³ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה
7 מִפְּרִישֵׁין מַעֲשֵׂר שְׁנִי⁴, שֶׁנֶּאֱמַר: עָשָׂר תַּעֲשֶׂר אֶת כָּל
8 תְּבוּאֹת זֵרַעְךָ. וּבְשָׁנָה שְׁלִישִׁית וְשְׁשִׁית⁵ מִפְּרִישֵׁין
9 מַעֲשֵׂר עֲנִי חֹלֶף מַעֲשֵׂר שְׁנִי, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנּוּ⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחר שמפרישין מעשר ראשון בכל שנה מפרישין מעשר שני בו ובשנה שלישית ושנית מפרישין מעשר עני".

מלשונו משמע שהקפדה על סדר ההפרשה מחייבת, אבל הנתינה בפועל יכולה להיות באופן אחר. וצריך להבין, הניחא בשאר המעשרות העיקר הוא ההפרשה ולא הנתינה כי על-ידי ההפרשה מוציאים את התבואה מגדר טבל, אבל במעשר עני שגדור נתינת צדקה העיקר צריך להיות שהעני יקבל את הצריך לו, ואיך אפשר לומר שההפרשה לבדה היא ענין עיקרי. אלא שזהו החידוש בדין זה, שגם כאשר נמצא במקום שאין בו עניים, ישנו חיוב של הפרשת מעשר עני. ועד"ז מובן בנוגע לצדקה שצריך להפריש ממונו לצדקה ואח"כ ימסור לעני כשימצאנו.

כך גם בצדקה רוחנית, היינו בהשפעה על יהודי אחר, שגם אם אין בסביבתו עני בדעת, חייב להיערך ולהכין את עצמו כדי שבהזדמנות הראשונה יוכל לפעול על יהודי אחר באופן המתקבל. ומובן שיש גם להשתדל לחפש את העני ולעזור לו, ומכיון ש"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", ועל-אחת-כמה-וכמה כשיש אצלו את ההפרשה, מסבב לו הקב"ה כמה סיבות שיוכל לקיים גם את הנתינה בפועל.

(על-פי "זין מלכות" החדש ספר זרעים ט"ו י"ט)

(2) ראה למעלה בפ"ג מהל' תרומות הכ"ג. (3) כלומר, אחר ההפרשה, אף-על-פי שהוא לפני הנתינה, ראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"א. (4) כלשון הכתוב: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". לומר לך שבכל שנה צריך להפריש מעשר נוסף למעשר ראשון. אלא שבשנה ראשונה ושניה רביעית ושלישית הוא "מעשר שני", ובשנה

(8) ראש השנה ב, א. (9) בדפוס רומי: "תבואה". וכן לשון רבינו להלן. (10) במשנה שם לא נזכרו אלא ירקות, אבל בברייתא (שם יב.) אמרו: "לירקות ולמעשרות". ובגמרא שם ביארו: "תנא דרבנן (= ירקות), וקתני דאורייתא (= מעשר תבואה)". (11) כגון בשביעית פ"ב כמה פעמים, ובראש השנה שם, ועוד. וראה בפ"ד מהל' שמיטה ה"ט. (12) ראש השנה שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. (13) תוספתא שביעית פ"ב: "התבואה והקטניות שהביאו שליש לפני ראש השנה, מתעשרין לשעבר וכו'". (14) למעלה כתב רבינו "תבואות וקטניות וירקות", וכאן השמיט "ירקות", לפי שבשעת לקיטתן עישורן (להלן ה"ו), ולא בשעה שהם מגיעים לעונת המעשרות כתבואה וקטניות, ולא כל מיני קטניות בכלל זה. ראה להלן ה"ח, שבאורז ובדוחן הולכים אחר גמר פרי. (15) התבואה משתביא שליש, והתלתן שהוא קטנית, משיהיה זרעו ראוי לצמיחה אם ירע (למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה). (16) אחד בתשרי. (17) שהיא שנת מעשר עני, ראה ההלכה הקודמת. (18) כיון שהגיעו לעונת המעשרות, בשנת מעשר שני. (19) אף שנשרשו בקרקע בשנה הקודמת. (20) בין אילן העושה פירות פעם אחת בשנה, ובין אילן העושה פעמיים בשנה. וכתנא-קמא, ולא כרבי נחמיה (שם טו:). (21) כל פרי לפי עונתו, ראה בהל' מעשר שם. ועי' בחידושי רבי עקיבא איגר להרמב"ם. (22) בדפוס רומי, בטעות: "אם לא באו".

ג. וְהַחֲרוּבִין, אִף עַל פִּי שֶׁחֲנָטוּ פְּרוֹתֵיהֶן²³ קִדְּם
חֻמְשָׁה עָשָׂר בְּשָׁבָט - מִתַּעֲשָׂרִין לְהֵבֵא²⁴, הוֹאִיל

13 חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשָׁבָט³⁷ - מִפְּרִישֵׁין מִמָּנֹה מַעֲשֵׂר עֲנִי,
14 אֶף עַל פִּי שְׁנֵגְמָר בְּשָׁנֶיהָ. וְכֵן אִם נִלְקַט בְּרִבִּיעִית
15 קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשָׁבָט - מִפְּרִישֵׁין מִמָּנֹה מַעֲשֵׂר
16 עֲנִי. נִלְקַט בְּרִבִּיעִית אַחֵר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּשָׁבָט -
17 מִפְּרִישֵׁין מִמָּנֹה מַעֲשֵׂר שְׁנִי³⁸.

(33) כלומר, כדין הירק - דין האתרוג. (34) לפי שהוא גדל על כל מים כירק (קידושין ג.). (35) כרבותינו שנמנו באושא (ר"ה טו.) ואמרו שאתרוג "אחר לקיטתו, בין למעשר בין לשביעית" (כנוסחת רש"י שם, ועי' ב'תוספות' ד"ה ורבותינו), וכרבין שאמר בשם רבי יוחנן (שם) ש"אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". ואם כן מה שהלכו בו אחר לקיטה בשביעית, אין זה אלא לחומרא, אבל לא לפטור ממעשרות (רדב"ז). וראה להלן בפ"ד מהל' שמיטה הי"ב ובהערות שם. (36) כלומר, למעשר. וכיצד לשביעית, כתב להלן שם. (37) שאע"פ שדינו כירק לענין לקיטה - לענין ראש השנה, דינו כאילן (ראש השנה שם). (38) אף שנגמר לגמרי בשלישית שהיא שנת מעשר עני.

18 ו. וְאֶף עַל פִּי שְׁהוֹלְכִין אַחֵר לְקִיטָתוֹ, אֶתְרוֹג³⁹ בֵּית
19 שְׁשִׁית שְׁנֵגְמָר לְשָׁבִיעִית, אֶפְלוּ הִיתָה כְּזִית⁴⁰ וְנִעְשְׂתָה
20 כְּכֶבֶד - חֵיבָת בְּמַעֲשְׂרוֹת⁴¹.

(39) כרבין, בשם רבי יוחנן (שם:). (40) כשנכנסה לשביעית, כלומר, הגיע לעונת המעשרות, כנ"ל (ראה ב'תוספות' שם יד: סוף ד"ה ולשביעית, וב'חזון איש'). ועי' למעלה בפ"ב מהל' מעשר ה"ה. (41) ומפריש מעשר עני. ראה בהל' שמיטה שם.

21 ז. הָאֲבִיוֹנוֹת⁴² שֶׁל צֶלֶף⁴³ - נוֹתְנִין⁴⁴ עֲלֵיהֶן חֲמִירֵי
22 אֵילָן⁴⁵ וְחֲמִירֵי זֵרַעִים⁴⁶: שָׂאֵם הֵיוּ מִשְׁנֵה שְׁנִיָּה
23 שְׁנֵגְמָר לְשָׁלִישִׁית, וְנִלְקָטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר
24 בְּשָׁבָט⁴⁷ - מִפְּרִישֵׁין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאַחֵר כֶּף מִפְּרִישׁ
25 מַעֲשֵׂר אַחֵר⁴⁸ וּפְדֻיהוּ⁴⁹, וְאַחֵר שְׁפֻדָּהוּ נוֹתְנוֹ
26 לְעֲנִיִּים⁵⁰ וְאוֹכֵל פְּדִיוֹנוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְנִמְצָא
27 כְּמִי שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שְׁנִי וּמַעֲשֵׂר עֲנִי.

(42) הם עיקר הפרי של הצלף (מעשרות פ"ד מ"ו, ור"מ ור"ש שם) ורק הם חייבים במעשרות, אבל החלקים האחרים שבצלף, פטורים ממעשרות (פ"ב מהל' תרומות ה"ד). (43) מין אילן. וזכור בדברי רבינו למעלה פ"ה מהל' כלאים ה"כ, ובהל' תרומות שם. (44) 'ירושלמי' מעשרות פ"ד סוף ה"ה: "אביונות נותנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים, וליידה מילה (= ולא יזהו דבר אמרו כן?) - שאם היתה שנייה נכנסת לשלישית, שהוא מפריש ופודהו ונותנו לעני", וסובר רבינו שאפילו לדברי בית הלל, שוודאי אילן הוא ואינו כלאים בכרם (ברכות לו. ובהל' כלאים שם) - לענין מעשרות ספק הוא (כסף-משנה. ועי' ביאור הגר"א יו"ד סי' שלא ס"ק קצב). (45) שהולכים בו אחר חנטה. (46) שהולכים בהם אחר לקיטה. (47) הנוסחא שלפנינו תמוהה, שאם גם הלקיטה היתה קודם טו בשבט, אין שום ספק שהולכים אחר השנה הקודמת (ראה 'חזון איש').

1 וּמַתְעַשְׂרוֹת מִדְּבָרֵי סוּפְרִים²⁵. יִרְאֶה לִּי, שְׁאִין
2 הַדְּבָרִים אֲמֹרִין אֲלֵא בְּחֻרְבֵי צִלְמוֹנָה²⁶ וְכִיּוּצָא
3 בְּהוֹ, שְׁאִין רְאוּיִין לְמַאֲכֵל רַב הָאֲדָם, וְהֵן הֵן
4 שְׁמַתְעַשְׂרוֹת מִדְּבָרֵי סוּפְרִים; אֲבָל שְׁאֵר הַחֻרְבִּין -
5 יִרְאֶה לִּי, שֶׁהֵן בְּשָׂאֵר פְּרוֹת הָאֵילָן²⁷.

(23) כלומר, הגיעו לעונת מעשרות שלהם, שהיא משיעשו נקודות נקודות שחורות (הל' מעשר שם), וראה ברדב"ז. (24) כלומר, כשנה שנלקטו בה. (25) בראש השנה טו, ב: "אמר רבי יוחנן, נהגו העם בחרובין כרבי נחמיה (הסובר שכל אילן שנלקט אחת בשנה, הולכים אחר לקיטתו) וכו' כי אמינא לך אנא, מעשר חרובין דרבנן". והנה ברש"י שם נראה שזהו מפני שהקלו חכמים במעשרות דרבנן. אבל צריך-עיון שאין זו קולא החלטית, ואדרבה, לפעמים זו היא חומרא. [אבל לדעת רבינו, שכל האילנות חייבים במעשר מן התורה, ורק חרובין הם מדרבנן - יתכן כי מה שאמרו בחרובין: הלך אחר לקיטה, הוא שהשום חכמים לירק שמעשרותיו מדרבנן, והלכו בו אחר לקיטה (בהלכה הסמוכה), ולא השוום לאילנות שהולכים בהם אחר חנטה, מפני שהם מדאורייתא]. (26) [עי' ב'ספרי' פ' ראה לדברים יד, כב]. (27) שחייבין במעשרות מן התורה, והולכים בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל בהלכה הקודמת. והמקור לזה שאנו הולכים באילן אחר עונת המעשרות ובירק אחר לקיטה (בהלכה סמוכה), הוא בברייתא שם יד: "רבי עקיבא אומר, באספך מגורן ומיקבך. מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על רוב מים (הם מי גשמים שרוב זרעים גדלים על ידם- רש"י) ומתעשרין על שנה שעברה, אף כל שגדילין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדילין על כל מים (אף על שאובין, שדולין ומשקין אותן תמיד, כענין שנאמר (דברים יא, י) "והשקית ברגלך כגן הירק", סתם גן הירק דרכו בהשקאה - רש"י) ומתעשרין לשנה הבאה (כלומר, שנת לקיטה)". והראב"ד חולק וסובר שחרובי צלמונה פטורין לגמרי, ומה שאמרו שם "מעשר חרובין דרבנן", הוא-הדין לכל האילנות, חוץ מדגן תירוש ויצהר, ורבינו סובר שכל האילנות מתעשרין מן התורה, חוץ מחרובי צלמונה, וראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"ט, ובפ"ב מהל' תרומות ה"ו.

6 ד. הִירָק - בְּשַׁעַת לְקִיטָתוֹ עֲשׂוּרוֹ²⁸. בִּיצַד²⁹? אִם
7 נִלְקַט בְּיוֹם רִאשׁ הַשָּׁנָה³⁰ שֶׁל שְׁלִישִׁית, אֶף עַל פִּי
8 שְׂבָא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת³¹ וְנִגְמָר³² בְּשָׁנֶיהָ - מִפְּרִישֵׁין
9 מִמָּנֹה מַעֲשֵׂר עֲנִי. וְאִם נִלְקַט בְּרִבִּיעִית - מַעֲשֵׂר שְׁנִי.

(28) מימרא של רבה שם יג, ב. וכן הוא בברייתא שם יב, א - שהובאה להלן. ומקור הדברים, ראה בהלכה הקודמת. (29) ברייתא, שם. (30) על-ידי גוי ('תוספות' שם: ד"ה משתבא, ע"פ ה'ירושלמי'). (31) שהוא שיעור של תבואה ואילנות (למעלה ה"ב). (32) בישולו לגמרי, שהוא שיעור של קטניות (להלן ה"ח).

10 ה. וְכֵן³³ הָאֶתְרוֹג בְּלֶבֶד מִשְׂאֵר פְּרוֹת הָאֵילָן - הָרִי
11 הוּא פִּירָק³⁴ וְהוֹלְכִין אַחֵר לְקִיטָתוֹ, בֵּין לְמַעֲשֵׂר בֵּין
12 לְשָׁבִיעִית³⁵. בִּיצַד³⁶? אִם נִלְקַט בְּשָׁלִישִׁית אַחֵר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ"ג שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבצלים, אחר שיעקרו אותם מן הארץ יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים (כלומר, מתוך עצמם, בהשפעת הלחות שבתוכם), ויש ממנו מין שאין דרכו כך והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד, ולא יורעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו (בסיפא של הלכה זו) ושל בעל" (פירוש המשנה, שם). ובמשנה שם נזכר גם פול המצרי, וצ"ע מדוע השמיטו רבינו.

(64) "מונעים מהם המים כשיהיו נגמרים וירצו לעקור אותם מן הארץ" (שם). ובירושלמי" שם: "כיון שמנע מהם מים וכו' נעשו כבעל" (הנזכר להלן). (65) כלומר, בצלים שאין מניחין אותם במקום משקה כמו הסריסים הנ"ל, אלא משקים אותם לפרקים, כשדה בעל. (66) כלומר, שלש השקאות, וזה מוכיח שנגמרו. (67) שהולכין אחר גמר הפרי, כבהלכה הקודמת. (68) כלומר, פחות משלושים יום בסריסים, ופחות משלוש עונות בשל בעל. (69) ויכול הייתי לומר, שמוכח בזה שנגמרו, שאם לא כן, לא היה לו למנוע מהם מים. (70) לפי השנה הבאה, שהיא שנה שנגמרו בו.

י. פול⁷¹ המצרי שהביא שליש לפני ראש השנה⁷²:
 אם זרעו לזרע - מתעשר לשעבר⁷³, זרעו לירק -
 מתעשר להבא⁷⁴. זרעו לזרע ולירק, או שזרעו לזרע
 וחשב עליו לירק⁷⁵ - מעשר מזרעו על ירקו ומירקו
 על זרעו⁷⁶. לא הביא שליש לפני ראש השנה: אם
 זרעו לזרע - זרעו מתעשר לשעבר⁷⁷, וירקו בשעת
 לקיטתו עשורו. והוא שלקט ממנו לפני ראש
 השנה⁷⁸; אבל אם לקט ממנו אחר ראש השנה - בין
 ירקו בין זרעו מתעשר להבא. זרעו לזרע וחשב
 עליו לירק⁷⁹ - הולכין אחר מחשבתו⁸⁰. זרעו לירק
 וחשב עליו לזרע⁸¹ - אין מחשבת זרע חלה עליו⁸²,
 אלא אם כן מנע ממנו שלש אריות⁸³. והוא שהביא
 שליש לפני ראש השנה⁸⁴; אבל אם לא הביא שליש
 אלא לאחריו - אף על פי שלא נמנע מלאריות⁸⁵
 ממנו שלש אריות. זרעו לזרע ועשה פלו קצצין
 גמורים לפני ראש השנה⁸⁶ - זרעו מתעשר לשעבר,
 וירקו בשעת לקיטתו⁸⁷. מקצתו עשה קצצין גמורין
 ומקצתו לא עשה⁸⁸ - זה שאמרנו⁸⁹: צובר גרנו⁹⁰
 לתוכו, ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על
 זרעו⁹¹.

(71) ברייתא ב'ירושלמי' שביעית פ"ב ה"ה. וראה בתוספתא
 שם וב'תוספתא כפשוטה'. (72) שזהו גמר פרי, וראה
 למעלה ה"ח. וראה מה שכתב הראב"ד כאן בהשגה ב.
 (73) כלומר, אחר השנה שעברה, ואף ירקו בטל אגב הזרע,
 כיון שמחשבתו היתה לזרע. (74) אחר השנה הבאה,
 כשעת לקיטתו. ואף הזרעים מתבטלים אגב הירק, כיון
 שחשב לירק. (75) כלומר, אף לירק, שאם לא כן, הרי כתב
 להלן שהולכין אחר מחשבתו. (76) כלומר, הזרע מתבטל
 אגב הירק מפני שיעקרו של פול המצרי הוא לירק, ומתעשר
 להבא (ר"י קורקוס). וכל זה כשהביא שליש לפני ראש
 השנה, כדלהלן. (77) צריך עיון: הרי לא הביא שליש לפני

ונראה שתקנו כאן בגליון "אחר טו בשבט" ("אחר" במקום
 "קודם"), ובטעות נכנסה המלה "אחר" בשורה שלאחריה
 (ראה להלן) והשיבוש (= "קודם") נשאר במקומו.
 (48) היה כתוב מעשר ב (= מעשר ב, מעשר שני) והמלה
 "אחר" נכנסה כאן בטעות מן הגליון שבו היתה הגהה
 לתיקון המילה "קודם" שלמעלה. (49) כדין מעשר שני.
 (50) בתורת מעשר עני.

ח. הארז⁵¹ והדחן⁵² והפריגין⁵³ והשמשמין⁵⁴, אף על
 פי שהשרישו קדם ראש השנה - אין הולכין בהן
 אלא אחר גמר הפרי⁵⁵, ומתעשרין להבא⁵⁶. וכן
 פול⁵⁷ המצרי⁵⁸, אף על פי שמקצתו השריש לפני
 ראש השנה ומקצתו לאחריו⁵⁹ - צובר גרנו לתוכו⁶⁰
 ותורם ומעשר מן הפל פאחד, שהפל הולך אחר
 גמר הפרי⁶¹.

(51) הוא רייז בלשון אשכנז. ראה ב'תוספות' לברכות לו,
 א - ד"ה רש"י, ובפירוש המשנה לשיעית פ"ב מ"ז.
 (52) מין קטנית, ונקרא מי"ל (שם). (53) זרעוני צמח בר,
 ותרבות בעל פרחים אדומים גדולים ונאים, המשמשים
 למילוי כיסונים לאפיה ולתיבול מיני מאפה אחרים.
 (54) כן נקרא בפי ההמון: "סומסום". ועושים ממנו שמן
 שומשמים. וכולם מיני קטניות הם, שראש השנה שלהם
 באחד בתשרי, כנ"ל ה"ב. (55) כדעת שמואל בראש השנה
 יג, ב. ולא כדעת התנא בשיעית שם, שהולכים בהם אחר
 השרשה. (56) כלומר, כמו פירות לשנה הבאה, או מעשר
 שני או מעשר עני. (57) צמח מזון שגרריו נתונים
 בתרמילים, והם נאכלים כשהם מבושלים. ונקרא פאסולי"ס.
 (58) כשמואל שם, ולא כמשנה ותוספתא שביעית, בשם רבי
 שמעון שזורי. ומדובר שזרעו לקחת ממנו זרע, אבל אם
 זרעו לירק - דינו כירק שהולכים בו אחר לקיטה (להלן ה"י,
 וכן הוא בפ"ד מהל' שמיטה ה"א). (59) ורבי שמעון
 שזורי סובר שהולכין אחר השרשה (משנה, שם).
 (60) כלומר, מותר לו לערב את כל הזרעים: אלו שהשרישו
 לפני ראש השנה, ואלו שהשרישו לאחריו. ולא שצריך
 לערב, שהרי פסק רבינו (למעלה בפ"ג מהל' תרומות ה"ד),
 שאין בילה אלא בשמן ויין (כשמואל שם, ולא כרבי שמעון
 שזורי) - אלא שכיון שהולכים אחר גמר הפרי, נמצא שכל
 הזרעים נגמרו בשנה אחת ומעשרין מזה על זה. (61) להלן
 (ה"י) כתב רבינו שבפול המצרי הולכים אחר הבאת שליש,
 ואין סתירה ממה שכתב כאן, לפי שבזרעו לזרע, כיון
 שהגיע לשליש בישולו, הרי זה גמר הפרי, שמאז הוא ראוי
 לזריעה (ראה למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה) - הראב"ד
 בהשגה להלן שם.

ט. הבצלים⁶² הסריסים⁶³ שמונע מהם מים שלשים
 יום לפני ראש השנה⁶⁴, ושל בעל⁶⁵ שמונע מהם
 שלש עונות⁶⁶ לפני ראש השנה - מתעשרין
 לשעבר⁶⁷. מנע מהם פחות מכאן⁶⁸, אף על פי
 שהתחילו ליבש קדם ראש השנה⁶⁹ - מתעשרין
 להבא⁷⁰.

(62) שביעית שם מ"ט, כחכמים ולא כרבי מאיר. (63) "ענין

שנת מעשר עני, יהא מעשר עני, ונוהג במעשר זה כבמעשר שני, שטעון פדיה, או הבאת מקום, כדלהלן. ואף שלמעלה בהלכה זו, כתב רבינו שלאחר פדיה נותנו לעניים מספק, זה אינו אלא בספיקא דדינא, כמו שם שאין אנו יודעים דינו של צלף מהו, כזרעים או כאילן, ולכן מחמירים. אבל בספק של תערובת, כמו כאן, אין צריך לתת מספק, וראה בבאיור הגר"א שו"ע יו"ד סי' שלא ס"ק קצד. (98) בן מפורש במס' ידים פ"ד מ"ג. (99) שהוא טעון הבאת מקום, ועוד שהוא ממון גבוה, כדלהלן בפ"ג הי"ז.

- 8 יב. כל הפטור ממעשר ראשון¹⁰⁰ - פטור מן
- 9 השני¹⁰¹ ומן העני; וכל שחייב פראשון - חייב
- 10 בשניהם. וכל התורה¹⁰² - מוציא מעשר¹⁰³; וכל
- 11 שאינו תורה¹⁰⁴ - אינו מוציא מעשר זה. כל מי שאם
- 12 תרם - תרומתו תרומה¹⁰⁵, כך אם עשר מעשר זה¹⁰⁶
- 13 - הרי הוא מעשר; וכל מי שאין תרומתו תרומה¹⁰⁷,
- 14 כך אם הוציא מעשר זה - אינו מעשר.

(100) כלומר, כל תבואה או פירות הפטורים ממעשר ראשון. (101) ואף-על-פי שבספרי פרשת ראה (דברים יד, כב) נראה שמעשר שני נוהג בירק מן התורה (ועי' רמב"ן על התורה שם), וכן דעת הסמ"ג (עשין קלו וקסא) וה'ראים' (מצוה קעב), אף-על-פי שתורות ומעשר ראשון ומעשר עני אינם נוהגים בירק אלא דרבנן - הרי ב'ירושלמי' (מעשרות פ"א ה"א) הובאה הברייתא הנ"ל שבספרי, ושם חולק על זה איסי בן יהודה ואומר: "המעשרות לירקות מדבריהם", ונראה מדברי 'ירושלמי' שם, שתפס להלכה כדעת איסי בן יהודה. וכן נראה בבבלי פסחים לט, ב. שאמרו שם "במרור דרבנן", הרי שמעשר שני בירק אינו אלא מדרבנן, ועי' רש"י שם ד"ה מרור, וד"ה כעין דאורייתא. וראה במשנה-למלך וב'חזון איש'. (102) לכתחילה. שאינו בכלל החמישה, שמנה רבינו בפ"ד מהל' תרומות ה"ד. (103) כלומר, מעשר שני או מעשר עני. ולגבי מעשר ראשון, כבר כתב רבינו בפ"א מהל' מעשר ה"ז. (104) לכתחילה, שהוא מהחמישה הרשומים בהל' תרומות שם. (105) בדיעבד. הם אלה שמנה רבינו שם. (106) כלומר, שני או עני, ראה למעלה. (107) אפילו בדיעבד. והם הרשומים שם ה"ב.

- 15 יג. פירות¹⁰⁸ שהוציא מהן מעשר ראשון קדם
- 16 שיקבעו למעשר¹⁰⁹ - הרי זה אוכל מהן עראי קדם
- 17 שיוציא מעשר שני; שאין הראשון קובע לשני.
- 18 אכל משוקבעו למעשר¹¹⁰, אף על פי שהוציא את
- 19 הראשון - אסור לאכל מהן עראי עד שיוציא את
- 20 השני או את מעשר עני¹¹¹.

(108) [ב'ירושלמי' (שם פ"ב ה"ג): "ראשון מהו שיטבול (מדובר כשהקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה, והביעא היא אם הוא טובל לעצמו, לחייבו בתרומה גדולה. וראה למעלה פ"ג מהל' מעשר הי"ט, שלגבי תרומת עצמו, היינו תרומת מעשר, הוא קובע אפילו בשבילים, כיון שקרא עליו שם (מעשר), מה נן קיימין (במה אנו עוסקים), אם בכרי

ראש השנה, ולא נגמר הפרי. (78) גם זה צריך עיון, כיון שהוריעה והלקיטה היו בשנה אחת, מה שייך לומר "מתעשר לשעבר". וראה בראב"ד השגה ב. ובכדי ליישב כל הקשיים בדברי רבינו, מציע בעל 'חזון איש' לתקן דברי רבינו בהלכה זו כדלהלן: "מעשר מזרעו על ירקן ומירקן על זרעו (לא הביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע, זרעו מתעשר לשעבר וירקן בשעת לקיטתו עישורו) והוא שליקט ממנו לפני ר"ה. אבל אם ליקט ממנו אחר ר"ה (בין ירקן בין זרעו מתעשר להבא [זרעו מתעשר לשעבר וירקן בשעת לקיטתו עישורו. לא הביא שליש לפני ר"ה] בין ירקן בין זרעו מתעשר להבא". (79) כלומר, רק לירק. וראה בהערה עד. (80) אף שהביא שליש קודם ראש השנה, בטל הזרע אגב הירק, שמחשבתו היתה רק לירק. (81) רק לזרע. (82) כיון שזרעו לירק, אלא-אם-כן מוכח ממעשיו שכוונתו לזרע. (83) כלומר, שלש השקאות, שבזה מוכח שאינו חפץ בגידולו יותר, ורצונו בזרעים ולא בירק. ובמשנה: "עונות". וב'ירושלמי': "מורביות". ובתוספתא: "מריעות". (84) שאז מועילה מחשבתו, והכל מתעשר אחר שנה שעברה, ואף הירק בכלל. (85) כמו: "אורה וסלו", כלומר, קוטף. וכאן הכוונה, מונע מהם השקאות. (86) כלומר, נגמרו הזרעים לגמרי, ולא רק שליש, כדלעיל. (87) שאין הירק מתבטל אגב הזרע, אלא כשהזרע עדיין לא נגמר לגמרי, שכיון שהזרע עוד לא גדל, גידולם המשותף מצרפם, והירק מתבטל, כיון שזרעו לזרע. אבל כיון שנגמר הזרע לגמרי, והירק עדיין צריך גידול, אינו מתבטל. ועי' בראב"ד. (88) כלומר, אם מקצת הזרע נגמר, ומקצתו עדיין לא נגמר. (89) ראה ראש השנה יג, ב. (90) כלומר, מותר לו לערבבם ולעשרם כאחד. (91) שכיון שמקצת הזרע עדיין טעון גידול, מתבטל הירק אגב המקצת הזה (ראה כל זה ב'חזון איש').

- 1 יא. פירות⁹² שנה שניה⁹³ שנתעברו בפרות
- 2 שלישית⁹⁴, או של שלישית פרביעית - הולכין אחר
- 3 הרב⁹⁵. מחצה למחצה⁹⁶ - מפריש מעשר שני מן
- 4 הפל, אכל לא מעשר עני⁹⁷; שמעשר שני חמור⁹⁸,
- 5 שהרי הוא קדש⁹⁹, ומעשר עני חל. וכן פירות שהן
- 6 ספק אם פירות שניה הם או פירות שלישית - מפריש
- 7 מהן מעשר שני.

(92) מכשירין פ"ב מ"א. (93) שהיא שנת מעשר שני. (94) שנה שלישית שהיא שנת מעשר עני. ואין הכוונה שהפירות נתעברו אלו באלו, כפי שהבין הראב"ד בדברי רבינו, שא"כ לא שייך ביטול ברוב, אלא שהיו לפניו שני אוצרות של פירות: האחד פירות שנה שניה, והשני פירות שנה שלישית, ונמצאו פירות ליד שני האוצרות, ואינו ידוע מאיזה מהם נפלו. וטעם משנתנו כטעם כל המשניות השנויות שם למעלה ('חזון איש'). (95) ואומרים: כל דפריש, מרובא פריש (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א). (96) שכמות פירות שני האוצרות שוה. (97) אין הכוונה שמפריש מעשר שני לחוד, שהרי אם הפירות של שנת מעשר עני, לא תיקן כלום. אלא כוונתו, שמפריש על תנאי, אם פירות שנת מעשר שני הם, יהא מעשר שני. ואם של

מקומות אלו¹²³ במעשר שני אלא כדי לקבוע מעשר
עני¹²⁴, כדי שיהיו עניי ישראל סומכים עליהם¹²⁵.

(112) לפנים מחומת ירושלים, כדלהלן פ"ב ה"א. (113) אף באופן שחייב להפרישו. ראה להלן. (114) שאין מביאין אותו מחוצה לארץ (פ"א מהל' בכורות ה"ה). ואף-על-פי ששם למדו להיפך: בכור ממעשרות "ממקום שאתה מביא מעשר דגן, אתה מביא בכור וכו'. וממקום שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכור" (וראה בתמורה כא: -) שם לא למדו אלא ממה שמעשר דגן אינו נוהג בחוצה לארץ, ומה למדו לבכור שאין מביאין אותו מחוצה לארץ, אבל מעשר שכזה שנוהג בחוצה לארץ, כגון פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ לאחר מירוחם בארץ, שיש אומרים שחייבים במעשרות אף בחוצה לארץ (וראה בכסף-משנה ורדב"ז למעלה פ"ג מהל' מעשר ה"ד) - היה מקום לומר שחייבים גם במעשר שני ומביאים אותו מחוצה לארץ, וזהו אשר לימדנו רבינו שלעולם אין מביאין מעשר שני מחוצה לארץ, ובזה למדו מעשר שני מבכור שאין מביאים אותו. ויתכן כי מדרבנן חייב להביאו, כדלהלן בשנער ומצרים. (115) לפי שאין מביאין אותו מחוצה לארץ. (116) "ירושלמי" פ"ז ה"ה. (117) חכמים. (118) שלא רצו לחייב הפרשה בלי חיוב הבאה. (119) ראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"א. (120) ואין מביאין מעשר שני עצמו, שהרי הוא טמא מארץ העמים, וראה שם פ"ב ה"ז. (121) שכיון שתיקנו נביאים וחכמים להפריש, כעין דאורייתא תיקנו, ולכן טעון פדיה והבאת מקום. (122) נביאים וחכמים. (123) שנער ומצרים. (124) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"ג. (125) על מעשר שני.

יום שישי כ"ד שבט ה'תשע"ח

פרק שני

(1) יבאר מעשר שני שנאכל לבעלים. ואם נוהג בכל זמן. ואין פודין אותו בזמן הזה, ודין אין פודין אותו בירושלים בזמן הזה. והאוכל כוית ממנו חוץ לירושלים. מעשר שני שנכנס לירושלים אם מותר להוציאו. פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בתוך ירושלים ויצאו. פירות מעשר שני שנטמאו בירושלים ופדאן. אילן שעומד לפנים מן החומה ונפו נטה חוץ לחומה.

א. מעשר שני נאכל² לבְּעָלָיו³ לְפָנִים מְחֻמָּת
ירושלים; שְׁנָאֵמֶר: וְאָכַלְתָּ לְפָנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם
אֲשֶׁר יִבְחָר לְשִׁכְּן שְׁמוֹ שָׁם וְגוֹמֵר. וְנוֹהֵג בְּפָנֵי הַבֵּית
וְשָׁלָא בְּפָנֵי הַבֵּית⁴, אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱכָל בִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא
בְּפָנֵי הַבֵּית⁵. שְׁנָאֵמֶר מֵעֶשֶׂר דְּגָנָךְ תִּירֶשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ
וּבִכּוֹרֶת בְּקָרְךָ וְצֹאנְךָ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ: מָה בְּכוֹר
אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בְּפָנֵי הַבֵּית, אֶף מֵעֶשֶׂר שְׁנִי לֹא יֶאֱכָל
אֶלָּא בְּפָנֵי הַבֵּית.

(2) הוא הדין ששותים אותו וסכים בו, ובלבד שלא יוציאוהו לשאר צרכים. (3) כלומר, אף על פי שהוא קדוש, אין צריך ליתנו לכהן או ללוי אלא נאכל לבעלים. אבל הוא הדין

שנתמרח - דברי הכל אסור (שהרי הוא חייב גם בתרומת מעשר, ואם כן הוא טבול לתרומת-מעשר, ואם הפריש תרומת מעשר, הוא טבול מצד התרומת-מעשר, שכשם שתרומה גדולה קובעת, כמו-כן תרומת מעשר קובעת). ואם במעשר ראשון שהקדימו בשבילין, דברי הכל מותר (שהרי הוא פטור מתרומה גדולה, כמפורש בחלה פ"א ה"ג, אם הפריש תרומת מעשר לאחר מירוח, ואם הפריש לפני מירוח, שמתחייב הוא בתרומה גדולה לא נטבל לתרומה גדולה על-ידי התרומת-מעשר, למאן-דאמר תרומה אינה טובלת לפני מירוח), אלא כי אנן קיימין בתמרים והוא עתיד לדורסן, בגרונגרות והוא עתיד לדורסן (כלומר, לא נגמרה מלאכתן) והפריש מהן תרומה גדולה (שצריך לחזור ולתרום תרומה שנייה, ראה בתרומות פ"א מ"ח, ובפני משה' כאן) ונמלך להניח כמות שהן (ונמצא עכשיו שנגמרה מלאכתן, ואף-על-פי-כן הדין של "תרומה ויחזור ויתרום" לא בטל, כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) ועבר והפריש מהן ראשון (כלומר, עבר והקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה שצריך לחזור ולתרום, כנ"ל), אין תימר למפרע נטבלו (שאנו אומרים שכאילו גם בשעת הפרשת תרומה ראשונה היו הפירות לאחר גמר מלאכה, ואף-על-פי-כן לא בטל, גם עכשיו, הדין של "תרומה ויחזור ויתרום", כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) תרומה שהיא טובלת (כלומר, התרומה קובעת, שכיון שהוא גמר מלאכה למפרע, היא קובעת לחיוב בתרומה גדולה, השנייה שחזור תורם, ראה בפ"ה מהל' מעשר ה"ט), ואין תימר מכאן ולבא (כלומר, אין זה גמר מלאכה למפרע, אלא מכאן ולהבא, ואם כן התרומה הראשונה לא קבעה שאין התרומה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, כמפורש במס' מעשרות פ"ב מ"ד לדעת חכמים), ראשון הוא שהוא טובל (מעשר ראשון טובל את עצמו, כיון שהפרישו לאחר גמר מלאכה, וכמבואר למעלה), וכו' וכו', ראשון מהו שיטבול לשני (כלומר, לחייב את כל הפירות במעשר שני, והמדובר כשהפריש תרומה גדולה לפני גמר מלאכה, שאינה קובעת, ומעשר ראשון הפריש לאחר גמר מלאכה). מה אם בשעה שיש עליה זיקת שני מעשרות (= ראשון ושני) את אמר מותר (באכילת עראי, לפני שנקבע למעשר באחד מששת הדברים הקובעים), בשעה שאין עליה אלא זיקת מעשר אחד, לא כל-שכן". נמצא שמקור דברי רבינו מדברי ה'ירושלמי' האחרונים, ואילו את הדברים הראשונים השמיט כי פשוטים הם, כנ"ל. וראה ברידב"ז שם, שלפי פירושו אין דברי רבינו מתיישבים כאן]. (109) והתרומה הופרשה לפני גמר מלאכה (ראה למעלה), ואינה קובעת, כנ"ל. (110) באחד מששת הדברים הנזכרים בפ"ג מהל' מעשר ה"ג. (111) ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ, ובכסף משנה' שם.

יד. מעשר שני, הואיל וטעון הבאת מקום¹¹² - אין מביאין אותו מחוצה לארץ¹¹³, בבכור בהמה¹¹⁴.
לפיקה¹¹⁵ לא¹¹⁶ חיבו¹¹⁷ להפריש מעשר שני בסוריא¹¹⁸. ויראה לי, שמעשר שני שמפרישים בארץ שנער ובמצרים¹¹⁹ - פודין אותו¹²⁰ ומביאין דמיו לירושלים¹²¹. וכן יראה לי, שלא חיבו¹²²

מִשֵּׁם²¹, וּמִנִּיחִים אוֹתוֹ שֶׁם עַד שִׁירָקֵב²². וְכֵן אִם
עָבַר וְהוֹצִיאוֹ מִשֵּׁם - מִנִּיחִין אוֹתוֹ עַד שִׁירָקֵב²³.
לְפִיקָה²⁴ אֵין מִפְרִישִׁים מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם בְּזֶמֶן
הַזֶּה, אֲלָא מוֹצִיִּין אֶת הַפְּרוֹת בְּטַבְלִין חוּץ לְעִיר,
וּמִפְרִישִׁין אוֹתוֹ שֶׁם וּפּוֹדֵהוּ²⁵. וְאִם הַפְּרִישׁוֹ שֶׁם²⁶
בְּזֶמֶן הַזֶּה - יִרְקֵב.

(16) כיוון שאין שם מזבח. (17) על מעות. (18) מפני
שבירושלים אין פדייה אלא לשם אכילה. וכיוון שאין
אוכלים אותו בזמן הזה, אין פודים ואין מחללים אותו.
ורבינו לשיטתו שקדושת עזרא קדשה לשעתה ולעתיד
לבוא, ולכן רואין את מחיצות ירושלים שנחרבו, כאילו הן
עולות ובנויות. אבל מחוץ לחומה, שמותר בפדיה, אף
שאסור לאכלו שם, אף בזמן הזה פודין ומחללים. וכל זה
במעשר שני טהור, אבל מעשר שני שנטמא, פודין אותו
אפילו בירושלים. (19) על פירות. (20) אף שיש לו דמים,
שהרי אם יטמא, אפשר לפדותו, אין מוכרין אותו ואף על
פי שאינו נפדה או מתחלל, אלא נשאר בקדושתו.
(21) שלחומרא אנו אומרים שתפסוהו מחיצות ירושלים,
שרואין כאילו הן עולות. (22) שכיוון שקלטהו מחיצות,
ואינו יכול לפדותו בזמן הזה, יניחו עד שירקב.
(23) שכיוון שקלטהו מחיצות, אף אם יצא, יחזור
לירושלים, וכיוון שאינו יכול לפדותו, ירקב. (24) כלומר,
לפי שאין פודין אותו בירושלים. (25) ואוכלו. (26)
בירושלים.

ה. כֹּל הָאוֹכֵל כְּזֵית מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אוֹ שִׁשְׁתָּה²⁷ מִמֶּנּוּ
רְבִיעִית זֵינ²⁸ חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם²⁹ - לֹקֵה; וְשֶׁנֶּאֱמַר:
לֹא תֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֵׂר דִּגְנְךָ
תִּירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ וּגְזֶמְךָ. וְלֹקֵה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד
בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. לְפִיקָה, אִם אֶכֶל שְׁלֹשֶׁת³⁰ חוּץ
לְחוֹמָה³¹ - לֹקֵה שְׁלֹשׁ מִלְּקִיּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶכְלָתָ
לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מַעֲשֵׂר דִּגְנְךָ תִּירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ, וְנֶאֱמַר:
לֹא תֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֵׂר דִּגְנְךָ וּגְזֶמְךָ. לָמָּה
פָּרְטָן, וְלֹא אָמַר לֹא תֹאכְלֶם בְּשַׁעְרֶיךָ? לְחַיֵּב עַל כָּל
אֶחָד וְאֶחָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ³².

(27) לא כתב רבינו שהסך לוקה. (28) בפרק י מהלכות
תרומות הלכה ב כתב רבינו: "כשם שאכילת תרומה בכזית
כך שתייה בכזית". (29) כלומר, יצא אחר שנכנס לתוכה.
(30) דגן, תירוש ויצהר. (31) לאחר שנכנסו לפניו מן
החומה. (32) "ולא שבכללות לא הווי, כיוון דאכולה
קאי, הווי לאו אכל חד וחד, והיכי דמי לאו שבכללות? -
כגון "לא תאכל כי אם צלי אש" (שהלאו כולל את כל
צורות הבישול חוץ מצלי) וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין.

ו. אֵינוֹ לֹקֵה מִן הַתּוֹרָה עַד שִׁיאֲכַלְנוּ אַחֵר שֶׁנִּכְנַס
לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ
וּגְזֶמְךָ, וְאֶכְלָתָ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ; פִּינִין שֶׁנִּכְנַס לְמִקוֹם
אֲכִילָתוֹ וְאֶכְלוּ בַּחוּץ - לֹקֵה. אֲבָל אִם אֶכְלוּ קֶדֶם
שִׁיכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - מִפִּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת
מִדְּבָרֵיהֶם³³.

שנאכל לאחר. (4) ובספרי פרשת קרח למדו במעשר
ראשון ממה שנאמר "נחלה" - "מה נחלה נוהגת בפני הבית
ושלא בפני הבית, אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא
בפני הבית". (5) [לפי שצריך מזבח. ומה שכתב רבינו
בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ו ש"מקריבין
הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי", היינו מזבח
בלי בית, וכמו שכתב שם בפרק ב הלכה ד "ושלושה
נביאים עלו עמהם מן הגולה: אחד העיד להן על מקום
המזבח ואחד העיד להן על מדותיו ואחד העיד להן
שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם
בית".

ב. מִדַּת חֲסִידוֹת, שְׁפוֹדִין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּזֶמֶן הַזֶּה
בְּשׁוּי⁶, כְּדֶרֶךְ שְׁפוֹדִין אוֹתוֹ בְּפָנֵי הַבֵּית. וְהוּרִי
הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם רָצָה לְפָדוֹת שְׁנֵה מְנָה בְּפִירוּטָה⁷
לְבַתְּחִילָה בְּזֶמֶן הַזֶּה - פּוֹדֶה. לֹא יִהְיֶה זֶה חֲמוּר מִן
הַקֹּדֶשׁ⁸. וּמִשְׁלִיךְ הַפְּרוּטָה לִים הַגְּדוֹל⁹.

(6) שכך נהגו האמוראים לפדות בשווי ואי אפשר לומר
שהוא מן הדין, שהרי בהקדש אמרו שבזמן שאין בית
המקדש קיים - פודה לכתחילה בפחות משווי, ולדעת
רבינו להלן, למדים דין מעשר שני מדין הקדש, ומתוך כך
הוכיח רבינו שהאמוראים עשו כן מדרך החסידות.
(7) אבל לא בפחות מפרוטה. (8) שמותר לפדותם בזמן הזה
לכתחילה ואפילו בפרוטה. (9) בפרק י מהלכות מאכלות
אסורות הלכה יז כתב "ומשליך אותה פרוטה (= של פדיון
נטע רבעי) לים המלח". וראה בפרק ב מהלכות ציצית הלכה
ב שרבינו קורא לים הגדול - ים המלח. ונראה מכאן שאינה
טעונה שחיקה, כיוון שמשליכה לים הגדול, אבל אם זורקו
לנהר - טעון שחיקה.

ג. וְכֵן¹⁰ אִם חִלַּל¹¹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵה מְנָה עַל שְׁנֵה פְּרוּטָה
מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת¹² - הָרִי זֶה מִחֻלָּל¹³. וְשׁוֹרֶף¹⁴ אֶת
הַפְּרוֹת שֶׁחִלַּל עֲלֵיהֶם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַקְלָה
לְאַחֲרֵיהֶם¹⁵. כְּפִדְיוֹן נָטַע רְבִיעִי בְּזֶמֶן הַזֶּה, כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת אֶסְרוֹרֵי מֵאֲכָלוֹת.

(10) מלשון רבינו נראה שאף הלכה זו מהוראת הגאונים
היא, וכן הביין הראב"ד בהשגות. אבל ה"כסף משנה" אינו
מפרש כן. (11) ומה שכתב להלן מחללין מעשר שני על
פירות לכתחילה אף בזמן הבית אינו אלא במין על מינו,
אבל לא במין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע.
(12) כלומר, ממין אחר, או פירות רעות אף מאותו המין.
(13) אף על פי שנצטרפו כאן שני חסרונות, שפדה על פחות
משווין, ועל פירות ממין אחר, ובכל זאת חילולו חילול
בדיעבד. (14) המדובר כשנטמא המעשר, ודינו כתורמה
טמאה שהיא נשרפת. (15) שהאוכלן בטומאה בירושלים -
לוקה.

ד. כִּשְׁם שֶׁאֵין אוֹכֵלִין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּזֶמֶן הַזֶּה
בִּירוּשָׁלַיִם¹⁶, כֶּף אֵין פּוֹדִין¹⁷ אוֹתוֹ שֶׁם¹⁸, וְאֵין
מְחַלְלִין אוֹתוֹ¹⁹ וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ²⁰. וְאִם נִכְנַס
בִּירוּשָׁלַיִם אֶף בְּזֶמֶן הַזֶּה - אֵין מוֹצִיִּין אוֹתוֹ

ונפדה - אינו אלא בפירות שהם טבולין לדמאי, אבל ממעשר שני של דמאי, תפסוהו מחיצות. (43) מדרבנן. (44) כלומר, חומות ירושלים. (45) שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם. [וכן נראה במשנה שם שאמרו: "מעו" נכנסות לירושלים ויוצאות, פירות נכנסין ואין יוצאין", הרי שלא חילקו אלא בין פירות למעו"ת, ואם כן פירות אינם יוצאים, אפילו אלה הלוקחים מכסף מעשר. ומכאן שעצם ההוצאה הוא איסור, ולא משום פדיון, שהרי לקוח בכסף מעשר שני טהור, אינו נפדה אפילו בריחוק מקום]. (46) כלומר, מצוה לאכלם לפני ה', ולא להוציאם משם. ואין זו אלא אסמכתא, שהרי קליטת מחיצות דרבנן. (47) שם: "דכתב, לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו', בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין", ולא חילקו בין שוגג למזיד. (48) כלומר, שאין המעשר שווה ד' פרוטות, שחומשן מלגיו, פרוטה. (49) שלא החמירו חכמים אלא בפירות.

- י. פְּרוֹת⁵⁰ שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָּהּ וְעָבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וַיֵּצְאוּ - אֵינּוּ זָכוּל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שְׁנֵי מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת שֶׁלֹּא נִכְנסוּ לְיְרוּשָׁלַיִם⁵¹, אֲלֹא יִחְזֹר מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁלְהֵן וַיֵּאָכֵל בְּיְרוּשָׁלַיִם⁵², וַאֲיֵנוּ נִפְדָּה בַּחוּץ⁵³.
- אֲפִלוּ עָשָׂה כָּל הַפְּרוֹת הָאֵלּוּ⁵⁴ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אַחֵר שֶׁיֵּצְאוּ עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת שֶׁלֹּא נִכְנסוּ - יִחְזְרוּ⁵⁵.
- וַיֵּאָכֵלוּ בְּיְרוּשָׁלַיִם. חֲמֵר הוּא בְּמַחֲצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, הוֹאִיל וְקָלֹטוּ - קָלֹטוּ.

(50) שלא הופרש מהם מעשר שני. (51) ולפדותם בחוץ. (52) כדין מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. (53) ש"מתנות שלא הורמו (= שלא הופרשו מהן תרומות ומעשרות) הרי הן כמו שהורמו. (54) שנכנסו לירושלים ויצאו, ואף זו בעיא בירושלמי שם ולא נפשטה, ופסקה רבינו לחומרא, אף על פי שמחיצה לקולט דרבנן. (55) כל הפירות, וגם המעשר-שני.

- יא. פְּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָּהּ שֶׁעָבְרוּ בְּיְרוּשָׁלַיִם וַיֵּצְאוּ, כְּגוֹן סְלִי עֲנָבִים לִגְתָּ⁵⁶ וְסְלִי תְּאֵנִים בְּמִקְצָה⁵⁷.
- מִתֵּר לְפָדוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁלְהֵם בַּחוּץ⁵⁸. וְכֵן פְּרוֹת דְּמַאי⁵⁹, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָּהּ וְעָבְרוּ בְּיְרוּשָׁלַיִם וַיֵּצְאוּ - פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁלְהֵן בַּחוּץ.

(56) שעומדים לדריכה וסחיטה. (57) כלומר, למוקצה, וכן הוא במשנה, והכוונה לייבוש. (58) שכיוון שלא נגמרה מלאכתן, ועדיין לא נתחייבו במעשר, לא שייך לומר שמתנות שלהם הם כמו שהורמו. (59) שעדיין לא הופרש מהם מעשר שני, שאילו לאחר שהופרש, יחזור ויאכלהו בירושלים.

- יב. פְּרוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁנִּגְמְרוּ בְּיְרוּשָׁלַיִם וּפְדָאָן⁶⁰: אִם נִטְמְאוּ בְּזֶלֶד הִטְמְאָה⁶¹ - אִסּוּר לְהוֹצִיאָן⁶², אֲלֹא יֵאָכֵלוּ בַּפְּנִים⁶³; מִפְּנֵי שֶׁזֶלֶד הִטְמְאָה מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁴. וְאִם נִטְמְאוּ⁶⁵ בְּאֵב הִטְמְאָה⁶⁶, או שֶׁנִּגְמְרוּ בַּחוּץ וְאֲפִלוּ בְּזֶלֶד הִטְמְאָה⁶⁷, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּכְנסוּ לְיְרוּשָׁלַיִם - הֲרִי אֵלּוּ נִפְדִּין וְנֵאָכְלִין בְּכָל מְקוֹם⁶⁸.

(33) לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל אמר) אף על פי שאינו לוקה, עובר הוא על איסור עשה "וצרת הכסף", שבלי פדיון אסור.

- ז. מִקְצָת³⁴ מַעֲשֵׂר בַּפְּנִים וּמִקְצָתוֹ מִבַּחוּץ: הוֹאִיל מִזֶּה שֶׁעָדִין לֹא נִכְנס - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת³⁵;
- וְהוֹאִיל בַּחוּץ מִזֶּה שֶׁנִּכְנס³⁶ - לֹקֶה³⁷.

(34) ברייתא שם, לעניין ביכורים. והוא הדין למעשר שני. (35) ואינו לוקה מן התורה, אף על פי שמקצת נכנס בפנים. (36) ואחר שנכנס - יצא. (37) אף על פי שמקצת לא נכנס עדיין.

- ח. אֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּיְרוּשָׁלַיִם אֲלֹא אִם כֵּן נִטְמָא³⁸; שֶׁנֶּאֱמַר³⁹: כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמְּקוֹם - בְּרַחוּק מְקוֹם הוּא נִפְדָּה, וַאֲיֵנוּ נִפְדָּה בְּקֶרֶב מְקוֹם. הִנֵּה הוּא בַּפְּנִים וּמִשָּׂאוֹ בַּחוּץ⁴⁰, אֲפִלוּ הִנֵּה אוֹחַז אוֹתוֹ בְּקֶנְהָ⁴¹, הוֹאִיל וְלֹא נִכְנס הַמַּעֲשֵׂר - הֲרִי זֶה מִתֵּר לְפָדוֹתוֹ שֶׁם בְּצֵד הַחוּמָה.

(38) ולמדו כן ממה שנאמר: "כי לא תוכל שאתו וגו", ונתת בכסף", ואין שאת אלא אכילה, שנאמר: "וישא משאות מאת פניו". (39) זה מוסב על ראש ההלכה, שאין פודין מעשר שני טהור בירושלים. (40) שם: אמרו "הוא מחוץ ומשאו בפנים (= משא פירות מעשר שני על כתיפו), קלטוהו מחיצות (= כיוון שנכנס לתוך חומת ירושלים, שוב אינו נפדה), הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו? תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי כי ירחק ממך המקום - ממילואך (= ממשאך)". ומפרשה רבינו לקולא, שכיוון שהמשא בחוץ, הרי זה רחוק ממילואך, ופודהו בחוץ. עוד שם: "בעי רב פפא נקיט ליה בקניא (= היה הוא בפנים ואוחז המשא שבחוץ על ידי קנה) מאי, תיקו". ולהלן שם כ. אמרו: "רבינא אומר כגון דנקיט ליה בקניא, ותפשוט בעיא דרב פפא", ומפרש רבינו שזה מוסב על דברי בית הלל שם שאמרו "יפדה ויאכל בכל מקום", ולפי זה נפשטה הבעיא לקולא. (41) [כלומר, לא רק כשהוא בפנים ומשאו בחוץ, שכשנפדה להכניס המשא לפנים מן החומה, צריך הוא ללכת ברגליו, והוא בכלל "וכי ירבה ממך הדרך גו' כי ירחק ממך המקום", אלא אפילו אם אחז אותו בקנה, שאפשר לו להכניסו לפנים מן החומה בלי הליכה ברגל, אלא במשיכת הקנה, ואין כאן "ריבוי דרך", אף על פי כן הוֹאִיל וְלֹא נִכְנס הַמַּעֲשֵׂר - מוֹתֵר לְפָדוֹתוֹ].

- ט. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁנִּכְנס לְיְרוּשָׁלַיִם, אֲפִלוּ שֶׁל דְּמַאי⁴², אִסּוּר⁴³ לְהוֹצִיאָו מִשָּׁם; שֶׁכָּבֵר קָלֹטוּהוּ מַחֲצוֹת⁴⁴.
- וְכֵן פְּרוֹת הַנִּלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר⁴⁵; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ⁴⁶. עָבַר וְהוֹצִיאָן אוֹ שֶׁיֵּצְאוּ בַּשְּׂגָה - יִחְזְרוּ וַיֵּאָכֵלוּ בְּיְרוּשָׁלַיִם⁴⁷. וְקָלִיטָה מַחֲצוֹת - מְדַבְּרֵיהֶם. אֲפִלוּ מַעֲשֵׂר שְׁאִין בַּחֲמֹשׁ שָׁוָה פְּרוּטָה⁴⁸, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם - מַחֲצוֹת קוֹלָטוֹת אוֹתוֹ וְאִסּוּר לְהוֹצִיאָו. אֲבָל מְעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - נִכְנסִין לְיְרוּשָׁלַיִם וַיֵּצְאוּ⁴⁹.

(42) ומה שאמרו במשנה שהדמאי נכנס לירושלים ויצא

אותו, אבל כרשינים אפילו בתחילתם אינם נאכלים כלל לאדם אלא בשני רעבון, ולכן הקלו בעיטתם, כדלהלן. (80) והוא שנכנסו הכרשינים כשהן עשויות עיסה, אבל אם הכניסן כרשינים, קלטום מחיצות ושוב אינם יוצאים אף אם עשאו עיסה בפנים. (81) כלומר, הכרשינים, שנעשתה העיסה מהם. (82) שקלטום מחיצות, כיוון שהכרשינים עצמם אינם נאכלים אלא בשני רעבון - לא החמירו בעיסתם. (83) כלומר, הכרשינים, ואפילו בטומאה מדבריהם.

טו. אֵילָן שְׁעוּמָד לִפְנֵים מִן הַחוּמָה וְנוֹפוֹ נוֹטָה חוּץ לַחוּמָה - אֵין אוֹכְלִין תַּחַת נוֹפוֹ מֵעֵשֶׂר שָׁנִים.⁸⁴ וּמַעֲשֹׂר שָׁנִי שְׁנֹכְנֵס תַּחַת נוֹפוֹ - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, שֶׁהָרִי הוּא כְּמִי שְׁנֹכְנֵס לִירוּשָׁלַיִם.

(84) ואין אומרים, כשם שלגבי איסור פדייה, הרי הוא כירושלים, הוא הדין לגבי אכילה.

טז. בְּתֵימָם שֶׁבְּצֵד הַחוּמָה⁸⁵, שֶׁפְּתַחֲהֶם לִפְנֵים מִן הַחוּמָה⁸⁶ וְחָלָלָן⁸⁷ לַחוּץ: מִכְּנֶגֶד הַחוּמָה וּלְפָנֶימָה - כְּלָפְנִים לְכָל דָּבָר⁸⁸; וּמִכְּנֶגֶד הַחוּמָה וְלַחוּץ⁸⁹ - אֵין אוֹכְלִין⁹⁰ שֶׁם וְאֵין פּוֹדִין שֶׁם לְהַחְמִיר⁹¹. הִנֵּה חָלָלָן לִפְנֵים וּפְתַחֲהֶם לַחוּץ: מִכְּנֶגֶד הַחוּמָה וְלַחוּץ - כְּלַחוּץ, פּוֹדִין בּוֹ וְאֵין אוֹכְלִין⁹²; וּמִכְּנֶגֶד הַחוּמָה וּלְפָנֶימָה - אֵין אוֹכְלִין שֶׁם וְאֵין פּוֹדִין לְהַחְמִיר. וְהַחְלוּנוֹת וְעֵבִי הַחוּמָה⁹³ - כְּלָפְנִים⁹⁴.

(85) שאין חלל הבית ופתחו בעובי החומה, אלא רק אחד מהם. (86) חומת ירושלים. כלומר, בתוך עובי החומה. (87) הבית עצמו, שתוכו חלול. (88) ומותר לאכול מעשר שני תחת פתח הבית שהוא בעובי החומה, ואסור לפדותו שם. שאנו נותנים על מקום הפתח קולי וחומרי מקום שהוא שם. (89) כלומר, בחלל הבית. (90) מעשר שני, כדין חוץ לעיר. (91) כדין תוך העיר, שאנו הולכים אחרי הפתח להחמיר, ואם הפתח והחלל לצד אחד של החומה דינו כאותו צד לכל דבר, אף לקולא. (92) כלומר, בין לקולא בין לחומרא. (93) ואף שבפסחים שם העמידו משנה זו ב"שורא ובר שורא", כלומר, בחומה קטנה ונמוכה השווה לקרקע העזרה, אבל גג החומה לא נתקדשה, - פסק רבינו כפשטות הסוגיא בזבחים נו. שאמרו שם "תנינא, החלונות ועובי החומה כלפנים", ולא העמידו ב"שורא ובר שורא" כבפסחים שם, משמע שלעניין מעשר שני וקדשים קלים, נתקדשו גגים ועליות בירושלים, ורק לעניין קדשי קדשים ושחיטת קדשים קלים לא נתקדשו, וכפשטות לשון הברייתא בפסחים שם. (94) ואף שלהלן בפרק י"ב מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב, פסק רבינו שבית הבנוי בחומה, אין דינו כבתי ערי חומה, כר' יהודה בערכין לב. ולא כר' שמעון, צריך לומר, שדין קדושת חומת ירושלים לחוד, ודין בתי ערי חומה לחוד. וראה בירושלמי מעשרות סוף פרק ג, שלמדו דין זה, שבית הבנוי בחומה אינו כלפנים לגבי דין בתי ערי חומה, מפסוק מיוחד שבפרשת בתי ערי חומה, ואין לדבר זה עניין עם קדושת החומה.

(60) שכיוון שנטמאו, מותר לפדותן, אפילו בירושלים. (61) בדפוס רומי: "בוולד הטומאה מדבריהם", כדלהלן, וכגון שנגעו הפירות בכלים שנגעו במשקין שנטמאו באב הטומאה, שאז אין הכלים נעשים ראשון לטומאה אלא מדבריהם. (62) מירושלים, אף על פי שכבר פדאן ויצאו לחולין, שלא יאמרו: ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. (63) לאחר פדייתם למי שאינו אוכל חולין בטהרה. (64) וישנם כאן שני חסרונות: א. בכניסתם היו הפירות טהורים. ב. מן התורה הם טהורים גם עכשיו, ורק מדרבנן הם טמאים. ולפיכך קלטום המחיצות, לפי שעדיין נשתייר בהם קצת מקדושת מעשר, ואפילו אם התנה שלא יתפסו מחיצות, אין תנאו מועיל, שלא מועיל תנאו אלא אם נטמא בחוץ ואחר כך נכנס. (65) הפירות. (66) כלומר, בטומאה דאורייתא, אפילו בתוך ירושלים, שפקעה מהפירות קדושת מעשר, אף שעדיין טעונים פדייה, ואפילו בלא תנאי יכול לפדותם ולאכלם בחוץ. (67) מדרבנן. (68) שכיוון שכניסתם לעיר הייתה בטומאה, אף שאינה אלא מדבריהם מועיל תנאו, ולא תפסום מחיצות, והם נפדים בחוץ ונאכלים שם.

יג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁶⁹? כְּשֶׁהֲכִנִּסְן עַל מִנֵּת שְׁלֹא תִתְּפָשׂם מִמְּחִיצוֹת⁷⁰; אָבֵל אִם לֹא הִתְּנָה, הוֹאִיל וְנֹכְנֵס הָרִי הוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה, [שְׁאֵין וְלֹד⁷¹ מִטְּמֵא שָׁנִים⁷² מִן הַתּוֹרָה], וְכִבֵּר קָלְטוּהוּ מְחִיצוֹת וְאֵינוֹ יוֹצֵא⁷³.

(69) שפירות שנטמאו בחוץ, אפילו בוולד הטומאה ונכנסו, נפדים ונאכלים בחוץ. (70) וכל זה בוולד הטומאה, אבל בטומאה דאורייתא, אף בלא תנאי יכול להוציאם. (71) כלומר, וולד הטומאה, שנגע בכלים שנגעו במשקין. (72) כלומר, אחר. (73) אלא נפדה ונאכל בירושלים.

יד. תִּלְתָּן שֶׁל מַעֲשֵׂר שָׁנִי - מִתַּר לְאָכְלָה צִמְחוּנִין⁷⁴, שֶׁכֶּף הִיא רְאוּיָה לְאָכְלָה⁷⁵. וְכֵן פְּרִשְׁנִי מַעֲשֵׂר שָׁנִים⁷⁶ - יֵאָכְלוּ צִמְחוּנִין⁷⁷. וְאִם⁷⁸ עָשָׂה מֵהֶם עֵשֶׂה⁷⁹ - הָרִי זֶה מִתַּר לְהַכְנֵס לִירוּשָׁלַיִם וּלְהוֹצִיאָהּ⁸⁰, שְׁאֵין⁸¹ בְּכָלל הַפְּרוּת⁸². וְאִם נִטְמְאוּ⁸³ בִּירוּשָׁלַיִם - יִפְדּוּ וְיֵאָכְלוּ בַּחוּץ.

(74) כלומר, כשהוא בתחילתו. (75) לאכילת אדם, אבל כשנתקשה אינו ראוי לאכילת אדם. (76) שאינם מאכל אדם כלל, אלא בשני רעבון. (77) שאז נאכלים הם על ידי הדחק, אבל הפת שלהם אינה נאכלת כלל. (78) ירושלמי שם: "כדי לעשות עיסה ולחזור כדי לעשות עיסה ולחזור [כלומר, לא התירו להוציא כרשינים אלא כדי לעשותם עיסה בחוץ, ותו לא, כפירוש הראב"ד בהשגות]. תמניתא דרבן שמעון בן גמליאל, דרבן שמעון בן גמליאל אמר אף הפירות נכנסין ויוצאין, דברי הכל הוא, הכא, קל הוא שהקלו בכרשינים [שאף חכמים מודים כאן, ולמסקנא הותרה הוצאתם אפילו כמה פעמים, והוא שיהיו עיסה קודם שייכנסו, שהרי כשנכנסו כרשינים כבר קלטום מחיצות]". (79) כלומר, מהכרשינים. אבל בתלתן אף אם עשה ממנו עיסה לא הקלו בו, שתלתן בתחילתו, רוב בני אדם אוכלים

פרק שלישי

- 12 ג. כָּכֹר בְּאַרְנוֹנִי¹⁵, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁנִים, אֶפְלוֹ
13 בִּירוּשָׁלַיִם¹⁶ - פּוֹדִין וְיֹאכְלוּ¹⁷. וְאִכְלִין אֶת דְּמִיו
14 בְּתֵהָרָה בְּתוֹרַת פְּרוֹת מַעֲשֵׂר¹⁸, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר¹⁹.
15 אֶפְלוֹ²⁰ נִטְמָאוּ הַפְּרוֹת כֹּלן כִּשְׁהוּ טָבֵל - מִפְּרִישׁ
16 מַעֲשֵׂר שְׁנֵי²¹ בְּטִמְאָה וּפְדֻהוּ²².

(15) למעלה פ"ב הלכה ח. (16) שאין פודין בה מעשר טהור (שם). (17) המעשר הטמא לאחר פדיונו, לאדם טמא או לטהור שאינו אוכל חולין בטהרה. (18) שהרי כן נאמר (דברים יד, כג"ה) "ואכלת וגו' מעשר דגנך וגו' לא תוכל שאתו (כלומר, לא תוכל לאכול, מחמת שהוא טמא - מכות שם) וגו' ונתתה בכסף וגו' ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך". הרי שמעשר שני שנטמא פודין אותו בירושלים על כסף, וקונים בו בקר וצאן וכו' ואוכלים אותם בקדושה לפני ה', כפירות מעשר שני. (19) [להלן הלכות י"א דיני אכילת מעשר שני. ועיין כסף-משנה]. (20) ירושלמי מעשר שני פ"ג הלכה ג: "ר' פנחס מסאב לה (היה מטמא את המעשר-שני) ופדה לה". ולא ייתכן שטמאו לאחר שהופרש, שהרי הוא קרוי קודש, כבהלכה הסמוכה ואסור לטמאו, ראה להלן הלכה ח ובפ"ח מהלכות לולב ה"ב, אלא טמאו בעודו טבל. (21) ואין אומרים, שכיון שאף קודם הפרשתו, כבר היה המעשר טמא, לא תחול על המעשר קדושת מע"ש, ואין צורך להפרישו ולפדותו. וראה במעשר שני פרק ה משנה יב ובמפרשים שם. וצ"ע. (22) ואוכל דמיו בטהרה. [יתכן שחייב לפדותו, בכדי לאכול את דמיו בטהרה בתורת פירות מעשר שני. (ראה למעלה), שאם לא כן גורם הוא שיפסד. וזהו מה שאמרו במעשר שני שם (להלן פ"א הלכה טו): "אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתוודות", היינו שהפרישו בטומאה ולא פדהו, כנ"ל, ועיין שם בתוספות חדשים].

- 17 ד. הָעֵרֶל - פְּטִמָּא²³, וְאִם אָכַל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - לֹקָה
18 מִן הַתּוֹרָה, כְּדֶרֶךְ שְׁלֹקָה עַל אֲכִילַת תְּרוּמָה²⁴; וְשֶׁהַתְּרוּמָה קְרוּיָה קֹדֶשׁ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי קְרוּי קֹדֶשׁ,
19 שֶׁהֵרִי נֶאֱמָר בּוֹ: קֹדֶשׁ לַיהוָה²⁵. וְטִמְאָה²⁶ שְׁטָבֵל - אוֹכֵל
20 מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הָעֵרִיב שְׁמֻשׁוֹ²⁷.

(23) כרבי עקיבא ביבמות עד. וראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה י, ובפ"ב מהלכות חגיגה סוף הלכה א ובלחם-משנה שם (משנה-למלך). (24) הלכות תרומות שם. (25) ביבמות שם למד רבי עקיבא, שערל אינו אוכל בתרומה, מן הפסוק "איש איש מזרע אהרן וגו' בקדשים לא יאכל" לרבות ערל. ושם אמרו בגמרא, שלרבי עקיבא ערל אסור באכילת מעשר, ולא אמרו מהיכן למדו זאת. (26) נגעים פ"ד משנה ג, והובאה ביבמות שם: (27) ואף שלמדו מעשר שני מתרומה לענין ערל, כנ"ל, לענין היתר אכילה לטמא שטבל לא למדו, ודינים מיוחדים לכל אחד מהם, ראה בהלכות תרומות שם הלכה ב.

- 22 ה. הָאוֹכֵל²⁸ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּאִינִיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה²⁹ -
23 לֹקָה; שְׁנֵאֲמָר: לֹא אֶכְלֹתִי בְּאִינִי מִמֶּנּוּ³⁰. וְהוּא
24 שִׁיאֲכַלְנוּ בְּמָקוֹם אֲכִילָתוֹ, בִּירוּשָׁלַיִם³¹; אָכַל אִם

(1) יבאר שהאוכל מעשר שני בטומאה לוקה. והאוכל מעשר שני באינינות, ואי זהו אונן. אם נותנין פירות מעשר שני לעם הארץ. אם מותר לאכול מעשר שני דמאי. מעשר שני אסור לאבד אפילו מיעוטו. וכמה הוא מיעוטו. שאוכל דבר שדרכו לאכול ושותה דבר שדרכו לשתות. שמרים של מעשר שני שנתן עליהם מים, ויין של מעשר שנפל לתוכו דבש. ודין מעשר שני אם ניתן לרפואה, ואם מקדשין בו האשה וכיוצא בזה. המקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית.

- 2 א. הָאוֹכֵל² מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּטִמְאָה - לֹקָה³; שְׁנֵאֲמָר:
3 וְלֹא בְּעֵרְתִּי⁴ מִמֶּנּוּ בְּטִמְאָה. בֵּין שֶׁהַמַּעֲשֵׂר טָמֵא
4 וְהָאוֹכֵל טָהוֹר, בֵּין שֶׁהַמַּעֲשֵׂר טָהוֹר וְהָאוֹכֵל טָמֵא.
5 וְהוּא שִׁיאֲכַלְנוּ בִּירוּשָׁלַיִם⁵ קֹדֶם שִׁיפְדֶּה⁶, שְׁאִינִי
6 לֹקָה עַל אֲכִילָתוֹ בְּטִמְאָה אֲלֵא בְּמָקוֹם אֲכִילָתוֹ⁷;
7 אָכַל אִם אָכְלוּ בְּטִמְאָה⁸ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁹ - מִכֵּין
8 אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת¹⁰.

(2) ברייתא ביבמות עג: ובמכות יט: (3) משנה במכות יג. לפי המבואר שם יט: (4) פסחים כד. וביבמות ובמכות שם, למדו כן מן הפסוק "לא תוכל לאכול בשעריך וגו'", וראה להלן שלרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שם. (5) מכות שם: "אמר רבי יוסי בר חנינא וכו' רישא (ששנינו שהאוכל מעשר שני שלא נפדה - לוקה) במעשר שני טמא וגברא טמא (או זה או זה - תוספות), וקא אכיל ליה בירושלים". (6) שלאחר שפדהו - הרי הוא חולין. (7) כלומר, במקום שמצוה לאכול, כשהוא טהור. ובפירוש המשנה (מכות שם משנה ג) למד זאת רבינו מה שנאמר (דברים יב, יז): "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך". ונאמר בבכור (שם טו, כז) "בשעריך תאכלנו", ללמדך "שלא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים, כמו שתאכל בכור בטומאה בשעריך". ולפי דעת הרש"ש במכות שם, גרס כן רבינו בגמרא שם. ולפי זה, נשאר המקור ללאו מן הפסוק "ולא בערתי ממנו בטמא", ראה למעלה. (8) אבל בטהרה - לוקה, למעלה פ"ב ה"ו. (9) אפילו אחר שנכנס לירושלים ויצא. (10) בין אם נכנס לירושלים ויצא (אינו לוקה משום אוכל מעשר שני חוץ לחומה (ראה למעלה שם) - כיון שאינו ראוי לאכילה. חוץ-איש), ובין אם לא נכנס עדיין, ראה למעלה שם.

- 9 ב. וְאֶפְלוֹ¹¹ לְהַדְלִיק [בּוֹ]¹² אֶת הַנֵּר אַחֵר שֶׁנִּטְמָא¹³
10 - אֶסּוֹר¹⁴ עַד שִׁיפְדֶּה; שְׁנֵאֲמָר: לֹא בְּעֵרְתִּי מִמֶּנּוּ
11 בְּטִמְאָה.

(11) יבמות שם. (12) בשמן של מעשר שני. (13) כלומר, אפילו אחר שנטמא - אסור, וכל-שכן קודם שנטמא, שהרי אסור להוציאו בשאר צרכיו, כדלהלן בהלכה י. וכן כתב רש"י ד"ה ואילו, ועוד שם: ד"ה והיכן. וראה בר"ש לשביעית פ"ח משנה ב, וברע"ב ובתוספת הגרע"א שם. (14) אם הכוונה לומר: אסור ואינו לוקה, צריך עיון מה בין זה לאוכל בטומאה, שאף הוא נלמד מהפסוק הנ"ל, ולוקה (בהלכה הקודמת), וראה בר"י קורקוס, ובגליון הרמב"ם להגרע"א.

15 פְּרוֹת הַנִּלְקָחוֹת בְּמַעֲוֹת מַעֲשֹׂר, וְלֹא מַעֲוֹת מַעֲשֹׂר⁴⁶,
16 מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחֻזְקַת טְמֵאָה⁴⁷. וּמִתְּרִי⁴⁸ לֹאכֹל מַעֲשֹׂר
17 שְׁנֵי שָׁל דְּמָאֵי בְּאֲנִינוּת⁴⁹, וְלִתְנוּ לָעַם הָאֶרֶץ⁵⁰; וְהוּא
18 שִׂיאֵכֶל כְּנַגְדָּה⁵¹. אֵין⁵² מִפְּקִידִין מַעֲשֹׂר שְׁנֵי⁵³ אֶפְלו
19 אֶצֶל חֲבֵרָה⁵⁴, שְׁמָא יָמוֹת וְנִמְצָא הַמַּעֲשֹׂר תַּחַת יַד בְּנוֹ
20 עַם הָאֶרֶץ⁵⁵; אֶבֶל⁵⁶ מִפְּקִידִים מַעֲשֹׂר שְׁנֵי שָׁל דְּמָאֵי
21 אֶצֶל עַם הָאֶרֶץ⁵⁷.

(44) מע"ש פ"ג משנה ג, וירושלמי שם. ובדמאי פ"א סוף הלכה ב ובפ"ב שם הלכה ד. (45) של פירות ודאי, ראה להלן. (46) שדינא כדון מעשר שני, כדלהלן בראש פרק ד. (47) ואסור לגרום טומאה למעשר שני, שהוא קרוי קודש, כתרומה, ראה למעלה הלכה ג. (48) דמאי פ"א משנה ב. (49) אפילו באנינות של תורה. ובירושלמי שם: "תני נאכל (מעשר שני של דמאי) באנינה ואינו נאכל בטומאה (כן נראה גם ממה שאמרו להלן, שנותנו לעם-הארץ, הרי שלאכלו בטומאה אסור - מראה הפנים שם). מה בין אנינה מה בין טומאה. אמר רב נחמן טומאה מצויה, אנינה אינה מצויה, וגזרו על דבר שהוא מצוי ולא גזרו על דבר שאינו מצוי". (50) אף-על-פי שהוא בחזקת טומאה. משנה שם. אבל לאכלו בטומאה לא התירו, ראה למעלה. (51) ש"יצטרך להוציא מנכסיו כפי מה שהם (הפירות שנתן) שוים, ואוכלים בירושלים כמעט מעשר שני (בטהרה וכו') - פירוש המשנה שם), שהחמירו חכמים בנותן לעם-הארץ, שלא יהא רגיל בכך (ועיין בר"ש שם שאין דעתו כן). ונראה שבמחלל מעשר שני של דמאי שבידו על מה שביד עם-הארץ, לא החמירו חכמים, ראה להלן פ"ח הלכה יג, וראה ב"משנה ראשונה" ובחזון-איש. (52) תוספתא מע"ש פ"ד. (53) של ודאי. (54) כאבא חלפי בן קריאי, שם. (55) הראב"ד כתב שאין לחשוש אלא לזמן מרובה אבל לא לזמן מועט, וכתב הכסף-משנה שייתכן כי כן גם כוונת רבינו. ועיין בתוספתא כפשוטה. (56) בדפוס רומי חסרה פיסקא זו, אבל מלשון הראב"ד נראה שגס כן בדברי רבינו. (57) כן הוא בתוספתא שם. והראב"ד היתה לו נוסחא אחרת שם.

22 ט. מַעֲשֹׂר שְׁנֵי⁵⁸ אֶסוֹר לְאֵבֶד אֶפְלוֹ מַעוֹטוֹ⁵⁹
23 בְּדַרְכִּים, אֶלָּא מוֹלִיכּוֹ כֹּל שֶׁהוּא אוֹ מוֹלִיד דְּמִי
24 לִירוּשָׁלַיִם⁶⁰. וּמִתְּרִי⁶¹ לְאֵבֶד מַעוֹט מַעֲשֹׂר שְׁנֵי שָׁל
25 דְּמָאֵי בְּדַרְכִּים⁶². וְכֵמָּה הוּא מַעוֹט? פְּחוֹת
26 מִכְּגִּוּגָּת, בֵּין בְּאֶכֶל שְׁלֵם בֵּין בְּפְרוֹס⁶³. אֶבֶל
27 כְּגִוּגָּת - אֵין מְאֻבְּדִין אוֹתוֹ. וְהַמְּפִרֵּשׁ מַעֲשֹׂר שְׁנֵי
28 שָׁל דְּמָאֵי פְּחוֹת מִכְּגִוּגָּת⁶⁴ - הֲרִי זֶה נוֹתֵנוּ לָעַם
29 הָאֶרֶץ וְאוֹכֵל כְּנַגְדָּה⁶⁵; אֶבֶל⁶⁶ לֹא יִפְרִישְׁנוֹ⁶⁷ לְכַתְּחֻלָּה
30 לְאֵבֶדוֹ⁶⁸, שְׁאִין מִפְּרִישִׁין לְאֵבֶדוֹ⁶⁹.

(58) של ודאי. (59) אפי' פחות מכגורגרת, ראה להלן. (60) דין זה נלמד, ממה שלא התירו במשנה (דמאי פ"א משנה ב) אלא לאבד מיעוט מעשר שני של דמאי. ראה להלן. (61) משנה שם. (62) המובילות לירושלים, שהקלו בדמאי, מחמת קושי הדרך. (63) ירושלמי שם: "ר' יוחנן

1 אֶכְלוּ בְּחֻזְקָה³² בְּאֲנִינוּת³³, אוֹ שְׁאֶכְלוּ בְּפָנִים בְּאֲנִינוּת
2 שָׁל דְּבִרְיָהֶם³⁴ - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפְּת מִרְדוּת³⁵.

(28) ביכורים פ"ב משנה ב. (29) ראה בהלכה הסמוכה. (30) רבינו לשיטתו בספר המצוות סוף כלל ח, שכל מקום בתורה שהוטל עלינו שנכריז, שלא עשינו דבר מסוים, כלומר, שנשלל מעצמנו מעשה פלוני ופלוני, הרי הוא כמצוות לא-תעשה. והרמב"ן שם השיג עליו (כסף-משנה), ומקור לדברי רבינו בירושלמי סוטה פ"ה הלכה ב, עיין בשירי קרבן (אור שמח). (31) דבר זה נלמד מאיסור אכילתו בטומאה, למעלה הלכה א. שכיון שהאיסורים סמוכים בתורה, מסתבר שדיניהם שוים (כסף-משנה). (32) אפילו לאחר שהיה בירושלים ויצא. (33) אבל שלא באנינות - לוקה, כנ"ל בפ"ב הלכה ו. (34) ראה בהלכה הסמוכה. (35) האוכל בחוץ, על שלא קיים "וצרת הכסף בידך" (ראה למעלה הלכה א), והאוכל בפנים על שעבר על דברי חכמים.

3 ו. אֵיזוֹהוּ אוֹנֵן? זֶה הַמֵּתְאֵבֶל עַל אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים
4 שֶׁהוּא חֵיב לְהִתְאֵבֶל עָלֵיהֶן³⁶. וּבִיּוֹם הַמִּיתָה - הוּא
5 אוֹנֵן מִן הַתּוֹרָה, וּבִלְלִילָה - אוֹנֵן מִדְּבִרְיָהֶן³⁷.
6 שְׁנֵאֵמַר: וְאֶכְלֵתִי תַּשָּׂאת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי יְיָ³⁸;
7 הַיּוֹם - אֶסוֹר, וְלִלְלָה - מִתְּרִי³⁹. נִשְׁתַּהֲהֶה הַמֵּת יָמִים
8 רַבִּים וְאַחֵר כֶּף נִקְבֵּר - כֹּל אוֹתָן הַיָּמִים שְׁאֵחֵר יוֹם
9 הַמִּיתָה עַד יוֹם הַקְּבוּרָה הוּא אוֹנֵן מִדְּבִרְיָהֶן. וְאֵין
10 יוֹם הַקְּבוּרָה תּוֹפֵשׁ לִילָלוֹ⁴⁰.

(36) מן התורה. וראה בפ"ב מהלכות אבל הלכה א. (37) זבחים צט: וק: כרבי ורבי שמעון ולא כר' יהודה, וכן הוא בפסחים צב. ובברכות טז: ובר"ף שם. (38) כן הוא בסיפרא פ' שמיני פרק ב הלכה יא. וראה בזבחים ק: ובר"ף ורבינו יונה בברכות סוף פרק ב. (39) מן התורה. אבל מדרבנן, הרי הוא אונן עד הקבורה. (40) ברייתא בזבחים שם: "אלא תריץ הכי, עד מתי הוא מתאונן עליו כל אותו היום (כלומר, יום הקבורה ואפילו לאחר עשרה ימים מן המיתה - רש"י שם) בלא לילו. רבי אומר, כל זמן שלא נקבר (הרי הוא אונן מדבריהם אפילו אחר עשרה ימים, כנ"ל) ואם נקבר תפס לילו (שלאחריו)". והלכה כחכמים, שאין הלכה כרבי אלא מחבריו, אבל לא מחביריו. וצריך לומר שחכמים אלו חולקים על חכמים הנזכרים בבריייתא שם למעלה בסמוך, הסוברים ש"אין מתאונן אלא אותו היום בלבד", כלומר, יום המיתה. וראה להלן בפ"ב מהלכות ביאת מקדש הלכות ט"י, וכסף-משנה שם.

11 ז. וְלֹא מַעֲשֹׂר שְׁנֵי בְּלֵבֶד, אֶלָּא כֹּל הַקִּדְשִׁים כְּלָן⁴¹
12 אִם אֶכְלָן בְּאֲנִינוּת שָׁל תּוֹרָה - לֹקָה⁴²; וּבְאֲנִינוּת שָׁל
13 דְּבִרְיָהֶן - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפְּת מִרְדוּת⁴³.

(41) במקומות הנזכרים מדובר בקדשים. (42) שאף איסור אכילת קדשים באנינות הוא בכלל הכתוב "לא אכלתי באוני", וראה בזבחים קא. ובספר המצוות לא-תעשה קנא. (43) ראה למעלה הלכה ה.

14 ח. אֵין⁴⁴ נוֹתֵנִין פְּרוֹת מַעֲשֹׂר שְׁנֵי⁴⁵ לָעַם הָאֶרֶץ, וְלֹא

מותר", אלא למדו חי ממת לאסור, שאם במת שהוא מצוה אסור, כל-שכן שלחי אסור. ועיין ביבמות שם ובחידושי הרמב"ן שם. וראה בכסף-משנה ובהערת הגר"ח העליר לספר המצוות שם. (78) במשנה לא נאמר "מת מצוה", אבל סבור רבינו ש"מת" כולל גם מת מצוה (ר"י קורקוס). [ואף-על-פי שהעוסק בקבורת מת מצוה פטור ממצוה אחרת (מגילה ג:) - לא הותר לו לעשות איסור עבורין. (79) שם פ"א משנה ז. (80) כל זה, כשהמוכר שמכר לו את הכלים והבגדים והתכריכים, ברח או מת, אבל אם הוא קיים לפנינו יחזיר הדמים לבעליהם ויחזרו הבגדים למוכר, כדלהלן פ"ז הלכה טז.

יא. מעשר⁸¹ - אוכל דבר שדרכו להאכל, ושותה⁹ דבר שדרכו לשתות⁸², וסוף דבר שדרכו לסוף. ולא יסוף יין וחמץ, אבל סוף הוא את השמן⁸³. ולא⁸⁴ יסחט את הפרות להוציא מהן משקין, חוץ מזיתים וענבים בלבד⁸⁵. [ואין⁸⁶ מפטמין את השמן⁸⁷, אבל⁸⁸ מפטמין את היין⁸⁹]. ואין⁹⁰ מחביין אותו לאכל פת שעפשה ושמן שנסרס, אלא פיון שנפסל מאכל אדם פקעה קדשה ממנו⁹¹.

(81) שם פ"ב משנה א. והכוונה, מה עושה במעשר שני, ומפרש, אוכל וכו'. והר"י קורקוס העתיק: "במעשר. והכסף-משנה העתיק: "מעשר שני". (82) במשנה שם לא נאמרה בבא זו, אבל כן הוא בתוספתא לענין תרומה (תרומות פ"ט) בשביעית (פ"ו שם), והרי במשנה שם (פ"ח משנה ב) השוו תרומה ומעשר שני לשביעית. (83) בירושלמי שם: "זה דרכו לכן (שמן לסוף) וזה אין דרכו לכן (יין וחומץ לסוף)". (84) תרומות פ"א משנה ג: "כל הפירות אין משנים אותם מברייתן בתרומה ובמעשר שני, אלא זיתים וענבים בלבד". (85) שאין לשנות הפירות מברייתם, וראה להלן פ"ט הלכה ג, ופ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג, ולמעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה ב. (86) משנה במעשר שני שם. ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. וראה ב'תוספות יום-טוב'. (87) במיני מרקחת, כיון שהוא מפסיד טעמו על ידי כך, וממעט באכילתו (פירוש המשנה. וראה בהלכות תרומות שם הלכה ג). ומטעם זה אסור לקנות שמן מפוטם בדמי מעשר שני (משנה שם). (88) משנה שם. (89) שאין טעם היין נפסד משום כך, אלא אדרבא משתבח. (90) ירושלמי מעשר שני שם הלכה א [וכן היא בתוספתא שביעית פ"ז הלכה ב.]. (91) ירושלמי שם.

יב. כל⁹² שמתר לזרים לאכלו בתרומה⁹³, כף מתר במעשר שני לאכלו בתורת חליין⁹⁴. שמיים⁹⁵ של מעשר שני שנתן עליהם מים - ראשון⁹⁶ אסור במעשר, ושני⁹⁷ מתר בחליין⁹⁸. ושל דמאי - אכלו ראשון מתר⁹⁹.

(92) תוספתא תרומות פ"י. וירושלמי מעשר שני שם. (93) כמבואר בהלכות תרומות שם הלכות י"ג (אור שמח). (94) כלומר, מחוץ לירושלים או טמא בירושלים. (95) תוספתא תרומות שם. והובאה בבבלי בבא בתרא צז.

בשם ר"ש בן יהוצדק, בין בפרוס בין בשלם עד גרוגרת". (64) כלומר, אפילו פחות מכגרוגרת, שבדרכים התיירו לאבדו, כנ"ל - לא הקלו בו ליתנו לעם-הארץ, אלא אם אוכל כנגדו. (65) כשם שעושה במעשר שני של דמאי שהוא יותר מכגרוגרת, כבהלכה הקודמת. ודעת רבינו, שמה שאמרו במשנה "ונתנו לעם-הארץ ויאכל כנגדו", זה מוסב גם על הנאמר שם בסמוך "ומאבדין את מיעוטו". וראה בתוספות אנשי-שם. בכסף-משנה, ובחזון-איש. (66) בעיא של ר' הושעיא, בירושלמי שם. (67) כלומר, מעשר שני של דמאי, פחות מכגרוגרת. (68) בדרכים. (69) אף-על-פי שלא נפשטה הבעיא, פסקה רבינו לחומרא. וצריך עיון: הרי כל איסור איבוד מעשר שני של דמאי אינו אלא מדרבנן.

י. מעשר שני⁷⁰ נתן לאכילה ושתיה; שנאמר: ואכלת לפני יי אלהיך⁷¹. וסיכה - פשתיה⁷². ואסור⁷³ להוציא פשאר צרכיו, כגון לקח בו כלים ובגדים ועבדים⁷⁴; שנאמר: לא נתתי ממנו למת⁷⁵. כלומר, לא הוצאתי אותו בדבר שאינו מקיים את הגוף⁷⁶. ואם הוציא ממנו פשאר דברים, אפילו בדבר מצוה, כגון שלקח ממנו ארון ותכריכין למת⁷⁷ מצוה⁷⁸ - הרי זה⁷⁹ אוכל כנגדו בתורת מעשר⁸⁰.

(70) מע"ש פ"ב משנה א. (71) ושתיה בכלל אכילה היא (ירושלמי שם, ובבלי יומא עו:). (72) שנאמר (תהלים קט, יח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" (משנה בשבת פו:). ולפי דברי הירושלמי (שם) כל מקום שאמרה תורה לאכול בקום ועשה, אף סיכה בכלל. אבל במקום שאמרה תורה לאכול, אין סיכה בכלל, אלא-אם-כן נתרבתה מכתוב מיוחד (אור שמח). וראה בפ"א מהלכות שביית עשור הלכות ד"ה, ולמעלה פ"י מהלכות תרומות הלכה ב. (73) מן התורה, כדלהלן. ולא כתב רבינו כאן שלוקח, כמו שכתב למעלה (הלכות א"ה) לענין טומאה ואנינות, ועיין רב"ז. (74) שם פ"א משנה ז. ולא נזכרו במשנה אלא עבדים. וכלים ובגדים נלמדו מארון ותכריכים, להלן. וכן מפורש משנה שם: "כל שהוא חוץ לאכילה ולשתיה ולסיכה מדמי מעשר שני, יאכל כנגדו". (75) רבינו למד זאת מדעתו. וראה בלשון רבינו בספר המצוות. (76) לכן הרי זה כמת. אבל באכילה, שתיה וסיכה, כיון שהמזון נאכל ונבלע באיברים, הרי זה קרוי "חיי" ולא "מת" (כסף-משנה). (77) שם פ"ה משנה יב, וספרי לפרשת כ"תאב. ועיין יבמות עד. וזו לשון רבינו בספר המצוות (לא-תעשה קנב): "והזכיר (הכתוב) את המת לחיזוק, כאילו יאמר אע"פ שהיא מצוה, לא יוציא עליו מעות מעשר שני, ונראה לי שכוין שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר "ונתת הכסף וכו'" הרי המוציא אותו בזולת המזון כאילו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך". רוצה לומר: דוקא לענין סיכה, דרשו חכמים (יבמות שם) להיפך "ולא נתתי ממנו למת" - "הא לחי - נתתי", וסיכה מותרת בשמן של מעשר שני טמא, מפני שסיכה היא כשתיה, ומותרת אף במעשר שני טהור (שם). וצריך עיון שרבינו השמיט זאת, מה-שאין-כן לענין כלים ובגדים, אי אפשר לדרוש "הא חי

תְּזִית¹²², וְאֵין עוֹשִׁין מִמֶּנּוּ קְמִיעַ¹²³ וְכִיזָא בּוֹ, 17
שְׁהֵרִי לֹא נִתֵּן לְרִפּוּאָה¹²⁴. 18

119) תוספתא מעשר שני פרק א. והיינו שמן של מעשר שני. ולולא דברי רבינו, היה אפשר לפרש דברי התוספתא בסלע של מעשר שני, ראה בתוספתא כפשוטה שם. 120) למעלה הלכה י. 121) "מכה שיוצאת ברגל מלמטה" (אוצר הגאונים למסכת שבת, חלק התשובות עמוד 36). 122) ילפת (חסדי דוד לתוספתא שם). וראה בתרגום אונקלוס לויקרא כא, כ. 123) כי היו עושים גם קמיעים של עיקרין (= עשבים), וראה בשבת סא. 124) אלא לאכילה ושתייה וסיכה שהיא כשתיה, ולא לרפואה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יא, שדרשו: "לאכלה ולא לרפואה".

יז. מַעֲשֵׂר שְׁנִי - מִמּוֹן גְּבוּהָ הוּא¹²⁵, שְׁנֶאמַר: לֵיז 19
הוּא¹²⁶. לְפִיכָךְ אֵינוֹ נִקְנָה בְּמִתְנָה¹²⁷, אֲלֵא אִם כֵּן¹²⁸ 20
נִתֵּן לוֹ הַטֵּבֶל¹²⁹ וְהַמְקַבֵּל מִפְּרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר. וְאֵין 21
מְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה¹³⁰, וְאֵין¹³¹ מוֹכְרִין אוֹתוֹ, וְאֵין 22
מְשַׁכְּנִין¹³² אוֹתוֹ, וְאֵין מְחַלְפִּין¹³³ אוֹתוֹ, וְאֵין¹³⁴ 23
מְרַהֲיֵנִין¹³⁵ אוֹתוֹ. 24

125) קידושין נב: כרבי מאיר ולא כרבי יהודה. וגם מעות מעשר שני הן ממון גבוה, להלן פ"ז הלכה יט. וראה להלן הלכה כ. 126) שם נג. נג: 127) לא כתב "אינו ניתן במתנה" אלא "אינו נקנה במתנה", וכן הוא להלן פ"ט הלכה ב, שאין איסור לתת במתנה (ראה בסוף ההלכה הסמוכה במעשר שני פ"א משנה א), אלא אינו נקנה למקבל, והרי הוא כאוכל משל הנותן, ברשותו (אור שמח). וראה במאירי קידושין נד: עמ' 862 ד"ה מעשר שני. 128) שם נד: 129) ואף-על-פי ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (למעלה פ"ה מהלכות אישות הלכה ו, ופ"ו מהלכות מעשר הלכה כא, ולמעלה פ"ב הלכה י) - אין המעשר שני קודש וממון גבוה אלא לאחר ההפרשה. וזוהי כוונת הגמרא שם, שלענין זה הכל מודים שמתנות שלא הורמו אינן כמורמות (ר"י קורקוס ומאירי בקידושין שם עמ' 762 ושיטה לא נודע למי, שם). 130) ואם קדשה אינה מקודשת, כרבי מאיר שם. וכן הוא בהלכות אישות שם הלכה ד. 131) תוספתא מעשר שני תחילת פרק א. וראה להלן הלכה כ. 132) ראה בהלכה הסמוכה. 133) שחליפין כמכר. 134) תוספתא שם. 135) ראה בהלכה הסמוכה.

יח. פִּיצֵד¹³⁶ אֵין מִמְשַׁכְּנִין אוֹתוֹ? לֹא יִכְנֹס לְבֵיתוֹ 25
וּיִמְשַׁכְּנֵנוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁלֹ¹³⁷. עֶבֶר וּמִשְׁכְּנוֹ - 26
מוֹצִיאֵין אוֹתוֹ מִדְּוָ¹³⁸. פִּיצֵד אֵין מְרַהֲיֵנִין אוֹתוֹ? לֹא 27
יֹאמַר לוֹ: הֵא לָךְ מַעֲשֵׂר זֶה וְיִהְיֶה בִּידְךָ¹³⁹, וְתֵן לִי 28
עָלָיו מְעוֹת¹⁴⁰. פִּיצֵד¹⁴¹ אֵין מְחַלְפִּין אוֹתוֹ? לֹא 29
יֹאמַר לוֹ: הֵא לָךְ יֵין מַעֲשֵׂר וְתֵן לִי שְׁמֵן מַעֲשֵׂר¹⁴². 30
אֲבָל אוֹמַר לוֹ: הֵא לָךְ יֵין¹⁴³ שְׁאֵין לִי שְׁמֵן, וְאִם 31
רָצָה חִבְרוּ לָתֵן לוֹ שְׁמֵן - מֵתָר; שְׁהֵרִי לֹא הִחְלִיף 32

כתנא-קמא ולא כרבי מאיר. 96) כלומר, המים הראשונים שהוציא מן השמרים. 97) כלומר, המים שהוציא לאחר שנתנם על השמרים בשניה. 98) אבל בתרומה החמירו, ראה למעלה בהלכות תרומות שם הלכה יג. 99) בבא בתרא שם. שבדמאי הקלו.

יג. יֵין¹⁰⁰ שֶׁל מַעֲשֵׂר¹⁰¹ שְׁנֶפֶל לְתוֹכוֹ דְּבִשׁ וְתַבְלִין¹⁰² 1
וְהַשְּׂבִיחוֹ¹⁰³ - הַשְּׂבִיחַ לְפִי חֲשָׁבוֹן¹⁰⁴. וְכֵן¹⁰⁵ דְּגִימִם 2
שֶׁנִּתְבַּשְׁלוּ עִם קַפְלוֹתוֹת¹⁰⁶ שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי 3
וְהַשְּׂבִיחוֹ¹⁰⁷ - הַשְּׂבִיחַ לְפִי חֲשָׁבוֹן. 4

100) מעשר שני שם. 101) ובכתב-יד נוסף כן בדברי רבינו (מעשה רוקח). וכן הוא בר"י קורקוס. 102) צ"ל: "ותבלין". וכן הוא בכסף-משנה. אבל בדפוס רומי הוא כלפנינו. ומדובר בדבש ותבלין של חולין של אדם אחר. 103) כלומר, הוסיפו במדתו ובטעמו, כדלהלן. 104) נתבאר להלן בהלכה טו. 105) משנה שם. 106) בעל "מלאכת שלמה" מצא במשנה מנוקדת: "קפלוטות". והם: החציר הנעשה בארץ הצבי" (פירוש המשנה). והם כרישי שדה, כמפורש בירושלמי כלאים פ"א הלכה ב. 107) כמבואר למעלה.

יד. עֶסֶה¹⁰⁸ שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁאִפָּאָה וְהַשְּׂבִיחָה - 5
הַשְּׂבִיחַ לְשָׁנִי. זֶה הַפֶּל¹⁰⁹: כָּל שֶׁשְּׂבַחוֹ נִפְרָ¹¹⁰: אִם 6
הוֹתִיר בְּמִדָּה¹¹¹ - הַשְּׂבִיחַ לְפִי חֲשָׁבוֹן, וְאִם לֹא הוֹתִיר 7
הַמִּדָּה¹¹² - הַשְּׂבִיחַ לְשָׁנִי בְּלֶבֶד; וְכָל שְׁאֵין שְׂבַחוֹ 8
נִפְרָ, אֲפִלּוֹ הוֹתִיר הַמִּדָּה - הַשְּׂבִיחַ לְשָׁנִי בְּלֶבֶד¹¹³. 9

108) משנה שם. ובדפוס רומי ליתא פיסקא זו "עיסא וכו' לשני". 109) משנה שם. 110) בטעם. 111) במשנה שם: "זה הכלל כל ששבחו ניכר, השבח לפי חשבון". ובירושלמי אמר ר' יוחנן: "כל שיש בו הותר מידה השבח לשני". וכן הוא בתוספתא שם סוף פ"ו: "כל המותר במדה שבחו ניכר, השבח לפי חשבון", הרי שצריך שניהם: גם הוסיף במדה וגם ניכר בטעם. ראה בר"י קורקוס. 112) אף שהשביח בטעם. 113) כמפורש במשנה שם, שכל ש"אין שבחו ניכר - השבח לשני", אף-על-פי שהמשנה מדברת כשהותר במדה, כדעת ר' יוחנן בירושלמי שם. ועיין ראב"ד.

טו. פִּיצֵד הַשְּׂבִיחַ לְפִי חֲשָׁבוֹן¹¹⁴? יֵין שֶׁל מַעֲשֵׂר 10
שְׁשֻׁהָ שְׁלֹשָׁה¹¹⁵, שְׁנֶפֶל לְתוֹכוֹ דְּבִשׁ וְתַבְלִין שְׁוֹה זֶזו 11
אֶחָד, וְהוֹסִיפוֹ¹¹⁶ בְּמִדָּתוֹ וְהַשְּׂבִיחוֹ¹¹⁷, וְהֵרִי הַפֶּל 12
שְׁוֹה חֲמִשָּׁה - חוֹשְׁבִין הַפֶּל בְּאַרְבָּעָה וְרִבִּיעַ¹¹⁸. וְכֵן 13
עַל דֶּרֶךְ זֶה בְּשָׁאֵר הַדְּבָרִים. 14

114) הנזכר בהלכות הקודמות. 115) זוזים. 116) בדפוס רומי "והוסיפו", כלומר, הדבש והתבלין. 117) בטעמו. 118) בדפוס וויניציאה: "בארבעה פחות רביעי". וכן הוא בר"י קורקוס וברדב"ז. וראה בפירוש המשנה.

טז. מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹¹⁹, אֵף עַל פִּי שְׁנֵתָן לְסִיכָה¹²⁰ - אֵין 15
נֹתֵנִין אוֹתוֹ לֹא עַל גְּפִי צְנִית¹²¹ וְלֹא עַל גְּפִי 16

1 עמו, אֶלֶּא הוֹדִיעוּ שְׁאִין ל¹⁴⁴, וְאִם רָצָה הֵלֶּה לְתֵן
2 - יִתֵּן.

(136) תוספתא שם. (137) (היינו באופן שמותר ליכנס לביתו למשכנו משכון אחר, כגון שיש לו אצל חבירו שכן מלאכה ולא זקפו עליו במלוה, ש"נכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו" (פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ז). ו"מרהינין" שבסמוך, היינו שנותן לו בתורת משכון, שלבו יהיה סמוך ובטוח שישלם לו, ואינו נוטל בחובו. והשמיענו, ששני מיני המשכון הללו אסורים במעשר שני. (138) ירושלמי שם פ"א הלכה א (רדב"ז). (139) למשכון ולבטוחות. (140) בדפוס רומי: "חולין", וכן הוא בתוספתא שם. (141) תוספתא שם. (142) כלומר, אפילו באופן ששניהם מעשר שני, אסור להחליף זה בזה, שהרי זה כמכר. (143) מעשר שני. (144) ירושלמי שם: "ואין אסור משום חליפין, מכיון שאינו יכול (כלומר נותן היין) להוציאו (כלומר את השמן) ממנו בדיון, אין אלו חליפין. וליידא מילה (כלומר: ולמה) אמר, הא לך יין שאין לי שמן, דאילו הות לי משח (= שמן) הינא מיתן לך (כלומר: הייתי נותן לך שמן, אבל אין לי)". שמכיון שאפשר לפרש דבריו כך - אינו יכול לפרש דבריו שחבירו יתן לו שמן עבור היין, ולהוציאו כדיון.

3 יט. מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁴⁵ - אֵין שוֹקְלִין כְּגֵדוֹ אֶפְלו¹⁴⁶
4 דִּנְיָי זֶה¹⁴⁷, וְאֶפְלוֹ לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מַעֲשֵׂר שְׁנִי
5 אַחֲרָי¹⁴⁸. גִּזְרָה¹⁴⁹ שְׁמָא לֹא¹⁵⁰ יִכּוּן מִמֶּנּוּ מִשְׁקָלוֹ¹⁵¹,
6 וְנִמְצְאוּ הַפְּרוֹת חֲסֵרִים, וְהוּא שוֹקֵל בֶּהֶן מַעוֹת
7 לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מַעֲשֵׂר¹⁵² אַחֲרָי¹⁵³, נִמְצָא מוֹצִיא מַעֲשֵׂר
8 לְחֻלִּין בְּפָחוֹת מִדְּמִיו.

(145) תוספתא מעשר שני פ"א. וראה בשבת כב: ובמאירי שם. ומדובר כאן בפירות מעשר שני שמשקלם ידוע, כדלהלן. ולא במעות, וראה בהלכה הסמוכה. (146) כן גורס המאירי שם ד"ה גורר. (147) של חולין. ואף-על-פי "שאין כאן צורך למשקל גדול" (שהם יקרים ואין משקלם גדול - מאירי שם) - אין שוקלין כנגדו, "לפי שהוא בזיון בקדשים (ראה למעלה הלכה ד) כשהוא עושה ממנו אבני משקל" (פירוש המשנה שם פ"א משנה א, וראה בהלכה הסמוכה). (148) אבל אם הוא שוקל כדי לחלל מעשר שני זה, שהוא שוקל כנגדו - מותר, ראה להלן. (149) [בגמרא שם פירשו כן משנה זו, למי שסובר מותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה גם על ידי קיסם, אבל למי שסובר אין מדליקין אלא נר חנוכה מנר חנוכה - אין הכרח לפרש כן הלכה זו, שהרי הוא שוקל דינרים של חולין כנגד המעשר, ואף-על-פי שאחר-כך הוא מחלל הפירות עליהם - הרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה על ידי קיסם. שכן אמרו שם, שלמי שסובר הנחה עושה מצוה ולא הדלקה, אסור להדליק אפילו נר חנוכה מנר חנוכה, ואף-על-פי שגור זה עצמו יהיה אחר-כך נר של מצוה. ונראה שרבינו הביא דברי הגמרא הנ"ל בכדי להשמיענו, שאפילו אם החילול חל בעת שהוא שוקל ויודע משקלו, שאין כאן בזיון קדשים כלל, שהרי עצם פעולת המשקל, לפני שידוע המשקל - אינו בזיון, שכל

הבזיון הוא ההשתמשות במעשר שני, וכל זמן שאינו יודע המשקל, אין עדיין השתמשות, וברגע שהוא יודע המשקל, הרי הוא מעשר שני, והרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, ואף-על-פי-כן אסור, כדלהלן. בלחם-משנה פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ט]. (150) בדפוס רומי ובכל הדפוסים העתיקים (חוץ מוויניציא של"ד) ובכתב-יד (תוספתא כפשוטה): "שמא יכוין". וכן הוא במאירי ובלחם-משנה שם. וכן כתב רבינו בפירושו למסכת שבת שם ("סיני" כרך ו עמוד קכג). (151) בדפוסים חדשים "משקלר", אבל בכל המקורות הנ"ל: "משקולות". (152) מבלי שיידע שחסרו הפירות (ראה בר"י קורקוס). [ואף-על-פי שחששא זו קיימת גם אם הפירות הללו, ששוקל כנגדם, הם של חולין (וראה בלחם-משנה שם) - לא גזרו אלא בפירות של מעשר שני, שאסורים באכילה חוץ לירושלים, ומחזיקים בביתו על מנת להביאם לירושלים, ובניתנים יכוין מהם משקלות, אבל פירות של חולין עומדים לאכילה, ולא למשקלות]. (153) [שאם מחלל עליהם אותו מעשר שני, שהוא שוקל כנגדו, אין חששא שמא יכוין ממנו משקלות, שהרי לאחר החילול הוא חולין, ועומד לאכילה, ראה למעלה].

9 כ. הָאֲחִים¹⁵⁴ שֶׁחֲלָקוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁵⁵ - אֵין שוֹקְלִין
10 זֶה כְּגֵדוֹ זֶה¹⁵⁷. וְכֵן מַעוֹת¹⁵⁸ מַעֲשֵׂר שְׁנִי - אֵין
11 שוֹקְלִים כְּגֵדוֹ¹⁵⁹, וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתָם¹⁶¹, וְאֵין
12 מַחְלִיפִין, וְלֹא מְרַהֲיִין¹⁶². וְלֹא יִתְּנֵם לְשִׁלְחָנִי
13 לְהַתְנַאֲוֹת¹⁶⁴ בֶּהֶן, וְלֹא יִלּוּהוּ אוֹתָן לְהַתְגַּדֵּל בֶּהֶן¹⁶⁵.
14 וְאִם הִלּוּן שְׁלֹא יַעֲלֶה חֲלוּדָה¹⁶⁶ - מִתֵּר¹⁶⁷.

(154) בעיא בירושלמי שם פ"א הלכה א ונפשטה (רדב"ז ור"י קורקוס). (155) פירות של מעשר שני, וראה להלן. (156) בדפוס רומי נשמטה בבא זו בטעות. וראה בר"י קורקוס ובכסף-משנה. (157) כלומר, מעשר שני נגד מעשר שני. [ואין זה משום בזיון מעשר שני, שהרי שניהם קודש, והרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, שמותר (ראה בהלכה הקודמת), אלא משום גזירה "שמא יכוין ממנו משקלות", ראה שם]. (158) [בפ"א משנה א: "מעשר שני - ולא שוקלין כנגדו". ומכיון שלא אמרו: "ואפילו לחלל עליו מעשר שני" (כמו שאמרו בשבת כב: בהלכה הקודמת), נראה שהמדובר בשוקל כנגדו פירות או מעות של חולין, ונאסר מחמת בזיון קדשים (וכן פירש רבינו שם). ומתוך זה יש להוכיח כי המדובר במעות של מעשר שני, ולא בפירות, שהרי בפירות אסור לשקול אפילו על דעת לחלל עליו מעשר שני, משום גזירה (למעלה שם). ואם כן, גם מה שאמרו שם: "אין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו" - מדובר במעות של מעשר שני. ודין פירות של מעשר שני (למעלה הלכות יז"ט), הוא בתוספתא שם תחילת פרק א]. (159) [היינו פירות או מעות של חולין, כנ"ל. אבל פירות או מעות של מעשר שני, שאין כאן בזיון של מעשר שני, שהרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה (ראה בהלכה הקודמת) - מותר. וגזירה "שמא יכוין ממנו משקלות" (למעלה שם) גם כן לא שייך במעות אלא בפירות, שדרכם לחסור]. (160) בדפוס רומי, חסירה בבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8 פְּנוּטֵל שֹׁכֵר מִמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי עַל הַבָּאָתוֹ לִירוּשָׁלַם¹⁸¹.
9 אָבֵל אוֹמֵר לוֹ: הֵעֵלֵם שְׁנֵאֲכֻלָם¹⁸² וְשִׁנְשָׁתָם
10 בִירוּשָׁלַם¹⁸³.

178 מעשר שני פ"ג משנה א. (179) של מעשר שני.
180 כשיעור המגיע עבור הבאתם לירושלים. (181) שהרי
הוא כפורע חובו במעשר שני. וראה בעבודה זרה סב:
ובמאירי שם. (182) כלומר, כדי שנאכלם (אבל לא בשכר
שנאכלם). (183) "שזה אינו אלא כעין מתנת חנם, וכבר
אמרו (פ"א משנה א) וכו' ונותנין זה לזה מתנות חנם"
(מאירי שם, וראה בתויר"ט). ובירושלמי שם אמרו: "מה בין
האומר שנאכלם ונשתם לאומר לחלק (כלומר, טול מהן
חלקך), רבי זעירא בשם רבי יונתן מהלכות של עמעות היא"
(כלומר אין להם טעם, שאף באומר "שנאכלם", צריך היה
לאסור (רדב"ז), ואן זה דומה למה שכתב רבינו למעלה סוף
הלכה יח, שאין הוא מפרש שם שהוא רוצה תמורתו, אבל
כאן קרוב הוא לפרש ש"נאכלם" בשכר ההעלאה).

11 כג. אוֹמֵר¹⁸⁴ אָדָם לַחֲבֵרוֹ בִירוּשָׁלַם¹⁸⁵ לְסוֹף אוֹתוֹ
12 בְּשִׁמּוֹן מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, אָף עַל פִּי שְׁנִסּוּכָה יְדוּ¹⁸⁶, וְאֵין
13 זֶה בְּשֹׁכֵר סִיכָתוֹ¹⁸⁷.

184 שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון, וכפירוש
רבינו שם. (185) שהרי חוץ לירושלים אסור לסוך כלל,
ססיכה כשתיה, כנ"ל, וראה למעלה הלכה י, ובפ"ב הלכה
ה. (186) של הסך, אגב משיחתו את השמן. (187) "שאיין
דמים למשיחת ידו (כלומר, מעט השמן שנשפך על יד הסך,
אינו תשלום עבור הסיכה, ונמצא מעט השמן, כמתנת חנם
המותרת) ואין מקפידים בזה (כלומר, כיון שמעשר שני
מותר לזרים, לא איכפת לנו במה שניסוכה ידו. אבל בשמן
של תרומה, שאסור לזרים, לא התיר רבינו (פ"א ה"ח)
לסוך אותו ע"ג כהן אלא-אם-כן סך אותו הכהן על עצמו
קודם שהגעילו הישראל על גביו, שכבר נתחללה התרומה)"
- פירוש המשנה. וראה בירושלמי שם ובגליון הש"ס,
ובמשנה-למלך למעלה שם.

14 כד. פָּכֵר בְּאַרְנוֹ¹⁸⁸, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מִמּוֹן גְּבוּהָ הוּא.
15 לְפִיכָךְ אָנוּ אוֹמְרִים¹⁸⁹, שֶׁהַגּוֹנֵב¹⁹⁰ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - אֵינוֹ
16 מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל¹⁹¹, וְהַגּוֹזֵל¹⁹² - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם
17 הַמַּשְׁלָם¹⁹³.

188 למעלה בהלכה יז. (189) בדפוס רומי: "אני אומר".
כוונתו לומר, שמה שאמרו בתוספתא (בבא קמא פ"ז)
שהגונב מעשר שני חייב לשלם כפל, הוא לפי דעת האומר
מעשר שני ממון הדיוט הוא (אור שמח). (190) הוא
"הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים" (פ"א
מהלכות גניבה הלכה ג). (191) אבל קין - משלם. שהרי
הוא כגונב הקדש (שם פ"ב הלכה א). (192) כלומר: "לקח
בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (פ"א שם). וכפר ונשבע עליו
והודה, שבגזולתו אחר חייב בחומש (פ"ז מהלכות גזילה
הלכה א). (193) שכיון שהוא ממון גבוה הרי כהקדש,
שהגזולו ונשבע עליו אינו משלם חומש, ראה בפ"ח שם
(הלכה יד), לגבי עבדים ושטרות וקרקעות, שאין נשבעין

זו. (161) לא כתב רבינו שאין מקדשין בהן את האשה,
כמו שכתב למעלה הלכה יז לגבי פירות, אבל ברור שאין
חילוק בין פירות למעות, ראה להלן פ"ז הלכה יט. ועיין
צל"ח לפסחים ז. (162) ראה למעלה שם. ונהלכה זו אינה
במשנה שם, אלא בתוספתא שם, לגבי פירות של מעשר
שני. (163) תוספתא שם. [ואף-על-פי שבתחילת ההלכה
שם מדובר בפירות של מעשר שני, ראה למעלה - בדין זה
של "ולא יתנם לשולחני", מדובר במעות]. (164) כלומר,
שהשולחני מתנאה בהן, שנראה שיש לו ממון הרבה, ומתוך
כך רבים באים אצלו. וראה בתוספתא בבא מציעא ראש
פ"ד. (165) כלומר, להראות עשיר בעיני הבריות. ואסור
לעשות כן משום בזיון מעשר שני, ואף אם אין הלוה מוציא
את המטבעות, אלא מחזירן כמות שהן. (166) שמתוך
שהלה מראן לכולם, אינם מעלים חלודה. (167) תוספתא
שם. ונראה שהמדובר אפילו אם מכוין גם להתגדל בהן.

1 כא. וְאֵין¹⁶⁸ פּוֹרְעִין מִהֶם¹⁶⁹ אֶת הַמְלִיחָה¹⁷⁰, וְאֵין
2 עוֹשִׂין מִהֶן¹⁷¹ שׁוֹשְׁבֵינִיּוֹת¹⁷², וְאֵין מְשַׁלְּמִין מִהֶן
3 הַגְּמֻלִין¹⁷³, וְאֵין פּוֹסְקִין מִהֶם צִדְקָה בְּבֵית
4 הַכְּנֶסֶת¹⁷⁴; אָבֵל מְשַׁלְּמִין¹⁷⁵ מִהֶן דְּבָרִים שֶׁהֵן גְּמִילוֹת
5 חֲסִידִים¹⁷⁶. וְצָרִיף לְהוֹדִיעַ¹⁷⁷.

168 תוספתא שביעית פ"ז. וראה למעלה סוף פ"ו מהלכות
מתנות עניים, ולהלן פ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י.
169 ממעות מעשר שני או מפירות מעשר שני, וראה להלן.
170 שהרי ממון גבוה הן, ואינם שלו. (171) ממעות
מעשר שני, ראה להלן. (172) כלומר, מתנת נישואין לחתן
או לכלה, שהיא נגבית בבית-דין (בבא בתרא קמה: ולהלן
פ"ז מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב) והרי הוא כמלוה להם
את המעות. ואין דין שושבינות לגבות בבית-דין אלא
במעות, אבל בפירות אין דין שושבינות ואינם נגבים
בבית-דין, שאינם אלא גמילות חסדים (שם הלכה טו). ואם
כן, אין איסור בנתינת פירות של מעשר שני לחתן או לכלה.
וראה שם בהערה נוספת נז. (173) כלומר, אם שלח לו
חבירו פירות בתורת שושבינות, שאינו חייב לשלם לו,
כנ"ל, אסור לו למקבל לשלם לו מעשר שני אחר, תמורתם,
שהרי הוא מראה בזה שהוא מקפיד ורוצה לשלם לו, והרי
הוא כפורע חוב. (174) שאינו יכול לשלם צדקה
שפסקו עליו בבית הכנסת, ממון גבוה. (175) [בתוספתא
שם: "משלחין", וכן נכון. וכן הוא בדברי רבינו בהלכות
שמיטה ויובל שם. וראה למעלה בהלכות מתנות עניים שם
הלכה י. (176) כגון שושבינות של פירות, שאינה נגבית
בבית-דין, כנ"ל. (177) למי שהוא שולח לו, שמעשר שני
הוא, שלא יחזיק לו טובה יותר מדי, ועוד שינהוג בו
קדושה. ולא כתב רבינו כאן ולהלן בהלכות שמיטה שם,
שאין פודין בהן שבוין, כשם שכתב למעלה בהלכות
מתנות עניים שם, שפשוט הוא שאין מוסרין מעשר שני
ושביעית לגוי, שהרי אין מאכילים פירות שביעית לגוי (פ"ה
מהלכות שמיטה ויובל הלכה יג), והוא-הדין לפירות מעשר
שני (תוספתא כפשוטה בשביעית שם).

6 כב. לֹא¹⁷⁸ יֹאמֵר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הֵעֵל אֶת הַפְּרוֹת¹⁷⁹
7 הָאֵלֶּה לִירוּשָׁלַם וְטַל מִהֶן חֶלְקָךְ¹⁸⁰; שְׁנִמְצָא זֶה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי כ"ד שבט – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קעא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עליהם, ופשוט שהוא-הדין להקדשות, שאף עליהן אין נשבעין (פ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה א).
 בטעות הדומות, שהרי התחיל רבינו בפירות של מעשר שני, ולא במעות. ועוד שלהלן ה"ה כתב, שאין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות. וראה בתשובת הרב ר' יוסף קארו שהביא ה'ברכי יוסף' ביו"ד שם סעי' קלז.
 (8) בתמורה כו, ב: "אמר אביי, תחת (כלומר, זו תחת זו) וכו' ולישנא דאחולי" (= לשון חילול). וראה בפ"ז מהל' ערכין ה"ז. (9) "מפני שהענין יורה עליו" (פירוש המשנה). ואף שבפ"ג מהל' אישות ה"ח (לענין קידושין), ובפ"א מהל' גירושין הי"א (לענין גירושין), כתב רבינו שאם אינו מפרש שהוא נותן הכסף לשם קידושין, והגט לשם גירושין, אין הדבר כשר, אלא אם כן היו עסוקים באותו ענין, זהו משום שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה, וכן צריך שתהא האשה המתגרשת יודעת מגירושה (אף שהיא מתגרשת בעל-כרח), אבל בפדיון מעשר שני, שאין כאן דעת אחרת כלל, אלא דעת עצמו של הפודה בלבד, כיון שהענין מורה שהוא מתכוין לפדות, אין צריך שיהא עסוק באותו ענין (תוספות יום-טוב' שם). ודעת הר"ש (שם) שאף בפדיון מעשר שני צריך שיהא עסוק באותו ענין כשאינו מפרש. וכן הוא בגליון הרמב"ם. (10) יקח בהם דבר שהוא מאכל אדם וגידוליו מן הארץ (להלן פ"ז ה"ג).

עליהם, ופשוט שהוא-הדין להקדשות, שאף עליהן אין נשבעין (פ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה א).

1 כה. המקדיש¹⁹⁴ מעשר שני שלו¹⁹⁵ לבדק הבית¹⁹⁶
 2 - הרי זה פודה אותו מי שפודה¹⁹⁷ על מנת לתן
 3 להקדיש את שלו ולמעשר שני את שלו¹⁹⁸.

(194) תוספתא מעשר שני פרק ה. (195) אבל לא של חבירו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כא). (196) שההקדש חל, כמו שמפורש בתוספתא שם פ"ב (וראה בתוספתא כפשוטה שם). וצ"ע מדוע דוקא בדק הבית, הרי הוא-הדין למזבח. (להלן פ"ז הלכה יט, כתב רבינו שהמתפס מעשר לשלמים לא קנו שלמים, שקדושת שלמים אינה חלה על קדושת מעשר, שהמעשר ממון גבוה הוא וצ"ע ג. ועיין מנחת-חינוך סוף מצוה תעג, ובמאסף "אמנה" (ירושלים תרצ"ט) עמוד קא ואילך, מה שכתב בזה הר"ש סטרילין ז"ל). (197) שכל אחד יכול לפדות הקדש, ולא רק המקדיש. וראה בפ"ז מהלכות ערכין הלכות ב"ד. (198) ואם פדו אותו בעליו צריך ליתן שני חומשין: חומש להקדש וחומש למעשר שני, כמפורש במנחות פב. ודברי הרדב"ז צ"ע (תוספתא כפשוטה).

פרק רביעי

11 ב. וכן אם רצה לחלל פירות המעשר על פירות
 12 אחרות¹¹ - יעלו הפירות השניות¹² ויאכלו
 13 בירושלים¹³. ולא¹⁴ יחלל ממין על שאינו מינו,
 14 ולא¹⁵ מן היפה על הרע ואפילו באותו המין. ואם
 15 חלל - הרי הן מחללות¹⁶.

(11) כן הוא בתוספתא שביעית פ"ז (לפי נוסחת הדפוס) "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד". וכן נראה ב'ירושלמי' (מעשר שני פ"ד ה"א) שאמרו: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו, דלא כן מה אנן אמרין פודין מן החיטים על השעורין ומן השעורין על החיטין", הרי שמן החיטים על החיטים או מן השעורין על השעורין - פודין (והראב"ד חולק על רבינו, ומפרש דברי ה'ירושלמי' הנ"ל, במעשר שני של דמאי). וכן נראה בתוספתא מעשר שני פ"ד ה"ג: "אמר רבי יהושע בן קרחה וכו' אומר אדם לחבירו, הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה, וחזור ואומר לו הרי הן מחוללין על פירות שיש לי בבית". וראה למעלה פ"ב ה"ג. ומה שאמרו בסוכה מא, א שאין מחללין פירות מעשר שני אלא על כסף בלבד - שם הרי מדובר במחלל פירות על בהמה חיה ועוף, שהוא מין על שאינו מינו. ולכן אין לחלל אלא על כסף (כסף-משנה). וכן מה שאמרו בבא-מציעא מד, ב - שאם זהב יש לו דין של פירות, אין מחללים פירות מעשר שני עליו, הוא גם כן משום שפירות על זהב הוא מין על שאינו מינו. (12) אבל הראשונות נתחללו, ועי' ראב"ד. (13) כדין מעשר שני. (14) תוספתא מעשר שני שם, ו'ירושלמי' שם. (15) ב'ירושלמי' שם: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו וכו' אפילו מן האגרו (= חיטה לבנה) על השמתית (שחמתית = אדומה) ומן השמתית על האגרו", שכל אחת לגבי חברתה היא רעה, שיש הרוצים בשחמתית, ויש הרוצים באגרו. ראה בבא-בתרא פג: וברשב"ם שם, ראה מהר"י קורקוס. (16) [כן

(1) יבאר הרוצה לפדות מעשר שני אין פודה אותו, או המחלל פירות על פירות. הפודה מאי מברך. ואם מחללין מעות מעשר על מעות אחרות. באי זה כסף פודין מעשר שני. המניח מעות להיות מחלל עליהם מעשר שני. מי שעומד בטבריא ויש לו מעות בבבל. האומר מעשר שני יהיה מחולל על סלע שתעלה בידי מכיס זה. הפודה מעשר שני קודם שיפרישנו, ושפודים אותו בשווי.

4 א. הרוצה² לפדות פירות מעשר שני³ - פודה אותן
 5 בדמיהן⁴ ואומר⁵: הרי המעות האלו⁶ תחת⁷ הפירות
 6 האלו⁸, או הפירות האלו מחללות על המעות האלו.
 7 ואם לא פרח אלא הפריש מעות בלבד פנגד הפירות
 8 - דיו, ואינו צריך לפרש. ויצאו הפירות לחליץ,
 9 ויעלו המעות לירושלים ויציאם שם¹⁰. שנאמר:
 10 וכי ירבה ממך הדדך כי לא תוכל שאתו.

(2) מעשר שני פ"ד מ"ז, כרבי יוסי ולא כרבי יהודה. ובעירובין מו, ב: "רבי יהודה ורבי יוסי, הלכתא כרבי יוסי" (רדב"ז). (3) שטורח לו להעלותם לירושלים, כדלהלן. (4) בשויין, ראה להלן הי"ח. וראה למעלה פ"ב ה"ב, שבזמן הבית עושה כן מן הדין, ובזמן הזה אינה אלא מדת חסידות. (5) שלא נחלק רבי יוסי במשנה שם אלא בדיעבד, אם פדינו פדיון, אבל לכתחילה אף הוא מודה שצריך לפרש (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שלא, אות ר). (6) לאו דוקא שהמעות בידו ממש, אלא כל שהן ברשותו פודה בהן (להלן הלכות יא-ג). ונקט רבינו לשון זו משום הסיפא כשהפריש ולא פירש. (7) בדפוס רומי, חסרות המילים "תחת הפירות האלו". ולפי זה יוצא שמדובר כאן במחלל מעות של מעשר שני ופירות של מעשר שני. אבל ברור שזוהי השמטה

נראה ממה שאמרו במס' סוכה שם, שאין מחללין אלא על כסף שיש בו צורה, ולמה הוצרכו לטעם זה - תיפוק ליה משום דחילל מין על שאינו מינו, אלא על כרחנו שהמחלל מין על שאינו מינו - חילולו חילול בדיעבד, ואילו המחלל על כסף שאין בו צורה, אף בדיעבד אין חילולו חילול. וכן נראה מלשון ה'ירושלמי' שם: "אין פודין מעשר שני אלא מין על מינו" - לשון "אין פודין" משמע לכתחילה. ברם לשון התוספתא "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד", נראה שאפילו בדיעבד אין חילולו חילול.

נחושת, כסף על נחושת ונחושת על כסף - כת"י מינכן. וראה להלן ה"ח] ונחושת על הפירות". הרי שרק בדמאי התירו ולא בוודאי (כסף-משנה). (28) שאין שום תועלת בדבר, ולכן אף בשעת הדחק אין מחללין. וראה להלן שם. (29) פיסקא זו ("או הראשונות וכו' והשניות נחושת") נשמטה בדפוס רומי בטעות הדומות. (30) שהן חריפות משל כסף, שיוצאות יותר בשוק. (31) שחשיבות יותר ואין מחללות. ובדמאי מחללים באופן זה, ראה להלן שם. ובשעת הדחק התירו גם באופן זה, ראה להלן סוף ה"ז. ומה שהתירו לפרוט מעות של נחושת על סלע של כסף (מעשר שני פ"ב מ"ח), אין זה אלא מחמת משאוי הדרך (ראה ברש"י בבא-מציעא מה. ד"ה הפורט), והרי זה כשעת הדחק. ונהרש"ש בחידושים ומקורות להרמב"ם, תמה על דברי רבינו הנ"ל מהמשנה הנ"ל, ולפי מה שכתבנו אין כאן תמיהה כלל. ולפי מה שפירש ה'כסף משנה' בדברי רבינו להלן פ"ה הי"ד (שדבריו מהמשנה הנ"ל), שמדובר בשיש לו סלע של כסף ומחללו על של נחושת, אין זה שייך לכאן, ועל כרחנו מדובר שם בשעת הדחק, כדין מחלל כסף על נחושת, להלן ה"ז]. ונראה שדעת רבינו היא שאף שמחללין כסף על זהב (להלן פ"ה הי"ג) וזהו כיון שזהב הוא קל יותר למשא, ושניהם יקרים ואינם מצויים הרבה בשוק, אבל נחושת על כסף, כיון שנחושת מצויה בשוק, לא התירו לחללה על כסף אלא בשעת הדחק, כדלהלן ה"ז. וראה ב'חזון איש'. (32) 'ירושלמי' מע"ש פ"ב ה"ג: "כל שאמרו בדמאי מחללין, בוודאי עבר וחיללין, מחלוליין".

- 15 ו. אֵין³³ מַחְלִילִין³⁴ מְעוֹת מַעְשֵׁר עַל הַפְּרוֹת; וְאֵם³⁵ חֲלָל³⁶ - יַעֲלוּ הַפְּרוֹת וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַם.
- 16 יַחֲלִלֵם עַל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף חַיִּין; וְאֵם חֲלָל - לֹא
- 17 קָנָה מַעְשֵׁר³⁸, שְׁמָא יִגְדֹל מֵהֶם עֲדָרִים עֲדָרִים³⁹. אָבֵל
- 18 אֵם חֲלָל עַל שְׁחוּטִים - הָרִי הֵן פֶּשֶׁאֵר הַפְּרוֹת⁴⁰,
- 19 וַיַּעֲלוּ וַיֵּאָכְלוּ בִירוּשָׁלַם, וַיֵּצְאוּ הַמְּעוֹת לַחֲלִין⁴¹.
- 20

(33) מעשר שני פ"א מ"ה. וכן נראה בדמאי שם, שרק בדמאי התירו לחלל מעות על הפירות ולא בוודאי, וב'ירושלמי' שם סוף פ"א למדו זאת ממה שנאמר (דברים יד, כה"כ) "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' - בקירוב מקום אתה מחללו, ואי אתה מחללו בריחוק מקום". (34) חוץ לירושלים. ראה להלן פ"ז ה"ט"ו. (35) במזיד (כסף-משנה). וראה להלן שם. (36) משנה, מעשר שני, שם. וראה להלן שם ה"א והט"ו. (37) ברייתא, סוכה מ, ב. כחכמים ולא כרבי מאיר. וכפירוש של רב אשי במסקנה. (38) כלומר, הפקיעו הימנו חכמים את הבהמה כדי שלא יחול עליהם המעשר, ונשארו המעות בקדושתן. (39) "ישהם אצלו לגדל ולדות ונמצא משהם מעשרותיו" (רש"י שם), וצריך לומר שמדובר בבהמה בעלת מום, שאינה ראויה לקרבן, בדומה לחיה ועוף שאינם ראויים לקרבן, וכן כתבו ה'תוספות' (סוכה שם, ד"ה שמא, ובקידושין נו. ד"ה במזיד) ולכן לא קנה מעשר, שמא יגדל מהם עדרים עדרים. אבל בבהמה תמימה שלוקחים אותה לשלמים (להלן שם ה"ב), אין חוששים שמא יגדל עדרים עדרים, ולכן אם עשה כן במזיד, תעלה ותאכל בירושלים,

נראה ממה שאמרו במס' סוכה שם, שאין מחללין אלא על כסף שיש בו צורה, ולמה הוצרכו לטעם זה - תיפוק ליה משום דחילל מין על שאינו מינו, אלא על כרחנו שהמחלל מין על שאינו מינו - חילולו חילול בדיעבד, ואילו המחלל על כסף שאין בו צורה, אף בדיעבד אין חילולו חילול. וכן נראה מלשון ה'ירושלמי' שם: "אין פודין מעשר שני אלא מין על מינו" - לשון "אין פודין" משמע לכתחילה. ברם לשון התוספתא "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד", נראה שאפילו בדיעבד אין חילולו חילול.

- 1 ג. הַפְּרוֹת¹⁷ מַעְשֵׁר שְׁנִי¹⁸ - מְבָרַךְ¹⁹: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
- 2 בְּמִצְוֹתָיו וַיִּצְנְנוּ עַל פְּדִיּוֹן מַעְשֵׁר שְׁנִי. וְאֵם חֲלָל²⁰
- 3 עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת אוֹ שְׁחָלָל²¹ מְעוֹת עַל הַפְּרוֹת -
- 4 מְבָרַךְ: עַל חֲלִיל מַעְשֵׁר שְׁנִי. וְהַפְּרוֹת אוֹ הַמְּחָלֵל
- 5 מַעְשֵׁר שְׁנִי שֶׁל דְּמָאִי - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּרִכָּה²².

(17) 'ירושלמי' (דמאי פ"א ה"ד): "ודאי (= מעשר שני ודאי) טעון ברכה (= כשפודים אותו) כו'. כיצד הוא מברך? אם היו פירות (כלומר: מעות על פירות) על חילול מעשר שני". כלומר: כשפודה על כסף (= פירות על כסף) - מברך "על פדיון", וכשמחלל על פירות (= פירות על פירות, או מעות על פירות) - מברך "על חילול", וראה להלן. (18) כדרכו: פירות על כסף. (19) כלומר, כשבא לפדותו, שצריך לברך תחילה, עובר לעשייתו, כנ"ל פ"א מהל' מעשר הט"ז. (20) אף לכתחילה מחללין פירות על פירות (כנ"ל ה"ב), ונקט כאן לשון דיעבד, בגלל הבבא השניה (= "שחילל מעות על הפירות"), וראה להלן. (21) בדיעבד. אבל לכתחילה אין לעשות כן, ראה להלן ה"ו. (22) 'ירושלמי' שם: "תני רבי חלפתא בן שאול, מחללין דמאי במרחץ, שאינו טעון ברכה".

- 6 ד. כְּשִׁפְּדִין²³ אֶת הַמַּעְשֵׁר - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ לְשֵׁם
- 7 מַעְשֵׁר²⁴, אֲלֹא לְשֵׁם חֲלִין. וְאוֹמְרִין: בְּמָה שְׁוִין²⁵
- 8 פְּרוֹת חֲלִין אֵלוֹ? וְאָף עַל פִּי שְׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהֵן
- 9 מַעְשֵׁר, כְּדִי שְׁלֹא יִתְבַּהֵל²⁶.

(23) 'ירושלמי' מעשר שני ראש פ"ד: "תני, אין פודין מעשר שני לשם שני אלא לשם חולין. רבי שאול בעי, הגע עצמך שהיו הכל יודעין בו שהוא שני? - אפילו כן". וראה בתוספתא שם פ"ד ה"א. (24) שהרי צריך לפרש לכתחילה. כנ"ל ה"א. (25) המעשר. שהרי מחירם של פירות מעשר שני ירוד הוא ביחס לפירות חטיין, ואם יאמר: "כמה שוים פירות מעשר שני אליו", הרי זה מבזה את המעשר. ועי' ראב"ד. (26) המעשר.

- 10 ה. אֵין²⁷ מַחְלִילִין מְעוֹת מַעְשֵׁר שְׁנִי עַל מְעוֹת
- 11 אַחֲרוֹת. בֵּין שֶׁהָיוּ אֵלוֹ וְאֵלוֹ כֶּסֶף, אוֹ אֵלוֹ וְאֵלוֹ
- 12 נַחֲשֶׁת²⁸, אוֹ²⁹ הָרָאשׁוֹנוֹת כֶּסֶף וְהַשְּׁנִיּוֹת נַחֲשֶׁת³⁰,
- 13 אוֹ הָרָאשׁוֹנוֹת נַחֲשֶׁת וְהַשְּׁנִיּוֹת כֶּסֶף³¹. וְאֵם³² עֶבֶר
- 14 וְחֲלָל - הָרִי אֵלוֹ מַחְלִילִין.

(27) מקור דברי רבינו ממה ששינונו (דמאי פ"א מ"ב) "הדמאי וכו' ומחללים אותו כסף על כסף, נחושת על

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ד שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והילל הרי זה מחולל (שם). (57) כלומר, כשפודה על מטבעות אינו פודה אלא בכסף, אבל יכול לפדותם על פירות אחרים, אם ירצה (כנ"ל ה"ב), וראה ברדב"ז. (58) 'ספרי' פרשת ראה. וראה בסוכה מא, א. ובר"ח שם. (59) כלומר, מעשר שלו. שהפודה מעשר שני שאינו שלו אינו מוסיף חומש (להלן פ"ה הלכות א"ח). (60) בבא מציעא נד, א: "אמר להו (רבא) אמר קרא, עליו (וחמישיתו יוסף עליו) לרבות חומשו כמותו (כמו הקרן)". וראה בפ"י מהל' תרומות ה"ט, ובפ"ז מהל' ערכין ה"ב. (61) שם מז, ב. כחכמים ורבי עקיבא, ולא כרבי דוסא ורבי ישמעאל. וראה ב'ספרי' שם, ובתוספתא מעשר שני פ"א. (62) כלומר, לשון של כסף, כדלהלן. (63) מלשון הפסוק (שמות כח, יא): "פתוחי חותם". (64) המוקף בסוגריים מרובעים, אין בדפוס רומי. (65) "דבר שיש עליו צורה" (פירוש המשנה). (66) "הוא הסלע שאינו מפותח, כלומר, שאין בו צורה" (שם). (67) שהרי דין זה, שאין פודין אלא על כסף שיש לו צורה, הוא מן התורה, ולכן אף בדיעבד לא עשה כלום. ונראה שאף אם פדה פירות מעשר על מעות של נחושת, לא עשה כלום, שהרי גם זה נלמד מהפסוק הנ"ל. (68) 'ירושלמי' מעשר שני פ"ד ה"א: "ואמר רב חזקיה, זה שהוא מחלל לא יהא מחלל על חצי פרוטה, שלא יהא כמחלל על אסימון, אלא עד שוה פרוטה (כלומר, למעלה אין לו שיעור, אבל למטה יש לו שיעור)". (69) כלומר, שפודה מעשר שני ששוה כמה פרוטות על כמה מטבעות כסף, ששווי כל אחת מהן אינו אלא פחות מפרוטה (כסף-משנה). (70) 'ירושלמי' שם. וחזן מזה אין כאן חסרון אחר, שהרי המדובר במטבע של כסף שיש בה צורה, ומכיון שיש כאן כמה מטבעות כאלו, ומצטרפות הן ליותר מפרוטה, אין למעטן מדין כסף, וראה ב'כסף משנה' ורדב"ז.

- י. אין⁷¹ פודין במטבע שאינו יוצא באותו זמן⁷²
- ובאותו מקום⁷³; שנאמר: ונתת הכסף בכל אשר תאנה נפשך - עד שיהיה ראוי להוצאה⁷⁴. ומטבע⁷⁵
- מלכים הראשונים⁷⁶, אם יוצא משמם⁷⁷ - פודין⁷⁸
- ב⁷⁹.

(71) משנה, שם. (72) כגון מעות כוזביות (מתקופת בר כוכבא) ומעות ירושלמיות (עתיקות שאינן יוצאות יותר). וראה בתוספתא שם פ"א ה"ו. (73) 'ירושלמי' שם: "מטבע שנפסל (במקום זה) והמלכות מקבלתו (במקום אחר שתחת שלטונה), רבי יוסי בשם רבי יונתן, כאסימון" וראה בגליון הש"ס שם. (74) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ומקורו בדברי חז"ל לא ידוע. (75) תוספתא 'ירושלמי' שם. (76) כגון מטבעות של מלכי רומי שמתו, ואין טובעים אותן יותר. (77) שלא גזרו על זכרונם ולא פסלו את צורתם, ובני אדם מקבלים אותן כמטבעות של המלכים הראשונים. (78) אבל אם אינו יוצא משמם, אלא שבני אדם משתמשים בהם בלא ידיעת המלכות, אין פודין בו, שאינו נקרא יוצא, אלא זה שהמלכות מוציאתו, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

- יא. אינו⁷⁹ פודה במעות שאינן ברשותו⁸⁰; שנאמר: 22

כמו שכתב רבינו להלן שם ה"ז. ועי' ב'משנה ראשונה' מעשר שני שם מ"ו. (40) הנ"ל בראש ההלכה. (41) ראה הערה לו.

- ז. בשעת⁴² הדחק⁴³ מתר לחלל מעות הכסף על של נחשת⁴⁴. לא שיקים כן⁴⁵, אלא עד שימצא רוח⁴⁶
- ויחזור ויחלל מעות הנחשת על מעות הכסף⁴⁷.

(42) שם פ"ב מ"ו. (43) כגון להלן פ"ו ה"ב. (44) שהן יוצאות יותר בשוק, ולכן התירו בשעת הדחק. (45) שבזיון מעשר שני הוא שיתחלל כסף על נחושת וישאר כך בקביעות, ועוד שהנחושת מחלידה (רש"י בבא-מציעא נו. ד"ה מפני). (46) כלומר, כשהיו מעות כסף מצויות בידו. (47) שהן חשובות יותר ואינן מחלידות, ולכן דרך חילול בכך, והתירו כן בשעת הדחק. אבל לא כששניהם נחושת או כסף, כנ"ל ה"ה. כרבי בא בר כהן בשם רבי יוחנן, בירושלמי שם ה"ג, ולא כרבי חגי בשם רבי יוחנן. וראה בבא-מציעא שם, וברש"י שם.

- ח. מעשר שני של דמאי⁴⁸ - מחללים אותו לכתחילה⁴⁹ כסף על כסף⁵⁰, וכסף על נחשת⁵¹, ונחשת על נחשת, ונחשת על הפרות. ויעלו⁵² אותן הפרות⁵³ ויאכלו בירושלים⁵⁴.

(48) דמאי פ"א מ"ב. (49) אף שלא בשעת הדחק, ראה בהלכה הקודמת. (50) אף שאין תועלת בכך, שהקלו בדמאי (פירוש המשנה). (51) בדפוס רומי, נוסף כאן: "ונחושת על כסף". ולכן כתב למעלה בה"ה, שבמעשר ודאי אין מחללין נחושת על כסף לכתחילה, וראה בהערות שם. וכן הוא במשנה כתב-יד מינכן, וראה ב'דקדוקי סופרים' שם. (52) שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. (53) ולא התירו לחזור ולפדותם, ודעת רבינו כדעת ה'תוספות' בבא-מציעא נה, ב - ד"ה ויחזור, ולא כרש"י שם. וכדין לקוח בכסף מעשר, שאינו נפדה בריחוק מקום, להלן פ"ז ה"א והט"ו. וטעמם של דברים, שלא התירו לחלל הפירות על מעות אלא פעם אחת, כדי להקל מעליו טורח העלאתם ולא יותר, שאם יחלל זה על זה ושוב זה על זה, ישהה אותם ולא יעלה לירושלים ('משנה ראשונה', דמאי שם). (54) ואם אין מקדש, יניחם עד שירקבו (להלן שם ה"ו).

- ט. אין פודין⁵⁵ פרות מעשר⁵⁶ אלא בכסף⁵⁷, שנאמר: וצרת הכסף⁵⁸. וכן אם פדה לעצמו⁵⁹ והוסיף חמש - לא יהיה החמש אלא כסף, כקרי⁶⁰.
- ואין⁶¹ פודין בכסף שאינו מטבע⁶², אלא בכסף מפתח⁶³ שיש עליו צורה או כתב; [שנאמר⁶⁴: וצרת⁶⁵ הכסף]. ואם פדה בלשון של כסף וביוצא בו, והוא הנקרא אסימון⁶⁶ - לא עשה פלוס⁶⁷.
- ואין⁶⁸ פודין בפחות מפרוטה⁶⁹, מפני שהוא כפודה באסימון⁷⁰.

(55) מן התורה, כדלהלן. (56) אבל מעות מעשר מחללים מן התורה אף על הנחושת, ולא אסרו לחלל מעות מעשר על מעות אחרות (ה"ה), אלא מדרבנן, ולפיכך אם עבר

- 1 וְצִרְתָּ הַפֶּסֶף בִּידְךָ⁸¹. נִפְלִי⁸² פִּיסוֹ⁸³ לְבוֹר וְהוּא יָכוֹל
2 לְהוֹצִיאוֹ - פֹּדֶה בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּרִשְׁוֹתוֹ⁸⁴.
- 79) משנה וירושלמי' ותוספתא שם, ובבא-קמא צח, א.
80) כגון שנפל כיסו לים הגדול (בבא-קמא שם).
81) בידך - ברשותך. 'ספרי' פרשת ראה, וירושלמי' ובבא-
קמא שם. 82) בעיא שנפשה ב'ירושלמי' שם סוף ה"א
'מראה הפנים' (שם). 83) ובו מעות. והיה בהם בכדי
לשלם עבור הטורח להוציאם מן הבור (שם). 84) ומה
שאמרו בתוספתא: "שנפל כיסו לבור כו' אין מחללין אותו
עליהן, ואם חילל לא קנה מעשר" - מדובר כשאין בכיס
מעות בכדי הטורח להוציאו מן הבור ('תוספתא כפשוטה').
- 3 יב. הִיָּה⁸⁵ בָּא בְּדֶרֶךְ וּמַעוֹת בִּידוֹ, וְאָנֹס בָּא כְּנֶגְדוֹ⁸⁶:
4 אִם יָכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְּחָק - פֹּדֶה בָּהֶן פְּרוֹת
5 שְׂבִיטֵיהֶם⁸⁷; וְאִם לֹא, וְאָמַר: פְּרוֹת שְׁיֵשׁ לִי בַתּוֹךְ
6 בִּיתִי מִחֻלְלִין עַל הַמַּעוֹת הָלָלוּ - לֹא אָמַר כָּלוּם.
- 85) תוספתא שם, ובבא-קמא קטו, ב. 86) ובוודאי ישדרם
ממנו, ראה להלן. 87) כן פירשו בבבא-קמא שם. ואין
כוונת רבינו לומר: פודה לכתחילה, שהרי בתוספתא שם
ובבבא-קמא שם מפורש שלכתחילה אין לעשות כן, ורק
בדיעבד דבריו קיימין ("ר"י קורקוס וכסף-משנה). וראה
למעלה פ"ג מהל' תרומות סוף ה"ז.
- 7 יג. הַמְּנִיחַ⁸⁸ מַעוֹת לִהְיוֹת מִחֻלָּל עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שְׁנִי
8 - הָרִי זֶה פֹּדֶה בָּהֶן בְּחֻזְקַת שְׁהֵן קְנִימִים⁸⁹. מִצָּאֵן
9 שְׂאֵבְדוֹ - חוֹשֵׁשׁ לְכָל מָה שֶׁפֹּדֶה בָּהֶן לְמַפְרָעוֹ.
- 88) משנה, גיטין לא, א. 89) שם: כחכמים ולא כרבי
אלעזר. וראה למעלה פ"ז מהל' מעשר ה"ד.
- 10 יד. מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בַּטְּבֵּרְיָא וַיֵּשׁ לוֹ מַעוֹת (בְּכָל)⁹⁰
11 בְּכָבֵל - אֵינוֹ מִחֻלָּל עֲלֵיהֶם⁹¹. הָיוּ לוֹ מַעוֹת מִמַּטְבֵּעַ
12 טְבֵּרְיָא בְּכָבֵל⁹² - מִחֻלָּל עֲלֵיהֶם. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בָּזָה.
- 90) [בכת"י אברבנאל: "מעות ממטבע בבל", וכוונתו
שמעות בבל היו אצלן בטבריא, וראה להלן]. 91) [מקור
דברי רבינו, לפי התוספתא והירושלמי, ראה להלן].
92) [בתוספתא (מעשר שני פ"א): "אין מחללין אותו לא על
מעות שכן (= של כאן) בבבל, ולא [על] מעות שבבבל [כן].
אבל אם היה כן (= כאן) והיו לו מעות בבבל, מחללין אותו
עליהן". וב'ירושלמי' (שם פ"א ה"א): "אין מחללין אותו
כו' לא על המעות שכן בבבל - בעומד בבבל (= שיש כאן
שתי ריעותות: א. שהמעות הן במקום שאינן יוצאות, ב.
שהמחלל הוא במקום שאינן יוצאות). ולא על המעות
שבבבל כן, - בעומד כן (= שאף כאן שתי ריעותות, כנ"ל)].
ומכאן מקור לדברי רבינו: שהעומד בטבריא ויש לו כאן
מעות של בבל, אינו מחלל עליהן, שכן מפורש "ולא על
המעות שבבבל כן - בעומד כן". ואם היו לו מטבעות של
טבריא בבבל והוא בטבריא - מחלל עליהם, שכן מפורש:
"לא על המעות שכן בבבל - בעומד בבבל", הרי שבעומד
כאן - מחללים. וכן מה שאמרו בבבא-קמא צז, ב: "אין
מחללין על מעות של כאן והן בבבל", היינו שגם הבעלים
- בבבל, וכנ"ל. וכן פירש רש"י שם, אבל אם הבעלים בארץ
ישראל - מחללים, כנ"ל. ועי' בראב"ד ובכסף-משנה].
- טו. האומר⁹³: מַעֲשֵׂר שְׁנִי מִחֻלָּל עַל סֵלַע שֶׁתַּעֲלֶה
13 בְּיָדִי מִכִּיס זֶה⁹⁴, עַל סֵלַע שֶׁאֶפְרַט מְדִינָה זֶהָ, זֶה
14 עַל פּוֹנְדִיּוֹן שֶׁאֶפְרַט מְסֻלַּע זֶה - הָרִי זֶה חֻלָּל, וְסֵלַע
15 שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדוֹ אוֹ שִׁפְרָט תְּהִי מַעֲשֵׂר⁹⁵.
- 93) תוספתא שם פ"ד, ועירובין לז, ב. 94) שיש בו סלעים
אחרים. 95) כלומר, משתעלה ומשפרוט, ולא למפרע.
ומה שאמרו בעירובין שם, שלמי שסובר "אין ברירה" -
אינו מחולל, היינו שלמפרע אינו מחולל, אבל מכאן ולהבא
אין צורך ל"ברירה". ואין מכאן סתירה למה שפסק רבינו
למעלה (הל' מעשר שם ה"א) שבשל תורה - "אין ברירה"
'(חזון איש').
- טז. אָמַר⁹⁶: הָרִי מַעֲשֵׂר מִחֻלָּל עַל סֵלַע שֶׁהִיתָה בְּיָד
17 בְּנִי⁹⁷ - לֹא חֻלָּל, שֶׁמָּא לֹא הִיתָה בְּיָדוֹ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה.
18
- 96) תוספתא, שם. 97) כלומר, שהיתה בידו בשעה
שראיתיו לאחרונה, ועתה אין האב יודע אם היא בידו.
- יז. הַפֹּדֶה⁹⁸ מַעֲשֵׂר שְׁנִי קֹדֶם שִׁפְרִישְׁנו, כְּגוֹן
19 שֶׁאָמַר: מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁל פְּרוֹת אֵלּוּ פְּדוּיֵי הַמַּעוֹת
20 אֵלּוּ⁹⁹ - לֹא אָמַר כָּלוּם, וְלֹא קָבַע מַעֲשֵׂר¹⁰⁰. אָבֵל אִם
21 קָבַע וְאָמַר: מַעֲשֵׂר שְׁנִי שֶׁלֵּהֶן בְּצִפּוֹן אוֹ בְּדִרוֹם
22 מִחֻלָּל עַל הַמַּעוֹת¹⁰¹ אֵלּוּ - הָרִי זֶה פְּדוּיֵי.
23
- 98) תוספתא שם פ"ג כחכמים ולא כרבי שמעון.
99) המסוימות בידו, וראה ב'תוספתא כפשוטה' בשם הר"ש
סיריליא. 100) כלומר: אין כאן חילול לפי שלא נתקדש
המעשר כל זמן שלא הורם, וראה למעלה פ"ג ה"ז. ואין
כאן הפרשה לפי שלא קבע מקום, ראה למעלה פ"ג מהל'
תרומות ה"ח. 101) בדפוס רומי: "מעות".
- יח. כִּשְׁפּוֹדִין מַעֲשֵׂר שְׁנִי¹⁰² - פּוֹדִין אוֹתוֹ בְּשִׁוּיוֹ¹⁰³.
24 וַיֵּשׁ¹⁰⁴ לוֹ לְפָדוֹת בְּשַׁעַר הַזֹּלָה¹⁰⁵: כְּמוֹת שֶׁהַחֲנֻנִי
25 לֹזְקָה, וְלֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מְזַכֵּר¹⁰⁶. וְנוֹתֵן הַמַּעוֹת¹⁰⁷
26 כְּמוֹת שֶׁשְׁלַחְנִי פּוֹרֵט¹⁰⁸, לֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מְצַרֵּף¹⁰⁹.
27 וְאִם עֶבֶר וּפְדָה שְׁנֵיהֶן מִנֶּה בְּפְרוּטָה, אוֹ חֻלָּל שְׁנֵיהֶן
28 מִנֶּה עַל שְׁנֵיהֶן פְּרוּטָה¹¹⁰ - הָרִי זֶה מִחֻלָּל¹¹¹.
29
- 102) בזמן הבית, או בזמן הזה אם הוא נוהג מדת חסידות,
ראה למעלה פ"ב ה"ב. 103) כן נראה מן המשנה שכתבה
רבינו בסמוך. וכן הוא בבבא-מציצה נב, ב (כסף-משנה).
104) מע"ש פ"ד מ"ב. 105) כלומר, על מעות בשווי
הפירות כשהן בזול, כדלהלן. 106) שהוא נוטל יותר
מששילם, שהרי הוא משתכר. וטעמם של דברים "מפני
שכתוב בו ברכה" ('ירושלמי' שם בתחילת ה"ג). ולפיכך
הקילו בפדיונו, לפדותו כשער הזול ('פני משה' שם, וראה
ב'תוספות אנשי שם'). 107) מעות של חולין עבור חילול
סלע של מעשר שני (פירוש המשנה שם, ועי' ר"ש ורע"ב).
108) מקבל סלע ונותן מעות עבורו - שנותן פחות.
109) נותן סלע ומקבל מעות עבורו - שמקבל יותר (ראה

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"ד שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפירוש המשנה ובר"י (קורקוס). (110) כלומר, על פירות שוה פרוטה, ראה למעלה ה"ב. (111) שלא יהא מעשר שני חמור מן ההקדש, שאמרו בו (בבא מציעא נז.): "הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה, מחולל". וראה למעלה פ"ב שם.

1 יט. היתה¹¹² הסלע חסרה¹¹³ שתות¹¹⁴ או פחות
2 משתות, אם¹¹⁵ היתה יוצאת על ידי הדחק - מחלל
3 עליה לכתחלה בשוה סלע¹¹⁶ ואינו חושש. פדה¹¹⁷
4 בסלע¹¹⁸ ונמצאת רעה¹¹⁹ - יחליפנה¹²⁰.

(112) משנה, שם נב, א. ודף נב, ב. (113) שנשחקה מחמת ריבוי הוצאתה. (114) כרבי שמעון במשנה, שם. וראה בפ"ב מהל' מכירה ה"י. (115) שם: "והני מילי הוא דסגי להו (= שהן יוצאות)", ובכת"י אחד (דקדוקי סופרים) שם: "והני מילי, דנפיק על ידי הדחק", וכן ברי"ף שם. וראה בהל' מכירה שם, הי"ב. (116) שם: "כשהוא מחללה, מחללה ביפה (= כאילו הוא יפה, בלא חסרון - רש"י)". ואף שמשמע שם שלפי המסקנה, חזרה בה הגמרא, רבינו מפרש את הסוגיא כריבין ב'תוספות' שם, וכן הוא ב'שיטה מקובצת' שם, בשם תלמיד רבינו פרץ. (117) תוספתא מעשר שני פ"ד ה"ב. (118) בחזקת שהיא שלימה. (119) כלומר, שחסירה היא שתות. (120) כלומר: חילל הסלע חסרה על סלע השלמה. שכיון שהסלע הראשונה פחותה מן השניה, הרי היא כפירות לגבי כסף, ומותר לחללה ('תוספתא כפשוטה').

5 כ. אין¹²¹ פודין מעשר שני אכסרה¹²², אלא מדקדק
6 במדתו או במשקלו ונותן דמיו. אם¹²³ היו דמיו
7 ידועים - יפדה על פי אחד¹²⁴; ואם דבר שאין דמיו
8 ידועים, כגון יין שהתחיל להחמיץ, ופרות
9 שהרקיבו, או מעות שהחלידו¹²⁵ - יפדה על פי
10 שלשה תגרים¹²⁶, ואפלו¹²⁷ היה אחד מהן עובד
11 כוכבים או¹²⁸ בעל המעשר. אפלו¹²⁹ איש ושתי נשיו
12 - פודין על פיהם. וכופין¹³⁰ את הבעלים לפתח
13 ראשון¹³¹. וזה חמור במעשר מן ההקדש¹³².

(121) מעשר שני שם, ותוספתא שם פ"ג. (122) "כלומר, באומד בלא שיעור ומדה, אלא כפי מה שזרמן לו" (פירוש המשנה כאן, ובדמאי סוף פ"ב. וראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"ד). וטעמם של דברים נראה, שכיון שאינו מדקדק בשיעורים של הפירות, יבוא לפדותם בפחות משוויים, ולכתחילה צריך לפדותם בשוויים (למעלה הי"ח). (123) משנה, שם. והובאה בסנהדרין יד, ב. (124) במשנה, שם: "על פי עד אחד". אבל במשנה שב'ירושלמי' שם "על פי אחד". וכן הגיה הר"ר יוסף ('מלאכת שלמה'). ולפי זה יתכן כי גם בעל המעשר כשר לכך, ועי' 'תוספות אנשי שם', שם. ואף שבפ"ח מהל' ערכין ה"ב, כתב רבינו שבהקדש פודין בשלשה, אף כשדמיו ידועים - אין מעשר דומה להקדש. שההקדש, מתוך שאם ילול בפדיונו נמצא מרויח, יש לחוש בכך, אבל מעשר שני הרי הכל של בעלים, אלא שצריך להעלות המעות לירושלים, ומאחר שהכל שלו, אין כאן חשש זלוול ('מאירי' סנהדרין שם).

(125) ש"כשהתחיל להפסד לא יודע ערכו, לפי שכשיעור ההפסד ישתנה הערך" (פירוש המשנה). (126) בתוספתא שם, ובסנהדרין שם: "שלושה לקוחות". ופירוש: תגרים הבקיאים בשומת סחורה. וכן פירש ה'מאירי' שם. ולא כ"ש מפרשים ב'תוספות' שם ד"ה בשלשה. (127) תוספתא שם, וסנהדרין שם, וב'ירושלמי' מעשר שני שם סוף ה"א. (128) אבל לא כששניהם גויים, או שניהם בעלים (בעיא שנפשטה ב'ירושלמי' שם). (129) סנהדרין שם: "בעי רבי ירמיה, שלשה ומטילין לכיס אחד (= שהם שותפים) מהו (האם פודין בפניהם, כשאין דמי המעשר ידועים). תא שמע, איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין, דילמא כגון רב פפא ורב אבא סוראה (אשת רב פפא (כתובות לט). והיתה עושה לעצמה - רש"י. ואין הם כמטילין לכיס אחד)". ודעת רבינו שאין זו אלא דחיה בעלמא (כסף-משנה), וכן הוא ב'מאירי' שם, ולא כהר"ח. ולכן סתם רבינו ולא פירש דוקא באופן שאינם מטילים לכיס אחד. (130) תוספתא מעשר שני, שם. (131) להציע את מחיר המעשר. שהבעלים נותנים חומש (להלן פ"ה ה"א) וכל אדם אין נותנין חומש (ערכין כז. לענין הקדש). (132) בתוספתא שם: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון. אם אמר הרי היא שליח באיסר יכול לחזור בו. זה חומר בהקדש מבמעשר שני". וכנראה שרבינו גרס בתוספתא: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון, וזה חומר במעשר מן ההקדש". [וכוונתו שבהקדש אין כופין את הבעלים לפתוח, אלא בזמן שאין היובל נוהג, אבל בזמן שהיובל נוהג - אין כופין אותו (ראה בפ"ה מהל' ערכין וחרמין ה"א), ואילו במעשר שני, כופין אפילו בזמן שהיובל נוהג, וראה בראב"ד וברדב"ז].

14 כא. אין¹³³ מוליכין פרות מעשר¹³⁴ ממקום למקום
15 לפדותם שם¹³⁵. והמוליך¹³⁶ ממקום היקר למקום
16 הזול או ממקום הזול למקום היקר - פודה פשע
17 מקום הפדיה¹³⁷. ואם¹³⁸ היו דמאי - פודין אותו
18 פשע הזול, הואיל¹³⁹ ונראו להמכר בזול¹⁴⁰.

(133) במעשר שני מ"א: "המוליך פירות מעשר שני ממקום היוקר למקום הזול או ממקום הזול למקום היוקר". ו"המוליך" משמע דיעבד, אבל לכתחילה אסור ('ירושלמי' שם. ועי' רדב"ז). [וראה ב'תוספות' חולין ג. ד"ה המניח ב]. (134) אבל מעות מעשר מוליכין, כדלהלן. (135) אף ממקום הזול, למקום היוקר. כמו שמשמע מן המשנה הנ"ל. והיינו משום שמא יזולו הפירות במקום היוקר יותר מאשר במקום הזול, אבל מעות אין דרכן להזויל עד כדי כך ('תוספתא כפשוטה' עמוד 751). (136) משנה, שם. (137) ואם הוציא הוצאות כדי להוליכם, מפסידן (רדב"ז), וראה בסוף הלכה הסמוכה. (138) 'ירושלמי' שם. (139) כן הוא שם במסקנה. (140) כלומר, שראו הפירות פני מקום שער הזול.

19 כב. היו¹⁴¹ לו פרות מעשר שני בגרן, והוציא
20 עליהם יציאות מביתו עד שהביאן לעיר והשפיהו -
21 פודה פשע העיר¹⁴² והפסיד יציאותיו¹⁴³.

(141) משנה, שם. (142) כלומר, ביוקר. (143) וטעמו של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשלמים, כשהוא פודן מוסיף עליהן שני חומשין, אחת לקודש, ואחד למעשר". (12) כלומר, מעות מעשר שני, שפדה פירות המעשר, עליהן. (13) על הקרן, ולא על החומש הראשון.

- ג. פְּדֵה פְּרוֹת מַעֲשְׂרוֹ וְהוֹסִיף חֲמִשָּׁה, וְחָזַר וּפְדָה 10
הַפְּדִיּוֹן לְעֶצְמוֹ פַּעַם שְ�נֵי־לָא 14 - מוֹסִיף חֲמִשָּׁה שְׁנֵי עַל 11
הַקֶּרֶן בְּלִבָּד, וְאִינוּ מוֹסִיף חֲמִשָּׁה עַל הַחֲמִשָּׁה. 12

(14) שהוא מוסיף חומש. (15) בניגוד לאוכל תרומה בשוגג, שמוסיף חומש על חומש.

- ד. מַעֲשֵׂר שְׁנֵי־לָא 16 שְׁאֵין בְּחֲמִשּׁוֹ שְׁוֶה פְּרוּטָה 17 - אִינוּ 13
מוֹסִיף עָלָיו חֲמִשָּׁה 18. וְכֵן מַעֲשֵׂר שְׁאֵין דְּמִי יְדוּעִין 19
- דִּי שְׁאִינֵי 20: הוּא וְחֲמִשּׁוֹ מַחְלָל עַל הַסֵּלַע הָזֶה 21.
וְכָל־ 22 מַעֲשֵׂר שֶׁהוּא אִינוּ פּוֹדְהוּ מִשְׁלֹ 23 - אִינוּ 16
מוֹסִיף חֲמִשָּׁה 24. וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמָאִי - אִינוּ מוֹסִיף 17
עָלָיו חֲמִשָּׁה 25.

(16) שם נג: "תנו רבנן אם גאל גאל איש ממעשרו, ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. איתמר רב אמי אמר אין בו (= אין שווה פרוטה במעשר שני עצמו), רב אסי אמר אין בחומשו". ופסק רבינו כרב אסי. ופירש רש"י שם, שאם אין בחומש שווה פרוטה, אינו בר פדיון. אבל בירושלמי מפורש: "מעשר שני שאין בחומשו שווה פרוטה, אינו מוסיף חומש". וכן פסק רבינו. (17) כשהמעשר עצמו אינו שווה ארבע פרוטות. והחומש הוא מלבר (= מבחוץ). (18) אבל הוא עצמו קדוש מדבריהם. ועיין בהלכה הסמוכה, שאם יש לו מעות שחילל על עליהן מעשר שני אחר - אומר: "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". (19) ואפשר שאין בו ארבע פרוטות, שאז אין בחומשו שווה פרוטה, ואינו אלא מדבריהם. (20) כלומר, ואין צריך לפדותו על פי שלושה תגרים, כמו למעלה בפרק ד הלכה יט, ששם מדובר כשהמעשר מן התורה, כגון שיש בו ודאי ארבע פרוטות, שאז אינו אלא מדבריהם - הקלו בפדיונו. וכן אין צריך להמתין עד שיהא לו עוד מעשר שני, שיצטרף עם זה, ויהא בחומשם שווה פרוטה. (21) כלומר, על סלע שכבר חיללו עליו, מעשר שני אחר. (22) ירושלמי שם ראש הלכה ג: "אמר ר' יוחנן, כל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו אינו מוסיף חומש. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' חנינא, טעמא דר' יוחנן, ואם גאל גאל איש ממעשרו חמישיתו (כלומר, חמישית משלו) יוסיף עליו, כדי שיהא הוא ופדיונו משלו". (23) בכתב-יד מעשה ורקח: "שאינו הוא ופדיונו משלו", וכלשון הירושלמי. (24) אבל עיקר הפדיון חל מן התורה. (25) כיוון שהחומש אינו מעכב. ובירושלמי דמאי שם: "בדין היה מעשר שני של דמאי, שיפריש עליו חומש (כשהוא פודה אותו כדרך שמפריש כשאוכל תרומת מעשר של דמאי), ולמה אמרו שלא יפריש, מפני גדירו (כלומר, גזרה) שאם את אומר לו שיפריש, אף הוא אינו מפריש [פודה] כל עיקר "ויואכלנו חוץ לירושלים בלא פדיון".

- ה. הַפְּדֵה מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, וְהִיָּה לוֹ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אַחֵר 19

דבר, שכל זמן שלא פדה את הפירות, הן ברשות מעשר שני, וחייב לטפל בהם ולהביאם לירושלים על חשבוננו, בלי ניכוי ההוצאות. ואין הבדל אם מוליכן לירושלים בדרך ישרה או בדרך עקלתון. ואם מוליכן מן הגורן לעיר, או ממקום הזול למקום היוקר, דינו כמוליך את הפירות לירושלים, והוצאות הדרך על חשבוננו ('ותוספתא כפשוטה' עמוד 758).

יום ש"ק כ"ה שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) יבאר שהפודה מעשרו לעצמו מוסיף חומש, ואם האשה חייבת בו. מעשר שאין בחומשו שווה פרוטה. והפודה מעשר ביותר על דמיו. סלע בסלע בעה"ב קודם. ואם מותר להערים בפדיון מעשרו. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני. והפודה מעשר שני לעצמו ולא נתן את החומש. מעות מעשר שני אם צורפים בדינרי זהב. ואם יחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף.

- א. הַפְּדֵה מַעֲשֵׂרוֹ לְעֶצְמוֹ 24 - בֵּין שֶׁהוּא שְׁלֹ 3, בֵּין 1
שֶׁנֶּפֶל לוֹ בִּירְשָׁה 4, בֵּין שְׁנֹתָן לוֹ בְּטַבְּלוֹ מִתְּנָה 5 כְּמוֹ 2
שְׁבָאֲרָנוּ - הֲרִי זֶה מוֹסִיף עָלָיו חֲמִשָּׁה. אִם הָיָה שְׁוֶה 3
אֶרְבָּעָה - נֹתֵן חֲמִשָּׁה 6. שְׁנַאֲמַר: וְאִם גָּאֵל יִגְאֵל 4
אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ, חֲמִשִּׁיתוֹ יִסֵּף עָלָיו. 5

(2) רוצה לומר שגם המעות, שהוא מחלל עליהן, הן שלו, ומחלל לעצמו, שלעולם אינו מוסיף חומש אלא אם גם הפירות וגם הפדיון (= המעות) הם שלו. (3) שהפרישו מפירות שדהו. ואף על פי שאין המעשר קנוי לו, שהרי ממון גבוה הוא, אלא, חידוש הוא שחידשה התורה שעשאתו כשלו, לעניין פדיון והוספת חומש. (4) כלומר, המעשר עצמו (לא בטבלו). ואף על פי שממון גבוה הוא - חידשה התורה שלעניין פדיון חידוש קונה את המעשר, והרי הוא כשלו, כשם שחידשה בבעל השדה. (5) במשנה שם: "שנותן לו במתנה". ואמרו בקידושין נד: שלרבי מאיר הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא, המדובר "כגון דיהיב ניהליה בטבליה". (6) היינו "חומש מלבר" וכן אמרו בבבא מציעא נג: "אבעיא להו, חומשא מלגיו (=מבפנים, כלומר על חמישה מוסיף אחד), או חומשא מלבר (=מבחוץ, כלומר על ארבעה מוסיף אחד)", ובמסקנא החליטו: "חומשא מלבר".

- ב. וְאִשָּׁה 7 שֶׁפְּדָתָּ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁלָהּ לְעֶצְמָהּ 8 - אִינָה 6
מוֹסִיפָה חֲמִשָּׁה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ: אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ 7
- וְלֹא אִשָּׁה 9. וְכֵן 10 אִם 11 פְּדָה פְּדִיּוֹן פְּרוֹת מַעֲשְׂרוֹ 12
לְעֶצְמוֹ - מוֹסִיף חֲמִשָּׁה 13.

(7) קדושין כד. "בוזוי דידה ומעשר דידה, איש אמר רחמנא ולא אשה". (8) כלומר: גם הפירות וגם המעות שלה, שהאיש מוסיף חומש באופן זה. (9) ואם הפירות של הבעל, והיא פודה בשבילו - מוסיפה חומש, ששלוcho של אדם כמותו. (10) כלומר, כשם שהפודה פירות מעשר שני מוסיף חומש, כמו כן הפודה פדיון המעשר, מוסיף חומש. (11) ברייתא במנחות פב. "המתפס מעות מעשר שני

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ה שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 17 הקטנים⁴⁰ ולעבדו ושפחתו הפנענים, מפני שידן
18 פידו⁴¹. נתן לשפחתו העבירה, אם מעשר שני זה
19 מדבריהם, כגון שהיה מעצין שאינו נקוב - דבריו
20 קימין; שאמה העבירה קטנה היא, ואין הקטן זוכה
21 לאחרים⁴² אלא בדבר שהוא מדבריהם⁴³.
- 39 עליהן. 40 לדעת התוספות, המדובר בשהגיעו לעונת
נדרים, שתרומתם תרומה והוא הדין שפדיונו פדיון.
41 ונמצא שהמעות ברשותו, וחייב בחומש. 42 כלומר,
אף על פי שהוא זוכה לעצמו מן התורה, כיוון שדעת אחרת
מקנה להן - אינו יכול להקנות לאחרים. וכמו כן לפדות
מעשר שני של אחרים. 43 אבל לא בדבר שהוא מן
התורה.
- 22 י. וכן מערים ונותן המעשר מתנה כשהוא בטבול⁴⁴,
23 ואומר הנותן: הרי הפרות האלו מחללין על מעות
24 שפבית⁴⁵.
- 44 קודם שהפריש מן הכרי, ולא לאחר מכן, שכיוון
שמעשר שני ממון גבוה הוא, אינו נקנה במתנה.
45 "בראשונה היו עושין כן במעות (כלומר, היה מקנה
המעות לחבירו, והלה פודה הפירות על מעותיו) היו נוטלין
אותן (את המעות) ובורחין, התקינו שיהו עושין כן בפירות
[שאנים נוחים כל כך לתפיסה ובריחה]".
- 25 יא. שני אחין או שני שתפין, [אב ובנו⁴⁶] - פודין
26 זה לזה מעשר שני, כדי שלא יוסיף חמש. אשה
27 שהכניסה לבעלה מעשר שני, הואיל והוא ממון
28 גבוה כמו שבארנו - לא קנה בעל. לפיכך, אם
29 פדהו⁴⁷ - אינו מוסיף חמש⁴⁸.
- 46 ואף שכבר כתב רבינו (למעלה הלכה ח), שכן פודה
לאביו, הוסיף וכתב כאן, שאף האב פודה לבנו, אף על פי
שהבן קרוב ללב אביו, יותר משהאב קרוב לבנו. 47 על
מעות שלו. 48 וכמו כן אם פדתה האשה, אינה מוסיפה
חומש.
- 30 יב. הפודה מעשר שני⁴⁹ לעצמו, ונתן את הקרן ולא
31 נתן את החמש, אף על פי שאין החמש מעבב והרי
32 נתחלל - לא יאכל עד שיתן החמש, ואפלו בשבת.
33 גזרה שמא יפשע ולא יתן.
- 49 שהוא מוסיף חומש.
- 34 יג. מעות מעשר שני, אם רצה לצרפם⁵⁰ בדיגרי זהב
35 כדי להקל משאן - מצרפן. ואם צרפן לעצמו - אינו
36 מוסיף חמש, שאין זה דרך פדיה.
- 50 לפרטם.
- 37 יד. הפורט סלע ממעות מעשר שני⁵¹, בין
38 בירושלים בין חוץ לירושלים - לא יצרפנה⁵² פלה
39 במעות נחשת⁵³, אלא בשקל מעות כסף ובשקל
40 מעות נחשת⁵⁴.
- 1 שלא נפדה, אם אין בחמשו²⁶ שוה פרוטה - דיו
2 שיאמר²⁷: הוא וחמשו מחלל על מעות הראשונות;
3 לפי שאי אפשר לאדם לצמצם את מעותיו.
- 26 של המעשר שלא נפדה. 27 כלומר, "ולא אמרין
ימתין עד שיעלה לירושלים, או ימתין עד שיצרפנו עם
אחר".
- 4 ו. הפודה מעשר בותר על דמיו²⁸ - לא נתפסה
5 התוספת למעשר.
- 28 כלומר, הדמים, שעליהם הוא פודה, שווים יותר
מהפירות. ירושלמי מעשר שני פרק ד הלכה ב: "אמר ר'
יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל, מעשר שני
שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל. מה בין הקדש מה
בין מעשר שני? אמר רבי אימי, שכן אדם מצוי להיות מרבה
בהקדשו (כיוון שהוא נותנו לגזבר, אבל מעשר שני שנאכל
לבעליו, אף שהוא ממון גבוה אינו פודהו אלא על שוויו)".
- 6 ז. בעל הבית אומר²⁹ בסלע³⁰, ואחר³¹ אומר בסלע
7 - בעל הבית קודם, מפני שהוא מוסיף חמש. בעל
8 הבית אומר בסלע, ואחר אומר בסלע ופרוטה³² -
9 האחר קודם, מפני שמוסיף על הקרן³³.
- 29 שהרי כופין אותו לפתוח ראשון. 30 31 לפדיון המעשר.
31 ראה להלן פרק ט הלכה ז ובכסף משנה שם, שאחר
יכול לחלל שלא מדעת בעל הפירות. 32 במשנה שם:
"בסלע ואיסר". 33 ובירושלמי שם: "ואין חומשו של זה
(בעל-הבית) מרובה על תוספתו של זה? אמר רבי אבין
שנייא היא שהוא יכול להערים עליו (על המעשר) ולפוטרו
מן החומש".
- 10 ח. מתר להערים³⁴ על פדיון מעשרו. כיצד? אומר
11 אדם לבנו ולבתו הגדולים ולעבדו העברי³⁵: הא
12 לך³⁶ את המעות האלו ופדה לך בהן המעשר, כדי
13 שלא יוסיף חמש. אבל לא יאמר לו: פדה לי בהן³⁷.
14 וכן אם אמר לו: פדה לי משלך - אינו מוסיף
15 חמש³⁸.
- 34 "תחבולת ההיתר תיקרא הערמה, ושאינו להיתר, תיקרא
מרמה". 35 "עבד עברי אין גופו קנוי, אלא מעשה ידיו
בלבד. והוא כמו שכיר, כמו שאמר השם יתברך כי משנה
שכר שכיר וכו'". [ולא הזכירו כאן "אשתו", שכיוון שאין
זו מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר - קנתה והבעל אוכל
פירות. ומה שאמרו "במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות",
אין זה אלא במתנה גמורה שהנותן בעין יפה הוא נותן,
ובמתנה על מנת להחזיר לא אמרו כן. ובפרק א מהלכות
עירובין הלכה כ, הזכירו "אשתו", לפי ששם מדובר במתנה
גמורה]. 36 [נראה מדברי רש"י בגיטין סה. שזו היא
מתנה על מנת להחזיר]. 37 שאין זו לשון מתנה אלא
לשון שליחות וחייב בחומש. 38 כלומר: הא לך מעות
ופדה פירות מעשר שני שלי על המעות שלך. שכיוון שאמר
לו: "על המעות שלך" - הרי זו מתנה.
- 16 ט. אבל לא יתן המעות לפדות³⁹ לבנו ולבתו

17 ואם הן חליץ¹⁵ - הרי מעות המעשר בכל מקום שהן
18 מחליץ עליהם¹⁶.

(2) מעשר שני פ"ב משנה ה. (3) ירושלמי שם: "אמר רבי יונה, והוא (זה שאמרו במשנה: "מה שלקט לקט למעשר") שליקט מכאן ומכאן (שכיון שאינו מלקט ממקום אחד, ייתכן שעלו בידו מעות המעשר. ומכל-מקום צריך להתנות, כדלהלן, שהרי אין הדבר ברור, ואולי מעות חולין בידו, ומעשר על גבי הקרקע), אבל אם לקט על אומן (כלומר, בשורה, מצד אחד) כבולל וחופן הוא". (4) ירושלמי שם: "אמר רבי זעירא כדי לשכר שני (כלומר, מה שאמרו "לקט למעשר", הוא כדי שמעשר שני ישתכר), שמא יאבדו השאר (שלא לקט עדיין) ויהיו אלו שבידו תפוסין על השני (כלומר, וינהוג בהן כבמעשר שני, וראה להלן). (5) "מנין - של מעשר שני" (פירוש המשנה). (6) "ואם נאבד מהן דבר, של חולין נאבד" (שם). (7) כלומר, עירבן יחד ולקטן מלא חפניו. (8) ראה בירושלמי שהוא למעלה. (9) שווראי שחפן מחולין וממעשר שני ביחד. (10) שאבדו שלשים. (11) מכאן ומכאן, כנ"ל. (12) או שנלקטו מצד אחד, כנ"ל. (13) ירושלמי שם. ונראה מדברי רבינו, שזה מוסב גם על המתלקטים וגם על הנבללים (מעשה רוקח ומראה הפנים, ועיין רע"ב). (14) כלומר, ממילא הן חולין. (15) כולן או חלקן. (16) צריך עיון: הרי אין מחללים כסף על כסף או נחושת על נחושת, אף בשעת הדחק, כמפורש למעלה פ"ד הלכות ה"ז (תוספות יום-טוב). [ושמא התירו כאן מפני שהדבר ספק, שמא אלו שבידו הן המעשר, כשם שהתירו בדמאי, כמפורש שם הלכה ח]. ומעשה רוקח כתב שלא אסרו אלא לכתחילה. וכאן הרי זה בדיעבד. ועיין תוספות בביצה י: ד"ה חולין.

19 ב. סלע¹⁷ של מעשר שני ושל חליץ שנתערבו -
20 מביא בסלע מעות¹⁸, ואפלו מעות נחשת¹⁹, ואומר:
21 סלע של מעשר שני בכל מקום שהיא מחללת על
22 המעות האלו; ואחר כך בורר את היפה שבשתייהן²⁰
23 ומחלל המעות של נחשת עליה, ותחזור הסלע היפה
24 למעשר.

(17) שם משנה ו. (18) של כסף. וראה בהלכה הקודמת משום מה התירו כאן לחלל כסף על כסף. ואינו יכול לקחת סלע אחד משני הסלעים הנ"ל ולחלל בתנאי - גזירה שמא ישכח ויקח בלי תנאי (רע"ב). ובהלכה הקודמת, שנתערבו הרבה מעות, לא חששו שמא ישכח, מכיון שיש לו שם טירחא רבה ללקט הרבה מעות - ייזכר (תוספות יום-טוב). (19) נראה שעל מעות של כסף יותר קל, וזה צריך עיון, שהרי אדרבה כסף על כסף אין מחללים אפילו בשעת הדחק, ואילו כסף על נחושת מחללין בשעת הדחק (למעלה פ"ד הלכות ו"ז). וראה בר"י קורקוס. (20) שמא היא היתה של מעשר שני.

25 ג. האומר²¹ לבנו: מעשר שני בזוית זו, ונמצא
26 בזוית אחרת - הרי אלו חליץ²². אמר לו: הרי שם
27 מנה, ונמצא מאתים - השאָר חליץ²³. הרי שם
28 מאתים, ונמצא מנה - הרי הוא חליץ²⁴. הניח²⁵ מנה

(51) כלומר: יש לו סלע של מעשר שני ורוצה לפרטו על מעות של נחושת. (52) יפרטנה. (53) שכיוון שאינו מוציא כל הכסף בבת אחת, לא התירו לפרט כולו במעות נחושת, שכבוד הוא למעשר כשהוא מחולל על כסף. (54) וצריך לומר, שמדובר כאן בשעת הדחק, שהרי אין מחללין כסף על נחושת אלא בשעת הדחק. וכשמחלל כסף על נחושת התירו גם לחלל כסף על כסף, אף שאין מחללין כסף על כסף אפילו בשעת הדחק. ולכן לא נמנתה משנה זו בעדיות פרק א, בין הדברים שבית הלל לחומרא ובית שמאי לקולא, כיוון שיש בדברי בית הלל קולא, שהתירו לחלל כסף על כסף בשעת הדחק, אגב חילול כסף על נחושת.

1 טו. מתר לחלל כסף מעשר עם פרות מעשר על
2 הכסף⁵⁵. והוא⁵⁶ שיהיו בפרות פחות משוה דינר⁵⁷;
3 אבל אם היה בהן שוה דינר⁵⁸ - לא יחללם עם
4 הכסף⁵⁹, אלא בפני עצמן. כיצד? היו לו פרות שוה
5 דינר ושלשה דינרין של מעשר שני - אינו מחלל
6 הפל על סלע אחת; אבל אם היה לו חצי דינר פרות
7 וחצי דינר מעות - מחלל שניהם על דינר אחד.

(55) אף שכסף מעשר לבדו אין מחללין על כסף - ביחד עם הפירות, מותר. (56) ירושלמי שם: "רבי שמעון בן לקיש אוקמה פליגין רבי מאיר ורבנן, בפירות שאין בהן כדי כסף (כלומר, שאינם שווים כדי חילולם על מטבע כסף חשובה), אבל בפירות שיש בהם כדי כסף אף רבנן מודו (שאין מחללין כסף עמהם). חצי דינר כסף וחצי דינר פירות, מותר, דינר כסף ודינר פירות, אסור, כל שכן שני דינרי כסף ושני דינרי פירות שאסור". (57) שקשה לחללם בפני עצמם. (58) שאפשר לחללם בפני עצמם. (59) שאין מחללים כסף על כסף.

פרק נשיי

(1) יבאר מעות חולין ומעות מעשר שנתפזרו ולקט מכאן ומכאן. סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו. האומר לבנו מעשר בזוית זו ונמצא בזוית אחרת. מי שנשתתק או מי שאמרו לו בחלום מעשר שני של אביך במקום פלוני. האומר לבניו אל תגעו בזוית פלונית או טמן מעות בפניהם ואמר של פלוני הם. המוציא כלי וכתוב עליו מ' או ד' או ט' או ת' או ק'. ומעות הנמצאות בירושלים. ודין תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר שני, ומעשר של ודאי ושל דמאי שנתערבו. הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים.

8 א. מעות² חליץ ומעות מעשר שנתפזרו, ולקט מן
9 ומן³ - מה שלקט לקט למעשר, עד שישלם⁴,
10 והשאָר חליץ⁵. ואם פלל וחפץ⁶ או⁷ שלקט מצד
11 אחד⁸ ומצא חסר - הרי זה לפי חשבון. כיצד? היו
12 מאתים מעשר שני ומאה חליץ, נתפזרו וכללן וחפן
13 הפל, נמצאו מאתים ושבעים⁹ - הרי מאה ושמונים
14 מהן מעשר, ותשעים חליץ. זה הפלל: המתלקטין¹¹
15 - למעשר שני, והנכללין¹² - לפי חשבון. מתנה¹³
16 ואומר: אם אלו שבידי הן המעשר - השאָר חליץ¹⁴;

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ה שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קעט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בראשו וכו' תשובה נכונה לשאלה" (פירוש המשנה לגיטין פ"ז משנה א). (37) פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. וראה גם בפכ"ט מהלכות מכירה הלכה ג. (38) כלומר, אם עמד בבדיקות.

ו. אָמְרוּ³⁹ לוֹ בְּחִלּוּם⁴⁰: מַעֲשֹׂר שְׁנִי שֶׁל אָבִיךָ שְׂאֵתָהּ מִבִּקְשׁ הָרִי הוּא בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אָף עַל פִּי שְׂמִצָּא שָׁם מִה שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ - אֵינוֹ מַעֲשֹׂר⁴¹. דְּבָרֵי חִלּוּמֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין⁴².

(39) תוספתא שם, הלכה ט (הובאה בסנהדרין ל.). (40) ראה בתוספתא כפשוטה. (41) ואוכלו לכתחילה בלי חילול. (42) "שפועלת המדמה אף-על-פי שצודקת במקצת, הרבה פסולת מתערב עמו, ואין חוששין לו עד שיתברר" (מאירי לסנהדרין עמוד 821). וראה בפ"י מהלכות זכיה ומתנת הלכה ז, וביו"ד ס"ו רנט סעיף ו בהגהות הרמ"א, ובפתחי תשובה שם.

ז. הָאֹמְרִים⁴³ לְבָנָיו: אֲפֹלוֹ אַתֶּם מְתִים⁴⁴ אֵל תִּגְעוּ בְּזוֹיֹת זֶה, וְנִמְצְאוּ שָׁם מְעוֹת - הָרִי אֵלֹו חִלְיָן⁴⁵. טָמֵן⁴⁶ מְעוֹת מִפְּנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם: שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן, אֹו שֶׁל מַעֲשֹׂר שְׁנִי הֵן, אִם פְּמַעֲרִים⁴⁷ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְדַבְּרֵיוֹ, וְאִם פְּמַתְפַּנֵּן⁴⁸ - דְּבָרָיו קִימִין⁴⁹.

(43) תוספתא שם, הלכה י. (44) כלומר, ברעב (תוספתא כפשוטה). (45) שהוא כמערס (ראה להלן), אף-על-פי שאינו נראה כן, שאם היו המעות מעשר, היה לו לפרש זאת, וראה להלן. (46) שם, הלכה יא. (47) "שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר, או כדי שלא יקחו בניו" (הגהות מרדכי לבבא בתרא פ"א סוף ס"ו תרנח). (48) למסור להם עדות. (49) וראה בתוספתא כפשוטה, ובהלכה זכיה ומתנת שם, הלכה ה. וצ"ע, מדוע לא כתב רבינו כאן, מה שכתב שם בהלכה ו.

ח. הַמוֹצֵא⁵⁰ פְּלִי⁵¹ וְכָתוּב עָלָיו מ' - הָרִי מֵה שֶׁבְּתוֹכֹו מַעֲשֹׂר שְׁנִי⁵². ד' - דְּמָאִי. ט' - טָבֵל. ת' - תְּרוּמָה. ק' - קֶרְפֵּן⁵³. וְאִם⁵⁴ הָיָה שֶׁל מִתְּקָה ? הוּא וּמֵה שֶׁבְּתוֹכֹו קֶרְפֵּן⁵⁵. שְׁפִין⁵⁶ הָיָה פוֹתְכִין אוֹת אַחַת מִן הַשָּׁם בְּשַׁעַת הַסִּפְכָּה⁵⁷.

(50) מעשר שני פ"ד משנה יא, ותוספתא שם פ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. (51) של חרס. וראה להלן. (52) ואין לומר שהכוונה למעשר ראשון או למעשר שני, שהרי הם מותרים לזרים ומדוע יכתוב עליו כלל. ואם משום תרומת מעשר שבו, היה כותב ת"מ. אלא ודאי הכוונה למעשר שני, ומפני החשש שמא יכשל בו באכילה מחוץ לירושלים כתבו כן (תוס' אנשי שם). (53) אבל הכלי עצמו, חולין. ש"דמי מה שבתוכו יותר מדמי הכלי, והוא אצל בני אדם גרוע כל כך, שאין מקדיש אותם שום אדם לבדק הבית. ומה שחלקן (חכמים) על רבי יהודה (שם משנה י), הוא בכלי של מתכת (אבל לא בכלי חרס שמודים בו שהוא חולין" - פירוש המשנה). (54) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. (55) שכלי של מתכת דרך בני אדם להקדיש. (56) שם משנה יא. וזה

1 מַעֲשֹׂר וְנִמְצָא מְאִתִּים, מְאִתִּים וְנִמְצָא מְנָה, אֲפֹלוֹ²⁶
2 הֵן²⁷ בְּשָׁנֵי פִסְיִן - הַכֹּל חִלְיָן²⁸.

(21) שם פ"ד משנה יב. (22) שאני אומר פירות מעשר נלקחו, ואלו אחרים הם. (23) שאנו אומרים: יודע היה האב שיש שם עוד מנה חולין, אבל לא הוצרך להזכיר לו אלא המנה של מעשר שני, בכדי להזהירו שיאכלו בקדושה, מה שאין-כן בהניח מנה ונמצא מאתים, דלהלן, שוודאי אחרים הן, והכל חולין. (24) במשנה שלפנינו שם: "הכל מעשר", ועל-פיו השיגו הראב"ד. אבל בכתב-יד מינכן שם: "הכל חולין, (תוספתא כפשוטה), וכחכמים בתוספתא שם, ודלא כרבי שאמר: "מנה מונח ומנה מוטל", וראה למעלה. (25) תוספתא שם וביצה שם. (26) בביצה שם: "רבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר בשני כיסין מחלוקת (רבי וחכמים), אבל בכיס אחד דברי הכל חולין (שכיון שנטל הכיס, נטלו שניהם, ואלו אחרים הם). וחד אמר בכיס אחד מחלוקת, אבל בשני כיסין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל". ופסק רבינו כמאן-דאמר הראשון, שהמחלוקת בשני כיסין, וכחכמים, שאפילו באופן זה הכל חולין. ואף שרב אשי שם העמיד התוספתא בכיסים מקושרים, דעת רבינו שלא אמר רב אשי זאת אלא לתרץ מה שהקשו שם על האומר בכיס אחד מחלוקת. וכן הוא ברש"י ובמאירי, ולא כהר"ח. וראה בפ"ב מהלכות יו"ט הלכה ו, שאף שם לא הזכיר רבינו "מקושרים", ובבית-יוסף אורח-חיים ס"י יג. (27) שני המנים. (28) שלא כרבי שם, שאמר במנה ומצא מאתים - "חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה" (וראה למעלה, וצריך עיון), ובמאתים ומצא מנה - "מנה מונח ומנה מוטל", אלא כחכמים שאמרו בשני האופנים הנ"ל: "הכל חולין", שאני אומר: של מעשר נטלו, ואלו אחרים הם.

3 ד. אָמְרוּ²⁹ לוֹ אָבִיו: פִּיס מַעֲשֹׂר שְׁנִי³⁰ לִי בְּבִית, הֲלֵךְ
4 וּמִצָּא שָׁם שְׁלֹשָׁה פִּיסִים - הַגְּדוֹל שֶׁבְּכֵלָן מַעֲשֹׂר³¹,
5 וְהַשָּׂאֵר חִלְיָן. וְאָף עַל פִּי כֵן, לֹא יֵאָכֵל מִן הַקְּטָנִים
6 עַד שִׁיחֲלִלֵם עַל הַגְּדוֹל³².

(29) תוספתא שם פ"ה הלכה ה. (30) פירות מעשר שני, וראה להלן. (31) שהרי באב המצווה לבנו, אין אומרים, שמא מה שהיה ניטל, ואלו אחרים הם (בהלכה הקודמת), אלא אומרים, ודאי הוסיף על המעשר שהניח מתחילה. ואם כן, כשאומר סתם "כיס מעשר לי בבית", ודאי לגדול הוא מתכוין. (32) מלשון זה נראה, שמחלל בלא תנאי, ואינו אומר "ואם כיס זה אינו מעשר, יהיו הללו מחוללים עליו" כיון שקרוב לוודאי שהגדול הוא המעשר, וראה בתוספתא כפשוטה.

7 ה. מִי³³ שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק³⁴, וְאָמַר לוֹ: מַעֲשֹׂר שְׁנִי שֶׁלֶךְ
8 בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי³⁵, וְהִרְפִּין בְּרָאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שְׁלֹשׁ
9 פְּעָמִים³⁶, כְּדֶרֶךְ שְׁבוּדְקִין לְגִטִּין³⁷, וְהָרִי דְּבָרָיו
10 קִימִין³⁸.

(33) שם הלכה ח. (34) כלומר, ניטל ממנו כח הדיבור, אבל הוא שומע. (35) כלומר, בלשון שאלה. (36) "שירמוז

הקונה (קודם שקנו הבהמות ונתחללה קדושת המעות על הבהמות) - פירוש המשנה. וראה בבבא מציעא כו. בתוס' ד"ה לעולם. (72) אף ברגל. (73) ואין אומרים: יהא הקדש קונה המעות מדין חצר, שאין חצר להקדש (רשב"ם ותוספות בבבא בתרא עט. וראה בקצות החושן סימן ר סעיף א). (74) ירושלמי שם: "רבי בא רבי חייה בשם רבי יוחנן, שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה". (75) ומזה שלא כתב רבינו, שהמעות באו מבני אדם שהכניסום בצינעא להר הבית (פסחים ובבא מציעא שם ברש"י ותוספות ד"ה בהר הבית), נראה שמה שכתב בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ב, "לא יכנס אדם להר הבית וכו' במעות הצוררין לו בסדינו", כוונתו בין בפרהסיא ובין בצינעא. וראה בירושלמי סוף מסכת ברכות, ובמשנת מכון הערי פישל שם עמ' 67 הערה נוספת 1 של הגרמ"ל זק"ש.

- יא. תבה⁷⁶ שְׁנִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ חֲלִין וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְנִמְצָא בְּתוֹכָהּ מְעוֹת: אִם רֹב מִנִּיחִין מַעֲשֵׂר⁷⁷ - הָרִי הַמְּעוֹת מַעֲשֵׂר⁷⁸; וְאִם רֹב מִנִּיחִין חֲלִין - חֲלִין; מְחֻצָּה⁷⁹ לְמַחֲצָה⁸⁰ - חֲלִין⁸¹.

(76) תוספתא מעשר שני פ"ב, והובאה בפסחים שם. (77) כלומר, רוב בני אדם המניחין בתיבה זו, מניחין בה מעות מעשר. וראה ברש"י שם ד"ה אם רוב חולין. (78) אף-על-פי שהמניח חולין, מניח יותר מהמניח מעשר, מכל-מקום כיון שרוב מכניסין מעשר, מן הסתם רוב המעות מעשר. (79) פיסקא זו אינה בברייתא. (80) כלומר, מחצית המשתמשים, מניחין חולין, ומחציתם מעשר. (81) כיון שרוב המעות חולין. וראה ברדב"ז כאן, ובסוף ההלכה הסמוכה. וכן הגירסא בכל כתבי-היד בדברי רבינו, וכן גרס בדברי רבינו, המאירי לפסחים שם. ברם המהרי"ק כתב: "מצאתי השגות ישנות כתוב בהן מחצה על מחצה חולין. אמר אברהם (הראב"ד) ספרים אחרים, מעשר (כלומר, כך הגירסא בדברי רבינו - תוספתא כפשוטה שם), ובוודאי שהיא הנוסחא האמיתית וכו'". ובפסחים שם, הקשו מברייתא זו לנאמר שם, שהולכים אחר אחרון, ולא אחר הרוב, והעמידו הברייתא באוקימתות שונות, ורבינו השמיטן, וצריך עיון למה (כסף-משנה).

- יב. מִצָּא⁸² פְּרוֹת בֵּין פְּרוֹת מַעֲשֵׂר לְפְרוֹת תְּרוּמָה - יִפְּלוּ לְקֶרֶב⁸³. מְחֻצָּה לְמַחֲצָה - יֵאָכְלוּ כְּחֻמְרֵי שְׁנֵיהֶן: אֲסוּרִין לְזָרִים וְטַעֲוִנִין רְחִיצַת יָדִים⁸⁴ וְהַעֲרֵב שָׁמֶשׁ - כְּתוּרָה⁸⁵; וְאֲסוּרִים לְאוֹנֵן וְטַעֲוִנִים הִבָּאת מְקוֹם - כְּמַעֲשֵׂר⁸⁶. וְכֵן⁸⁷ הַמְּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בֵּין חֲלִין לְמַעֲשֵׂר⁸⁸.

(82) תוספתא שם. (83) אין המדובר כשנפלו הפירות מאחת הערימות ואין אנו יודעים מאיזה מהן, שאם לא כן לא היה רבינו פוסק שהולכים אחר הקרוב, שהרי רוב וקרוב הולכים אחר הרוב (פ"ט מהלכות רוצח הלכות וז, ופ"ז מהלכות גזילה הלכה יח), אלא המדובר באופן שרצו להוסיף פירות על הערימות הללו ונפלו מידו של זה, ואין אנו יודעים מה היו בידו אם מעשר שני, ואם-כן רצה לתת אותם על ערימת

מוסב על כל ההלכה. (57) שגזרו על המצוות ופחדו לכתוב במפורש, ולכן כתבו רק ברמז. "ומשום שעת הסכנה הורגלו בכך לעולם, לכתוב אות אחת מן השם" (משנה ראשונה).

- ט. מְעוֹת⁵⁸ הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם⁵⁹, אֶפְלוּ דִּינָרֵי זָהָב עִם הַכֶּסֶף וְעִם הַמְּעוֹת - הָרִי אֱלוּ חֲלִין⁶⁰, הוֹאִיל⁶¹ וְשִׁוְקֵי יְרוּשָׁלַיִם מִתְּכַבְּדִין בְּכָל יוֹם⁶². מִצָּא⁶³ בְּתוֹכָן חֶרֶס וְכֶתֶב בּוֹ מַעֲשֵׂר - הָרִי אֱלוּ מַעֲשֵׂר שְׁנִי⁶⁴. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁶⁵? בְּשָׂאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה⁶⁶; אֶבֶל בְּרִגְלָה⁶⁷ - הִפֵּל מַעֲשֵׂר⁶⁸.

(58) משנה ט, ופירשה רבינו בירושלים, על פי שקלים פ"ז משנה ב, ובקצת נוסחאות כתוב כן במשנתנו (מלאכת שלמה). (59) "בכל השווקים" (פירוש המשנה לשקלים שם), ולא לפני סוחרי בהמה, דלהלן. (60) ירושלמי מעשר שני שם: "שלא תאמר הוואיל ואין דרך בני אדם לעשות כן (לערב מינים שונים של מטבעות) יהא (מעשר) שני, לפום כן (לפיכך) צריך מימר, חולין" (יולא נחוש ונאמר שמה אלו המעות חזר וחיללן על הכסף הזה או על הזהב) - ומעות מעשר הן שנשתיירו כאן משעת הרגל - פירוש המשנה למעשר שני שם), וראה להלן. (61) פסחים ז. ובבא מציעא כו. בשם רבי שמעיא בר זירא. (62) ולכן אומרים: "קמאי קמאי (מעות המעשר שנפלו ברגל) אזלי (כבר נתכבדו) והני אחריני נינהו" (שם ושם). ודעת רבינו היא, שלא הוצרך רב שמעיא לטעם "הואיל ושווקי ירושלים מתכבדים בכל יום", אלא כדי לומר, אם מצא דינרי זהב עם כסף ועם מעות, שהם חולין, אף שיש מקום לומר שהם מעשר (ראה למעלה), אבל אם מצא סתם מעות, פשוט שהולכין אחר הרוב, ואין צורך לטעם הנ"ל. ולא כדעת רש"י והמאירי בפסחים שם. וראה להלן בהלכה יא. (63) מעשר שני שם. (64) "ולא נאמר שמה הן חולין, וזה החרס הוא מכלי שהיה בו מעשר נתון בתוכו וכתבו עליו מעשר" - כבהלכה הקודמת (פירוש המשנה שם). (65) שקלים שם. וקאי על הרישא. (66) שרוב המעות שבעיר חולין הן. (67) "שכל ישראל עולין לרגל, וכל מי שיש אצלו מעות מעשר שני, מעלה אותן עמו" (פירוש המשנה). (68) כלומר, אף כשלא היה חרס שכתוב עליו: "מעשר", בין המעות, ואף המעות שבתערובת. וראה למעלה הערה נב בשם פירוש המשנה על הירושלמי.

- י. מְעוֹת⁶⁹ הַנִּמְצָאוֹת לְפָנֵי סוֹחְרֵי בְּהֵמָה בִּירוּשָׁלַיִם - לְעוֹלָם⁷⁰ מַעֲשֵׂר; שִׁחְזָקַת רֹב הָעֵם מְבִיאִין מְעוֹת מַעֲשֵׂר וְקוֹנִין בּוֹ בְּהֵמוֹת⁷¹. וְהַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבֵּית - לְעוֹלָם⁷² חֲלִין⁷³; שִׁחְזָקְתָן⁷⁴ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה שִׁחְזָלוּם הַגְּזָבְרִין עַל בְּהֵמָה⁷⁵.

(69) שקלים שם. (70) אף בשאר ימות השנה. (71) שנאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאזה נפשך בבקר ובצאן וגו'". וראה ברש"י ובר"ח לפסחים ז. ובמנחות פב. וברבינו גרשום שם. "וכל מה שימצא לפני סוחרי הבהמות בקר וצאן, נאמר שמה (לשון ספק, וכאן משמע שהן מעשר ודאי) ממעות מעשר שני נפלו מיד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ה שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

99) שהוא מקום אכילתו. אבל אם נתערבו חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ראה למעלה. ועיין להלן. 100) שאוסר תערובתו במין במינו (הלכות מאכלות אסורות שם).

טו. הזרע¹⁰¹ מעשר שני אחר שנכנס לירושלים - 8 הגדולים מעשר שני¹⁰². זרעו קדם שיכנס - הגדולין חלין¹⁰³, ואפילו¹⁰⁴ בדבר שאין זרעו פלה. ופודין¹⁰⁵ אותה¹⁰⁶ בשעת זריעתה¹⁰⁷.

101) ביכורים שם. 102) אפילו בדבר שזרעו כלה, ראה בירושלמי שם. 103) בירושלמי שם הלכה ב: "אתא חד סב שאל וכו' תמן (תרומות פ"ט משנה ד) את אמר גידוליהן (של מעשר שני) מותרין, והכא (בכורים שם) את אמר גידוליהן אסורין וכו' רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש, הן דתימר גידוליהן אסורין איסור מחיצה (כשנכנס לירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרין, היתר זרות (קודם שיכנס לירושלים) - כסף-משנה. וטעמם של דברים הוא, כמבואר למעלה, שבירושלים דינו של מעשר שני כדבר שיש לו מתירין, אבל חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ומתבטל הזרע בגידולין. 104) ירושלמי ביכורים שם, ובתרומות שם הלכה ב. 105) תרומות שם. 106) את המעשר. 107) כלומר, לכתחילה צריך לפדותו בשעת הזריעה, שאם לא כן, הרי הוא בכלל "מבטל איסור לכתחילה" שאסור (פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב). אולם אם בדיעבד לא פדה - הגידולין חולין, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהלכות מעילה הלכה יא, לענין הקדש, שהרי דין מעשר שני ודין הקדש, נשנו יחד בענין זה במסכת תרומות שם.

טז. מעשר שני¹⁰⁸ בטל ברב. באיזה מעשר אָמרו? 12 במעשר שנכנס לירושלים ויצא, ונפלו מחיצות¹⁰⁹. 13 שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם¹¹⁰, ואי אפשר לפדותו מאחר שנכנס¹¹¹ ואף על פי¹¹² שאין בו¹¹³ שוה פרוטה; ונמצא דבר שאין לו מתירין, ובטל ברב, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות¹¹⁴.

108) ברייתא בבבא מציעא נג. 109) שם: במסקנת הגמרא, שלא חילקו חכמים בין אם ישנן מחיצות לבין אם אינן, אלא לעולם נקלט הוא במחיצות ואינו נפדה שוב. 110) המדובר כשיצא רק פסיעה אחת מירושלים, שאין טורח להחזירו, ואף-על-פי-כן אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שנפלו מחיצות, ואי אפשר להחזירו. אבל אם לא נפלו מחיצות, הרי הוא דבר שיש לו מתירין. ואם הוציאוהו למקום רחוק, אפילו אם לא נפלו מחיצות, אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שיש טורח רב בהעלתו, כמו שכתבנו למעלה בהלכה יד, וראה בפרי-חדש ליו"ד סימן קב ס"ק ח. 111) משמע שאם יכול לפדותו, דינו כדבר שיש לו מתירין. וזה צריך עיון, שהרי למעלה שם, נראה מדברי רבינו שחוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, לא מצד אפשרות של העלאה ולא מצד אפשרות של פדייה, לפי שאין מצוה בפדיתו, וראה בספר היובל לרב"מ לוי"ן מעמוד מו ואילך. 112) שם: "לא מיבעיא יש בו (בחומשו שוה

מעשר שני, או תרומה, ורצה להוסיפם על ערימת התרומה, ולכן פסקו בזה ללכת אחר הקרוב ולא אחר הרוב. וכן נראה מפירוש המשנה לשקלים פ"ז מ"א (שכתב רבינו בסוף הלכה זו) שכתב שם: "לפי שזכר (התנא) הספק הנוול בין השופרות (כלומר, מעות שנמצאו בין שופרות השקלים לנדבה), זכר גם כן כשנפל כיוצא בו לאדם בין מעות חולין ובין מעות מעשר שני באיזה מקום שיהיה". וראה ברדב"ז ובתוספתא כפשוטה שם. 84) פ"א מהלכות תרומות הלכה ז. 85) שם פ"ז הלכה ב. 86) למעלה פ"ב הלכה א, ופ"ג הלכה ה. 87) שקלים פ"ז סוף משנה א. 88) ראה למעלה בהערה פב.

1 יג. מעשר שני⁸⁹ של דמאי ושל ודאי שנתערבו⁹⁰ - 2 יאכלו בחמור שבהן⁹¹.

89) תוספתא שם. 90) באופן שאין באחד מהם לבטל את חברו. 91) (לא כתב רבינו כאן: "כחומרי שניהן" כמו שכתב בהלכה הקודמת, אלא "כחמור שבהן", לפי שכאן אין חומר בשניהם אלא אך ורק במעשר שני של ודאי, וחומרתו בזה שאינו נאכל באנינות (למעלה פ"ג שם), בניגוד למעשר שני של דמאי שהוא קל ונאכל באנינות (שם) הלכה ח, וראה בתוספתא כפשוטה). וכעין זה גם בפ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב, בחתיכות של קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות קדשם קלים, או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים, שיאכלו כחמור שבהן - שגם שם הכוונה לאכלו כקדשי קדשים או כנאכלין ליום אחד, ולא כחמור שבשניהם, שהרי בקדשים קלים אין שום חומר שאינו בקדשי קדשים, ובנאכלים לשני ימים אין שום חומר שאינו בנאכלין ליום אחד.

3 יד. פרות מעשר שנתערבו בפרות חלין⁹² - יאכל 4 הפל בטהרה⁹³ במקום⁹⁴ או יפדה את המעשר. 5 לפיכך⁹⁵, אם⁹⁶ נתערבו⁹⁷ בירושלים - אסורין בכל 6 שהן במנין⁹⁸; הואיל והוא בירושלים⁹⁹, הרי הוא 7 בדבר שיש לו מתירין¹⁰⁰; ויאכל הפל בטהרה.

92) חוץ לירושלים. ובאופן שאין באחד לבטל את חברו, כנ"ל. אבל אם יש בחולין כדי לבטל את המעשר, הרי הוא מבטלו, שכיון שהמעשר אסור באכילה מחוץ לירושלים, הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, שהוא מתבטל. ואף שהוא עומד להעלותו לירושלים, ושם הוא מותר באכילה, כיון שיש טורח בהעלאתו, אין זה קרוי "יש לו מתירין" (רע"ב לביכורים פ"ב משנה ב, על-פי דברי רבינו בפירוש המשנה שם). ומשום שאפשר לפדותו, אינו כדבר שיש לו מתירין, כיון שאין מצוה בפדיתו (תוספות אנשי שם, שם). וראה להלן. 93) ראה למעלה פ"ג הלכה א. 94) כלומר, בירושלים (למעלה פ"ב הלכה א). 95) כלומר לפי שהמעשר נאכל בירושלים. 96) ביכורים שם. 97) פירות מעשר בפירות חולין כנ"ל. 98) בדפוס רומי: "במנין". וצ"ל: "במנין", וכן כתב להלן בפ"ד מהלכות ביכורים הלכה טו. וכן פסק בפט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב, שמה שאמרו: דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אין זה אלא במין במינו (תוספות יום-טוב שם, ומשנה-למלך כאן).

ב'תוספות' סוף ד"ה רבי יהודה, ובגליון הש"ס שם. וראה עוד למעלה פ"ד ה"ח. וטעמו של דבר: כיון שפדה פירות המעשר על כסף, היה לו להעלות הכסף לירושלים, וכיון שלא עשה כן אלא לקח בכסף פירות, עשאו חכמים כאילו קנאם בירושלים (וראה בהלכה הסמוכה), ולא התירו לו לפדותם שוב. וראה ברדב"ז, וב'חזון איש' פ"ד ה"ד, ד"ה ובלקוח.

ב. ז'ה⁹ חמור¹⁰ בלקוח בכסף מעשר¹¹ מפרות מעשר⁴ עצמן¹². ואם¹³ נטמא¹⁴ בולד הטמא מדרביהם¹⁵ - יפדו ויאכלו בירושלים¹⁶.

(9) כלומר, בדין הנזכר למעלה. שאין פירות הנלקחים בכסף מעשר נפדין בריחוק מקום, וכן בדין הנזכר להלן. (10) בלשון זה, כיוון רבינו למה שאמרו בזבחים מה, ב: "אמר רבינא, הא קשיא ליה לרב אדא בר אהבה, כלום מצינו טפל חמור מן העיקר, אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא, ולא, והרי מעשר דהוא נפדה (בריחוק מקום כנ"ל בפ"ד), ואילו לקוח בכסף מעשר אינו נפדה וכו'". ('אור שמח'). (11) שהוא טפל. (12) שהם כעיקר לו. (13) 'ירושלמי' שם סוף ה"ה: "רבי יונה בעי, אף ללוקח כן (כלומר, האם בלוקח פירות בכסף מעשר, שאינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, חילקו בין אם נטמאו באב הטומאה, שנפדים ונאכלים בכל מקום, לבין אם נטמאו בוולד הטומאה, שאז יפדו ויאכלו בירושלים, כמו שחילקו בפירות מעשר עצמן, כנ"ל בפ"ב הי"ב, או לא). אמר רבי מנא, מחיצה תופסת (מדבריהם, כנ"ל שם ה"ט) והלוקח תופס (מדבריהם, שעשאוהו כאילו לקח הפירות בירושלים, ראה למעלה), כשם שנאמר במחיצה (שאינה תופסת, אלא-אם-כן נטמאו פירות המעשר באב הטומאה), כך נאמר בלוקח". וראה ב'אור שמח' וברידב"ז. (14) הפירות שלקח בכסף מעשר. (15) בדפוס רומי, ליתא מילה זו. ולגירסא שלפנינו הכוונה, שאין ולד הטומאה (כלומר: ראשון לטומאה), עושה שני לטומאה אלא מדרבנן, וראה בפ"ב הי"ב-ג, ובהערות. (16) שכיון שמן התורה הפירות טהורים, ופירות טהורים אינם נפדים בריחוק מקום, כנ"ל, החמירו חכמים אף בטומאה שלהם, שיפדם ויאכלם בקירוב מקום.

ג. אין¹⁷ נלקח בכסף מעשר אלא מאכל אדם¹⁸ שגדוליו מן הארץ¹⁹, או גדולי גדוליו²⁰ מן הארץ, פגון הפרט²¹ המפרש בתורה: פקק ופצאן וביין ובשכר.

(17) ברייתא בעירובין כז, ב: "ונתתה הכסף בכל אשר תאור נפשך, כלל. בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט. ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל. כלל ופרט כלל, אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש, פרי מפרי (כלומר, גידולי גידולין) וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע". (18) שהרי הפרט המפורש בתורה (= בקר וצאן יין ושכר) הם מאכל אדם. וראה למעלה פ"ג הי"א, שמעשר שני שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו, ואם כן קל-וחומר הוא שאין ליקח אותו בכסף מעשר שני ולקדשו בקדושתו, ועי' בפירוש המשנה (שביעית פ"א מ"ה). וכן הוא ב'ספרי

פרוטה) דאורייתא, דקלטן ליה מחיצות, אבל אין בו (בחומשו) דרבנן (שאינ המעשר אלא מדבריהם), אימא לא קלטו מחיצות, קא-משמע-לן". וראה למעלה פ"ב הלכה ט. ובהערות שם. (113) כלומר, בחומשו, כנ"ל. (114) פט"ו.

פרק שביעי

(1) יבאר חומר הלוקח מכסף מעשר מפירות עצמם, ושאין לוקחים בכסף מעשר אלא מאכל אדם. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר וכיצא בזה. הלוקח פירות או בהמה חוץ לירושלים בכסף מעשר. ואם לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום. האוכל מעשר שני בתורת חולין.

א. פרות הנלקחות בכסף מעשר שני - אינן נפדין¹ בריחוק מקום, אלא אם כן נטמאו באב הטמא²; אלא יעלו³ הן עצמן ויאכלו בירושלים⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"פירות הנלקחות בכסף מעשר שני, אינן נפדין בריחוק מקום... אלא יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ויש לבאר ההוראה בעבודת האדם לקונו, העולה מהלכה זו: במעשר שני, רואים חיבור שני קצוות, שמצד אחד ניתן לאכילת הבעלים, ומצד השני יש לאוכלו בירושלים עיר הקודש - "המקום אשר יבחר ה'". היינו, אכילת בעלים שהיא אכילת מצוה בתכלית הרוחניות. ובה גופא ישנה התחשבות בדרכי הטבע "כי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו גו" אז "ונתתה בכסף כו'", כלומר שהתורה מתחשבת בלבושי הטבע והגבלותיו. אעפ"כ ישנה הגבלה אחת: שאם נלקחו כבר פירות בכסף מעשר שני אין לפדותן שוב אלא "יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים".

ונקודת הביאור בזה היא, שאף שהדבר נעשה כבר בדרך הטבע, אסור להוסיף ולהורידו עמוק יותר בלבושי הטבע. כך גם עבודת האדם צריכה להיות מלובשת בדרכי הטבע "היות הגוף בריא כו'", שהרי "אי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא רעב וחולה כו'", ולכן נותן ה' את כל הברכות בכל המצטרך בבני חיי ומזוני רויח, וכאן באה ההוראה שלא להוריד עוד את ענייניו לעומק יותר בדרכי הטבע אלא להישאר עם כל הברכות מאתו ית', בתכלית השלימות והקדושה.

(על"פ יין מלכות' ספר זרעים טימן כ"א)

(2) מעשר שני פ"ג מ"י, ופ"א מ"ה. (3) חוץ לירושלים, ואסור לעשות כן, ראה למעלה פ"ד ה"ו, ולהלן ה"ט"ו. (4) מדרבנן, כדלהלן. (5) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. (6) במשנה שם: "הלוקח בכסף מעשר שנטמא, יפדה". ופירש אותה רבינו באב הטומאה, ראה בסוף ההלכה הסמוכה. (7) אם לא נטמאו. (8) במשנה שם: אמר להם (רבי יהודה לחכמים): לא, אם אמרתם במעשר שני שהוא נפדה בטהור (כשהוא טהור) בריחוק מקום, תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור בריחוק מקום". ופירש רבינו שם: "וזה לדברי הכל", וראה בפסחים לח, א -

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ"ה שבט – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קפג

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אסורות ה"ג. וחזן מזה, הרי גם הדבורים אוכלים מן המחובר לקרקע, והרי הם כבקר וצאן, וכן נראה מדברי רבינו.

- 9 ו. התמך²⁹, עד שלא החמיץ - אינו נלקח בכסף
- 10 מעשר, מפני שהוא פנים³⁰; ומשהחמיץ - נלקח
- 11 פניו וכשכר³¹. לקחו³² עד שלא החמיץ והחמיץ -
- 12 קנה מעשר.

29 מס' מעשר שני שם, מ"ג. "התמך, היא פסולת הענבים שנותנין עליהם מים, ומניחים אותם זמן ידוע ונעשה חומץ" (פירוש המשנה). 30 שם. 31 בעירובין כז, ב - למדו זאת מיתור המילה "ובשכר". 32 חולין שם: "אמר רבה בר אבון, תמד שלקחו בכסף מעשר ולבסוף החמיץ - קנה מעשר, מאי טעמא: איגלאי מילתא למפרע דפירא הוא (שנכנס במים כח החרצנים, אלא שעדיין לא נגמר, וחילול טוב הוא, שאם לא היה יין בחרצנים לא היה מחמיץ לעולם - רש"י)".

- 13 ז. במה דברים אמורים? בנתן³⁴ שלשה מים³⁵
- 14 ומצא פחות מארבעה³⁶; אבל אם נתן שלשה
- 15 והציא ארבעה - הרי זה פניו מזוג ונלקח בכסף
- 16 מעשר³⁷.

33 שתמד עד שלא החמיץ, אינו נלקח בכסף מעשר. 34 בבא בתרא צו, ב. ודף צז, א. 35 שלש מדות מסוימות של מים. 36 ואף-על-פי שמצא יותר ממה שנתן, ויש בו טעם יין, אין זה אלא "קיוהא", ולא יין. 37 אף שלא החמיץ. וראה בפ"ב מהל' מעשר ה"ז.

- 17 ח. לולבי³⁸ זרדין³⁹ והחרובין⁴⁰, עד שלא ימתיקו
- 18 - אין נלקחין⁴²; אחר שימתיקו⁴³ - נלקחין⁴⁴. אבל
- 19 הלוח⁴⁶ והחרדל והתרמוסין⁴⁷ ושאר כל הנקבשים,
- 20 בין משימתיקו בין עד שלא המתיקו - נלקחין⁴⁸.
- 21 והקור⁴⁹ - נלקח בכסף מעשר⁵⁰.

38 תוספתא מעשר שני פ"א ה"ג. 39 קצוות הענפים הרכים של הזרדים, והם מין קנה. והיו אוכלים אותם ע"י כבישה בחומץ או במי מלח. וראה בפירוש המשנה לעוקצין פ"ג מ"ד. 40 כלומר, הלולים של החרובים. 41 טעמם (של הלולים) בכבישה (כלומר, בידי אדם. אבל מעצמם אינם מתמתקים), ותסור עפצותן" (פירוש המשנה, שם). וראה להלן. 42 שמחת מרירותם אינם ראויים לאכילה, וכל זה דוקא בלולים של החרובים. אבל החרובים עצמם, מאכל אדם הם, ונלקחים בכסף מעשר. וראה למעלה פ"א ה"ג. 43 בידי אדם, כנ"ל. 44 לא כתב רבינו כאן "לקחם עד שלא המתיקו והמתיקו, קנה מעשר", כמו שכתב למעלה סוף ה"ו לענין תמד, שלא אמרו כן אלא בתמד, שנתברר הדבר למפרע שעמד להחמיץ, אלא שעדיין לא נגמר הדבר, אבל כאן שאינם מתמתקים אלא בידי אדם, לא שיך לומר "איגלאי מילתא למפרע". ובפ"ח מהל' שבת ה"ו, כתב רבינו לפי התוספתא במס' שבת פ"ט (לפי ד' צוקרמנדל פ"ח עמ' 120) "לולבי זרדין והחרובין עד שלא ימתיקו - כגורגרת, ומשימתיקו כמלא פי גדי".

זוטא' (הובא ב'לקוט שמעוני' פ' שלח, רמז תשמח) "ראשית עריסותיכם כו' של חיה אינה חייבת וכו' עיסת הכלבים שהרועים אוכלין ממנה חייבת בחלה וכו' ונקחית בכסף מעשר ומטמא טומאת אוכלין, ואם אין הרועים אוכלין ממנה אינה חייבת בחלה וכו'". [וכן אמרו בנדה נא, ב - שלקחה במעות מעשר תלויה בדין טומאת אוכלין, שהמיטמא בטומאת אוכלין, נלקח בכסף מעשר, ושאינו מיטמא בטומאת אוכלין, אינו נלקח בכסף מעשר (וראה ב'תוספות' שם ד"ה אם). והרי אינו מיטמא בטומאת אוכלין אלא מאכל אדם, ולא מאכל בהמה, ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א, ובפ"ב ה"ד]. 19 שניזונים מן הקרקע, כמו בהמות, שאוכלות מן המחובר. 20 הוא "פרי מפרי", הנזכר בברייתא הנ"ל. 21 הרי שרבינו פסק כהברייתא הנ"ל, שדרשו "כלל ופרט וכלל", ולא "ריבוי ומיעוט וריבוי" (כבריתא קודמת בגמרא שם. וראה להלן ה"ח).

- 1 ד. לפיכך אין לוקחין בכסף מעשר מים ומלח²²,
- 2 פמהין ופטריית²³, לפי שאין גדוליהם מן הארץ²⁴.
- 3 ולא²⁵ פרות מחפרין לקרקע, ולא פרות שאינן
- 4 יכולים להגיע לירושלים²⁶, לפי שאינן דומין לבקר
- 5 וצאן²⁷.

22 משנה, עירובין כו, ב. וכן במס' מעשר שני פ"א מ"ה. והכוונה אף כשהמים והמלח מעורבין (רדב"ז), ראה להלן בסוף ה"י ובהערות. 23 אף שהם מאכל, שהרי מברכים עליהם (ברכות מ:). 24 'ספרא' תחילת פרשת ויקרא (הלכה ז) "כלל ופרט וכלל וכו', אין לי אלא כל דבר שהוא וולד וולדות הארץ וגידולי קרקע, יצאו כמהין ופטריית". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני פ"א ה"ג לדעת רבי ישמעאל. ולדעת הגר"א מפורש כן גם בעירובין כז, א. עיי"ש בהגהות מהר"ב ורנשבורג. אבל צ"ע שהרי ב'ירושלמי' שם מפורש שדגים דינם ככמהין ופטריית, וכן הוא במסקנת הגמרא בבבלי שם כח, א - שאין מערבים בהם, ורבינו השמיט זאת ('משנה ראשונה' ו'אור שמח'). ומה שכתב להלן ה"ח שמערבין במוריס, שהוא ציר שמעורבים בו קרבי דגים, היינו כשמעורב בו גם יין, ראה בחולין ו, א. ועבודה זרה כט, ב]. 25 מס' מעשר שני, שם. 26 אלא ירקבו בדרך. 27 שגדלים מן הארץ, והם תלושים ובני קיימא. ואף שלא נזכר בשום מקום שזה טעם משנתנו (ראה ב'תוספות אנשי שם'), למד זאת רבינו, ממה שנשמך במשנה זו גם הדין של "הלוקח מים ומלח", ובעירובין שם למדו זאת מכלל ופרט וכלל, אם כן, זהו גם טעם ליתר המנויים במשנה. ועיי"ש בפירוש המשנה.

- 6 ה. הדבש²⁸ והפיצים והחלב - הרי הן כבקר וצאן;
- 7 שאף על פי שאינן גדולי קרקע, הרי הן גדולי
- 8 גדוליה.

28 כן מפורש בתוספתא מעשר שני פ"א ה"י, ובפ"ב ה"ח. וכתב הרדב"ז שהטעם הוא לפי שהדבורים כונסין את הדבש מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכוורת, ואינו מתמצית גופן, כמו שכתב רבינו בפ"ג מהל' מאכלות

כפשוטה), או שנותנים אותו באגרטל לנוי. ובתוספתא: "לפי שאין בו טעם, אלא למראה". והשמיט רבינו את הרישא, כיון שלדעתו, אפילו דבר שהוא לטעם ולא לאכילה, אינו נלקח בכסף מעשר, כמו שכתב להלן. (54) מדרש תנאים לפרשת ראה (סוף עמוד 78): "כול שאני מרבה הקושט וכו' וחלות חריע והפלפלין, תלמוד-לומר: בבקר ובצאן וכו', מה אלו לאכילת גופו, נאף כל לאכילת גופו. יצאו אלו שאינן לאכילת גופו, אלא לטעם או ריח שבהן". וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. (55) "צמחי הברושם נקראים ראשי בשמים. רצונו לומר, קצות הברושם, וזה כגון הקנה והקנמון ואגוז הברושם ונדר וכו' וכיוצא באלו הצמחים" (פירוש המשנה, שם). (56) מין ברושם, והוא נזכר בברייתא בכריתות ו, א. (57) מין פרי חריף. וראה בעבודה זרה פ"ב מ"ו, ובפירוש המשנה שם. (58) "זה שמוציאין לבו (= תוכו) ושוחקין אותו ועושין ממנו עוגות ומשתמשים בו בטעמים" (פירוש המשנה, עוקצין שם). וראה ב'תוספתא כפשוטה'. ורבינו פסק כרבי יוחנן בן נורי בעוקצין שם מ"ה, ולא כרבי עקיבא, וכמו שנמנו וגמרו בנדה נא, ב. וראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"ו.

- 7 י. השבט⁵⁹, אם לתן טעם בקדרה - אינה נלקחת
- 8 בכסף מעשר⁶⁰; ואם⁶¹ לקמח⁶² וכיוצא בו, שהוא
- 9 אוכל גופה - נלקחת בכסף מעשר. ערב⁶³ מים
- 10 ומלח, אם נתן לתוכו שמן - הרי הן כמוריס⁶⁴,
- 11 ולוקח מהן בכסף מעשר⁶⁵. ומבליע דמי המים
- 12 והמלח בדמי השמן⁶⁶.

(59) הוא "אניס", ראה בפט"ו מהל' תרומות הי"ב. (60) נדה, שם. ככל אלו הנזכרים בהלכה הקודמת. (61) נדה, שם. (62) הוא מאכל הנעשה מתערובת לחם ומי חלב, ונקרא גם "כותח". ראה ב'ערוך' ערך כמך. (63) עירובין כז, ב. מימרא של רב יוסף. (64) הנזכר בתוספתא (מעשר שני פ"א ה"י, ופ"ב ה"ח), שלוקחין אותו בכסף מעשר (וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם). [וראה למעלה בהערה כג שכתבנו, שאין הדברים אמורים אלא אם עירב בו יין]. (65) אבל בלי שמן אינו לוקח מהם, אף כשהם מעורבים, וראה למעלה ה"ד, ובהערות שם. (66) "פירוש, ששוה השמן לבדו חצי איסר, ואומר לו, הריני קונה מאצלך השמן לבדו באיסר, והמים והמלח בחינם" (ר"ח עירובין, שם).

- 13 יא. אין⁶⁷ לוקחין⁶⁸ תרומות בכסף מעשר, מפני
- 14 שהוא ממעט אכילתו⁶⁹ ואכילתה⁷⁰. שאין⁷¹ אוכלין
- 15 אותה אלא כהנים מערבי שמן⁷², ומתרת לאונן⁷³,
- 16 ונאכלת בכל מקום; והמעשר מתר לזרים ולטבול
- 17 יום⁷⁴, ואסור לאונן⁷⁵. ואינו נאכל אלא בירושלים⁷⁶;
- 18 נמצא ממעט אכילת מעשר ואכילת התרומה⁷⁷.

(67) מעשר שני פ"ג מ"ב, כת"ק ולא כרבי שמעון. (68) אפילו כהנים (רש"י זכחים עו. ד"ה אין, והמשנה ראשונה) כתב כן מדעתו. וראה להלן. (69) של המעשר. (70) של התרומה. והנה במשנה שם לא אמרו אלא: "מפני

הרי כתב להיפך ממה שכתב כאן: עד שלא ימתיקו הם אוכל אדם ששיעורו כגורגרת (שם ה"א) ומשימתיקו הרי הם כאוכל בהמה ששיעורו כמלא פי גדי (שם ה"ג). [נראה בהקדמת ספר 'מעשה רוקח' שהביא מפירוש אנונימי (ברמב"ם הוצאת 'פרדס ישראל' קבעו שזהו מהר"י בי רב) שעל דברי רבינו שם (הובא קצת בהערה עה שם), וזה לשונו שם: "החרובין בתחילתם אינן מתוקים, ואינן ראויין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, ואפשר שהם ראויים לרפואה, לפיכך שיעורם כגורגרת. ואחר שימתיקו, אף-על-פי שהם ראויין למאכל אדם, הואיל ואין אוכל אותם ברוב אלא הבהמות, לפיכך שיעורן כמלא פי גדי". ולפי זה אין כל סתירה בדברי רבינו, ומה שכתב כאן ששימתיקו נלקחין בכסף מעשר, היינו משום שהם ראויים גם למאכל אדם. ובספר הרמב"ם כת"י ששון, כתוב שם: "עד שלא ימתקו כגורגרת, ומי שלא ימתקו כמלא פי גדי", כלומר "עד שלא ימתקו", אבל ראויים להמתקה, הרי הם כאוכל אדם, וחייבים עליהם כגורגרת, "ומי שלא ימתקו", כלומר, אלה שאינם ראויים להמתקה - "כמלא פי גדי". ואם כן, סוף הדברים אינם סותרים לדברי רבינו כאן, אבל תחילת הדברים קשה ליישב, שאין לומר שלעניין קנייה בכסף מעשר צריך שבשעת קנייה יהא אוכל, ולא שיהיה ראוי לאחר המתקה, שהרי זה נסתר ממה שכתבנו להלן בסוף הלכה זו בענין "קור". וראה ב'תוספתא כפשוטה' מס' מעשר שני, שם]. (45) תוספתא, שם. (46) "מין בצל" (פירוש המשנה, שביעית פ"ז מ"א, ועוקצין שם). (47) "מין קטנית עגול כמין עדשה ורחב כמעשה קטנה, והוא מר מאד עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקינוח סעודה" (רש"י ביצה כה: ד"ה תורמוס). (48) כן הוא לענין שבת (הל' שבת, שם), ולענין טומאת אוכלין (הל' טומאת אוכלין שם הט"ו). (49) משנה, עוקצין פ"ג מ"ז: "הקור הרי הוא כעץ לכל דבר, אלא שהוא נלקח בכסף מעשר". וכן הוא בתוספתא מס' מעשר שני שם ה"ד. והקור "הוא ראש דקל, והוא עץ לבן רך, כורתין אותו מעלי הדקל בדמות גבינה יבשה ואוכלין אותו בני אדם" (פירוש המשנה, שם). (50) ואף-על-פי שאינו מקבל טומאה, ש"הרי הוא כעץ לכל דבר" (ראה למעלה) - כיון שעל-ידי שליקה וטיגון הוא ראוי לאכילה (ראה בהל' טומאת אוכלין שם ה"י), אינו גרוע מבקר וצאן, שאף הם אינם ראויים לאכילה אלא על-ידי שחיטה ובישול, ונלקחים בכסף מעשר (פירוש הרא"ש, שם). וראה למעלה בהלכה זו לענין לולבי זרדין וחורבין.

- 1 ט. הפרפום⁵¹ - אינו נלקח⁵², שאינו אלא למראה⁵³.
- 2 וכן כל פיוצא בו מנותני ריח ומראה וטעם, הואיל⁵⁴
- 3 ואינו לאכילת גופן, אלא לטעם שנותנין - אין
- 4 נלקחין בכסף מעשר. לפיכך, ראשי בשמים⁵⁵
- 5 והפלפלין והקשט⁵⁶ והחלתית⁵⁷ וחלות חריע⁵⁸ וכל
- 6 פיוצא באלו - אין נלקחין בכסף מעשר.

(51) תוספתא שם. והוא מה שנאמר בשיר השירים (ד, יד) "נרד וכרכום". וקוראים לו זאפראן. (52) בכסף מעשר. (53) משתמשים בו כדי לתת צבע לאוכלין ('תוספתא

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק כ"ה שבט – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בשנה שלאחר שנת השמיטה. ואילו כסף מעשר שני אינו מתבער אלא בשנה הרביעית (להלן פ"א ה"ג). (87) בפ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"א. ונמצא ממעט אכילת המעשר.

יד. הלוקח⁸⁸ מים ומלח, או פירות מחצרין, או פירות שאינן יכולין להגיע לירושלים⁸⁹ - לא קנה המעשר⁹⁰, אף על פי שצאאו המעות לחלין⁹¹.

(88) מס' מעשר שני פ"א מ"ה. (89) שכל אלה אינם נלקחים בכסף מעשר, כנ"ל ה"ד. ואף-על-פי שגם כמהין ופטירות דינם ככל אלה (שם) - כתב רבינו כלשון המשנה והשמיט. (90) כלומר, לא חלה עליהם קדושת המעשר. (91) כלומר, שנתחללו המעות על המים והמלח, אלא שפקעה הקדושה מהם, כיון שאינם כפרט המפורש בתורה, כנ"ל שם (חזון איש). ולמד רבינו כן, שהמעות יצאו לחולין, מלשון המשנה, שם: "לא קנה מעשר", ולא אמרו: "יחזרו דמים למקומם", כמו בבא השניה שם, משמע שאין הדמים חוזרים, ואף-על-פי-כן לא קנה המעשר, והמעות חולין. והסוגיא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ג) שנראה ממנה שהדמים חוזרים למקומם, אינה סובבת על "הלוקח מים ומלח וכו'", אלא על הסיפא "לוקח פירות וכו'" (רדב"ז).

טו. הלוקח⁹² פירות חוץ לירושלים בכסף מעשר: בשוגג⁹³ - פופין את המוכר להחזיר הדמים לבעלים⁹⁴, והן⁹⁵ מעשר פמות שהיו⁹⁶; במזיד⁹⁷ - יעלו הפירות ויאכלו בירושלים⁹⁸. ואם אין מקדש⁹⁹ - יניחם עד שיירקבו¹⁰⁰.

(92) משנה, שם: "הלוקח פירות שוגג, יחזרו דמים למקומן". ומפרש אותה רבינו בלוקח חוץ לירושלים, שהרי בירושלים זהו עיקר המצוה, לקנות פירות (רדב"ז). וכתב רבינו "הלוקח" לשון דיעבד, מפני שלכתחילה אסור לעשות כן, כמו שכתב למעלה פ"ד ה"ו. (93) "שלא ידע שהן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). (94) "ויקח [המוכר] פירותיו שמכר" (שם). (95) המעות. (96) שהוא כמקח טעות, שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר, לא היה לוקח בהם הפירות הללו (רע"ב שם). (97) "שהוא יודע שאלו המעות הן מעות מעשר שני" (פירוש המשנה). (98) שלא הפקיעו חכמים המקח, אבל אסור לפדותם (למעלה ה"א), אלא יעלו ויאכלו בירושלים. (99) כלומר, מזבח (מעשה ורקח). וראה למעלה פ"ב ה"א. (100) משנה, שם. וראה למעלה שם ה"ד.

טז. וכן אין¹⁰¹ לוקחין בהמה¹⁰² בכסף מעשר חוץ לירושלים¹⁰³. ואם¹⁰⁴ לקח: בשוגג¹⁰⁵ - יחזרו הדמים למקומן¹⁰⁶; במזיד תעלה ותאכל בירושלים. ואם אין מקדש - תקבר היא ועורה¹⁰⁷.

(101) לשון הברייתא בקידושין נח, ב. (102) בהמה תמימה לזבחי שלמים (ראה למעלה ה"ב). ובהו אין חשש שמא יגדל עדרים עדרים (ראה למעלה פ"ד ה"ו), ולפיכך אם עשה כן במזיד - תעלה ותאכל בירושלים. (103) כשם שאסור לקנות פירות חוץ לירושלים (בהלכה הקודמת). (104) שם, מ"ו. (105) ברוב הדפוסים הישנים וכתב-היד,

שהוא ממעט אכילתו, אבל ב'ירושלמי' שם אמרו: "וכשם שהוא ממעט באכילתו, כך הוא ממעט באכילתה וכו'. אשכח תני, מפני שהוא ממעט מאכילתו ומאכילתה". וראה ב'מלאכת שלמה' במשנה שם. (71) 'ירושלמי' שם. (72) אחר טבילתם. ראה למעלה פ"ז מהל' תרומות ה"ב. (73) פ"ב מהל' אבות הטומאות ה"טו. (74) שטבל ולא העריב שמשו, ראה למעלה פ"ג סוף ה"ד. (75) שם ה"ה. (76) למעלה פ"ב ה"א. (77) וכשם שאין מביאין קדשים לבית הפסול, כן אין ממעטין באכילתן. וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין סוף ה"ב.

יב. לוקחין⁷⁸ בהמה לזבחי השלמים מכסף המעשר⁷⁹, שהשלמים נאכלים לזרים⁸⁰. בראשונה⁸¹ היו לוקחין בהמות לאכלן חלין מכסף מעשר שני, כדי להבריחם מעל המזבח⁸²; גזרו בית דין, שאין לוקחין בהמה ממעות מעשר אלא לשלמים. אבל תיה ועוף - לוקחין⁸³, שאינן ראויין לשלמים⁸⁴.

(78) שהרי אמרה תורה (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמת אתה וביתך", ואמרו על זה ב'ספרי' שם (לפי 'ילקוט שמעוני' שם רמז תתצז): "נאמר כאן שמחה, ונאמר להלן (שם כז, ז) שמחה (= 'זובחת שלמים ואכלת שם ושמת לפני ה' אלקיך'). מה שמחה האמורה להלן - שלמים, אף שמחה האמורה כאן - שלמים", וכן הוא במעשר שני שם. ובפ"ב מ"ד, שנינו שאין לוקחין בהמה לבשר תאווה אלא לזבחי שלמים, כדלהלן בדברי רבינו. ומדובר בלוקח בירושלים, אבל מחוצה לה אין קונים בהמה וחיה, מטעם אחר, ראה למעלה פ"ד ה"ו ולהלן ה"טו. (79) וחלו על הבהמה שתי הקדושות: קדושת השלמים וקדושת המעשר. וראה להלן ה"ט. (80) ונמצא שאינו ממעט אוכלי המעשר. ומה שהאימורים נקטרים על גבי המזבח, אין זה מיעוט, אלא מבלע הוא דמי האימורים בבשר, כעירב מים ומלח ושמן (למעלה ה"י), וכקונה בקר על גב עורו (להלן פ"ח ה"א - 'תפארת ישראל' פ"ג שם). אבל צ"ע, הרי השלמים אינם נאכלים אלא לשני ימים אחד, ואם כן הרי הוא ממעט זמן אכילת המעשר, כבפירות שביעית דלהלן. וראה ב'מלאכת שלמה' שם. (81) 'ירושלמי' שם פ"א סוף ה"ב: "בראשונה היו אומרים לוקחין בהמה לבשר תאווה, והיו מבריחין אותה מעל גבי המזבח. חזרו לומר לא יקחו אפילו חיה אפילו עופות וכו', רבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק גזרו אותן (חיה ועופות) שלא ירעו אותן עדרים עדרים (מחוץ לירושלים, כנ"ל פ"ד ה"ו, אבל בירושלים קונים חיה ועוף כדלהלן)". וראה ב'כסף משנה' וב'מראה הפנים' שם. (82) שלא יפסידו מתנות כהונה שצריכין ליתן כשמתקריבים על המזבח. (83) לאכלן חולין. וכדעת ברייתא אחת בעירובין כח, א - שלוקחים עופות בכסף מעשר שני. (84) ואינם בכלל הגזירה, הנ"ל.

יג. אין⁸⁵ לוקחין פירות שביעית בכסף מעשר, לפי שהוא חייב לבער⁸⁶, כמו שיתבאר⁸⁷.

(85) 'ירושלמי' שם פ"ג ה"ב. (86) את פירות השביעית

כנגד המעות, כשברח המוכר והמקח היה בשוגג, וכן אם המוכר לפניו, לא קנסו אותו להחזיר הדמים למקומם, כשהמקח היה במזיד. (123) משנה, שם. (124) שם: "אין מביאין קיני זבים וקיני זבות (כשנטהרו), וקיני יולדות, חטאות ואשמות מדמי מעשר שני, ואם הביא יאכל כנגדם". ופירש רבינו שם: "הם (הקינים) שתי תורים או שני בני יונה, שאלו (הזבים והיולדות) הם חייבים בהם, והם אחד לחטאת ואחד לעולה. וכל אלו אין אוכלים אותם בעליהם, אבל העולה נשרפות, והכהנים אוכלין החטאת, וכמו כן האשם אוכלין אותו הכהנים, וכבר ביארנו, שאין קונים במעות מעשר שני אלא דבר הראוי לאכילה ולשתיה וכו'". וכיון שאחד התורים הוא חטאת, הרי הוא בכלל חטאות, והשני עולה הוא, ולכן כתב כאן "עולות". (125) כשברח המוכר או מת, אבל אם הוא קיים, יחזרו הדמים למקומם, כנ"ל.

- 1 יח. לקח¹²⁶ חיה לזבחי שלמים¹²⁷, ובהמה¹²⁸ לבשר¹²⁹
- 2 תאונה¹²⁹ - הרי זה¹³⁰ פמי שקנה שור לחרישה¹³¹,
- 3 ולא קנה¹³² שלמים¹³³. לקח¹³⁴ בהמה לשלמים¹³⁵
- 4 ונפל בה מום - פקעה ממנה קדשת מעשר¹³⁶,
- 5 ופודה אותה¹³⁷ ואין¹³⁸ הדמים מעשר. ואף על פי
- 6 כן¹³⁹, אם פדאה לעצמו¹⁴⁰ - מוסיף חמש.

(126) שם, מ"ד. (127) וזה אסור, כי הקרבן אינו בא מן החיה, למאמר השם יתברך (ויקרא א, ב) מן הבקר ומן הצאן" (פירוש המשנה). (128) תמימה הראויה לשלמים. (129) שאסור לעשות כן (למעלה ה"ב). (130) מנחות פב, א - בשם רבה. (131) בכסף מעשר שני, שכיון שאין לעשות כן, לא אמרו בו "יצא העור לחולין" (וקדוש בקדשת מעשר שני), שלא אמרו "יצא העור לחולין", אלא בלוקח בהמה לזבחי שלמים או חיה לבשר תאונה (שם מ"ג), שבשני אלה עשה כדון וכתורה, אבל בלוקח שלא כדון, כלוקח שור לחרישה, או חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאונה, קנסוהו חכמים שלא "יצא העור לחולין", וראה רדב"ז ו' משנה ראשונה' שם. (132) אולי צ"ל "ולא קנו". (133) מנחות, שם. וזה מוסב על "חיה לזבחי שלמים". (134) 'ירושלמי' שם פ"ג סוף ה"ב: "שלמים שלקחן בכסף מעשר, פקע מהן קדשת מעשר", ומפרש אותה רבינו כשקנה בהמת חולין מכסף מעשר לעשותה שלמים, ראה להלן. ומדובר כשהוממה, כדלהלן. (135) כלומר, לקח בהמת חולין מכסף מעשר, וחלו עליה שתי קדושות: קדושת מעשר וקדושת שלמים. (136) [שלא קנה אותה אלא על דעת להקריבה שלמים, אבל לא על דעת לפדותה ולאכלה חולין, ולכן פקעה קדושת המעשר ממנה]. (137) מקדושת שלמים, כדון שלמים שהוממו. (138) שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שלמים שלקחן בכסף מעשר שני הוממו ופדאן, עוד אין חוזרין (= המעות) לכמות שהיו להיעשות שני", שקדושת המעשר פוקעת לאחר שנפל בה מום, אף קודם פדיה, כנ"ל. (139) כלומר, אף-על-פי שאין מוסיפין חומש אלא בהקדש ראשון ולא בהקדש שני (פ"ז מהל' ערכין ה"ד, כרבי יהושע בן לוי ב'ירושלמי' שם), והיה מקום לומר שקדושת השלמים

הגירסא כאן "במזיד", ולהלן "בשוגג", וכן היתה הגירסא לפני 'המאירי' (קידושין ע"ב 270), וטעות סופר היא, וצריך להיות כמו שהוא לפנינו בדפוס (כסף-משנה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' ע"ב 727 הערה 73). (106) שהמקח היה בטעות, כנ"ל. (107) במשנה: "ואם אין מקדש, תקבר על ידי עורה". ופירש שם רבינו: "ענינה, שתקבר בעורה אם מתה, כדי שלא יהנה אדם בעורה".

- 1 יז. לקח¹⁰⁸ עבדים¹⁰⁹ וקרקעות ובהמה טמאה¹¹⁰, בין
- 2 במזיד בין בשוגג¹¹¹, אם¹¹² ברח המוכר - הרי זה
- 3 לאכל¹¹³ פנגד אותן המעות¹¹⁴ בירושלים בתורת
- 4 מעשר¹¹⁵. זה הפלל¹¹⁶: כל שהוציא חוץ לאכילה
- 5 ושתיה וסיכה¹¹⁷ מדמי מעשר¹¹⁸, וברח המוכר או
- 6 מת¹¹⁹ - לאכל פנגדו¹²⁰; ואם היה המוכר קיים -
- 7 יחזרו הדמים למקומן¹²². וכן¹²³ אם הביא עולות¹²⁴
- 8 וחסאות ואשמות מדמי מעשר - לאכל פנגדן¹²⁵.

(108) שם, מ"ז. (109) במשנה שלפנינו שם, גם: "ושפחות". אבל בכמה נוסחאות איננה, וראה בחילופי גרסאות שם וב'מלאכת שלמה'. (110) שאין ליקח אותם בכסף מעשר, לפי שאינם ניתנים למאכל, ראה למעלה פ"ג ה"י. (111) שהיה לא חילקו כאן בין שוגג ומזיד, כמו במשניות הקודמות. וראה להלן. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה, וראה ב'תוספות חדשים'. (112) קידושין נו, ב: "אמר מר (במשנתנו), אם לקח יאכל כנגדן. ואמאי, יחזרו דמיו למקומם, כי התם (כלומר, כמו שאמרו בתוספתא שם פ"א סוף ה"ו: "אם היתה בהמה בעלת מום, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם. אם היו פירות טמאין, בין בשוגג בין במזיד יחזרו דמים למקומם", ועיי"ש בהגהות הגר"א) אמר שמואל כשברח". וכן הוא ב'ירושלמי' מעשר שני שם ה"ג. (113) הלוקח. (114) של המעשר, שביד המוכר. (115) ואף שלא נתחללו המעות על העבדים, אפילו אם היה המקח במזיד, ש"הרי בהמה טמאה ועבדים וקרקעות דאדם יודע שאין מעות מעשר שני מתחללין עליהן", ואין הוא יכול לחלל המעות שביד המוכר על מעות שבידו כיון שאינן ברושותו (למעלה פ"ד ה"א), מכל-מקום אוכל כנגדן, שקנסו אותו חכמים, כדי שלא יבואו להקל בכך. וראה בפ"ג ה"ח-ט, מה שהעירונו בשם ה'חזון איש'. (116) משנה, שם. (117) כגון עבדים וכיוצא בהם. (118) בין בשוגג בין במזיד, כנ"ל. (119) אין זה בגמרא שם, והוסיפו רבינו מדעתו. ומדובר כשאין המעות בידם, שאם הן בידם - כופים אותם להחזיר, ועי' 'משנה ראשונה' שם. (120) כנ"ל. (121) לפנינו ולא ברחו. (122) בין בשוגג ובין במזיד. בשוגג, משום שהוא מקח טעות, כנ"ל. ובמזיד, אמרו בקידושין נו, ב: "וטעמא דברח (שאוכל הלוקח כנגד המעות). הא לא ברח, קנסינן למוכר. ונקנסיה ללוקח (שיאכל כנגדן בירושלים) וכו', מסתברא כל היכא דאיכא איסורא (מעות המעשר) התם, קנסינן". וכל זה כשהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה, אבל אם לקח פירות ובהמה בכסף מעשר חוץ לירושלים, כנ"ל בהלכות הקודמות, שהם ראויים לאכילה, אלא שאסור לקחת אותם מסיבה אחרת, כנ"ל, לא החמירו לחייב את הלוקח לאכול

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ט שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קפז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁמַיִם¹⁵⁰; וְאִם כִּסְף מַעֲשֵׂר אֶכֶל¹⁵¹ - יִחְזְרוּ דָמַיִם⁸
לְמִקְוָמָם וְיַעֲלוּ וַיֹּאכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם¹⁵², אוּ לֹאכַל פִּנְגֶּדֶן⁹
בִירוּשָׁלַיִם, אִם אֵין יָכוֹל¹⁵³ לְהַחְזִיר אֶת הַדָּמַיִם.¹⁰

(147) תוספתא מעשר שני פ"ג ה"ט, הובאה ב"ירושלמי" שם פ"א ה"א. (148) כלומר, חוץ לירושלים. (149) "ירושלמי" שם: "רבי זריקא בשם חזקיה, הלכה כרבי במעות (שהאוכל מעות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יחזרו דמים למקומן), וכרבן שמעון בן גמליאל בפירות (שהאוכל פירות מעשר, בין שוגג בין מזיד, יצעק לשמים). (150) ב"ירושלמי" ותוספתא שם: "יצעק לשמים", וכן הנוסחא בספרים מדויקים בדברי רבינו (מהר"י קורקוס) ובכמה כתבי-יד ('תוספתא כפשוטה'). וכן היא הגירסה הנכונה (כסף-משנה), וכן הגיה הראב"ד. (וראה בדפוס רומי). ורוצה לומר: יבקש מהשי"ת שימחול לו, אבל תקנה אחרת אין לו, שהרי הפירות כבר אינם בעולם, ואם כסף מעשר אכל, שהמעות עדיין בעין, קנסוהו, כדלהלן. (151) שקנה בכסף פירות ואכלם בתורת חולין, או ששילם בכסף חוב ולא יצאו המעות לחולין (ספר הניר על ה"ירושלמי" שם). ובשני האופנים הנ"ל ישנן המעות בעולם, אלא שבאופן הראשון - נתחללו, ובאופן השני - לא נתחללו, ולפיכך קנסוהו חכמים. ראה להלן. ומדובר בין בשוגג בין במזיד, ראה למעלה. (152) באופן שקנה פירות בכסף המעשר, שנתחללו המעות, יש כאן קנס כפול: א) שיחזרו לקדושת מעשר שני; ב) שיעלום ויאכלום בירושלים כמעשר שני. ואם שילם בחוב, שלא נתחללו (ראה למעלה), שדין הוא שהם קודם, אין כאן אלא קנס אחד: שיעלום לירושלים. (153) בדפוס רומי, בטעות: "אם יכול".

שחלה ביחד עם קדושת המעשר, הרי היא כהקדש שני, קא-משמע-לן שכיון שקדושת המעשר פקעה, נמצאת קדושת השלמים כהקדש ראשון (ראה ב'מראה הפנים' שם ד"ה שלמים). (140) אבל אם פודה לאחר, אינו מוסיף חומש, ראה בהל' ערכין שם.

1 יט. הַמִּתְפִּיס¹⁴¹ מַעֲשֵׂר לְשָׁלְמַיִם¹⁴² - לֹא קָנוֹ
2 שְׁלָמַיִם¹⁴³; שֶׁקֶדְשֵׁת שְׁלָמַיִם אֵינָה חֵלָה עַל קֶדְשֵׁת
3 מַעֲשֵׂר, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מִמּוֹן גְּבוּהָ הוּא¹⁴⁴. וְאֵין צָרִיךְ
4 לִימָר, אִם הַתִּפְּסִים הַמַּעֲשֵׂר עֲצָמָן¹⁴⁵ לְשָׁלְמַיִם - שֶׁלֹּא
5 קָנוֹ שְׁלָמַיִם¹⁴⁶.

(141) מנחות פב, א. כרבי אלעזר ורבי אמי ולא כרבי יוחנן. וראה ב'כסף משנה'. (142) כלומר, הקדישן לשם שלמים. (143) ויכול לקנות בהן כל מה שירצה. (144) מנחות, שם. וראה בפ"ג הי"ז. [ומכאן שאף מעות מעשר שני הן ממון גבוה, והצל"ח בפסחים ז, א - לא הביא דברי רבינו אלה]. (145) כלומר, הפירות שעדיין לא פדום. ומכאן נראה, שהפדיה גורעת ומקלישה את קדושת המעשר. וכן כתב ה'חזון איש' פ"ד ה"ב, סוף ד"ה ולקוח. (146) ודוקא כשהתפס מעות המעשר לשלמים, שאז אינו רוצה שקדושת המעשר תפקע, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה בכסף מעשר, לשלמים, כיון שפוקעת קדושת המעשר, שוב יכולה קדושת השלמים לחול. ועוד, שכשהוא מתפס, אזי שתי הקדושות צריכות לחול זו אחר זו, וזה לא ייתכן, ולכן לא קנו השלמים, אבל כשלוקח בהמה לשלמים, ששתי הקדושות חלות בבת אחת, קנו השלמים. וראה ברדב"ז.

6 כ. הָאוֹכֵל¹⁴⁷ מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּתוּרֵת חֲלִין¹⁴⁸, אֶפְלוּ
7 בְּמִזֵּיד¹⁴⁹: אִם פְּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר עֲצָמָן אֶכֶל - יֵצֵא יָדֵי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ט כ"ה שבט תשע"ח

הָיָה לְמִטָּה מִן הַשְּׁמָרִים - הָרִי זֶה עָשׂוּי לְחִזְקָה⁶,¹⁹
20 וְאֶסוּר לְפָתְחוֹ.

(2) שבת קמו, א. (3) אדי חום וריח רע שלא ימותו התרנגולים. (4) ראה למעלה פרק י' הלכה יד והלכה טז. (5) נקב שהיה שם מכבר ונסתם. (6) את הכלי, שלא יצא יינו למטה מן השמרים אצל שוליו, שכל כובד היין נשען שם, וצריך סתימה מעולה, לפיכך כשפותחו, חשוב כפותח נקב חדש (רש"י).

21 ב. נוֹקְבִין מְגוּפָה⁷ שֶׁל חֲבִית לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה יַיִן,
22 וּבִלְבָד שֶׁיִּנְקְבְּנָה מִלְּמַעְלָה; אֲבָל מַצְדָּה⁸ - אֶסוּר,
23 מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּתוּחָה כְּלִי. שׁוֹבֵר⁹ אֶת הַחֲבִית
24 לְאֹכַל מִמֶּנָּה גְּרוּגְרוֹת, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִתְפּוֹן לַעֲשׂוֹת
25 כְּלִי¹⁰. וּמִבְּמֵי אֶתֶם חֲבִית שֶׁל יַיִן, וּמִתִּיז אֶת רֹאשָׁהּ
26 בְּסִיף לְפָנֵי הָאוֹרְחִין¹¹, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ¹²; שְׂאִין פְּגָתוֹ
27 אֶלָּא לְהִרְאוֹת נְדִיבֵת לְבוֹ¹³.

יום ראשון י"ט שבט ה'תשע"ח

הלכות שבת

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים

(1) נתבארו שבותי יתר המלאכות, אותן שיש להן שבותין, והן ארבע, וכולן על הסדר.

11 א. הָעוֹשֶׂה² נֶקֶב שֶׁהוּא עָשׂוּי לְהִכְנִיס וּלְהוֹצִיא -
12 פְּגוֹן נֶקֶב שֶׁבָּלִיל הַתְּרַנְגּוּלִין, שֶׁהוּא עָשׂוּי לְהִכְנִיס
13 הָאוֹרָה וּלְהוֹצִיא הַהֶבֶל³ - הָרִי זֶה חֵיב מָשׁוּם מִפֶּה
14 בְּפִטְיֵשׁ⁴. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ עַל כָּל נֶקֶב - אֶפְלוּ הָיָה עָשׂוּי
15 לְהוֹצִיא בִלְבָד אוּ לְהִכְנִיס בִלְבָד - שֶׁמָּא יָבוֹא לַעֲשׂוֹת
16 נֶקֶב שֶׁחֵיבִין עָלָיו. וּמִפְּנֵי זֶה אֵין נוֹקְבִין בְּחִבֵּית נֶקֶב
17 חֲדָשׁ, וְאֵין מוֹסִיפִין בּוֹ. אֲבָל פּוֹתְחִין נֶקֶב יִשָּׁן⁵.
18 וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַנֶּקֶב לְמִטָּה מִן הַשְּׁמָרִים; שְׂאֵם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(7) שבת קמו, א. סתימת החבית היתה עשויה מטיט, וכשלא היו צריכים לכל היין שבחבית, לא היו מסירים את כל המגופה, כי יין מגולה מתקלקל, אלא היו נוקבים חור בראש המגופה. (8) כשאינו רוצה לפתוח את המגופה, שלא יפלו עפר או פסולת ביין, עושה בה פתח מן הצד. (9) משנה, שבת קמו, א. (10) לנקבה יפה בפה נאה (רש"י). (11) בנוסח אחר: "לצורך האורחין" (מעשה רוקח). (12) "שאין במקלקל שום איסור בשבת" (רש"י) אם עושה כן לצורך שבת (ר"ן). (13) ואין כוונתו לתקן הכלי.

ג. ויכשם¹⁴ שאסור לפתח פל נקב¹⁵, פך אסור לסתם פל נקב. לפיכך אסור לסתם נקב החבית, ואפלו בדבר שאינו מתמרח¹⁶ ואינו פא לידי סחיטה, כגון שישתם בקיסם או בצרור קטן¹⁷. אכל אם הניח שם אכל פדי להצניעו, ונמצא הנקב נסתם - מתר. ומתר להערים בדבר זה¹⁸.

14 ויכשם¹⁴ שאסור לפתח פל נקב¹⁵, פך אסור לסתם פל נקב. לפיכך אסור לסתם נקב החבית, ואפלו בדבר שאינו מתמרח¹⁶ ואינו פא לידי סחיטה, כגון שישתם בקיסם או בצרור קטן¹⁷. אכל אם הניח שם אכל פדי להצניעו, ונמצא הנקב נסתם - מתר. ומתר להערים בדבר זה¹⁸.

(14) שבת קלט, ב. (15) אפילו אינו עשוי להכניס ולהוציא, כמבואר בה"א. (16) כי אם "ממרח בשעוה או זפת וכיוצא בהן מדברים המתמרחים עד שיחליק פניהם - חייב משום מוחק" (רבינו בפי"א ה"ה). (17) בנוסח אחר, חסרה המילה "קטן" (מעשה רוקח). (18) כי הערמה בדבר שאינו אסור רק מדרבנן - מותר (שבת קלט:). וכן מבואר בפכ"ב הט"ז ובהלכות יום-טוב פ"ז ה"ח.

ד. פל דבר שהוא גמר מלאכה - חייב עליו משום מכה בפטיש¹⁹. ומפני זה, הגורר²⁰ פל שהוא או המתקן פלי באיזה דבר²¹ שיתקן - חייב. לפיכך²² אסור להשמיע קול של שיר בשבת - בין בכלי שיר, כגון כנורות ונגלים, בין בשאר דברים. אפלו להכות באצבע על הקרקע או על הלוח, או אחת כנגד אחת, כדרך המשוחררים, או לקשקש את האגוז לתנינוק, או לשחק בו בזוג²³, פדי שישחק. פל זה וכיוצא בו אסור, גזרה שפא יתקן פלי שיר.

(19) שבת עג, א: "שכן האומן מכה בקורנס על הסדן להחליקו בגמר מלאכה" (רש"י), ורבינו חננאל פירש: "שהאומן מכה בפטיש על הכלי להשוות עקמימותו, וכן על האבן שבבניין להשוותה לחברותיה, וזהו גמר מלאכה". (20) שבת קג, ב. ובניגוד לדעת רש"י שחייב משום ממחק - לדעת רבינו חייב משום מכה בפטיש. ובנוסח אחר: "הגורד" (ויניציאה). וכן מובא בפי"ה הט"ז. (21) בנוסח אחר: "באיזה דבר משתיהם חייב" (מעשה רוקח). (22) עירובין קד, א. (23) פעמון.

ה. אין²⁴ מספקין²⁵ ולא מרקדין ואין מטפחין²⁶ בשבת, גזרה שפא יתקן פלי שיר. ולספק בלאחר יד - מתר²⁷. אין שטין על פני המים, גזרה שפא יתקן²⁸ חבית של שטיין²⁹. ברכה³⁰ שפחצר - מתר לשוט בתוכה; שאינו פא לעשות חבית של שטיין. והוא, שיהיה לה שפה מקפת, שלא יעקר ממנה המים, פדי שיהיה הפך והפרש ביניה ובין המים³¹.

ו. אין³² חותכין שפופרת של קנה³³, מפני שהוא כמתקן פלי. היתה חתוכה, אף-על-פי שאינה מתקנת - מתר להכניסה בנקב החבית בשבת להוציא ממנה יין, ואין חוששין שפא יתקן. ואסור להניח עלה של הדס³⁴ וכיוצא בו בתוך הנקב של חבית פדי שיקלח את היין, מפני שהוא פועשה מרוב בשבת³⁵. ואין³⁶ שוברין את החרס, ואין קורעין את הניר³⁷, מפני שהוא כמתקן פלי.

(32) שבת קמו, ב. (33) חלול, שנותנים בנקב החבית כדי להוציא את היין מתוכה. (34) "שנותנים על הנקב של חבית, להיות מקלח בו היין ולא יהיה שותת בדרגה החבית" (ר"ח). (35) ודעת הרא"ש כרב אשי, שטעם האיסור הוא שפא יקטום עלה של הדס אם לא יהיה לו תלוש, ובמקום שיש לו הרבה קטומים מותר (סי' שיד). (36) משנה, ביצה לב, ב. (37) "כשצולים דגים, חותכים קנים או שוברים חרסים או חותכים נייר, ושורים במים ומסדרים את הניר על גב התנור, כדי שהמתכת לא תשרוף את הדג" (רש"י).

ז. זמורה³⁸ שהיא קשורה בטפית³⁹ - ממלאין בה בשבת, ואם אינה קשורה - אין ממלאין בה; גזרה שפא יקטום אותה ויתקעה⁴⁰. אסור⁴¹ לחפ⁴² פלי כסף בגרמקון⁴³, מפני שהוא מלבנן כדרך שהאמנין עושין, ונמצא כמתקן פלי וגומר מלאכתו בשבת. אכל חופפין אותו בחול ובנותר⁴⁴. וכן פל הפלים חופפין אותו בכל דבר. ואסור⁴⁵ להדיח קערות ואלפסין⁴⁶ וכיוצא בהן, מפני שהוא כמתקן⁴⁷, אלא אם-כן הדיחו לאכל בהן סעדה אחרת באותה שבת. אכל פלי שתיה, כגון כוסות וקיתונות - מתר להדיחו בכל עת; שאין קבע לשתיה. ואין⁴⁸ מציעין את המטות בשבת פדי לישן עליהן למצאי שבת⁴⁹, אכל מציעין מלילי שבת לשבת.

(38) משנה, שבת קכה, ב. ענף גפן ארוך. (39) פך קטן, שהזמורה קשורה בו כעין חבל בדלי, כדי לדלות ולשאוב

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ט שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

59) מבואר בפ"א ה"ה וה"ו. (60) שבת קמא, ב.
61) "מפני שהמנעל נהנה ממנו ונמצא מעבדו" (רש"י).
62) כיון שבשעת הסיכה לא נגע השמן בעור - מותר.
63) "עור שעושים ממנו משטחות לשולחן ולמיטה" (רש"י).
64) אף שאינו מתכוון לזה (גמרא, שם).
65) אין בהם משום חשש עיבוד.

יא. המְרַחֵם רַטְיָה בְּשֵׁבֶת - חֵיב מְשׁוּם מוֹחֵק אֶת
הָעוֹר. לְפִיכָף אֵין סוֹתְמִין נֶקֶב בְּשַׁעֲוָה⁶⁷ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ,
שָׁמָּה יִמְרַח⁶⁸. וְאִפְלוּ בְּשׁוּמָן אֵין סוֹתְמִין אֶת הַנֶּקֶב,
גְּזֵרָה מְשׁוּם שַׁעֲוָה.

66) כמבואר בפ"א ה"ו. (67) משנה, שבת קמא, א: "ואם
היתה נקובה, לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח. אמר
רבי יהודה, מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב (שם
מקום), ואמר: חוששני לו מחטאת (שמה מירח השעוה
לדבקה בדפני הכלי סביב הנקב)". (68) מלבד איסור
סחימת הנקב שנזכר בהלכה ג', אם סתמו בשעוה - חייב
גם משום ממרח (כסף-משנה).

יב. פּוֹתֵב - מְאַבּוֹת מְלֹאכוֹת. לְפִיכָף⁶⁹ אִסּוּר לְכַחֵל⁷⁰
בְּפוֹף⁷¹ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּשֵׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּכוֹתֵב⁷².
וְאִסּוּר⁷³ לָלוֹת וּלְהָלוֹת, גְּזֵרָה שָׁמָּה יִכְתֹּב⁷⁴. וְכֵן
אִסּוּר לְקַנּוֹת וּלְמַכּוֹר⁷⁵ וּלְשַׁכּוֹר וּלְהַשְׁכִּיר, גְּזֵרָה שָׁמָּה
יִכְתֹּב. לֹא⁷⁶ יִשְׁכּוֹר אָדָם פּוֹעֲלִים בְּשֵׁבֶת, וְלֹא יֹאמֵר
לְחִבְרוֹ לְשַׁכּוֹר לוֹ פּוֹעֲלִין. אֲבָל לְשֹׂאֵל וּלְהַשְׂאִיל -
מִתֵּר⁷⁷. שׂוֹאֵל⁷⁸ אָדָם מִחִבְרוֹ פְּדֵי זֵין וְכַדֵּי שָׁמֶן,
וּבִלְבָד שֶׁלֹא יֹאמֵר לוֹ "הֲלוֹנִי".

69) משנה, שבת צד, ב. (70) לצבוע. (71) מין אבק כחול,
שנותנות הנשים סביבות עיניהן. (72) "שמולין המכחול
סביב העין, כאדם המולין קולמוס סביב האות" (רש"י); וכן
כתב רבינו בפירוש המשנה, כי כוחל הרי הוא ככותב [וכן
היא מסקנת הגמרא (שבת צה. לפי כת"י מינכן) "כוחלת
משום כותבת"]. (73) שבת קמא, א. (74) את החוב שלא
ישכח. (75) וכן מפורש בנחמיה (יג, טז) "והצורים ישבו
בה, מביאים דג וכל מוכר ומוכרים בשבת לבני יהודה
וירושלים, ואריבה את חורי יהודה, ואומרים להם: מה
הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת";
ובמכילתא (פרשת תשא): "כי קודש היא לכם" - מגיד
שהשבת מוספת קדושה על ישראל, מה שפלוני חנותו
נעולה? - שהוא משמר את השבת. . . מעיד למי שאמר
והיה העולם שברא את עולמו בששה ימים ונח ביום
השביעי". (76) שבת קנ, א. (77) השאלה היא לזמן
מועט, ולכן לא גזרו שמה יכתוב, אבל הלוואה היא לזמן
מרובה, וחוששים שמה יכתוב (ירב אלפס). (78) משנה,
שבת קמא, א.

יג. אֶחָד⁷⁹ הַמוֹכֵר בִּפְהָ⁸⁰ אוּ בְּמִסְיָה - אִסּוּר. [וְאִסּוּר
לְשַׁקֵּל] - בֵּין בְּמֵאזְנִים, בֵּין שֶׁלֹא בְּמֵאזְנִים. וְכִשְׁם⁸¹
שֶׁאִסּוּר לְשַׁקֵּל, כִּף אִסּוּר לְקַנּוֹת וּלְמַדֵּד⁸² - בֵּין בְּכָלִי
מִדָּה, בֵּין בִּיד, בֵּין בְּחֶבֶל.

(79) ראה ה' יום-טוב פ"ד הי"ט וב'. (80) שהחליטו על

מים מהבור או מהמעיין. (40) "אם אינה קשורה אלא שיש
עקמומית בראשה כעין מזלג ראוי לתלות בו את הטפיח,
חוששים שמה יתקנה מתוך שהיא רכה ונמצא עושה כלי,
וחייב משום מכה בפטיש" (רש"י). ובנוסף אחר: "שמה
יקטום אותה ויתקננה" (ויניציאה). (41) שבת נ, א.
(42) לשפשף ולצחצח. (43) טיט לבן מאי כרחים,
שמצחצחים בו כלי כסף. (44) מין עפר כעין מלח חריף,
משתמשים בו להסיר כתמים. (45) שבת קיח, א: "קערות
שאכל בהם ערבית, מדיחן לאכול בהם שחרית; שחרית,
מדיחן לאכול בהן בצהרים; בצהרים, מדיחן לאכול בהן
במנחה; מן המנחה ואילך - שוב אינו מדיח". (46) מחבות
עמוקות לטיגון ובישול. (47) לצורך יום חול (מגיד-
משנה). (48) שבת קיג, א. (49) שהוא טורח משבת לחול.

ח. אִסּוּר⁵⁰ לְהַטְבִּיל פְּלִים טְמֵאִין בְּשֵׁבֶת, מִפְּנֵי
שֶׁהוּא כְּמִתְקֵן פְּלִי. אֲבָל אָדָם טְמֵא מִתֵּר לְטַבֵּל,
מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּמִקְרֵי⁵¹. וְאֵין⁵² מִזִּין⁵³ עָלָיו בְּשֵׁבֶת.
הַמְטְבִּיל⁵⁴ פְּלִים בְּשֵׁבֶת: בְּשׁוּגָג - יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן,
בְּמִזִּיד - לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת⁵⁵.
וּמִתֵּר⁵⁶ לְהַטְבִּיל אֶת הַמֵּים הַטְּמֵאִים בְּשֵׁבֶת. בִּיצֵד
יַעֲשֶׂה? נֹתֵן בְּכָלִי שֶׁאֵינוֹ מִקְבֵּל טְמֵאָה, כְּגוֹן כָּלִי
אֲבָנִים⁵⁷, וּמְטְבִיל הַפְּלִים בְּמִקְוָה, עַד שֶׁיַּעֲלֶה מִי
הַמִּקְוָה עֲלֵיהֶן וְיִטְהָרוּ.

(50) משנה, ביצה יז, ב. (51) רוחץ לתענוג ולהצטנן, ולא
להטהר מטומאתו. (52) משנה בפסחים סה, ב (מעשה
רוקח). (53) הזאת שלישי ושביעי לטהר טמא מת
מטומאתו (במדבר יט). (54) תרומות פ"ב מ"ג.
(55) כמבואר בפ"ה הכ"ג. (56) משנה, ביצה יז, ב. הטבלה
זו נקראת "השקה", "מי שיש לו מים יפה לשתות ונטמא,
ממלא מהם כלי אבן ונותנים במקוה מים, עד שמשיק מים
למים, ונמצאו אלו זרועים ומחוברים למי מקוה, ובטלים
בהם ונטהרים" (רש"י שם). (57) "שאלו היה נותן אותם
המים הטמאים בכלי עץ וכיוצא בו מן הכלים שמקבלים
טומאה, היה נטמא הכלי באותם המים הטמאים שבתוכו"
(פירוש המשניות).

ט. אֵין מְגַבִּיהֵין⁵⁸ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂוֹת בְּשֵׁבֶת, מִפְּנֵי
שֶׁנִּרְאָה כְּמִתְקֵן דָּבָר שֶׁלֹא הָיָה מִתְקֵן.

(58) משנה, ביצה לו, ב. אין מפרישים תרומות ומעשרות.
י. מַעֲבֵד - מְאַבּוֹת מְלֹאכוֹת הוּא. וְהַמְרַפֵּף⁵⁹ עוֹר
בְּשָׁמֶן, כְּדִרְף שֶׁהַעֲבָדִים עוֹשִׂים - הֲרִי זֶה מַעֲבֵד,
וְחֵיב. לְפִיכָף⁶⁰ לֹא יִסּוּף אָדָם רַגְלוֹ בְּשָׁמֶן וְהוּא בְּתוֹךְ
הַמְנַעֲלִי⁶¹ אוּ בְּתוֹךְ הַסַּנְדֵּל הַחֲדָשִׁים; אֲבָל סָף הוּא אֶת
רַגְלוֹ שָׁמֶן וְלוֹבֵשׁ⁶² מְנַעֲלוֹ אוּ סַנְדָּלוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן
חֲדָשִׁים. וְסָף כָּל גּוֹפּוֹ שָׁמֶן וּמַתְעַגֵּל עַל גְּבִי
קִטְבִּילִיא⁶³ חֲדָשָׁה, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַשָּׁמֶן מוּעָט, כְּדִי שֶׁיַּצְחִצֵחַ הָעוֹר
בְּלִבָּד; אֲבָל אִם הָיָה בְּכֶשֶׁר שָׁמֶן הַרְבֵּה, כְּדִי שֶׁיִּרְפֹּף
הָעוֹר - הֲרִי זֶה אִסּוּר⁶⁴, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַעֲבֵדוֹ. וְהַפֵּל
- בְּחֲדָשִׁים, אֲבָל בְּיָשָׁנִים⁶⁵ - מִתֵּר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(101) תרומות פ"ב מ"ג. (102) כמבואר בהלכה ח. (103) שיצאו מכלל טבל. (104) רי"ף ביצה פרק ה בשם הירושלמי. (105) בבא-קמא ע, א. (106) משנה, שבת לד, א. (107) "בימי יוחנן כהן גדול שהיה אחר שמעון הצדיק, שלחו בית-דין הגדול ובדקו בכל גבול ישראל, ומצאו שהכל זהירים בתרומה גדולה ומפרישים אותה, אבל מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני, היו עמי הארץ מישראל מקילים לעצמם ולא היו מפרישים אותם, לפיכך גזרו שלא יהיו נאמנים על המעשרות אלא אנשים נאמנים, אבל עמי הארץ פירותיהן ספק ואין נאמנים לומר מעושרין הן, וזהו הנקרא דמאי" (רבינו בהל' מעשר פ"א ה"א). וראה למעלה פ"א מהל' ברכות ה"כ. (108) ספק יום ספק לילה (כמבואר בפ"ה ה"ד), ולא גזרו בו משום שיש ספק בזמן ובפירות. (109) טבל.

19 טז. מי¹¹⁰ שקרא שם¹¹¹ לתרומת מעשר¹¹² של דמאי
או למעשר עני של ודאי - לא יטלם¹¹³ בשבת,
20 אף-על-פי שייחד מקומן מקדם השבת, ויהי הן
21 ידועין ומנחין בצד הפרות. ואם היה כהן או עני
22 למודים¹¹⁴ לאכל אצלו - יבואו ויאכלו; ובלבד
23 שיודיע לכהן, שזו שאני מאכילך תרומת מעשר,
24 ויודיע¹¹⁵ לעני, שזו שאני מאכילך מעשר עני.
25

(110) דמאי פ"ד מ"ד. (111) שאמר בערב שבת: מה שאני חייב להפריש יהיה בצפוני או בדרומי של צבור הפירות, אבל לא הוציא את התרומות והמעשרות למקום אחר. (112) שהלוי צריך להפריש תרומה לכהן ממעשר שהוא מקבל מישראל, אבל תרומה גדולה רגילים לתתה מיד לכהן, ואין הדרך להשאירה בבית ישראל אחר שקרא שם עליה. (113) ליתנם לכהן או לעני, שאסור לתת המתנות בשבת (רבינו בפירוש המשניות שם). (114) רגילים לאכול על שולחנו. (115) שאם אינו מודיעם, הם סבורים שמשלו הוא מאכילם, ואסור להאכיל לאורחיו תרומות ומעשרות (פירוש המשניות ורע"ב). ועוד: שגונב דעת הבריות (תפארת ישראל').

26 יז. אסור¹¹⁶ להפסיק¹¹⁷ ולשחק בקביא¹¹⁸ בשבת, מפני
27 שהוא כמקח וממכר. ומפסיק אדם עם בניו ועם בני
28 ביתו¹¹⁹ על מנה גדולה כנגד מנה קטנה, מפני שאין
29 מקפידין¹²⁰.

(116) משנה, שבת קמח, ב. (117) להטיל גורלות. (118) "אלו שמשחקים בעצים או בצורות או בעצמות וכיוצא בהן, ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חבריו באותו שחק, יקח ממנו כך וכך" (רבינו בפ"ו מהל' גזילה ואבידה ה"י) ודבר זה אף בחול אסור משום גזל מדבריהם (שם). (119) דרך משחק על יד השולחן בשבת (פירוש המשניות). (120) ולא יבואו לידי מדה ומשקל, שהרי אביהם נותן להם הכל משלו.

30 יח. אסור¹²¹ לחשב חשבונות, שהוא צריך להן,
31 בשבת¹²² - בין שיעבר, בין שעתיד להיות - גזרה
32 שקמא יכתב. לפיכך, חשבונות שאין בהן צרך - מתר

המקח ולא מסרו לו. (81) משנה, שבת קנז, ב. (82) אבל מותר לומר לחבירו: מלא לי כלי זה, אף שהוא כלי של מידה, כיון שאינו מזכיר לו שם מידה (פ"ד מהלכות יו"ט הלכה כא).

1 יד. אין⁸³ דניין⁸⁴ בשבת, ולא חולצין⁸⁵ ולא מבימין⁸⁶
2 ולא מקדישין⁸⁷; גזרה שקמא יכתב. ואין מקדישין⁸⁸
3 ולא מעריכין⁸⁹ ולא מחרימין⁹⁰, מפני שהוא כמקח
4 וממכר⁹¹. ואין מגביהין תרומות ומעשרות, שזה
5 דומה למקדיש⁹² אותן פרות שהפריש. ועוד, מפני
6 שהוא כמתקן אותן בשבת. ואין⁹³ מעשרין את
7 הבהמה⁹⁴, גזרה שקמא ירשם בסקרא⁹⁵. ומקדיש⁹⁶
8 אדם פסחו⁹⁷ בשבת⁹⁸, וחגיגתו⁹⁹ ביום טוב; שזו -
9 מצות היום היא. וכשם שאין מקדישין, כך אין
10 מקדישין מי חטאת¹⁰⁰.

(83) משנה, ביצה לו, ב. (84) שמא יכתוב פסק-דין. (85) חליצת נעל היבם, שאינו רוצה לייבם את אשת אחיו המת, ואסור שמא יכתוב שטר חליצה. (86) שמא יכתוב שטר כתובה ליבמה. (87) אשה, שמא יכתוב שטר אירוסין וקידושין. (88) חפץ לה. (89) להעריך ערך נפשו של הנודר להקדש לפי שנותיו (ויקרא כז). (90) האומר: הרי בהמה זו חרם - לבדק בית המקדש. (91) אין הכוונה שאסור שמא יבוא לידי מקח וממכר, שהרי מקח וממכר גזירת חכמים היא, ואין גוזרים גזירה לגזירה, אלא שטעם האיסור באלה, שזה למקח וממכר: שמא יכתוב. (92) ראה למעלה הלכה ט [וכאן הוסיף טעם זה לתרומת חוץ לארץ שאוכל והולך ואחר כך מפריש (בכוורות כז). ואין בה הטעם של מתקן, ואסור להפרישה משום מקדיש, עיין ביצה ט.]. (93) משנה, בכוורות נו, ב. (94) מעשר בהמה "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה" (ויקרא כז, לב). (95) צבע אדום שרושמים בו את העשירי שיצא בפתח הדיר (ומה שלא אסרו בזה כבכל מקדיש, עיין 'תוספות' חגיגה ח. ד"ה משום סקרא). (96) שבת קמח, ב. (97) קרבן הפסח. (98) בערב פסח שחל בשבת, שהקרבן הפסח דוחה את השבת. (99) "חגיגה האמורה בתורה היא שיקריב שלמים ביום-טוב הראשון של חג בבואו לבית המקדש" (הל' חגיגה פ"א ה"א). (100) 'ספרי' (פ' בהעלותך פיסקא סה - "צפנת פענח"); "נתינת אפר הפרה על המים שנתמלאו הוא הנקרא "קידוש", והמים האלה שניתן עליהם האפר הם הנקראים מי חטאת ומים מקודשים", ובהם היו מטהרים את הטמאים (רבינו בהל' פרה אדומה פ"ו ה"א).

11 טו. המגביה¹⁰¹ תרומות ומעשרות בשבת או ביום
12 טוב: בשוגג - יאכל ממה שהתקין, במזיד - לא
13 יאכל עד מוצאי שבת¹⁰². ובין כך ובין כך תקין¹⁰³
14 את הפרות. וכן המקדיש¹⁰⁴ או המעריך או המחרים
15 בשבת - בין בשוגג, בין במזיד - מה שעשה עשוי;
16 ואין צריך לומר ביום טוב. וכן המקנה¹⁰⁵ לחבירו
17 בשבת - קנה. מעשרין¹⁰⁶ את הדמאי¹⁰⁷ בין
18 השמשות¹⁰⁸, אבל לא את הודאי¹⁰⁹.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ט שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

134) משנה, שבת קיז, ב. 135) אבל בחצר אחרת שאין בה הדליקה אינו בהול, ומותר להציל הכל מחשש הדליקה שבחצר הסמוכה (מגיד-משנה).

כא. ומה¹³⁶ הוא מציל למזונו? אם נפלה דלקה בלילי שבת - מצילין מזון שלש סעודות¹³⁷, הראוי לאדם - לאדם¹³⁸, והראוי לבהמה - לבהמה¹³⁹; נפלה בשחרית¹⁴⁰ - מצילין מזון שתי סעודות; במנחה - מצילין מזון סעודה אחת.

136) משנה, שבת קיז, ב. 137) שחייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, כמבואר בפ"ל ה"ט. 138) מזון שלש סעודות עבור כל אחד מבני ביתו ('פרי מגדים'). 139) "שמקדימים מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן" (רבינו בהל' עבדים פ"ט ה"ח). 140) לפני הסעודה השניה.

כב. במה¹⁴¹ דברים אומרים? במציל בכלים הרבה¹⁴², או שהיה ממלא כלי ומציאו ומערה, וחוזר וממלא אותו שנית - הוא שאין מציל אלא מה שהוא צריך לו; אבל אם הוציא כלי אחד בהוצאה אחת, אף-על-פי שיש בו כמה סעודות - מתר.

141) משנה, שבת קב, א. 142) אפילו בפעם אחת.

כג. פיצד? מציל סל מלא כפרות, אף-על-פי שיש בו כמה סעודות, ועגול של דבלה¹⁴³, וחבית של יין. וכן אם פרש טליתו וקבץ בה כל מה שיוכל להוציא, והוציאה מלאה בבת אחת - מתר.

143) תאנים מיובשות כבושות בצורת עיגול.

כד. ואומר¹⁴⁴ לאחרים: בואו והצילו לכם¹⁴⁵! וכל אחד ואחד מציל מזון שהוא צריך לו¹⁴⁶, או כלי אחד שמחזיק אפילו דבר גדול. והרי הוא של מציל. ואם לא רצה המציל לקחתו ויתנו לבעליו - מתר לו לטל ממנו אחר השבת שבר עמלו¹⁴⁷; ואין זה שבר שבת¹⁴⁸, שהרי אין שם מלאכה ולא אסור, שלא הוציאו אלא במקום מערב¹⁴⁹.

144) משנה, שבת קב, א. 145) אבל לא בשבילו, שלא הותרו לו אלא שלש סעודות. 146) כיון שאמר: בואו והצילו לכם, הפקיר את הכל. 147) כמפורש במשנה שם: "ואם היו פקחין, עושין עמו חשבון אחר השבת. 148) שאילו רצה המציל לקחת לעצמו - הכל הרי הוא שלו, שהרי זכה בכל מן ההפקר, והוא אינו נוטל שבר עבודת ההצלה, כי-אם שבר החפצים שהוא מחזירם מרצונו (גמרא ופירוש המשניות). 149) שלגבי אחרים, הרי הדבר כמו מציאה שלא התירו בה שום איסור (ראה למעלה פ"ר הכ"ב) ועיין 'מגן אברהם' סי' של"ד סק"ג ו'מחצית השקל' שם.

כה. הצילו¹⁵⁰ פת נקיה¹⁵¹ - אינו חוזר ומציל פת שאינה נקיה; אבל אם הציל פת שאינה נקיה - חוזר ומציל פת נקיה. ומציל ביום הכפורים מה

1 לחשכון. פיצד? כמה סאין תבואה היה לנו בשנה פלונית, כמה דינרין הוציא בכתנות בנו, וכיוצא באלו; שהן בכלל שיחה בטלה, שאין בהן צרך כלל. המחשב אותן בשבת - פמחשב בחול¹²³.

121) שבת קנ, א. 122) המילה "בשבת" מתייחסת לתחילת ההלכה: אסור בשבת לחשב חשבונות שהוא צריך להן, בין לשעבר בין לעתיד להיות ('מעשה רוקח'). 123) אבל אין שיחה בטלה ראויה ליראי חטא (מגיד-משנה).

יט. אסור¹²⁴ לקרות בשטרי הדיוטות¹²⁵ בשבת; שלא יהא פדרן חל, ויבוא למחוק. מונה¹²⁶ אדם פפרותיו¹²⁷ ואת אורחיו מפיו, אבל לא מן הכתב¹²⁸, פדי שלא יקרא בשטרי הדיוטות. לפיכך, אם היו השמות חקוקין על הטבלא או על הכתל - מתר לקרותן, מפני שאינו מתחלף בשטר. ואסור¹²⁹ לקרות בכתב המהלך תחת הצורה¹³⁰ ותחת הדיוקני בשבת¹³¹. אף לקרות בפתובים¹³² בשבת בשעת בית המדרש¹³³ - אסור, גזרה משום בטול בית המדרש; שלא יהיה כל אחד יושב בביתו וקורא, וימנע מבית המדרש.

124) שבת קטז, ב. 125) שטרי חובות וחשבונות. 126) משנה, שבת קמז, ב. 127) מיני מעדנים. 128) "כי לבד ספרי הנבואות ופירושיהן, אסור לקרוא בשבת ויום-טוב, ואפילו היה אותו הספר בחכמה מן החכמות" (פירוש המשניות). 129) שבת קמט, א. 130) "כגון בני אדם המציירים בכותל חיות משונות, או דיוקנות של אדם של מעשים, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין תחתיה: זו צורת חיה פלונית, וזו דיוקנית פלוני ופלונית" (רש"י). 131) ואם עשאו לשם עבודה-זרה אסור אף בחול להסתכל בהם, שנאמר (ויקרא יט, ד) "אל תפנו אל האילים" (גמרא 'תוספות' שם). 132) "רוצה לומר, שלא יקרא ב"כתובים" (תהלים משלי ואיוב ועוד) כל אחד ואחד בביתו, כדי שלא יבטל בית המדרש, ולא אסור הקריאה בהם אלא בשעת המדרש בלבד" (פירוש המשניות). 133) "דרכם היה שהיו דורשים לעם בשבתות, ומלמדים לעם חוקי האלהים ותורותיו, והיתה תועלת גדולה לכולם בזה, וזה היו עושים קודם אכילה, ואפילו על החכמים הגדולים היה הרב מקפיד כשלא היו באים לשמוע דבריו, לפי שהקיבוץ ההוא ברוב עם היה חיזוק הדת ושמירת גדריו (מגיד-משנה).

כ. נפלה¹³⁴ דלקה בפחצר¹³⁵ בשבת - אינו מציל כל מה שיש בפחצר לחצר אחרת שבאותו המבוי, אף-על-פי שערבו; גזרה שמה יכבה הדלקה פדי שניציל, מפני שאדם בהול על ממונו. לפיכך גזרו, שלא יציל אלא מזון שהוא צריך לו לאותו שבת, ובלי שצריך להשתמש בהן בשבת, ובגדים שיוכל ללבוש; שנמצא מתנאש מן הכל, ואינו פא לירי כפוי. ואם לא ערכו - אף מזונו וכליו אינו מציל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(רש"י) - כעין סידורי תפילה שלנו. (165) שכתובים בהם פסוקים מעניינות (פרשיות) של תורה לסגולה ולרפואה.

כח. ספר¹⁶⁶ תורה¹⁶⁷ שיש בו ללקט שמונים וחמש
אותיות מתוך תבות שלמות, ואפלו בכללן "יגר
שהדוּתא"¹⁶⁸; וכן אם היתה בה פרשה שאין בה
שמונים וחמש אותיות ויש בה הזכרות¹⁶⁹, כגון
"ויהי בנסע הארץ"¹⁷⁰ - מצילין אותן מפני הדלקה.
ומצילין תיק¹⁷¹ הספר עם הספר, ותיק תפילין עם
התפילין, אף-על-פי שיש בתוכן¹⁷² מעות.

(166) שבת קטז, א. (167) שנטשטשו צורות האותיות, ולא
נשארו אלא שמונים וחמש אותיות, כמו "ויהי בנסוע"
(במדבר י', לה), החשובה כספר בפני עצמה, ואין בה אלא
שמונים וחמש אותיות. (168) אף שהוא תרגום ולא לשון
הקודש. (169) שמות קדושים, אף שאין בהם פ"ה אותיות
(שבת קטז:). (170) שנמחקו ונטשטשו מפרשה זו כמה
אותיות. (171) משנה, שבת קטז, ב. שהתיק מתשמישי
קדושה. (172) בתוך התיק, שהמעוּת בטלות לגבי התיק.

יום שני כ' שבט ה'תשע"ח

פרק ארבעה ועשרים

(1) נתבארו בו איסורים של דבריהם, בדברים שאין בהם
חשש מלאכה. ומה שהותר מהם, במקום מצוה, או צרכי
רבים, ונמשך לזה ביאור שאין עונשי בית-דין דוחין את
השבת, אף על פי שהם מצוה. ונסתיים הפרק בהקדמת
הודעת סיבות איסור טלטול מקצת דברים בשבת, מצד
מהות הדברים, לא מצד הרשויות שבהן הדברים מטולטלין.

א. יש דברים שהן אסורין בשבת, אף-על-פי
שאיןם דומין למלאכה ואינם מביאין לידי מלאכה.
ומפני מה נאסרו? משום שנאמר: אם תשיב משבת
רגלך עשות חפצך ביום קדשי. ונאמר: וכבדתו
מעשות דרכיך ממצא חפצך ודבר דבר². לפיכך
אסור לאדם להלך בחפציו בשבת, ואפלו לדבר
בהן, כגון שיידבר עם שתפו מה ימכר למחר או מה
יקנה, או היאך יבנה בית זה, וכו'. זה סחורה גלף
למקום פלוני. כל זה וכיוצא בו אסור, שנאמר:
ודבר דבר - דבור אסור, הרהור מתר³.

(2) ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו הלכה ג'): "אמר רבי
אבהו: כתיב (שמות כ, י) "ויום השביעי שבת לה' אלהיך
- מה הקדוש ברוך הוא שבת ממאמר (שהרי בעשרה
מאמרות נברא העולם), אף אתה שבות ממאמר" (שלא
תדבר בשבת דברי חול). (3) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד
א').

ב. אסור⁴ לאדם לפקד גנותיו ושדותיו בשבת כדי
לראות מה הן צריכין, או היאך הן פרותיהן; שהרי זה
מהלך לעשות חפצו. וכן אסור לאדם שייצא בשבת עד
סוף התחום⁵, וישב שם עד שתחשף, כדי שיהיה קרוב

1 שהוא צריך לשבת, אם היה יום הכפורים בערב
2 שבת¹⁵²; אבל אינו מציל בשבת ליום הכפורים¹⁵³,
3 ואין צריך לומר ליום טוב, ולא משבת זו לשבת
4 הבאה¹⁵⁴. ומה שהוא מציל ללבש - לובש כל מה
5 שהוא יכול ללבש, ועוֹטף כל מה שהוא יכול
6 לעטף, ומוציא. ואומר לאחרים: בואו והצילו
7 לכם! וכל אחד ואחד לובש ומתעטף בכליו,
8 ומוציא. והרי הוא שלו כמו המאכל, שהרי מן
9 ההפקר הן זוכין.

(150) שבת קיז, ב. (151) מזון שלש סעודות. וכן הדין
בבשר ודגים ושאר מיני אוכלין, אם הציל כבר מין אחד,
יכול לומר במין השני אני חפץ (או"ח סי' שלד).
(152) בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, אבל בזמננו אין
יום הכיפורים חל לא בערב שבת ולא באחד בשבת,
כמבואר בהל' קידוש החודש פ"ז ה"א. (153) למוצאי יום
הכיפורים (רש"י). אף-על-פי שיש טעם להתיר, משום
שמצוה לאכול במוצאי יום הכיפורים (תוספות' שם).
(154) שהרי יש לו זמן להכין אוכל בשבילו.

10 כו. מתר¹⁵⁵ להציל כל כתבי הקדש¹⁵⁶ שיש בחצר
11 לחצר אחרת שבאותו המבוי, ואף-על-פי שלא ערבו;
12 ובלבד שיהיה למבוי שלש מחצות ולחי אחד¹⁵⁷.
13 והוא, שיהיו כתובין אשורית¹⁵⁸ ובלשון הקדש; אבל
14 אם היו כתובין בכל לשון או בכתב אחר - אין מצילין
15 אותן, אפלו היה שם ערוב. ובחל אסור לקרות בהם¹⁵⁹,
16 אלא מניחן במקום התורה והן מתאבדין מאליהן.

(155) משנה, שבת קטז, א. (156) תורה נביאים וכתובים.
(157) כמבואר בפ"ז ה"ב. (158) הוא הכתב שבספרי
התורה שלנו. (159) שבת קטז, א: "מעשה באבא חלפתא
שהלך אצל רבן גמליאל בריבי לטבריה, ומצאו שהיה יושב
על שולחנו . . . ובידו ספר איוב תרגום, והוא קורא בו.
אמר לו: זכור אני ברכן גמליאל אבי אביך, שהיה עומד על
גבי מעלה בהר-הבית, והביאו לפניו ספר איוב תרגום, ואמר
לבנאי: שקעוהו תחת הנדבך (שורת אבני הבנין), אף הוא
צויה עליו וגנזו. רבי יוסי בריי יהודה אומר - מניחן במקום
התורפה (=מקום גלוי) והן מרקיבין מאליהן".

17 כז. היו¹⁶⁰ כתובין בסם¹⁶¹ ובסקרא¹⁶² - אף-על-פי
18 שאינו כתב של קיימא, הואיל והן כתובין אשורית
19 ובלשון קדש - מצילין אותן. גליון¹⁶³ של ספרים,
20 שלמעלה ושלמטה ושביין פרשה לפרשה ושביין דף
21 לדף ושבתחלת הספר ושבתסוף הספר - אין מצילין
22 אותן. הברכות¹⁶⁴ והקמיעין¹⁶⁵, אף-על-פי שיש בהן
23 אותיות של שם ומענינות הרבה של תורה - אין
24 מצילין אותן מפני הדלקה.

(160) שבת קטז, ב. (161) צבע לכתובה. (162) צבע אדום
בהיר, ושניהם אינם כשרים לכתובת ספר תורה.
(163) החלק הבלתי כתוב, המקיף את הכתב. (164) "מטבע
הברכות שתיקנו חכמים, כגון 'שמונה עשרה' ושאר ברכות"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בן יוחאי כשראה את אמו מדברת הרבה, אמר לה: אמי שבת היום". (20) בתלמוד (מסכת יומא דף י"ט עמוד ב'): מובא שגם בחול אסור, ושם: "אמר רבא השח שיחת חולין עובר בעשה, שנאמר (דברים פרק ו', פסוק ז') "ודברת בם" – ולא בדברים בטלים". אבל הר"ח פירש שם שהמדובר על המפסיק באמצע לימודו. ועיין לעיל בפרק ב' מהלכות דעות הלכה ד'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לרוץ ולדלג בשבת"

וממשיך בהלכה ה' "מותר לרוץ בשבת לדבר מצוה כו", וההוראה מהלכה זו בנוגע לעבודת ה': כשבאים לתלמיד-חכם שהוא בבחינת שבת, ומוסרים לו את השליחות מנשיא הדור, שיש לעסוק בהפצת המעיינות חוצה, טוען הוא "תלמיד-חכם איקרי שבת" וממילא אינו יכול לרוץ ולדלג בשבת, על זה באה ההוראה "מותר לרוץ ולדלג בשבת לדבר מצוה". ולא זו בלבד שמותר, היינו מותר לכתחילה, אלא כמו שפסק לפני כן "מצוה לרוץ לבית הכנסת כו" כי אף שלימוד התורה הוא עניין הכי נעלה, עד ש"אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש", אעפ"כ כאשר מדובר בעניין של 'פיקוח נפש' אומרת התורה שצריך לחלל את השבת בשבילו, וכך הוא גם ב'פיקוח נפש' ברוחניות שיש להפסיק מלימוד תורה (שבת) כדי להציל יהודי אחר. ומבואר במקום אחר ש'מות מצוה' ברוחניות הוא אדם החי בעולם הזה, אבל אין בו חיות למצוות - 'מות מצוה' - מכיון שאינו יודע כלל על המצוה, ולכן כשם שב'מות מצוה' חייב אפילו כהן-גדול להפסיק באמצע עבודות יוה"כ (שבת שבתון) כדי להתעסק בו, כך בנוגע ל'מות מצוה' ברוחניות שיש לעזוב את העבודה הכי נעלית כדי להחיות יהודי זה, וכלשון הידוע "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

(עלפי "זין מלכות" ספר זמנים סי' ג')

- ה. מִתֵּר לְרוֹץ בְּשַׁבָּת לְדַבֵּר מִצְוָה, כְּגוֹן שִׁירוֹץ לְבֵית
- הַכְּנֶסֶת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ²¹. וּמִחֻשְׁבִּינָה²² חֲשׁוֹנוֹת שֶׁל
- מִצְוָה²³, וּמִדִּדְיוֹ²⁴ מִדִּידָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן מִקְוֵה -
- לִידֵעַ אִם יֵשׁ בְּשַׁעֲוִיר²⁵, אוֹ בְּגֵד - לִידֵעַ אִם מְקַבֵּל
- טְמֵאָה²⁶. וּפּוֹסְקִין²⁷ צִדְקָה לְעֲנִיִּים. וְהוֹלְכִין לְבִתֵּי
- כְּנִסְיֹת וּלְבִתֵּי מִדְרָשׁוֹת - וְאֶפְלוּ לְטִרְטִיאוֹת²⁸
- וּטְרָקְלִין²⁹ שֶׁל כּוֹתֵם - לְפָתַח³⁰ עַל עֶסְקֵי רַבִּים³¹
- בְּשַׁבָּת. וּמִשְׁדִּכִּין עַל הַתִּינוּקוֹת לְאַרְסָם³², וְעַל הַתִּינוּק
- לְלַמְּדוֹ סֵפֶר וּלְלַמְּדוֹ אֲמָנוֹת³³. וּמִבְּקָרִין³⁴ חוֹלִין
- וּמִנִּחְמִים אֲבָלִים. וְהַנֶּכֶס לְבָקֵר אֶת הַחוֹלָה, אוֹמֵר:
- שַׁבָּת הִיא מְלֻעָק, וּרְפוּאָה קְרוּבָה לְבוֹאֵם³⁵.
- וּמִחֻשְׁבִּינָה³⁶ עַל הַתַּחֲנוּם לְפָתַח³⁷ עַל עֶסְקֵי פֶלֶה וְעַל
- עֶסְקֵי הַמָּת³⁸, לְהַבִּיא לוֹ אֶרֶץ וְתַכְרִיכִין. וְאוֹמֵר לוֹ:
- לֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי. לֹא מִצְאָתָ שָׁם, הֵבֵא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי.

- 1 לַעֲשׂוֹת חֻפְצֵיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת; שֶׁהָרִי נִמְצָא הִלּוּכוֹ
- 2 בְּשַׁבָּת לַעֲשׂוֹת חֻפְצֵיו.

(4) (מסכת עירובין דף ל"ח עמוד ב'). (5) אלפיים אמה מהעיר כמבואר בפרק כ"ז הלכה א'.

- 3 ג. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים?⁶ בְּשֶׁהַחֲשִׁיד עַל הַתַּחֲנוּם
- 4 לַעֲשׂוֹת דְּבָר שֶׁאֲסוּר בְּשַׁבָּת לַעֲשׂוֹת; אֲבָל אִם הִחֲשִׁיד
- 5 לַעֲשׂוֹת דְּבָר שֶׁמִּתֵּר לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת - הָרִי זֶה מִתֵּר.
- 6 פִּיזָד? אֵין מִחֻשְׁבִּינָה עַל הַתַּחֲנוּם לְהַבִּיא פְּרוֹת מִחֻבְרִין
- 7 אוֹ לְשָׂכָר פּוֹעֲלִין, אֲבָל מִחֻשִּׁיד הוּא לְשֹׁמֵר פְּרוֹת;
- 8 שֶׁהָרִי מִתֵּר לְשֹׁמֵר בְּשַׁבָּת⁷. וּמִחֻשִּׁיד לְהַבִּיא בְּהֵמָה אוֹ
- 9 פְּרוֹת תְּלוּשִׁין⁸; שֶׁהַבְּהֵמָה - קוֹרָא לָהּ וְהִיא בָּאָה, אֶף-
- 10 עַל-פִּי שֶׁהִיא חוּץ לְתַחֲנוּם; וּפְרוֹת תְּלוּשִׁין - אֵלוּ הֵיוּ
- 11 שָׁם מִחֻצוֹת, הִנֵּה מִתֵּר לְהַבִּיאָן בְּשַׁבָּת. וְכֵן אוֹמֵר אָדָם
- 12 לְחֻבְרוֹ: לְכָרֶךְ פְּלוֹנִי⁹ אֲנִי הוֹלֵךְ לְמִחָר; שָׁאֵם הֵיוּ שָׁם
- 13 בְּרִגְנִים¹⁰, הִנֵּה הוֹלֵךְ לְשָׁם בְּשַׁבָּת. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.

(6) (משנה מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). שאסור להחשיך על התחום. (7) ראה להלן הלכה ח'. (8) שנתלשו מערב שבת אבל פירות שנתלשו בשבת שאסורים באכילה (למעלה פרק כ"א הלכה ז') ואסורים בטלטול – אין מחשיכים עבורם (מסכת שבת דף ק"נ עמוד ב'). (9) שהוא מחוץ לתחום. (10) סוכות של שומרים, שעל ידיהן יוכל ללכת בשבת אפילו מחוץ לתחום, אם הן מובלעות זו לזו בתוך שבועים אמה וארבעה טפחים, כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' וב'.

- 14 ד. מִתֵּר¹¹ לְאָדָם לֹמֵר לְפוֹעֵל: הִנֵּרְאָה שֶׁתַּעֲמִד עִמִּי
- 15 לְעֶרֶב¹² אֲבָל לֹא יֹאמֵר לוֹ: הִנֵּה נִכּוֹן לִי לְעֶרֶב;
- 16 שֶׁנִּמְצָא עוֹשֶׂה חֻפְצוֹ בְּשַׁבָּת. וְאֲסוּר¹³ לְרוֹץ וּלְדַלֵּג
- 17 בְּשַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר: מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ - שְׁלֹא יֵהָא הִלּוּכְךָ
- 18 שֶׁל שַׁבָּת כְּהִלּוּכְךָ שֶׁל חַל. וְיִוָּרֵד¹⁴ אָדָם לְבוֹר
- 19 וְשִׁית¹⁵ וּמַעְרָה, אֶפְלוּ הֵן מֵאָה אֲמָה, וּמִטַּפֵּס וְיִוָּרֵד
- 20 וְשִׁוָּתָהּ¹⁶, וּמִטַּפֵּס וְעוֹלָה¹⁷. וְאֲסוּר¹⁸ לְהַרְבּוֹת
- 21 בְּשִׁוָּתָהּ¹⁹ בְּטִלָּה²⁰, שֶׁנֶּאֱמַר: וְדָבָר דְּבָר - שְׁלֹא יֵהָא
- 22 דְּבוּרָךְ שֶׁל שַׁבָּת כְּדְּבוּרָךְ שֶׁל חַל.

(11) (מסכת שבת דף ק"נ עמוד א'). "עכשיו נראה אם תעמוד עמי לערב, אם תבא אלי לכשתחשך, אף על פי ששניהם יודעים שעל מנת לשכרו לעבודה הוא מזמירו, כיון שאינו אומר כן בפירוש אלא בדרך רמז, הרי זה כהרהור, ומבואר בהלכה א': "ודבר דבר – דבר אסור הרהור מותר" (ועיין רש"י שם). ובהגה"מ פירש: "הנראה – טוב בעיניך". (13) (מסכת שבת דף ק"ג עמוד א'). (14) (מסכת עירובין דף ק' עמוד א'). (15) חפירה ארוכה. (16) לדעת רש"י מותר לרדת גם לא לצורך שתיה, "בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים". (17) ואין כאן חשש של איסור הילוך כדרך חול, ובטור אורח חיים סימן של"ו כתב שהחידוש בזה הוא שאין חוששין שמא יעקור קרקע בירידתו ועלייתו. (18) (מסכת שבת דף ק"ג עמוד א'). (19) ירושלמי (מסכת שבת פרק ט"ו הלכה ג'): "רבי שמעון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

עֲשֶׂה⁵¹, אֵינָהּ דוֹחָה שָׁבֶת. פִּיזָד? הֲרִי שְׁנֵתִיב בְּבֵית
 דִּין מְלָקוֹת אוֹ מִיתָה - אֵין מְלָקִין אוֹתוֹ וְאֵין מְמִיתִין
 אוֹתוֹ בְּשִׁבְתָּ; שְׁנָאֵמַר: לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל
 מִשְׁבְּתֵיכֶם בְּיוֹם הַשָּׁבֶת - זֶה אֲזַהֲרָה לְבֵית־דִּין שְׁלֹא
 יִשְׁרְפוּ בְּשִׁבְתָּ מִי שְׁנֵתִיב שְׁרָפָה, וְהוּא הִדִּין לְשָׂאָר
 עֲנִשְׁיָן⁵².

(50) (סנהדרין דף ל"ה עמוד ב'). (51) ראה בספר המצוות מצות עשה רכ"ד: להכות ברצועה. מצוה רכ"ח: לשרוף העוברים כו' ועיין שם עוד במצוות הסמוכות. (52) בגמרא (שם) משמע שדוקא בדבר שיש בו חילול שבת, כגון שריפה – אסור לדון, ושאר עונשים שאין בהם חילול שבת לא מצאנו. אולם בירושלמי סנהדרין (פרק ד' הלכה ו' ונזכר ב"ספר המצוות" מל"ת שכ"ב) מפורש: "נאמר כאן (שמות פרק ל"ה, פסוק ג') לא תבערו אש בכל מושבותיכם" ונאמר להלן (במדבר פרק ל"ה, פסוק כ"ט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם", מה להלן (מושבות) בבית דין הכתוב מדבר, אף כאן בבית דין הכתוב מדבר, מכאן לבתי דינים שלא יהיו דנין בשבת", משמע שכל העונשים נכללים באיסור זה.

ח. מִתֵּרִי⁵³ לְאָדָם לְשֹׁמֵר פְּרוֹתָיו בְּשִׁבְתָּ - בֵּין
 תְּלוּשִׁים, בֵּין מַחְבְּרִין. וְאֵם בָּא אָדָם לְטַל מֶהֶן, אוֹ
 בְּהֵמָה וְחִיָּה לְאָכַל מֶהֶן - גּוֹעֵר⁵⁴ בָּהֶן וּמִפָּה בָּהֶם
 וּמִחֲרִיקָן. וְהִלּוּא דָּבָר זֶה מִחֲפָצָיו הוּא, וְלָמָּה הוּא
 מִתֵּרִי? מִפְּנֵי שְׁלֹא נֶאֱסָר אֱלָא לְקִנּוּת לְעַצְמוֹ חֲפָצִים
 שְׂאִינָן עִתָּה מְצוּיִים, אוֹ לְהַשְׁתַּכֵּר וְלְהַרְוִיחַ וְלְהַטְפִּיל
 בְּהִנָּאָה שְׁתִּבּוּא לִידוֹ; אָבָל לְשֹׁמֵר מְמוֹנוֹ שֶׁכֶּכֶר בָּא
 לִידוֹ עַד שֶׁיַּעֲמֹד כְּמוֹת שֶׁהוּא - מִתֵּרִי. הֵא לָמָּה זֶה
 דּוּמָה? לְנוֹעֵל בֵּיתוֹ⁵⁵ מִפְּנֵי הַגְּנָבִים.

(53) משנה מסכת שבת דף ק"ג עמוד א' "מחשיך הוא על התחום לשמור ומביא פירות בידו" ואמרו בגמרא (שם עמוד ב') שהמדובר בפירות מחוברים. הרי שמותר לשמור גם פירות מחוברים שאם לא כן אסור להחשיך על זה כדלעיל הלכה ג'. (54) נלמד ממה שבסמוך בהלכה ט' שלא יספק כו' משמע שלגזור מותר. (55) [כן הוא בגמרא מסכת שבת דף ק"ו עמוד ב': "לנועל את ביתו לשומרו" ושם דף ק"ז עמוד א' אמרו בענין זה שפטור ומותר הוא].

ט. הַמְשֹׁמֵר⁵⁶ זִרְעֵיו מִפְּנֵי הָעוֹפּוֹת, וּמִקְשָׁאִיו⁵⁷
 וּמִדְּלָעִיו⁵⁸ מִפְּנֵי הַחִיָּה - לֹא יִסְפֹּק⁵⁹ וְלֹא יִרְקֹד⁶⁰
 בְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשָׂה בַּחֲלִי; גִּזְרָה שְׁמָא יִטַּל צִירוֹר⁶¹ וְיִזְרֹק
 אֶרְבֶּעַ אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים.

(56) (מסכת עירובין דף ק"ד עמוד א'). (57) שדה קשואין. (58) שדה דלועין. (59) יכה כף אל כף. (60) ברגל כדי להבריק את העופות והחיות. (61) עיין לעיל פרק כ"ג הלכה ה' "שאין מספקין ולא מרקדין בשבת גזירה שמא יתקן כלי שיר" ועיין שם במגיד משנה שדוקא אם עשה כן לשיר גזרו גזירה זו.

י. כָּל⁶² הַדְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין מְשׁוּם שְׁבוּת⁶³, לֹא

1 לֹא מִצְּאָתָּ בְּמִנָּה, הֵבֵא בְּמֵאֲתִים. וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא יִזְכִּיר לוֹ
 2 סְכוּם מִקָּח³⁹. שְׁפִל אֵלּוֹ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - מִצְוָה הֵן,
 3 וְנֵאֱמַר: עֲשׂוֹת חֲפָצִיךָ וְכוּ' - חֲפָצִיךָ אֲסוּרִין, חֲפָצִי
 4 שְׁמִים מִתֵּרִין.

(21) (מסכת ברכות דף ו' עמוד ב'): "אמר רבי זירא: בתחילה כשראיתי חכמים רצים לשמוע את הדרשה לבית המדרש, אמרתי: חכמים מחללים את השבת! כיון ששמעתי מה שאמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת, גם אני מהרתי. (22) (מסכת שבת דף ק"ג עמוד א'). (23) כחשבון ההוצאות לסעודת מצוה וכדומה (מגן אברהם ש"ו). (24) משנה (מסכת שבת דף קנ"ז עמוד א'). (25) ארבעים סאה. (26) בגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מקבל טומאת בגדים (רבינו בהלכות כלים פרק כ"ב הלכה א'). (27) (מסכת שבת דף ק"ג עמוד א') מקציבים סכומי כסף. (28) לתיאטראות. (29) אולם מרווח שמסביבו חדרים. (30) לשאול ולחקור (פירוש המשניות). (31) צרכי רבים נחשבים לדבר מצוה. (32) בפירוש המשנה כתב רבינו: "דבר מצוה – בשדוכי הבנים והבנות". (33) (מסכת קדושין כ"ט עמוד א') "האב חייב בבנו: למולו, לפדותו, ללמדו תורה, להשיאו אשה וללמדו אומנות". (34) (מסכת שבת דף י"ב עמוד א'). (35) "צריך להרחיב דעתם שלא יצטערו" (רש"י). (36) משנה (מסכת שבת דף קנ"א עמוד א'). (37) "לשאול ולחקור" (פירוש המשניות). (38) שכל אלו צרכי מצוה הם. (39) סכום מסוים שעליו לא יוסיף, מכיון שאין בהקצבה זו מצוה כי אם חסכון ממנו.

5 ו. מִפְּלִיגִין⁴⁰ בַּיָּם הַגְּדוֹל⁴¹ בְּעֶרֶב שָׁבֶת לְדָבָר מִצְוָה,
 6 וּפּוֹסֵק⁴² עֲמּוֹ לְשִׁבְתָּ - וְאֵינוֹ שׁוֹבֵת⁴³. וּמִפִּירִין⁴⁴
 7 נִדְרִים⁴⁵ בְּשִׁבְתָּ - בֵּין לְצִרְף שְׁבִיתָ⁴⁶, בֵּין שְׁלֹא לְצִרְף
 8 שְׁבִיתָ⁴⁷. וְנִשְׁאָלִין⁴⁸ לְחֹכֶם עַל הַנְּדָרִים שֶׁהֵן לְצִרְף
 9 הַשְּׁבִיתָ, וּמִתִּירִין, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵיהֶן לָהֶן פְּנָאֵי הַתִּיתִין
 10 קֹדֶם הַשְּׁבִיתָ; שְׁדָּכָרִים אֵלּוֹ - מִצְוָה הֵן⁴⁹.

(40) (מסכת שבת דף י"ט עמוד א'). (41) להלן בפרק ל' הלכה י"ג מביא רבינו, שאסור להפליג (לנסוע בספינה) פחות משלושה ימים קודם השבת, משום צער הנוסעים אשר "יחוגו ויגועו כשיכור", לכן יפליג שלשה ימים לפני שבת, כדי "שתתיישב דעתו עליו קודם השבת ולא יצטער יותר מדאי". ולדבר מצוה מותר, כי העוסק במצוה פטור ממצוה אחרת ("שלחן ערוך" הרב, רמ"ח) ו"שליחות מצוה דוחה שבת" (במדבר רבה, שלח פרשה ט"ז). (42) מתנה עם הנכרי שישבות. (43) ואם אחר כך אינו שובת אין בכך כלום. (44) משנה (שבת דף קנ"ז עמוד א'). (45) בעל יכול להפך ביום שמעו את נדרי אשתו, והאב – נדרי בתו (עד שלא בגרה ולא נשאת). (46) כגון נדר שלא לאכול בשבת (רש"י). (47) כי אם לא יפר היום, לא יוכל להפך עוד. (48) החכם יכול להתיר נדר אם הנודר מתחרט עליו. (49) אבל נדרים שאינן לצורך השבת ימתין להתירם עד למחר.

11 ז. אֵין⁵⁰ עֲנִשְׁיָן בְּשִׁבְתָּ. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵעֵנֵשׁ מִצְוֹת

להפרישו" וראה להלן בסמוך. (75) בקטן שלא הגיע לחינוך, אבל אם הגיע לחינוך (שהוא מבין להבדיל בין איסור להיתר), כיון שחייב אביו לחנכו במצוות כל שכן שצריך להפרישו מאיסור (תוספות שבת דף ק"כ עמוד א'). (76) זה נאמר על סוף ההלכה, שגם אביו אינו צריך להפרישו מאיסור דרבנן, אבל בית דין אין צריכים להפרישו גם אם עושה איסור תורה כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י"ז הלכה כ"ז (כסף משנה). (77) "במה דברים אמורים בשעשה מעצמו אבל אסור להרגילו בחילול שבת ומועד, ואפילו בדברים שהן משום שבות" (הלכות מאכלות אסורות שם). (78) "אף על פי שאין בית דין מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו, כדי לחנכו בקדושה, שנאמר: חנוך לנער על פי דרכו וגו'" (שם).

יב. אֶסְרוּ חֲכָמִים לְטַלֵּל מִקְצַת דְּבָרִים בְּשַׁבַּת כְּדָרָךְ
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֲלָהּ. וּמִפְּנֵי מָה נִגְעוּ בְּאִסּוּר זֶה?
אָמְרוּ: וּמָה אִם הִזְהִירוּ נְבִיאִים וְצִוּוּ שְׁלֹא יִהְיֶה
הַלּוֹכֶךְ בְּשַׁבַּת כְּהַלּוֹכֶךְ בַּחֲלָהּ, וְלֹא שִׁיחַת הַשַּׁבָּת
כְּשִׁיחַת הַחֵל, שֶׁנֶּאֱמָר: וְדָבָר דָּבָר - קָל וְחֹמֶר שְׁלֹא
יִהְיֶה טָלְטוּל בְּשַׁבַּת כְּטָלְטוּל בַּחֲלָהּ; כִּדִּי שְׁלֹא יִהְיֶה
כִּיּוֹם חַל בְּעֵינָיו, וְיִבְּאוּ לְהַגְבִּיהַּ וְלִתְקַן כְּלִים מִפְּנֵה
לְפָנָה אוֹ מִפֶּיֶת לְבַיִת, אוֹ לְהַצְנִיעַ אֲכָנִים וְכִיּוֹצֵא
בָהֶן; שֶׁהָרִי הוּא כְּטָל וְיוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וְיִבְקֹשׁ דָּבָר
שִׁיתַּעֲסֹק בּוֹ, וְנִמְצָא שְׁלֹא שָׁבַת, וְכָטַל הִטָּעַם
שֶׁנֶּאֱמָר בַּתּוֹרָה: לִמְעַן יָנוּחַ.

(79) וזה נקרא בלשון הפוסקים: "מוקצה"; ופרטי הדינים יבוארו להלן בפרק כ"ה ובפרק כ"ו. ומקור איסור טלטול המוקצה בשבת הוא בברייתא (מסכת שבת דף קכ"ג עמוד ב'): "אמר רבי חנינא: בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו (איסור טלטול מוקצה), שכתוב (נחמיה י"ג): "בימים ההמה ראיתי ביהודה דורכים גתות בשבת ומביאים הערימות" (וגזרו טלטול הרבה כלים, כדי לגדור גדר להחמיר באיסורי שבת שהיו מקילים בהם - רש"י). ומתחלה אסרו הכל: בראשונה היו אומרים שלשה כלים ניטלים בשבת (שאדם זקוק להם מאד לשימוש: סכין לחתוך בה דבילה, כף לקדירה, וסכין לחתוך בשר ולחם) וחזרו והתירו יותר (כשנזהרו יותר) עד שאמרו: כל הכלים ניטלים בשבת, חוץ מאלה המפורשים להלן בהלכות שלפנינו. ובעיקר טעמי של רבינו באיסור טלטול המוקצה בהלכה זו ובהלכה י"ג חלק הראב"ד בהשגה וכתב כי טעם איסור טלטול הוא משום שמא יבוא לידי איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים כמבואר בגמרא (מסכת שבת דף קכ"ד עמוד ב'), ואף על פי שמשום גזירת הוצאה היא - לא גזרו על כל הכלים ועל האוכלין משום שאין גוזרים גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה (רש"י ביצה דף י"ד עמוד א'). ודעת רבינו היא שמה שאמרו בגמרא ש"טלטול צורך הוצאה היא" אינו אלא לפי משנה ראשונה שאסרו הכל, אבל לפי משנה אחרונה שרוב הכלים מותרים בטלטול, אי אפשר לומר שהטעם הוא

גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת⁶⁴; אֲלֹא בַּעֲצָמוֹ שֶׁל יוֹם
הוּא שֶׁהֵן אֲסוּרִין, אֲבָל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מִתְּרִין. וְהוּא,
שֶׁיִּהְיֶה שֵׁם דְּבָר מְצוּה אוֹ דִּחָק⁶⁵. בִּיצֵד? מִתֵּר לוֹ
בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לַעֲלוֹת בְּאֵילָן⁶⁶ אוֹ לְשׁוּט עַל פְּנֵי
הַמַּיִם⁶⁷ לְהִבִּיא לולֵב⁶⁸ אוֹ שׁוֹפָר⁶⁹. וְכֵן מוֹרִיד מִן
הָאֵילָן אוֹ מוֹצִיא מִן הַכֶּרְמִלִית⁷⁰ עֲרוֹב⁷¹ שֶׁעָשָׂה. וְכֵן
אִם הִיָּה טְרוּד וְנִחְפָּז, וְנִחְפָּז לְדַבֵּר שֶׁהוּא מְשׁוּם
שְׁבוּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הָרִי זֶה מִתֵּר. אֲבָל אִם לֹא
הִיָּה שֵׁם דִּחָק וְלֹא דְבָר מְצוּה - אֲסוּר. לְפִיכָךְ אֵין
מַעֲשִׂרִין אֶת הַהֲדָא⁷² בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֶף-עַל-פִּי
שֶׁאֲסוּר הַפְּרִשַׁת הַמַּעֲשֵׂר בְּשַׁבַּת מְשׁוּם שְׁבוּת; אֲבָל
מַעֲשִׂרִים אֶת הַדְּמָא⁷³.

(מסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'): "רבי אומר: כל דבר שהוא משום שבות, לא גזרו עליו בין השמשות", וסובר רבינו שזה נאמר על דבר מצוה, כדי שלא יקשה מהמשנה (מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'): "ספק חשיכה ספק אינו חשיכה, אין מעשרין את הפירות ואין מטבילין את הכלים" ונפסק להלכה בפרק כ"ג הלכה ט"ו (ורמז על זה רבינו בסמוך), אף שאין במעשר וטבילה אלא משום שבות, אלא ודאי שלא התירו שבות בין השמשות אלא לדבר מצוה ("מגיד משנה"). (63) דברים המותרים מן התורה וחכמים גזרו עליהם כמבואר בתחלת פרק כ"א. (64) שהוא ספק יום ספק לילה כמבואר בפרק ה' הלכה ד'. (65) צורך גדול. (66) שאסרו חכמים משום גזירה שמא יתלוש כמבואר בפרק כ"א הלכה ו'. (67) שאסרו חכמים גזירה שמא יעשה חבית של שייטין (פרק כ"ג הלכה ה'). (68) למצות נטילה. (69) למצות תקיעה. (70) שאיסור טלטול בתוכו הוא מדרבנן כמבואר בפרק י"ד הלכה י"א. (71) "שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה" (הלכות עירובין פרק ו' הלכה ו'). ואם "נתכוון לשבות ברשות היחיד או ברשות הרבים והניח עירובו בכרמלית, או שנתכוון לשבות בכרמלית והניח עירובו (עירוב-תחומין) ברשות היחיד או ברשות הרבים - הרי זה עירוב, שבשעת קניית העירוב, שהוא בין-השמשות, מותר להוציא ולהכניס מכל אחת משתי הרשויות לכרמלית לדבר-מצוה, שכל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה" (שם הלכה ט'). (72) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומה ומעשר. (73) פירות עם הארץ שספק אם הפריש מהם מעשרות (ראה פרק כ"ג הלכה ט"ו).

יג. יֹא. קָטָן⁷⁴ שֶׁעָשָׂה⁷⁵ בְּשַׁבַּת דְּבָר שֶׁהוּא מְשׁוּם
שְׁבוּת⁷⁶, כְּגוֹן שֶׁתִּלַּשׁ מַעֲצִין שְׁאִינוֹ נְקוּב אוֹ טָלְטַל
בְּכֶרְמִלִית - אֵין בֵּית-דִּין מְצִוִּין לְהַפְרִישׁוֹ⁷⁷. וְכֵן אִם
הִנִּיחוֹ אָבִיו - אֵין מְמַחִין בִּידוֹ⁷⁸.

(74) (מסכת יבמות דף קי"ד עמוד א'): "לרבי יצחק בר ביסני אבדו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים בשבת, בא לפני רבי פדת (לשאול מה לעשות), אמר לו הבא לשם תינוק ותינוקת וישחקו שם, ואם ימצאו את המפתחות יביאו לך. שמע מינה: "קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. פיצד? מטלטל הוא¹² את הקערה של עץ לאכל
בה או לישב במקומה, או פדי שלא תגנב - וזה הוא
בשכיל עצמה. וכן אם טלטל אותה מן החמה פדי
שלא תתיבש ותשבר, או מן הגשמים פדי שלא
תתפח¹³ ותפסד - הרי זה מטלטל בשכיל עצמה
ומתר, מפני שמלאכתה להתר.

(12) כלי שמלאכתו להתר לצורך גופו ומקומו או בשכיל
עצמו. (13) תתפח מרטיבות ותתקלקל.

ה. וכן מטלטל הוא הריחים או המכתשת¹⁴ לשבר
עליה אגוזים או לעלות עליה למטה - וזה הוא
לצרך גופו או לישב במקומו; אבל אינו מטלטל
פדי שלא תשבר, ולא פדי שלא תגנב. וכן כל פיוצא
בזה.

(14) שמלאכתם לאיסור.

ו. וכל¹⁵ שאינו כלי, כגון אבנים ומעות וקנים וקורות
וכיוצא בהן - אסור לטלטלן. אכן¹⁶ גדולה או קורה
גדולה - אף-על-פי שהיא נטלת בעשרה בני אדם,
אם יש תורת כלי עליה - מטלטלים אותה¹⁷. דלתות¹⁸
הבית, אף-על-פי שהן כלי, לא הוכנו לטלטל.
לפיקה, אם נתפרקו אפילו בשבת¹⁹ - אין מטלטלין
אותן. וכן²⁰ העפר והחול והמת²¹ - אין מזיזין אותן
ממקומן. וכן שמונה²² חי - הרי הוא כאבן, ואסור
לטלטלו.

(15) שבת קכג, ב. (16) עירובין קב, א. (17) כי לא נתבטל
שם כלי ממנה מפני גדלה וכבדה. (18) משנה, שבת קכב,
ב. (19) אף שבין השמשות היה מטלטלן כשפתח ונעל,
עכשיו כשנתפרקו אין מטלטלים אותן, מכיון שעומדים
להתחבר עם הבית (ראה 'מגן אברהם' סי' שח). (20) שבת
לט, א. (21) משנה, שבת קנא, ב. (22) שבת קלה, א.
שנולד שמונה חדשים לעיבורו ושערו לקוי ואין צפרניו
שלימים כברייתן שהיה ראוי להוולד בחודש התשיעי ויצא
קודם שנגמר (פ"א מהלכות מילה ה"ג) ונחשב כמת שאינו
יכול לחיות.

ז. מתר²³ לטלטל הכלי אפילו שלא לצרך תשמישו,
אלא לעשות בו מלאכה שלא נעשה לתשמישה.
פיצד? נוטל אדם קרנס²⁴ לפצע בו אגוזים; קרנס²⁵
לחתך בו דבלה²⁶; מגרר²⁷ - לגרר²⁸ בה את
הגבינה; מגרפה²⁹ - לגרף בה את הגרוגרות³⁰; את
הרחת³¹ ואת המזלג - לתת עליו אכל לקטן; את
הפוש³² ואת הפרפר³³ - לתחב³⁴ בו; מחט של
סקאין³⁵ - לפתח בו את הדלת; את המכתשת - לישב
עליה. וכן כל פיוצא בזה.

(23) משנה, שבת קכב, ב. (24) של נפחים או של צורפי
זהב (שבת קכג). ואילו קורנס של בשמים - ראה להלן
הלכה ט. (25) גרון העשוי לחטוב בו עצים. (26) תאנה

משום הוצאה שאם כן מה נשתנו אלו מאלו, אלא על כרחנו
שטעמים אחרים הונחו בענין זה וכמו שביאר בדבריו (ועיין
מ"מ).

יג. ועוד, כשיבקר ויטלטל כלים שמלאכתן לאסור,
אפשר שיתעסק בהן מעט ויבוא לידי מלאכה. ועוד,
מפני שמקצת העם אינם בעלי אמונות, אלא בטלין
כל ימיהן, כגון הטילין ויושבי קרנות, שקל ימיהן
הן שובתים ממלאכה; ואם יהיה מתר להלך ולדבר
וילטל בפשאר הימים, נמצא שלא שבת שבייתה
הנפרת. לפיקה שבייתה מדברים אלו היא שבייתה
השנה בכל אדם. ומפני דברים אלו נגעו באסור
הטלטול, ואסרו שלא יטלטל אדם בשבת אלא
כלים הצריח להם, כמו שיתבאר.

יום שלישי כ"א שבט ה'תשע"ח

פרק חמשה ועשרים

(1) נתבאר בו מקצת דיני טלטול ולא נשלמו בזה הפרק.

א. יש כלי שמלאכתו להתר, והוא הכלי שמתר
לעשות בו בשבת דבר שנעשה לו בחל. כגון: כוס
לשתות בו, וקערה לאכל בה, וספין לחתך בו פשר
ופת, וקרנס² לפצע³ בו אגוזים וכיוצא בהן.

(2) פטיש. (3) לפצח.

ב. ויש כלי שמלאכתו לאסור, והוא הכלי שאסור
לעשות בו בשבת דבר שנעשה לו. כגון מכתשת⁴
וריחים⁵ וכיוצא בהן, שאסור לכתש ולטחן בשבת.

(4) כלי לכתישת דברים יבשים. (5) טחנת-יד.

ג. כל כלי שמלאכתו להתר - בין היה של עץ, או
של חרס, או של אבן, או של מתכת - מתר לטלטלו
בשבת, בין בשכיל עצמו של כלי, בין לצרך
מקומו⁸, בין לצרך גופו⁹. וכל כלי שמלאכתו לאסור
- בין היה של עץ, או של חרס, או של אבנים, או
של מתכת - מתר לטלטלו בשבת, בין לצרך גופו¹⁰,
בין לצרך מקומו; אבל בשכיל עצמו¹¹ של כלי -
אסור.

(6) משנה (שבת קכב: קכד). ויסוד איסור טלטול בשבת,
מבואר בפרק הקודם הלכה י"א וי"ב. (7) שלא ישבר או
שלא יגנב, כדלהלן הלכה ד'. (8) שצריך להשתמש במקום
שהכלי מונח. (9) שצריך להשתמש בגוף הכלי. משמע
שאין לטלטל שום כלי אפילו אם מלאכתו להתר, אלא
דוקא לצורך גופו או מקומו או בשכיל עצמו של כלי, אבל
שלא לצורך כלל - אסור לטלטל (מגיד-משנה).
(10) לשימוש של היתר בגוף הכלי, כגון פטיש של נפחים
לפצוע בו אגוזים, כדלהלן הלכה ד'. (11) שלא ישבר או
שלא יגנב כנ"ל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי כ"א שבט - ספר זמנים - הלכות שבת קצז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(כספ-משנה). (53 שבת מד, א. 54) שהניחו עליו בכונה (מגיד-משנה). (55) "מיגו דאיתקצאי לבין השמשות, איתקצאי לכולי יומא" (=מתוך, מפני שנעשה מוקצה לבין השמשות, הוקצה לכל היום).
יא. אָבֵל⁵⁶ פְּלִי הַמְקַצֶּה מִחֻמַּת מָאוּסוֹ, כְּגוֹן גֵּר⁵⁷ יָשׁוּן שֶׁל גִּפְט וְכָלִי הַצּוֹאָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - מִתֵּר לְטַלְטֵלֶן בְּשִׁבְתּוֹ, אִם הֶעֱרָךְ לָהֶן.

(56 שבת קנז, א. 57) של חרס.

יב. פְּלִי הַפְּלִים הַנְּטָלִין בְּשִׁבְתּוֹ שֶׁנִּתְפָּקְרוּ דְּלִתּוּתֵיהֶן, כְּגוֹן דְּלִתּוֹת שְׂדֵה תֵּבָה וּמִגְדֵּל⁵⁹ - בֵּין שְׁנֵתְפָּקְרוּ בְּשִׁבְתּוֹ⁶⁰, בֵּין שְׁנֵתְפָּקְרוּ קֹדֶם הַשִּׁבְתּוֹ - מִתֵּר לְטַלְטֵל אוֹתָן דְּלִתּוֹת. וְכֵן⁶¹ כָּל הַפְּלִים הַנְּטָלִין בְּשִׁבְתּוֹ שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - בֵּין קֹדֶם הַשִּׁבְתּוֹ, בֵּין בְּשִׁבְתּוֹ - שֶׁבְּרִיהֶן נְטָלִין. וְהוּא, שֶׁיְהִי שְׁבָרֵיהֶן עוֹשִׂין מַעֲשֵׂין מְלָאכָתָן⁶². כִּיצַד? שְׁבָרֵי עֵרְבָה⁶³ - לְכַסּוֹת בָּהֶן אֶת פִּי הַחֲבִית; שְׁבָרֵי זְכוּכִית - לְכַסּוֹת בָּהֶן אֶת פִּי הַפֶּךְ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה. אָבֵל אִם אֵין הַשְּׁבָרִים רְאוּיִין לְמַלְאכָה כָּלָל - אָסוּר לְטַלְטֵלֶן⁶⁴.

(58) משנה, שבת קכב, ב. (59) מבואר בפכ"ב הכ"ה. (60) לא רק נתפרקו בשבת מותרים, שהרי הם מוכנים ועומדים מבין השמשות, כשהיו עדיין מחוברים לכלי, אלא אפילו נתפרקו קודם השבת - מותר לטלטלם, כיון שעומדים לכך לחזור ולחברם לכלי. (61) משנה, שבת קכד, ב. (62) בנוסח אחר: "מעין מלאכה". ונוסחא זו נכונה, שהרי מפרש רבינו "כיצד שברי עריבה לכסות בהן את פי החבית וכו'" וכדעת תנא-קמא של רבי יהודה בשבת שם (מ'עשה רוקח'), וכן כתב ה'מגיד משנה' שרבינו פסק כתנא-קמא. (63) כלי גדול ושטוח לתשמישים שונים. (64) "ואם נשברו במקום שיכולים להזיק, כגון שברי זכוית - מותר" (רמ"א סי' שח ס"ו).

יג. פְּלִי כְּסוּיֵי הַפְּלִים נְטָלִים בְּשִׁבְתּוֹ. וְהוּא, שֶׁיֵּשׁ תּוֹרַת פְּלִי⁶⁵ עָלֵיהֶן. הִיָּה פְּלִי מְחַבֵּר בְּקִרְקַע, כְּגוֹן חֲבִית הַטְּמוּנָה⁶⁷ בְּאַרְצֵן: אִם יֵשׁ בְּכַסּוּי שְׂלֵה בֵּית אַחִיזָה⁶⁸ - מְטַלְטֵלִין אוֹתוֹ, וְאִם לֹא - אֵין מְטַלְטֵלִין אוֹתוֹ. וְכֵן כְּסוּיֵי הַקִּרְקָעוֹת, כְּגוֹן בּוֹרוֹת וְחִרְיָצִין⁶⁹ - אֵין מְטַלְטֵלִין⁷⁰ כְּסוּי שְׂלֵהֶן, אֲלָא אִם-כֵּן יֵשׁ לוֹ בֵּית אַחִיזָה. כְּסוּי הַתְּנּוּרָה⁷¹, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין לוֹ בֵּית אַחִיזָה - מִתֵּר לְטַלְטֵלוֹ.

(65) משנה, שבת קכו, ב. (66) שאם לא כן - אסורים בטלטול. (67) בטמונה בארץ אנו צריכים לבית אחיזה (וכתנא-קמא של רבי יוסי שם), אבל אם אינו טמון בארץ כמו התנור, אין אנו צריכים בית אחיזה - וכרבי אליעזר בן יעקב (שם קכח). (68) לאחוז בו, שמוכיח שזהו כלי העשוי לקחתו ולהחזירו. (69) חפירות ארוכות בקרקע. (70) מכיון שהוא כסוי קרקע, דומה לבונה אם מכסה אותו, או כסותו אם נוטל את הכיסוי. (71) רק שוליו מחוברים לקרקע, אבל אין כולו טמון בה וחציו מגולה, לכן לא גזרו חכמים עליו, כמו בבור וחרץ (מגיד-משנה).

יבשה. (27) כעין סכין שפיה עשוי שנים שנים. (28) לחתכה ולחלקה. (29) כלי כעין יד שגורפים בה דברים. (30) תאנים יבשות. (31) כלי עץ לזרות בו דגן ברוח כדי להבר את הבר מן התבן. (32) שיפור קטן עשוי עץ שמכניסים בו את האוכל לתוך הפה. (33) חלק מנול האורגים, הכלי שהאורג מכה בו על הארג. (34) בנוסח אחר: "לדחוף" (שונצינו). (35) עושים שקים והמחט שלהם גדולה.

ח. וּמְטַלְטֵל³⁶ אָדָם מַחַט שֶׁל יָד³⁷ הַשְּׁלֵמָה לְטַל בָּהּ אֶת הַקּוֹץ³⁸; אָבֵל אִם נָטַל הַקֶּצֶה הַנִּקְוֵב שְׂלֵה, או הַקֶּצֶה הַחֹד שְׂלֵה - אֵין מְטַלְטֵלִין אוֹתָהּ³⁹. וְאִם הִיָּתָה גִּלְם⁴⁰ וְעִדִּין לֹא נִקְבָּה - מִתֵּר לְטַלְטֵלָהּ⁴¹.

(36) משנה, שבת קכב, ב. (37) עשויה לחפור בה ומלאכתה לאיסור. (38) "מכאן ראינו, שמותר להוציא מה שנכנס בבשר האדם מן הקוצים והברקנים בשבת, וכמו כן מותר לסחוט החבורה כדי שתצא הליחה ממנה אבל לא להרחיב הפה" (פירוש המשניות). וראה למעלה בפ"י הי"ז. (39) שבטל מהם שם כלי. (40) שלא נגמרה עדיין. (41) שאף-על-פי שכיון שלא ניקבה עדיין, אין שם מלאכתה לאיסור עליה, ואינה ראויה לתפירה - יש לפעמים שמשאירים אותה כך ומשתמשים בה להוציא את הקוצים הנתחבים ביד (גמרא שבת קכג. ורש"י שם).

ט. כָּל⁴² פְּלִי שֶׁמְקַפִּיד עָלָיו שְׂמָא יִפְחַתוּ דָּמִיו, כְּגוֹן פְּלִים הַמְקַצִּים⁴³ לְסַחֲרָה וְכָלִים הַיִּקְרִים בִּיּוֹתָר, שֶׁמְקַפִּיד עָלֵיהֶן שְׂמָא יִפְסְדוּ - אָסוּר לְטַלְטֵלֶן בְּשִׁבְתּוֹ. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא מְקַצֶּה מִחֻמַּת חֶסֶדוֹן בֵּיס. כְּגוֹן: הַמְּסָר⁴⁴ הַגָּדוֹל, וְיִתְד⁴⁵ שֶׁל מַחְרָשָׁה, וְסַפִּין שֶׁל טַבָּחִים⁴⁶, וְחֶרֶב⁴⁷ שֶׁל אֲשָׁכָפִים⁴⁸, וְחִצִּין הַחֲרָשִׁים⁴⁹, וְקֶרֶס שֶׁל בְּשָׂמִים⁵⁰, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

(42) משנה, שבת קכג, ב. (43) המיוחדים. (44) כלי נגר לנסר בו עצים. (45) המתכת החדה שבמחרישה לחפירה באדמה. (46) סכין שהקצבים מקצבים בו את הבשר באטליו (רש"י), ולדעת ה'תוספות' סכין של שחיטה. (47) סכין. (48) סנדלרים. (49) קרדום הנגרים לחתוך את הקורות (בגמרא: "חצינא דנגרי"). ובנוסח אחר: "חצין של חרשין" (מ'עשה רוקח'). (50) בנוסח אחר: "קורנס של נפחים" (וינציאה). ותמה על זה ה'בית יוסף' בסי' שח שבקורנס של נפחים הכל מודים שאינו מוקצה מחמת חסרון כיס (שבת, שם).

י. כָּל⁵¹ פְּלִי שֶׁהִקְצֵה מִחֻמַּת הָאָסוּר - אָסוּר לְטַלְטֵלוֹ⁵². כְּגוֹן: גֵּר⁵³ שֶׁהִדְלִיקוּ בוֹ בְּשִׁבְתּוֹ, וְהַמְּנוֹרָה שֶׁהִיָּה⁵⁴ הֵגֵר עָלֶיהָ, וְשִׁלְחָן שֶׁהָיוּ עָלָיו מַעֲוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּקְבָּה הֵגֵר אוֹ שֶׁנִּפְּלוּ הַמַּעֲוֹת - אָסוּר לְטַלְטֵלֶן; שְׂכָל פְּלִי שֶׁהִיָּה אָסוּר לְטַלְטֵלוֹ בֵּין הַשְּׂמֻשּׁוֹת, נֶאָסֵר לְטַלְטֵלוֹ כָּל הַשִּׁבְתּוֹ כְּלָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָלַךְ הַדָּבָר שֶׁגֵּרָם לוֹ הָאָסוּר⁵⁵.

(51) שבת קנז, א. (52) אפילו לצורך גופו או לצורך מקומו

יז. חבית⁹³ ששכב אָבֵן על פיה⁹⁴ - מִטָּה על צדה²⁵
והיא נופלת. היתה בין החביות⁹⁵ והאָבֵן עליה -
מגביהה⁹⁶ למקום אחר, ומטה על צדה שם, והאָבֵן
נופלת. וכן השוכח מעות על הכר וצריך לפרו⁹⁷ -
נוער את הכר והן נופלות. ואם צריך למקום הכר
- נוטל את הכר והמעות עליו. אבל אם הניח⁹⁸
המעות מערב שבת על הכר, או הניח האָבֵן על פי
החבית - הרי אלו אסורין לטלטלן, ואפלו נוטלו
המעות והאָבֵן; שהרי נעשו בסיס לדבר האסור.³³

(93) משנה, שבת קמב, ב. (94) והוא צריך לקחת מהיין
שבתוכה. (95) שאינו יכול להטות אותה במקומה, שמא
תפול האבן על החבית ותשברנה. (96) לחבית.
(97) לשכב עליו. (98) כוונה.

יח. האָבֵן⁹⁹ שפָּקְרוּיה¹⁰⁰: אם ממלאין בה ואינה
נופלת¹⁰¹ - הרי היא כמקצת הקרויה¹⁰², ומת
למלאה בה; ואם לאו¹⁰³ - אין ממלאין בה. בגד¹⁰⁴
שעל הקנה - שומטו¹⁰⁵ מעל הקנה¹⁰⁶.³⁴

(99) משנה, שבת קכה, א. (100) רבינו ב'פירוש המשניות'
ביאר: "קרויה היא כלי חרס ששואבים בו מים, ותולים בו
אבן, כדי שיכבד וירד לתחתית המעיין" (וכן פירש בהל'
כלים פ"כ ה"א), אבל רש"י פירש: "קרויה היא דלעת יבשה
חלולה וממלאים בה מים, ומתוך שהיא קלה אינה שואבת
אלא צפה, ונותנים בה אבן כדי להכבידה". (101) שהיא
קשורה יפה. (102) כחלק של הקרויה. (103) אם אינה
קשורה יפה, הקרויה מתבטלת לגבי האבן ונעשית בסיס
לדבר האסור. (104) שבת קמ, א. (105) מוריד את הבגד
מהקנה. אבל אסור לקחת את הקנה מתוך הבגד, לפי שאינו
כלי ועומד רק להסקה. (106) בגד לאחר כביסה, תולים
אותו על קנה לייבשו.

יט. פירות¹⁰⁷ שאסור לאכל, כגון פירות שאינם
מעשרין¹⁰⁸, אפלו הן חביבין במעשר מדבריהם¹⁰⁹, או
מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו¹¹⁰, או תרומה
טמאה¹¹¹, או מעשר שני והקדש שלא נפדו
פהלכתן¹¹² - אסור לטלטלן. אבל הדמאי¹¹³ - הואיל
וראוי לעניים¹¹⁴; וכן מעשר שני והקדש שפדאן,
אף-על-פי שלא נתן החמש¹¹⁵ - מתר לטלטלן.³⁵

(107) משנה, שבת קכו, ב. (108) שלא הפרישו מהם
תרומות ומעשרות. (109) שרק מדברי חכמים אינם ראויים
לאכילה, כפירות שצמחו בעציץ שאינו נקוב (פירוש
המשניות). (110) תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ולקח
המעשר אחר שנתמחה התבואה, קודם שהפרישו ממנה
תרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת מעשר ולא הפריש
תרומה גדולה (רע"ב). (111) שאינה ראויה אפילו לאכילת
בהמתו של כהן. (112) "שלא נפדו כהלכה, כגון שיפדה
מעשר שני על חתיכה של כסף, וזה הפדיון אינו הגון ולא
נעשה כהלכתו עד שיפדה על כסף מפותח. רוצה לומר:
מעות מצויירים כמו שכתוב "וצרת הכסף בידך" (דברים יד,

יד. שני דברים⁷², אחד אסור לטלטלו ואחד מתר
לטלטלו, והן סמוכין זה לזה או זה על זה או זה
בזה, ובזמן שמטלטלין אחד מהן יטלטל השני: אם
היה צריך לדבר שמותר לטלטלו - מטלטלו, ואף-
על-פי שדבר האסור מטלטל עמו; ואם צריך
לטלטל דבר האסור - לא יטלטלנו באותו דבר
המתר.⁷

(72) כלל זה הוא בידינו: טלטול מן הצד (=על ידי דבר
אחר) לצורך דבר המוקצה - אסור, ואם לצורך דבר המותר
- מותר (וראה 'תוספות' שבת מג: ד"ה דכ"ע).

טו. כיצד⁷³? פנה⁷⁴ שהיתה טמונה⁷⁵ בתבן⁷⁶,
וחררה⁷⁷ שהיתה על גבי גחלים⁷⁸ - תוחבן ככוש⁷⁹
או בכרפר⁷⁹ ונוטלן, ואף-על-פי שהתבן והגחלים
ננערים בשבת בשעת⁸⁰ נטילה. וכן לפת⁸¹ או צננות
שהיו טמונים בעפר, ומקצת העלים מגלים⁸² -
שומטן⁸³ בשבת בעלה שלהן, ואף-על-פי שהעפר
ננער. אבל אם היה כפר או תינוק על גבי האבן או
על גבי הקורה - לא יטלטל⁸⁴ האבן או הקורה בפפר
או בתינוק שיש עליה. וכן כל פיוצא בזה.¹⁶

(73) שבת קכג, א. (74) תאנה שלא בשלה כל צרכה.
(75) היתה טמונה, ולא שהוא טמנה כוונה, שאם לא כן היא
נעשית בסיס לתבן (להלן הלכה יז, ועיין 'תוספות' שבת
קכג. ד"ה פנה). (76) המוקצה ומיוחד לעשית טיט.
(77) עוגה דקה אפויה על גבי גחלים. (78) ואינה טמונה
בתוכם, שאם לא כן הרי הוא חותה גחלים בשבת, "מכבה
את העליונות ומדליק את התחתונות" (כמבואר בהל' שגגות
פ"ז הי"ב) - "כסף משנה". (79) מבואר בהלכה ז'.
(80) בנוסח אחר: "ננערים בשעת" ('מעשה רוקח').
(81) כלאים פ"א מ"ט. (82) אבל אם העלים מכוסים, אם
תוחב בהם כוש או כרכר, נראה כעושה גומא בשבת
(מגיד-משנה). (83) מושך אותם. (84) שבת קמב, ב: "לא
התירו כיכר ותינוק אלא למת בלבד" (להלן פכ"ו הכ"א).

טז. נוטל⁸⁵ אדם את בנו⁸⁶ שיש לו געגועין עליו⁸⁷
והאבן⁸⁸ בידו⁸⁹, אבל לא דינר; שאם יפל הדינר,
יטלנו האב בידו. כלפלה⁹⁰ שהיתה נקובה, וסתם
נקב שלה באבן - מתר לטלטלה; שהרי האבן
נעשית כדפון⁹¹. היתה הפלפלה מלאה פירות, והאבן
בתוך הפירות - אם היו הפירות רטובים, כגון ענבים
ותותים - נוטל אותה כמות שהיא⁹²; שאם ינער
הפירות - יטנפו בעפר, ובמקום הפסד לא גזור.²⁴

(85) משנה, שבת קמא, ב. (86) בחצר שומתר לטלטל בה.
(87) שהבן משתוקק לאביו, ויתעצב אם לא יקחנו.
(88) שהיא מוקצה. (89) ויטלטל מוקצה. (90) סל.
(91) אם היא מהודקת יפה "והיא כחלק מן הסל" (פירוש
המשניות). (92) "שהכלכלה נעשתה בסיס לאיסור ולהיתר,
וההיתר חשוב יותר, ובטל האיסור לגבו, כאילו אינו בסיס
רק להיתר" ('מגן אברהם' סי' שט).

(126) משנה, שבת קמא, א. והוא עומד להסקה.
(127) שאסור לטלטל מוקצה. (128) בכתיב, כי טלטול כלאחר יד (=בדרך שינוי) מותר. (129) הכר והסדין מוכיחים שהקצה את הקש לשכיבה ולא להסקה.
(130) שבת נ, א. (131) לכסות בו רוק. (132) אבל אם לא ייחד לו קרן זוית, בטל אגב עפר הבית, ואסור לטלטלו (אור"ח סי' שח).

כג. אסור לבטל כלי מהפנימי¹³³, מפני שהוא פסול¹³⁴. ביצד? לא יתן כלי תחת הנר בשבת לקבל את השמן הנזוף; שהשמן שבנר אסור לטלטלו, וכשיפול לכלי - יאסר טלטול הכלי שהיה מתר. וכן כל פיוצא בזה. לפיכך אין נותנין כלי תחת התרנגולת לקבל ביצתה¹³⁵, אבל כופה הוא הכלי עליה¹³⁶. וכן¹³⁷ כופה הכלי על כל דבר שאסור לטלטלו; שהרי לא בטלו, שאם יחפץ - יטלנו.

(133) משנה, שבת מב, ב. ממה שהיה מוכן מבעוד יום. (134) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסור בטלטול כמו שיבאר. וכן פירש רש"י בשבת קכח, ב. אבל בדף מב, ב שם, פירש "שהוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה". (135) כי ביצה שנולדה בשבת אסורה באכילה ובטלטול (ראה הל' יו"ט פ"א הי"ט-ה"כ). (136) הראב"ד הביא בשם הירושלמי: "ובלבד שלא יגע בביצה", ואף שמוקצה אינו אסור אלא בטלטול ולא בנגיעה, חוששים "שמא יענע הביצה על ידי הכלי" (מגיד-משנה). (137) בניגוד לדעת רבי יצחק האומר שאסור לטלטל כלי לצורך דבר שאסור בטלטול (שבת מג.).

כד. נותנין¹³⁸ כלי תחת הדלף¹³⁹. ואם נתמלא הכלי - שופך¹⁴⁰ ושונה¹⁴¹, ואינו נמנע¹⁴². והוא, שהיה הדלף ראוי לרחיצה¹⁴³; אבל אם אינו ראוי - אין נותנין. ואם נתן - מתר לטלטלו במים המאוסין שבו. שאין עושים גרף של רעי לכתחלה¹⁴⁴.

(138) משנה, ביצה לה, ב. (139) "מים הנוזלים מן הגגות בעת ירידת הגשם" (פירוש המשניות), ונותנים כלי לקבל את המים שלא יטנפו את הבית. (140) לחוץ. (141) מחזיר שוב את הכלי תחת הדלף. (142) מלשנות כל היום אם צריך לכך (רש"י). (143) שאם אינם ראויים לרחיצה הם מוקצה ואסור לכתחילה לתת כלי תחתם לקבלם, שהרי הוא עושה גרף של רעי לכתחילה. (144) ביצה לו, ב. אבל עבר ונתן - מותר להוציא.

כה. חבית¹⁴⁵ של טבל¹⁴⁶ שנשברה - מביא כלי ומניח תחתיה¹⁴⁷; הואיל ואם עבר ותקנו - מתקן¹⁴⁸, הרי הוא כמתקן. ונותנין¹⁴⁹ כלי¹⁵⁰ תחת הנר לקבל ניצוצות¹⁵¹; מפני שאין בהן ממש, ומתר לטלטל הכלי. קורה¹⁵² שנשברה - אין סומכין אותה בספסל או בארכות המטה¹⁵³, אלא אם-כן היו רווחים¹⁵⁴ וכל זמן שיחפץ יטלם, כדי שלא יבטל כלי מהפנימי. פורסין מחצלת על גבי אבנים¹⁵⁵ בשבת או על גבי

כה) - דבר שיש עליו צורה, או שיחלל ההקדש על הקרקע. ואין דין הקדש שיפדה אלא במטלטלין - שיהיה דבר הניתן מיד ליד" (פירוש המשניות). (113) פירות לקוחים מעמי הארץ שאינם זהירים בהפרשת מעשרות, כמבואר בפכ"ג הט"ז. (114) "מותר לאכיל את העניים דמאי" (רבינו בהל' מעשר פ"י הי"א). (115) בפדיון מעשר שני והקדש מוסיפים חומש מלבד הקרן (ויקרא כז, לא), אבל אינו מעכב - ומותרים באכילה.

כ. מטלטל¹¹⁶ ישראל התרומה, אף-על-פי שאינה ראויה לו¹¹⁷; ומטלטלין תרומה טמאה עם הטהורה או עם החלין, אם היו שניהם בכלי אחד. במה דברים אמורים¹¹⁸? בשהיתה הטהורה למטה¹¹⁹, והיו פרות המתטנפין בקרקע, שאם ינער אותן יפסדו; אבל אם היו אגוזים ושקדים וכיוצא בהן - נוער הכלי, ונוטל הטהורה או החלין, ומניח הטמאה. ואם היה צריך למקום הכלי - בין שהטהורה למעלה, בין שהיתה למטה - מטלטל הכל פאחד.

(116) משנה, שבת קמא, ב. (117) כיון שראויה לכהן. (118) כמו שנתבאר למעלה הלכה טז. (119) אבל אם טהורה למעלה שיכול לקחת את הטהורה, אסור לו לטלטל את הכלי. ובנוסף אחר: "כשהיתה הטמאה למטה" (ויניציאה) ובי"כסף משנה' מבכר את הנוסח הנרפס.

כא. נדבך¹²⁰ של אבנים שהשב עליו מבעוד יום: אם למדום¹²¹ - מתר לישב עליהן למחר, ואם לאו - אסור. חריות¹²² של דקל שגדרן¹²³ לעצים¹²⁴, ונמלך עליהן מערב שבת לשיבה - מתר לטלטלן¹²⁵. וכן אם ישב עליהן מבעוד יום - מתר לטלטלן.

(120) שבת קכה, ב: "אמר רבי חנינא: פעם אחת הלך רבי למקום אחד, ומצא נדבך של אבנים (שורת אבני בנין), ואמר לתלמידיו: צאו וחשבו כדי שנשב עליהם למחר". (121) סדרום כדי לישב עליהם, שעשו מעשה והכינום מערב שבת. (122) שבת נ, א. ענפים. (123) שלקטן; בנוסף אחר: "שגדרן" (שונצינו). (124) להסיקן באש. (125) וכאן אין צריך מעשה, כמו בנדבך אבנים, מכיון שחריות יש מהן העומדות לשיבה, ויש להסקה, ואף שחשב מתחילה להסקה, די במחשבה לבד לייחדן לשיבה, שמחשבה מוציאה מידי מחשבה, אבל בנדבך של אבנים העומד לבנין ולא לשיבה, צריך מעשה מיוחד להכינם לשיבה (מגיד-משנה).

כב. הקש¹²⁶ שעל המטה - לא ינענעו בידו¹²⁷, אבל מנענעו בגופו¹²⁸. ואם הוא מאכל בהמה - מתר לטלטלו. וכן אם היה עליו פר או סדין¹²⁹ וכיוצא בהן - מנענעו בידו; שהרי נעשה כמי שישב עליו מבעוד יום. המכניס¹³⁰ קפה של עפר¹³¹ בביתו, אם יחד לה קרן זוית מערב שבת - מטלטלו בשבת¹³², ועושה בו כל צרכיו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא יחבשנו בתוך ביתו, אמרת אין זה נייח אלא צער" (אור שמח'). (165) להגביהם משום מוקצה. (166) אוהו בצוארם ובצדדים ומולכים (מגיד-משנה). (167) לדעת הראב"ד זהו דבר שאינו מתכוון ומותר. וטעם האיסור משום שנשמטים ומטלטלים בשבת.

יום רביעי כ"ב שבט ה'תשע"ח

פרק נִשְׁעָה וְעִשְׂרִים

(1) נשלמו בו דיני הטלטול.

א. פל פלי² האורג וחבלי וקנים שלו - מתר¹⁷ לטלטל, ככלי שמלאכתו לאסור³, חוץ מכבד העליון וכבד התחתון⁴; לפי שאין נטלין⁵, מפני שהן תקועין⁶. וכן העמודים של אורג - אסור לטלטל, שפא יתקן הגמות שלהן⁷. ושאר כלי האורג - מתרין⁸.

(2) שבת קיג, א. (3) לצורך גופו ומקומו, כמבואר בפכ"ח ה"ג. ובנוסף אחר: "שמלאכתו להיות" (מעשה רוקח) וכדעת רש"י שם. (4) יסוד מכונת האריגה הן שתי קורות חזקות משני הצדדים - הנקראים עמודים; בין שניהם מונחים שתי קורות, אחת מלמעלה הנקראת כובד עליון, ואחת מלמטה - הנקראת כובד תחתון; מסביב לכובד העליון שמים את חוטי השתי, ועל הכובד התחתון מניחים את הארג. (5) אף בחול, לפיכך אין עליהן תורת כלי (מגיד-משנה). (6) בתוך העמודים וקשה ליטלם מפני כבדם. (7) כשחולצם מן הקרקע שהם תקועים בה, יזיז את העפר ויעשה גומא במקום העמוד ויתחייב משום בונה (רש"י).

ב. מכבדות של תמרה⁸ וביוצא בהן, שמכבדין בהן את הקרקע - הרי הן ככלי שמלאכתו להתר; שהרי מתר לכבד בשבת⁹. לבנים שגשארין¹⁰ מן הבנין - הרי הן ככלי שמלאכתו להתר; מפני שראויין להסב עליהן, שהרי שפין אותן¹¹ ומתקנין אותן. ואם צבר אותן¹² - הרי הקצם¹³, ואסור לטלטלם¹⁴.

(8) שבת קכד, ב. הקנה שהתמרים תלויים בו "ושמה מכבודו, משום שהפרי שתלוי עליה כבד ונתלה למטה, וגם משום שהוא עשוי לכבד (לטאטא) את הבית" (רב האי גאון). (9) במקום שאין חשש שמא ישווה גומות, כגון ברצפת אבנים, כמבואר בפכ"א ה"ג. (10) אחר שהשלים בנינו, ואין בדעתו להתמש בהן לצורך בנין. (11) מבואר בפכ"ה הכ"א. (12) סדרן זה על זה. (13) לבנין. (14) כמבואר בפכ"ה ה"ו.

ג. חרס קטנה¹⁵ - מתר לטלטלה אפלו ברשות הרבים, הואיל וראויה היא פהצר לכסות בה פי כלי קטן¹⁶. מגופת¹⁷ חבית שנתפתה¹⁸ - היא¹⁹ ושבירה²⁰ מתר לטלטלה²¹; ואם זרקת לאשפה מבעוד יום²² - אסור לטלטלה²³. כלי שנתרועע²⁴ - לא יתלש²⁵ ממנו חרס לכסות בו או לסמן בו.

פֶּרֶת דְּבוּרִים, בַּחֲמָה - מִפְּנֵי הַחֲמָה, וּבְגָשְׁמִים - מִפְּנֵי הַגָּשְׁמִים, וּבְלִבְד שְׁלֵא יִתְכַּן לְצוּד¹⁵⁶; שְׁהָרִי נוֹטֵלָה בְּכָל עֵת שִׁירָצָה¹⁵⁷. וְכוּפִין¹⁵⁸ אֶת הַסֵּל בְּשֶׁבֶת לְפָנֵי הָאֶפְרוֹחִים¹⁵⁹ בְּשִׁבְלִי שְׁעֵלוֹ עָלָיו וַיְרֶדוּ; שְׁהָרִי מִתֵּר לְטַלְטְלוֹ בְּשִׁירָדוֹ מֵעָלָיו. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה.

(145) שבת מג, א. (146) שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות. (147) אף שאינו ראוי לאכילה כל זמן שהוא טבל, ואי אפשר לתקנו היום, כי אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת, מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן (פכ"ג ה"ט). (148) כמבואר בפכ"ג ה"ו: "המגביה תרומות ומעשרות בשבת או ביום-טוב - - - תיקן את הפירות". (149) משנה, שבת מז, ב. (150) אפילו בשבת. (151) היוצאים מן הנר, שלא תאחו האש במפה שעל השולחן. (152) שבת מג, א. (153) הלוחות שבין שני כרעי המיטה לארכה. (154) כשסמוכים ברפיון, מותר לסמכם כדי שהקורה לא תוסיף לרדת, אבל לא כדי שתעלה שהוא כבונה (אור"ח סי' שיג). (155) אבני בנין "שלא ימחו בגשמים מאחר ששרויות במים" (רש"י). והמחצלת שומרת עליהן מפני הגשמים. (156) את הדבורים, וגם לא יהדק את המחצלת שהדבורים לא יוכלו לצאת, ויעבור על איסור צידה משום "פסיק רישיה ולא ימות" (כמבואר בפכ"א). (157) ואינו מבטל כלי מהיכנו. (158) משנה, שבת קכח, ב. (159) שבעלי חיים מוקצים הם, לפי שאינם ראויים היום (מגיד-משנה).

כו. בהמה¹⁶⁰ שגפלה לבור או לאמת המים¹⁶¹: אם יכול לתן לה פרנסה¹⁶² במקומה - מפרנסין אותה עד מוצאי שבת; ואם לא¹⁶³ - מביא פרים וקסתות ומניח תחתיה, ואם עלתה - עלתה. ואף-על-פי שמבטל כלי מהפנו, שהרי משליכו לבור לתוך המים - מפני צער בעלי חיים¹⁶⁴ לא גזרו. ואסור להעלותה פידו. וכן אין עוקרין¹⁶⁵ בהמה וחייה ועוף פחצר, אכל דוחין אותן עד שיקנסו. ומדדין¹⁶⁶ עגלים וסוּחִים. תרנגולת שברחה - אין מדדין אותה, מפני שהיא נשמטת מן היד, ונמצאו אגפיה נתלשין¹⁶⁷; אכל דוחין אותה עד שתקנס.

(160) שבת קכח, ב. (161) ובעלי חיים מוקצים הם בשבת, כמו שנזכר למעלה. (162) להוריד לה אוכלין ומשקין. (163) שהמים עמוקים, ואי אפשר לפרנסה שם. (164) שהוא מן התורה, כמו שכתוב (שמות כג, ה): "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו . . . עוזב תעזוב עמו", וביטול כלי מהיכנו הוא רק איסור דרבנן ונדחה מפני דבר תורה ('באר הגולה'). ויש אומרים שדעת רבינו שצער בעלי חיים אינו אלא מדרבנן (כמו שנראה מדבריו בפכ"ג מהלכות רוצח ה"ט), ואף-על-פי-כן לא אסרו לבטל כלי מהיכנו במקום צער בעלי חיים, שהרי שקדה התורה על מנוחת בעלי החיים בשבת, כמו שנאמר "למען ינוח שורך וחמורך" (שמות כג, יב). ובמכילתא שם: "הוסיף לו הכתוב נייח אחד להיות תולש מן הקרקע ואוכל, אתה אומר לכך בא או אינו

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובנוסח אחר, חסרה המילה "שבלו" (כת"י התימנים).
 (43) מבואר בפכ"ה ה"ג. (44) שהרי גם המחצלת השלמה
 עומדת לכסות את עפר הבית והכללך, שלא יעלה האבק.
 (45) כן יש לתקן "שלוש על שלוש", כלומר שלוש אצבעות על
 שלוש אצבעות, שאילו "שלוש על שלשה" (כברפוסים
 חדשים) כלומר שלשה טפחים, הוא שיעור לבגדי עשירים,
 ואילו בגדי עניים שיעורם בשלוש אצבעות על שלוש אצבעות
 (כמבואר בפכ"ב מהל' כלים, ומסכת שבת כו:), ופחות
 משלוש - אינן ראויין לא לעניים ולא לעשירים. (46) ודעת
 הראב"ד שדין זה נשנה בטלית של מצוה, שאדם נוהר
 מלהשתמש בה תשמיש מגונה אף אחר שנקרעה, לכן
 שיעורה שלוש אצבעות, אבל בשאר מטלניות מותר לטלטלן,
 אף שאין בהן שלוש על שלוש, כמו שמטללים צרור וחרס.
 (47) תנורים שלהם היו מטללים כקדירות שלנו.
 (48) שבת קלח, ב. כעין תנור לבישול, ואף שמלאכתה
 לאיסור, מותר לטלטלה לצורך גופה או מקומה כמבואר
 בפכ"ה ה"ג. (49) רגילה. (50) יחבר את הרגל בחזקה
 בכירה, ויתחייב משום בונה או מכה בפטיש.

ז. סלם⁵¹ של עליה⁵² - אסור לטלטלו⁵³; שאין עליו²¹
 תורת פלי. ושל שובך⁵⁴ - מותר להטותו⁵⁵, אבל לא²²
 יוליכו משובך לשובך; שלא יעשה כדרך שהוא²³
 עושה בחל, ויבוא לצידו⁵⁶. קנה שמוסקין בו²⁴
 הזיתים⁵⁷ - אם יש עליו תורת פלי⁵⁸, הרי הוא פכלי
 שפלאכתו לאסור⁵⁹. קנה⁶⁰ שהתקינו בעל הבית
 להיות פותח ונוצל בו - אם יש תורת פלי עליו, הרי²⁷
 הוא פכלי שפלאכתו להתיר⁶¹.²⁸

(51) ביצה ט, ב. (52) שהוא גדול ועשוי להטיח בו גגו.
 (53) אפילו לצורך גופו ומקומו. (54) קן של יונים.
 (55) ממקום למקום. (56) כמבואר בפכ"ד הי"ג. אבל
 סולמות שבבית העשויים לשימוש בבית, מותר לטלטלם
 ממקום למקום (ט"ז אורח-חיים סי' תקיח). (57) משנה,
 שבת כג, ב: "עושים מקל לחבוט בו את הזיתים, ומהפכים
 בו הזיתים כשהם בבית-הבד, ועושים בראשי אותם המקלות
 כעין רימון עגול או קשר, וכשמהפכים בו הזיתים מרימים
 את המקל, ומביטים ברימון אם יש בו שמנונית או לא"
 (פירוש המשניות). (58) שהוא ראוי לאיזה תשמיש (ראה
 בפכ"ה הי"ג). (59) ומותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו,
 ולא לצורך עצמו. (60) תוספתא שבת פט"ו. (61) ומותר
 לטלטל אף לצורך עצמו של כלי (פכ"ה ה"ג).

ח. דלת⁶² שהיה לה ציר⁶³, אף-על-פי שאין לה²⁹
 עתה ציר, שהכנינה לסתם בה מקום מקצה⁶⁴, והיא³⁰
 נגדרת, שנוטלין אותה וסותמין בה, וכן חדרים⁶⁵
 שסותמין בהן הפרצה, וכן מחצלת הנגדרת: בזמן
 שקשורין⁶⁶ ותלוין בפתל - סותמין בהן ונועלים
 בהם; ואם לאו - אין נועלין בהן⁶⁷. ואם היו גבוהים³⁴
 מעל הארץ - נועלין בהן⁶⁸.³⁵

(62) משנה, עירובין קא, א. (63) יתד של ברזל שהדלת
 סובבת עליה. (64) חצר מאחורי הבתים, שמניחים בה

(15) שבת קכד, ב. שבר כלי חרס. (16) כיון שהיתה
 מתחילה כלי, אבל דבר שאינו כלי, כגון צרורות או אבנים
 אף-על-פי שראויים לכסות בהם כלי, אסור לטלטלם -
 כמבואר בפכ"ה ה"ו. (17) סתימת פי החבית בטיט.
 (18) שנשברה החבית. (19) המגופה. (20) של החבית.
 (21) שראויים לכסות בהם פי כלי קטן. (22) אבל אם זרקה
 בשבת, כיון שבין השמשות היה תורת כלי עליה מותר
 (מגיד-משנה). (23) שבטלה מהיות עוד כלי.
 (24) שנשבר. (25) בגמרא מובא: "לא יספות". ופירש
 הרי"ף: לא יחתוך.

ד. מותר²⁶ להכניס לבית הפסא שלש אבנים²⁷
 מקרנולות²⁸ לקנח בהן. וכמה שעורן? פמלא היד.
 אבל אדמה שהיא קרובה להתפרך - אסור
 לטלטלה²⁹ לקנח בה. ומתיר להעלות אבנים לגג
 לקנח בהן³⁰. ירדו עליהן גשמים ונשתקעו בטיט -
 אם רשימין נכר³¹, מותר לטלטלם³². אכן שיש עליה
 טנוף, שנדאי לקנח היא - מותר לטלטלה, ואפלו
 היא גדולה.⁸

(26) שבת פא, א. (27) אף שהן אסורות בטלטול, כמבואר
 למעלה בפכ"ה, ה"ו - משום שגדול כבוד הבריות שדוחה
 איסור דרבנן (רש"י ו'תוספות' בסוכה לו:). (28) חדות,
 הראויות לקינוח (מגיד-משנה). (29) מפני שאינה ראויה.
 (30) ואף-על-פי שיש כאן טירחא גדולה, התירו - מפני
 שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן (שבת פא:).
 (31) שלא נטבעו בקרקע לגמרי, ורישומן ניכר למעלה מן
 הקרקע. (32) ואין איסור משום סותר.

ה. היה³³ לפניו צרור³⁴ וחרש³⁵ - מקנח בצרור³⁶.
 ואם היה החרש מאנגי³⁷ פלים - מקנח בחרש³⁸. היו
 לפניו צרור ועשבים: אם היו עשבים רפים - מקנח
 בהן³⁹, ואם לאו - מקנח בצרור⁴⁰.¹²

(33) שבת פב, א. (34) אבן קטנה שהיא מוקצה.
 (35) שאינו מוקצה, כמבואר בהלכה ג. (36) אף-על-פי
 שהוא מוקצה, ואינו מקנח בחרש שהוא חד ויש בו סכנה.
 (37) השפה לפי הכלי הכוללת מהכלי חוצה ('עורף').
 ובפירוש המשניות כלים פ"א, מ"ג פירש: צואר הכלי.
 (38) שהוא חלק ואינו מקרע את הבשר. (39) שאינם
 "מוקצה". (40) לפי שעשבים יבשים האור שולטת בהם,
 והמקנח בהם שיני פי הטבעת נושרות (שבת, שם).

ו. שירי⁴¹ מחצלאות שבלו⁴² - הרי הן פכלי
 שפלאכתו להתיר⁴³; מפני שראויין לכסות בהן
 הטנוף⁴⁴. אבל שירי בגדים שבלו, שאין בהן שלשה
 על שלשה⁴⁵ - אסור לטלטלן; שאינן ראויין לא
 לעניים ולא לעשירים. שברי התנור⁴⁷ - מותר
 לטלטלן, והרי הן פכל הפלים שפלאכתן להתיר.
 פירה⁴⁸ שששמה אחת מירכוניה⁴⁹ - אסור
 לטלטלה, שמה יתקע⁵⁰.²⁰

(41) שבת קכה, א. (42) שנקבו ונפרדו ממחצלת ישנה.

גְּדוּלָּה, הַנְּטִילָה בְּשֵׁטִי יָדַיִם - אֶסוּר לְטַלְטֵלָהּ מִפְּנֵי
כְּבִדָּה⁸⁷; הֵיתָה קִטְנָה מְזוּ - מִתֵּר לְטַלְטֵלָהּ.

(82) שבת מו, א. (83) מורכבת מפרקים פרקים.
(84) אפילו לא הדליקו בה באותה שבת. שאם הדליק בה,
אסורה בטלטול מפני שהיא מוקצה לאיסור, כמבואר בפכ"ה
ה"י. (85) שמה תיפול ותתפרק ויחזירנה, ונמצא עושה כלי
בשבת. (86) חריצים מסביב הדומים לפרקים. (87) אין
הכוונה שהאיסור הוא משום כבדה, שהרי כתב רבינו (פכ"ה
ה"י) שכל שיש עליו תורת כלי, אף-על-פי שהיא ניטלת
בעשרה בני אדם מטלטלים אותה, אלא מכיון שהיא גדולה
ויש בה חריצים, נראית כשל פרקים ואסורה משום שהרואה
יחשוב שהיא של פרקים. אבל במנורה קטנה שאין הדרך
לעשותה של פרקים, אין בה איסור אם יש בה חדקים,
שהכל יודעים שאינה של פרקים (מ'עשה רוקח').

יב. מְנַעֵל⁸⁸ שֶׁעַל גְּבֵי הָאֲמֹרִים⁸⁹ - שׁוֹמְטִין⁹⁰ אוֹתוֹ
בְּשִׁבְתָּ. מִכְּבֹּשׁ⁹¹ שֶׁל בְּעָלֵי בָתִּים⁹² - מִתְּרִין⁹³, אֲבָל
לֹא כּוֹבְשִׁין⁹⁴. וְשֶׁל כּוֹבְשִׁין - לֹא יִגַּע בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מִקְצָה מִחֲמַת חֶסֶד פִּס⁹⁵. וְכֵן גַּזִּי צִמְרִי⁹⁶ - אֵין
מְטַלְטֵלִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִקְפִּיד עָלֶיהֶן⁹⁷.
לְפִיכָךְ, אִם יִחְדָּן לְתַשְׁמִישׁ - מִתְּרִין. וְהַשְׁלָחִין⁹⁸ -
מִתֵּר לְטַלְטֵלָן, בֵּין שֶׁהֵיוּ שֶׁל פֶּעַל הַבֵּית אוֹ שֶׁל
אֲמִן⁹⁹, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִקְפִּיד עֲלֵיהֶם.

(88) שבת קמא, א. (89) דפוס עץ לנעל. (90) מורידים
אותו מהאימון, אף-על-פי שמלאכתו לאיסור, כיון ששם
כלי עליו, מותר לטלטלו לצורך מקומו (או"ח שם).
(91) משנה, שבת קמא, א. "עשוי שני לוחות - ושמים
ביניהם את הבגדים המכוסים ומקופלים, ואחר כך קושרים
את הלוחות ומהדיקים אותם, כדי שיתיישרו הבגדים ויהיה
הקיפול נאה" (פירוש המשניות). (92) שאינו תחוב
בחזקה. (93) את המכבש ליטול ממנו בגדים לצורך
השבת. (94) להכניס בו בגדים ולהדקם שהוא צורך חול
(רש"י). (95) ראה למעלה פרק כה הלכה ט. ורש"י פירש
משום שהוא תחוב בחזקה, והתרתו דומה לסתירה.
(96) משנה, שבת מט, א. הצמר הגזוז מהצאן. (97) לשמרם
לטוהיה. (98) עורות של חיה ובהמה בלתי מעובדים;
תרגום "והפשיט" (ויקרא א, ו) וישלח (פירוש המשניות).
(99) אף העומדים למכירה אינו מקפיד עליהם ומשתמש
בהם.

יג. כָּל דְּבָרָא¹⁰⁰ מְטַנָּף, כְּגוֹן רְעִי וְקִיא וְצוֹאָה וְכִיּוֹצֵא
בֵּהֶן¹⁰¹: אִם הָיוּ בְּחֶצֶר שְׂוִשְׁבִּין בָּהּ - מִתֵּר לְהוֹצִיאָן
לְאַשְׁפָּה אוֹ לְבֵית הַפֶּסֶס, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא גִּרָף שֶׁל
רְעִי¹⁰²; וְאִם הָיוּ בְּחֶצֶר אֲחֵרִים¹⁰³ - כּוֹפִין עָלֵיהֶן כְּלִי,
כְּדִי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקֶּטֶן וְיִתְלַכֵּל בֵּהֶן. רַק שֶׁעַל הַקֶּרֶקַע
- דּוֹרְסוֹ לְפִי תִמּוֹ¹⁰⁴ וְהוֹלֵךְ. מְטַלְטֵלִין כְּנוֹנָא¹⁰⁵ מִפְּנֵי
אֲפִרְוִי¹⁰⁶, אֶף-עַל-פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו שְׁבָרִי עֲצִים, מִפְּנֵי
שֶׁהוּא כְּגִרָף שֶׁל רְעִי. וְאֵין¹⁰⁷ עוֹשִׂין גִּרָף שֶׁל רְעִי
לְכַתְּחֵלָה בְּשִׁבְתָּ; אֲבָל אִם נַעֲשֶׂה מֵאֲלִיו, אוֹ שֶׁעָבַר
וְעָשָׂהוּ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ.

סחורה ועצים, ואין משתמשים בה תדיר, ואין בעל הבית
חושש לעשות לה דלת קבועה ותלויה בציר כראוי, אלא
זוקפה כנגד הפתח, וכשהוא פותח מטילה לארץ, ויש
שתלויות אבל נגררות לארץ (רש"י). (65) "קוצים, קושרים
הקוצים בקנים, ועושים מהם לוח, ונועלים בהם פירצת
הגינות, שלא יכנסו שם גנבים או חיות" (פירוש המשניות).
(66) בחבל ותלוים בכותל, ניכר שהם כדלת וכשנועלים
בהם אינו חייב משום בונה. (67) שנראה כבונה עכשיו
דופן זה. (68) שאין דרך בנין בזה.

ט. דִּלְתָּ⁶⁹ שֶׁהָיָה לָהּ לוח אֶחָד⁷⁰, שֶׁשׁוֹמְטִין אוֹתָהּ
וְנוֹעֲלִין בָּהּ: אִם לֹא הָיָה לָהּ לְמִטָּה כְּנִי⁷¹ כְּמוֹ
אֶסְקָפָה⁷², שֶׁמּוֹכִיחַ עָלֶיהָ שֶׁהִיא כְּלִי מוֹכֵן לְנִעִילָה -
אֵין נוֹעֲלִין בָּהּ⁷³; וְאִם⁷⁴ יֵשׁ לְמִטָּה אֶסְקָפָה - נוֹעֲלִים
בָּהּ. וְכֵן נִגְרָשׁ⁷⁵ שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ קְלוֹסְטְרָא⁷⁶, שֶׁמּוֹכֶחַת
עָלָיו שֶׁהוּא כְּלִי מוֹכֵן לְנִעִילָה וְאֵינוֹ קוֹרֶה כְּשֶׁאֵר כָּל
הַקּוֹרוֹת - נוֹעֲלִין בּוֹ⁷⁷ בְּשִׁבְתָּ.

(69) עירובין קא, א. העשויה לכניסה ויציאה תדיר.
(70) שיש בה רק קרש אחד ואין בה היכר דלת. (71) יסוד.
(72) מפתן. (73) לפי שאין לה תיקוני הדלת כשאר דלתות,
הרי היא כסתימה בלבד ונראה כבונה. (74) בנוסח אחר,
חסר כל המשפט הזה "ואם יש למטה אסקופה נועלים בה"
(שוניצין). (75) עירובין קב, א. "הוא קורה שעושים אותה
בשתי וערב, ונותנים אותה בדלתות ונועלים בה השערים,
ועניינו כמו בריח מבריא מן הכותל אל הכותל" (פירוש
המשניות). (76) "דמות רימון או טבעת וכיוצא בו, ממה
שיוורה עליו שהוא כלי ואינו קורה האסורה בטלטול בשבת"
(פירוש המשניות). (77) "מעשה בכנסת שבטבריא, שהיו
נוהגים בו איסור, עד שבא רבן גמליאל והזקנים והתירו
להם" (משנה שם קא:).

י. נִגְרָשׁ⁷⁸ שֶׁאֵין בְּרֹאשׁוֹ קְלוֹסְטְרָא: אִם הָיָה קֶשׁוּר
וְתָלוּי בְּדֶלֶת - נוֹעֲלִין בּוֹ; וְכֵן אִם הָיָה נָטָל וְאֶגְדוֹ
עֲמוּדָא⁷⁹; אֲבָל אִם הָיָה אֶגְדוֹ קְבועֵ בְּדֶלֶת, וְהָיָה הַנִּגְרָשׁ
נִשְׁמָט כְּמוֹ קוֹרֶה, וּמִנִּיחִין אוֹתוֹ בְּזוּיָה, וְחוֹזְרִין
וְנוֹעֲלִין בּוֹ בְּעֵת שְׂרוּצִין - הָרִי זֶה אֶסוּר לְנַעַל בּוֹ;
שֶׁאֵין עָלָיו תּוֹרֵת כְּלִי⁸⁰, וְאֵינוֹ אֶגְדוֹ, וְאֵין בּוֹ אֶגְדוֹ
לְהוֹכִיחַ עָלָיו⁸¹.

(78) משנה, עירובין קב, א. "נגר הנגרר (שאין בראשו
גלוסטרסא), נועלים בו במקדש (שאין איסור שבות במקדש),
אבל לא במדינה (שנראה כבונה), והמונה (שאינו קשור כלל
אלא מונה בארץ) כאן וכאן אסור". (79) שהיה קשור
בחבל חזק ויכול ליטלו ע"י האגד. (80) כיון שאין בראשו
גלוסטרסא ואינו ראוי לשום תשמיש, כמבואר בפכ"ה ה"ו,
והכ"ג. (81) שעשוי לנעול, ולכן נראה כבונה - כנועץ
עכשיו נגר ויתד בכותל.

יא. מְנֹרָה⁸² שֶׁל חֲלִיּוֹת⁸³ - בֵּין גְּדוּלָּה, בֵּין קִטְנָה -
אֵין מְטַלְטֵלִין אוֹתָהּ⁸⁴; שֶׁמָּא יִחְזִירָנָה בְּשִׁבְתָּ⁸⁵. הָיָה
בָּהּ חֲדָקִים⁸⁶ וְהָיָה נִרְאִיתָ כְּבַעֲלַת חֲלִיּוֹת: אִם הֵיתָה

אֹתוֹ? כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִמֶּלֶא אַרְבַּע אוֹ חֲמֵשׁ קָפוֹת, 21
עַד שְׁגוּמְרִין¹²⁸. וְלֹא יִכְבְּדוּ קִרְקָעִיתוֹ¹²⁹ שֶׁל אוֹצֵר, 22
כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ¹³⁰; אֲלֵא נִכְנָס¹³¹ וְיוֹצֵא בּוֹ, וְעוֹשֶׂה 23
שְׂבִיל בְּרַגְלָיו בְּכִנְיֹתוֹ וּבִצִּיּאָתוֹ. 24

(123) משנה, שבת קכו, א. (124) כמבואר בהלכה הקודמת.
(125) משום טירחא ('מגן אברהם' סי' שלג סק"מ).
(126) "שגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכניה" (רבינו
בה"ל אבל פ"ד ה"ב). (127) לתלמידים הבאים לשמוע
דרשה. (128) "אמרו (במשנה) אפילו ארבע וחמש קופות
- על דרך הריבוי, כאילו אמר: אפילו מנין גדול, ובתנאי
שלא יפנה אותו האוצר כולו, עד שלא יניח שום דבר"
(פירוש המשניות). (129) שמא יבוא להשוות גומות,
ויתחייב משום בונה. (130) בפרק כ"א ה"ב. (131) זה
מוסב למה שלמעלה שאסור להתחיל באוצר לדבר הרשות,
ועל זה כתב "אלא נכנס ויוצא בו ועושה שביל" וכו'.

טז. כִּלְכִּי שֶׁהוּא רֹאוי לְמֵאכֵל בְּהֶמָּה¹³³ וְחִיהָ וְעוֹף 25
הַמִּצִּיּוֹן¹³⁴ - מְטַלְטֵלִין אוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת. בִּיצֵד? 26
מְטַלְטֵלִין אֶת הַתְּרֵמוֹס¹³⁵ הַיָּבֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵאכֵל 27
לְעוֹזִים; אָבֵל לֹא אֶת הַלֶּחֶם¹³⁶. אֶת הַחֶצֶב¹³⁷, מִפְּנֵי 28
שֶׁהוּא מֵאכֵל לְצִבָּאִים. אֶת הַחֶרְדֵּל¹³⁸, מִפְּנֵי שֶׁהוּא 29
מֵאכֵל לְיוֹנִים. אֶת הַעֲצָמוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵאכֵל 30
לְכִלְכִּים. וְכֵן כָּל הַקְּלָפִין וְהַגִּרְעִינִין הָרֹאויִן לְמֵאכֵל 31
בְּהֶמָּה - מְטַלְטֵלִין אוֹתָן; וְשֹׂאֲנִין רֹאויִן - אוֹכֵל אֶת 32
הָאֵכָל וְזוֹרְקֵן לְאַחֲרָיו, וְאִסּוּר לְטַלְטֵלֵן. מְטַלְטֵלִין 33
בְּשׂוֹר תְּפוּחִים¹³⁹, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵאכֵל לְחִידָה. וּמְטַלְטֵלִין 34
בְּשׂוֹר חֵי - בֵּין תְּפִלָּה¹⁴⁰, בֵּין מְלִיחָה, מִפְּנֵי שֶׁרֹאוי 35
לְאָדָם. וְכֵן דָּג מְלִיחָה; אָבֵל הַתְּפִלָּה - אִסּוּר 36
לְטַלְטֵל¹⁴¹. 37

(132) משנה, שבת קכו, ב. (133) אף שאינו ראוי למאכל
אדם. (134) אבל אם אינו ראוי אלא לבעל-חי שאינו מצוי
אצל רוב בני אדם, אסור לטלטל אלא-אם-כן יש לו מאותו
מין בעל-חי (אור"ח סי' שח). (135) צמח בתרמיל שגרעיניו
דומים לפול. (136) שהוא מר ביותר. (137) ירק ממין
הבצלים ששרשיו בוקעים עמוק באדמה בקו ישר.
(138) צמח חריף הטעם, שגרעיניו העגולים משמשים
לרפואה. (139) סרוח. (140) שבת קכח, א. חסר מלח
ותבלין. (141) שאינו ראוי לאכילה כלל.

יז. אֵין מְטַלְטֵלִין שְׂבָרִי זְכוּכִית, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן 38
מֵאכֵל לְנִעְמִיּוֹת¹⁴³; וְלֹא חִבְלֵי זְמוּרוֹת¹⁴⁴, אֶף-עַל- 39
פִּי שֶׁהֵן מֵאכֵל לְפִלִּים; וְלֹא אֶת הַלוֹף¹⁴⁵, אֶף-עַל-פִּי 40
שֶׁהֵן מֵאכֵל לְעוֹרְבִים; מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֵלוֹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן 41
מִצִּיּוֹן אֵצֶל רֵב בְּנֵי אָדָם. 42

(142) תוספתא שבת פט"ו. (143) יענה, עוף גבה הקומה
ורב הכוח. (144) ענפי הגפן. (145) עשב בעל עלים
רחבים מתפשטים.

יח. חִבְלֵי¹⁴⁶ קֶשֶׁת¹⁴⁷ וְחִבְלֵי זֶרְדִּין¹⁴⁸: אִם הִתְקַנְּנוּ¹⁴⁹ 43

(100) שבת קכא, ב. (101) כל דבר מאוס. (102) מבואר
בפכ"ה הכ"ד. (103) שאינו דר שם שאסור להוציאם.
(104) כמבואר בפ"א ה"ד. (105) שבת מז, א. כלי נחושת
ששמים בו גחלים בוערות כדי להתחמם בהן.
(106) "לכסות בו רוק או צואה" (רש"י ומגיד-משנה); ודעת
הראב"ד שהיתר טלטול הכנונא הוא מכיון שיש בו דבר
איסור - שברי עצים, ודבר היתר - האפר, הרי הוא בסיס
לאיסור ולהיתר, ומותר לטלטלו, אם ההיתר חשוב יותר מן
האיסור, שאז בטל האיסור לגבי ההיתר, וכאילו אינו שם
כלל. (107) מבואר בפכ"ה הכ"ד.

י. שְׂמֹן¹⁰⁸ שִׁיּוּצָא מִתַּחַת הַקּוֹרָה שֶׁל בֵּית הַפֶּדֶר 1
בְּשֶׁבֶת, וְכֵן תְּמָרִים וְשִׁקְדִים הַמוֹכְנִים לְסַחֲרָה - 2
מִתָּר לְאֵכָלָם בְּשֶׁבֶת. וְאֶפְלוֹ¹⁰⁹ אוֹצֵר שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ 3
תְּבוּאָה צְבֹרָה - מִתַּחֲלִיל לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנָּה בְּשֶׁבֶת. 4
שֹׂאֲנִין שׁוּם אֵכָל¹¹⁰ שֶׁהוּא מְקַצֶּה בְּשֶׁבֶת כָּלָל, אֲלֵא 5
הַכֹּל מוֹכֵן הוּא¹¹¹, חוּץ מִגְרוֹגְרוֹת¹¹² וְצִמּוֹקִין¹¹³ 6
שֶׁמְקַצֶּה¹¹⁴ בְּזֶמֶן שְׂמִיבָשִׁים אוֹתָם; הוּאִיל 7
וּמִרְחִיחוֹת בִּינָתִים וְאֵינָם רֹאויִן לְאֵכִילָה - הֲרִי הֵן 8
אִסּוּרִין¹¹⁵ בְּשֶׁבֶת מִשׁוּם מְקַצֶּה. חֲבִית¹¹⁶ שֶׁנִּתְגַּלְתָּה 9
וְאִבְטִיחַ שֶׁנִּשְׁפְּרָה¹¹⁷ - אֶף-עַל-פִּי שֹׂאֲנִין רֹאויִן 10
לְאֵכִילָה, נוֹטֵלֵן וּמְנִיחֵן בְּמִקּוֹם הַמִּצְנֵעַ¹¹⁸. כִּיּוֹצֵא בּוֹ 11
קְמִיעַ¹¹⁹ שֹׂאֲנִינוּ מִמֶּחָה - אֶף-עַל-פִּי שֹׂאֲנִין יוֹצֵאִין¹²⁰ 12
בּוֹ, מְטַלְטֵלִין אוֹתוֹ¹²¹. מוֹתֵר¹²² הַשֶּׁמֶן שֶׁבִּנְרָ 13
וְשֶׁבֶקְעָרָה, שֶׁהִדְלִיקוּ בֵּהֶן בְּאוֹתָהּ שֶׁבֶת - אִסּוּר 14
לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ בְּאוֹתָהּ שֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַצֶּה 15
מִחֲמַת אִסּוּר. 16

(108) שבת יט, א. (109) שבת קכו, א. (110) אפילו
המיוחד למכירה ולסחורה ואינו עומד לאכילה.
(111) כאילו הכינו בידים לאכילה, כציווי התורה (שמות טז,
ה): "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו". וכרבי
שמעון שאמר שמוקצה מותר בטלטול בשבת חוץ מגרורות
וצימוקים (שבת מה:); שבסמוך, ונר שדלק בליל שבת (שבת
מה.) שבסוף ההלכה. (112) תאנים יבשות. (113) ענבים
יבשים. (114) חצר שמאחורי הבתים המיוחדת לסחורה
ועצים. (115) שבת מה, א. (116) תוספתא שבת פט"ו.
שיש בה משקין. (117) במקום שנחשים מצויים, חוששים
שלא נחש שתה מהמים ואכל מהאבטיח, והטיל בהם ארס,
ואסורים בהנאה, כמבואר בה"ל רוצח ושמירת הנפש פ"א
ה"ח. ובנוסח אחר: "אבטיח שניקרה" כלומר שניקר בו
הנחש. ונוסחא זו עיקר (מגיד-משנה, ועין 'מעשה רוקח').
(118) שאחרים לא ישתו מהמים ואכלו מהאבטיח ויבואו
לידי סכנה. (119) תוספתא שבת פ"ה. (120) כמבואר
בפ"ט הי"ד. (121) לפי שיש עליו תורת כלי ('צפנת
פענח'). (122) שבת מד, א.

טו. אוֹצֵר¹²³ שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ שֶׁל בְּדֵי יַיִן - אֶף-עַל-פִּי 17
שֶׁמֶתָר לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ¹²⁴, אִסּוּר לְהִתְחִיל בּוֹ 18
לְפָנוֹת¹²⁵ אֲלֵא לְדַבֵּר מִצְוָה, כְּגוֹן שֶׁפָּנְהוּ לְהִכְנִסַת 19
אוֹרְחִין¹²⁶ אוֹ לְקַבֵּעַ בּוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ¹²⁷. וְכִיצַד מִפְּנֵין 20

יִסְרִיחַ¹⁷⁴. וּמִבֵּיאִין כְּלֵי מְקָר¹⁷⁵ וְכֵלֵי מַתְכוֹת, וּמִנִּיחִין
לוֹ עַל כְּרִסּוֹ כְּדֵי שְׁלֹא יִתְפַּח¹⁷⁶. וּפּוֹקְקִין¹⁷⁷ אֶת
נֶקְבָיו, שְׁלֹא יִכְנַס בֵּהֶן הָרוּחַ. וְקוֹשְׁרִין אֶת הַלְחִי¹⁷⁸;
לֹא שְׁיַעֲלֶה¹⁷⁹, אֲלֹא שְׁלֹא יוֹסִיף. וְאֵין מַעֲמָצִין¹⁸⁰ אֶת
עֵינָיו בְּשִׁבְתּוֹ¹⁸¹.

(168) משנה, שבת קנא, א. (169) מושחים בשמן.
(170) במים. (171) שאין זה טלטול אלא נגיעה, ולא נאסר
במוקצה אלא טלטול. (172) "לא יגביה לו ידו או רגלו או
ריסי עיניו" (רש"י). (173) מושכים. (174) על-ידי החום
של כרים וכסתות; בנוסח אחר, חסר "ולא יטריח" (מעשה
רוקח). (175) הגורם קרירות. (176) יתנפח.
(177) וסותמים. (178) "של מת שהיה פיו הולך ונפתח
קושרים את לחיו, כדי שלא יפתח פיו יותר" (רש"י).
(179) להסגר מה שנפתח, שאם כן מזיז בו אבר, אלא שלא
יוסיף להפתח (רש"י). (180) עצימת עינים בשבת.
(181) לאחר שמת, ואסור משום טלטול מוקצה, אבל המעמץ
לפני יציאת הנפש הרי זה שופך דמים, שמקרב את מיתתו
(שבת קנא:).

כא. מֵת¹⁸² הַמְטֵל בַּחֲמָה - מְנִיחַ עָלָיו כְּפָר אוֹ
תֵינּוֹק¹⁸³, וּמְטִילְטֹלוֹ¹⁸⁴. וְכֵן אִם נִפְּלָה דִלְקָה בַּחֲצֵר
שֵׁשׁ בָּהּ מֵת - מְנִיחַ עָלָיו כְּפָר אוֹ תֵינּוֹק, וּמְטִילְטֹלוֹ.
וְאִם אֵין שָׁם כְּפָר וְלֹא תֵינּוֹק - מַצִּילִין אוֹתוֹ מִן
הַדִּלְקָה מִכָּל מְקוֹם¹⁸⁵; שְׁמָא יָבוֹא לְכַבּוֹת, מִפְּנֵי
שֶׁהוּא בָּהוּל עַל מֵתוֹ שְׁלֹא יִשְׂרֹף. וְלֹא הִתִּירוֹ לְטִילְטֹל
בְּכָפֶר אוֹ תֵינּוֹק אֲלֹא לְמַת בְּלֶבֶד, מִפְּנֵי שְׁאֵדָם בָּהוּל
עַל מֵתוֹ.

(182) שבת מג, ב. (183) שבת ל, ב: "דוד המלך מת
בשבת, ושלח שלמה לחכמים: אבא מת ומוטל בחמה, מה
אעשה? שלחו לו: הנח עליו כיכר או תינוק וטלטלו".
(184) מטלטל את המת אגב הכיכר המותר בטלטול.
(185) "אמר רבי יהושע בן לוי: שמעתי שמצילין את המת
מפני הדליקה" (שבת מג:).

כב. הֵיחָה¹⁸⁶ מְטֵל¹⁸⁷ בַּחֲמָה¹⁸⁸ וְאֵין לָהֶם מְקוֹם¹⁸⁹
לְטִילְטֹלוֹ¹⁹⁰, אוֹ שְׁלֹא רָצוּ לְהִזְיֹז מִמְּקוֹמוֹ - בָּאֵין
שְׁנֵי בָנֵי אָדָם וְיוֹשְׁבִים מְשֻׁנִּי צִדְדֵי¹⁹¹ חֶם לָהֶם
מִלְמַטָּה¹⁹² - זֶה מִבֵּיא מִטָּתוֹ¹⁹³ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ, וְזֶה
מִבֵּיא מִטָּתוֹ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ. חֶם לָהֶם מִלְמַעְלָה - זֶה
מִבֵּיא מִחֻצְלַת¹⁹⁴ וּפּוֹרֵשׁ עַל גְּפִיו, וְזֶה מִבֵּיא מִחֻצְלַת
וּפּוֹרֵשׁ עַל גְּפִיו. זֶה זוֹקֵף מִטָּתוֹ¹⁹⁵ וְנִשְׁמָט וְהוֹלֵךְ לוֹ,
וְזֶה זוֹקֵף מִטָּתוֹ וְנִשְׁמָט וְהוֹלֵךְ לוֹ - וְנִמְצָא מִחֻצָּה
עֲשׂוּיָה מֵאֲלֵיהָ¹⁹⁶; שֶׁהָיָה מִחֻצְלַת זֶה וּמִחֻצְלַת זֶה
גָּבִיחֵן סְמוּכוֹת זוֹ לְזוֹ, וְשְׁנֵי קְצוֹתֵיהֶם עַל הַקֶּרֶקַע
מְשֻׁנִּי צְדֵי הַמֵּת.

(186) שבת מג, ב. (187) המת. (188) וקרוב להסריח
ויגרם בויון לחיים ולמת. (189) בצל. (190) לשם על-ידי
כיכר ותינוק. (191) "על-גבי הקרקע, כדי שיצטערו מחום
הקרקע, ויצטרכו להביא מיטות לשבת עליהן, והמיטות יהיו

לְמַאכַל בְּהֶמָּה - מְטִילְטֹלִין אוֹתָן¹⁵⁰, וְאִם לֹא - אֵין
מְטִילְטֹלִין אוֹתָן. חֲבִילֵי¹⁵¹ סִיָּאָה פּוֹאָה וְאִזּוּב
וְקוֹרְנִית¹⁵²: הַכְּנִסֵן לְעֵצִים¹⁵³ - אֵין מִסְתַּפֵּק מֵהֶם
בְּשִׁבְתּוֹ; לְמַאכַל בְּהֶמָּה - מִסְתַּפֵּק מֵהֶן. וְכֵן
בְּאִמִּינָתָא¹⁵⁴, וְכֵן בְּפִיגָם¹⁵⁵, וְכֵן בְּשָׂאָר מִיָּנִי
תְּבָלִין¹⁵⁶.

(146) משנה, שבת קכו, ב. (147) בנוסח אחר: "חבילי קש
חבילי עצים וחבילי זרדין" וכן הוא במשנה. (148) ענפי
אילן רכים שכורתים בשעת הזמיר (פירוש המשניות).
(149) שהזמיר לך מערב שבת, וראה למעלה פרק כה הלכה
כא באיזה דבר צריך מעשה. (150) שסתמם עומדים
להסקה והם מוקצה. (151) שבת קכח, א. (152) מבואר
בפכ"א ה"ט; כל אלה צמחים הראויים להסקה וגם למאכל
בהמה, לפיכך הכל הולך אחר מחשבתו (מגיד-משנה);
בנוסח אחר: "סיאה ואזוב וקורנית" (כת"י התימנים).
(153) להסקה, אינם ראויים בשבת ומוקצים הם.
(154) "אמיתא - נינא" (שבת קכח), והיינו מינט"א (רש"י
שם). (155) צמח בעל עלים קטנים ריחניים. ויש לו ריח
טוב, ונקרא בערבית רודא (רש"י שם, וכן ביאר רבינו בפ"ט
דשביעית משנה א'). (156) שאם הכניסם לתבל בהם
התבשילים (שהדרך לתת אותם בכלי ראשון על האש) הרי
הם כחבילי סיאה שהכניסם לעצים ואין מסתפק מהם
בשבת.

יט. אֵין¹⁵⁷ גּוֹרְפִין מַאכַל¹⁵⁸ מִלְפָּנֵי הַפֶּטֶם¹⁵⁹ - בֵּין
בְּאִבּוֹס¹⁶⁰ שֶׁל כְּלֵי, בֵּין בְּאִבּוֹס שֶׁל קֶרֶקַע - וְאֵין
מִסְלָקִין¹⁶¹ לְצִדְדֵין מִפְּנֵי הָרַעֲי¹⁶²; גְּזֵרָה שְׁמָא יִשְׁוּה
גְּמוּת¹⁶³. נוֹטְלִין מִלְפָּנֵי הַחֲמוּר וְנוֹתְנִין¹⁶⁴ לְפָנֵי
הַשּׁוֹר¹⁶⁵, אֲכָל אֵין נוֹטְלִין מִלְפָּנֵי הַשּׁוֹר וְנוֹתְנִין לְפָנֵי
הַחֲמוּר; מִפְּנֵי שֶׁהַמַּאכַל שֶׁלְפָּנֵי הַשּׁוֹר מְטַנֵּף בְּרִירוֹ,
וְאֵין רְאוּי לְמַאכַל בְּהֶמָּה אַחֲרָת. וְכֵן עָלִים שְׂרִיחֵם
רַע וּמְאֻסִּין, וְאֵין הַבְּהֶמָּה אוֹכְלָתָן - אֲסוּר לְטִילְטֹלָן.
לְפִיכָף: תִּלְאִי¹⁶⁶ שֶׁל דָּגִים - אֲסוּר לְטִילְטֹלוֹ, וְשֶׁל
בָּשָׂר - מִתֵּר¹⁶⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ.

(157) משנה, שבת קמ, ב. (158) מוציאים מאכל בלתי נקי
להכניס במקומו מאכל אחר (ועיין ר"ח שם). (159) שור
שמפטמים אותו. (160) כלי עץ או כלי אבן שנותנים בו
מאכל לבהמה. (161) את המאכל לצדדין, שלא ידרסנו
ברעי. (162) הגללים (פירוש המשניות). (163) ויתחייב
משום בונה, כמבואר בפ"ה ה"א, ומטעם זה גזרו אף באבוס
של כלי. (164) בנוסח אחר: "ומניחין" (כת"י התימנים).
(165) שאין השור קץ במאכל החמור שאין בו ריר.
(166) העץ שתולין עליו דגים, אין עליו תורת כלי, לפי שכל
המשתמש בו זורקו לבין העצים אחרי השימוש (מגיד-
משנה). (167) רש"י (שם) ו'תוספות' (שבת קלט:).

כ. אֶף-עַל-פִּי שְׁאֲסוּר לְטִילְטֹל אֶת הַמֵּת בְּשִׁבְתּוֹ¹⁶⁸,
סָכִין¹⁶⁹ אוֹתוֹ וּמְדִיחִין¹⁷⁰ אוֹתוֹ¹⁷¹, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִזְיֹז
בוֹ אֵיבָר¹⁷². וְשׁוּמְטִין¹⁷³ אֶת הַכָּר מִתְחַתּוֹ כְּדֵי
שְׂיִהֶיָה מְטֵל עַל הַחוּל, בְּשִׁבְלֵי שְׂיִמְתִּין וְלֹא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי כ"ג שבט - ספר זמנים - הלכות שבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבת במשך ימות החול, וכשם שיש מצוה על זכירת השבת שבכל שבוע, כך ישנה מצוה בנוגע ל"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שגם בימי החולין של הגלות יש לזכרה ולהתכונן אליה, ועל-ידי-זה שידועים על ההכנה לזמן הגאולה - תהיה העבודה בזמן הגלות בנקל יותר.

(על-פי "זין מלכות" ספר זמנים סי' יג)

~ נקודות משיחות קודש ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת - לוקה..."

דעת הרמב"ם כאן היא שאיסור תחומין מהתורה הוא י"ב מיל, ומדברי סופרים אלפיים אמה. וחזר בו ממה שכתב ב'ספר המצוות' (לא-תעשה שכ"א) שאיסור תחומין מהתורה הוא אלפיים אמה (כדברי ר"ע), וישנה דעה נוספת המובאת בשו"ע אדמוה"ז (הל' שבת ריש סי' שצ"ו) שאין לתחומין עיקר מהתורה כלל, וגם יותר מ"ב מיל אינו אסור מהתורה.

ובדעת הרמב"ם כאן שי"ב מיל הוא מן התורה, ואלפיים אמה מדרבנן, יש לחקור בנוגע לאיסור תחומין ביו"ט, האם הוא מהתורה או לא. ומבאר הרוג'ובי את לשון הרמב"ם, שממנו משמע שהאיסור הוא רק בשבת ולא ביו"ט, הגם ש"אין בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש בלבד", שמצוות-עשה לשבות ממלאכה בשבת וגם מדברים שאינם מלאכה אלא טירחא, והרי ציווי זה של שבתה הוא רק בשבת ולא ביו"ט, ובנידון-דין יציאה חוץ לתחום אינה מלאכה אלא טירחא בלבד, ולכן אסורה רק בשבת שיש בה גם הציווי "תשבית" גם מטירחא. מה-שאינן ביו"ט שאסור רק במלאכה ולא בטירחא אין איסור תחומין מן התורה אלא מדרבנן בלבד. ועל כן הכלל "אין בין שבת ליו"ט אלא מלאכת אוכל נפש בלבד" הוא בנוגע ל"איסור מלאכה".

מהלכות אלו יש ללמוד הוראה בעבודת ה', יהודי צריך לזכור תמיד שמקומו הוא במחנה ישראל, שבמרכזו אוהל מועד ומסביבו ענני הכבוד המקיפים אותו ומגינים עליו מפני כל עניין שאינו שייך למחנה ישראל. ועל כך הציווי "אל יצא איש ממקומו" בכל זמן ובכל מצב ואסור ליהודי לצאת ממקומו - היינו היהדות, תורה ומצוותיה. והגם שציווי זה נאמר בקשר לשבת, אבל יהודי ממשיך את קדושתה של השבת על כל ימי השבוע, וגם אז מקיים את הציווי "אל יצא איש ממקומו", ונמצא תמיד במצב של קדושה - "ביום השביעי".

(על-פי "זין מלכות" ספר זמנים סי' יג)

(2) (מסכת עירובין דף י"ז עמוד ב'). (3) העיר או היישוב שהוא גר בתוכו. (4) כדין כל העובר על לא תעשה שבתורה, כמבואר בהלכות סנהדרין פרקים י"ח-י"ט. (5) ואין הכוונה שלא יזוז ממקומו ממש כמו שאמרו המינים שהרי נאמר (ישעיה פרק ס"ו, פסוק כ"ג): "והיה מדי חדש

למחיצה (רש"י). (192) שהקרקע הוחם מהשמש. (193) שתפסיק בינו לבין הקרקע, שלא ישב בחום. (194) שטיח של קש או קנים, לפרוש לצל ולאווה. (195) "שתהא המחצלת מונחת עליה, וכן השני - נמצאת מחיצה עשויה מאליה, ולכשירצו נשמיטים והולכים להם". ולהביא לכתחילה מיטות לעשות אוהל - אסור, שאין עושים אוהל ארעי בתחילה בשבת (רש"י). (196) ואם אי אפשר לעשות תקנה זו, מותר לפרוש אוהל לכתחילה, שלא יסריח המת ('מגן אברהם' סי' שיא).

1 כג. מֵת הַסֵּרִיחַ¹⁹⁸ בַּבֵּית, וְנִמְצָא מִתְפֶּזֶה בֵּין
2 הַחַיִּים וְהֵם מִתְפַּזִּים מִמֶּנּוּ - מִתֵּר לְהוֹצִיאוֹ
3 לְכַמְלִית¹⁹⁹. גְּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, שְׂדוּחָה אֶת לֹא
4 תַעֲשֶׂה שֶׁבִּתְפֹּרֶה²⁰⁰, שְׁהוּא: לֹא תִסּוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר
5 יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל. וְאִם הָיָה לָהֶן מָקוֹם אַחֵר
6 לְצֵאת בּוֹ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מַנְיִחִין אוֹתוֹ
7 בְּמָקוֹמוֹ וְיוֹצֵאִין הֵם.

(197) שבת צד, ב. (198) או שקרוב להסריח (או"ח סי' שיא). (199) שהטלטול לשם אינו אסור אלא מדרבנן, כמבואר בפ"ד ה"ג. (200) אסמכתא דרבנן היא, כי לאו זה כולל מה שגזרו חכמים ותיקנו בכל הדורות, כמבואר בפ"א מהל' ממרים ה"ב; אבל דבר האסור מן התורה, אינו נדחה מפני כבוד הבריות, ועל זה נאמר: "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל) - "כל מקום יש חילול השם - אין חולקין כבוד לרב" (ברכות י"ט:).

יום חמישי כ"ג שבט ה'תשע"ח

פרק שבעה ועשרים

(1) נתבארו בו דיני ההליכה חוץ לתחומין המוגבלים, מהן דבר תורה ומהן של דבריהם. ונזכרו בו שיעורי התחומין, אבל לא איכות מדידתן.

8 א. הַיּוֹצֵא² חוּץ לְתַחוּם הַמְּדִינָה³ בַּשֶּׁבֶת - לֹקֵה⁴,
9 שְׁנֵאֵמַר: אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.
10 'מָקוֹם' זֶה הוּא תַחוּם הָעִיר⁵. וְלֹא נִתְּנָה תוֹרָה שֶׁעוֹר
11 לְתַחוּם זֶה; אֲבָל חֻכְמִים הָעֲתִיקוּ, שֶׁתַּחוּם זֶה הוּא
12 חוּץ לְשָׁנִים עֶשֶׂר מִיֵּל⁶, כִּנְגַד מַחְנֶה יִשְׂרָאֵל⁷. וְכֵן
13 אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבֵּנּוּ: לֹא תֵצְאוּ חוּץ לַמַּחְנֶה.
14 וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁸, שֶׁלֹּא יֵצֵא אָדָם חוּץ לָעִיר⁹ אֶלָּא
15 עַד אֲלָפִים אֲמָה, אֲבָל חוּץ לְאֲלָפִים אֲמָה - אִסּוּר;
16 שְׁאֲלָפִים אֲמָה הוּא מִגְרֵשׁ הָעִיר¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

בטעם הציווי "אל יצא איש ממקומו ביום השבת", כתב ב'ספר החינוך' ש"נזכור ונדע שהעולם מחודש ולא קדמון", וכשם ששבת ה' ממלאכת בריאת העולם, כך ראוי לו לאדם לנוח במקום אחד.

זכירת השבת בכל ימות השבוע מתבטאת בלימוד הלכות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולפי הדין (שו"ע אורח חיים תנט) ששיעור מיל הוא הילוך 18 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 36 דקות, ובשעת הדחק עוד 14 דקות ו-24 שניות, בסך הכל 50 דקות ו-24 שניות (ולדעת רבינו בפירוש המשניות שהבאנו למעלה בפרק ה' הלכה ד' ששיעור מיל הוא 24 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 48 דקות). (14) כלומר שאין מודדים בעיגול סביב העיר, אלא למזרח אלפים אמה, וכן לצפון אלפים אמה, ובאלכסון יוצא אלפים ושמונה מאות אמה, שהרובע עודף על העיגול בשני חומשים - "כל אמה ברבועה אמה ושני חומשים באלכסונה" (מסכת עירובין דף נ"ז עמוד א'). (15) ונחלקו המפרשים בבאור הדברים, יש מי שאומר שלעולם הוא רשאי לילך אלפים ושמונה מאות אמה, כמדת האלכסון, גם כשהולך לעבר פניו ולא אל הזווית, ויש מי שהורה שאין לו אלפים ושמונה מאות אמה, אלא כשהולך באלכסון בכל תחומי העיר, אבל אם הולך לעבר פניו אין לו אלא אלפים אמה בלבד, וכן נראה דעת רבינו" (מגיד משנה"). (16) כדין העובר על איסור דרבנן, כמבואר בפרק א' הלכה ג'. (17) כבר בארנו בהלכה א' שכמה פוסקים ראשונים סוברים שכל איסור תחומין אינו אלא מדרבנן, ומה שאמרה תורה: אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" - אין הכוונה לאיסור תחומין, אלא לאיסור הוצאה בשבת, שלא יצא עם הכלי בידו ללקוט המן, כמבואר בפרק ד' הלכה א'.

בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמה ה'" (הגהות מיימוניות). (6) שיעור המיל הוא אלפים אמה. והנה בספר המצות (מל"ת שכ"א) כתב רבינו שהתורה הזהירה בפסוק זה "שלא להלך מחוץ לאלפים אמה אפילו אמה אחת", וראיתו מהמכילתא (בשלה פרשה ה) "אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה", וכן כתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשניות (ספר המאור, הוצאת ראשונים, עמוד כ"ד), וכאן חזר רבינו מדיעה זו, מכיון שזוהי שיטת רבי עקיבא (מסכת סוטה דף כ"ז עמוד ב') במשנה: "בר ביום (שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאות ומינו את רבי אלעזר בן עזריה כמובא בברכות דף כ"ח עמוד א'), דרש רבי עקיבא: אלפים אמה תחום שבת (מן התורה)", אבל חז"ל לא פסקו כדבריו, כמו שמצאנו בהרבה מקומות (מסכת שבת דף ס"ט עמוד א', דף קנ"ג עמוד ב') שאמרו: "תחומין דאורייתא, ואליבא דרבי עקיבא" הרי ששיטת התלמוד היא שאין חכמים מודים לרבי עקיבא בזה. (7) שהוא שלש פרסאות (=שנים עשר מיל) - (מסכת יומא דף ע"ה עמוד ב'). ובירושלמי (מסכת עירובין פרק ג' הלכה ד') "רבי יונתן בשם רבי שמעון בי רבי יוסי בן לקוניא: לוקין על תחומי שבת דבר תורה: רבי שמעון בר כרסנא בשם רבי אחא: אין לך מחזור (ברור) מכולם, אלא תחום שנים עשר מיל כמחנה ישראל". ברם, הרבה פוסקים ראשונים נקטו כדעת התלמוד הבבלי שלא הביא אף פעם איסור תחומין מן התורה, בשנים עשר מיל. (8) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). (9) להלן בפרק כ"ח מבואר מהיכן מתחילים למדוד אלפים אמה. (10) שנאמר "את פאת קדמה אלפים באמה כו' והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים" (במדבר פרק ל"ה פסוק ה' ועיי"ש ברש"י).

ב. נמצאת למד¹¹, שמתר לאדם בשבת להלך את כל העיר כלה, אפלו היתה פנינה¹² - בין שהיתה מקפת חומה, בין שלא היתה מקפת חומה. וכן מתר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה¹³ לכל רוח, מרבעות פטבלא מרבעות¹⁴, כדי שהיה נשכר את הזוויות¹⁵. ואם יצא חוץ לאלפים אמה - מפין אותו מפת מדרות¹⁶, עד שנים עשר מיל; אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל, אפלו אמה אחת - לוקה מן התורה¹⁷.

(11) משנה (מסכת עירובין דף מ"ט עמוד ב'). (12) סמל לעיר גדולה, שנאמר בה: "וינה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם" (יונה ד', י"א). (13) מדידת תחום שבת לפי המדה המטרית היא: שיעור אמה של תורה 528 ס"מ ואלפים אמה - ועוד שבעים אמה ושני שלישי אמה שמהן מתחילים למדוד אלפים אמה כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' - ביחד 1093 מטר, ולפי "חיי אדם" (כלל ע"ו) שבשעת הדחק יש לסמוך על השיטות, שמותר להלך אלפים ושמונה מאות אמה (וכמבואר להלן בהלכה זו) יכול להלך 1516 מטר, ואם מניח עירובי תחומין שאז מותר לו להלך עוד אלפים אמה, כמבואר בהלכות עירובין פרק ו', יכול להלך בסך הכל 2994 מטר בערך,

ג. המהלך¹⁸ חוץ לתחום למעלה מעשרה טפחים, כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהין עשרה ואין בכל אחד מהן ארבעה על ארבעה טפחים - הרי זה ספק¹⁹, אם יש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה²⁰. אבל אם הלך על מקום שיש בו ארבעה על ארבעה - הרי זה כמהלך על הארץ, ויש אסור תחומין שם.

(18) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד א'). (19) בדבר האסור מן התורה, הולכים בספקו להחמיר, ובדבר שאינו אסור אלא מדברי חכמים, ספקו לקולא (כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ט' הלכה י"ב ובראב"ד). (20) אבל בימים ונהרות גם אם יש ספק אם מלמעלה מעשרה או לא, הוא ספק דרבנן, "שאינ בימים ובנהרות איסור תחומין דאורייתא, לפי שהם כרמלית, והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן, ולא יתכן שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן, והמהלך לוקה מן התורה, וכמו שאמרו שהמעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור (כמבואר בפרק י"ד הלכה א'), לפי שאינו דומה לרגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך שנים עשר מיל על פני המים פטור, לפי שאינו דומה למחנה ישראל" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן ס"ט ו"כסף משנה").

ד. מי²¹ ששבת בדייר²² שבמדרג, או בסהר²³ או במערה, וכיוצא בהן מרשות היחיד - מהלך את כלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח ברבוע²⁴. וכן²⁵ השובת בבקעה - אפלו היה ישן בשעה שנכנס השבת, שלא קנה²⁶ שבייתה - יש לו להלך במקומו

37) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב'). (38) ולא גזרו חכמים שמא ימשך אחר החפץ. (39) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד א'). (40) לשם דירה. (41) כי מחיצה העשויה בשבת שמה מחיצה (פרק ט"ז הלכה כ"ב). (42) לפי שלא שבת באויר מחיצה בכניסת השבת, - זמן קנין השביתה. (43) שאם הקיפה שלא לשם דירה, אין מטלטלים בתוכה אלא ארבע אמות.

ט. מ"ה⁴⁴ שְׁהִיָּה בִּיא בְּדֶרֶךְ לִפְנֵי לְמִדְיָנָה - בֵּין שְׁהִיָּה²⁹ בִּיא בְּיָם, בֵּין שְׁהִיָּה בִּיא בְּחֶרֶב⁴⁵ - אִם נִכְנָס בְּתוֹךְ אֲלָפִים אֲמָה קָרוֹב לְעִיר קָדָם שְׁיִכְנָס הַשָּׁבֶת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמִדְיָנָה אֲלָא בְּשֶׁבֶת - הֲרִי זֶה יִכְנָס, וַיְהִלֵּךְ אֶת כָּלָה, וְחוּצָה לָהּ אֲלָפִים אֲמָה לְכָל רֹחַ.

(44) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'): פעם אחת לא נכנסו (רבן גמליאל ורבי אליעזר, ורבי יהושע ורבי עקיבא) לגמל (שעל שפת הים) עד שחשכה, אמרו לו לרבן גמליאל: מה אנו לירד (מהאניה לתוך העיר, כיון שבאנו מחוץ לתחום)? אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי מסתכל (במשקפת) והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה". (45) ביבשה.

י. הִיָּה⁴⁶ בִּיא לְמִדְיָנָה, וַיִּשֶׁן בְּדֶרֶךְ, וְלֹא גִעֹר אֲלָא בְּשֶׁבֶת, וַיִּשְׁנֹעֹר מִצָּא עֲצָמוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - הֲרִי זֶה יִכְנָס לָהּ, וַיְהִלֵּךְ אֶת כָּלָה, וְחוּצָה לָהּ אֲלָפִים אֲמָה לְכָל רֹחַ; מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ הָיְתָה לְהִלֵּךְ לְמִדְיָנָה זֹו, וַלְפִיכָךְ קָנָה שְׁבִיתָה עִם בְּנֵי הַמִּדְיָנָה כְּמוֹתָן, שְׁהִיָּה³⁹ נִכְנָס עִמָּהֶן בְּתוֹחֵם.

(46) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א').

יא. מ"ה⁴⁷ שִׁיָּצָא חוּץ לַתְּחוּם, אֶפְלוֹ אֲמָה אַחַת⁴⁸ - לֹא יִכְנָס. שֶׁהָאֲרֵבַע אֲמוֹת שִׁישׁ לֹו לְאָדָם, תַּחֲלָתָן מִמָּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ; לְפִיכָךְ, בֵּינָן שִׁיָּצָא חוּץ מִתְּחוּמוֹ אֲמָה אוֹ יֶתֶר - יֵשֵׁב בְּמִקְוֹמוֹ, וְאִין לֹו לְהִלֵּךְ אֲלָא בְּתוֹךְ אֲרֵבַע אֲמוֹת מִמְּמִידָת רַגְלָיו וְלַחוּץ⁴⁹. וְכֵן מִי שֶׁהִחֲשִׁיף⁵⁰ חוּץ לַתְּחוּם הַמִּדְיָנָה אֶפְלוֹ אֲמָה אַחַת⁵¹ - הֲרִי זֶה לֹא יִכְנָס לָהּ, אֲלָא מְהִלֵּךְ מִמָּקוֹם שֶׁנִּכְנָס עָלָיו הַשָּׁבֶת וְהוּא עוֹמֵד בּוֹ אֲלָפִים אֲמָה בְּלִבָּד. וְאִם כָּלָתָה מִדְּתוֹ בְּמִקְצֵת הָעִיר⁵² - מְהִלֵּךְ עַד סוֹף מִדְּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ. הָיְתָה רַגְלוֹ אַחַת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם וְרַגְלוֹ אַחַת חוּץ לַתְּחוּם - הֲרִי זֶה יִכְנָס⁵³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת - לוקח".

ובהמשך כתב "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת אל יכנס... היתה רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת מחוץ לתחום, הרי זה יכנס". ומקור הדברים הוא בסוף מסכת עירובין במשנה. והנה בנוגע לשיעור היציאה "אמה או יותר" אבל לא פחות מאמה אחת, צריך להבין שהרי שיעור

1 אֲלָפִים אֲמָה²⁷ לְכָל רֹחַ בְּרַבּוּעַ. הִיָּה²⁸ מְהִלֵּךְ
2 בְּבִקְעָה, וְאִינוֹ יוֹדֵעַ תְּחוּם שָׁבֶת - מְהִלֵּךְ אֲלָפִים
3 פְּסִיעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת²⁹, וְזֶה הוּא תְּחוּם שָׁבֶת.

(21) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (22) מקום בנוי לשמירת הצאן. (23) מגרש מוקף גדר לשמירת הצאן או הכנסת פירות (ר"ח עירובין דף כ"ב עמוד ב'). (24) כדין שובת בעיר. (25) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'). (26) כלומר לא התכוון לקנות. (27) הואיל ואילו היה ניעור קנה, ישן נמי קונה (גמרא). (28) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד א'). (29) חצי אמה מקום מצב הרגל וחצי אמה בין רגל לרגל.

4 ה. הַמְהִלֵּךְ³⁰ אֲלָפִים אֲמָה שִׁישׁ לֹו לְהִלֵּךְ, וְשָׁלָמָה
5 מִדְּתוֹ בְּתוֹךְ דִּיר אוֹ סֹהַר אוֹ מַעְרָה אוֹ בְּתוֹךְ הַמִּדְיָנָה
6 - אִינוֹ מְהִלֵּךְ אֲלָא עַד סוֹף מִדְּתוֹ, וְאִין אוֹמְרִין:
7 הוּאִיל וְכָלָתָה מִדְּתוֹ בְּתוֹךְ רִשּׁוֹת הַיִּחִיד, מְהִלֵּךְ אֶת
8 כָּלָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁכָּלָתָה מִדְּתוֹ בְּמִקְצֵת
9 הָעִיר אוֹ בְּמִקְצֵת הַמַּעְרָה; אֲבָל אִם הָיְתָה אוֹתָהּ
10 רִשּׁוֹת הַיִּחִיד מְבֻלַּעַת בְּתוֹךְ אֲלָפִים אֲמָה שָׁלֹו -
11 תַּחֲשֹׁב לֹו כֵּל אוֹתָהּ הָרִשּׁוֹת כְּאֲרֵבַע אֲמוֹת,
12 וּמְשַׁלְּמִין לֹו אֶת הַשָּׂאָר³¹.

(30) (מסכת עירובין דף ס' עמוד ב'). (31) שנשאר לו מאלפים אמה, בניגוד לדעת רבינו יהונתן מלוניל כי שטח העיר אינו נחשב כלל ואינו מפחית אפילו ארבע אמות מאלפים האמה.

13 ו. כִּיצַד? הֲרִי שְׁהִיָּה אֲלֵף אֲמָה מִמָּקוֹם שְׁבִיתָתוֹ אוֹ
14 מִחוּץ לְעִיר³² עַד מִדְיָנָה אוֹ מַעְרָה, שִׁישׁ בְּאֲרָבָה
15 אֲלֵף אֲמָה אוֹ פָּחוֹת מֵאֲלֵף - מְהִלֵּךְ אֶת כָּל הַמִּדְיָנָה
16 אוֹ הַמַּעְרָה שֶׁפָּגַע בָּהָּ³³, וּמְהִלֵּךְ חוּצָה לָהּ אֲלֵף אֲמָה
17 פָּחוֹת אֲרֵבַע אֲמוֹת³⁴.

(32) בנ"א חסרות המילים "אם מחוץ לעיר" והן כמיותרות (מע"ק). (33) מכיון שהמערה או המדינה נמצאות בתוך אלפים אמה. (34) המערה או המדינה נחשבות כל אחת כארבע אמות.

18 ז. אֲבָל אִם הָיְתָה בְּמִדְיָנָה אוֹ בְּמַעְרָה, שֶׁפָּגַע בּוֹ בְּתוֹךְ
19 מִדְּתוֹ, אֲלֵף אֲמָה וְאֲמָה³⁵ - אִינוֹ מְהִלֵּךְ בָּהּ אֲלָא
20 אֲלֵף אֲמָה בְּלִבָּד, שֶׁהוּא תְּשׁוּלוֹם אֲלָפִים אֲמָה³⁶ שִׁישׁ
21 לֹו.

(35) ונמצא שתחום שבת נגמר בתוך המערב, ואינו מבלע אותו בתוך אלפים אמה. (36) של תחום שבת.

22 ח. מ"ה³⁷ שֶׁכָּלָתָה מִדְּתוֹ בְּחִצֵּי הָעִיר - אֶף-עַל-פִּי
23 שֶׁאִינוֹ מְהִלֵּךְ אֲלָא עַד סוֹף מִדְּתוֹ, מִתֵּר לְטַלְטֵל בְּכָל
24 הָעִיר עַל יְדֵי זְרִיקָה³⁸. וְכֵן³⁹ מִי שֶׁשָּׁבֶת בְּבִקְעָה,
25 וְהִקְיפוּהוּ נִכְרִים מְחֻצָּה⁴⁰ בְּשֶׁבֶת⁴¹ - אִינוֹ מְהִלֵּךְ בָּהּ
26 אֲלָא אֲלָפִים אֲמָה לְכָל רֹחַ⁴², אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
27 בְּתוֹךְ הַמְּחֻצָּה; וּמִתֵּר לֹו לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְּחֻצָּה עַל
28 יְדֵי זְרִיקָה, אִם הִקְיפוּהָ לְשֵׁם דִּירָה⁴³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- על-פי שהוא חוץ לתחום ששבת בו - מהלך את כל
הספינה כלה⁶⁴, ומטלטל בכלה.

(מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (60) כיון שיציאתו מן התחום היתה לדעת. (61) כי רק אם הוציאוהו על כרחו לתוך רשות היחיד מהלך את כולה כמבואר בהלכה הקודמת. (62) משנה (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב') - המפליג באניה. (63) "מעשה שבאו (חכמים) מפרנדיסין (היא ברינדיזי שעל חוף הים התיכון בדרך לרומא) והפליגה ספינתם בים (התרחקה משפת הים) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה (אף שיצאה בשבת מחוץ לתחום, כיון שיש לספינה מחיצות) רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן" והלכה כרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה. (64) הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום (גמרא); והטלטול בכל הספינה הוא מותר, מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (שו"ת הרמב"ם, פריימן סימן ס"ו).

- יד. מ⁶⁵ שיצא חוץ לתחום שלא לדעת, והקף במחיצה בשבת⁶⁶ - יש לו להלך כל אותה המחיצה; והוא, שלא תהיה יתר על אלפים אמה. ואם היה תחום שיצא ממנו מכלע מקצתו בתוך המחיצה שנעשית שלא לדעתו - הואיל ויש לו להלך את כל המחיצה, הרי זה נכנס לתחומו⁶⁷; וכיון שייכנס - הרי הוא כאלו לא יצא⁶⁸.

(65) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד ב'). (66) "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתיא שמעתא (השתקע בלימודו ושכח) ויצא חוץ לתחום, אמר לו רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו ליכנס כיון שיצא חוץ לתחום). אמר לו: עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס" (מסכת עירובין שם). והוא הדין לכל מחיצה שנעשית בשבת לפי המבואר בדברי רבינו למעלה בפרק ט"ז הלכה כ"ב. (67) שתחום שבת מובלע בתוך המחיצה שנעשתה מסביבו בשבת. (68) ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה.

- טו. כל מ⁶⁹ שאין לו לזוז ממקומו⁷⁰ אלא בתוך ארבע אמות, אם נצרך לנקביו⁷¹ - הרי זה יוצא ומרחיק⁷² ונפנה וחוזר למקומו. ואם נכנס למקצת תחום שיצא ממנו בעת שיתרחק להפנות - הואיל ונכנס - יכנס⁷³, וכאלו לא יצא. והוא, שלא יצא בתחלה לדעת⁷⁴; אבל אם יצא לדעת - אף-על-פי שנקנס, אין לו אלא ארבע אמות.

(69) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (70) שיצא חוץ לתחום שלא לדעת. (71) וצריך להתרחק ממקום שבני אדם מצויים - משום צניעות, כמבואר בהלכות דיעות פרק ה' הלכה ו'. (72) "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" כמבואר בפרק כ"ו הלכה כ"ג ותשובות הרמב"ם סימן ס"ז. (73) ובגמרא אמרו "אי פקח הוא (אם פקח הוא), עייל לתחומא (יכנס לתוך התחום), וכיון דעל על" (וכיון שנכנס נכנס). (74) מותר לו להתרחק משום

תחומין הוא ככל השיעורים "הלכה למשה מסיני", וממילא גם הוא בתכלית הדיוק לא פחות ולא יותר, וא"כ מדוע שיעור היציאה הוא אמה, והלא שיעור תחומין הוא מדויק ביותר, ומדוע לא יתחייב גם על יציאה של פחות מאמה. ועד"ז יש להבין, מדוע התירו להכנס למי שרגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחרת מחוץ לתחום, כיון ששיעור תחומין הוא מדויק, מדוע כשרגלו האחת בחוץ לא נחשב כנמצא מחוץ לתחום.

(על-פי "עין מלכות" ספר זמנים ט' יד)

(47) משנה (מסכת עירובין דף נ"ב עמוד ב'). (48) דעת הראב"ד שכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות, מותר לו לחזור וליכנס לתוך העיר, ומכיון שיש לו רשות לחזור לתוך עירו, נחשב כאילו לא יצא כלל, והרי הוא כבני העיר, וזה נקרא בלשון הפוסקים "הבלעת תחומין מילתא היא". (49) ב"מגיד משנה" הביא שיש פוסקים כרבי שמעון, ש"אפילו יצא חמש עשרה אמות מחוץ לתחום - יכנס, שאין המשוחות (מודדי התחומין) ממצים (מצמצמים) את המדות (אלא קובעים את התחום לפני סופו), מפני הטועין (היוצאים בטעות ואין נזכרים עד שעברו מהלאה לסימן התחום)". (50) כשנכנס השבת נמצא בדרך מחוץ לתחום. (51) מתחום העיר. (52) המבארים תמהו: איך אפשר שתכלה מדתו במקצת העיר, כיון שיצא מחוץ לתחום והוא רחוק מסוף תחום העיר אמה? ויש מבארים את דברי רבינו על עיר אחרת ובמקרה אחר כשמדתו נגמרה בתוך העיר ולא נאמרו הדברים כהמשך להלכה של "וכן מי שהחשיך" (מער"ק). (53) הראב"ד פסק כדעת הסובר בגמרא שלא יכנס, אבל דעת רבינו שהלכה כדברי המקיל בעירובין ("מגיד משנה")

- יב. מ⁵⁴ שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו, כגון שהוציאוהו נכרים או רוח רעה⁵⁵, או ששגג ויצא - אין לו אלא ארבע אמות. חזר⁵⁶ לדעת - אין לו אלא ארבע אמות. החזירוהו⁵⁷ - כאלו לא יצא⁵⁸. ואם נתנוהו ברשות היחיד, כגון שנתנוהו נכרים בדיר וסתר ומערה או בעיר אחרת - יש לו להלך את כלה. וכן אם יצא לאחד מאלו בשגגה, ונזכר והוא בתוך - מהלך את כלה.

(54) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (55) שנטרפה דעתו (רש"י). (56) בנ"א חסר המשפט: "חזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות" (מער"ק). (57) התחום. (58) והרי כל העיר לא כארבע אמות, וחוצה לה כאלפים אמה לכל רוח.

- יג. יצא⁵⁹ חוץ לתחום לדעת - אף-על-פי שחזר שלא לדעת, כגון שהחזירוהו נכרים או רוח רעה - אין לו אלא ארבע אמות⁶⁰. וכן אם יצא חוץ לתחום לדעת - אף-על-פי שהוא בתוך רשות היחיד, כגון דיר וסתר - אין לו אלא ארבע אמות⁶¹. המפרש⁶² בים הגדול⁶³, אף-

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. פל בית² דירה³ שהוא יוצא מן המדינה⁴, אם
היה בינו ובין המדינה שבועים אמה ושני שלישי
אמה⁵, שהוא צלע⁶ בית סאתים המרבעת⁷, או פחות
מזה - הרי זה מצטרף למדינה⁸ ונחשב ממנה;
וכשמודדין לה אלפים אמה לכל רוח, מודדין חוץ
מבית דירה זה.

(2) משנה (עירובין נז.). (3) אפילו אין דרים בתוכו (מעשה רוקח). (4) הישוב שהוא שובת בתוכו. (5) שבועים אמה וארבעה טפחים על שבועים אמה וארבעה טפחים (בפט"ז ה"א, וב'מגיד משנה' שם. . . "שבועים אמה וחמש שביעיות בקירוב"). (6) צד אחד של המרובע. (7) "בית סאה - חמשים אמה על חמשים אמה, נמצא בית סאתים - חמשת אלפים אמה" (רבינו בפט"ז ה"ג). ושטח הריבוע של שבועים אמה ושני שלישי אמה על שבועים אמה ושני שלישי אמה - הוא חמשת אלפים אמה בקירוב, כמבואר בפט"ז למעלה. (8) נקרא "עיבורה של עיר" ונחשב כעיר, שאמר רבי יוחנן (נדרים נו:): אמר קרא (יהושע ה, יג): "והיה בהיות יהושע ביריחו", מאי ביריחו? - אי ביריחו ממש, והרי כתוב (יהושע ו, א): "ויריחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל, אין יוצא ואין בא" אלא שמעמינה - בעיבורה. וכן דרשו (עירובין יז.) מהכתוב (במדבר לה, ד) "מקיר העיר וחוצה, אמרה תורה: תן חוצה ואחר-כך מדוד!". וכמה יתנו מחוץ לעיר, למדו (עירובין כג:): ממה שכתוב בחצר המשכן (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", שהוא שיעור בית סאתים (הריב"ש). ועיין מגיד-משנה.

ב. היה⁹ בית זה קרוב למדינה¹⁰ בשבועים אמה¹¹, ובית שני קרוב לבית ראשון בשבועים אמה, ובית שלישי קרוב לשני בשבועים אמה, וכן עד מהלך פמה ימים - הרי הפל למדינה אחת¹²; וכשמודדין, מודדין מחוץ לבית האחרון. והוא¹³, שיהיה בית דירה זה ארבע אמות על ארבע אמות¹⁴ או יתר.

(9) עירובין כא, א. (10) לישוב ששובת בתוכו. (11) כוונתו ל"שבועים אמה וארבעה טפחים" - אלא שקיצר בלשון, ובדברי הפוסקים: "שבועים אמה ושיריים". (12) שבתיה מפוזרים. (13) סוכה ג, ב. (14) שבפחות מזה, אין עליו שם דירה.

ג. וכן בית הפנסת¹⁵ שיש בו בית דירה לחזנין¹⁶, ובית עבודת פוכבים ומזלות שיש בו בית דירה לשלישיהם¹⁷, והאוצרות¹⁸ שיש בהן בית דירה¹⁹, והגשר והקבר שיש בהן בית דירה, ושלוש מחצות שאין עליהן תקרה²⁰ ויש בהן ארבע על ארבע אמות, והברגנין²¹, והבית הבנוי פים²², ושתי מחצות שיש עליהן תקרה²³, ומערה שיש בגג על פיה ויש בה בית דירה - כל אלו מצטרפין עמה, אם היו בתוך שבועים אמה ושיריים. ומאותו הבית היוצא ואין פאלו חוט מתוח על פני כל המדינה²⁴, ומודדין חוץ לאותו החוט אלפים אמה.

כבוד הבריות, אבל אינו נכנס לתוך העיר, אף אם נכנס בתחומו.

טז. פל מי²⁵ שניצא ברשות בית-דין, בגוף העדים שפאו להעיד על ראית הלכנה²⁶, וכיניצא בהן ממי שמתר לו לצאת לדבר מצוה²⁷ - יש לו אלפים אמה לכל רוח באותו מקום שהגיע לו²⁸. ואם הגיע למדינה - הרי הוא פאנשי העיר²⁹, ויש לו אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה.

(75) משנה (ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (76) שהרי "עדים שראו את החודש, הרי אלו הולכין לבית דין להעיד, אפילו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אותם במועד" (הלכות קדוש החודש פרק ג' הלכה ב'). (77) כמו "הבא להציל מן הדליקה ומן הנהר ומן המפולת" כדלהלן הלכה י"ז. (78) "בראשונה לא היו זזין משם כל היום (מפני שיצאו חוץ לתחום בשבת) התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח" (משנה שם). (79) "שכיון שהלכו ברשות, הרי המקום שהגיעו אליו, כאלו קנו בו שבייתה בין השמשות" ("מגיד משנה").

יז. היה⁸⁰ יוצא ברשות, ואמרו לו והוא הולך בדרך⁸¹: פכר נעשית המצוה שניצאת לעשות - יש לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח⁸². ואם היה מקצת תחום שניצא ממנו ברשות מבלע בתוך אלפים אמה שיש לו ממקומו - הרי זה חוזר למקומו, וכאלו לא יצא. וכל היוצאין⁸³ להציל נפשות ישראל מיד עובדי פוכבים ומזלות, או מן הנהר, או מן המפולת⁸⁴ - יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו. ואם היתה יד העובדי פוכבים ומזלות תקיפה, והיו מפחדים לשבת במקום שהצילו בו - הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זינן⁸⁵.

(80) משנה (מסכת עירובין דף מ"ד עמוד ב'). (81) כשכבר היה בדרך אמרו לו: כבר נעשה הדבר שניצאת לעשותו, ואינך צריך ללכת. (82) כיון שיצא ברשות, הרי הוא כאילו קנה שם שבייתה. (83) משנה (מסכת ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (84) קיר שנפל על בני אדם. (85) (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'): "בראשונה היו מניחין כלי זינן בבית הסמוך לחומה (כשחזרו מהמלחמה), פעם אחת הכירו בהם האויבים, ורדפו אחריהם ונכנסו ליטול כלי זינן, ונכנסו אויבים אחריהם, והרגו זה את זה. . . באותה שעה התקינו שיהיו חוזרין למקומן בכלי זינן". ומבואר למעלה בפרק ב' הלכות כ"ג וכו'.

יום שישי כ"ד שבט ה'תשע"ח

פרק שמונה ועשרים

(1) נתבאר בו מה שאינו עולה בחשבון התחומין, ואיכות המדידה סביב העיירות ובהרים ובגיאיות, ונכלל בזה ביאור על אי זה מודד סומכין, ואם נחלקו המודדין על מי נסמך.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החומה אלא מן הבתים המיושבים. (42) אפילו היא רחוקה הרבה מן הבתים, מכיון שהחומה הוקפה אחרי שהעיר היתה מיושבת.

- ו. עיר⁴³ שהיתה ארבה⁴⁴ או מרבעת - הואיל ויש לה²²
ארבע זוויות שוות, מניחין אותה כמות שהיא,²³
ומודדין לה אלפים אמה לכל רוח מארבע רוחותיה.²⁴
היתה עגלה - עושין לה זוויות⁴⁵, ורואין אותה כאלו²⁵
היא בתוך המרבע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרבע²⁶
אלפים אמה לכל רוח; שגמץא משתפר הזוויות.²⁷

(43) עירובין נה, א. (44) שהיה ארכה אלפים אמה ואין ברחבה אלא אלף אמה, אין אומרים ירחיבנה עד שתהיה מרובעת יפה, אלא מניח אותה כמות שהיא. (45) ממלאים את הקרנות ומרחיבים אותה כאילו היתה מרובעת, ומודדים מהריבוע ולא מהעיגול ככצויר שלפנינו (ציור א), ואם יוצא דרך קרנות העיר הוא מרוויח בהליכתו.

- ז. וכן⁴⁶ אם היתה העיר משלש⁴⁷, או שיש לה²⁸
צלעות רבות⁴⁸ - מרבעין אותה⁴⁹, ואחר כך מודדין²⁹
חוץ למרבע אלפים אמה לכל רוח. וכשהוא מרבעה³⁰
- מרבעה ברבוע העולם⁵⁰, כדי שתהא כל רוח³¹
ממנה משוכה פנגד רוח מרוחות העולם ומכונת³²
פנגדה.³³

(46) עושין אותה מרובעת. (47) כצורת משולש (ציור ב).
(48) ככצויר שלפנינו (ציור ג). (49) מושכים ומשווים את הצד הקצר כפי הארוך. (50) עירובין נו, א: "נותן צפונה לצפון העולם, ודרומה לדרום העולם"; בנוסח אחר: "כריבוע העולם" (שונצינו).

- ח. היתה⁵¹ רחבה⁵² מצד אחד וקצרה מצד אחד -³⁴
רואין אותה כאלו היא כלה רחבה. היתה עשויה³⁵
כמין ג"ם⁵³, או שהיתה עשויה כקשת⁵⁴: אם יש בין³⁶
שני ראשיה פחות⁵⁵ מארבעת אלפים אמה - מודדין³⁷
לה מן היתר⁵⁶, ורואין את כל הרחב שבין היתר³⁸
והקשת⁵⁷ כאלו הוא מלא פתים; ואם היה בין שני³⁹
ראשיה ארבעת אלפים⁵⁸ - אין מודדין לה אלא מן⁴⁰
הקשת.⁴¹

(51) עירובין נה, א. (52) כשבא למדוד את התחומין בצד הקצר, אין מודדים מן החומה, אלא מוסיפים תחילה על העיר עד שתהא שוה עם הצד הרחב, ומשם ולהלן מתחילים למדוד התחומין. (53) "גממא" היא אות שלישית יוונית, וצורתה כעין ך שלנו" (רש"י). (54) הבתים בנויים כחצי עיגול, ובין שני ראשיה המקום פנוי. (55) שתחום ראשה של זו (אלפים אמה), מובלע בתוך תחום ראשה האחר, נעשית כעיר אחת על ידי זה. (56) יתר - נקרא החבל האוחז בשני קצות הקשת ומותח אותה. (57) ובין שני ראשי הג"ם. (58) שאין התחומים מובלעים זה בזה.

- ט. עיר⁵⁹ שישבת על שפת הנהל⁶⁰: אם יש לפניה⁴²
דקה⁶¹ רחב ארבע אמות על שפת הנהל, כדי⁴³

(15) עירובין נה, ב. שסתמו אינו עשוי לדור בתוכו. (16) שלוחי ציבור העומדים לפני התיבה (ראה ב'סיפרי' פרשת נשא שהחזן צריך לומר להם, ובפ"ד מנשיאות כפים כתב רבינו ששליח ציבור אומר להם). (17) לכמריהם. (18) של תבואה יין ושמן, שיש בהם בית דירה לשומר. (19) לגובה המכס ולשומר בית הקברות; בנוסח אחר: "שיש בו דירה" (כת"י התימנים). (20) שהיה שם בית דירה תחילה, ונהרס - ונשארו שלש מחיצות בלא תקרה. (21) סוכות ושומרים בגינה. (22) בא"י הים, בתוך שבעים אמה ושירים לעיר, ועשוי לפנות בו כלים שבספינה. (23) שהיה בית דירה בתחילה ונהרס, ונשארו ממנו שתי מחיצות ותקרה. (24) על פני כל הצד של העיר שבו נמצא הבנין.

- ד. ואלו שאין מצטרפין עמה²⁵: שתי מחצות שאין¹
עליהן תקרה, אף-על-פי שדרין ביניהן, והגשר²⁶
והקבר²⁷ ובית הפנסת ובית עבודת כוכבים ומזלות³
והאוצרות שאין בהן דירה, והבור והשיח²⁸
והמערה²⁹ והשוכה³⁰ ובית שבספינה³¹ - כל אלו⁵
וביוצא בהן אין מצטרפין עמה.⁶

(25) שאין עליהם שם בית דירה. (26) אף שגר שם השומר הגובה את המכס. (27) גם אם שם שומר הקברות. (28) חפירה ארוכה. (29) חלל בתוך הר או סלע, יסתתרו בו בני אדם. (30) קן יונים. (31) כיון שאינו קבוע, שפעמים הולכת הספינה מחוץ לשבעים אמה.

- ה. היות³² שתי עירות³³, זו סמוכה לזו - אם יש⁷
ביניהן מאה וארבעים ואחת ושלש, כדי שהיה⁸
שבעים אמה ושירים³⁴ לזו ושבעים אמה ושירים⁹
לזו - חושבין שתיהן פעיר אחת, ונמצא כל עיר¹⁰
מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפים¹¹
אמה. היו שלשה פפרים משלש³⁵ - אם יש בין¹²
האמצעי ובין כל אחד ואחד מן החיצונים אלפים¹³
אמה³⁶ או פחות מכאן, ובין השנים החיצונים¹⁴
מאתים שלש ושמונים פחות שלש³⁷, כדי שהיה¹⁵
בין כל אחד מהן ובין האמצעי, כשתראה אותו¹⁶
כאלו הוא ביניהן, מאה וארבעים ואחת אמה¹⁷
ושלש - הרי שלשתן כמדינה אחת, ומודדין אלפים¹⁸
אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן. עיר³⁸ שהקפה³⁹
ולבסוף ושבכה⁴⁰ - מודדין לה משיבתה⁴¹; ושבכה²⁰
ולבסוף הקפה - מודדין לה מחומותיה⁴².²¹

(32) עירובין נו, ב. (33) וכן הדין אם היו שלש או ארבע עירות, וכולן סמוכות זו לזו בשורה (מעשה רוקח). (34) שני שלשי אמה. (35) ככצויר שלפנינו: (36) שאפשר לבוא מהאמצעי לשניהם בלי עירוב, רואים כאילו האמצעי נתון בין שני החיצונים בשורה אחת. (37) מלבד רוחב הכפר האמצעי. (38) עירובין כו, א. (39) בחומה מסביב, ולא היו בה עדיין תושבים. (40) נתישבה ואינה מיושבת כולה עד החומה. (41) כיון שלא הוקפה לדירה, אין החומה חשובה לעשות את כל העיר כולה כארבע אמות, ואין מודדים אלפים אמה מן

אין אומרים יעלה מדת מדרונו למדת התחום, אלא יעמוד אחד על שפת הגיא מכאן ואחד על שפתו מכאן ויבליע מדרונו בחבל אחד" (רש"י). (77) כדן עיר העשויה כקשת בהלכה ח' (רשב"א).

יב. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁷⁸? שְׁהִיָּה חוּט הַמְּשָׁקֶלֶת⁷⁹ יוֹרֵד כְּנֶגְדּוֹ⁸⁰, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ; אֲבָל אִם אֵין חוּט הַמְּשָׁקֶלֶת יוֹרֵד כְּנֶגְדּוֹ - אֵינוֹ מְבָלִיעוֹ⁸¹, אֲלֵא אִם-כֵּן הִיָּה עֲמָקוֹ אֲלֵפִים אוֹ פָּחוֹת מִכֵּן.

(78) עירובין נח, א. שמבליע את הגיא העמוק בחבל המדה. (79) החוט שאבן האנך של הבנאים תלויה בו. (80) שהיה עומק הגיא ישר, עד שאם משליכים חוט המשקולת משפתו ולמטה, יורד בלי עיכוב, נמצא שאין הגיא ראוי להלוך ולהשתמש בו (רש"י). (81) מכיון שנוח להשתמש בגיא, נכנס בתוכו ומודדו.

יג. הִיָּה⁸² גֵּיא מַעְקָם⁸³ - מַקְדָּר⁸⁴ וְעוֹלָה, מַקְדָּר יוֹרֵד. הִיָּה גֵּיא רָחֵב מִחֻמְשִׁים, שְׂאֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ - הוֹלֵךְ לְמָקוֹם⁸⁵ שֶׁהוּא יָכוֹל⁸⁶ לְהַבְלִיעוֹ, וּמְבָלִיעוֹ, וְצוּפָה כְּנֶגֶד מִדְּתוֹ⁸⁷, וְחוּזָר.

(82) עירובין נח, א. (83) "שהיה מדרונו משופע, אבל נוח להילוך" (רש"י ו'מעשה רוקח'). (84) "מחתך המדה, מורד באומד וקירוב" (פירוש המשניות). ולהלן בהלכה ט"ז מפורש כיצד מקדרים בהרים ובגיאיות. (85) אחר שאפשר לו משם למדוד. (86) מכיון שאין מודדים אלא בחבל של חמשים אמה. (87) "מכוון ומביט כנגד המקום שמדתו כלה כנגד העיר בתוך הגיא, ומציין סימני התחום" (רש"י).

יד. הִגִּיעַ⁸⁸ לְכַתֵּל - אֵין אוֹמְרִים: יִקְבֹּץ⁸⁹ אֶת הַכֹּתֶל⁹⁰; אֲלֵא אוֹמְדִין⁹¹ רָחֵבוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם אֶפְשָׁר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ - מוֹדְדוֹ מִדִּידָה יִפְהֵא⁹². וְאִם הִיָּה חוּט הַמְּשָׁקֶלֶת יוֹרֵד כְּנֶגְדּוֹ⁹³ - מוֹדֵד רָחֵבוֹ מִדִּידָה יִפְהֵא.

(88) עירובין נח, א. (89) ימדוד על ידי קידור, כמבואר בהלכה טז. (90) כשהכותל זקוף וישר, שאי אפשר להשתמש בו. (91) מעריך, כשיש טורח לעלות עליו (הרא"ש). (92) "בקרע חלקה" (רש"י). (93) "כיון שהוא זקוף כל כך, יכול למדוד רחבו בראש הכותל" (מגיד-משנה).

טו. הִגִּיעַ⁹⁴ לְהָר: אִם הִיָּה הָר מְתַלַּקֵּט⁹⁵ מִמְּנוֹ גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים בְּאֶרֶץ חֻמֵּשׁ אֲמוֹת⁹⁶ - מְבָלִיעוֹ⁹⁷ וְחוּזָר לְמִדְתּוֹ; וְאִם הִיָּה גְבוּהָ הִרְבָּה עַד שִׁיתַּלְקֵט מִמְּנוֹ עֲשָׂרָה טַפְחִים מִתּוֹךְ מִשָּׁה אֶרְבַּע אֲמוֹת - אוֹמְדִין⁹⁸ וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַבְלִיעוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִיָּה רָחֵבוֹ יִתֵּר מִחֻמְשִׁים - מַקְדָּר⁹⁹ מַעֲט מַעֲט. וְזֶה הוּא שְׂאֵמָרוֹ: מַקְדָּרִין בְּהָרִים.

(94) עירובין נח, א, במדידת אלפים אמה של תחום שבת. (95) מגביה. (96) שבהילוך חמש אמות רוחב, עולה ההר עשרה טפחים בגובה. (97) מבליע את השיפוע, ואינו מודד אלא לפי רחבו למטה בתחתית ההר. (98) כיון שהוא זקוף

שִׁיעָמְדוֹ עָלֶיהָ וַיִּשְׁתַּמֵּשׁוּ בַּכֹּתֶל⁶² - נִמְצָא הַנַּחֲל בְּכָלל הָעִיר, וּמוֹדְדִין לָהּ אֲלֵפִים אֲמָה מִשְׁפַּת הַנַּחֲל הַשְּׂנִיָּה, וַיַּעֲשֶׂה הַנַּחֲל כְּלוֹ בְּכָלל הַמְּדִינָה מִפְּנֵי הַדָּקָה הַבְּנוּיָה מִצִּדּוֹ; וְאִם לֹא הִיָּה שֵׁם דָּקָה - אֵין מוֹדְדִין לָהּ אֲלֵא מִפְּתַח בְּתִיָּהּ⁶³, וְנִמְצָא הַנַּחֲל נִמְדָּד מִן הָאֲלֵפִים שְׁלָהֶם⁶⁴.

(59) עירובין סא, א. (60) מקום מים שוטפים באפיק בימי הגשמים, ומתייבש בימי הקיץ. (61) כעין במה קטנה או "מצבה" (כלשון רבינו בה' עירובין פ"ה הכ"ד). (62) בעת שהנחל מלא מים (ריטב"א). (63) מקיר העיר. (64) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, וכן דעת הגאונים, אבל דעת רש"י שעיר היושבת על שפת הנחל, אין ישיבתה קבועה, מפחד השטפונות של הנחל, לפיכך אם עשו דקה (מחיצה בגובה ארבע אמות) להגן על הישוב מפני השטפון, נחשבת ישיבת העיר קבועה, ומודדים לה מקיר העיר את התחומין, ואם לא עשו דקה, אין ישיבתה קבועה, ואין מודדים לכל אחד אלא מפתח ביתו, כדן הצריפין בהלכה י'. אבל בכל אופן נחשב הנחל בתוך אלפים אמה (מגיד-משנה).

י. יוֹשְׁבֵי צְרִיפִין⁶⁵ - אֵין מוֹדְדִין לָהּ אֲלֵא מִפְּתַח בְּתִיָּהּ⁶⁶. וְאִם יֵשׁ שֵׁם שְׁלֹשׁ חֲצוֹת שָׁלֹשׁ שְׁנֵי בְּתִיִּים⁶⁷ - הִקְבְּעוּ כָּלֶם⁶⁸, וּמִרְבָּעֵין אוֹתָהּ, וְנוֹתְנִין לָהֶם אֲלֵפִים אֲמָה לְכָל רוּחַ בְּשָׁאֵר הָעֲצִיּוֹת.

(65) עירובין נה, ב: "אנשי מקנה הם וחוננים בצריפין (מעונות ארעיים עשויים מקנים וענפי ערבה) וחוננים בהם חודש או חדשים, עד שכלה המרעה לבהמות, ונוסעים משם ונקבעים במקום אחר" (רש"י). (66) לפי שאין קבועים במקום אחד, ואין להם דין עיר. (67) בתי עץ או אבן. (68) הבתים הקבועים עושים גם את הצריפין למקום קבע.

יא. אֵין מוֹדְדִין אֲלֵא בַּכֹּתֶל שֶׁל חֻמְשִׁים אֲמָה⁷⁰, לֹא פָּחוֹת⁷¹ וְלֹא יוֹתֵר⁷²; וּבַכֹּתֶל שֶׁל פֶּשֶׁתָּן⁷³, כְּדִי שֶׁלֹא יִמָּשֶׁף יוֹתֵר מִדִּי. הִגִּיעַ לְגֵיא⁷⁴ - אִם הִיָּה רָחֵבוֹ חֻמְשִׁים אֲמָה, שֶׁיָּכוֹל לְהַבְלִיעוֹ⁷⁵ בַּכֹּתֶל הַמְּדָה - מְבָלִיעוֹ⁷⁶. וְהוּא, שֶׁהִיָּה בְּעֲמָקוֹ פָּחוֹת מֵאֶרְבַּעַת אֲלֵפִים⁷⁷.

(69) משנה (עירובין נז:). (70) כתוב (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", אמרה תורה: בחבל של חמשים אמה מדוד" (עירובין נח). (71) מחמשים. "מפני שהוא מרבה" (עירובין, שם) "שהוא נמתח ונשכר" (ירושלמי" עירובין פ"ה ה"ג) כשהחבל קצר יכול למתחו ומאריך המדה (רש"י). (72) "מפני שממעט" (עירובין, שם). "שהוא נקמז ומפסיד" (ירושלמי" שם) מתקפל מפני כבדו, ומתקצר באמצעותו. (73) "אמר רבי יהושע, אין לך מדה כו' אבל מה אעשה וכתוב בנביאים חבלים (יחזקאל מ, ג): "ופתיל פשתים בידו וקנה המדה" (ירושלמי" שם). (74) בקעה. (75) להכניסו בחשבון מלמעלה "ולא יצטרך למדידת עומק הגיא" (פירוש המשניות). (76) "אם אינו רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה, אף-על-פי שיש במדרונו יותר מאלפים,

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- מאד, מעריכו והולך לו. (99) מודרו בחיתוך המדה, כמבואר בהלכה יז.
- 23 אָפּלוּ בַּחֲמִשׁ מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים אָמָּה בְּקֶרֶב 114 -
- 24 שׁוֹמְעִין לוֹ; בְּיוֹתֵר עַל זֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

- 112) שמדד מהקרן של העיר באלכסון, כזה. (113) שמדד מאמצע העיר בקו ישר, כזה: (114) רוצה לומר חמש מאות ושבעים ושתיים אמה, שיעור שתי חמשיות מאלף וארבע מאות ועשרים ושתיים (שהם ביחד אלפיים). שלפי שמדד באלכסון, הפסיד שתי חמשיות מהמדה, שהרי אמה בריבוע היא אמה ושתי חמשיות באלכסון - 'מגיד משנה'.
- יט. אָפּלוּ 115 עֶבֶד, אָפּלוּ שְׁפָחָה 116, נֶאֱמָנִין לֹמֵר 117: 25
- עַד פֶּאֶן תַּחֲסוּם הַשְּׁבֵת. וְנֶאֱמָן הַגְּדוֹל 118 לֹמֵר: 26 זְכוּר אֲנִי, שֶׁעַד פֶּאֶן הָיִינוּ בָּאִים בְּשֶׁבֶת פְּשָׁהִיטִי קָטָן; 27 וְסוֹמְכִין עַל עֲדוּתוֹ 119 בְּדָבָר זֶה. שְׁלֹא 120 אָמְרוּ חֲכָמִים בְּדָבָר הַחֲמִיר, אֲלֵא לְהַקֵּל; מִפְּנֵי שֶׁשְּׁעוֹר 29 אֲלֵפִים אָמָּה מְדַבְּרִיהֶם 121.

- 115) משנה (עירובין נח:). (116) עבד ושפחה כנענים, הפסולים לעדות בשאר דברים (כמבואר בהל' עדות פ"ט ה"ד). (117) אין הכוונה להאמין להם שהם מדרו את התחומין, שהרי אין סומכין אלא על המומחה, אלא נאמנים לומר שהיו מוחזקים ללכת בשבת עד כאן, ובדודאי בפעם ראשונה נעשה התחום על ידי מומחה ('משנה ברורה' סי' שצט). (118) משנה בכתובות כח. "ואלו נאמנים להעיד בגדלם מה שראו בקטנם", ואין מקבלים עדות כזאת אלא לענין תחומין שהיא דרבנן והקילו בהם. (119) אבל על עדותו של קטן לא סמכו ('טור' ושו"ע אר"ח סי' שצט). (120) משנה (עירובין נח:). (121) אבל שנים עשר מיל הוא מן השיעור, שנים עשר מיל הוא מן התורה (למעלה פרק כז ה"א).

יום ש"ק כ"ה שבט ה'תשע"ח

פֶּרֶק תַּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים

- (1) נתבאר בו מצות-עשה של זכור שהוא כולל זכירת הקידוש וההבדלה, ונתבארו בו ענייניהם, במה שהוא מן התורה ושל דבריהם, ובזה נסתיים הפרק.
- א. מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשְּׁבֵת 31 בְּדַבְּרֵים 2, שְׁנֵאֵמַר: זְכוּר אֶת יוֹם הַשְּׁבֵת לְקַדְּשׁוֹ. 32 פְּלוֹמֵר, זְכָרְהוּ זְכִירַת שְׁבַח וְקִדּוּשׁ. וְצָרִיף לְזְכָרְהוּ 33 בְּכִנְיֻסָּתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ: בְּכִנְיֻסָּתוֹ - בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם, 34 וּבִיצִיאָתוֹ 3 - בְּהַבְדֵּלָה. 35

- (2) בדברים דווקא ולא די בהרהור הלב. וכן הוא בספרא: "זכור את יום השבת לקדשו. יכול בלבך, כשהוא אומר שמור, הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהיה שונה בפיו" (ריש פרשת בחקותי הלכה ג). וכן הוא ב'ספר המצוות' מצוה קנה: "ולאמור דברים בכניסתו וביציאתו". וראה להלן הלכה ו' שקידוש על היין אינו מצות-עשה מן התורה אלא מצוה דרבנן. (3) כן כתב רבינו גם ב'ספר המצוות' (מצות-עשה קנה) "ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו, כלומר הבדלה". ולא נמצאה

- טז. פִּיצֵד 100 מְקַדְרִין 101 בְּהָרִים אוּ בְּגֵאֵיִת שְׁאִינוּ יָכוֹל לְהַבְלִיעַ? אוֹחֲזִין שְׁנִים חֶבֶל שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת, הָעֲלִיִּין אוֹחֲזִין קָצֵתוֹ 102 מִכְּנֶגֶד מְרָגְלוֹתָיו, וְהַתְּחַתּוֹן אוֹחֲזִין בְּקֶצֶה הַשְּׁנִי כְּנֶגֶד לְבָבוֹ 103; וְהַזֶּה הָעֲלִיִּין לַעֲמֹד בְּמָקוֹם הַתְּחַתּוֹן, וְהַתְּחַתּוֹן יוֹרֵד וּמִרְחִיק מִמֶּנּוּ מֵדַת הַחֶבֶל; וְכֵן מֵתַגְלָגִלִּים וְהוֹלְכִין עַד שְׁמוֹדֵדִין אֶת פְּלִי 104. וְכִשְׁלֹף הַמּוֹדֵד לְהַבְלִיעַ הָהָר אוּ הַגֵּאִי - לֹא יֵצֵא חוּץ לַתְּחוֹם; שְׁלֹא יֵרְאוּ אוֹתוֹ הַעוֹבְרִים, וְיֵאמְרוּ: מֵדַת תְּחוֹמִין בָּהָּ לְכֹאֵן 105.

- (100) משנה, בעירובין נח, א: "אם אינו יכול להבליעו, בזו אמר רבי דוסתאי בשם רבי ינאי משום רבי מאיר, שמעתי שמקדיין בהרים". (101) מחתכים את המדה שמודד בחבל של ארבע אמות ולא בשל חמשים אמה (פירוש המשניות), ורש"י פירש: "נוקבים" משוה מדת ההר כאילו הוא נקוב במקום מעמד רגלי העליון, וכמו שיתבאר. (102) קצה החבל. (103) על-ידיהוה מתמעט מדרונו של כל ארבע אמות בחצי קומת איש (רש"י). (104) בתוספתא (עירובין פרק ד) מובא: "במה דברים אמורים, שלא היה שם מישור, אבל אם היה שם הר ומישור מודד את המישור, ומניח את ההר, ונמצא נשכר". (105) מגיעה עד כאן. ויטעו בני אדם לצאת בשבת מחוץ לתחום.

- יז. אֵין 106 סוֹמְכִין אֲלֵא עַל מְדִידַת אֶדָם מִמְּחָה 107, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מֵדַת הַקְּרָקָע. הָיָה לָנוּ תְּחוֹמִי שְׁבֵת 11 מְחֻזְקִין, וְכֹא מִמְּחָה וּמְדָד, רִבָּה בְּתָחוּם מִחֶן 108 וּמַעֲט בְּתָחוּם - שׁוֹמְעִין לוֹ בְּתָחוּם שְׁרִפָּה 109. וְכֵן 13 אִם בָּאוּ שְׁנַיִם מִמְּחִין וּמְדָדוּ בְּתָחוּם, אֶחָד רִבָּה 14 וְאֶחָד מַעֲט - שׁוֹמְעִין לְמִרְבָּה 110. וְכִלְכֹּד שְׁלֹא יִרְבָּה 15 יֵתֵר מִמֵּדַת אֲלֶכְסָנָה 111 שֶׁל עִיר. 16

- (106) משנה (עירובין נח:). (107) לשון המשנה "אין מודדין אלא מן המומחה": "מומחה", הוא האדם החכם המהיר במלאכתו באיזו מלאכה שתהיה, או בחכמה מן החכמות, ורוצה בכאן שיהיה חכם בתשבורת, מהיר במדידת קרקעות" (פירוש המשניות). (108) "כשאומר שתחום שבת הוא יותר ממה שהיינו חושבים עד עכשיו" (פירוש המשניות). (109) "שלא אמרו חכמים את הדבר להחמיר אלא להקל" (משנה), וראה בהלכה יט. (110) שאנו אומרים - השני טעה במדידה. (111) מפורש בהלכה יח.

- יח. פִּיצֵד? בַּעַת שְׁרִיבָה זֶה, נֹאמַר: שְׁמָא הָרֵאשׁוֹן 17 מְקָרֵן אֲלֶכְסוֹן 112 שֶׁל עִיר מְדָד הָאֲלֵפִים, וּלְפִיכָף 18 מַעֲט מֵדָתוֹ, וְנִמְצָא צֵלַע הַתְּחוֹם בֵּינוֹ וּבֵין הַמְּדִינָה 19 פְּחוֹת מֵאֲלֵפִים; וְזֶה הָאֲחֵרִין מְדָד אֲלֵפִים מֵצֵלַע 20 הַמְּדִינָה 113. וְאֵין מְחֻזְקִין עַל הָרֵאשׁוֹן שֶׁשְּׁעָה בְּיוֹתֵר 21 עַל זֶה. לְפִיכָף, אִם רִבָּה זֶה הָאֲחֵרִין יֵתֵר עַל הָרֵאשׁוֹן 22

סב. ותוס' הרא"ש לברכות מט.]. (16) כמו שנאמר: "לדורותם ברית עולם" (שמות לא, טז). (17) פסחים קיז, ב. בשבת אומרים "מקדש השבת", וביום-טוב "מקדש ישראל והזמנים", כי שבת קבועה ועומדת מששת ימי בראשית, ואין צריך לקבוע ולקדשה בבית דין. אבל יום-טוב תלוי בבית דין, הקובע את החדשים. ובמסכת סופרים (פי"ג): "בשבת אינו מזכיר בחתימה ישראל, אלא מקדש השבת, שהשבת קדמה לישראל"

ג. וזה¹⁸ נסח ההבדלה: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָלָל¹⁹, וּבֵין אֹרֶךְ לְחֶשֶׁךְ²⁰, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים²¹, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֶׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה²². בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָלָל.

(18) פסחים קג, ב. (19) שנאמר (ויקרא י. י.): "ולהבדיל בין הקודש ובין החול". (20) שנאמר (בראשית א, ד): "ויבדל אלהים בין האור ובין החושך", והאור נברא במוצאי שבת (פסחים נד.). (21) שנאמר (ויקרא כ, כו): "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", וכתוב בשבת (שמות לא, יג): "כי אות היא בני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדשכם", הרי שבשבת נבדלים ישראל מן האומות. (22) זה אינו ממנין הבדלות, אלא תקנוהו מפני שצריך לומר מעין הפתיחה סמוך לחתימה (פסחים קד.). וראה להלן הלכה כב ובהערה שם.

ד. עֲקָרָהּ הַקְדוּשָׁה - בְּלִילָהּ²⁴. אִם לֹא קֹדֶשׁ בְּלִילָהּ - בֵּין בְּשׁוּגֵג, בֵּין בְּמִזִּיד - מִקֹּדֶשׁ וְהוֹלָךְ פֶּל הַיּוֹם פְּלוֹ. וְאִם לֹא הַבְּדִיל בְּלִילָהּ²⁵ - מִבְּדִיל לְמַחֲרָה²⁶; וּמִבְּדִיל וְהוֹלָךְ עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי²⁷. אָבָל אֵינוּ מְבַרְךְ עַל הָאוֹר אֶלָּא בְּלִיל מוֹצָאֵי שַׁבַּת בְּלִבָּד.

(23) פסחים קו, א. (24) שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", בשעת כניסת השבת כשמתקדש היום (הרשב"ם). (25) שעיקר ההבדלה היא בלילה, שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו בכניסתו וביציאתו, ויציאת השבת - בערב. (26) כן הוא במסכת פסחים קז. "מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל והולך כל היום כולו". (27) שלשה ימים ראשונים של שבוע, שייכים לשבת שעברה (פסחים קו.). כמו שאמרו לענין גיטין: "האומר לעדים: כתבו ותנו גט לאשתי לאחר שבת! כותבין עד סוף יום שלישי. אמר להם: כתבו ותנו גט לאשתי קודם השבת! כותבין מיום רביעי עד סוף יום ששי" (רבינו בהל' גירושין פ"ט הכ"ג). ובנוסח אחר: "עד סוף יום הרביעי" (ויניציאה ושנוציאו). וכתב ה'כסף משנה' שהנוסחא שלנו היא הנכונה [ומה שחילק רבינו וכתב "מבדיל למחר ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי" ולא כללם ביחד, נראה שההבדלה ביום ראשון היא הבדלה בזמנה ולא משום תשלומין, כי יום ראשון הוא מוצאי שבת (וכ"כ הרמב"ן, הובא בחידושי מהר"ם חלאוה לפסחים קו.), ואילו ההבדלה עד סוף יום שלישי הוא מטעם תשלומין. וראה בהגהות הגרע"א לשו"ע אור"ח סי' רצ"ט סעיף ו' שרוצה לפסוק שאם שכח הבדלה במוצאי יום-טוב, יכול להבדיל למחר, אף-על-פי שבינו"ט אין דין של שלשה ימים אחר יום-טוב].

מימרא זו בספרות התלמודית שלפנינו אלא בשאלות דרב אחאי גאון בפ' וזאת הברכה (וראה בפירוש המיוחס לרש"י נזיר ד' א', ובאוצר הגאונים שם חלק התשובות סי' י').

ב. וְזֶהוּ נִסַּח קִדּוּשׁ הַיּוֹם: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בְּנוֹ, וְשַׁבַּת קֹדֶשׁ בְּאַהֲבָה וְרָצוֹן הַנְּחִילָנוּ, וְצִוָּנוּ לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית⁸. תְּחִלָּה⁹ לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ¹⁰, וְזָכַר לַיְצִיאַת מִצְרַיִם¹¹. פִּי כִנּוּ בַחֲרֵת¹² וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ¹³ מִכָּל הָעַמִּים, וְשַׁבַּת קֹדֶשׁ¹⁴ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן¹⁵ הַנְּחִילָתָנוּ¹⁶. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מִקֹּדֶשׁ הַשַּׁבָּת¹⁷.

(4) ואין אומרים בשבת "אשר בחר בנו" כמו ביום-טוב (להלן הלכה יט), משום ששבת קדמה לבחירת ישראל, שבת ניתנה במרה (סנהדרין נו:): שכתוב (דברים ה, יב): "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך", היכן צוך? - במרה, כמו שכתוב (שמות טו, כה) "שם שם לו חוק ומשפט". ובחירת ישראל מכל האומות התחילה במתן תורה, כשאמר ה' (שמות יט, ה): "והייתם לי סגולה מכל העמים" ('אבודרהם'). (5) שנאמר (תהילים קמט, ד): "כי רוצה ה' בעמו", וכתוב (יחזקאל מג, כו) "ורציתי אתכם". (6) שנאמר (נחמיה ט, יד): "ואת שבת קדשך הודעת להם". (7) כל המצוות, ובכללם המועדים - ניתנו בסיני בכפיית ההר, כמו שכתוב (שמות יט, יז): "ויתיצבו בתחתית ההר", ודרשו חז"ל (שבת פח.): "שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו - שם תהיה קבורתכם", אבל מצות שבת ניתנה במרה בלי אונס כ"אם ברצון. (8) שנאמר (שמות כ, ח"א): "זכור את יום השבת לקדשו... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בס וינח ביום השביעי, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו". (9) בדפוסים שונצינו ווניציאה, הנוסחא: "כי הוא יום תחילה", וכ"ה ברש"י (כתובות ז:). (10) שבת נאמרה תחילה בפרשת המועדים (ויקרא כג). (11) שנאמר (דברים ה, טו): "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובורזע נטויה, על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת", וכמו שהסביר הרמב"ן שם: "כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה קדמון, מחדש, חפץ, ויכול... ואם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החידוש והחפץ והיכולת, תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים, שהוא לך לראיה. ובפסחים קיז: אמרו: "צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום, כתיב הכא (דברים טז, ג): למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, וכתוב התם (שמות כ, ח): זכור את יום השבת לקדשו", ועיין שם ב'תוספות ד"ה למען. (12) שנאמר "ויבחר בכם" (דברים ז, ז). (13) "ולהיותך עם קדוש" (דברים כו, יט). (14) סמוך לחתימה מעין הפתיחה (פסחים קד.). וראה להלן הכ"ב. (15) שבשבת אין קרבן חטאת המזכיר עוונות כמו שיש במועדים (במדבר כח, כט). אלא עולה שהיא לרצון (ויקרא א, ג). ובנוסח אחר: "בשמחה ובששון" ('מעשה רוקח'). וכ"ה ב'ספרי' פרשת בהעלותך 'וביום שמחתכם ובמועדיכם, אלו השבתות' [ועיין שיטה על מו"ק ח"ב עמ' 100].

19 כָּף מְבַרֵךְ עַל הַיַּיִן, וְאַחֵר כָּף מְקַדֵּשׁ. וְשׁוֹתָהּ מְלֹא
20 לְגִמְיּוֹ⁴⁸, וּמְשַׁקָּה לְכָל בְּנֵי חֲבוּרָהּ⁴⁹. וְאַחֵר כָּף נוֹטֵל
21 יָדָיו, וּמְבַרֵךְ "הַמוֹצֵיא" וְאוֹכֵל.

(39) ברכות נא, ב. (40) הוא רביעית הלוג, שהוא שיעור אצבעים על אצבעים ברום אצבעים, וחצי אצבע וחומש אצבע (פסחים קט). שהן 10.8 אצבעות מעוקבות, עשר אצבעות וארבע חמישיות והוא שיעור ביצה ומחצה (כמבואר בפ"ח ה"ב), ולכתחילה לא תהא הכוס של קידוש פחותה מתשעים גרם. (41) כמבואר בפ"ז מהל' ברכות ט"ו. (42) או מקנחו במפה מבפנים ומבחוץ שתהיה נקיה (או"ח סי' קפג). (43) בידו החשובה. (44) ואם הוא מיסב על השולחן, מגביהו מן השולחן טפח, משום שכתוב (תהלים קטז, יב): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". (45) שהוא כעשרה סנטימטרים. (46) שלא יראה עליו כמשא. (47) שבת קיט, ב: "דאמר רב המנוא, כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית". (48) היינו "כמלוא לוגמיו", כלומר כל שאילו מסלקו לצד אחד, יראה כמלוא לוגמיו והוא רוב רביעית. ואילו "מלוא לוגמיו" הוא יותר מרביעית. ועיין בדברי רבינו בפ"ז מהלכות מצה ה"ט, שנראה מדבריו ששיעור השתיה הוא רוב רביעית. ועיין 'תוספות' פסחים קז. ד"ה אם. (49) "מדברי הגאונים נראה, שאין כל בני החבורה צריכים מלוא לוגמם" (מגיד-משנה).

22 ח. אֵינִי⁵⁰ קֹדֵשׁ אֶלָּא בְּמָקוֹם סְעֵדָה⁵¹. פִּיֶּצֶד? לֹא
23 יִקְדֹּשׁ בְּבֵית זֶה וְיֹאכֵל בְּבֵית אַחֵר⁵²; אֲכָל אִם קֹדֵשׁ
24 בְּזוּיָת זֶה - אוֹכֵל בְּזוּיָת שְׁנֵי⁵³. וְלָמָּה מְקַדְּשִׁין בְּבֵית
25 הַכְּנֶסֶת⁵⁴? מִפְּנֵי הָאוֹרְחִין, שְׁאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין⁵⁵ שָׁם.

(50) פסחים קא, א. (51) "שכתוב (ישעיה נח, יג): "וקראת לשבת עונג", במקום שאתה קורא לשבת, כלומר בקריאה של קידוש, שם יהא עונג, ומדרש חכמים הוא, וגם משום שנקבע קידוש על היין: "זכריהו על היין", בוודאי על היין שבשעת הסעודה נקבע שהוא חשוב" (הרשב"ם). (52) זוהי דעת רבינו בשיטת הלכה זו. ויש דיעות אחרות, כי כל הרואה את מקומו הראשון, אפילו יצא אחרי הקידוש מהבית לחצר, חשוב מקום אחד (או"ח סי' רעג). (53) וצריך לאכול מיד ולא להפסיק בין קידוש לסעודה. (רמ"א סי' רעא). (54) שהרי אין אוכלים שם, ואין קידוש אלא במקום סעודה. (55) אין הכוונה בבית הכנסת ממש, שהרי אסור לאכול בו (כמבואר בפ"א מהל' תפילה ה"ו), אלא שהיו אוכלים בבית הסמוך לבית הכנסת, ושומעים קידוש בבית הכנסת, (מגיד-משנה), ובט"ז (או"ח סי' קנא), הביא בשם רמב"ן שאם הוצרכו בני העיר להאכיל או להשכיב אורחים באופן זמני בבית הכנסת, מותר, שעל תנאי זה נבנה.

26 ט. הִיָּה⁵⁶ מִתְאַוָּה לִפְתּוֹת יוֹתֵר מִן הַיַּיִן, אוֹ שְׁלֹא הִיָּה
27 לוֹ יַיִן - הֲרִי זֶה נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וּמְבַרֵךְ
28 "הַמוֹצֵיא", וּמְקַדֵּשׁ, וְאַחֵר כָּף בּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל. וְאֵין
29 מְבַדִּילִין עַל הַפֶּתַח⁵⁷, אֶלָּא עַל הַכּוֹס⁵⁸.

1 ה. אֲסוּר²⁸ לְאָדָם לְאָכֹל אוֹ לְשָׁתוֹת יַיִן²⁹ מִשְׁקָדֵשׁ
2 הַיּוֹם עַד שְׁיִקְדֹּשׁ. וְכֵן מְשַׁנְּאָה הַיּוֹם - אֲסוּר לוֹ
3 לְהִתְחַיֵּל לְאָכֹל וְלְשָׁתוֹת וְלַעֲשׂוֹת מְלָאכָה³⁰ אוֹ לְטַעַם
4 כָּלֹם, עַד שְׁיִבְדִּיל. וְלְשָׁתוֹת מֵיִם - מִתֵּר³¹. שְׁכַח³² אוֹ
5 עָבַר וְאָכַל וְשָׁתָה קֹדֶם שְׁיִקְדֹּשׁ אוֹ קֹדֶם שְׁיִבְדִּיל -
6 הֲרִי זֶה מְקַדֵּשׁ וּמְבַדִּיל אַחֵר שְׁאָכַל.

(28) פסחים קה, א. (29) בנוסח אחר: "אסור לאדם לאכול או לשותות" (ויניציאה), וכן כתב הרשב"א בשם ה'ירושלמי' שגם מים אסור לשותות, ובזה מובן שלא כתב רבינו "אסור לטעום כלום" כמו שפסק בהבדלה, מכיון שבהבדלה התיר לשותות מים, כתב אסור טעימה. אבל בקידוש שאסור לאכול ולשותות אף מים, לא הוצרך לכתוב אסור טעימה (מהרי"א). (30) שבת קנ, ב. (31) "רבנן דבי רב אשי, לא קפדי אמיא" (התירו לשותות מים) (פסחים שם). (32) פסחים קו, ב: "רב ירמיה בר אבא נזדמן לבית רב אסי, שכח וטעם דבר מאכל קודם הבדלה, נתנו לו כוס והבדיל".

7 ו. מְדַבְּרֵי סוּפְרִים³³ לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן וְלְהַבְדִּיל עַל
8 הַיַּיִן. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהַבְדִּיל בְּתַפְלָה, צָרִיךְ לְהַבְדִּיל
9 עַל כּוֹס³⁴. וּמֵאַחֵר³⁵ שְׁיִבְדִּיל וְיֹאמַר "בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל"
10 - מִתֵּר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא הַבְדִּיל
11 עַל הַכּוֹס. וּמְבַרֵךְ³⁶ עַל הַיַּיִן תְּחִלָּה³⁷, וְאַחֵר כָּף
12 מְקַדֵּשׁ. וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶת יָדָיו עַד שְׁיִקְדֹּשׁ³⁸.

(33) ומה שאמרו (פסחים קו). "וזכור את יום השבת לקדשו, וזכרהו על היין" - אין מכאן ראייה שקידוש על היין הוא מצוה מן התורה, כי אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא ('תוספות' שם ד"ה וזכרהו). וראה בפירש"י במסכת נזיר ד. שדעתו שקידוש על היין היא מצוה מן התורה. (34) ברכות לג, א: "אמר רבי יוחנן: בתחילה (כשעלו מן הגולה והיו דחוקים) קבעו הבדלה בתפילה, העשירו (לקנות יין) קבעוה על הכוס (ואז נשתכחה תקנת עזרא להבדיל בתפילה), חזרו והענו - קבעוה בתפילה, והם אמרו: המבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס". (35) שבת קנ, ב. (36) משנה (ברכות נא:). (37) "שהיין גורם לקידוש שתאמר (שם אין יין או פת - אין קידוש), ועוד: שתדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם" (יין הוא תדיר, שבכל עת ששותה יין מברך עליו, אבל קידוש אינו אלא בליל שבת). (38) כי הקידוש הוא הפסק בין נטילה לברכת המוציא (פסחים קו:), אבל דעת הרשב"ם שזה דוקא לרב הסובר שיכול לקדש שלא במקום סעודה, אבל לפי מה שפוסקים שאין קידוש אלא במקום סעודה (כמבואר בהלכה ח), אם כן הקידוש שיך לסעודה ואין כאן הפסק, וכן נהג הרא"ש שנטל ידיו קודם קידוש ('טור' או"ח רמ"א סי' רעא).

13 ז. פִּיֶּצֶד³⁹ הוּא עוֹשֶׂה? לֹקֵחַ כּוֹס, שֶׁהוּא מְחַזֵּק
14 רְבִיעִית⁴⁰ אוֹ יֵתֵר, וּמְדִיחֵו⁴¹ מִבְּפָנִים וְשׁוֹטְפוֹ
15 מִבְּחוּץ⁴², וּמְמַלְאֵהוּ יַיִן, וְאוֹחֲזוֹ בִּימִינוֹ⁴³, וּמְגַבִּיהוּ
16 מִן הַקְּרָקַע⁴⁴ טַפַּח⁴⁵ אוֹ יֵתֵר, וְלֹא יִסִּיעַ בְּשִׁמְלָא⁴⁶,
17 וּמְבַרֵךְ עַל הַגֶּפֶן, וְאַחֵר כָּף מְקַדֵּשׁ. וּמְנַהֵג פְּשוּט
18 בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְקִרְוֹת בְּתַחֲלָה פְּרִשְׁתַּי⁴⁷, וְאַחֵר

17 השלחן ומקדש, וגומר סעדתו, ואחר כך מברך
18 ברכת המזון. היה⁶⁹ אוכל בשבת, ויצא השבת והוא
19 בתוך סעדתו - גומר סעדתו⁷⁰, ונוטל ידיו⁷¹, ומברך
20 ברכת המזון על הכוס, ואחר כך מבדיל עליו⁷². ואם
21 היה בתוך השתיה⁷³ - פוסק⁷⁴ ומבדיל, ואחר כך
22 חוזר לשתייתו.

66 פסחים ק, א. 67 צריך להפסיק את אכילתו, שאסור
לאכול בשבת קודם קידוש. 68 לכסות את הפת עד לאחר
הקידוש, שיהיה היכר שהביא עכשיו סעודה לכבוד השבת
(מגן אברהם סי' רעא); וכן בכל קידוש על היין צריך
לכסות את הפת, שאם אין הפת מכוסה, צריך לברך עליה
קודם היין, "כי כל הקודם בפסוק (דברים ח, ח): "ארץ
חיתה ושעורה וגפן", קודם לברכה" (רבינו בהל' ברכות
פ"ח ה"ג ו'הגהות מיימוניות). 69 פסחים קה, א.
70 ואינו צריך להפסיק באמצע סעודתו, שדרשו חכמים
(מכילתא יתרו פרשה ז) "זכור" (שמות כ, ח) "שמור"
(דברים ה, יב) זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו
שמוסיפים מחול על הקודש, כאדם שאינו רוצה שילך
אוהבו מאצלו כל זמן שיכול, ואם מפסיק באמצע - נראה
כמגרש את המלך. 71 שצריך ליטול את הידים אחר
הסעודה לפני ברכת המזון (כמבואר בהל' ברכות פ"ז
ה"ב). 72 הראב"ד סובר שאם יש לו שני כוסות, אסור
לברך ברכת המזון והבדלה על כוס אחד, מפני שאין עושין
מצוות חבילות חבילות (כמבואר בהל' רוצח ושמירת נפש
פ"ו ה"ה), שלא יהא נראה קיום המצוות עליו כמשא, אבל
דעת רבינו - שרק אם רוצה לומר על כוס אחד קידוש
וברכת המזון, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, כי
הקידוש הוא על להבא (קדושת השבת), וברכת המזון על
העבר (הסעודה שאכל) (ראה פסחים קב:), אבל הבדלה
וברכת המזון ששניהם על העבר נתקנו, מותר לומר על כוס
אחד (מגיד-משנה). 73 שתיית יין, שאילו מים מותר
לשתות לפני הבדלה (למעלה ה"ה). 74 פסחים קה, א.
ששתייה אינה חשובה, ולפיכך מפסיק בה.

23 יג. היה⁷⁵ אוכל וגומר אכילתו עם הכנסת שבת -
24 מברך⁷⁶ ברכת המזון תחלה, ואחר כך מקדש על
25 כוס שני. ולא יברך ויקדש על כוס אחד, שאין
26 עושין שתי מצות בכוס אחד⁷⁷; שמצות קדוש
27 ומצות ברכת המזון שתי מצות של תורה⁷⁸ הן.

75 פסחים קב, ב. 76 וצריך להזכיר של שבת בברכת
המזון, אף שלא קידש עדיין - כיון שעכשיו שבת (שו"ע
או"ח סי' רעא). 77 לפי שאין עושים מצוות חבילות
חבילות, כמבואר בהלכה הקודמת, שהם שני ענינים שונים
ונפרדים זה מזה, אבל הבדלה וקידוש מותר לומר על כוס
אחד, כשחל יום-טוב במוצאי שבת, כמבואר בהלכה כב,
ובהלכה הקודמת. 78 להוציא ברכות נישואין שהן
מדרבנן, ונאמרות על כוס אחד (מגדל עוד).

28 יד. אין⁷⁹ מקדשין אלא על היין הראוי לנסף על
29 גבי המזבח. לפיכך, אם נתערב בו דבש או שאור,
30 אפילו כטפת החרדל בחבית גדולה - אין מקדשין

56 פסחים קו, ב. 57 פסחים קז, א: "מר ינוקא ומר
קשישא בניו של רב חסדא סיפרו לרב אשי: פעם אחת בא
אמימר למקומנו ולא היה לנו יין להבדלה, הבאנו לו שכר
להבדיל ולא הבדיל ולא טעם, למחר טרחנו להביא לו יין;
לשנה אחרת שוב נזדמן אצלנו, ולא היה לנו יין להבדלה
ונתנו לו שכר; אמר אמימר, אם כן השכר הוא אצלכם
"חמר מדינה" (משקה במקום היין), והבדיל על השכר",
הרי שאין מבדילים על הפת גם אם אין יין, כיון שלא
הבדיל אמימר על הפת (תוספות' פסחים קו:).
58 "אמנם אם חל יום-טוב במוצאי שבת, כיון שמקדשים
על הפת, והקידוש הוא העיקר, אגב הקידוש מבדילים גם
על הפת" (הגהות מיימוניות).

1 י. מיי⁵⁹ שנתפנו לקדש על היין בלילי שבת, ושכח
2 ונטל ידיו קדם שיקדש - הרי זה מקדש על הפת,
3 ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו לסעודה.
4 ומצוה לברך על היין ביום השבת קדם שישעוד
5 סעודה שניה⁶⁰. וזה הוא הנקרא "קדושא רבה"⁶¹.
6 מברך "בורא פרי הגפן" בלבד ושותה, ואחר כך
7 יטל ידיו ויסעד. ואסור לו לאדם שישטעם כלום קדם
8 שיקדש⁶². וגם קדוש זה לא יהיה אלא במקום
9 סעודה.

59 פסחים קו, א: "אמר רב ברונא אמר רב, הנוטל ידיו -
לא יקדש"; ופירש רשב"ם שהקידוש הוא הפסק בין נטילה
ל"המוציא", וראה למעלה ה"ו. 60 כמו שאמרו רז"ל:
"זכור את יום השבת לקדשו, וזכרהו על היין, אין לי אלא
בלילה, ביום מנין? - תלמוד-לומר זכור את יום השבת"
(פסחים קו). ואין חיוב קידוש מן התורה אלא בכניסת
השבת בלילה, אבל קידוש היום הוא רק מדרבנן. 61 כמו
שקוראים לעיור "סגי נהור", כך גם קידוש של יום שהיא
קצרה שאינה אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד, כינו אותה
בשם: "קידושא רבה" (מגיד-משנה). 62 שכל שתיקנו
רבנן - כמו בדבר תורה תיקנו, וכיון שתיקנו קידוש ביום,
נוהגים בו כמו בלילה, שלא לטעום קודם קידוש, ולקדש
במקום סעודה. אבל הראב"ד חולק על רבינו, וסובר שלא
אסרו לטעום ביום קודם קידוש אלא אם לא קידש בלילה,
שאו חייב לקדש ביום מן התורה להשלים מה שהחסיר
בלילה.

10 יא. יש לו לאדם⁶³ לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד
11 יום, אף-על-פי שלא נכנסה השבת; וכן מבדיל⁶⁴ על
12 הכוס מבעוד יום, אף-על-פי שעדיין היא שבת;
13 שמצות זכייה - לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאָתו
14 בין קדם לשעה זו כמעט⁶⁵.

63 ברכות כז, ב: "אמר שמואל, מתפלל אדם של ערב שבת
בשבת, ואומר קדושה על הכוס". 64 בברכות, שם:
"מתפלל אדם של מוצאי שבת, ואומר הבדלה על הכוס".
65 בנוסח אחר: "במעט" (כת"י התימנים).

15 יב. מיי⁶⁶ שהיה אוכל בערב שבת, וקדש עליו
16 היום⁶⁷ והוא בתוך הסעודה - פורס מפה⁶⁸ על

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 שְׂרַב יִינָה שְׂכָר - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לְקָדוֹשׁ¹⁰⁰,
22 מִתֵּר לְהַבְדִּיל עָלָיו, הוֹאִיל וְהוּא חָמֵר מִדִּינָה¹⁰¹.

(92 בבא-בטרא צז, א. 93) שהכל תלוי בטעם, ולא בריח, וראה למעלה הלכה טו. (94 במים, אולם לפחות יהיה היין יותר מאחד בששה במים (או"ח סי' רד). 95) ענבים מיובשים. (96) מיץ הענבים. (97) ארבעים ימים ראשונים לדריכתו. (98) אבל מצוה מן המובחר ביין ישן (או"ח סי' רעב). (99) פסחים קז, א. 100) כיון שיכול לקדש על הפת, כמבואר בהלכה ט'. 101) שעיקר שתיית המדינה הוא שכר במקום יין.

23 יח. כְּשֶׁם שֶׁמְקַדְּשִׁין בְּלִילֵי שֶׁבֶת וּמְבַדְּלִין בְּמוֹצָאֵי
24 שֶׁבֶת, כִּף מְקַדְּשִׁין בְּלִילֵי יָמִים טוֹבִים¹⁰² וּמְבַדְּלִין
25 בְּמוֹצָאֵיהֶן וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַפְּסוּרִים; שֶׁכֵּלֶם שֶׁבֶתוֹת
26 ה' הָיוּ¹⁰³. וּמְבַדְּלִין בְּמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים לְחֹלּוֹ שֶׁל
27 מוֹעֵד, וּבְמוֹצָאֵי שֶׁבֶת לְיוֹם טוֹב; אֲבָל אֵין מְבַדְּלִים
28 בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב לְשֶׁבֶת¹⁰⁴.

(102) מכילתא (יתרו פרשה ז): "זכור את יום השבת לקדשו" בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. - אין לי אלא שבת, ימים-טובים מניין? תלמוד-לומר (ויקרא כג, לז) "אלה מועדי ה'". הוקשו מועדים לשבת, אבל אין הקידוש ביום-טוב מן התורה (מגיד-משנה). (103) משנה (חולין כו:). (104) מבואר למעלה פ"א הכ"א.

29 יט. נֶסַח קָדוֹשׁ יוֹם טוֹב: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
30 הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ¹⁰⁵ מִכָּל עָם, וְרוֹמְמָנוּ¹⁰⁶ מִכָּל
31 לְשׁוֹן¹⁰⁷. בָּחַר בְּנוֹ¹⁰⁸ וַיַּגְדֵּלנוּ, רָצָה בְּנוֹ וַיַּפְאֲרֵנוּ¹⁰⁹.
32 וַתֵּתֵן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה¹¹⁰,
33 חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׂוֹן, אֵת יוֹם טוֹב מִקְרָא קָדֹשׁ
34 הַזֶּה¹¹¹, אֵת יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה¹¹² אוֹ חַג הַשְּׁבִיעוֹת
35 אוֹ חַג הַסֻּכּוֹת¹¹³, זְמַן חֲרוּתָנוּ¹¹⁴ אוֹ זְמַן מִתֵּן תּוֹרָתָנוּ
36 אוֹ זְמַן שְׂמִחָתָנוּ¹¹⁵, בְּאַהֲבָה, זִכָּר לִיצִיאַת מִצְרַיִם¹¹⁶.
37 כִּי בְּנוֹ בָּחַרָם וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁת מִכָּל הָעַמִּים¹¹⁷, וּמוֹעֲדֵי
38 קִדְּשָׁם¹¹⁸ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׂוֹן הִנְחִלָתָנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה',
39 מְקַדְּשׁ¹¹⁹ יִשְׂרָאֵל¹²⁰ וְהַזְמִינִים¹²¹. וְאֵם חַל לְהִיּוֹת
40 בְּשֶׁבֶת - מְזִכִּיר שֶׁבֶת, וְחוֹתֵם בְּדֶרֶךְ שְׁחוּתָם בְּתַפְלָה:
41 מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים¹²².

(105) שנאמר (דברים ז, ז): "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה". (106) שנאמר (עמוס ג, ב): "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה", רוממות על שם (תהילים עה, יא) "תרוממה קרנות צדיק" ('אבודרהם'). (107) שנאמר (זכריה ח, כג): "בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי". (108) בנוסח אחר: "אשר קדשנו מכל עם" (כת"י התימנים), והנוסח נכון, שאין להזכיר "בחר בנו" שתי פעמים ('מעשה רוקח'). (109) המלים: "ויגדלנו רצה בנו ויפארנו", אינן ממטבע הברכה אלא הוספה מאוחרת ('אבודרהם' בפירושו ההגדה). (110) שנאמר (דברים טז,

1 עֲלִיוֹ⁸⁰. כִּף אָנוּ מוֹרִין בְּכָל הַמַּעֲרָב⁸¹. וַיֵּשׁ מִי שְׂמִתִּיר
2 לְקָדֹשׁ עָלָיו⁸², וְאוֹמֵר: לֹא נֶאֱמַר 'הֵינִן הָרְאוּי לְנִסָּף
3 עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ' אֲלָא לְהוֹצִיא זֵין שְׂרִיחוֹ רַע, אוֹ
4 מְגֻלָּה⁸³, אוֹ מִבְּשָׁל, שְׁאִין מְקַדְּשִׁין עַל אֶחָד מֵהֶן⁸⁴.

(79) בבא-בטרא צז, א. 80) שאמרה התורה (ויקרא ב, יא): "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'", ואוסרים בכל שהוא, כמבואר בהל' איסורי מזבח פ"ה ה"א. 81) וכעין זה כתב רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"א ה"י באיסור יין של גוי, וזה לשונו: "הורו גאוני המערב, שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש, הואיל ואינו ראוי למזבח, אינו מתנסך ומותר לשתותו עם הגוי". 82) "ירושלמי פסחים פ"י ה"א: "יוצאין ביין קונדיטון" והוא יין המעורב בדבש, ראה בתשב"ץ ח"א פ"ה. 83) "שמא שתה מהם נחש וכיוצא מזוחלי עפר, וימות" (רבינו בהל' רוצח ושמירת נפש פ"א ה"ו). 84) שכולן פסולין לנסכים (רמב"ם פ"ו מאיסורי מזבח ה"ט וה"י) ופסולם מחמת עצמם (מגיד-משנה).

5 טו. וַיֵּין⁸⁵ שְׂטַעְמוֹ טַעַם חֲמִין, אֶף-עַל-פִּי שְׂרִיחוֹ רִיחַ
6 זֵין - אֵין מְקַדְּשִׁין עָלָיו⁸⁶. וְכֵן שְׂמִירִים שְׁנֵת עָלֵיהֶן
7 מִים, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ בֶּהֶן טַעַם זֵין - אֵין מְקַדְּשִׁין
8 עָלֵיהֶן⁸⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁנְתָּן עַל הַשְּׂמִירִים
9 שְׁלִשָּׁה מִים, וְהוֹצִיא פָחוֹת מֵאַרְבָּעָה; אֲבָל אִם הוֹצִיא
10 אֲרָבָעָה⁸⁸ - הָרִי זֶה זֵין מְזוּג, וּמְקַדְּשִׁין עָלָיו.

(85) בבא-בטרא צז, א. 86) שהכל הולך אחר הטעם, וכיון שטעמו חומץ - אין מקדשים עליו (ב"ב צו.), וראה להלן הלכה יז. 87) כיון שאין מברכים עליהם "בורא פרי הגפן" - אלא "שהכל", כמבואר בהל' ברכות פ"ח ה"ט. 88) שאז מברכים עליהם "בורא פרי הגפן", כמבואר בהל' ברכות: "שמרים שנתן עליהם שלשה (מדות מים) והוציא מהם ארבעה (שנמוג יין השמרים עם המים), מברך עליהם בורא פרי הגפן, שזה יין מוזג הוא (שלשה חלקים מים ואחד יין), הוציא פחות מארבעה אף-על-פי שיש בהם טעם יין - מברך עליהן שהכל תחילה".

11 טז. כְּלִי⁸⁹ שֶׁהִיא מְלֵא זֵין, אֲפִלּוּ מִחֲזִיק בְּמָה
12 רְבִיעִיּוֹת, אִם שָׁתָה מִמֶּנּוּ מַעַט - הָרִי זֶה פְּגָמוֹ
13 וְנִפְסָל, וְאֵין מְקַדְּשִׁין עַל הַשְּׂאֵר⁹⁰; מִפְּנֵי שֶׁהוּא
14 כְּשִׁינְיָ בּוֹסוֹת⁹¹.

(89) פסחים קו, א. 90) ואם אין לו יין אחר, יכול לקדש עליו (הרשב"ם). 91) ואם שופכים לתוכו קצת יין שאינו פגום או קצת מים, חזר להכשרו הראשון (פוסקים).

15 יז. יז. וַיֵּין⁹² שְׂרִיחוֹ רִיחַ הַחֲמִין וְטַעְמוֹ טַעַם זֵין⁹³ -
16 מְקַדְּשִׁין עָלָיו. וְכֵן זֵין מְזוּג. וְכֵן זֵין צְמוּקִים⁹⁵ -
17 מְקַדְּשִׁין עָלָיו; וְהוּא, שֶׁהִיּוֹ צְמוּקִים שֵׁשׁ בֶּהֶן
18 לְחִלּוּחִית, שְׁאֵם יֶדֶרֶךְ אוֹתָן יֵצֵא מִהֶן דְּבִשָּׁן⁹⁶. וְכֵן
19 זֵין חֲדָשׁ מְגֻתָּ⁹⁷ - מְקַדְּשִׁין עָלָיו. וְסוֹחֵט אֶדָם
20 אֲשֶׁכּוּל שֶׁל עֲנָבִים, וּמְקַדֵּשׁ עָלָיו בְּשַׁעֲתוֹ⁹⁸. מִדִּינָה⁹⁹

14 בְּאַחַד בְּשַׁבָּת¹³² ? בְּתַחֲלָה מְבָרֵךְ עַל הַגָּפֶן¹³³, וְאַחֵר כֶּף
15 מְקַדֵּשׁ¹³⁴ קִדּוּשׁ יוֹם טוֹב, וְאַחֵר כֶּף מְבָרֵךְ עַל הַגֶּר, וְאַחֵר
16 כֶּף מְבָרֵךְ, וְחוֹתֵם בְּהַבְדֵּלָה: הַמְבָדִיל¹³⁵ בֵּין
17 קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ¹³⁶, וְאַחֵר כֶּף מְבָרֵךְ "שֶׁהַחֲיָנוּ".

(131) פסחים קג, א. (132) שצריך לעשות הבדלה לשבת, וקידוש ליום-טוב. (133) ונתנו לזה סימן בתלמוד שם: "יקנה"ז" = י"ן, קידוש, נ"ר, ה'בדלה ז'מן (=שהחיינו, להלן הכ"ג). (134) שמצוה למחר בכניסת יום-טוב. (135) שמצוה לאחר את יציאת השבת. (136) בין קדושת שבת החמורה לקדושת יום-טוב הקלה ממנה, ומצאנו לשון הבדלה מעין זה "והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קודש הקדשים" (שמות כו, לג). ולא הביא רבינו שצריך לומר לפני החתימה "בין קדושת שבת לקדושת יום-טוב הבדלת", לפי שסובר כפומבדיתאי (פסחים קד). שאין צריך לסמוך לחתימה אלא מעין הפתיחה. ראה מש"כ ב"בירור הלכה" למסכת ביצה יז. ציון ד ולמעלה הלכה ב והערה יב, והלכה ג והערה יט].

18 כג. כָּל יְלִילֵי¹³⁷ יוֹם טוֹב¹³⁸ וּבְלִיל יוֹם הַכַּפּוּרִים¹³⁹
19 אוֹמְרִים "שֶׁהַחֲיָנוּ"¹⁴⁰. וּבְשַׁבְעֵי שָׁל פֶּסַח אֵין
20 מְבָרְכִין "שֶׁהַחֲיָנוּ"; מִפְּנֵי שְׁאֵינוֹ רָגַל בְּפָנֵי עַצְמוֹ,
21 וְכִבְר בְּרַךְ¹⁴¹ עַל הַזְּמַן בְּתַחֲלַת הַפֶּסַח.

(137) עירובין מ, ב. (138) בקידוש. (139) בתפילה. (140) ונקראה ברכה זו בלשון התלמוד: "זמן". (141) משמע, שאם לא אמרו ביום ראשון - יכול לאמרו במשך כל החג (סוכה מז:).

22 כד. סֵדֶר הַבְּדִלָּה¹⁴² בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן,
23 וְאַחֵר כֶּף עַל הַבְּשָׂמִים, וְאַחֵר כֶּף עַל הַגֶּר. וְכִיצַד
24 מְבָרֵךְ עַל הַגֶּר? - בּוֹרֵא מְאוּרִי¹⁴³ הָאֵשׁ. וְאַחֵר כֶּף
25 מְבָדִיל¹⁴⁴.

(142) ברכות נא, ב. וסימנה "יבנה" - י"ן, ב'שמים, נ"ר ה'בדלה (או"ח סי' רצו). (143) לשון רבים, שהרבה גוונים יש באור (ברכות נב:). (144) אומר ברכת הבדלה, כמבואר בהלכה ג.

26 כה. אֵין¹⁴⁵ מְבָרְכִין עַל הַגֶּר עַד שְׁיֵאוֹתוֹ¹⁴⁶ לְאוּרֵי
27 כְּדֵי שְׁפִיר בֵּין מְטַבֵּעַ מְדִינָה זֹו לְמְטַבֵּעַ מְדִינָה
28 אַחֶרֶת. וְאֵין¹⁴⁷ מְבָרְכִין עַל הַגֶּר שֶׁל עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים¹⁴⁸
29 וּמְזֻלוֹת; שֶׁשֶּׁתֶּם מְסַבְּתִין לְעֹבְדֵי פּוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת.
30 וְאֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַגֶּר שֶׁל עֹבְדֵי פּוֹכְבִּים
31 וּמְזֻלוֹת, וְלֹא עַל הַגֶּר שֶׁל מְתִים¹⁴⁹.

(145) משנה, ברכות נא, ב. (146) יהנו. (147) משנה, ברכות נא, ב. (148) "עבודת-כוכבים ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה, אסורים בהנאה, שנאמר: ולא תביא תועבה אל ביתך" (רבינו בהל' עבודת כוכבים פ"ז ה"ב). (149) שלא נעשה להאיר אלא לכבוד המת.

32 כו. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִדְלִיק מְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת, אוֹ
33 עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת מִיִּשְׂרָאֵל - מְבָרְכִין עָלָיו¹⁵⁰; וְכִיצַד

(יד): "ושמחת בחגך". (111) שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' מקראי קודש". (112) כמו שנקרא בתורה (דברים טז, טז), ולא "חג הפסח", כי אכילת פסח היא רק עד חצות הלילה הראשון, אבל אכילת מצות - כל שבעה. (113) דברים טז, יג. (114) שבפסח יצאנו ממצרים. (115) שמחת החג מפורשת בחג הסוכות (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך", ומשם למדים לשאר החגים. (116) בפסח יצאו ממצרים, חג השבועות אחרי שבעה שבועות מיום יציאת מצרים. וסוכות, שנאמר (ויקרא כג, מג): "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים"; בנוסח אחר: "באהבה מקרא קודש וזכר" (כת"י התימנים). (117) מבואר בהלכה ב. (118) פסחים קד, ב. שצריך לומר סמוך לפתיחה מעין החתימה. (119) פסחים קיז, ב. (120) שנאמר (יחזקאל לז, כח): "כי אני ה' מקדש את ישראל". (121) ישישאר מקדשים את המועדים, שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה'". אשר תקראו אותם במועדים". (122) "כל מועדי התורה תלויים בזמנים, פסח בזמן קציר שעורים, שבועות בזמן קציר חיטים, וסוכות בזמן האסיף" (רבינו בחיי פ' בא).

1 כ. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמֵר: וְתַתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
2 אֶת יוֹם טוֹב¹²³ מְקַרָּא קֹדֶשׁ¹²⁴ הַזֶּה, זְכוּרֹן¹²⁵ תְּרוּעָה,
3 מְקַרָּא קֹדֶשׁ, בְּאַהֲבָה, זְכוּר לִיציאת מצרים¹²⁶. כִּי בָנוּ
4 בְּחֶרֶת וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים, וְדִבַּרְךָ אִמְתָּ¹²⁷
5 וְקִמָּם¹²⁸ לְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ,
6 מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן. וְאִם חָל לְהִיטֵב בְּשַׁבָּת
7 - חוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן, כְּדֶרֶךְ
8 שְׁחוֹתֵם בְּתַפְלָה¹²⁹.

(123) ואינו צריך להזכיר ראש-חודש, שהרי גם הוא בכלל יום הזכרון, שנאמר (במדבר י, י'): "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם. . . והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם" (עירובין מ.). (124) בנוסח אחר: "את יום הזכרון הזה" (ויניציאה, שוניצינו). (125) כן כתב רבינו גם בסדר התפילות בסוף ספר 'אהבה'. אבל במסכת סופרים פי"ט: בחול יאמר "יום תרועה", ובשבת "זכרון תרועה", שאין תוקעים בשבת (כמבואר בהל' שופר פ"ב ה"ו). וכן הסכימו הפוסקים. (126) ראש השנה יא, ב: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, כתוב כאן (שמות ו): "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", וכתוב שם (תהלים פא): "הסירותי מסבל שכמו". (127) שנאמר (תהלים קיט, קט): "ראש דברך אמת". (128) שיאמת הבטחת הגאולה שבתורה ובדברי הנביאים ('אבודרהם'). (129) כמבואר בסוף ספר 'אהבה' בסדר תפילות לכל השנה.

9 כא. בְּלִילֵי יוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן בְּשַׁבָּת¹³⁰. וְאִם
10 אֵין לוֹ יַיִן, אוֹ שֶׁהִיא מְתַאֲנָה לֶפֶת - מְקַדֵּשׁ עַל הַפֶּת.
11 וְכֵן בְּיוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ קִדּוּשָׁא רַבָּא, כְּדֶרֶךְ שְׁמִקְדֵּשׁ
12 בְּשַׁבָּת.

(130) שהוקשו מועדים לשבת (מכילתא יתרו פרשה ז. וראה למעלה הי"ח).

13 כב. כִּיצַד¹³¹ מְבָרְכִין בְּלִילֵי יוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיטֵב

שְׁשַׁבֵּת¹⁶⁶. אָף-עַל-פִּי שֶׁהִדְלַק לְחֹלֶה אוֹ לְחִיָּה בְּיוֹם
הַכַּפּוּרִים - מְבָרְכִין עָלָיו, שֶׁהָיָה שָׁבֵת מְעַבְרָה¹⁶⁷.

(160) ברכות נג, א. (161) שיש בו סכנה (למעלה פרק ב הלכה ב). (162) יולדת (למעלה פרק ב הלכה יא). (163) שהוצא מעצים ואבנים. (164) כי בשבת צריכים נר ששבת ממלאכת עבירה, וזה שהוציאו במוצאי שבת - מותר. (165) במדרש מובא: "כיון ששקעה החמה במוצאי-שבת (לבריאת אדם הראשון), התחיל החושך ממשמש ובא, ונתיירא אדם הראשון . . . מה עשה הקב"ה? - זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך עליה בורא מאורי האש" (בראשית רבה פרשה יב). וכעין זה במס' פסחים נד. (166) שהיה דלוק מערב יום הכיפורים ושבת (פסחים, שם). (167) בנוסח אחר: "מעבודה" (כת"י התימנים).

כח. יום טוב¹⁶⁸ שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת¹⁶⁹, אוֹמֵר
בַּהֲבִדְלָה: הַמְבָדִיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל, וּבֵין אֹרֶךְ לְחֹשֶׁךְ,
וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשִּׁתַּיִם
הַמַּעֲשֶׂה - בְּדֶרֶךְ שְׁאוֹמֵר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת; שֶׁסִּדֵּר
הַהֲבִדְלֹת הוּא מוֹנֶה. וְאֵין צָרִיף לְבָרֶךְ לֹא עַל
הַבְּשָׂמִים¹⁷⁰ וְלֹא עַל הַנֶּר. וְכֵן אֵינוֹ צָרִיף לְבָרֶךְ עַל
הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים.

(168) חולין כו, ב. (169) שאם מוצאי יום-טוב חל בשבת - מבדילים (למעלה הלכה יח). (170) אבל אין בזה איסור, ואם רוצה נהנה ומברך על הבשמים.

כט. וְלִמָּה מְבָרְכִים עַל הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת?
מִפְּנֵי שֶׁהִנָּפֵשׁ דּוֹאֲבָת¹⁷¹ לִיצִיאַת שַׁבָּת, מְשַׁמְחִין
אוֹתָהּ וּמִיִּשְׁבִּין אוֹתָהּ בְּרִיחַ טוֹב.

(171) ביצה טז, א: "אמר רבי שמעון בן לקיש, נשמה יתירה נותן הקדוש-ברוך-הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה ממנו".

עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת מְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - אֵין
מְבָרְכִין עָלָיו¹⁵¹. הֵיךְ מַהֲלֵךְ חוּץ לְבֶרֶךְ וְרָאָה אוֹר:
אִם רֹב¹⁵² אֲנָשֵׁי הֶבְרֶה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - אֵינוֹ
מְבָרֵךְ, וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל¹⁵³ - מְבָרֵךְ. אוֹר שֶׁל כְּבִשָּׁן,
שֶׁל תְּנוּרָה וְשֶׁל פִּירִים - לְכַתְּחֻלָּה¹⁵⁴ לֹא יְבָרֵךְ עָלָיו¹⁵⁵.
הַגִּחְלִים, אִם כְּשִׁנְיָנִים קִיסָם בִּיגִיָּהן דּוֹלֵק מֵאֱלִי -
מְבָרְכִין עָלֵיהֶן¹⁵⁶. אוֹר שֶׁל בֵּית הַמִּדְרָשׁ¹⁵⁷, אִם יֵשׁ
שָׁם אָדָם חָשׁוּב שֶׁמְדַלֵּיקִים בְּשִׁבְלֵוֹ - מְבָרְכִין עָלָיו;
שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, אִם יֵשׁ שָׁם חֲזָן שֶׁהוּא דָר שָׁם -
מְבָרְכִין עָלָיו. וְאִבּוּקָה¹⁵⁸ לְהַבְדִּילָה - מַצּוּה מִן
הַמְּבָחֵר. וְאֵין מְחַזְרִין עַל הָאוֹר¹⁵⁹ בְּדֶרֶךְ שֶׁמְחַזְרִין
עַל כָּל הַמַּצּוֹת, אֲלֵא אִם יֵשׁ לוֹ - מְבָרְכִין עָלָיו.

(150) אם לא היה במסיבה של גויים, שהרי סתם מסיבתם לעבודה-זרה (מגיד-משנה). (151) שאין מברכים אלא על אור ששבת ממלאכת עבירה, ואור שהדליק הגוי בשבת - כיון שאם הדליקו ישראל עובר, לפיכך אין מברכים עליו. (152) או אפילו מחצה על מחצה (מגיד-משנה). (153) שאנו תולים שהאור של ישראל הוא. (154) בתחילת שריפת הלבנים. (155) שאינו עשוי להאיר, אלא לשרוף את הלבנים. (156) אם עשויים להאיר, אבל אם עשויים לחמם - אין מברכים עליהן. (157) מדליקים נרות לכבוד המקום ולא להאיר. (158) פסחים קג, ב. קסמי עץ או נרות רבים דולקים ביחד. (159) ברכות נג, ב.

כז. אוֹר¹⁶⁰ שֶׁהִדְלַק בַּשַּׁבָּת לְחֹלֶה¹⁶¹ וּלְחִיָּה¹⁶² -
מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. אוֹר שֶׁהִקְדִּיחַ¹⁶³ מִן
הָעֵצִים וּמִן הָאֲבָנִים - מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי
שַׁבָּת¹⁶⁴; שֶׁהִיא הֵיתָה תַּחֲלַת בְּרִיתוֹ בְּיַד אָדָם¹⁶⁵.
אֲבָל אֵין מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים; שְׁאֵין
מְבָרְכִין בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים אֲלֵא עַל אוֹר

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט-כ"ה שבט תשע"ח

יום שני כ' שבט ה'תשע"ח
מצות עשה קכז.

הַמַּצָּה הַקַּכ"ז נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוֹדֶם.

יום שלישי כ"א שבט ה'תשע"ח
מצות עשה קכז.

הַמַּצָּה הַקַּכ"ז נִדְפְּסָה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן.

יום ראשון י"ט שבט ה'תשע"ח
מצות עשה קכז.

הַמַּצָּה הַקַּכ"ז — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְהַפְרִישׁ מֵעֶשֶׂר
מִצִּמְחַ הָאֶרֶץ, וְהוּא אֲמָרוֹ תַּעֲלֶה: "וְכָל-מַעֲשֵׂר הָאֶרֶץ וְגו' "
לְהָ" (ויקרא כז, ל) "כִּי אֶת-מַעֲשֵׂר בְּגִי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְרִימוּ
לְהָ תְרוּמָה" (במדבר יג, כד). וּכְבָר בָּאָר הַכְּתוּב (במדבר
יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לְלוּיִם. וּכְבָר נִתְבָּאָר דִּיגֵי מַצָּה
זוֹ בְּמִסְכַּת מַעֲשֵׂרוֹת; וְהוּא הִנָּקְרָא: מַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן, וְאֵינוֹ
חוֹבָה מִן-הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל.

יום שישי כ"ד שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קנ. קנא.

המצוה המְשְׁלִימָה מֵאָה וְחֲמִשִּׁים — הַאֲזַהְרָה
שֶׁהַזֵּהָרָנוּ מִלְאָכּוּל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְטֻמְאָה אֶפְלוּ בִירוּשָׁלַיִם,
עַד שִׁיפְדָּהּ. לְפִי שֶׁהִכָּלֵל אֶצְלָנוּ שִׁמְעֵשֶׁר שְׁנֵי שְׁנֹטְמָא
פּוֹדִין אוֹתוֹ אֶפְלוּ בִירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִכּוֹת (יט).
וְהַאֲזַהְרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא-בְעֲרַתִּי מִמֶּנּוּ בְטֻמְאָה"
(דברים כו, יד), וְכֵן בְּקִבְלָהּ (מכות, שם): בֵּין שְׁאֲנֵי טֻמָּא
וְהוּא טָהוֹר בֵּין שְׁאֲנֵי טָהוֹר וְהוּא טֻמָּא. וּבִגְמָרָא מִכּוֹת
נִתְבָּאָר עוֹד, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וְהַבְּכוּרִים אֲסוּר לְבַעַר (לאכול)
מֵהֶם בְטֻמְאָה, וְהַאֲזַכֵּל בְטֻמְאָתָא עֲצֻמָּן — לֹקָה, וּבִתְנָא
שִׁיאֲכַל מַעֲשֵׂר זֶה בְטֻמְאָה בִירוּשָׁלַיִם כְּלִי פְדִיּוֹן וְאִזּוּ
יִלְקָה, כְּמוֹ שֶׁזִּכְרָנוּ. וְכֵן נִתְבָּאָר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף
מִכּוֹת (שם).

הַמִּצְוָה הַקִּנ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֵּהָרָנוּ מִלְאָכּוּל מַעֲשֵׂר
שְׁנֵי בָּאֲנִינוּת (באותו יום שמת אחד מקרוביו עליהם חייב
להתאבל מן התורה — נקרא "אונן"), וְהוּא אָמְרוֹ: תַּעֲלֶה:
"לֹא-אֲכַלְתִּי בָּאֵנִי מִמֶּנּוּ" (שם), וְלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבבא מציעא פ"ד
ב' משנה ב'), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וְהַבְּכוּרִים טְעוּנִין הִבָּאָתָא מְקוֹם
(לירושלים) וְטְעוּנִין וְדוּי וְאֲסוּרִין לְאוּנָן. וְכֵן כְּלִי-אוּנָן אֲסוּר
לְאָכַל בְּקִדְשִׁים מִפְּסוּק זֶה. וְלִשׁוֹן הַתּוֹרָה גַּם כֵּן:
"וְתִקְרָאנָה אוֹתִי כְּאֵלֶּה וְאֲכַלְתִּי חֲטָאת הַיּוֹם הַזֶּה בְּעֵינֵי
חִי" (ויקרא י, יט). וְכֵן נִתְבָּאָר דִּינֵי הַבָּאֲנִינוּת בְּפֶרֶק ח'
מִפְּסוּקִים (צא): וּפֶרֶק ב' מִזְבָּחִים (טו), וְהַאֲזַכֵּל קִדְשִׁים אוֹ
מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בָּאֲנִינוּת — לֹקָה.

יום ש"ק כ"ה שבט ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קמא.

קמב. קמג.

הַמִּצְוָה הַקִּמ"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֵּהָרָנוּ מִלְאָכּוּל
מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל דָּגָן (שם כולל לחמשת מיני תבואה) חוץ
לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא אָמְרוֹ: תַּעֲלֶה: "לֹא-תוֹכֵל לְאָכַל
בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֵׂר דָּגָנְךָ" (דברים יב, יז). וְהַאֲזַכֵּל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי
כְּלִי פְדִיּוֹן — לֹקָה; וְדוּקָא בְּתֵנָא שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסוּף מִכּוֹת
(יט); וְהוּא: שִׁיאֲכַלְנוּ בַּחוּץ (לירושלים) אַחֵר שֶׁרָאָה פְּנֵי
הַבַּיִת, כְּלוּמָר: לְפָנֵים מִחוּמַת יְרוּשָׁלַיִם וְהוּא אָמְרָם שֶׁם:
מֵאִמְתִּי חֲזִינֵן עֲלֵיוּ? מִשִּׁירָאָה פְּנֵי הַבַּיִת (ואחר כך יצא
מירושלים ואכלו).

הַמִּצְוָה הַקִּמ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֵּהָרָנוּ מִלְאָכּוּל
מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל תִּירוּשׁ (יין) חוץ לירושלים, וְהוּא אָמְרוֹ
תַּעֲלֶה: "לֹא-תוֹכֵל לְאָכַל בְּשַׁעְרֶיךָ מַעֲשֵׂר דְּגָנְךָ וְתִירוּשְׁךָ"
(שם); וְהַאֲזַכֵּל — לֹקָה, וּבִאֲוֹתוֹ הַתְּנָא שֶׁנִּתְבָּאָר
בְּמַעֲשֵׂר דָּגָן.

יום רביעי כ"ב שבט ה'תשע"ח

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקִּכ"ז נִדְפְּסָה בְיוֹם רֵאשׁוֹן.

יום חמישי כ"ג שבט ה'תשע"ח

מצות עשה קכז. קכח.

מצות לא תעשה קנב.

הַמִּצְוָה הַקִּכ"ז נִדְפְּסָה בְיוֹם רֵאשׁוֹן.

הַמִּצְוָה הַקִּכ"ח — הַצּוּי שֶׁנִּצְטְוִינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר
שְׁנֵי, וְהוּא אָמְרוֹ: תַּעֲלֶה: "עֲשֵׂר תַעֲשֵׂר אֶת כָּל-תְּבוּאָת
וְרִעְךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שְׁנָה שְׁנָה" (דברים יד, כב), וְלִשׁוֹן סִפְרֵי
(פרשת ראה): "שְׁנָה שְׁנָה — מִלְּמַד שְׁאִין מַעֲשִׂינִין אוֹתוֹ
מִשְׁנָה לְחִבְרָתָהּ (אין לעשר יבול שנה אחת על-ידי הפרשת
מעשר מיבול שנה אחרת). אֵין לִי אֵלָּא מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁבוֹ
דְּבָר הַכְּתוּב, מִנֵּין לְרִבּוּת שְׁאָר מַעֲשֻׁרוֹת? תַּלְמוּד לוּמָר,
עֲשֵׂר תַעֲשֵׂר" וּמִפְּנֵי בַּתּוֹרָה (שם, כג), שֶׁמַּעֲשֵׂר שְׁנֵי זֶה
עוֹלָה לִירוּשָׁלַיִם וּבְעֲלֵיו אוֹכְלִים אוֹתוֹ שֶׁם. וְכֵן הַזִּכְרָנוּ
מִקֶּדָּם (מצות עשה קיט) אֶת-דְּבָרֵיהֶם בְּעֵינֵינוּ זֶה וְכֵן עֵסֶק
הַכְּתוּב בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ וְאָמְרוּ, שֶׁמָּה שְׁאִי אֶפְשָׁר
לְהַבְיִאוֹ מִחֻמַּת רְחוֹק הַדֶּרֶךְ, יִפְדָּה וְיַעֲלֶה דְּמִי לְבֵית
הַבְּחִירָה וְיוֹצִיאֵם שֶׁם עַל מִזוֹן בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ: תַּעֲלֶה:
"וְכִי-יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם כִּי לֹא תוֹכֵל שְׂאֲתוֹ" (שם, כד),
גַּם אָמְרָה הַתּוֹרָה בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ, שֶׁאִם יִפְדָּה אוֹתוֹ
לְעִצְמוֹ יוֹסִיף חֶמֶשׁ וְהוּא אָמְרוֹ: תַּעֲלֶה: "וְאִם-גָּאֵל גָּאֵל
אִישׁ מִמַּעֲשֻׁרוֹ חֲמִשָּׁתוֹ יֹסֵף עֲלָיו" (ויקרא כו, לא). וְכֵן
נִתְבָּאָר כְּלִי-דִינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכָּת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי. וְגַם הִיא
אֵינָה חוֹבָה מִן-הַתּוֹרָה אֲלָּא לְפָרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין
מַעֲשֵׂר זֶה נֶאֱכָל אֲלָּא בְּפָנֵי הַבַּיִת. וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת
ראה): "מִקִּישׁ אֲכִילַת בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי: מָה בְּכוֹר אֵינּוּ
נֶאֱכָל אֲלָּא בְּפָנֵי הַבַּיִת אִם מַעֲשֵׂר שְׁנֵי לֹא יֵהָא נֶאֱכָל אֲלָּא
בְּפָנֵי הַבַּיִת".

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזֵּהָרָנוּ מִלְּהוֹצִיא דְּמִי
מַעֲשֵׂר שְׁנֵי (שהיה רחוק מירושלים ונפדה —), בְּזוּלַת
הַאֲכִילָה וְהַשְׁתִּיָּה, וְהוּא אָמְרוֹ בּוֹ: "וְלֹא-נִתְּתִי מִמֶּנּוּ
לְמֵת" (דברים כו, יד), וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (ריש פרשת כי תבוא):
"שֶׁלֹּא לְקַחְתִּי מִמֶּנּוּ אֶרֶץ וְתִכְרִיכִין". וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ
אִיזָה דְּבָר — יֵאָכַל כְּנֻגָּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקּוּמוֹ.
וְהַזִּכְרָה אֶת-הַמֵּת לְחֻזֹּק כְּאֵלֶּה יֹאמֵר: אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא
מִצְוָה — לֹא יוֹצִיא עֲלָיו מַעֲשֵׂר שְׁנֵי. וְנִרְאָה לִי
שֶׁכֵּינִן שְׁצוּהָ תַּעֲלֶה לְהוֹצִיא דְּמִי מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּמִזוֹן
בִּלְבָד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "וְנִתְּתָה הַפֶּסֶף וְגו'" (שם יד, כו) —
הָרִי הַמּוֹצִיא אוֹתוֹ בְּזוּלַת הַמִּזוֹן, כְּאֵלֶּה נִתְּנוּ לְמֵת, שְׁאִין
תּוֹעֲלֶת לְמֵת בְּכָף (ולכן הזכיר צרכי המת).

- 1 המצוה הקמ"ג — האזהרה שהזהרנו מלאכול מעשר
2 שני של יצהר (שמן זית) חוץ לירושלים, והוא אמרו:
3 "לא-תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותרשך ויצהרך"
4 (שם); והאוכל חייב מלקות ובאותו תנאי שקדם במעשר
5 דגן. ושמא תתמה על שמנינו מעשר דגן ומעשר תירוש
6 ומעשר יצהר, שלש מצות; דע שאם אכל שלשתן כאחד
7 — לוקה על כל-אחת ואחת: לפי שלא זה שבפסוק זה
8 אינו לא שבכללות שאין לוקין עליו, אלא הוא לחלק.
9 ובפרוש אמרו בגמרא פרות (ד:): "אכל מעשר דגן
10 ותרוש ויצהר — חייב על כל-אחת ואחת. וכי לוקין על
11 לאו שבכללות? קרא יתירא כתיב (מצאנו פסוק מיותר
12 ללמד שלוקה). מכדי (הנה), כתיב: "ואכלת לפני ה'
13 אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך וכי" (שם יד, בג)
- 14 ולמה לי להזהר למכתבינהו לכלהו (לצורך מה חוזר ומפרט
15 את כולם?) שמע מינה לחלק" (בכוונת הפסוק, בפרוט הנוסף,
16 "לחלק": להפריד. להחשיב כל מין כאיסור בפני עצמו).
17 ובגמרא מכות אמרו: "מכדי, כתיב: "ואכלת לפני ה'
18 אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך", לכתוב רחמנא:
19 לא-תוכל לאכל אותם בשעריך, מהדר פרושינהו (חוזר
20 ומפרש) לכלהו למה לי? שמע מינה ליחודי (ליחד) לאו
21 לכל-חד וחד וחד". הרי נתבאר שכל-מה שהזהיר עליו בפסוק
22 זה, כל-ענין וענין לאו בפני עצמו. ואחזר להשלים שאר
23 הלאוין שכלל אותם הפסוק.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אדר, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר יחיאל מיכל שי

שלום וברכה!

אף כי באיחור זמן הנני בזה לאשר קבלת שלשת מכתביו מערב חנוכה, ט' וח"י שבט עם הפ"נ המוסגר שקראתיו בעת רצון על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע...

ג) נהניתי ממ"ש ע"ד חלוקת הש"ס בכ"ד טבת העבר יום הילולא דרבינו הזקן וכן אודות לימודו ברבים, וידוע פסק רז"ל כל המוסיף מוסיפין לו.

ד) מ"ש שיוכל לסדר מקוה טהרה מתאים להוראת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, הנה אם בטוח הדבר שיבוא לפועל, הרי בטח תעזור בזה אגו"ח ת"ו בהסכום שמזכיר היינו לערך ק"ן לא"י.

ה) בטח ממשיך בלימודו דא"ח בביה"נ שמזכיר במכתבו...

בשאלתו בבני חו"ל הבאים לאה"ק ת"ו ודעתם לחזור איך ינהגו ביו"ט שני, ושהוא הורה להם שינהגו כמנהג מקומם עתה היינו כבני אה"ק ת"ו ע"פ המבואר בשו"ע רבינו מהדו"ת סי' א' סעיף ח' ודלא כמ"ש במשמרת שלום סי' לב - להרה"צ מקיידאנוב - ומציין ג"כ למ"ש בשער הכלל פרק א'.

הנה אנו אין לנו אלא הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר הורה לכמה מבני ארץ ישראל שבאו לכאן ודעתם היתה לחזור, שינהגו כמנהג בני ארץ ישראל ומוכן אשר במילא כן הוא הדין ג"כ להיפך.

ברכת הצלחה ולבראות הנכונה.

ישעיה פרק נו א-ז

א הצדיק אבד ואין איש שם על־לֵב ואנשי־חסד נאספים באין מבין פִּי־מִפְנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק:
 ב יבוא שְׁלוֹם יְנוּחוֹ עַל־מִשְׁכְּבוֹתֵם הַלֵּךְ נִכְחוֹ: (ס) ג וְאַתֶּם קִרְבוּ־הֵנָּה בְּנֵי עֲנָנָה זָרַע מִנְאֵף וּתְזוּנָה:
 ד עַל־מִי תִתְעַנְּגוּ עַל־מִי תִרְחִיבוּ פֶה תִּאֲרִיכוּ לְשׁוֹן הֲלֹא־אַתֶּם יְלְדֵי־פֶשַׁע זָרַע שָׁקֶר: ה הַנְּחָמִים
 בְּאֵלִים תַּחַת פֶּלֶעֶץ רַעְנָן שֹׁחֲטֵי הַיְלָדִים בְּנִחְלִים תַּחַת סַעֲפֵי הַסְּלָעִים: ו בְּחִלְקֵי־נַחַל חִלְקֶדְ הֵם הֵם
 גּוֹרְלָךְ גַּם־לָהֶם שָׁפַכְתָּ נֶסֶד הַעֲלִית מִנְחָה הָעַל אֵלֶּה אֲנָחֵם: ז עַל הַר־גִּבְעָה וְנִשְׂא שְׁמָתָ מִשְׁכְּבָךְ גַּם־שָׁם
 עֲלִית לִזְבַּח זִבְח:

רש"י

(א) הצדיק אבד. כגון יאשיהו: ואין איש שם על לב. למה נסתלק: באין מבין. אין בנותרים מבין מה ראה הקב"ה לסלקו: כי מפני הרעה. העתידה לבא אל הדור נאסף הצדיק: (ב) יבוא שלום. כי כן אמר הקב"ה יבוא הצדיק הזה אל אבותיו בשלום ואל יראה ברעה: ינוחו על משכבותם. בהיות הרעה זה שהיה הולך נכוחו ביושרו כמו עשות נכוחה (עמוס ג): (ג) ואתם קרבו הנה. הנותרים משנסתלקו הצדיקים ותקבלו פורענותיהם: בני עוננה. בני כשפים: זרע מנאף. שהזכיר מנאף, ותזנה הנקבה: (ד) על מי תתענגו.

מאחר ששבתם מאחרי על מי תשענו להתענג בטובה אילו זכיתם אז תתענגו על ה' אבל עכשיו על מי תתענגו: על מי תרחיבו פה. כשאתם מתעתעים ומלעיבים בנביאיו: (ה) הנחמים באלים. המתחממין בש"ז תחת אלה ואלון: שוחטי הילדים. לקרבן עכו"ם: סעיף. נקרת הצורים וכן (שופטים טו) אל סעיף סלע: (ו) בחלקי נחל. אבנים אשר בנחל: חלקך. בהם ירגמו אותך: הם הם גורלך. להתעצב בהם למה כי גם להם שפכת נסך: העל אלה אנחם. מלהרע לך: (ז) שמת משכבך. משכב ניאופך לעכו"ם על ההרים הרמי:

מצודת ציון

(א) נאספים. ענין מיתה כמו יאסף אהרן (במדבר כ): (ב) נכוחו. ענין יושר כמו בארץ נכוחות יעול (לעיל כו): (ג) הנה. לפה: עוננה. ענין כישוף כמו מעונן ומנחש (דברים יח): (ה) הנחמים. מלשון חמימה: באלים. שם אילן סרק כמו כי יבושו מאלים וכו' (לעיל א): רענן. ענין לחות ורטיבות כמו בשמן רענן (תהלים צב): בנחלים. ענין עומק וגיא וכן ויחפרו עבדי יצחק בנחל (בראשית כו): סעיף. כן נקרא שן הסלע כמו אל סעיף סלע (שופטים טו) והוא מושאל מענף היוצא מן האילן אשר יקרא סעיף כמ"ש וכלה סעיפיה (לעיל כו): (ו) בחלקי נחל. באבני נחל ויקראו כן ע"ש שהמה חלקים כמ"ש חמשה חלקי אבנים מן הנחל (ש"א יז) ולקצר לא אמר אבני וסמך על המבין: גורלך. ענינו כמו חלק וכן וגורל לבוויזינו (לעיל יז) ע"ש שע"פ רוב יחולק בגורל: אנחם. ענין היפוך מחשבה:

מצודת דוד

(א) הצדיק אבד. כאשר הצדיק נאבד מן העולם אין איש שם על לב להתבונן בדבר למה הומת מה עשה: ואנשי חסד. עיי' נאספו הרבה אנשי חסד בעבור שאין מי מבין אשר מפני הרעה נאסף הצדיק הראשון למען לא יראה בהרעה המעותדת לבוא כי על כי לא היה מי מדגיש בדבר ולא שב לה' לזה הרבו למות עוד למען ירגישו או למען לא יראו גם המה בהרעה: (ב) יבוא שלום. מוסב למעלה לומר כי כן אמר המקום יאסף הצדיק ויבוא בשלום אל הקבר ולא יראה בהרעה: ינוחו. אנשי החסד ישכבו במנוחה על משכבותם בקבר: הולך נכוחו. כי כל אחד היה הולך בדרך הנכוחה ואין מהדין שיראה בהרעה: (ג) ואתם. הואיל ונסתלקו הצדיקים קרבו אתם הנה למשפט ולקבל הרעה: בני עוננה. אתם בני מעוננה כי ברוב נמצא הכישוף בנשים: זרע מנאף ותזנה. זרע של מנאף ותזנה כי האב היה נואף והאם היתה זונה: (ד) על

מי. מאחר ששבתם מעלי על מי תבטחו להתענג בטובה כי אם זכיתם הייתם בוטחים עלי אבל עכשיו על מי תבטחו: על מי תרחיבו פה. על מי תשענו להרחיב פה לשאול כל המחסור: תאריכו לשון. לשאול כל הצורך וכפל הדבר פעמים ושלש במ"ש וכדרך הנבואה: ילדי פשע. מולידים פשע וזורעי שקר ר"ל כל מעשיכם פשע ושקר ומהו הזנות הנמצא בכם: (ה) הנחמים. המתחממים עצמן תחת אילן אלה העשוי לעכו"ם: תחת כל עץ רענן. ורצה לומר שחברו את עצמן לעכו"ם ולפי שהמשיל המקרא עובדי העבודת כוכבים לזונה אמר לשון הנופל במשכב האשה כמ"ש ובחטא יחמתני אמי (תהלים נא): שוחטי הילדים. לפני העבודת כוכבים: בנחלים. כן היה דרכם לשחטם בעמקים אשר תחת סעיפי הסלעים כי העבודת כוכבים העמידו על סעיף הסלע במקום גבוה: (ו) בחלקי נחל חלקך. בחרת לך חלק באבני הנחל לעבדם עבודת אלהות: הם וכו'. כפל הדבר במ"ש: שפכת נסך. היית מנסך לפנייהם יין והעלית להם מנחה: העל אלה אנחם. וכי מהראוי שעל העושים מעשים כאלה יתהפך מחשבתו מרעה לטובה: (ז) שמת משכבך. עשית משכב לזנות ר"ל שם העמדת עבודת כוכבים ולפי שנמשלה לזונה אמר לשון הנופל בזונה: גם שם. על גובה ההר:

איוב פרק לח לב-מא

לֹב הִתְצִיא מִזֹּרוֹת בָּעֵתָּה וְעִישׁ עַל־בְּנֵיהָ תִּנְחָם: לֹג הִידַעְתָּ חֻקֹּת שָׁמַיִם אִם־תִּשְׁמְרוּ בְּאָרְצָה: לֹד הִתְרִים לָעֵב קוֹלֶךָ וְשִׁפְעַת־מַיִם תִּכְסֶּפֶךָ: לֹה הִתְשַׁלַּח בְּרָקִים וְיִלְכּוּ וְיֹאמְרוּ לֵךְ הִנָּנוּ: לו מִי־שָׁת בְּטוֹחוֹת חֲכֵמָה אֹי מִי־נָתַן לְשִׁכּוֹי בִּינָה: לז מִי־יִסְפֹּר שְׁחָקִים בְּחֻכְמָהּ וְנִבְלֵי שָׁמַיִם מִי יִשְׁכִּיב: לח בְּצַקְתָּ עֹפֶר לְמוֹצָק וְרִגְבִּים יִדְבְּקוּ: לט הִתְצוּד לְלִבְיָא טָרֶף וְחֵית בְּפִירִים תִּמְלֹא: מ פִּירֵי־שָׁחוּ בְּמַעֲוֹנוֹת יִשְׁבּוּ בִּסְפָה לְמוֹ־אָרֶב: מא מִי יָכִין לְעֹרֵב צִידוֹ פִּיר־יָלְדוּ אֶל־אֵל יִשְׁעוּ וְיָתְעוּ לְבִלִּי־אֶכֶל:

רש"י

(לֹב) מזרות. כל שאר מזלות: ועיש. כוכב גדול שבכימה והרכה כוכבים קבועים בו ונטל שני כוכבים ממנה לפתוח ארובות המבול ונבקעו במזל טלה ועתיד הקב"ה להחזירם לה. תנחומא: (לֹג) משטרו. שטירת המזלות הממונים להביא על הארץ קור וחום קיץ וחורף: (לֹד) התרים לעב קולך. לצוות עליו להתקשר בחשכת מים להיות שפעת מים מתכסך והוא קדירת העבים כמו או חשך לא תראה (לעיל כב). או שפעת מים. על פיק יכסך מן השמים: (לֹה) ויאמרו לך. במקום שנשתלחו שם הננו עשינו שליחותך שאין צריכין לחזור למקומן ולהשיב שלוחן שהשכינ' בכל מקום:

(לֹב) מזרות. כל שאר מזלות: ועיש. כוכב גדול שבכימה והרכה כוכבים קבועים בו ונטל שני כוכבים ממנה לפתוח ארובות המבול ונבקעו במזל טלה ועתיד הקב"ה להחזירם לה. תנחומא: (לֹג) משטרו. שטירת המזלות הממונים להביא על הארץ קור וחום קיץ וחורף: (לֹד) התרים לעב קולך. לצוות עליו להתקשר בחשכת מים להיות שפעת מים מתכסך והוא קדירת העבים כמו או חשך לא תראה (לעיל כב). או שפעת מים. על פיק יכסך מן השמים: (לֹה) ויאמרו לך. במקום שנשתלחו שם הננו עשינו שליחותך שאין צריכין לחזור למקומן ולהשיב שלוחן שהשכינ' בכל מקום:

מצודת ציון

(לֹב) מזרות. כמו מזלות הרי"ש במקום הלמ"ד וכן ומזורים קרה (לעיל לו): על בניה. עם בניה וסמוך להם וכן ויבאו האנשים על הנשים (שמות לה): תנחם. תנהיגם כמו ולא נחם אלהים (שם יג): (לֹג) משטרו. מל' שוטר והוא ענין ממשלה מה: (לֹד) ושפעת. ענין ריבוי כמו שפעת גמלים (ישעיה ס): (לֹה) בטוחות. בכליות ויקראו כן ע"ש שהם טוחות ומכסות בחלב והוא מל' וטח את הבית (ויקרא יד): לשכוי. הלב נקרא כן לפי שהוא צופה ומביט את הנולדות ותרגומו של שדה צופים (במדבר כג) הוא חקל סכותא וכן נאמר עברו משכיות לבב (תהלים עג): (לֹז) יספר. מל' ספיר והוא שם אבן יקר הבהיר מאד ור"ל עושה אותם בהירים כספיר: ונבל. ונודות כמו ונבליהם ינפצו (ירמיה מח) ועל העננים יאמר בל' שאלה: (לֹח) בצקת. מל' יציקה והתכה: רגבים. הם חתיכות עפר כמו רגבי נחל (לעיל כא): (מ) ישוחו. יכופפו קומתם כמו קורר שחותי (תהלים לה): במעונות. מל' מעון ומדור: למו ארב. לארוב וכן למו פי (לקמן מ): (מא) צידו. ענין מזון כמו לחם צידם (יהושע ט):

מצודת דוד

(לֹב) התוציא. האם תוציא את המזלות כ"א בעתו ולא יעבור המועד וכי אתה תנהג מזל עיש עם בניה והם קבוצת כוכבים קטנים שעמו אשר לא יתפרדו זה מזה: (לֹג) הידעת. האם תדע גזרות צבא השמים אשר ישפטו בארץ האם אתה תשים ממשלה כ"א בארץ מי ימשול על מה מי לחרב מי לרעב מי לשלום וכדומה: (לֹד) התרים. האם תרים לעב קולך להוריד המטר והוא ישמע לך ויכסך שפעת מי המטר: (לֹה) התשלח. האם תשלח ברכים אשר ילכו והם ישיבו ויאמרו הננו ונעשה דבריך: (לֹז) מי שות. מי שם חכמה בכליות או מי נתן בינה בלב: (לֹז) מי יספר. מי הוא אשר יעשה את השמים בהירים כספיר טהורים מן העננים ומי הוא המשכיב ופורש מתחת לשחקים את נבלי השמים והם העננים: (לֹח) בצקת. מוסב על מי ישיב האמור בסוף המקרא שלפניו לומר מי הוא המשכיב ופורש את הארץ בעת היה ניצק העפר להיות יציקה אחת והרגבים יהיו דבוקים אחת אל אחת להיות גולם אחד וכאומר הלא אני העושה את כל אלה ולא זולתי ומדוע א"כ לא תירא מלהרהר אחרי: (לט) התצוד. האם אתה תצוד ללביא טרף האם אתה תמלא לכפירים את נפשם החיוני והמתאוה: (מ) כי ישוחו. כאומר הלא אני נתתי חכמה בהמה למצוא טרף אשר יכפפו קומתם במדורם לכל ירגישו בהם החיות ויברחו ויושבים המה בסוכה לארוב על החיות לטרוף טרף: (מא) מי יכין. מי הוא המכין מזון לעורב זולתי כי ילדי העורב יצעקו אל ה' והמה תועים ואינם יודעים מה לעשות על שאין להם אוכל ואני הוא המכין להם וארז"ל על כי בני העורב המה לבנים בילדותם ואביהם רואה עצמו שחור והמה לבנים וחושב שהמה בני זנונים שמין אחר בא על אמם לזה ימאס בהם וממאן לזונם והמקום מזמין להם יתושים מצואתם ונכנסין לתוך פיהם למאכלי וכאומר איך א"כ תאמר שאיני משגיח בשפלים:

והמתאוה: (מ) כי ישוחו. כאומר הלא אני נתתי חכמה בהמה למצוא טרף אשר יכפפו קומתם במדורם לכל ירגישו בהם החיות ויברחו ויושבים המה בסוכה לארוב על החיות לטרוף טרף: (מא) מי יכין. מי הוא המכין מזון לעורב זולתי כי ילדי העורב יצעקו אל ה' והמה תועים ואינם יודעים מה לעשות על שאין להם אוכל ואני הוא המכין להם וארז"ל על כי בני העורב המה לבנים בילדותם ואביהם רואה עצמו שחור והמה לבנים וחושב שהמה בני זנונים שמין אחר בא על אמם לזה ימאס בהם וממאן לזונם והמקום מזמין להם יתושים מצואתם ונכנסין לתוך פיהם למאכלי וכאומר איך א"כ תאמר שאיני משגיח בשפלים:

ג היתה אחת מהן אסורה על זה אסור ערוה, והשניה אסורה על זה אסור ערוה – האסורה לזה מתרת לזה, והאסורה לזה מתרת לזה. וזו היא שאמרו: אחותה כשהיא יבמתה, או חולצת או מתיבמת. ד שלשה אחין: שנים מהן נשואין שתי אחיות, או אשה ובתה, או אשה ובת בנה – הרי אלו חולצות ולא מתיבמות; ורבי שמעון פוטר. היתה אחת מהן אסורה עליו אסור ערוה – אסור בה ומתן באחותה; אסור מצוה או אסור קדשה – חולצות ולא מתיבמות. ה שלשה אחין: שנים מהם נשואים שתי אחיות, ואחד מפנה; מת אחד מפעלי אחיות, ועשה בה מפנה מאמר, ואחר כך מת אחיו השני; בית שמאי אומרים: אשתו עמו, והלה תצא משום אחות אשה. ובית הלל אומרים: מוציא את אשתו בגט ובחליצה, ואשת אחיו בחליצה. זו היא שאמרו: אי לו על אשתו ואי לו על אשת אחיו.

פירוש ברטנורא

ג אחות כשהיא יבמתה. אחותה של ערוה כשהיא יבמתה אשת אחי בעלה, כשנפלת עמה ליבום: או חולצת או מתיבמת. דלאו אחות זקוקת, היא דערוה לא רמיא קמיה: ד"ר פוטר. טעמא דר"ש, דכתיב (ויקרא י"ח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון הכא ששתיהן זקוקות לו ליבום, לא יהא לך לקוחין לא בזה ולא בזה. ואין הלכה כר"ש: ה ואחד מופנה. לא אשה: אשתו עמו. דקסברי בית שמאי בעלת מאמר היא חשובה כנפשה, וכשנפלה אחותה לאחר כן לא מתסרה משום אחות זקוקה: והלה תצא. אף מן החליצה. משום אחות אשה: מוציא אשתו בגט. דלא אלים מאמר לשויה כנפשה, וזו אוסרתה משום אחות זקוקה. וצריכה גט מפני המאמר והיו קדושין בנקצת ולא פקעי קדושין בלא גט, וצריכה חליצה דהואיל ולא הוי מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקתה היא וצריכה חליצה לזיקתה. וברישא יהיב לה גיטא, והדר חליץ לה. וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

ואין זיקה בערוה; וכבר נישנה דין זה לעיל במשנה ב, אלא שמשנתנו באה להשמיע, שאף לדעת רבי שמעון מותר בכגון זה באחותה, ואין גזורים בה משום שתי אחיות סתם שאין אחת מהן אסורה על היבם משום ערוה. אסור מצוה או אסור קדשה – היתה אחת מהן אסורה על היבם משום אסור מצוה, היינו מדין "שניות לעריות", או משום אסור קדושה, כגון גרושה לכהן (כמבואר לעיל ב, ד), חולצות ולא מתיבמות – כמו שבארנו הטעם לעיל במשנה ב בפרקנו.

י"ט ש"נ

באור משנה ה

שלושה אחין – ראובן, שמעון ולוי: שנים מהם – ראובן ושמעון, נשואים שתי אחיות – לאה ורחל; ראובן בעלה של לאה ושמעון בעלה של רחל, ואחד מפנה – בלא אשה, היינו לוי אינו נשוי; והוא הדין אם הוא נשוי אשה נכרית, שאינה קרובה לנשי אחי; מת אחד מפעלי אחיות – בלא בנים, כגון ראובן, ועשה בה מפנה מאמר – שקידש לוי את יבמתו בכסף או בשטר, וקידושין אלו נקראים "מאמר", כמו שבארנו לעיל (ב, א), ואחר כך מת אחיו השני – שמעון, בלא בנים, ונמצא שגם רחל, אחותה של לאה, נפלה לפניו לייבום; בית שמאי אומרים: אשתו עמו – הואיל ועשה מאמר בלאה, הרי היא אשתו, והוא רשאי לקיימה עמו, והלה – אחותה, רחל, שנפלה לפניו לייבום אחר כך, תצא – בלא כלום, שפטורה היא אף מן החליצה, משום אחות אשה – מפני שהיא אחות אשתו. בית שמאי סוברים, שאף המאמר מועיל ביבמה לעשותה כאשתו של היבם, לפיכך מאחר שעשה מאמר בלאה, נעשתה כאשתו, וכשנפלה לפניו רחל אחותה, שוב אינה זקוקה לו, שהרי אסורה עליו באיסור ערוה משום אחות אשה. ובית הלל אומרים: מוציא את אשתו בגט ובחליצה – בית הלל סוברים, שאין המאמר קונה ביבמה קניין גמור לעשותה כאשתו, ולכן כשנפלה רחל לפניו לייבום, הרי נעשתה זקוקה לו, ואסורה עליו את לאה אחותה, אף שעשה בה מאמר קודם שנפלה לפניו רחל, כלומר שאינו רשאי לקיימה עמו, ומכאן ששתיהן צריכות חליצה, כדון שתי אחיות שנפלו לייבום, אלא הואיל ועשה בלאה מאמר, שיש בו מקצת קניין מדברי סופרים, לפיכך מוציא את אשתו בגט ובחליצה, שהגט בא להפקיע את המאמר, שאין הפקעת קידושין בלא גט, והחליצה מסלקת ממנה את זיקת הייבום, ואשת אחיו – רחל, שנפלה לו לייבום אחר כך, בחליצה – מוציאה

י"ט ש"נ

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה לדון בכגון שנפלו שתי אחיות (לאה ורחל) לפני שני אחים (לוי ויהודה) לייבום.

היתה אחת מהן אסורה על זה אסור ערוה, והשניה אסורה על זה אסור ערוה – כגון שלאה היתה חמותו של לוי ורחל היתה חמותו של יהודה, שהרי אין היא אחות זקוקתו, הואיל ואחותה, רחל, אסורה לו משום ערוה ואין זיקת ייבום בערוה; והאסורה לזה מתרת לזה – ורחל האסורה ליהודה מותרת להתייבם ללוי, מהטעם דלעיל, שאין היא אחות זקוקתו. וזו היא שאמרו – לעיל בפרק ב משנה ג: אחותה – של ערוה, כשהיא יבמתה – אשת אחי בעלה, כשהיא נופלת עמה לייבום, כמו בענייננו, ששתי אחיות לאה ורחל נפלו לייבום לפני לוי, ולאה אסורה עליו משום ערוה (שראי חמותו), והרי שרחל היא אחותה ויבמתה של לאה, או חולצת או מתיבמת – שאין כאן איסור אחות זקוקה כלל, לפי שאין זיקת ייבום בערוה.

באור משנה ד

שלושה אחין – ראובן, שמעון ולוי: שנים מהם – ראובן ושמעון, נשואין שתי אחיות – לאה ורחל, ראובן בעלה של לאה ושמעון בעלה של רחל, או אשה ובתה – כגון שרחל היא בתה של לאה, או אשה ובת בנה, או אשה ובת בנה של לאה; ומתו ראובן ושמעון בלא בנים, ונפלו לאה ורחל לפני לוי לייבום, הרי אלו חולצות ולא מתיבמות – לפי ששתיהן זקוקות לו, ונמצאת כל אחת קרובה זקוקתו. ומכל מקום חולץ הוא להן, שאין הזקוקה לייבום כנשואה ממש, שתיפטר חברתה בלא כלום (המאמר). ורבי שמעון פוטר – את שתיהן אף מן החליצה, וטעמו מבואר בברייתא בגמרא (יבמות כח, ב), שנאמר (ויקרא י"ח): "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור" – בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון כאן, ששתיהן זקוקות לו לייבום, לא יהא לך ליקוחין אפילו באחת מהן, וכיון שהן פטורות מן הייבום, פטורות הן אף מן החליצה. היתה אחת מהן אסורה עליו אסור ערוה, אסור בה ומתן באחותה – כגון אם לאה היתה אסורה על לוי משום ערוה, מותר לו לייבם את רחל, שאין היא קרובה זקוקתו, הואיל

ו שלשה אחין: שנים מהן נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית; מת אחד מבְּעֵלֵי אחיות, וכנס נשוי נכרית את אשתו, ומת – הראשונה יוצאה משום אחות אשה, ושניה משום צרתה. עשה בה מאמר, ומת – נכרית חולצת ולא מתיבמת. שלשה אחים: שנים מהם נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית; מת הנשוי נכרית, וכנס אחד מבְּעֵלֵי אחיות את אשתו, ומת – הראשונה יוצאה משום אחות אשה, ושניה משום צרתה. עשה בה מאמר, ומת – נכרית חולצת ולא מתיבמת.

ז שלשה אחים: שנים מהן נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית; מת אחד מבְּעֵלֵי אחיות, וכנס נשוי נכרית את אשתו, ומתה אשתו של שני, ואחר כך מת נשוי נכרית – הרי זו אסורה עליו עולמית, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת. שלשה אחים: שנים מהן נשואין שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית; גרש אחד מבְּעֵלֵי אחיות את אשתו, ומת נשוי נכרית, וכנסה המגרש, ומת – זו היא שאמרו: וכלן שמתו, או נתגרשו, צרותיהן מתרות. פירוש ברטנורא

¶ נכרית. שאינה קרובה לא לזו ולא לזו: נכרית חולצת ולא מתיבמת. הוא דין א"ע דלא עשה בה מאמר, ומת, נכרית מחלץ חלצה יבומי לא מיבמה, והוא לא צרת אחות אשה בזיקה, והיא דקתני מאמר, לאפוקי מדבית שמאי דאמרי מאמר קונה קנין גמור ואפילו חלצה נמי לא תיבעי, קמ"ל דצריכה חליצה:

ז שעה אחת. בנפילה ראשונה כשנפלה מאחיו הראשון, שאז היתה אשתו קיימת והיתה זאת אסורה עליו כאשת אח שיש לו בנים. וצרתה הנכרית לא אתפרש דינה, ומסתברא דחולצת ולא מתיבמת:

משניות מבוארות – קהתי

ומת – בלא בנים, נכרית חולצת ולא מתיבמת – כמו שבארנו הטעם לעיל.

בחליצה. זו היא שאמרו: אוי לו על אשתו – שצריך להוציאה בגט ואינו יכול לקיימה, ואוי לו על אשת אחיו – שצריך לחלוץ לה ואינו יכול לייבמה, ונמצא מפסיד שתיהן בלא פשיעתו.

י ו ש ל י

באר משנה ז

שלשה אחים – ראובן, שמעון ולוי: שנים מהן – ראובן ושמעון, נשואים שתי אחיות – לאה ורחל, ואחד – לוי, נשוי נכרית – שרה, שאינה קרובה לאחיות; מת אחד מבְּעֵלֵי אחיות – בלא בנים, כגון ראובן, בעלה של לאה, וכנס נשוי נכרית – וייבם לוי, בעלה של שרה, את אשתו – לאה, ומתה אשתו של שני – אשתו של שמעון, רחל, ואחר כך מת נשוי נכרית – מת לוי בלא בנים, ונפלו שתי נשיו, שרה ולאה, לפני שמעון, הרי זו – לאה, אחותה של אשתו המתה, אסורה עליו עולמית – אף על פי שאחות אשה לאחר מיתת אשתו מותרת, מכל מקום לאה אסורה על שמעון לעולם, הואיל ונאסרה עליו שעה אחת – בשעה שמת ראובן, ונזקקה לו לייבום כשהיתה רחל אשתו קיימת, והיא היתה אחות אשתו, אף עכשיו אסורה לו משום אשת אח, שכל יבמה שאין יכולים לקיים בה בשעת נפילה "יבמה יבוא עליה", הרי היא כאשת אח שיש לה בנים, שאסורה היא לעולם (גמרא; המאירי); וכיון שלא אסורה לשמעון, אף שרה פטורה מן החליצה ומן הייבום משום שהיא צרתה (תוספות; רמב"ם הל' ייבום ז, יא; המאירי). כרם, הרמב"ם בפירוש המשנה כותב: "אבל צרתה לא מצינו בה דין בגמרא ולא דבר לאחר מן הגאונים, והדין אצלי בה שהיא חולצת ולא מתיבמת, לפי שאני מסופק, אם אסורה (לא) משום ערוה, ותהיה צרתה פטורה מן החליצה ומן הייבום, או אסורה עליו מדרבנן, שאמרו: הואיל ונאסרה עליו שעה אחת, נאסרה עליו עולמית, והיא כמו שנייה וצרת שנייה, או חולצת או מתיבמת, לפיכך תחלוץ להחמיר". ואף הרב מברסגורא כותב כן בעקבות הרמב"ם: "וצרתה הנכרית לא נתפרש דינה, ומסתבר שחולצת ולא מתיבמת". שלשה אחים: שנים מהן נשואין שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית – כמו שהדגמנו למעלה, גרש אחד מבְּעֵלֵי אחיות את אשתו – כגון שראובן גירש את אשתו לאה, ומת נשוי נכרית – מת לוי, בעלה של שרה, בלא בנים, וכנסה המגרש – וייבם ראובן את שרה, ומת – גם ראובן בלא בנים, ונעשתה שרה זקוקתו של שמעון, והרי אשתו, רחל, היא אחות גרושתו של ראובן, זו היא שאמרו – בפרק א משנה א: וכלן העריות שנימנו במשנה (ס) שמתו, או נתגרשו, צרותיהן מתרות – ומאכן מותרת שרה להתייבם לשמעון, לפי שייבמה ראובן לאחר

באר משנה ו

שלשה אחין – ראובן, שמעון ולוי: שנים מהן – ראובן ושמעון, נשואים שתי אחיות – לאה ורחל, ואחד נשוי נכרית – אשתו של לוי, שרה, היא נכרית, כלומר שאינה קרובה ללאה ולרחל; מת אחד מבְּעֵלֵי אחיות – כגון שמת ראובן, בעלה של לאה, בלא בנים, וכנס נשוי נכרית את אשתו – וייבם לוי את לאה, ומת – גם לוי בלא בנים, ונפלו שתי נשיו, שרה ולאה, לפני שמעון לייבום, הראשונה – לאה, יוצאה – בלא כלום, משום אחות אשה – מפני שהיא אחות אשתו של שמעון. ושניה – שרה, משום צרתה – פטורה אף היא מן החליצה ומן הייבום משום שהיא צרתה של לאה, כמו ששנינו בתחילת מסכתנו, שכל ערוה פוטרת את צרתה. עשה בה מאמר – אם לוי עשה ביבמתו, לאה, מאמר בלבד, היינו שקידשה בכסף או בשטר, ולא בא עליה, ומת – בלא בנים, נכרית – אשתו, שרה, חולצת ולא מתיבמת – אף על פי שלא פטורה מן החליצה ומן הייבום משום אחות אשה, מכל מקום שרה צריכה חליצה, שאין המאמר קונה ביבמה קניין גמור, ולכן אינה נחשבת כצרת אחות אשתו ממש, אבל אינה מתיבמת, לפי שהמאמר עשה אותה צרתה במקצת. בגמרא מבואר, שאפילו לא עשה בה מאמר ומת, הריהי חולצת ולא מתיבמת, לפי שהיא צרת אחות אשה בזיקה, ולא נקטה המשנה "עשה בה מאמר" אלא כדי להשמיענו שאין הלכה כדעת בית שמאי הסוברים שמאמר אינו עושה קניין גמור, ופטורה אף מן החליצה, אלא ההלכה היא שהמאמר אינו עושה אלא מקצת קניין מדברי סופרים, כדעת בית הלל, ולפיכך צריכה היא חליצה. שלשה אחים: שנים מהם נשואים שתי אחיות, ואחד נשוי נכרית – כמו שהדגמנו לעיל, מת הנשוי נכרית – מת לוי בלא בנים, וכנס אחד מבְּעֵלֵי אחיות – כגון ראובן, את אשתו – של לוי, שרה, ומת – ראובן בלא בנים, ונפלו שתי נשיו, לאה ושרה, לפני שמעון לייבום, הראשונה – היינו לאה, שהיא ראשונה לנישואין של ראובן; ויש גורסים: השנייה, לפי שהיא שנייה לנפילה לייבום, יוצאה משום אחות אשה – מפני שהיא אחות אשתו של שמעון, ושניה – היינו שרה (ויש גורסים: והראשונה), משום צרתה – יוצאה בלא כלום, מפני שהיא צרת אחות אשתו. עשה בה מאמר – אם ראובן עשה מאמר ביבמתו שרה, שקידש אותה בכסף או בשטר, ולא בא עליה,

ח וְכֵלֶן שֶׁהָיוּ בָּהֶן קְדוּשִׁין אוֹ גְרוּשִׁין בְּסֶפֶק – הָרִי אֵלָיו צְרוֹת חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתִיבְמוֹת. בִּיצֵד סֶפֶק קְדוּשִׁין? וְזָק לָהּ קְדוּשִׁין, סֶפֶק קְרוֹב לוֹ סֶפֶק קְרוֹב לָהּ – זֶהוּ סֶפֶק קְדוּשִׁין. סֶפֶק גְרוּשִׁין? פֶּתַח בִּכְתָב יָדוֹ וְאֵין עָלָיו עֲדִים, יֵשׁ עָלָיו עֲדִים וְאֵין בוֹ זִמָּן, יֵשׁ בוֹ זִמָּן וְאֵין בוֹ אֶלָּא עַד אֶחָד – זֶהוּ סֶפֶק גְרוּשִׁין.

ט שְׁלֹשָׁה אַחִין נִשְׁוֹאִין שְׁלֹשׁ נִכְרִיזוֹת, וּמֹת אֶחָד מֵהֶן, וְעָשָׂה בָּהּ הִשְׁנִי מֵאִמֶּר, וּמֹת – הָרִי אֵלָיו חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתִיבְמוֹת, שְׁנֵאֲמַר (דברים כה, ה): "וּמֹת אֶחָד מֵהֶם... יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ" – שְׁעָלֶיהָ זָקָת יָבֵם אֶחָד, וְלֹא שְׁעָלֶיהָ זָקָת שְׁנֵי יָבָמִין. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מִיָּבֵם לְאִיזוֹ שִׁירְצָה, וְחוֹלֵץ לְשִׁנְיָה. שְׁנֵי אַחִין נִשְׁוֹאִין לְשִׁתִּי אַחִיוֹת, וּמֹת אֶחָד מֵהֶן, וְאַחֲרַיִךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי – הָרִי זֶה אִסּוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסָרָה עָלָיו שְׁעָה אַחַת.

י שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבִשְׁעַת כְּנִיסָתָן לַחֲפָה, הִחְלִיפוּ אֶת שֶׁל זֶה לָזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה לָזֶה – הָרִי אֵלָיו

פירוש ברטנורא

ח וְכֵלֶן, ט"ו עריות, שהיו בהן לאחיו קדושי ספק או גירוש ספק, והוא ספק צרת ערוה: חולצת. ולא מפטרה בלא כלום, דדילמא לאו צרת ערוה היא:

ספק קרוב לו. שהיו ח' אמות מצומצמות ביניהן ברשות הרבים, ו' אמות של אדם קונות לו שם, וזרען ספק בארבע אמותיו ספק בארבע אמותיה:

ט זיקת שני יבמין. דכל זמן שלא כנסה זה עדיין זיקת ראשון עליו, ונתוספה עליו זיקת שני בשביל המאמר, וכשמת נותרו עליה זיקת שני יבמין: ר"ש אומר וכו'. דקסבר מספקא לן אי מאמר קונה לגמרי או לא קני כלל, לכך מיבם לאיזו שירצה, דאי מאמר קני לא הוי עלה אלא זיקת שני, ואי מאמר לא קני לא הוי עלה אלא זיקת הראשון: וחולץ לשניה. דהרא לא מפטרה בבית אידך, דדלמא מאמר לא קני והווי שתי יבמות הבאות מב' בתים. ויבומי תרוייהו לא, דדילמא מאמר קני והווי ב' יבמות הבאות מבית אחד. ואין הלכה כר"ש. ואע"ג דאמרין במתניתין דזיקת שני יבמין דאורייתא מקרא דיבמה יבא עליה, כגמרא מוכח דזיקת שני יבמין דרבנן היא, גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתיבמות:

משניות מבוארות – קהתי

וכשעשה בה שמעון מאמר, ניתוספה עליה אף הזיקה של שמעון, הלכך שתיהן חולצות ולא מתייבמות, שְׁנֵאֲמַר: "וּמֹת אֶחָד מֵהֶם... יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ" – ודורשים: את שְׁעָלֶיהָ זָקָת יָבֵם אֶחָד – כלומר שזיקתה לייבום באה מכוח אח אחד, וְלֹא שְׁעָלֶיהָ זָקָת שְׁנֵי יָבָמִין – אבל אין היא מתייבמת, כשזיקתה באה מכוח שני אחים, וכיון שהיא אינה מתייבמת, אף צרתה דינה כך. כגמרא מבואר, שלימוד זה מן הכתוב אינו אלא אסמכתא בלבד, שכן מן התורה אין מאמר קונה ביבמה, ואין כאן זיקת שני יבמים כי אם שתי יבמות שנפלו משני אחים, היינו אשתו של ראובן ואשתו של שמעון, ומן הדין מייבם לוי את שתיהן, אלא שחכמים גזרו, מאחר שתיקנו מאמר ביבמה, שמא יאמרו: שתי יבמות הבאות מבית אחד מתייבמות, וזה אסור (כמבואר להלן ד, יא); לפיכך חולצות ולא מתייבמות (עין גמרא יבמות לא, ב; לב, א). רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מִיָּבֵם לְאִיזוֹ שִׁירְצָה, וְחוֹלֵץ לְשִׁנְיָה – רבי שמעון סובר שהמאמר ספק קונה קניין גמור ספק אינו קונה כלל, לפיכך מייבם לוי לאיזו שירצה, שאם המאמר קונה קניין גמור, שוב אין על בעלת המאמר אלא זיקת שמעון, ואם המאמר אינו קונה, אין עליה אלא זיקת ראובן, בעלה הראשון; וְחוֹלֵץ לְשִׁנְיָה, שמא אין המאמר קונה, ונמצא שכל אחת מהן זקוקה לייבום מכוח אח אחד, והרי הוא חייב לייבם את שתיהן, אבל אין הוא רשאי לייבם את שתיהן שמא המאמר קונה, ואסור לייבם שתי יבמות הבאות מבית אחד כמו שהוכחנו לעיל, הלכך חולץ לשניה. ואין הלכה כרבי שמעון. שְׁנֵי אַחִין נִשְׁוֹאִין לְשִׁתִּי אַחִיוֹת – ראובן ללאה ושמעון לרחל, וּמֹת אֶחָד מֵהֶן – כגון ראובן, בלא בנים, וְאַחֲרַיִךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי – אשתו של שמעון, רחל, הָרִי זֶה לָאֵה, אִסּוּרָה עָלָיו – על שמעון – עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסָרָה עָלָיו שְׁעָה אַחַת – בשעה שמת ראובן ונפלה לפניו לייבום, שהיתה אסורה על שמעון משום אחות אשה, כמו שבארנו כבר לעיל (משנה ז).

באור משנה י

בזמן המשנה כשעמד איש לישא אשה, היה מקדשה תחילה בפני עדים, ועושה אותה ארוסתו, ומשאירה בבית אביה; וכשהגיע זמן הנישואין היה כונסה לחופה ומביאה כאשתו לביתו. ברם, בימינו נוהגים לסדר הקידושין והנישואין בבת אחת, בשלש החופה.

שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים – ראובן קידש את דינה ומשה קידש את צפורה, וּבִשְׁעַת כְּנִיסָתָן לַחֲפָה הִחְלִיפוּ – בשוגג, אֶת שֶׁל זֶה לָזֶה וְאֶת שֶׁל זֶה לָזֶה – ראובן כנס את צפורה ומשה את דינה,

שגירש את אשתו, ולא היתה לשמעון צרת אחות אשתו מעולם (עין "חוטפות יום טוב").

באור משנה ח

וְכֵלֶן – כל חמש עשרה העריות שנימנו בפרק א משנה א, הפטרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן החליצה וזמן הייבום, שֶׁהָיוּ בָּהֶן – לאח שמת, קְדוּשִׁין אוֹ גְרוּשִׁין בְּסֶפֶק – שקידשן בספק או גירשן בספק, כמבואר להלן במשנתנו, הָרִי אֵלָיו צְרוֹת חוֹלְצוֹת – מספק, לפי שחוששים שמא נתגרשה הערוה או שמא לא היו קידושיה קידושין, ואין הן צרות ערוה, וְלֹא מְתִיבְמוֹת – שמא נתקדשה הערוה או לא נתגרשה, והרי הן צרות ערוה. בִּיצֵד סֶפֶק קְדוּשִׁין? וְזָק לָהּ קְדוּשִׁין – כסף או שטר הקידושין, סֶפֶק קְרוֹב לוֹ סֶפֶק קְרוֹב לָהּ – כגון שהיתה עומדת ברשות הרבים, ושמונה אמות מצומצמות (מדדיקיות) היו בינה לבניה, וארבע אמותיו של אדם קונות לו שם, ונפלו הקידושין ספק לתוך ארבע אמותיו ספק לתוך ארבע אמותיה, וְזֶהוּ סֶפֶק קְדוּשִׁין – והוא הדין בגירושין, אלא שמשנתנו מוסיפה לבאר "ספק גירושין" שאינו בקידושין (גמרא). סֶפֶק גְרוּשִׁין – כיצד? פֶּתַח בִּכְתָב יָדוֹ וְאֵין עָלָיו עֲדִים – כתב הבעל את הגט בכתב ידו, אבל לא חתמו עליו עדים; יֵשׁ עָלָיו עֲדִים וְאֵין בוֹ זִמָּן – כתב הסופר את הגט וחתמו עליו עדים, אבל לא נרשם בו זמן כתיבתו; יֵשׁ בוֹ זִמָּן וְאֵין בוֹ אֶלָּא עַד אֶחָד – שלושה גיטין אלו פסולים מדברי סופרים (כמבואר במסכת גיטין ט, ד), אבל בדיעבד אם נישאה באחד הגיטין הללו, הולד כשר; וְזֶהוּ סֶפֶק גְרוּשִׁין – שהוֹאִיל וּמֵן הַתּוֹרָה כְּשֵׁרִים הֵם, אלא שפסולים הם מדברי סופרים, הרי הם נקראים "ספק גירושין" ("נימוקי יוסף").

יו"ט רבי ע

באור משנה ט

שְׁלֹשָׁה אַחִין – ראובן, שמעון ולוי, נִשְׁוֹאִין שְׁלֹשׁ נִכְרִיזוֹת – שלש נשים שאינן קרובות ביניהן, וּמֹת אֶחָד מֵהֶן – כגון ראובן, בלא בנים, וְעָשָׂה בָּהּ הִשְׁנִי מֵאִמֶּר – וקידש שמעון את אשתו של ראובן בכסף או בשטר, ולא בא עליה, וּמֹת – גם שמעון בלא בנים, ונפלו אשתו ובעלת המאמר לפני לוי לייבום, הָרִי אֵלָיו חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתִיבְמוֹת – לפי שמאמר עושה מקצת קניין מדברי סופרים אבל לא קניין גמור, ונמצא שזיקת בעלת המאמר באה מכוח שני אחים, שכל זמן שלא ייבמה שמעון עדיין הזיקה של ראובן עליה,

חֲבִיבִים מְשֻׁם אִשָּׁת אִישׁ. הָיוּ אֶחָיו – מְשֻׁם אִשָּׁת אָח. וְאִם הָיוּ אֶחָיו – מְשֻׁם אִשָּׁת אָח. וְאִם הָיוּ קָטְנוֹת שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לִילָד – מְחִזְרִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הָיוּ כְּהֻנָּה – נִפְסְלוּ מִן הַתְּרוּמָה.

פ ר ק ר ב י ע י

א הַחֹלֶץ לִיבְמָתוֹ, וְנִמְצָאת מַעֲבֶרֶת וְיִלְדָּה; בְּזֶמֶן שֶׁהוּלָד שֶׁל קִימָא – הוּא מִתֵּר בְּקָרְבָּיו, וְהִיא מִתֵּר בְּקָרְבָּיו, וְלֹא פִסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה; אֵין הוּלָד שֶׁל קִימָא – הוּא אִסוּר בְּקָרְבּוּתָהּ, וְהִיא אִסוּרָה בְּקָרְבָּיו, וּפִסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה.

ב הַכּוֹנֵס אֶת יבְמָתוֹ, וְנִמְצָאת מַעֲבֶרֶת וְיִלְדָּה; בְּזֶמֶן שֶׁהוּלָד שֶׁל קִימָא – יוֹצִיא, וְחֲבִיבִין בְּקָרְבָּן; וְאִם אֵין הוּלָד שֶׁל קִימָא – יָקִים. סָפֵק בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן, סָפֵק בֶּן שְׁבַע לְאַחֲרוֹן – יוֹצִיא, וְהוּלָד בְּשֵׁר, וְחֲבִיבִין בְּאִשָּׁם תְּלוּי.

פירוש ברטנורא

י' הָיוּ אֶחָיו. אֵף מְשֻׁם אִשָּׁת אָח וכו'. אע"ג דקיי"ל אין איסור חל על איסור, אית ליה להאי תנא דבאיסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור בת אחת כי הכא, איסור חל על איסור, וחייב להביא קרבן על כל איסור ואיסור: ומפרישין אותן, שלא לחזור לבעליהן: שמה מעוברות הן. והולדות ממורים, ובעיני הכהנה בין זרע כשר לזרע פסול שלא יתלו העוברים בבעליהן: ואם היו כהנות. בנות כהנים: נפסלו מתרומה. מלאכול בתרומת בית אביה אפילו אחר מיתת בעלה, ואע"פ שנאנסה:

ד א הַחֹלֶץ לִיבְמָתוֹ. הוּא מוֹתֵר בְּקָרְבּוּתָהּ. דלא חליצה היא, דהא לא בעיא חליצה. וקרובות וקרובים דמתניתין היינו הך דנאסרות על האיש מחמת אשתו וקרובים הנאסרים על אשה מחמת בעלה: אם אין הולד של קימא. שהוא נפל:

ב וְחֲבִיבִין בְּקָרְבָּן. שבעל אשת אח שלא במקום מצות. והולד כשר ממה נפשך: וחייבין אשם תלוי. שכל דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי:

משניות מבוארות – קהתי

מוֹתֵר בְּקָרְבּוּתָהּ, וְהִיא מִתֵּר בְּקָרְבָּיו – כגון אם היה לו אח מן האם, שאינו אחיו של בעלה המת, היא מותרת לו, שאין חליצתה זו אוסרתה עליו, וְלֹא פִסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה – על ידי החליצה, מהטעם שבארנו, שהואיל ולא היה צורך בה כאילו לא היתה כלל. אֵין הוּלָד שֶׁל קִימָא – שהוא נפל, ונמצא שהחליצה לצורך היתה, הוּא אִסוּר בְּקָרְבּוּתָהּ, וְהִיא אִסוּרָה בְּקָרְבָּיו – מחמת חליצה זו, וּפִסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה – שאסורה היא להינשא לכהן, כדון גרושה. ברם, יש דעה בגמרא, שצריכה היא חליצה פעם אחת, לפי שחליצת מעוברת אינה חליצה אלא מדרבנן לחומרה בלבד.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת במי שחלץ ליבמתו ונמצאה מעוברת מבעלה המת וילדה, מוסיפה משנתנו לדון במי שייבם את יבמתו, ונמצאה אחר כך מעוברת מבעלה המת.

הַכּוֹנֵס אֶת יבְמָתוֹ – כלומר שייבם אותה, וְנִמְצָאת מַעֲבֶרֶת – מבעלה המת – וְיִלְדָּה; בְּזֶמֶן שֶׁהוּלָד שֶׁל קִימָא – כמו שבארנו במשנה הקודמת, ונמצא שבה על אשת אח שלא במקום מצוות ייבום, יוֹצִיא – אותה; יש מפרשים, שהלשון "יוציא" משמע בגט (חמאידי); ועיין גמרא יבמות לו, ב; וּתְּסוּפּוֹת, דיבור המתחיל "ולא קתני יפיריש", אבל דעת הפוסקים היא שאינו צריך ליתן לה גט, שהואיל והיא ערוה עליו, הרי הקידושין לא תפסו בה (עיין רמב"ם הל' ייבום וחליצה א, כב). וְחֲבִיבִין – היבם והיבמה, בְּקָרְבָּן – שכל עבירה שחייבים על זדונה כרת חייבים על שגגתה חטאת. וְאִם אֵין הוּלָד שֶׁל קִימָא – שהוא נפל, יָקִים – היבם את יבמתו כנס. ובגמרא אמרו, שיחזור ויבוא עליה לשם מצוות ייבום, לפי שביאת מעוברת לא שמה ביאה. סָפֵק בֶּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן, סָפֵק בֶּן שְׁבַע לְאַחֲרוֹן – אם ילדה, ואין ידוע שהיתה מעוברת מבעלה הראשון שמת, אלא ספק נתעברה מבעלה הראשון והולד בן תשעה חדשי הריון, ספק נתעברה מן היבם והולד הוא בן שבעה חדשי הריון, יוֹצִיא – אותה בגט מספק, בין שלא בְּשֵׁר – ממה נפשך, בין שהוא וולדו של בעלה הראשון, בין שלא היה ולד לבעלה הראשון ונתייבמה כדון, והולד הוא של היבם. וְחֲבִיבִין בְּאִשָּׁם תְּלוּי – בקרבן אשם שמביאים על ספק עבירה (ויקרא ה, יז). שכל עבירה שחייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת, העובר בשוגג על ספק של אותה עבירה חייב אשם תלוי.

הָרִי אֶלֹו חֲבִיבִים – קרבן חטאת, מְשֻׁם אִשָּׁת אִישׁ – שכל אחד כנס את אשת חברו. הָיוּ אֶחָיו – אם ראובן ומשה היו אחים, מְשֻׁם אִשָּׁת אָח – חייבים הם אף משום אשת אח; ואף על פי שאין איסור חל על איסור, מכל מקום כאן הרי איסורן בא כאחד, שבשעה שקידש ראובן את דינה נאסרה על משה משום אשת איש ומשום אשת אח כאחד. וְאִם הָיוּ אֶחָיו – אם דינה וצפורה היו אחיות, מְשֻׁם אִשָּׁת אָח – חייבים הם גם משום איסור אחות אשה, שנאמר (ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח"; ואיסור זה חל עליהם מדין איסור כולל, שכשקידש משה את צפורה כלל כל האחיות שלה באיסור אחות אשה, ונמצא שגם לגבי דינה, שהיתה אסורה עליו משום אשת איש ומשום אשת אח, נוסף עכשיו איסור אחות אשה מחמת איסור כולל. וְאִם הָיוּ נָדוֹת, חייבים עליהן אף מְשֻׁם נָדָה – מדין איסור מוסיף, שהואיל ונוסף עליה איסור זה לגבי בעלה, נוסף גם לגבי האחר (עיין ברטנורא וּתְּסוּפּוֹת יוס טובי). וּמִפְּרִישִׁין אוֹתָן שְׁלִשָּׁה חֲדָשִׁים – קודם שיחזרו לבעליהן, שְׁמָא מַעֲבֶרֶת הֵן – ובניהם שיוולדו מביאה זו ממזרים, וצריך להבחין בין זרע כשר לזרע פסול. וְאִם הָיוּ קָטְנוֹת שְׂאִינָן רְאוּיוֹת לִילָד, מְחִזְרִין אוֹתָן מִיָּד – לבעליהן, ואין צורך להפרישן שלוש חדשים. וְאִם הָיוּ כְּהֻנָּה – בנות כהנים הנשואות לישראל, ונתאלמנו או נתגרשו, ואין להם זרע, שמן הדין חוזרות לאכילת תרומה בבית אביהן, נִפְסְלוּ מִן הַתְּרוּמָה – מלאכול בתרומת בית אביהן, שאף על פי שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, מכל מקום נפסלה לכהונה; ואין צורך לומר אם היא אשת כהן, שנפסלה מן התרומה, שהרי נאסרה לבעלה.

יוס חמישי

ב א ו ר מ ש נ ה א

הַחֹלֶץ לִיבְמָתוֹ, וְנִמְצָאת מַעֲבֶרֶת – מבעלה המת – וְיִלְדָּה; בְּזֶמֶן שֶׁהוּלָד שֶׁל קִימָא – שיצא מספק נפל, או שנתברר שכלו לו חדשיו, ונמצא שהחליצה היתה שלא לצורך, הואיל ויש ולד לאחיו המת, והרי זה כאילו לא היתה חליצה כלל, הוּא מִתֵּר בְּקָרְבּוּתָהּ – שכן החלוצה דינה כגרושה, וכל קרובה האסורה על אדם מחמת גרושתו, אסורה היא על החולץ מחמת חליצתו (כמבואר להלן משנה ז), אבל כאן שחליצתה אינה חליצה הרי הוא

ג שומרת יבם שנפלו לה נכסים – מודים בית שמאי ובית הלל, שמוכרת ונותנת, וקנים. מתי, מה יעשו בכחפתה ובנכסים הנכנסין ויוצאין עמה? בית שמאי אומרים: יחלקו יורשי הפעל עם יורשי האב. ובית הלל אומרים: נכסים בחזקתה, כתבה בחזקת יורשי הפעל, נכסים הנכנסים ויוצאים עמה בחזקת יורשי האב.

ד פנסה – הרי היא פאשתו לכל דבר, ובלבד שתהא כתבתה על נכסי בעלה הראשון. ה מצוה בגדול ליבם. לא רצה – מהלכין על כל האחין. לא רצו – חוזרין אצל הגדול ואומרים לו: עליך מצוה; או חלץ או יבם!

ו תלה בקטן עד שיגדיל, או בגדול עד שיבא ממדינת הים, או בחרש או בשומעין – אין שומעין לו; אלא

פירוש ברטנורא

ג שומרת יבם. שהיא ממתנת ומצפה ליבם: שנפלו לה נכסים. מבית אביה: מה יעשו בכתובתה. מנה ומאתים ותוספת וגדוניה שהכניסה לו וקבל עליו אחריות: ובנכסים הנכנסים ויוצאים. נכסי מלווה. שכשהיא נכנסת נכנסין עמה וכשיוצאת מבעלה יוצאין עמה: בית שמאי אומרים יחלקו יורשי הפעל עם יורשי האב. דספק נשואה היא וזוכה היבם בחצי ירושתה מספק, שהבעל יורש את אשתו, וזה שספק נשואה היא אצלו וזכה בפלגא: נכסים בחזקתה. נכסי צאן ברזל, בחזקתה. ולא פירשו בית הלל אי בחזקת יורשי האשה שהיו הנכסים שלה, אי בחזקת יורשי הפעל שאחריותם עליו. ולענין דינא יחלקו אפילו לדברי בית הלל:

ד כאשרנו לכל דבר. שמגרשה בנט ולא בעיא חליצה, ומחזירה כשירצה ולא מיתסרא עליה: על נכסי בעלה הראשון. שהיו קרקעות של בעלה הראשון אחריו וערבאין על כתובתה. ואי לית לה כתובה מבעלה הראשון כותב לה היבם כתובה על נכסיו, והיא מנה בלבד:

ה מצוה בגדול ליבם. כדילפינן מוהיה הבכור:

ו ובגדול. שהיה גדול האחים במדינת הים, ותלה גדול האחין שלפנינו בו לומר המתנינו לו, שהוא גדול ממנו: [ובחרש ובשומעין. עד שיבאראו. אין שומעין

משניות מבוארות – קהתי

מלווה, בחזקת יורשי האב – של האשה, לפי שהנכסים הללו ברשותה הם, שאין הבעל חייב באחריותם. יש מפרשים, שבית הלל קובעים תחילה כלל: נכסים בחזקתה – כל הנכסים נידונים לפי המוחזק בהם, ומפרשים הם והולכים: כתובה – כל ההתחייבויות שבכתובה, היינו הכסף שכתב לה הבעל, ונכסי צאן ברזל שהכניסה לבעל בגדוניה והוא חייב באחריותם, בחזקת יורשי הבעל – לפי שהבעל היה מוחזק בהם לגמרי; נכסים הנכנסים ויוצאים עמה – "נכסי מלווה", בחזקת יורשי האב – מפני שהאשה מוחזקת בהם ביותר (תוספות; המאירי).

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד דינה של היבמה לאחר שנתייבמה.

פנסה – לאחר שייבם היבם את היבמה, הרי היא פאשתו לכל דבר – שאם בא לגרשה מגרשה בגט, ואינה צריכה עוד חליצה; וכן מותר לו להחזירה כאשרנו לאחר שגירשה, ואינה עומדת עוד באיסור אשת אח, שנאמר (דברים כה, ח): "ולקחה לו לאשה" – כיון שלקחה הרי היא כאשרנו, ובלבד – ובדבר זה אינה כאשרנו, שתהא כתבתה על נכסי בעלה הראשון – שלא נכסי היבם אלא נכסי אחיו המת משועבדים הם לכתובתה. ברם, אם אחיו לא הניח נכסים, תינקו לה חכמים כתובה מן היבם (גמרא).

שבת קודש

באור משנה ה

מצוה בגדול ליבם – כמו ששינונו לעיל (ב, ח), וכבר בארנו שם, שלמדים זה ממה שכתוב בפרשת הייבום: "והיה הבכור". לא רצה – הגדול לייבם; בגמרא מבואר, שלא רצה לייבם אלא לחלוץ, מהלכין על כל האחין – בגמרא מבואר, שגדול גדול קודם, היינו שהולכים לשני שלאחר הגדול באחים, ואם הוא אינו רוצה הולכים לשלישי וכו', שמה יסכים אחד מהם לייבם. לא רצו – לייבם אלא לחלוץ, חוזרין אצל הגדול ואומרים לו: עליך מצוה; או חלץ או יבם! – שאף החליצה מצוותה בגדול. ממשנתנו למדים, שמצוות ייבום בצעיר שבאחים עדיפה ממצוות חליצה אפילו מן הגדול שבהם.

באור משנה ו

תלה בקטן עד שיגדיל – אם הגדול שבאחים אמר, שימתינו לאחיו הקטן עד שיגדל, שמה הוא ייבמה, או בגדול – או שתלה

יום ששי

באור משנה ג

בשעת הנישואין כותב הבעל לאשתו שטר התחייבות הנקרא "כתובה". בכתובה מפורטת כל חובות הבעל לאשתו. אך עיקר הכתובה הוא סכום כסף מסוים (מאתיים דינר לבתולה ומאה לאלמנה) שתקבל אשתו אם יגרשה או ימות. מכאן "כתובה" משמעותה לרוב: כסף הכתובה.

הנכסים שהאשה מביאה לבית בעלה מתחלקים לשני סוגים:

א. "נכסי מלווה". והם הנכסים שהיא מביאה עמה מבית אביה, ואינם נרשמים בכתובה. לסוג זה שייכים גם הנכסים שנופלים לה בירושה או במתנה לאחר הנישואין. נכסים אלו הם שלה ואין הבעל חייב באחריותם, שאין לו בהם אלא אכילת פירות בלבד.

ב. "נכסי צאן ברזל". והם הנכסים שהאשה מכניסה לבעלה בגדוניה והוא רושם אותם בכתובה, נכסים אלו, הבעל משתמש בהם כרצונו, והפסדם ושבחם הם שלו, והוא חייב באחריותם.

משנתנו באה ללמד דין הכתובה והנכסים של שומרת יבם, היינו אשה שמת בעלה בלא בנים והיא ממתנת לייבם שיקיים בה מצוות ייבום.

שומרת יבם – הממתנת ליבם שייבמה, שנפלו לה נכסים – מבית אביה בעודה שומרת יבם, מודים בית שמאי ובית הלל – כלומר אין מחלוקת ביניהם, שמוכרת ונותנת, וקנים – שרשאית היא למכרם או ליתנם במתנה ומעשיה קיימים. מתי – כשהיא שומרת יבם, מה יעשו בכחפתה – בכסף כתובתה וביבם צאן ברזל" הרשומים בכתובה, כמו שבארנו לעיל, ובנכסים הנכנסין ויוצאין עמה – היינו "נכסי מלווה" שמביאה אותם בכניסתה לבעלה ונוטלת אותם כמות שהם ביציאתה ממנו, כלומר מי יורש את כל נכסיה של שומרת יבם שמתה? בית שמאי אומרים: יחלקו יורשי הפעל עם יורשי האב – יורשי בעלה המת עם יורשי אביה, שכן האב יורש את בתו (המאירי). ברם, דוב המפורשים מבארים (על פי הגמרא), שיוורשי הבעל היינו היבם, כלומר שהיבמה דינה כספק נשואה, ולכן זוכה היבם (שהוא מיוורש הבעל) במחצית ירושתה מכוח הספק, שהרי הבעל יורש את אשתו, והיבם ספק נשואה היא אצלו וזכה בחצי (ושם" ברטנורא). ובית הלל אומרים: נכסים, בחזקתה – כלומר "נכסי צאן ברזל" בחזקת שני היורשים הם עומדים: בחזקת יורשי האב, משום שהנכסים הם של האשה, ובחזקת יורשי הבעל, לפי שאחריות הנכסים על הבעל, הלכך בנכסי צאן ברזל יחלקו יורשי האב עם יורשי הבעל (לפי מסקנת הגמרא בבא בתרא קנח, ב); כתבה – הכסף שכתב לה בעלה בכתובה, בחזקת יורשי הפעל – שאחריות הכתובה היא על הבעל; נכסים הנכנסים ויוצאים עמה – "נכסי

אומרים לו: עליך מצוה; או חלץ או יבם!

פירוש ברטנורא

לו: עליך מצוה. אף על פי שאחך שבמדינת הים הוא גדול ממך, כיון שאתה גדול האחין שלפנינו עליך מצוה, דשהויי מצוה לא משהויי:

משניות מבוארות – קהתי

בגדול האחים, עד שניבא ממדינת הים – שהיה הגדול שבאחים במדינת הים, וגדול האחים שלפנינו אמר שימתינו עד שיבוא האח הגדול ממנו, או בחרש או בשוטה – עד שיבריא, אין שומעין

לו – להמתין; אלא אומרים לו: עליך מצוה; או חלץ או יבם! – שאין משהים את מצוות הייבום, והיא מוטלת על גדול האחים שלפנינו הראוי לייבם.

אגרות קודש

ב"ה, א' אדר, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ צמ"ס חו"ב וכו'

מוה"ר דובעריש שי

שלום וברכה!

קבלתי הגאליס הערות על המאירי (כנראה למס' מקואות) ואף שאין הזמן גרמא לעיין בזה כדבעי ובפרט שאין אצלי ספר המאירי על מקואות ונדה הנה לחביבותא דמילתא ומפני כבודו עברתי בהם עכ"פ כפי רשיון הזמן ואסתפק בשתי הערות:

(א) בתחלתו במה שהעיר על המאירי פ"ב משנה א', הנה לידי צ"ע בהערתי. דהנה בכלל שני ענינים במקוה: איך שצ"ל הטבילה שיטבול כל גופו בב"א, ובהא כולי עלמא לא פליגי שזהו מן התורה. (ב) בענין שיעור המקוה אם זה קבוע מ' סאה או שיש בזה חילוק מקטן לגדול ובינוני, ובה השקו"ט בראשונים ואחרונים אם מספיק לקטן פחות ממ' סאה ואם הוצרך לגדול יותר ממ' סאה. ופשיטא שלא להמתירים לגדול במ' סאה ה"ז דוקא אם טובל כל גופו בב"א. השיעור - הוא ענין במקוה, ושיתכסה כל גופו בב"א - הוא ענין בטבילה. ובמילא כשכתב במאירי לנדה ואם הוא גדול כ"כ שאין כל גופו עולה בהם או שהיו מימיו מרודדן אינו כלום, הרי בטח שבא להשמיענו שאף אם נתכסה כל גופו בב"א, אינו כלום. ולא כמ"ש כת"ר שי'.

ובאמת י"ל שזהו דיוק מרז"ל שכל גופו עולה בהם, ולא מתכסה בהם, כי זה שהטבילה צ"ל בב"א נלמד מפסוק אחר (תוי"כ ויקרא כב, יו"ד) וכאן הדיוק הוא עולה, אם כמ"ש החת"ס שמתבטל בשנים, או אם נפרש באופן אחר, אבל בכ"א אין בזה הכוונה נתכסה. גם פשיטא שכדי שהגוף יוכל להתכסות בב"א, אין צריך לזה כל שיעור, כי באם יהי ציור המקוה מכוון לציור גוף הטובל, ורק במשהו רחבה וארוכה יותר מגוף הטובל, הרי אפשר להתכסות כל הגוף בטפה אחת של מים. ולהעיר ממה שמדקדקים באחרונים בשינוי הלשונות בזה בתו"כ, בש"ס ופוסקים. שבתו"כ הלשון הוא, שכל בשרו עולה בהם וכמה הם אמה על אמה ברום שלש אמות (תוי"כ ויקרא טו, טז) נמצא אתה אומר שיעור המקוה מ' סאה, היינו שהשיעור הוא אמה על אמה ברום ג' אמות. ובש"ס (עירובין ד, ע"ב) אמה על אמה ברום ג' אמות ושיעורו חכמים מי מקוה מ' סאה, ובשו"ע יו"ד התחלת סימן ר"א, בסדר הפוך, ארבעים סאה ושיעורו אמה על אמה ברום ג' אמות.

וכבר עמד ע"ז בגולות עליות למקואות פרק א' משנה ז' פסקא א'. ועיין כל הדיעות בהנ"ל שנקבצו בספר שיעור מקוה להרב נאה מירושלים עמוד ג' ואילך.

ועוד להעיר שלדעת האומרים שלגדול די במ' סאה, הנה לכאורה הלימוד דכל גופו עולה בהם, הרי זה סימן ולא דין. ויש להאריך בזה ואכ"מ.

(ב) דא"ג מ"ש, ולכאורה להמאירי שוב קשה אמאי לא חשב מקוה בהדי הנך דפ"ז דכלים.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

לא שכורה — לא שתויה יותר מדאי, שמשטשטשין את הארץ.

דכתיב כעתם — זהו בלילי רביעיות ובלילי שבתות, דאין טורח לבני אדם, דאינם הולכין לדרכים בלילי רביעיות מפני אגרת בת מחלת, בפסחים (ק"ב).

שכן מצינו — כלומר: ושם תאמר אין ספק בגשמים של שני לילות בשבת — מצינו בימי שמעון בן שטח כו'. **וצררו** — קשרו ואצרו. **הורדום** — סתר בנין דעזרא, ובנה בנין יפה ממנו, בבבא בתרא (ד, א). **עוגה** — שורה עגולה, כמו עוגה שהיא עגולה. **בדרך שעשה חבקוק** — כדמפרש בתרגום של תפלת חבקוק "על משמרתי אעמדה" — כמין בית האסורים עשה וישב. **ראינוך ולא נמות** — נראה אותך ולא נמות. **בניחותא:** השתדל שלא נמות ברעב מפני עצירת גשמים. **פר הודאה** — להתודות עליו, ועשה לו סמיכה, והביאו שלמים. חוני בזמן הבית היה. **כמהין ופטריות** — בוליי"ץ בלע"ז, שיצאו מלחלוח הגשמים וידעו כי של ברכה היו.

דף כא ע"א: ברייתא בענין מידת הגשמים: **תנו רבנן**, נאמר (ויקרא כו ד) **וְנָתַתִּי גְשָׁמִיכֶם בְּעֵתָם** וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וגו', שירדו גשמים המתאימים להצמיח את הקרקע, שתהא **לא שכורה** - שתויה מדאי בגשמים, **ולא צמאה** מחסרון גשמים, **אלא בינונית** וראויה להצמיח פירות, **שכל זמן שהגשמים מרובין מדאי, הם ממשמשין** [מקלקלים] **את הארץ, ואינה מוציאה פירות כראוי. דבר אחר**, דורשים מ'בעתם', שירדו בלילי רביעיות ובלילי שבתות, שאז אין טירחה בגשמים, שאין אנשים יוצאים מבתיהם בזמן זה. ואף בשתי לילות אלו מספיקים להצמיח התבואה, **שכן מצינו בימי שמעון בן שטח, שירדו להם גשמים רק בלילי רביעיות ובלילי שבתות, עד שנעשו חטים גדולים כשיעור שתי בלילות של שור גדול, ושעורים כגרעיני זיתים, ועדשים כדיגרי זהב, וצררו** - קשרו ואצרו מהם דונמא לדורות, להודיע להם כמה החטא גורם לבטל השפע, שבזמן שעשו רצונו של מקום היתה התבואה מתברכת, **שנאמר** (ירמיה כה) **עֲזֹנְתִיכֶם הָיוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם. וְכֵן מָצִינוּ בִּימֵי הוֹרְדוֹם, שְׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עֹסְקִין בְּכִנּוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** - שסתרו בנינו של עזרא ובנו בנין יפה ממנו, ויהיו יורדין גשמים בלילה בזמן שלא עסקו בזה, ולמחר נשכה הרוח ונתפזרו העבים וזרחת החמה, ויצאו העם למלאכתן, וידעו מכך שה' הוריד גשמים דווקא בלילה כשאין זה מפריע למלאכתם, ששלאכת שמים בידיהם.

שנינו במשנה: **מעשה ששלחו לחוני המעגל וכו'.**

תנו רבנן, פעם אחת יצא רוב חודש אדר ולא ירדו גשמים, שלחו לחוני המעגל שבטחו בתפילתו בהיותו חסיד גדול ובעל מעשים טובים, **התפלל וירדו גשמים, התפלל ולא ירדו גשמים. ענ עונה** - שורה עגולה כעוגה ועמד בתוכה, **בדרך שעשה חבקוק הנביא, שנאמר** (חבקוק ב א) **עַל מַשְׁמַרְתִּי אֶעֱמְדָה וְאֶתִּיצֵבָה עַל מְצוֹר' וגו',** שעשה כעין בית אסורים וישב בו, ואמר שלא יזוז ממנו עד שישב לו ה' על שאלתו. **ואמר חוני המעגל לפניו, רבוננו של עולם, בניך שמו פניהם עלי להתפלל עבורם, מפני שאני כבן בית שנכנס ויוצא תדיר כרצונו לפניך, נשבע אני בשמך הגדול, שאני זו מכאן עד שתרחם על בניך וירדו גשמים. התחילו גשמים מנפין** - לירד בטיפות מעטות. **אמרו לו תלמידיו, רבי,**

ראינוך ולא נמות - חפצים אנו לראותך ולא למות ברעב מחמת עצירת הגשמים, **במדומין אנו שאין גשמים יורדין להרוות האדמה ולהצמיח אלא כדי להתיר שבועתך** שלא תזוז ממקומך. **אמר חוני לפני ה', לא כך שאלתי כשביקשתי גשמים, אלא התכוונתי לבקש גשמי בורות וימערות, כלומר גשם רב הממלאם. וכשיקש כך ירדו בועף** [בחוזק], **עד שכל טפה וטפה היתה כמלא פי חבית, ושיערו חכמים שאין טפה פחותה משיעור לוג. אמרו לו תלמידיו, רבי, ראינוך ולא נמות** מגשמי זעף אלו, **במדומין אנו שאין גשמים הללו יורדין אלא לאבר העולם. אמר לפניו, לא כך שאלתי, אלא התכוונתי לבקש גשמי רצון ברכה ונדבה. ואז ירדו בתיקנו, עד שעלו כל העם לחר הבית מפני הגשמים שמלאו את המקומות הנמוכים. אמרו לו תלמידיו, רבי, כשם שהתפללת שירדו, כך התפלל וילכו להם שאיננו יכולים לסבול את ריבויים. אמר להם, כך מקובלני, שאין מתפללין על רוב המזכה שלא תושפע לעולם, אולם אף על פי כן, הביאו לי פר הודאה להודות על רוב הטובה, הביאו לו פר הודאה, ופסק שתי ידיו עליו ואמר דבר הודאה והקריבו שלמים, ורק לאחר מכן אמר לפניו, רבוננו של עולם, עמך ישראל שהוצאת ממצרים, אינן יכולין לעמוד לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות, בעסת עליהם במדבר כשחטאו, אינן יכולין לעמוד בפני כעסך, ומאידך השפעת עליהם טובה בירידת המן ועוד ניסים, אינן יכולין לעמוד בפני רוב השפע, כפי שהיה בשליו (במדבר יא ג), ולכן תנהג בישראל בדרך ממוצעת, ויהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא ריוח בעולם לבריות. מיד נשכה הרוח ונתפזרו העבים, וזרחת החמה, ויצאו העם לשדה, והביאו להם כמהין ופטריות שצמחו מלחות הגשמים, וידעו שהיו גשמי ברכה.**

למכור וגם לתת בין לגר ובין לנכרי, ומדוע נחלק עליו רבי יהודה.
משיבה הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר לֵךְ, אִי סָלְמָא דַּעְתָּךְ – אם תעלה
בדעתך שהדין הוא בְּרִיקָאָמֶר רַבִּי מַאִיר, שאפשר גם למכור וגם
לתת לשניהם, לכתוב רְחֻמָּנָא – אם כן היתה התורה צריכה לכתוב
'לגר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה וְאֶכְרִי, ולשון 'או'
שכתבה התורה, שזו לשון חילוק, למה לִי, אלא שְׁמַע מִיָּנָה – מוכח
מכאן שהפסוק לְדַבְרִים בְּכַתְּבָן הוּא דַּאֲתָא – בא ללמד שיש לנהוג
בדיוק כמו שכתוב, לגר בנתינה ולנכרי במכירה.
ממשיכה הגמרא ומבארת: וְרַבִּי מַאִיר מְשִׁיב לְרַבִּי יְהוּדָה, הָהוּא –
תיבת 'או' נצרכת כדי ללמדנו לְאֶדְוִיטִי – להקדים נְתִינָה או
מכירה דְּגַר, לְמַכִּירָה או נתינה דְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, שאף ששניהם
מותרים, מכל מקום יש להקדים את הגר לנכרי, ודבר זה נלמד
מתיבת 'או', שכוונת הפסוק לומר שהקדימה התורה את דין הגר,
לומר שזו עיקר המצוה, 'או' אם אין גר, ימכרנה לנכרי.
וְרַבִּי יְהוּדָה מְשִׁיב לְדַבְרֵי רַבִּי מַאִיר, כִּינן דְּגַר תּוֹשֵׁב אִתָּה מְצוּנָה
לְחַיִּיתוֹ, שנאמר (ויקרא כה לה) 'גֵּר וְתוֹשֵׁב וְחֵי עִמָּךְ, וְאִילוּ בְּנֵי עַמִּי אִי
אִתָּה מְצוּנָה לְחַיִּיתוֹ, אם כן כדי לידע שיש לְהַקְדִּים נתינה דְּגַר
למכירה דְּנַכְרִי, לֹא צָרִיךְ קָרָא – אין צורך בתיבת 'או', ופשוט
שנתינה לגר שהיא מצוה, קודמת למכירה לנכרי, שאין זו מצוה,
אלא ודאי בא הפסוק לחלק ולאסור ליתן במתנה לנכרי, או למכור
נבלה לגר. מצינו אם כן שיש מחלוקת תנאים האם מותר ליתן
מתנה לגוי, לרבי מאיר מותר ולרבי יהודה אסור.
הגמרא מבררת את האיסור לשבח את יופיו של עובד כוכבים.
שנינו בברייתא: דְּבַר אַחֵר – לימוד נוסף מהפסוק 'לֹא תִתְּנֶנָּה, לומר
שלא תִתֵּן לָהֶם חֵן, אומרת הגמרא: דִּין זה שבברייתא מְסִייעַ לִיה
לְרַב, דְּאָמַר רַב, אֲסוּר לְאֶדְסִי שְׂאִימֵר 'כְּמָה נָאָה עוֹבֵדֵת בּוֹכְבִּים וְ, ו'
מקשה הגמרא על הדין של רב: מִיִּתְּיֵב, שנינו בברייתא, מְעַשָּׂה
בְּרָבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שֶׁהָיָה עַל גְּבִי מַעֲלָה וּ–מדרגה) בְּתֵר חֲפִית,
וְנָאָה עוֹבֵדֵת בּוֹכְבִּים אַחַת נָאָה בְּיוֹתֵר, אָמַר, 'מָה רַבּוּ מְעַשִּׂי' ה'
(תהלים קד כח). וְנָאָה רַבִּי עֲקִיבָא רָאָה אֶת אִשְׁתּוֹ מוֹרְנוֹסְרוֹפּוֹס הֲרִשָּׁע,
רַב וּ–ירקן, שָׁחַק וְכָבְהָ, מְבַרֵּת הַגְמָרָא מְדוּעָה רַבִּי עֲקִיבָא נִהַג כֵּן,
הטעם שָׁחַק, לְפִי שֶׁהָיְתָה כְּמָה מְפִיפָה סְרוּחָה. הֵטַעַם שֶׁשָּׁחַק, מִפְּנֵי
שְׂרָאָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ דַּעֲתִידָה דְּמִיִּיִּרָא וְנִסִּיב לָהּ – שהיא עתידה
להתגייס והוא ישאנה. הֵטַעַם שֶׁכָּבְהָ, דְּהָיָא שׁוֹפְרָא בְּלִי עֶפְרָא – על
היופי הוזה שעתיד להתבלות בעפר לאחר מותה. ועל כל פנים
מבואר בברייתא שרבן שמעון בן גמליאל שיבח את העובדת
כוכבים על יופיה, וקשה על רב שאמר שאסור לשבח עובדת
כוכבים שהיא נאה.
מתרצת הגמרא: וְרַב, האוסר לשבח יופי של עובדת כוכבים, סובר
שרבן שמעון בן גמליאל לא התכוין לשבח את יופיה, אלא אֲדוּרִי
הוּא דְּקָא מוֹדָה – הודיה היא שהודה לקדוש ברוך הוא שברא
בריה נאה בעולמו, וכמו דְּאָמַר מִר בְּרִייתָא, הָרֹאָה בְּרִית מוֹבוֹת
– נאות, אֲמִיר 'בְּרִית שְׁבָכָה בְּרָא בְּעוֹלָמוֹ'.
הגמרא מבארת כיצד הותר לרבן שמעון בן גמליאל להסתכל על
אשה. תמדה הגמרא: וְלֹאֲסַתְפוּלִי מִי שְׁרִי – וכי מותר להסתכל על
אשה, מִיִּתְּיֵב, נאמר בתורה (דברים כג ט) 'וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע',
וכיצד יזהר האדם שלא יבוא לידי טומאה, שהיא 'דבר רע', מכאן
שְׁלֹא יִתְפַּלֵּל אֶדְסִי מְאִשָּׁה נָאָה, וְאֶפִּילוּ אִם הִיא פְּנוּיָה, המותרת לו,
וכן לא יסתכל בְּאִשְׁתּוֹ אִישׁ, וְאֶפִּילוּ אִם הִיא מְכֻוֹרֶת, שהרי היא
אסורה עליו.

דְּאָמַר קָרָא (דברים יא א–ג) 'כִּי יִבְיָאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה
בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים מִפְּנֵיךָ וְגו', לא תִּכְרֹת לָהֶם בְּרִית
וְלֹא תִתְּנֶנָּה, ויש לדרוש שכוונת הפסוק היא שלא תִתֵּן לָהֶם חֲנִינָה
– קביעות מקום בְּפִרְקָע, ואף כשמוכר להם דבר המחובר לקרקע,
נחשב שנותן להם חנינה בקרקע.
מקשה הגמרא: הרי הֵאָ – פסוק זה של 'לֹא תִתְּנֶנָּה' אינו מיותר,
אלא מִיִּבְעֵי לִיה – הוא נצרך לדרוש דְּהִבִּי קָאָמֶר רְחֻמָּנָא – שכך
ציותה התורה, לֹא תִתֵּן לָהֶם חֵן, שאסור לומר על עובד כוכבים
שהוא נאה.
מתרצת הגמרא: אִם בֶּן שֶׁהַפְסוֹק בֹּא רַק לְלַמֵּד שאסור לתת להם
חֵן, לִימָא קָרָא – יאמר הפסוק 'לֹא תִתְּנֶנָּה' בכתוב מלא ובשורוק על
האות וא"ו, שבאופן זה משמע לשון חנינה, והיינו חֵן, מִאִי – מדוע
כתוב 'לֹא תִתְּנֶנָּה', אלא ודאי שְׁמַע מִיָּנָה תְּרַמִּי – יש ללמוד מהפסוק
שני לימודים, מכך שהפסוק יכול להקרא כאילו נכתב 'לֹא תִתְּנֶנָּה'
יש ללמוד איסור נתינת חן, וממה שנכתב ללא וי"ו ואפשר לקרותו
גם 'לֹא תִתְּנֶנָּה, לשון חנינה, יש ללמוד שאסור לתת להם חנינה
בארץ.
ממשיכה הגמרא ומקשה: וְאִכְתִּי מִיִּבְעֵי לִיה – והרי עדיין צריך את
הפסוק 'לֹא תִתְּנֶנָּה, דְּהִבִּי אָמֶר רְחֻמָּנָא, לֹא תִתֵּן לָהֶם – לעובדי
כוכבים מְתֵנָת שֶׁל חֵנָם.
מתרצת הגמרא: אִם בֶּן לִימָא קָרָא 'לֹא תִתְּנֶנָּה' שזו לשון מתנת
חנינם, מִאִי – מדוע נכתב 'לֹא תִתְּנֶנָּה', אלא ודאי שְׁמַע מִיָּנָה בּוֹלְהוּ –
כדי שנלמד מהפסוק את כל שלשת הדרשות שנאמר בו, איסור
חנינה בקרקע הנלמד מכך שאפשר לקרוא 'לֹא תִתְּנֶנָּה, איסור
נתינת חן נלמד מכך שאפשר לקרוא 'לֹא תִתְּנֶנָּה, ואיסור נתינת
מתנות נלמד מכך שאפשר לקרוא 'לֹא תִתְּנֶנָּה'.
הגמרא מסייעת לדרשות אלו מברייתא: תִּנְיָא נְמִי הִבִּי – שנינו כן
אף בברייתא, נאמר בפסוק 'לֹא תִתְּנֶנָּה, ויש ללמוד מכך שלשה
דינים, דִּין ראשון, לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִינָה בְּפִרְקָע, וכאילו נאמר 'לֹא
תִתְּנֶנָּה, דְּבַר אַחֵר, 'לֹא תִתְּנֶנָּה, שלא תִתֵּן לָהֶם חֵן – שלא תאמר כמה
נאה עובד כוכבים זה, וכאילו נאמר 'לֹא תִתְּנֶנָּה, דְּבַר אַחֵר, 'לֹא
תִתְּנֶנָּה, כאילו נאמר 'לֹא תִתְּנֶנָּה, מלמד שלא תִתֵּן לָהֶם מְתֵנָת חֵנָם.
הגמרא מביאה מחלוקת תנאים אם מותר לתת מתנת חנם לעובד
כוכבים: וּמְתֵנָת חֵנָם נּוֹפָה תִנְיָא הִיא – ובעיקר דִּין נתינת מתנה
לעובד כוכבים נחלקו תנאים, דְּתִנְיָא, נאמר בתורה (דברים יד כא) 'לֹא
תֹאכְלוּ כָל נֶבֶלָה, לְגַר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה או מְכֻוֹר לְנֶכְרִי,
מְבַרֵּת הַבְּרִייתָא, אִין לִי לְלַמֵּד מִהַפְסוֹק אֲלֵא דוּקָא לְגַר תּוֹשֵׁב
בְּנִתְיָנָה, וְכֵן לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים דוּקָא בְּמַכִּירָה, כלשון הפסוק, אבל
שאפשר גם לְגַר בְּמַכִּירָה, מִנֵּן שְׁמוּתָה, ולא נאמר שיש חיוב ליתנה
לו במתנה, תְּלַמֵּד לומר 'תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה או מְכֻוֹר, ויש לדרוש ש'או'
מכור' נאמר גם לגבי גר המוכר בתחילת הפסוק. וְלְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים
שְׁמוּתָה אף בְּנִתְיָנָה בחינם, ואין חיוב ליטול ממנו ממון תמורת
הנבילה, מִנֵּן, תְּלַמֵּד לומר 'תִּתְּנֶנָּה וְאֶכְלָה או מְכֻוֹר לְנֶכְרִי, ויש
לדרוש את המילים 'תִּתְּנֶנָּה' גם לגבי נכרי המוכר בסיום הפסוק,
נְמָא אִתָּה אֲמִיר מִכָּח שְׁנֵי דְרִשּׁוֹת אֵלּוּ, שְׁאֲחִד גַּר וְאַחֵר עוֹבֵד
בּוֹכְבִּים מוֹתֵרִים בֶּן בְּנִתְיָנָה בֶּן בְּמַכִּירָה, דְּבַר רַבִּי מַאִיר. רַבִּי יְהוּדָה
חולק וְאֲמִיר, דְּבָרִים בְּכַתְּבָן – מותר לנהוג רק כפי שכתוב בפסוק
במפורש, לְגַר דוּקָא בְּנִתְיָנָה, ואסור ליטול ממנו ממון על כך,
וְלְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים דוּקָא בְּמַכִּירָה, ואסור ליתן לו את הנבילה במתנה.
הגמרא מבררת את טעמו של רבי יהודה. שואלת הגמרא: שְׁפִיר
קָאָמֶר – טענה טובה אמר רַבִּי מַאִיר, שנראה מהפסוק שאפשר גם

קיימים שני סוגי חוקים: א) חוק שיוצר חיים. ב) חוק שנוצר מהחיים. חוקי אנוש נוצרו מתוך החיים, לכן הם שונים בכל מדינה, לפי תנאי המדינה. תורת ה', היא החוק האלוקי שיוצר חיים, תורת ה' היא תורת אמת, התורה היא בכל מקום ובכל זמן זוהי, התורה היא נצחית.

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף כ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רלא

תוספות

1 **דאמר** קרא לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע – דריש נמי מהאי קרא בסמוך שלא
2 ליתן להם חן ושלא ליתן להם מתנת חנם. וסתמא דמלתא מיירי בכולהו אומות,
3 וכן משמע בסוגיין בסמוך. וקשה: דהאי "לא תחנם" בשבע אומות דוקא כתיב, דכתיב (דברים
4 ז): "ונשל גוים רבים מפניך החתי וגו', וכתיב: 'לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן
5 בהם', ובפרק "הערל" (יבמות ע, א) מוקמינן ליה
6 בשבע אומות דבגירותן לית להו תחנות. וכתיב
7 עוד בתריה: "בתוך לא תתן לבנו", ואמרין בסוף
8 פרק קמא דיבמות (ז, א) ובסוף "האומר"
9 בקידושין (סח, ב) דלרבנן דלא דריש "כי יסיר"
10 לברות כל דהמסירין, לא ליפנין מהאי קרא שאר
11 אומות למימר דלא תפסי בהו קדושין, דהא האי
12 קרא בשבע אומות כתיב, וכן "לא תחיה כל
13 נשמה!" ויש לומר: דהאי בכל דהך קרא איכא
14 טעמא רבה דלא מצינן לאינקיטין אלא בשבע
15 אומות. ורלא תחיה כל נשמה" ליכא לאוקמי
16 בשאר אומות. דבהדיא כתיב בהו "וחיו לך למס'
17 ועבדוך", וכן "כי יסיר" לרבנן דלא דריש טעמא
18 דקרא, סברא הוא לאוקמי בשבע אומות דמסירי
19 טפי. וכן "לא תחתן" ליכא לאוקמי אלא בשבע
20 אומות. שהרי כל שאר אומות מותרין לבא בקהל
21 בגירותן חוץ מנאות שאסר הכתוב, מצרי עמוני
22 ומואבי. אבל מתנת חנם ונתינת חן חנייה אין שום
23 טעם לחלק בין שאר אומות לשבע עממים. מיהו
24 קשיא, דכריתת ברית שכתוב אצל "לא תחנם", אי
25 בשאר אומות איירי – הכתיב (מלכים א ה) גבי
26 שלמה חזרים מלך צור: "ויכרתו ברית שנידם"
27 ועוד, דמשמע כל שאר אומות לא תהדרו על
28 כריתת ברית, דהא בגבעונים כתיב (יהושע ט):
29 "בקרבי אתה יושב ואיך אברות לך ברית", משמע
30 – הא בשאר אומות מותרין ויש לומר: דלא
31 תכרות ברית" נמי לא קאי אלא בשבע אומות,
32 וטעמא רבה איכא, וענינא דקרא נמי מוכח,
33 דכתיב: "ונשל גוים רבים ועצומים מנך מפניך
34 החרם תחרימם לא תכרות להם ברית", ואיכא
35 למימר דכין דבשעת כיבוש קיימי ב"לא תחיה",
36 שלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתות ברית.
37 אי נמי, משום דאדוקי בעבודה זרה טפי, אבל
38 שאר אומות לא. **אחד** גר ואחד גוי בין במכירה
39 בין בנתינה – הכא משמע דלכולי עלמא איכא
40 למצוה "תתננה" רמב"ר ארדלעל מינה
41 ואדברתיה, ואפילו רבי יהודה לא פליג אלא
42 משום "או", דהכי נמי דרשין פרק "איהו נשך"

1 לא תתן להם חן – שלא יאמר "כמה גוי זה נאה", הכי גרסינן: **אם** כן לכתוב לא תחנם
2 – בקריאתו מלא, דמשמע לשון חנינה, והוא חן. **מאי** לא תחנם – חסד? קרי ביה "לא
3 תחנם", לשון נתינת קרקע. **תניא** נמי – וכולהו ילפי מהאי קרא: לא תתן להם חנייה –
4 מולא כתיב "תחנם", קרי ביה: "תחנם". לא תתן להם חן – קרי ביה "לא תחנם" לשון
5 חנינה, והיינו חן. מתנת חנם – קרי ביה "לא
6 תחנם", לשון חנם. **לגר אשר בשעריך** – גר
7 תושב שקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח.
8 ונבילה מותרת לו, ואתה מצווה להחיותו דכתיב
9 בגר ותושב (ויקרא כה): "וחיו עמך". תלמוד לומר
10 **או מכור** – וקאי "אגר" דלעיל מיניה: "לגר"
11 תתננה ואכלה או מכור. **לגוי** בנתינה מנין
12 תלמוד לומר תתננה או מכור לנכרי – ודרוש
13 לתריהו "אנכיה", דאי לדברים ככתבן הוא
14 דגוי אסור לתתנה – דהכי איבעי ליה למכתב:
15 "תתננה ואכלה לגר אשר בשעריך או מכור
16 לנכרי", דלא מצי לאוקמי קרייה דנתינה
17 "אנכיה" ולגוי במכירה – אבל בחנם אסור ליתן
18 לו שום מתנה. ופרישין: ורבי יהודה **הא** ודאי
19 **שפיר קאמר רבי מאיר** – דבין מכירה בין נתינה
20 איכא למשרינהו אנן ואגר. **או** – חלוק הוא
21 להקדים נתינה דגר – אם יש גר בשעריך לא
22 ימכרנה לנכרי. ולהכי אתא "או" – למשמע הכי:
23 לגר אשר בשעריך תתננה והוא עיקר מצוה, או
24 אם אין גר מוכרה לגוי.

17 **במכירה, דכרי רבי מאיר; רבי יהודה אומר:** דברים פכתבן, לגר בנתינה ולגוי במכירה.
18 **שפיר קאמר רבי מאיר!** – ורבי יהודה אומר לך: אי סלקא דעתך דקאמר רבי מאיר, לכתוב
19 **רחמנא "תתננה ואכלה ומכר"**, "או" למה לי? **שמע** מינה לדברים פכתבן הוא דאחא. –
20 **ורבי מאיר?** ההוא לאקדומי נתינה דגר למכירה דגוי. – ורבי יהודה? פיון דגר אתה מצווה
21 להחיותו, וגוי אי אתה מצווה להחיותו, להקדים לא צריך קרא. **"דכרי אחר: "לא תחנם"**
22 – לא תתן להם חן. **מסייע** ליה לרב, דאמר רב: אסור לאדם שאומר: **"כמה נאה גויה**
23 **זו"**. מיתבי: מעשה פרבן שמעון בן גמליאל שהיה על גבי מעלה בהר הבית, וראה גויה
24 אחת נאה ביותר, אומר: **"מה רבו מעשיך ה'!"** ואף רבי עקיבא ראה אשת טורנוסרופוס
25 הרשע, רק שחק ובכה; רק – שהיתה באה מסיפה סרוחה, שחק – דעתידה דמגירה ויסיב
26 לה, ככה – דהאי שופרא בלי עפרא! – ורב: אודווי הוא דקא מודה, דאמר מר: הוזהר
27 בריות טובות, אומר: **"ברוך שפכה ברא בעולמו"**. ולאסתכלי מי שרי? מיתבי: **"ונשמת**
28 **מכל דכרי רע"** – שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פגויה, באשת איש ואפילו מוכרתה,
ולא

43 (בבא מציעא סא, א) את כסף לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אבלך, דשדינן "בנשך ובמרבית" א"כסף דלקמיה וא"בבלך" דלבריה. וקשה: מאי שניא מההיא דפרק קמא דקדושין
44 (לב, ב) גבי "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" דלא שדינן "תקום והדרת" א"שיבה" וא"זקן? ויש לומר: דהתם לא שייך "והדרת" גבי "מפני", ולא שייך נמי "תקום" גבי "פני", וקל להבין ואין
45 להקשות מאותן מקראות שאין להם חכמה (וימא נב, ב) והסימן מהם: "מרם שרא", פירוש: "מחר", "משוקדים", "שאת", "ארור", "וקם", אמאי לא אמרין דקיימי אתרווייהו. דהתם לא שייך
46 פירושם בהו כחז בזה, שאם עונה "שאת" א"אם תיטיב" – יהיה שאת לשון נשיאות עון, ואם עונה א"אם לא תיטיב" – יהיה "שאת" לשון פירענות, כמו "נשא אשך אלם". וכן "ארור אפסי
47 עד, אם אפסי מוסב ל"ארור" – אינו מקלל אלא אפסי, ואם "אפסי מוסב על" כ"י עד" – נמצא מקללם. וכן "וקם", אי קאי אהעם – נראה שינוי אתרי אלדי נבר, ואי קאי אתנך "שכב" וגו' –
48 רמז לתחיית המתים. וצריך עיון מ"משוקדים" ומ"מחר", ואין לשם שום חלוק משמעות. ובירושלמי מוסיף פסוק ששי שאין לו הברע – "בני יעקב באו מן השדה כשעמם" או "כשעמם ויתעצבו",
49 ולשם שי חלוק משמעות. דאי "כשעמם" קאי א"באו" – משמע שכאו בלא עת, ואי "כשעמם" קאי א"יתעצבו" – אם כן באו בעתם. ולאחר שכאו כשעמם או ויתעצבו. **רבי** יהודה אומר
50 דברים ככתבן – תימא: לרבי יהודה למה לי "לא תחנם" לאסור מתנת חנם? ותיפוק ליה מהכא ויש לומר: דלא תחנם" אצטריך ליתן בו לאו, והאי דהכא נמי איצטריך לעשה. אי נמי, איכא
51 למימר דהאי דהכא איצטריך לגלות על נתינה דגר שהיא מתנה ממש ולא נתינה בדמים. והקשה רבינו יצחק בן מרדכי, דהכא אסר מתנת חנם לגוי לרבי יהודה, ובפרק "כל שעה" (פסחים
52 כב, א) מוקמינן ההיא ד"שולח אדם ירך לגוי" כרבי יהודה ותיירי רבי, דבתוספתא תניא גבי מלחיה דרבי יהודה דהכא: בגוי המכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו. והא דאמרין בפרק "הדר"
53 (עירובין סד, ב) דאמר ליה לההוא גוי: טול גלוסקין מאילעא. ואף על פי שלא היה מכירו כדמשמע התם – שאני התם שהיה מתלזה עמו בדרך. ואם תאמר: למאן דלאס, וכי לית ליה ההיא
54 ד"מפרטני עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום"? ויש לומר: דדרכי שלום אין זו מתנת חנם. ואם תאמר: ולמאן דשרי, וכי לית ליה ההיא ד"הגוים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא
55 מורדין"? ויש לומר: דקרא מיירי שאינו מחיה באותה מתנה, כי אף אם לא יתן לו כלום לא ימות. ולא דמי להעלאה מן הבור, שהוא קרוב למיתה, ואם מעלהו נמצא מגול בן לעבודה זרה. והא
56 **ורבי** מאיר ההוא איצטריך דלקדום נתינה דגר למכירה דגר – ואם תאמר: וכי אם יש לו לאדם חפץ למכור יתנו לגר קודם שימכרנו לגוי? והלא אפילו לישראל אינו מצוה על כך? ויש
57 לומר: דדוקא נבילה, שאינו שוה אלא דבר מועט לישראל שלא היו גוים מצויים ביניהם. ולגר היא שוה הרבה כשאר בשר. **להקדים** לא צריך קרא – ואם תאמר: כיון דמסביר יש לנו
58 להקדים נתינה דגר למכירה דגר, למה נכתבה נתינה דגר כלל? מכל שכן ממכירה דגוי ידעין ליתו ויש לומר: דאי לא כתיב נתינה דגר הוה אמאי דאסור ליתן לו נבילות, כדי שיתן לב
59 להתגיר לגמרי. **הרואה** בריות טובות אומר כו' – בירושלמי אומר: אפילו גמל נאה, סוס נאה, חמור נאה – אומר: "ברוך שכבה לו בעלמא".

שלא יתרחק אדם ביום – האי קרא דרשה גמורה היא ולא אסמכתא, כדמוכח פרק "נערה שנתפתתה" (כתובות מו, א). והקשה הרב רבינו אלחנן; אם כן מאי רבותיה דיוקאל, דאמרין פרק שני דחולין (לו, ב): "ונפש לא מטומאה" – שלא דרדדתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה? ואומר רבינו יצחק: דמכל מקום רבותא היא ממה שהיה מציל עצמו מהרהור,

מה שאין כן בשאר אדם דאינו ניצל מהם בכל יום, כדאמרין בבבא בתרא פרק "גט פשוט" (קסד, ב): שלשה דברים שאין אדם ניצל מהם בכל יום. וקא חשיב הרדור. **ענוה** מביאה לידי יראת חטא – בירושלמי דשקלים גריס איפכא: יראת חטא מביאה לידי ענוה. וקא סבר רבי יוחנן בן לוי דבסמוך דאמר: ענוה גדולה מכולם. והקשה רבי יהודה מפרי"ש, דאמרין במדרש: שלשה דברים שקלים ודאי ענוה. וקא יראת חטא, כהמה, ענוה; ויש לומר, דהכי קאמר: דלא סגיא לתא בלא הא, יראה בלא חכמה וחכמה בלא יראה, ושתייהם בלא ענוה וענוה בלא שתייהם.

חסידים לא נאמר אלא עניים – ואם תאמר: הא כתיב נמי "או דברת בחזון לחסידך" ולא כתיב "לענוך"? ויש לומר: הנהם חסידים כתיב וכל שכן עניים, אבל לענוך בשורת הגאולה – פשיטא תולה אותם בחשובים וגדולים יותר. **ואי** אשמעינן הני תרתי דלא ידע שבחיהו – והקשה הרב רבינו אלחנן: לישמענין שחת ידיע שבחא, וקמה דפסדא, וכל שכן אילן ונראה ל"ד לאי זו אף וזו קתני. **בהמה** על מנת לשחוט מהו – תימנה: מאי בעי ומאי פליגי רבי מאיר ורבי יהודה בסמוך? הא אפילו בסתם אמרין לעיל: אימור לשחיטה זבנה! ולפירוש רבינו שמואל בן מאיר דלא מיירי לעיל אלא בפרה דוקא, ניהא. ויש לומר: לפירוש הקונטרס דהכא מיירי בעגלים וטחיתים שאסור למכור להם, הא

ל"ה לרבי חנינא בר כהנא, דאמר רבי חנינא בר כהנא, אמרי בי רב: הרוצה שלא יסריח מתו, והפכנו על פניו. תנו רבנן: "ונשמרת מפל דבר רע" – שלא יתרחק אדם ביום ויבוא לידי טומאה פלילה. מכאן אמר רבי פנחס בן יאיר: תורה מביאה לידי זיהרות, וזיהרות מביאה לידי זריזות, וזריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי ענוה, ענוה מביאה לידי יראת חטא, יראת חטא מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקודש, רוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים; וחסידות גדולה מכולן, שנאמר: "או דברת בחזון לחסידך". ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: ענוה גדולה מכולן, שנאמר: "רוח ה' אלהים עלי יען משה ה' אתי לבשר עניים", "חסידים" לא נאמר, אלא "עניים", הא למדת שענוה גדולה מכולן. "אין מוכרין להן" וכו'. תנו רבנן: מוכרין להן אילן על מנת לקצץ וקוצץ, דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר: אין מוכרין להן אלא קצוצה; שחת על מנת לגזוז וגזוז, דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר: אין מוכרין להן אלא גזוזה; קמה על מנת לקצור וקוצר, דברי רבי יהודה, רבי מאיר אומר: אין מוכרין אלא קצורה. וצריכא, דאי אשמעינן אילן – בהא קאמר רבי מאיר, פיון דלא פסיד משהי ליה, אבל האי דכי משהי לה פסיד – אימא מודי ליה לרבי יהודה; ואי אשמעינן בהני תרתי – משהי דלא ידע שבחיהו, אבל שחת ידיע שבחיהו – אימא מודי ליה לרבי מאיר; ואי אשמעינן בהא – בהא קאמר רבי מאיר, אבל בהנך אימא מודי ליה לרבי יהודה, צריכא. איבעיא להו: בהמה על מנת לשחוט, מהו? הנהם טעמא מאי שרי רבי יהודה – דלאו ברשותיה קיימי ולא מצי משהי להו, אבל בהמה, פיון דברשותיה דגוי קיימא משהי לה, או דלמא לא שגא? תא שמע, דתניא: בהמה – על מנת לשחוט ושחוט, דברי רבי יהודה; רבי מאיר אומר: אין מוכרין לו אלא שחומה. משנה אין משכירין להם פתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות, ובסוריא משכירין

ולא בבגדי צבע [של] אשה, – שזוכר את האשה כמו שהיא מלובשת בהן, שמייפין אותה, ומהרהר אחריה. קרן זוית הואי – כשפונה לימין או לשמאל ליכנס ממבוי למבוי ופוגעין זה את זה בקרן זוית, דאינו רואה אותה מדרוך באה כנגדו שיעצם עיניו. בעליון – האשה הרגילה ללבוש, צבע אשה – משמע שמכירה. בגדי צבעונין – אינן של נשים, ומדקתני "בגדי צבע אשה" משמע שמכירה. בעתקיי –

שלבשתן, וכבר ראה אותה מלובשת בהן, וכשחזרו ורואה אותן נזכר בפייה. ודוקא בגדי צבעונין, לפי שהאשה נאה בהן ולא שכוחי, אבל שאר בגדים דשכיח ואינן לגוי לא מסיק אדעתיה להרדור. בחתני – שלא לבשון מעולם. לאשפורי – כובס המתקן בגדים חדשים. מין במינו – בהרבעת בהמה. מותר – לאדם להכניס ידים ארס הזכר, כמכחול בשפופרת – מכוול דוקא קסם משנכנסין בשפופרת – קנה שהמכחול בתוכה. והקיסם קרוי "מכחול" על שם שכוולין בו. הא קא מסתבל – ותניא לעיל: לא בחמור ולא בחמוריהו בעבדותיה פריד – לבו על מלאכתו, ושוכח בהרהור. הוא פריעא בית שחיטה – לראות מבחוץ כבהמה, אלמא מחתך ממש הוא! ונשמרת מפל דבר רע – וסמך ליה "כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה", וקא מוהר ליה להשמר שלא יבא לידי כך. תורה – על ידי ששקט בה. ועוד, שרואה ומבין אזהרות שבה ונשמר. וזירות – וזרין ונשמר קודם לכן שלא תבא עבירה לידי, כי הכא, דאינו מהרהר לבא לידי טומאה. וזירות – כשהעבירה בא לידי, וזרי להשמר שלא יכשל, וחכי אמרין ביכל הברש"ר בשחיטת חולין (וחולין קו, ב). מאי לאו דוהיר ולא נגע? לא, דזרין קדים ומשי ידיה מעיקרא. נקיות – נקי באין חטא. פרישות – אף מדבר המותר פורש, להחמיר על עצמו. פהור – צח מלובן, ועדיף מנקי. לידי רוח הקודש – להשרות עליו שכינה. או דברת בחזון לחסידך – ולא נאמר "ליראך ולענוך". שחת = תבואת חזיתן ושעורין קודם שתמלא בזרין, ובלעז פריד"א. משהי ליה – גוי במחבוה, ונמצא שנתן לו ישוב וחנייה בקרקע. לא ידע שבחיהו – לא מיכנר שבה בחיבורין מכאן ואילך, דקמה פסדא, ואילו נזי נמי דלא פסיד מיהו לא מיכנר דלשבת. אבל שחת – דנראה לעינן, דכמה דמשהי ליה משבחת. בהא קאמר רבי מאיר – בשחת, משום ידיע שבחיהו. דלאו ברשותיה קיימי – שחת ואילו וקמה בקרקע ישראל גינה, ולא מצי לשחינהו, דישאל מעבב עליה. אבל בהמה – מכי זבן לה גוי ברשותיה קיימא. על מנת לשחוט – מתנה עמו בפירוש. **משנה** אין משכירין בתים – לגוי בארץ ישראל, גזירה משום מכירה, דאיסור דאורייתא היא, שנותן להם תניה בקרקע, ואין צריך לומר שדות – דאיכא תרתי לאיסורא כדמפרש בגמרא. סוריא – ארם עובד, וסמוכה לארץ ישראל, וכיבשה דוד וחזרה לקדושת ארץ ישראל שלא על פי הדבור ובלא ששים ירבוה, וקרי ליה "כיבוש יחיד".

וְלֹא יִסְתַּכֵּל בְּבִגְדֵי צָבָע – בגדים צבעוניים [שֶׁל] אִשָּׁה, וְלֹא בְּחִמּוֹר
וְלֹא בְּחִמּוֹרָה, וְלֹא בְּחִיּוֹר וְלֹא בְּחִיּוֹרָה, וְלֹא בְּעוֹפּוֹת, בְּזֶמֶן שֶׁנִּקְקִין
זֶה לָזֶה – שֶׁהֻזְכַּר הַנִּקְבָּה מִזְדוּוּגִים, וְאִפְּסִילוּ אִם קָשָׁה לוֹ לִכְבוֹשׁ אֶת
יִצְרוֹ וּלְעֻצּוֹם עֵינָיו, כֵּאלִילוֹ הוּא מְלֹא עֵינָיו בְּמִלְאָךְ הַמָּוֶת, שְׂאִינוּ
יִכּוֹל לְעֻצּוֹם כָּל עֵינָיו בְּבֵת אַחַת. אֲנִי כִּי שֶׁהֻזְכַּר מִלְאָךְ הַמּוֹת,
מִבִּיאת הַבְּרִייתָא מִימֵרָא בַּעֲנִינֵי אִמְרוּ עָלָיו עַל מִלְאָךְ הַמָּוֶת, שֶׁכִּלּוֹ
מְלֹא עֵינָיו, וּבִשְׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל חוֹלָה הוּא עוֹמֵד מִעַל מְרָאשׁוֹתָיו
וּמִקְדָּם הַנְּחֹת רִאשׁוֹ, וְתִרְבּוֹ שְׁלֹפָה בִּידָּו, וְיִפְּתָה שֶׁל מָרָה וְ-אֶרְסוּ
תְּלִיָּה בּוֹ, בִּינֵן שֶׁחֹלָה רֹאֶת אוֹתוֹ מוֹדִיעָה וּפּוֹתֶתָ אֶת פִּי, וּמִלְאָךְ
הַמּוֹת וְזִיקָה [אֶת הַטִּיפָה] לְתוֹךְ פִּי, מִמֶּנָּה מֵת, מִמֶּנָּה מְסִירָה,
וּמִמֶּנָּה פְּנֵי מוֹדִיקוֹת לְאַחַר הַמּוֹת. עַל כָּל פְּנִים מִבּוֹאֵר בְּבִרְייתָא
שֶׁאִסוּר לְהִסְתַּכֵּל עַל אִשָּׁה, וְאִם כֵּן קָשָׁה כִּיצַד רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן
גַּמְלִיאֵל הִסְתַּכֵּל.
מְסִיבָה הַגְּמָרָא: מַעֲשֵׂה זֶה, בְּקֶרֶן זֵוִית הָיָא וְ-הִיא, וּכְשִׁפְנָה מִמִּבּוֹ
אֲחִיר לְמַבּוֹי הַשְּׁנִי לֹא יָדַע שֶׁנִּמְצְאָתָ שָׁם אִשָּׁה, וְלֹא יָכַל לְהִנָּמַע
מִלְּרֹאוֹתָהּ.
הַגְּמָרָא עוֹבֵרֶת לְבַרֵּר אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא שֶׁהוּבָאָה לְעִיל. שְׁנֵינוּ
בְּבִרְייתָא: 'וְלֹא יִסְתַּכֵּל בְּבִגְדֵי צָבָע [שֶׁל] אִשָּׁה'. אִמְרוּ רַב יְהוֹדָה, אִמְרוּ
שְׁמַוְאַל, הַאיסוּר לְהִסְתַּכֵּל עַל בְּגָדֵי צָבָע שֶׁל אִשָּׁה אֵינוֹ רֶק כְּשֶׁהִיא
לְבוּשָׁה בָּהֶם, אֲלֵא אִפְּסִילוּ כְּשֶׁהֵם שְׂמֹתִין עַל גְּבִי בּוֹתֵל, כִּיּוֹן שֶׁעַל
יָדֵי כִּי נֹזֵכַר בְּאִשָּׁה כְּשֶׁהִיא לְבוּשָׁה וּמִתִּיפָה בָּהֶן, וּבֹא לִידֵי הַרְהוּר
עֲבִירָה.
אִמְרוּ רַב פֶּפְאֵה, וּבְמִכְבִּיר בְּעֻלְיָהּ – אִיסוּר זֶה הוּא רֶק כְּשִׁמְכִיר אֶת
הָאִשָּׁה הַרְגִּילָה לְלִבּוֹשׁ בְּגָדִים אֵלּוּ, שְׂאֻ שִׁיךְ הִטְעָם שִׁיהֲרַח בָּהּ.
הַגְּמָרָא מִדִּיּוּק מִהַבְּרִייתָא כְּדִבְרֵי רַב פֶּפְאֵה: אִמְרוּ רַבָּה, דִּיקָא נָמִי –
אִף מִדִּיּוּק בֶּן מִלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא. דִּיקָמֵי 'וְלֹא בְּבִגְדֵי צָבָע [שֶׁל] אִשָּׁה',
וּמִשְׁמַע שֶׁמְדוּבָר בְּאִשָּׁה מִסּוּיֹמֶת שִׁמְכִירָה, וְלֹא קָמֵי בְּדֶרֶךְ קִיצוֹר
'וְלֹא בְּבִגְדֵי צָבָע וְזֵוֹ', שֶׁמִּלְשׁוֹן זֶה הֵינּוּ יוֹדְעִים שֶׁאִסוּר לְהִסְתַּכֵּל
בְּבִגְדֵי אִשָּׁה שֶׁהִי סֹתֵם בְּגָדֵי צָבָעוֹנִים שֶׁל נָשִׁים הֵם. מִסִּימַת
הַגְּמָרָא: אֲכַן שֶׁמֶץ מִיָּתֶּה מִלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא שֶׁהִיא אִיסוּר הוּא רֶק בְּאִשָּׁה
שֶׁהִיא מְכִירָה.
הַגְּמָרָא מוֹסִיפָה עוֹד תַּנְאִי בְּאִיסוּר לְרֹאוֹת בְּגָדֵי אִשָּׁה כְּשֶׁאֵינִם
עֲלֶיהָ: אִמְרוּ רַב חֲסִדָּה, הֵי מִלֵּי – דִּין זֶה שֶׁשְּׁנֵינוּ, שֶׁאִסוּר לְהִסְתַּכֵּל
בְּבִגְדֵי אִשָּׁה אִף כְּשֶׁאֵינִם עֲלֶיהָ, מְדוּבָר בְּעֻלְיָהּ – בְּבִגְדִים שֶׁכְּבִיר
לְבוּשָׁה וְרֹאֶה אוֹתָהּ לְבוּשָׁה בָּהֶם, שְׁבֹאפוֹן זֶה יֵשׁ לְחוֹשׁ לְהַרְהוּר
כְּשִׁירָאָה שׁוֹב אֶת הַבְּגָדִים וְיֹזְכֵר בְּאִשָּׁה זֶה. אֲמַל בְּחֻדְתִּי – בְּבִגְדִים
חֲדָשִׁים שֶׁלָּא לְבוֹשֶׁת מְעוֹלָם, לִית לָן בָּהּ – אִין אִיסוּר לְהִסְתַּכֵּל
עֲלֶיהָ, אִף שֶׁהִיא מְכִירָה אֶת הָאִשָּׁה שֶׁבְּגָדִים אֵלּוּ שִׁיכִים לָהּ, כִּיּוֹן
שֶׁאִין בּוֹזֵה חֲשֵׁשׁ הַרְהוּר.
וּמוֹכִיחַ רַב חֲסִדָּה אֶת דְּבָרֵיו: דָּאֵי לֹא תִּיקָא הֵי – שֶׁאִם לֹא תִּאֲמַר
כִּי, אֲלֵא תִּסְבּוֹר שֶׁאִף בְּבִגְדִים חֲדָשִׁים יֵשׁ אִיסוּר לְהִסְתַּכֵּל, יֵהָא
קָשָׁה, אֲנִי, מָנָה לְאַשְׁמֹרִי תִּיכִי וְהִכֵּינִי – אִין אֲנִי מִבִּיֵּאִים בְּגָדִים
חֲדָשִׁים לְכוֹבֵס לְתַקֵּן וְהָלֵא אֲנִי מְכַשִּׁילִים אוֹתוֹ בְּאִיסוּר, שֶׁהִי הָא
קָא מְסַתְּכָל – הוּא מִסְתַּכֵּל עֲלֶיהָ. וּמִזֵּה שְׁמוֹתָ לְהִבִּיא בְּגָדִים
לְכוֹבֵס מוֹכַח שֶׁאִין אִיסוּר לְהִסְתַּכֵּל עַל בְּגָדִים חֲדָשִׁים שֶׁל אִשָּׁה.
רוֹחָה הַגְּמָרָא אֶת הַהוֹכָחָה: וְלִמְעֻקֵּיךְ – וְלִשְׁטִיתְךָ, שֶׁטַעַם הַהִיתֵר
לְמִסּוֹר לְכוֹבֵס הוּא רֶק מִחֲמַת שֶׁהֵם בְּגָדִים חֲדָשִׁים, אֲבָל אִם הִיָּה
בּוֹזֵה חֲשֵׁשׁ הַרְהוּר הִיָּה אִסוּר לְהִבִּיאֵם אֵלָיו, כִּיצַד תִּבְאֵר אֶת הָא
דָּאִמֵּר – מִזֵּה שֶׁאֲמַר רַב יְהוֹדָה, לְגַבִּי שְׁתֵּי בִּהְמוֹת וְזִכְר וּנְקִיבָהוּ שֶׁהֵם
מִין בְּמִינוֹ – מֵאוֹתוֹ הַמִּין, וְאִין בָּהֶם אִיסוּר כְּלֵאִים, שְׁמוֹתָ לְאֹדֵם
לְהִכְנִים בִּידֵים אֶת אֲבֵר הַזִּכֵּר בְּמִכְחָל בְּשִׁפּוֹתָ וְ-לְהַרְבִּיעֵם, הָא
וְהִי מִשְׁעוֹשָׁה זֹאת קָא מְסַתְּכָל בּוֹזֵה, וְשְׁנֵינוּ בְּבִרְייתָא לְעִיל
שֶׁאִסוּר לְהִסְתַּכֵּל עַל בְּעֻלֵי חַיִּים כְּשֶׁם מוֹדִיקֵם לֵזֶה לֵזֶה. אֲמַל וְדֵאֵי
יֵשׁ לֹמֵר שֶׁהַעֲוָשָׁה כֵּן בְּעִבְדִּיתָהּ מְרִיד – טְרוּד בְּעִבּוּדוֹתָ כְּדִי
לְהַרְבוֹת לוֹ וְלָדוֹת, וְאֵינוּ פְּנִי לְהַרְהוּר הַרְהוּרִים אִסוּרִים, הָקָא נָמִי
– אִף כֵּאֵן, הַכּוֹבֵס בְּעִבְדִּיתָהּ מְרִיד – טְרוּד בְּעִבּוּדוֹתָ לְתַקֵּן אֶת
הַבְּגָד וְאִין חֲשֵׁשׁ הַרְהוּר, וְאִין זֶה רֹאִיָּה שְׁמוֹתָ לְהִסְתַּכֵּל עַל בְּגָדִים
חֲדָשִׁים.
הַגְּמָרָא דְּנָה בְּדִבְרֵי הַבְּרִייתָא שֶׁמִּלְאָךְ הַמּוֹת הוֹרֵג עַל יָדֵי טִיפָה:

אִמְרוּ מִר בְּבִרְייתָא, שֶׁמִּלְאָךְ הַמּוֹת זוֹרֵק אֶת הַטִּיפָה שֶׁל מֵרָה לְפָנָיו
שֶׁל הַחוֹלָה, וּמִמֶּנָּה הוּא מֵת. שְׂוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: יִיקָא פְּלִיגָא דְּאִבּוּהָ
דְּשְׁמַוְאַל – שְׂמָא נִאֲמַר שְׁבִרְייתָא זֶה חוֹלֶקֶת עַל דְּבָרֵי אֲבִיו שֶׁל
שְׁמַוְאַל, דְּאִמְרוּ אִבּוּהָ דְּשְׁמַוְאַל, אִמְרוּ לִי מִלְאָךְ הַמָּוֶת, אִי לֹא
דְּחִישְׁנָא לִיקָרָא דְּבִרְייתָא – אִם לֹא שֶׁהִייתִי חוֹשֵׁשׁ לְכַבּוֹד הַבְּרִיּוֹת,
הָיִיתִי פְּרִיעָא בֵּית הַשְּׁחִטָּה בְּכַהֲנָה – הִייתִי מְגַלָּה אֶת הַסִּמָּנִים
וְ-הַקְנָה הַחוֹשֵׁשׁ, שֶׁשֶׁם שׁוֹחֲטִים כְּשֶׁהֵם חוֹנוּכִים, וּמִשּׁוֹם כְּבוֹד
הַבְּרִיּוֹת אֲנִי נֹזֵכֶר מִלְעֲשׂוֹת כֵּן. וּמִשְׁמַע שֶׁהוּא הוֹרֵג עַל יָדֵי חִיתוֹךְ
וְלֹא עַל יָדֵי טִיפָה.
מְסִיבָה הַגְּמָרָא: דִּיקָא – שְׂמָא הָיָא מִיָּתֶה אֹפֶן הַרְיָגָתָה שֶׁהִיא
מְסַתְּכָה לָהּ לְכִיּוֹנִין – חוֹתֶכָתָ אֶת הַסִּמָּנִים.
שְׁנֵינוּ בְּבִרְייתָא: מִמֶּנָּה וְ-מֵאוֹתָהּ טִיפָה מְסִירָה. אוֹמֵרֶת הַגְּמָרָא:
הַנִּאֲמַר בְּבִרְייתָא זֶה מְסִירָה לִּיה לְרַבִּי חֲנִינָא בְּרַב פְּהִינָא, דְּאִמְרוּ רַבִּי
חֲנִינָא בְּרַב פְּהִינָא, אִמְרוּ בִּי רַב – אֲמַרְנוּ בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַב, אֲדָם
הַרְזִיחַ שְׁלֹא יִסְרִיחַ מוֹת, וְהַפְּכָנוּ עַל פְּנֵי מִיד לְאַחַר שְׁמָת, וְעַל יָדֵי
כִּי לֹא יִחוּשׁוּ בְּסִרְחוֹן הַיּוֹצֵא מִפִּי.
הַגְּמָרָא מִבִּיָּאָה בְּרִייתָא נֹסֶפֶת הַעוֹסֶקֶת בְּאִיסוּרֵי רֹאִיָּה וְהַרְהוּרֵי
עֲבִירָה: תִּנּוּ רַבֵּן, נִאֲמַר בְּתוֹרָה (דְּבָרִים כג) 'כִּי תִצָּא מִחֲנֶה עַל אִיבִיךָ
וְנִשְׁמָרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע', וְיֵשׁ לְלִמּוּד מִהַסּוֹק שְׁלֹא יִהְיֶה רַבֵּן
הַרְהוּרִים הָאִסוּרִים בָּיוֹם, וְיִבְאֵא עַל יָדֵי כִּי לִידֵי מוֹמָאָה בְּלִילָה,
שִׁירָאָה קָרִי.
מִמְסִיבָה הַבְּרִייתָא, מְכָאן – מִלִּמּוּד זֶה אִמְרוּ רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר,
תוֹרָה שְׁלּוֹמֵד הָאִדָּם מְבִיָּא אוֹתוֹ לִידֵי וְהִיּוֹת, שֶׁאִם יִבּוֹא לִידֵי
חֲטָא לֹא יִכְשַׁל בּוֹ. וְהַהִיּוֹת מְבִיָּא אוֹתוֹ לִידֵי וְהִיּוֹת, לְהִיּוֹת נִשְׁמַר
שֶׁלֹּא יִגִּיעַ כָּלֵל לִידֵי עֲבִירָה, וְכּוֹנֵן שֶׁלֹּא יִהְרַח בָּיוֹם וְעַל יָדֵי כִּי
לֹא יִבּוֹא לִידֵי טוֹמָאָה בְּלִילָה. וְהִיּוֹת מְבִיָּא לִידֵי נְקִיּוֹת מִחֲטָא
לְגַמְרִי. נְקִיּוֹת מְבִיָּא לִידֵי פְּרִישׁוֹת אִפְּסִילוּ מִדְּבָרִים הַמוֹתִרִים,
לְהַחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ. פְּרִישׁוֹת מְבִיָּא לִידֵי מְהֵרָה – שִׁהָא צֵחַ וּמְלוֹבֵן
מִכָּל חֲטָא, וְזֶה דְּרָגָה גְּבוּהָה מִנְקִיּוֹת. מְהֵרָה מְבִיָּא לִידֵי (הַסִּדּוֹת
חֲסִידוֹת) (קְדוּשָׁה, קְדוּשָׁה) מְבִיָּא לִידֵי עֲנָוָה, שְׁמוֹתוֹךְ שֶׁהִיא מְלוֹל
בְּעִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֵינוּ מִתְגַּלָּה בְּשִׁבּוּר, בֹּא לִידֵי עֲנוּהָ. עֲנָוָה
מְבִיָּא לִידֵי יִרְאָה חֲטָא, שִׁפְחוֹד מִהַחֲטָא כְּמוֹ שֶׁמִּפְחוֹד מֵאוֹיֵב.
וְיִרְאָה חֲטָא מְבִיָּא לִידֵי (קְדוּשָׁה קְדוּשָׁה) (הַסִּדּוֹת, שִׁיעוּשָׁה כָּל
מַעֲשֵׂיו לְשֵׁם שְׁמַיִם, וְהַסִּדּוֹת) מְבִיָּא לִידֵי רוּחַ הַקְּדוֹשׁ, שֶׁתִּשְׁרָה
עָלָיו הַשְּׁכִינָה. רוּחַ הַקְּדוֹשׁ מְבִיָּא לִידֵי תַּחֲתִית הַתַּיִם. מִסִּימַת
הַבְּרִייתָא: וּמִדַּת הַסִּדּוֹת הִיא הַגְּדוּלָּה וְהַחֲשׁוּבָה מְבִיָּא, שְׁנֵאֲמַר
(תְּהִלִּים פט ב) 'אִי דְּבִרְתָּ כְּתוּבִין לְחִסְדֵּיךְ', וּמִכָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר נִאֲמַר 'לִירְאִיךְ'
או 'לְעוֹנִיךְ' מוֹכַח שֶׁהַסִּדּוֹת גְּדוּלָּה מִירְאָתָ חֲטָא וּמַעֲנוֹ.
מִבִּיָּא הַגְּמָרָא שִׁטָּה שֶׁחוֹלֶקֶת עַל הַבְּרִייתָא: וְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר,
הַאוֹמֵר שֶׁחֲסִידוֹת הִיא הַמִּידָה הַגְּדוּלָּה מְכוֹלָם, פְּלִיגָא – חוֹלֶק עַל
דְּבָרֵיו דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, דְּאִמְרוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי, הַעֲנִיָּה גְּדוּלָּה
מְבִיָּא, שְׁנֵאֲמַר (יִשְׁעִיָּה סא כ) 'רוּחַ ה' אֱלֹהִים עָלָי יִנֵּן מִשָּׁה ה' אוֹתִי
לְבָשֶׁר עֲנִיּוֹם', שֶׁהִנְבִּיא יִשְׁעִיָּהוּ אוֹמֵר שְׁדַרְבִּי נִחְמָתוֹ עַל סִיּוֹם
הַגְּלוּת וְהַגְּאֻלָּה הַעֲתִידָה אֵינִם מְלִיבֵן אֲלֵא ה' מִיְנָהוּ שִׁיבִשֶׁר זֹאת
לְעוֹנִים, וְיֵשׁ לְדִיּוּק, שִׁיבִשֶׁר חֲסִידִים' לֹא נִאֲמַר בְּפִסּוֹק אֲמַל עֲנִיּוֹם,
הָא לְמַדָּת מְדַבֵּר זֶה שְׁעִנָּה גְּדוּלָּה מְבִיָּא.
שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה: אִין מוֹכְרִין לָהּ וְכוּ' בִּמְחוּבֵר לְקַרְקַע, אֲבָל מוֹכֵר הוּא
[אֶת הָאֵילָן] מִשִּׁיקָצִי. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר מוֹכֵר הוּא עַל מִנֵּת לְקוֹץ.
הַגְּמָרָא מִבִּיָּא בְּרִייתָא בַּעֲנִין זֶה: תִּנּוּ רַבֵּן, מוֹכְרִין לָהּ וְ-לְלוּיִם
אֵילָן מְחוּבֵר לְקַרְקַע, עַל מִנֵּת לְקוֹץ אֶת הָאֵילָן, וְהִנּוּ קוֹצִין אֶת
הָאֵילָן לְאַחַר הַמְכִירָה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אִין מוֹכְרִין
לָהּ אִף כְּשֶׁמִּתְנָה עִימּוֹ שִׁיקָצִי, שְׂמָא לֹא יִקְצָנוּ וְנִמְצָא שְׁתָּן לָגוֹ
יִשׁוּב וְהִנֵּה בְּקַרְקַע, אֲמַל מוֹתֵר לְמַכּוֹר לָהּ רֶק קוֹרָה קִצְצָתָ.
וְכֵן מוֹתֵר לְמַכּוֹר לָגוֹ שְׁחֵת וְ-תְבוּאָה שֶׁהַחֲחִילָה לְצַמּוֹחַ מִעֵטֶן
הַמְחוּבֵרֶת לְקַרְקַע, אִם מוֹכֵר עַל מִנֵּת לָגוֹז מִיד, קוֹדֵם שֶׁתִּצְמַח,
וְגוֹז, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אִין מוֹכְרִין לָהּ תְבוּאָה
מְחוּבֵרֶת כָּלֵל, וְאִף לֹא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּתְנָה שִׁיגוּז, אֲמַל רֶק כְּשֶׁהִיא כְּבֵר
וְזִיּוּהָ. וְכּוֹמֵר כֵּן מוֹתֵר לְמַכּוֹר לָגוֹ קָמָה וְ-תְבוּאָה שֶׁעוֹמֶדֶת בְּקוֹמָתָהּ,
כְּלוֹמֵר שֶׁהוֹשִׁלְמָה גְּדִילָתָהּ וּמוֹכְנָה לְקִצְרָהּ עַל מִנֵּת לְקָצוֹר וְקוֹצֵר,

הגמרא מבארת את שיטת רבי מאיר באופן אחר: הָתָם, לגבי
השכרת שדה בסוריא, לֹא נִזְרָה הוּא – אין האיסור מדרבנן משום
גזירה, אלא הטעם הוא משום דקִסְבֵּר רבי מאיר שְׂמִינָה בְּיָבוֹשׁ של יָחִיד,
שְׂמִינָה בְּיָבוֹשׁ – נחשב כיבוש, ולכן גם סוריא שנכבשה על ידי דוד
המלך ללא שישים ריבוא מישראל ושלל על פי הדיבור, יש בה
קדושת ארץ ישראל, ולכן אסור מהתורה למכור בה בתים ושדות.
ואף שבארץ ישראל סובר גזוירים לאסור שכירות משום מכירה
בין בבתיים ובין בשדות, מכל מקום בסוריא הקילו חכמים בגזירתם,
ודווקא בַּשָּׂדֶה, דַּאִית בֵּית תְּרֵתִי – שיש בה שני איסורים אם
ימכרנה לנכרי, וְנִזְרָה בֵּית רַבָּנָן שכירות משום מכירה, אבל מכירת
בָּתִּים, לִית בָּהּ תְּרֵתִי, אלא רק איסור אחד של לא תחנם, לֹא נִזְרָה
בָּהּ רַבָּנָן שכירות משום מכירה.
שנינו במשנה: וּבְחוּץ לְאֶרֶץ וכו' מוכרים להם בתים ומשכירים
להם שדות, דברי רבי מאיר.
הגמרא מבררת מדוע בתים מותר אף למכור, ושדות מותר רק
להשכיר. מבארת הגמרא: שָׂדֶה, דְּבִארְץ יִשְׂרָאֵל אֵית בֵּית תְּרֵתִי –
יש בה שני איסורים, וְנִזְרָה בָּהּ רַבָּנָן בחוץ לארץ, שלא למכרה,
מחשש שיבואו למכור גם בארץ ישראל, והתירו רק להשכיר.
אבל בָּתִּים, דְּאִפִּילוּ בִּארְץ יִשְׂרָאֵל, לִית בָּהּ תְּרֵתִי – אין בהם שני
איסורים, אלא אחד, לֹא נִזְרָה בָּהּ רַבָּנָן, והתירו אף למכור.
שנינו במשנה: רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְשַׁכְּרִין לָהֶם בָּתִּים וכו'
אבל שדות.
הגמרא מבררת מה ההבדל לרבי יוסי בין בתים לשדות. שואלת
הגמרא: מָאי טַעְמָא – מה הטעם של רבי יוסי שמתיר להשכיר
בתים לנכרי בארץ ישראל ולא חושש משום מכירה, ובשדות
חושש ואוסר להשכיר. מבארת הגמרא: שְׂדוֹת, דְּבִארְץ יִשְׂרָאֵל
אֵית בָּהּ תְּרֵתִי – יש בהם שני איסורים, וְנִזְרָה בָּהּ רַבָּנָן השכרה
משום מכירה. אבל בָּתִּים דְּאִפִּילוּ בִּארְץ יִשְׂרָאֵל לִית בָּהּ תְּרֵתִי,
אלא רק איסור אחד, לֹא נִזְרָה בָּהּ רַבָּנָן השכרה משום מכירה.
שנינו במשנה: רבי יוסי אומר וכו' וּבְסוּרְיָא מוֹכְרִין וכו' בתים
ומשכירין שדות.
שואלת הגמרא: מָאי טַעְמָא – מה טעמו של רבי יוסי שמתיר
למכור לנכרי בתים בסוריא, אבל אסור למכור שם שדות. משיבה
הגמרא: קִסְבֵּר רבי יוסי שְׂמִינָה בְּיָבוֹשׁ יָחִיד לֹא שְׂמִינָה בְּיָבוֹשׁ ואין לסוריא
קדושת ארץ ישראל, ומהתורה מותר למכור בה בתים ושדות,
וְשָׂדֶה, דְּבִארְץ יִשְׂרָאֵל אֵית בָּהּ תְּרֵתִי – יש בה שני איסורים, וְנִזְרָה
בָּהּ רַבָּנָן לאסור את מכירתה בסוריא משום ארץ ישראל. אבל
מכירת בָּתִּים, דְּאִפִּילוּ בִּארְץ יִשְׂרָאֵל לִית בָּהּ תְּרֵתִי – אין בהם שני
איסורים, אלא איסור אחד, לֹא נִזְרָה בָּהּ רַבָּנָן לאסור מכירתם
בסוריא.
עוד שנינו במשנה: רבי יוסי אומר וּבְחוּץ לְאֶרֶץ מוֹכְרִין וכו' אלו
ואלו, והיינו בתים ושדות.
מבררת הגמרא: מָאי טַעְמָא דרבי יוסי, שמתיר למכור בחוץ לארץ
אפילו שדות. מבארת הגמרא: כִּינָן דְּמִרְחָק – שחוץ לארץ היא
רחוקה מארץ ישראל, לֹא נִזְרִין כלל לאסור שם, שאין חשש
שיטעו לדמות ולהתיר גם בארץ ישראל.
הגמרא מבררת את ההלכה: אִמֵּר רַב יְהוּדָה, אִמֵּר שְׂמוּאֵל, הֲלָבָה
כְּרַבִּי יוֹסִי שבחוץ לארץ מוכרים בתים ושדות, ובסוריא מוכרים
בתים ומשכירים שדות, ובארץ ישראל רק משכירים בתים. אִמֵּר
רַב יוֹסֵף, וּבְלִבְדָּ שְׂלָא יַעֲשֶׂה שְׂבוּנָה – שלא ימכור בסוריא ולא
ישכיר בארץ ישראל כמה בתים [באותה שורה] לנכרים שעל ידי
כך תהא שם שכונה של נכרים. מבררת הגמרא: וְכִּמְהָ בָתִּים
נחשבים לְשְׂבוּנָה. מבארת הגמרא: ששנינו מפי תַנָּא שלימד, אֵין
שְׂבוּנָה פְּחוּתָה מְשַׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם, ומותר למכור רק בית או שתיים
ולא שלשה.
שואלת הגמרא: אם יש איסור לעשות שכונה של נכרים איך
התירו למכור בית אחד לנכרי אחד, וְלִחוּשׁ דְּלָמָּא אֵייל הָאִי יִשְׂרָאֵל
וּמִזְבֵּן לְחֵד עוֹבֵד בּוֹקְבִים – נחשוש שמוא ילך הישראל וימכור בית
אחד לנכרי אחד [ובהיתר] וְאֵייל הָאִי וּמִזְבֵּן לָהּ לְתֵרִי – וילך הנכרי

מְשַׁכְּרִין לָהֶם בָּתִּים, אֲבָל לֹא משכירים להם שְׂדוֹת, וּבְחוּץ לְאֶרֶץ,
מוֹכְרִין לָהֶם בָּתִּים וּמְשַׁכְּרִין להם שְׂדוֹת, דְּכַרִּי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסִי
חולק ואומר, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְשַׁכְּרִין לָהֶם בָּתִּים ולא גזרו משום
מכירה, אֲבָל לֹא משכירים להם שְׂדוֹת. וּבְסוּרְיָא מוֹכְרִין להם בָּתִּים,
וּמְשַׁכְּרִין שְׂדוֹת, וּבְחוּץ לְאֶרֶץ מוֹכְרִין אֵלּוּ וְאֵלּוּ.
המשנה מלמדת באיזה אופן מותר להשכיר בית לנכרי. ממשיכה
המשנה: אִף בְּמָקוֹם שְׂאֵמְרוּ חכמים שמותר לְהַשְׁכִּיר בית לנכרי, לֹא
לְצוּרָה בֵּית דִּירָה אִמֵּרוּ כֵּן, מִפְּנֵי שְׂהוּא מְכַנִּים לְתוֹכּוֹ עֲבוֹדַת
בּוֹקְבִים, ודבר זה אסור, שְׂאֵמְרָא (דברים ז) וְלֹא תִבְיָא תוֹעֵבָה אֶל
בֵּיתְךָ, וכיון שהבית בבעלות הישראל, יש בזה איסור, אלא מותר
להשכיר לו רק כדי שישמור שם תבן או עצים.
המשנה מלמדת את האיסור להשכיר לנכרי בית מרחץ: וּבְכָל
מָקוֹם – אפילו בחוץ לארץ, לֹא יִשְׁכִּיר לוֹ אֶת הַמִּרְחָץ, מִפְּנֵי שְׂאֵף
אחר השכרתו הוּא נִקְרָא עַל שְׂמֵוֹ של הישראל, ויחשבו בני אדם
שמחממים שם מים בשבת בשליחות בעליו הישראלי.

גמרא

שנינו במשנה: 'אין משכירין להם בתים בארץ ישראל, ואין צריך
לומר שדות'. שואלת הגמרא: מָאי אֵין צָרִיךְ לומר שאין משכירין
שְׂדוֹת, כלומר, מדוע פשוט שהשכרת שדה חמורה מהשכרת בית.
משיבה הגמרא: אֵיילָמָּא – אם נאמר שזוהו משום דְּמַכִּירַת שדה
אֵית בָּהּ תְּרֵתִי – יש שתי איסורים, הָדָא – איסור אחד, נתינת חֲדָת
קִרְקַע לגוי שזוהו לאו של לא תחנם' (דברים ז). וְהִדָּא – ואיסור אחד
[ונסוף]. דְּקָא מְפַקֵּעַ לָהּ מִפְּעֻשָּׁר – שעל ידי המכירה לנכרי הוציא
את השדה ממצות מעשר שיש בה כשהיא ביד הישראל, ולכן
פשוט שאם גזרו חכמים על השכרת בית, אף שבמכירתו לגוי יש
רק איסור של לא תחנם, אין צריך לומר שגזרו כן בשדה,
שבמכירתה עוברים בשני איסורים.
שואלת הגמרא: אֵי קֵבִי – אם כך, שהחילוק הוא בין איסור אחד
לשני איסורים, הרי במכירת בָּתִּים נִמִּי (גם) אֵיבָא תְּרֵתִי – יש שני
איסורים, הָדָא, שנותן לגוי חֲנִיתָה קִרְקַע בארץ ישראל, וְהִדָּא, דְּקָא
מְפַקֵּעַ לָהּ מִפְּעֻשָּׁר – שמפקיע את הבית ממצות מזוזה.
משיבה הגמרא: אִמֵּר רַב מִשְׁרֵיָא, מצות מְזוּזָה אינה חובה על
הבית, אלא חֻבַּת האדם הָדָר הוּא, וכיון שמעולם לא היה חיוב על
הבית עצמו, לא שייך לומר שהפקיעו ממצות מזוזה, אלא כשדר
בו יהודי עליו לקבוע מזוזה, וכשדר שם גוי אין עליו שום חיוב
כלל.
שנינו במשנה: בְּסוּרְיָא מְשַׁכְּרִין להם בָּתִּים וכו', אבל לא מוכרים
להם בתים.
שואלת הגמרא: כיון שהשכרת בתים בסוריא מותרת, מָאי שְׂנָא –
במה שונה מְכִירָה של בתים בסוריא, דְּלֹא – שאין מוכרים להם.
משיבה הגמרא: גזרו על מכירת בתים בסוריא משום חשש מְכִירָה
דְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שבוה יש איסור 'לא תחנם' (דברים ז).
שואלת הגמרא: אֵי קֵבִי, מְשַׁכְּרִיתִי נִמִּי נְגוּזוּ – נאסור השכרת
בתים בסוריא, מחשש השכרה בארץ ישראל, שבוה כבר גזרו
ואסרו מחשש שיבואו למכור להם בתים בארץ ישראל, שזוהו
איסור תורה.
משיבה הגמרא: הִיא נִזְפָּה – השכרת בתים בארץ ישראל אסורה
רק משום נִזְרָה, שמוא יבוא למכור, וְאֵין נִיקוּם וְנִיגוּזוּ נִזְרָה לְנִזְרָה –
וכי אנו נקום וגזרו גזירה נוספת [על השכרה בסוריא] מחשש
שיעברו על הגזירה הראשונה [השכרה בארץ ישראל], והרי אין
חכמים גזורים איסור אלא במקום שיש חשש לעבירה דאורייתא,
ואין עושים גזירה לגזירתן.
הגמרא שואלת שמצינו לרבי מאיר שגזורים גזירה לגזירה.
שואלת הגמרא: וְהָאִי שְׂכִירִית שָׂדֶה דְּבְסוּרְיָא, הִנֵּרָה לְנִזְרָה הִיא, וְקָא
נִזְרִין, שהרי איסור השכרת שדה בסוריא הוא גזירה משום
השכרה בארץ ישראל, שאסורוהו בגזירה מחשש מכירה בארץ
ישראל, ומדוע שכירות בתים אין גזורים.

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף כא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רלה רש"י תוספות

משכירין להם בתים – ולא גורין אטו מכירה, דאי נמי אתי לדי מכירה לא עבר אדאורייתא, דכי כתיב לא תתן להם חן וחסה – בארץ ישראל כתיב, דחשיבא חנייתה. ומיהו מכירה לכתחילה לא, דגורין משום מכירה דארץ ישראל. אבל לא שדות – דאיכא תרתין לאיסורא. וחוצה לארץ – דמירוק, וליכא למיגור מכירה דהתם אטו מכירה דארץ ישראל. מוכרין בתים ומשכירין שדות – אבל

מכירה דשדות לא, כיון דאיכא תרתין – גורין. טעמא דרבי יוסי מפרש בגמרא. אף במקום שאמרו להשכיר – בתים, לא לבית דירה אמרו, אלא לאשתמשו בהו בציבי ותיבנא. מפני שנקראת על שמו – והרואה שמתמקין בשבת אומר שהבונים שלוחין של ישראל הן. גמרא חובת הדר הוא – ולא חובת הבית, הלכך ליכא אפקעתא. דכתיב "ביתך" – דרך ביאתך, אלמא למי שנבנס ויציא לתוכה אזיר רחמנא. היא גופא נזירה – שכירות אטו מכירה. והא שכירות שדות דסוריא נזירה לגזירה היא – דקא סלקא דעתך משום שכירות דארץ ישראל איסור. שמיא כיבוש – ובמכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות, הלכך שכירות שדות דסוריא לאו גזירה היא משום שכירות דארץ ישראל, אלא משום מכירות שדות, דלאו גזירה היא אלא איסורא דאורייתא. ומיהו לא אחמור בה רבנן למיגור שכירות דבתים אטו מכירה. אבל שדות דאיכא תרתין גורו – שכירות אטו מכירה. ובחוצה לארץ כו' שדות דאית בהו תרתין גורו בהו רבנן – דמשכירין ולא מוכרין. משום מכירה דארץ ישראל. רבי יוסי אומר בארץ ישראל משכירין להם בתים – ולא גורין אטו מכירה. אבל שדות – דאיכא במכירתן תרתין לאיסורא – גורין שכירות אטו מכירה. הכי נרשינן: קסבר כיבוש יחיד לאו שמיא כיבוש – הלכך ליכא איסורא במכירת בתים. שדות דאית בהו תרתין גורו בהו רבנן – במכירתן בסוריא אטו מכירה דארץ ישראל. ונחוש דלמא אויל האי ישראל – דשרית ליה לזבוגי לחד גוי, ומובין להאי יחיד. ואויל – האי גוי ומובין לה לתרתין פלגי לתרי, ומעבב השלישית לעצמו, ואיכא שכונה. מפקדינן – גרסינן. אלפני דלפני כו' – כלומר, לכלול האי לא חיישינן. וסתמא

משכירין להם בתים אבל לא שדות, ובחוצה לארץ מוכרין להם בתים ומשכירין שדות, דכרי רבי מאיר; רבי יוסי אומר: בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות, ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות, ובחוצה לארץ מוכרין אלו ואלו. אף במקום שאמרו להשכיר – לא לבית דירה אמרו, מפני שהוא מכנים לתוכו עבודה זרה, שנאמר: "לא תביא תועבה אל ביתך". ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ, מפני שהוא נקרא על שמו. גמרא מאי "אין צריך לומר שדות"? אילימא משום דאית בה תרתין: חדא – חניית קרקע, וחדא – דקא מפקע לה ממוזעה! אמר רב משרשיא: מוזעה חובת הדר הוא. "בסוריא משכירין בתים" כו'. מאי שנא מכירה דלא? משום מכירה דארץ ישראל; אי הכי, משכירות נמי נגזור! – היא גופה גזירה, ואין ניקום ונגזור גזירה לגזירה? – והא שכירות שדה דבסוריא, דגזירה לגזירה היא, וקא גורין! – התם לאו גזירה הוא, קסבר: כיבוש יחיד שמיא כיבוש; שדה דאית ביה תרתין – גזרו ביה רבנן, בתים דלית בהו תרתין – לא גזרו בהו רבנן. "בחוצה לארץ" וכו'. שדה דאית ביה תרתין – גזרו בהו רבנן, בתים דלית בהו תרתין – לא גזרו בהו רבנן. "רבי יוסי אומר: בארץ ישראל משכירין להם בתים" וכו'. מאי טעמא? שדות דאית בהו תרתין – גזרו בהו רבנן, בתים דלית בהו תרתין – לא גזרו בהו רבנן. "ובסוריא מוכרין" וכו'. מאי טעמא? קסבר: כיבוש יחיד לא שמיא כיבוש, ושדה דאית בה תרתין – גזרו בה רבנן, בתים דלית

"ובחוצה לארץ מוכרין" וכו'. מאי טעמא? ביהו דמרחק לא גורין. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. אמר רב יוסף: ובכללך שלא יעשה שכונה. וכמה שכונה? תנא: אין שכונה פחותה משלשה בני אדם. ולחש דלמא אויל האי ישראל ומזבין לחד גוי, ואויל היאך ומזבין לה לתרתין? אמר אביי: א"לפני" מפקדינן, א"לפני" לא מפקדינן. "אף במקום שאמרו להשכיר". מפלל דאיפא דוכתא דלא מוגרי, וסתמא

הא אמר רב משרשיא מוזעה חובת הדר היא – פירוש: ואם כן אין לגזור בהו שכירות אטו מכירה. דמכירה לא מפקע לה ממוזעה, אבל בשדות במכירה מפקע להו ממוזעה. ויש מפרשים דאתא אפילו למאן דאמר אין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר בסוף "השולח" (גיטין מז, א). דמכל מקום חשובה הפקעה מה שהיא עתה ביד גוי והוא זורעה, שאינו מפרש ממנה מעשר, נמצא שאין מקיימין בהו השדה מצוה התלויה בה. אבל בית אין כאן הפקעה, מפני שאין הבית עצמו דחייב כיון שאין ישראל דר בתוכו. ולא נהירא, דאם כן מאי קאמר בסמוך לרבי יוסי: שדה דאית ביה תרתין גורו רבנן שכירות אטו מכירה? הלא בשכירות גופא איכא תרתין, דבשכירות גופה איכא הפקעה ממוזעה, שלא יעשר הגוי מאותה תבואה! ועוד קשיא. לדשון הפקעה משמע שמפקיע החיוב לגמרי מן הקרקע, וכן אין הפקעה מגורה היא דאין קנין, שהרי גם עתה שהוא ביד הגוי אם יזרע בה ישראל תתחייב לעשרו לכך נראה לפרש דאתא נמאן דאמר יש קנין, ובשומרה לגוי הוא מפקיעה ממש ממוזעה, שאפילו חזר ישראל לא תתחייב במעשר. אבל בית דאי אינו מפקיע מן המזוזה, דאפילו לא ימכרנו לגוי אלא שלא ידר בו ישראל – אין כאן חיוב מוזעה מן התורה, ואפילו אם שכרה ישראל אתר ודר בתוכה. דהכי קיימא לן, דהא אמרין פרק "התכלת" (מנחות מז, א): השוכר בית בחוץ לארץ כל שלשים יום פטורה מן המזוזה, מכאן ואילך חייבת, בארץ ישראל חייבת מיד – מכל מקום אין חיוב זה מן התורה, דמדאורייתא פטורה לעולם כדכתיב "ביתך" ולא של אחרים. ואף על גב דדרשינן "ביתך" – ביאתך, להציה בימין דרך ביאה, מכל מקום ר"י "ביתך" כתיב, אבל רבנן הוא דחייבוהו לאחר שלשים יום מפני שהיא נראית כשלו. מיד דהא אטלית שאולה, דכל שלשים יום פטורה מן הציצית, והוא הדין לעולם מן התורה, משום דכתיב "כסותך" ולא של אחרים, ורבנן הוא דגזרו לאחר שלשים יום מפני שראית כשלו.

קסבר כיבוש יחיד שמיא כיבוש – הקשה רב רבינו אלחנן, דבפרק קמא דגיטין (ח, א) היכא דקתני: בשלש דרכים שוות סוריא לארץ ישראל ובשלשה דברים לחצה לארץ, אמר רב לא חשיב הא מילתא דרבא, דבמכירת בתים ושכירות שדות (שוות לארץ ישראל, ובשכירות בתים) שוות לחצה לארץ? דהא אפילו בחזא פליג התם, דקאמר: עפרה טמא בחוצה לארץ חרורצה ליכנס לה בטוהרה יכנס בארץ ישראל! ואומר רבינו יצחק דתני ושייר. ואף על גב דנחית תנא למנינא, מכל מקום איכא למימר תנא בתם כדאשכחא בהרבה מקומות. כיבוש יחיד – פירש הקונטרס: שלא היה שם אורים ותומים ויהוה נראה כמו שפירש הרב רבינו יצחק מדרפוס, דכל מה שבכש יחיד כנון יאיר כן מנשה אינו ארץ ישראל. אבל קשיא. דאי מארץ ישראל הוא – אין זה קרוי כיבוש יחיד, ואם מחוצה לארץ הוא – אפילו היו שם ששים רבוא קרוי כיבוש יחיד! לכך נראה: כל שאין לו רשות לכבש וקרא חוצה לארץ, דכל זמן שלא כבש כל ארץ ישראל לא היה לו רשות לכבש חוצה לארץ. והכי איתא בספרי פרשת "עקב": כשבשכב הדר ארם נהרים וארם צובה, אמר לו הקדוש ברוך הוא: סמוך לפלטיך שלך לא כבשתי, ואתה הולך ומכבש חוצה לארץ? שנאמר "זאת הדיבוס יושב ירושלים" וגו'. אלפני דלפני לא מפקדינן – האי סימנא בעלמא דלפני, כלומר, לכלול האי לא חיישינן. אי נמי, כיון דאיסור שכונה שלא יבא הדיק לישראל, קרי לה מכלול לפני עור.

אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו וכו' – יש לפקע על מה שטומכים בני אדם למכור ולהשכיר בתים לגויים ואף לבית דירה. ויש רוצים להביא ראיה להחרי מדינתא בתוספתא (פרק שני): כאן וכאן לא ישכיר אדם ביתו לגוי מפני שידוע שמכנים עבודה זרה, אפילו הכי משכירין להם ארוות ואוצרות ופונדקאות אף על פי שידוע שמכנים לתוכו עבודה זרה. משמע הטעם משום שמהלך בין מקום שמכנים עבודה זרה בקביעות בין שאינו מכנים, ובהנך שאומר אינו מכנים עבודה זרה בקביעות שרי. ולפי זה בעת שהגויים שבינינו אינם מבקשים לבתיהם עבודה זרה בקביעות אלא כביש שם מת או שנוטה למות, וגם אותה שעה אינן עובדין אותם – מותר. אכן, משם אין ראיה מגורה, כי יש לתלות טעם דהתר דארוות ואוצרות דשמן לא אסרה התורה אלא בבית העושהו לדירה דכתיב: "לא תביא תועבה אל ביתך", ולשם אפילו דרך עראי אסור, אבל אותם בתים שאינם עושים לדירה לא אסרה תורה, ולפי שרי ארוות ואוצרות. ורבינו חיים בן הוד מביא ראיה להחרי, מדגיסין בירושלמי: אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו, הא במקום שנהגו למכור – מוכר אף לבית דירה, ומשכיר אף לבית דירה. והיה נראה לו הטעם, דבחוץ לארץ לא מיקרי "ביתך", אלא בארץ. וקשו בה טובא: חדא, כי אין נראה לרבינו יצחק שירע ישראל בחוץ לארץ מגוי, דאפילו למאן דאמר אין קנין לגוי בארץ ישראל, בחוצה לארץ מיהא יש לו קנין ועוד קשה לרבי יהודה, דגבי מוזעה דכתיב "ביתך", הכי נמי תימא דמי שיש לו בית בחוצה לארץ

עבודה זרה. לפני אידיהן – פרק ראשון דף כא עמוד ב – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" תוספות

לארץ יפטר מן המוחזה: הא אמר בפרק "התכלת" (מנחות מד, א): השוכר בית בחוץ לארץ כל שלשים יום פטורה מן המוחזה, מכאן ואילך חייבת, והטעם בדפרישית לעיל, שסוברים העולם שהיא שלו, משמע דאם היא שלו חייבת מיד! ועוד קשיא לרבינו יצחק על הירושלמי מאותה תוספתא שהבאתי לעיל, דקתני רישא: (אין) משכירין להם בתים ולא שדות וכו', ואין נותנין להם ערבות וקבלות, אחד הכותים ואחד הגוים. במה דברים אמורים – בארץ ישראל, ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות, ובחוץ לארץ מוכרין אלו ואלו. כאן ובאן לא ישכיר ביתו לגוי, מפני שידוע שמכניס לתוכו עבודה זרה. אלמא, אף במקום שמותר למכור אסור להשכירו מיהו נראה לרבינו יצחק דהירושלמי שהבא רבינו חיים ראה גמורה היא. ומן התוספתא לא קשיא מיד, ד"כאן ובאן" קאי אארץ ישראל

וסתמא פרבי מאיר, דאי רבי יוסי, בכל דוכתא מוגרי. ויבכל מקום לא ישפור" וכו'. תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא ישפור אדם מרחצו לגוי, מפני שנקרא על שמו, וגוי זה עושה בו מלאכה בשבתות ובימים טובים. אבל לכותי מאי? שרי; פותי אימר עבד ביה מלאכה בחולו של מועד! – בחולו של מועד אפן נמי עבדין, אבל שדהו לגוי מאי? שרי, מאי טעמא? אריסא אריסותיה קעבדי; מרחץ נמי אמרי: אריסא אריסותיה קעבדי! אריסא דמרחץ לא עבדי אנשי. תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: לא ישכיר אדם שדהו לכותי, מפני שנקראת על שמו, וכותי זה עושה בו מלאכה בחולו של מועד. אבל גוי מאי? שרי, דאמרי: אריסא אריסותיה קעבדי; אי הכי, פותי נמי אמרי: אריסא אריסותיה קעבדי!

לארץ הקלו. **מא'** טעמא אריסא אריסותיה קא עבדי – הקשה רבינו יהודה מההיא דתנן בפרק קמא דשבת (יח, א). אמר רבן שמעון בן גמליאל: נהגין היו של בית אבא שהיו נותנין כלים לכובס גוי שלשה ימים קודם השבת, ופליג אבית הלל דאמרי תתם שמונת עה השבוע, אלמא לית ליה לרבן שמעון בן גמליאל קבלנא קבלנותיה עבידא ותיירי: לא ססובר שזלכה כן, אלא מחמיר בעצמו היה. וכן פירש רש"י לשם. אכן שוב הקשה רבינו יהודה, דאם כן בפרק שני דביצה (בא, ב) דקחשיב שלשה דברים שהיו מחמירין בבית רבן גמליאל בבית שמאי, אמאי לא קא חשיב נמי הא? שדרי רבן גמליאל דיבנה הוא (אבי) אביו של רבן שמעון בן גמליאל! ואומר דבביצה לא איירי אלא במידי דיום טוב, אבל במילי דשבת איכא טובא. ולפי זה נראה מה שהקשה רבי אלחנן דאמאי לא קיימא לן רבן שמעון בן גמליאל בהדיא דפרק קמא דשבת, דהא אמרינן (בבא בתרא קע, א) כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתיו הלכה כמותו, אלא לאחריה ודאי לא היה מחמיר אלא לעצמו. **אריסא** אריסותיה קא עבדי – פסק רבינו חם הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר: אריסא אריסותיה קא עבדי, ומתוך כך התייר לישראל שנתן ביתו לעשותו בקבלנות, לבנות בו אפילו בשבת. וקל וחומר נמי הוא, וההוא אריסות שדה שחלק הישראל משביח במלאכה שרי, קבלנות שאין בו שבח לישראל כלל במה שממחר נכרי לעשות קבלנות לא כל שכן דנימא קבלנא קבלנותיה קעבדי ועוד הביא רבינו חם ראיא מההיא דפרק קמא דשבת (יז, ב) דשרי בית הלל ליתן כלים לכובס ועורות לעבדן עם השמש, ואפילו מידי דפרהסיא שרו התם, דהא ההיא ברייתא דאית לה בגמרא דתם (יח, א) דאסור ליתן חטין לתוך הריחים של מים אלא כדי שיטענו במעדר יום, מוקי לה תלמודא בבית שמאי, אבל לבית הלל שרו ואף על פי שמשמעת קול. ועוד תניא התם (יט, א) גבי ספינה: פוסק עמו על מנת לשבות, רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך, שהגוי לא יניח לעשות קבלנותו בשביל הישראל. ולפי זה צריך עיון בהדיא דפרק "מי שהפך" (מועד קטן יב, א) דאמר שמואל: מקבלי קבולת, בתוך החתום אסור חוץ לתחום מותר. אכן רבינו חם מוקי לה לכולה דף שמעמא באבל, ומפרש לה הכי: אמר שמואל מקבלי קבולת באבל בתוך החתום אסור כו'. אמר רב פפא: אפילו חוץ לתחום נמי לא אמרן דשרי אלא היכא דליכא מתא דמקרבא לתתם, אבל איכא מתא דמקרבא לתתם אסור, פירוש: לפי שיראו בני העיר מלאכתן כשילכו לשם. אמר רב ששת: וכי ליכא מתא דמקרבא נמי לא אמרן דשרי אלא בשבתות וימים טובים דלא שכידו אינשי דאולי מדוכתא לדוכתא, פירוש: אז מותר חוץ לתחום על ידי קבלנות גוי, אבל בחולו של מועד דשכידו אינשי דאולי מדוכתא לדוכתא אסור. וכל שכן בחול גמור, אלא חול המועד לרבנות נקט, דאף על גב דלא שכידו דאולי כולי האי אסור. ולפי זה כל מה שאסור לשם היינו באבל דוקא. דבאבל החמירו יותר כדמוכח התם בריש פירקא, אמר רב ששת בריה דרב אידי: זאת אומרת דברים המותרים בחולו של מועד אסורין בימי אבלו, ותניא כוותיה. וההוא עובדא דמר זוטרא דבני ליה אפרגא – בימי אבלו חוץ לתחום בשבתות וימים טובים היה, ומטעם שהתירו. עד כאן שיטת רבינו חם. ורבי יצחק פירש דקבלנות דבית אסור, והיה רוחה כל ראיית רבינו חם. דמההיא דעורות לעבדן אינה ראיא, דכיון דההוא תלוש ומלאכה כדא חאריס – מותר, דאפילו באבילות כבהאי גונא שרי, כמו שמפורש דתניא התם (יא, א): היתה מלאכתו ביד חאריס – בביתו לא יעשה, בבית אחר יעשה. וריחים נמי אינה ראיא לכאן, דהתם ששם החטים לתוך הריחים הם נטחים מאליהן, ולא דמי לגוי העושה מלאכה בידים דומה כמי שישראל מצוה לו לעשות בשבת. וגם לא דמי לרף דשכירות שדה דשמעיתין, דלעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות למחצה לשליש ולרביעי, אבל בבנין בית רגילות לשכור מידי יום יום, והרואה אינו אומר קבלנותיה עבדי אלא שכירי יום נניחו. ועוד דבירושלמי דפרק קמא דשבת משמע דקבולת דבית אסור בין באבל בין בשבת, והכי איתא התם: אומנים גוים שהיו עושים עם ישראל – בתוך ביתו אסור, בתוך בתיהם מותר. אמר רבי שמעון בן אלעזר: במה דברים אמורים – בקיבולת, אבל בשכיר יום אסור. במה דברים אמורים – בתלוש, אבל במחזור אסור. בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר. ומזה "בין כך ובין כך" אמר רבי אילא: בין בתלוש בין במחזור, ובלבד בקיבולת. רבי שמעון בן ביסטא בשם רבי אחא אמר: בשבת ובאבל ובעבודה זרה הלכה כרבי שמעון בן אלעזר דאמר בעירו במחזור דאסור אף בקיבולת, והוא הדין בתוך החתום. ולא מבעיא הבנין עצמו דאסור, אלא אף לפסול האבנים ולתקן הקורות, ואפילו רחוק מן החומה ואפילו בביתו של גוי אסור, כיון דלצורך מחזור הוא. דהא במחזור כהאי גונא פליגי ופסיק הלכה כרבי שמעון בן אלעזר, דאילו לעשות הבנין עצמו – אפילו רבנן מוחזי דאסור, דברשות ישראל הוא, ולא שרו אף תלוש אלא בביתו של גוי, כגון כלים לכובס שמתקנם ביד גוי. ואף על פי שהלכה כרבי שמעון בן אלעזר בקיבולת, מכל מקום באריסות שדה אין הלכה כמותו אלא כרבן שמעון בן גמליאל, דהא סתם לן תנא דמתניתין כוותיה, והטעם מפרש: דאריסא אריסותיה קא עבדי. ורבינו חם, אף על פי שהקל בקיבולת החמיר על עצמו, וכשנבנה ביתו לא הניח גוים לבנות בשבת אף על פי שהיו עושים בקבלנות. ודבר רבינו משה היה נותן טעם, דלכתי מותר באריסות שדה, דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו אלא נוטל בגוף הקרקע – דמי לשותף, אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו – לא הוי כשותף ואסור. ולכתי קאמר זכא דמרחץ אסור דאריסותא למרחץ לא עבדי אינשי, דכיון שנוטל מעות בשכרו ולא שייך לישול זה הגוף המרחץ – אסור. ולפי זה שוה להתייר להשכיר ריחים לגוי היכא שנוטל בקמח לפי חלקו ואינו נוטל מעות, דהוי כמו שותפין, ומסקנא דשמעתא שמעינן מהכא דקבולת דתלוש אינו מותר אלא בתוך ביתו של גוי, אבל במחזור אינו מותר אלא חוץ לתחום, אבל תוך לתחום אסור. **אבל** לגוי מאי שרי – תימה: מאי קא דייקא דלמא נקט כותי וכל שכן לגוי ויש לומר: דמשמע ליה מדשבק גוי מיידי ביה רבן שמעון בן גמליאל ומתניתין ונקט כותי, דוקא קתני. עוד יש לומר: דסבירא ליה דסבר דבגוי שרי מואייירי בבתי, דאי בגוי אסור – לישמענין גוי גדליה ביה אלא חדא דנקראת על שמו, וכל שכן כותי דאית ביה תרתי, דאית ביה נמי "לפני עור" כדאמרין בסמוך. עוד פירש הרב רבינו אלחנן, דדייק ממתניתין, דשריא שדדו לגוי וליכא מאן דפליג. ומחאי טעמא נחא נמי דקאמר לעיל גבי מילתיה דרבן שמעון בן גמליאל: אבל שדדו לגוי שרי, דלאו אמילתיה דייק, דהא דנקט מרחץ במילתיה איכא למימר דדוקא מרחץ אבל שדדו אפילו לכותי אסור משום שעושה בו מלאכה בחול המועד.

עבודה זרה דף כא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) רלז

32 בּוֹכְבִּים מָאִי – מזה הדין, בודאי שְׂרִי – מותר. מבררת הגמרא: מָאִי
33 מְעָמָא – מזה הטעם שבשדה אין חוששים שהעובד כוכבים יעשה
34 בה מלאכה האסורה בשבת והרואה יסבור שבשליחות ישראל
35 הוא עושה כן. מבארת הגמרא: אַרְיָסָא אַרְיִסוּתִיָּה קְעִיד – פועלי
36 השדות נקראים 'אריסים' ששכרם אינו קצוב מתחילה, אלא
37 נוטלים תמורת עבודתן חלק מן הפירות (חצי או שלישי או רבע).
38 ואם כן עליו מוטל לעשות את כל עבודות השדה ולא על
39 ישראל, ואף הרואה יסבור שהשוכר אריס הוא ואינו שלוחו של
40 בעל הבית בזה.
41 שואלת הגמרא: מַרְחֵץ נָמִי – גם השכרת מרחץ יש להתיר מטעם
42 זה, שכן אָמְרִי, אַרְיָסָא אַרְיִסוּתִיָּה קְעִיד – יאמרו האנשים שהנכרי
43 עובד באריסות ומקבל שכרו מדמי המשתמשים במרחץ, ומה
44 שעובד בשבת אינו מחמת שליחות ישראל אלא מדעת עצמו
45 בכדי להגדיל את חלקו. משיבה הגמרא: אַרְיָסָא דְּמַרְחֵץ לֹא קְעִיד
46 אֲנִישׁ – אין דרך להעסיק פועלים במרחץ באופן של אריסות אלא
47 רק בשכירות לימים או לשעות, ולפיכך אסור להשכיר המרחץ
48 לנכרי שכן יאמרו הרואים שבשליחות ישראל הוא עובד.
49 הגמרא מביאה ברייתא לגבי השכרת שדה לבותי: תִּנְיָא בְּרִייתָא,
50 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר אָמַר, לֹא יִשְׁכֹּר אָדָם אֶת שְׂדֵהוּ לְבוֹתִי, מִפְּנֵי
51 שְׁנִקְרָאתָ עַל שְׁמוֹ – שסבורים שהשדה שלו, וְבוֹתִי זֶה שֶׁשָּׂכְרוּ עוֹשֶׂה
52 בּוֹ מְלָאכָה בְּחוּלֹי שֶׁל מוֹעֵד, והרואים סבורים שהישראל שלחו
53 באיסור.
54 מדייקת הגמרא: ממה שנאמר בברייתא 'לא ישכיר שדהו לבותי',
55 משמע שהאיסור הוא רק לבותי, אֲבָל להשכיר שדה לעוֹבֵד
56 בּוֹכְבִּים, מָאִי – מזה הדין, בודאי שְׂרִי – מותר, והטעם, משום דְּאָמְרִי
57 – שאומרים הרואים, אַרְיָסָא אַרְיִסוּתִיָּה קְעִיד – שהנכרי עובד
58 בשדה באריסות, ומה שעובד בשבת אינו בשליחות ישראל אלא
59 על דעת עצמו כדי להגדיל את חלקו.
60 שואלת הגמרא: אֵי הָכִי, בּוֹתִי נָמִי אָמְרִי אַרְיָסָא אַרְיִסוּתִיָּה קְעִיד –
61 אף כאשר יראו את הבותי עובד בשדהו יאמרו שאריס הוא, ואינו
62 שלוחו של הישראל, ומדוע אסור להשכיר לו שדה.

1 וּבְתָמָא – ומשנה זאת שנשנתה בסתם, הרי היא כְּרַבִּי מָאִיר, הסובר
2 שבארץ ישראל אין משכירים בית לנכרי, דָּאִי – שאם נאמר
3 שנשנתה המשנה בשיטת רַבִּי יוֹסִי, הרי הוא סובר דְּכָכָל דְּיֻכְתָּא
4 מוֹנִי – שבכל מקום מותר להשכיר בית לנכרי אפילו בארץ
5 ישראל.
6 שנינו במשנה: וְכָכָל מְקוֹם לֹא יִשְׁכֹּר וכו' לו את המרחץ מפני
7 שהוא נקרא על שמו. הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תִּנְיָא
8 בְּרִייתָא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, לֹא יִשְׁכֹּר אָדָם אֶת מַרְחָצוֹ
9 לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, מִפְּנֵי שֶׁאֵף לֵאחֹר שהשכירו עדיין המרחץ נִקְרָא עַל
10 שְׁמוֹ של הישראל, שאין יודעים שהשכירו, וְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים זֶה
11 שֶׁשָּׂכְרוּ, עוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה האסורה בְּשִׁבְתוֹת וּבְיָמִים מוֹכִים, כגון
12 שמחמם את המים, והרואה הסבור שהמרחץ של הישראל, נראה
13 לו שהנכרי הוא שלוחו, והישראל עבר על איסור חכמים בכך
14 שצויה לעובד כוכבים לעשות לו מלאכה בשבת.
15 מדייקת הגמרא: מדברי רבן שמעון בן גמליאל בברייתא שנקט את
16 האיסור להשכיר מרחץ דווקא בעובד כוכבים, משמע שדווקא בו
17 נאמר האיסור, אֲבָל לְבוֹתִי מָאִי – מזה הדין, בודאי שְׂרִי – מותר
18 להשכיר לו, שהרי הכותים אינם עוברים על דברי תורה ואינם
19 עושים בשבת וביום טוב מלאכה האסורה במפורש בתורה כמו
20 להבעיר אש לחמם את המים. ולכן אין לחוש מלהשכיר לו, שהרי
21 בּוֹתִי, אָמַר קְעִיד בֵּיהּ מְלָאכָה – מתי יש לנו לחשוש שהוא יעשה
22 מלאכה במרחץ לחמם את המים, רק בְּחוּלֹי שֶׁל מוֹעֵד (חול-מול
23 המועד), שבזמן זה האיסור מלאכה אינו מפורש בתורה ונלמד רק
24 מדרשת חכמים, והכותים אינם מקיימים את מה שאינו כתוב
25 מפורש בתורה. אולם מחמת זאת אין לנו לחשוש על הרואה
26 שיסבור שהבותי הוא שלוחו של הישראל לעשות לו מלאכה
27 אסורה, שהרי בְּחוּלֹי שֶׁל מוֹעֵד, אֲנִי נָמִי קְעִידִין – אנו גם עושים
28 מלאכה זו של חימום המים במרחץ לפי שהדבר מותר.
29 עוד מדייקת הגמרא: מדברי רבן שמעון בן גמליאל בברייתא
30 שנקט את האיסור להשכיר לעובד כוכבים דווקא במרחץ, משמע
31 שרק במרחץ נאמר איסור זה, אֲבָל להשכיר את שְׂדֵהוּ לְעוֹבֵד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"ג שבט, בו כותב בקצרה סדר הדברים איך שנכנס לתו"ת בלוד ומסיים
שהוא עתה בן ט"ו וחצי שנה, ושאלתו אם לצאת מהישיבה להתלמד אומנות או לא.

והנה פשוט הדבר אשר כיון שבאופן פלא וכפי שכותב במכתבו, זכה לכנוס לישיבה ובפרט
לישיבה כזו שלומדים בה הן נגלה והן חסידות, הרי צריך הוא להבין איך שמסייעים בידו מלמעלה
להעמידו באופן הטוב לפניו בגשמיות וגם ברוחניות, ומובן ג"כ שכדי לנסותו נופלים לו לפעמים מחשבות
להפסיק לימודו, ולכן צריך לבטלם ולהתמסר להשיעורים בנגלה ובחסידות בהתמדה ושקידה גדולה,
ופשיטא אשר הן ומפרנס את הכל הנה כשיבוא הזמן וצריך יהי' לפרנס את עצמו, ימצא לו ג"כ
את פרנסתו, ואין לבלבל את עצמו בגיל שלו להתעסק עתה בהכנת הפרנסה שתלוי אך ורק בהקב"ה
ובמילא הקישור בתורתו ובמצותיו הם עצה נפלאה להקל לאחר זמן את הפרנסה, ויציאה מאהלה של
תורה קודם הזמן מפרעת בזה, והשי"ת יזכהו ויצליחו לתלמוד תורה ביראת שמים.

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
המזכיר

שבו רבא הורה להיתר, נעשה באופן שהתנו מלכתחילה, ואם כן
 כדן הורה, שהרי שנינו בברייתא שבאופן זה מותר.
 הגמרא מביאה ביאור אחר במעשה של הגננים: רב גביהא מבי
 כתייל ושם מקום אפר, הנהו – אותם הישראל והגוי שקיבלו גניה
 לעבוד באריסות, שתייל דערלה הנה – כדי ליטוע בה אילנות קיבלו
 את הגניה, וכיון שבשלושת השנים הראשונות הפירות אסורים
 מדין ערלה, התנו ביניהם שהעובד פוכבים אכיל שני דערלה –
 יעבוד ויאכל את הפירות לבדו בשלושת שנות הערלה, וישאל
 יעבוד ויאכל כנגד זה את שני דהתיקא – שלשת השנים הבאות
 שבהם האילנות מותרות. ועל דבר זה אתו לקמיה דרבא לשואלו
 האם מותר, או כיון שהפירות שהישראל אוכל הם כנגד פירות
 הערלה שהעובד כוכבים אכל, שמא נחשבות בכך כפירות
 שהוחלפו בפירות ערלה ואסורות. ועוד, כיון שהם אריסים
 בשותפות, העובד כוכבים שעובד בשנות הערלה הרי הוא
 כשלוחו של הישראל, ושמא יש איסור בדבר כמו שלגבי שבת
 נחשב כשלוחו ואסור. שרא להו – היתר להם רבא. והטעם, שמצד
 מה שהעובד כוכבים שלוחו של הישראל, אין שייך לאסור כלל,
 שהרי אפילו לישראל עצמו מותר לעבוד, משום שהאיסור
 בערלה הוא רק לאסור מחמת שהפירות שהישראל
 מקבל נחשבים לפירות שהוחלפו תמורת פירות ערלה, כיון שכן
 דין השותפים באריסות, שהפירות שייכים למי שעבד באותה
 השנה, ואם כן מה שהישראל אוכל את פירות השנה הרביעית,
 התמישית והשישית, זה משום שעבד בשנים אלו ולא מחמת
 פירות הערלה.
 שואלת הגמרא: והא איתביה רבינא לרבא – והרי רבינא הקשה על
 רבא מהברייתא ששנינו בה שאסור לישראל להתנות עם שותפו
 הגוי שיעבוד בשבת ובעבור זה יעבוד הוא בחול, כיון שהגוי נחשב
 לשלוחו של הישראל. ואם כדברי רב גביהא מבי כתייל שמה
 שרבא התיר היה בערלה, הקושיא אינה מובנת כלל, שהרי בזה
 אין איסור לשלוח גוי שיעבוד במקום הישראל.
 משיבה הגמרא: רבינא הביא את הברייתא כדי לפייע פיעיה –
 לסייעו לרבא. שהרי מהברייתא מוכח שכאשר אין איסור מצד
 השליחות, מותר לישראל לתנות מהשותפות אף שהעובד כוכבים
 עושה איסור, ואם כן הוא הדין לגבי ערלה שיהא מותר לישראל
 ליקח לעצמו שנים אחרות במקום שנות הערלה.
 שואלת הגמרא: והא – והרי רבא אפסיף – התבייש, ואם רבינא
 הביא לו ראייה מדוע התבייש מדבריו. משיבה הגמרא: לא הו
 דבריה מיעולם, שלא היה מעולם דבר זה שרבא התבייש מדבריו
 של רבינא.
 הגמרא חוזרת לעסוק באופן שהעובד כוכבים עבד בשבת
 והישראל בחול. מסתפקת הגמרא: איפיעא להו, סתמא מאי – אם
 העובד כוכבים והישראל לא התנו כלל איך יחלקו את העבודה
 ביניהם, לא קודם שהתחילו לעבוד ואף לא לאחר מכן, אבל כך
 אירע שהגוי עבד לבדו בשבת והישראל עבד לבדו ביום ראשון.
 ועתה באים לחשב ימי עבודתם לידע כמה יקבל כל אחד בפירות.
 האם מותר לישראל להחשיב את מה שעבד בחול כנגד מה שהגוי
 עבד בשבת וליקח פירות בשוה מבלי שזוכר שנטול שבר של
 עבודת יום אחד כנגד מה שעבד הגוי בשבת, או שאף זה נחשב
 שנהגה ממה שהגוי עבד בשבת, שהרי מקבל כנגד זה ונראה
 שהוא שלוחו.
 פושטת הגמרא: תא שמע, שנינו בברייתא לעיל, לגבי ישראל
 ועובד כוכבים שקיבלו בשותפות שדה באריסות, שאסור לישראל
 אחר קבלת השדה, להתנות עם העובד כוכבים שיעבוד בשבת
 והוא יעבוד כנגד זה בחול, והוסיפה הברייתא, שאם התנו
 מתחילה, היינו לפני שקיבלו על עצמם לעשות את עבודות השדה,
 מותר לישראל לעשות את החלוקה, לפי שבאופן זה נחשב
 שעבודת יום השבת כלל לא הוטלה על הישראל, ולכן מה
 שהעובד כוכבים עובד לבדו בשבת אינו שלוחו. מדייקת הגמרא,
 משמע שרק כשהתנו בפירוש מתחילה, מותר לחשב בשעת

מיישבת הגמרא: אריסותא דרבי שמעון בן אלעזר לית ליה – רבי
 שמעון בן אלעזר אינו סובר שיש להתיר להשכיר קרקע לעובד
 כוכבים מטעם זה שיאמרו שהוא אריס ועובד לעצמו, אלא עובד
 פוכבים מאי מעבא מותר להשכיר לו, מכיון דאמרין ליה לגוי
 שמשכירים לו על דעת שלא יעבוד בשדה בשבת כלל, וצייט –
 ושומע לו שלא יעבוד בשבת, ולכן אין חשש להשכיר לו שדה.
 שואלת הגמרא: פותי נמי שיהיה מותר להשכיר שדה מטעם זה,
 שכן אמרין ליה לא לעבוד, וצייט – ושומע לו שלא לעבוד.
 משיבה הגמרא: פותי לא צייט – אינו שומע לישראל, משום דאמר
 הכותי לישראל, אלא אמרנא מפי מינך – אני למדתי יותר ממך ואני
 בקי בהלכות היטב, ומלאכה זו מותר לעשותה.
 שואלת הגמרא: אי קיי – אם כך שהאיסור להשכיר שדה לכותי
 הוא מפני שלא ישמע לישראל שלא לעשות מלאכה, מאי אריא
 – מדוע נקטה הברייתא את הטעם מפני שנקראת על שמו, תיפוק
 ליה – הלא גם בלא טעם זה יש לאסור להשכיר לו משום שעובר
 בזה על הלאו לפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט ד), שהרי מכשילו
 לעבוד בחול המועד, ולשיטת רבי שמעון בן אלעזר הכותים הם
 גירי אמת ומצוים על כל המצוות. משיבה הגמרא: תרא ועוד
 קאמר – כוונת התנא לומר שיש טעם אחר נוסף לאסור, וזאת
 מלבד הטעם האחד. כלומר, תרא – טעם אחד שיש לאסור, משום
 לפני עור לא תתן מכשול. ועוד טעם, מפני שנקראת על שמו.
 הגמרא מביאה מעשה לגבי ישראל ועובד כוכבים שהיו שותפים
 באריסות: הנהו מורקאי – אותם גננים הזורעים גנות כרובים, היו
 ישראל ועובד כוכבים שקיבלו ביחד שדה כדי לעבוד בה
 באריסות, דעובד פוכבים נקיס בשבתא – לקח לחלקו לעבוד לבדו
 את כל העבודות בשבת ולקבל לבדו את כל הפירות עבור יום זה.
 וישאל כנגד זה יעבוד לבדו בחד בשבתא – ביום ראשון, ויקבל
 לבדו עבור יום זה את הפירות. אתו לקמיה דרבא – באו לפני רבא
 לשואלו אם מותר לנהוג כן, שרא להו – והתיר להם.
 מקשה הגמרא: איתביה רבינא לרבא, שנינו בברייתא, וישאל
 ועובד פוכבים שקיבלו שדה באריסות בשותפות, לא יאמר וישאל
 לעובד פוכבים, מול חלקו בשבת – עשה לבדך את כל המלאכה
 בשבת ותיטול כנגד זה בפירות, ואני יעשה כנגד זה לבדי את כל
 המלאכה כאחד מימות החול ואטול כנגד זה בפירות, לפי
 שעבודות השדה מוטלות בכל יום על שניהם, וכשהגוי עובד לבדו
 בכל יום השבת והישראל נוטל כנגדו, נחשב הדבר שהוא עושה
 בשבת עבור הישראל את חלקו, וכמו שנעשה שלוחו לזה
 ואסור. מוסיפה הברייתא: ואם הישראל והגוי התנו מתחלה קודם
 שקיבלו על עצמם את האריסות, שכן תחולק העבודה ביניהם
 שבשבת יעבוד רק הגוי, וביום ראשון יעבוד רק הישראל, מותר
 שהישראל יטול פירות לבדו כאחד מימות החול כנגד מה שהגוי
 עובד ונטול בשבת. והטעם, משום שלא הוטל כלל על הישראל
 לעשות את מלאכת השדה בשבת, לפיכך הגוי שעושה בשבת
 מלאכה אינו נחשב כלל לשלוחו. הברייתא מלמדת דין נוסף: ואם
 הם לא התנו מתחילה דבר, ורק כך נהגו שהגוי עבד לבדו בשבת
 בלא שציווה הישראל, והישראל עבד לבדו כאחד מימות החול,
 אלא שלבסוף כשבאו לחלוק בפירות, תא להשפון – חישבו
 ביניהם בפירוש כמה שבתות עבד הגוי, ובעבור כל שבת שהגוי
 עבד לבדו ולקח פירות, נטל הישראל כנגד זה פירות של יום חול
 שעבד לבדו, הדבר אסור. שכיון שהישראל לוקח פירות עבור
 אותו יום חול כנגד עבודת הגוי בשבת, מתברר שעבודת הגוי
 בשבת היתה בשליחות הישראל. מכל מקום מבואר בדין הראשון
 בברייתא, שאם לא התנו מתחילה, אסור שהגוי יעבוד לבדו בשבת
 והישראל כנגד זה ביום חול, שבוזה שהגוי עושה בשבת דבר
 שמוטל על שניהם, כאילו הוא שלוחו. וקשה על רבא שהתיר
 לגננים לעשות כן.
 אומרת הגמרא: שכשרבא שמע את קושיית רבינא, איכסיף –
 התבייש, שפסק כנגד הברייתא. ממשיכה הגמרא: לפון אינלא
 מלתא – לאחר מכן התגלה הדבר דהתנו מעיקרא הו – שהמעשה

עבודה זרה. לפני אידיהן - פרק ראשון דף כב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רלט רש"י תוספות

אריסותא לרבי שמעון בן אלעזר לית ליה - והאי דנקט כותי, דמשמע: הא גי שרי - לאו טעמא משום אריסותא, אלא משום דאמרין ליה לא תעשה בה מלאכה בשבת וצ"ת. אי תבי - דכותי יעשה בה מלאכה בחולו של מועד. מאי אריא - דקתני גבי כותי: מפני שנקראת על שמו? תיפוק ליה - דבלא חשד נמי איכא משום "לפני עור", וכותי גר הוא ומצווה על המצוות כישראל. ולא דמי לגוי העושה מלאכה בשבת, שהגויים לא הוזהרו עליה. מורימאי = זורעי גנות כרכום. נקט בשבתא - לחרוץ לזרוע ולקצור. שקיבלו - שדה באריסותן מבעל הבית, ומשקיבלוה הוטלה על שניהם לעסוק בה ביחד. לא יאמר ישראל - טול אתה חלקך בשבת, לפי שנעשה שלוחו על חצי היום המוטל עליו. ואם התנו מתחילה - קודם שהוטלה עליו. מותר - דהא לא קיבל עליה ישראל עבודה דשבת, ואין הגוי שלוחו. ואם באו לחשבון - לאו "אהתנו מתחלה" קא, אלא מילתא באנפי נפשה היא, כלומר: אם קיבלו סתם ועשו סתם, ועייל הגוי בשבת וישראל בחול ולא עוזהו ישראל, ובאו לחשבון לאחר זמן, לומר: כמה ימי שבת נטלת אתה, ואני אטול בנגדן ימי החול. אסור - דשבת שבת הוא נטל, דגלי דעתו דגוי שלוחו היה. רב נביהא מבי בתיל אסר - לאו הכי הוה עובדא. אלא שתילי דערלה הוה - ישראל וגוי קיבלו שדה בשותפות ונטעה, ויטלו החוצי בין שניהם, ונתעסק גוי כל צרכו שני ערלה ואכלן, וישראל קבל שלש שנים הללו ואני שלש אחריהם - אין כאן איסור שליחות, דהא ישראל נמי שרי לעובדה. ואי משום אכילה שישראל אוכל בנגדן ונמצא נהנה מפירות ערלה שמכרן - אין זה נהנה, שכן המשפט, שנה שוה עובד הוא אוכל. והא אותביה רבינא - ואם כן מאי תיובתא? גבי שבת איסור שליחות במלאכה, מה שאין כן בערלה! לסייעי סיעיה - מדקתני: התנו לבתחילה מותר, אלמא כי ליכא איסור שליחות דמלאכה שרי ואף על גב דנטיא הנאה לישראל, והוא הדין לערלה. סתמא מאי - שקיבלו סתם ועשו סתם, גוי בשבת וישראל בחד בשבת, ולא אמר ישראל מעולם: טול אתה השבת ואני בחול, מהו לחלוק סתם בשוה ולא יזכיר ישראל את השבת? אם באו לחשבון - הוזכר לו ישראל של שבת באותה חלוקה, וגלי דעתיה דשלוזיה הוא.

הא סתמא - דאף בשעת חלוקה סתם מותר.

הדרן עלך לפני אידיהן

משנה אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים, מפני שחשודין על הרביעה - שעושין להתאבסן עובדי דרכים שם ומעלים שבר לבעלים. שחשודין על הרביעה - ובני נח נאסרו בה, דכתיב (בראשית ב'): "והיו לבשר אדום" יצאו בהמה היה ועוף, ויש כאן "לפני עור לא תתן מכשול". גמרא רובע

מתחלה. מיהו היכא שלקחו הישראל במשכון, נראה שאין צריך להזנות כלום, כיון שהוא ברשות הגוי ושכר התנור הוא לישראל מרבית שהגוי נותן לו, ואין לישראל קונה חלק בתנור, דדוקא נקט "לקח". העתק מלשון רבינו יודנה. ואם שמע אם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור - ואם תאמר: לירוק מירושאן ויש לומר: דאיכא למימר דהוא הדין סתמא, אלא משום דבעי למיתן סיפא: ואם התנו מתחלה מותר, אף על פי שהתנה לו כן בפירוש. ואם באו לחשבון אסור הוא סתמא שרי - ואם תאמר: לימא דהכי קאמרו: אם באו לחשבון אסור אפילו התנו מתחלה ויש לומר: דסבירא ליה דודאי אם התנו מתחלה מותר בכל ענין.

הדרן עלך לפני אידיהן

א"ר הכי תיפוק ליה משום לפני עור - הקשה הרב רבינו יצחק: אמאי קאמר "אי הכי? דאמלתיה דרבי שמעון בן אלעזר גופיה היה יכול להקשות: תיפוק ליה משום "לפני עור" ופירש הרב רבינו אלחנן: בשלמא אי אמרת דכותי נקט לרבותא, והוא הדין גוי - נחא, דנקט טעמא דנקראת על שמו, דשייך בתריהו, אלא אי אמרת דנקט כותי דוקא, אם כן תיפוק ליה משום "לפני עור".

תיפוק ליה משום לפני עור - אליבא דרבי שמעון בן אלעזר פריך, דאית ליה כותים גרי אמת הן, בפרק קמא דחולין (ו, א) גבי ההיא דרבי שמעון דשרדיה לרבי מאיר למבזן תמאי מבי כותאי. ומכאן יש להביא ראיה למה שפירש רבינו תם, דשייך למימר "לפני עור" אף במידי דלית ביה איסורא אלא דרבנן, דהא מלאכה דחול המועד אינה אסורה אלא מדרבנן כדפירש רבינו תם (במועד קטן ב, א). וראה נמי מדלעיל (טו, ב) דאסור למכור לישראל החשוד למכור לגוי, אף על גב דליכא איסורא אלא דרבנן. אבל הרב רבינו אלחנן הקשה לפירוש רבינו תם, שפירש דמלאכה דחול המועד אינה אסורה מן התורה, מדאמר בפרק "מי שהפך" (מועד קטן יא, א): פתח פתחא בלתי חול המועד. לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא ימי אבלו דאסור דרבנן, אלא אפילו חול המועד דאסור דאורייתא כו'. ומפרש רבינו תם דקרי ליה "דאורייתא" לפי שיש לה אסמכתא מן התורה בפרק קמא דחגיגה (יח, א), לאפוקי אבל שאין לו אסמכתא אלא מדברי קבלה, דכתיב: "החפתי חגיגים לאבל". אי נמי, חול המועד יש לו עיקר מן התורה, דאיכא למימר אטו יום טוב.

חדא משום לפני עור - נראה דמחא טעמא נמי להיות אסור כשקבל שדה בשותפות. לא יאמר לו ישראל לגוי כו' - מעשה כן הוה בימי רבינו תם, שנבה ישראל אחד בחיבה תנור אחד מנוי, וזהו לו לאופה המטקס בתנור. חלקו בתנור, וזהו לו ליתודי לטול כן וכן ימים בחלקו לאופה כמו כן כן וכן, ולא התנו מתחלה זה לזה. "טול אתה חלקך בשבת ואני חלקי בחול". וזהו רבינו יצחק רוצה לומר דמותר, דלא דמי לשרה דהכא, דגבי שדה חלק הישראל משביח אף בחול במה שהגוי טורח בו בשבת, אבל בתנור אינו משביח כלל במה שהגוי עושה בו בשבת וזה בחול, ואף בלא התנו מתחלה. ולא הוה רבינו תם לזה, ונראה לו דאין לחלק בין תנור לשרה, דאף על פי שאינו משביח במלאכה בשבת. מכל מקום הוי כאילו מעמיד פועל בידים. ונראה דלרבי רבינו אלחנן דרבנור אפילו התנו מתחלה לא יעיל, כיון שכל התנור של ישראל הוא, וזהו ליה כמשיכר תנורו בשבת ואומר לגוי: "טול שכר תנורי בשבת כשתסיקני לי בחול". ולא דמי לישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות, שיש לגוי חלק בנוף הקרקע. וגם רבינו יצחק חזר בו, ודביא ראיה לדברי רבינו תם דאין חילוק בין תנור לשרה, דהא מרחץ כתנור דמי, ובתוספתא דמסכת דמאי (פרק ששין תניא: ישראל וגוי שלקחו שדה ומרחץ בשותפות, לא יאמר לו ישראל לגוי כו', קצרו של דבר, בין כרס בין שדה בין מרחץ או תנור, אם לקחו ישראל וגוי בשותפות - אסור לומר: טול אתה חלקך כו', אלא אם כן התנו מתחלה קודם שלקחיהו שאין לישראל בשבת שום חלק. וגם רבינו תם באותו מעשה דתנור צוה לקבל החוב מן הגוי ולחזור ולחלוק ולהתנות חלק בתנור, וזהו היכא שלקחו הישראל במשכון, נראה שאין צריך להזנות כלום, כיון שהוא ברשות הגוי ושכר התנור הוא לישראל מרבית שהגוי נותן לו, ואין לישראל קונה חלק בתנור, דדוקא נקט "לקח". העתק מלשון רבינו יודנה. ואם שמע אם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור - ואם תאמר: לירוק מירושאן ויש לומר: דאיכא למימר דהוא הדין סתמא, אלא משום דבעי למיתן סיפא: ואם התנו מתחלה מותר, אף על פי שהתנה לו כן בפירוש. ואם באו לחשבון אסור הוא סתמא שרי - ואם תאמר: לימא דהכי קאמרו: אם באו לחשבון אסור אפילו התנו מתחלה ויש לומר: דסבירא ליה דודאי אם התנו מתחלה מותר בכל ענין.

אין מעמידין בהמה בפונדקאות של גוים - ותניא בגמרא: אין מוסרין בהמה לרועה שלהם. ויש ליתן טעם על מה אנן סומכין לייחד בהמותינו עמדם, ואף אנן מוסרין בהמותינו לרועה שלהם. ואין לומר דאמר רב לעל בפרק קמא (יד, ב): מקום שהתירו למכור התירו ליהוד, דהא לא קא הוי מילתא. דאף רב דהר ביה. אלא אמר רבינו תם, דסמכין אהא ומשני רבי פדת בגמרא (כג, א) דמוקי מתניתין כרבי אלעזר דחייש לרביעה, וברייא דלוקחין מהן בהמה לקרבן דלא חייש לרביעה כרבנן, ואנן קיימין כרבנן. ואף על גב דרבינא שהיה סוף הוראה פליג עליה ושני שניא אחרינא, מכל מקום נראה דרבי רבי פדת עיקר, דהא רבי פדת קודם לרבינא ימים רבים, שהיה בנו של רבי אלעזר בדאמרין בפרק קמא דברכות (יא, ב). וכן אורי ליה רבי אלעזר לרבי פדת בריה. וגם היה חברו של רבי יודא. דאמר בפרק קמא נדה (ח, א) אמר רבי יודא לרבי פדת חזי מדיק ומאבך קשרייה קטפא לעלמא, ואותו רבי אלעזר אביו היה תלמידו של רבי יוחנן. ועוד, דבשל סופרים קיימא לן דחלק אחר המיקל. ואף על גב דסתם מתניתין דאין מעמידין מתוקמא כרבי אלעזר, מכל מקום לית להכחא כוותיה כיון שיש מחלוקת במסכת פרה (פרק שני משנה א) ובתרי מסכתי לכולי עלמא אין סדר.

ורמינאי לוקחים מהם בהמה לקרבן - תימה: אדמותי מברייתא אמתניתין. לירמי
מתניתין אהדי: "אין מעמידין", ורמינאי: "מקום שנהגו למכור מוכרין", אלמא
לא חישינן לרביעה, ולשני נמי כדמשני הכא ועוד קשה: אמאי לא שני הכא שינויא קמא
דרב דלעיל (ו, ב): מקום שהתירו למכור כ"ז ויש לומר: דההיא רומיא דמתניתין בבר מרמה

לה בפרק קמא (שם), ושניה שפיר. ואף על גב
דבא נמי נזית לשנוי, שנויא קמא דרב מקום
שהתירו ליקח מהם להקריב ולא שני הכא, 2
דתידיק דבא הא במקום שאסרו למכור אסור
ליקח, אלמא איכא דוכתא דחשידי, ותקשי אם כן
כל הנך קראי דמוחבי מנייניה רבנן לרבי אליעזר
לקמן בשמעתין דמשמע בהו שמורר ליקח מן
הגויים בהמה לקרבן, ונצטרך להעמידם במקום
שנהגו למכור מפני שאינם חשודים על הרביעה.
ואין זה יכול להיות, דהא מוהאי קראי דמציער
וכנען ופלשתים דקיימא לן שהן חשודים על
הרביעה, וגם "כל צאן קרד" שהם ערבים הם
חשודים על הרביעה, כדמשמע בסמוך: ערבי אחד
לקח ירך מן השוק כו'. ועוד תקשי: אטו ניקום
ונימא לזו לקראי כי כתיבדו במקום שנהגו
למכור בחביהו ונראה דמוהאי טעמא הדר ביה
רב לעיל מהאי שנויא דמקום שנהגו למכור כו',
לפי שלא היה יכול להעמידו כאן, ועוד יש לומר:
דידע שפיר שינויא דגוי חס על בהמתו, ומכל
מקום פריך מהבא דלוקחין, דסלקא דעתיה
דאיכא למיחש לרביעה כיון שבא למכרה. ומשני
דלעילם חשי, שפעמים אינו יכול למכרה או
נמלך, ונראה נמי לרבינא ולרבי פדת דבסמוך. ואם
תאמר: כיון דמוקמינן היתר קרבן בכל מקום, אף
במקום שנהגו שלא למכור, תיסק לן: מכל מקום
כיון דמה שאין אנו מעמידין משום חשש רביעה
הוא, בקרבן אין התירוץ ויש לומר: דמקום שנהגו
שלא למכור - מנהגא הוא דאיכא, הא איסורא
ליכא. ולענין קרבן אפילו מנהגא ליכא, שאם היו
נזהגין לימנע מליקח מהם בהמה לקרבן - אין
לדבר סוף, דאי אפשר שלא יתערבו בהמות של
מקום שנהגו שלא למכור עם בהמות שנהגו
למכור על ידי משא ומתן, וכל קבוע כמחצה על
מחצה דמי. ומבהמות הגדולים מביתו של ישראל
אין דיי לליקח לקרבן, משום דשכיחי מומי, דפסלי
אפילו בדוקין שבועין.

מוקצה - פירושו: שיחדו לתקרובת עבודה זרה,
ומסרו לכומרים והאכילוהו כרשיני
עבודה זרה. אבל יתור גיריזא אינו כלום, דאין
הקדש לעבודה זרה (עבודה זרה מד, ב) כדמשמע
(בפ"ב דתרומות ידע) וצריך להיות: דתמורה בפרק
שישי (בב, א), "א" איתא דאקציה לא הוה מוזבין
ליה - לרווחא דמילתא נקטיה, כלומר, אפילו
במקום דשכיחי דמוקצו ופולחו אין לחוש, מדמזבין
ליה. דבלאו האי טעמא בסתמא לא חישינן
לדלמא מוקצו ופולחו, אסרינן למכור אלא משום
חשש רביעה ולא משום חשש המוקצה ונעבד.

רגלא בחברייה ידע - בקונטרס גריס "רגלא" בריש, לשון רגיל, כמו "לא רגל על לשונך" (תהלים טו), ורבינו תם גרס כפירוש הערוך: "רגלא" בדלית, לשון שקר, שכן מותרם (משלי טו)
במשפט לא ימנע פיר' - לא ידלג פומיה, ודבי קאמר: שקרן בחברו מכיר. וכן הוואא דפריק "במה אשה" (שבת סג, א), שני תלמידי חכמים המדגילין זה לזה בהלכה הקדושה ברוך הוא אוהבן,
שנאמר: "ודגלו עלי אהבה", ומפרש רבינו תם: המחבישין זה לזה ואינם עומדים על העיקר, אפילו הכי הקדוש ברוך הוא אוהבן, ולהכי קאמר: והוא ידידי צורתא דשמעתא, ולית לזו רבה
למגמר מנייה. ובמודרש נמי משמע "ודגלו" לשון מעילתו, דקאמר: מנין לקורא בתורה שקרא לאהרן "דור" שיוצא, פירושו: שאף על פי שלא יקרא האלף? שנאמר "ודגלו עלי אהבה". אבל
רש"י פירש "מדגילין" לשון דגל, שמקדילים קהלות ברבים. וקשיא, דאם כן מה ראיא צריך? פשיטא שנאבהבים לפני המקום. **דאמור** מר חביבה עליהם בהמתם של ישראל - לא נודע לרבינו
צחק מוזיקין נפקא עיקר דבר זה. **גויים** שלא עמדו על הר סיני - ונראה דגריס נמי דפסקא וזהמתן, היינו משום דאף על גב דאינהו לא הוו מולידיהו דזו.

רובע ונרבע ומוקצה ונעבד פסול לקרבן, דתניא בבבא קמא (מ, א): "מן הבהמה" ולא כל
הבהמה - להוציא את הרובע והנרבע, "מן הבקר" - להוציא את הנעבד, "מן הצאן" -
להוציא את המוקצה. מוקצה - שהקצוהו ויחדרו לתקרובת עבודה זרה. **נעבד** - שעשאו
עבודה זרה והשתחוה לו. בשלמא מוקצה **נעבד** - אף על גב דדאי חשידי לא קשיא
לן, דאם איתא דפולחו כו', **אלא רובע** - אי
חשידי, ליתושו! שלא תיער - נעשית עקרה,
הליכך לא רבע לה. אבל אהרין לא חיש
כשעומדת בפנותיך. **זכרים מאי איכא למיטר** -
ניחוש דלמא רבעה גוי דהבא ליבא עיקור. וזכר
נמי מיפסול בנרבע, דהא קרא דנרבע ד"מן
הבהמה" בעולה כתיב, ועולה זכר הוא. וקאמר
להוציא את הרובע ואת הנרבע. וליחוש דלמא
רבנא רועה - דהא לאו ידידיה חזי ולא חס
עליה. אינהו ידידיי בחריי - חד בחבירה
דאורחיה למירבעה. מירתת - רועה מנייה, דאי
מיעקרא מרגיש גוי וקא תבע ליה מנייה. אי נמי,
כל שעתא אתי חזי לה. מכתבא נללא בזע רגלא
בחבירה ידע - מכתב שקורין גרפיא, ושל ברזל
הוא, קורע ורושם את הגלל על שיש. כלומר,
השיש שהוא קשה ירא מן המכתב לפי שהוא
מכיר בו, וכן רכיל ובלעיל מכיר בחבירו וירא
מפניו. רגלא - (ורכיל), כמו (תהלים טו) "לא רגל
על לשונך", וכן "ירגל בעבדך" (שמואל ב טז).
זכרים מנקבות לא לזבון - לקרבן, הואיל
וחשידי דלמא ארבעתיה עלה, דליכא זכר
עיקור ולא כחש בשר. כיון דמיסריך - וזכר
בתרה ורודפה כל שעה אם תיוקל - מירתתא
שיבינו בני אדם בדבר. אבל בדידן, אי מוקמינן
לה גבה לא מירתתא, דלפום שעתא הוא דקאי
גבה. לא ירכי כלבא - שמא תתאוה ותרביעו
עליה. לא תשרי בר כי רב באושפזא - דאגב
דצניע לא מירתתא שיוציא קול אם תבעל לו.
צניע לה - ואיכא למיחש כדפרשית. **אלא**
כלבא - הא אמרת כיון דמוגרי בה ורודפה
מירתתא האשה אמרי - לא דמי כלבא לשאר
בהמה. דכיון דבי שריא ליה **אומנא** מיסריך -
כל שעתא בתרה, לא מירתתא, דסברה: אי
מיסריך בתרא, מימר אמרי אנשי: אומנא הוא
דשריא ליה. **אומנא** - מעט בשר. נקבות **אצל**
נקבות מאי טעמא לא מיסרינן - דתני
בברייתא בפרק קמא (עבודה זרה טו, ב) דאפילו
נקבות אצל נקבות לא מיסרינן. **ישראל** שעמדו
על הר סיני - ונתקנו מכל מום, כדכתיב (שיר
ד): "כולך יפה רעיתי ומום אין בך".
רבינא

ורמינאי: לוקחין מהן בהמה לקרבן, ואין חוששין לא
משום רובע ולא משום נרבע, ולא משום מוקצה
ולא משום נעבד; בשלמא מוקצה ונעבד, אם איתא
דאקציה ואם איתא דפלחיה - לא הוה מנפין ליה,
אלא רובע ונרבע לחוש! אמר רב תחליפא אמר רב
שיאל בר אביןא משמיה דרב: גוי חס על בהמתו
שלא תעקר. - התייח נקבות, זכרים מאי איפא
למימר? אמר רב בהנא: הואיל ומכחישינן בפשו. -
אלא הא דתניא: לוקחין בהמה מרועה שלהן, ליחוש
דלמא רבעה לה! - רועה שלהן מתיירא משום
הפסד שקר. - אלא הא דתניא: אין מוסרין בהמה
לרועה שלהן, לימא: רועה שלהן מתיירא משום
הפסד שכרו! - אינהו ידיעי בהדרי מרתתי, אגן
דלא ידעינן בהו לא מרתתי. אמר רבה, היינו דאמרי
אינשי: מכתבא נללא בזע, ורגלא בחבירה ידע. -
אי הכי, זכרים מנקבות לא ניזבון, דחיישינן דלמא
מירבעא ליה עליוה! - כיון דמיגרי בה מרתתא. -
אלא הא דתני רב יוסף: ארמולתא לא תרבי כלבא
ולא תשרי בר כי רב באושפזא; בשלמא בר כי רב
צניע לה, אלא כלבא כיון דמיגרה בה מרתתא! -
כיון דכי שדיא ליה אומנא ומסריך אבתרה, מימר
אמרי אינשי: האי דמסריך אבתרה - משום אומנא
דקא מסריך. נקבות אצל נקבות מאי טעמא לא
מיסרינן? אמר רב עוקבא בר חמא: מפני שהגויים
מזוינין אצל נשי חבירה, ופעמים שאינו מוצאה,
ומוציא את הבהמה ורובעה. ואיפשיית אימא: אפילו
מוציאה נמי רובעה, דאמר מר: חביבה עליהן בהמתן
של ישראל יותר מנשותיהן; דאמר רבי יוחנן: בשעה
שבא נחש על הנה הפיל בה וזהמא. - אי הכי,
ישראל נמו! - ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה
וזהמתן, גויים שלא עמדו על הר סיני - לא פסקה
וזהמתן. איפשיא להו: עופות מאי? תא שמע, דאמר
רב יהודה אמר שמואל משום רבי חנינא: אני ראיתי
גוי שלקח אוזו מן השוק, רבעה, חנקה, צלאה ואכלה. ואמר רבי ירמיה מדיפתי: אני
ראיתי ערכי אחד שלקח ירך מן השוק וחקק בה פדי רביעה, רבעה, צלאה ואכלה.
רבינא

רבינא

רבינא

מזמורי תהלים שוברים כל המחיצות, ועולים בעילוי אחר עילוי בלי שום הפרעה, ומשתטחים לפני אדון עולמים ופועלים פעולתם
בחסד וברחמים.

גמרא

למדנו במשנה שאין מעמידין בהמה עם עובדי כוכבים מפני שחשודים על הרביעה. ורמינא – וקשה על כך מדברי התוספתא (פ"ב ה"א), לוקחין מהן – מעובדי כוכבים בהמה לקרבן, ואין חוששין שנפסלה להקריבה, לא משום רובע – שמא באה על מי שאינו מינה, ולא משום רבץ – שמא בעל אותה מי שאינו מינה, ולא משום מוקצה – שמא ייחרדה להקריבה לעבודה זרה, ולא משום נעבד – שמא עשאה בעליה עבודה זרה והשתחוה לה, ואף שכל אלו פוסלים את הבהמה לקרבן, אין חוששים שנפסלה בהם. מבאר הגמרא את הקושיא: בשלמא – מובן למה אין לחשוש שהקרבן הוא מוקצה ונעבד, אף שודאי הגוי חשוד לעבוד עבודה זרה, כיון שאם איתא דאקציה – אם אכן הקצהו הגוי לתקרובת לעבודה זרה, ואם איתא דפלחיה – ואם אכן השתחוה לו, לא היה מוכין ליה – הוא לא היה מוכרו, וכיון שמכרו סימן שאין הוא מוקצה או נעבד, אלא לגבי הפסול של רובע ורבץ, אם הגויים חשודים על רביעת בהמה כמבואר במשנה, לחוש – עלינו לחשוש שהגוי רבע את הבהמה, או שרבע אותה מי שאינו מינה, ומדוע מותר לקחת ממנו בהמה לקרבן.

מיישבת הגמרא: אמר רב תלפא, אמר רב שילא בר אבינא משמיה דרב, עובד כוכבים חס על בהמתו שלא תגקר – שלא תוכל ללדת, וכיון שעל ידי הרביעה הבהמה נעקרת, הוא מקפיד ואינו רובע, ועל כן מותר לקחתה לקרבן, אך בבהמה שאינה שלו אינו חושש שתיעקר, וחשוד שירבע אותה, ועל כן אסור לישראל להעמיד בהמתו עם עובדי כוכבים כמבואר במשנה.

מקשה הגמרא: התינח נקבות – תירוצן זה נוח לגבי בהמה נקבה שנעקרת על ידי הרביעה, אך לגבי קרבנות זכרים שאינם יכולים להיעקר, מאי אכא למימר – איך נבאר מדוע מותר לקחתם מעובד כוכבים, הרי יש לחשוש שנרבעו. מיישבת הגמרא: אמר רב כהנא, עובד כוכבים אינו רובע אף את הזכר, הואיל ומקחשין בכשר – כיון שהרביעה מכחישה את בשר הבהמה, הוא חס עליה שלא תכחיש, ועל כן מותר לקחת ממנו גם זכר לקרבן.

הגמרא שבה ומקשה מבריייתא על דברי רב. מקשה הגמרא: אלא איך יפרש רב הא דתניא, לוקחין בהמה של עובדי כוכבים לקרבן מרועה שלהן, ואין חוששים שנפסלה לקרבן, ולדברי רב שהעובד כוכבים אינו רובע את בהמתו כי חס עליה שלא תיעקר או תכחיש, ליחוש דלמא רבצה לה – עלינו לחשוש שמא רבעה הרועה, שהרי אינה שלו ואינו חס עליה, ומדוע היא כשרה לקרבן. מיישבת הגמרא: רועה שלהן מתיירא לבוא על הבהמה אף שאינה שלו, משום הפסד שקר – שאם ירגש הבעלים שהוא רבע את בהמתו ושהרי מעקר אותה או מכחישו בבעילתו, יתבע ממנו את דמי הנזק.

מקשה הגמרא: אם כדבריו שרועה גוי אינו רובע את הבהמות הניתנות לו כיון שחושש להפסד שכרו, אלא איך תפרש הא דתניא, אין מוקרין בהמה של ישראל לרועה שלהן שירעה אותה, כיון שיבוא לרבעה, ועובר הישראל על דלפני עור לא תתן מכשל (ויקרא ט"ז), הרי לדבריו לימא – נאמר שמותר למסור לו בהמה, כיון שרועה שלהן מתיירא משום הפסד שקרו ולא ירבע אותה. מיישבת הגמרא: אינהו דרעו בהדדי – עובדי הכוכבים המכירים זה את זה ויודעים בעצמם שדרכם לרבע בהמות, מתייתי – חושש הרועה לרבע את בהמתם, כיון שאם תיעקר הבהמה יבין הבעלים שהוא רבעה ויתבע ממנו את דמי הנזק, אבל אנו דלא ידעינן בהו כשבעלי הבהמה הם מישראל, שאינם מכירים בדרכם של עובדי כוכבים לרבע בהמות, לא מתייתי – אין הרועה חושש לרבע את בהמתם, אי סבור הוא שישראל לא יכירו בכך, ועל כן אין מוסרים בהמת ישראל לרועה שלהם שמא יבוא לרבעה.

הגמרא מביאה בדרך אגב מאמר בענין זה: אמר רבה, למדנו שעובד כוכבים ירא מחבירו מפני שהוא מכיר בו, ותייני דאמרי אינשי – זהו שאומרים בני אדם, מכתבא גללא בעו – עט ברזל קורע את השייש, כלומר, השייש שהוא קשה ירא מפני עט הברזל

המשמש לחרוט בו, כיון שהוא מכיר ויודע בו שהוא קשה ממנו, וכן רגלא כהנא דרע – אדם רכיל ובליל מכיר בחבירו הנוהג כמותו, וירא ממנו.

הגמרא חוזרת להקשות על דברי רב ורב כהנא. מקשה הגמרא: אי קיי – אם כדברי רב ורב כהנא שגוי אינו רובע את בהמתו כדי שלא תיעקר או תכחיש, ועל כן אין חוששים לקחת ממנו בהמה לקרבן, קרבנות זכרים מעובדות כוכבים נקבות, לא ניזבון – לא נקנה, דתיישינן דלמא מרבץא ליה עילוח – שיש לחוש שמא היא תרביע את הבהמה על עצמה, שהרי הם חשודים על כך כמבואר במשנה, ובוזא אין היא מעקרת או מכחישה אותה, ואם כן למה נאמר בתוספתא שמותר לקנות מהם בהמה לקרבן בלי לחלל בין זכרים לנקבות. מתרצת הגמרא: בין דמיירי בה מרתתא – כיון שאם יבוא עליה הזכר הוא ירדוף אחריה כל שעה, היא חוששת שמא יראו זאת בני אדם ויבינו מה עשתה, ועל כן אינה נרבעת לו. אמנם להעמיד עמה בהמה בפונדק אסור כפי ששינו במשנה, שאין היא חוששת שירדוף אחריה הזכר כיון שהוא נמצא עמה רק לזמן קצר.

מקשה הגמרא: אם כדבריו שבעל חי זכר נכרך אחרי אשה שהרביעה אותו עליה, אלא איך נפרש הא דתני רב יוסף, ארמילתא ואלמנה לא תרבי כלמא – לא תגדל בביתה כלב, שמא תתאוו ותרביע אותו עליה, ולא תשרי בר פי רב באושפיוא – ולא ידור בביתה תלמיד חכם, ואפילו באופן שאין חשש יחוד, שמא תחטא עמו. מבאר הגמרא את הקושיא: בשלמא – מובן הדבר למה אסרו שידור עמה בר פי רב, כיון שצניע ליה – צנוע הוא, ואם תשכב עמו אינה חוששת שיגלה את הדבר, אלא כלמא – על מה שאסרה הבריייתא לגדל כלב יש להקשות, בין דמיירי בה מרתתא – כיון שהוא ימשך אחריה אם תרבע אותו, כפי שתירצה הגמרא לעיל, היא חוששת ואינה עושה כן כדי שלא יכירו בה בני אדם, ומדוע הדבר אסור.

מתרצת הגמרא: כלב אינו דומה לשאר בהמות, בין דכי שריא ליה אוימץא ומסריף אבתיה – כיון שאם היא תשליך לו בשר הוא יהיה כרוך אחריה, אינה חוששת שיבינו בני אדם שנרבעה לו, כי סבורה שמימר אמרי אינשי – יאמרו בני האדם, האי דמסריף אבתיה – מה שנמשך כלב זה אחריה, משום אוימץא דקא מסריף – הוא מפני שהשליכה לו בשר, וכיון שאינה חוששת להרביע, אסור לה לגדלו בביתה שמא תרביענו עליה.

דין זה ששינו במשנה שאין מעמידים בהמה עם עובדי כוכבים, נשנה אף בבריייתא לעיל (ט"ז), ושם נאמר שאם בהמות נקבות אצל עובדות כוכבים נקבות אין מעמידין. מבררת הגמרא: בהמות נקבות אצל עובדות כוכבים נקבות, מאי טעמא לא מייחדינן – מהו הטעם שאסור להעמידם יחד, הרי אין כאן חשש רביעה. מבאר הגמרא: אמר רב עוקבא בר חמא, הטעם שאסור להעמיד נקבות עם נקבות, הוא מפני שהעובדי כוכבים מצויין אצל נשי חבריהן לזנות עמהן, ועל כן אף במקום שיש בו רק נקבות עובדות כוכבים, יש לחשוש שמא יבוא לשם עובד כוכבים לשם זנות, ופעמים שאינו מוצא לאשת חבירו, ומוציא את הבהמה ורובץ, ואם כן יש בהעמדת הבהמה שם איסור 'לפני עור'.

ואיבעית אימא – ואם תרצה תוכל לומר, שאפילו אם העובד כוכבים מוצא לאשת חבירו, נמי רובץ – גם אז ירבע את הבהמה, דאמר מר, תביקח עליהן – על עובדי כוכבים, רביעת בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן, ומה הטעם, דאמר רבי יוחנן, בשעה שפא נחש על חות, תמיל בה וזהמא, וזהמא זו גורמת לאדם שיתאוו לרביעת בהמה.

מקשה הגמרא: אי קיי שתאות הרביעה באה מזהמת הנחש, וישראל נמי – אף בישראל נכנסה וזהמא זו, שהרי אף הם בני חוה, ומדוע אין הם מתאווים לרביעת בעלי חיים. מתרצת הגמרא: באמת נכנסה וזהמת הנחש בכל בני האדם, אך ישראל שעמדו על הר סיני ונתקנו בכך מכל מום, פסקה וזהמא, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני, לא פסקה וזהמא.

מקשה הגמרא: **מָאֵר** – מנין לך שרבנן ורבי אליעזר נחלקו האם
חוששים לרביעה, **דְּלָמָא** – שמא נאמר, **דְּבֻלִי עֲלָמָא** – ושלכל
הדעות לא חיישינן לרביעה, והכא לגבי פרה אדומה, היינו מַעְקָא
– זהו טעמו דרבי אליעזר האוסר לקנותה מעובדי כוכבים, שסובר
בדרב יהודה אָמַר רב, דאָמַר רב יהודה אָמַר רב, הניח עליהן – על
פרה אדומה, עוֹדָה שֶׁל שֶׁקֶן – אגודת שקים ריקים הקשורים יחד,
פְּסָלָה אף שלא משכה אותם ממקומם, כיון שנאמר בה (במדבר טו)
'אֲשֶׁר לא עָלָה עָלֶיהָ עֹל', ומשמע שנפסלה בהעלאה בלבד.
ובפְּסָלָה ערופה, שנאמר בה (דברים כא א) 'אֲשֶׁר לא מִשְׁכָּה בַעַל',
אינה נפסלת עַד שֶׁתִּמְשֹׁךְ בָּהּ. מבארת הגמרא על פי זה: מָר – רבי
אליעזר האוסר לקנות פרה אדומה מעובדי כוכבים, כָּכָר חיישינן
– חוששים שמא הניח עליה הגוי אגודה של שקים ופסלה בכך,
וּמָר – חכמים המתירים לקנותה מעובדי כוכבים, כָּכָר לא חיישינן
– סוברים הם שאין חוששים שהשתמש בה הגוי, אך לרביעה אין
חוששים לכל הדעות, ואם כן קשה על דברי רבי פדת.
הגמרא דוחה קושיא זו: לא סְלָמָא דְעֵתָךְ – אל תעלה על דעתך
לומר שלפי רבי אליעזר חוששים שמא השתמש בה הגוי, כי
בודאי מִשּׁוּם נִיחָא פְּוִרְתָּא – מפני ההנאה המועטת שיש לו במה
שיקל מעלו את המשא כשיניח עליה אגודה של שקים, לא מִפְּסִיד
מִזְבָּח – לא ירצה הגוי להפסיד כסף רב שיוכל לקבל אם ימכרנה
לפרה אדומה, ובודאי אין לחשוש שהשתמש בה, אלא טעמו של
רבי אליעזר הוא שחושש לרביעה, וכדברי רבי פדת.
מקשה הגמרא: אם כך שהגוי אינו רוצה לפסול את הפרה
האדומה, הֲכָא נִמְי לִמָּא – גם לגבי החשש לרביעה נאמר כן,
שִׁמְשׁוּם הִנָּחָה פְּוִרְתָּא – [מועטת] שיש לו ברביעת הבהמה לא
מִפְּסִיד מִזְבָּח – לא ירצה להפסיד את שוויה הרב של הפרה
אדומה, ומדוע יש לחשוש שמא רביעה. מתרצת הגמרא: הָתָם –
לגבי חשש רביעה, יִצְרוּ תוֹקְפָא לרביעה, ועל כן יש לחשוש שרביעה
אף שמפסיד בזה הפסד גדול.
הגמרא שבה ומקשה על תירוצו של רבי פדת: מנין לרבי פדת
שרבי אליעזר אוסר לקחת פרה אדומה מעובדי כוכבים מחשש
שרביעה, וְדִלְמָא דְבֻלִי עֲלָמָא ואף לרבי אליעזר לא חיישינן
לרביעה, והכא לגבי פרה אדומה, היינו מַעְקָא – זהו טעמו דרבי
אליעזר, בְּרִיתֵי שִׁילָא בטעם דין זה, דְּרִיתֵי שִׁילָא, מֵאֵי מַעְקָא דְרָבִי
אליעזר האוסר לקחת פרה אדומה מעובדי כוכבים, שנאמר (במדבר
טו א) 'דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָקְחוּ אֵלָיוּ פָּרָה אֲדָמָה' וגו', ולמדנו מכאן,
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָקְחוּ – ימכרו פרה אדומה, וְאֵין הַעֲוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים יָקְחוּ,
שאינן לקנות מהם פרה אדומה.
דוחה הגמרא קושיא זו: לא סְלָמָא דְעֵתָךְ – אל תעלה על דעתך
שטעמו של רבי אליעזר הוא מדרשת הפסוק, דְּרִיתֵי שִׁילָא – שהרי
שינינו בסוף המשנה בפרה שם (פ"ב מ"א), וְכֵן הָיָה רָבִי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל
בְּכָל הַקֶּרְבָּנוֹת בּוֹלֵן אִם נִקְנוּ מֵעֹבְדֵי כּוֹכָבִים, ולא רק בפרה
אדומה, וְאֵי סְלָמָא דְעֵתָךְ – ואם תעלה על דעתך לומר שטעמו של
רבי אליעזר הוא בְּרִיתֵי שִׁילָא שדרש כן מהפסוק, אין הדבר מובן,
דְּבִשְׁלָמָא לגבי פָּרָה מובן טעם זה, דְּרִיתֵי בָּהּ לשון קִיחָה, וניתן
למיעט עובדי כוכבים שאין לקחתה מהם, אֲלֵא בּוֹלָה קֶרְבָּנוֹת – אך
לגבי כל הקרבנות יש לתמוה, קִיחָה בְּרִיתֵי בָּהּ – האם כתובה בהם
קִיחָה ללמדינו שאין לקחתם מעובדי כוכבים, והרי לא נאמרה
בהם לשון זו, ואם כן מוכח שלא זהו טעמו של רבי אליעזר, אלא
טעמו הוא כפי שאמר רבי פדת, שחוששים לרביעה.
הגמרא חוזרת ומקשה על רבי פדת: לדברי רבי פדת שרבנן ורבי
אליעזר נחלקו האם חוששים לרביעה, וְדִלְמָא – שמא נאמר, עַד
כָּאן לא פְּלִיג רַבְנָן עֲלֵיהּ דְרָבִי אֱלִיעֶזֶר – לא נחלקו רבנן על רבי
אליעזר ואמרו שאין לחשוש לרביעה,

לעיל (כב) הקשתה הגמרא על משנתנו האוסרת להעמיד בהמה
עם עובדי כוכבים מחשש שירביעה, מהתוספתא המתירה לקחת
מהם בהמה לקרבן אף שנרבע פסול להקרבה, דחינו שאין
חוששים לרביעה. הגמרא מביאה תירוץ נוסף לסתירה זו: רבינא
אָמַר, לא קָשְׁיָא, שלעולם הגויים חשודים על הרביעה, אלא יש
לחלק, שְׁהָא – דין המשנה שאין מעמידין בהמה עם עובדי
כוכבים, הוא איסור לכתחילה לעשות כן מחשש שירביעה, והָא –
דין התוספתא שמתיר לקחת מהם בהמה לקרבן, הוא דִּיעֵבַר –
לאחר מעשה, דחינו כשהנידון הוא על העבר כשהיתה הבהמה
ברשות הגוי, ואז אין חוששים שכבר רבעו את הבהמה לפני כן.
רבינא מוכיח בדבריו: וּמָאֵר תִּמְרָא – ומנין לך לומר, דְּשָׁאֵי – שיש
חילוק בדברים שחוששים להם משום חשד בִּין לְבִתְחִילָה וּבִין
לְדִיעֵבַר, דְּתֵנָּן במשנתנו, לא תִּתְיַחַד אֲשֶׁה עִפְקָם – עם עובדי
כוכבים, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׂוּדִין עַל הַעֲרִיזוֹת, וְיִמְנִיחוּ – וקשה על דין זה
ממה ששינונו בכתובות (כב), הָאֲשֶׁה שֶׁנֶּחֱבֵשָׁה בבית האסורים בידי
עֲוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אם נחבשה עַל יְדֵי שהיתה חייבת להם מִזְוֵן,
כשתצא מוֹתֶרָת לְבִעָלָה, ואין חוששים שבאו עליה ונאסרה על
בעלה, ואם נחבשה עַל יְדֵי נָפְשׁוֹת – שהתחייבה הריגה בדיניהם,
אֲסוּרָה לְבִעָלָה, שמא חטאה עממם. מהדיון הראשון שנחבשת על
ידי ממון מותרת לבעלה, מוכח שאין הגויים חשודים לבוא על
אשה המתייחדת עמם, ואם כן לכאורה קשה על משנתנו.
מסיים רבינא: אֵילָא לֹא שָׁמַע מִנָּה – האם אין שומעים מכאן
דבריו, דְּשָׁאֵי לָן – שיש חילוק בִּין לְבִתְחִילָה לְדִיעֵבַר, ועל כן
לכתחילה אסור לאשה להתייחד עממם כמבואר במשנתנו, אך
בדיעבד לאחר שכבר נחבשה עממם אין חוששים שבאו עליה.
דוחה הגמרא: מָאֵר – מנין לך להוכיח מכאן שאין חוששים
בדיעבד לאשה שהתייחדה עם עובדי כוכבים, דְּלָמָא לְעוֹלָם אִימָא
לָךְ – שמא באמת יש לומר שֶׁאִפְּלוּ דִיעֵבַר נִמְי לא – שגם לאחר
מעשה, המתייחדת עם עובדי כוכבים אסורה לבעלה מפני
שחשודים על העריות, ואין חילוק בִּין לכתחילה לבדיעבד, והָכָא
– וגם שמתירה המשנה נחבשת על ידי ממון לבעלה, היינו מַעְקָא
– זהו טעם ההיתר, דְּמִתְיַירָא הגוי מִשּׁוּם הַפְּסִיד מְוֹנוֹ, שמא לא
יפרע לו בעלה את חובו מפני שבא על אשתו.
ראיה להסבר זה: תַּדַּע שזהו טעם המשנה, דְּרִיתֵי שִׁילָא, אם
נחבשה עַל יְדֵי נָפְשׁוֹת אֲסוּרָה לְבִעָלָה, ואם כרבינא שביעבד אין
חוששים שבאו עליה, מדוע היא אסורה, אלא מוכח שאף בדיעבד
חוששים שבאו עליה, והטעם שנחבשת על ידי ממון מותרת, הוא
משום שמתירא הגוי להפסיד ממנו וכפי שביארה הגמרא.
מסיימת הגמרא: וְתוּ לא מִיָּד – אין להקשות דבר על דחיה זו,
אלא ודאי זהו הטעם שעל ידי ממון מותרת, שחושש העובד
כוכבים להפסיד ממנו, ואין להוכיח מכאן כדברי רבינא.
ישוב אחר לסתירה בין המשנה לתוספתא: רַבִּי פֶּדֶת אָמַר, לא
קָשְׁיָא מהתוספתא המתירה לקחת בהמה לקרבן מעובדי כוכבים
ואינה חוששת לרביעה, על משנתנו האוסרת להעמיד בהמה
עממם מחשש שירביעה, כי הָא – משנתנו, היא כשיטת רבי
אֱלִיעֶזֶר החושש לרביעה כפי שיבואר להלן, וְהָא – התוספתא, היא
כשיטת רַבְנָן החולקים עליו, דְּתֵנָּן במסכת פרה (פ"ב מ"א) לִנְפִי פֶּדֶת
הָפָתָא – [פרה אדומה], רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, פרה אדומה אֵינָה נִקְחָת
– [נקנית] מן הַעֲוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהַכְּמִים מִתִּירִין. מבארת הגמרא: מֵאֵי
לֹא – האם אין פירוש הדבר דְּהָאָא מִפְּלִגִי – שבוז נחלקו, דְרָבִי
אֱלִיעֶזֶר האוסר לקנותה מעובדי כוכבים כָּכָר חיישינן לרביעה –
חוששים שמא נרבעה הפרה על ידיהם ונפסלה, והוא ששנה את
משנתנו, ורַבְנָן המתירים לקנותה מהם כָּכָרִי לא חיישינן לרביעה,
והתוספתא נאמרה לשיטתם.

עבודה זרה. אין מעמידין – פרק שני דף כג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רמג רש"י תוספות

רבינא – מהדר לתרוצי מתניתין וברייאא דלעיל: לעולם חשדי, ומתניתין לכתחילה קחני דאין מעמידין משום דלמא רבע לה, וברייאא דקחני אין חוששין משום רובע משום נרבע – דיעבר, דמשום לשעבר קבעית למיסרה דלמא כבר רבעה, ולכבר ארבעה לא חיישין. ומנא תיפרא – דלמדיי דחשדי ביה שני לן בין לכתחילה בין לדיעבר, דלכתחילה לא

מייחדין ליה בהדיהו והיכא דאיתיהד לא מיתסר, ולא אמרינן נבעלה לה על ידי ממונ – שזותה חייבת ממונ, מותרת לבעלה. הפסד ממונ – דסבר: אי בעילנא לה, תו לא פרע לי בעלה מידי. תדע – דמשום הפסד ממונ הוא דשרי לה, דקתני: על ידי נפשות שנתחייבה הריגה אסורה לבעלה, אלמא היכא דלא מירתת להפסד ממונו אפקורי מפקר לה. וחיישינא שמא נבעלה לאחר דמון ברצון, ואית דמקימ לה באשת בוך דמיתסרא באונס, וראשון עיקר, דבכתובות (כו, ב) מוכח דבאשת ישראל קאי. ותו לא מידי – אין להקשות על דבר זה, דדאי טעמא על ידי ממונ מותר משום דחייש גוי להפסד ממונו. פרת חפאת – פרה אדומה. הכי גרסינן: מנאי דלמא דולי עלמא לא חיישי לרביעה וטעמא כרבי אליעזר כו'. עודה של שקין = שקין הרבה ריקנין קשורין ביחד. פסלה – דכתיב: "אשר לא עלה עליה", בהעלאה בעלמא. ובעלה – עגלה ערופה אינה נפסלת בהעלאת עול. עד שתמשוך בו – דכתיב בעגלה ודברים (כא): "אשר לא משכה בעול". (לישנא אחרינא: עודה = עץ שטווין בו שקין). לא סלקא דעתך – דטעמא דרבי אליעזר משום עודה. דמשום הנאה פורתא – להקל מעליו משוי מעט. לא מפסיד טובא – דמים יקרים של פרה אדומה. אלא ודאי טעמא משום רביעה הוא. יקחו – ימכרו, קרי ביה "ויקחו". אלא

רבינא אמר, לא קשיא: הא לכתחילה, הא דיעבר. ומנא תימרא דשאני בין לכתחילה בין לדיעבר? דתנן: לא תתניחך אשה שפןכשה שחשדין על העריות; ורמינהו: האשה שפןכשה בידו גוים, על ידי ממונ – מותרת לבעלה, על ידי נפשות – אסורה לבעלה! אלא לאו שכימ מונה: שאני לו בין לכתחילה לדיעבר. – מנאי? דלמא לעולם אימא לך: אפילו דיעבר נמי לא, והכא היינו טעמא – דמתניירא משום הפסד ממונו! תדע, דקתני סיפא: על ידי נפשות אסורה לבעלה, ותו לא מידי. רבי פדת אמר, לא קשיא: הא רבי אליעזר, הא רבנן; דתנן גבי פרת חפאת, רבי אליעזר אומר: אינה נקחת מן הגוים, וחכמים מתירין; מאי לאו בהא קמיפלגי, דרבי אליעזר סבר: חיישינן לרביעה, ורבנן סברי: לא חיישינן לרביעה? – מנאי? דלמא דכולי עלמא לא חיישינן לרביעה, והכא היינו טעמא דרבי אליעזר – כדכר יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: הניח עליהן עודה של שקין – פסלה, ובעגלה – עד שתמשוך בה; מר סבר: חיישינן, ומר סבר: לא חיישינן! – לא סלקא דעתך, משום ניהא פורתא לא מפסיד טובא. – הכי נמי לימא: משום הנאה פורתא לא מפסיד טובא! – התם יצרו תוקפו.

וְדִלְמָא דְכוּלֵּי עֲלָמָא לֹא חֵיִישִׁין לְרַבֵּיעָה, וְהָכָא חֵיִינוּ טַעְמָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – כִּדְתַנִּי שִׁילָא, דְתַנִּי שִׁילָא: מַאי טַעְמָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? "דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָקְחוּ אִלֵּיךְ" – בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָקְחוּ, וְאֵין הַגּוֹיִם יָקְחוּ! – לֹא סִלְקָא דְעֵתְךָ, דְקַתְנִי סִיפָא: וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בְּכָל הַקְרָבּוֹת פּוֹלֵן; וְאִי סִלְקָא דְעֵתְךָ כִּדְתַנִּי שִׁילָא, בְּשִׁלְמָא פָּרָה כְּתִיב בָּהּ קִיחָה, אֵלָּא פּוֹלְהָהּ קְרָבּוֹת קִיחָה כְּתִיב בְּהוּ? וְדִלְמָא עַד כָּאן לֹא פְלִיגי רַבְּנָן עֲלִיהּ דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵלָּא

נבעלה. וכן משמע בפרק שני דכתובות (כו, ב) דפשיטא ליה לתלמודא דמתניתין מיירי באשת כהן, דמייתי עלה בגמרא התם ההוא מעשה באשה אחת שהוריהנה באשקלון ורחקה בני משפחתה, ואי באשת ישראל הזה עובדא מאי קאמר "ורחקה בני משפחתה?" אז הזה לוח לרחק אלא לבעלה ועוד מתוך המשנה יש להוכיח דמיירי באשת כהן, דקתני: על ידי ממונ מותרת לבעלה; טעמא דעל ידי ממונ דמרתת אהפסד ממונו, הא שלא על ידי ממונ – אסורה, ואף על פי שאין תלתות נתרצית כיון שאינו על ידי נפשות, ואי באשת ישראל אמאי אסורה? אלא ודאי באשת כהן, ואם נקט "מותרת לבעלה" ולא נקט "מותרת לכוונה" – משום סיפא נקט דעל ידי נפשות אסורה לבעלה, והתם אף באשת ישראל אסורה לבעלה, דאיכא ברמיזא משום פחד נפשות נתרצית לו. ואם תאמר: מאי סלקא דעתיה דרבינא דבעי לאוכוחי דיתר דיעבר מחכא? הא ודאי דמשום הפסד ממונו הוא! ויש לומר: דסבר רבינא, דכיון דנחבשה שהיא מסורה בידו – היה לו לאסור באשת כהן ולמחשז מיהא לבעילת אונס, ואף על גב דאיכא הפסד ממונ, ומדשרינן הכא דיעבר – הוא הדין אף היכא דליכא הפסד ממונ. ותלמודא דדי דלית ליה דין סבירא, אלא אית ליה הפסד ממונו שאני. **הדע** דקתני סיפא על ידי נפשות אסורה לבעלה – תימנה: מאי קאמר "הדע"? דלמא שאני על ידי נפשות דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו ותבעתה, אבל שלא על ידי נפשות מותרת ואף היכא דליכא הפסד ממונ! ויש לומר: דודאי שלא על ידי ממונ אסורה, דאי סלקא דעתך מותרת אמאי נקט רישא הפסד ממונ! ליתני "שלא על ידי נפשות מותרת!" אלא ודאי הפסד ממונ דוקא נקט. וסיפא דקתני "על ידי נפשות" – הוא הדין שלא על ידי נפשות אסורה לכהן, דבה איירי, אלא בא להשמיענו דאף לישראל אסורה, דאיכא למימר מחמת פחד נתרצית לו. **ורו** לא מידי – פירוש: דודאי הפסד ממונ שאני, אבל יחוד בעלמא אימא דאסור אף בדריעה. תימנה: אם כן לא הנותת בת לאברהם אבינו אשת כהן יושבת תחת בעלה, דאי אפשר שלא תתיחד עם שום גוי שעה אחת, וכיון דליכא הפסד ממונ חיישינן! ויש לומר: דאין זה אלא דחוי בעלמא, כלומר מחבא לא חוכיה. ומכל במקום דבר רבינא אמר הן. ועוד יש לומר: דאפילו לפי מהסגנא אין לאסור יחוד מועט, דדוקא נחבשה שאני לפי שהיא מסורה בידו, כעין בחמה דהכא דבידו לרביעה, אבל היכא שאינה תחת ידו של גוי כלל ויכולה לצעוק ויהיה לה מרשיע – ודאי הנוי מרתת, ואין לאסורה על אותו יחוד, וכן עיקר. וביירושלמי דחי דאין דמין אשה לבהמה, שאני אשה שדרכה לצווח, ואפילו חרשת דרכה לרמו. **התם** יצרו תקפו – תימנה: לעיל דאמר רב גוי חס על בהמתו, ורבי פדת נמי אית ליה ההוא שנויאי כדפרישית, נימא יצרו תקפו מכל שכן דפרה דדמיא יקריסו! יש לומר: שאני הכא כיון דדמיא יקריס עומדת למכור לישראל, וכיון שהוא ודאי מוכר הפרה וסבור הוא להעלים, ואינו חושש כיון שיצרו תקפו.

שמע

לזכור שנקבע לו מספר קצוב של ימים, בהם עליו למלא את שליחותו בעולם, וכל רגע שמשתמש בו לדבר אחר הוא בגדר מעילה בשליחות זו.

לקוטי שיחות כרך טז עמוד 273

שמע

מינה דפרה קדשי מזבח היא - תימנה לחרב רבינו יצחק בן מרדכי: מגליה דקדשי מזבח היא, וטעמא משום רביעה? דלמא לעולם היא קדשי בדר הבית, וטעמא משום עיל, דתנן (פרה פרק ב משנה ד): עלה עליה זכר פסולתו ויש לומר: דרביעת אדם שהיא בקומה זקופה לא שייך בה עיל כמו בבמהה, ועוד, מוקתני עולה: וכן היה רבי אליעזר

פול בכל הקרבנות - חטאת לאו טעמא משום
עיל. **אלא** מנעת הפסול ביצא דופן - לפום
ריזטא משמע דקאי אהא דשני: שאני פרה
דחטאת קרייה רחמנא. והכי פירושו: אי אמרת
בשלמא טעם פסול רביעה משום דקדשי מזבח
היא, איכא למימר דפליג רבי שמעון ואמר קדשי
בדק הבית היא, הילכך לא מיפסלא לא ברביעה
ולא ביצא דופן, אלא כיון דאמרת טעמא
דריביעה משום דחטאת קרייה רחמנא - תפסל
ביצא דופן, דמסתמא לא פליג אהך דרשא,
אלמנה תניא כ"ז עד דקאמר: אלא שאני פרה
הואיל ומום פוסל בה. ולפי גירסא זו משמע
דהשתא הור ביה מטעמא דחטאת קרייה רחמנא.
אלא לעולם קדשי בדק הבית לרבי שמעון,
ורביעה דופן דפסלה כיון דמום פוסל בה, אבל
ביצא דופן לא מיפסלא. ורבנן דפסלי ביצא דופן
- משום דסברי דקדשי מזבח היא. וקשה, דסוף
פרק קמא דשבועות (יא, ב) על דף ברייתא דפרה,
משני: ושאני פרה דקדשי בדק הבית היא ודחוק
הוא דנוקי לה כרבי שמעון, ועוד, דסוגיין
דחלמודא פרק קמא דובחים (יד, ב) ופרק (הדמובא
מקדש) "וחטאת העוף" (סו, ב) ובפרק
דמנחות (ו, ב) ובפרק שלשי דבכורות (כה, א)
ובימא פרק "טרף בקלפי" (מב, א) ובחמורה פרק
(המבואר) "אלו קדשים" משמע דפרה קדשי
בדק הבית, ואין סברא להעמיד כל הני כרבי
שמעון ולא כרבנן! ועוד קשה, דבפרק קמא דחולין
(יא, א) מוכח תלמודא דטרפות פוסל בפרה משום
דחטאת קרי רחמנא! לכך נראה לפרש: אלא
מנעת תיפסל ביצא דופן - ולא אשנויין
ד"חטאת קרייה רחמנא" קאי, אלא למאי
דאיסקא דמיפסלא ברביעה, או משום דקדשי
מזבח או משום דחטאת קרייה רחמנא, ואם כן
תפסל ביצא דופן, דאין לומר דפליג רבי שמעון
על רבותיו רבי אליעזר ורבנן ולומר שישכרי
ברביעה, אלמנה תניא כ"ז ולא גרסינן "אלא".
ובספרי לא היה כתוב "אלא", ובקונטרס הגיה
וכתב, הכי גרסינן: אלא שאני פרה וכו'. לעולם
קדשי בדק הבית היא לכולי עלמא, וטעמא
דמיפסלא ברביעה לרבי שמעון הואיל ומום פוסל
בה, ורבנן טעמיהו משום דחטאת קרייה רחמנא. וניחא, דכל שיטת התלמוד אתיא נמי
לרבנן, ומסקנא דפרק קמא דחולין נמי כרבנן אתיא. ויש ספרים שכתוב בהן אחר "ומודה רבי
שמעון לענין קדשים: ואלא מאי, קדשי מזבח? סוף סוף תפסל ביצא דופן! האי מאי, אי
אמרת בשלמא קדשי מזבח היא היינו דפליגי רבי שמעון ורבנן, אלא אי אמרת קדשי בדק
הבית היא, מי מפסלא ברביעה? לעולם אימא לך קדשי בדק הבית היא. ולענין רביעה אפילו רבי שמעון מודי דפסלה. דכתיב: "כי משחתם בהם" וגו'. והאי גירסא משמע כפירוש ראשון
שפירשתי.

בכשו מננו אבנים לאפור - האי דמאן בן נתניה על כרחו בבית שני היה, ומקאמר: לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעודו, דהא קיימא לן דרבימי ביה ראשון לא נשרפה שום פרה, כי
נסתפקו באותה עשיה משה כל ימי בית ראשון ועד עזרא עשיה השנה. וכיון דהיה אפור בבית שני אם כן שמיר נמי היה בו, דהכי משמע בפרק "מי שאחור" (גיטין סו, א) דאפור
צריך שמיר, דקאמר התם: איכא שמיר דאיתי משה לאבני אפור. ואפילו לרבי נחמיה דאמר: לא בעי שמיר לאבני דמקדש בפרק "עגלה ערופה" (סוטה מו, ב) ואלא היה מתקן במבוץ ומכניס
מבפנים, מכל מקום באבני אפור מודי דבעי שמיר משום דכתיב "במלאכתם", כותב עליהם בדיו ומראה להם שמיר ודן ונקבעות מאיליהן, כתאנה זו שנבקעת בחמה ואינה חסרה כלום. ואין
להקשות מזההא דפרק בתרא דסוטה, דתנן: משמותו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים, משרהר בית המקדש בטל השמיר, דמשמע "משרהר בית המקדש" היינו בית ראשון, מוקתני
בתייה פרומסא סאפסייטוט של טיטוס שהיו קודם חורבן בית שני - אלמא לא היה השמיר בבית שני. הא ליתא, דדאי ההוא "משרהר בית המקדש בטל השמיר" בבית שני מירי, דאי בבית
ראשון - ליערינוהו וליתנינוהו: משרהר בית המקדש בטלו אורים ותומים ושמיר, דהא בגמרא בברייתא אורים ותומים ומשרהר בית ראשון תני ליה, ואורים ותומים לא היו בבית שני, שהם
מתחשבה דברים שחור בית שני. ויש תימנה: כיון דהיה שמיר בבית שני, אם כן לקמן פרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נב, ב) גבי אבני מזבח ששקצום מלכי יון, דפריה: היכי ניעבידי? ניתברינוהו
- "אבנים שלמות" אמר רחמנא, ניתברינוהו, פירושו: בבורל, שלא לזרז שם פניהם - "לא תניק עליהם ברזל" אמר רחמנא. ומאי קושיא? ליעברינוהו על ידי שמיר! ויש לומר: דעל ידי שמיר
אינו נעשה חלק, כי אם מבקע כתאנה שלא תהא חסרה כלום. אבל אין עושה אותן שלמות שלא תחורר בהן צפורן, ופגימה בחגיגת צפורן פסלה במבוא, כדאיתא בפרק קמא דחולין (יח,

בכשו מננו אבנים לאפור - האי דמאן בן נתניה על כרחו בבית שני היה, ומקאמר: לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעודו, דהא קיימא לן דרבימי ביה ראשון לא נשרפה שום פרה, כי
נסתפקו באותה עשיה משה כל ימי בית ראשון ועד עזרא עשיה השנה. וכיון דהיה אפור בבית שני אם כן שמיר נמי היה בו, דהכי משמע בפרק "מי שאחור" (גיטין סו, א) דאפור
צריך שמיר, דקאמר התם: איכא שמיר דאיתי משה לאבני אפור. ואפילו לרבי נחמיה דאמר: לא בעי שמיר לאבני דמקדש בפרק "עגלה ערופה" (סוטה מו, ב) ואלא היה מתקן במבוץ ומכניס
מבפנים, מכל מקום באבני אפור מודי דבעי שמיר משום דכתיב "במלאכתם", כותב עליהם בדיו ומראה להם שמיר ודן ונקבעות מאיליהן, כתאנה זו שנבקעת בחמה ואינה חסרה כלום. ואין
להקשות מזההא דפרק בתרא דסוטה, דתנן: משמותו נביאים הראשונים בטלו אורים ותומים, משרהר בית המקדש בטל השמיר, דמשמע "משרהר בית המקדש" היינו בית ראשון, מוקתני
בתייה פרומסא סאפסייטוט של טיטוס שהיו קודם חורבן בית שני - אלמא לא היה השמיר בבית שני. הא ליתא, דדאי ההוא "משרהר בית המקדש בטל השמיר" בבית שני מירי, דאי בבית
ראשון - ליערינוהו וליתנינוהו: משרהר בית המקדש בטלו אורים ותומים ושמיר, דהא בגמרא בברייתא אורים ותומים ומשרהר בית ראשון תני ליה, ואורים ותומים לא היו בבית שני, שהם
מתחשבה דברים שחור בית שני. ויש תימנה: כיון דהיה שמיר בבית שני, אם כן לקמן פרק "רבי ישמעאל" (עבודה זרה נב, ב) גבי אבני מזבח ששקצום מלכי יון, דפריה: היכי ניעבידי? ניתברינוהו
- "אבנים שלמות" אמר רחמנא, ניתברינוהו, פירושו: בבורל, שלא לזרז שם פניהם - "לא תניק עליהם ברזל" אמר רחמנא. ומאי קושיא? ליעברינוהו על ידי שמיר! ויש לומר: דעל ידי שמיר
אינו נעשה חלק, כי אם מבקע כתאנה שלא תהא חסרה כלום. אבל אין עושה אותן שלמות שלא תחורר בהן צפורן, ופגימה בחגיגת צפורן פסלה במבוא, כדאיתא בפרק קמא דחולין (יח,

אלא בפרה אדומה - דרמייה וקרי, דחייש גוי להפסד מרובה וכוף לציציה. **אבל בשאר**
קרבנות מודי - והא דתניא לעיל: לוקחין מהן בחמה, אמאן תרמייה? לא רבי אליעזר
ולא רבנן כל **צאן קרד** - קרד = ישמעאל, וכתבי: "יעלו (לרצון על) ועל רצון מבוחר",
אלמא בשאר קרבנות נמי שרי, ושפיר איתרצ'ן רומיין דלעיל. **עד כאן לא פליגי בו** -

מלתא באפי נפשיה קאמר ואזיל. **אבל בחששא**
- היכא דלא חזון רבנא פליגי, דמר חייש ומר
לא חייש. קדשי מזבח היא - דין קדושת מזבח
יש לה, ליפסל ברביעה, ולענין פרייה דלא נפקא
לחול בלא מום, ואף על גב דלא למוזב קרבה.
דאי סלקא דעתך - לא אלמא קדושתה
מקדושת בדק הבית, ועל כל דבר חל קדושת
בדק הבית אפילו על אבנים. **אמאי** - פסלה בה
רביעה? **שאני חזרה דחטאת קרייה רחמנא** -
לעולם גבי פרייה והעמדה והערכה דין קדשי
בדק הבית עליה, ומיהו לענין פסולין סגי
מילתא לאתויי בפסול, דחטאת קרייה רחמנא:
"למי נדה חטאת היא". **תפסל ביצא דופן** -
דפסול הוא לביצא קרבנות, דתניא (בכורות נו,
א): "שור או כשב" - פרט לכלאים, "או עז" -
פרט לנמנה, "כי יולד" - פרט לביצא דופן, והאי
קרא בקרבנות כתיב. הקדשי **ביצא דופן** -
הקדשי לפרה אדומה יוצא דופן - פסולה כז.
ולד מעליא הוא - במסכת נדה (מ, א) יוצא
דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה,
ואין חייבין עליו קרבן לידה. רבי שמעון אומר:
הרי הוא כילוד, ויש לו טומאת שבעה לזכר
ושבעים לנקבה, וכן ימי טהרה וקרבן. מודה
רבי שמעון - לענין קדשים, דבהמה שיצאה
דרך דופן פסולה לקרבן. דגבי טומאה וטהרה
דאמו הוא דקאמר ליה רבי שמעון מרבי
הכתוב: "אם נקבה תלד" - דהוסיף לידה אחרת
לרבות יוצא דופן, אבל בקדשים מודי. והא
לרבי יוחנן במסכת נדה. הכי גרסינן: אלא שאני
פרה הואיל ומום פוסל בה דבר ערוה ועבודה
זרה פוסל בה דכתיב כי משחתם בהם מום
ותנא דבי רבי ישמעאל כל מקום בו עד פן
תשחתו כל שהמום פוסל בו כז - לא תימא
דשנמא דמיפסלא ברביעה משום דחטאת
קרייה רחמנא. אלא היינו טעמא, דאף על גב
דקדשי בדק הבית, הואיל ומום פוסל בה
דכתיב: "אשר אין בו מום", דבר ערוה - נרבע.
ועבודה זרה - כגון מוקצה וענבר, פסולין בה,
דאיתקש השחתה למום. כי השחת כל **בשר**
את דרכו - תשמיש. דור המבול בעבירה

לקללו, דכתיב: "וראו בני האלודים" וגו'. **וכי תימא חבי נמי** - דאמר לקנות זהב
ואבנים טובות למלאכת המשכן מן הגוים. **עד היכן כיבוד אב ואם** - כמה דרש מצוה
להודור בכיבוד אב ואם. מה עשה גוי - וכל שכן ישראל שמצוה על כך.
בששים

בששים

בששים

עבודה זרה דף כג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רמה

הוא, ועל כן אין לפסול לפרה אדומה אף שדינה כקרבן, והאמר
 רבי יוחנן, מודה היה רבי שמעון לחכמים ביוצא דופן לענין קדשים
 – להקריבו למזבח, שאינו קדוש ופסול להקרבה, ואם כן מדוע
 מכשיר רבי שמעון יוצא דופן לפרה אדומה, אלא ודאי לרבי
 שמעון אין לפרה אדומה דיני קרבן, וקשה על הטעם שאמרנו
 שפרה נפסלת ברביעה כיון שקרויה חטאת ודינה כקרבן.
 הגמרא חוזרת בה ומביאה טעם אחר לפסול פרה אדומה
 שנרבעה. מתרצה הגמרא: באמת אין טעם הפסול בפרה אדומה
 שנרבעה משום שקרויה חטאת, אלא הטעם כפי שלמדנו בתחילה
 שהיא קדשי מזבח, וכן סברו חכמים ועל כן הם פוסלים גם יוצא
 דופן הפסול למזבח, ורבי שמעון המכשיר יוצא דופן חולק עליהם
 וסובר שפרה היא קדשי בדק הבית, אלא שפסול פרה שנרבעה
 מטעם אחר, כיון דשאני פרה משאר קדשי בדק הבית, שהואיל
 וזמם פוסל בה כמפורש בתורה (במדבר יט ב), לפיכך דבר ערוה – אם
 נרבעה הפרה, ועבודה זרה – אם הוקצתה להקרבה לעבודה זרה
 או שעבדו לה, נמי פוסל בה – גם אלו פוסלים אותה, דקתיב לגבי
 קרבנות (ויקרא כב כד) 'כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם',
 והוקשה בפסוק זה השחתה למום, ותנא דבי רבי ישימעאל, כל
 מקום שנאמרה 'השחתה', אינו אלא דבר ערוה ועבודה זרה – גילוי
 עריות או עבודה זרה, דבר ערוה קרוי השחתה דקתיב לגבי דור
 המבול (בראשית ו יב) 'כי השחת כל בשר את דרכו על הארץ', ושם
 היתה השחתתם שכלקלו בעריות, ועבודה זרה קרויה השחתה,
 דקתיב בדברי משה לישראל לפני מותו (דברים י טו) 'פן תשחיתון
 ועשיתם לכם פסל', נמצא שכוונת לשון השחתה האמורה
 בקרבנות היא להשחתה של דבר ערוה או עבודה זרה, והוקשה
 בפסוק זה השחתה למום, ועל כן תא פרה נמי – אף פרה אדומה,
 הואיל וזמם פוסל בה, דבר ערוה ועבודה זרה – אם נרבעה או
 נעבדה, גם אלו פסלי בה.
 לעיל (ע"א) הביאה הגמרא בשם שילא טעם לדברי רבי אליעזר
 האוסר לקנות פרה אדומה מעובדי כוכבים. הגמרא חוזרת לדון
 בדברי שילא: גופא – נשוב לבאר את דברי שילא. תני שילא, מאי
 טעמא דרבי אליעזר האוסר לקנות פרה אדומה מגוי, דקתיב (במדבר
 יט א) 'דבר אל בני ישראל ויחזקו אליך פרה אדמה', ולמדנו מלשון
 זו, שדווקא בני ישראל יקחו – (ימכרו) פרה אדומה להקדש, ואין
 העובדי כוכבים יקחו, ועל כן אסור לקנותה מהם. מקשה הגמרא
 על דברי שילא: אלא טעמה – אם אכן יש למעט מלשון 'בני
 ישראל ויחזקו' שאין לקנות מעובדי כוכבים, מעתה מה שנאמר
 לגבי תרומת המשכן (שמות כה א) 'דבר אל בני ישראל ויקחו לי
 תרומה', קבי נמי – כלום גם פסוק זה נדרוש כן, דכני ישראל יקחו
 – ימכרו את צרכי המשכן, ואין העובדי כוכבים יקחו את צרכי
 המשכן, ואסור לקנותה מהם.
 ומוסיפה הגמרא: וכי תימא – ואם תרצה לומר דקבי נמי – שאכן
 יש ללמוד מפסוק זה איסור לקנות מעובדי כוכבים זהב ואבנים
 טובות למלאכת המשכן, יש להקשות, והאמר רב יהודה אמר
 שמואל, שאילו את רבי אליעזר, עד היכן מצווה אדם להזהר בביכוד
 אב ואם, אמר להם, צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו
 באשקלון כדי לכבדו אף שאינו מצווה בכך, ודמא בן נתניה שמו,
 ומכר תלמדו שכל שכן ישראל המצווה על כך חייב להזהר בכבוד
 אביו, וכך היה המעשה. פעם אחת בקשו ממנו ישראל, שימכור
 להם אבנים טובות לאפוד שבבגדי הכהן הגדול

אלא בפרה אדומה דקתיב יקחו, וכיון שכך חושש הגוי להפסיד
 ממנו רב וכופה יצרו שלא לרבעה, אבל בשאר קרבנות שאינם
 נקנים בכסף רב כפרה אדומה, מודו ליה – שמא מודים חכמים
 לרבי אליעזר שיש לחשוש שרבעם הגוי ואין לקחת ממנו בהמה
 לקרבן, ואם כן אין לתרץ כרבי פדת שהתוספתא המתירה לקחת
 מהם בהמה לקרבן, היא לחכמים החולקים על רבי אליעזר בפרה
 אדומה, שהרי שאר קרבנות גם חכמים אוסרים לקחת מעובדי
 כוכבים.
 מתרצה הגמרא: אין לומר שבשאר קרבנות אף לחכמים יש
 לחשוש שמא רבעם עובד כוכבים, שאם תאמר כך, ואלא תא
 דתניא לעיל בשם התוספתא שלוקחין מהן – מעובדי כוכבים בהמה
 לקרבן ואין חוששים שרבעה, מני – מיהו ששנה תוספתא זו, הרי
 לדבריה אין זה לא רבי אליעזר ולא רבנן, כיון שמודים הם בשאר
 קרבנות שיש לחשוש לרביעה, אלא צריך לומר כרבי פדת
 שחכמים אינם חוששים לרביעה כלל, והם ששנו את התוספתא.
 ראייה נוספת לכך שחכמים חולקים אף בשאר קרבנות: ועוד תניא
 ביהדיא (במפורש), מאי אותבינו ליה תבדוהי – מה הקשו חבריו
 לרבי אליעזר על כך שאסר לקחת בהמה לקרבן מגוי, שנאמר לגבי
 אחוית הימים (שערי צדק) 'כל צאן קרד יקבצו לך וגו' ועלו (לרצון
 על) מוצאיה, כלומר שתעיד צאנם של ישמעאל לעלות על גבי
 המזבח, ומוכח שמקבלים מהם בהמה לקרבן ואין חוששים
 שרבעה. מקושיא זו שהקשו עליו חבריו מוכח שחלקו עליו גם
 בקרבנות העולים על גבי המזבח, ולא רק בפרה אדומה.
 לעיל (ע"א) הובאה מחלוקת רבי אליעזר וחכמים האם מותר לקנות
 פרה אדומה מגוי, וביארה הגמרא שנחלקו האם יש לחשוש
 לרביעה. מדייקת הגמרא: עד כאן לא פליגי רבי אליעזר וחכמים,
 אלא בהשקפה – במקום שיש רק חשש שמא רבע הגוי את הפרה
 האדומה, ועל כן לחכמים מותר לקנותה ממנו שאינם חוששים
 לכך, אבל היכא דודאי רבקה – במקום שודאי רבעה הגוי, לכל
 הדעות פסלה ברביעה זו, שמע מינה דפרה אדומה, אף שאינה
 קרבה על גבי המזבח, קדשי מוצא היא – יש לה דין קדשי מזבח
 הנפסלים ברביעה, דאי – שאם דינה רק כקדשי בדיק הבית, מי
 מייסא לה רביעה – האם היתה רביעה פוסלת בה, והרי קדשי
 בדק הבית אינם נפסלים ברביעה.
 דוחה הגמרא: אין להוכיח מכאן שפרה אדומה היא כקדשי מזבח,
 שלעולם דינה כקדשי בדק הבית, ומה שנפסלת ברביעה זהו מפני
 דשאני פרה אדומה משאר קדשי בדק הבית, דתפסא קרייה רחמנא
 – כיון שנקראת בתורה 'חטאת' (במדבר יט ט), וחטאת היא קדשי
 מזבח, על כן שנוא הדבר אם יהיו בפרה אדומה פסולים כגון
 נרבע, הפוסלים בחטאת.
 מקשה הגמרא: אלא טעמה שלדבריה פרה אדומה נפסלת ברביעה
 מפני שקרויה בתורה 'חטאת' ודינה כקרבן, אם כן תיפסל גם ביוצא
 דופן – אם יצאה מדופן רחם אמה, ולא מפתח הרחם כדרך לידה,
 שהרי קרבן פסול ביוצא דופן, וכי תימא קבי נמי – ואם תאמר
 שאכן פרה אדומה נפסלת ביוצא דופן, אלמה תניא – למה שנינו
 בבביתא, הקדישה ביוצא דופן – ולד יוצא דופן שהקדישו לפרה
 אדומה, לדעת חכמים פסולה, ורבי שמעון מכשיר, והרי אין
 מסתבר שרבי שמעון חולק על דרשה זו שלפרה אדומה יש דיני
 קרבן כיון שקרויה חטאת, ואם כן היה לו לפסול יוצא דופן.
 מוסיפה הגמרא: וכי תימא – ואם תרצה לתרץ שרבי שמעון
 למעמיה, דאמר (נדה מ) יוצא דופן ודל מעליא הוא – ולד מעולה

אהבה היא רוח החיים בעבודת החסידות, החוט המקשר חסידים בינם לבין עצמם, והחוט המקשר רבי עם חסידים וחסידים עם הרבי. הן בדרך "אור ישר", והן בדרך "אור חוזר", אין לכך שום מחיצות, והוא נעלה מהגבלת מקום וזמן.

היום יום שבת

למזבח, וְתָנִי עֲלֶה – ושנינו על כך, שזו דעת חכמים, אך רבי אֱלִיעֶזֶר
 אֹסֵר אף את ולדותיהם. אם כן קשה לרבי אליעזר, מדוע אין
 לחשוש שאמה של הפרה נרבעה לפני שהתעברה, ונפסלו
 ולדותיה.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים על האופן בו נחלקו רבי
 אליעזר וחכמים, ומבאר לאיזו שיטה קשה בדברינו: וְתָנִיחָא לְרַבָּא
 – מובן הדבר לשיטת רבא מדוע רבי אליעזר אינו חושש לרביעת
 האם קודם העיבור, וְאָמַר רַבָּא אִמֵּר רַב נְחֻמִּי, מְחַלְקֵת חכמים
 ורבי אליעזר האם ולדות בהמות שנרבעו כשרים לקרבן, היא
 דווקא בְּשֶׁנִּרְבְּעוּ האמהות בְּשֶׁנָּה מוֹקְדִישִׁין כבר ואז נתעברו וילדו,
 רבי אליעזר אוסר הולד כיון שבזוי הדבר שולד בהמת קדשים
 שנרבעה יקרב למזבח, ולחכמים אין זה בזוי, אֲבָל נרבעו בְּשֶׁנָּה
 חולין ואז נתעברו וילדו, לְדַבְּרֵי הַכֹּהֵן מוֹתְרִין הולדות להקדישם,
 ואין זה בזוי אף לרבי אליעזר כיון שההקדש משנה את מצבם
 הקודם, ואם כן מובן מדוע רבי אליעזר אינו חושש לרביעת אם
 הפרה האדומה, כיון שהיא חולין ואף אם נרבעה ולדותיה
 מותרים, אֲלֵא לֵרַב הוּנָא פֶּר הִינָנָא הסובר שכן אִמֵּר רַב נְחֻמִּי,
 מְחַלְקֵת רבי אליעזר וחכמים היא דווקא בְּשֶׁנִּרְבְּעוּ האמהות בְּשֶׁנָּה
 חולין ואז נתעברו וילדו, שלחכמים מותר להקדיש ולהקריב את
 הולדות ורבי אליעזר אוסר משום בזוי, אֲבָל נרבעו בְּשֶׁנָּה מוֹקְדִישִׁין
 ואז נתעברו וילדו, לְדַבְּרֵי הַכֹּהֵן מוֹתְרִין למזבח, מֵאִי אִימָא
 לְמִימַר מדוע קנו פרה מדמא, הרי לשיטתו לרבי אליעזר יש
 לחשוש שאמה נרבעה קודם שהתעברה, ונפסלו ולדותיה.
 מתרצת הגמרא: לרב הונא אכן יש לחשוש לרבי אליעזר שמא
 נרבעה אמה קודם שהתעברה, ומה שלא חששו לכך אצל דמא,
 אִימָא – אמור כך, יִשְׂרָאֵל הִיוּ מְשַׁמְרִין אוֹתָהּ לְאִמָּא מְשַׁעָה שְׁנוּצָה
 שלא ירבעוה.
 מוסיפה הגמרא להקשות: אם אכן לרבי אליעזר אף ולדותיה של
 פרת חולין פסולה אסורים, וְנִחְוֹשׁ דִּילְמָא רְבִיעָה לְאִמָּא דְאִמָּא –
 שמא נרבעה אצא אמה של הפרה, ונפסלה, ובכך פסלה את בתה,
 ואם כן גם בת בתה פסולה, שהרי נולדה לאם פסולה. מתרצת
 הגמרא: כּוּלֵּי הָאֵל לֹא תִישָׁשִׁין – עד כדי כך אין לחשוש.
 נידון בענין שמירת הפרה האדומה: אִמֵּר מִר לַעִיל לגבי פרת דמא,
 יִשְׂרָאֵל הִיוּ מְשַׁמְרִין אוֹתָהּ מְשַׁעָה שְׁנוּצָה בבטן. מבררת הגמרא:
 מֵאִי דִיעֵינָן שהעניינה להיוולד מעיבור זה תהיה אדומה, ויש
 לשמור את אמה. מבארת הגמרא: אִמֵּר רַב פֶּהֲנָא, כּוּם אֲדוּם
 מְעַבְרִין לְפָנֶיהָ בְּשַׁעָה שְׁעוּלָה עֲלֶיהָ זָכָר, וכיון שרואה אדום בשעת
 הביאה, הולד הנוצר נעשה אדום.
 מקשה הגמרא: אִי הָכִי שבמעשה קל כזה נולדת פרה אדומה,
 אִמָּא דְמִיתָה יִקְרִין. מתרצת הגמרא: הוּאִיל וְשִׁתִּי שְׁעוּת שחורות או
 לבנות פּוֹסְלוֹת בָּהּ, ואף על ידי כוס אין מצוי שתהיה אדומה כולה,
 על כן דמיה יקרים.
 שבה הגמרא ומקשה: אם פרה אדומה נולדת בהעברת כוס, וְאִי
 שָׁנָא דִּיהִי – מדוע עשו זאת דווקא אצל דמא, ולא בפרת יהודי.
 מתרצת הגמרא: אִמֵּר רַב פֶּהֲנָא, בְּמוֹחֻזְקָת – לדמא היתה משפחת
 פרות שהוחזקו ללדת פרות אדומות בהעברת כוס, אך שאר פרות,
 אף בהעברת כוס אין זה ודאי שילדו פרות אדומות.
 שנינו לעיל (בג), שרבי אליעזר אוסר לקחת קרבנות מגוי, מחשש
 שנרבעו. מביאה הגמרא נידון דבין זה: יְתִיב (יִשְׁבוּ) רַבִּי אִמֵּי וְרַבִּי
 יִצְחָק נִפְחָא, אִפְּלִיעָא – בחדר הכניסה דְּרַבִּי יִצְחָק נִפְחָא, פִּתְחָא חֵד
 מִיְנֵיהּ וְאִמֵּר, וְכֵן הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל בהמת גוי בְּכָל תְּקַרְבָּנוֹת
 כּוּלָן, מחשש רביעה.
 פִּתְחָא אִידָךְ מִיְנֵיהּ (השני מהם) וְאִמֵּר, מֵאִי אוֹתִיבּוּ לִיה חֲבֵרוֹהִי –
 מה הקשו חבריו לרבי אֱלִיעֶזֶר, מהפסוק 'כֹּל צֶאֱן קָדָר יִקְבְּצוּ לָךְ וגו''
 יַעֲלֶוּ עַל רִצּוֹן מִזְבְּחִי' (ישעיהו ס ז), כלומר שעתידי צאן ישמעאל
 לעלות למזבח, ומוכח שמקבלים מהם קרבנות, שלא כרבי
 אליעזר. אִמֵּר לָהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, פסוק זה נאמר לימות המשיח, וכוּלָם
 גֵּרִים גְּרוּרִים הֵם לְעֵתִיד לָבֹא – כל האומות ירצו להתגייר, ואף שלא
 יקבלום ינהגו כגרים, וכיון שיזהרו מרביעה נקבל מהם קרבנות.

בְּשִׁשִּׁים רְבּוֹא דִּינְרֵים שָׁקֶר, ורב פֶּהֲנָא מְתִי, בְּשִׁמּוֹנִים רְבּוֹא, וְהִיוּ
 מְפַתְחוֹת מוֹנְחוֹת תַּחַת מְרָאשׁוֹתָיו שֶׁל אִבּוֹ שְׁהִיה יִשָּׁן, וְלֹא צָעָדוּ
 בְּנוּ לַהֲעִירוֹ. מוכח שמותר לקנות צרכי הקדש מגוי, שלא כשילא.
 מתרצת הגמרא: באמת יש למעט מ'ויקח' כשילא שאין לקנות
 מגוי צרכי המשכן, אך כיון שבכל אותה פרשה נאמרה וא"ו
 החיבור, כגון 'וְכָסֶף וְנֶחֱשֶׁת וְתְבֻלָּת' וגו' (שמות כה ג-ד), ובאבני
 השפה הכתובים לאחר מכן נאמר (שם סה ה) 'אֲבָנֵי שֹׁהַם בְּלֹא וְא"ו',
 נמצא שפסוק זה הִפְסִיק את הַעֲנָן שבתחילת הפרשה, ואין ללמוד
 את דינו מ'ויקח' האמור למעלה, ולכן דינו שונה ומותר לקנות
 אבני שהם מגוי.
 דוחה הגמרא: וְהָאֲבָנֵי מִלּוֹאִים בְּתִיב – והרי לאחר מכן נאמר
 שוב 'ואבני מילואים' בוא"ו, נמצא דְּהִיר עֲרִיבָה – שחורה התורה
 ועירבה פסוק זה עם תחילת הפרשה, ואם כן יש למעט גם אבני
 שהם מ'ויקח', ואין לקנות מגוי, וחזרה הקושיא איך רצו ישראל
 לקנות ממא, אלא ודאי רבי אליעזר אינו דורש מיעוט זה, ושלא
 כשילא.
 קושיא נוספת על שילא: וְעוֹד קֵשָׁה, דְּקִתְנִי כִּיפָא – בסוף המעשה
 בדמא, לְשַׁנָּה אַחֲרֵת נוֹלְדָה לוֹ פֶּרָה אֲדוּמָה קְעָרָה, נִבְנְסוּ חֲכָמֵי
 יִשְׂרָאֵל אֲעָלוּ לְקִנְיָנָהּ, אִמֵּר לָהֶם, יוֹדַע אִנִּי כִּכֶּם שְׂאֵם אִנִּי מִכְּשָׁךְ
 מִכֶּם כֹּל מִמּוֹן שְׁעוּלָם, אִתֶּם נוֹתֵינִי לִי, אך עָבְשׁוּ אִנִּי מִכְּשָׁךְ מִכֶּם
 אֲלֵא אוֹתוֹ מִמּוֹן שְׁהִפְסַדְתִּי בְּשִׁבְלִי אִכָּא שלא הערתיו. מוכח שרבי
 אליעזר אינו ממעט גוי מ'ויקח', ומתיר לקנות ממנו פרה אדומה.
 מתרצת הגמרא: אף שרבי אליעזר ממעט שאין לקנות צרכי הקדש
 מגוי, הֵתֵם – אצל דמא שקנו ממנו אבנים ופרה אדומה, עַל דִּי
 תִּנְיִי יִשְׂרָאֵל זָבִין – על ידי סוחר ישראל קנו אותן, שקנה מדמא
 ומכרן להקדש, ובאופן זה אין איסור בדבר שהרי ההקדש קנה
 מישראל.
 לשילא, רבי אליעזר אוסר לקנות פרה אדומה מגוי מהמיעוט
 'ויקח', ולא מחשש רביעה. מקשה הגמרא: וְכִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא
 חֵיִישׁ – אינו חושש לרביעה, וְהִתְנִיָּא, אִמֵּר לוֹ חכמים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר,
 מְשַׁעָה וְלִקְחוּהָ לפרה אדומה מִן הָעוֹבֵד בְּכֻכְבִּים, וְדָמָא שָׁמֹ, וְאִמֵּר
 לָהּ – ויש אומרים שְׁרָמִין שָׁמֹ, ומוכח שמותר לקנותה מגוי. אִמֵּר
 לָהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְכִי מְשַׁם רֵאִיהָ, שם הותר הדבר מפני שִׁישְׂרָאֵל הִיוּ
 מְשַׁמְרִין אוֹתָהּ – את הפרה מְשַׁעָה שְׁנוּצָה שלא ירבעוה. מתשובת
 רבי אליעזר מוכח שאוסר משום חשש רביעה, שלא כשילא.
 משיבת הגמרא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, תִּרְתִּי אִיתִּי לִיה – הוא אוסר לקנות
 פרה משני טעמים, מפני שממעט גוי מקיחה כשילא, וְחֵיִישׁ נָפִי
 לְרִבְעָה – וכן הוא חושש לרביעה. ומה שקנו מדמא הגוי, הִיָּה זה
 על ידי ישראל שקנה ממנו ומכר להקדש, שאין בזה איסור לקיחה
 מגוי, וכן נשמרה הפרה משעה שנולדה, ואין חשש שנרבעה.
 נידון בשיטת רבי אליעזר החושש לרביעה בפרה אדומה: אִמֵּר מִר
 – שנינו לעיל בשם רבי אליעזר, שפרת דמא יִשְׂרָאֵל הִיוּ מְשַׁמְרִין
 אוֹתָהּ מְשַׁעָה שְׁנוּצָה, ולכן לא חששו שנרבעה. מקשה הגמרא: אם
 חוששים לרביעה, וְנִחְוֹשׁ – נחשוש אף אם שמרוה, דִּלְמָא רְבִיעָה
 לְאִמָּא כִי הָיָה מְעַבְרָה – שמא נרבעה אם הפרה כשהיתה מעוברת
 בה, ואם כן אף היא עצמה פסולה. ומוכיחה הגמרא שעובר נפסל
 ברביעת אמו, דְּאִמֵּר רַבָּא, פרה שנגחח ישראל ומת, אסורה
 למזבח, ועל כן גם וְלֹד תִּנְוָנָתָא אִסוּר להקריבה, כיון שהיא וְלֹדָה
 שהיה בתוכה בשעת הנגיחה נִנְחֹו יחד ודינו כשור הנוגח, וכן וְלֹד
 בהמה הַנִּרְבָּעַת כשהיתה מעוברת בו, אִסוּר להקריבה, שהיא וְלֹדָה
 נִרְבָּעוּ, ונרבע פסול למזבח, ואם כן קשה מדוע לא חששו שאמה
 של הפרה נרבעה כשהיתה מעוברת.
 מתרצת הגמרא: אכן יש לחשוש גם לרביעת האם, ומה שקנו
 מדמא פרה, אִימָא – אמור כך, יִשְׂרָאֵל הִיוּ מְשַׁמְרִין אוֹתָהּ מְשַׁעָה
 שְׁנוּצָה – מתחילת ההריון, וידעו שאמה לא נרבעה.
 שבה הגמרא ומקשה: אף אם נשמרה אמה בימי העיבור, וְנִחְוֹשׁ
 דִּלְמָא רְבִיעָה לְאִמָּא מְעַבְרָה – שמא נרבעה אמה קודם
 שהתעברה, שאף באופן זה הולד פסול, דְּהָנָן, כֹּל תְּפִסּוּלִין לְגַבִּי
 מוֹבָח כגון שנרבעו, וְלִדְוִיתִין שהתעברו בהם אחר כך מוֹתְרִין

עבודה זרה. אין מעמידין - פרק שני דף כד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רמז תוספות

בששים ריבוא שכר - ששים ריבוא דינר היו רוצין ליתן לו ריות. לא ציערו - להקיצו משנתו. **אבני שהם הפסיק הענין** - מדלא כתיב "ואבני שהם" כדכתיב בכולהו: "ובספ ונחשת ותכלת וארגמן ועזרות" - הפסיק הענין, ולא קאי "ויקחו". והא **ואבני מלואים כתיב** דהדר עריבתו - למילתא קמיתא, וליתסרו! ועוד - הא קתני עלה דההיא דרבי אליעזר. לשנה הבאה גולדה בו! - אלמא לית ליה קיחה לרבי אליעזר. תגרי ישראל - סרסור ישראל לקחה משלו מן הגוי לעצמה, וחדו ומכרה לצבור. ורבי אליעזר לא חייש לרביעה - לשילא פריקין, דתני טעמא דרבי אליעזר משום קיחה. ודמא שמו - דזה הנזכר למעלה. אית ליה - קיחה, ובעינן תגרי, חייש לרביעה ובעינן שימור. ולד נוגח - פרה שנגחה ישראל כשהיא מעוברת, ומת - ולדה פסול לקרבן. דהאי וולדה נגחתי - ונוגח שנגח בעד אחר, או על פי הבעלים שהודו מעצמן ואין עדים בדבר - אינו נסקל. ואמרין בתורת כהנים: "מן הצאן" - להוציא את המוקצה, "ומן הצאן" ו"ו יתירה" - להוציא את הנוגח. משעה שנוצרה - במעי אמה. לקמן מפרש מנא ידעי דהאי ולד אדום הוא. ולדותיהן מותרין - אותן שנתפברו בן אחר. כן. מחלוקת - דרבי אליעזר ורבנן, כשנרבעו כשהן מוקדשין. ובמסכת תמורה מפרש טעמא דרבי אליעזר - משום דבויא מילתא. שתי שערות פוסלות בה - שחורות או לבנות. ומאי שנא ירדהו - דאולי ישראל ועבדי לגויי נעבד אלא מלתא בבהמה ישראל כמחוקות - מין משפחות פרות היו לו דלמא בן נתינא, מחוקות לילד ולדות אדומין בהעברת כוס. אקילעא - פורקא לפני הטרקלין. וכן היה רבי אליעזר בו! - משום דחייש לרביעה. גרויים - מעצמן גררין להתגייר, אף על פי שאין מבקלין אותן. מעבודה זרה חרדי בהו - כדכתיב: "לקראו כולם בשם ה'", אבל מרביעה לא הדרין, ותריותיהו אמרי - רבי אמי ורבי יצחק נפתח. בן דרב פפא לרב זבדי איכא טובא, דרב פפא מתני: "פתח חדי" פתח אידך, ומתני: "מאי קראת" ברב יוסף, ואתקפתא ד"דלמא מעבודה זרה הוא דהדר" מתני לה באביי. שבא אחד - משמע: אין חילוק בעובדי, וכל מצינויהו דהאגומות תוא עבודתן שזה בכל מצינויהו. גא אתה תתן - תיקשי לרבי אליעזר. הניחא למאן דאמר - פלוגתא דרבי רבי חיאי ורבי יהושע בן לוי בפרק בתרא דשחיטת קדשים (זבחים קטז, א). דמי

בששים רבוא שכר; רב פהנא מתני: בשמונים רבוא; והיו מפתחות מונחות תחת מראשותיו של אביו ולא צערו! - "אבני שהם" הפסיק הענין. - והא "ואבני מלואים" כתיב, דהדר עריבתי! ועוד, קתני סיפא: **לשנה אחרת גולדה לו פרה אדומה בעדרו, נכנסו חכמי ישראל אצלו, אמר להם: יודע אני בכם שאם אני מבקש מכם כל מומן שבעולם אתם נותנין לי, עכשיו איני מבקש מכם אלא אותו מומן שהפסדתי בשביל אבאי!** - התם על ידי תגרי ישראל וכן. - **ורבי אליעזר לא חייש לרביעה? והתניא, אמרו לו לרבי אליעזר: מעשה ולקחה מן הגוי ודמא שמו, ואמרי לה רבין שמו, אמר להן רבי אליעזר: משם ראיתי? ישראל היו משמרין אותה משעה שגולדה!** - **רבי אליעזר תרתי אית ליה: קיחה, וחישי נמי לרביעה.** אמר מר: ישראל היו משמרין אותה משעה שגולדה. וניחוש דלמא רבעי לאמא כי הוה מעברה, דאמר רבא: וולד הנוגחת - אסורה, היא וולדה נגח; וולד הנרבעת - אסורה, היא וולדה נרבעו! - אימא: ישראל היו משמרין אותה משעה שנוצרה. - וניחוש דלמא רבעיה לאמא מעיקרא, דתנן: כל הפסולין לגבי מונח - ולדותיהן מותרין, ותני עלה: רבי אליעזר אוסר! הניחא לרבא, דאמר רבא אמר רב נחמן: מחלוקת בשנרבעו בשעה מוקדשין, אבל בשעה חולין - דברי הכל מותרין; אלא לרב הונא פר חיננא אמר רב נחמן: מחלוקת בשנרבעו בשעה חולין, אבל בשעה מוקדשין - דברי הכל אסורין, מאי איפא למימר? - אימא: ישראל היו משמרין אותה לאמא משעה שנוצרה. - וניחוש דילמא רבעיה לאמא דאמא! - פולי האי לא חיישין, אמר מר: ישראל היו משמרין אותה משעה שנוצרה. מנא ידעינן? אמר רב פהנא: פוס אדום מעבירין לפניו בשעה שעולה עליה זכר. - אי הכי, אמאי דמיא יקרינ? - הואיל ושתו שערות פוסלות בה. ומאי שנא ידיריה? אמר רב פהנא: במוחזקות. יתיב רבי אמי ורבי יצחק נפתחא, פתח חד מינייהו ואמר: וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרפנות פולין; פתח אידך מינייהו ואמר: מאי אותיבו ליה תירויהו לרבי אליעזר? "כל צאן קדר יקבצו לך" וגו! אמר

ואבני מלואים כתיב דהדר עריבתי - לפירוש הקונטרס משמע דזה הפסוק ב"ויקחו לי תרומה". ומתחלה היה דוחה: "אבני שהם" הפסיק הענין, וחדו מקשה: והא "ואבני מלואים" כתיב, דהדר עריבתי, שגם אבני שהם נקרא בהם "ויקחו". ותימה: דאטו בתר דכתיב "אבני שהם" להפסיק הענין לא יכתוב שום ו"ו בפסוקים? ועוד קשה: אי חשבי עירוב מקראות בבי האי גונא. אם כן פרק קמא דשבועות (י, א) דתנן, רבי מאיר אומר: כל השעירים כפרתן שוה, ומיפיק ליה לגמרא מדכתיב "ושעיר". ופרקי: עצרת יום הכפורים דלא כתיב בהו "ושעיר" מאי איכא למימר? ומאי פריך? הא כיון דבשבוות דבתריה כתיב "ושעיר" נמי הדר עריבתי לכך נראה דהאי מעשה דמא בן נתינא לאו באבני שהם דזה, אלא באבני החשן. ואף על גב דאמר בגמרא: בקשו ממנו באבנים אלו, וכן לומר: כיון שחשן מחויב לאפוד קרי אפוד. וכן משמע בירושלמי דפאה דמייתי האי עובדא דמא בן נתינא גבי "פעם אחת אבדה ישפה מבגדיו". וכן פריך רבא: האת כתיב "אבני מלואים" וחדו עריבתי, ובאבני מלואים מידא דכתיב ו"ו לדרוש בהו "ויקחו" וניחא נמי דהיא דפרק קמא דשבועות (י, א), דכיון דכתיב "ושעיר" בסוכות נמיא דבההוא מריבא קרא. ורבינו תנאל גרס: והא "ואבני" הדר עריבתי, וקאי אההוא דפרשת "ויקחל", דכתיב: "קחו מאתכם תרומה" וכתיב: "ואבני שהם ואבני מלואים", הכל בוויין בלא שום הפסק. **ורבי** אליעזר לא חייש לרביעה דהא תניא אמר לו וכו' - הוה מצי לאשכוחי פרה שלא עלה היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרפנות, אלמא חייש לרביעה. אלא ניתא ליה לאתויי מההיא מעשה דקיימיה עלה. **וניחוש** דלמא רבעיה לאמא - הא דלא פריך: דלמא עלה עול על אמה ודיא אומה נשאו עול - דאם כן לא אשכוחי פרה שלא עלה עול על אמה, דתנן (פרה פרק ב משנה ד): עלה עליה זכר פסולה. **ותני** עלה רבי אליעזר אוסר וכו' - לא דוקא איכל הפסולין קאי, דהא אתנן פסול לגבי המזבח, ואמרין בימורבא (בבא קמא סו, א) דבין לבית שמאי ובין לבית הלל ולדות של אתנן מותרים, ואין לומר דרבי אליעזר פליג עלייהו. **ישראל** היו משמרין לאמה משעה שנוצרה - תימה: לאב נמי אמאי אינם צריכים לשמור? דאליבא דרבי אליעזר קיימין דאית ליה זה וזה גורם אסור! ויש לומר: כיון דטעמא דאמר נמי אינו אלא משום דבויא מילתא כדאמרין בסוף תמורה (ל, ב), ומחא טעמא אמרין דנרבעו כשהן חולין מותרין, דכיון דאשתנו לא בויא מילתא - הכי נמי נרבעי האב לא מינכרא ולא בויא מילתא.

יתרו

למן רבי אליעזר: פולם גרים גרויים הם לעתיד לבא. אמר רב יוסף: מאי קרא? "כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה" וגו! אמר ליה אבאי: ודלמא מעבודה זרה הוא דהדרו בהו! אמר ליה רב יוסף: "לעברו שכם אחד" כתיב. רב פפא מתני הכי. ורב זבדי מתני הכי: ותריותיהו אמרי: וכן היה רבי אליעזר פוסל בכל הקרפנות, ותריותיהו אמרי: ומאי אותיבו ליה תירויהו לרבי אליעזר? "כל צאן קדר יקבצו לך" וגו! אמר רבי אליעזר: פולם גרים גרויים הם לעתיד לבא; ומאי קראה? "כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה'". מתקיף לה רב יוסף: ודלמא מעבודה זרה הוא דהדרו בהו! אמר ליה אבאי: "לעברו שכם אחד" כתיב. מיתבי: "ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועלת". - קודם מתן תורה שאני. תא שמע: "ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים!" - יתרו נמי קודם מתן תורה הוה. - הניחא למאן דאמר: יתרו קודם מתן תורה הוה, אלא למאן דאמר: יתרו

יתרו לאחר מתן תורה הודו – ואם תאמר: אם כן צפורה אשת משה לא באה אלא לאחד מתן תורה, ותיקש על הא דאמרין בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סב, א): שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו, וקחשיב פירש מן האשה. ומאי קאמר? הא לא היתה צפורה עמו ויש לומר: שהקדוש ברוך הוא נתן כל לפרוש מן האשה.

1 לִמְלֶכָה דָּאִמְרָא קֹדֶם מִתָּן תּוֹרָה בֵּא. קִשְׁיָא מַה
 2 שְׁאִמְרָא מִשָּׁה אֵל יִתְרוֹ: "הוֹדַעְתִּי אֶת דּוֹקִי
 3 הָאֱלֹהִים וְאֵת תּוֹרוֹתֶיךָ, דְּהָא עֲדִין לֹא יִנְתֶּנָּה
 4 תּוֹרָה. וְעוֹד קִשְׁיָא מַה שְׁפִירֵת רִשִׁי" בִּפְרֹשֶׁת יִתְרוֹ
 5 שְׁלֵא הִידֵּל לִכְמוֹשָׁה שְׁפִירֵת רִשִׁי שְׂרָאֵל עַד
 6 מִחֲרַת יוֹם הַכְּמוֹשָׁה; וְנִרְאָה דְּלִפְתָּ אֹתָהּ פִּרְשָׁה
 7 רֵאשׁוֹנָה דִּיתְרוֹ נִאֲמַרְהָ קֹדֶם מִתָּן תּוֹרָה, אֲבָל סוּף
 8 הִפְרִשָׁה וְדֵאִי לֹא נִאֲמַרְהָ עַד לְאַחֵר מִתָּן תּוֹרָה,
 9 אֲלֵא אֲנִי שְׂמִיפֵר בִּרְאִית הוֹחֲנִי מִסָּפֵר כֹּל עֵינְיָי עַד
 10 שְׁחֹר לְאַרְצִי. וְאִפְּלוּ לִמְלָאן דָּאִמְרָא לְאַחֵר מִתָּן
 11 תּוֹרָה בֵּא, קָצַת קִשְׁיָא: לִמַּח נִכְתָּבָה פִּרְשָׁה זוֹ לְהָא?
 12 וְרִיחָן לִמּוּר: דְּלִפְּנֵי שֹׁסֵפִר בִּבְיָאֵת עֲמֵלֵק שְׁחֹר
 13 לְיִשְׂרָאֵל אֲרָמֵי - מִסָּפֵר נִמַּח מַעֲשֵׂה יִתְרוֹ
 14 שְׁהִטִּיב לְיִשְׂרָאֵל רֵאשׁוֹנָה מִנְּעֵה חֲשׁוּבָה שֶׁנָּתַן
 15 לָהֶם. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר גְּבוּל יֵשׁ לֵה פָחוֹת מִבֵּית
 16 שֶׁלֹּשׁ נִעֲקָרָה - וְלִכְּתֹב לִמְחַשׁ לְרַבִּיעִינָה. וְקֵאִי
 17 לְשֹׁנֵי רוּמַי דְּמַתְנִיתִין דִּרְאִין מַעֲמִידִין הֵדֵּאִי
 18 דִּלְקוֹחִין מֵהֶם בְּחִמָּה לְקִרְבָּן. אֲלֵיבֵיא דִּרְבָּנָן
 19 קָאִמְרוּ, דִּילֵיבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - אִפְּלוּ בֵּית שֶׁתִּים
 20 חֲיִישׁ לְרַבִּיעִינָה, דְּהָא פְּרַה בֵּית שֶׁתִּים חֲיִישׁ
 21 לְרַבִּיעִינָה. וְתוֹ, דִּקְדַּתֵּי: וְכֵן הִיָּה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל
 22 בְּכָל הַקִּרְבָּנוֹת, דְּמִשְׁמַע אִפְּלוּ בְּנֵי שֹׁנֵה. וְאִם
 23 תֵּאֲמַר: לְרַבִּי יוֹחָנָן, הִכִּי שְׂרִי לִיקַח לְקִרְבָּן פָּחוֹתָהּ
 24 מִבֵּית שֶׁלֹּשׁ שִׁנִּים; נִיחֹשׁ וְדִלְמָא בִּרְעוּהָ לֹאֲמַה
 25 דְּרִבִּי יוֹחָנָן מַעֲבֹרָתָה, וְהִיא וְחֻלְדָּה נִרְבְּעוּ! יֵשׁ לִמּוּר:
 26 דְּרִבִּי יוֹחָנָן לְעִמְיָהּ, דָּאִמְרָא פִּרְשָׁה "הַעֲרֵל" (בִּכְמוֹת
 27 עַתָּא: עוֹבֵר לֹא יִרְדּוּ אִם הָאָה.

פָּרָה וְחֹמֶר בַּת שֶׁלֹשׁ שָׁנִים וְדַאי לִכְזֹן - פִּירֹשׁ:
 דְּקֹדֶם שֶׁלֹשׁ וְדַאי לֹא יִלְדָה, וְיֵשׁ לְתוֹמָהּ,
 וְדַא מַעֲשֵׂה בְּכָל יוֹם וּפְדִירָה בַּת שְׁנַיִם יִלְדֶּנָּה
 וְיֵשׁ לִמּוֹר: דְּדַאִי עֵתָּה נִשְׁתַּחֲהֵה דַעַת מִכְמוֹ שֶׁהִיא
 בְּדוּרֹת הָאֲשׁוּנִים, כְּמוֹ בַּעֲזִינְגוּת, דּוּרְדָא,
 בְּדוּרְדָא פִּירָק "אֵלֹא סְרַפְתּוּ" (תֻּלְּיָן מִן, כֵּל
 חִוּיָא בְּרִייתָא הֵבֵי אֵיתָ לִית לָהּ - אַלְמָא גִּיטָא לִית
 לָהּ, וְעֵתָּה הִיא חֵבֵל הַבְּדוּמֹת שֶׁלָּנוּ. **מוֹמּוּרָא**
 יִחְמָא - פִּירֵשׁ הַקּוֹנְטְרָס: שְׁלֹא הֹחֵר שֶׁם הָאֻמָּה.
 וְקִשְׁוֵה, דְּדַא כְּמַה מִּמּוּרֵי יֵשׁ כִּיּוּצָא בּוֹ: "מִמּוֹר
 לְתוּדָה" (תַּחֲלִילִי ק) "מִמּוֹר שִׁיר לִיּוֹם הַשַּׁבָּת" (שֶׁם
 צג) שְׁלֹא הֹחֵר שֶׁם הָאֻמָּרָן; וְנִרְאֵה לִפְרֵשׁ שְׁמֹר
 (בֹּא ל"חֲמָא" מַשּׁוּם שְׁלֹא הֹחֵר עַל מַה נֶּאֱמַר כְּמוֹ
 "מִמּוֹר לְתוּדָה" שֶׁמִּפְרֵשׁ שְׁנַעֲשֵׂה לְאֻמְרוֹ עַל
 הַתּוּדָה, וְכֵן "מִמּוֹר שִׁיר לִיּוֹם הַשַּׁבָּת". וְאֵף עַל פִּי
 שִׁישׁ "יִשְׁעֵשׁ מִסְתֵּר עֵלְיָן" (שֶׁם צא), "אֲשִׁירֵי הָאֵשׁ"
 (שֶׁם א), "ה' מֶלֶךְ גֹּאֹת לְבֶשׂ" (שֶׁם צג) שְׁלֹא הֹחֵר
 עַל מַה נַּעֲשֶׂה, מִכָּל מִקּוֹם אֵין תְּחוּב בְּחֹן "מִמּוֹר".
 לְמַעֲשֶׂה

36 "וְאָמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא אֵל
37 וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לֵקְיָא אָבִי

וְהָיָה, מֵאֵי אִיכָא לְמִימְרֵי?
 אַתָּה שְׁמַע: "וַיֹּאמֶר שְׂאֹל
 לַעֲלֵה עַל הַעֵם עַל מִיטְבַּת הַצֶּאֱזַן
 עַל כָּל הַצֶּאֱזַן) לְמַעַן זָכַח
 ? דְּמִי מִיטְבַּת. - וּמֵאֵי שְׂנָא
 עֲלֵיהֶן זְבוּיָא. תָּא שְׁמַע:
 וְיַעַל אֲדִנִּי הַמֶּלֶךְ (אֵת)
 בְּקֶרֶן לְעֵלָה וְהַמְרֹגִים וְכָלִי
 מִן: אֲרוֹנָה גַּר תִּשְׁבֵּב הִיָּה.
 : מִטָּה שֶׁל מְרֻבֵּל. מֵאֵי
 וְיִרְקָסָא דְדִיִּישׁ. אָמַר רַב
 מִתִּיד לְמוֹרָג חֲרוֹץ חֲדָשׁ
 וְדָק וְנִבְעוּת פְּמִץ תְּשִׁים".
 וְיַעַל עֵלָה "לח"! - הוֹרָאתָ
 רַבָּא, דָּאִי לֹא תִימָא חֲכִי,
 אִי קוּשְׁיָא? דְּלָמָא בְּבִמְתָּ
 גַּה, דְּאָמַר רַב אָדָא בַר
 הוּיָא כְּשֶׁרָה בְּבִמְתָּ יַחֲדָ?
 חֲלָב אָחֵר וְנִשְׁלַחוּ עוֹלָה".
 מַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק:
 מַר: גְּבוּל יֵשׁ לָהּ, פְּחוּתָהּ
 בַּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים - אֵינָה
 וְיִזְבָּתָא, שְׁנֵי לָהּ: פְּחוּתָהּ
 "וְיָאֵת הַפְּרוֹת הַעֲלוּ עֹלָה
 שְׁשָׁנִים. מִתְקַרֵּף לָהּ רַב
 , תִּינִי "וְיָאֵת בְּנֵיהֶם כְּלוּ
 שְׁשָׁנִים, וּפְחוּתָהּ מִפֶּתַח
 ? וְהִתְנַיָּא: פֶּרֶה וְחִמּוֹר,
 בְּאֵן וְאֵלֶךְ - עֶסְקִי! אֵלָּא,
 וְיִשְׁרֹנָה תְּפֹרוֹת בְּדֶרֶךְ עַל
 רַה; וְרַב זוּמְרָא בַר טוֹבִיָּה
 נִגְדַּר אֲרוֹן וְאָמְרוּ שִׁירָה.
 י וְיַחֲנֵן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיד:
 , וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר:
 "לח! קְרָא בִּשְׁמוֹ" וגו'.
 : מִזְמוֹרָא וְתָמָא, "מִזְמוֹר
 דְּשׁו". רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר:
 גְּאוֹת לְבָשׁ". רַבִּי יִצְחָק
 בְּרִיקְמִי זָהָב תַּמְהוּלָּה
 דְּרַבִּי יִצְחָק אָהָא: "וְהִי
 דְּרַבִּי יִצְחָק: "וּזְנֵי רוּגֵי
 "וְשֵׁם דְּבִיר לְפָנִים קָרִית
 מֵא: "כִּי דֶרֶךְ נְשִׁים לִ".
 וְרַבִּים

דמי מיטב - למורכן ולקנות בדמיהן בדמות מישראל להקריב. ובינא = מקרב. ארונה -
 יבוס! היה, בספר שמואל. דאח הבקר לעולה - אלמא הקריב דוד בהמת גוי לקרבן גר
 תושב - שקיבל שבע מצות בני נח, ודרי רביעה בכלל. טורביל עיזא דקורקסא - גדול
 ועב מאד ורחב, וטרוך בפגימות הרבה לרחובו עמוקות תכופות זו אל זו, והשני בו
 תבואה, שעמברין עליו הבהמות, ודפגינות
 נכנסו בדריש והתבואה נחשבת. למורג חרין -
 טרוך בפגימות, ודן "פפיות". תדוש הרים -
 אלמא לדישה עבדי ליה. ואת הפרות - באנשי
 בית שמש משתעי קרא, בפרות שהביאו הארון
 מארץ פלשתים. הוראת שקע - מפני שגשעשה
 על ידיהן, שהביאו הארון מעצמן ואין איש
 מנאגים, ואת ביכלים כולו בבית לא געו אחרי
 בניהם, אלא הולכיהו ואמרו שירה כדלקמן.
 דלמא בבמת יחיד - שרי, דהתם בבמת יחיד
 הואי, דבמה גדולה בנוב ודיתה באותה שעה,
 כשגלוק הארון וחרב משכן שילה ובאו לכן
 לנזב. טלה חלב - רחל ומניקה את בנה. רבי
 ויוחנא אביר - האי דקתני לעיל: לוקחין מהם
 לקרבן - לאו מלתא פשטותא היא לכל בהמות.
 אלא נבול יש לה פחותה מבת שלש שנים
 נעקרת - בהרבעת איש, ונקחת מן הגוי דחייס
 עלה. אבל בת שלש - שוב אינה נעקרת,
 וחיישין לרביעה. כל חני תיובתא - דחני קראי
 דשרו בהמות דא להקרבא. פרה חבורי -
 בבכוריה (ט, ב) תנן: ללוקח בהמה מן הגוי
 ואינו יודע אם כבר בכרה אם לא - עז בת
 שנתה ודאי לכוך, מכאן ואילך ספק. פרה וחמור
 בת שלש ודאי לכוך - ולד ראשון שחלד ביד
 ישראל אם זכר הוא ודאי לכוך אם אינה יתירה
 בעת לידתה על בת שלש, ודדאי לא ילדה בבית
 חבור. מכאן ואילך - אם יתירה על בת שלש
 דיתה כשילדה בבית ישראל, הוי ולדה דא ספק
 בכור, ואיכא למימר כבר בכרה בבית גוי, ואיכא
 למימר לא בכרה זה בבית הגוי וזה בכור שלה.
 וייעה בכור זה עד שיתאם, שחרי אתי ראי
 לקרבן שמא אין זה בכור, ולאחר שיש בו מום
 אכלנו בעליו. ולא יתנו לכוך, שכבור בעל מום
 מותר לזרם ואין בו אלא משום גזלת מתנות
 כהונה אפילו הוא ודאי, ודחו ספק, דזה הכון
 מוציא מחבירו ועליו דראיה שלא ילדה בבית
 הגוי. וגבי ספק פטר חמור - מפרש עליו טלה
 להתיירו בהנאה. דרבינא "תפרה גשעה" וחסלה
 יעקב בעצמו, דאפילו ודאי פטר אין קדושה
 חלה על טלה חנית, אלא משום גזלת חקאי ישי,
 ובין שדאו ספק, אפילו גזל דכאי, דדאי על
 הכון. כלו כבית - לשון "בית הכלא" (מלכים
 א כב). לישנא אחרינא: לשון מניעה, כמו "לא
 יכלה ממך" (בראשית כג), מנעום מליך
 אחריהם. וישרנה - אז ישרי כי באה נאה לשלוח
 יד בפלשתים ובדגון אליהם. יתאם - שלא
 הזכר שם אמרו. ירגו - על שהם במכת
 טחורים. השתא - ארון עצי שטים. התנופיש =
 התרוממי. המחושת = קשורה, כמו "וחשושים
 כסף" (שמות כז). בריקמי זהב = מצופה זהב
 טהור מבית ומחוץ. המהוללה בדיבר ארמון -
 שספר תורה של משה בתוכו, וארון מהולל
 ומפואר במה שבתוכו. בעיי ערבים - ואין לך
 עז גדול מזה. דביר - הוא ספר בלשון פרסי.
 וישראל מאי אטרו - בנסוע הארון בעת
 המסעות שבמדבר, שדיה משה אומר "קומה ה"
 (במדבר י) ומה ישראל עונן אחריה דשתא -
 "ידם

עבודה זרה דף כד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רמט

שהיתה זו נקבה, ומה שהפסוק נקרא בלשון זכר הוא ללמדנו
שבבמת יחיד נקבה כשרה לעולה כאילו היתה זכר.
לעיל (כב) הובא מהתוספתא שמותר לקנות בהמה לקרבן מגוי,
כיון שהוא חס עליה ואינו רובעה. רבי יוחנן מוסיף חילוק בדין זה:
רבי יוחנן אומר, אף שמותר לקנות קרבן מגוי, יש אופנים בהם יש
לחשוש לרביעיה, כיון שנבול יש לה לבהמה הנרבעת, אם נרבעה
כשהיא פחותה מבת שלש שנים, היא נעקרת בכך, אך בהמה פת
שלש שנים שנרבעה, אינה נעקרת, ואין הגוי חס עליה, ויש לחשוש
בה לרביעיה אף אם היא שלו.
איתיביה – הקשו בני הישיבה לרבי יוחנן כל הני תיובתא – את כל
הקושיות שהקשו לעיל לרבי אליעזר, שמצאנו בפסוקים שהקריבו
בהמות גויים, ושני להו – ותירץ להם רבי יוחנן, שבפסוקים אלו
היתה הבהמה שהקריבוה פחותה מבת שלש שנים, ולא היה חשש
שנרבעה כיון שחס עליה הגוי שלא תעקר.
קושיא נוספת לרבי יוחנן: שמעך ראייה שלא כרבי יוחנן, שנאמר
בפרות שהביאו את הארון (שם ו יד), ואת הפרות העלו עליה לה',
ומוכח שמותר להקריב בהמות גויים. מתרצת הגמרא: גם שם
מדובר בבהמה פחותה מבת שלש שנים, שאין לחשוש בה
לרביעיה.
מתקין לה רב הונא בריה דרב נתן לתירוצו זה, אם כן שהבהמות
שהביאו הארון היו פחותות משלש, היינו – וזה שנאמר בהן (שם ו
י) ואת בנייהם כלו בנייה – ואת בני פרות אלו כלאו הפלשתים
בבית, והרי תמוה כיצד היו להן בנים, וכי פרה הפחותה מבת שלש
שנים (ופחותה מבת שלש שנים) מי קא ילדה – האם יכולה היא
ללדת, (והתניא) [והתנין], הלוקח בהמה מגוי וילדה זכר, ואינו יודע
אם זהו הבכור ועליו ליתנו לכהן, או שכבר ילדה קודם שנמכרה
לו, הדין כך, פרה וחמור שילדה מבת שלש, דהיינו שלא היתה בת
יותר משלש בלידתה, הולד ודאי בכור וניתן לפנה, כיון שלא יתכן
שילדה אחר לפני שמלאו לה שלש, מפני ואליה – אם ילדה לאחר
גיל שלש, הולד פסל בכור, שיתכן שכבר ילדה קודם לכן בבית
הגוי. מבואר שפרה הפחותה משלש אינה יולדת, וכיון שנאמר
בפרות שהביאו הארון שהיו להן בנים, מוכח שהיו בנות שלש,
ואם כך חזרה הקושיא לרבי יוחנן כיצד הקריבו ולא חששו
שנרבעו אחר שמלאו להן שלש.
מסיקה הגמרא: אכן אין לתרץ שהיו פרות אלו פחותות משלש,
אלא מהתירוצא בדשני מעיקרא – אלא ברור שתירוצו הקושיא הוא
כפי שתיצנו מתחילה, שהקריב הפרות שהביאו הארון היתה
הוראת שעה, ואין ללמוד ממנה.
אגב שהוזכרו הפרות שהביאו הארון, דורשת הגמרא פסוק
שנאמר בהן: כששלחו פלשתים את הארון לישראל, נאמר (שם ו יב)
והשקנה הפרות בדרך על דרך בית שמש וגו'. שואלת הגמרא: מאי
(ו-מהו) 'והשקנה' משיבה הגמרא: אומר רבי יוחנן משום רבי מאיר,
שאמרו הפרות שירה, ורב וזמרא בר מוהבא אומר רב, שישירו הפרות
פניהם בנגד הארון, להיפך מדרך הילוכן, ואמרו שירה.
שואלת הגמרא: ופאי (ו-מהו) שירה אמרו. משיבה הגמרא: אומר רבי
יוחנן משום רבי מאיר, כך אמרו (שמות טו א), ואז ישיר משה וכל
ישראל וגו', אשירה לה' כי גאה גאה – שנתנאה על פלשתים,
ושלח יד בהם ובאלהיהם להענישם. ורבי יוחנן דידה (ו-עצמן) אומר
באופן אחר, שאמרו 'ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו
[וגו'] הודיעו בעמים עלילותי' (ישעיה יב ד).
דעות נוספות איזו שירה אמרו, ורבי שמעון כן לקיש אומר, שאמרו
מזמורא ותקא – מזמור יתום, דהיינו 'מזמור שירו לה' שיר חדש כי
נפלאות עשה, חושיה לו ימינו וזרוע קדשו' (תהלים צא ד). רבי אלעזר
אמר, 'ה' מלך ויהו עמים' (שם צא א), שהפלשתים רגזו על שהכחם ה'
במכת טחורים. רבי שמואל בר נחמני אומר, 'ה' מלך גאות לבש' (שם
צא א).

יתרו לאחר מכן תורה הנה, ונרבע כבר נאסר לקרבן, מאי אכא
למימר מדוע לא חששו לרביעיה בבהמותיו, אלא מוכח שאין
חוששים לרביעיה, ושלא כרבי אליעזר. מתרצת הגמרא: לעולם
יש לחשוש לרביעיה בבהמה גוי, אלא יתרו מישאל זכן – יתרו קנה
הבהמות מישראל, ובודאי לא נרבעו.
קושיא נוספת לרבי אליעזר: תא שמע ראייה שלא כרבי אליעזר,
שאחר מלחמת שאלו בעמלק בה נצטווה אותם ובהמתם,
שאלו שמואל מהו קול הצאן הנשמע באזניו, ונאמר שם (שמואל א'
טו טו) 'ויאמר שמואל מעמלקי הביאום, אשר חמל העם על מיטב הצאן
והקרבן (המשנים והקרים ועל כל הצאן) למען יבנה לה' אלהיו',
כלומר שהותירו הבהמות כדי להקריבן, ולא חששו לרביעיה, ואם
כן מוכח שלא כרבי אליעזר.
מתרצת הגמרא: לעולם חוששים לרביעיה, ופאי 'מיטב' – מה היא
הכוונה שחמל העם על מיטב הצאן כדי להקריבו, דמי מיטב –
שהותירו את מיטב הצאן כדי למוכרו לקנות בדמיהן קרבנות
מישראל, ופאי שנא מיטב – ומדוע הותירו דווקא את המיטב אף
שיכלו למכור את כל הצאן, כי היכי דליקפץ עליהו ובינא – כדי
שיקפצו עליהם קונים מיד.
קושיא נוספת לרבי אליעזר: תא שמע ראייה שלא כרבי אליעזר,
כשביקש דוד לקנות את גורן ארונה ולהקים בו מזבח, נאמר
(שמואל ב' כד כב) 'ויאמר ארונה אל דוד, יקח ויעל ארני המלך (את)
הפזב בעניו, (ואת) [ואת] הקרבן לעולה, והמזרים וכלי הקרבן
לעצים', ודוד הקריב את בהמותיו, ולא חשש שנרבעו אף שהיה
גוי. מתרצת הגמרא: אומר רב נחמן, ארונה גר תושב הנה, וקיים
שבע מצוות בני נח שבהן איסור רביעיה, ועל כן לא היה שם חשש
רביעיה.
אגב פסוק זה, שואלת הגמרא: מאי (ו-מה הם) 'מזריגים'. מבארת
הגמרא: אומר עולא, משה של מורגל. שואלת הגמרא: מאי משה
של מורגל. מבארת הגמרא: עולא דקורקסא דרשין – לוח עץ רחב
ועבה עם חריצים עמוקים רבים, שדשים בו חבואה.
הוכחה לפירוש זה: אומר רב יוסף, מאי קרא – היכן מצאנו בפסוק
שוהו פירוש 'מזריגים', שנאמר בנבואה על ישראל באחרית הימים
(ישעיה מא טו), 'הנה שמתיה למורג חרין חדש בעל פיסיות, תדוש
היים ותקד ונגבעות כמין תשים', כלומר שיהיו ישראל כמורג
וידושו אויביהם, ומוכח שמורג משמש לדישה.
הגמרא חוזרת להקשות לרבי אליעזר: מיתיבי, בימי שמואל שבו
פלשתים את ארון הברית, ולאחר שנענשו משמים החזיריהו
לישראל בעלגה הקשורה לשתי פרות, וכשהגיע הארון לבית
שמש נאמר (שמואל א' י ד) 'ואת הפרות העלו עליה לה', אם כן מוכח
שמותר להקריב בהמות גויים ואין לחשוש שנרבעו, שלא כרבי
אליעזר. מתרצת הגמרא: לעולם אין להקריב בהמות גויים,
והקרבת הפרות שנשאו את הארון, הוראת שעה היתה להתירן,
מפני שנעשה על ידיהן נס.
הוכחה שהיתה זו הוראת שעה: הכי נמי מסתברא שפרות אלו
קרב בהוראת שעה, דאי לא תיקא הכי – שאם לא תאמר כך,
עולה נקבה מי איכא – וכי נקבה קרבה לעולה, והרי אין עולה אלא
זכר, אלא ודאי הקריבו בהוראת שעה.
דוחה הגמרא: ופאי קושיא – וכי מה הראיה מכך שהקריבו נקבות
לעולה, והרי היתה זו במת יחיד, ודלמא (ו-שנא) בבמת יחיד נקבות
קרבות לעולה, ובדרך אדא בר אבהו, דאמר רב אדא בר אבהו,
מפני לעולה נקבה שהיא בשירה בבמת יחיד, שנאמר (שם טו ט) כשבאו
פלשתים למצפה להלחם בישראל, ויחם שמואל מלה חלב אהר
ויעלה עולה, דהיינו שהקריבו לעולה רחל נקבה המניקה את בנה,
ומוכח שנקבה כשרה לעולה בבמת יחיד, ואם כך אין ראייה
שהקרבת הפרות שנשאו הארון היתה הוראת שעה.
מקשה הגמרא: הרי מכך שנאמר בפסוק בלשון זכר 'ויעלהו', וכן
מישמע – משמע שהקריב שמואל זכר. מתרצת הגמרא: אומר רב
נחמן בר יצחק, 'ויעלה' בתיב – אמנם הפסוק נקרא בלשון זכר, אך
כיון שנכתב בלי וז'א' דהיינו 'ויעלה', בלשון נקבה, יש ללמוד

אגב מחלוקתם של רבי אלעזר ורבי שמואל בר נחמני בענין שירת הפרות, מביאה הגמרא ענין נוסף שבו נחלקו: כאשר נלחמו ישראל במלכי האמורי, העמיד יהושע את השמש ממחלכה בנס, ואמר שירה על הדבר, ונאמר שם (יהושע יג) 'וַיִּדְּם הַשָּׁמֶשׁ וַיִּרְדָּה עִמּוֹ עַד יָקָם גִּי אֲזִיקוֹ, הֲלֹא הָיָא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיְשָׁר' – וכבר נרמז בספר הישר שעתיד להעשות נס זה. שואלת הגמרא: מאי ספר הישר. משיבה הגמרא: אמר רבי חיאי בר אבא אמר רבי יוחנן, זה ספר אברהם יצחק ויעקב – ספר בראשית שבו מסופרים מעשי האבות שנקראו 'ישרים', ועל כן נקרא ספר הישר, והיכן נקראו האבות כך, שנאמר בנבואת בלעם (במדבר כג י) 'תַּמָּת נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל' – הלאי ואמות במיתת אברהם יצחק ויעקב, שנאמרה בהם 'גויעה'.

שואלת הגמרא: והיכא רמיא – והיכן רמוז בספר בראשית שעמדה חמה ליהושע. משיבה הגמרא: שנאמר בברכת יעקב לאפרים (בראשית מח יט) 'וַיִּזְרַע יִתְחָה מְלֶאכֶת הַנְּהוּסִים' – כל הארצות יתמלאו באימה ויראה מזרעו של אפרים, ואימתי נתקיים דבר זה שיהיה זרעו מלא נהוּסִים, בשעה ששעמדה לו חמה ליהושע שהיה מזרע אפרים, שנס זה נראה לכל העולם, וידעו כולם שניצח במלחמה ויראו ממנו.

הגמרא מבארת כמה זמן עמדה השמש ממחלכה: נאמר לגבי עמידת השמש, 'וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶשׁ בְּחֻצֵי הַשָּׂמִימִים, וְלֹא אָזַן לְבוֹא בְּיוֹם תְּמִימָם' (יהושע יג), ומשמע מכפל הלשון שעמדה השמש פעמיים, פעם אחת בחצי השמים, ופעם שניה לפני השקיעה. שואלת הגמרא: וכמה שעות ארך היום שעמדה בו השמש. משיבה הגמרא: אמר רבי יהושע בן לוי, עשרים וארבעה [שע'] (ו-שעות) ארך היום, בתחילת היום אָזַל שִׁית – הלכה השמש כדרכה שש שעות עד חצי השמים, וְקָם שִׁית – ועמדה שם שש שעות, שנאמר 'וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶשׁ בְּחֻצֵי הַשָּׂמִימִים', ושוב אָזַל שִׁית – הלכה עוד שש שעות עד הערב, וְקָם שִׁית – ועמדה שם שש שעות נוספות, שנאמר 'וְלֹא אָזַן לְבוֹא, מִנְּצֵא שְׂבוּלָה מִלְּתָא' – היום כולו מעלות השחר עד צאת הכוכבים, עם זמן הילוך החמה ועמידתה, היה 'בְּיוֹם תְּמִימָם' שנאמר בפסוק, דהיינו יום שלם שהוא עשרים וארבע שעות, כיום ולילה יחד בשאר ימים.

דעות נוספות בענין זה: רבי אלעזר אמר, שלשים ושתיים – שלשים ושש שעות ארך היום, בתחילה אָזַל שִׁית – הלכה השמש שש שעות עד חצי השמים, וְקָם תְּרִיסִי – ועמדה שם שתיים עשרה שעות, ושוב אָזַל שִׁית שעות עד הערב, וְקָם שִׁית שעות נוספות, ומנצא שעל זמן עמידתו של השמש נאמר 'בְּיוֹם תְּמִימָם', דהיינו עשרים וארבע שעות, ויחד עם שתיים עשרה השעות בהן הלכה השמש הרי היום כולו שלשים ושש שעות.

רבי שמואל בר נחמני אמר, ארבעים ושמונה שעות ארך היום, בתחילה אָזַל השמש שית שעות עד חצי השמים, וְקָם תְּרִיסִי – ועמדה שתיים עשרה שעות, ושוב אָזַל שִׁית עד הערב, וְקָם שִׁית שעות, ומנין, [שנאמר] לגבי העמידה השניה 'וְלֹא אָזַן לְבוֹא בְּיוֹם תְּמִימָם' דהיינו עשרים וארבע שעות, וכיון שפירש הפסוק כך רק לגבי העמידה השניה, מכלל – למדנו מכך, דמַעֲקָרָא לֹא בְּיוֹם תְּמִימָם [הוּא] – שהעמידה הראשונה לא ארכה יום תמים אלא פחות מכך, ועל כן מן הסתם היא היתה שתיים עשרה שעות, כזמן עמידת השמש בכל לילה.

לשון אחרת במחלוקתם של אמוראים אלו: איבא דאמר, לא נחלקו האמוראים כמה שעות ארך היום כולו עם זמן הליכת השמש, אלא בתוספתא פליגי – נחלקו הם כמה שעות נוספות ליום זה על ידי עמידת השמש, רבי יהושע בן לוי אמר, עשרים וארבעה שעות נוספו ליום, אָזַל השמש שית שעות, וְקָם תְּרִיסִי – ועמדה שתיים עשרה שעות, ושוב אָזַל שִׁית שעות, וְקָם תְּרִיסִי שעות, ומנצא שעמידתו של השמש היתה בְּיוֹם תְּמִימָם האמור בפסוק, שהוא עשרים וארבע שעות, לבד משתיים עשרה שעות נוספות באותו יום בהן הלכה השמש.

רבי אלעזר אמר, שלשים ושש שעות נוספו ליום, אָזַל השמש שית

שעות, וְקָם תְּרִיסִי – ועמדה שתיים עשרה, ושוב אָזַל שִׁית שעות, וְקָם עֶשְׂרִים וארבעה שעות, וזהו שנאמר 'וְלֹא אָזַן לְבוֹא בְּיוֹם תְּמִימָם', דהיינו שעמידת השמש בפעם השניה היתה עשרים וארבע שעות כיום תמים.

רבי שמואל בר נחמני אמר, ארבעים ושמונה שעות נוספו ליום, אָזַל השמש שית שעות, וְקָם עֶשְׂרִים וארבעה שעות, ושוב אָזַל שִׁית שעות, וְקָם עֶשְׂרִים וארבעה שעות נוספות. דבר זה שמואל בר נחמני עמד השמש עשרים וארבע שעות, למדנו מהפסוק 'וְלֹא אָזַן לְבוֹא בְּיוֹם תְּמִימָם', דהיינו שעמידתה השניה היתה כיום תמים וכמבואר לעיל לשיטת רבי אלעזר, ומנין שאף עמידתה הראשונה בחצי היום היתה עשרים וארבע שעות, מַכִּישׁ עֲמִידָתוֹ לְבִיאתוֹ – אנו דורשים היקש בין תחילת הפסוק שנאמר בו 'ויעמוד השמש' לסופו שנאמר בו 'וְלֹא אָזַן לְבוֹא, מִה בִּיאתוֹ בסוף היום ארכה בְּיוֹם תְּמִימָם, אֵיךְ עֲמִידָתוֹ הראשונה בחצי היום היתה בְּיוֹם תְּמִימָם. מחלוקת נוספת של רבי אלעזר, רבי יוחנן ורבי שמואל בר נחמני בענין אחר: תנא, כִּשְׁמֵשׁ עֲמִידָהּ לֹא חָמָה לַיהוֹשֻׁעַ, כִּךְ עֲמִידָהּ לֹא חָמָה לְמֹשֶׁה כשנלחם בסיוחן מלך חשבון, וכן עמדה לנַקְדִּימוֹן בֶּן גִּזְרִיָּה. מבררת הגמרא: אכן לגבי יהושע שהעמיד החמה, קראי – מפורש הדבר בפסוקים כמובא לעיל, ולגבי נַקְדִּימוֹן בֶּן גִּזְרִיָּה, נִקְרָא – קבלה היא ביד האמוראים שעמדה לו החמה, אך שעמדה לְמֹשֶׁה, מְלָלָן.

משיבה הגמרא: אַתְּמָא – באה גזירה שוה בין תיבות 'אַחַל אַחַל' – ללמדנו שעמדה חמה למשה, בְּתִיבֵי חָמָה לגבי משה (דברים ב כה) 'הַיּוֹם הַזֶּה אַחַל תַּת פִּחָדְךָ עַל פְּנֵי הָעַמִּים' וגו', וּבְתִיבֵי חָמָה בַּיהוֹשֻׁעַ (דברים יא) 'הַיּוֹם הַזֶּה אַחַל תַּת פִּחָדְךָ' וגו', ולמדנו שעמדה חמה למשה כשם שעמדה ליהושע אחריו.

דעות נוספות בענין זה: וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, למדנו שעמדה חמה למשה במקום אחר, אַתְּמָא – באה גזירה שוה בין התיבות 'תַּת תַּת', בְּתִיבֵי חָמָה במשה 'אַחַל תַּת פִּחָדְךָ', וּבְתִיבֵי בַּיהוֹשֻׁעַ (יג) 'אֶזְרָר יְהוֹשֻׁעַ לְהָ' בְּיוֹם הַזֶּה חָמָה לְפָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', ומכאן למדנו שעמדה חמה למשה כשם שעמדה ליהושע.

רבי שמואל בר נחמני אמר, מוֹפְיֵית דְּקָרָא שְׁמַעְתָּ לִּיה – מגוף הפסוק המובא לעיל לגבי משה למדנו שעמדה לו חמה, שנאמר שם (דברים ב כה) 'הַיּוֹם הַזֶּה אַחַל תַּת פִּחָדְךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל פְּנֵי הָעַמִּים תַּתָּת כָּל הַשָּׁמַיִם, אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שְׁמִיעָךָ וַיִּגְדּוּ וַיִּחָלוּ מִפְּנֵיךָ, אִמִּיתִי נִתְקִיִּים דְּבַר זֶה ש' וַיִּגְדּוּ וַיִּחָלוּ מִפְּנֵיךָ' כל העמנים, בשעה ששעמדה לו חמה לְמֹשֶׁה, שראו זאת את אומות העולם ויראו ממנו.

מיתבי, הקשו בני התיבה, כיצד יתכן שעמדה החמה למשה ולנַקְדִּימוֹן, הרי נאמר בעמידת החמה ליהושע 'וְלֹא הָיָה בְּיוֹם הַהוּא לְפָנֵינוּ וְאַחֲרָיו', כלומר שליהושע בלבד עמדה החמה. מיישבת הגמרא בשני אופנים: אִיבְעִיתָ אִיבָא – אם תרצה תיישב, שאצל משה ונַקְדִּימוֹן שְׁעוֹת הוּא דְלֹא הוּא נִפְשִׁי בּוֹלִי הָאִי – לא עמדה שעות רבות כפי שעמדה ליהושע, וזו הכוונה באמור לגבי יהושע שלא היה כאותו יום לפניו ולאחרייו. ואִיבְעִיתָ אִיבָא, שאין כוונת הפסוק 'וְלֹא הָיָה בְּיוֹם הַהוּא לְפָנֵינוּ וְאַחֲרָיו' לעמידת השמש, אלא אִבְנֵי קֶרֶד לֹא הוּא – לא ירדו אבני ברד מהשמים בנס אלא בימי יהושע, דְּבְתִיבֵי במלחמת יהושע במלכי האמורי (יהושע יא), 'וַיְהִי בְּנֶגְסָם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרֵד בֵּית חוּרִי, וְהָ' הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים וַיָּדָלוּת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֶזְקָה וַיִּמָּתוּ' וגו', ונס זה הוא שלא היה לפני כן ולא עתיד להיות.

מחלוקת נוספת של אמוראים אלו בענין אחר: בְּתִיבֵי בקינת דוד על מותם של שאול ויהונתן במלחמה (שמואל ב א יח) 'וַיֹּאמְרוּ, לְלִמְדוֹ בְּנֵי יְהוֹדָה קֶשֶׁת, הִנֵּה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיְשָׁר' – עתה שמתו שאול ויהונתן הגבורים, צריך ללמד את בני יהודה להלחם בקשת, וככתוב בספר הישר שבני יהודה מושכי קשת. שואלת הגמרא: מאי ספר הישר. משיבה הגמרא: אמר רבי חיאי בר אבא אמר רבי יוחנן, זה ספר אברהם יצחק ויעקב – ספר בראשית שבו מסופרים מעשי האבות שנקראו 'ישרים', ועל כן נקרא ספר הישר, והיכן נקראו האבות כך, דְּבְתִיבֵי בְהוּ – שנכתב לגביהם בברכות בלעם

עבודה זרה. אין מעמידין - פרק שני דף כה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

למשה ליהושע ולגדימירן – הא דלא קחשיב נמי יעקב – כי שם לא היו רק תשלומין, כדאמרינן (תולין צא, ב): שמש ששקעה בעבורו ורחה בעבורו. ומהאי טעמא נמי לא חשיב חזקיה, שלא היו רק תשלומין ליום שנתקצר בימי אחו. ודבר רבינו אלחנן אומר ויהוה מעשה דחזקיה לא היה אלא אות בעלמא, שריר לא עמד השמש כלל בנקום אחד. אלא שהלך לאחוריו, דברבראשית רבה איכא נמי למאן דאמר (יטעם' ה' לקח אות" – מלמד שדעמיד לו לגלגל חמוד.

לחן: זה ספר אברהם
 "שנאמר: 'תמות נפשי מות ישרים'. והיבא רמזיא? 'וורעו
 יהיה מלא הגוים?' בשעה שעמדה לו חמה ליהושע. 'ועמד
 זין לבוא ביום תמים', וכמה? אמר רבי יהושע בן לוי: עשרים
 וקם שית, אזיל שית וקם שית, כולה מלתא ביום תמים; רבי
 אזיל שית וקם תריסר, אזיל שית וקם תריסר, עמידתו ביום
 זני אמר: ארבעים ושמונה, אזיל שית וקם תריסר, אזיל שית
 זני אמר: 'ולא אין לבוא ביום תמים', מפלל דמעיקרא לאו ביום
 בתוספתא פליגי, רבי יהושע בן לוי אמר: עשרים וארבעה, אזיל
 וקם תריסר, עמידתו ביום תמים; רבי אלעזר אמר: שלשים
 אזיל שית וקם עשרים וארבעה, 'ולא אין לבוא ביום תמים';
 ארבעים ושמונה, אזיל שית וקם עשרים וארבעה, אזיל שית
 עמידתו לביאתו, מה ביאתו ביום תמים, אף עמידתו ביום
 לו חמה ליהושע, כך עמדה לו חמה למשה ולנדימוז בן גוריון.
 גוריון - גמרא: למשה מנלן? אתיא 'אחל' 'אחל', פתיב הכא:
 תם ביהושע: 'אחל גדלך'. ורבי יוחנן אמר: אתיא 'תת' 'תת',
 וכתוב ביהושע: 'ביום תת ה' את האמור'. רבי שמואל בר
 שמעון ליה: 'אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך', אימתי
 עמדה לו חמה למשה. מיתבי: 'ולא היה ביום ההוא לפניו
 שעות הוא דלא הוו נפשי כולי האי. ואיבעית אימא: אבני ברד
 מפני בני ישראל הם במועד בית חורן וה' השליך עליהם אבנים
 ומתו'. פתיב: 'ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על
 ר' אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן: זה ספר אברהם
 ', דכתיב בהו: 'תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמותי'.
 וידק אחיד דך בערף איבך', ואזו היא מלחמה שצריכה
 זו קשת. רבי אלעזר אומר: זה ספר משנה תורה, ואפאי קרו
 'ועשית הישר והטוב בעיני ה''. והיבא רמזיא? 'בדיו רב לו',
 שתי ידים? הו אומר: זו קשת. רבי שמואל בר נחמני אמר:
 וי ליה 'ספר הנשר'? דכתיב: 'במים ההם אין מלך בישראל
 היבא רמזיא? 'למען דעת דלות בני ישראל ללמדם מלחמה',
 לימוד? הו אומר: זו קשת. ומנלן דביהודה פתיב? דכתיב:
 הכנעני להלחם בו, ויאמר ה' יהודה יעלה'. 'וירם הפסח את
 שאול' - מאי 'והעליה'? רבי יוחנן אומר: שוק ואלוהי, מאי
 אלוהי? ורבי אלעזר אומר: שוק וחוה, מאי 'והעליה'? דמחית
 בעי אנפיה, ומנפי ליה; ורבי שמואל בר נחמני אמר: שוק
 עילוי דשוק קאי. 'לא תתייחד אישה עמהם'. במאי עסקינן?
 ישראל מי שרי? והתנן: לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים!

הזקוק, הטרי"ל בלעז. **דבתיב במשנה** תורה – "ועשית הישר והטוב". איהוה היא מלמדה
אלא להכניעו להלחם בו, ויאמר השם יהודה יעלה, אלמא סתם מלמדה דסיפרא איהודה
ועליה – מה שעליה. **בסבבא** שוק לאליה – השוק סמוך לאליה, שהאליה מלמדה
ותחתונים סומכים את העליונים. **דמחית** – מניח חזה על השוק גבי חזה ושוק של שלמים
(חז"ל הובח) – לא חזה חזה ושוק וידרו לכהן, דבמה קטנה הוה, וקיימא לן בפרק בתרא
בזבחים פ"א. **לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים** – שהנשים עדיין
יבנה להקדיל.

אלה

יְהוָה הַשֶּׁמֶשׁ – בִּיהוֹשֻׁעַ כְּתִיב, כְּשֶׁנִּלְחַם עִם חֲמֹשֶׁת הַמְּלָכִים הַצָּרִים לַעֲדָת הַגִּבְעוֹנִים. הַכֹּהֵן
נִקְטָה לָהּ, מִשּׁוּם דְּפִלְגִּי לַעֲלֹל רַבִּי אֲלֶעזֶר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי בַּמְדַּרְשׁ פֶּסוּקָא
דִּ"וִּישׁוּרָהּ, וּפְלִגִּי נִמְי בַּמְדַּרְשׁ דִּ"עֵינֵימֵי הַשֶּׁמֶשׁ". וְיוֹדֵם – שֶׁתֵּק מְלֹמֶר שִׁירָה. שֶׁבֶל עַתָּה
לְכֹתָ אֵינִי שׁוֹתָק, וּבְעִמְדִיתָ שׁוֹתָק, וְיִהְיֶה עֹמֵר שִׁירָה בִּשְׁבִילָהּ, דְּכִתְבִּי: "אֵז דִּיבֵר
יִהְיֶה עֹמֵר לְה' בְּיוֹם תַּת ה'". וְגַר. עַד יָקוּם גַּי –
יִנְקוּם יִשְׂרָאֵל מֵאֻבִּיזוֹ. וְכֵלָּהּ הִיא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר
דִּ"חִישׁ – שֶׁתִּחַד לַעֲדוּת לֹא לֵס. סֵפֶר אֲבִירָה כ"ב
דִּ"הֵינִי סֵפֶר בִּרְאשִׁית, מְנַעֲמָה אֲבוֹת כְּתוּבִים
בָּהּ. מוֹת יִשְׂרָאֵל – בְּלַעַם מִבְּקֵשׁ עַל עֲצֻמוֹת שִׁימוֹת
תַּתָּהּ שֶׁל גִּרְיָה כְּמוֹתָן. וְהִכָּא רִמְיָא –
בִּבְרָאשִׁית שֶׁתִּחַד יִהְיֶה עֹמֵר לֵס הַזֶּה יִהְיֶה
מִשְׁבֵּט אֲפִרִּים בָּא, כְּדִכְתִּיב (בַּמְדַּרְשׁ יג) "לְמִטָּה
אֲפִרִּים הוֹשֵׁעַ בֶּן נֹחַ", וְכֹתִיב כָּאֲפִרִּים: "וְהָיָה
יִהְיֶה מִלֵּא הַגּוֹיִם", כֹּל הָאֲרָצוֹת נִתְמָלְאוּ
מִדִּירָתוֹ וּמֵאִמִּיתוֹ. זָרַע שֶׁל אֲפִרִּים יִהְיֶה מִלֵּא
הַגּוֹיִם; אֲדָם נֹצַח כֵּאֵן מִלְחָמָה וְאֵין בְּנֵי
אֲסַפְמִיָּא יוֹדְעִין בָּהּ, אֲבָל בִּשְׁנֵה שְׁעֻמָּה לֹא
נִתְחַה מִיִּהְיֶה עֹמֵר נִרְאָה כֹּל הָעוֹלָם וִירָאוּ מִפְּנֵי.
סֵפֶר מִשְׁנֵה תוֹרָה – וְסֵפֶר שׁוּפְטִים וְאֵין גִּרְסִין
הַכֹּהֵן, וְאֵגֵר רִיטָא דְּגִרְסָא דְּלִמְקָן נִקְבִיעָה אִשְׁרָאֵל,
וְשֶׁבֶשְׁתָּהּ הִיא, דְּרָא לָהּ אֶרְמִיָּא בִּיה. וְעִינֵימֵי
הַשֶּׁמֶשׁ – יֵשׁ בִּמְשַׁמְעָה שְׁתֵּי עֲכֻבוֹת: אַחַת בְּחָצִי
הַשְּׁמַיִם הֵיחִינִי בְּחָצִי הַיּוֹם, וְאַחַת סְמוּךְ
לְשִׁקְעוֹתָהּ. דְּכִתְבִּי וְלֹא אֵין לְבוֹא – אֵלֵא שֶׁהָא
כְּיוֹם תַּמִּים, דְּהֵינִי עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע שְׁעוֹת, דְּיוֹם
אֵינוֹ תַמִּים וְשֵׁם אֵלָּה עִם לִילוֹ. עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע
הֵיחִינִי אוֹתוֹ יוֹם מִצֻּלַּת הַשְּׁחֵר דַּע יִצִּינָא
הַכּוֹכְבִּים, וְיוֹם תַּמִּים" אֲבֹלָה מִלִּילָא קָא,
אֲחֻלּוֹךְ וְאַעֲמִידָהּ. אוֹיֵל שִׁית – עַד חָצִי הַשְּׁמַיִם.
וְקָם שִׁית – דְּכִתְבִּי: "וְעִינֵימֵי הַשֶּׁמֶשׁ". וְאוֹיֵל שִׁית
– עַד עֵרֶב. וְקָם שִׁית, כְּדִכְתִּיב: "וְלֹא אֵין לְבוֹא",
כּוֹלָה מִלִּילָא – הִלְכוֹת וְעִמְדִיתָ כְּיוֹם תַּמִּים,
עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע שְׁעוֹת יוֹם לִלְלָה דְּשֹׁאֵר יָמִים.
שְׁלִישִׁים וָשִׁית – דִּ"וֹם תַּמִּים" דְּקָא – אֲעִמְדָהּ
לְחֹדֶר קָא. אֲרִבְעִים וָשִׁמּוֹנָה – דִּ"וֹם תַּמִּים"
דְּקָא אֲשֵׁהִי דְשִׁקְעָה קָא, וְקִמְמִיתָ דְּלֹא
תִּכְתִּיב בִּיה "כְּיוֹם תַּמִּים" – סָתֵם עִמְדִיתָ שְׁנִים
עֶשְׂרִי שְׁעוֹת, כְּעִמְדָה שֶׁדְּרֹכָא לַעֲמֹד וּלְשִׁתּוֹק
בְּבִילָהּ. אֵיבָא אֲמַרִּי – הֵנָּה שִׁיעוּרֵי הֵנָּה רִבְנָן
– כִּתְפַתָּס שְׁנִיתוּסָף עַל הַיּוֹם קִאֲמִיר לֵהּ. רַבִּי
וְהוֹשֵׁעַ בֶּן לִוִּי אֲמַר עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע הוּא –
הַתּוֹסֶפֶת, וְיוֹם תַּמִּים" אֲעִמְדָהּ קָא. וְרַבִּי
אֲלֶעזֶר אֲמַר שְׁלִישִׁים וָשִׁית הוּא – תּוֹסֶפֶת, וְיוֹם
תַּמִּים" דְּקָא אֲעִמְדָהּ דִּ"לֹא אֵין לְבוֹא" קָא,
דְּקִמְמִיתָ תַּתְמָא שְׁנִים עֶשְׂרִי שְׁעוֹת תַּחְתּוֹת לִילָה.
וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָנִי סָבַר – דִּ"כְּיוֹם תַּמִּים"
אֲעִמְדָהּ דִּ"לֹא אֵין לְבוֹא" קָא. וּמִיָּהּ מִקְשָׁא
עִמְדִיתָ דִּ"חָצִי הַשְּׁמַיִם" לְבִיאַת דִּ"לֹא אֵין לְבוֹא".
נְקִדְמוֹן בֶּן גּוֹרִיוֹן נִגְרָא – שֶׁהִלְחֹד
הַגּוֹמָן (אַחַר) [שְׁתִּינִי] עֶשְׂרִי מַעֲיֵנוֹת כו', בְּמִסְכַּת
תַּעֲנִית בִּפְרָק "סֵדֶר תַּעֲנִית אֶלֶר" (ט, כ). לְבִשָּׁה
– בְּמִלְחָמָה סִיחֻן. לֹא הִיא כְּיוֹם חֲהוּא –
בְּמַעֲשֵׂה יִהְיֶה עֹמֵר כְּתִיב. אֲבִירָה בֶּר – דִּלֹא הִיא
בְּמַעֲשֵׂה. וְדָוִד לְפָנֵי מֶלֶךְ הַמֶּלֶךְ הָיָה קִשָּׁה – כְּקִנְיָה
לְקִנְיָן דּוֹד עַל שְׁאֹל כְּתִיב. הִלֵּא הִיא כְּתוּבָה –

דבני יהודה היו מושבי קשת. **יד כנגד עורף** – המושך בקשת נותן ידיו כנגד עיניו, דהיינו ששצריכה לימוד כו'. **ומגילן** – דקרא ביהודה כתיב: דכתיב – ברישא דסיפרא: 'מִי יַעֲלֶה בְּתִיבְיָם' וירם **הטבח את השוק ואת העליה** – משום פלוגתא דהני אמוראי גופייהו נקט ונסמכה על השוק. ושוק הוא עצם של צומת הגדי הממוצע בין קולית לארכובה, ואיבר כבשעת תנופה. וההיא סעודתא, אף על פי דובח הוה ברכתיב (שמואל א ט'): "כִּי הוּא יֵב דְּרֹבְחִים (קט, ב): חוזה ושוק בבמה גדולה ואין חוזה ושוק בבמה קטנה. **שופ** – כף הידך

עבודה זרה. אין מעמידין – פרק שני דף כה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

לא צריכא באשתו עמו – לכאורה מוקי לה כרבי שמעון דאמר בפרק "עשרה יחסין" (קדושין ב, פא) בזמן שאשתו עמו ישן עמון בפונדיק שאשתו משמרתו. ואם תאמר: אמאי לא מוקי לה בביש עמה תינזקת. דבכי האי גונא בישראל שרי ליחודי. דאמר רבא דתנא בגמרא: מתייחד אדם עם אשה ותינזקת שידעת טעם ביאה ואינה מוסרת עצמה לביאה? ויש לומר: דלשון "לא תתייחד" משמע

שאין שם שום ישראלית אלא היא.

איכא בנייהו אשה חשובה בין האנשים

ושאינה חשובה בין הנשים – פירש

הקונטרס: חשובה למלכות ואינה יפה. לרבי

ירמיה דמוקי לה בקרובה למלכות, דהא לאו הכי

לא אמרינן אשה כלי זינה עליה – אלמא איכא

אשה דקטלי לה ולא ידבי גוי עלה דעתיה לכיאה

כגון מכותרת. והכא שהיא חשובה למלכות ואינה

יפה שריא ליחודי, דליכא למיחש לשפיכות דמים

כיון שהיא קרובה למלכות. ולביאה נמי ליכא

למיחש כיון שאינה יפה. ולרב אידי אסורה

ליחודי, דכולהו כל זיני עליהן וחישינן לערוה,

דחא רב אידי סתמא אמר למילתיה ולא קאמר:

"הכא באשה יפה דכלי זינה עליה". עד כאן

פירוש הקונטרס. וקשיא: חזא. דלישנא דחשובה

לא משמע יפה. ועוד, דכי אינה יפה נמי מאי הוי?

הא אמרינן בריש פירקין (עבודה זרה כב, ב):

הכיבה עליהם בהמתן של ישראל יותר מנשותיהן,

קל וחומר לנשותיהן של ישראל? ושמאי יש לומר

דמכל מקום בדאשה לא טרחי לאנסה כיון דאנה

יפה. מיהו קשה, דלרבי ירמיה לכתב נראה לפרש דתנא

או אמורא בשום מקום לחלק בשבייה בין יפה

לאינה יפה להחריה לכהונה. ועוד קשה, דלפירוש

הקונטרס משמע דאשה חשובה בין האנשים

ושאינה חשובה בין הנשים חזא מילתא, ואם כן

היה לו לומר: חשובה בין האנשים ואינה חשובה

בין הנשים, מדקאמר "ושאינה חשובה" בו –

אין חשובה תרי גויה? לכתב נראה לפרש דרזא

תרי מילי גינה, דהא דקאמר אשה כלי זינה עליה

– לאו משום דדעתיה לביאה ומשום דכי לא

קטלי לה, אלא טעמא – מפני שאינה בעלת

מלחמות ומריבות כאיש מרחמים עליה. והכי

פירוש: איכא בנייהו אשה חשובה בין האנשים

קרובה למלכות אם מותרת להתייחד עם האנשים

גוים, דלרבי ירמיה אסורה להתייחד כדקאמר

טעמא באשה חשובה, ואו לא נפק לן מדי משום שפיכות דמים אי לאו משום טעמא

דעירות. לרב אידי שריא. דאמר טעמא דליכא למיחש לשפיכות דמים דאשה כלי זינה

ומרחמי עליה, אבל לעירות איכא למיחש, שהיא חשובה מדינתה מינה אף לעירות לא

חישינן, ושאינה חשובה בין הנשים נמי – אם היא מותרת להתייחד בין הנשים גויות איכא

בנייהו, דלרבי ירמיה כיון דאינה חשובה קטלי לה, דלית ליה טעמא דמרחמי, ולרב אידי

שריא דכלי זינה עליה, כלומר דמרחמי עליה, ואי משום עירות כדאמרינן בריש פירקין

שהגויים מצויין אצל נשי חבריהן – בת דעת היא וכשתראה שיבא הגוי תצא מיד. ובירושלמי

גרס: אשה אינה בכלל שפיכות דמים? אמר רבי ירמיה: תפטר בבריאה. ורבי בון אמר: אפילו

בתשה, כיאה אשה להטמין ולומר "גויה אני", ואין האיש יכול להטמין עצמו ולומר "גוי

אני". ונראה לפרש אף כאן כפירוש הירושלמי – באשה חשובה בריאה ובעלת כח, אבל

לעירות איכא למיחש, דחישינן דלמא מפתה לה. ורב אידי אמר: אשה כלי זינה עליה מפני

שיכולה להטמין עצמה לומר קטלי לה, וערי אי לאו משום עירות. ובעי מאי בנייהו? בין למר

בין למר משום שפיכות דמים ליכא משום עירות איכא! ומסיק: איכא בנייהו אשה חשובה

בין האנשים בריאה ובעלת כח, דלרבי ירמיה אסירי דאיכא למיחש שמא תתפתה, ורב אידי

לא חישי אלא דלמא מאנסה לה, ואי בריאה שריא, דכיון שהיא בעלת כח אין לחוש לא

לאונס ולא לשפיכות דמים. אי נמי, ושאינה חשובה בין הנשים איכא בנייהו, דלרב אידי

שריא להתייחד דיוכלה להטמין עצמה, הילכך לשפיכות דמים ליכא למיחש. ולעירות נמי,

כיון שהיא בין הנשים. ולרבי ירמיה משום שפיכות דמים, דרוקא בבריאה לא חשו. ואם תאמר: בפרק

"בעלה" אי מחמאנא או לא, ובעי למיפשט דבאגמא מדהאי ד"פלו עליו גוים" "פלו עליו לסיסין" נאמנא.

דהחייב מלחמה הוא. ודחי: דהם כדרב אידי, דאמר אשה כלי זינה עליה, ולא

אמרינן כדדמי אלא דאי המתנה עד שתראהו מת. והשתא לרבי ירמיה דלית ליה כלי זינה תפשוט דנאמנא! יש לומר: דהי דלית ליה האי טעמא לענן דחריא להתייחד, מכל מקום סומכת

על זה שיכולה להטמין עצמה להמתין שם שתראה שימות ולא תעיד בדדמי.

אֵלָא בַּתְּלָתָא, דְּכוּוּתָהּ גַּבִּי יִשְׂרָאֵל בְּפִרְוִיצִים מִי שְׂרִי?

וְהָתֵנָּן: אֵבֶל אִשָּׁה אַחַת מִתִּיַּיְחַד עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים;

וְאָמַר רַב הִיּוֹדָה אָמַר שְׂמוּאֵל: לֹא שְׁנֵי אֵלָא בְּכִשְׂרִים,

אֵבֶל בְּפִרְוִיצִים – אִפִּילוּ עֲשָׂרָה נְמִי לֹא, מַעֲשֵׂה הָהָ

וְהוֹצִיאֻהָ עֲשָׂרָה בְּמִפְּהוּ! – לֹא צָרִיכָא – בְּאִשְׁתּוֹ עֻמּוֹ,

גּוֹי אֵין אִשְׁתּוֹ מִשְׁמֶרְתּוֹ, אֲבָל יִשְׂרָאֵל אִשְׁתּוֹ מִשְׁמֶרְתּוֹ.

וְחִפּוּק לִיה מְשׁוּם שְׁפִיכוֹת דְּמִיּוֹ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה:

בְּאִשָּׁה חֲשׁוּבָה עֲסָקִינוּ, דְּמִרְתִּי מִינָּה; רַב אִידִי אָמַר:

אִשָּׁה כְּלִי זִינָה עָלֶיהָ. מֵאִי בִּינְיָהּ? אִיכָּא בִּינְיָהּ:

אִשָּׁה חֲשׁוּבָה בִּין אֲנָשִׁים וְשְׂאִינָה חֲשׁוּבָה בִּין הַנָּשִׁים.

תִּנְיָא כְּוֹתִיָּה דְּרַב אִידִי בַּר אֲבִין: הָאִשָּׁה אָף עַל פִּי

שְׁהַשְׁלוֹם עִמָּה – לֹא תִתִּיחַד עִמָּהּ, מִפְּנֵי שְׁחִשְׁדִּין עַל

הָעִירוֹת. "לֹא תִתִּיחַד אֶדְרֵם עִמָּהּ". תִּנּוּ רַבָּנִן: יִשְׂרָאֵל

שְׁנִידְמִין לוֹ גּוֹי בְּדֶרֶךְ – טוֹפְלוֹ לִימִינוֹ; רַבִּי יִשְׁמַעֲלָא בְּנוֹ

שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה אָמַר: בְּסִיף – טוֹפְלוֹ לִימִינוֹ,

בְּמִקֵּל – טוֹפְלוֹ לִשְׂמֹאלוֹ. הִיוּ עוֹלִין בְּמַעֲלָה אוֹ יוֹרְדִין

בִּירִידָה – לֹא יֵהָא יִשְׂרָאֵל לְמִפְּהוּ וְגוֹי לְמַעֲלָה, אֵלָא

יִשְׂרָאֵל לְמַעֲלָה וְגוֹי לְמִפְּהוּ; וְאֵל שְׂוֹשׁ לְפָנָיו, שְׂפָמָא יִרְוִין

אֶת גּוֹלְגֻלְתּוֹ. שְׂאֵלֵי לְהִיבִין הוֹלֵךְ – יִרְחִיב לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ,

בְּדֶרֶךְ שְׁעֵשָׂה יַעֲקֹב אֲבִינוֹ לַעֲשׂוֹ הַרְשָׁע, דְּכָתִיב: "עַד

אֲשֶׁר אָבָא אֶל אֲדֹנֵי שְׁעִירָה", וְכָתִיב: "וַיַּעֲקֹב נָסַע

סִכְתָּה". מַעֲשֵׂה בְּתַלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא שְׁהִיוּ הוֹלְכִים

לְכוֹיב, פִּגְעוּ בָּהֶן לְיִסְמִים, אָמְרוּ לָהֶן: לֹאֵן אַתֶּם

הוֹלְכִים? אָמְרוּ לָהֶן: לַעֲבֹד. כִּיֵּן שְׁהִגְעִיו לְכוֹיב פְּרִישׁוֹ.

אָמְרוּ לָהֶן: תְּלַמִּידֵי מִי אַתֶּם? אָמְרוּ לָהֶן: תְּלַמִּידֵי רַבִּי

עֲקִיבָא. אָמְרוּ לָהֶן: אֲשֶׁרֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְתְלַמִּידֵיו, שְׂאֵל

פִּגְעוּ בָּהֶן אֶדְרֵם רַע מַעֲוֹלָם. רַב מַנְשֵׁה הוּוֹה אוֹל

לְכִי

ומשום עירות נמי ליכא דהא מכוותרת היא. לרב אידי אסירא ליחודי, דכולהו חישינן

לערוה, דהא סתמא קאמר: "אשה כלי זינה עליה", ולא קאמר: הכא באשה יפה עסקין

דכלי זינה עליה. **אָף עַל פִּי שְׁהַשְׁלוֹם עִמָּה –** דרזא לא יורגהו, דהא כלי זינה עליה,

לא תתייחד עמון כו. והיינו כרב אידי בר אבין, "השלום עמה" משמע: היא נושאת את

שלומה ואינה צריכה שלום מלכות. **טוֹפְלוֹ לִימִינוֹ** – מחברו לגוי לימינו של ישראל, שאם

ירצה הגוי להורגו – ישלח ישראל יד ימינו ויאחז בו. **בְּסִיף** – דאם היה הגוי חגור סייף

טופלו ישראל לימינו, כדי שיהא יד שמאל של גוי שהסיף חגור בו לצד ימינו של ישראל,

ומזומנת לימין ישראל לאחורו בה. **בְּמִקֵּל** – אם ביד גוי מקל. **טוֹפְלוֹ יִשְׂרָאֵל לִשְׂמֹאלוֹ** –

שתהא יד ימין הגוי שהמקל בה סמוכה לישראל, ואם יריים יד ימינו תאחוז שמואלו של

ישראל במקל הסמוך לה. דאי טופלו לימינו, יהא המקל רחוק מידו של ישראל. **בְּמַעֲלָה**

– בהר או בסלע. **לֹא יֵהָא יִשְׂרָאֵל לְמַפְּהוּ אֵלָא לְמַעֲלָה** – בעלייה ילך ישראל לפני הגוי,

דהיינו למעלה, אלא שטופלו לימינו דלא הוי אחרייו ממש, ובירידה ילך הגוי לפניו. **וְאֵל**

ישׁוּח לְפָנָיו – אפילו במישור אל ישחה ישראל לפני הגוי ליטול כלום. **שְׂפָמָא יִרְוִין אֶת**

גולגלתו – ירדצץ. ירדצץ לו את הדרך – אם היה צריך לו לילך עד פרסה יאמר לו: שתי

פרסאות אני צריך לילך. **אוֹלֵי יִמְתִּין** הגוי מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם

לכן. **נָסַע סְכוּתָה** – ולא הלך עד שעיר. **לַעֲבֹד** – רחוק מכבד.

לְכִי

ומשום עירות נמי ליכא דהא מכוותרת היא. לרב אידי אסירא ליחודי, דכולהו חישינן

לערוה, דהא סתמא קאמר: "אשה כלי זינה עליה", ולא קאמר: הכא באשה יפה עסקין

דכלי זינה עליה. **אָף עַל פִּי שְׁהַשְׁלוֹם עִמָּה –** דרזא לא יורגהו, דהא כלי זינה עליה,

לא תתייחד עמון כו. והיינו כרב אידי בר אבין, "השלום עמה" משמע: היא נושאת את

שלומה ואינה צריכה שלום מלכות. **טוֹפְלוֹ לִימִינוֹ** – מחברו לגוי לימינו של ישראל, שאם

ירצה הגוי להורגו – ישלח ישראל יד ימינו ויאחז בו. **בְּסִיף** – דאם היה הגוי חגור סייף

טופלו ישראל לימינו, כדי שיהא יד שמאל של גוי שהסיף חגור בו לצד ימינו של ישראל,

ומזומנת לימין ישראל לאחורו בה. **בְּמִקֵּל** – אם ביד גוי מקל. **טוֹפְלוֹ יִשְׂרָאֵל לִשְׂמֹאלוֹ** –

שתהא יד ימין הגוי שהמקל בה סמוכה לישראל, ואם יריים יד ימינו תאחוז שמואלו של

ישראל במקל הסמוך לה. דאי טופלו לימינו, יהא המקל רחוק מידו של ישראל. **בְּמַעֲלָה**

– בהר או בסלע. **לֹא יֵהָא יִשְׂרָאֵל לְמַפְּהוּ אֵלָא לְמַעֲלָה** – בעלייה ילך ישראל לפני הגוי,

דהיינו למעלה, אלא שטופלו לימינו דלא הוי אחרייו ממש, ובירידה ילך הגוי לפניו. **וְאֵל**

ישׁוּח לְפָנָיו – אפילו במישור אל ישחה ישראל לפני הגוי ליטול כלום. **שְׂפָמָא יִרְוִין אֶת**

גולגלתו – ירדצץ. ירדצץ לו את הדרך – אם היה צריך לו לילך עד פרסה יאמר לו: שתי

פרסאות אני צריך לילך. **אוֹלֵי יִמְתִּין** הגוי מלהכותו עד פרסה שניה וזה יפרוש ממנו קודם

לכן. **נָסַע סְכוּתָה** – ולא הלך עד שעיר. **לַעֲבֹד** – רחוק מכבד.

לְכִי

ומשום עירות נמי ליכא דהא מכוותרת היא. לרב אידי אסירא ליחודי, דכולהו חישינן

לערוה, דהא סתמא קאמר: "אשה כלי זינה עליה", ולא קאמר: הכא באשה יפה עסקין

דכלי זינה עליה. **אָף עַל פִּי שְׁהַשְׁלוֹם עִמָּה –** דרזא לא יורגהו, דהא כלי זינה עליה,

לא תתייחד עמון כו. והיינו כרב אידי בר אבין, "השלום עמה" משמע: היא נושאת את

אין לחשוש שיבוא עליה שהרי אינה יפה, אך לרב אידי אסור לה
להתייחד עמו משום חשש עריות, שיבוא עליה אף שאינה יפה.
ראה לשיטת רב אידי: תנאי פְּנוּתָהּ – כמותו דְּרַב אִידִי בְּרֵי אֲבִין,
הַאֲשֶׁה, אֵף עַל פִּי שֶׁהַשְׁלוֹם עָמָה ואין לחשוש שיהרגה, לֹא תִתְיַחַד
עִמָּהּ מִפְּנֵי שֶׁהַשּׁוּדִין עַל הַעֲרִיזוֹת, ומשמע ששלוש אשה עמה ואינה
צריכה שלום מלכות כדי שלא יהרגה, והיינו כרב אידי שכל
אשה כלי זיינה עליה אף אם אינה חשובה, שכיון שהגוי בא עליה
אינו הורגה.
שנינו במשנה: לֹא יִתְיַחַד אָדָם עִמָּהּ – עם עובדי כוכבים, מפני
שחשודין על שפיכות דמים.
ברייטא בענין זה: תנו רבנן, יִשְׂרָאֵל שְׂנוֹדָמֵן לוֹ עוֹבֵד בּוֹכְבִּים בְּדֶרֶךְ,
מוֹפְלֵי לְיָמִינוֹ – מחברו לצד ימינו, דהיינו שיהיה הגוי מצד ימינו
של ישראל, כדי שאם ירצה להורגו ישלח ישראל את יד ימינו
החזקה ויאחו בו. זו דעת תנא קמא, אך רבי יִשְׁמָעֵאל בְּנֵי שֵׁל רַבִּי
יִזְחָק בֶּן בְּרוּקָה אָמְרַי, חילוק יש בדן זה, אם הגוי חגור בְּסִיף,
מוֹפְלֵי יִשְׂרָאֵל לְיָמִינוֹ כמבואר לעיל, כדי שתהיה ימינו קרובה
לחבר החגורה בשמאלו של הגוי, ויוכל לאחוזה בה אם ירצה הגוי
להורגו. אך אם הגוי אחוז בְּמִקְל ביד ימינו, מוֹפְלֵי לְשֻׁמְאָלוֹ – ילך
ישראל מצד ימין ויהיה הגוי לשמאלו, כדי שיהיה המקל קרוב
אליו, שאם ירצה הגוי להכותו במקל ישלח ישראל את יד שמאלו
והזיק בו.
הוּא יִשְׂרָאֵל וגוי עולין יחד בְּמַעְלָה או יורדין בִּירֵידָה, לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל
לְמַטָּה ועובד בּוֹכְבִּים לְמַעְלָה, אֲלֵא יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה ועובד בּוֹכְבִּים
לְמַטָּה – בעליה ילך לפני הגוי ובירידה ילך אחריו, כדי שיהיה
מעליו. ואל יִשְׁוֶה – יתכופהן לְפָנָיו אפילו במישור כדי ליטול חפץ
מהארץ, שָׁמָּה יֵרֵד – ישרור – את גוֹלְגֻלְתּוֹ.
שָׁמָּה הגוי לְחִיבֵן הוֹלֵךְ, יִרְחִיב לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ – אם צריך ללכת פרסה
אחת יאמר לוֹ שהולך שתי פרסאות, שמא ימתין הגוי מלהכותו עד
הפרסה השנייה, והוא יעובנו לפני כן, בְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב אֲבִינוֹ
לְעֵשָׂו הָרָשָׁע, [דְּכָתִיב] בדברי יעקב לעשו בשנפגש עמו (בראשית לג
יד), וְיֹאמֶר אֲנִי אֲתַנְהִילָה לְאִשִּׁי וגו' עַד אֲשֶׁר אָבִיא אֵל אֲדוֹנִי שְׁעִירָה, וְכָתִיב
שם (לג יט) וְיַעֲקֹב נָסַע בְּכוֹתָהּ, שלא נסע לשעיר.
מעשים בענין זה: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים לְבָיִת.
פָּגְעוּ בָהֶן – פגשוהו לְיָסָמִים יהודים, אֲמָרוּ לָהֶן הַלִּסְתִּים לָאֵן אַתֶּם
הוֹלְכִים, אֲמָרוּ לָהֶן לְעַבְדֵי – עיר הרחוקה מכזיב, והלכו יחד. בְּיוֹן
שֶׁהָיוּ לְבָיִת, פָּרְשָׁה תַלְמִידִים ונכנסו לעיר. אֲמָרוּ לָהֶן הַלִּסְתִּים,
[תַּלְמִידִי] מִי אַתָּם, אֲמָרוּ לָהֶן תַּלְמִידֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אֲמָרוּ לָהֶן, אֲשֶׁרִי
רַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידֵי שְׁלֹא פָּגַע בָּהֶן אָדָם רַע מְעוֹלָם, דהיינו שהיתה
דעת הלסטים לשדוד ממונם בדרך לעכו, וכיון שהרחיבו להם את
הדרך ניצלו מהם.
רַב מְנַשֶּׁה הָהוּא אָמַר – היה הולך

מוסיפה הגמרא לברר: אֲלֵא בְּתַלְתָּא – ואף אם כוונת המשנה
שאסור לאשה להתייחד עם שלושה גויים, עדיין קשה, דְּכָוִנְתָּהּ נְכִי
יִשְׂרָאֵל בְּפָרוּצִים מִי שָׂרִי – וכי עם ישראל פרוצים מותר להתייחד
באופן זה, וְהָתֵן בְּקִידוּשֵׁן שֵׁם, לא יתייחד איש אחד עם שתי
נשים, אֲבָל אִשָּׁה אֶחָת מִתְיַחַדֶּת עִם שְׁנֵי אַנְשִׁים כיון שיתביישו זה
מזה לחטוא עמה, וְאָמַר רַב הִוְדָה אָמַר שְׂמוּאֵל לגבי דין זה, לֹא שָׁנוּ
שמוותר להתייחד עם שנים אֲלֵא בְּכַשְׁרִים, אֲבָל בְּפָרוּצִים שאינם
בושים זה מזה לחטוא, אֲפִילוּ עֲשָׂרָה נָמִי – גם לא יתייחדו עם
אשה, ומוסיפה הגמרא ראייה שבפרוצים יש לחשוש לעבירה אף
בעשרה: מַעֲשֶׂה הָיָה באשת איש זונה, וְהוֹצִיאָהּ עֲשָׂרָה פְּרוּצִים
בְּמַטָּה מחוץ לעיר בדרך קוברי מתים, כדי לחטוא עמה בלי שיכירו
בהם. לפי זה נמצא שאף בישראל יש אופן שאסור להתייחד עם
שלושה, ואם כן אין לפרש את משנתנו באופן זה, שהרי היא
עוסקת באיסור יחוד עם עובדי כוכבים דווקא.
אלא מבארת הגמרא את דברי המשנה באופן אחר: אַחֲרֵי לֹא צִרְכָּא –
לא נצרכה משנתנו לאסור יחוד עם גוי, אלא בְּאֲשֶׁרֵהוּ של הגוי
עָמָה, שבאופן זה בישראל הדבר מותר אפילו בפרוצים, אך בגוי
הוא אסור. ומזה החילוק ביניהם, עוֹבֵד בּוֹכְבִּים אֵין אֲשֶׁתּוֹ מְשֻׁמְרָתָהּ
מהחטא כיון שאינה מקפידה אם יחטא עם אחרת, אֲבָל יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁתּוֹ מְשֻׁמְרָתָהּ שלא יחטא, ועל כן כאשר היא עמו מותר לו
היחוד עם אחרת.
שנינו במשנה לֹא תִתְיַחַד אשה עמהן מפני שחשודים על
העריות. מקשה הגמרא: הרי גם בלא חשש זה, וְתִפְסֹק לִיה –
תלמוד שהיחוד עמהם אסור לה משום שְׁפִיכוֹת דָּמִים, וכמבואר
בהמשך המשנה לגבי כל אדם.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה, משנתנו בְּאֲשֶׁה חֲשׂוּבָה עֲקִינָן –
אנו עוסקים באשה יפה וקרובה למלכות, דְּמִירְתִּי מִיָּנָה –
שהגויים חוששים ממנה מפני אימת המלכות, ואין לחשוש
שיהרגה, אך כיון שהיא יפה יש לחשוש שיבואו עליה.
תירץ נוסף: רַב אִידִי אָמַר, משנתנו אוסרת לאשה להתייחד עם
גוי רק מחשש עריות ולא משום שפיכות דמים, כיון שֶׁאֲשֶׁה בְּלִי
וְיָיִנה עָלֶיהָ – כלי מלחמתה עליה, דהיינו שהגוי מתפתה לבוא
עליה ומפני כך אינו הורגה, ואף אם אינה יפה ואינה קרובה
למלכות.
מקשה הגמרא: מַאי בִּינְיָהוּ – מה החילוק בין רבי ירמיה לרב אידי,
הרי לשניהם אסור לאשה להתייחד עם גוי מחשש עריות, וכל
מחלוקתם היא האם כשאינה קרובה למלכות יש גם חשש
לשפיכות דמים או לא. מתרצת הגמרא: אִיבָא בִּינְיָהוּ – יש חילוק
ביניהם בְּאֲשֶׁה חֲשׂוּבָה בֵּין הָאֲנָשִׁים – קרובה למלכות, וְשִׁאֲנָה
חֲשׂוּבָה בֵּין הָנָשִׁים – ואינה יפה, לרבי ירמיה מותר לה היחוד עם
גוי, כיון שאין לחשוש שיהרגנה שהרי היא קרובה למלכות, וכן

המשך מעמוד רכה

לכאורה יש לתרץ דבמשנה דכלים הובאו אלו העניינים שגם מדרבנן אין להם שיעור לא למעלה
ולא למטה. משא"כ במקוה דכדי שלא לחלק הזקיקו מ' סאה אף לקטני קטנים.

הערה בסוף:

מה שרצה לתרץ קושיית שו"ת יהודה יעלה, דבשו"ע יו"ד סימן ק"ך סעיף י"ב כתב שצריך
להטביל ידי הכלים סתם. ובסוף הלכות טבילה מחלק דין ידות ארוכות, ורוצה לומר דדעת השו"ע
שצריך להטביל את כל היד אלא שחציצה פוסלת רק עד מקום המדה.

הנה לדעתי א"ל כן בלשון השו"ע, דברור כתב מטביל עד מקום שעתידי לקוצצן ודין.

כפי בקשתו מוחזר פה הפרובס ועוה"פ ת"ח על מה ששלחם לי לקרות בהם עכ"פ כפי מציאות

הפנאי.

מוסיג'פ קונטרס שהו"ל לא כבר שבטח יעניין אותו.

בברכה לנחת חסידותי מבתו ת"י.

רנד עבודה זרה דף כו עמוד א תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש)

דָּמָא בִּי אִפְסָא דְּהִירָא – יבואו עלייך רעות כמנין הולדות של
היהודיות שהשפילתי מהן והרגתי בהן, ושפכתי דמם כקצף שעל
גבי הנחר. 56
מביאה הגמרא את דחיית חכמים: וְרַבֵּנּוּן אָמְרוּ לָהּ, לֹא הִיא – אֵין זו
אמת, ולא הרגה מהם כלל, וּבְמִיָּתָא כְּעֵלְמָא הוּא דְּאִוְקִימָתָה – 57
בדברים בלבד דחתה את חברתה, כדי שלא תקללנה.
שנינו במשנה: בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא תֵּינִק בָּנָה שֶׁל עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים.
הגמרא מבארת מחלוקת אף ברין דִּתְּנִי רַבֵּנּוּן, בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא תֵּינִק
בְּנָה שֶׁל עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שְׂמֻנְדָּלָת בֵּן לְעֹבֶדֶת כּוֹכָבִים. וְעוֹבֶדֶת
כּוֹכָבִים לֹא תֵּינִק אֶת בְּנָה שֶׁל בֵּית יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׂוֹנָה עַל שְׂפִיכוֹת
דְּמִים, וִישׁ לַחֲשׂוֹשׁ שֶׁתִּהְיֶה אֶת הַתִּינוּק, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים
אוֹמְרִים, עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים מֵיָּנִיקָה אֶת בְּנָה שֶׁל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּזִמְן
שִׁישְׂרָאֵלִיּוֹת אַחֲרוֹת עוֹמְדוֹת עַל גִּבָּה וְרוֹאוֹת אֶת מַעֲשֵׂיהָ, אֲכָל לֹא
יִבְנוּ לְבִינָה – כִּשְׂהֵיא עִם הַתִּינוּק לְבָדָה. 58
מבארת הגמרא את סברת רבי מאיר: וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמְרַ, אֲפִילוּ
אַחֲרוֹת עוֹמְדוֹת עַל גִּבָּה נִמִּי – גַּם כֵּן לֹא, דְּיִזְמִינִן דְּשִׁיפָא לִיה סָמָא
לְדָד מֵאֲבָרָא – שִׁלְפַעְמִים יְכוּלָה הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים לִהְיוֹת סָם
הַמוֹת עַל דִּידָה מִבְּחוּץ, וְקָמְלָא לִיה – וְתִהְיֶה בִּכְךָ אֶת הַתִּינוּק. 59
הגמרא מבארת מדוע הוצרכו חכמים ורבי מאיר לחלוק גם
במיילדת וגם במניקה: וְצִירָא – הוֹצִרְכוּ חֲכָמִים וְרַבִּי מֵאִיר
לַחֲשֹׁמֵעֵנָה אֶת שְׁתֵּי הַמַּחְלֻקוֹת, דָּאִי אֲשָׁמְעִינוּ – שָׁאם הִיוּ נַחֲלִיקִים
רַק בְּמִילְדָת, הָאִם מִנִּיחִים לְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים לִיילֵד אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל
כְּשֶׁאֲחֻרוֹת עוֹמְדוֹת עַל גִּבָּה, הֵינּוּ סְבוּרִים דְּבִתְּהֵיא קְאָמְרִי רַבֵּנּוּן
דְּשִׁרִי – רַק בּוֹזָה אִמְרוּ חֲכָמִים שְׂמוֹתָהּ, דְּלֹא אֲפָשֶׁר – שֶׁהִרִי אֵינָה
יְכוּלָה לְהַרְגוֹת אֶת הַחֹלֶה, מִשּׁוּם דְּאַחֲרוֹת רֹאוֹת אוֹתָהּ, אֲכָל לִגְבִי
מִנִּיקָה, דְּאֲפָשֶׁר דְּשִׁיפָא לִיה סָם לְדָד מֵאֲבָרָא וְקָמְלָא לִיה – שִׁיתֵּן
שְׁתֵּינִח סָם הַמוֹת מִבְּחוּץ, קֹדֶם שֶׁתִּכְנס לְבֵיתָה, וְלֹא יִרְאוּ זֹאת,
וְתִהְיֶה, אִימָא מוֹדִי לִיה לְרַבִּי מֵאִיר – הֵינּוּ סְבוּרִים שֶׁהִם מוֹדִים
בּוֹזָה לְרַבִּי מֵאִיר, הָאוֹסֵר לִהְיוֹת אֲפִילוּ כְּשֶׁאֲחֻרוֹת עוֹמְדוֹת עַל גִּבָּה.
מִמְשִׁיבָה הַגְּמָרָא וּמִבְּאֵרָתָה: וְאִי אֲשָׁמְעִינוּ אֶת מַחְלֻקְתָּם רַק לִגְבִי
מִנִּיקָה, הֵינּוּ סְבוּרִים דְּרַק בְּתֵּהֵיא קְאָמְרִי רַבִּי מֵאִיר דְּאִסּוּר לְעוֹבֶדֶת
כּוֹכָבִים לִהְיוֹת תִּינוּק יִשְׂרָאֵל אֲפִילוּ שֶׁאֲחֻרוֹת עוֹמְדוֹת עַל גִּבָּה,
מִשּׁוּם דְּשִׁיפָא לִיה סָם לְדָד מֵאֲבָרָא וְקָמְלָא לִיה – מַחֲשֵׁשׁ שְׁתֵּינִח
סָם הַמוֹת מִבְּחוּץ לְבֵיתָה, וְתִהְיֶה אֶת הַתִּינוּק, אֲכָל לִגְבִי מִיָּלְדָת, דְּלֹא
אֲפָשֶׁר – שֶׁאֵינָה יְכוּלָה לְהַרְגוֹת אֶת הַתִּינוּק וְהִיא – בְּאוֹפֶן דְּאַחֲרוֹת
עוֹמְדוֹת עַל גִּבָּה, כִּיֹּן שֶׁהִן חוֹשְׁדוֹת בָּהּ וּמִתְבּוֹנְנוֹת הֵיטֵב בְּמַעֲשֵׂיהָ,
אִימָא מוֹדִי לִיה לְרַבֵּנּוּן – שְׂמָא הוּא מוֹדָה לַחֲכָמִים שֶׁהִתִּיר, צִירָא
– הוֹצִרְךָ רַבִּי מֵאִיר לַחֲשֹׁמֵעֵנָה שֶׁאֵף בּוֹזָה הוּא אוֹסֵר עַל עוֹבֶדֶת
כּוֹכָבִים לִיילֵד אֶת הַיִּשְׂרָאֵלִית, מַחֲשֵׁשׁ שֶׁאֵף עַל פִּי כֵּן תִּצְלִיחַ
לְהַרְגוֹת אֶת הַתִּינוּק. 60
שנינו במשנה: בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא תִיילֵד אֶת הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי
שֶׁמִּיילֵד בֵּן לְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים. 61
מקשה הגמרא: וְהִמְנִיחֹהּ – יֵשׁ סְתִירָה בֵּין מִשְׁתַּנּוּי לְבִרְיִיתָא, וְכֵךְ
שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא, הַיְּהוּדִי לִיילֵד – רִשְׁאִיתָה לִיילֵד עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים
בְּשִׁכְרָה, אֲכָל לֹא בְּחֻכְמָה, ואֵילוּ בְּמִשְׁנֵה מְבוּאָר שֶׁאִסּוּר לֵה לִיילֵד אֶת
הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים מִשּׁוּם שֶׁמִּיילֵדוֹת לְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, ואֵין סְבָרָא
לְחַלֵּק בּוֹזָה בֵּין שֹׁכֵר לְחִינִם. 62
מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב יוֹסֵף, אֵף שֶׁטַעַם הָאִיסוּר הוּא כְּמִבּוּאָר
בְּמִשְׁתַּנּוּי, מִשּׁוּם שֶׁמִּיילֵד בֵּן לְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, מְכַל מְקוֹם בְּשִׁכְרָה
שָׂרִי, מִשּׁוּם אֵיכָה – מוֹתֵר לִיילֵד אֶת הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בְּשֹׁכֵר,
כְּמִבּוּאָר בְּבִרְיִיתָא, מַחֲשֵׁשׁ שֶׁתִּתְעוֹרֵר שְׂנֵאָה שֶׁל אוֹמוֹת הָעוֹלָם עַל
יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין נִשְׁוֹת יִשְׂרָאֵל מִסִּיעוֹת לְנִשְׁוֹת הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים,
ואֵילוּ מִשְׁתַּנּוּי אִסְרָה לִיילֵד בְּחִינָם, וְבוֹזָה אֵין חֲשֵׁשׁ אֵיכָה כִּיֹּן
שִׁיכּוּלָה הַיִּשְׂרָאֵלִית לְדַחוֹת אֶת הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בְּטַעֲנָה שֶׁהִיא
זְקוּקָה לְמִמּוֹן לְפִרְסָתָהּ. 63
הַגְּמָרָא מְבָאֵר מִתִּי שִׁיךְ הִיתֵר זֶה שֶׁל 'אֵיבָה': סָבַר רַב יוֹסֵף לְמִימְרָה
– חֲשַׁב רַב יוֹסֵף לּוֹמֵר, דְּאוֹלוּי עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בְּשִׁכְרָה בְּשִׁכְרָה שָׂרִי
– שְׂמוֹתָה לִיילֵד עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בְּשֹׁכֵר, מִשּׁוּם אֵיכָה, שֶׁהִרִי
הִיא רֹאוּה שֶׁמִּיילֵדִים בְּשֹׁכֵר אֶת הַיִּשְׂרָאֵלִית. אָמַר לִיה אֲבִי, אֵין

לְבִי תוֹרְתָא, פְּנֵנוּ בֵּיה גִּבִּי – פִּגְשׁוּהוּ גִּבְבִּים, אָמְרוּ לִיה, לָאֵן קְאָזְלָת
– לְהִיכִן אֶתָּה הוֹלֵךְ, אָמַר לָהּ לְפִימְקִידָתָא, וְהִלְכוּ יַחַד. בִּי מָטָא
[כִּשְׂהֵאֵנִי] לְבִי תוֹרְתָא, פְּרִישׁ – פִּרַּשׁ מֵהֶם וּנְכַנס לַעִיר. אָמְרוּ לִיה
הַגִּבְבִּים, תִּלְמִידָא דִּיהוּדָה רַבָּאָה אֶת – אֶתָּה תִּלְמִיד שֶׁל יְהוּדָה
הַרְמָאִי, כְּלוּמָר, מִרְבַּר יְהוּדָה לְמִדָּת לְרַמְתוֹנָה שֶׁהִיךְ הוֹלֵךְ
לְפִימְבִידָתָא, דִּהֵינּוּ שָׂרְצוּ לִגְנוּב רְכוּשׁוֹ, וְכִיֹּן שֶׁהִרְחִיב לָהֶם הַדֶּרֶךְ
נִיצַל מֵהֶם. אָמַר לָהּ רַב מִנְשָׁה, יִדְעִיתִי לִיה – וְכִי מְבִירִים אֶתָּם
אוֹתוֹ שְׂרָמָאִי הוּא. וְהָא רַבָּא – יְהִי רַצוֹן, דְּלִהּוּ תִּהְיוּ אִינְשֵׁי
בְּשִׁמְתִּיהָ – שִׁהִיוּ אֲנָשִׁים אֱלֹו בְּנִידוּי. 1
אוֹלוּ – הִלְכוּ אוֹתָם גִּבְבִּים, עָבְדוּ גִּבְבִּיתָא עֲשָׂרִין וְתִרְתִּין שָׁנִין – גִּבְבוּ
בְּמִשְׁךְ עֲשָׂרִים וְשֵׁתִים שָׁנָה, וְלֹא אֲצִלְחוּ – וְלֹא הִצְלִיחוּ. כִּיֹּן דְּחִיוּ
– כִּיֹּן שֶׁרָאוּ כֵךְ, אֶתָּה פּוֹלְחֵי תְּבַעוּ שְׂמִיתִיָּה – בְּאוֹ כּוֹלָם לְפָנֵי רַב
מִנְשָׁה וּבְקִשׁוֹ שִׁתִּיר נִידוּסִים, וְהִתִּיר לָהֶם. וְהָוָה בָּהּ חֵד יִגְדֵּלָנָה –
וְהִיא בָּהֶם אוֹרָג אַחֵר, דְּלֹא אֶתָּה לְשִׁרְיָה שְׂמִיתָה – שֶׁלֹּא בֹא לְהִתִּיר
נִידוּסֵי, וְאֲכָלִי אִידָא – אֲבָלוּ אִרְיָה. מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא: תִּינּוּ דְּאָמְרִי
אִינְשֵׁי – זֶהוּ שְׂאוּמִרִים בְּנֵי אָדָם, יִגְדֵּלָנָה דְּלֹא מִיָּזִין – אוֹרָג שֶׁאֵינּוּ
עֵנִי, שְׂתָא בְּצִיר מִשְׁנֵי – שָׁנָה נִחְסֶרֶת מִשְׁנֵי חַיִּיו, דִּהֵינּוּ שֶׁעַל יְדֵי
עוֹזוֹת פְּנִיָּו סוֹפֹו לְמוֹת קוֹדֶם זְמַנּוֹ, וְאֵף כֵּאֵן מֵת זֶה כִּיֹּן שֶׁלֹּא נִכְנַע
לְבַקֵּשׁ תִּהְיֶה לְנִידוּי. 2
מִסִּיעִיתָ הַגְּמָרָא: תָּא חַיִּי – בֹא וְרָאָה, מַה בֵּין גִּבְבִּי בְּכָל שִׁפְגִּשׁוֹ בִּרְבַּר
מִנְשָׁה וְחִפְרוֹ אָדָם גְּדוֹל, וְלִמְסִין דְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל שִׁפְגִּשׁוֹ בְּתִלְמִידֵי רַבִּי
עֻקִּיבָא וְסִפְרוֹ בְּשִׁבְחוֹ. כְּלוּמָר, לְמַדְנָה מִכָּאֵן שֶׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,
שֶׁאֵף שֶׁסָּתֵם לְטַטִּים פְּרוֹצִים יוֹתֵר מִגִּבְבִּים, כִּיֹּן שֶׁהִיוּ לְטַטִּים אֱלֹו
בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיוּ פְּרוֹצִים פְּחוֹת מִגִּבְבִּי בִּבְלָה. 3

מִשְׁנָה

מִשְׁתַּנּוּי מְבִיאָה דְּבָרִים נוֹסְפִים שֶׁאִסּוּרִים מִשּׁוּם חֲשֵׁשׁ שְׂפִיכוֹת
דְּמִים, וְכֵן דְּבָרִים שֶׁאִסּוּרִים מִשּׁוּם סִיעוֹ לְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים: בֵּית יִשְׂרָאֵל
לֹא תִיילֵד אֶת הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, כְּלוּמָר, לֹא תִסִּיעַ לָהּ לְלִדָתָה, מִפְּנֵי
שֶׁבִּכְךָ הִיא מִיילֵד בֵּן לְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, שֶׁהִרִי אוֹתוֹ בֵּן עֵתִיד לְעוֹבֶד
עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים. אֲכָל עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים מִיילֵד – מִנִּיחִים לֵה לִיילֵד בֵּית
יִשְׂרָאֵל. 24
דִּין נוֹסֵף: בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא תֵינִק בְּנָה שֶׁל עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, כִּיֹּן שֶׁהִיא
מִגְדֵּלֶת בֵּן לְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, אֲכָל עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים מִנִּיקָה בְּנָה שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, בְּרִשְׁוֹתָה שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵלִית, אֵךְ לֹא תִיטֹל אֶת הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים
אֶת בְּנָה שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵלִית לְבִיתָהּ כְּדִי לְהִנִּיקָהּ, מַחֲשֵׁשׁ שֶׁתִּהְיֶה רַגְנָהּ. 25

גְּמָרָא

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַחְלֻקָת בַּעֲנִין הִידִינִים הָאִמּוּרִים בְּמִשְׁנָה: תִּנּוּ רַבֵּנּוּן
בְּבִרְיִיתָא, בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא תִיילֵד אֶת הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁמִּיילֵד
בֵּן לְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים. וְעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים לֹא תִיילֵד אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל,
אֲפִילוּ אִם יִשְׂרָאֵלִיּוֹת אַחֲרוֹת עוֹמְדוֹת שֶׁם, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׂוֹנִין עַל
שְׂפִיכוֹת דְּמִים, וִישׁ לַחֲשׂוֹשׁ שֶׁתִּהְיֶה אֶת הוֹלֵד, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים מִיילֵד אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּזִמְן
שִׁישְׂרָאֵלִיּוֹת אַחֲרוֹת עוֹמְדוֹת עַל גִּבָּה שֶׁל הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים וְרוֹאוֹת
אֶת מַעֲשֵׂיהָ, אֲכָל לֹא בִינָה לְבִינָה, שֶׁרַק הִיולֵדֶת וְהִמִּיילֵדֶת
נִמְצְאוֹת שֶׁם, מַחֲשֵׁשׁ שֶׁתִּהְיֶה אֶת הוֹלֵד. 26
מְבָאֵר הַגְּמָרָא אֶת דַּעַת רַבִּי מֵאִיר: וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמְרַ, אֲפִילוּ אִם
אַחֲרוֹת עוֹמְדוֹת עַל גִּבָּה שֶׁל הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, נִמִּי – גַּם כֵּן לֹא תִיילֵד
אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, דְּיִזְמִינִן דְּמִנְחָא לִיה דָּא אִפּוֹתָא, וְקָמְלָא לִיה – כִּיֹּן
שִׁלְפַעְמִים הִיא עֲשׂוּיָה לְהִנִּיחַ יָדָה בְּחֻזְקָה עַל מִצַּח הוֹלֵד, בְּמִקּוֹם
שֶׁמִּחוּ רּוֹפֵס, וְתִהְיֶה בִּכְךָ, וְלֹא מִתְחִי – וְלֹא יִהְיֶה הַדְּבַר נִיכֵר
לְיִשְׂרָאֵלִיּוֹת שֶׁיַּעֲמִדוּ שֶׁם שֶׁהִיא הִרְגָּתָה. בִּי תִהְיֶה אִיתָּהּ דְּאָמְרָה
לְחִבְרָתָה – וְכּוּמֹו מַעֲשֵׂה שֶׁהִיא עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים שֶׁהִתְקוּטְטָה עִם
שִׁחָתָה, שֶׁהִיא מִיילֵדֶת, ואִמְרָה לֵה בְּלִשּׁוֹן גִּבְבִּי 'מִיילֵדֶת יְהוּדִיָּיתָא'
בֵּית מִיילֵדֶת יְהוּדִיָּיתָא – מִיילֵדֶת יְהוּדִיּוֹת בֵּית מִיילֵדֶת יְהוּדִיּוֹת. אֲמַרָה
לֵה הִמִּיילֵדֶת, נְפִישִׁין בִּישְׂתָא דְּתִהְיֶה אִיתָּהּ, דָּקָא מִשְׁפִּילָנָה מִינִיָּהּוּ 27

עבודה זרה. אין מעמידין - פרק שני דף כו עמוד א - מותר מהדרות "אבן ישראל" - (שטיינזליץ) רנה רש"י

גירדנא דלא טיין - פירש הקונטרס: עניו, כי סתם גידול עו פנים הוא. ובערך גירס: גירדנא דלטייה = קללה, כלומר דלית מזליה. שותא בצרא משניה, כלומר בתר עניינא אול עניותא. נכרית מניקה בנה של ישראל במן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינו לבניה - פירוש: ואפילו ברשות הישראלית. דפלוטנא דרנקה דמיא דמילתא, ומילדת סתמא ברשות ישראל היא, ואפילו הכי

אינו שרי אלא באחרות עומדות על גבה. ומיהו בישראל יצא ונכנס שרי, דעמוד על גביו קרינא ביה בדמוכת פוק "רבי ישמעאל" (עבודא זרה סא, א). ואם כן צריך ליהדר שלא להניח ישראלית ההולכת חוץ לעיר את בנה יחיד בבית ביד מניקה גויה אם אין ישראלית בעיר יוצאות ונכנסות תמיד שם. ואפילו הכי, מזמן שכבה ואילך אסור להניחו יחיד. ועל תינוק ותינוקת ממשוהין בבית הגוי יחידים לרפאותן, הורה רבינו יצחק דאסור מכמה עניינים: שהם חשודים על שפיכות דמים, ואפילו הם גדולים קצת ימשיכום למינות. ירושלמי: גויה מניקה בנה של ישראל, דכתיב (ישעיה מט): "חזוי מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך". תני: יונק התינוק הוולך מן הגויה ומבהמה טמאה, ומביאין לו חלב מכל מקום, ואין חוששין לא משום שקץ ולא משום טומאה. ורמיננהו יהודית מילדת ארמית וכו' - והמקשה לא עלה בדעתו להעמיד המשנה בחנם, משום דתלי טעמא מפני שמילדת בן לעבודה זרה. ורב יוסף אסיק דאפילו הכי בשכר שרי משום איבה. סבר רב יוסף למימר אלוהי בשבת בשכר שרי - תימיה: לרב יוסף דסלקא דעתיה דשרי, ולאביי נמי דמשני דליכא איבה, משמע: הא איכא איבה שרי - היכי שרינן משום איבה מילתא דאית ביה איסורא דאורייתא, דאמרין בפרק "שמונה שרצים" (שבת קז, ב): הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבכמה חייב משום עוק דבר מגידול, הושיט ידו לזרע דגוזא: יש לומר: דהכא ביושבת על המושב, תלבר נעקר לצאת. אי נמי, כיון דכלו לו חדשיו פסקו גידוליו.

והרועים בהמה דקה - פירוש: בשלהן, דאי בשל אחרים - הא אמרין בפרק קמא דבבא מציעא (ה, א): אין אדם חוטא ולא לו. ואם אמרו: מאי האי דאמור רבנן ברעוים, שאינם פסולים אלא מדרבנן, וגם הם כשרים לעדות אשה כדאיתא בסוף פרק קמא דראש השנה (בבא, א), ואילו בגולתין שהם פסולין מן התורה לכל עדות שבתורה לא אמור כולי האי? וכן משומד אוכל נבילות לתיאבות, דלכולי עלמא אמרין דהא דאיתרבי בין השבת גופו והשבת ממנו, דחייב להעלות ואסור להוריד! ואומר רבינו יצחק: דהיא הנותנת, משום דלא פסילי אלא דרבנן עשו חכמים חיזוק כדי שיתנו לב לשונם, ובית דין מכין ועונשין שלא מן התורה. לא מעלין - ואפילו לרבי מאיר דאמר בפרק קמא (ב, א): לא לגוי נתינתא, ולא

הא דתנא: תגוים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין, אסוקי בשכר שרי משום איבה; אפרהי, ורועי בהמה דקה - לא מעלין ולא

לבי תורתא - מקום. תלמידא דיהודה רמא את - תלמידו של רב יהודה הוה, וקרו ליה רמא, כלומר ממנו למדת להמונינו. ליסטין ישראל היו. ידעיתו ליה - שהוא רמאי. בשמתיא - לפי שדיה אדם גדול ושמתיא חיילא, לייטינהו בשמתיא. [גירדנא = אורגן]. גידן דלא טיין - עניו. סתם גידן אין לו ברשת פנים. נגבי דבבל - שפגעו ברב מנשי,

נתפקרו לחרף אדם גדול. ולפסין דארין ישראל שפגעו בתלמידיו רבי עקיבא, ספור בשבחה, ואף על פי שסתם לטיין פרוצין מנגבים. להודיעך שבחה של ארץ ישראל. משנה מניקה בנה של ישראל ברשות - דישראלית, אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה, שלא תהרגנו. גמרא נכרית לא תילד את בת ישראל - ואפילו אחרות ישראליות עומדות על גבה. אפוא - על מצחו של תינוק, מקום שמוחו של תינוק רופס. ולא תחוי - לא מנכרא שחרגנו. נפישן בישתא דהויא איתתא - כך וכך רעות יבואו עליך כמנין שהשפלתו מהן והרגתי בהן. כי אופיא דנתא = אשקומיא. ורבנן - קסבר: בזמן שאחרות עומדות על גבה שרי, אמרי לה: במילתא בעלמא הוא דאוקימתה. דשייפא סמא - סם המות שפה בריה, ולא מיתחו מאבראי לא גרס הכא עד לקמיה. ואחרות רואות - דאי מנחא ידא אפואת חזי ליה, דאגב דחשידי יחי ישראליות ענייהו עלה ומירתא. אבל מניקה, דאפשר דשייפא סמא לרד מאבראי קודם שתכנס לבית ישראל, אימא מודו ליה לרבי מאיר. בשכר שרי משום איבה - ומתניתין בתנן קמיייר, דמצי לאישתמוטי ולמימר: צריכה אני לשכר מזונתי. אולורי גויה בשבתא שרי - בשכר כבחויל, משום איבה, דהא אינהו חזו דמיייליך לנשי ידן בשבת כבחויל. אסוקי בשכר שרי כו, קאי ברי אאיערא - ואם לא אורידנו ימות, ונח לו להפסיד שכרי ולהצילו. נקיטא לי זימנא לבי דואר - השלטון קבע לי זמן ליום וועד, ואם לא אלך יצא שכרי בהפסדי.

אופיא דנתא. - ורבנן אמרו לה: לא תניק. תנו רבנן: בת ישראל לא תניק בנה של נכרית - מפני שממילדת בן לעבודה זרה, ונכרית לא תניק את בנה של בת ישראל - מפני שחשודה על שפיכות דמים, דברי רבי מאיר; והכמים אומרים: נכרית מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה, אבל לא בינו לבניה. ורבי מאיר אומר: אפילו אחרות עומדות על גבה נמי לא, דיומנין דשייפא ליה סמא לרד מאבראי וקטלא ליה. וצריכא, דא אשמעינן מילדת - בהתיא קאמרי רבנן דשרי, דלא אפשי, משום דאחרות רואות אותה, אבל מניקה דאפשר דשייפא ליה סם לרד מאבראי וקטלא ליה - אימא מודי ליה לרבי מאיר; ואי אשמעינן מניקה - בהתיא קאמר רבי מאיר דאסור, משום דשייפא ליה סם לרד מאבראי וקטלא ליה, אכל מילדת דלא אפשי היכא דאחרות עומדות על גבה - אימא מודי להו לרבנן, צריכא. ורמיננהו: יהודית מילדת ארמית בשכר, אבל לא בהנם! אמר רב יוסף: בשכר שרי משום איבה. סבר רב יוסף למימר: אולורי נכרית בשבתא בשכר שרי משום איבה; אמר ליה אבוי, וכלה למימר לה: דידן דמינמרי שבתא מחללינן עליהו, דידכו דלא מינמרי שבתא לא מחללינן. סבר רב יוסף למימר: אנוקין בשכר שרי משום איבה; אמר ליה אבוי: וכלה למימר, אי פנויה היא: "בעינא לאינסובי", אי אשת איש היא: "לא קא מוזהבנא באפי גברא". סבר רב יוסף למימר, הא דתנא: תגוים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורדין, אסוקי בשכר שרי משום איבה; אמר ליה אבוי, וכלה למימר, אי נמי: "נקיטא לי זימנא לבי דואר". תני רבי אפרהי קמיה דרבי יוחנן: תגוים ורועי בהמה דקה - לא מעלין ולא

חסידיים הקודמים עשו הסכם בנפשם, שכל דבר המותר, אך שיש לו איזה רצון וחמדת הלב לזה - לא יעשנו, ועל ידי זה נעשה שבירת התאוה.

היום יום כז שבט

עבודה זרה. אין מעמידין - פרק שני דף כו עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"
תוספות

וְלֹא מוֹרִידִין - ואם תאמר: הא אמרין במסכת סופרים ופרק ט"ו: כשר בשגמים הרגו וש לומר: דבריו שלמי דקדושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה, ומביא ראיה מיוקח שש מאות רכב בחור, ומזהבין דיו - מ'הירא את דבר ה'. ואף על פי שסתם גוים עובדי עבודה זרה הם ועוברין על שבע מצוות, מכל מקום אין מורדין, דרבינו בקרא להתיירא, דכתיב: "והיה לך למס ועבדך" (דברים ב.).

וְלֹא מוֹרִידִין, אֲבָל הַמַּיִנִּין וְהַמְסוֹרוֹת וְהַמְשׁוּמָדִים - מוֹרִידִין וְלֹא מַעֲלִין, אֲמַר לִיה, אֲנִי שׁוֹנֶה: "לָכֵל אֲבֵרֶת אֲחִיד" - לְרִבּוֹת אֶת הַמְשׁוּמָד, וְאֶת אֲמַרְת מוֹרִידִין? סָמִי מִכָּאן מְשׁוּמָד! וְלִשְׁנֵי לִיה: כָּאן בְּמִשְׁמָד אֲכֹל נְבִילוֹת לְתִיאָבוֹן, כָּאן בְּמִשְׁמָד אֲכֹל נְבִילוֹת לְהִכְעִים! - קָסָבְר: אֲכֹל נְבִילוֹת לְהִכְעִים מִין הוּא. אִיתָמַר: מְשׁוּמָד, פְּלִיגֵי רַב אַחָא וְרַבִּינָא, חַד אֲמַר: לְתִיאָבוֹן - מְשׁוּמָד, לְהִכְעִים - מִין הוּי; וְחַד אֲמַר: אֲפִילוּ לְהִכְעִים נִמִּי מְשׁוּמָד, אֲפֵלָא אִיתְהוּ מִיין? זֶה הַעֲוָב עֲבֻדָּה זָרָה. מִיתִיב: אֲבָל פְּרַעֲוֹשׁ אַחַר אוֹ יִתְוֹשׁ אַחַד - הָרִי זֶה מְשׁוּמָד; וְהָא הִכָּא דְלִהִכְעִים הוּא, וְקָתְנִי: מְשׁוּמָד! - הָתָם צָעִי לְמִימַעַם מַעֲמָא דְאִיסוּרָא. אֲמַר מַר: מוֹרִידִין אֲבָל לֹא מַעֲלִין. הִשְׁתָּא אַחוּתִי מַחֲתִינֵן, אֲסוּקִי מִיבְּעִי? אֲמַר רַב יוֹסֵף בְּרַחֲמָא אֲמַר רַב שְׁשֶׁת: לֹא נִצְרָכָא, שְׁאָם הִיתָה מַעֲלָה בְּבוֹר - מְגֻרָה, דִּנְקִיט לִיה עֵילָא וְאֲמַר: לֹא תִיחֹת חֵיוֹתָא עֵלְיוּהּ. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְאֲמַרִי תַרְוִיחֵיהּ: לֹא נִצְרָכָא, שְׁאָם הִיתָה אֲבָן עַל פִּי הַבָּאָר מְכַסָּה, אֲמַר: לַעֲבוּרִי חֵיוֹתָא עֵלְיוּהּ. רַבִּינָא אֲמַר: שְׁאָם הָיָה סוּלָם מְסַלְקִי, אֲמַר: צָעִינָא לְאַחוּתִי בְּרִי מֵאִירָא. תֵּנוּ רַבְנֵן: יִשְׂרָאֵל מַלְּאֵת הָיוּ לְשׁוֹם גֵּר, לְאַפּוֹקִי לְשׁוֹם מוֹרְנָא דְלָא; וְגוֹי לֹא יְמוּל יִשְׂרָאֵל, מִכְּפִי שִׁחְשׁוּיִין עַל שְׁפִיכוֹת דַּמִּים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; וְחֻקִּים אֲמַרִים: גּוֹי מַלְּאֵת יִשְׂרָאֵל בְּמִן שִׁחְשׁוּיִין עַל גִּבּוֹ, אֲבָל בִּינוּ לְבִינוּ לֹא. וְרַבִּי מֵאִיר אֲמַר: אֲפִילוּ אַחֲרִים עוֹמְדִים עַל גִּבּוֹ נִמִּי לֹא, דְּיוֹמִינִין דְּמַעֲלִי לִיה סְפִינָא וּמִשְׁנֵי לִיה פְּרוֹת שְׁפָכָה - וְסָבַר רַבִּי מֵאִיר: גּוֹי לֹא? וְרַבְּנֵיהּ: עֵיר שְׁאִין בֶּה רֹפֵא יִשְׂרָאֵל וְיֹשֵׁב בֶּה רֹפֵא פּוֹתִי וְרֹפֵא אֲרַמָּא - יְמוּל אֲרַמָּא וְיֹאֵל יְמוּל פּוֹתִי, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר: יְמוּל פּוֹתִי וְיֹאֵל יְמוּל אֲרַמָּא! - אִיפּוֹד, רַבִּי מֵאִיר אֲמַר: יְמוּל פּוֹתִי וְיֹאֵל אֲרַמָּא, רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר: אֲרַמָּא וְיֹאֵל פּוֹתִי. - וְסָבַר רַבִּי יְהוּדָה: אֲרַמָּא שְׁפִיר דְּמִי? וְהִתְנַנָּא, רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר: מִנֵּן לְמִילָה בְּגוֹי שְׁחִיא פְּסוּלָה? שְׁנָאמַר: "וְאִתָּהּ אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר!" אֵלָּא, לְעוֹלָם לֹא תִפּוֹד, וְהִכָּא בְּמֵאִי עֲסָקִינָּה?

מִינֵן = בּוֹמְרִין לְעַבְדָּה זָרָה בֵּין גּוֹיִם בֵּין יִשְׂרָאֵלִים. פְּסוּרוֹת = מַלְשָׁנִים לְשִׁקֵּר הַמוֹסְרִין מִמּוֹן חֲבִירֵיהֶם בֵּיד גּוֹיִם אֲנָסִין. לְתִיאָבוֹן - כְּשֶׁאֵין לָהֶם בֶּשֶׂר. אֲבָל אִינוּ מוֹפְקִין לְהִיטֵי אִיסוּר וְהִיטֵי לִפְנֵי הַלְחִיץ הִיטֵר וְלֵאכּוֹל אִיסוּר, וְאֵם עוֹשִׂין כֵּן זֶה לְהַכְעִים. מִין הוּא - וְהָא תָנָא לִיה רִישָׁא מֵינָן: בְּכַמָּה דְּבָרִים מְצִינוּ חִילוּק בֵּין מִין מְשׁוּמָד, כְּגוֹן סֵפֶר תוֹרָה שֶׁכְּתוּב מִין יִשְׂרָאֵל, וְדַחָא. פְּרַעֲוֹשׁ יוֹתֵשׁ - אֵין אֲדָם אֲכֹלֵךְ לְתִיאָבוֹן, לְשׁוֹם מַעֲמָא דְאִיסוּרָא - לֹא לְהַכְעִים, אֲלֵא מִתְּוֹרָה לְשׁוֹם טַעְמָא, לִפִּי שְׁאֵין יִשְׂרָאֵל טוֹעֲמָא מְעוֹלָם. שְׁאָם הִיתָה מַעֲלָה בְּבוֹר - עֲשׂוּיָה בְּקִרְקַע וְיֻכַּל לְעֵלּוֹת - מְגֻרָה, וְהָאִי "לֹא מַעֲלִין" דְּקָאמַר - אֵין מַנִּיחִין לְעֵלּוֹת קָאמַר. דְּנָקִיט לִיה עֵילָא וְאֲמַר - כְּלָמוֹר, אִית לִיה לֵאשְׁתַּמּוּתִי מֵאִיבָה לְזַמְנִיר לִיה, דְּלֵא תִיחֹת חֵיוֹתָא דִּידִיה עֵילָא - דְּרָךְ שְׁנֵינִי וְחֻמוֹת בְּבוֹר. בְּעִינָא לְאַעֲבוּרִי חֵיוֹתָא עֵילָא - צִירִךְ אֵין לְהַעֲבֹד עַד צִאנִי לְמַרְעָה, וְדַרְכִּי עַל שֶׁפֶת בּוֹר זֶה, וְיֹרָא אֵין שְׁלֵא יִפְּלוּ. לְאַפּוֹקִי לְשׁוֹם מוֹרְנָא - חוֹלַעַת שֶׁשׁ לוֹ בְּעִרְלָתָהּ, דְּלֵא. דְּאִיסוּר לְרַפְּאוּתוֹ חֲתוּבָא, דְּהָא אֲמַרְךָ לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין. דְּפָצִיל - מַטָּה הַסִּכּוּן, כְּדַמְתֵּר גִּמְנִין "מַטָּה מַשְׁפָּט" - מַצִּיל דִּין. בְּרִית שְׁפָכָה - מִין שְׁכַרְתָּ לוֹ מִן הַגִּיד מִן הַעֲטָרָה וְלַמַּעֲלָה לְצַד הַגּוֹף, וְשׁוֹב אִינוּ מוֹלִידִין. רֹפֵא - שִׂידוּעַ לְמוֹל. יְמוּל אֲרַמָּא - שְׁאֵין מִילָתוֹ לְשֵׁם עֲבֻדָּה זָרָה, שְׁדִיר אֵין דְּרַבְּכָא לְמוֹל אֶת בְּנֵיהֶם. וְאֵל יְמוּל פּוֹתִי - שְׁמֹל לְשֵׁם דְּמוּת יוֹנָה שֶׁמַּצָּא בְּרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים וְעוֹבְדִין לָה עֲבֻדָּה, כְּדָאמַר בִּ"חֵל שׁוֹחֲטִין" (חולין ו, א) וּמִלְכִין אֶת בְּנֵיהֶם לְשֵׁם יוֹנָה זֶה. בּוֹתִי - וְיֹאֵל אֲרַמָּא, מִפְּנֵי שְׁחָשׁוּד עַל שְׁפִיכוֹת דַּמִּים.

רופא

לְאַחוּתִי בְּרִי מֵאִירָא. תֵּנוּ רַבְנֵן: יִשְׂרָאֵל מַלְּאֵת הָיוּ לְשׁוֹם גֵּר, לְאַפּוֹקִי לְשׁוֹם מוֹרְנָא דְלָא; וְגוֹי לֹא יְמוּל יִשְׂרָאֵל, מִכְּפִי שִׁחְשׁוּיִין עַל שְׁפִיכוֹת דַּמִּים, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; וְחֻקִּים אֲמַרִים: גּוֹי מַלְּאֵת יִשְׂרָאֵל בְּמִן שִׁחְשׁוּיִין עַל גִּבּוֹ, אֲבָל בִּינוּ לְבִינוּ לֹא. וְרַבִּי מֵאִיר אֲמַר: אֲפִילוּ אַחֲרִים עוֹמְדִים עַל גִּבּוֹ נִמִּי לֹא, דְּיוֹמִינִין דְּמַעֲלִי לִיה סְפִינָא וּמִשְׁנֵי לִיה פְּרוֹת שְׁפָכָה - וְסָבַר רַבִּי מֵאִיר: גּוֹי לֹא? וְרַבְּנֵיהּ: עֵיר שְׁאִין בֶּה רֹפֵא יִשְׂרָאֵל וְיֹשֵׁב בֶּה רֹפֵא פּוֹתִי וְרֹפֵא אֲרַמָּא - יְמוּל אֲרַמָּא וְיֹאֵל יְמוּל פּוֹתִי, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר: יְמוּל פּוֹתִי וְיֹאֵל יְמוּל אֲרַמָּא! - אִיפּוֹד, רַבִּי מֵאִיר אֲמַר: יְמוּל פּוֹתִי וְיֹאֵל אֲרַמָּא, רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר: אֲרַמָּא וְיֹאֵל פּוֹתִי. - וְסָבַר רַבִּי יְהוּדָה: אֲרַמָּא שְׁפִיר דְּמִי? וְהִתְנַנָּא, רַבִּי יְהוּדָה אֲמַר: מִנֵּן לְמִילָה בְּגוֹי שְׁחִיא פְּסוּלָה? שְׁנָאמַר: "וְאִתָּהּ אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר!" אֵלָּא, לְעוֹלָם לֹא תִפּוֹד, וְהִכָּא בְּמֵאִי עֲסָקִינָּה?

ברופא

ומשעמא דייבין רשע וצדיק לבעש. סמִי מכאן משומד - נראה דדוקא לגבי הורדה לבור מסמי רבי יוחנן משומד מלמנטיה כהדי מינים, אבל לדברים אחרים מצינו בכמה מקומות שונה מינים ומשומדים דחי, בפרק קמא דראש השנה (יז, א) המינים והמשומדים והמסורות יורדין לגיהנם, ובפרק "השולח" (גיטין מז, ב) ספר תורה שכתבו מין ומשומד ומסור וכו'. וחד אמר להכעיס נמי משומד - תימה: מדתני בפרק שני הדוריות (יא, א) אבל חלב הרי זה משומד, ואיזהו משומד - אוכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים. ובעי תלמודא: מאי קאמר? ומסיק, הכי קאמר: אבל חלב לתיאבון - הרי זה משומד, להכעיס - הרי זה מין, ואיזהו משומד שסתמו מין? פירוש: דמחלב לא ידעינן, דשמא אכלו לתיאבון משום שהוא טוב לאכול. ומשום הכי קאמר: זה האוכל נבילות וטרפות, פירוש: נבלה שנתנה מחמת חולי, וטרפה שנשברה מפרקתה שפתחה וחולבת ואינה ראויה לאכלה, ואם כן אבל אכל להכעיס. אבל לא מיירי בשנשחטה בסכין, דלא הוי קרי מין בסתמא, דשמא אכלה לתיאבון שהיא טובה לאכול. ובשלמא לרבי יוחנן ניהא, דקאמר דמשומד אוכל נבלות להכעיס מין הוא, אלא למאן דאמר משומד מאי איכא למימר "הרי זה אוכל נבלות שקצים ורמשים"? יש לומר: דמאן דאית ליה הכא דהוי משומד מפרק לברייתא הכי: אבל חלב - הרי זה משומד, סתמו לתיאבון, שטוב הוא לאכול, ומכריזין על אבידתו ואין מורדין אותו. ואיזהו משומד שסתמו להכעיס ואין מכריזין על אבידתו וגם מורדין אותו לבור - אוכל נבלות וטרפות דמאני דומאי דשקצים ורמשים. אִיזוהו מין זה העובד עבודה זרה - הכא משמע דישאל משומד לעבודה זרה נקרא מין, ותניא בפרק קמא דחולין (ג, א) שחיטת מין לעבודה זרה, חתר פת בחי וכו'. וקשה: דבפרק קמא דחולין (שם עמוד ב) אמרין: אין מינין באומות, ובעי: למאי הלבנתא, להשחיטת ויין נסך? השתא שחיטת מין דישאל אסורה, דגוים מביעין? ומאי קושיא? הא אשכחנא ישראל עובד עבודה זרה חמור מגוי, דאילו ישראל משומד לעבודה זרה הרי זה מין, ולבולי עלמא משמע עבד מורדין, וגוים אף על פי שכולם עובדי עבודה זרה אין מורדין? ואף לענין שחיטה, כיון דהוי מין - תניא תתמו: שחיטת מין לעבודה זרה, ואילו גויל אשכחנא דאמר סתם מחמת גוי לעבודה זרה אלא רבי אליעזר יש לומר: דהא דאמר לאבילה, ואם כן אבל אכל להכעיס. אבל לא מצינו דהוי משומד מין, אבל ישראל העובד עבודה זרה הרי זה מין, ורביה דאמר בפרק שני דחולין (לט, א) השוחט לזרוק דמה לעבודה זרה, רבי יוחנן אמר: אסורה, ורבי שמעון בן לקיש אמר: מותרת, ופירש הקונטרס לשם דמותות אף באבילה ואף על פי שהשוחט חייב מיתה, כדאמר פרק "ארבע מיתות" (סנהדרין א, א) עד כאן לא אמר רבי שמעון בן לקיש אלא בהמה אבל בגר בר קטלא הוא, מידי דהוה אמשחתה ליה, דהו מותר ועובדו בסיוע, אלמא, אף בעובד עבודה זרה אין שחיטתו נאסרת בסתם. הַתָּם בעי למיטעם טעמא דאיסורא - תימה: מאי שנא אוכל פרעוש או יתוש מאוכל שקצים ורמשים, דהוא מין אף בסתמא בברייתא דהוריות (יא, א) שהבאתי לעיל? יש לומר: דהכא מיירי במפרש בהדיא דלכך הוא עושה. אי נמי, התם קתני "אוכל שקצים ורמשים", דמשמע הרבה בזה אחר זה, דמקמייתא טעם טעמא, אבל הכא קתני פרעוש אחד או יתוש אחד. דלֵא תִיחֹת חֵיוֹתָא עֵילִיָּה - משמע דאמר הכי לאשתמוטי ביה הכי ולא התיי אבה. ותימה: מאי איבה שייכא בהא? הא (אין) מורדין ואפילו לתחלתו יש לומר: דמורדין היינו כשידינו תקיפה, אבל לא מעלין אף אם אין ידנו תקיפה היכא דאית ליה לאשתמוטי. ומעיקרא הכי פריך: השתא אחותי מחתיני כשידינו תקיפה, אסוקי השתא מביעא, כיון שיוכל לאשתמוטי וליילך לז?

לֵאפּוֹקִי לְשׁוֹם מוֹרְנָא דְלָא - כְּפִירוֹשׁ הַקּוֹנְטְרַס, דְּאִיסוּר לְרַפְּאוּת חֲתוּבָא, אֲבָל בִּשְׁכַר שְׂרִי מְשׁוּם אִיבָה. וְרַאִיָּה בְּפֶרֶק "מִי שֶׁאָחוּר" (גיטין ע, א) דְּרַב שִׁמִּי בִּר אִשִּׁי עֲבָדָא לִיה לְהַחֲוֹא גּוֹי לְדַבֵּר אַחֲרֵי וְאִיתָּהּ, אֲלֵמָא שְׂרִי לְרַפְּאוּת גּוֹי, אֲלֵא וְדָאִי בִּשְׁכַר הוּא. וְעוֹד יֵשׁ לִמֹּר: דְּהָתָם נִמִּי בְּחֵנָם הוּא, וְלִהְתַּחֲבֹם בְּרַפְּאוּת יֻכַּל לְהִיטֵי מוֹתֵר. וְכֵן מְשַׁמְעָא מִפְּנֵי שְׁלֵא הִיָּה בִּקִּי בְּרַפְּאוּת עוֹשֶׂה לְגוֹי וְלֹא לְיִשְׂרָאֵל.

ברופא

1 שומרים ממון חבריהם ביד הגויים, והמפזרים – יהודים שאינם
2 וְלֹא מוֹרִידִין אוֹתָם לְבוֹר, אֲכָל הַמִּינִין – האדוקים בעבודה זרה, כגון
3 כומרי עבודה זרה, בין יהודים ובין גויים, וְהַמְסוּרוֹת – ישראלים
4 המוסרים ממון חבריהם ביד הגויים, והמפזרים – יהודים שאינם
5 שומרים את מצוות התורה, (היו) מוֹרִידִין אוֹתָם לְבוֹר כדי שימותו,
6 וְכָל שֶׁכֶּן שֵׁלֵא מַעֲלִין אוֹתָם מִהַבּוֹר, אִם נָפְלוּ לְתוֹכָו.
7 אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי אֲבָהוּ, כִּי־צַד יִתְכַּן לומר שאת המומר
8 מוֹרִידִין מִמַּעַלְק, וְהִרִי אֲנִי שׁוֹנֶה בְּבִרְיָא, שֶׁרָשָׁו את האמור
9 בַּפְּרֶשֶׁת הִשְׁבַּת אֲבִידָה 'וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבִידָת אֲחִיד' (דברים כב ג),
10 שֶׁלֹּשׁ 'לכל' באה לְרַבּוֹת אֶת הַמּוֹמֵר, שֶׁאֵף את אֲבִידָתוֹ חִיבִים
11 לְהַשִּׁיב, וּמוֹכַח שֶׁהַתּוֹרָה חֹסֶה אֲפִילוֹ עַל מִמּוֹנוֹ שֶׁל הַמּוֹמֵר, וְאֵת
12 אֲמָרָת – וְאֵתָה שׁוֹנֶה בְּבִרְיָא לְגַבִּי הַמּוֹמְרִים (היו) שְׁמוֹרִידִין אוֹתָם
13 לְבוֹר לְהוֹרֵג. אֲלֵא אִמַּר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּפִּי מִכָּאן – מִחֻק מְבִרְיָא זוֹ
14 אֶת הַמּוֹמֵר, שֶׁאֵין הוּא בְּכֻלָּל 'מורידים ולא מעלים'.
15 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְלִישְׁנֵי לִיָּה – מְדוּעַ לֹא תִירֵץ לוֹ רַבִּי אֲבָהוּ כֵךְ, כָּאֵין
16 בְּבִרְיָא שֶׁשְׁנֵי שֵׁשׁ לְהַשִּׁיב אֲבִידָה לְמוֹמֵר, מְדוּבָר בְּמִוִּמֵּר
17 שֶׁאֲכָל בְּגִילּוֹת לְתִיאָבוֹן – עוֹבֵר עֲבִירוֹת לְהִנָּאֵת גּוֹפ, כִּגוֹן שֶׁאֵין לוֹ
18 בֶּשֶׁר כֶּשֶׁר וְלֹכֵן הוּא אוֹכֵל נְבִלוֹת, וְכָאֵן – בְּבִרְיָא שֶׁשְׁנֵי,
19 שְׁמוֹמֵר הוּא בְּכֻלָּל אוֹתָם שְׁמוֹרִידִים וְלֹא מַעֲלִים, מְדוּבָר בְּמִוִּמֵּר
20 הָאוֹכֵל בְּגִילּוֹת לְהַכְעִים, שֵׁשׁ לוֹ בֶּשֶׁר כֶּשֶׁר וּבֶשֶׁר נְבִילָה, וְאוֹכֵל אֶת
21 בֶּשֶׁר הַנְּבִילוֹת. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: קָבָר רַבִּי אֲבָהוּ, שְׁמוֹמֵר הָאוֹכֵל
22 בְּגִילּוֹת לְהַכְעִים, 'מִין' הוּא – הִרִי הוּא בְּכֻלָּל מִין, הָאֲדוּק בְּעֻבְדוֹת
23 כּוֹכְבִּים, שְׁתּוּא חֲמוֹר מִסְתֵּם מוֹמֵר, וְכִבֵּר הַתְּבָאֵר דִּינוֹ בְּבִרְיָא
24 שְׁמוֹרִידִין וְלֹא מַעֲלִין.
25 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַחֲלוקֶת בְּדִין מוֹמֵר: אִתְקַבֵּר – נִשְׁתַּנָּה מִמֵּמְרָא זוֹ
26 בְּבֵית הַמִּדְרַשׁ, מוֹמֵר, פְּלִיגִי – נַחֲלָקוּ רַב אֶהָא וְרַבִּינָא מִי הוּא
27 הַמְּכוֹנָה 'מוֹמֵר', חֵד – אֶחָד מֵהֶם אֲמַר שֶׁהַעֲשִׂיָּה עֲבִירוֹת לְתִיאָבוֹן,
28 לְהִנָּאֵת גּוֹפ, הוּא הַמְּכוֹנָה 'מוֹמֵר', וְאִילוֹ הַעוֹבֵר עֲבִירוֹת לְהַכְעִים
29 'מִין' הִי – הוּא נַחֲשָׁב, וְחֵד מֵהֶם אֲמַר, אֲפִילוֹ הַעוֹבֵר עֲבִירוֹת
30 לְהַכְעִים נִמְי – גַּם כֵּן מְכוֹנָה מוֹמֵר, אֲלֵא לְדַבְּרֵי אִיהוּ מִן, וְהַעוֹבֵר
31 אֲלִילִי בּוֹכְבִּים – עֲבוּדָה זָרָה.
32 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל דַּעַת הַסּוֹבֵר שֶׁהָאוֹכֵל בְּגִילּוֹת לְהַכְעִים מְכוֹנָה
33 מִין: מִיתִיב – הִקְשׁוּ בְּנֵי הַיִּשְׁבִּיבָה, שֶׁנִּינוּ בְּבִרְיָא, אֲכָל פְּרַעֲוֹשׁ
34 [מִן־כִּינָה] אֲחֵר, אִזְּ שֶׁאֲכָל יָתוֹשׁ אֲחֵר, הִרִי הוּא 'מוֹמֵר', וְהָאֵת קָבָא
35 דְּלְהַכְעִים הוּא – וְהִרִי הָאוֹכֵל פְּרַעֲוֹשׁ אוֹ יָתוֹשׁ אִינוּ נִתְּנָה, אֲלֵא
36 עוֹשֶׂה כֵּן לְהַכְעִים, וְאֵף עַל פִּי כֵן קָתְנִי בְּבִרְיָא שֶׁהוּא מְכוֹנָה
37 מוֹמֵר, וְלֹא מִין.
38 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: הָתָם – שֵׁם, בְּבִרְיָא, לֹא אֲכָל אֶת הַפְּרַעֲוֹשׁ אוֹ
39 הַיָּתוֹשׁ כְּדִי לְהַכְעִים, אֲלֵא דְקָעִי לְמִיטְעָם מַעֲמָא דְאִסּוּרָא – לִפִּי
40 שְׂרָצָה לְטַעַם אֶת טַעַם שֶׁל אִסּוּרִים אֵלּוּ, כִּיּוֹן שֶׁמַּעֲוָלָם לֹא טַעַם
41 אוֹתָם.
42 הַגְּמָרָא מְבִרְרַת אֶת הַדִּין שֶׁל 'מורידין ולא מעלים': אֲמַר מֵר
43 בְּבִרְיָא, 'הַמִּינִין וְהַמְסוּרוֹת וְהַמּוֹמְרִים (היו) מוֹרִידִין אֲכָל לֹא
44 מַעֲלִין'. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הִשְׁתָּא, אֲחִיתִי מִתְּתִין – עֵתָה שֶׁכִּבֵּר
45 הַשְׁמִיעָה לָנוּ בְּבִרְיָא שְׁמוֹרִידִים אוֹתָם בִּידֵים לְבוֹר כְּדִי שִׁימוּתוֹ,
46 אֲפִיכִי מִיפְּעִי – וְכִי צְרִיכָה בְּבִרְיָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁאִם נָפְלוּ מִעַצְמָם
47 מִמַּעֲלִים אוֹתָם, וְהִרִי פְשׁוּט שֶׁאִם מוֹתֵר לְגִרוֹם לְמִיתוּתָם, שֶׁאֵין
48 לְעוֹזֵר לָהֶם לְהִנְצִל.
49 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אֲמַר רַב יוֹסֵף בֶּר חָמָא, אֲמַר רַב שִׁשְׁתִּי, לֹא נִצְרָבָא
50 – לֹא הוֹצִרְכָה בְּבִרְיָא לומר כן אֲלֵא כְּדִי לְהַשְׁמִיעֵנוּ חִידוֹשׁ נוסף,
51 שֶׁאֵם הִיתָה מַעֲלָה – מִדְּרַגָּה בַּעַר שֶׁבְּפֹדֵר, שִׁיכּוֹל לַעֲלוֹת עֲלֶיהָ
52 וּלְצֵאת מִשָּׁם, מִנְּהַרְגָּה – מוֹצִיא אֶת הָעֵפֶר וּמַבְטֵל אֶת הַמִּדְרַגָּה כְּדִי
53 שֶׁלֹּא יוֹכֵל לְצֵאתָ, דְּקָבִיט לִיָּה עֲלֵיא – שְׁנוֹתָן לוֹ טַעַם וְסִיבָה
54 לְמַעֲשִׂיָּה, וְאֲמַר, לֹא תִּחְיוֹת חִיתָא עֲלִיָּה – אִנִּי עוֹשֶׂה כֵּן כְּדִי שֶׁלֹּא
55 תִּרְדַּ הַבְּהֵמָה שֶׁלִּי לְבוֹר דֶּרֶךְ מִדְּרַגָּה זוֹ, וְתִמּוֹת שֵׁם, שֶׁלֹּא יִרְגִישׁ
אוֹתוֹ אָדָם שְׁכוּנוֹתוֹ לְסַבֵּב אֶת הִרְיָתוֹ. וְלִפִּי זֶה 'לֹא מַעֲלִים'

1 שֶׁאִמְרָה הַבְּרִיָּאָה הֵינּוּ שֶׁאֵין מְנִיחִים אוֹתָם לַעֲלוֹת.
2 מְבִיאָה הַגְּמָרָא תִירוֹץ נוסף: רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאֲמַרִי תְּרִוּוּהוּ – אִמַּר
3 שְׁנֵיהֶם תִּירוֹץ זֶה, לֹא נִצְרָבָא בְּבִרְיָא הַבְּרִיָּאָה לְהַשְׁמִיעֵנוּ דִּין זֶה, אֲלֵא
4 שֶׁאִם נָפְל אוֹתוֹ מִין אוֹ מוֹמֵר לְבָאֵר, וְהִיתָה אֲכָן עַל פִּי הַבָּאֵר,
5 כְּלוֹמֵר, בְּסִמּוֹךְ לְבָאֵר, מְכַסֶּה – מְכַסֶּה בָּהּ אֶת פִּי הַבָּאֵר, שֶׁלֹּא יוֹכֵל
6 לְצֵאתָ, וְכִי שֶׁלֹּא יִרְגִישׁ שְׁכוּנוֹתוֹ שִׁימוּתוֹ, אֲמַר לוֹ, לְעִבּוּרִי חִיתָא
7 עֲלִיָּה – רְצוֹנִי לְהַעֲבִיר אֶת צִאֲנִי עַל שֹׁפֵת הַבָּאֵר, וְאִנִּי חוֹשֵׁשׁ
8 שִׁפְלוֹ לְבָאֵר, וְלֹכֵן אֲנִי מְכַסֶּה אוֹתָהּ בָּאֵכָן.
9 תִירוֹץ נוסף: רַבִּינָא אֲמַר, בָּאֵה הַבְּרִיָּאָה לְחַדֵּשׁ שֶׁאֵם הִיָּה סוֹלֵם
10 בְּבוֹר, מַסְלִקוֹ מִשָּׁם כְּדִי לְמַנּוּעַ מִמֶּנּוּ לַעֲלוֹת, וְכִי שֶׁלֹּא יִבֵּן אֶת
11 כּוֹנוֹתוֹ, אֲמַר לוֹ, כְּעִינָא לְאֲחִיתִי בֶּרֶ מֵאִינָרָא – רְצוֹנִי לְהוֹרִיד אֶת בְּנֵי
12 מַהֲגָא.
13 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִינִים נוספים שְׁבִין יִשְׂרָאֵל לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים: תָּנוּ
14 רַבִּנָּן בְּתוֹסְפָתָא (פ"ג דה"א), יִשְׂרָאֵל מֵל – רְשָׁאֵי לְמוֹל אֶת הָעוֹבֵד
15 בּוֹכְבִּים לְשׁוֹם בֶּר – לְשׁם גְּרוֹת. מְבִאֵרָת הַגְּמָרָא: כּוֹנוֹת הַבְּרִיָּאָה
16 הִיא לְאֲפִיכִי לְשׁוֹם מוֹרָנָא, דִּלָּא – לְמַעַט שֶׁאֲסוֹר לְמוֹל אוֹתוֹ כְּדִי
17 לְרַפּוּאוֹת, כִּגוֹן שֵׁשׁ לוֹ תוֹלַעַת בְּעַרְלָתוֹ, שְׁהִרִי שְׁנֵינוּ בְּבִרְיָאָה
18 לְעִיל לְגַבִּי עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים שֶׁלֹּא מוֹרִידִין וְלֹא מַעֲלִין, וְרִפּוּיוֹ נַחֲשָׁב
19 כְּהַעֲלָאָה, שְׁהִרִי מַצִּילוֹ.
20 מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת הַמִּשְׁךְ הַבְּרִיָּאָה: עוֹבֵד בּוֹכְבִּים לֹא יִמּוֹל אֶת
21 יִשְׂרָאֵל, מִסְּפִי שֶׁשְׁשׁוּדִין עַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים, דְּבֶרֶר רַבִּי מֵאִיר. וְחֻקִּים
22 חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים, עוֹבֵד בּוֹכְבִּים מֵל אֶת יִשְׂרָאֵל, בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵלִים
23 אֲחֵרִים עוֹמְדִין עַל גִּבּוֹ, שֶׁאִזְּ אִינוּ יוֹכֵל לְהוֹיָק, אֲכָל בִּינוּ לְבִינוּ, לֹא.
24 מְבִאֵרָת הַגְּמָרָא אֶת דַּעַת רַבִּי מֵאִיר: וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמַר, אֲפִילוֹ אֲחֵרִים
25 עוֹמְדִים עַל גִּבּוֹ נִמְי – גַּם כֵּן לֹא יִמּוֹל אוֹתוֹ, דְּיוֹמִינִין דְּמַעֲלִי לִיָּה סְכִינָא
26 – שֶׁלְּפַעֲמִים יוֹכֵל הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים לְהַטּוֹת אֶת הַסִּכִּין בַּעַת הַמִּילָה,
27 וְנִשְׁוִי לִיָּה – וַיַּעֲשֵׂנוּ בְּרוֹת שֶׁפְּקָה, שֶׁאִינוּ יוֹכֵל לְהוֹלִיד, וְהַעוֹמְדִים
28 עַל גִּבּוֹ לֹא יִתְּנוּ לִיבֵם לִכֶּךְ.
29 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי כָבֵר רַבִּי מֵאִיר שֶׁעוֹבֵד בּוֹכְבִּים לֹא יִמּוֹל אֶת
30 יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּינָהוּ – וְהִרִי אִינוּ עַל כֵּךְ מִמָּה שֶׁשְׁנֵינוּ בְּבִרְיָאָה, עִיר
31 שֶׁאֵין בָּהּ רוּפָא יִשְׂרָאֵל הַיּוֹדֵעַ לְמוֹל, וְיֵשׁ בָּהּ רוּפָא בּוֹתִי וְרוּפָא עוֹבֵד
32 בּוֹכְבִּים הַיּוֹדְעִים לְמוֹל, יִמּוֹל הַרוּפָא הָעוֹבֵד בּוֹכְבִּים וְאֵל יִמּוֹל
33 הַבּוֹתִי, כִּיּוֹן שֶׁחֻכּוֹתֵים נוֹהֲגִים לְמוֹל לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, וַיֵּשׁ לְחַשׁוֹשׁ
34 שִׁימּוֹל אֶת יִשְׂרָאֵל לְשֵׁם אוֹתָהּ עֲבוּדָה זָרָה, וְאִילוֹ הָעוֹבְדִי
35 כּוֹכְבִּים אִינֵם מֵלִים אֶת בְּנִיהֶם כֻּלָּל, וְאֵין מְכּוֹנוּים בְּמִילָה זוֹ לְשֵׁם
36 עֲבוּדָה זָרָה, דְּבֶרֶר רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמַר, יִמּוֹל הַבּוֹתִי וְאֵל יִמּוֹל
37 עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, כִּיּוֹן שֶׁעוֹבֵד כּוֹכְבִּים חֲשׁוֹד עַל הַרְצִיחָה. וּמוֹכַח שֶׁרַבִּי
38 מֵאִיר אִינוּ חוֹשֵׁשׁ שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים יִזִּיק בַּעַת הַמִּילָה.
39 מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אִישְׁפּוֹד – יֵשׁ לְהַפּוֹךְ אֶת הַשִּׁטּוֹת שֶׁבְּבִרְיָאָה
40 הָאֲחֵרוֹנָה, וְלִגְרוֹס כֵךְ, רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר יִמּוֹל בּוֹתִי וְלֹא עוֹבֵד
41 בּוֹכְבִּים, וְהֵינּוּ כְשִׁיתֵּת כָּאֵן שֶׁעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים חֲשׁוּדִים עַל שְׁפִיכוֹת
42 דָּמִים, וְרַבִּי יְהוֹדָה אוֹמַר, יִמּוֹל עוֹבֵד בּוֹכְבִּים וְלֹא בּוֹתִי.
43 מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא וּמַקְשָׁה: וְכִי כָבֵר רַבִּי יְהוֹדָה דְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים שִׁפְרִי
44 דָּמִי – רְשָׁאֵי לְמוֹל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְהַתְּנָא בְּבִרְיָאָה, רַבִּי יְהוֹדָה
45 אוֹמַר, מִנָּן לְמִילָה הַנַּעֲשִׂית בִּיד עוֹבֵד בּוֹכְבִּים שֶׁהִיא פְּסוּלָה, שְׁנַיִמֵּר
46 (בְּרַאשִׁית ט ז ט) וְלֵאמֹר אֲלֵהִים אֵל אֲבְרָהָם וְאֵתָה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר
47 אֶתָּה וְיִרְצֶךְ אֲחֵרֶיךָ לְדֹרֹתָם, לְמַעַט עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים.
48 הַגְּמָרָא חוֹזֵרָת בָּהּ מִהַתִּירוֹץ הַקּוֹדֵם, וּמִיִּשְׁבַּת אֶת הַבְּרִיָּתוֹת
49 בְּאוֹפֵן אֲחֵר: אֲלֵא לְעוֹלָם לֹא תִפּוֹד – אֵין לְהַפּוֹךְ אֶת הַשִּׁטּוֹת
50 שֶׁבְּבִרְיָאָה, וְמָה שֶׁהַקִּשְׁתִּי מְדַבְּרִי רַבִּי מֵאִיר כָּאֵן הָאֲסוּר עַל עוֹבֵד
51 כּוֹכְבִּים לְמוֹל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאִילוֹ בְּבִרְיָאָה הַשְּׁנִיָּה אִמַּר שֶׁאִם אֵין
52 רוּפָא יִשְׂרָאֵל יִמּוֹל רוּפָא עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְלֹא רוּפָא כּוֹתִי, אֵין זוֹ
53 קוּשְׁיָא, וְהָבָא בְּמֵאִי עֲסָקִין – בְּרִיָּאָה זוֹ הַמִּתְרִיָּה לְרוּפָא עוֹבֵד
54 כּוֹכְבִּים לְמוֹל בְּאִיזָה אוֹפֵן עוֹסֻקָתָה,

ב"ה, י"ג שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בנוגע לתוכן מכתבו הנ"ל. הנה אמרתי לו בשיחתנו כאן, שבכלל אינו נכון **כלל וכלל** כשתלמיד ישיבה - איזה ישיבה שתהי' - אינו מכיר (אנערקענט ניט) בהמרות של הנהלת הישיבה, והכרח **מוחלט** שיתנהג מתאים לסדרי הישיבה... שזה גורם בלבול גדול הן בהנוגע להתלמיד עצמו והן בנוגע לחבריו בהכתה. וידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבהיותו מנהל פועל ישיבת תו"ת ליובאוויטש, לא הי' אביו כ"ק אדמו"ר נ"ע, מתערב בהנהלת הישיבה, כ"א על ידו שהוא הוא המנהל פועל, ופעם אחד כשעכ"פ מקרה הי' באופן אחר, הנה תומ"י תיקן וסידר פקודתו ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר. מובן מעצמו ופשוט, שאיני מדמה הנהלת הישיבה לכ"ק מו"ח אדמו"ר כמו שאיני מדמה אותו לכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע. - להבדיל בין חיים לחיי החיים - (אלא שהוא ע"ד יבמות קה, ב). וא"כ מוסר השכל הוא בשביל כאו"א מאתנו, שכאשר בן או קרוב נכנס לישיבה, אז מוכרה וא"א בלא"ה, להניח - אפלייגן - רצון עצמו... אלא... להשתמש בכל כח השפעתו על הבן שיקיים את פקודת ההנהלה בכל המאה אחוזים, ואף אם ישנם ענינים שאינם נראים לאבי הבן או להקרוב הנה : א) ספק בדבר עם מי הצדק, עם הנהלת הישיבה או עם האב.

ב) לו גם יהי' שהצדק עם האב, הרי להנהלה ישנו הסיוע של מייסד הישיבה ושל זה שמינה אותם על משמרתם, ובמילא ניתנו להם כחות שיהי' בהצלחה ואפי' השגיאות שלהם, וע"ד גם זו לטובה (שזהו עוד יותר ממה דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד).

... נוסף ע"ז הרי הדרך הוא להודיע הטענות להנהלת הישיבה ולבקשם שיעיינו בהם, ואם גם אחרי העיון ישארו בדעתם, יכולים לסמוך על השי"ת שבתו"ת ישיבה הנה סוכ"ס וועט זיך אויסלאזען לטוב... ואז יוכל להיות חזק בבטחונו שיצליח בנו בלימודו הן בנגלה והן בחסידות... ותקותי שיקח על עצמו הוא לנסות בזה עכ"פ משך חדשים אחדים בהנהגה דבלתי התערבות כלל וכלל ואדרבה לעשות יותר קל לבנו שי' המשמעת וההנהגה בסדר הישיבה.

בברכה לבריאאות הנכונה ולכל טוב בגו"ר, הממכה לבשו"ט.

ב"ה, ט"ז שבט, תשי"ג

ברוקלין.

מחותי הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר

זאב דוב שי'

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מחדש הגאולה ות"ח על הבשו"ט מההתועדות אשר נערכה וידוע מרז"ל אכל בי עשרה [שכינתא] שריא ושכמו שפירש רבינו הזקן שהוא אף שאינם מדברים בדברי תורה (אגה"ק סי' כ"ג ועיין ג"כ קה"ע ירוש' עירו' פרק א' הלכה יו"ד) וכשי"כ וק"ו כשהנאספים שומעים שם ד"ת, ובודאי נתקבלו ג"כ החלטות טובות בהנוגע לפועל, ויה"ר מהשי"ת אשר המחשבות וההחלטות הטובות יומשכו ג"כ לפועל במעשה.

מצו"פ סקירה קצרה ע"ד תולדות ימי חייו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל, שבטח תביא לו תועלת בהחזקת אור החסידות בסביבתו.

בברכה לנחת חסידותי מכל יו"ח וגם הוא עצמו בכלל.

ב"ה, כ' שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי פ"ש ממנו ע"י הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר אלי' שי' סימפסאן, ויה"ר מהשי"ת אשר יוכל להודיע שנים רבות מבריאותם הטובה ואשר מתחזק בקביעות שיעורים בלימוד בנגלה ובחסידות, אשר תורתנו היא תורת חיים הנה עץ חיים היא למחזיקים וכו' ואורך ימים בימינה וגו'.

בקשר עם יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, נדפסה סקירה קצרה מחייו ופעולותיו הטובות, אשר מעשיהם הטובים של צדיקים הם הם זכרונם וכל התומכים בפעולותיו הטובות הרי הם מתקשרים על ידי זה באילנא דחיי וכלשון ספר הבהיר שהעולם על עמוד עומד וצדיק שמו (סי' מה. זח"א רנג, ב. רסה, א) ומוסג"פ.

בברכה לאריכות ימים ושנים טובות וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר טובים עם כל הפירושים לו ולזוגתו שיחיו.

ב"ה, כ"ו שבט, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי את מכתבו בו מודיע ע"ד התיסדות שיעור לימוד תניא בבית הכנסת שלו, ושלומד עמהם - כפי שכותב במכתבו - לפי שכלו, וגודל הזכות בזה שמקרב את בני"י ללימוד דא"ח פנימיות התורה אין לשער ואין להעריך, ומובטחים אנו בהמשכת תוספת ברכה עי"ז בכל עניניו של הלומד ומעורר ללימוד הנ"ל.

ומה שכותב - לפי שכלו, הנה ידוע מה שכתוב וששמענו גם בע"פ כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר ספר התניא הנקרא תורה שבכתב של חסידות חב"ד, הוא ע"ד לימוד תורה שבכתב, שאפילו הגדול שבגדולים אינו יכול לרדת לסוף תכליתה, ואפילו הקטן שבקטנים יכול להתחיל ללמוד בה, וכמז"ל קטן משיתחיל לדבר אביו מלמדו תורה וכו', וה"ה בלימוד התניא, שכל אחד לומד לפי שכלו, כי לכל אחד יש אחיזה ומקום בו, ואין שייך בזה נפילת רוח באיזה דרגא שימצא את עצמו, כי אפילו הגדול שבגדולים עדיין לא בא עד תכליתו, והשי"ת יזכהו להמשיך בלימוד זה בשביל עצמו ובשביל שומעיו ושיהי' הלימוד ע"מ לשמור לעשות ולקיים.

כשאהי' על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אזכירו ואת זוגתו שיחיו להמצטרך להם וכפי שכתב במכתבו.

בברכה ובפ"ש כל המשתתפים בהשיעור שלו.

נ"ב: מוסג"פ קונטרס שהו"ל בקשר עם יום ההילולא השלישי של כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר בטח גם בתוכנו יכול להנות את קהל שומעיו והשי"ת יצליחו בכל.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

יג. קטע בשתי רגליו ומחלף על ארפבוטיו ועל ארף שוקיו ועושה לו סמוכות של עור או של עץ לארף
שוקיו מתר לצאת בהם לפי שהם תכשיט שלו אבל קטע שיבשו ופוצו גידי שוקיו וארפבוטיו ואינו
יכל להלך עליהם כלל אלא עושה לו פמין פסא נמוך ויושב עליו ובשהוא מהלך נסמך בידיו על ספסלים
קטנים ועוקר גופו מן הארץ ונדהף לפניו וחוזר ונח על אחוריו והפסא קשורה לו מאחוריו ועושה לו
סמוכות של עור או של עץ לראשי רגליו התלויים שפשהוא נשען על ידיו ועוקר עצמו נשען גם על רגליו
קצת לפעמים פשיש לפניו קרקע גבוה אבל רב פעמים הן תלוין באויר ואין נוגעין לארץ, לא יצא בסמוכות
אלו בשבת, שפיון שהם תלויים ואינם מונחים על הארץ יש לחוש שפא ישמטו מעל רגליו וישפח ויביאנו
בידו, אבל בכפא שמאחוריו ובספסלים שבידיו מתר לו לצאת שפיון שאינו יכל ללכת מבליעדם הרי הם
מנעליו (שכל גופו נסמך עליהם¹⁰¹).

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך
ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו תחילת סעיף יג

ביאורי הלכה

מו] נסמך עליהם - נכה, שאינו יכול ללכת בכוחות עצמו וצריך להסיעו בכסא-גלגלים¹⁴⁴, לא יצא בו לרשות הרבים גמורה, אך לרשות הרבים שאינה גמורה (כפי שהוא ברוב המקומות בימינו) - יכול לצאת¹⁴⁵

בו¹⁴⁶, וכן יכול (ברשות הרבים שאינה גמורה¹⁴⁷) לבקש מנכרי להוליכו¹⁴⁸ (לצורך הליכה לבית-הכנסת או מצווה אחרת)¹⁴⁹.

צינונים והוספות

144) והוא הדין כשצריך להוליכו במיטה או אלונקה (על גלגלים) במקום שאין פיקוח נפש.
145) יש מקום לומר שהכסא נחשב כטפל אליו, על-דרך המקל שנושא החיגר, ולכן לו עצמו מותר לטלטלו אפילו ברשות הרבים גמורה, אך יש שחולקים על זה ומחשיבים זאת כטלטול הכסא ממש ברשות הרבים, ומכל-מקום אין לישראל אחר להוליכו עם הכסא אפילו במקום שאינו רשות הרבים גמורה (שש"כ פ"ז סכ"ז (בהערה)).
146) אבל אין לצרף לכסא שום דבר אפילו כשהנכה צריך לו לצורך שימוש האישי (שש"כ שם).
147) ובשעת הדחק (או המחמיר להחשיב כל מקום כרשות הרבים גמורה), אפשר לומר לנכרי שיוליכנו מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים ללא שום עצירה ברשות הרבים. או שהכסא ינוע עליידי שניהם ביחד, דהיינו

שהנכרי ידחוף את העגלה ובו בזמן יסובב הנכה את הגלגלים (אם בכחו לעשות זאת אפילו לבדו).
(ע"פ שש"כ פ"ד סכ"ז).
148) אין לצאת בכסא גלגלים חשמלי - אפילו על ידי נכרי. וראה בשש"כ שם, שאם אפשר לנסוע בו גם ללא הפעלת המנוע - יסדר דרך שלא יבוא להפעיל את מערכת החשמל, וכך ייסע.
149) וכשהנכרי מוליכו (אפילו ברשות הרבים גמורה ללא עצירה כמבואר לעיל), רשאי להשאיר על הכסא דברים שיש לו צורך (לנכה, אבל לא דברים שאינם לצרכו) כגון הכר שיושב עליו, או סידור תפילה, וכן קביים שצריך אותם ללכת בבית, אבל לא יחזיק כל דבר בכיסו או בידו (שש"כ שם).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות ראש-השנה - לפי לוח "רב יומי"

יח כל מקום שנתבאר שצריך לחזור ולתקוע גם תקיעה ראשונה של הבבא אם לא נזכר מהטעות עד לאחר שתקע תקיעה אחרונה של הבבא, אותה תקיעה אחרונה עולה לו במקום תקיעה ראשונה וגומר משם ואילך על הסדר.
והאם לא נזכר עד שעומד בבבא אחרת או אפילו בסדר אחר כגון שטעה מסדר תשר"ת ולא נזכר עד שעומד בסדר תשר"ת או תר"ת גומר כל הסדר שנזכר בו ואחר כך תוקע בבא אחת
תשר"ת ואע"פ שהפסיק באמצע הסדר של תשר"ת בתקיעות של תשר"ת אין בכך כלום שלא הקפידה תורה אלא שלא להפסיק בין תרועה לפשוטה שלפניה ושלאחריה אבל אם מפסיק בין בבא לבבא אפילו בקול שופר שאינו ראוי לאותו סדר אין בכך כלום:
יט כל מקום שנתבאר שאם טעה צריך לחזור ולתקוע תקיעה ראשונה של בבא זו שטעה בה, אין חילוק בין תקיעות מעומד לתקיעות מיושב בכל אחת מהן צריך לחזור

במקום הקרבתם ואם אמר נעשה ונקריב לפניך כמו שכתבת עלינו בתורתך יצא ושוב אין צריך לומר מקראות המוספין.

לפיכך נוהגין בספרד שאין אומרים פסוקי המוספין אלא בשבת וראש חודש שרגילין בהם ולא יבאו לטעות אבל בשאר המועדים אין אומרים פסוקי המוספין שמא יבואו לטעות על ידי כך ותחבלכל תפלתם.

אבל במדינות אלו אין חוששין לכך ונוהגין לומר פסוקי המוספין אפילו ביו"ט אלא שאין אומרים פסוקי מוסף ראש חודש בראש השנה לפי שדי במה שאומרים מלבד עולת החודש וגו' שבזה נכללו כל העולות של מוסף ראש חודש וכדי להזכיר גם השעיר שהוא חטאת אומרים ושני שעירים לכפר וכן אומרים את מוספי יום הזכרון לשון רבים כדי לכלול גם מוסף של ראש חודש שנקרא זכרון כמ"ש בסי' תקפ"ב.

ואף ביום שני שאינו ראש חודש אעפ"כ אומרים את מוספי וכו' ושני שעירים לכפר כדי שלא יזלזלו ביום שני מאחר שידעו שיום שני הוא שני בחודש ואינו ראש השנה:

¶ ולמה אין נוהגין להזכיר ראש חודש בפירוש בראש השנה כדי שלא יאמרו יום שני של ראש חודש עיקר כמו בשאר ראש חודש וימנו ממנו המועדות דכיון שיזכירו ראש חודש גם ביום שני מטעם שנתבאר יאמרו שראש חודש שני ימים ועוד לערבב השטן שלא ידע שהיום הוא ראש חודש תשרי (ולא יבא לקטרג) לפיכך אין אומרים פרשת ובראשי חדשיכם קודם איזהו:

ז אין פוחתין משלשה פסוקי מלכיות ומשלשה פסוקי זכרונות ומשלשה פסוקי שופרות פסוק אחד של תורה והשני של כתובים והשלישי של נביאים ואם פחת לא יצא אבל לכתחלה צריך שיאמר עשרה פסוקים של מלכיות ועשרה של זכרונות ועשרה של שופרות כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם, שלשה פסוקים הראשונים של תורה ושלשה פסוקים של כתובים ושלשה האחרונים של נביאים ומסיים בפסוק אחד של תורה ואם סיים בנביא שאמר ארבעה פסוקים של נביאים יצא:

ח במה דברים אמורים כשכבר התחיל לומר פסוק אחד של מלכיות או של זכרונות או של שופרות אז צריך להזכיר כל העשרה פסוקים אבל אם לא התחיל עדיין בשום פסוק אם הוא רוצה אינו צריך להזכיר כלל הפסוקים אלא אומר ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתך וכן כתוב בדברי קדשך וכן נאמר על ידי עבדיך הנביאים אלקינו ואלקי אבותינו מלוך על כל העולם כולו וכו' וכן בזכרונות וכן בשופרות.

במה דברים אמורים בימים הראשונים אבל בזמן הזה אסור לעשות כן לכתחלה לפי שכבר קבלו כל ישראל עליהם חובה לומר כל העשרה פסוקים ואין לשנות:

ט אין אומרים לא במלכיות ולא בזכרונות ולא בשופרות פסוקים שיש בהן פורעניות של ישראל אבל אומרים פסוקים שיש בהם פורעניות של נכרים:

1 ועל דרך שנתבאר ואפילו במקום שתוקעין כל השלשים
2 קולות בתקיעות מעומד אין אומרים שאם טעה התוקע
3 בתקיעות מיושב נסמך על תקיעות מעומד ולא יהא צריך
4 לחזור דכיון שבירך על תקיעות אלו צריך לעשותן כהוגן
5 שלא תהא ברכתו לבטלה.

6 אבל אם טעה בתקיעות שאחר התפלה אין בכך כלום לפי
7 שאינו רק מנהג בעלמא:

8 כ אם תקע בצד הרחב של שופר לא יצא ורמז לדבר מן
9 המצר קראתי וגו':

10 כא ואחר שתקע יתחיל הש"ץ אשרי העם יודעי תרועה
11 וגו' ויש נוהגין לומר עד תרום קרננו ואח"כ יתחיל
12 אשרי יושבי וכו' ואח"כ מחזירין הספר תורה למקומו:

חלק ד סימן תקצ סדר הראוי לתקיעת שופר:

א אע"פ שבשבתות וימים טובים אדם מתפלל שבע ברכות דהיינו שלש ראשונות ושלש אחרונות וקדושת היום באמצע אבל בראש השנה תיקנו חכמים להתפלל במוסף של שני הימים תשע ברכות דהיינו שבברכת קדושת היום כולל פסוקי מלכיות כדי לקבל עלינו עול מלכות שמים ואח"כ אומרים ברכת זכרונות ואומר בה פסוקי זכרונות כדי שיעלה זכרוננו לפניו לטובה וע"י מה ע"י שופר לפיכך אומר אחר כך ברכת שופרות ואומר פסוקי שופרות:

ב אע"פ שבשאר ימות השנה אין הש"ץ מוציא בתפלתו אלא את מי שאינו בקי אבל הבקי אינו יוצא בתפלת הש"ץ כמ"ש בסי' קכ"ד אבל במוסף של ראש השנה אף הבקי יוצא בתפלת הש"ץ לפי שהן ברכות ארוכות והוא שיהיה בבית הכנסת עם הש"ץ וישמע ממנו התפלה מראש ועד סוף ומי שהוא אנוס ואינו יכול לבא לבית הכנסת כגון עם שבשדות וזקן וחולה פוטר הש"ץ אע"פ שלא שמע ממנו התפלה:

ג ועכשיו שהש"ץ מפסיק בפיוטים באמצע התפילה אין אדם יוצא בתפילת הש"ץ אפילו אם הוא לא שמע הפיוטים, מכל מקום הוא שווה כדי לגמור את כל התפילה וצריך לחזור לראש כמ"ש בסי' ס"ה ואפילו אם אינו שווה כל כך, מכל מקום לכתחילה אסור לפסוק אפילו מעט בתפילה:

ד ואפילו במקום שאין אומרים פיוטים באמצע התפלה אעפ"כ מוטב שיתפלל כל אחד ואחד בעצמו כי מי שירצה לצאת בתפלת הש"ץ צריך שיכוין לכל מה שאומר ש"ץ ואם חיסר אפילו תיבה אחת שלא שמע אותה מהש"ץ לא יצא ואין כל אדם יכול לעמוד בזה לפיכך נהגו כל ישראל להתפלל תפלת מוסף תשע ברכות בלחש תחלה וגם הש"ץ יתפלל עמהם כדי להסדיר תפלתו כמ"ש בסימן קכ"ד:

ה צריך להזכיר פסוקי קרבנות המוספים בכל תפלות של מוסף בין של שבת בין של ראש חודש בין של יו"ט בין של ראש השנה ויום הכיפורים כדי שתעלה לנו הזכרתן

י אין אומרים פסוק זכרונות של יחיד כגון זכרה לי אלהי
לטובה זכרני ה' ברצון עמך:

יא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד הוא עולה למגין
המלכיות דמלת אחד הוא ענין מלכות כלומר שהוא
יחיד ומיוחד ואין דומה לו ומלכותו בכל משלה ולפיכך אנו
משלימין בו המלכיות כדי לסיים בשל תורה:

יב תרועה הרי הוא כשופרות כגון יום תרועה יהיה לכם
עולה למגין השופרות וכן תקיעה הוא כשופרות כגון
ותקעתם בחצוצרות וגו' ואע"פ שכתוב בו חצוצרות אין
בכך כלום כיון שיש בו לשון תקיעה עולה למגין שופרות
ולפיכך אנו מסיימין בו השופרות כדי לסיים בשל תורה.

יש מדקדקים לומר ועקידת יצחק לזרעו של יעקב היום
תזכור דאם יאמר לזרעו תזכור יהיה גם עשו בכלל ויש
אומרים שאין לשנות הנוסחא הישנה ואע"פ שאומרים
לזרעו תזכור אין עשו בכלל זה שהרי נאמר לך ולזרעך אתן
את כל הארצות האל ולעשו לא ניתן, מכלל שאינו נחשב
מזרעו של יצחק כלל וסברא הראשונה הוא עיקר משום
דבתפלת ימים נוראים יש לנו לפרש בענין שלא יהא שום
ספק בבקשתנו כמו שנתבאר בסי' תקפ"ב ע"ש:

יג לא יתפלל אדם ביחיד תפלת מוסף בראש השנה עד
אחר שלש שעות על היום הואיל והוא אומר מלכיות
זכרונות ושופרות יש לו לחוש שמא יעיינו במעשיו ותדחה
תפלתו שבשעות הללו אין הקב"ה עושה לפניו משורת
הדין לפי שעוסק בתורה שנקרא אמת אבל אחר שלש שעות
הוא דן את כל העולם כולו וכיון שרואה שאין העולם יכול
לעמוד בדין נכנס עמהם לפניו משורת הדין ולא תדחה
תפלתו:

יד אבל מוספין של כל השנה וכן שחרית אפילו של ראש
השנה הואיל ואינן אלא שבחו של הקדוש ברוך הוא
וסיפורי מעשה הקרבנות אף אם יתפלל ביחיד לא יעינו
במעשיו.

וכן תפלת שחרית של חול אף על פי שמבקש בה צרכיו
ויש לחוש שמא יעינו במעשיו, מכל מקום הואיל שמן
הסתם יש ציבור אחד שמתפללין בשעה שהוא מתפלל
שהרי זמנה בבוקר תקובל תפלתו עם תפלת הרבים שאין
הקדוש ברוך הוא מואס בתפלת הרבים לעולם שנאמר הן
אל כביר לא ימאס.

אבל בתפלת המוסף הואיל וזמנה כל היום ויש מקדימין
להתפלל ויש מאחרין יש לו לחוש שמא בשעה שהוא מתפלל
אין מתפללין תפלה זו שום צבור בעולם ותדחה תפלתו.

ולפיכך יש לזהר בקיץ שלא להתפלל שחרית של חול
בשעה ראשונה דבדאי אין הציבור מתפללין באותה שעה
בזמן הזה וכן בחורף לא יאחר לאחר שתי שעות על היום
דבדאי כבר התפללו כל המקומות וצריך היחיד לזהר שלא
להתפלל בשעה השלישית.

וכן יזהר היחיד שלא יתקע תקיעת מצוה עד אחר שלש
שעות על היום מטעם שנתבאר:

טו יש לומר ואין לפרש עילום שמך אבל לא יאמר ואין
פירוש כו' כי יש פירוש לעילום שמו:

חלק ד סימן תקצא סדר תפלת מוסף ביחיד:

א כשמתפללין תפלת מוסף בציבור תקנו חכמים לתקוע
תר"ת למלכיות תר"ת לזכרונות ותר"ת לשופרות ולפי
שבתפלת מוסף בלחש כל אחד ואחד מתפלל לעצמו ואין
אחד מסיים ברכותיו בשעה שחבירו מסיים לפיכך אין
תוקעין בתפלה זו כמו שאין תוקעין ביחיד כמו שיתבאר
אלא ממתינין מלתקוע עד שיחזור הש"ץ את התפלה ויש
מקומות שנוהגין לתקוע ב' פעמים אחת בתפלת לחש ואחת
בחזרת הש"ץ אבל במקום שאין מנהג אין לנהוג כן
לכתחלה:

ב תקיעות אלו נקראים תקיעות מעומד לפי שאף השומעין
צריכין לעמוד בעת שמיעת תקיעות הללו משא"כ
בתקיעות מיושב שאין צריך לעמוד אלא התוקע בלבד
כמ"ש בסי' תקפ"ה:

ג ועכשיו שתקנו לנו חכמים לצאת מידי כל הספיקות שיש
להסתפק בתרועה כמ"ש בסי' תק"צ עיין שם, היה
מהראוי לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לזכרונות
וכן לשופרות כדי לצאת מכל הספיקות של תרועה אלא לפי
שאין מטריחין על הציבור אין נוהגין לתקוע אלא תשר"ת
למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות שהרי בדרך זו הוא
עושה כל הספיקות של תרועה ואין כאן חשש אלא (שמא
התרועה אינה אלא שברים לבד ותרועה לבד ונמצא) שמא
הוא מפסיק בין תרועה לפשוטה שלפניה או שלאחריה ואין
אנו חוששין לזה כיון שכבר יצאנו ידי חובה מן התורה
בתקיעות מיושב שבתקיעות ההם יצאנו מכל הספיקות כמו
שנתבאר בסי' תק"צ:

ד ויש נוהגין לתקוע למלכיות תשר"ת פעם אחת
ולזכרונות תש"ת ולשופרות תר"ת לפי שמן התורה בין
שברים בין תרועה שלנו הכל נקרא תרועה ואין שיעשה
אדם בין שברים לבד בין תרועה שלנו לבד הוא יוצא ידי
חובתו ובדורות הראשונים היו מקצת מקומות נוהגין לעשות
שברים ומקצת נוהגין לעשות תרועה שלנו ואלו ואלו יוצאין
ידי חובתן מן התורה אלא לפי שהיה הדבר נראה כמחלוקת
בעיני ההמון לכן ראו חכמים לתקן שיהיו כל ישראל עושים
מעשה אחד ולא יראה ביניהם דבר שנראה כמחלוקת בעיני
ההמון התקינו לתקוע תשר"ת ג' פעמים תש"ת ג' פעמים
ותר"ת ג' פעמים כדי לצאת מספיקות ההמון מחמת חלוקת
מנהגים לפיכך לא הטריחו על הציבור לתקוע כדרך הזה גם
בתקיעות מעומד אלא מראין בתקיעות מעומד שכל ספיקות
התרועה הן נקראים תרועה ואדם יוצא בהם ידי חובתו ולכך
תוקעין פעם אחת תשר"ת פעם אחת תש"ת פעם אחת תר"ת
כדי להראות שכל אחד ואחד מסדרים הללו הן נכונים
וכשרים:

ה יש נוהגין לתקוע ג' פעמים תשר"ת למלכיות ג' פעמים
תש"ת לזכרונות וג' פעמים תר"ת לשופרות ויש נוהגין

לתקיעה אפילו מעניני התקיעות אלא אם כן אי אפשר לו
לקיים המצוה אם לא ישיח כגון שאומר תנו לי השופר
וכיצצא בזה:

ח ובשעת התקיעות עצמן בין תקיעות מיושב בין תקיעות
מעומד אסור לרוק לפי שצריך לשמוע כל התקיעה
מראשה עד סופה אפילו היא ארוכה הרבה כמ"ש בסי'
תק"צ ולפיכך אין להביא קטנים שלא הגיעו לחינוך לבית
הכנסת בעת התקיעות שלא יבלבלו דעת השומעים אך
הנשים יקחו אותן אצלן שהן פטורין כמו שנתבאר בסימן
תקפ"ט:

ט נוהגין שבתקיעות מיושב עולה התוקע על הבימה
ותוקע שם מפני כבוד הציבור אבל בתקיעות מעומד
כיון שהן בתוך התפלה אין מטריחין אותו לעלות אלא עומד
[במקומן] ותוקע:

י התקיעות שעל סדר הברכות לא יתקע אותן הש"ץ
המתפלל מוסף שמא יתבלבל ולא יוכל לחזור לתפלתו
בלא טירוף דעת אבל אם הוא מובטח בעצמו שחזור
לתפלתו בלא טירוף דעת או שמתפלל מתוך הסידור
שבדאי הוא מובטח יוכל לתקוע אף אם יש אדם אחר
שיודע לתקוע כמותו לפי שהתקיעה אינה הפסק כלל
בתפלה כיון שצריך לתקוע על סדר הברכות א"כ הוא צורך
התפלה.

ולכן התוקע תקיעות מיושב ראוי שיתקע ג"כ תקיעות
מעומד שהמתחיל במצוה אומרים לו גמור אלא אם כן
שהוא ש"ץ המתפלל מוסף ואינו מובטח שחזור לתפלתו
בלא טירוף דעת:

יא במה דברים אמורים בדורות הראשונים שהיו נוהגים
לתקוע בסתם וא"כ זכה מיד בכל התקיעות אפילו של
סדר הברכות מטעם שנתבאר ואין להעביר המצוה ממנו
אבל עכשיו שנוהגין בקצת מקומות ליתן התקיעות שמעומד
לאחר א"כ מעולם לא זכה הראשון בתקיעות מעומד ומותר
ליתן אותן לאדם אחר בכל מקום:

חלק ד סימן תקצב תפלת מוסף בקול רם וסדר התקיעות:

א שלש ברכות שאומרים במוסף של ראש השנה שהן
מלכיות וזכרונות ושופרות מעכבות זו את זו שאם אינו
יודע כל השלש ברכות לא יאמר כלום אפילו אותה ברכה
שיודע אבל ברכות של שאר ימות השנה אין מעכבות זו את
זו אלא אם אינו יודע כל הברכות יאמר המקצת שיודע:

ב סדר הברכות מעכב שאם הקדים לומר זכרונות או
שופרות למלכיות או שופרות לזכרונות לא יצא:

חלק ד סימן תקצג אם הברכות והתקיעות מעכבות זו את זו:

1 לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן
2 לשופרות ומנהג זה הוא המובחר שבמנהגים:

3 ונוהגים לומר בכל פעם שתוקעין היום הרת עולם וכו'
4 ארשת שפתינו וכו' ואפילו כשחל בשבת שאין תוקעין
5 אומרים היום הרת כו' אבל אין אומרים ארשת כו':

6 ז המתפלל מוסף ביחיד אין מפסיק כדי לתקוע סדר
7 הברכות ואפילו יש לו מי שתוקע לו אין מפסיק לשומעם
8 שלא תקנו אלא בציבור ומכל מקום התקיעות שחייב
9 לשמוע מן התורה דהיינו תשר"ת ג' פעמים תש"ת ג' פעמים
10 תר"ת ג' פעמים טוב שישמע אותן קודם תפלת מוסף.

11 אע"פ שתקיעות מעומד הן מצוה מדברי סופרים אעפ"כ אין
12 מברכין עליהן כמו שמברכין על כל מצוה מדברי סופרים
13 לפי שנפטרינן בברכה שבירכו על תקיעות מיושב.

14 וכיון שהן נפטרינן בברכה אחת לכן יש ליזהר שלא להפסיק
15 ביניהם בשיחה ולא התוקע בלבד שבירך על השופר אלא
16 אפילו הציבור שלא בירכו לעצמן אלא שמעו ברכת השופר
17 מהתוקע אף הן לא ישיחו מתחילת תקיעות מיושב עד אחר
18 תקיעות מעומד.

19 ואם עבר ושח בין התוקע בין השומעין אין צריך לברך על
20 תקיעות מעומד ואף שהפוסט שתי מצות בברכה אחת ושח
21 ביניהם צריך לחזור ולברך על מצוה השנית כמ"ש בסי' ח'
22 ובסי' כ"ה מכל מקום כיון שאלו התקיעות מעומד ומיושב
23 הן כעין מצוה אחת שהתורה חייבה אותנו לשמוע תשע
24 תקיעות בראש השנה ותקנו חכמים לשמוע אותן על סדר
25 ברכות מלכיות וזכרונות ושופרות אלא כדי לערבב את השטן
26 (פירוש כדי שיתערבב מיד בתקיעות שלפני התפלה ולא
27 יקטרג בתפלה) על כן נהגו כל ישראל לחלק את התקיעות
28 של תורה ושל דברי סופרים לשתי פעמים ותוקעין מיושב
29 כדי לקיים מצוה מן התורה ומברכין עליהן וגומרין את
30 המצוה של דברי סופרים בתקיעות מעומד שעל סדר
31 הברכות כמו שתקנו חכמים.

32 וכיון שהן מצוה אחת ונראין כשתי מצות לפיכך אין להשיח
33 ביניהם דברים בטלים אבל מותר להשיח ביניהם מעניני
34 התפלה והתקיעות כיון שהן באמת מצוה אחת וכן אם עבר
35 ושח אפילו דברים בטלים אין צריך לחזור ולברך דאין שייך
36 הפסק באמצע מצוה אחת כמו שהיושב בסוכה והלבוש
37 תפילין מותר לשוח אע"פ שכל רגע ורגע שהוא יושב
38 בסוכה ולבוש בתפילין הוא מקיים מצות הקב"ה.

39 אבל אם שח בין ברכה לתקיעות מיושב אפילו שח מעניני
40 התפלות צריך לחזור ולברך כיון שהפסיק בין הברכה
41 להדבר שמברך עליו אבל אם שח מעניני התקיעות אינו
42 צריך לחזור ולברך אבל לכתחלה אסור לשוח בין הברכה

'תורה אור' פרשת משפטים – הפרשה החסידית

ואלה המשפטים

אלו – שאין בהם בחינת הדעת באלקות. שהדעת היא
 בחינת הרגשה, כשההשכלה נקשרת ונקבעה בנפשו
 באלו מרגיש. כי דעת מלשון "והאדם ידע כו'" (בראשית ד,
 א), שהוא בחינת התקשרות והתחברות. ועל דרך זה
 נאמר (איוב יט, כו): "ומבשרי אחזה אלוה" – "אחזה" ממש,
 כאילו רוצה כו'.
 ואף על פי שאי אפשר לראות האלקים בעין הגשמי,
 מכל מקום הוא על דרך שהאדם יודע ומרגיש בנפשו
 אשר בקרבו, שגם בן אי אפשר לראות מהות הנפש איך
 ומה היא, מכל מקום הוא נרגש ממנה על ידי שרואה
 חיות הגוף שהוא מהנפש, וכאשר ישן מסתלק החיות,
 וכשנעור משנתו תשוב אליו גילוי אור וחיות הנפש. כך
 על דרך זה ממש, הוא בחינת הדעת באלקות שיש
 לנשמות דאצילות, כמאמר איוב: "ומבשרי אחזה כו'".
 והגם ד"לית מחשבה תפיסא ביה כלל", היינו
 שמהותו אינו מושג, אבל מציאותו נודע ונרגש – מה
 שאנו רואים שהעולמות, שהם כמו גוף גדול, הם חיים
 וקיימים. והרי חיות זה בהן הוא מאין-סוף ברוך-הוא
 השופע בהן בכל רגע. והשכלה זו מושגת לכל. אף
 כשהיא מתקשרת בנפש, שיהיה נקשר ונרגש ממנה
 ממש כאילו רואה, זה נקרא בחינת 'דעת'. ועל זה אמרו
 (תמיד לב, א): "איזהו חכם הרואה את הנולד", כאלו רואה
 בעין ממש הולדת והתהוות היש מאין כו'. ועל זה נאמר
 (זכריה ט, יד): "וזה עליהם יראה כו'".
 מה שאין בן כשאין השכלה והבנה זו בבחינת קירוב
 והרגשה ממש בנפש, נקרא בחינה זו "זרע בהמה". ואף
 שיש לו שכל והשגה גדולה באלקות, וגם "כל ישראל
 מאמינים כו"³, והאמונה היא למעלה מן הדעת, מכל
 מקום הוא נקרא 'עטרה' שהוא בחינת מקיף. וצריך
 להיות גם בן בחינת דעת, כמו שכתוב (דברי הימים א' כח, ט):
 "דע את אלקי אביך כו'". כי על ידי הדעת, על ידי זה אין
 העולם מסתיר להם כלל. וגם האהבה שהיא באה
 מבחינת הדעת וראיה חושית, אין ערוך אליה כו'. וכן
 היראה; כי "אינו דומה שמיעה לראיה".
 (ופירוש ראיה הוא, על פי מאמר רז"ל (אבות ג, א): "הסתכל
 בשלשה דברים":
 "הסתכל" דוקא, בבחינת ראיה בעין השכל, כמו אדם

1 "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. כי תקנה עבד
 2 עברי וגו'" (שמות כא, א-ב);
 3 וצריך להבין: ד"לפניהם" משמע לשון רבים, ו"כי
 4 תקנה" הוא לשון יחיד והנה ליה למימר: "כי יקנו"?
 5 אף הענין הוא: ד"כי תקנה" קאי על משה רבנו
 6 עליו-השלום, וקאי אדלעיל מיניה, היינו על מה שכתוב
 7 "ואלה המשפטים אשר תשים" – משה רבינו עליו-
 8 השלום דוקא, שיש המשפטים לפניהם, והיינו על ידי
 9 "כי תקנה עבד עברי כו'".
 10 דהנה כתיב (דברים יא, טו): "ונתתי עשב בשדה
 11 לבהמתך", שזה קאי על משה רבינו עליו-השלום,
 12 שמשפיע בחינת עשב לבהמתך.
 13 והענין, דכתיב (ירמיהו לא, כו): "וורעתי את בית ישראל
 14 [..] זרע אדם וזרע בהמה", שיש ב' מדרגות בנשמות
 15 ישראל:
 16 הא' הם הנשמות הגבוהות מאד במעלה ומדרגה,
 17 והם הנקראים "זרע אדם", שהם הנשמות שגמשכו
 18 מבחינת אדם העליון שעל הכסא, כנ"ל דכתיב (בראשית
 19 א, כו): "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". (והיינו נשמות-
 20 דאצילות, והם הנקראים בנים. מה שאין בן נשמות דבריאה,
 21 יצירה, עשיה נקראים עבדים. וזהו "אם כבנים אם כעבדים").
 22 והיינו, כמו שמעלת האדם – שיש לו דעת, כך אלו
 23 הנשמות יש להם דעת גדול באלקות. ופירוש 'דעת', אין
 24 רוצה לומר הידיעה לבד, אלא בחינת הרגשה ממש.
 25 וכמו שיתבאר.
 26 והב' הוא בחינת "זרע בהמה". (והיינו נשמות דבי"ע,
 27 שהם כמעט כל הנשמות שבדורותינו. כי נשמות דאצילות הן
 28 בני עלייה שהם מועטים² כו' אפילו בדורות הראשונים, שהם
 29 הנשמות שאין להם דעת כל כך באלקות. ואין רוצה
 30 לומר שאין להם שכל והשגה באלקות, אלא אף גם
 31 שיש להם שכל והשגה, שמשגיגים ומשכילים גדולת
 32 הבורא יתברך מפי ספרים ומפי סופרים, השגה והבנה
 33 גדולה איך שהקדוש ברוך-הוא מנחיה ומנהיגה הכל,
 34 ושלגדולתו אין חקר כו'" (תהלים קמז, א); אף שאין זה
 35 בבחינת דעת והרגשה בנפשו.
 36 לכן נקראים "בהמה", שהבהמה יש לה ראיה
 37 ושמיעה כו', רק שאין לה דעת, כך הוא בחינת נשמות

1. (נאמר שבת פרשת משפטים, כ"ו שבט תקס"ה).

2. (סוכה מז, ב: אמר רב ירמיה משום רבי שמעון בר יוחאי: ראיתי בני עלייה

3. (בני מאמינים).

שמתבונן. מה שאין כן בינה לבדה, היא היות הענין במחשבה
לכד ואין נוגע לעצמותו, דהיינו ללבו כלל. אבל שיהיה
רעותא-דלכא, התלהבות לבבו ודיקוהו בהענין שמחשב, עד
שיהיה כולו בהענין דבוק מאד בכל חושי גופו – זה נקרא דעת
– הוא גורם שיתחבר בחינת חכמה לבינה. דהיינו שיגרום ברוב
חזק ההתבוננות, עד שיהיה בהבינה בחינת ראיה, ראית
החכמה כנ"ל.

ולכן בחינת "זרע אדם", היינו נשמות שיש בהם בחינת
הדעת – שהוא הממשיך גלוי החכמה וראיהו בהתבוננות
שיבא לבחינת "מבשרי אחזה אלוה" ממשי. מה שאין כן בשאין
בו בחינת דעת הנ"ל הממשיך גלוי החכמה כו', אז הוא רק
בבחינת שמיעה והבנה לבדה, מבחינת בינה דמקנא בבריאה,
ועל כן נקרא "זרע בהמה" כו'.

ואף שהבהמה אין לה גם שמיעה והבנה, הוא על
דרך משל, שהרי הבהמה יש לה גם כן כח המדמה. וכך
השכל וההבנה באלקות כשהוא רק בבחינת שמיעה
לבד, הרי זה כמו בחינת דמיון בעלמא ונקרא בחינת
"בדמותו". ועל זה נאמר (תהלים קכ, א): "היינו כחולמים"
– כמו בחלום שאין נשאר רק כח המדמה כו'.

אבל בחינת "נעשה אדם בצלמנו", והו בחינת "זרע אדם",
בחינת ראיה כו'.

אך הנה, בחינת דעת המחבר החכמה בבינה נקרא דעת
עליון. ויש בחינת דעת-תחתון שהוא התקשרות המוחין
בהמדות. והוא פנימיות המדות. ולקמן, בפירוש "ונתתי עשב"
מבואר דגם בהמשכת בחינת דעת-תחתון נקרא אדם⁴.

והנה משה רבינו עליו-השלום כחו גדול, שממשיך
ומשפיע בחינת דעת בכנסת-ישראל, אף גם בנשמות
שנקראו "זרע בהמה", שיהיה בהם בחינת דעת והרגשה
באלקות להיות "וידעת היום כו'" (דברים ד, לט); "דע את
אלקי אביר כו'" (דברי הימים א' כח, ט). (והוא המונוג וממשיך
בחינת חכמה לבינה, שיהיו בהתבוננות בחינת ראיה כו'). כי
משה רבינו עליו-השלום נקרא "רעיא-מדימנא", אחד
המיוחד משבעה רועים, שרועה ומפרנס הנשמות
ישראל בהשפעתו אליהם מוח הדעת. שזהו פירוש
רעיא-מדימנא – שמפרנס את האמונה.

ולכך הוא גואל ראשון וגואל אחרון; פירוש גואל
ראשון, שהוא המשפיע להם בחינת הדעת, שבתחלת
הדבור שלו אמר להם (שמות ו, ז): "וידעתם כי אני הויה".
כי מקודם כתיב (שמות ד, לא): "ויאמן העם". והוא ידוה גם

המבין בחכמתו ורואה שיבא עליו איזה דבר טוב או רע, אף
על פי שרחוק הזמן שיבא הדבר, הנה מפני הסתכלות שכלו
הוא כאלו רואה מיד בעיניו, וכאלו הובא עליו; ומתירא מאד
אם רע הוא, או שמח אם טוב הוא.

אבל בחינת שמיעה, דהיינו בחינת התבוננות בלבד
במחשבה עמוקה, כמו אם שומע מאחרים שיבא הדבר – לא
יפול עליו כל כך היראה או השמחה מהדבר, מפני שאין עדיין
הדבר בהתגלות גמור, אף על פי שמתבונן בו, אינו כאלו רואה
בעיניו ממש כו'.

וזהו שאמר "הסתכל בשלשה דברים כו'" – שיהיה ענין
התבוננות אלקות אצלו כאדם המבין בחכמתו, ורואה הדבר
אף על פי שרחוק כו', כי "איזהו חכם – הרואה את הנולד כו'".
מה שאין כן בחינת שמיעה, היא מבחינת בינה. היינו שמבין
אחדות ה' איך שכולא חו, ושכל העולמות בטלים ומבוטלים
באין נגדו, ושהכל בהשפעת חיותו יתברך, ובו אין שינוי כו'.

כידוע כל ענין אחדות ה', אף על פי שמתבונן בו הדק
היטיב וכל עומק מחשבתו טרוד בה, והרי נקבעה האמונה
בלבו מאד, מכל מקום הוא רק על דרך שמיעה והבנה לבד,
ואין הענין בהתגלות גמור כאלו רואה בעיניו, ולפיכך בשסיר
מחשבתו אף לפי רגע פונה לדרכי תאוהו כו'.

מה שאין כן בשענין האחדות בהסתכלות – חכמה, שהוא
מקור הבינה קודם שיבא הענין להתבוננות והרחבה כו' – הוא
ממש כמו ראית העינים. ואי אפשר לו בשום אופן להסיר
מחשבתו, וכל המדות – מענין האחדות, ובכל עשיותיו ועניניו
– דבוק בו יתברך דביקות נפלא, מפני היותו רואה הפולך
בעיניו.

וזה היה בזמן קבלת התורה: "וכל העם רואים את הקולות"
(שמות כ, יד) – "רואים את הנשמע", ולאחר שחטאו הורידם
מבחינה זו לבחינת שמיעה שהיא בחינת בינה, ויכלו לחטוא
כו'.

נמצא חכמה היא בחינת ראיה, ובינה היא בחינת שמיעה.
ונודע דאבא מקנן באצילות, ובינה בבריאה. לכן הנשמות
דבריאה אין בהם בחינת ראיה, רק שמיעה והבנה. ועל כן
נקרא "זרע בהמה". מה שאין כן נשמות דאצילות – שם גלוי
בחינת חכמה וראיה, ונקרא "זרע אדם" כו'.

והנה בחינה הממוצעת המחבר ומונוג חכמה עם בינה הוא
הדעת:

דעת הוא לשון התקשרות כמו שכתוב: "והאדם ידע כו'".
דהיינו, שיהיה מקושר בעומק נקודת הלב במחשבת הבינה

כו': דע כי כו'.

4. עיין מה שנתבאר לעיל פרשת וישב על פסוק זה.

5. עיין ב"לקוטי תורה" (מהארי"ל) פרשת שמות, דבור המתחיל "וירא

36 לַתַּתָּא, דְּמַקְדָּשִׁין לִיה כּוֹלָא כַּחְדָּא.
 37 פִּירוּשׁ: כִּי ג' עוֹלָמוֹת בִּי"ע שְׁהֵם הַנִּקְרָאִים בַּחֲנִינָה
 38 בְּהִמָּה' וּלְשֵׁם מַמְשִׁיכִים בַּחֲנִינָה הִדְעָתָה.
 39 וְהִנֵּה ג' עוֹלָמוֹת בִּי"ע הֵם ג' בַּחֲנִינוֹת – מַחְשָׁבָה,
 40 דְּבֹרָה, וּמַעֲשֵׂה:
 41 כִּי "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחְשָׁבָה". וְאַף הַנִּשְׁמוֹת שֶׁנִּקְרָאוּ
 42 "זֶרַע בְּהִמָּה" הֵם מִבְּחִינַת מַחְשָׁבָה, וְהוּא עוֹלָם הַבְּרִיָּאָה.
 43 מִה שְׁאִין בֶּן הַמַּלְאָכִים נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת דְּבַר ה' וְרוּחַ פִּיו
 44 וְכו', שְׂהִיָּא בַּחֲנִינָה יִצְרָה;
 45 לִכְךָ אֵין יְכוּלִים הַמַּלְאָכִים לִזְמֹר 'קְדוּשָׁה', לְהַמְשִׁיךְ
 46 גִּילּוּי הִדְעָתָה אֲלֵיהֶם, עַד שְׂיֵאמְרוּ יִשְׂרָאֵל תַּחֲלָה 'קְדוּשָׁה',
 47 כִּי הַהַמְשָׁכָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּסֹדֶר – שְׂיִוְמָשֵׁךְ הִדְעָתָה
 48 בְּהַמְשָׁכָה, וּמִהַמְשָׁכָה נִמְשָׁךְ לְהַדְבּוֹר כּו'. וְאִי אִפְשָׁר
 49 שְׂיִוְמָשֵׁךְ בְּהַדְבּוֹר בְּטֶרֶם שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּהַמְשָׁכָה, כִּמּוֹ שְׂאִי
 50 אִפְשָׁר לְדַבֵּר אֵלָּא אִם בֶּן שְׂיִחְשׁוֹב תַּחֲלָה הַצִּירּוּפִי
 51 אוֹתִיּוֹת שְׂרוּצָה לְדַבֵּר כּו'.
 52 וְאַמֵּנָם גַּם יִשְׂרָאֵל אִי אִפְשָׁר לָהֶם לִזְמֹר 'קְדוּשָׁה' עַד
 53 שְׂיֵאמְרוּ הַמַּלְאָכִים 'קְדוּשָׁה'. כִּי עַם הִיּוֹת מִצַּד שְׂרָשׁ
 54 נִשְׁמָתָן הֵם מִבְּחִינַת מַחְשָׁבָה שְׁלִמְעָלָה מֵעוֹלָם
 55 הַמַּלְאָכִים, אִף מִצַּד הַתַּלְבָּשׁוֹתָם בְּגוֹפּוֹת הָרִי הֵם בְּבַחֲנִינָה
 56 עוֹלָם הַעֲשִׂיָּיָה, שְׁלִמְטָה מִטָּה מִהַמַּלְאָכִים שְׁהֵם מִבְּחִינַת
 57 יִצְרָה. וְאִם בֶּן, הֵם צְרִיכִים לִקְבֹּל הִדְעָתָה עַל יְדֵי
 58 הַמַּלְאָכִים, כְּדִרְךְ הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הַדְבּוֹר לְבַחֲנִינָה
 59 הַמַּעֲשֵׂה כּו'. וְהוּא "וּמַקְבִּילִין דִּין מִן דִּין". וְלָכֵן "מַקְדָּשִׁי לִיה
 60 כַּחְדָּא" דּוֹקָא; "כּוֹלָם כַּאֲחֵד עוֹנִים וְכו'".
 61 (וְהוּא "כְּתֵר יִתְנוּ לָךְ מַלְאָכִים כּו', וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְכו', יִחַד כּו'")
 62 דּוֹקָא. וּפִירוּשׁ "כְּתֵר יִתְנוּ לָךְ": שְׁעַל יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ הִדְעָתָה בְּנִפְשָׁם,
 63 עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ גַּם בֶּן גִּילּוּי הַכְּתֵר לִזְ"א. כִּי הִדְעָתָה הוּא
 64 חִיצוֹנוּת הַכְּתֵר, וְלָכֵן "כִּפְשֵׁהכְּתֵר נִמְנָה אֵין הִדְעָתָה נִמְנָה כּו'".
 65 וּכְשֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַמְשָׁכָה הִדְעָתָה, בְּהִכְרַח שְׂיִוְתַחֲלֵל הַהַמְשָׁכָה
 66 מִהַכְּתֵר. וּכְשֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ לְמִטָּה, בְּהִכְרַח שְׂיִוְמָשֵׁךְ תַּחֲלָה
 67 לְמַעֲלָה¹⁰.
 68 וְהִנֵּה כָּל זֶה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי מִשָּׁה רַבִּינוּ עֲלִיּוֹה־הַשְּׁלוֹם,
 69 שְׂהוּא הַמַּמְשִׁיךְ וּמַשְׁפִּיעַ בַּחֲנִינָה הִדְעָתָה מִרִּישׁ כָּל דְּרָגָן
 70 עַד סוֹף כָּל דְּרָגִין, שְׂיִהְיֶה עוֹבֵר וְנִמְשָׁךְ בְּכָל הַבְּחִינוֹת –
 71 מַחְשָׁבָה, דְּבֹרָה וּמַעֲשֵׂה¹¹.

1 כֶּן גּוֹאֵל אַחֲרָיו – לִהְיוֹת בַּחֲנִינָה ו"מַלְאָה הָאֶרֶץ דְּעָה כּו'"
 2 (שְׁעִיָּהוּ יא, ט); "כִּי כּוֹלָם יִדְעוּ אוֹתִי וְכו'" (יִרְמְיָהוּ לא, לג).
 3 (וְהִינֵנוּ לִהְיוֹת הִדְעָתָה גַּם בְּבַחֲנִינָה 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין. מִה
 4 שְׁאִין בֶּן בְּגִאוֹלָת מִצְרִים, אִף עַל פִּי שֶׁנִּמְשָׁךְ בַּחֲנִינָה "וִידְעָתָם כִּי
 5 אֲנִי הָיִיתִי", הוּא בְּבַחֲנִינָה 'מַמְלָא כָּל עֲלָמִין'⁶).
 6 וְהוּא "וְנִתְתִּי עֶשֶׂב בְּשֹׂדֶךְ לְבַהֲמָתָךְ":
 7 פִּירוּשׁ: "עֶשֶׂב" הוּא בַּחֲנִינָה דְּעָתָה, שְׂהוּא שֵׁם ע"ב,
 8 וְשִׁי"ן בְּאַמְצָע הַתִּיבָּה. שֶׁנִּמְשָׁךְ "בְּשֹׂדֶךְ" – בַּחֲנִינָה "חֲקַל
 9 תַּפּוּחִין קְדִישִׁין", בְּשִׁבִּיל "בְּהִמָּתָךְ" הֵם הַנִּשְׁמוֹת
 10 שֶׁנִּקְרָאִים "זֶרַע בְּהִמָּה".
 11 וְאַף גַּם הַמַּלְאָכִים עֲלִיוֹנִים – ד' מַחֲנוֹת שְׂכִינָה
 12 נִקְרָאִים גַּם בֶּן בְּשֵׁם בְּהִמָּוֹת וְחִיּוֹת, שְׁהֵם "פְּנֵי אֶרֶץ [..].
 13 פְּנֵי שׁוֹר כּו'" (יִחְזָקְאֵל א, י), שְׂאֵף שִׁישׁ לָהֶם דְּעָתָה וְהַכְּרָה
 14 בְּאַלְקוֹת וְעוֹמָדִים בְּבִטּוֹל גְּדוֹל, מִכָּל מְקוֹם נִקְרָאִים בְּשֵׁם
 15 בְּהִמָּוֹת, לְפִי שֶׁהַשְּׁגָתָם הוּא רַק בְּבַחֲנִינָה מִדַּת מַלְכוּתוֹ
 16 יִתְבָּרֵךְ, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ חִיּוֹתָן וְהַתְּהוּוֹתָן וְעַד שֵׁם עָלוּ
 17 הַשְּׁגָתָם. אֲבָל בְּמַהוּתוֹ וְעִצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לִית מַחְשָׁבָתָם
 18 תִּפְסִיטָא כָּלִל⁸.
 19 וּבַחֲנִינָה מַלְכוּת הוּא נִקְרָא "שֵׁם", בְּמִשְׁלֵשׁ שֵׁם הָאֲדָם
 20 שְׂאִינוּ נִזְגַע לְמַהוּתוֹ וְעִצְמוּתוֹ וְכו'. וְעַל כֵּן נִקְרָאִים
 21 בְּהִמָּוֹת – שְׂאִין לָהֶם דְּעָתָה הַשְּׁגָה בְּמַהוּתוֹ וְעִצְמוּתוֹ
 22 יִתְבָּרֵךְ. וְלָכֵן אוֹמְרִים "קְדוּשָׁה" – שְׂהוּא יִתְבָּרֵךְ קְדוּשָׁה
 23 וּמוֹבָדֵל מִמֶּה כּו'. וְלִכְךָ גַּם עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר "וְנִתְתִּי עֶשֶׂב
 24 בְּשֹׂדֶךְ לְבַהֲמָתָךְ".
 25 וְהִנֵּה הַמְשָׁכָה הִדְעָתָה הוּא עַל יְדֵי אֲמִירַת ה' קְדוּשָׁה. כִּי
 26 אֵין הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא מִצְטָרֵךְ לְהַשִּׁיר וְהַשְׁבִּיחַ שְׁלָחָן,
 27 אֵלָּא שְׁעַל יְדֵי זֶה שְׂאוּמְרִים 'קְדוּשָׁה' נִמְשָׁךְ לָהֶם הַשְּׁפָעָתָה
 28 הִדְעָתָה כּו'.
 29 (כִּי קְדוּשָׁה – קְדֻשָׁה, שְׂהוּא הַמְשָׁכָה חֲכֵמָה-עִלְיָא – בַּחֲנִינָה
 30 רִאשִׁיָּה.
 31 אִי נִמִּי, הַמְשָׁכָה הַכְּתֵר. וְהוּא עַל יְדֵי דְּעָתָה-עֲלִיּוֹן שֶׁמַּקְבֵּל
 32 מִבְּחִינַת כְּתֵר⁹):
 33 וְהִנֵּה ב' יוֹצֵר אוֹר" אֲנִי אוֹמְרִים: "כּוֹלָם כַּאֲחֵד עוֹנִים כּו',
 34 קְדוּשָׁה כּו'" – "כּוֹלָם כַּאֲחֵד" דּוֹקָא. וְכִמּוֹ שְׂכַתּוֹב בְּזוֹהַר:
 35 "דְּלֵא מַקְדָּשִׁי לִיה לְעִילָא עַד דִּישְׂרָאֵל מַקְדָּשִׁי לִיה

6. כְּמִבּוֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר – עַל פְּסוּק "וְיִדְעָתָה הַיּוֹם".

7. (שֵׁם ע"ב הוּא בְּחִכְמָה. וְצָרִיךְ לִזְמֹר, מִשּׁוּם שֶׁהִדְעָתָה מַמְשִׁיךְ זִיווּג חֲכֵמָה עִם בִּינָה כִּנ"ל).

8. (וּכְמִבּוֹאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר – עַל פְּסוּק "דְּנִי וְשִׁמְחִי", בְּעִנְיָן "וְצִדְקָתָךְ יִרְנָנִי").

9. כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל בְּפִרְשֵׁת תּוֹלָדוֹת, עַל פְּסוּק "מִיָּם רַבִּים כּו'".

10. כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּכּוֹנֵת "בְּרוּךְ שְׂאִמֹר".

11. (וְעִינֵין מִה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר – עַל פְּסוּק (שְׁמוֹת יד, טז) "הָרַם אֶת מִטָּה וְכו'": שְׁעַל יְדֵי קְרִיעַת יס"סוֹף נִמְשָׁךְ רְעוּתָא-דְּלֵבָא בְּמַחְשָׁבָה, דְּבֹרָה וּמַעֲשֵׂה. וְהִינֵנוּ עַל יְדֵי "הָרַם אֶת

(אי נמי, "לפניהם" רוצה לומר לבחינת "פני אדם". שהרי
אף על גב שהם בחינת בהמה - "פני אריה [...] פני שור כו",
מכל מקום "ודמות פניהם פני אדם" (יחזקאל א, י), היינו בחינת
דעת דבריהם.
ובבחינת "פניהם" ישים וימשיך בחינת המשכת הדעת
הנמשך מלמעלה. כי דעת זה דבריהם, הוא כלי לאור הדעת
הנמשך מלמעלה. וכעין מה שנתבאר בפרשת ויקהל, שרצון
התחתון הנולד מהשכל הוא כלי להשראת רצון העליון
שלמעלה מהשכל כו.
ועוד מבואר בפרשת מקץ על פסוק (רות ד, ז) "וזאת לפנים
בישראל", שיש בכל אחד בחינת פנימיות וחיצוניות; סתים
וגלית כו.
ובמקום אחר נתבאר ענין "וכנפיהם פרידות" (יחזקאל א, יא)
- בבחינת התחלקות. מה שאין כן "ופניהם כו"¹⁵. עיין שם. ולכן
נאמר "כי תקנה" - לשון יחיד.
ועיין מה שנתבאר על פסוק (אסתר ט, כג) "וקבל היהודים" -
לשון יחיד. מיהו כאן תירץ ענין "כי תקנה" - לשון יחיד,
בתירון אחר - דקאי על משה כו.
וזהו "משפטיך תהום רבה, אדם ובהמה תושיע ה'" (תהלים
לז, ז) - פירוש: "משפטיך" שהם הלכות התורה, שהם גבוהים
מאד, על כן יוכלו לימשך גם למשה משה, שעל ידי זה "אדם
ובהמה תושיע" היינו לבחינת "פני אדם" שבבהמה כו"ל).
ולכן המשכת הדעת לבחינת בהמה נמשך דוקא על
ידי משה, להיותו מבחינת דעת עליון, בחינת 'סובב כל
עלמין', שלמעלה גם מבחינת נשמות הנקראים "זרע
אדם", שהם מבחינת דעת תחתון ד'ממלא כל עלמין',
כי הוא סובב ומקיף.¹⁶ ולגבי המקיף שהו אדם ובהמה. וכמו
בשביעית שהיא עליות בבחינת 'סובב כל עלמין' - אדם ובהמה
שוין, שש"כ"לה לחיה מן השדה" אין לאדם לאכול כו"ל¹⁷ :

וזהו "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם":
"משפט" הוא לשון הליכה. כדמתרגם על פסוק
(בראשית מ, יג) "כמשפט הראשון" - "כהלכתא קדמייתא".
וההלכות הם לשון "הליכות עולם לו" (תבסק ג, ו). בחינת
עליית העולמות עליו אחר עליו וכו'. והיינו על ידי
הדעת, שהיא ההכרה וההרגשה באלקות, ולכן נקרא
בשם הליכה.
ולכן הקליפות אין להם בחינת מוח הדעת, בנודע
מענין "אז תבאנה שתים נשים זנות כו" (מלכים א' ג, טז),
והיינו, לפי שהם יש ודבר, ואין בהם בחינת הבטול
מלמטה למעלה כו.
ודעת והילוך זה נמשך על ידי למוד ההלכות, שעל
ידי שמעין בהם להשיג הטיב על בורין - והרי זה גילוי
דעת התורה במחשבת האדם - על ידי זה זוכה להילוך
במדרגות בהשגות גדולות אין סוף ברוך הוא, שיומשך
בו בחינת הדעת.
(וזהו שכתוב בגמרא¹² שאמר רב ששת: "חדאי נפשי, לך
קראי, לך תנאי כו. מעיקרא כי עבד אינש אדעתא דנפשיה
קא עביד". פירוש "אדעתא דנפשיה", היינו שיומשך בחינת
הדעת בנפשו, שתהיה נפשו דבוקה ומקושרת באלקותו יתברך,
שהו נמשך על ידי עסק התורה).
"אשר תשים": דהיינו משה - ישפיע בחינת הדעת.
"לפניהם": היינו לפנימיותם. כי הדעת היא המשכת
הפנימיות דוקא, ונמשך על ידי זה גילוי פנימיות המדות,
שהוא הקיום של המדות¹³. ולכן איתא בזהר¹⁴: "משה
משה" (שמות ג, ד) - לא פסיק טעמא, 'אברהם אברהם,
(בראשית כב, יא) פסיק טעמא". כי אברהם הוא בחינת מדת
אהבה וחסד כו, יש פסיק והפסק בין אהבה דעשה
לאהבה דיצירה. אבל משה שהוא בחינת הפנימיות, "לא
פסיק טעמיה", כי בבחינת הפנימיות אין חילוק כל כך כו.

- מעיקרא כי עבד אינש אדעתא דנפשיה קא עביד.
13. (ועיין מה שנתבאר לעיל על פסוק "מים רבים כו").
14. (ראה זהר ויך קב, ב).
15. (יש'ש עליו טעם זקף גדול, שהוא הפסק מאמר, להפסיק בין "ופניהם
ל'וכנפיהם', כמו שכתב רש"י, לומר שפניהם פירוש פנימיותם אינם פרידות כמו
כנפיהם". לקוטי תורה במדבר, י, א).
16. עיין מה שנתבאר על פסוק "לבבתני".
17. כמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "את שבתותי תשמרו".

מטף" - בחינת הדעת שעולה עד הכתר כו, וממשיך משם
למחשבה, דבור ומעשה.

ועיין מה שנתבאר על פסוק "וידבר משה כו אל ראשי המטות".

12. (פסחים סח, ב). ושם (וברש"י): רב ששת כל תלתין יומין מתדר ליה תלמודיה
ותלי וקאי בעיבדא דדשא ואמרו: חדאי נפשי (שמח נפשי). חדאי נפשי, לך
קראי, לך תנאי (בשבילך ולצורךך שניתי וקריתי)

איני (וכי אין הנאה בתלמוד-תורה אלא ללומדיה לבדם) והא אמר רבי אלעזר:
אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ. שנאמר (ירמיהו לג, כה): "אם לא
בריתי יומם ולילה" (דהיינו תלמוד-תורה שכתוב בו (יהושע א, ח): "והיגית בו
יומם ולילה") חקות שמים וארץ לא שמת".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

רוממות אל בהילו נרו שאור אלקי גובר עי"ז נעשה
 חרב פיפיות להרוג הקליפות שהן תאוות חומריות
 שנתגשם לבו ומוחו בהן וכן רמ"ח תיבין דק"ש כו' אך
 מלחמה הב' הוא בחיצים וקשת להרוג השונא מרחוק
 והוא בצלותא בלחש דוקא להיות שהכוונה שבמוח
 ולב שבפסד"ז וק"ש נק' חרב כנ"ל אבל יש עוד
 מדרגה ברע שנק' עומק רע שהוא מרחוק בבחי' העלם
 ומקיף שאין בחי' החרב הנ"ל מגיע לשם כלל והיינו
 מה שכל עצמות הנפש מקושר שזהו במקור כל
 התפעלות רצון זר טרם שמתפעל ברצון זר כידוע וז"ש
 כי ברע הוא וכמו נבלע ישראל בגוים כו' פרות טובות
 שנבלע ברעות ולא נודעו כי הרע מקיף וסובב לטוב
 (בל"א ער איז דארטין מיט אלעם כו') והגם שהוא
 בקרירות אבל הוא למעלה מבחי' התפעלות והסימן
 הוא מהיפוכו שהנוגע בו בהעדר רצונו בחיי גופו כנוגע
 בחיי ממש כו' (והעיקר בזה ממה שנוולד לו תמיד
 מחשבות רעות בכל מיני תאוה זרה שזהו נמשך ממקור
 הרע שנק' כתר דקליפות והוא הנק' עומק רע שזורק
 חיצים להרוג הנשמה אלקי' כחץ ההורג לגוף גשמי
 ממש) והמלחמה לנצח ולהפיל השונא המזיק כזה
 שעומד מרחוק ובהעלם ומקיף שלא יזרוק חיצים כו'
 א"א בחרב שהוא ע"י כונה במוח ולב להיותו הרבה
 למעלה מבחי' התפעלות אך ורק בבחי' תעלומות הלב
 הנק' נקודת הלב כנ"ל שהיא ג"כ בהעלם ועומק גדול
 הנק' עומק טוב והוא מה שיתעורר בבחי' כל עצמיות
 נקודת הרצון למעלה מבחי' התפעלות רצון אלא ממנו
 יולד כל מיני רצון והוא הנקרא תעלומות הלב להיות
 שאינו בא בגילוי בכלי הלב והמוח שלא יכילוהו כלל
 ואין זה הכח עצמו בא רק מבחי' יחידה שבנפשו
 שלמעלה גם מהתפעלות עונג ורצון הפנימי כנ"ל
 ואמנם מהיכן יבא לאדם זה הכח אחר שרחק לבו גם
 מהתפעלות אלקית במוח ולב כנ"ל הענין הוא דמצד
 המנגד שהוא עומק רע הנ"ל מתגבר לנגדו בחי' עומק
 טוב שזהו נקודת הלב הנ"ל והיינו דוקא כאשר יצר
 לאדם ביותר כמו בצר לך ומצאוך כו' ובקשתם משם
 דוקא את ה' כו' כי תדרשנו בכל לבבך כו' כי תדרשנו
 ודאי משו' דצר לך דוקא וכמו פרעה הקריב הקריב
 לבם לאביהם כו' משום דכאשר רואה אדם שכלתה
 אליו הרעה לשחת נפשו לגמרי להבלע בתאוות
 חומריות בלי תקומה כלל אז יתעורר בחי' נקודת הלב
 הנ"ל מצד הניצוץ ונקרא מי בוכין אנן בעינן כו' וזהו

(י) והנה מעתה יש להבין מארז"ל דלעיל א"ת פרזונו
 אלא פרזונו דמשמע מזה דענין א' הוא
 ולכאורה אין בפיזור בין אוה"ע ענין השייך לפרזונו.
 אך הנה כתיב פרזות תשב ירושלים וקאי לע"ל ויש
 לזה סתירה ממ"ש ואני אהיה לה חומת אש כו'. ויש
 להקדים תחלה שהחומה יש בה ב' דברים א' לריעותא
 מה שתגביל יושבי העיר לבלתי יתפשטו לדרום ולצפון
 ולמזרח ולמערב והב' למעליותא מה שתשמור יושביה
 ומגין מפני האויב לבלי יקרב זר ועושין מגדלים על
 החומה ויושבים שם שומרים בכלי מלחמה בחצים
 וקשת למנוע ביאת השונא לעיר וגם זה נק' הגבילה
 שמגביל מבחוץ לעיר כמו התחום לומר עד פה תבוא
 ולא יותר כו' והוא מה שמונע ליקרב זר בתוך העיר.
 ויובן דוגמא זו בירושלים דכתיב בה על חומותיה
 ירושלים הפקדתי שומרים כו' וכידוע דחומת בת ציון
 הוא אותיות חותם ואותיות תחום כו' (להיות שמגביל
 קדושת ירושלים כידוע ב' קדושות חומה וחיל עד
 היכל ק"ק) והענין יובן בכללות נ"י הכלולים בירושלים
 של מעלה וחומת ירושלים ברוחניו' הוא בחי' המקיף
 הכללי שמקיף לכלל העיר שנק' עיר אלקינו הר קדשו
 וארז"ל אימת גדול כשהוא בעיר אלקינו כו' ויש
 להקדים תחלה מ"ש במ"א עמ"ש בחרבי ובקשתי
 בצלותי ובעותי שיש ב' מיני מלחמה א' מקרוב להרוג
 בחרב כמו רוממות כו' וחרב פיפיות כו' מפני שהשונא
 נלחם מקרוב ביותר. ויובן זה בבחי' מלחמה רוחניות
 דנה"א עם נה"ב דיש ב' מיני רע א' מקרוב והוא מה
 שמתפעל במוח ולב תמיד ברצונות זרות ומקושר בכל
 לבו בהבלי העולם הגם שהן דברים מותרים כמו טרדת
 פרנסה שנא' ואספת דגנך (וכתאוות משגל דאינו מקדש
 עצמו במותר לו) מ"מ לבו ומוחו קשורים ונתמלא לבו
 ונסתם מדבר זר אשר בלתי יוכל לקבל בלב ומוח
 התפעלות אלקית מפני שכמו זר נחשב ורחוק הדבר
 ביותר וכמו בפיו כו' ולבו רחוק ממנו ונק' טמטום הלב
 ומוח כידוע אך מ"מ אין טימטום זה קשה כסלע שיוכל
 להפתח לפרקים כמו פתח לבי והוא מחמת יגיעה
 בהתבוננות וע"י התעוררות תשובה בתחלה שזה בא
 מצד כח הנשמה שמאיר כנ"ל יוכל לעורר גם הלב בשר
 הטבעי ויפתח מסתימות להתפעל גם הוא בהתפעלות
 אלקית כמו לבי ובשרי ירננו כו' והארה זו שפותח הלב
 הוא המגרש ומדחה כח הרע הזה שנתקשר בו וה"ז
 כמו החרב שהורג השונא מקרוב והוא ע"י פסד"ז

דנשמתא וראיה ממנשה כו' דיסורים ממרקין כו') נזרקו
 האותיות מנקודת הלב עד שמעוררי' למרחוק בעומק
 טוב העליון כו' ונזרק חיצים לקליפות להרוג שורש
 ניקתם למעלה וכמו שבאדם עי"ז דוקא נזרק חץ
 להרוג היצה"ר שבחלל השמאלי להיות לבי חלל
 בקרבי לבלתי יומשך כלל אחר הרע כו' ויופסק מקורו
 יחרב ויבש. וזהו בחרבי ובקשתי בצלותי כו' בלחש
 דוקא שלמעלה שהוא מהתפעלות המוח ולב בכונה
 והשגה דוקא וד"ל:

שנער התשובה. איתא בר"מ. לד"פ

ענין מרירות דנשמה שנאמר בחנה והיא מרת נפש
 דוקא וז"ש בצר לך וכן ויצעקו בצר כו' ותעל שועתם
 כו' ואז יוצא הדיבור מנקודת הלב בלא כוונה שכליות
 בהתפעלות דבר מה אלא רק התפעלות עצמית פשוטה
 כמו צעק לבם כו' למעלה מן הכונה שבמוח ולב לגמרי
 והוא הנקרא חיצים דוקא כמשל חץ גשמי דמה שנזרק
 למרחוק בא מכח החוזר ממה שנדחק בקלע כו' כך
 מחמת המיצר העצום של הנשמה מן השונא דעומק רע
 הנ"ל (וגם מצד מיצר הגוף דמבטשין ליה סליק נהורא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

אגוז ירדתי וזהו גלות מצרים, ויתרון אור מתוך החושך
 דווקא כי נתגלה הפנימי, וזהו ויוציאנו משם ביד
 חזקה, ויד חזקה שזהו למעלה מבחי' עורף שזהו שרש
 פנימי' מחיצוני' דקדושה אזי יש בו כח לשבור
 הקליפות וכמבואר אני ולא מלאך אני ולא שרף אלא
 הקב"ה בכבודו ובעצמו וזהו ביד חזקה ונתגלה
 הפנימי' בנש"י, וזהו ענין שהי' תכלית הביורר במצרים
 ונתגלה פנימי' בנש"י וכמ"ש ואת העולם נתן בלבם
 ונתברר כל העולם דצ"ח ג"כ אזי הדצ"ח ראויים להיות
 מצות ועדות וחוקים ומשפטים וכן ישראל ג"כ ראויים
 להיות עדות וחוקים ומשפטים בקבלת התורה וקודם
 גלות מצרים לא הי' ראוי' כלל לזה מחמת שלא נתברר
 עדיין לא ישראל ולא העולם, וזהו שקיים אאע"ה תו"מ
 ברוחני' ולא בגשמיות הגם ע"י עובדות ומס"נ הי' ראוי
 אבל העולם לא הי' ראוי היינו הדצ"ח שבעולם לכן
 לא ציוה לו לקיים תו"מ בגשמיות רק ברוחניות אבל
 לאחר הביורר ראויים הם לקבל התו"מ וגם הדצ"ח
 נתברר וראוי, וזהו ואותנו הוציא משם מקור הקליפות
 להביא אל ארץ טובה ורחבה שזהו למעלה ממצרים
 דקדושה שזהו חיצוני' מיצר וגבול אבל פנימי'
 דקדושה נק' ארץ טובה ורחבה, ליראה את הוי' אלקינו
 בבחי' פנימי'.

וזהו ענין מ"ש עיזי מסגי ברישא ששערות העיזי' הן
 מקור הקליפות וכמו עשיו איש שעיר והדר
 אימרא שזהו מלשון עמר נקי, וגם מלשון את ה'
 האמרת היום וכו' שזהו ענין ובחי' נש"י, ואמר
 כביריתו ש"ע ברישא חשוכא והדר נהורא שמתחילה
 נברא חיצוני' ואחר הביורר נברא הפנימי' כידוע
 מהמשלים, וזהו ענין פרעה אותיו' עורף דקדושה
 עדיין, אבל זהו חיצוני' הרצון דקדושה ושם כחשיכה
 כאורה שוין הכל יכולי' לקבל משם, אבל שם אינו ניכר
 עדיין כי שם קדושה עדיין, אבל כשנפלו בשבה"כ
 למטה אזי מחמת שני טעמי' א' שזהו מבחי' חיצוני'
 דקדושה אעפ"י שהיא קדושה אבל זהו חיצוני', וטעם
 הב' שנפל בשבה"כ למטה במדור הקליפות ונעשה
 קליפה לגמרי, וזהו ענין גלות מצרים שישראל היו
 עבדים לפרעה מחמת החושך וההסתר לגמרי כי
 למעלה הוא ג"כ למעלה משם הוי' וכמ"ש מי הוי'
 אשר אשמע בקולו לא ידעתי את הוי' שזהו למעלה
 משם הוי' אבל הוא בבחי' עורף שזהו חיצוני' ומקיף
 ושם הוי' הוא פנימי' וכשנפל למטה בשבירת הכלים
 נעשה מזה גלות מצרים וכמשל האגוז כשנגמר אזי
 נעשה קליפה קשה והפרי הוא בפנים וכששוכרים
 האגוז בחזקה אזי מתגלה הפרי כך הוא מ"ש אל גינת

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

טומאה וטהרה לברר המותר והטהור מהאסור והטמא
 ע"י עיון ופלפול הלכה מחכמה בינה ודעת, כי בחכ'
 דוקא אתברירו, ובלוחות שניות שנא' בה פרטי' הוא
 מבחי' ח"ס כמ"ש בלק"ת בד"ה בשעה שהקדימו
 שהפרטי' איך יהיו התפילין והסוכה זהו מח"ס וכן
 הדברי מוסר שבאגדה. ולכן אלמלא לא חטאו לא הי'
 צריכי' לכ"ז, כמו שלא נצטוה אברהם על הפריעה
 שאצלו אין זה מסתיר כו' כמ"ש מזה בדרוש חרבות
 צורים, ואעפ"כ עי"ז יהי' עלי' תירה כמ"ש והי' ביום
 ההוא יצאו מים חיים מירושלי', שם ב"ן חצים אל הים
 הקדמוני בחי' בינה או חכ', ע"י בירור כח"ב דתהו,
 וכמו כח הראי' מתלבש דוקא בשחור שבעין, ועד"ז
 אמרו במחשכי' הושיבני זו תלמוד בבלי, האשה
 הכושית, ועי"ז יהי' גילוי מבחי' ישת חשך סתרו כו',
 ושאל נק' כושי, הלא כבני כושיים, וכן רני ושמחי בת
 עלי' תירה מבחי' אמי, וכת' ישכיל עבדי כו' דוקא
 בירור ש' ב"ן אשת חיל עטרת בעלה, דוד אמר אני
 אברך, כ"א בזאת יתהלל כו'. ועי"ז עושי' שמחת תורה
 בשמע"צ שהוא מל' בחי' דוד שמחה על לוחות
 אחרונות שמ"מ הם תעלומות חכמה בכפלי' לתושי'
 כענין עוז ותושי', ועד"ז לאחר החטא הרי במקום
 שבע"ת עומדי' כו', וכמו עה"ד אחר הביורור טוב מאד
 זה יצה"ר שנהפך לטוב כו', ולכן בלוחות שניות דוקא
 נא' למען ייטב לך שזהו כענין טוב מאד לאחר הביורור
 כשנהפך לטוב כו'.

ויאמר גר' פסל לך

בס"ד. (ש"פ תשא. ל"ב).

ועד"ז יובן בהפרש שבין לוחות ראשונים ללוחות
 אחרונות שאלמלא לא חטאו ישראל בחטא
 העגל לא ניתן להם כ"א חמשה חומשי תורה וס' יהושע,
 והי' די לברר עי"ז כי ישראל ע"י עמידתם בהר סיני
 פסקה זוהמתן, אמנם ע"י חטא העגל חזרה, ולכן בכדי
 לברר בחי' עה"ד טו"ר יש בלוחות אחרונות הלכות
 ומדרשי' ואגדות, ושורשן מבחי' ח"ס כי בחכ' אתברירו
 וכשצריכי' לברר יותר מההכרח שימושך מבחי'
 תעלומות חכ' בחי' ח"ס. וגם זהו כדי להטריחן בבחי'
 הבירור שע"ז יתוקן הפגם, וזהו כי ברוב חכמה כו',
 ואין זה בכלל חוטא נשכר כ"א זהו צריך להבירור
 שיוכלו לברר ולגרש את הרע כו', וזהו ע"ד חכם עדיף
 מנביא, ומ"מ הנבואה היא השגת המהות משא"כ
 החכם, ועד"ז הוא לוחות שניות לגבי לוחות הראשונות,
 וכמו שמצינו באדה"ר לאחר חטא עה"ד כתי' וישלחהו
 מג"ע לעבוד את האדמה אשר לוקח משם דהיינו עבודת
 הבירור ע"י זריעה חרישה וקצירה ואח"כ באכלו ממנה
 ואומר בכח האכילה אחד ואהבת הוא מברר ומעלה,
 וזהו בהאדמה אשר לוקח משם ושמה יאכל ושמה יברר
 הבירור. וכמו"כ הוא לוחות שניות לאחר החטא.
 וזהו פסל לך מגשמים כדי שיתלבש התורה לברר
 עה"ד טו"ר וכמ"ש באגה"ק סי' ק"ו ע"פ ר"מ
 פ' נשא באריכות יעו"ש שעיקר עסק התורה והמצות
 הוא לברר הניצוצות כנודע מהאריז"ל לכן עיקר
 הלימוד הוא בעיון ופלפול הלכה באיסור והיתר

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

בתשובה בנ' מדרגות נפש רוח נשמה, והחילוק הוא כפי
 שיבאר הרבי נ"ע בפרק זה, הוא גם על מה עושה
 תשובה, וגם באופן התשובה.
 ומוכיח הרבי נ"ע מהפסוקים שצריך להיות תשובה, על
 כל ג' הדרגות נפש רוח נשמה - תשובה דבחינת נפש
 וכמו שכתוב⁸⁰ הנפש החומאת ואם יש חטא בדרגת

עח. תוכן הפרק: אופן ומהות התשובה של 'נפש' ו'רוח'
 ו'נשמה' - וההקבלה למקפים הפרטיים.
 וכשם שהמה מחולקים בעבודתם - כפי שיש התחלקות
 בין עבודת הנשמות של נפש רוח נשמה, כפי שנתבאר
 באריכות בפרק הקודם, כמו כן יש חילוקי מדרגות

הרעים בפועל ממש.
ונקרא עזיבת החטא בפועל ממש לשנות דרכיו הקודמים
מההיפך אל ההיפך בו, כלומר ההסכמה שיש לו
מאותה התמרמרות היא לשנות את מעשיו בפועל ממש,
מהקצה אל הקצה, מלעבור על רצון ה' חלילה, לקבל
על עצמו לקיים רצון ה' בכל הפרטים, דבאשר מירדות
נפשו הוא באמת שמתחרט על העבר או הקבלה
וההסכמה שמחליט על העתיד הוא אמיתי ומשנה דרכו
לנמרי בו. - הרבה פעמים אדם מקבל החלטות על
העתיד ולא מצליח לעמוד בהם, והסיבה לזה היא
שהחלטה לא הגיעה מהתמרמרות אמיתית ומאיסה
במצב הקודם שלו, וממילא אינה מחזיקה מעמד,
לעומת זאת כאשר חרטתה על העבר היא אמיתית, הרי
גם ההחלטה על העתיד והקבלה להבא היא אמיתית
וגורמת לשינוי הדרך מהקצה אל הקצה.
נמצא, כי אף שתשובה עניינה התבוננות המביאה לידי
הרגש פנימי של חרטה, הרי כיון שמדובר על תשובה
בבחינת נפש, הרי ההרגש הוא התמרמרות של מה
שעשה בפועל לא טוב.

נפש הרי צריך להיות תשובה גם בדרגה זו, והתשובה
היא שמדריגת נפש שחטאה תשוב בתשובה בו,
ותשובה דבחינת רוח וכמו שכתוב⁸¹ והרוח תשוב אל
האלקים אשר נתנה בו, ומכאן שיש תשובה בבחינת
רוח, ותשובה דבחינת נשמה כמו שכתוב⁸² רוחי ונשמתי
אליו יאסוף בו. שבפסוק זה רואים את ענין התשובה
בבחינת נשמה.
בפרק הקודם נתבאר שעבודת הנשמה של בחינת נפש
היא בקיום המצוות בפועל בקבלת עול ללא אהבה
ויראה והתבוננות, ועל פי זה מבאר הרבי נ"ע ג' אופנים
של תשובה בדרגת נפש.
האופן הראשון: והענין הוא דהנה נפש הוא בחינת
עשיה בפועל ממש כנוכח לעיל בפרק הקודם, וכמו כן
התשובה בזה הוא בסוד מרע בפועל ממש בו, כאשר
מתמרמר מאד בנפשו שמר וכואב לו מאוד על החטא
ועון וצר לו מאד מזה ונעשה אצלו הסכמה חזק מאד
בלבו - הסכמה והחלטה פנימית בליבו לסוד מדרכי
הרע ולעזוב כל דרכי רשע כמו שכתוב⁸³ יעזוב רשע
דרכו ואיש און מחשבותיו בו, שהתשובה הבסיסית
ביותר היא של אדם שנקרא רשע, והוא עוזב את דרכיו

שובה ישראל

בס"ד. שבת תשובה, תע"ד

83. ישעיהו נה, ז.

81. קהלת יב, ז.
82. איוב לד, יד (בשינוי לשון).

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - אידיש (מתורגם)

[אדר ה'תש"ב]

על כך היא בקשתו של דניאל⁵ "והאר פניך על מקדשך
השמים", שיוסרו כל ההפרעות ללימוד התורה ועבודת
ה' יתברך.
הטעם לבקשה הוא - "למען אדני".
'שם' אדני הוא 'שם' עולם העשיה. בכל עולם ישנו
'שם' של אותו עולם, וה'שם' של עולם העשיה הוא
השם אל אדני.
'שם' דניאל, עם הכולל, בגימטריא אל אדני⁷. לכן,

"הטה¹ אלקי אזנך ושמע פקח עינך וראה"².
בקשתו של דניאל היא שתהיה הראיה בעין אחת,
ע"נא פקחא דעתיקא" ד"לית שמאלא בהאי
עתיקא"³, שעל דרגה זו נאמר⁴ "הנה לא ינום ולא יישן
שומר ישראל", ועיקר הבקשה היא דברי דניאל⁵ "והאר
פניך על מקדשך השמים".
הגמרא⁶ אומרת: "משחרב בית המקדש, אין לו
להקב"ה אלא ד' אמות של הלכה".

(4) תהלים קכא, ד.

(5) דניאל שם, יז.

(6) ברכות ח, ע"א.

(7) ראה ספר המאמרים - קונטרסים, חלק ב רפד, ע"א.

(1) ראה גם המאמר "ועתה שמע אלקינו" [הערת כ"ק
אדמו"ר] לעיל ע' 16 ואילך. ובנסמן בהערות שם.

(2) דניאל ט, יח.

(3) זוהר, חלק ג קלז, ע"א. רצג, ע"ב.

בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מביט עליהם
בעין אחת, וזהו שם אלקים, שענינו העלם והסתר.
הדרגה השניה היא שתי עינים, שעל כך אומר
המדרש¹⁰ – בזמן שישראל עושין רצונו של מקום
מביט עליהם בשתי עיניו, אלו הם השמות הוי'
ואלקים, וזהו גילוי אור, אלא וזהו גילוי אור של סדר
השתלשלות.
הדרגה השלישית היא עין אחת, שזו העין של עתיקא
קדישא, ש"לא ינום ולא יישן שומר ישראל". זו הדרגה
הנעלית ביותר.
גילוי דרגה זו – זו היתה הבקשה של דניאל בתפילתו,
שלכן הוא אומר עינך, ששתי העיניים הם כעין אחת,
כלומר העין של עתיקא קדישא, ששם הן כל הישועות.
קיצור. השם של עולם העשיה הוא א-ל אדני,
בגימטריא דניאל עם הכולל. בזמן הבית היה גילוי
אלקות ובני ישראל היו בתכלית המעלה. בזמן הגלות
אלקות בהעלם ובני ישראל בתכלית השפלות. בקשתו
של דניאל היא גילוי של עינא דעתיקא.

עבודת דניאל היתה הבקשה שיהיה גילוי אלקות
למטה, ושיהיה בנין בית המקדש בפועל ממש.
הוא היה בזמן הגלות, שאז בני ישראל מאוד
מושפלים, והם בתכלית השפלות, כמו שכתוב⁸
"עבדים משלו בנו", וכביכול "שכינתא בגלותא"⁹.
זהו החילוק בין הזמן שבית המקדש היה קיים וזמן
החורבן:
בזמן שבית המקדש היה קיים היה גילוי אלקות
בעולם, ובני ישראל היו בתכלית הרוממות.
אבל בזמן החורבן, כשבני ישראל מגורשים מארץ
ישראל, הם בשפלות גדולה, ובפרט בזמנו של דניאל,
בזמן המלך דריוש, הם היו אז דחוקים ומושפלים עוד
יותר מאשר בזמנו של נבוכנצר.
לכן התפלל דניאל וביקש⁴ "והאר פניך על מקדשך
השמים" – שיהיה גילוי "עינא דעתיקא קדישא", שזוהי
עין אחת, בדרגה הנעלית ביותר.
קיימות שלוש דרגות:
הראשונה היא עין אחת, שעל כך אומר המדרש¹⁰ –

ב.

זהו "עין ה' אל יראיו"¹⁵ זה אברהם¹⁶, כי על-ידי
עבודתו הגיע אברהם לדרגה הנעלית ביותר שהיא עינא
דעתיקא.
זו הסיבה שהמדרש מביא ראייה מהכתוב¹⁷ "עתה
ידעתי כי ירא אלקים אתה", למרות שפסוק זה כתוב
בעקידה, שהעקידה היא הניסיון העשירי.
כי על-ידי העבודה של מסירת-נפש וניסיונות, ובפרט
ניסיון העקידה, הגיע אברהם אבינו לדרגה הנעלית
ביותר.
לכן בעקידה כתוב¹⁸ "ויעקוד את יצחק בנו וישם אותו
על המזבח ממעל לעצים".
על ידי כך ש"ויעקוד את יצחק בנו" הוא פעל "וישם
אותו . . ממעל לעצים", הוא הגיע לדרגה שהיא נעלית
מ'העצים', שהם עץ החיים ועץ הדעת.
"עצים" מרמזים ל"תורה".
עץ החיים – תורה שבכתב, ועץ הדעת – תורה
שבעל-פה. עץ הדעת הוא תורה שבעל-פה¹⁹, כיון
שלימוד תורה שבעל-פה הוא תיקון על חטא עץ
הדעת.

זהו שהגמרא¹¹ אומרת "ואף דניאל לא נענה אלא
בזכות אברהם".
עבודתו של אברהם אבינו היתה להמשיך גילוי אלקות
בעולם, על-ידי שנתן לכולם – אפילו לאנשים פשוטים
ביותר – להבין את ענין האלקות. כמו שכתוב¹² "ויטע
אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם".
אומרים חז"ל¹³ "אל תקרי ויקרא אלא ויקריא", הוא
גרם שיקראו בשם ה' בכל העולם.
אברהם הכיר את שם ה' לכל עובר-אורח, על ידי
האשל שנטע (אש"ל ראשי תיבות¹⁴: אכילה, שתייה,
לויה).
לאחר שהאורחים ועובדי האורח סיימו לאכול ולשתות,
הם בקשו להודות לו, ואז ענה להם – וכי משלי
אכלתם, זה הכל מה שה' יתברך, בורא העולם, ברא.
הוא היה מבאר להם את ענין הבריאה והשגחה פרטית,
ואז הם הודו ובירכו לה' יתברך.
על-ידי העבודה שאברהם אבינו עשה במסירת-נפש,
הוא הגיע עד לעצמות אין-סוף ברוך-הוא, עינא
דעתיקא – שזוהי עין אחת.

(14) ראה לקוטי שיחות, חלק טו ע' 501.

(15) תהלים לג, יח.

(16) בראשית רבה, פרשה מ, א.

(17) וירא כב, יב.

(18) שם, ט.

(19) קונטרס עץ החיים, פרקים ה, יא, יג.

(8) איכה ה, ח.

(9) מגילה כט, ע"א.

(10) סוף שיר השירים. וראה גם לעיל ע' 33.

(11) ברכות ז, ע"ב.

(12) וירא כא, לג.

(13) סוטה, י ע"א.

10 הוא רוחני לגבי הגשמי הנתפס בראיה, כי ככל שהאור
11 נעלה יותר, הוא יורד למטה יותר.
12 כך גם בעבודת אברהם אבינו – כדי שיהיה גילוי
13 אלקות למטה, היה עליו להמשיך דרגה נעלית, שהיא
14 העין אחת דעתיקא קדישא.
15 קיצור. לאברהם אבינו היתה מסירת נפש להסביר
16 אלקות גם לאנשים הפשוטים ביותר, ועל-ידי עבודה זו
17 הוא הגיע לדרגות הנעלות ביותר – עינא דעתיקא.
18 ממעל לעצים – תורה שבכתב ותורה שבעל-פה.

ג.

48 אבל בימי אברהם אבינו לא ידעו אודות האלקות, ולא
49 רצו לדעת על כך.
50 וזה מה שהמדרש אומר²⁴: עד אברהם היה העולם
51 מתנהג באפילה, בא אברהם והתחיל להאיר, שהיתה
52 לו מסירת-נפש לכך ולכן הגיע לדרגה הנעלית ביותר.
53 זהו "ואף דניאל"²⁵ – למרות שגם דניאל היה בזמן
54 הגלות והיתה לו מסירת-נפש לענין התפילה, והוא הרי
55 היה ראוי שבקשתו ותפילתו תתקבל בזכות עצמו, בכל
56 זאת אומרת הגמרא שזהו רק בזכות אברהם.
57 זאת משום שאברהם היה הראשון²⁵ שהיתה לו מסירת-
58 נפש לאלקות.
59 הוא היה הראשון שפתח את השער של מסירת-נפש
60 למען אלקות, ובעקבות זאת התאפשר ענין המסירת-
61 נפש למען אלקות.
62 זהו שאומר²⁶ "ועתה שמע אלקינו אל תפלת עבדך".
63 "ועתה" מתפרש בשני פירושים: פירוש אחד – כעת.
64 בזמן הגלות, כל עבודה שאדם עובד בה את ה' יתברך
65 היא עבודה גדולה, כי בזמן הגלות בני ישראל שבורים
66 מאוד והם בקטנות המוחין, לכן כל עבודה היא גדולה
67 מאוד.
68 הפירוש השני²⁶ ב'ועתה', הוא – תשובה.
69 ענין התשובה הוא שכעת אין זה כפי שהיה קודם,
70 כלומר שעל ידי התשובה האדם נעשה שונה מאשר
71 לפני כן. לכן "שמע אלקינו אל תפלת עבדך ואל
72 תחנוני".
73 מכיון שדניאל הוא הרי היחיד שה' יתברך נתן בו אמן
74 וגילה לו את קץ הגלות באחרית הימים²⁷, לכן הוא
75 התפלל "ועתה אלקינו" – כאשר בני ישראל יעשו

1 על-ידי ניסיון העקידה הגיע אברהם אבינו לדרגה
2 "ממעל לעצים", גם מעץ החיים וגם מעץ הדעת –
3 דרגת עתיק.
4 אברהם אבינו היה מוכרח להמשיך את הדרגה הנעלית
5 ביותר כדי שתהיה המשכה למטה, כפי הכלל הידוע²⁰
6 אשר ככל שהאור נעלה יותר, הוא נמשך למטה יותר.
7 כך אנו רואים במוחש בכוחות הראיה והשמיעה.
8 כוח הראיה אכן נעלה מכוח השמיעה, ובכל זאת כוח
9 הראיה תופס דבר גשמי וכוח השמיעה תופס קול, וקול

19

20 וזהו שהגמרא אומרת²¹ אודות תפילתו של דניאל
21 "למען אד", שהכוונה היא "למען אברהם שקראך
22 אדון".
23 דניאל שהיה בזמן הגלות, בקשתו היתה "פקח עיניך"
24 – שתהיה ההמשכה מעינא דעתיקא, אשר "לא ינום
25 ולא ישן שומר ישראל".
26 טעם הדבר הוא – "למען אדני", "למען אברהם
27 שקראך אדון".
28 דניאל אומר "למען אדני" ולא למענך, כי למענך היא
29 המשכה עצמית, שה' יתברך עצמו משפיע, אבל מה
30 שאברהם אבינו קרא אדון, היא המשכה עצמית שבאה
31 על-ידי העבודה דמסירת-נפש.
32 ואין זה דומה לתפילתו של משה:
33 משה התפלל שיומשכו לבני ישראל אורות פנימיים, ועל
34 ידי בני ישראל גם בעולם, כמו שכתוב²¹ "ועשו לי
35 מקדש ושכנתי בתוכם". אומרים ד"ל²² "בתוכו לא
36 נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד מ'ישראל',
37 שזוהי המשכה פנימית;
38 אבל תפילתו של דניאל היתה שתהיה גם המשכה
39 בחיצוניות, המשכה בגילוי ממש, שיהיה בנין בית
40 המקדש שזהו גילוי ממש, וכן גם בנוגע למקדש
41 מעט²³, שיוסרו כל ההפרעות ללימוד התורה ולעבודת
42 ה' יתברך.
43 כל זאת ביקש דניאל בעבור אברהם, כי לאברהם יש
44 יתרון מעלה לגבי משה רבינו. למרות שמשה רבינו
45 היה בזמן הגלות, אבל עם זאת ידעו אודות אלקות. גם
46 בימי יוסף, פרעה מלך מצרים ידע אודות אלקות, שהרי
47 יוסף מזכיר את שם האלקים לעיתים קרובות.

(23 מגילה כט, ע"א.

(24 בראשית רבה, פרשה ב, ג. שמות רבה, פרשה טו, כה.

(25 ראה לקוטי שיחות חלק כ, ע' 72.

(26 בראשית רבה כא, ו [הערת כ"ק אדמו"ר].

(27 דניאל ח, יט.

(20 ראה לקוטי תורה, אמור לד, ג-ד. ושם, ראה יט, ג. שערי

אורה, ע' 115, 129.

(21 תרומה כה, ח.

(22 ראה של"ה שער האותיות אות למ"ד [הערת כ"ק

אדמו"ר].

על אלקות והמשיך המשכה עצמית. דניאל רואה את
חבלי המשיח ומתפלל שה' יתברך יקבל את התשובה
של בני ישראל וישלח להם את משיח צדקנו.

הסה אלקי אונך ושמע

תשובה באחרית הימים, "שמע אל תפלת עבדך" –
קבל, ה' יתברך, את תפלתם ואת תחנוניהם ותגאל
אותם גאולה שלמה על-ידי משיח צדקך.
קיצור. אברהם אבינו היה הראשון שמסר את נפשו

ספר השיחות - ה'ש"ת"ש"א בלה"ק

יהודי של שימושה, יכול להיות שאין הוא למדן
כזה, אך כל מה שהוא עושה, הוא בחיות, בתענוג.
הוא עצמו חי וכל מה שהוא עושה הרי זה בחיות
וברגש.
ד. באחת מנסיעותיו של הסבא למריענבאד, ענה
הסבא על שאלה מסויימת דומה להבדל שבין יהודי
של לימודה לבין יהודי של שימושה:
במהות מעלת האדם מוצאים אנו בתורה המעלה
של יפה תואר והמעלה של יפה מראה. יפה תואר זה
מעלת האברים, כל אבר נכון בתוארו, בגודלו
וברוחבו הנכונים. המעלה של יפה מראה היא שלכל
אבר הצבע הנכון שלו.
אדם שיהיה יפה תואר ויפה מראה - זה מתנת
אלקים. אנשים רגילים, אם הוא יפה תואר, אינו יפה
מראה, אם הוא יפה מראה, אינו יפה תואר. או שיש
לו חסרונות מסויימים. בתמונה יכולים לצייר אדם
עם כל המעלות של יפה תואר ויפה מראה, החסרון
הוא - זה תמונת אדם בלבד, ולא אדם חי. אדם חי
יכול להיות שיש לו חסרונות בתואר ובמראה, אבל
הוא חי.
ה. יהודי של שימושה - הוא אדם חי. יכול להיות
שהיה בו חסרונות, אך יש בו המעלה הגדולה ביותר
מה שהוא חי וכל מה שהוא עושה זה בחיות, ומסביבו
חי הכל בחיות פנימית.
ברכות יחולו על ראשי האבות והאמהות, יהודים
ויהודיות של שימושה בכלל, ויהודים-מלמדים של
שימושה בפרט, על החינוך הנכון. אבות השימושה
והמלמדים של שימושה נתנו לנו ב"ה הרבה - כן
ירבו - עשרות אלפים אנשים תמימים בעלי רגש
וחמימות לתורה, מצוות ואהבת ישראל.
ההורים שרוצים שילדיהם ישארו בעלי רגש
לבבות חמימים ותמימים ליהדות וליהודים, צריכים
לעשות כל אשר ביכלתם שילדיהם ילמדו אצל

ג. בתורה ישנה שני דברים: (א) לימודה. (ב)
שימושה. מעלת לימוד התורה גדולה מאד. חסרות
לנו המלים הנכונות לבטא בהן בבחירות את הגדלות
של לימוד התורה. אך, אחרי כל זה - גדלות לימוד
התורה - הנה שימושה, סיפורי התורה וסיפורי לומדי
תורה, צדיקים וגאונים גדולה יותר.
במלים קצרות: לימודה של תורה הוא - גוף,
שימושה של תורה היא - נשמה. גוף בלי נשמה זה
מת רחמנא-ליצלן. נשמה זקוקה לגוף, נשמה בלי גוף
אין זה נקרא חי. החיים האמיתיים הם כשנשמה היא
בגוף. בעולם התורה, הנה לימודה בלי שימושה - זה
גוף בלי נשמה, ושימושה בלי לימודה - זה נשמה בלי
גוף, והחיים האמיתיים הם כשישנם שני הדברים,
לימודה ושימושה.
זהו ההבדל העיקרי בין החדרים והמלמדים
בזמנים עברו לבין החדרים והמלמדים בזמננו. לא
מיבעי החדרים והמלמדים שאינם לומדים קמץ אלף
א, קמץ בית בא, אלא לומדים א, בא, כמו להבדיל
באלף הבדלות בין קדושה לחול, שלומדים בשפות
אחרות. חדרים ומלמדים אלה מחללים את הדרת
הקודש, ושוברים והורסים תמימותם וטהרתם
מלידה של לבבות הנוער, בדבר זה של קדושת
האותיות והנקודות⁵. אלא גם החדרים והמלמדים
שלומדים כפי שצריך, יש בהם רק ה"לימודה" ואילו
ה"שימושה" חסר לגמרי.
לימודה של תורה בלי שימושה, הרי מיותר לגמרי
לומר שזה על-דרך גוף שלם על כל אבריו בתכלית
השלמות - אך בלי נשמה.
יהודי של לימודה, יכול להיות למדן, ירא שמים
ובעל מדות טובות. הוא קם בבוקר בהשכמה והולך
מיד לבית הכנסת להתפלל בציבור, לומד שיעור
הלכה, משתתף בשיעורי הלימודים ועוסק בהחזקת
תורה ובטובת הרבים, אך כל זה הוא מת, בלי נשמה.

(5) קדושת הנקודות - ראה: תקני זוהר בהקדמה (ז, ב ושם). שם תי' סט (קד, ב. ושם). זהר חדש בתיקונים (צט, ב ושם). ובכ"מ. שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תרמ"ג. ועוד.

הכנסת או ל"קלויז" בשעות הערב, לראות איך
יהודים יושבים ולומדים, או מתוועדים בסיפורי
צדיקים. אבי היה מתוועד במשך שעה ולפעמים שעה
ארוכה יותר. היה מתעניין רבות במהות הלומדים או
המספרים, והיה מרוצה מהסיפורים התמימים
והחמים.
במחוז השני הכירו את אבי, ולכן היה מבקר יותר
בבתי הכנסת ובמיוחד ב"קלויז'ים" החסידיים
שבמחוזות האחרים.

יום ב' ניסן

מלמדים שבעצמם חונכו באויר החם של הדרת
קודש, ומקדישים כל תשומת לבם לחנך את
מחונכיהם ומחונכותיהם באויר החם בעל הדרת
הקודש הנכון של חבת התורה ומצוות ואהבת
ישראל.
ו. כשאבי הסתדר בדרכי ההבראה שלו, היה יוצא
כמה פעמים בשבוע לטיול ארוך, בהתאם להוראות
הפרופסורים.
לשם התפרקות, היה אבי אוהב להיכנס לבית

אגרות קודש

ב"ה, ח"י טבת תרצ"א

ריגא

האמור בהערה לאות א' במכתב האשור, אשר
ההחלטות יהיו חתומים בחותם הכולל הוא טעות סופר,
וצריך להיות "חתומים בחותם שלחן הנשיאות".
ובנדון ההצעה ליסד שכונת חב"ד, הנה במצב
שעומדים עכשו בטח מבינים שמוכרחים בתור הראשון
לתקן מצב ההכנסה בכלל, ולשעה - קשה לגשת לפתרון
שאלה זו של שכונת חב"ד בהנוגע לפו"מ, אבל יחד עם זה
צריכים לעשות הכנה הראויה לזה, לסייר שטחי קרקעות
שיכולים לקנותם, ואופני ותנאי הקני' שיכולים להיות,
ואיזה בתים ורחובות יכולים לעשות וכדומה הכנת
החומר, ומובן שצ"ל באופן כזה שלא יעלה בהוצאות,
שבשעה זו צריכים להתחשב עם הוצאה אפילו קטנה
ביותר.
הדו"ש ומברכם.

אג"ק מוהרי"צ נרד יז

אל שלחן הנשיאות של כולל חב"ד יצ"ו,
ה' עליהם יחיו, ירושלים עיה"ק ת"ו

שלום וברכה!

בזה הנני מאשר קבלת מכתבם מז' כסלו, בצרף
מכתב היו"ר ש"ב הנכבד הרה"ג שיל"א שי', ומכתב
הכולל יצ"ו בצרף שני טופסים, שמות הגבאים
וכתובותיהם, את הכל קבלתי אל נכון.
מכתב שלה"נ יחי' שמחני מאד, ומקוה אני אשר
בעה"י יביאו בעבודתם פרי טוב לחזק המעמדות של כולל
חב"ד יצ"ו, ולהביאו למצב כזה שיהי' לגאון ולתפארת
בגו"ר.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה שבט, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר ניסן שי'

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מביאתו צלחה לקסבלנקה, ובודאי יתן השי"ת ויהי' להצלחה בהענינים
הכללים ובד"מ ימשך לו ג"כ תוספת ברכה והצלחה בעניניו הפרטיים הוא וכל ב"ב שיחיו, ובטח ימצא
ג"כ דרכים המתאימים שיהי' הכל בשלום ובענימות אשר זוהי דרך התורה שדרכי' דרכי נועם ובפרט
ע"פ המבואר בתורת החסידות הרי הענין דאהבת ישראל אהבת התורה ואהבת השם כולא חד, ות"ח
מראש על הבשו"ט שיבשר בקרוב.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש.

פרשת משפטים

כא וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לִפְנֵיהֶם:
 בְּכִי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָדֶי שְׁנַיִם יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת
 יָצָא לַחֲפָשִׁי חֲנָם: ג אִם־בִּגְפוֹ יָבֹא בִגְפוֹ יֵצֵא
 אִם־בְּעַל אִשָּׁה הוּא וַיֵּצֵאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ: ד אִם־
 אֲדָנָיו יִתֵּן לָוִי אִשָּׁה וַיִּלְדֶּה לָּוִי בָנִים אוֹ בָנוֹת
 הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בִגְפוֹ:
 ה וְאִם־אָמַר יָאמֹר הָעֶבֶד אֶהְבֵּתִי אֶת־אֲדֹנִי
 אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בְּנֵי לֹא יֵצֵא חֲפָשִׁי: ו הַגִּישׁוּ
 אֲדָנָיו אֶל־הָאֱלֹהִים וְהַגִּישׁוּ אֶל־הַדֹּלֶת אוֹ אֶל־
 הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעִבְדוֹ
 לְעֹלָם: ז (לז) וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בְּתוֹ לְאִמָּה
 לֹא תֵצֵא בְּצֵאת הָעֲבָדִים: ח אִם־רָעָה בְּעֵינֵי
 אֲדֹנֶיהָ כְּתִיב אֲשֶׁר־לֹא קָרִי אֲשֶׁר־לָוִי יַעֲדָה וְהַפְּדָה
 לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשָׁל לְמַכְרָה בְּבִגְדוֹ־בָהּ:
 ט וְאִם־לִבָּנוּ יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ:
 י אִם־אַחֲרֵת יִקַּח לָוִי שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעֲנָתָה לֹא
 יִגָּרַע: יא וְאִם־שְׁלֹשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיֵּצֵאָה
 חֲנָם אֵין כֶּסֶף: יב (ישראל) יב מִכָּּה אִישׁ וּמֵת מוֹת
 יוּמָת: יג וְאִשֹּׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אֵנָּה לִידּוֹ
 וְשִׁמְתִּי לָךְ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּם שָׁמָּה: יד וְכִי־יִזְוֹד
 אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזִּבְחִי
 תִּקְחֶנּוּ לָמוֹת: טו וּמִכָּּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
 יוּמָת: טז וְגִנֵּב אִישׁ וּמָכְרוֹ וּנְמַצָּא בְּיָדוֹ מוֹת
 יוּמָת: יז וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: יח
 וְכִי־יִרְיֹבֵן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן
 אוֹ בְּאֶגְרָף וְלֹא יָמוּת וּנְפֹל לְמִשְׁכָּב: יט אִם־יִקְוֹם
 וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעָנָתוֹ וְנִקְּחָה הַמִּכָּה רַק
 שְׁבֵתוֹ יִתֵּן וְרִפְּאָה יִרְפָּא: כ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ט עמ' 302)

וְהָאֱלֹקִים אֵנָּה לִידּוֹ וְשִׁמְתִּי לָךְ (כא, יג)

לִידּוֹ – לגבי החטא נקט לשון נסתר, כי הפונה לנפש
 הפנימית, המחטיאה את האדם, שהיא בבחינת 'נסתר' ביחס
 למהותו הפנימית, הנפש האלקית. לך – לגבי התקוין נקט

לשון נוכח, כי הדברים אמורים לנפש האלקית, שנפגמת
 כתוצאה מהחטא ועוסקת בתקוין הפגם.

שני ב וְכִי־יִכֹּף אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמָּתוֹ
 בְּשֹׁבֶט וּמֵת תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִנָּקֵם: טא אִךְ אִם־יֹאמֶר
 אוֹ יוֹמִים יַעֲמֹד לֹא יָקָם כִּי כִסְפוֹ הוּא: ס
 טב וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצֵאוּ יִלְדֶּיהָ
 וְלֹא יִהְיֶה אִסּוֹן עֲנוּשׁ יַעֲנֹשׁ בְּאִשֶּׁר יִשִּׂית עָלָיו
 בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלְלִים: טג וְאִם־אִסּוֹן יִהְיֶה
 וְנִתְּתָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ: טד עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן
 תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת יָד רֶגֶל תַּחַת רֶגֶל: טה כּוֹיָה
 תַּחַת כּוֹיָה פֶּצַע תַּחַת פֶּצַע חִבּוּרָה תַּחַת
 חִבּוּרָה: ס כּוֹיָיָכָה אִישׁ אֶת־עֵין עֲבָדוֹ אוֹ־
 אֶת־עֵין אִמָּתוֹ וְשִׁחֲתָהּ לַחֲפָשִׁי יִשְׁלַחנָה תַּחַת
 עֵינָיו: טז וְאִם־שֵׁן עֲבָדוֹ אוֹ־שֵׁן אִמָּתוֹ יִפֹּל לַחֲפָשִׁי
 יִשְׁלַחנָה תַּחַת שֵׁנוֹ: פ כּוֹיָיָכָה שׂוֹר אֶת־אִישׁ
 אוֹ אֶת־אִשָּׁה וּמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל
 אֶת־בְּשָׂרוֹ וּבְעַל הַשּׁוֹר נָקִי: טז וְאִם שׂוֹר נִגָּח
 הוּא מִתְּמֹל שְׁלֹשׁ וְהוּעַד בְּעֵלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ
 וְהָמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעֵלָיו
 יוּמָת: ז אִם־כֶּפֶר יוֹשֵׁת עָלָיו וְנָתַן פְּדִין נִפְשׁוֹ
 כָּל־אֲשֶׁר־יוֹשֵׁת עָלָיו: טא אוֹ־בֶן יָגַח אוֹ־בַת יָגַח
 כְּמִשְׁפַּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ: טב אִם־עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר
 אוֹ אִמָּה כֶּסֶף א שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶלִים יִתֵּן לְאֲדֹנָיו
 וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל: ס זכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ
 כִי־יִכְרֶה אִישׁ בֹּר וְלֹא יִכְסֶּנוּ וּנְפֹל־שָׁמָּה שׂוֹר אוֹ
 חֲמוֹר: טז בַּעַל הַבּוֹר יִשְׁלַם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו
 וְהָמֵת יִהְיֶה־לּוֹ: טז זכִי־יִגַּף שׂוֹר־אִישׁ אֶת־שׂוֹר
 רֵעֵהוּ וּמֵת וּמָכְרוֹ אֶת־הַשּׁוֹר הַחִי וְחָצוּ אֶת־
 כֶּסֶפוֹ וְגַם אֶת־הָמֵת יַחֲצוּ: טז אוֹ נֹדַע כִּי שׂוֹר
 נִגָּח הוּא מִתְּמֹל שְׁלֹשׁ וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעֵלָיו
 שְׁלֹם יִשְׁלַם שׂוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהָמֵת יִהְיֶה־לּוֹ: ס
 זכִי יִגְבֹּה־אִישׁ שׂוֹר אוֹ־שָׁה וּמָכְרוּ אוֹ מָכְרוּ
 חֲמִשָּׁה בָּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע־צֹאן

תחת השם: **כב** א-ם-ב-מ-ח-ת-ר-ת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים: ב-א-ם-ז-ר-ח-ה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם-אין לו ונמכר בגנבתו: ג-א-ם-ה-מ-צ-א תמצא בידו הגנבה משור עד-חמור עד-שה חיים שנים ישלם: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כרך טו עמ' 16)

ירפא ירפא (כא, יט)

פעם בא יהודי אל ה'צמח צדק' ואמר שהרופא התנאש ממנו. אמר לו הרבי: "כתיב ירפא ירפא, מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות (ברכות ס, א). הרי שיש לו רשות רק לרפא, ואלו להפך (שאינו מרפא אלא מסלק את גידיו ומתאש) - אין זה שדך אליר" (היינו שנעשה כאדם הפשוט ואין לו שום דעה בעניני רפואה).

שלישי ד כי יבער-איש שדה או-כרם ושלח את-כתיב בעירה קרי בעירו ובער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם: ם ה-כ-י-ת-צ-א אש ומצאה קצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבער את-הבערה: ם ו-כ-י-ת-ן איש אל-ירעהו כסף או-כלים לשמור וגנב מבית האיש אם-ימצא הגנב ישלם שנים: ו-א-ם-ל-א ימצא הגנב ונקרב בעל-הבית אל-האלהים אם-לא שלח ידו במלאכת רעהו: ה-ע-ל-כ-ל דבר-פשע על-שור על-חמור על-שה על-שלמה על-כל-אבדה אשר יאמר כ-י-ה-וא ז'ה עד האלהים יבא דבר-שניהם אשר ירשיעו אלהים ישלם שנים לרעהו: ם כ-כ-י-ת-ן איש אל-ירעהו חמור או-שור או-שה וכל-בהמה לשמור ומת או-נשבר או-נשבה אין ראה: שבעת יהיה תהיה בין שניהם אם-לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם: א-ו-א-ם-ג-נ-ב מעמו ישלם לבעליו: י-א-ם-טרף וטרף יבאהו עד הטרפה לא ישלם: פ ו-כ-י-ש-א-ל איש מעם רעהו ונשבר או-מת בעליו אין-עמו שלם ישלם: ד-א-ם-בעליו עמו לא ישלם אם-שכיר

הוא בא בשכרו: ם ו-כ-י-י-פ-ת-ה איש בתולה אשר לא-ארשה ושכב עמה מהר ומהרנה לו לאשה: א-א-ם-מ-א-ן ימאן אביה לתתה לו כסף ישלם כמהר הבתולת: ם י-מ-כ-ש-פ-ה לא תחיה: י-כ-ל-ש-כ-ב עם-בהמה מות יומת: ם י-ז-כ-ח לאלהים יחרם בלתי ליהוה לבדו: ד-ו-ג-ר לא-תונה ולא תלחצנו כ-י-ג-ר-ים הייתם בארץ מצרים: כ-א-כ-ל-א-ל-מ-נ-ה ויתום לא תענון: כ-א-ם-ע-נ-ה תענה אתו כי אם-צ-ע-ק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו: ד-ו-ח-ר-ה אפי והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות ובניכם יתמים: פ כ-א-ם-כ-ס-ף תלוה את-עמי את-העני עמך לא-תהיה לו פנשה לא-תשימון עליו נשד: כ-א-ם-ח-כ-ל תחבל תחבל שלמת רעד עד-בא השמש תשיבנו לו: כ-כ-י-ה-וא כתיב כסותה קרי כסותו לבדה הוא שמלתו לערו במה ישכב והיה כ-י-י-צ-ע-ק אלי ושמעתי כ-י-ח-נ-ון אני: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קל)

וכי ישאל איש . . . בעליו עמו לא ישלם (כב, יג-יד)

הנפש נתנת לנו מדי בקר בתור 'שאלה', כדי שנשתמש בה לקיום רצון ה' ובסופו של דבר נשיב אותה שלמה. וקשה: הרי שואל חייב גם באונסין, ומי יכול לעמד בזה? העצה לכך היא, שה'שאלה' תהיה 'שאלה בבצלים'. כלומר: מדי בקר, כשאנו 'שואלים' את הנפש, עלינו להתפלל לבעלה, הקב"ה, ולבקש את צרכנו; ומהדין הוא, שהשואל חפץ מאת חברו ובעת השאלה בקש מבעל החפץ להשקותו מים וכדומה - הרי זו 'שאלה בבצלים'.

רביע כו אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאר: כ-א-מ-ל-א-ת-ך ודמעך לא תאחר בכור בנך תתן-לי: כ-ב-נ-ת-ע-ש-ה לשורך לצאנך שבעת ימים יהיה עם-אפו ביום השמיני תתנו-לי: ו-א-נ-ש-י-ק-ד-ש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אותו: ם כ-ג-א-לא תשא שמע שוא אל-תשת ירך עם-רשע להיות עד חמם: ד-לא-תהיה אחר-רבים לרעת ולא-

על־חֲמֵץ דם־זִבְחִי וְלֹא־יִלֵּין חֶלֶב־חֲגִי עַד־בֹּקֶר:
וְרֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גִּדֵּי בַחֲלֵב אִמּוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 185)

וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא תִזְכְּרוּ . . . אֵת חֵג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר

(כג, יג-טו)

סֵמֶךְ פֶּסַח לַעֲבוּד־הַיָּרֵה, לומר: מה עֲבוּד־הַיָּרֵה אֲסוּרָה
בַּהֲנָאָה וְאוֹסֶרֶת בְּכָל שְׂהוּא, אף חֲמֵץ בִּפְסַח אֲסוּר בַּהֲנָאָה
וְאוֹסֶר בְּכָל שְׂהוּא (בצל הטורים)

יש דמיון נוסף בין חֲמֵץ לַעֲבוּד־הַיָּרֵה. דְּהֵנָּה, אֶדָם רָגִיל
בַּחֲמֵץ בְּמִשְׁךְ הַשָּׁנָה והוא עלול לשכח את האסור, ולכן
הַחֲמִירָה בו הַתּוֹרָה בִּיְתֵר. ואף בַּעֲבוּד־הַיָּרֵה כֵּן: אֶדָם רָגִיל
לַעֲסֹק בְּעִנְיָנו הַעוֹלָם וְלִקְבֹּל מֵהֶם תּוֹעֵלָתוֹ, והוא עלול להגיע
לַעֲבוּד־הַיָּרֵה - לִיְחָס לָהֶם אֵת הַתּוֹעֵלָתוֹ, וְלִשְׁכַּח שֶׁהֵם רַק
'לְבוֹשׁ' לְכַרְפֵּת ה'.

שִׁשׁ כֹּ הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח מִלֵּאָדָּה לְפָנֶיךָ לְשִׁמּוֹרָה
בְּדֶרֶךְ וְלִהְבִּיאָךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכְנַתִּי:
כֹּא הַשְׁמֹר מִפְּנֵי וְשָׁמַע בְּקִלּוֹ אֶל־תִּמְרוֹ בּוֹ כִּי לֹא
יֵשָׁא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שָׁמִי בְּקִרְבּוֹ: כֹּכ כִּי אִם־שָׁמַע
תִּשְׁמַע בְּקִלּוֹ וְעָשִׂיתָ כֹּל אֲשֶׁר אִדְּבַר וְאִיבַתִּי
אֶת־אִיכִיד וְצָרָתִי אֶת־צָרָתְךָ: כֹּכ כִּי־יִלְךָ מִלֵּאכִי
לְפָנֶיךָ וְהִבִּיאָךְ אֶל־הָאֲמָרִי וְהַחֲתִי וְהַפְּרוֹי
וְהַכְּנִיעֵנִי הַחַיִּי וְהַיּוֹסֵף וְהַכְּדִרְתִּיו: כֹּד לֹא־
תִּשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה
בְּמַעֲשֵׂיהֶם כִּי הָרַם תִּהְרָסֵם וְשִׁפְרָה תִּשְׁפֹּר
מִצַּבְתֵּיהֶם: כֹּה וְעַבְדְּתֶם אֵת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּבְרַךְ אֶת־לַחֲמֶךָ וְאֶת־מִימֶיךָ וְהִסְרַתִּי מִחֲלָה
מִקִּרְבְּךָ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 242)

לֹא תִבְשֹׁל גִּדֵּי בַחֲלֵב אִמּוֹ (כג, יט)

מקומו של 'חוק' זה בפרשת משפטים בא ללמדנו,
שְׁעָלֵינוּ לְהִתְיַחֵס גַּם אֶל חֹק בְּאֵל 'מִשְׁפָּט'. כלומר, עָלֵינוּ
לְנַסּוֹת וְלִהְיוֹת אֵת טַעַם הַחֹק כְּכֹל הָאֲפָשָׁר: "כֹּל מִה שֶׁאַתָּה
יָכוֹל לַתֵּן לוֹ טַעַם, תֵּן לוֹ טַעַם" (רמב"ם סוף הלכות תמורה).

שְׁבִיעִי כֹ לֹא תִהְיֶה מִשְׁכָּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצְךָ
אֶת־מִסְפַּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא: כֹכ אֶת־אִימַתִּי אֲשַׁלַּח

תַּעֲנֶה עַל־כֹּב לְנִטָּה אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטָּה: ג וְלֹל
לֹא תִהְדָּר בְּרִיבּוֹ: ס - כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיכָךְ אוֹ
חֲמֹר תַּעֲנֶה הַשֵּׁב תִּשְׁכְּנוּ לוֹ: ס ה כִּי־תִרְאֶה
חֲמֹר שֶׁנֶּאֱדָר רַבִּין תַּחַת מִשְׁאֹ וְחִדְלָתָ מַעֲזֹב לוֹ
עֲזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כרך י עמ' שכח)

אֵת הַעֲנִי עִמָּךְ (כב, כד)

הֵינֵנו שֶׁהַסְכּוֹם שֶׁהִלָּה צָרִיךְ לוֹ (שְׁעָנִי הוּא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה)
נִמְצָא בַחֲדוֹ פְּקוּדוֹן אֲצֵל הַמִּלְוָה, שְׁמֻזְכִּים אוֹתוֹ בַּמִּצְוָה רַמָּה
זו, וְכֵלִי הַלֵּוֹה לֹא הָיָה זֹכֶה בָּהּ (רֹאֵה 'אוֹר הַחַיִּים' הַקְדוּשׁ).
וּמִרְגָּשׁ זֶה לְרָגֶשׁ נִעְלָה יוֹתֵר בְּצִדְקָה וּבְגִמְלוֹת חֲסִידִים, לְפִי
הַפִּתְגָּם הַדּוֹעַ שֶׁל חֲסִידִים הָרַאשׁוֹנִים: "דָּעַר שְׁטִיקֵל בְּרוּטִי
וְאִם אִיךְ הָאֵב, אִיז עַר דִּינְעַר וְיִי מִינְעַר" (= פְּרוּסַת הַלֵּחֶם
שֶׁבִּנְיָ, הִיא שְׁלֹף כְּפִי שֶׁהִיא שְׁלִי). וְהִיוּ מְקַדְיָמִים מִלֵּת
"דִּינְעַר" (= שְׁלֹף).

חֲמִישִׁי וְ לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט אִבְנוֹךָ בְּרִיבּוֹ: ז מְדַבֵּר
שָׁקֵר תִּרְחַק וְנָקִי וְצִדִּיק אֶל־תִּהְרָג כִּי לֹא־אֲצִדִּיק
רָשָׁע: ח וְשֹׁחַד לֹא תִקַּח כִּי הַשֹּׁחַד יַעֲוֶר פְּקָחִים
וְיִסְלַף דְּבָרֵי צִדִּיקִים: ט וְגַר לֹא תִלְחֹץ וְאַתֶּם
יִדְעֶתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאַרֶץ
מִצְרָיִם: י וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אַרְצְךָ וְאַסַּפְתָּ
אֶת־תְּבוּאָתָהּ: יא וְהַשְׂבִּיעִיתָ תִּשְׂמַטְנָה וְנִטְשָׁתָה
וְאַכְלוּ אִבְנֵי עִמָּךְ וְיִתְּרֵם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה
כִּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתְךָ: יב שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה
מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ
וְחִמְרְךָ וְיִנְפֹשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר: יג וּבְכָל אֲשֶׁר־
אֲמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרֵים לֹא
תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל־פִּיךָ: ד שְׁלֹשׁ רִגְלִים תַּחֲג
לִי בַשָּׁנָה: ט אֶת־חֵג הַמִּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת
יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת בֶּאֱשֶׁר צִוִּיתְךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ
הָאָזִיב כִּי־בו יֵצֵאת מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יִרְאוּ פָנֶי
רִיקִם: טז וְחֵג תִּקְצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע
בַּשָּׂדֶה וְחֵג הָאֵסֹף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפָּךְ אֶת־
מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה: יז שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה
כֹּל־זְכוּרְךָ אֶל־פָּנֶי הָאֵדָן: יח יְהוָה: יח לֹא־תִזְכַּח

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יְדֹו וַיַּחֲזֹו אֶת־הָאֱלֹהִים
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: ^א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֶה
אֵלַי הַהֲרָה וְהִנֵּה־שָׁם וְאַתָּה לֹדְךָ אֶת־לַחַת
הָאֵבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר פָּתַבְתִּי לְהוֹרֹתָם:
^ב וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה
אֶל־הַר הָאֱלֹהִים: ^ג וְאֶל־חֻזְקָנִים אָמַר שְׁבוּ־לָנוּ
כְּזֶה עַד אֲשֶׁר־נָשׁוּב אֵלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֵן וְחוּר
עִמָּכֶם מִי־בָעַל דְּבָרִים וְגַשׁ אֱלֹהִים: ^ד וַיַּעַל
מֹשֶׁה אֶל־הַהָר וַיִּכֶּם הָעֲנָן אֶת־הַהָר: ^ה וַיִּשְׁפֹּן
כְּבוֹד־יְהוָה עַל־הָר סִינַי וַיִּכְסְהוּ הָעֲנָן שְׁשֵׁת
יָמִים וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ
הָעֲנָן: ^ו וּמֵרָאָה כְּבוֹד יְהוָה פָּאָשׁ אֹכֶלֶת בְּרָאשׁ
הָהָר לַעֲיֹנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ז וַיָּבֹא מֹשֶׁה בַּתּוֹךְ
הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל־הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים
יּוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: פפפ

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹה רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְרֻעוּתָהּ
וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב מִשִּׁיחָהּ.
אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבְיֻמִּיכּוֹן וּבְחֵי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא
וּבְזִמְנָן קְרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלֵם וּלְעֵלְמִי
עֲלֵמִיא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמוֹה רַבָּא מְבָרַךְ לַעֲלֵם וּלְעֵלְמִי עֲלֵמִיא.
יִתְבָּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיְתַרְוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר,
וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמוֹה דְקַדְשָׁא בְּרִיד הוּא. אֲמֵן לַעֲלָא מִן
כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין
בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 273)

לֹא תִהְיֶה מִשְׁפֵּלָה . . . מִסְפֵּר יָמֶיךָ אֲמֵלָא (כג, כו)
מִשְׁפֵּלָה וְעֶקְרָה - הֵינֵנו שְׂאֵין קִיּוֹם וְתוֹצְאוֹת לַעֲבוּדַת ה'.
בְּאַרְצֶךָ (לְשׁוֹן רְצוֹן) - הַסֵּפֶה לְךָ הִיא שְׁהָאָדָם שְׂבַע רְצוֹן
מִעֲבוּדָתוֹ, דְּכָר הַמוֹכִיחַ שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ אֶת עַצְמוֹ, הוּא חֵשׁ
שֶׁהוּא עוֹבֵד ה'. מִסְפֵּר יָמֶיךָ אֲמֵלָא - הַעֲצָה לְךָ הִיא לִזְכֹּר
שְׁנֵקְבַע לֹו מִסְפֵּר קְצוּב שֶׁל יָמִים, בְּהֵם עָלְיוֹ לְמֵלָא אֶת
שְׁלִיחוֹתָו בְּעוֹלָם, וְכָל רַגַע שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְדָבָר אַחֵר הוּא

לְפָנֶיךָ וְהַמְתִּי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם
וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־אִיְבֹיךָ אֵלָיְךָ עֶרְף: ^א וְשִׁלַּחְתִּי
אֶת־הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגִרְשָׁה אֶת־הַחֲוִי אֶת־
הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַחֲתִי מִלְּפָנֶיךָ: ^ב לֹא אֲגַרְשֶׁנּוּ
מִפָּנֶיךָ בְּשָׁנָה אַחַת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׂמֵמָה
וְרָבָה עָלֶיךָ חֵית הַשָּׂדֶה: ^ג מַעֲט מַעֲט אֲגַרְשֶׁנּוּ
מִפָּנֶיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֹה וְנַחֲלַת אֶת־הָאָרֶץ:
^ד וְשִׁתִּי אֶת־גִּבְלֹךְ מִיַּם־סוּף וְעַד־יָם פְּלִשְׁתִּים
וּמִמִּדְבָּר עַד־הַנָּהָר כִּי ^ה אֶתֶּן בְּיֶדְכֶם אֶת יִשְׂבִּי
הָאָרֶץ וְגִרְשָׁתֶמוּ מִפָּנֶיךָ: ^ו לֹא־תִכְרַת לָהֶם
וְלֹא־לִהְיֵהֶם בְּרִית: ^ז לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֶךָ פֶּן־
יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־
יְהִי לְךָ לְמוֹקֵשׁ: ^ח כֹּד ^ט וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר
עֲלֶה אֶל־יְהוָה אִתָּה וְאַהֲרֹן נָדָב וְאִבִּיהוּא
וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק:
^י וְגַשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגָּשׁוּ
וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ: ^{יא} וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם
אֶת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן
כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה: ^{יב} וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל־דִּבְרֵי
יְהוָה וַיִּשְׁכֶּם בַּבֹּקֶר וַיָּבֵן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר
וְשִׁתִּים עֲשָׂרָה מִצֵּבָה לְשָׁנִים עֶשְׂרֵת שִׁבְעִי
יִשְׂרָאֵל: ^{יג} וַיִּשְׁלַח אֶת־נְעָרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ
עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים: ^{יד} וַיִּקַּח
מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאַגָּנֹת וַחֲצִי הַדָּם זָרַק
עַל־הַמִּזְבֵּחַ: ^{טו} וַיִּקַּח סֶפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנוֹ
הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה
וְנִשְׁמָע: ^{טז} וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַדָּם וַיִּזְרַק עַל־הָעָם
וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם־הַבְּרִית אֲשֶׁר בְּרַת יְהוָה עִמָּכֶם
עַל כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ^{יז} וַיַּעַל מֹשֶ�ה וְאַהֲרֹן
נָדָב וְאִבִּיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{יח} וַיִּרְאוּ
אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלֵיו כְּמַעֲשֵׂה לְבִנְת
הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לְמַהֲרָ: ^{יט} וְאֶל־אֲצִילֵי

בגדר מעילה בשליחות זו. וכירה זו תביא לזעזוע ולאבוד הרגשת עצמו; הוא ירגיש רק את השליחות עצמה, לא שהוא המבצע אותה.

מפטיר ל י וידבר יהוה אל־משה לאמר: י כִּי תֵשֶׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנוּ אִישׁ כֶּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בַּפֶּקֶד אַתֶּם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם גִּגֵּף בַּפֶּקֶד אַתֶּם: י זֶה י יִתְּנוּ כָל־הַעֲבָרִי עַל־הַפְּקֻדִים מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֲשִׂים גֵּרֵה הַשֶּׁקֶל

מחצית השקל תרומה ליהוה: י כל העבר על הפקדים מבין עשרים שנה ומעלה יתן תרומת יהוה: י העשיר לא־ירבה והדל לא ימעט ממחצית השקל לתת את־תרומת יהוה לכפר על־נפשתיכם: י ולקחת את־כסף הכפרים מאת בני ישראל ונתת אתו על־עבדת אהל מועד והיה לבני ישראל לזכרון לפני יהוה לכפר על נפשתיכם: פ

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲצִיזִים הָיָא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרַכִּיהָ דְּרַכִּינַעֲם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים מוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

י וַיְכַרְתַּם יְהוּדָע מִתְחֵלָה אֶת־הַבְּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לַהֲיוֹת לָעַם לַיהוָה שִׁהְיוּ כָלֶם נֶאֱמָנִים לַעֲבֹדֶת ה' וְהַסִּיד הַבְּעָלִים, וְאַחַר כֵּן וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם שִׁהְיוּ נֶאֱמָנִים לְמַלְכָּם: יח וַיָּבֹאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ בֵּית־

הפטרת פרשת שקלים לקריאה בציבור

ולשמו"ת מלכים ב יא

יֹא י וַיְכַרְתַּם יְהוּדָע אֶת־הַבְּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם לַהֲיוֹת לָעַם לַיהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם: יח וַיָּבֹאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ

שי למורא

(יז) בֵּין ה' וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם, שִׁהְיוּ הַמֶּלֶךְ וְהָעָם אַחֲרֵי ה'. וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם, שִׁהְיוּ עֲבָדִים לְמֶלֶךְ. (יח) פְּקֻדַּת עַל בֵּית ה', מְנִינִים עַל עֲבֹדַת בֵּית

יח וַיָּבֹאוּ כָל־עַם הָאָרֶץ

עטרת מרים

שי למורא

מִכֶּסֶף שֵׁלָהֶם: וַיִּקַּח יְהוֹדָע הַכֹּהֵן אֶרְוֹן אֶחָד וַיִּקַּב חֹר צִר בְּדָלְתוֹ בְּדֶלֶת הָאֶרֶץ וַיִּתֵּן אוֹתוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִיָּמִין בְּבֹא־אִישׁ בֵּית יְהוָה וַנִּתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שְׁמֵרֵי הַסֵּף מִזֹּחוֹת הַשְּׁעָרִים, מִיָּד בְּבֹאֵי לָדֹם אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַמִּבְּאֵר בֵּית־יְהוָה: יֹאמְרוּ כִּרְאוֹתָם יוֹם יוֹם

וַיִּצְטָרְכוּ לְחֶסֶן מִשְׁלָהֶם, כִּפִּי שְׁאֵמֶר לָהֶם יְהוֹאֵשׁ מִקֶּדֶם. י) מִיָּמִין בְּבֹאֵי אִישׁ, מִצֵּד יָמִין שֶׁל הַבַּיִת. יא) וַיִּצְרוּ, עָשׂוּ בָהֶם צוּרַת מִטְבַּע. יב) הַכֶּסֶף הַמִּתְכַּן, הַכֶּסֶף הַמְּנוּי. וְלִבְנִים, הַאֲדָרִיכִלִּים, רֹאשֵׁי הָאֲמֻנֹת. יג) וְלִגְדָרִים, בּוֹנֵי הַקִּירוֹת. יד) סְפוֹת כֶּסֶף מְזֻמְרוֹת, מִיַּד כָּל־זָכָר. מִזְרְקוֹת, סְפָלִים

כִּירֵב הַכֶּסֶף בְּאֶרֶץ וַיַּעַל סֶפֶר

הַמִּלֵּךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל פָּקִידוֹ בֹּא

מִמְקוֹמוֹ, (ד"ה שם פסוק יא). וַיִּצְרוּ

עָשׂוּ בָהֶם צוּרַת מִטְבַּע וַיִּמְנֹו אֶת

מִטְבְּעֹת הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית־

יְהוָה: יב וַנִּתְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף

הַמִּתְכַּן הַמְּנוּי עַל־יְדֵי עֹשֵׂי

הַמִּלְאכָה הֵם הָאֲמֻנִים הַגָּדוֹלִים

הַמִּפְקָדִים בֵּית יְהוָה וַיִּצְיֵאוּהוּ

אֶת הַכֶּסֶף בְּשֹׁכֵר הָאֲמֻנִים הַפְּעִילִים

לְחַרְשֵׁי לְאוּמֵי הָעֵץ וְלִבְנִים

הַבּוֹנִים הַעֲשִׂים בְּקִירוֹת הַבַּיִת הָעֹשִׂים

בֵּית יְהוָה: יג וְלִגְדָרִים הַבּוֹנִים

קִירוֹת הָאֲבָנִים וְלַחֲצֵבֵי הָאֲבָן מִן

הַהָר וְלִקְנוֹת עֲצִים וְאֲבָנֵי מַחְצֵב

כִּי הִצְרִיכוּ עוֹד לִקְנוֹת אֲבָנִים חֲצוּבוֹת

לְחֹק אֶת־בֶּדֶק בֵּית־יְהוָה וְלִכְל

שָׂאֵר הַדְּבָרִים הַנִּצְרָכִים אֲשֶׁר־נִצָּא

עַל־הַבַּיִת לְחֻזְקָה: יד אֵךְ לֹא

יַעֲשֶׂה בַּחֲמִילַת הַכֶּסֶף (כַּחוֹבוֹת קוֹי)

מִהַכֶּסֶף הָיָה לַצֹּדֵק בֵּית יְהוָה כָּל־

שֶׁרֶת כִּמוֹ סְפוֹת כֶּסֶף כָּל־לֶקֶב

הָדָם אוֹ יֵין הַנִּסְכִּים וְכו' מְזֻמְרוֹת הֵם

כָּל־שֶׁר מִזְרְקוֹת סְפָלִים לְרוֹק מִהֶם

דָּם הַקְּרִבָּנוֹת, חֲצִצְרוֹת לְחֻקֵּעַ עַל

הַמִּזְבְּחוֹת כָּל־כָּל־זָכָב וְכִלֵּי־כֶסֶף

מִן־הַכֶּסֶף הַמִּבְּאֵר בֵּית־יְהוָה

וְאַחֵר שֶׁהִשְׁלִימוּ וְהָיָה נֹתֵר, כֵּן עָשׂוּ כָּל־

שֶׁרֶת: מִן כִּי־לַעֲשֵׂי הַמִּלְאכָה

יִתְּנֶהוּ וְחֻקִּיָּבוֹ אֶת־בֵּית יְהוָה:

מִן וְלֹא יִחְשְׁבוּ לֹא עָשׂוּ חֲשׁוֹן אֶת

קֶחֶת־כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם וְלִבְלִיתִי חֹזֶק

אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת: וַיִּקַּח יְהוֹדָע הַכֹּהֵן

אֶרְוֹן אֶחָד וַיִּקַּב חֹר בְּדָלְתוֹ וַיִּתֵּן אוֹתוֹ

אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ מִיָּמִין בְּבֹא־אִישׁ בֵּית

יְהוָה וַנִּתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שְׁמֵרֵי הַסֵּף

אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַמִּבְּאֵר בֵּית־יְהוָה:

יא וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּירֵב הַכֶּסֶף בְּאֶרֶץ וַיַּעַל סֶפֶר הַמִּלֵּךְ וְהַכֹּהֵן

הַגָּדוֹל וַיִּצְרוּ וַיִּמְנֹו אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית־יְהוָה: יב וַנִּתְנוּ

אֶת־הַכֶּסֶף הַמִּתְכַּן עַל־יְדֵי עֹשֵׂי הַמִּלְאכָה הַמִּפְקָדִים בֵּית

יְהוָה וַיִּצְיֵאוּהוּ לְחַרְשֵׁי הָעֵץ וְלִבְנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה:

יג וְלִגְדָרִים וְלַחֲצֵבֵי הָאֲבָן וְלִקְנוֹת עֲצִים וְאֲבָנֵי מַחְצֵב לְחֹק

אֶת־בֶּדֶק בֵּית־יְהוָה וְלִכְל אֲשֶׁר־נִצָּא עַל־הַבַּיִת לְחֻזְקָה: יד אֵךְ

לֹא יַעֲשֶׂה בֵּית יְהוָה סְפוֹת כֶּסֶף מְזֻמְרוֹת מִזְרְקוֹת חֲצִצְרוֹת

כָּל־כָּל־זָכָב וְכִלֵּי־כֶסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמִּבְּאֵר בֵּית־יְהוָה: מו כִּי־

לַעֲשֵׂי הַמִּלְאכָה יִתְּנֶהוּ וְחֻקִּיָּבוֹ אֶת־בֵּית יְהוָה: מז וְלֹא

יִחְשְׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לְתַת

לַעֲשֵׂי הַמִּלְאכָה כִּי בִּאֲמֻנָה הֵם עֹשִׂים: ז כֶּסֶף אֲשֶׁם וְכֶסֶף

חֲטָאוֹת לֹא יוֹכֵא בֵּית יְהוָה לְכַהֲנִים יְהוֹי:

עַם הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לַעֲשֵׂי הַמִּלְאכָה הַבּוֹנִים וְהַגְּדָרִים וְכו' יִדְּעַת הָיָה כִּי בִּאֲמֻנָה הֵם עֹשִׂים וְלִכְדָּ נִבְחָרוּ אֵלֶּי

מִתְחִילָה: זז מִי שֶׁהָיָה מִפְּרִישׁ כֶּסֶף אֲשֶׁם לְאֲשֻׁמוֹ וְכֶסֶף חֲטָאוֹת אוֹ כֶּסֶף לְחֲטָאוֹת, וְהוֹתִיר מִן הַמִּטְוֶה, הַמּוֹתֵר הָיָה לֹא יוֹכֵא בֵּית יְהוָה כִּי אִם לְכַהֲנִים

יְהוֹי לְקַחַת מֵהֶם עוֹלוֹת, וְהָיָה בְּהִשָּׁר כָּל־לֶקֶב, וְהַעוֹרוֹת לְכַהֲנִים, (שְׁפָלִים יח א):

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,

הָאֵל הַנִּימָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלֶּךְ נֶאֱמַן וּרְחֹמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנִּבְיָא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כָּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּתָּ לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם ה', שְׁעָה 3 בַּצֹּהֲרַיִם, 9 דְּקוֹת וְ3 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר, בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי וּבְיוֹם הַשִּׁשִּׁי הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

עֲטַר מַרִּים

ח הַדְּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֱלִירְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בְּשֶׁנֶּה הִשְׁבִּיעִית לְמַלְכוּת צִדְקָהוּ אַחֲרַי כִּרְתִּי הַמֶּלֶךְ צִדְקָהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם וּלְשִׁפְחוֹת דְּרוֹר חִירוֹת: ט לְשַׁלַּח כָּל אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחוֹתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חֲפָשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדָם שׁוֹם אִישׁ בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אַחֵר שֶׁעָבָדוֹ שֵׁשׁ שָׁנִים וּכְמִשְׁפֶּט הַתּוֹרָה אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ קָבְלוּ עַל עֲצָנָם כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בְּבִרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחוֹתוֹ חֲפָשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדָם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ קָבְלוּ עַל עֲצָנָם וְגַם וַיִּשְׁלְחוּ אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ וְכֹי: יא וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵיכֶן כִּי נִתְחַרְטוּ וַיָּשִׁיבוּ הַחֲזִירוּ אוֹתָם בְּחֻקָּה אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשִּׁפְחוֹת אֲשֶׁר שָׁלְחוּ חֲפָשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם תַּפְשׁוּם לַחַיּוֹת לָהֶם לְעֲבָדִים

הַפְטָרָה לְפָרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים לְשִׁמוֹ"ת

בִּירְמִיָּה פֶּרֶק לָד

לָד ח הַדְּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֱלִירְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרַי כִּרְתִּי הַמֶּלֶךְ צִדְקָהוּ בְּרִית אֶת־

יְהוָה אַחֲרַי כִּרְתִּי הַמֶּלֶךְ צִדְקָהוּ בְּרִית אֶת־

כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר: ט לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ

וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחוֹתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חֲפָשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדָם בִּיהוּדִי

אָחִיהוּ אִישׁ: י וַיִּשְׁמְעוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בְּבִרִית לְשַׁלַּח

אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחוֹתוֹ חֲפָשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָדָם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ

וַיִּשְׁלְחוּ: יא וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵיכֶן וַיָּשִׁיבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשִּׁפְחוֹת אֲשֶׁר שָׁלְחוּ חֲפָשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם

שִׁי לְמוֹרָא

(ח) לִקְרֹא לָהֶם, לְעֲבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת

הָעִבְרִיִּים. (ט) בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ,

כְּמוֹ "אִישׁ בִּיהוּדִי אָחִיהוּ". (י) אִישׁ

לְרַעְהוּ, לְעֲבָדוֹ הָעִבְרִי. (יא) חֲפָשִׁים

שי למורא

עטרת מרים

בריתי יומם ולילה בפיצאות, וגם חקות שמים וארץ לא־שמתִי
 שיתבטלו חקי הטבע: או יצוֹר: כו גַם־זרע יַעֲקֹב וְדוֹד עֲבָדִי אִמָּאם
 מִקַּחַת מוֹרְעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זרע אֲבִרָהּ יִשְׁחַק וַיַּעֲקֹב וַיִּרְצֻנוּ לזמר,
 כִּמּוֹ שֵׁלָא יִכְמֹל זְמַן הַיּוֹם וְחִלְלָה וְחִקוֹת
 הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, כּוֹן לֹא אִמָּאם זֶרַע יַעֲקֹב
 וְדוֹד כִּרְאֻשִׁיב כְּאִשּׁוֹב אִשּׁוֹב לְאַרְצָם
 אֶת־שְׁבוּתָם אֶת בְּנֵי הַשָּׁבִי
 וְרַחֲמָתִים וְאַרְחָם עֲלֵיהֶם, אוֹ תִּשּׁוּב
 הַמְּלוּכָה לְזֶרַע דָּוִד:

מִצְרִיִּים לַעֲזֹר לָכֶם. כה) אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה וְגו', כְּלוּמַר, אִם לֹא
 יִהְיֶה בְרִיתִי שֶׁקִּבַּעְתִּי יוֹמָם וְלַיְלָה, וְלֹא שְׁמַתִּי חֲקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לְהִיּוֹת חֵק עוֹלָם,
 אִם לֹא יִהְיֶה זֶה, לֹא יִהְיֶה זֶרַע יַעֲקֹב וְדוֹד, שֶׁאִמָּאם אוֹתָם. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁתִּהְיֶה
 קִבְּצַת בְּרִיתִי עִם שָׁמַיִם וְאָרֶץ וְעִם יוֹמָם
 וְלַיְלָה, תִּהְיֶה בְּרִיתִי עִם זֶרַע יַעֲקֹב לְהִיּוֹת
 עִמִּי, וְעִם זֶרַע דָּוִד לְהִיּוֹת מוֹלֵךְ וּמוֹשֵׁל.
 וְהוּא דְרָשׁוּהוּ לַעֲנֹן בְּרִית הַתּוֹרָה
 וְהַמִּילָה, לְלַמֵּד מִכָּאן שֶׁבְּשִׁבְלֵם נִבְרָאוּ
 שָׁמַיִם וְאָרֶץ.

וְאָרֶץ לֹא־שָׁמַתִּי: כו גַם־זרע יַעֲקֹב וְדוֹד עֲבָדִי
 אִמָּאם מִקַּחַת מוֹרְעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זרע אֲבִרָהּ
 יִשְׁחַק וַיַּעֲקֹב כִּי־אִשּׁוֹב אֶת־שְׁבוּתָם וְרַחֲמָתִים:

תַּעֲשׂוּ: ס (ישראל) וַיַּעֲשׂוּ אֶרְוֶן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמָתִים
 וְחִצֵּי אַרְפּוֹ וְאִמָּה וְחִצֵּי רַחְבּוֹ וְאִמָּה וְחִצֵּי
 קִמָּתוֹ: י וַצִּפִּיתִי אוֹתוֹ זֶהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ
 תִּצְפְּנוּ וַעֲשִׂיתִי עֲלָיו זָרָה סָבִיב: י וַיִּצְקַתִּי לוֹ
 אַרְבַּע טַבַּעֲתֹת זָהָב וְנִתְּנָהּ עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתַי
 וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֹת עַל־צִלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתֹת
 עַל־צִלְעוֹ הַשְּׁנִית: י וַעֲשִׂיתִי בְדִי עֲצֵי שִׁטִּים
 וַצִּפִּיתִי אוֹתָם זָהָב: י וְהִבֵּאתִי אֶת־הַבָּדִים
 בַּטַּבַּעֲתֹת עַל צִלְעֹת הָאָרֶץ לְשֵׂאת אֶת־הָאָרֶץ
 בָּהֶם: ט בַּטַּבַּעֲתֹת הָאָרֶץ יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ
 מִמֶּנּוּ: ט וְנִתְּנָה אֶל־הָאָרֶץ אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֶתֵּן
 אֵלֶיךָ:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש
 כה ׀ וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ד דַּבֵּר
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיקַחוּ־לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל־אִישׁ
 אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לָבֹ תִקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי: ג וְזֹאת
 הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֹתָם זָהָב וְכֶסֶף
 וְנֹחֶשֶׁת: ה וְתִכְלֹת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ
 וְעִזִּים: ה וְעֹרֹת אֵילָם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תַּחֲשִׁים
 וְעֲצֵי שִׁטִּים: ו שֶׁמֶן וְשֶׁמֶן לְמָאֹר בְּשָׁמִים לְשֶׁמֶן
 הַמִּשְׁחָה וְלִקְמָרֹת הַסָּפִים: ז אֲבִנֵי־שֹׁהַם וְאֲבִנֵי
 מִלֵּאִים לְאַפֵּד וְלַחֲשׂוֹן: ח וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
 וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם: ט כָּכָל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאָה אוֹתְךָ
 אֶת תְּבִנַּת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תְּבִנַּת כָּל־כֵּלָיו וְכֹן

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו שבט, תשי"ג
 ברוקלין.

הרה"ח הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
 מוה"ר יעקב יוסף שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מה' בא, ונהניתי לקרות בו ע"ד שהתחיל להתעסק אודות ת"ת לנערים
 בביהכ"נ שהולך ללמוד שם, וידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם אף
 שלפעמים אין רואים הפירות על אתר הנה סו"ס יחי' דידן נצח וכידוע סיפור כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע
 אשר בגלל המס"נ של כ"ק אביו רבינו הזקן פסקו בב"י"ד של מעלה אשר בכל ענין של תורה יראת שמים
 ומדות טובות תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה (עיי' קיצורים והערות לתניא ע' קכב).

כבקשתו הזכרתיו ואת כל ב"ב שיחיו על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבגי"מ
 זי"ע והשי"ת יצליח לכאו"א מהם בהמצטרך לו.

ברכה ופי"ש כל אנ"ש שיחיו.

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:31	6:27	8:36	8:35	9:11	9:09	10:07	10:06	17:18	17:24	17:45	17:50	17:03	18:01
חיפה (ח)	6:33	6:28	8:36	8:34	9:12	9:09	10:07	10:06	17:18	17:24	17:43	17:48	16:53	17:58
ירושלים (ח)	6:30	6:26	8:35	8:33	9:10	9:08	10:06	10:04	17:21	17:26	17:43	17:48	16:45	17:58
תל אביב (ח)	6:33	6:28	8:37	8:35	9:12	9:10	10:08	10:06	17:17	17:23	17:44	17:50	17:02	18:00
אוסטריה, וינה (ח)	7:19	7:10	8:56	8:53	9:42	9:38	10:32	10:29	16:59	17:08	17:34	17:43	16:49	17:56
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:37	6:44	9:21	9:26	10:03	10:07	11:15	11:17	20:32	20:26	21:01	20:54	20:09	21:06
אוקראינה, אודסה (ח)	7:17	7:09	8:58	8:55	9:42	9:38	10:33	10:31	17:05	17:15	17:39	17:48	16:55	18:01
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:53	6:44	8:31	8:27	9:16	9:12	10:06	10:03	16:33	16:43	17:08	17:17	16:23	17:31
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:05	6:56	8:42	8:38	9:27	9:23	10:18	10:15	16:43	16:53	17:19	17:28	16:33	17:41
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:35	7:26	9:08	9:04	9:56	9:51	10:45	10:42	17:04	17:14	17:41	17:50	16:54	18:04
אוקראינה, קייב (ח)	7:29	7:19	9:01	8:56	9:48	9:44	10:38	10:35	16:56	17:06	17:33	17:43	16:46	17:57
איטליה, מילאנו (ח)	7:41	7:33	9:24	9:21	10:07	10:03	10:59	10:56	17:37	17:45	18:07	18:16	17:26	18:28
אקוודור, קיטו (ח)	6:24	6:25	8:54	8:55	9:24	9:24	10:27	10:27	18:32	18:32	18:55	18:55	18:14	19:04
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:17	6:23	9:01	9:05	9:40	9:43	10:51	10:53	19:59	19:53	20:27	20:21	19:36	20:32
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:56	7:03	9:40	9:46	10:25	10:29	11:38	11:40	21:02	20:55	21:34	21:26	20:38	21:39
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:11	7:04	9:05	9:02	9:44	9:41	10:37	10:35	17:31	17:38	18:01	18:07	17:18	18:19
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:03	6:56	8:55	8:52	9:34	9:31	10:27	10:25	17:17	17:25	17:48	17:55	17:05	18:06
ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	7:03	6:56	8:55	8:52	9:35	9:32	10:28	10:26	17:18	17:25	17:48	17:55	17:06	18:07
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:42	7:35	9:32	9:29	10:12	10:09	11:05	11:03	17:50	17:58	18:22	18:29	17:39	18:41
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:09	7:05	9:16	9:15	9:50	9:48	10:47	10:46	18:02	18:07	18:28	18:33	17:49	18:43
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:46	6:41	8:48	8:46	9:24	9:22	10:20	10:18	17:26	17:32	17:54	17:59	17:13	18:10
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:03	6:59	9:14	9:13	9:47	9:45	10:44	10:43	18:07	18:11	18:32	18:36	17:53	18:46
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:00	6:53	8:51	8:48	9:31	9:28	10:24	10:22	17:12	17:19	17:43	17:50	17:00	18:02
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:26	7:20	9:19	9:16	9:58	9:55	10:52	10:49	17:42	17:49	18:12	18:19	17:30	18:31
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:00	6:53	8:50	8:47	9:30	9:27	10:23	10:21	17:10	17:17	17:41	17:48	16:58	18:00
בוליביה, לה-פס (ח)	6:23	6:26	9:01	9:03	9:33	9:34	10:39	10:40	19:10	19:07	19:34	19:31	18:50	19:41
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:15	8:05	9:45	9:41	10:34	10:29	11:23	11:20	17:38	17:49	18:16	18:26	17:29	18:40
בלגיה, בריסל (ח)	8:14	8:04	9:45	9:41	10:34	10:29	11:23	11:19	17:39	17:50	18:17	18:27	17:30	18:41
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:48	5:51	8:28	8:31	9:02	9:04	10:09	10:11	18:58	18:54	19:19	19:15	18:37	19:25
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:37	5:40	8:17	8:20	8:51	8:53	9:58	9:59	18:40	18:37	19:06	19:02	18:20	19:12
בריטניה, לונדון (ח)	7:34	7:24	9:03	8:59	9:52	9:47	10:41	10:38	16:57	17:08	17:33	17:44	16:51	17:58
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:49	7:38	9:13	9:08	10:04	9:59	10:52	10:48	16:57	17:09	17:38	17:49	16:52	18:04
גרמניה, ברלין (ח)	7:43	7:33	9:10	9:05	10:00	9:55	10:48	10:45	17:00	17:11	17:37	17:48	16:51	18:02
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:55	7:45	9:28	9:24	10:15	10:11	11:05	11:02	17:24	17:35	18:01	18:11	17:15	18:25
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:44	5:48	8:26	8:29	9:01	9:03	10:09	10:10	19:05	19:01	19:24	19:20	18:43	19:30
הודו, מומבאי (ח)	7:12	7:09	9:29	9:28	10:00	9:59	10:59	10:58	18:33	18:36	18:57	19:00	18:18	19:10
הודו, פונה (ח)	7:07	7:05	9:25	9:24	9:56	9:55	10:55	10:54	18:30	18:33	18:54	18:57	18:14	19:06
הונגריה, בודפשט (ח)	7:06	6:57	8:45	8:42	9:30	9:26	10:21	10:18	16:49	16:59	17:24	17:33	16:39	17:46
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:08	7:01	9:00	8:57	9:39	9:36	10:32	10:30	17:21	17:28	17:52	17:59	17:09	18:10
יוון, אתונה (ח)	7:27	7:21	9:23	9:21	10:01	9:58	10:55	10:53	17:51	17:58	18:21	18:27	17:39	18:38
מולדובה, קישינב (ח)	7:26	7:17	9:06	9:02	9:50	9:46	10:41	10:39	17:12	17:21	17:46	17:55	17:01	18:08

לוח זמנים לשבוע פרשת משפטים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:09	7:07	9:26	9:26	9:58	9:57	10:56	10:56	18:30	18:33	18:54	18:57	18:15	19:07
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	5:28	5:37	8:13	8:19	9:04	9:08	10:18	10:21	19:57	19:49	20:33	20:24	19:33	20:38
נפאל, קטמנדו (ח)	6:49	6:45	8:58	8:56	9:31	9:30	10:28	10:27	17:47	17:51	18:12	18:17	17:32	18:27
סין, בייג'ין (ח)	7:20	7:14	9:13	9:11	9:52	9:49	10:46	10:44	17:37	17:44	18:07	18:14	17:23	18:25
סינגפור, סינגפור (ח)	7:16	7:17	9:46	9:46	10:15	10:16	11:18	11:18	19:20	19:21	19:43	19:44	19:03	19:53
פולין, ורשא (ח)	7:12	7:01	8:39	8:35	9:29	9:24	10:18	10:14	16:28	16:40	17:07	17:18	16:20	17:32
פרו, לימה (ח)	6:04	6:06	8:40	8:42	9:11	9:12	10:16	10:17	18:40	18:38	19:03	19:02	18:21	19:11
צרפת, ליאון (ח)	7:59	7:51	9:42	9:38	10:25	10:21	11:16	11:14	17:51	18:00	18:24	18:33	17:40	18:45
צרפת, פריז (ח)	8:17	8:07	9:53	9:49	10:39	10:34	11:29	11:26	17:55	18:05	18:29	18:38	17:45	18:52
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:12	6:12	8:40	8:40	9:09	9:09	10:11	10:11	18:08	18:09	18:31	18:32	17:51	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	7:31	7:23	9:18	9:14	9:59	9:56	10:51	10:49	17:36	17:44	18:05	18:13	17:24	18:25
קנדה, מונטריאול (ח)	7:12	7:03	8:55	8:52	9:38	9:34	10:29	10:27	17:06	17:15	17:39	17:47	16:56	18:00
קפריסין, לרנקה (ח)	6:42	6:37	8:42	8:40	9:19	9:16	10:14	10:12	17:17	17:23	17:45	17:51	17:04	18:02
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:41	8:29	10:00	9:55	10:54	10:48	11:41	11:37	17:40	17:52	18:22	18:33	17:32	18:49
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:18	8:06	9:34	9:29	10:29	10:23	11:15	11:11	17:13	17:26	17:53	18:05	17:06	18:20
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:43	7:34	9:23	9:19	10:07	10:03	10:58	10:55	17:28	17:37	18:02	18:11	17:17	18:24
שווייץ, ציריך (ח)	7:48	7:39	9:27	9:24	10:12	10:08	11:03	11:00	17:37	17:46	18:07	18:16	17:26	18:29
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:45	6:43	9:06	9:06	9:36	9:36	10:36	10:36	18:19	18:22	18:43	18:45	18:03	18:54

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ טכ"ח - התנועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - **www.chazak.co.il**

Dvar Malchus
Issue # 00614
04/02/2018

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

